This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

3 3433 08161620 7

NSRA
Athenaeum

ΑΘΗΝΑΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΚΑΤΑ

ΑΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΠΟΛΛΩΝ ΛΟΓΙΩΝ.

ΕΤΟΣ Γ' ΤΟΜΟΣ 10.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΜΟΥ,
παρὰ τὴν ὁδὸν Μουσῶν ἀριθ. 2.

1881

LIBRARY
DEC
23
1882
5378

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

I.

Εἶνε βέβαια περίεργον, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀληθέστατον φαινόμενον ὅτι ἐνῷ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ πολλοῦ καὶ μεταξὺ τῶν πρώτων ἤρξατο ἐπιστημονικῶς νὰ ἐξετάζηται καὶ διαλευκαίνηται, ἡ καθ' ἡμᾶς νεωτέρα οὔτε ὑπὸ ἀλλοδαπῶν οὔτε ὑπὸ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἀξίως λόγου ἠρευνήθη, καὶ ταῦτα ἀφοῦ οὐδεμία τῶν Ἰαπετιτικῶν γλωσσῶν οὔτε παλαιὰ οὔτε ζῶσα νῦν μένει ἀκαλλιέργητος.

Ἀληθεύει μὲν ὅτι ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἤρξατο ἡ συζήτησις τῶν τῆς λαλουμένης ἡμῶν γλώσσης καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς ἐν τοῖς διαφόροις αὐτοῦ συγγράμμασι πολλὰς ἐγκατέσπειρε σοφὰς σημειώσεις καὶ κατόπιν ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ ὁ μακαρίτης Μαυροφρύδης καὶ ἐν τῷ Φιλίστορι πολλαχοῦ καὶ ἐν τῷ Δοκιμίῳ ἥψατο, εἰ καὶ ὡς τὰ πολλὰ ἀκροθιγῶς μόνον, τῆς συνήθους γλώσσης, νεωστὶ δὲ καὶ ἄλλαι τινὲς πραγματεῖαι ὑπὸ ἀλλοδαπῶν καὶ ἡμεδαπῶν ἐξεδόθησαν, ἀλλ' ὅμως οὐδεμίαν θὰ εἴπῃ ὑπερβολὴν ὁ διισχυρισθεὶς ὅτι οὐδὲ αἱ βάσεις ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης ἔτι ἐτέθησαν. Διότι οὔτε τὰ περὶ τοὺς φθόγγους οὔτε τὰ περὶ τὴν κλίσιν οὔτε τὰ κατὰ τὴν σύνταξιν ὁπωσδήποτε ἐξητάσθησαν, πάντες δὲ σχεδὸν εἰς τὸ λεξιλογικὸν μέρος ἔχουσιν ἐπιστήσῃ τὸν νοῦν καὶ εἰς τὸ ἐτυμολογικόν, ἔνθα καὶ πολλὰ ἄτοπα, ὡς εἰκός, ἐρρέθησαν, ἀφοῦ ἡ πρώτη βάσις πάσης ἐτυμολογίας, οἱ φθογγολογικοὶ νόμοι, εἶνε παντελῶς ἄγνωστος. Πόσον δὲ αἱ διάφοροι ἀπό τινος χρόνου μετὰ μεγάλου μάλιστα κόμπου περὶ τούτων ἐκδοθεῖσαι πραγματεῖαι συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν εἰρημένων, καὶ ἐν τῷ παρόντι θὰ λάβω

ἐνίοτε ἀφορμὴν νὰ δείξω, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐκτενέστερον, ἂν θεὸς θέλῃ.

Ἡ παντελὴς ἄγνοια τῶν φθογγολογικῶν νόμων καὶ τῶν τῆς κλίσεως εἶνε αἰτία νὰ διδάσκωνται πολλάκις περίεργα πράγματα, π. χ. ὑπὸ τοῦ κ. Δέφνερ ὅτι ἡ νέα ἡμῶν γλῶσσα ἀπέβαλε τὸ πλεῖστον μέρος τῶν πρωτοτύπων ρημάτων ἀντικαταστήσασα αὐτὰ διὰ παραγώγων, ὅτι τὸ η τοῦ πηγαίνω ἔχει ὅπως τὸ τοῦ στρατηγός, ὅτι τὸ ψήνω γραπτέον διὰ τοῦ ι, διότι τὸ ε ἐτράπη εἰς ι, ὅτι τὸ κ ἐν τῷ ἐκκλησίᾳ ἀπαγγέλλεται ὅπως τὸ γαλλικὸν église, καὶ τὸ τοῦ σκλαβιὰ ὡς sglavjà, ὅτι τὸ μάρτυρας σκώληκας διὰ τοῦ α τῆς τελικῆς συλλαβῆς εἶνε Ἰαπετιτικῆς ἐποχῆς καὶ ἄλλα πολλά, ἀδύνατα πράγματα· ὑπὸ δὲ τοῦ Μαυροφρύδου ὅτι τὸ τρεχάμενος, πηγαιναμένος, λεγάμενος κτλ. εἶνε «πολύτιμα λείψανα τῆς γεραρᾶς ἀρχαιότητος» καὶ ἄλλα πολλά, ὑπὸ ἄλλων δὲ ὅτι τὸ ἀδερφὸς ἐτήρησε τὸ ἀρχαῖον ρ, διότι, νομίζεται, ὅτι τὸ ρ δύναται νὰ γίνῃ λ, οὐχὶ δὲ τοὐναντίον, καὶ ὑπὸ ἄλλων ἄλλα θαύματα διδάσκονται, τοσοῦτο μόνον κατορθοῦντα, ἵνα δείξωσιν εἰς πάντα ἐχέφρονα ὅτι οὔτε ταῦτα δύνανται νὰ εἶνε ἔργα ἄξια προσοχῆς τινος, οὔτε ἡ ταῦτα διδάσκουσα ἐπιστήμη σπουδαία.

Ὅπως δὲ μηδεὶς νομίσῃ ὅτι ὑπερβολικῶς ἐρρήθη ὅτι οὐδὲ αἱ βάσεις ἐλλόγου ζητήσεως ἐτέθησαν ἔτι, ἀναγράφω εὐθὺς ἐν τῷ παρόντι ὀλίγα τινὰ περὶ φθογγολογίας, ἅτινα νομίζω κατάλληλα νὰ πείσωσι περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ῥηθέντος πάντας.

Πάντες διδάσκουσιν ὅτι τὸ αι ἐτράπη εἰς α ἔν τισι λέξεσιν, αἳ ἀπαριθμοῦνται καὶ οὕτως ἐγκαταλείπονται, τό ἀγιόκλημα = αἰγόκλημα, ἀψὰ = αἶψα, ἀθάλη = αἰθάλη. Ὁμοίως ὅτι τὸ πτ καὶ φθ, ἅτινα κανονικῶς ἐν ταῖς λέξεσι δίδουσι τὸ σύμπλεγμα φτ, ἐν τῷ ἀφέντης ἀπεβλήθη τὸ θ ἢ μᾶλλον τὸ τ, ἐν τῷ ψεῖρα κατὰ λακωνικὸν τρόπον ἐτράπη τὸ τ εἰς σ, ἐν τῷ θαρμίζω = (ὀ)φθαλμίζω ἀπεβλή-

θη τὸ φ, ἐν τῷ κυτάζω τὸ π ἢ φ, ὁμοίως ἐν τοῖς ῥήμασιν εἰς —πτω τὸ μὲν τ ἀποβάλλεται, τὸ δὲ π τρέπεται εἰς β. Ὅτι διὰ τῆς καταγραφῆς ταύτης οὐδεμία ἐξήγησις ἱστορικὴ καὶ γενετικὴ αὐτῶν δίδεται, ἀλλὰ μόνον ἁπλῶς περιγράφονται τὰ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν φανερὰ ταῦτα ἐξωτερικὰ συμβεβηκότα, βλέπει ἕκαστος, θὰ ἐννοήσῃ δ' ἔτι μᾶλλον παρατηρήσας ὁπόσην μεγάλην διαφορὰν ταῦτα ἔχουσι πρὸς ἄλληλα· π. χ. τὸ ἀγιόκλημα σημειοῖ ὁ Κοραῆς ἐν II Ἀτάκτων ὅτι λέγεται ἀντὶ τοῦ αἰγόκλημα, οὐδὲν πλέον· ὁ δὲ Μαυροφρύδης ἐν Φιλίστορι III 121 ὅτι τὸ αἰγόκλημα ἐγένετο ἀγιόκλημα ὅτε ἔτι ἀπηγγέλλετο ἀϊγόκλημα, μεταβιβασθέντος δηλ. τοῦ ι ἐκ τῆς πρώτης συλλαβῆς εἰς τὴν δευτέραν. Τὴν ἐξήγησιν ταύτην δὲν δύναμαι ν' ἀποδεχθῶ, διότι πρῶτον μὲν ἡ μετάβασις τοῦ ι ἀπὸ ἑτέρας συλλαβῆς εἰς ἑτέραν εἶνε λῆμμα πλειστάκις μὲν ἀταλαιπώρως παραληφθέν, ἀλλ' οὐδέποτε ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἀποδειχθέν, ἔπειτα δὲ ἡ δίφθογγος αι εἶχε γίνῃ μονόφθογγος ἱκανὸν π. Χ. ἐνῷ ἡ λέξις φαίνεται μεταγενεστέρα. Ἡ ἀλήθεια νομίζω ὅτι ἔχει ὧδε: ἐλέγετο αἰγόκλημα, ὅτε ὁ λαὸς ἤρξατο νὰ μὴ ἐννοῇ μὲν ἐπαρκῶς τὸ αιγο—, τοὐναντίον δὲ διὰ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν τὴν λέξιν ἅγιος ἤκουε συνηθέστατα, καὶ ἐγίνωσκε κάλλιστα, οὐδὲν θαῦμα λοιπὸν ὅτι ἀντικατέστησε τὸ ἧττον σημαντικὸν στοιχεῖον τῆς λέξεως δι' ἄλλου γνωστοτέρου, τ. ε. ἐτυμολόγησεν ἢ μᾶλλον παρητυμολόγησε τὴν λέξιν, εἰς τοῦτο δυνατὸν νὰ παρεκινήθη καὶ ὑπὸ εὐσεβείας, ὅτι τὸ φυτὸν φύεται καὶ παρὰ τοὺς ναούς, ἐν οἷς κατοικοῦσιν οἱ ἅγιοι· τοιαῦτα παραδείγματα παρετυμολογίας ἀπαντᾷ τις ἐν τῇ νέᾳ ἡμῶν γλώσσῃ πολλά· ἀναφέρω ὀλίγα τινά· ἐλάβομεν παρὰ τῶν Τούρκων ἄλλας τε πολλὰς ὕβρεων δηλωτικὰς λέξεις καὶ τὸ νταβλαμπᾶς = ῥάθυμος, ἀμελής, ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ σώζεται ὑπ' αὐτὸν τὸν τύπον, ἡμεῖς δὲ ἐν Κρήτῃ ἐπλάσαμεν ἐντεῦθεν τραναμπᾶς, ὅπερ λέγεται ὡς ὕβρις πρὸς τοὺς ἱερωμένους, οἵτινες κατὰ δυστυχίαν ὀλίγον ἐργάζον-

ται· ἐν τῷ τραναμπᾶς κεῖνται δύο στοιχεῖα καταληπτῶν λέξεων, τρανῶς καὶ ἀμπᾶς=μάλλινον ἱμάτιον μέχρι τῆς ὀσφύος καθῆκον, τὸ ὅλον οὐδεμίαν παρέχει ἔννοιαν, διότι οὐδὲν σημαίνει ὁ τρανῶν τὸν ἀμπᾶν, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ οἱ ἱερωμένοι σπανίως φοροῦσιν ἀμπᾶν, ἀλλ' οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ, οἱ λαλοῦντες ἀπαιτοῦσί τι καταληπτόν, ἔςω καὶ τεμάχιόν τι μικρὸν ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει· τὸ κανονάρχης τῶν Βυζαντίων λέγομεν σήμερον καλαναάρχης, ἀντικαταστήσαντες τὸ ἧττον γνωστὸν κανο- διὰ τοῦ γνωστοτέρου καλα-, ἴσως καὶ διότι ἠθέλομεν νὰ ἐπαινέσωμεν αὐτόν. Τὸ 'Αξιὰ ἀπέβαλε τὸ ν ὑποληφθεῖσα ὡς 'Αξία, ἔλαβεν αὐτὸ ἀπὸ τῆς αἴτ. 'ς τὴν Ἰὼ ἡ Νιὼς ἐρεισθεῖσα εἰς τὸ νεός· ὁ Ῥουφιᾶς ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ 'Αλφειὸς ὅπως ὁ Κορακῆς καὶ Σάθας ἐδίδαξαν, διότι ἐνομίσθη ὅτι ῥουφᾷ καὶ καταπίνει τὸ προστυχόν· τὸ ἐν τοῖς Γεωπονικοῖς δωράκινον (=**duracinum**) ἐγένετο ῥωδάκινον προσαρμοσθὲν πρὸς τὸ ῥοδο-· ὅπερ κρέας οἱ παλαιοὶ ὠνόμαζον ἀλώπεκα καὶ νεφρομήτρας καὶ ψύας ('Αθην. IX 399 σελ.) ὀνομάζομεν ψάρι(ον) οὐχὶ ψυάρι(ον) παρετυμολογήσαντες ἐκ τοῦ (ὀ)ψάρι(ον) κτλ. κτλ.

Δύναται λοιπόν, νομίζω, ἕκαστος βλέπων τὴν πορείαν ταύτην ἣν οἱ λέγοντες πολλάκις κάμνουσι, νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ νόμος «καθ' ὃν πᾶν αι τῶν ἀρχαίων προφέρεται σήμερον ὡς ε» δὲν ἐξαιρεῖται ὡς πρὸς τὸ ἀγιόκλημα. Ἴδωμεν ἂν δυνηθῶμεν νὰ πεισθῶμεν καὶ περί τινος τῶν λοιπῶν. Τὸ ἀψὰ παραβάλλεται, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, ἀτόπως πρὸς τὸ αἶψα· διότι πρῶτον τοῦτο μόνον ὅτι τὸ αἶψα ἦτο μόνον ἐπικὸν καθίστησιν ὕποπτον τὴν ταὐτότητα· ἔπειτα ἔρχεται ἡ διαφορὰ τοῦ τονισμοῦ καὶ τρίτον ἡ τοῦ φωνήεντος, τέταρτον ἡ λέξις ἐν Μακεδονίᾳ ἀπαγγέλλεται ἀψέ, καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Κρήτῃ ὑπάρχει ἐπίθετον ἀψὺς(*) δηλοῦν

(*) Καὶ ἐν 'Αδριανουπόλει τῆς Θρᾴκης ὑπάρχει, πιθανῶς δὲ καὶ ἀλλαχοῦ. Σ. τ. Ε.

τὸν ὀργίλον «ἀψὺς ἄθρωπος» καὶ τὸ ὀξὺ τῇ γεύσει «ἀψὺ τυρὶ» καὶ οὐσιαστ. ἀψάδα = τὸ εἰς ὀργὴν ἐπιρρεπές, καὶ ὁ Εὐσταθιος λέγει ὅτι τότε κοινῶς τοὺς θρασεῖς ὠνόμαζον ἀψούς· οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι ἡ αὐτὴ ἀναλογία ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ταχὺς καὶ ταχυά, μακρὺς καὶ μακρυά, γλυκὺς καὶ γλυκυὰ κτλ. ὑπάρχει καὶ μεταξὺ τοῦ ἀψὺς καὶ ἀψυὰ - ἀψά. Πάντα δηλ. ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῶν ἐπιθέτων τῇ προσθήκῃ τῆς καταλήξεως τῶν ποιότητος δηλωτικῶν ἐπιρρημάτων α, πρβλ. καλὸς καλά, πολὺς πολλά, πρικὺς πρικυά κτλ. Τὸ ἀψὸς τοῦ Εὐσταθίου ἔχει πρὸς τὸ ἀψὺς ὅπως τὸ ἐν Ἀθήναις γλυκὸς πρὸς τὸ Κρητικὸν γλυκύς, τ. ε. τὸ ἐπίθετον εἰς -υς ἐκανονίσθη κατὰ τὰ πολυάριθμα εἰς ος. Ἀλλὰ τί εἶνε τοῦτο τὸ ἀψύς; εἶνε ἄρα λέξις προϊστορικῶν χρόνων διασωθεῖσα ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, ὅπως συνήθως λέγεται, λέξις ἔκ τινος ῥίζης ἢ εἶνε κατασκεύασμα νέον; ὅσοι ζητοῦσιν ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ λέξεις ὅπως πλουτίσωσι τὸν καὶ ἄλλως πλούσιον Θησαυρὸν τοῦ Στεφάνου πράττουσι λίαν ἀκολούθως ἀνακαλύπτοντες καὶ ἐν ταύτῃ τῇ λέξει νέον κεκρυμμένον θησαυρόν. Ὅσοι δὲ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν καθ' ἑαυτὴν σπουδάζουσι καὶ περὶ αὐξήσεως τοῦ θησαυροῦ ἐλάχιστον φροντίζουσι, θέλουσι, νομίζω, συμφωνήσῃ μετ' ἐμοῦ ὅτι προτοῦ λέξει τινὶ τοσοῦτον ὑψηλὸν δικαίωμα πολιτείας καὶ ἀτελείας καὶ ἀσυλίας ἐκεῖ δοθῇ, ἀνάγκη νὰ προσάγωνται αἱ μέγισαι ἀνάγκαι εἰς ἐξέτασιν τοῦ κιβδήλου.

Παρ' ἡμῖν λέγεται ἀψίχολος ἀψίθυμος καὶ ἀψόθυμος, παρὰ τοῖς παλαιοῖς δὲ ἦσαν ἐν χρήσει καὶ ταῦτα καὶ τὸ ἀψικάρδιος, ἐκ τοῦ ἀψι+καρδία, ἀψι+θυμός, ἀψι+χόλος, ὅπως παυσί-λυπος, ῥίψασπις, πλήξιππος κτλ. Ἐν δὲ τούτοις πᾶσι περιέχονται ὀνόματα ἀφῃρημένα εἰς -σις. (πρβλ. **Osthoff das Verbum in der Nominalcomposition** σελ. 169 κέξ.). Παρὰ τὸ ἀψίχολος καὶ ἀψίθυμος ἐλέγετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας καὶ ὀξύθυμος καὶ ὀξύς, ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον τὸ ὀξὺς = ὀργίλος.

ὅπως δὲ παρὰ τὸ σύνθετον ὀξύθυμος ὑπῆρχε καὶ συνώνυμον ἁπλοῦν, οὕτως, πιστεύω, ἔπλασαν οἱ λέγοντες παρὰ τὸ σύνθετον ἀψίθυμος ἀψίχολος τὸ ἁπλοῦν ἀψύς. Ἀπορήσῃ δὲ μηδεὶς ἐπὶ τῷ σφάλματι τούτῳ τῶν λαλούντων, διότι τούτων ἁπαντῶσι πλεῖστα ἐν πάσῃ γλώσσῃ· ὀλίγα τινὰ ἐκ τῆς νέας Ἑλληνικῆς ἐξέθηκα ἀλλαχοῦ, πιθανὸν δὲ καὶ ἐν τῷ μετὰ ταῦτα χρόνῳ ἄλλα.

Τὸ ἀθάλη = αἴθαλη δὲν δύναμαι νὰ δικαιολογήσω, μένει λοιπὸν ἀνεξήγητον τὸ φαινόμενον τοῦτο ὅπως καὶ ἄλλα, π. χ. ἀγγίζω = ἐγγίζω, ἀχινὸς = ἐχῖνος κτλ., ἐν οἷς τὸ α κεῖται ἀντὶ τοῦ ε, διὰ τὸν μόνον λόγον ὅτι μέχρι τοῦδε δὲν ἐξηυρέθη ἡ ἀλήθεια, ἢν ὅμως ἄλλος τις τῶν μετὰ ταῦτα θὰ ἐξεύρῃ, πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει· διότι δὲν πρέπει νὰ ὑπολαμβάνωμεν ὅτι ἂν ἡμεῖς μὴ δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμέν τι, δὲν θὰ δυνηθῶσιν αὐτὸ οὐδ' οἱ μεθ' ἡμᾶς (τοῦτο δὲ εἶνε παρὰ πολύ!); ἀρκεῖ μόνον εἰλικρινῶς νὰ δείξωμεν αὐτοῖς ὅτι εὕρομεν μέν τινα, ἀγνοοῦνται δὲ ἄλλα.

Ὁμοίως περὶ τῶν συμπλεγμάτων πτ φθ, ταῦτα κατὰ τὸν φθογγολογικὸν νόμον ὀφείλουσι ν' ἀπαγγέλλωνται φτ, πρβλ. φτάνω, εὐτύς, ἐλεύτερος, φτέρνα φτερό, πέφτω, σκάφτω(*) κτλ. τὸ ἀφέντης, ἀτός, θαρμίζω, κυτάζω, ψεῖρα, ἄτινα διαφορώτατα φαινόμενα παρέχουσι, πρέπει νὰ ἔχωσιν αἰτίαν τινὰ ταράξασαν τὸ νόμιμον ἀποτέλεσμα. Περὶ τοῦ ἀφέντης διέλαβεν ὁ Μαυροφρύδης ἐν Φιλίστορι II 177, λέγων «ὅτι ἐκ τοῦ αὐθέντης *κατ' εὐκοπωτέραν* προφορὰν προσῆλθε τὸ ἀφέντης. . . εἶνε τοῖς πᾶσι γνωστόν·» τὸν αὐτὸν λόγον προφέρει ὁ Μαυροφρύδης καὶ ἐν Δοκιμίῳ τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῶν τύπων σκάβω, κλέβω, κρύβω, ὅτι δηλ. ἡ γλῶσσα σχηματίσασα ἐκ τῆς ῥίζης αὐτῆς τὸ θέμα

(*) Ὅτι ἡ ἐν τῷ συμπλέγματι φθ μεταβολὴ τοῦ θ εἰς τ δὲν πρέπει νὰ παραβάλληται τῷ τέλω καὶ τάλασσα τῶν τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἀσίαν κατοικούντων Ἑλλήνων, ὅπως ὁ Deffner ἐν Neogræca πράττει, εἶνε πασίδηλον.

τοῦ ἐνεστῶτος, ἔτρεψε τὸ δασὺ ἢ τὸ ψιλὸν εἰς τὸ εὐπροφερτότερον μέσον. Τοῦτο εἶνε ἀδύνατον, διότι οὔτε τὸ μέσον β εἶνε εὐπροφερτότερον τοῦ π καὶ φ, οὔτε λόγῳ εὐκοπωτέρας προφορᾶς, ἥτις κατ' ἀλήθειαν δὲν εἶνε εὐκοπωτέρα, δύνανται οἱ λαλοῦντες ἂν σωφρονῶσι, καὶ σωφρονοῦσιν ὡς πρός γε ταῦτα, νὰ ἀποβάλλωσιν ἑκάστοτε κατὰ βούλησιν τὸ ἕτερον τῶν συμπεπλεγμένων συμφώνων· ἡμεῖς, νομίζω, δὲν λέγομεν θάνω ἢ φάνω ἀντὶ φτάνω, καὶ τερὸν ἢ περὸν ἀντὶ φτερὸν κ. τ. τ. λόγος λοιπὸν εὐφωνίας δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ συνέβη ἄλλο τι· πιθανὸν νομίζω τὸ ἑξῆς: μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς καὶ νομοθεσίας ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ῥῆμα defendere, ὅπερ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν Ἱερῶν Συνόδων ἀναγινώσκεται ἐξηλληνισμένον δηφενδεύω καὶ δεφενδεύω καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις συγγραφεῦσιν οὐ σπάνιον, τὸ δη- ὑπελείφθη κατὰ μικρὸν ὡς τὸ τεμάχιον δι τῆς προθέσεως διὰ καὶ δὴ ὑπάρχοντος καὶ τοῦ συνωνύμου αὐθεντεῖν αὐθεντεύειν μετὰ τοῦ α ἐπλάσθη διαφεντεύω ἀντὶ δηφεντεύω, ὅπως περιχνάδα = περκνὰς Κορ. Ἀτακτ. Η 351. Τὸ δὲ διαφεντεύω τοῦτο ἐπέδρασεν ἀμοιβαίως ἐπὶ τὸ αὐθεντεύω καὶ μετέβαλεν αὐτὸ εἰς ἀφεντεύω, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἀφέντης. Ἂν ταῦτα ἔχωνται ἀληθείας, ἔχομεν ἐν τούτῳ σχηματισμόν τινα τῶν λεγομένων κατ' ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν, ὧν πολλοὺς ἀναγινώσκει ὁ βουλόμενος ἐν XXV τόμῳ τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Kuhn σελ. 1 κέξ. ὑπὸ Ἰ. Σμιδιτίου.

Περὶ τοῦ κρύβω σκάβω κ. τ. τ. θὰ πραγματευθῶ προσεχῶς ἐκτενῶς, τόσον δὲ λέγω ἐν τῷ παρόντι ὅτι ταῦτα δὲν καταπατοῦσι τὸν νόμον, διότι εἶνε πάντα κατ' ἀναλογίαν σχηματισμοὶ πρὸς τὸ τρίβω, θλίβω κ. τ. τ.

Τὸ ψεῖρα ἐν Κύπρῳ προφέρεται κανονικῶς φτεῖρα, τοῦτο παρέχει ὑπόνοιαν μή τις διαλεκτικὸς τύπος διεδόθη ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἐξηπλώθη δὲ καὶ μέχρι τῆς Κύπρου. Δυνατὸν λοιπὸν νὰ ἔχῃ ὧδε: παρ' Ἡσυχίῳ ἐσώθη ψείρει, φθείρει, ψίσις, ἀπώλεια κ. τ. ε. φθίσις, ψινὰ φθονάς, ἐψίσθω

ἀπέθανε, ψύττει ψυττόν· πτύει, πτύελον (πρβλ. τοῦ Θεοκρ. ἐπιφθύζω), ταῦτα δηλοῦσιν ὅτι διάλεκτός τις ἀγνοοῦμεν τίς καὶ ἂν μόνον μία ἢ πλείους, τὸ φθ ἀπήγγελλεν ὡς ψ. Ἡ δὲ δυσχέρεια τῆς διαδόσεως καὶ καθολικεύσεως τοῦ διαλεκτικοῦ ψ εἶνε γνωστή μοι, ἀλλ' ἴσως δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὅπως οἱ μύες ἔλαβον τὸ νῦν ὄνομα ποντικοὶ ἐξ ἧς τὸ ἐπισημότατον εἶδος κατήγετο ἐπαρχίας τοῦ Πόντου (πρβλ. ἔτι Θάσια ἀμύγδαλα, κυδώνια, μῆλα, τώρα (ἀ)θάσια = ἀμύγδαλα, καὶ κυδώνι), οὕτω καὶ τὸ ὄνομα ψεῖρα κατέστη γενικὸν μετὰ τῆς διαδόσεως εἴδους τινὸς ἐκεῖθεν ἔχοντος τὴν ἀρχήν, ἔνθα ἡ τροπὴ τοῦ φθ εἰς ψ ἐγένετο.

Τὸ αὐτὸς δὲν ἐγένετο ἀτός, ὅπως ὁ κ. Δέφνερ ἐν Neogr. 253 νομίζει, διότι καὶ κατὰ τὴν σημασίαν διαφέρει ἐκείνου καὶ ὁ τύπος αὐτὸς σώζεται λαμπρά· ἀγνοεῖται πῶς τὸ ἀτὸς ἔχει, ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ ταυτίσῃ αὐτὸ πρὸς τὸ αὐτὸς ἢ οὗτος ἢ ἄλλο τι, ὅταν οἱ φθογγολογικοὶ νόμοι καταπατῶνται· ἄλλως ἠδύνατό τις καὶ τὸ τέτοιος ἢ παλαιότερον τίτοιος νὰ παραγάγῃ ἐκ τοῦ τοιοῦτος κατὰ προσθήκην, ἀφαίρεσιν, μετάθεσιν καὶ ἄλλα ἀσυγχώρητα μέσα.

Περὶ τοῦ κυτάζω ποιεῖται ὁ κ. Δέφνερ λόγον ἐν Ἀθην. II, 286 κ. ἑξ. καὶ εὑρίσκει ὅτι ἡ ἐκ τοῦ κυπτάζω συνήθης παραγωγὴ φθογγικῶς μὲν δύναται νὰ δικαιολογηθῇ, ἀλλ' ἡ ἔννοια τοῦ κυτάζω εἶνε πολὺ διάφορος τῆς τοῦ κυπτάζω καὶ διὰ τοῦτο ἡ ταὐτισις ἀδύνατος, καὶ οὕτως ἀναλαμβάνει νὰ παραγάγῃ αὐτὸ ἔκ τινος ῥίζης ακ, ὅπερ παντελῶς ἀδύνατον καὶ δι' ἄλλα καὶ διότι μεταξὺ τοῦ κτ δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῇ ἓν ι, ὅπως ὁ Δέφνερ νομίζει. Βεβαιῶ τὸν κ. Δέφνερ ὅτι ἐγὼ φθογγολογικῶς δὲν ἐννοῶ τὴν ἀποβολὴν τοῦ π (διότι βέβαια ἀποβολὴ ἐγένετο, οὐκ ἀφομοίωσις, ὅπερ φαινόμενον εἶνε τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ παντάπασι ξένον), καὶ παρακαλῶ καὶ τὸν κ. Δέφνερ καὶ πάντα δυνάμενον, νὰ μὴ φθονήσῃ ἡμᾶς τῆς ἐξηγήσεως ταύτης· εἰς ἀν-

ταμοιβὴν δὲ ἀναλαμβάνω ἐγὼ εὐθὺς ἐνταῦθα νὰ δείξω αὐτῷ ὅτι διὰ τὴν διάφορον σημασίαν οὐδεμία ἀνάγκη νὰ χωρισθῇ τὸ κυτάζω τοῦ κυπτάζω. Τὸ ῥῆμα πράσσω σημαίνει ἐν Κρήτῃ φοιτῶ, συχνάζω, διαμένω που, πρβλ. Ἐρωτόκρ. σελ. 8, πάντα μὲ καταστάμενους ἔπρασσε, 17 κ' ἀρχίνησεν ἀπολιγοῦ νὰ πράσσῃ 'ς τὸ παλάτι κ. τ. λ. διότι φύσει ὅπου τις ἐργάζεται, ἔχει τὸ ἔργον του, ἐνεργεῖ, ἐκεῖσε φοιτᾷ, διαμένει· κατὰ μικρὸν ἡ ἔννοια τοῦ ἐργάζεσθαι ἠφανίσθη ὥστε λέγεται τώρα καὶ ἐπὶ ζῴων, π. χ. 'ς τοῦτο τὸ μέρος πράσσει ὁ λαγώς, οἱ πέρδικες κ. τ. τ. Τὸ ῥῆμα φυρῶ ἐδήλου παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὅ,τι παρ' ἡμῖν τὸ ζυμώνω, παρ' ἡμῖν δὲ σημαίνει ἐλαττοῦμαι, καὶ ὀρθότατα παρετήρησεν ἡ εὐφυΐα τοῦ Κοραῆ ὅτι τοῦτο ἀρχικῶς ἐφηρμόζετο εἰς τὰ πεφυρμένα ἄλευρα, ἅτινα φυρώμενα ἐλαττοῦνται τὸν ὄγκον, σήμερον δὲ ἀπώλετο παντάπασιν ἡ ἔννοια τοῦ μιγνύναι, μαλάσσειν καὶ ἔμεινε μόνον ἡ τοῦ ἐλαττοῦσθαι, π. χ. ἐφύραξε καὶ ἐχάθη αὐτὸς ὁ ἄθρωπος = ἐγένετο κάτισχνος, ἐφύραξαν τὰ νερὰ κ. τ. τ. Τὸ ῥῆμα πορεύομαι σημαίνει σήμερον πολλαχοῦ διάγω τὸν βίον πως, ὅπερ ἄλλως οἰκονομοῦμαι λέγομεν, πρβλ. καὶ τάρφανὰ πορεύουνται κ' οἱ χῆρες κυβερνοῦνται·» ἐντεῦθεν ἐσχηματίσθη καὶ ἐνεργητικὸν ἔχον μετενεργητικὴν δύναμιν τ. ε. ἰσοῦται τῷ φροντίζω ὅπως τις διάγῃ τὸν βίον, πορίζω τινὶ τἀναγκαῖα, οἰκονομῶ τινα, π. χ. ἔχω μεγάλη φαμίλια, δὲν ξέρω πῶς θὰ τὴν πορέψω. Τὴν μετάβασιν ἐννοεῖ τις παρατηρήσας τὸ περνῶ, διέρχομαι καὶ διάγειν· πιθανὸν κατὰ πρῶτον ἐλέγετο ἐπὶ δυσχερῶν καιρῶν, ἀσθενειῶν, λιμῶν κ. τ. τ. ἔπειτα δὲ ἐκαθολικεύθη. Τὸ σφαλίζω καὶ σφαλνῶ = κλείω εἶνε τὸ αὐτὸ τῷ ἀσφαλίζω(*), διότι ὅταν ὁ Πιλᾶτος ἔλεγεν «ἀσφαλίσατε τὸν τάφον», ἐνοεῖτο βεβαίως καὶ ἡ κλεῖσις, καὶ διότι φύσει τὰ κεκλεισμένα εἶνε

(*) Ὁ κ. Δίφνερ λέγει ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I, 446 ὅτι τὸ σφαλνῶ ἰσοῦται τῷ ἀσφαλίω, ὅπερ ἐγὼ οὐδέποτε ἀνέγνωσα.

ἠσφαλισμένα· ὁμοίως ἔχουσι τὸ πολεμῶ = δρῶ, ἀγωνίζομαι, τί πολεμᾷς νὰ κάμῃς, καλῶς τὰ πολεμᾶτε, τὸ ὁμιλεῖν, τὸ γαμεῖν, τὸ πλακοῦν ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι ἐν πολλαῖς ἐπιγραφαῖς = στρωννύναι διὰ πλακῶν, σήμερον ἐπιτιθέναι τινί τι, ἐπιπίπτειν τινί, τὸ κρούβω δ ἐν τῷ ὁ χάρος ἐκρουβήθη = ἐκρύφθη, ἔσωσε τὴν ἀρχαίαν δύναμιν, ἀλλὰ παρ' ἡμῖν «μὲ κρούβει τὸ ροῦχο = πνίγει, στενοχωρεῖ, ἔκρουψε τὸ παιδί· τὸ στακτὴ ἐδήλου τὴν ἐκ τῆς τέφρας κονίαν, τὴν στακτὴν κονίαν, τώρα οὐσιαστικὸν γενόμενον καὶ διὰ τοῦτο βαρύτονον, ὅπως καὶ τὸ βράδυ ἐκ τοῦ βραδὺ καὶ ἄλλα πολλά, δηλοῖ τὴν τέφραν, στάχτη 'ς τὰ μάτια του! στάχτη νὰ γίνῃ! κ. τ. τ. Ταῦτα δὲ πάντα εἶνε φυσικώτατα, διότι ἡ σημασία δι' ἀπείρους λόγους καθ' ἑκάστην μεταβάλλεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μάλιστα οὐδὲ εἶνέ ποτε ἡ αὐτὴ παρὰ τοῖς διαφόροις ἀτόμοις, στοιχεῖα δὲ σταθερὰ τῆς λέξεως εἶνε οἱ φθόγγοι, οἵτινες ἐν σχέσει πρὸς τὴν σημασίαν ἐλάχιστον μεταβάλλονται. Νομίζω ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες ἀπαγγέλλουσι κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου τρόπον τὰς λέξεις κρασί, Ἀθῆνα, Θεός, Τοῦρκοι, (ἐ)λευθερία κ.τ.τ. καὶ ὅμως πόσον διάφορα ἐννοεῖ ἕκαστος ὑπὸ τὰς λέξεις ταύτας! Γνωστός μοι Ἠπειρώτης π. χ. πιστεύει ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶνε ἡ ἀρίστη φυλὴ τῆς γῆς!

Κατὰ τὰς ἀνωτέρω παρατηρηθείσας μεταβολὰς τῶν σημασιῶν τῶν λέξεων δυνάμεθα, νομίζω, νὰ ἐννοήσωμεν καὶ τὴν μετάβασιν τῆς σημασίας τοῦ κυπτάζειν εἰς τὴν τοῦ κυτάζειν. Ὅταν δηλ. παρατηρήσῃ τις δύο μόνον τῶν ὑπὸ τοῦ Passow παρατεθειμένων χωρίων «τί κυπτάζεις ἔχων «περὶ τὴν θύραν; καὶ εἰώθασι περὶ τὰς σκηνὰς κλέπται «κυπτάζειν»· νομίζω, θὰ ἐννοήσῃ ὅτι ὁ κυπτάζων καὶ μάλιστα ἐπὶ μακρὸν (ἔχων) περὶ τὴν θύραν, ἔβλεπεν ἐκεῖ τι, παρετήρει, καὶ ὅτι οἱ κλέπται περὶ τὰς σκηνὰς δὲν ἐκύπταζον ὅπως πονήσῃ ἡ σπονδυλικὴ αὐτῶν στήλη, ἀλλ' ὅπως ἴδωσιν, εἴ τι ἀξιόλογον καὶ ἔρημον ἐν αὐταῖς ἔκειτο. Ἐντεῦθεν δὲ ἠδύνατο κάλλιστα ν' ἀναπτυχθῇ ἡ σημασία

τοῦ βλέπειν, παρατηρεῖν μετ' ἐπιμονῆς, μετ' ἀκριβείας, ἣν τὸ ῥῆμα σήμερον ἔχει(*), καὶ ἥτις ἐκ μὲν τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ ἐκ τοῦ κυπτάζειν ἐννοεῖται σαφέστατα, οὐχὶ δὲ ἐκ τῆς ῥίζης κκ, ἥτις καὶ τὸ κ ἀναγκάζεται νὰ ἀποβάλῃ καὶ τὸν χειλισμὸν νὰ μὴ ὑποστῇ καὶ ἄλλας φθογγολογικὰς ἀνυπερβλήτους παρέχει δυσχερείας. Φθογγολογικῶς μένει ἀνεξήγητον, ἀλλ' οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι παρετυμολογία τις συνέβη, ἣν θὰ ἐξεύρῃ ἄλλος.

Τὸ θαρμίζω λέγεται παρ' ἡμῖν καὶ φταρμίζω, πιθανὸν φαίνεταί μοι ὅτι ἡ λέξις παρητυμολογήθη παρὰ τὸ θερμὸς θέρμη, ἅτινα εἶνε παρ' ἡμῖν γνωστά (θερμὸς ὁ, οὐσ. = ὕδωρ θερμὸν δι' οὗ ζυμώνουσι τὰ ἄλευρα), καὶ τοῦτο ἔχει λόγον ὅτι τὰ βρέφη πάσχουσι, νομίζω, θέρμην ὅταν λέγηται ὅτι εἶνε θερμασμένα· παρ' ἡμῖν λέγεται πολλάκις «τὸ παιδὶ καίει σὰ θερμός!»

Ὁμοίως περιγράφουσιν ἀλλ' οὐκ ἐξηγοῦσιν οὐδὲν οἱ διδάσκοντες «Consonantes quoque praeponi, intercalari, suffigi, elidi, emolliri, obdurescere possunt. Deffner Neograeca Curt. Studien IV 273, καὶ «περὶ τῶν φωνηέντων δύναταί τις κατὰ γράμμα νὰ διισχυρισθῇ ὅτι τὸ πᾶν ἐκ παντὸς δύναται νὰ προέλθῃ.» Foy Lautsystem σελ. 92. Ταῦτα ἀληθεύουσιν ὅταν τις μόνον ἐξωτερικῶς παρατηρῇ τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ πόσον διάφορα εἶνε κατ' οὐσίαν καὶ πόσας διαφόρους ὁδοὺς ἀναγκάζεται νὰ πατήσῃ ὁ ἐρευνῶν τὴν ἱστορικὴν καὶ γενετικὴν αὐτῶν ἐξήγησιν! Καὶ ὅμως ὡς λόγοι πρὸς πάντα ταῦτα τρεῖς μόνον προφέρονται, ὧν ὁ μὲν παντελῶς ψευδής, ὁ δὲ δεύτερος ἄτοπος, καὶ ὁ τρίτος κατὰ μέρος μόνον ἀληθής. Ψευδὴς εἶνε ὁ λόγος ὃν καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ κ. Δέφνερ ἐν Archiw σελ. 68 προήνεγκεν ὅτι ὁσημέραι μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀποθνήσκει τὸ αἴσθημα ὡς πρὸς τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἀρχὴν

(*) Θαυμαστόν μοι φαίνεται ὅτι ὁ κ. Δέφνερ ἀρνεῖται διαρρήδην τὴν σημασίαν ταύτην τῆς λέξεως· αὕτη εἶνε ἄνευ ἀμφιβολίας ἡ πρώτη, ἐξ ἧς πηγάζουσιν ὅσας ὁ κ. Δέφνερ ἀναφέρει.

τῶν καθ' ἕκαστα ἐν τῇ γλώσσῃ.» Θάνατος εἶνε ἔννοια κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ ἄλλων ὄντων εἰς τὴν γλῶσσαν ἐφαρμοσθείς, ἀλλ' ἀτόπως, διότι πάντες οἱ ἐπαίοντες ἠξεύρουσιν ὅτι θάνατος ἐν τῇ γλώσσῃ δὲν ὑπάρχει, αἱ δὲ διάφοροι κινήσεις αὐτῆς αἱ τοὺς ἀπειροτέρους περὶ ταῦτα ἀπατῶσαι εἶνε ζωὴ καὶ ἀνάπτυξις· ἄλλως δὲ οὐδὲ ἡ ἀρχαία γλῶσσα εἶχε σαφεστέραν γνῶσιν τῶν καθ' ἕκαστα, οἷον ῥιζῶν, καταλήξεων κ. τ. τ. Ἄτοπος εἶνε ὁ λόγος ὁ πολλάκις προφερόμενος ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ φαινόμενον εἶνε τοῦ λαοῦ, εἶνε χυδαῖον, ἐπλάσθη ὑπ' ἀμαθῶν, ἑπομένως δὲν ἔχει λόγον, ἀκριβῶς ὅπως ἄλλοτε ἐλέγετο **Graeca sunt, non leguntur.** Δύναμαι νὰ διαβεβαιώσω τοὺς ταῦτα προφέροντας ὅτι πολλῷ μείζω κανονικότης καὶ τάξις παρατηρεῖται ὑπὸ τῶν ἐπιμελῶν ἐξεταστῶν ἐν τῇ γλώσσῃ ἐκείνου τοῦ χωρικοῦ, ὅστις οὐδέποτε ἀνέγνωσε βιβλίον οὐδ' ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κώμης του, ἢ ἐν τῇ γλώσσῃ τῇ ἐν Ἀθήναις ὑφ' ἡμῶν λαλουμένῃ. Ἂν τις ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτου καὶ μὴ δύναται νὰ ἐξεύρῃ αὐτό, ἂς ἐπιχειρήσῃ νὰ διδάξῃ τὴν λαλουμένην ἐν Ἀθήναις γλῶσσαν, ἂν τὴν ἠξεύρῃ ὅπως πρέπει, ξένον τινά, καὶ θὰ παρατηρήσῃ εὐθὺς τὴν ἀλήθειαν τοῦ λεχθέντος. Ὑπολάβῃ δέ, παρακαλῶ, μηδεὶς ὅτι δι' αὐτῶν θέλω νὰ εἴπω ὅτι πρέπει ν' ἀφήσωμεν ἣν ἔχομεν ἀπὸ τοσούτων ἐτῶν καλλιεργήσῃ γλῶσσαν, καὶ γράφωμεν κατὰ «τὰ κόντρα τοῦ λαγοῦ καὶ τοῦ σκαντσόχερα!», ἄπαγε! δὲν φοβοῦμαι ὅτι θὰ φθάσῃ ποτὲ ἑλληνική τις γενεὰ εἰς τοσαύτην μανίαν. Τόσον μόνον θέλω νὰ εἴπω, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ δὲν εἶνε ἄλογος καὶ ἀκανόνιστος, καὶ ὅτι ἡ ἐξήγησις αὐτῆς πρέπει νὰ ζητηθῇ.

Κατὰ μέρος μόνον ἀληθεύει ὁ τρίτος λόγος, καθ' ὃν οἱ λαλοῦντες ῥαστώνης καὶ εὐκολίας χάριν δύνανται ν' ἀφαιρῶσι καὶ προσθέτωσι κατὰ τὸ δοκοῦν συλλαβὰς ἢ φωνάς. Διότι ἀναμφιβόλως τὸ ζεύλα (ζένlα) ἀντὶ ζεύγλα (ζένγlα) εἶνε εὐαπαγγελτότερον, ὁμοίως εὐjὰ (ἐνjὰ) ἀντὶ εὐδjὰ (ἐνδjὰ) κ.τ.τ. ὁμοίως πέφτω, φτερόν, χτίζω, κ.τ.τ. ὁμοίως

τὸ ψαλτήρι(ον) βόλτα, Πάτινος εἶνε εὐκολώτερα τοῦ ψαλτήρι, βόλτα, Πάτνος· διότι κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ λ ἐν τῷ βόλτα, ψαλτήρι ἡ ἐμπροσθία γλῶσσα ἐφάπτεται τῆς χώρας τῆς μεταξὺ τῶν οὔλων καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἐντεῦθεν δὲ εἰς ἄμεσον γένεσιν τοῦ τ εἶνε ἀνάγκη νὰ προεκταθῇ μέχρι τῶν ἄνω ὀδόντων οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἀποχωριζομένη ἀπὸ τῆς ἄνω ἐπιφανείας, διότι ὅταν καὶ ἐλάχιστον ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς χώρας τοῦ λ πρὸς τὰ κάτω, λαμβάνει τὸ στόμα εὐθὺς ἐκείνην τὴν θέσιν ἀκριβῶς, ἣν ἔχει κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ φθόγγου ι. Ἡ ἀπαιτουμένη δ' αὕτη ἄμεσος μετάβασις τῆς γλώσσης ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ λ εἰς τὴν τοῦ τ, ἄνευ τινος ἀπομακρύνσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἄνω ἐπιφανείας, φαίνεται ἡμῖν δυσχερής, διὸ ἀποσπῶμεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς τοῦ λ θέσεως καὶ διὰ τοῦ μέσου χώρου προφέρομεν εἰς τοὺς ἄνω ὀδόντας ἔνθα σχηματίζει τὸ τ, ἀλλὰ κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ λ καὶ τοῦ τ χρόνον ὁ διὰ τὸ ἠχηρὸν στοιχεῖον λ ἐκπεμπόμενος ἦχος ἐσχημάτισε τὸν φθόγγον ι. Ἐν τῷ Πάτινος συνέβη τὸ αὐτὸ περίπου, τῆς γλώσσης κινουμένης ἐκ τῶν ὀδόντων τῆς θέσεως τοῦ τ, εἰς τὸν οὐρανόν. Τὴν ἀκρίβειαν τῶν εἰρημένων δύναται ἕκαστος νὰ ἐξετάσῃ ἀπαγγέλλων τὰς λέξεις βραδέως καὶ προσέχων ταῖς κινήσεσι τῆς γλώσσης.

Καὶ ταῦτα μὲν καὶ τὰ τοιαῦτα ἐννοεῖ ἕκαστος ὅτι οἱ λαλοῦντες ἐκανόνισαν κατά τινα εὐκολίαν, ἥτις ἐννοεῖται εὐκόλως ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ τὰ ὅριά της, καὶ ὄντως τὰ ἔχει, τὴν τάσιν ἢ τὴν ἀνάγκην τοῦ καταληπτὸν γίνεσθαι. Ὅταν ὅμως μᾶς λέγωσιν ὅτι τὸ ν προσετέθη ἐν τῷ θυγατέραν, πατέραν, ἀκρίδαν κ.τ.τ. ἀφῃρέθη δὲ τὸ ς ἐκ τοῦ τὸ κρύο, ἔχω γραφθεῖ ἀντὶ γραφθεὶς κ.τ.τ. χάριν εὐκολίας, δικαιούμεθα βεβαίως νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν ἐννοοῦμεν αὐτὰς τὰς ἀρχὰς καὶ εὐκολίας, αἵτινες προσθέτουσιν εἰς τοῦτο, καὶ ἀφαιροῦσιν ἀπ' ἐκείνου, καὶ ἂν σωφρονῶμεν, θὰ φροντίσωμεν νὰ ἐξεύρωμεν τὴν ἀποδεικτικὴν ἢ τοὐλάχιστον πιθανὴν αὐτῶν ἐξήγησιν, ἐγκαταλείποντες τὴν ῥα-

στώνην καὶ εὐκολίαν τοῖς πατράσι καὶ κηδεμόσιν αὐτῆς. Ἤδη ἐν τοῖς δοκίμοις χρόνοις ἤρξατο νὰ γεννᾶται τὸ αἴσθημα ὅτι χαρακτηριστικὸν τῆς αἰτ. τοῦ ἑνικοῦ εἶνε τὸ ν, καὶ φαίνεται ὅτι πρῶτοι οἱ Λέσβιοι Αἰολεῖς εἶπον δυσμένην, ἐμφέρην, ἐν Βοιωτ. Διογένειν κ.τ.τ. κατόπιν ἐν Ἀθήναις Σωκράτην Ἀριστοφάνην, Δημοσθένην κ.τ.τ. Ὅπως ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Διαδόχων τὸ αἴσθημα ὅτι ἡ τῶν εἰς -ης ὀνομάτων γενικὴ χαρακτηριστικὸν ἔχει τὸ ου, διὸ ἐλέχθη Σωκράτου Πραξιτέλου, ἂν πιστεύσωμεν Γρηγορ. Κορινθ., ἤδη οἱ Αἰολεῖς ἐν Λέσβῳ εἶπον Διομέδου, ἧς ἐν ταῖς μεταγενεστέρων χρόνων ἐπιγραφαῖς πλεῖστα παραδείγματα, ὅπως καὶ τῆς κλητικῆς εἰς ε, Σώκρατε. Μετὰ ταῦτα ἀφοῦ τὸ ν τοῦτο τὰς πλείστας αἰτιατικὰς τῶν τριτοκλίτων ὀνομάτων κατέλαβε, καὶ ἀντὶ Ἀριστοκλέα Ἱπποκλέα ἐλέγετο Ἀριστοκλέαν, Ἱπποκλέαν, αὗται δὲ αἱ αἰτ. ἦσαν ὁμοιόταται ταῖς τῆς πρώτης κλίσεως, τότε κατὰ τὰς ὀνομαστικὰς τῆς πρώτης κλίσεως εἰς -ας καὶ -α παρήχθησαν οἱ λαλοῦντες νὰ κανονίσωσι καὶ τὰς τῆς τρίτης κλίσεως· οὐχὶ λοιπὸν λόγοι εὐκολίας περὶ τὴν προφοράν, ἀλλ' ἁπλῶς ἀναλογία κατὰ τύπους ὑπάρχοντας ἔπλασε τοὺς τύπους τούτους. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν μεταγενεστέρων αἰώνων (τοῦ 3ου π. Χ. οὐχὶ) ἐν Δελφοῖς παρέχουσιν Ἀριστοκλέας, Ἡρακλέας, κ.τ.τ. ὁ Πλούταρχος εἶπε Πατροκλέας(*), ὁμοίως αἱ ἐπιγραφαὶ τὰς γεν. Δαμοκλέα, Ἰφικλέα, Οἰνοκλέα κ.τ.τ. διότι ταῦτα πάντα, ὁρμηθείσης τῆς ἀναλογίας ἀπὸ τῆς αἰτ. μετὰ τοῦ ν, ἐπλάσθησαν κατὰ τὸ ἐλαίαν - ἐλαία, ταμίαν - ταμία κ.τ.λ. πρβλ. Ahr. II 560 κέξ.

Ἀναλογίας χάριν ἔπεσε καὶ τὸ ς ἐκ τοῦ κρύο, διότι οἱ λέγοντες ἐκανόνισαν αὐτὸ κατὰ τὰ οὐσ. εἰς - ον καὶ δὴ

(*) Τὸ παρὰ Πινδάρῳ Πυθ. Χ. 5, 57· Ἱπποκλείᾳ Ἱπποκλέαν εἶνε ἀναμφιβόλως νεωτέρας κατασκευῆς, ἀφοῦ, ὡς ἐρρήθη, οὐδ' αἱ τοῦ τρίτου αἰῶνος π. Χ. ἐπιγραφαὶ παρέχουσιν ἴχνη τῶν μεταγενεστέρων τούτων φαινομένων.

ἐνόμισαν ὅτι ὅπως ἐκεῖνα ἄνευ συμφώνου ἐν τέλει ἀπαγγέλλονται, οὕτω πρέπει καὶ τοῦτο.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα περὶ φθογγολογίας νομίζω ἱκανὰ νὰ ἀποδείξωσιν ὅπερ ἐσκόπουν, καὶ πρὸς τούτοις ὁπόσος καὶ ὁποῖος ὁ θερισμὸς ἡμῖν πρόκειται, καὶ κατὰ τίνα τρόπον καὶ μετὰ τίνος ἀκριβείας ἀνάγκη νὰ ἐπιληφθῶμεν αὐτοῦ, ἄν τι ἀληθὲς καὶ ἐπιστημονικὸν θέλωμεν νὰ ἐξεύρωμεν, διότι ὁ μέχρι τοῦδε τρόπος τῆς καταγραφῆς δύναται νὰ παραβληθῇ εὐστόχως πρὸς τὴν ὑπὸ ἀμαθοῦς βιβλιοθηκαρίου κατάταξιν τῶν βιβλίων κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα ἢ τὸ χρῶμα τοῦ δέματος.

Κεῖται σήμερον ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι εἰς ὀρθὴν ζήτησιν καὶ ἐξήγησιν τῶν τῆς γλώσσης ἀναγκαιότατα εἶνε μάλιστα δύο, τ. ε. ἡ ἱστορία τῆς γλώσσης καὶ ἡ παραβολὴ τῶν κατ' αὐτήν· τούτων τὸ μὲν πρῶτον παντάπασιν, ὡς μὴ ὤφειλε, παρημελήθη μέχρι τοῦδε, τὸ δὲ ἕτερον ἐφηρμόσθη πολλάκις ἀτόπως. Διότι οὔτε κατ' ἐπιείκειαν οὔτε κατ' εὐθυδικίαν ἄν τις κρίνῃ, δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι εἶνε ὁπωσδήποτε κάτοχος τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης ἡμῶν ὁ γράφων ὅτι ἡ εὐκτικὴ ἀπώλετο, διότι συνέπεσε φθογγικῶς μετὰ τῆς ὁριστικῆς καὶ ὑποτακτικῆς, καὶ ὅτι διὰ τὴν οὐκ ἀπαγγελίαν τοῦ ν τῆς ἐν. αἰτ. συνέπεσον δοτ. καὶ αἰτ. καὶ οὕτως ἀπώλετο ἡ δοτ. καὶ ὅτι οἱ πολυάριθμοι ἐν τῇ ἀρχαιότητι δοῦλοι διέφθειρον τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων (περὶ τούτου κατόπιν), καὶ ὅτι τὸ πατέρα ἀκρίδα εἶνε δωρικαὶ γενικαί, οὐδὲ θὰ κρίνῃ ὅτι ἠξεύρει ὁπωσοῦν τὴν ἱστορίαν τῆς λακωνικῆς διαλέκτου ὁ διδάσκων ὅτι ἐν τῷ ἀρχαίῳ Λακωνικῷ ἀπηγγέλλετο τὸ σ ἀντὶ τοῦ θ, μάρτυρας παρεχόμενος τὰς ἀρχαίας λακωνικὰς ἐπιγραφάς, διδασκούσας ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον, καὶ τὸν Ἀλκμᾶνα, ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ ὁποίου καίπερ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων πολλαχῶς διασκευασθεῖσιν, τὸ θ ἐπικρατεῖ· καὶ ὅτι οἱ Δωριεῖς καὶ ἰδίως οἱ Λάκωνες ἐτόνιζον ἑωρᾶκα, ἑστᾶκα, πρᾶγμα ἀδύνατον, καὶ ὅτι ἐν τῇ *πανελ-*

ληνίῳ ἐποχῇ, προτοῦ δηλ. ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα χωρισθῇ εἰς διαλέκτους, θὰ ἦτο ἑωράκαμι, ἑστάκαμι, τύποι ἀνήκοντες καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὸ βασίλειον τῶν μύθων, ὅπως πᾶς τις δύναται νὰ πεισθῇ παραβάλλων τοὺς ἰνδικοὺς παρακειμένους(*) dadárça = δέδορκα, gagâna = γέγονα κτλ. καὶ ὅσα περὶ αὐτῶν ἄνδρες σοφοὶ διέλαβον Brugman ἐν Curtius Stud. IX 315 καὶ διὰ βραχέων G. Meyer ἐν Griechische Grammatik σελ. 350—1, καὶ J. Schmidt ἐν XXV τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Kuhn, καὶ ἄλλοι. Ὁμοίως δὲν θὰ κρίνῃ τις κάτοχον τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης καὶ ἰδίως τῆς Λακωνικῆς(**) διαλέκτου τὸν διδάσκοντα ὅτι τὸ θυγάτηρ καὶ μήτηρ ἔχουσι τὸ ρ διὰ ῥωτακισμόν, ἀφοῦ εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ ῥωτακισμὸς ἐν τῷ Λακωνικῷ εἶνε πολὺ μεταγενεστέρων χρόνων, καὶ ἐκτὸς τούτου εἶνε ἀκατάληπτον πῶς αἱ ἀγνοοῦσαι ἀείποτε τὸν ῥωτακισμὸν ἄλλαι ἑλληνικαὶ διάλεκτοι (πλὴν τῆς τῶν Ἠλείων καὶ Ἐρετριέων) ἔτρεψαν τὸ ς εἰς ρ, ἄλλως δὲ καὶ πᾶσαι αἱ συγγενεῖς γλῶσσαι, ὅσαι δύνανται νὰ μαρτυρήσωσί τι, συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τοῦ ρ. Καὶ ὅμως τίς θὰ πιστεύσῃ ὅτι ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα πολλὰ διδάσκει εἷς ἄνθρωπος ὅστις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν οὐ παύεται ἄνευ ἐπιεικείας καὶ εὐθυδικίας ἐπιτιμῶν καὶ προσβάλλων πάντας τούς τε Ἕλληνας καὶ ἀλλοδαπούς, ἰδίως δὲ τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἀγνοοῦσι καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης; ὁ ἄνθρωπος ὀνομάζεται Μιχαὴλ Deffner.

Καὶ ὁ μακαρίτης Μαυροφρύδης πλεῖστα περὶ τὴν ἱστορίαν ἡμάρτανεν, ὧν ἓν τὸ μέγιστον ἀναφέρω εὐθύς, ἄλλα δὲ ὅταν ὁ λόγος ἀπαιτῇ. Καὶ ἐν Φιλίστορι καὶ ἐν Δοκιμίῳ

(*) Καὶ μόνον τὸ κ ἀρκεῖ ὅπως τὴν μεταγενεστέραν αὐτῶν κατασκευὴν μαρτυρήσῃ· πρβλ. Brugman ἐν XXV Kuhn Περιοδ. σελ. 212 κἑξ.

(**) Πρὸ ἑνὸς ἢ δύο ἐτῶν ὁ τὰ σοφὰ ταῦτα διδάσκων ἀνήγγειλεν ἐν τῷ προγράμματι τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὅτι ἔμελλε νὰ διδάξῃ ἐπιγραφὰς καὶ ἑλληνικὰς διαλέκτους.

σελ. 10 διδάσκει ὅτι «τοῦ Αἰολισμοῦ εἴδη διεκρίνοντο..... τὸ Φωκικόν,..... τὸ Λοκρικόν, τὸ Αἰτωλικόν, τὸ Λακωνικόν, τὸ Ἀχαϊκόν, τὸ Κρητικόν....» πᾶν σχόλιον περιττόν.

Τῆς παραβολῆς χρῆσιν ἔκαμον, ὡς ἐρρήθη, πάντες, ἀλλ' οὐ πάντοτε δεξιῶς, διότι παραλείποντες τὸ φῶς πάσης ζητήσεως τ.ε. τὴν ἱστορίαν, καὶ ἐλαυνόμενοι ὑπὸ ζήλου, ἂν θέλητε ἐπαινετέου καθ' ἑαυτόν, ἀρχαιομανοῦς, ἐφρόντιζον πανταχοῦ ν' ἀνακαλύπτωσι λείψανα φθόγγων, λέξεων κ.τ.τ. ἀρχαίων καὶ ἔνθα οὐχ ὑπάρχουσι, διὰ τοῦτο δὲ συνῆγον πολλάκις βιαιότατα συμπεράσματα, π. χ. ὁ Μαυροφρύδης ἐν Δοκιμίῳ διδάσκει ὅτι οἱ Λέσβιοι ἀνάγκη νὰ ἐτόνιζον μεθυσθῆν, ὄχι μεθύσθην κατὰ τὴν παράδοσιν, διότι ἡμεῖς λέγομεν θέλω γραφθῆ, μεθυσθῆ, ὡσεὶ ἦτο ἡλίου φαεινότερον ὅτι ἡμεῖς τὰ τῶν νησιωτῶν ἐκείνων ἀπαρέμφατα διεσώσαμεν! Ἔπειτα ἄλλος παρέβαλλε πρὸς τὴν τοῦ θείου Ὁμήρου γλῶσσαν, ἄλλος πρὸς τὴν τῆς Σαπφοῦς, ἄλλος πρὸς τὴν Δωρικὴν καὶ οὕτω καθεξῆς, ὅθεν ἀντὶ φωτὸς προῆλθε σύγχυσις. Ἀλλὰ τοῦτ' ἐκεῖνο τώρα, πρὸς τίνα πρέπει νὰ παραβάλληται φάσιν τῆς ἀρχαίας ἡ νέα ἑλληνικὴ καὶ πῶς πρέπει νὰ ὀνομάζηται;

Εἰς ἀμφότερα ἐδόθησαν μέχρι τοῦδε πολλαὶ καὶ διάφοροι ἀπαντήσεις, αἵτινες ὡς ἐκ περισσοῦ ἀποδεικνύουσι τὸ ἀτελὲς καὶ ἐσφαλμένον τῶν ἐρευνῶν. Κωνσταντῖνος ὁ Πρεσβύτερος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἐν σελ. 764 τοῦ βιβλίου του «περὶ γνησίας προφορᾶς κ.τ.λ. λέγει ὅτι τοὺς τύπους τῆς Σαπφοῦς γελάϊς, τιμάϊς κ.τ.λ. καὶ τώρα τ' ἀκούεις ἀπὸ τὸ στόμα τῆς χυδαίας Ἠπειρώτιδος» ὅθεν ὑποδεικνύει ὅτι ἡ κλίσις τῆς νέας ἑλληνικῆς εἶνε ἡ αὐτὴ τῇ τῆς Σαπφοῦς, καὶ δὴ πρὸς ἐκείνην πρέπει νὰ παραβάλληται. Καὶ ὄντως ὁ **Mullach** ἐν σελ. 253—6 τῆς Γραμμ. τῆς κοινῆς ἑλλην. γλώσσης ἀσπάζεται τὴν αἰολικὴν καταγωγὴν τῆς γλώσσης ἡμῶν, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ. Ἄλλοι δὲ παρατηρήσαντες φαινόμενά τινα, λίαν ἀπατηλὰ διὰ τὴν ὁμοιότητα αὐτῶν πρὸς τὴν Δωρικὴν διάλεκτον, ὠνόμασαν τὴν νέαν

ἑλληνικὴν Δωρικήν· ἄλλοι παρατηρήσαντες ὅτι τινὰ δὲν ἐξηγοῦντο διὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης παρέβαλον πρὸς τὰ τῆς Αἰολικῆς, καὶ ἔπειτα πρὸς ἄρσιν πάσης διαφορᾶς ὠνόμασαν αὐτὴν Αἰολοδωρικήν. Τοῦτο πράττει πολλαχοῦ ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς, ὅστις φαίνεται ὅτι δὲν εἶχε σαφῆ τούτων γνῶσιν, ὅθεν ἀδυνατῶν ἐνίοτε νὰ ἐξηγήσῃ τι καθ' οὓς ἠπίστατο νόμους τῆς Κοινῆς λέγει «τοῦτο εἶνε ἐκ τοῦ Δωρικοῦ ἢ Αἰολικοῦ» ἢ «ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ ἢ Δωρικοῦ» καταφανὲς δὲ μάλιστα γίνεται ἐξ ὅσων ἐν Ἰσοκρ. Ι, 96—97 γράφει περὶ τῶν διαλέκτων τῆς ἀρχαίας καὶ περὶ τῆς καθωμιλημένης. Ἄλλος τὸ πολυπραγμονεῖν περὶ τούτων χαίρειν ἐάσας, ἀπεφήνατο ὅτι οὐχὶ θυγάτηρ τῆς ἀρχαίας εἶνε ἡ νέα ἑλληνική, ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ ἀρχαία· ὥστε κατ' αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν ἡ νέα ἑλλην. εἶνε καὶ Ἰωνικὴ καὶ Δωρικὴ καὶ Αἰολικὴ καὶ ὅ,τι θέλετε. Ἄλλοι βλέποντες ὅτι αὕτη δὲν ἐργάζεται ὅπως τὰ γραμματικά των παραγγέλματα ἀπῄτουν καὶ ὀργιζόμενοι ἐπὶ τούτῳ ὠνόμασαν αὐτὴν μιξοβάρβαρον, βάρβαρον, χυδαίαν, σόλοικον κ.τ.τ. Δωρικὴν καὶ Αἰολικὴν ἢ Αἰολοδωρικὴν ὀνομάζει τὴν νέαν ἑλλ. γλῶσσαν καὶ ὁ Μαυροφρύδης πολλαχοῦ, ἐσχάτως δὲ καὶ ὁ κ. Δέφνερ ἐν Archiw σελ. 65 γράφει «ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπικρατήσῃ ἡ Δωρικὴ διάλεκτος»· περίεργον δὲ εἶνε ὅτι ὁ κ. Δέφνερ δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν γνώμην ταύτην, ἀλλ' ὅπως ἴσως καὶ τοὺς ἀντιφρονοῦντας εὐχαριστήσῃ παραδέχεται ἐν σελ. 57 κέξ. τοῦ Archiw ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι γλῶσσά τις τῶν δούλων, ὅτι «αὕτη ἐπέδρασεν ὀλεθρίως ἐπὶ τὴν προφορὰν τῆς τῶν ἐλευθέρων καὶ προώθησεν αὐτὴν εἰς τὴν τῶν φθόγγων διαφθορὰν καὶ εἰς τοὺς ἀναλυτικοὺς τύπους». Ἐκτὸς τούτου ἠξεύρει τοὺς διαφόρους τῆς καταπτώσεως βαθμούς, οὓς ἡ γλῶσσα ἐκείνη τῶν δούλων διῆλθε, π. χ. «τὸ ἰδίωμα τοῦτο εἶχε μεταχειρισθῇ τοὺς μεταπλασμοὺς» καὶ «τὸ ἰδίωμα τοῦτο πρῶτον παρέλιπε τὸ ν τῆς αἰτ. τοῦ ἑνικοῦ καὶ ἔπειτα καὶ αἱ γνήσιαι ἑλλ. διάλεκτοι» καὶ «τοῦτο θὰ εἶχε ἤδη πολὺ πρότερον τὰς κα-

ταλήξεις τῆς δοτ. ἀπολέσῃ, καὶ βραδύτερον καὶ τὸ γνήσιον ἑλληνικὸν» κ.τ.λ. Ὁ κ. Δέφνερ δὲν ἐκφράζεται κατὰ δυστυχίαν ἐν τούτοις σαφῶς, ἂν δηλ. πρέπῃ νὰ ἐννοηθῇ ὅτι οἱ Ἕλληνες οἱ ἐλεύθεροι ἐδιδάχθησαν καὶ ἔμαθον τὸ δουλικὸν τοῦτο ἰδίωμα παρὰ τῶν ἀπὸ παλαιῶν χρόνων λαλούντων αὐτὸ δούλων ἢ πῶς. Πάντως θαῦμα μέγα μοὶ φαίνεται, πόσον ἀκριβῶς ὁ κ. Δέφνερ ἠξεύρει νὰ ὁρίζῃ ταῦτα, ἐξαιρέσει τῶν χρονολογιῶν, διότι περὶ χρονολογίας καθόλου δὲν φαίνεται νὰ ἐμερίμνησεν. Ὁ Δέφνερ νομίζει ὅτι ἐν ταῖς διεφθαρμέναις καὶ διακεκομμέναις τοῦ Τοξότου ἐν ταῖς Ἐκκλησιαζούσαις λέξεσιν ἀνακαλύπτει παράδειγμα τοῦ δουλικοῦ ἰδιώματος· παρατηρῶ ὅτι τοῦτο ἔπραξε καὶ ὁ Mullach σελ. 67 τῆς Γραμματικῆς του, ὃν δὲν ἀναφέρει ὁ κ. Δέφνερ. Ὁ Δέφνερ λέγει ὅτι τὸ ἰδίωμα τοῦ Τοξότου ἔχει τρεῖς ἰδιότητας α) ἀντικατάστασιν τῶν δασέων διὰ τῶν ψιλῶν, β) παράλειψιν τοῦ τελικοῦ νῦ, γ) τύπους ἐσχηματισμένους ἐν τῇ κλίσει τοῦ ὀνόματος καὶ ῥήματος κατὰ ψευδῆ ἀναλογίαν, καὶ ὅτι τὰς δύο τελευταίας ἀνευρίσκομεν ἐν τῷ νέῳ Ἑλληνικῷ. Ὁ τῆς ἱστορίας τῆς ἑλλην. γλώσσης ὁπωσδήποτε ἔμπειρος ἠξεύρει ὅτι ἡ παράλειψις τοῦ ν εἶνε 1400 ἔτη τοὐλάχιστον μεταγενεστέρα τοῦ Σκύθου, καὶ ὅτι ἑπομένως ἡ σύμπτωσις εἶνε παντελῶς τυχαία. Αἱ δύο λοιπὸν οὐσιωδέσταται ἰδιότητες τοῦ δουλικοῦ ἰδιώματος εἶνε ξέναι τῷ Ἑλληνικῷ· ἡ τρίτη μένει, διότι ἀληθῶς ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλην. ὑπάρχουσι πολλοὶ κατ' ἀναλογίαν σχηματισμοί, ἀλλ' οὗτοι ὑπάρχουσιν ἐν πάσῃ γλώσσῃ, καὶ ἂν ἐξελαμβάνοντο ὡς δείγματα δουλικῆς καταγωγῆς, οὐδεμία ἐξ ἐλευθέρων θὰ ὑπῆρχε γλῶσσα. Ἔπειτα ἂν τις ἐξετάσῃ ἐπιμελέστερον τοὺς λόγους τοῦ Σκύθου, θὰ εὕρῃ ὅτι, ἂν οὗτοι δύνανται ἀληθῶς ν' ἀποδείξωσί τι πολὺ ἢ ὀλίγον, ἀποδεικνύουσιν ὅτι οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν νέαν Ἑλληνικήν· διότι ἐξαιρέσει 4 μεταπλασμῶν, τὸ γυναῖκο, τὴ σανίδο, τὴ γερόντο, καρίεντο, οἵτινες τῶν τοῦ νέου Ἑλλ. toto caelo διαφέρου-

σι, τὸ ὑπόλοιπον εἶνε ἀκριβῶς τοιοῦτον, ὥστε οὐδεὶς σωφρονῶν δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἄνθρωποι εἴτε ἐν Ἑλλάδι γεννηθέντες (καὶ ἐκεῖ θὰ εἶχον βέβαια οἱ πλεῖστοι γεννηθῇ) εἴτε μικρὸν χρόνον ἐν Ἑλλάδι διαμείναντες ἠδύναντο νὰ ὁμιλῶσιν οὕτως· πρβλ. καλό γε τὸ πυγή, οὐ παρτεν' ἐστὶν ἀλλὰ καὶ κλέπτο κἀγὼ λέγι, δράσ' ἐγὼ κτλ. κτλ. ταῦτα πάντα ἀείποτέ με ἀναμιμνήσκουσι τὰς φράσεις τῶν Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν, ὧν οὗτοι πρότερον παρ' ἡμῖν ὡς χωροφύλακες ἐποιοῦντο χρῆσιν, τὸ ἄτρωπο, τὸ γυναῖκα, νὰ τὸ πιάνῃ ἐμένα ἐσένα = θά σε πιάσω, κοὺς = εἴκοσι, νὰ πλερώνῃ ἐσένα = πλήρωσε, κτλ. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἄλλος οὔτε δοῦλος οὔτε αὐθέντης βαρβαρίζει τοιαῦτα, καὶ οὕτως θὰ εἶχε καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Πρὸς τούτοις ὁ τοξότης παραλείπει ὄχι μόνον τὸ νῦ ὅπως λέγει ὁ κ. Δέφνερ, ἀλλὰ καὶ τὸ ς, μάλιςα καὶ τὴν ὅλην συλλαβὴν -ος, καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ εἴπω ὅτι ταῦτα δὲν γίνονται ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλην.(*); Ὁ τοξότης μεταχειρίζεται τὰ ὑποκοριστικὰ γράδιο, θυγάτριο, πόστιον κτλ. ἀλλ' οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ταῦτα παρὰ τοῖς κωμικοῖς ποιηταῖς ἀπαντῶσι κατὰ χιλιάδας καὶ οὐδεὶς μέχρι τοῦδε διισχυρίσθη ὅτι οἱ κωμικοὶ παρέλαβον ταῦτα ἐκ τῆς γλώσσης τῶν δούλων, ἀλλ' ἐκ τοῦ κοινοῦ καὶ συνήθους βίου, διότι ταῦτα τὸ μὲν ὅτι ἦσαν θωπευτικά, τὸ δὲ ὅτι ἦσαν εὔκολα εἰς κλίσιν (πρβλ. οὖς ὠτὸς ὠτί, ὦτα ὤτων ὠσὶ καὶ ὠτίον ὠτίου, κτεὶς κτενὸς καὶ κτένιον κτενίου κτλ.) παρὰ τοῖς ἀπαιδεύτοις ἀνθρώποις, οὓς δὰ ὡς τὰ πολλὰ ἡ κωμῳδία εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν, ἐνωρὶς θὰ ἦσαν εἰς χρῆσιν, καὶ διότι ἦσαν λαμπρὸν μέσον ὅπως καταστήσωσι τοὺς μεταπλασμοὺς πε-

(*) Ὁ F. G. Benseler γράφει ἐν Curtius Studien III 174, ὅτι τὸ Μικάλι Σουλπίκιος Ἀκίνητος ἐν G. I. G. 5586 ἀπέβαλε τὸ τελικὸν γράμμα κατὰ τὸ ἔθος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων· ἀλλὰ τὰ Βοιωτικὰ Σ(ω)κλία Θεοφάνειος, Εὐθύμιχο, Μέννει Διοζότιος, Φίλλει, Δουσιθίω κτλ. κατὰ τὸ ἔθος τίνων ἀπέβαλον αὐτό; ὁμοίως τὰ Λέσβια Ἀρχύτα κτλ.;

ριττούς. Ἔπειτα ἂν οἱ δοῦλοι προώθησαν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τὰς ἑλληνικὰς διαλέκτους, ἔπρεπε νὰ πράξωσι τοῦτο ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἐπλούτει καὶ εἶχε δούλους πολλοὺς (ἂν καὶ δὲν πιστεύω, ὅπως λέγει ὁ κ. Δέφνερ σελ. 58, ὅτι *πᾶς ἑλλ. οἶκος εἶχεν ἀριθμόν τινα* δούλων, διότι οὔτε ὁ Σωκράτης, νομίζω, εἶχε δοῦλόν τινα, οὔτε ἄλλοι πολλοὶ πένητες Ἀθηναῖοι ὅπως πᾶς τις δύναται νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους καὶ ἄλλων, περὶ δὲ τῶν χωρικῶν οὐδεὶς λόγος), οὐχὶ δὲ ὅτε καὶ αὐτὴ ἐδουλώθη καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τοὺς δούλους ἀπέβαλε· καὶ ὅμως οὐδὲ ἐν ταῖς βαρβάροις καὶ σολοίκοις ἐπιγραφαῖς τῆς Ἀφρικῆς καὶ Ἀσίας τῶν Αὐτοκρατορικῶν χρόνων φαίνεταί τις μέλλων ἢ παρακείμενος ἀναλελυμένος, οὐδὲ ἡ Γραφὴ παρέχει ἴχνη τοιαύτης ἀναλύσεως· ἀνάγκη λοιπὸν νὰ συνέβησαν ἀκόμη βραδύτερον, ὅτε ἀληθῶς ἔπραξαν αὐτὰς δοῦλοι, ἀφοῦ ἡ ἐλευθερία εἶχε φύγῃ μακρὰν τῆς ταλαιπώρου Ἑλλάδος.

Ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε ῥηθεῖσι παρελήφθη ὡς βέβαιον ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Ἐκκλησιαζούσαις δίδει εἰκόνα τινὰ τοῦ ἰδιώματος τῶν δούλων· ἀλλ' ἄρα εἶνε ἀληθές; δὲν δικαιοῦταί τις νὰ ἐρωτήσῃ διατί τάχα πρέπει νὰ ὑποληφθῇ ἡ γλῶσσα τοῦ τοξότου ὡς παριστῶσα τὸ δουλικὸν ἰδίωμα, οὐχὶ δὲ ἡ τοῦ Ξανθίου ἢ Καρίωνος ἤ τινος ἄλλου τῶν ἐν τῇ Κωμῳδίᾳ δούλων; δὲν εἶνε ἀναπόδεικτον καὶ παντάπασιν αὐθαίρετον αἴτημα, ὅταν τις θεωρήσῃ ὡς παράδειγμα τοῦ ἰδιώματος τῶν δούλων τὴν γλῶσσαν τῶν βαρβάρων ἐκείνων, οἵτινες ἐν ὡρίμῳ ἡλικίᾳ ἀγοραζόμενοι καὶ εἰς Ἀθήνας κομιζόμενοι ἐν πλείστοις τῶν ἄλλων ἐκεῖ ζώντων διεστέλλοντο (πρβλ. Σκύθης ἀκρατοπότης); Δυστυχῶς δὲν δύναμαι νὰ ἐξετάσω τὸ ζήτημα ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν, ἀλλ' ὅμως δὲν δύναμαι ἢ νὰ ἀναφέρω ἓν πρόχειρον τεκμήριον ἀκριβῶς ἐκείνων τῶν χρόνων δι' οὗ δηλοῦται, νομίζω, σαφῶς, ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν δούλων δὲν διεστέλλετο τῆς τῶν ἐλευθέρων ὅσον ὁ κ. Δέφνερ νομίζει, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἐν Ἀθην. Πολιτείᾳ Ξενοφῶντος 10

«τῶν δούλων δ' αὖ καὶ τῶν μετοίκων *πλείστη ἐστὶν ἀποδασία*, καὶ οὔτε πατάξαι ἔξεστιν αὐτόθι, οὔτε ὑπεκστήσεταί σοι ὁ δοῦλος..... εἰ νόμος ἦν τὸν δοῦλον ὑπὸ τοῦ ἐλευθέρου τύπτεσθαι ἢ τὸν μέτοικον ἢ τὸν ἀπελεύθερον, πολλάκις *ἂν οἰηθεὶς εἶναι τὸν Ἀθηναῖον δοῦλον ἐπάταξεν ἄν· ἥσθηταί τε γὰρ οὐδὲν βέλτιον ὁ δῆμος αὐτόθι ἢ οἱ δοῦλοι* καὶ οἱ μέτοικοι καὶ τὰ εἴδη οὐδὲν βελτίους εἰσίν.... Διὰ τοῦτ' οὖν *ἰσηγορίαν* καὶ τοῖς δούλοις πρὸς τοὺς ἐλευθέρους ἐποιήσαμεν·» πῶς ἠδύνατο ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου, ὁποῖος ἂν ἦτο, νὰ γράφῃ οὕτως, ἂν ἀληθῶς διάφορον, καὶ μάλιστα οὕτω διάφορον, γλῶσσαν οἱ δοῦλοι ἐλάλουν; Οἱ Ἀθηναῖοι θὰ ἦσαν βλᾶκες ἀδυνατοῦντες νὰ διακρίνωσι τὸν δοῦλον τοῦ ἐλευθέρου, ἀφοῦ διὰ τῆς ἐλαχίστης λέξεως θὰ ἦσαν κατάδηλοι· ἔπειτα τί θέλει ἡ *ἰσηγορία*, ὅταν οὕτως ἐβαρβάριζον καὶ οὐδὲ δύο εἰπεῖν ῥήματα ἄνευ ἁμαρτίας ἠδύναντο; καὶ Ἀριστοφ. Βατρ. 949 λέγει ὁ Εὐριπίδης ὅτι παρ' αὐτῷ «*χὠ δοῦλος οὐδὲν ἧττον ἔλεγεν*» καὶ ὅτι τοῦτο ἦν ἀληθῶς δημοκρατικόν.

Τελευταῖον παρατηρῶ ὅτι αἱ Ἀθῆναι δὲν ἦσαν ἡ Ἑλλάς· ἂν ἐν Ἀθήναις ἦσαν πολλοὶ δοῦλοι, ἐν Βοιωτίᾳ, ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ καθόλου ἐν ταῖς μὴ ἐμπορικαῖς χώραις ἦσαν ὀλίγοι, καὶ ἑπομένως οὐδέ, ἂν ἤθελον, ἠδύναντο νὰ ἐξασκήσωσιν ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν· ἔπειτα εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ δοῦλοι φροντίζουσι νὰ μιμῶνται ὅσον ἔνεστι τοὺς ἐλευθέρους, οὐχὶ δὲ τὸ ἐναντίον· ἑκατομμύρια Ἑλλήνων καὶ Σλαύων ἐδούλωσαν οἱ Τοῦρκοι, ἀλλ' ἀγνοῶ ἂν διέφθειραν τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν οὗτοι. Ταῦτα καὶ ἄλλα τινὰ ἔχων τις ὑπ' ὄψει, νομίζω ὅτι θὰ στείλῃ τὴν νέαν ταύτην θεωρίαν ἐκεῖσε ὅθεν ἦλθεν, καὶ δὴ ἀπολείπεται ἡ ὑπὸ πολλῶν προενεχθεῖσα καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπικρατοῦσα γνώμη ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν νῦν Ἑλλήνων προῆλθεν ἐκ τῆς Δωρικῆς καὶ Αἰολικῆς διαλέκτου καὶ δὴ ὀνομαστέα Αἰολοδωρική, καὶ κατὰ τὴν ἐξέτασιν πρὸς ταύτας παραβλητέα. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶνε, νομίζω, ἀληθές, διότι

(ἐμοὶ τοὐλάχιστον συνέβη οὕτως), ἅμα τις ἐπιχειρήσας τοῖς κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν τε φθόγγων καὶ τῆς κλίσεως τῆς νέας ἑλλην. εὑρίσκεται ἀπέναντι ἀπείρων ἀνυπερβλήτων φθογγολογικῶν καὶ ἄλλων δυσχερειῶν· καὶ ἑπομένως, ἂν φιλῇ τὸ ῥητὸν «νᾶφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν, ἄρθρα ταῦτα τᾶν φρενῶν», θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ βασανίσῃ ἀπαραιτήτως τοὺς δωρισμοὺς καὶ Αἰολισμοὺς τούτους καὶ μάθῃ ἂν ἀληθεῖς ἢ κίβδηλοι εἶνε.

Τοὺς δωρισμοὺς καὶ Αἰολισμοὺς τούτους κατέστησέν μοι ὑπόπτους τάχιστα κατὰ τὴν ἐξέτασιν ἄλλοτε μὲν ἡ παρατήρησις ὅτι φαινόμενα λίαν περιωρισμένα ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων φαίνονται σήμερον καθολικά, καίτοι οὐδαμῶς εἶνε δῆλον πῶς ἠδύναντο νὰ καταστῶσιν οὕτω γενικὰ καὶ πάγκοινα, ἄλλοτε δὲ ἡ παρατήρησις ὅτι οὐδεμία ἐσωτερικὴ καὶ πραγματικὴ σχέσις ὑπάρχει τῶν διαφόρων φαινομένων ἃ παραβάλλονται, ἄλλοτε ὅτι τοπικῶς ἄσχετα ἄλλοτε φθογγολογικῶς ἀδύνατα ἀπαιτοῦνται, κτλ. Οὕτω π. χ. λέγεται ὅτι τὰ ἐν Μακεδονίᾳ, χώρᾳ βεβαίως οὐκ Αἰολικῇ, ἀκουόμενα ἡ Δημήτρις, ἡ Χρῆστος, ἡ Πέτρος κτλ. ἀντὶ τοῦ ὁ Δημήτρις, ὁ Χρῆστος κτλ.(*) πρέπει νὰ γράφωνται διὰ τοῦ ὑ ὅπερ ἔχουσιν ἀντὶ τοῦ ο, ὅπως οἱ Αἰολεῖς ἔλεγον στύμα ὕμοιος κτλ. Ἀλλ' ἄρα δὲν εἶνε θαυμαστὸν ὅτι ἐσώθη ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῷ ἄρθρῳ τὸ Αἰολικὸν τοῦτο ὑ, ἀφοῦ, ἐφ' ὅσον γνωστόν μοι, μόνον οἱ ἐν Παμφυλίᾳ Ἕλληνες μετεχειρίζοντο τὸ ἄρθρον ὑ ἀντὶ ο, ἀπήγγελλον δὲ πιθανῶς ὡς ου, ἀναμφιβόλως δὲ οὐχὶ ὡς ι, καὶ ἀφοῦ, ἐν αἷς λέξεσιν οἱ Αἰολεῖς εἶχον αὐτό, οὐδὲν ὅμοιον σώζουσιν οἱ Μακεδόνες; Ἔπειτα ἂν τροπῇ τοῦ ο εἰς υ προῆλθεν ἡ ὀνομ. τοῦ ἀρσεν. ἄρθρου, τίνος τροπῇ προῆλθε τὸ *ατῆς* τὸ εἶπα = *τοῦ* τὸ εἶπα, καὶ *τὴν* εἶδα=*τὸν* εἶδα, ἅπερ ἐν Κων/πόλει καὶ Θρᾴκῃ λέγονται;(**) Πρὸς

(*) Καὶ ἐν (Ἀδριανουπόλει) τῆς Θρᾴκης, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦτο οὕτω προφέρεται. Σ. τ. Ε.

(**) Τὸ τῆς μάλιστα, τὸ τὴν ὅμως (= τὸν) οὐδέποτε ἤκουσα

τούτοις ἂν ἀληθῶς τροπὴ τοῦ ἀρσ. ἄρθρ. ὑπέκειτο, διατί δὲν εἶνε ἡ χρῆσις αὐτοῦ καθολική, ἀλλὰ περιωρισμένη μόνον ἐν τοῖς κυρίοις ὀνόμασιν; διατί κατὰ τὸ ὑ Χρῆστος, δὲν λέγεται καὶ ὑ ἄνθρωπος, ὑ πόλεμος κτλ.;(*) Εἰς τὰς ἀπορίας ταύτας οὐδείς, νομίζω, θὰ δυνηθῇ ν' ἀπαντήσῃ ἐπαρκῶς· ὅθεν ζητητέον ἄλλην τινὰ ἐξήγησιν ἀνθρωπινωτέραν· νομίζω ὅτι τὸ θηλ. ἄρθρον ἡ ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τῶν ἀρσεν. Ἂν δὲ ἐνοεῖτο ἢ ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς ἡ ἀφεντεὶὰ ἢ τοιοῦτό τι τοῦ Χρήστου, ἔπειτα ἡ Χρῆστος, ἢ ἄν, ὅπως ἐν τῷ Ἰταλ. καὶ Γερμ. ἐγένετο χρῆσις τῶν τύπων τοῦ θηλυκοῦ γένους ἔν τισιν ἀντωνυμίαις ἀντὶ τῶν τοῦ ἀρσεν., οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ θηλ. ἄρθρον ἐτέθη ἀντὶ τοῦ ἀρσεν. εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ, δὲν δύναμαι νὰ ὁρίσω, εἰ καὶ τὸ βον φαίνεταί μοι πιθανώτερον. Τὴν ἀντίθετον ἐπικράτησιν τοῦ ἀρσεν. ἄρθρου καὶ ἐπὶ τῶν θηλ. παρατηρεῖ τις ἐν τῷ πληθ. ἀριθμῷ, οἱ γυναῖκες, οἱ ὄρνιθες, οἱ ἀπιδιὲς κατὰ τὰ οἱ ἄνδρες, οἱ πετεινοί, οἱ πλατάνοι κτλ. ὅπως, νομίζω, πανταχοῦ ἀπαγγέλλονται. Καὶ ἐλέχθη μὲν ὅτι τροπῇ, Κύριος οἶδε τίνι, ἐτράπη τὸ αἱ εἰς ᾑ, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀδύνατον· ἀφοῦ μόνον ἐν Μακεδονίᾳ παρατηρεῖται κανονικῶς ἡ τροπὴ παντὸς ἀτόνου ε-φθόγγου εἰς τὸν ι-φθόγγον(**), διὸ ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν περὶ τῆς γλώσσης ἡμῶν ὅ,τι καὶ ἐν ταῖς πλείσταις εὐρωπαϊκαῖς

παρὰ Κωνσταντινοπολίτου, εἰ καὶ πλείστους Κων)πολίτας ἐγνώρισα, ἐν Ἀδριανουπόλει δὲ βεβαίως δὲν λέγεται τὴν ἀντὶ τόν, ἀλλὰ τούν, καθὼς δὰ πάντα τὰ ἀτόνιστα ο τὴν τοῦ ου ἔχουσι προφοράν, τὸ δὲ τὸν εἶναι ἀληθῶς εἰπεῖν ἀτόνιστον. Σ. τ. Ε.

(*) Λέγονται καὶ μάλα ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ ἐν Ἀδριαν. Σ. τ. Ε.

(**) Ὄχι μόνον ἐν Μακεδονίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν Θράκῃ (ἐν Ἀδριανουπόλει βεβαιότατα) πᾶν ε ἀτόνιστον εἶναι ι, οἷον εἶπι (=εἶπε), ἀλλὰ 'πέ (=εἰπέ), ἔπισι (=ἔπεσε), ἀλλὰ θὰ πέσου (=πέσω). Ταῦτα πάντα ἐδῶ δὲν ἔχουν ἴσως λόγον, ἀφοῦ βεβαίως λέγεται: ἡ, ὁ γαμβρός, ἡ, ὁ γαΐδαρους, ἡ, ὁ καπνὸς κτλ. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ τι ἄλλο λίαν περίεργον, ὅπερ δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν παρὰ τοῦ συγγραφέως ἐν τῷ περὶ τοῦ τῆς λόγῳ, ὅπερ ὅμως ἵνα ἐκτεθῇ χρήζει πολλῶν λόγων. Σ. τ. Ε.

γλώσσαις παρατηρεῖται, τ.ε. σύμπτωσιν τοῦ ἄρσεν. καὶ θηλ. ἄρθρου ἐν τῷ πληθυντικῷ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐλέγετο Αἰολικὸς ὁ σχηματισμὸς τῆς ὀνομ. καὶ αἰτ. τοῦ πληθ. ἀριθ. τῆς πρώτης κλίσεως ἡ καλαὶς ταὶς καλαίς· ἀλλὰ πρῶτον ἠπορήθη πῶς τὸ Λέσβιον τοῦτο ἔθος ἔμελλε νὰ καταλάβῃ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ πρὸς τούτοις παρετηρήθη τὸ θαῦμα ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα αἰολικώτεροι τῶν Λεσβίων, ἀφοῦ ἡμεῖς καὶ τὴν ὀνομαστικὴν οὕτω σχηματίζομεν, ὅθεν εὐλόγως ἐφηρμόσθη τό· ὁ πλέον τοῦ δέοντος ἀποδεικνύων οὐδὲν ἀποδεικνύει. Ἀληθῶς δὲ ὁ κ. Foy ἐν σελ. 91 Lautsystem der Gr. Vulgärsprache ἀπέδειξεν ὅτι εἶνε νέοι σχηματισμοί, τῆς καταλήξεως ες τῆς τρίτης κλίσεως μεταβιβασθείσης καὶ ἐπὶ τὴν πρώτην. Τούτοις δύναμαι νὰ προσθέσω ὅτι ὁ μεταπλασμὸς οὗτος εἶνε ἱκανῶς παλαιός, διότι καὶ ὁ Πτωχοπρόδρομος καὶ ὁ ποιητὴς τῆς Ἀναγνωρίσεως εἶπον αὐτήν, καὶ ἄλλοι παλαιότεροι μάλιστα οὐχὶ ἐν τῇ δημώδει γράφοντες ἀπατώμενοι ὑπὸ τῆς συνηθείας ἔγραφον οὕτως. Ὅπως δὲ μηδενὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἀπίθανος ἡ μετάβασις αὕτη φανῇ, ἀναφέρω ἓν παρόμοιον φαινόμενον ἐν τῇ προομηρείῳ ἐποχῇ τῆς ἑλλ. γλώσσης συμβὰν αὐτῇ. Οὐδεὶς τῶν περὶ τὴν γλωσσολογίαν ἀσχολουμένων ἀγνοεῖ ὅτι ἡ πληθ. ὀνομαστικὴ τῶν ὀνομάτων τῆς πρώτης καὶ δευτέρας κλίσεως, δὲν ἔληγεν ἀρχικῶς εἰς -αι καὶ -οι, ἀλλὰ ὅπως ἐν ταῖς Ἀρίαις γλώσσαις λήγει εἰς -âs, οὕτω θὰ ἦτο ἐν τῇ ἑλλ. τῇ τότε ᾱς ως. Αὗται δὲ δι' οὐδενὸς φθογγολογικοῦ νόμου ἠδύναντο νὰ μεταβληθῶσιν εἰς αι καὶ οι· ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐκανονίσθη τὸ ἄρσεν. κατὰ τὴν ὀνομαστ. πληθυντ. τοῦ ἄρσ. γένους τῶν ἀντωνυμιῶν καὶ μάλιστα τῶν προτακτικῶν καὶ ὑποτακτικῶν λεγομένων ἄρθρων, ἅτινα ἀνέκαθεν εἶχον οι, τ.ε. ἐλέγετο τοὶ καλὸς τοὶ μεγάλως καὶ ἐντεῦθεν τοὶ καλοὶ τοὶ μεγάλοι, καὶ κατὰ ταῦτα βραδύτερον ἐλέχθη ταὶ καλαὶ τιμαὶ κτλ.

Οὐδὲ τὰ περὶ τὴν ψίλωσιν τῶν Λεσβίων φαίνονται ἀπο-

δεικτικώτερα, πρῶτον μὲν διότι καθὰ ὁ Ahrens I 19 κέξ. διαλαμβάνει δὲν εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ἀληθὴς ἡ τῶν Γραμματικῶν μαρτυρία ὅτι οἱ Λέσβιοι Αἰολεῖς ἠγνόουν τὴν δασεῖαν· δεύτερον διότι δὲν δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ πῶς οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι νησιῶται ἤθελον κατορθώσῃ τὸ Ἡράκλειον ἔργον, νὰ παρασύρωσι τόσα ἑκατομμύρια Ἑλλήνων ἀπανταχοῦ τοῦ ἀρχαίου κόσμου κατοικούντων εἰς τὴν παράλειψιν τοῦ δασέος πνεύματος. Διὰ ταῦτα νομίζω ὀρθότερον νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι τὸ δασὺ πνεῦμα, ὅπερ ἀπὸ τῶν παλαιῶν καὶ δοκίμων χρόνων ἤρξατο νὰ παραλείπηται ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος ἔτι μᾶλλον παρημελεῖτο, ἤδη ἐν τοῖς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνοις οὕτως ἠκούετο ἀσθενῶς, ὥστε καὶ σημεῖα δηλωτικὰ τούτου ἐκρίθησαν ἀναγκαῖα, ἅτινα πιθανῶς θὰ ἦσαν περιττά, ἂν ἐν πάσαις ταῖς λέξεσιν σαφῶς ἠκούετο. Ὅτι δὲ οἱ τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν κατασχόντες δὲν παρεκινήθησαν εἰς τοῦτο οὔτε ὑπὸ τοῦ Ἀλκαίου οὔτε ὑπὸ τῆς Σαπφοῦς οὔτε ὑπὸ τῶν ἄλλων πάντων Λεσβίων, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου, νομίζω περιττὸν νὰ σημειώσω.

(ἀκολουθεῖ)

Ἐν Ἰένῃ τῇ 13 Ἀπριλίου 1881.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΟΜΗΡΟΥ ΣΧΟΛΙΑ.

Τῶν εἰς τὰ σχόλια τοῦ Ὁμήρου διορθώσεων ἡμῶν ἀνακοινοῦμεν τὰ νῦν τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ Ἀθηναίου κατ' ἐκλογὴν τὰς ἐφεξῆς δημοσιευομένας, ἀναβάλλοντες εἰς ἄλλον χρόνον νὰ προσθέσωμεν ἄλλας ὁμοίας.

Σχόλια εἰς Ὁμήρου Ὀδύσσειαν· ἔκδ. Dindorf Oxon. 1855.

Σελ. 8, 6 : ἃ γὰρ εἶχον ἐκεῖνοι (τ. ἔ. οἱ ἀλλοδαποὶ ἄνθρωποι) πολιτευόμενοι, ταῦθ' οὗτος (ὁ Ὀδυσσεὺς) τῇ *πείρᾳ* μαθὼν νοῦν γνῶναι λέγεται· νοῦν γὰρ ἐνταῦθα τὴν *πεῖραν* νοητέον· ἔγνω οὖν νοῦν, ἀντὶ τοῦ ἐμπΟρικὴν γνῶσιν εἶχεν.

Γράφε : ἐμπΕΙρικήν· πρβλ. σελ. 12, 8 : πρακτικὸς (νοῦς), ὡς ὅταν τις ἰδὼν πολλὰς πόλεις καὶ χώρας κἀκείνων γενόμενος *ἔμπειρος*, ἐξ ἐκείνων *γνῶσιν* συνάξῃ· ἐκ γὰρ τῆς *ἐμπειρίας* ἡ *γνῶσις* συνάγεται.

Σελ. 308, 19 : χθιζὸς ἐειϰοστῷ φύγον ἡματι] ἐπ' ἄλλο εἶδος μεταβαίνει, εἰς ἔλεον ϰινῶν τὴν παρθένον· ϰαὶ τὸ *εἰϰὸς τῷ τεχνιϰῷ*· τὸ μὲν γὰρ τὰς δύο ἡμέρας τοῦ ναυαγίου εἰπεῖν ἧττον περιπαθές, συλλαβὼν δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν ἀριθμόν, ἐν αἷς ἐτέλεσε, τὴν συμφορὰν ἐδεινοποίησεν.

Τὸ εἰϰὸς τῷ τεχνιϰῷ] verba non integra. Dindorf. Θὰ ϰαταστήσῃς αὐτὰ *integra*, γράφων ἄνευ ἀναβολῆς : ϰαὶ τὸ *εἰϰοστῷ τεχνιϰῶς* ϰ. ἑ. Βλέπεις τὴν ἀβελτηρίαν τοῦ ἀντιγραφέως· χωρίσας τὸ *εἰϰοστῷ* εἰς δύο λέξεις *εἰϰὸς* ϰαὶ *τῷ* ἔτρεψε ϰαὶ τὸ *τεχνιϰῶς* εἰς *τεχνιϰῷ*, νομίζων ὅτι διορθοῦται τὸ χωρίον.

Σελ. 502, 22 : Ζείδωρος ἄρουρα] ἡ τὰ ΤΙΝὸς ζωὴν δωρουμένη γῆ.

Τί σημαίνουσι ταῦτα ; διόρθου : ἡ τὰ ΠΡὸς ζωὴν δωρουμένη γῆ. Πρβλ. Ἡσύχ. : *ζείδωρος* : βιόδωρος· ἡ τὰ πρὸς ζωὴν δωρουμένη γῆ.

Σελ. 547, 6 : Εἴ γε δι' ὀϰτὼ ὡρῶν τὴν ἄμπωτιν ϰαὶ πλήμμυραν ἀΠεδίδου ἡ Χάρυβδις.

Γράφε ἀΝεδίδου· πρβλ. σελ. 555, 4 : ὥστε δι' ὀϰτὼ ὡρῶν τρεῖς γενέσθαι τὰς *ἀναδόσεις*.

Σελ. 329, 30 : τὸ ἐπίσπαστρον τῆς θύρας, ἤτοι τὸ κρίΓΚιον.

Γράφε κρίΚιον.

Σελ. 316, 17 : δηλοῖ γὰρ τὸ α τὸ ὁμοῦ, ὡς ἐπὶ τοῦ ἀκόλουθος, ὅ ἐστιν ὁμοκέλευθος, καὶ ἄβρομοι *ἄβρομοι* καὶ ἐνίαχοι ἅμα ἴαχΟΝ.

Γράφε : καὶ ἄβρομοι ἄ[μα] βρόμῳ καὶ ἀνίαχοι ἅμα ἰάχῳ (ἢ ἰαχῇ).

Σελ. 428, 5 : οὐ γὰρ ἀγνοοῦντες θεοὺς φαίνονται, ἀλλὰ καταφρονοῦντες αὐτῶν δι' ἀλαζονείαν· ἀμέλει δὲ τοῖς τὰ τοιαῦτα εἰς θεοὺς ἀπορρίψασι μετὰ τὴν τύφλωσιν θεοῖς *εὔχεται*.

Εἰκάζω : τοῖς — ἀπορρίψασι μετὰ τὴν τύφλωσιν θεοῖς εὔχεσθαι [συμβαίνει].

Σελ. 477, 19 : πυγὼν δέ ἐστι τὸ ἀπὸ ἀγκῶνος μέχρι τῶν δακτύλων συνεσταλμένΟν μῆκος· ἀπολήγει γὰρ τὸ μέτρον εἰς τοὺς δακτύλους πῦξ γενομένους.

Ὑπάρχει *συνεσταλμένον* ἢ *διεσταλμένον* μῆκος ; Μὴ διστάζῃς νὰ γράψῃς : δακτύλων συνεσταλμένΩν.

Σελ. 430, 18 : Ζητεῖ Ἀριστοτέλης πῶς ὁ—Πολύφημος—Κύκλωψ ἐγένετο· ἑτέρῳ μύθῳ ἐπιλύεται· καὶ γὰρ κ. ἑ.

Γράφε : ἑτέρῳ [δὲ] μύθῳ ἐπιλύεται· πρβλ. σελ. 414, 29 κ. ἑ., ἔνθα τὸ αὐτὸ σχόλιον ἐπαναλαμβάνεται μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις.

Σελ. 553, 7 : ἤχλυσε] ἀχλύϊ καὶ σκότῳ περιΕΙΛΗΓΦΕΙ, ἐπληρώθη. // ἀχλύος ἐπλήσθη καὶ σκότους.

Γράφε περιΕΛΗΓΦΘΗ.

Σελ. 581, 1 : ὑλακόμωροι] οἱ περὶ τΟΥ ὑλακτεῖν μεμορημένοι, ὅ ἐστι πεπονημένοι.

Μυριάκις ἐνηλλάγησαν ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων αἱ πτώ-

σεις ΤΟ—ΤΟΥ· γράφε: οἱ περὶ τΟ ὑλακτεῖν μεμορημένοι. Ὀρθῶς λέγεται κατωτέρω: οἱ περὶ τὴν ὑλακὴν μεμορημένοι.

Σελ. 591, 26: ἀμαιμάκετον] — ἀντὶ τοῦ οὐκ ἔστι μῆκος περιβαλεῖν.

Συμπλήρωσον: ἀντὶ τοῦ, (ᾧ) οὐκ ἔστι κ. ἑ.

Σελ. 479, 9: δῆλός ἐστιν ὁ ποιητὴς διὰ τΟ ποντοπορούσης ὠκεανὸν καλῶν κ. ἑ.

Διόρθωσον: διὰ τΟΥ ποντοπορούσης κ. ἑ.

Σελ. 427, 23: βαρυντέον τὸν ἤ· διαζευτικὸς γάρ ἐςι· οὐ γὰρ ἐρωτᾷ, ἀλλ' ἀποφαίνεται ὅτι ἢ δι' ἀπειρίαν ὡς ἂν μακρόθεν ἐληλυθὼς τὰ Κυκλώπων ἀγνοεῖ. //. Διαζευτικὸς ὁ ἤ· οὐ γὰρ ἐρωτᾷ, ἀλλ' ἀποφαίνεται ὅτι *δι' ἀφροσύνην ἢ δι' ἀπειρίαν*. ΤΟ ΠΟ'ρρω ἥκΕΙν ἀγνοεῖ.

Ἐν τῇ Ι τῆς Ὀδυσσείας στ. 273 λέγει ὁ Κύκλωψ τῷ Ὀδυσσεῖ:

νήπιος εἶς, ὦ ξεῖν', ἢ τηλόθεν εἰλήλουθας·

γράφε λοιπὸν ἐν μὲν τῷ πρώτῳ σχολίῳ ὧδε: ἀλλ' ἀποφαίνεται ὅτι [δι' ἀφροσύνην] ἢ δι' ἀπειρίαν, ὡς ἂν μακρόθεν ἐληλυθώς, τὰ Κυκλώπων ἀγνοεῖ», ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ: δι' ἀφροσύνην ἢ δι' ἀπειρίαν πόρρωθεν (= πορρω') ἥκΩν ἀγνοεῖ.

Σελ. 449, 32: ἐπειδὴ οὐκ ἤλπιζεν ὑπονοήσαντΑΣ ΩΣ κακουργῆσαι.

Ἐξάλειψον τὸν νόθον ὡς.

Σελ. 347, 24: ὑπονοῶν Ὀδυσσεὺς φαίνεται τὴν Ὑποστολὴν τοῦ Ἑρμοῦ.

Γράφε *Ἀποστολήν*, ἀνθ' οὗ κατωτέρω λέγεται *ἐκπομπή, ἐπιδημίαν* καί: οὐδὲ γὰρ ᾔδει εἰ ὁ Ζεὺς *ἔπεμψε* τὸν Ἑρμῆν.

Σελ. 22, 20: καλῶς τὸν Δία νεφεληγερέτην φησί· Ζεὺς γὰρ λέγεται ὁ ἀήρ· τῶν δὲ ἀναθυμιάσεων ΠΥΚΝΟΝ ΜΕΝ ἐν τῷ ἀέρι ἐγείρονται αἱ νεφέλαι.

Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν γραφὴν δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω τὸ χωρίον, γράφω: τῶν ἀναθυμιάσεων ΠΥΚΝΟΥΜΕΝΩΝ ἐν τῷ ἀέρι ἐγείρονται αἱ νεφέλαι.

Σελ. 139, 23: οὗτος ὁ στίχος λαγαρός ἐστι· διὸ Ζηνόδοτος ἴσ^{ου} μετέγραφε κ. ἑ.

Ὁ Cobet εἰκάζει λίαν ἀπιθάνως *οὕτως* ἀντὶ *ἴσ^{ου}*. Προτείνω, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ ἀμφιβολίας, *ἰσούμενος*.

Σελ. 252, 13: τῷ μὲν δοκεῖν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀπολογΕΙΣΘΑΙ, ὅτι ἀναγκαῖον ἦν ὑπακοῦσαι Διί, ἔργῳ δὲ κἀκείνην παρασκευάζει δέξασθαι τὰ πράγματα.

Τίς ἐννοεῖ ταῦτα; γράφε: τῷ μὲν δοκεῖν—ἀπολογΕΙΤΑΙ—, ἔργῳ δὲ—παρασκευάζει κ. ἑ.

Σελ. 262, 30: πρΟΣῆκται δὲ ὁ λόγος ἐν ἐπερωτήσει.

Μυριάκις ἐγράφη ἐν τοῖς σχολίοις *πρΟΣφέρεται ὁ λόγος*, *πρΟΣεκτέον τὸν λόγον* καὶ τὰ ὅμοια ἀντὶ *πρΟφέρεται ὁ λόγος*, *πρΟεκτέον τὸν λόγον*. Διόρθωσον: πρΟῆκται δὲ ὁ λόγος ἐν ἐπερωτήσει.

Σελ. 309, 9: δὸς δὲ ῥάκος] αὔξει διὰ τοῦτΟ τὸν ἕλεον.

Γράφε: διὰ τούΤΟΥ. Ἐναλλαγῆς τῶν *τοῦΤΟ—τούτΟΝ* ἴδε ἐν σελ. 30, 6. 95, 8. 167, 6.

Σελ. 314, 9: αἳ γὰρ ἐμοὶ τοιόσδε πόσις] εἴΘΕ Ὁ τοιοῦτος κ. ἑ.

Ἐξάλειψον τὸ ἄρθρον.

Σελ. 297, 11: πλυνοί]—αἱ πΛηγαί, οἱ τόποι, ἐν οἷς πλύνουσι τὰ ἱμάτια.

Πληγῶν ἄξιος εἶναι ὁ ἀντιγραφεύς, ὁ γράψας *πληγαὶ* ἀντὶ *πηγαί*.

Σελ. 326, 30 : ᾖσιν τ' εὖ φρονέῃσι]—οἷς δΕ φρονεῖ κ.ἑ.

Γράφε : οἷς δ' ΕΥ φρονεῖ. Οὕτω πρὸ ὀλίγου ἐξηγήθη τὸ αὐτὸ διὰ τοῦ : *καὶ* οἷς ἂν εὐφρονῇ», ἔνθα προτιμῶ νὰ γράψω *εὖ φρονῇ*.

Σελ. 335, 5 : ὄγχναι] λέγονται καὶ τὰ κυδώνια καὶ τὰ *ἄπια*.

Οὕτως ἔγραψεν ὁ Dindorf. Ἀνακληθήτω ἡ τοῦ κώδικος γραφὴ *ἀπίδια*.

Σελ. 336, 3 : ἐκόσμησε δὲ τὴν Ἐπαγγελίαν καὶ ἡ ὁμοιοκαταληξία τῶν λέξεων.

Ἀπαγγελίαν ?

Σελ. 302, 4 : τὸ ἀποπλύνεσκον οὐ πρόσρηξιν—κύματος, ἀλλὰ πραεῖαν ἐπίκλυσιν ἐνεδείξατο.

Προτιμῶ : τῷ ἀποπλύνεσκον — ἐνεδείξατο (τ. ἔ. ὁ ποιητής.).

Σελ. 306, 9 : οὐ γὰρ περὶ τῆς διανοίας αὐτῆς διστάζει, ἀλλὰ πῶς παρακαλέσει, πλησίον *σταίΗ* Ἢ ἀφεστηκὼς αὐτῆς.

Προτιμῶ : πλησίον *στὰς* ἢ ἀφεστηκὼς αὐτῆς.

Σελ. 12, 14 : ἢ ἀντικαταλλασσόμενος τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν καὶ τὴν εἰς τὸν οἶκον *τιμωρίαν* ὑπὲρ τῶν ἑταίρων.

Οὕτως ἡρμήνευε ὁ γραμματικὸς τὸν στίχον :

ἀρνούμενος ἥν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἑταίρων·

ἀλλὰ τί σημαίνει τὸ *τιμωρίαν* ὡς ἐξήγησις τοῦ *νόστον* ; γραπτέον *πορείαν*, ἣν γραφὴν ἄπορον πῶς δὲν ἐδέξατο ὁ Dindorf ἐκ τοῦ κώδικος Τ.

Σελ. 28, 9 : πεσσοῖσι] τοῖς κύβοις· ἀπὸ δὲ τοῦ παίζειν ἐσχημάτισται, ἢ παρὰ τὸ πίπτειν βολίοις τὸ πεσεῖν κ. ἑ.

Γράφε: ἢ παρὰ τὸ πίπτειν, τὸ πεσεῖν· βολίοις· κ. ἑ. Σφάλλεται ὁ Buttman· περὶ τοῦ *βόλιον* ἔπιθι τὰ λεξικά.

Σελ. 31, 26: κλισμοὶ μέν εἰσιν οἱ ἔχοντες καὶ ἅπερ (ἢ *καὶ ἅπερ εἰσὶν*) ἐξέχοντα πρὸς τὴν τῶν ὤμων ἀνάπαυσιν· ἐν αὐτοῖς γὰρ ἐπερείδουσι τοὺς ὤμους οἱ καθήμενοι· οἱ δὲ μὴ ἔχοντες ταῦτα θρόνοι.

Μετὰ τὸ *ἔχοντες* ἐξέπεσε κατ' ἐμὲ οὐδέτερόν τι ὄνομα πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ· τὰ τοῦ Buttman γράφοντος *οἱ ἔχοντες κλιντῆρα ἐξέχοντα* εἶναι ἀπίθανα, ὡς τὰ ἑπόμενα *αὐτοῖς — ταῦτα* δεικνύουσι. Παραβάλλων τὰ χωρία ἐν σελ. 30, 14: δίφρον *ἀνάκλιτον* ἔχοντα, καθέδραν» καὶ ἐν σελ. 186, 3: κλισίην] ὃν ἀλλαχοῦ δι' ἑτέρων κλισμὸν ὀνομάζει· ἔστι δὲ θρόνος *ἀνάκλιντρον* ἔχων· δίφρον *ἀνάκλιτον* ἔχοντα» εἰκάζω: κλισμοὶ μὲν οἱ ἔχοντες [ἀνάκλιτα], ἅπερ ἐξέχοντα κ. ἑ.

Σελ. 117, 2: τὸ κελαδεῖν ἐπὶ λιγυρᾶς φθογγῆς ἌΙΔεται, τὸ δὲ ῥοχθεῖν ἐπὶ κυμάτων.

Εἴκασα: ΛΕΓεται.

Σελ. 137, 17: δηλοῖ δὲ τὸ ἐπισμυγερῶς τὸ ἐπιπόνως, *ἀξίως*.

Ὁ Dindorf εἰκάζει τὸ ἀνάρμοστον *ἀραξίως*, ὁ δὲ Buttman ποιητικῇ λέξει χρώμενος γράφει *ὀϊζυρῶς*· προτιμῶ: ἐπιπόνως, *ἀθλίως*· πρβλ. σελ. 229, 12: ἐπιπόνως, ἀθλίως.

Σελ. 219, 20: ἔοικεν ὡς τρυφητοῦ κατηγορεῖν τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ μεθύσου καὶ διὰ τοῦτο *ἀγροοῦντος* καὶ τὴν αὐτοῦ ἐπιβουλὴν ὡς μεμεθυσμένου· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο· ἐθάρρει γὰρ καὶ τὸν δόλον ἈΝόησεν.

Γράφε: καὶ τὸν δόλον ἈΓΝόησεν. Μυριάκις συνεχύθησαν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις καὶ αἱ λέξεις ἈΝοια-ἈΓΝοια.

Σελ. 216, 31: τὸ γὰρ περὶ πάντων πυνθάνεσθαι ἀφορ-

μὴν ταὐτολογίας παρεῖχε τῷ Πρωτεῖ ἄνωθεν τοῦ νόστου ἐπεξιόντι, ἅπερ φθάνει διηγούμενος ὁ Νέστωρ.

Ἄνωθεν [ταῦτα] τοῦ νόστου ἐπεξιόντι, ἅπερ κ. ἑ.?

Σελ. 198, 13: ἀβάκησαν] — οὐκ εἴπόν τι—ἀπὸ τοῦ *βῶ* τὸ λέγω γίνεται.

Ἴσως *βάζω*.

Σελ. 160, 18: ἀολλέες] ἐκ τοῦ α- καὶ τοῦ εἰλῶ τὸ συστρέφω, εἰλέες καὶ τροπῇ τοῦ ε εἰς ο καὶ τοῦ ι εἰς λ κ.ἑ.

Ἂν ἐν τῷ *εἰλέες* τρέψῃς τὸ ε εἰς ο καὶ τὸ ι εἰς λ, θὰ ἔχῃς *ὀλλέες* καὶ οὐχὶ *ἀολλέες*. Γράφε *ἀειλέες*.

Σελ. 271, 3: περὶ τοῦ Διὸς λέγεται ὅτι μετέβαλε τὰς δύο νύμφας εἰς ἄρκτους, ἑαυτὸν δὲ εἰς δράκοντα· ἀκολουθεῖ:

εἶτα τῆς βασιλείας ἀντιλαβόμενος τῇ ἄρκτῳ Ἀνεστήριξε—τὰς νύμφας κ. ἑ.

Γράφε: τῇ ἄρκτῳ Ἐνεστήριξε. Περὶ τοῦ ῥήματος ἔπιθι τὰ λεξικά.

Σελ. 300, 15: ὑγρὸν ἔλαιον] — ἢ διὰ τὸ μὴ ἀποκρυσταλλοῦσθαι τοῦτό φησιν ἢ διὰ τὸ μὴ ΕΥ ξηρανθῆναι.

Ἀντὶ τοῦ ἀναρμόστου ΕΥ καὶ τοῦ ἀτόπου ΕΩΝ, ὡς γράφει ὁ **Buttman** καὶ **Dindorf**, γράφε ΕΑΝ. Λέγεται μὲν κατωτέρω *ἐῶν*, ἀλλὰ ἡ σύνταξις τοῦ χωρίου εἶναι διάφορος· ἄκουε: οὐ τὸ φύσει ὑγρόν, ἀλλὰ τὸ ὑγροποιόν, τὸ μὴ ἐῶν σκληρύνεσθαι ἢ τὸ χαλαστικὸν τῶν σωμάτων.

Σελ. 369, 6: ἐν μέσῳ καθῆσθαι ὁμάδῳ ἀνδρῶν.

Ἴσως ἀνακλητέα ἡ τοῦ κώδικος γραφὴ *ὁμάδος*, ἀνθ' οὗ κατωτέρω λέγεται *ὀλότητα ἀνδρῶν*.

Σελ. 376, 1: οὐ γὰρ πυγμάχοι εἰμὲν] *ἐφύσαμεν*· οὐκ

ἤδη τὴν δύναμιν Ἀλκίνοος ἐσεμνύνετο περὶ τῶν ἰδίων πολιτῶν, *ὁπότε δὲ* ἔγνω ἐλάττονας πεφυκέναι τοὺς Φαίακας τοῦ Ὀδυσσέως, προσέθηκε τὸ ἀμύμονες.

Ταῦτα εἶναι ἀδιανόητα, ὅπως ἔχουσι· γράφε τάχιστα: *ἐφ' ὅσον μὲν* οὐκ ᾔδει τὴν δύναμιν ἐσεμνύνετο, *ὁπότε δὲ ἔγνω* κ. ἑ.

Σελ. 377, 20: εὔρυναν ἀγῶνα] τὸ ἄθροισμα ἀνέτειΛαν.

Γράφε *ἀνέτειΝαν*, περὶ οὗ ἔπιθι τὰ λεξικά.

Σελ. 385, 20: οὐκ εἰς ἀρετὴν οὐδὲ εἰς εὐδαιμονίαν ἐπισπᾶται τὰ μοχθηρὰ τῶν ἔργων—, οὔτε γὰρ ἐπαινεῖται οὔτε δῆλον ΟΥΤΕ ΤΕΧΝΗστοῦ τινὸς τυγχάνει τέλους.

Ἀντὶ *δῆλον οὔτε* ὀρθῶς ἔγραψεν ὁ Buttman *δῆλον ὅτι*· τοῦ ἐν τῷ *τεχνηστοῦ* ὅμως ὑπολανθάνοντος ἡστόχησε· γράφε: οὔτε ΧΡηστοῦ—τέλους.

Σελ. 395, 11: ἤδη τοὺς παρόντας εἰς ἐπίτασιν ἄγΕΙ ζητοῦσι πόθεν οὗτος, ὅτι καλῶς τὸν νόστον τῶν Ἀχαιῶν· παρὰ Μούσης δέ φησι μανθάνειν.

Συμπλήρωσον: — ἄγΕΙ, [ΟΙ] ζητοῦσι πόθεν οὗτος, ὅτι καλῶς [ᾄδει] τὸν νόστον τῶν Ἀχαιῶν. κ. ἑ.

Σελ. 399, 12: ἔπειτα ἀπεστραμμένοΣ πρὸς τὴν ᾠδὴν καὶ τὸν Δημόδοκον ἀποβλέποντες—ἠγνόουν τὸ γινόμενον.

Γράφε *ἀπεστραμμένοι*.

Σελ. 422, 30: καὶ ἄλλως δέ, ὡς ἔφην, ἡμερώτερον ἔβλεπε.... πάνυ ἐφοβεῖτο.

Συμπλήρωσον: ἔβλεπε [καὶ οὐ] πάνυ ἐφοβεῖτο.

Σελ. 473, 3: καταβήμεναι] καταβῆναι, *ὑπεισορθεῖν*.

Ἀγνοῶ ἄν τις δύναται νὰ εὕρῃ ἄλλην διόρθωσιν πλησιάζουσαν μᾶλλον τῇ γραφῇ ἢ τὸ *κατελθεῖν*.

Σελ. 463, 26 : οἱ δὲ ἑταῖροι ἐν τοιαύτῃ τινὶ ἕξει ἐγένοντο, ὥστε ἔχειν μὲν τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν..... μέντοι καὶ τὸν νοῦν ἐγρηγορότα.

Ante μέντοι nihil deesse videtur praeter μή, licet spatium sit paulo amplius. Dindorf.

Συμπληρῶ : ἔχειν μὲν τὴν—ψυχὴν [ἔτι], [μὴ] μέντοι καὶ τὸν νοῦν κ. ἑ.

Σελ. 519, 19 : διὰ τὸ ἐμὲ (τὸν Ὀδυσσέα) τοῦ Ἀχιλλέως ἐπαρεῖν τὰ ὅπλα.

Ἐπαρεῖν] vitiosum. Dindorf.

Πρόσσχες μὴ τολμήσῃς τι· τὸ *ἐπαρεῖν* ἔχει ὑγιέστατα· ὁ γραμματικὸς ἐσχημάτισε κατὰ τὸ *λαβεῖν* καὶ τὰ ὅμοια ἀόριστον *ἐπαρεῖν* ἐκ τοῦ *ἐπαίρω*, ὅπερ ἐν τῇ τῶν νῦν Ἑλλήνων γλώσσῃ σημαίνει τὸ *λαμβάνω* (ἐπαίρνω—πῆρα κ.ἑ.)

Σελ. 666, 11 : ἀθετοῦνται τρεῖς ὡς ἐκ τῶν ἑξῆς μεταΠΙθέμενοι.

Ἐν τοῖς τοιούτοις οἱ σχολιασταὶ χρῶνται τῷ παρακειμένῳ, : ὡς ἐκ τῶν ἑξῆς μεταΤΕθειμένοι.

Σελ. 671, 24 : ἐμφαίνει τὴν ἀσωτίαν αὐτῶν τὸ πολΥ.

Ὀδυσσ. Τ, 61 :

αἱ δ' ἀπὸ μὲν σῖτον πολὺν ἤρεον κ. ἑ.

Γράφε ἐν τῷ σχολίῳ *πολύν*.

Σελ. 624, 2 : ὅπως ἀμύνωμαι τοὺς κατ' ἐμΕ χαλεπαίνοντας.

Γράφε *ἐμοῦ*.

Σελ. 624, 22 : ἄρα τοῖς σοῖς ἀδελφοῖς μαχομένοις — αἰτιᾷ, καὶ διὰ τούτΟΥ τις τῶν—μνηστήρων μέγα θάρσος κατὰ σοῦ—ἔχει κ. ἑ.

Γράφε : καὶ διὰ τοῦτΟ.

Σελ. 640, 8 : ὅθεν κατελεήσας ὁ Ζεὺς ταύταις ἀνά-

ΜΝΗσιν ἐποίησε τῶν κακῶν μεταβάΛΛων αὐτὰς εἰς αἰγείρους, κ. ἑ.

Ἀντὶ τοῦ *ἀνάμνησιν* ζητεῖται ἄλλο τι, οἷον *ἀνάΛΥσιν*—τῶν κακῶν (ὅρα τὰ λεξικά)· ἐν τοῖς ἑπομένοις διόρθωσον *μεταβαΛών*.

Σελ. 45, 15 : τῷ Μέντῃ μὲν ὡμοιωμένην κ. ἑ.

Ὁ *μὲν* εἶναι ἴσως διττογραφία τοῦ προηγουμένου *Μέντῃ*.

Σελ. 107, 5 : ἤτοι ἐπιθυμητούς, οὓς ἐζήτησας.

Ἐξήτησας ἔγραψαν ὁ Buttman καὶ Dindorf. Ἴσως ὅμως γραπτέον καὶ ἁπλῶς *ἐζήτησας*, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς τῶν μεταγενεστέρων χρήσεως τοῦ *ζητῶ* ἀντὶ *αἰτῶ*, *ἀπαιτῶ*. Πρβλ. τὰ τοῦ Cobet ἐν Var. Lect. σελ. 275 (pessime corruptae Graecitatis est ζητεῖν ponere pro *petere* aut *poscere*), δικαίως ἐλέγχοντος τὸν Bernhardy γράφοντα (Σουΐδ. ἐν λ. *Δρύοπες*), ἐξήτει αὐτοὺς τροφὴν» ἀντὶ *ἐζήτει* τοῦ κώδικος. *Ἐζήτει* ἔχει ὁ κῶδιξ, ἄπορον δὲ πῶς ὁ Cobet Collect. crit. σελ. 147 γράφει : Suid. v. Δρύοπες. — ἐξήτει αὐτοὺς τροφήν—. *Emenda* ἐζήτει, nam Graeculi pro αἰτεῖν solebant ζητεῖν dicere. Frequens admodum *in libris haec confusio est.*» Τοῦ λόγου περὶ Σουΐδα ὄντος μνημονεύω ἐνταῦθα καὶ ἑτέραν εἰκασίαν τοῦ Cobet ἐν σελ. 165 : Suidas v. Χριστόδωρος:—ἔγραψε—θαύματα τῶν ἁγίων ἈΝΑΡΓύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ. Non memini me videre absurdiorem errorem quam ἈΝΑΡΓύρων pro ΜΑΡΤύρων.» Τίς ἀγνοεῖ ὅμως παρ' ἡμῖν τοὺς δύο τούτους *Ἀναργύρους*;

Σελ. 365, 21 : οἱ γὰρ ἔν τινι κατορθοῦντες καὶ πρὸς τοὺς ξένους ἐπιδεικτιῶντες κἀκείνους πειρᾶν προτρΕΠΕΙΝ παρέχονται.

Ἄριστα θὰ ἐνόουν τὸ χωρίον, ἂν ἐγράφετο : προτρΟΠΗΝ παρέχονται.

Σελ. 373, 4 : νῦν δὲ παρρησίᾳ χρῆται (Ὀδυσσεύς), ὁ βουλόμενος μὴ κ. ἑ.

Ἐξάλειψον τὸ ἄρθρον.

Σελ. 375, 1 : ἐν οἷς πτοεῖται αὐτός, ἡττηθῆναί φησιν ἑαυτὸν εὐδοκιμΕΙΝ, ἐν οἷς δὲ αὐτοὶ πτοοῦνται ὡς *ἀδόκιμοι*, αὐτόν φησιν ὑπερέχειν.

Γράφε *εὐδοκίμΩν*· τοῖς ποσίν, λέγει ὁ Ὀδυσσεύς, δέδοικα μή τίς με παρέλθῃ Φαιάκων, τόξον δ' ὅμως οἶδα εὖ ἀμφαφάασθαι». Κατὰ τὸν δεύτερον ἀγῶνα λοιπὸν ὑπερέχει ὁ Ὀδυσσεὺς τῶν ἀδοκίμων εἰς τὸ τόξον Φαιάκων, κατὰ τὸν πρῶτον φοβεῖται μὴ φανῇ ἥττων τῶν *εὐδοκίμων* εἰς τὸν δρόμον Φαιάκων :

οὐ γὰρ πυγμάχοι εἰμὲν ἀμύμονες οὐδὲ παλαισταί,
ἀλλὰ ποσὶ κραιπνῶς θέομεν κ. ἑ.

λέγει ὁ Ἀντίνοος.

Σελ. 376, 5 : τοῦτο παρακολουθεῖ τΗΝ ἐν τρυφῇ διάγουσΑΝ.

Εἴκασα : τΟΙΣ—διάγουσΙΝ.

Σελ. 380, 12 : λόγον ἀλγητικὸν ψυχῆς, οἷον εἰς κακὸν ἄγΩΝ τὴν ψυχήν.

Γράφε : ἄγΟΝΤΑ.

Σελ. 416, 19 : θεμίστων, μὴ ἐχόντων χρείαν νόμων.

Γράφε *ἀθεμίστων*.

Σελ. 470, 24 : οἴτ' εἰς ἅλαδε] οὔτε γράφει Ζηνόδοτος· Ἀρίσταρχος δὲ οἴ εἰς ἅλα· δεύτερον δέ ἐστιν ἡ εἰς· καὶ γὰρ ὧδε νῦν τ' εἰς δῆ, ὡς τὸ «αὐτόν μιν» καὶ «ἀμφὶ περὶ κρήνην».

Οὔτε] Corruptum, ut videtur, ex οὕτω. Sic etiam Duentzerus p. 83., qui Zenodotum οἴτε ἅλαδε, Aristarchum οἴτ' εἰς ἅλαδε legisse conjicit. Dindorf.

Τὰ ἑπόμενα εἶναι οἰκτρῶς ἐφθαρμένα, εὐχερέστατα δ' ὅμως κατ' ἐμὴν γνώμην εἰς διόρθωσιν· ἀντὶ τοῦ *οἴ εἰς ἄλα δεύτερον* ὁ Buttman εἰκάζει *οἴτ' εἰς ἄλαδε*· τὸ *υτερον* νομίζει ὅτι προῆλθεν «ex oblitterata in antiquiori aliquo codice scriptura vocis περισσή»· γραπτέον λοιπόν : — εἰς ἅλαδε· περιττὸν (=περον) δέ ἐστιν ἡ εἰς»· μετὰ ταῦτα γράφε ἄνευ ἀναβολῆς : καὶ γὰρ ὧδε νῦν τ[ὸ] «εἰς [ἅλα]δε» ὡς τὸ «αὐτόν μιν» καὶ «ἀμφὶ περὶ κρήνην».

Σελ. 477, 2 : εἶτα ὁ Ἀχέρων — *καὶ* τὸ ἠρίον, ὅπερ ὀφειλὴ νεκρῶν ἐστιν ἰαχὴ γίνεται.

Haec vel corrupta vel defecta. Dindorf. Εὐχερῶς νοεῖ τις τὴν πρόθεσιν τοῦ ἀγραμμάτου γραμματικοῦ· ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν ἐτυμολογίαν (ἂν τοιαῦτα τερατουργήματα δύνανταί ποτε νὰ ὀνομασθῶσιν *ἐτυμολογίαι*) τῆς λέξεως *Ἀχέρων*, ἐπίσης γελοίαν ὡς αἱ ἐν τῷ μεγάλῳ ἐτυμολογικῷ μνημονευόμεναι : ὁ Ἀχέρων—*παρὰ* τὸ ἠρίον, ὅπερ ὀφειλὴ νεκρῶν ἐστιν, καὶ ἰαχὴ γίνεται.

Σελ. 668, 31 : καὶ οὐκέτι ἐν ἡσυχίᾳ φέρετε τὴν τρΥφήν, ἀλλ' ἀταξίαν ἐξάγεσθε.

— μαίνεσθε καὶ οὐκέτι κεύθετε θυμῷ
βρωτὺν οὐδὲ ποτῆτα κ. ἑ.

Γράφε: φέρετε τὴν τρΟφήν, ἀλλ' [εἰς] ἀταξίαν ἐξάγεσθε.

Σελ. 611, 30 Γράφε : Μελάμπους — πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα — τεράστια ἐποίησεν, οὐχ ἥκιστα δὲ αὐτῷ καὶ οὗτος ἐνδοξότατος ἆθλος ἐγένετο, τῶν [γάρ] Προίτου θυγατέρων — ἁμαρτουσῶν εἰς Ἥραν· παραγενόμεναι γὰρ κ. ἑ.

Ὁ ὑπ' ἐμοῦ ἐκβληθεὶς *γὰρ* καταστρέφει τὴν σύνταξιν σοῦ χωρίου.

Σελ. 693, 1 : καὶ ἀναγνωρισμὸν τοῦ Ὀδυσσέως λαμβάνει· καὶ οὕτως μετὰ τὸ ἐν Ἀθηνᾷ τὸν Τηλέμα-

χον τῷ Ὀδυσσεῖ κατὰ τῶν μνηστήρων ὄλεθρος γίνεται.

Τίς ἐννοεῖ ταῦτα; μετὰ τὸ *Τηλέμαχον* προσθετέον τὰ σημεῖα τοῦ χάσματος * * *, ἅτινα καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις χωρίοις ἀπαντῶσι. Πρβλ. τὰς ὑποθέσεις τῆς Π τῆς Ὀδυσσείας, ἐξ ὧν βοηθούμενος ἴσως δυνηθῇς καὶ τὸ ἐφθαρμένον *ἐν* νὰ διορθώσῃς.

Σελ. 516, 6: πῶς τοσοῦτον φιλόζωον εἰσάγει τὸν προκρίνοντα τὸν μακρόν, ἀλλ' ἀκλεᾶ βίοτον κ. ἑ.

Ἐξέπεσε τὸ κύριον ὄνομα: εἰσάγει τὸν [Ἀχιλλέα], προκρίνοντα κ. ἑ.

Σελ. 457, 7: αὐδήεσσα] ἤτοι περιβόητος, ἢ εἰς διάλεξιν καὶ προσαγόρευσιν ἀνθρώποις ἐρχομένHN.

Βλέπεις πῶς ἀφωμοιώθη ἡ τελευταία μετοχὴ *ἐρχομένH* πρὸς τὸ προηγούμενον *προσαγόρευσιν*.

Σελ. 443, 16: Ἔπεισε (Ὀδυσσεὺς)—ἐπιστρέψαι τοὺς αὐτοῦ ἐρίηρας ἀπὸ χοίρων εἰς ἀνθρώπους.

Ἑταίρους ἔγραψεν ὁ Dindorf συμφώνως τῷ Struv ἀντὶ *ἐρίηρας*, ὅπερ κατ' ἐμὲ δύναται νὰ μείνῃ:

Ὀδυσσ. Κ, 387: — ἴν—ἴδω ἐρίηρας ἑταίρους· πρβλ. 405. 408.

Σελ. 438, 9: διδάσκει δὲ διὰ πολλῶν οἵους δεῖ εἶναι τοὺς ἄρχοντας *διὰ* τοὺς ὑποτεταγμένους.

Τὸ δεύτερον *διὰ* ἐγέννησεν ἴσως ἡ αὐτὴ προηγουμένη λέξις· ὁ νοῦς ἀπαιτεῖ *πρὸς* ἢ *εἰς τοὺς ὑποτεταγμένους*.

Σελ. 412, 12: οἷον οὐ πρότερον ἀνήχθημεν πρὶν τὰ νομιζόμενα τοῖς ἑταίροις ποιῆσαι παλαιῷ θεσμῷ *κρατοῦντες· ἐν πολέμῳ* γὰρ ἀποθανόντας εἰς τρὶς ἀνακαλεῖν, τουτέστιν ἵνα μή τις—νεκρὸς ἀπολειφθείη· οὐ μέντοι προαπέστημεν—, ἀλλὰ προσεκαρτεροῦμεν ἕκαστον ἀναβοῶντες, εἰ *δυνάμεθά* τινα

τῶν ἀπολελειμμένων σῶσαι· φαίνεται δὲ διὰ τοῦτΟ τὸ φιλέταιρον τοῦ Ὀδυσσέως.

Ἡ εἰκασία τοῦ Preller ζητοῦντος ν' ἀνεύρῃ ἐν τῷ *κρατοῦντος* τὸ ὄνομα τοῦ Κράτητος φαίνεταί μοι πλέον ἢ ἀπίθανος· τὰ πολλὰ ἁμαρτήματα τοῦ χωρίου θεραπεύεις γράφων: *κρατούᾳ τοὺς* τ. ἑ.: παλαιῷ θεσμῷ κρατούμενοι· τοὺς ἐν πολέμῳ γὰρ ἀποθανόντας [ἔθος] εἰς τρὶς ἀνακαλεῖν— · οὐ μέντοι προαπέστημεν—, ἀλλὰ προσεκαρτεροῦμεν—ἀναβοῶντες, εἰ *ἰδυνάμεθά* τινα—σῶσαι· φαίνεται δὲ διὰ τούτΟΥ κ. ἑ. Πρβλ. ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τάδε: ἔθος ἀνακαλέσασθαι τοὺς ἑταίρους—καὶ ἐφώνουν τρίτον (ἡ γνώμη τοῦ Dindorf: corrigendum hic et in scholio proximo τρὶς» εἶναι ἡμαρτημένη] κ. ἑ. «καί: ἀρχαῖον ἔθος ἦν τῶν ἐπὶ ξένης ἀπολλυμένων κ.τ.λ.» καί: «ἀρχαῖον ἔθος τῶν ἐπὶ ξένης ἀπολλυμένων τὰς ψυχὰς ἀνακαλεῖν τρίτον τοὺς περιλειφθέντας, ἐὰν ἀπίωσιν οἴκαδε ἢ ἵνα καὶ εἴ τις ἀπολίποιτο—κ. ἑ.» Ἐξάλειψον τὸν ἤ.

Σελ. 405, 26: ὅπερ δι' ὅλου κατώρθωκεν Ὀδυσσεύς, ἑαυτὸν μὲν ἐπαινέσας, τὸ δὲ πλῆθος—τῶν πραγμάτων ἐνδειξάμενος, δηλοῖ τὴν προαίρεσιν καὶ πόθεν παραγίνεται καὶ τί βούλεται, *εἶθ'* οὕτως καὶ τὰ μείζονος διηγήσεως ἄρξηται.

Εἴκασα: *ἵν'* οὕτως—ἄρξηται.

Σελ. 410, 21: ἐπισημαίνονται δὲ ἐν Ἰλιάδι γείτονα μὴ ὠνομάσθαι, ἐν δὲ Ὀδυσσείᾳ νῦν *δὲ* κακεῖ «ὡς οἱ μὲν δαίνυντο γείτονες κ. ἑ.».

Ἐξοβέλισον τὸν τρίτον *δέ*.

Σελ. 399, 17: αἰτιώμενος τῷ ξείνῳ . . . . πρῶτον μὲν ἀνθρώπου . . . . ἔπασχε, τὴν τύχην ὀδυρόμενος—, μετὰ ταῦτα δὲ κλαίει, ἵνα ἀφορμὴν ἐρωτήσεως....

Συμπληρῶ: τῷ ξείνῳ, [ὅστις] πρῶτον μὲν ἀνθρώπου [πάθος] ἔπασχε—, μετὰ ταῦτα δὲ κλαίει, ἵνα ἀφορμὴν — [παράσχῃ].

Σελ. 395, 20: ἢ αὐτὸς παρεὼν ἢ ἄλλου ἀκούσας] τὸ γὰρ μὴ παρὼν ὡς ἐν Τροίᾳ Δημόδοκος πάντως οὐκ ἄλλου ἀκούσας ᾖσε, φαμὲν ὅτι αὐτοδίδακτος ἦν ὑπὸ Θεοῦ ἐμπνεόμενος.

Εἴκασα: *εἰ* γὰρ μὴ παρὼν — ἐν Τροίᾳ Δημόδοκος [ἢ] πάντως οὐκ—ἀκούσας ᾖσε, φαμὲν ὅτι κ. ἑ.

Σελ. 393, 11: θοῶς δ' ἐπὶ δεσμὸν ἵηλον] ἐπίβαλε—. // ἔκτεινον, οἷον ἐπί....

Ἐπίβαλε?

Σελ. 371, 19: Ἐρατοσθένης—ἱστορεῖ τὸν μὲν σόλον λέγων σιδηροῦν ἢ ξύλινον ἢ χαλκοῦν—ἔχοντα καλώδιον ἐξημμένον, οὗ ἐχόμενοι ἔβαλλον οἱ ἀγωνιζόμενοι—· ὅθεν κατωμάδιον αὐτὸν λέγεσθαι.

Post ῥίπτασκε (πρὸ τοῦ *ὅθεν*) nonnulla excidisse apparet differentiam disci declarantia eo sensu ut manibus retortus ac projectus fuisse dicatur. Bernh.

Τί ἐξέπεσε δεικνύει ἡμῖν τὸ ἄλλως συγκεχυμένον σχόλιον τοῦ κώδικος Τ., ἐν ᾧ φέρονται: τὸν δὲ δίσκον λίθινον ἀπὸ τοῦ ὤμου τῆς ῥίψεως· διὸ καὶ κατωμαδὸν κ. ἑ. Πιθανῶς λοιπὸν συμπληρωτέον ὧδε: οἱ ἀγωνιζόμενοι—· [τὸν δὲ δίσκον λίθινον ἀπὸ τοῦ ὤμου τῆς ῥίψεως γινομένης], ὅθεν κατωμάδιον αὐτὸν λέγεσθαι.

Σελ. 368, 16: ὁ δὲ λέγΕΙ ΟΥΝ ἱκανὸν ἐν πᾶσιν ἐμπρέπει.

Haec non integra. Dindorf.

ὁ δ' ἀσφαλέως ἀγορεύει
— , μετὰ δὲ πρέπει ἀγρομένοισιν.

Εἰκάζω: ὁ δὲ λέγΩν ἱκανὸν (πρὸ ὀλίγου εἶπε *καλῶς, μεγάλως, ἰσχυρῶς*, ὅθεν ἴσως καὶ *ἱκανῶς* γραπτέον) ἐν πᾶσιν ἐμπρέπει». Τοῦ *οὖν* οὐδεὶς νοῦς ἐνταῦθα.

Σελ. 368, 28: εἰ θεὸς θελήσαι καλὸν ποιῆσαι τοιοῦτον οἷος εἶ σύ.

Οὐδὲν σημαίνουσι ταῦτα ὡς ἐξήγησις τοῦ:

ὡς καὶ σοὶ εἶδος μὲν ἀριπρεπές, οὐδέ κεν ἄλλως
οὐδὲ θεὸς τεύξειε, κ. ἑ.

Ἐξέπεσε ῥῆμα, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται τό: τοιοῦτον—σύ. Γράφε: εἰ θεὸς θελήσαι καλὸν ποιῆσαι, [ποιήσειε ἂν] τοιοῦτον, οἷος εἶ σύ». Ὀρθῶς λέγεται κατωτέρω: οὐδ' ἂν θεὸς ἐπιβαλλόμενος κατασκευάσαι καλόν, καλλίονα κατασκευάσειε» καὶ ἐν σελ. 369, 1: εἰ θεὸς θελήσειε καλὸν ποιῆσαι, οὐκ ἂν ἄλλως κατασκευάσειεν, ἀλλὰ σοὶ ὅμοιον.

Σελ. 362, 25: καὶ ὁ μὲν Ἀχιλλεὺς ἔλεγε δι' ἀνδρείαN ἁλῶναι τὸ Ἴλιον, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς διὰ μηχανῆς καὶ φρονήσεως.

Γράφε δι' ἀνδρείαΣ.

Σελ. 356, 15: ἔπειτα καὶ Ἰλίου ἅλωσιν (ᾄδει ὁ Δημόδοκος) καὶ περὶ τὸν Δούρειον ἵππον.

Γράφε: καὶ [τὰ] περὶ τὸν—ἵππον. Πρβλ. ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων καὶ ἐν σελ. 359, 26.

Σελ. 356, 7: ἔπειτα δὲ ἀγῶνα συντελεῖ αὐτοῖς (τοῖς Φαίαξι) ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ἐν ᾧ προτρεψαμένου *τοῦ Ὀδυσσέως* Λαοδάμαντος τοῦ Ἀλκινόου παιδός.

Γράφε *τὸν Ὀδυσσέα*· ὁ ἀντιγραφεὺς ἀπατηθεὶς ἐκ τῆς μετοχῆς *προτρεψαμένου*, ἀφωμοίωσε πρὸς αὐτὴν τὸ ἑπόμενον *τὸν Ὀδυσσέα*. Περὶ τοῦ εἴδους τούτου τῆς παλαιογραφικῆς παραφθορᾶς ἐλπίζω νὰ διαλάβω ἐκτενῶς ἐν προσεχεῖ διατριβῇ.

Σελ. 346, 3: διὰ τοῦτO εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοὺς ἄγει.

Γράφε διὰ τούτOΥ.

Σελ. 277, 12: ἡ δὲ ἄκανθα Ὑπεξηραμμένη ὑπὸ τοῦ θέρους ἐλαφροτάτη γίνεται.

Αἱ ἄκανθαι εἶναι, πιστεύω, ἐλαφρόταται ὅταν *ἀποξηρανθῶσιν*.

Σελ. 54, 1: φαίνεται ἡ ἀποδημία — ἀναγκαία καὶ

κρείττων — τῆς ἐν Ἰθάκῃ *ἐκδιηγήτου* μετὰ τῶν μνηστήρων διατριβῆς.

Ἐκδιηγήτου εἶναι ἄτοπον· ἴσως ὁ σχολιαστὴς ἐσχημάτισεν, ὡς καὶ ἄλλα, ἐπίθετόν τι *ἐκδιαιτήτου*.

Πολλὰ χωρία τῶν εἰς τὴν Ἰλιάδα σχολίων θὰ πραγματευθῶ ἴσως ἄλλοτε· ἀρκοῦμαι ἐνταῦθα μνημονεύων δύο.

Σελ. 23, 15: δέμας ὁ ποιητὴς καλεῖ τὸ ἔμψυχον εἰωθε λέγειν—οἷον «οὐ δέμας οὐδὲ φυὴν»—καὶ «ἐπεὶ — οὐδὲ ἔοικε θνητὰς ἀθανάτῃσι δέμας», *καὶ* σῶμα δὲ καλεῖ τὸ ἄψυχον κ. ἑ.

Ἐξάλειψον τὸν τελευταῖον *καί*.

Σελ. 70, 11: διδάσκει δὲ ὅτι καὶ θεοῖς πρὸς σκέψιν, εὔθετον νῦξ τούς τε ἄρχοντας ΟΥΣ παννυχίζειν δεῖ καὶ παντὶ τρόπῳ τὰς ὑποσχέσεις πληροῦν.

Γράφε: τούς τε ἄρχοντας Ὡς—δεῖ κ. ἑ.

Ἐν Λιψίᾳ.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΠΑΡΑΔΙΟΡΘΩΜΑΤΟΣ.

Ἐν σελ. 295 τοῦ ὑπὸ Μ. Δέφνερ ἐκδιδομένου «Archiv für Mittel- und neugriechische Philologie» ἀναγινώσκομεν τάδε·

«Ὅτι ἀναφορικὰ τοπικὰ ἐπιρρήματα ἔν τε τῇ ἑλληνι-«κῇ καὶ ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ ἀναφέρονται καὶ *εἰς πρό-«σωπα* εἶναι γνωστόν. Ἰδὲ Ἑρρίκου Στεφάνου Θησαυρὸν «τῆς ἑλλ. γλώσσης ἐν λέξει *ὅπου* καὶ R. Klotz λεξικὸν

«τῆς λατινικῆς γλώσσης ἐν λέξει *quo** (*ἀλλ' ἐν Πλαύτου «Aulul. III, 5, 15: quo illae nubent, πρίπει νὰ ποκατα-«σταθῇ ὁ παλαιὸς τῆς ὀστικῆς τύπος quoi*)».

Πᾶς τις ἀναγινώσκων τἀνωτέρω πείθεται ὅτι ὁ γράψας αὐτὰ ἀπέδωκεν εἰς τὸ *quo* τοῦ Πλαυτείου χωρίου προσωπικὴν σημασίαν, ὡς εἰ ἔκειτο ἀντὶ τοῦ ad quem virum. Ἐπειδὴ δὲ nubere ad aliquem οὐδεὶς τῶν Ῥωμαίων εἶπεν, εὔλογον ἦτο νὰ ὑποπτεύσῃ ὁ ἑλλόγιμος ἀνὴρ ὅτι τὸ quo τοῦτο προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ἀρχαιοτρόπου quoi. Τοῦτο μόνον μένει ἀνεξήγητον πῶς ὁ διορθωτὴς δὲν μετέβαλε καὶ τὸ μικρὸν κατωτέρω κείμενον quo lubeat (ἐξυπ. nubere) εἰς quoi lubeat, διότι καὶ ἐνταῦθα ὁ αὐτὸς λόγος. Τὸ ὅλον δῆλα δὴ χωρίον ἔχει ὧδε·

> Namque hoc qui dicat: Quo illae nubent divites
> dotatae, si istud ius pauperibus ponitur?
> Quo lubeat nubant, dum ne dos fiat comes.

Πλὴν ἀλλ' ὅμως οὔτε τὸ πρότερον, οὔτε τὸ ὕστερον quo εἶναι ἀνάγκη νὰ διορθωθῇ. Διότι τὸ quo ἐν ἀμφοτέραις φράσεσιν ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς πρόσωπον, ἀλλ' εἰς πρᾶγμα. Εἶναι δῆλα δὴ ἰσοδύναμον τῷ in quam domum ἢ familiam. Nubere δὲ in aliquam domum ἢ familiam εἶναι τοῖς Ῥωμαίοις μυριόλεκτον. Ἐκ πολλῶν παραδειγμάτων παρατιθέμεθα τάδε· «Quum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses» (Cic. pro Caelio § 34), «quod privatorum consiliorum ubique semper fuit, ut in quam cuique feminae convenisset domum nuberet» (Liv. IV, 4, 10). Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον συντάσσονται καὶ τὰ συγγενῆ ῥήματα, οἷον «nequeo mirari satis Eum sororem despondisse suam in tam fortem familiam» (Plaut. Trin. 1133 Fl.). Ὅπως δὲ τὸ quo ἐνταῦθα κεῖται ἀντὶ τοῦ

---

* Παράδοξος φαίνεταί μοι ἡ παράταξις αὕτη τοῦ στάσεως δηλωτικοῦ ὅπου καὶ τοῦ κινήσεως σημαντικοῦ quo. Μὴ ἄρα δὲν ἔχει καὶ τὸ ubi ἐνίοτε προσωπικὴν σημασίαν;

in quam domum ἢ familiam, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εὕρηται καὶ παρὰ Λιβίῳ I, 34, 4, ἔνθα περὶ τῆς Τανακύλλης λέγεται ὅτι ἦτο τοιαύτη, quae haud facile eis, in quibus nata erat, humiliora sineret ea, quo innupsisset; h. e. eam domum vel familiam, in quam innupsisset.

Ἐκ τῶν εἰρημένων καταδηλον γίνεται ὅτι τὸ προκείμενον χωρίον, ὡς ἔν τε τοῖς ἀντιγράφοις καὶ ταῖς ἐκδόσεσιν εὕρηται γεγραμμένον, ἔχει ὀρθότατα, οὐδ' ὑπάρχει ἀνάγκη διορθώσεως.

Ἐν Βερολίνῳ, τῇ 6/18 Μαΐου 1881.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΗΣ.

ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΑΤΤΙΚΟΥ ΔΗΜΟΥ.

Τὴν *Ἀνάκαιαν* ἢ *Ἀνακαίαν*, κατά τινας δὲ καὶ *Ἀνακαιάν*, δῆμον τῆς Ἱπποθοωντίδος φυλῆς, τοποθετεῖ ὁ Hanriot, καθ' ἁπλῆν εἰκασίαν μεταξὺ Καπανδριτίου καὶ Καλάμου, δηλῶν τὴν ἀμφιβολίαν δι' ἐρωτηματικοῦ ἐπὶ τοῦ προσηρτημένου τῷ συγγράμματι αὐτοῦ χάρτου.

Καὶ τῷ ὄντι, τὰ ἐπιχειρήματα δι' ὧν στηρίζει τὴν εἰκασίαν εἰσὶ τοιαῦτα, ὥστε καὶ διπλοῦν ἐρωτηματικὸν ἥρμοζεν ἐκεῖ, ἢ μᾶλλον παντελὴς παράλειψις τῆς Ἀνακαίας, δι' ἔλλειψιν οἵας δήποτε περὶ τῆς θέσεως αὐτῆς εἰδήσεως καθ' ὃν χρόνον ἔγραφεν ὁ γάλλος τοπογράφος(α). Διότι

(α) Οὕτως ὁ Ross (Dem. Att. σ. 61 [20]) ἐσημείωσε Lage unbekannt. Ἔτι δὲ καὶ ὁ Leake ἐσιώπησε. Ὁ δὲ Dumont (Essai sur l'Ephébie Attique t. I. p. 287) λέγει· «Un Dème de la Mésogée s'appelait Ἀνακαίαν, ἐννοῶν βεβαίως Μεσογαίαν τὴν χώραν τῆς Ἀττικῆς τὴν καὶ σήμερον Μεσόγεια καλουμένην καὶ οὐχὶ τοὺς ἐν Ἀθηναίου τόμῳ Δ', σ. 112 ἐπ., Μεσογείους, ὡς ἄλλως τε καὶ ἐπεξηγεῖται κατω-

«πιθανῶς» τὸ ὄνομα τοῦ δήμου κατήγετο ἐκ τῆς λατρείας τῶν Διοσκούρων(α), ἀνεζήτησε τὴν θέσιν παρὰ τὴν Ἄφιδναν, λόγῳ τῶν ἀρχαίων ταύτης παραδόσεων περὶ τῶν θείων διδύμων, παριδὼν ὅτι διὰ παραπλήσιόν τινα λόγον ἠδύνατο οὐχ ἧττον εὐχερῶς νὰ τοποθετήσῃ αὐτὴν παρὰ τὰς Ἀθήνας ἢ τὴν Κεφαλήν, ἀμφοτέρας ἐχούσας γνωστὰ ἱερὰ τῶν *Ἀνάκων* ἢ *Μεγάλων Θεῶν*(β). Ἐπιδιώκων δ' ἐκ παντὸς τρόπου τὴν ἑδραίωσιν τῆς εἰκασίας αὐτοῦ παραβλέπει καὶ πάλιν τὰ δύο ταῦτα ἱερά, ἅτινα ἐν τούτοις γινώσκει καὶ ὀνομάζει, ἀνιχνεύει δ' ἑορτὴν τῶν Διδύμων, ἣν, μὴ ἀνευρίσκων παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν(γ), ἀνακαλύπτει ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 82 ἐπιγραφῇ τοῦ Θησαυροῦ τοῦ Bœckh(δ). Ἐκ δὲ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀναφερούσης *ἱερὸν Ἡρακλέους* καὶ ἑορτὰς Ἀφροδίσια, *Ἀνάκια*, Ἀπολλώνια, Πάνδια, εἰς ἃ ἐτησίως ἐδαπάνων οἱ Πλωθεῖς, δῆμος παραθαλάσσιος παρὰ τὸν Ὠρωπόν, κρίνει «νόμιμον» τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Ἀ-

---

τέρω (p. 289): Le temple de Képhalé était le sanctuaire principal; selon toute vraisemblance il se trouvait dans la plaine qu'occupe aujourd' hui Marcopoulo, dans la Mésogée; nous ne savons où était Ἀνακαία que M. Hanriot place dans la même région.

(α) Ἄρά γε διατί οὐχὶ μᾶλλον ἐκ τοῦ ἀνακαίω; Τὰ ἐκ τῆς λέξεως Ἄνακες ἢ Ἄνακοι γνωστὰ ἡμῖν παράγωγα λήγουσιν ἅπαντα κανονικῶς εἰς εῖον καὶ εια, Ἀνακεῖον, Ἀνάκεια ἢ κατὰ τὴν κατωτέρω μνημονευομένην ἐπιγραφὴν Ἀνάκια. Σημειώσαι δὲ ἰδίως καὶ τὸν τύπον Ἀνακαεὺς (ἄνευ τοῦ ἰῶτα) ὑπὸ ἐπιγραφῶν παρεχόμενον· «Πατροκλῆς Ἀριστοκρίτου Ἀνακαεύς.» Τὸ βοιωτικὸν Ἀνάκαιον ἢ Ἀναγκαῖον, τουτέστι δεσμωτήριον, οὐδεμίαν φαίνεταί μοι ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν Ἀνάκαιαν.

(β) Τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ ἐπιμαρτυρεῖ ἡ διὰ παραπλησίων ἐπιχειρημάτων καὶ τῇ βοηθείᾳ τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς σφήνωσις τῆς Ἀνακαίας ὑπὸ τοῦ F. Lenormant μεταξὺ Κάτω Βραῶνος καὶ Πικερμίου, «πρὸς τὴν Πέτρεζαν». Monographie de la Voie Sacrée p. 106, 107.

(γ) Ἀλλ' ὁ Πολυδεύκης λέγει (Α. 37.) «Διοσκούρων Ἀθήνησιν Ἀνάκεια».

(δ) C. Inscr. Att. Vol. II. P. I. σελ. 340 ἀρ. 570.

νάκαια ἔκειτο οὐ πολὺ μακρὰν τῆς Πλωθείας, πρὸς τὰ μεσόγαια, — διότι ὁ Στράβων δὲν συναριθμεῖ αὐτὴν τοῖς παραλίοις δήμοις, — οὐ μόνον διότι ἡ ἐπιγραφὴ μνημονεύει *ἱεροῦ Ἡρακλέους* (ὅπερ ὁ τοπογράφος αὐτογνωμόνως ὁρίζει ὡς τὸ ἐν Μαραθῶνι(α)) καὶ ἑορτῆς *Πανδίων*, «*ἥτις ἴσως δὲν εἶναι ἄλλη τις ἢ ἡ* τοῦ Ἑκαλησίου Διός, . . . ἧς μετεῖχον πάντες οἱ περὶ τὸν Μαραθῶνα δῆμοι, Ἑκάλη, Πλώθεια καὶ Ἄφιδνα». Ἀλλὰ τοιουτοτρόπως στοχαζόμενός τις δύναται κάλλιστα, καὶ μετ' ἐπικουρίας ἰσοδυνάμων τοὐλάχιστον ἐπιχειρημάτων, νὰ μεταθέσῃ τὸν δῆμον τοῦτον εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς Ἀττικῆς. Ἀρκεῖ δὲ εἰς ἀπόκρουσιν τούτων πάντων μόνη ἡ παρατήρησις ὅτι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφέρονται οὐ μόνον ἑορταὶ καὶ ἱερὰ τοῦ κοινοῦ τῶν Πλωθέων, ἱερὰ κοινά, ἀλλὰ καὶ «ἄλλα ἱερά», οὐδαμοῦ δὲ διακρίνεται ἂν τὰ Ἀνάκεια ἢ τὰ Πάνδια ἦσαν ἐκ τούτων ἢ ἐκείνων.

Τὴν Ἀνάκαιαν τολμῶ νὰ στήσω πολλῷ πλησιέστερον ταῖς Ἀθήναις, στηριζόμενος ἐπὶ ἄλλης ἐπιγραφῆς πρὸ ἕνδεκα ἐτῶν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ γενικοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Εὐστρατιάδου ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι (β) δημοσιευθείσης, ἐπεξεργασθείσης δὲ κατόπιν ὑπὸ τοῦ **Th. Mommsen** καὶ ἐσχάτως καταχωρισθείσης μετὰ παρατηρήσεών τινων καὶ προσθηκῶν ἐν τῷ **Corpus Inscriptionum atticarum** ὑπὸ τοῦ **G. Dittenberger**(γ). Καὶ φαίνεται μὲν ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη χρόνων ἱκανῶς μεταγενεστέρων τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, εἴτε δεχθῇ τις τὴν γνώμην τοῦ πρώτου ἐκδότου αὐτῆς, ὁρίζοντος τοὺς μετὰ τὸν Διοκλητιανὸν χρόνους, εἴτε μετὰ τοῦ **Mommsen** προτιμήσῃ τὸ τέλος τοῦ πρώτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, εἴτε καὶ μετὰ

(α) Ἀνεξελέγκτως μεταγράφει τοῦτο μετὰ τὸν **F. Lenormant** καὶ ὁ **Dumont** (ἔνθα ἀνωτέρω). Ἡ δ' ἐπιγραφὴ ἁπλῶς λέγει «ἐς τὸ Ἡρακλεῖον».

(β) Περίοδος Β'. τεῦχος ΙΔ'. 10 Ἀπριλίου 1870. ἀρ. 415.

(γ) **Vol. III, 1** ἀρ. **61** σελ. **34** ἐπ.

τοῦ Dittenberger ὁρίσῃ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ. Περιέχει δὲ ἀναγραφὴν ὀνομάτων ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἐλευθέρων, ἐν ὀνομαστικῇ πτώσει, ἔπειτα τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἀκινήτου αὐτῶν κτήματος ἐν γενικῇ, κατόπιν τὴν τοποθεσίαν τοῦ κτήματος καὶ ἐπὶ τούτοις ἄθροισμα χρηματικόν. Ἀλλά, καί τοι ὑπὸ πᾶσαν ἄλλην ἔποψιν ἐξητάσθη καὶ περιεγράφη ἐπιμελέστατα ὑπό τε τοῦ κ. Εὐστρατιάδου καὶ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Mommsen, ὑπὸ τὴν τοπογραφικὴν ἁπλῶς μόνον ἐσημειώθη ὡς πολύτιμος, ἄνευ περαιτέρω τινὸς ἐρεύνης, καθ' ὅσον ἐγὼ γινώσκω.

Λοιπόν, ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιγραφῇ, ἧς ἡ μελέτη πέποιθα ὅτι θέλει συμβάλει καὶ εἰς ἄλλων ἀγνοουμένων ἢ ἀμφιβαλλομένων θέσεων τὸν ὁρισμόν, ἐν στίχοις 30—31 τῆς III σελίδος ἢ στήλης τῆς Α΄ πλακός, ἀναγινώσκω·

Φλῶρος Καλάμιδος χωρ(ίου) Κυναρίων *Ἀνάκασι*.(α) Τοπικὸν ἢ δημοτικὸν ἐπίῤῥημα, δηλωτικὸν τῆς Ἀνακαίας ἀναμφιβόλως, ἀποδιδὸν δέ, κατ' ἐμὴν κρίσιν, τὴν εἴτε καὶ ἀνέκαθεν ὑπάρχουσαν εἴτε τῷ χρόνῳ ἐπικρατήσασαν προφοράν, ἀλλὰ καὶ πρῶτον νῦν ἐρχόμενον εἰς φῶς. Διότι μέχρι τοῦδε ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἐγνώσκομεν μόνον τὸ *Ἀνακαίασι*(β).

Ἀνάκασα δὲ σήμερον καλεῖται (γ) ἐκτεταμένη καὶ κα-

(α) Ὁ Dittenberger τονίζει Ἀ ν α κ ᾶ σ ι.

(β) Σουΐδας· Ἀνακαίασιν. Δῆμος φυλῆς Ἱπποθοωντίδος ἡ Ἀνακαία. Ἁρποκρατίων. Τὸ ἐν τῷ λεξικῷ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου τοπικὸν Ἀ ν α κ α ί α ς, μετὰ τὰ Ἀ ν α κ α ί α θ ε ν, Ἀ ν α κ α ί α δ ε, προφανῶς ἐστιν ἀτελὴς ἀντιγραφὴ τοῦ Ἀνακαίασι, παραλειφθέντος τοῦ τελικοῦ ἰῶτα, καθὼς καὶ τὰ ἑπόμενα Ἀ ν α κ ω ν ό θ ε ν, Ἀ ν α κ ώ ν α δ ε, Ἀ ν α κ ω ν ᾶ ς, τὰ κατὰ τὸν λεξικογράφον «οὐκ ἀσφαλῶς» λεγόμενα, φαίνονται ἡμῖν πλημμελεῖς ἀναγνώσεις τῶν ἐν τοῖς ἀρχαίοις χειρογράφοις Ἀ ν α κ α ί α θ ε ν, Ἀ ν α κ α ί α δ ε, Ἀ ν α κ α ί α σ ι.

(γ) Τὰ Ἀνάκασα. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ κεῖται τὸ σήμερον γνωστὸν κτῆμα Βακαλοπούλου. Τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς συχνότατα ἀναφέρεται ἐν τοῖς συμβολαίοις τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκεῖ ἐτοποθέτησε πολὺ πρὸ ἐμοῦ τὴν Ἀνάκαιαν καὶ ὁ Δ. Σουρμελῆς (ἔκδ. 6' σελ. 163) ἐπὶ μόνης τῆς ὁ-

τάφυτος θέσις ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Ἀθηνῶν πρὸς τῷ Κηφισῷ, πρὸς βορρᾶν μὲν τῶν Πατησίων, ἀνατολικώτερον δὲ τῆς θέσεως Βασιλικοῦ, ἐν ᾗ ὁ ὑδρόμυλος ὁ λεγόμενος τοῦ Μελετοπούλου, ἔνθεν τοῦ Πύργου τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας καὶ δεξιᾷ τῆς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὸν Πύργον τοῦτον καὶ τὰς Ἀχαρνὰς ὁδοῦ. Καὶ εἰς ταύτην τὴν θέσιν εἰσάγω τὴν ἀρχαίαν *Ἀράκαιαν*, κρίνων τὸ νέον ὄνομα παραφθορὰν τοῦ παλαιοῦ ἐπιῤῥήματος.

Ἂν δ' ἐγκριθῇ ὡς ἐπιτυχὴς ὁ ὁρισμὸς τῆς θέσεως ταύτης, δικαιολογεῖται ἴσως καὶ ἡ ἐκ τοῦ *ἀνακαίω* παραγωγὴ τοῦ δημοτικοῦ ὀνόματος· διότι ἔχομεν τὴν *Ἀράκαιαν*, ὡς προσήκει, πλησίον τῶν *Εὐπυριδῶν*, τῶν *Αἰθαλιδῶν*, τῶν *Δαιδαλιδῶν*, τῶν *Ἡφαιστιαδῶν*, κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ νότου καὶ δυσμῶν πρὸς βορρᾶν παρατεταγμένων, παρ' αὐτὴν τὴν ἔκτασιν τὴν ὀνομαζομένην σήμερον *Χαλκωματάδες*, οὐ μακρὰν τοῦ *Κολωνοῦ* καὶ τοῦ *Ἀθμόνου* καὶ τῶν παρεχουσῶν τὴν καύσιμον ὕλην *Ἀχαρνῶν*(α). Σ. Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.

μοιότητος τῶν ὀνομάτων στηριχθείς, ὡς, ὑπὸ τύπωσιν ὄντος τοῦ ἄρθρου τούτου, ἀνεκοίνωσέ μοι ὁ κ. Σ. Α. Κουμανούδης. Τῷ δ' αὐτῷ ὀφείλω καὶ τὴν σημείωσιν ὅτι «ἐκ τῶν πέντε καὶ μόνων ἐπιτυμβίων στηλῶν τῶν ἱδρυθεισῶν ἐπὶ νεκρῶν Ἀνακαιέων (ὡς ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ τῶν Ἐπιτυμβίων ἀττικῶν Ἐπιγραφῶν περιλαμβάνονται) αἱ μὲν τρεῖς εὑρέθησαν ἐν Ἀθήναις, μία δ' ἐν Πειραιεῖ καὶ μία ἐν Σαλαμῖνι· ὥστε ἔκ γε τούτων τῶν μνημείων οὐδὲν δύναται νὰ εἰκασθῇ.» Ὡσαύτως ἐν Ἀθήναις παρὰ τὴν ὁδὸν Σταδίου (οἰκία Δομνάνδου, νῦν ἐξάρτημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης) εὑρέθη ἡ ὑπὸ τοῦ Ross δημοσιευθεῖσα (ἔνθα ἀνωτέρω) περίεργος ἐπιγραφὴ «Ὅρος οἰκίας καὶ χωρίου Τιμοστράτης Ἀνακαίαθεν τῆς Βόωνος Ἀδελφῆς Ἀνακαιῶς, μητρὸς δὲ (τοῦ δεῖνος) Κηφισιέως». Οἱ δὲ ἀκριβῶς τὴν ὅλην ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀνάκασα ἔκτασιν γινώσκοντες μόνοι γινώσκουσιν εἰ ἐφάνησάν ποτε ἐκεῖ λείψανα ἀρχαίων οἰκοδομημάτων.

(α) Leake, top. of Athens etc. vol. II. p. 41 ἐπ. ἔκδ. 1841.— Hanriot, αὐτόθι p. 45. - Kiepert, Neuer Atlas von Hellas. - F. Lenormant, αὐτόθι, p. 327, 437.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΝ ΔΙΜΗΝΙΑΝ.

Αἱ ἐν Τανάγρᾳ ἀνασκαφαὶ τάφων, ἃς ἐξετέλει ὁ ἔφορος κ. Σταματάκης, καθ' ἃ ἀνηγγείλαμεν ἄλλοτε*), διεκόπησαν κατὰ ἰούνιον μῆνα, διότι ἐδέησε νὰ μεταβῇ ὁ αὐτὸς ἔφορος εἰς Σπάρτην, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὸ ἐκεῖ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον καὶ στεγάσῃ τὸ σπουδαῖον ψηφοθέτημα, ὃ πρὸ ἐτῶν περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τῆς Κυβερνήσεως. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐργασιῶν τούτων, ἂν μή τι κώλυμα παρουσιασθῇ, θέλει ἐπανέλθει οὗτος εἰς Τάναγραν πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἐκεῖ ἐργασιῶν.

Ἡ ἐκκάθαρσις καὶ ἀνασκαφὴ τοῦ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ θεάτρου ἀπεπερατώθη ἐντὸς τοῦ λήξαντος Ἰουνίου ὑπὸ τοῦ ἐφόρου κ. Καββαδία, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἑπομένων ἐκθέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸ Προεδρεῖον τῆς ἑταιρίας. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος διετάχθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας νὰ μεταβῇ εἰς Δῆλον, ἵνα ἐπιτηρῇ τὰς ὑπὸ Γάλλων ἀρχαιολόγων ἐπαναλαμβανομένας ἐκεῖ ἀνασκαφάς, ἀπεστάλη ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἱερὸν ὁ ἔφορος κ. Δ. Φίλιος, ὅπως συμπληρώσῃ τὰς τῆς σκηνῆς ἀνασκαφὰς καὶ οἰκοδομήσῃ οἰκίσκον πρὸς διαφύλαξιν τῶν ἀνευρεθέντων ἀρχαίων καὶ κατοίκησιν δύο φυλάκων.

Ἀπασχολουμένων οὕτω καὶ τῶν τριῶν ἐφόρων ἀνεβλήθη κατ' ἀνάγκην ἡ ἔναρξις τῶν ἐν Ἐλευσῖνι ἀνασκαφῶν, ἃς πιστεύομεν ὅτι ταχέως θέλει ἐπιχειρήσῃ ἡ ἑταιρία. Πλὴν τούτων ἐνήργησεν ἡ ἑταιρία καί τινα ἔρευναν περὶ τὸν μεσαιωνικὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἐλευθερίου παρὰ τὴν Μητρόπολιν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς οὐδὲν λόγου ἄξιον προῆλθεν. Ὁ πλησίον ὅμως οἰκοδομῶν ἔμπορος κ. Πικρὸς ἐδωρήσατο τῇ ἑταιρίᾳ τὰ ἐν τοῖς θεμελίοις τῆς ἐγειρομένης οἰκίας του ἀνευρεθέντα ἀγάλματα ἢ μᾶλλον κορμοὺς ἀγαλ-

(*) Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ θ' τόμ. σ. 458 τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

μάτων καί τινας ἐπιγραφάς, περὶ ὧν ὁ κ. Κουμανούδης γράφει τὰ δέοντα.

Ἀπεφασίσθησαν ἔτι νὰ ἐνεργηθῶσι καὶ ἄλλαι τινὲς ἐργασίαι ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ νῦν ἐπικρατοῦντος ὑπερβολικοῦ καύσωνος, ἀνεβλήθη ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν εἰς τὸ προσεχὲς φθινόπωρον.

ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩι ΙΕΡΩι ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ*).

Ἔκθεσις Γ'.

Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Ἐν τῇ προηγουμένῃ μου ἐκθέσει ἔγραφον ὑμῖν ὅτι τὸ θέατρον ἔχει διάζωμα διαιροῦν τὸ κοῖλον εἰς ἀνώτερον καὶ κατώτερον τμῆμα. Τὸ διάζωμα τοῦτο ἠρξάμην ἀνασκάπτων ἔκτοτε καὶ προέβην μέχρι τοῦδε πέραν τοῦ ἡμίσεος. Βαίνει δὲ οὕτω βραδέως ἡ ἐν αὐτῷ ἐργασία διότι συγχρόνως ἐκχώνεται καὶ ἐκκαθαρίζεται μέχρι τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους τῆς ὀρχήστρας καὶ τὸ κατώτερον τοῦ κοίλου τμῆμα, ὥστε περατουμένης τῆς τοῦ διαζώματος ἐκχώσεως περατοῦται συγχρόνως καὶ ἡ τοῦ ὅλου κοίλου. Ἄλλως λίαν ἐπίπονος εἶνε ἡ ἐν τῷ διαζώματι τούτῳ ἐργασία ἕνεκα τοῦ κολοσσιαίου μεγέθους καὶ τῆς ὁλοσχεροῦς ἐπιχώσεως αὐτοῦ. Μῆκος ἔχει (κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ περιφέρειαν) 150 περίπου μέτρων(!), πλάτος 4 καὶ ὕψος (ἀπὸ τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ μέχρι τῆς τελευταίας σειρᾶς ἐδωλίων τοῦ ἀνωτέρω τμήματος) 2 μέτρων καὶ 30 ἑκατοστῶν. Ἦτο δὲ ὁλοσχερῶς κατακεχωσμένον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἑτέρου ἄκρου· εἴς τινα μάλιστα μέρη ἐσχηματίζοντο μικρά

(*) Ὅρα τελευταῖον τεῦχος τοῦ θ' ἔτους τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἀπὸ σελ. 458 κ. ἑ.

τινα ὑψώματα καὶ τὸ χῶμα εἶχε πάχος δύο ἡμισυ περίπου μέτρων.

Εἶνε δὲ τὸ διάζωμα τοῦτο μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβάλλον καὶ ἀποτελεῖ τὸν λαμπρότατον κόσμον τοῦ θεάτρου, ὅπερ δικαίως προσείλκυσε τὸν θαυμασμὸν καὶ συνεκίνησε διὰ τοῦ κάλλους του αὐτὸν τὸν ἐλάχιστα ἐνδιαφερόμενον περὶ τῆς τῶν πλαστικῶν καὶ ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων καλλονῆς Παυσανίαν. Τὸ ἔδαφος εἶνε ἐστρωμένον διὰ πλακῶν καθ' ἅπασαν αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν· ὑπὸ τὸ ἀνώτερον δὲ τμῆμα τοῦ κοίλου ὑπάρχει ὡραία *κρηπὶς* ἐπιστεφομένη διὰ γείσου, ἐν ᾧ ἀπέναντι, τουτέστιν ὑπὲρ τὴν ἀνωτάτην σειρὰν τῶν ἐδωλίων τοῦ κατωτέρου τμήματος, κεῖνται *θρόνοι* ἀποτελοῦντες σειρὰν βαίνουσαν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἑτέρου ἄκρου. Ἀτυχῶς τῶν θρόνων τούτων οἱ μὲν ἔχουσιν ἐκτοπισθῆ, οἱ δὲ ἔχουσι καταπέσει ἐπὶ τοῦ κατωτέρω τμήματος τοῦ κοίλου καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ὀρχήστρας· ἐλπίζω ὅμως ὅτι θέλω δυνηθῆ νὰ θέσω ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει ἂν οὐχὶ ἅπαντας τοὐλάχιστον τοὺς πλείονας αὐτῶν. Ὡσαύτως κατέπεσαν καὶ οἱ τὴν κρηπῖδα ἀποτελοῦντες λίθοι, οἵτινες πάντως πρέπει νὰ ἀνορθωθῶσιν. Ὁ τρόπος δὲ καθ' ὃν κατέπεσαν οἱ λίθοι οὗτοι καὶ ἐξετοπίσθησαν οἱ θρόνοι διδάσκει με ὅτι σὺν τοῖς ἄλλοις αἰτίοις τοῖς ἐπενεγκοῦσι τὴν ἐπίχωσιν τοῦ θεάτρου, ἅτινα ἐξέθηκα ἐν τῇ πρώτῃ μου ἐκθέσει, ἐγένετο καὶ δεινὸς σεισμός, ἐξ οὗ ἔπαθε μάλιστα τὸ διάζωμα.

Χθὲς δὲ πρὸς τὸ ἑσπέρας ἐν ᾧ ἐξηρεύνων διὰ τάφρου τὸ βάθος τῆς ὀρχήστρας (ὅπερ εἶνε κατὰ μὲν τὴν περιφέρειαν 1,50, κατὰ δὲ τὸ κέντρον 1,00 μ.) εὗρον εἰς βάθος ἡμισυ περίπου μέτρου *ἄγαλμα Ἀσκληπιοῦ*, ὅπερ θὰ ἵστατο πρὸ τῆς σκηνῆς ἐν τῇ ἀνατολικῇ αὐτῆς πτέρυγι, ὡς συμπεραίνω ἐκ τῆς θέσεως ἐν ᾗ εὑρέθη καὶ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς πτώσεως αὐτοῦ. Εἶνε δὲ τὸ ἄγαλμα τοῦτο πεποιημένον ἐκ πεντελησίου λίθου, ἔχει μέγεθος σχεδὸν ὑπερφυσικὸν καὶ στερεῖται τῆς κεφαλῆς, τοῦ δεξιοῦ βραχίονος καὶ τοῦ

ἀπὸ τῶν γονάτων μέρους τῶν ποδῶν. Εἰκονίζεται δὲ ὁ θεὸς ἱστάμενος καὶ ἔχει τὴν γνωστὴν ἡμῖν μορφήν. Τὸ ἱμάτιον περιτυλίσσει στενῶς τὸ σῶμα καταλεῖπον γυμνὸν τὸν δεξιὸν βραχίονα καὶ περιβάλλον τὸν ἐπὶ τοῦ γόμφου στηριζόμενον ἀριστερόν, ὑφ' ὃν καὶ καταπίπτει πλουσίας σχηματίζων πτυχάς. Ἡ ἐν γένει δὲ διαμόρφωσις τῶν μελῶν τοῦ σώματος καὶ ἡ ὅλη μορφὴ ὑποδεικνύουσιν ἔργον τῶν καλῶν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης χρόνων· ἡ ἐργασία ὅμως ἡ ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ μαρμάρου καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν πτυχῶν καταδεικνύουσιν ὅτι τὸ ἔργον ἐποιήθη ἐν ῥωμαϊκοῖς χρόνοις κατὰ μίμησιν ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου. Ῥωμαῖος ἀνήρ, πιθανώτατα ὁ Ἀντωνῖνος, ὁ ἐπιφανὴ οἰκοδομήματα ἀνεγείρας ἐν τῇ ἱερῷ, ἐπεκόσμησεν ἴσως καὶ τὸ θέατρον διὰ τοῦ ἀγάλματος τούτου. Πάντως δέ, ἁρμονίας ἕνεκα, ἕτερον ἄγαλμα θὰ ἵστατο κατὰ τὴν δυτικὴν τῆς σκηνῆς πτέρυγα· καὶ δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ εὑρεθῇ καὶ τοῦτο προσεχῶς, ὡς καὶ τὰ ἐλλείποντα μέλη τοῦ εὑρεθέντος. Οὐχ ἧττον ἡ εὕρεσις ἀγάλματος ἐν ἀνασκαφῇ θεάτρου εἶνέ τι ὅλως ἀπροσδόκητον καὶ πρωτοφανές. Ἐκ τούτου δὲ πέπεισμαι ὅτι εἶνε αἴσιος οἰωνὸς διὰ τὰς μελλούσας ἐργασίας.

Ἀπὸ τῆς αὔριον ἄρχομαι συγχρόνως καὶ τῆς ἀνασκαφῆς τῆς ὀρχήστρας.

Ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῇ 10 Μαΐου 1881.

Ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων,
Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ.

Ἔκθεσις Δ'.

Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Περατωθείσης ἐντελῶς τῆς τοῦ ὅλου διαζώματος ἐκχώσεως καὶ ἐκκαθαρίσεως κατεδείχθη ὅτι τοῦτο πλὴν τῆς

μιᾶς σειρᾶς θρόνων, περὶ ἧς ἔγραφον ὑμῖν ἐν τῇ τελευταίᾳ μου ἐκθέσει, εἶχε καὶ ἑτέραν σειρὰν ἐπὶ τῆς κρηπῖδος. Ἡ ὅλη δηλ. μορφὴ αὐτοῦ ἔχει οὕτως·

Ὁ διὰ πλακῶν ἐστρωμένος κύριος δρόμος ἔχει πλάτος 1,90 καὶ περιβάλλεται ἔνθεν μὲν διὰ σειρᾶς θρόνων ἐπικαθημένων ἐπὶ ἰδίας βάσεως ὑπὲρ τὴν ἀνωτάτην σειρὰν ἐδωλίων τοῦ κατωτέρω τμήματος τοῦ κοίλου, ἔνθεν δὲ διὰ τῆς κρηπῖδος. Αὕτη δὲ σύγκειται α) ἐκ κρηπιδώματος ἀποτελουμένου ἐκ πλακῶν ἐχουσῶν ὕψος 0,24· β') ἐκ πλακῶν οἱονεὶ τὸ τοῖχος αὐτῆς ἀποτελουσῶν, ἐχουσῶν ὕψος 0,90 καὶ φερουσῶν κατὰ τὰ ἄκρα ἐγγεγλυμμένην ταινίαν καὶ γ') ἐκ τοῦ γείσου ἔχοντος ὕψος 0,22 καὶ συνισταμένου ἐξ ὡραίου κυματίου καὶ ἐξ ἄβακος. Οὕτως ἡ ὅλη κρηπὶς ἔχει ὕψος 1,36. Ἐπὶ ταύτης δέ, ἤτοι ἐπὶ τῶν πλακῶν τοῦ γείσου, ἔκειτο ἡ *ἑτέρα σειρὰ θρόνων*. Μεταξὺ δὲ τῶν ὀπισθίων τῶν θρόνων τούτων καὶ τῆς κατωτέρω σειρᾶς ἐδωλίων τοῦ ἀνωτέρω τμήματος τοῦ κοίλου καταλείπεται μικρὸς *δρομίσκος* ἐστρωμένος ὡσαύτως διὰ πλακῶν ἐχουσῶν πλ. 0,60. Σύγκεινται δὲ οἱ θρόνοι ἐκ πολλῶν λίθων, οἵτινες ἦσαν τὸ πάλαι μολύβδῳ συγκεκολλημένοι, καὶ βαίνουσιν ἕκαστος ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἑτέρου ἄκρου τῆς ἀντιστοιχούσης κερκίδος. Δὲν εἶνε ἄρα τοιοῦτοι τὸ σχῆμα, οἷοι οἱ τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου, ἀλλ' ὁμοιάζουσιν ἐντελῶς πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀνάκλιντρον (καναπέν). Διαφέρουσι δ' ἀλλήλων οἱ θρόνοι οὗτοι. Οἱ ἐπὶ τῆς κρηπίδος τουτέστιν ἔχουσι τοὺς πόδας συνεστραμμένους καὶ εἶνε ἐν γένει ὡραιότεροι τῶν τῆς ἑτέρας σειρᾶς. Ἐπιγραφὰς δὲ δὲν φέρουσι, διότι δὲν ἔχουσι κεχωρισμένας δι' ἕκαστον πρόσωπον θέσεις. Οἱ ἐπ' αὐτῶν καθήμενοι δὲν ἦσαν ἐπιφανεῖς ἄρχοντες καὶ ἱερεῖς, ὡς ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' οἱ ἐπίσημοι τοῦ Ἀσκληπιοῦ ξένοι.

Τοιοῦτον εἶνε ἐν γένει τὸ διάζωμα, ὅπερ σὺν τῇ ἁπλότητι συνενοῖ μεγαλοπρέπειαν καὶ ἔξοχον ἀρχιτεκτονικὸν κάλλος, ὅπερ δεικνύει ὅτι ὁ Πολύκλειτος ἐδυνήθη νὰ πα-

ραγάγῃ ἐν τῷ ἑλληνικῷ θεάτρῳ ὅ,τι ὁ Ἰκτῖνος ἐν τῇ νεωδομίᾳ. Ἀτυχῶς ὅμως ἐν ᾧ τὸ κοῖλον διατηρεῖται ἐν καλλίστῃ καταστάσει, τὸ διάζωμα ἔπαθε δεινὴν καταστροφήν, καθ' ἃ καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ μου ἀνέφερον. Ἅπασα δηλ. ἡ κρηπίς, πλὴν τοῦ κρηπιδώματος, κατεκρημνίσθη, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ οἱ ἐπ' αὐτῆς θρόνοι, ὧν ὀλίγοι μὲν κατέπεσαν ἐπὶ τοῦ δρόμου, οἱ λοιποὶ δὲ ἐπὶ τοῦ κατωτέρου τμήματος τοῦ κοίλου· τὸ αὐτὸ ἔπαθον καὶ οἱ τῆς ἑτέρας σειρᾶς θρόνοι. Οὕτω δὲ τὸ διάζωμα μετεβλήθη εἰς ἄμορφον σωρὸν ἐρειπίων, ὅπερ καθίστα τὴν ἐν αὐτῷ ἐργασίαν δυσχερεστάτην, καθότι οὐ μόνον ἡ τῶν χωμάτων ἐξαγωγὴ ἦτο ἐπίπονος, ἀλλὰ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν καταπεσόντων λίθων ἔπρεπε νὰ μετακινῶνται, ἵνα ἐξάγωνται αἱ ὑπ' αὐτοὺς ῥίζαι τῶν ἀγρίων δένδρων. Καὶ ταῦτα μὲν ἅπαντα ἐγένοντο, συγχρόνως δὲ ἀνηγέρθη ἐνιαχοῦ καὶ ἡ κρηπίς, ἵνα καταφαίνηται ἡ ἀρχικὴ αὐτῆς μορφὴ καὶ ἐτέθησαν καὶ πολλοὶ θρόνοι τῶν ὑπὲρ τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ κοίλου ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει.

Πλὴν τῆς ἐργασίας δὲ τῆς ἐν τῷ διαζώματι ἐκαθαρίσθη καὶ τὸ κατώτερον τοῦ κοίλου τμῆμα μέχρι τοῦ σημερινοῦ τῆς ὀρχήστρας ἐδάφους καὶ ἤρξατο καὶ ἡ ἀνασκαφὴ τῆς ὀρχήστρας, ἐξ ἧς ἐδείχθη μέχρι τοῦδε ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὑπῆρχε *σειρὰ θρόνων*, τὸ αὐτὸ περίπου σχῆμα ἐχόντων οἷον καὶ οἱ ἐπὶ τῆς κρηπῖδος τοῦ διαζώματος. Τούτων δὲ ἀπεκαλύφθησαν δύο, οἵτινες, ἐκτετοπισμένοι καὶ οὗτοι ὄντες, ἐτέθησαν ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει. Περὶ τῆς ὀρχήστρας ὅμως θέλω ἐπιστείλει ὑμῖν τὰ δέοντα μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ αὐτῆς ἀποκάλυψιν. Ἐγένετο δὲ πρὸς τούτοις καὶ μικρὰ ἔρευνα ὑπὲρ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ κοίλου.

Ἔγραφον ὑμῖν δηλ. ἐν τῇ δευτέρᾳ μου ἐκθέσει ὅτι ὑπεράνω τοῦ δυτικοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τοῦ κοίλου εἶχον ἀποκαλυφθῆ τὰ θεμέλια τείχους, ὅπερ θὰ περιέβαλλεν ὅλον τὸ κοῖλον. Πρὸς πληρεστέραν δὲ βεβαίωσιν τούτου ἔσκαψα νῦν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου ἄκρου καὶ εὗρον τὴν συνέ-

χειαν τοῦ τείχους. Σειρὰ κιόνων ὅμως ἐνταῦθα δὲν ὑπῆρχε, διότι οὔτε ἴχνος κιόνων καταφαίνεται, οὔτε τεμάχιόν τι ἐν ταῖς μέχρι τοῦδε ἐργασίαις ἀνευρέθη. Ἡ μαρτυρία ἄρα τοῦ Βιτρουβίου ὅτι τὸ ἑλληνικὸν θέατρον εἶχεν ὑπὲρ τὸ κοῖλον δρόμον μετὰ *σειρᾶς κιόνων* οὐδόλως ἐπιβεβαιοῦται. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε ἀποκαλυφθεῖσιν *ἑλληνικοῖς* θεάτροις, ὧν τινα ἔχουσι καὶ τὸν ὑπὲρ τὸ κοῖλον δρόμον, οὐδὲν ἴχνος κιόνων εὑρέθη· νῦν δὲ προστίθεται πλέον καὶ τὸ τῆς Ἐπιδαύρου, ὅπερ ὡς ἐκ τῆς ἐπισημότητος καὶ τῆς καλλίστης αὐτοῦ διατηρήσεως δικαιοῖ πλέον ἡμᾶς νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ Βιτρούβιος συνέχεεν ἴσως τὸ ἑλληνικὸν μετὰ τοῦ ῥωμαϊκοῦ θεάτρου. Καὶ θὰ ὑπῆρχον μὲν πιθανῶς ἐν Ἑλλάδι θέατρα φέροντα τὸν προκείμενον μετὰ κιόνων δρόμον, ἀλλ' οὗτος θὰ ἦτο προσθήκη ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὡς ἐν παραδείγματι βλέπομεν τοῦτο ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Συρακουσῶν, οὗτινος τὸ κοῖλον εἶνε ἀναμφισβητήτως ἑλληνικῶν χρόνων. Τὸ θέατρον ἄλλως ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν οἰκοδόμημα, ὅπερ ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ μεταβολάς τινας συμφώνως πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐποχῆς.

Ἐπειδὴ δὲ ἐπερατώθη πλέον ἡ ἐν τῷ κοίλῳ ἐργασία προσθετέον καὶ τάδε :

Τὸ ἀνώτερον τοῦ κοίλου τμῆμα συνίσταται ἐξ εἴκοσι σειρῶν ἑδωλίων καὶ διαιρεῖται διὰ κλιμάκων εἰς 24 κερκίδας (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν δύο ἄκρων, αἵτινες ἔχουσι κατακρημνισθῆ), ὧν ἑκάστη μετὰ μιᾶς τῶν παρακειμένων κλιμάκων ἔχει μῆκος 8, 84. Ἡ ὅλη ἄρα περιφέρεια τῆς ἀνωτάτης σειρᾶς ἑδωλίων ἔχει μέγεθος 212 περίπου μέτρων. Τὸ κατώτερον δὲ τμῆμα συνίσταται ἐκ 32 σειρῶν ἑδωλίων, πλὴν τῶν τριῶν σειρῶν θρόνων, καὶ διαιρεῖται εἰς 12 κερκίδας, οὕτως ὥστε ἑκάστη κερκὶς τούτου ἀντιστοιχεῖ πρὸς δύο τοῦ ἀνωτέρου. Τὰ ἑδώλια δὲ ἑκατέρου τῶν τμημάτων δὲν ἔχουσιν ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ σχῆμα. Τὰ μὲν δηλ. τοῦ κατωτέρου τμήματος ὁμοιάζουσι τοῖς

τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου, τὰ δὲ τοῦ ἀνωτέρου διαφέρουσι κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ κοιλότης, ἡ χρησιμεύουσα πρὸς ἐπίθεσιν τῶν ποδῶν τῶν ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων ἑδωλίων καθημένων βαίνει μέχρι πέρατος τοῦ λίθου, οὕτως ὥστε ἡ ἐπιφάνεια τούτων διαιρεῖται ἁπλῶς εἰς ἀνώτερον καὶ κατώτερον ἐπίπεδον.

Ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τῇ 28 Μαΐου 1881.

Ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων
Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ.

Ἔκθεσις Ε'.

Ἄγαλμα τῆς Ὑγιείας.

Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας

Αἱ ἐνταῦθα ἐργασίαι ἔμελλον νὰ ἀποκαλύψωσιν ἀπὸ τῶν πρὸ αἰώνων καταπεσόντων χωμάτων τὸ διαπρεπέστατον τῶν ἑλληνικῶν θεάτρων καὶ οὕτω νὰ γνωρίσωσιν ἡμῖν τὸν Πολύκλειτον ὡς ἀρχιτέκτονα· ἐλάχιστα ὅμως ἤλπιζέ τις ὅτι ἔμελλον προσέτι νὰ φέρωσιν εἰς φῶς ἐπιφανὲς πλαστικὸν ἔργον, μέλλον νὰ γνωρίσῃ ὑμῖν τὸν σικυώνιον καὶ ἀργεῖον καλλιτέχνην, τὸν σύγχρονον συμμαθητὴν καὶ σχεδὸν ὁμότιμον τοῦ Φειδίου, οὐχὶ πλέον ὡς ἀρχιτέκτονα ἀλλ' ὡς γλύπτην. Καὶ ὅμως τοιοῦτον πολύτιμον εὕρημα ἐγένετο πρὸ δύο ἡμερῶν, καθ' ἃ τηλεγραφικῶς ἀνήγγειλα ἤδη ὑμῖν.

Εἶναι δὲ τοῦτο γυναικεία μορφὴ φυσικοῦ μεγέθους, ἥτις ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους εἰς βάθος 70 περίπου ἑκατοστῶν, ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ὀρχήστρας καὶ τῆς σκηνῆς χώρῳ, πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τοῦ θεάτρου μέρος, τρία περίπου μέτρα βορειοδυτικῶς τοῦ μέρους, ἔνθα ἔκειτο τὸ πρὸ μηνὸς εὑρεθὲν ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἐλλείπουσι δ'

αὐτῇ ἡ κεφαλὴ ἀπὸ τοῦ μέσου περίπου τοῦ λαιμοῦ, αἱ ἄκραι χεῖρες ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ πήχεως καὶ οἱ δάκτυλοι τοῦ ἀριστεροῦ ποδός. Ἄλλως κατὰ τὰ λοιπὰ τὸ ἄγαλμα εἶναι ἀρτιμελὲς καὶ διατηρεῖται ἐν ὁπωσοῦν καλῇ καταστάσει, ἰδίως τὰ ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ πέραν τῆς ὀρχήστρας βαίνοντος λιθίνου κύκλου κείμενα ὀπίσθια αὐτοῦ, ἐν οἷς καὶ ἡ λειότης καὶ ἡ λευκότης τοῦ μαρμάρου σώζεται. Ἡ ἔμπροσθεν ὅμως ἐπιφάνεια ἐκτεθειμένη οὖσα εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῆς ὑγρασίας μέχρι τῆς βαθμιαίας τοῦ ἀγάλματος ἐπιχώσεως ἀπετρίβη πολλαχοῦ καὶ ἀπώλεσε τό τε χρῶμα καὶ τὴν λειότητα τοῦ μαρμάρου· ἐπιχωσθεῖσα δὲ ἔπαθε περίεργον πάθημα. Τὸ ἡνίον δηλ. τοῦ γεωργοῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἢ μᾶλλον ἐπὶ αἰῶνας διασχίζον τὸ ἔδαφος ἐνεχάραξεν ἐπ' αὐτῆς διαφόρους γραμμὰς, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἀπέκοψε τὰ ἄκρα τῶν πτυχῶν. Τοιοῦτό τι ἔπαθε καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς ἐν τοῖς ὀπισθίοις αὐτοῦ (διότι οὗτος ἔκειτο πρηνὴς) καὶ πλὰξ ἰωνικοῦ γείσου ἐκ τῆς σκηνῆς, πλησίον τοῦ ἀγάλματος κειμένου. Ἐν τούτοις ἡ πολλαπλῆ αὕτη φθορὰ δὲν παραμορφόνει τὸ ἔργον οὐδὲ καθίστησι δυςδιάκριτον τὸ κάλλος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτοῦ. Ἔχει δὲ ὕψος ἀπὸ τῶν ποδῶν μέχρι τοῦ σωζομένου μέρους τοῦ λαιμοῦ 1, 54 καὶ εἶνε πεποιημένον ἐκ μαρμάρου πεντελησίου.

Κατέπεσε δὲ τὸ προκείμενον ἄγαλμα καθ' ὃν χρόνον οὐδεμία ἐπίχωσις εἶχε γείνει ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ, διότι ἔκειτο ἐντελῶς ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους καὶ ἥπτετο τῆς λιθίνης περιφερείας τοῦ τὴν κυρίως ὀρχήστραν ἀποτελοῦντος κύκλου(α). Οὕτω δὲ ἐπιχωσθὲν ἐνωρὶς κατέστη ἀφανὲς καὶ

(α) Τὸ ἔδαφος τῆς ὀρχήστρας τοῦ θεάτρου διαιρεῖται διὰ τοῦ κύκλου τούτου εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ ἐντὸς τοῦ κύκλου, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ βωμός, εἶνε ἡ κυρίως ὀρχήστρα, ἡ δὲ ἐκτὸς αὐτοῦ καταλειπομένη ζώνη εἶνε ταπεινοτέρα τοῦ ἐδάφους τοῦ κύκλου καὶ λιθόστρωτος, καὶ ἐχρησίμευε πρὸς κόσμον ἐν γένει τοῦ θεάτρου καὶ πρὸς διοχέτευσιν τῶν ἐκ τοῦ κοίλου καταρρεόντων ὑδά-

δὲν κατεστράφη ὑπὸ τῶν παρὰ τὸ ἀνατολικὸν παρασκήνιον κατασκευσάντων, κατὰ τοὺς τουρκικοὺς πιθανώτατα χρόνους, κάμινον πρὸς παραγωγὴν ἀσβέστου. Δὲν μετηνέχθη ἄρα τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἄλλοθέν ποθεν, ἀλλ' ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως αὐτοῦ δεικνύει ὅτι θὰ ἐχρησίμευε πρὸς κόσμον τοῦ θεάτρου, ἴσως τοῦ ὑποσκηνίου, ὅπερ, καθ' ἃ καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παραδέδοται, ἐκοσμεῖτο δι' ἀγαλμάτων καὶ κιόνων. Καὶ ὄντως· αἱ ἐνταῦθα ἐργασίαι ἀπέδειξαν ὅτι ὁ ἔμπροσθεν τοῦ κύκλου τῆς ὀρχήστρας τοῖχος τοῦ ὑποσκηνίου(6), ὅστις θὰ ἦτο λίαν ὑψηλός, ἐκοσμεῖτο δι' ἡμικιόνων. Ἀλλ' εἴτε ἐνταῦθα ἔκειτο τὸ ἄγαλμα, εἴτε ἀλλαχοῦ, βέβαιον εἶνε, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ἐκόσμει τὸ θέατρον, ὅπερ σπουδαιότατον πρὸς τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ. Ἄλλως καὶ βάσεις ἀγαλμάτων εὑρέθησαν κατὰ χῶραν κείμεναι, ὧν μία τοὐλάχιστον εἶνε ἀναμφισβητήτως τοιαύτη.

Δὲν εἶνε δὲ τὸ ὑπ' ἐξέτασιν ἄγαλμα οὐδεμία τῶν γνωστῶν ἡμῖν μεγάλων θεῶν καὶ ἐν γένει οὐδεμία γνωστὴ παράστασις· ἀφ' οὗ δὲ ἐκόσμει τὸ θέατρον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, θὰ εἰκονίζει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν σύζυγον ἢ θυγατέρα αὐτοῦ, τουτέστι τὴν Ἠπιόνην ἢ τὴν Ὑγίειαν. Καὶ ὑπὲρ μὲν τῆς πρώτης μαρτυρεῖ ἡ ἰδιαιτέρα τιμή, ἣς ἀπήλαυεν αὕτη ἐνταῦθα, διότι ἐν τῷ ἱερῷ ὑπῆρχεν ἄγαλμα Ἠπιόνης καὶ ἕτερον τοιοῦτον ἐν τῇ πόλει Ἐπιδαύρῳ, ὑπὲρ δὲ τῆς δευτέρας ἡ σὺν τῷ Ἀσκληπιῷ ἀποδιδομένη αὐτῇ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος λατρεία καὶ ἡ παρθενικὴ μᾶλλον τοῦ ἀγάλματος μορφή. Τὸ τελευταῖον τοῦτο φαίνεταί μοι πιθανώτερον.

Παρίσταται δὲ ἡ θεὰ ἐν ἀπολύτῳ ἠρεμίᾳ καὶ ἵσταται

των. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὁ κύκλος βαίνει πέραν τῶν κεράτων τοῦ κοίλου, πρὸς τὴν σκηνήν, ἢ σαφέστερον εἰπεῖν, πρὸς τὸν ἔμπροσθεν τῆς ὀρχήστρας τοῖχον τοῦ ὑποσκηνίου. Μεταξὺ τοῦ τοίχου τούτου καὶ τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου, ὀλίγον τι ἐπ' αὐτῆς, ἔκειτο τὸ ἄγαλμα.

(6) Ταῦτα πάντα θέλουσι γείνει καταληπτὰ μετὰ τὴν προσεχῶς δημοσιευθησομένην γενικὴν ἔκθεσιν περὶ τοῦ θεάτρου.

στηριζομένη ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς, ἔχουσα τὸν δεξιὸν ὀλίγον τι πρὸς τὰ δεξιὰ ἐστραμμένον. Ἄλλως ἀμφότεροι οἱ πόδες δὲν προεξέχουσιν ἀλλήλων ἀλλὰ κεῖνται σχεδὸν ἐν τῇ αὐτῇ γραμμῇ, ἐφ' ὅσον εἶνε εὔκολον νὰ διακρίνῃ τις ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν δακτύλων τοῦ ἀριστεροῦ. Φέρει δὲ παχέα σανδάλια (πλ. 0, 04), δι' ὧν εἶνε προσκεκολλημένη μικρᾷ τετραγωνικῇ βάσει, μὴ προεξεχούσῃ καθόλου τῆς τοῦ χιτῶνος περιφερείας καὶ ἐχούσῃ μ. 0,45 πλ. 0,26 καὶ πχ. 0,06, καὶ πλούσιον ἱματισμὸν συνιστάμενον εἰς ποδήρη χειριδωτὸν χιτῶνα μετὰ διπλοΐδος καὶ ἱμάτιον.

Ὁ χιτὼν βαίνει κατὰ μῆκος τοῦ σώματος ἠρέμα καταπίπτων ἐπὶ τῶν ποδῶν, ζωννύμενος δὲ περὶ τὴν ὀσφὺν κολποῦται κατερχόμενος μέχρις ὀλίγῳ ἄνω τοῦ γόνατος, ὡραίας σχηματίζων ἐνταῦθα ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν τοῦ σώματος πτυχάς· ὑπὲρ τὸν κόλπον δὲ καταπίπτει ἡ διπλοῖς ἐπικαλύπτουσα τὸ ἀνώτερον τοῦ σώματος μέρος καὶ καταλείπουσα γυμνὸν τὸ ὑπὲρ τοὺς μαστοὺς μέρος τοῦ στήθους. Τὸ ὑπὲρ τὸν κόλπον δὲ μέχρι τῶν ποδῶν καταπίπτον μέρος τοῦ χιτῶνος σχηματίζει παραλλήλους καὶ βαθείας, ἐπίπεδον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ἐπιφάνειαν ἐχούσας, πτυχάς, ἀναμιμνησκούσας ἡμᾶς ἀρχαϊκὰ ἔργα καὶ μάλιστα τὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ Ἱπποδάμειαν. Ἡ ἐκ τούτου ὅμως προερχομένη μονοτονία αἴρεται διὰ τοῦ μικρὸν κεκαμμένου κατὰ τὸ γόνυ δεξιοῦ ποδὸς καὶ τῶν ἐνταῦθα σχηματιζομένων λεπτῶν πτυχῶν. Ἰδίως χαρακτηριστικωτάτη εἶνε πτυχὴ κατερχομένη ἀπὸ τοῦ μέσου ἀκριβῶς τοῦ γόνατος ἐπὶ τοῦ μεταταρσίου, ἔνθα ἑλκομένη ὑπὸ τοῦ ἰδίου βάρους συνθλᾶται καὶ καταπίπτει. Τοιαύτη δὲ πτυχή, πρωτοφανὴς ἐφ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι ἐν τοῖς γνωστοῖς μοι ἔργοις τῆς τέχνης, φαίνεται ὅτι ἐσχηματίζετο καὶ ἐν τῇ Ἱπποδαμείᾳ.

Τὸ ἱμάτιον δὲ συνεπτυγμένον κατὰ τὸ μέσον περίπου καλύπτει τὸ ὄπισθεν ἀνώτερον τοῦ σώματος μέρος, καὶ εἶνε ἐρριμένον ἐπὶ τῶν ὤμων, κατερχόμενον οὕτω κατὰ τὰ

πλάγια τοῦ σώματος καὶ ἐπικαλύπτον τοὺς βραχίονας μέχρι τοῦ μέσου τοῦ πήχεως, ὑπὸ τὸν ὁποῖον καταπίπτουσιν αἱ εὐρεῖαι τοῦ χιτῶνος χειρίδες, βαθείας καὶ μεγάλας σχηματίζουσαι ὑπ' αὐτὸν πτυχάς. Εἶνε δὲ αἱ χειρίδες ἡνωμέναι τῇ διπλοΐδι, ἤτοι ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑφάσματος, ὥσπερ κατά τινα τρόπον ἐν τῇ καλουμένῃ Ἑσπερίδι τῆς ὀλυμπιακῆς μετόπης τοῦ Ἄτλαντος. Ὡς πρὸς τὸν τρόπον δὲ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὑπὸ τὸν πῆχυν πτυχῶν τῆς χειρίδος ὑπάρχει ὁμοιότης τις πρὸς τὴν καλουμένην Πρόκνην τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ πρός τινας τῶν κορῶν τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος. Πρὸς τὰς τελευταίας μάλιστα ὁμοιάζει ὡς πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ὤμων ἐπίθεσιν τοῦ ἱματίου. Ἐπιτιθέμενον δὲ τοῦτο ἐνταῦθα σχηματίζει ὡραίας καὶ φυσικωτάτας κατὰ τοὺς βραχίονας πτυχάς, μεθ' ἱκανῆς ἐλευθερίας πεποιημένας, ἐν ᾧ ὄπισθεν ἅπτεται ἐντελῶς τοῦ σώματος, καὶ σχηματίζων ὑπὸ τὸν αὐχένα ἓξ χαρακτηριστικωτάτας μηνοειδεῖς πτυχάς, κατέρχεται κατὰ μῆκος τοῦ σώματος μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ χιτῶνος, ἐν ᾧ τὰ κράσπεδα αὐτοῦ ἀφειμένα πλέον, διπλοῦνται ἑκατέρωθεν ἐπαλλήλους σχηματίζοντα πτυχάς, τοιαύτας, οἵας βλέπομεν ἐν πολλοῖς ἀρχαϊκοῖς ἔργοις, καὶ δὴ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν ὀλυμπιακῶν ἀετωμάτων, οἷον ἐν τῷ καλουμένῳ Ἀπόλλωνι τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος, ἐν τῷ ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου καταπίπτοντι ἱματίῳ αὐτοῦ, ἐν τῇ Στερόπῃ ὑπὸ τὸν δεξιὸν πῆχυν, καὶ ἀλλαχοῦ. Εἶνε δὲ τὰ ὀπίσθια τοῦ ἀγάλματος μετὰ μεγίστης τέχνης ἐξειργασμένα, ὥστε ἀπορεῖ τις τῇ ἀληθείᾳ πότερον νὰ θαυμάσῃ, τὴν ἐμπροσθίαν ἢ τὴν ὀπισθίαν αὐτοῦ μορφήν.

Αἱ χεῖρες δὲ κάμπτονται κατὰ τὸν ἀγκῶνα ἀμβλεῖαν ἀποτελοῦσαι γωνίαν, καὶ θὰ ἐκράτουν ἴσως ὄφιν καὶ δοχεῖον ἤ τι παραπλήσιον. Καὶ δοχεῖον μεν θὰ ἐκράτει ἡ ἀριστερά, ἥτις ὡς ἐκ τῆς ἀνατομικῆς αὐτῆς διαπλάσεως φαίνεται, ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἄνω, ὄφιν δὲ ἡ πρὸς τὰ πλάγια ἐστραμμένη δεξιά· οὕτω δὲ δυνάμεθα νὰ φαν-

τασθῶμεν τὸ πρᾶγμα ὥσπερ ἐν τοῖς γνωστοῖς ἐκείνοις σπαρτιατικοῖς ἐπιταφίοις ἀναγλύφοις, ἐν οἷς ὁ θανὼν ἥρως κρατεῖ ἐν μὲν τῇ μιᾷ χειρὶ κάνθαρον ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ ὄφιν, ὅστις ὁρμᾷ ἵνα γευθῇ τοῦ ἐν τῷ δοχείῳ περιεχομένου. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ταῦτα πάντα στηρίζονται ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πιθανῆς ὑποθέσεως, ὅτι τὸ προκείμενον ἄγαλμα εἰκονίζει τὴν Ὑγιείαν.

Ἡ κόμη δὲ θὰ ἀπετέλει κόρυμβον, διότι οὐδὲν ἴχνος αὐτῆς σώζεται κατὰ τὰ νῶτα τῆς θεᾶς. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἐν γένει τοῦ ἔργου μορφή, ἥτις ἀναπολεῖ ἡμῖν πρὸς τούτους τὰς Καρυάτιδας καὶ τὴν ἐν Μονάχῳ Εἰρήνην.

Τὸ μᾶλλον χαρακτηρίζον τὸ ὑπ' ἐξέτασιν ἔργον ἡμῶν εἶνε ἡ ἀπόλυτος ἠρεμία καὶ ἡ ἱερατικὴ οὕτως εἰπεῖν μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ· καὶ πρὸς τοῦτο παρέστησεν αὐτὸ ὁ τεχνίτης ἐν τῇ περιγραφείσῃ στάσει, ἥτις δὲν εἶνε τυχαῖά τις ἀλλὰ μεμελετημένη καὶ ἐκλελεγμένη. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἠρεμίας ταύτης εἶνε ὅτι ἅπαντα τὰ τῆς μορφῆς συστατικὰ ἕλκονται ὑπὸ τοῦ ἰδίου βάρους καὶ ἅπτονται ἀλλήλων. Σὰρξ, χιτών, διπλοΐς, ἱμάτιον, χεῖρες, ταῦτα πάντα εὑρίσκονται ἐν ἐπαφῇ καὶ ἀποτελοῦσι μίαν μάζαν, καὶ ὅμως οὐδὲν τὸ παραβλάπτον τὸ ἕτερον, ἀλλ' ἕκαστον ἔχει τὴν φυσικὴν αὐτοῦ διαμόρφωσιν. Ἐντεῦθεν δὲ προέρχεται ἡ ἁρμονία τῶν καθέκαστα πρὸς τὸ ὅλον, ἥτις πείθει ἡμᾶς ὅτι τὸ ἔργον εἶνι προϊὸν τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἀκμῆς τῆς ἑλληνικῆς τέχνης.

Τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην θέλοντες σαφέστερον νὰ ὁρίσωμεν παρατηροῦμεν ἐν πρώτοις ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶνε καινοφανὲς καὶ ἀποτελεῖ μεγάλην ἀντίθεσιν πρὸς τὰ γνωστὰ ἡμῖν ἔργα τῆς πρώτης ἀκμῆς τῆς ἑλληνικῆς ἢ κάλλιον εἰπεῖν τῆς ἀττικῆς τέχνης, διότι μόνον ταύτην γνωρίζομεν ἱκανῶς. Τὸ ἡμέτερον εὕρημα, ὡς ἐκ τῆς στάσεως καὶ τοῦ ἱματισμοῦ αὐτοῦ, ἔχει τι τὸ βαρὺ καὶ στερεῖται ἐντελῶς τῆς διακρινούσης τὰ ἀττικὰ ἔργα χάριτος, ἀντικαθιστῶν αὐτὴν δι' ἄκρας αὐστηρότητος. Ὁ τεχνίτης

ἄρα αὐτοῦ ζητητέος οὐχὶ ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἀλλ' ἐν τῇ χώρᾳ τῆς εὑρέσεως αὐτοῦ ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐπειδὴ δὲ σὺν τοῖς γνωρίσμασιν ἔργων τῆς ὑψίστης ἀκμῆς τῆς τέχνης ἔχει καὶ πολύ τὸ ἀρχαϊκὸν, δὲν δύναται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ εἶνε νεώτερον τῶν χρόνων τοῦ Πολυκλείτου. Τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, ὥσπερ, ἐν παραδείγματι, ἀναμφίβολον εἶνε ὅτι ὁ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἀρχιτέκτων Σκόπος, ἢ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐποίησαν καὶ τὰ πλαστικὰ ἔργα τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ τούτου, οὕτως ἀναμφίβολον εἶνε ὅτι ὁ τοῦ θεάτρου ἀρχιτέκτων Πολύκλειτος, ὁ κατ' ἐξοχὴν γλύπτης, αὐτὸς οὗτος ἐποίησεν ἢ τοὐλάχιστον ἐσχεδιογράφησε καὶ τὰ ἐπικοσμοῦντα τὸ οἰκοδόμημα ἀγάλματα, ἐξ ὧν τὸ ἡμέτερον εὕρημα. Ἄλλως ἀπόλυτος ἠρεμία, μεγαλοπρεπὴς παράστασις, ἁρμονία καὶ συμμετρία ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν συστατικῶν τῆς μορφῆς μερῶν, πάντα ταῦτα τὰ κατὰ τοὺς ἀρχαίους γνωρίσματα τῶν ἔργων τοῦ Πολυκλείτου, διακρίνουσι τὸ ἡμέτερον εὕρημα· διαπρεπέστατα δὲ βλέπομεν μάλιστα ἐν αὐτῷ τὴν πρὸς τὸ τετραγωνικὸν σχῆμα τάσιν τοῦ τεχνίτου, ἤτοι τὸ **quadratum** ἐκεῖνο τοῦ Πλινίου οὐχὶ, ἐννοεῖται, κατὰ λέξιν ἀλλ' ὡς πρέπει νὰ ἐννοῶμεν αὐτό. Ἐκ τῆς ἐλλείψεως δὲ τῆς κεφαλῆς δὲν δυνάμεθα ἀτυχῶς νὰ παραβάλωμεν αὐτὸ πρὸς ἕτερα ἔργα δεικνύοντα ἡμῖν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας τοῦ Πολυκλείτου. Ὁ πολὺς ὅμως ἀρχαϊσμὸς τοῦ ἔργου, ὅστις εἶνε μάλιστα καταφανὴς ἐν ταῖς ὑπὸ τὸν κόλπον πτυχαῖς τοῦ χιτῶνος, πείθει ἡμᾶς ὅτι ὁ Πολύκλειτος ἐποίησεν αὐτὸ πρὸ τῆς ὑψίστης ἀκμῆς καὶ τελειοποιήσεως αὐτοῦ, ἤτοι ἐν τῇ νεανικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ. Ἐκ τῶν δύο μεγάλων μαθητῶν τοῦ Ἀγελάδα, μόνος ὁ Φειδίας ἐδύνατο νὰ ἀπαλλάξῃ ταχέως τὴν τέχνην παντὸς ἀρχαϊσμοῦ· ὁ Πολύκλειτος ὅμως, ὁ Πελοποννήσιος Πολύκλειτος, ἔπρεπε νὰ μένῃ ὀλίγον πιστὸς τῇ παραδόσει καὶ τῷ διδασκάλῳ του. Οὕτω τὸ ἡμέτερον εὕρημα ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ

τοῦ Ἀγελαΐδα εἰς τὸν μέγαν Πολύκλειτον, τὸν ποιητὴν τῆς Ἥρας καὶ τοῦ δορυφόρου, καὶ ἔχει τοιαύτην τινὰ πρὸς ἀμφοτέρους σχέσιν, οἵαν ἔχουσιν αἱ πρῶται Madonnae τοῦ Ῥαφαὴλ πρὸς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Perugino καὶ πρὸς τὸν ἐπιφανῆ καλλιτέχνην τοῦ Βατικανοῦ.

Καὶ ὁ τόπος ἄρα τῆς εὑρέσεως τοῦ προκειμένου ἀγάλματος καὶ αἱ περιστάσεις ἐν αἷς τοῦτο εὑρέθη καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας αὐτοῦ πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι τοῦτο εἶνε ἔργον τοῦ Πολυκλείτου τῶν νεανικῶν πιθανώτατα χρόνων αὐτοῦ. Ἵνα δὲ ἀναγνωρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν καλλιτεχνικὴν τοῦ ἔργου ἀξίαν δέον νὰ ἀποβλέψωμεν καὶ εἰς τὸν σκοπὸν ὃν ἐξεπλήρου καὶ εἰς τὸν τόπον ἔνθα τοῦτο ἵστατο.

Ἀνωτέρω κατεδείχθη ὅτι τὸ ἀπ' ἐξέτασιν οὗ ρομα θὲ ἐκόσμει πάντως τὸ θέατρον ἤτοι ἔργον ἀρχιτεκτονικῆς. Ἐκ τούτου δὲ ἐξηγεῖται ὅτι ἐν φόνοι ἀρχιτεκτονικῆ οὕτως εἰπεῖν μορφὴ αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ χιτῶνος πτυχαὶ ὧν αἱ μὲν εἶναι οἷονεὶ κεκλιμένοι κιόνων αἱ δὲ τετραγωνικοὶ κανόνες. Ἐὰν δὲ παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ ἄγαλμα ἵστατο μεταξὺ τῶν ὀρθεκτόνων τοῦ ὑποστυλίου, ἐξηγεῖται καλλιστα τὸ ἄλλο παράδοξον φαινόμενον ὅτι τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ δὲν ἔχουσιν τὴν τελειοποιὸν φύσικὴν κυρτότητα ἀλλ' εἶνε κοῖλα τι ἐπιπεδόμορφα. Ἐν τοιούτῳ δὲ ἀλλαχοῦ ἄν κείμενον τὸ ἔργον, ἰσοδύναμον ἦν τε μωρίαν τοῦ θεατοῦ. Ὅταν δέ τις θεάσηται αὐτὸ ἐν τῷ ὑποστυλίῳ ἐκπλήσσεται ἐπὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐπὶ τῇ καλλιεργείᾳ καὶ τῇ μορφολογικῇ τελειότητι αὐτοῦ. Ὁ πλούσιος μυαρισμὸς καὶ αἱ εὐρεῖαι καὶ μεγάλαι πτυχαὶ παρέχουσι ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν φωτὸς καὶ σκιᾶς καὶ ἐπιβάλλουσι σφόδρα τῷ θεατῇ.

Ταῦτα περὶ τοῦ νέου ἀνωνύμου ἀγάλματος ἐν τῷ ὑποστυλίῳ σμαι ὅτι ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας ἐπλούτισεν πολύτιμον κτῆμα. Νομίζω δὲ ὅτι διὰ τῶν ἀνωτέρω τιθεμένων ἀσφαλέστατα βαίνω πρὸς ἀρθὸν τοῦ ἀγάλματος ἱερομηνείαν. Τότε δὲ μόνον κίρονται αἱ ἀμφισβητήσεις αὗαι ἐὰν

κατεδείχθη ὅτι τὸ ἔργον εἶναι ἀρχαϊζον· τοιαύτη ὅμως ἑρμηνεία ἀπορεῖται ἐντελῶς πειστικῶν λόγων.

Ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τῇ 12 Ἰουνίου 1881.

Ὁ Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ.

Ἔκθεσις Γ'.

Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Λαβὼν ἐντολὴν παρὰ τοῦ Ὑπουργείου ἵνα κατὰ τὴν 1 Ἰουλίου παρευρεθῶ ἐν Δήλῳ, ἕνεκα ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας, ἠναγκάσθην νὰ διακόψω χθὲς τὰς ἐν τῷ θεάτρῳ ἐργασίας, καταλείπων οὕτω τὸ ἔργον οὐχὶ ὅλως τετελεσμένον. Καὶ ἀνασκάφη μὲν ἐντελῶς ἡ ὀρχήστρα καὶ ὁ μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς σκηνῆς χῶρος, ἀνεσκάφησαν αἱ πάροδοι μέχρι τῶν πυλῶν καὶ ἀπεκαλύφθη τὸ τῆς σκηνῆς οἰκοδόμημα διὰ τάφρων, τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἔμεινε κεχωσμένον· ὡσαύτως δὲν ἀπεκαλύφθη ὁλόκληρον τὸ κατὰ τὰ κέρατα τοῦ κοίλου τεῖχος, ἐξ οὗ πολλὰ ἴχνη εἰσέτι νὰ διδαχθῶμεν.

Εἶνε δὲ τὰ ἐξαγόμενα τῶν ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ καὶ τῇ σκηνῇ ἐργασιῶν πολλὰ καὶ σπουδαῖα, ὥστε ἀδύνατον καθ' ἑαυτὰ νὰ ἐκθέσῃ τις αὐτὰ βραχέως· δι' ὃ ἐπιφυλάσσομαι νὰ πραγματευθῶ αὐτὰ ἐν ἐκτάσει ἐν τῇ μετ' ὀλίγον δημοσιευθησομένῃ ἐκθέσει μου, ἥτις θέλει συνοδεύεσθαι καὶ ὑπὸ πολλῶν σχεδιογραφημάτων, ἅτινα τῇ ἐπιστήμῃ χαριζόμενος ἐσχεδιογράφησε δωρεὰν ὁ νομομηχανικὸς Ἀργοσάδος καὶ Κορινθίας κ. Ν. Σολωμός.

Πλὴν τοῦ ἀγάλματος δὲ τῆς Ὑγιείας, περὶ οὗ ἔγραψα ἤδη τὰ δέοντα ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐκθέσει μου, ἐφανέντα καὶ ἄλλα τινὰ εὑρήματα ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ὀρχήστρας

καὶ τῆς σκηνῆς χώρῳ. Εὑρέθησαν δηλ. πολλὰ τεμάχια ἀνδρικῶν καὶ γυναικείων ἀγαλμάτων καὶ πλὰξ ἐπιστέφουσά βάθρον ὑπερμεγέθους ἀγάλματος τῆς Λειβίας, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν

ο δαμος ο επιδαυριων
Λειβιαν καισαρος σεβαστου
γυναικα.

Παρὰ τὸ ἐξωτερικὸν δὲ τεῖχος τοῦ οἰκοδομήματος τῆς σκηνῆς εὑρέθη ῥωμαϊκὸν γυναικεῖον ἄγαλμα, ἔχον μέγεθος κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν μικρότερον τοῦ φυσικοῦ καὶ στερούμενον καὶ τοῦτο κεφαλῆς.

Περὶ πάντων τούτων θέλει γείνει ὡσαύτως ὁ προσήκων λόγος ἐν τῇ καθολικῇ ἐκθέσει.

Τελευτῶν δὲ ἐκφράζω ὑμῖν, κ. Πρόεδρε, καὶ τῷ Συμβουλίῳ τῆς ἑταιρίας τὰς εὐχαριστήσεις μου, δι' ἣν παρέσχετέ μοι πρόθυμον συνδρομὴν πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ ἀνατεθέντος μοι ἔργου.

Ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῇ 27 Ἰουνίου 1881.

Ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων
Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ.

ΑΤΤΙΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

Τὸ ῥητὸν **habent sua fata libelli** ἁρμόζει οὐχ ἥκιστα καὶ εἰς τὰς ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδομένας ἐπιγραφάς. Τῷ 1876 μηνὶ Ἰουλίῳ, ὅτε ἐγίνοντο αἱ τοῦ ἐνταῦθα Ἀσκληπιείου ἀνασκαφαί, ἐξέδωκα ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ, τόμ. Ε, σελ. 89, ἓν τότε εὑρεθὲν ψήφισμα Ἀττικὸν κολοβὸν περὶ Κλαζομενίων πραγματευόμενον, τοῦ ἔτους 387 πρὸ Χρ. Τῷ 1877 ὁ U. Köhler ἐν CIA II, 14 b μετεξέδωκε τὸ τεμάχιον ἐκεῖνο καὶ προσέθηκεν ἔτι ἐν τοῖς **Addendis novis**,

σελ. 423, καὶ ἄλλο μεῖζον αὐτοῦ τεμάχιον(*), ὅπερ εἶχεν εὑρεθῇ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1876 ἐν ταῖς αὐταῖς ἀνασκαφαῖς. Νῦν δὲ μετὰ 4 ἔτη ἦλθεν εἰς ὄψιν ἐμοῦ καὶ τρίτον τεμάχιον τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος, ὅπερ εὗρε παῖς τις πρὸ ἑνὸς μηνὸς σκαλίζων τὰ χώματα τὰ προσκεκολλημένα εἰς τὰς πρὸς νότον τῆς Ἀκροπόλεως ἀπορρῶγας πέτρας. Εἶναι ἀνωμάλου τριγωνικοῦ σχήματος καὶ σώζονται ἐπ' αὐτοῦ γεγλυμμένα τὰ ὀπίσθια ταύρου ἐστραμμένου πρὸς δεξιὰ τῷ ὁρῶντι (τὰ πρόσθι δὲ αὐτοῦ καὶ οἱ ἄλλου ταύρου ἀντιμετώπου ἄκροι πόδες ἦσαν ἐπὶ τοῦ πρώτου εὑρεθέντος πρὸ ἐτῶν τεμαχίου·) ὑπὸ τὴν γλυφὴν δὲ σώζονται ἀρχαὶ 8 στίχων γραμμάτων, στοιχηδὸν γεγραμμένων. Τὸ νέον τοῦτο τεμάχιον μετὰ καὶ τῶν δύο προτέρων ἑνώσας ἐκδίδω σήμερον ὡς ἑξῆς·

Θεόδοτος ἦρχε, Παράμυθος Φιλάγρο Ἐρχιεὺς ἐγραμμάτε(υε·
Ἔδοξεν τῶι δήμωι· Θεόδοτος ἦρχε, Κεκροπὶς ἐπρυτάνευε, *Παράμυθος* ἐγραμμάτευε, Δαίφρων ἐπεστάτει, Πολίαγρος εἶπεν· ἐπαι(ν)ίσαι μὲν τὸν δῆμον τὸν Κλαζομενί-
5 *ων ὅτι πρόθυμός ἐσ*(τι)ν ἐς τὴμ πόλιν τὴν Ἀθηναίων καὶ *ἐν τῶι καὶ ἐν τῶι πρόσθε*(ν) χρόνωι, περὶ δὲ ὧλ λέγουσι, δε(δόχθαι τῶι (δήμωι, ὑπ)ο*τε*(λ)ῦντας Κλαζομενίους τὴν ἐπὶ Θρασυβούλου εἰκοστὴν πε(ρὶ σ)πονδῶν καὶ ἀσπονδιῶν πρὸς τοὺς ἐπὶ Χυτῶι καὶ τῶ(ν δούλων) οὓς ἔχουσι Κ(λαζομ-
10 ένιοι τῶν ἀπὸ Χυτοῦ κύριο(ν εἶναι τὸν δῆμον τὸν Κλαζομενίων καὶ μὴ ἐξεῖναι τῶ(ι . . . . . .τοὺς φεύγοντας κατάγειν αἰ (. . . . . .Κλαζομενίωμ μήτε τῶμ μενόντωμ μηδ(. . . . . .ἄρχοντος καὶ φρουρᾶς, διαχειρο(τονῆσαι τὸν δῆμον αὐτί-
15 κα μάλα αἴ τι χρὴ καθιστάνει ε(. . . . . .αὐτοκράτορα εἶναι περὶ τούτων (τὸν δῆμον τὸν) Κλαζομενίων εἰάν τε βούληται ὑποδέχεσ(θαι. . . . . .

(*) Ἦτο ἐκεῖνο καὶ σημαντικώτερον κατ' ἄλλα τε καὶ κατὰ περιέχον δὲ ὄνομα τοποθεσίας τὸ Χύτοῦ, Χυτῷ (ἔνθα παρεμπρὸς τὸ κείμενον), ὅπερ ἐκεκογρεφεῖτο τέως Χύπρον καὶ Χύτριον παρ' Ἀριστοτέλει καὶ Στράβωνι, μόνον δὲ παρὰ Στραβάνῳ τῷ Βυζαντίῳ εἶχεν ὀρθῶς, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ λίθου.

... νοθεν σιταγωγόνται Κλαζομέ(νοι .....
.... Σμύρνης εἶναι ἔνσπονδον αὐ(τ ...
20 ... ν, τοὺς δὲ στρατηγοὺς τοὺς ...
... ς ἔφονται σπονδα(ί ...
... α)ὶ αὐταὶ καὶ Ἀθηναί(οις ...
... τέ)λη οὐχ ὑποτελοῦ ...
.... οὐδὲ ἄρχοντα ὑ(ποδέχ ...
25 ... Ἀθη)ν; αἱους περι ...
... εἰ; καὶ βα(σιλέα ...
... ψ)ηφ ...

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω διὰ κεκλιμένων στοιχείων ἀπεδόθησαν τὰ τοῦ νέου τεμαχίου γράμματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχαι μὲν πολλὰ καὶ εἶχον ἤδη εὐχερῶς συμπληρωθῆ πρὸ πολλοῦ ὑπ' ἐμοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ Köhler ὁμοίως, ἅτε κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελοῦντα τυπικὰς φράσεις καὶ χεμίζοντα ἀκριβῶς τὰς θέσεις τῶν 42 γραμμάτων, ἃ βεβαίως εἶχεν ἕκαστος στίχος, ἔρχονται δὲ ὅμως εὐπρόσδεκτα νῦν, καθ' ὅσον μᾶς παρέχουσιν ἐν τῷ δ' στίχῳ διὰ τῶν α χ ρ ο ς συμπεπληρωμένον τὸ ὄνομα τοῦ εἰπόντος τὸ ψήφισμα, τὰ καινοφανὲς Π ο λ ί α γ ρ ο ς, ἐν δὲ τῷ ζ' στίχῳ διὰ τῶν ο χ θ α ι βεβαιοῦσιν ὡς κείμενον ἐν ἐκείνῃ τῇ θέσει τὸ τυπικὸν ἀπαρέμφατον δ ε δ ό χ θ α ι, ὅπερ ἐγὼ δὲν εἶχα τολμήσει οὕτω νὰ συμπληρώσω τότε, ἐκδοὺς μόνον ὃ ἐν τέλει τοῦ προηγουμένου στίχου, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ὁ Köhler, ὅστις ἐξέδωκε Δε-.

Ἀπὸ τοῦ ζ στίχου καὶ ἑξῆς προσέθηκα τοῖς τοῦ Köhler συμπληρώμασι καὶ ἐγώ τινα νῦν, ἐξ ὧν ἓν καὶ τὸ δ ο ύ λ ω ν περὶ οὗ ὅμως ἐνδοιαστικῶς ἔχω, μήπως ἀντ' αὐτοῦ ἤθελεν εἶναι προσφορώτερον τὸ ὁ μ ή ρ ω ν, ὡς τις τῶν φίλων μοι ὑπέβαλε. Διὰ μιᾶς λοιπὸν τῶν δύο τούτων λέξεων ἂς ἀναπληρῶται τὸ χάσμα τῶν ἐξ ἐδῶ λειπόντων γραμμάτων προσωρινῶς, ἕως οὗ ἄλλός τις ἄλλο ἐπινοήσῃ συμπλήρωμα προσφυέστερον. Τὸν δὲ βα(σ ι λ έ α) ἐν στίχῳ ις' συνεπλήρωσα οὕτω, διότι ἐνενοήθην ὅτι δυνατὸν νὰ

ἐγίνετο λόγος περὶ τοῦ μεγάλου τῶν Περσῶν βασιλέως ἐν ψηφίσματι γραφέντι κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης (387 πρ. Χρ.) δι' ἧς εἰρήνης δεκτῆς γενομένης καὶ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων αἱ Κλαζομεναὶ ὑπήγοντο εἰς τὸ κράτος του (ἴδε Ξενοφ. Ἑλλην. Ε, α, 36). Ἴσως δ' ἐγράφη τὸ ψήφισμα μικρὸν πρὸ τῆς εἰρήνης.

Ὁ ἐν στίχῳ η'. Θρασύβουλος φαίνεται νὰ εἶναι ὄχι ὁ Κολυττεὺς Θρασύβουλος, ὅστις στρατηγῶν ὀκτὼ νηῶν καὶ ἐρχόμενος ἀπὸ Θρᾴκης ἀπώλεσεν αὐτὰς ὑπ' Ἀνταλκίδου περὶ τὴν Ἰωνίαν, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ξενοφῶν (Ἑλλην. Ε, α, 26), ἀλλὰ ὁ πάνυ Θρασύβουλος, ὅστις ἦτο Στειριεὺς τὸν δῆμον καὶ οὗ αἱ ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων ἀργυρολογίαι γνωσταὶ ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος (Ἑλλην. Δ, η) καὶ ἄλλοθεν, ὧν μία θὰ ἦτο καὶ ἡ ἐδῶ μνημονευομένη εἰκοστή, ἐν παλαιοτέροις τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης χρόνοις ὁρισθεῖσα, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι τὰ ἐν τοῖς ἀποστατήσασι καὶ πρὸς ἑαυτοὺς στασιάζουσι Κλαζομενίοις κατεστήσαντο πρὸς τὸ ἴδιον ὄφελος. Ἴδε Θουκυδ. Η, κγ. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖ ῥητῶς δὲν ἀναφέρεται ὁ Θρασύβουλος, ἴσως καὶ εἷς ἐν τῶν μετὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ πρὸ τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης ἐτῶν ἀναφέρεται τὸ τοῦ ψηφίσματος ἐπὶ Θρασυβούλου, ὅτε ὁ ἀνὴρ πλεονάκις ἔσχε τὴν στρατηγίαν τῶν Ἀττικῶν νηῶν.

Ἠθέλα νὰ εἴπω τι καὶ περὶ τῆς γλυφῆς τῶν δύο ταυρῶν· ἀλλ' ἀφοῦ πολλὰ τινὰ διανοηθεὶς περὶ τῆς ἐννοίας αὐτῶν τῶν ζώων, ἣν τυχὸν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ, δὲν ἐπανεπαύθην εἰς οὐδεμίαν τῶν σκέψεών μου, προτιμῶ νὰ σιγήσω· τοῦτο ὅμως λέγω τοὐλαχιστόν, ὅτι ἂν τις προσέξῃ εἰς τὸ πλάτος τῆς στήλης καὶ τὸ μέγεθος τῶν ζώων, καὶ τὸ σωζόμενον κάτω μέρος τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ βαίνουσιν, ὅπερ εἶναι κενόν, πρέπει νὰ παρατηρήσῃ ὅτι μεταξὺ αὐτῶν δὲν ὑπῆρχέ ποτε ἄλλη τις μορφὴ γεγλυμμένη.

2.

Τὸ ἑξῆς μικρὸν μέρος ψηφίσματος εἶναι στοιχηδὸν γεγραμμένον γράμμασι καλοῖς τῆς πρὸ Εὐκλείδου ἄρχοντος γραμματικῆς ἐπὶ τεμαχίου λίθου Πεντελησίου πάντοθεν κολοβοῦ, ὕψους 0, 19, πλάτους 0, 12, πάχους 0, 09. Τὸ γάμμα ἐν αὐτῷ εἶναι τοιοῦτο Λ.

. . . . .
. . . ΙΟ . . .
. . . ος ἐγρ(αμμάτευε,
ὁ δεῖνα ἐπε)στάτε, Α. . . .
. . . οντονα . . .
5 . . αντοναι . . .
. . . ονφε . . .
. . . ι 'Αθε(ναι . . .
. . . . . .

Ἐξ ἀγορᾶς ἦλθεν εἰς τὴν Συλλογὴν τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρίας, ὡς καὶ τὸ προηγούμενον τεμάχιον καὶ τὰ δύο ἑπόμενα.

3.

Στοιχηδὸν εἶναι γεγραμμένον καὶ τὸ ἑξῆς μέρος ψηφίσματος γράμμασι τῶν παλαιοτέρων ἴσως Μακεδονικῶν χρόνων ἐπὶ τεμαχίου λίθου ὑμηττίου, ὕψους 0, 18, πλάτους 0, 16, πάχους 0, 05, πάντοθεν δὲ ἀνωμάλως ἀποτεθραυσμένου.

. . . . .
. . . Κ/ . . .
. . . ΙΣΟ/. . . .
. . . τοὺς αἰεὶ στρ(ατηγοὺς. . .
καλέσαι α)ὐτὸν ἐπὶ ξένι(α εἰς τὸ πρυτανεῖ-
5 ον εἰς αὔρι) ον· ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφι-
σμα ἐν στήλ)ηι λιθίν(ηι καὶ στῆσαι ἐν. .
. . . εἰς δ)ὲ τὴ(ν ἀναγραφὴν κτλ.
. . . . . .

Ἀδιαφόρως ἔθηκα δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ τὰς τυπικὰς συμπληρώσεις.

4.

Τὸ δ' ἑξῆς μέρος ψηφίσματος εἶναι ἐπὶ τεμαχίου λίθου Πεντελησίου, ἐφ' οὗ σώζονται αἱ ἀρχαὶ σχεδὸν πᾶσαι τῶν στίχων· τὰ δ' ἄνω, κάτω καὶ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι μέρη τῆς στήλης εἶναι ἀποτεθραυσμένα. Ὕψος 0, 20, πλάτος 0,28, πάχος 0, 08. Τὰ γράμματα ὄχι στοιχηδόν, σχήματος δὲ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων.

. . . . . .
. . . ω; . .
φιλοτ)ιμίας τ(ῆς..... δεδόσθαι δὲ
αὐτῶι)καὶ πολιτ(είαν δοκιμασθέντι κατὰ τὸν
νό)μον,τοὺς δὲ θεσμ(οθέτας ὅταν πληρῶσι δικαστήρ-
5 ι)α εἰς ἕνα καὶ πεντακοσ(ίους δικαστὰς συν-
νείμαντας εἰσαγαγεῖν αὐ(τῶι τὴν δοκιμασί-
αν καὶ δοῦναι περὶ αὐτοῦ τ(ὴν ψῆφον, γράψασ-
θαι δὲ αὐτὸν φυλῆς καὶ δή(μου καὶ φρατρίας,
ἧς ἂν βούληται· εἶναι δὲ α(ὐτῶι καὶ εἰς τὸν με-
10 τὰ ταῦτα χρόνον διατηροῦντ(ι τὴν αὐτὴν αἵ-
ρ)εσιν εὑρέσθαι παρὰ τῆς (βο)υλ(ῆς καὶ τοῦ δή-
μ)ου καὶ ἄλλο ἀγαθὸν, ὅτου ἂν δοκ(ῆι ἄξιος εἶναι·
ἀ)ναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισ(μα τὸν γραμ-
μ)ατέα τὸν κατὰ πρυτανείαν ἐ(ν στήληι λιθίν-
15 η)ι καὶ στῆσαι ἐν ἀκροπόλει, (τὸ δὲ ἀνάλωμα
τὸ γενό)με;(νον εἰ)ς τὴν ἀνα(γραφὴν μερί-
σαι τὸν ταμίαν τῶν σ)τρ;(ατιωτικῶν.

Τόπος κενὸς κάτωθεν τῶν γραμμάτων δὲν σώζεται· ὡς καὶ τὰ δύο ὑπόλοιπα γράμματα τοῦ τελευταίου στίχου δὲν εἶναι ἀσφαλοῦς ἀναγνώσεως, ὥστε δὲν ἐγγυῶμαι περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν τελευταίων τυπικῶν φράσεων.

5.

. . . . . κ)αιδεκάτηι συνθη(κ . . . . . .
. . Μι;)λήσιοι συλλυσ. . .
. . . . .ντων εἰς τὴν. . .
. . . . .ρου Τιραγο(ρ. . .
5 . . . . . .ο)υ Ἀθηναι . . .

. . . Φ)υλασιο . . . .
. . . Δ)εξιφά(ν . . .
. . . Δω)ροθέου . . .
. . . . Θεσσ(αλ ; . . .
10 . . . . . των . . . .
. . . η ; . . .
. . . .

Καὶ αὕτη ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι ὄχι στοιχηδὸν γεγραμμένη γράμμασι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων ἐπὶ τεμαχίου στήλης λίθου Ὑμηττίου σωζούσης ἄνω μικρὸν μέρος τοῦ ποτὲ γείσου ἢ ἀετωματίου, ἄλλως δὲ πάντοθεν ἀνωμάλως ἀποτεθραυσμένης. Ὕψος 0, 18, πλάτος 0, 14, πάχος 0, 07. Τὸ περιεχόμενον ὅτι δὲν εἶναι ψήφισμα, πρόδηλον· πιθανῶς ἔχομεν ἐνώπιόν μας συνθήκην περὶ συλλύσεως ἢ διαλύσεως διαφορᾶς τινος μεταξὺ πλειόνων ἀνθρώπων, ὁποῖα ἔγγραφα σπάνια εἶναι ἐν ἐπιγραφαῖς. Ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. Β' περ. ὑπ' ἀρ. 118 ἐξέδωκα τῷ 1862 μίαν Ἀθηναϊκὴν ἐπιγραφὴν ἐν ᾗ εὕρισκον τὰ τάδε διέλυσαν οἱ δικαστοὶ κτλ. Πρὸς ἐκείνην ὁμοιάζει πως ἡ παροῦσα, ἥτις καὶ αὐτὴ ἐξ Ἀθηνῶν εἶναι καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρίας.

6.

Τελευταία ἐκδοθήτω μοι σήμερον ἡ ἑξῆς τιμητικὴ εἰς αὐτοκράτορας Ῥωμαίων ἐπιγραφή.

. . . . . .
. . ρ . . . . . ω . . . .
. . . . . Σ)επτε(μίωι
. . . . . σ . . ι καὶ Ἰο(υλίαι
Δόμνηι σεβαστῆι
5 ὁ ἀγωνοθέτης τῶ(ν με-
γάλων Παναθην(αίων
καὶ ἱερεὺς Διὸς καὶ . . .
. . . . . .

Βάθρον λίθου Πεντελησίου κολοβὸν ἄνω, κάτω καὶ πρὸς δεξιὰ τῷ ὁρῶντι, ὕψους 0, 21, πλάτους 0, 33, πάχους

0,28, ἐξ Ἀθηνῶν προερχόμενον καὶ ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρίας ἔχει τὰ ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα, ἐκτὸς τῆς κολοβώσεως ἣν ἐπήνεγκεν αὐτοῖς ὁ μακρὸς χρόνος καὶ ἡ τύχη, μαρτυροῦσι σαφῶς, ὅτι καὶ ἄνθρωποι ἐπίτηδες ἤδη πρόπαλαι εἶχον ἐκκολάψει τοὺς πρώτους τρεῖς τέσσαρας στίχους, ἐν οἷς ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος Λουκίου Σεπτιμίου Σευήρου καὶ αἱ τιμητικαί του προσηγορίαι, ἀφήσαντες ἄθικτα μόνα τὰ εἰς τὴν αὐτοκράτειραν ἀναφερόμενα γράμματα. Ἐγὼ ὅμως τινὰ τῶν ἐκκολαφθέντων καὶ τῶν ὑπολειπομένων ἔτι ἰχνῶν διέκρινα καὶ ἀπέδωκα αὐτὰ ἀνωτέρω κεκλιμένα. Ἄλλος δὲ σχολῆς πλείονος εὐμοιρῶν καὶ φωτὸς τοῦ προσήκοντος δυνηθῇ ἴσως καὶ τὸ ὅλον τῶν ἐκκολαφθέντων νὰ ἀναγνώσῃ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 7 Ἰουλίου 1881.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Katalog der Sculpturen zu Athen. Kentrikon Mouseion. Barbakeion Lykeion. Hagia Trias. Thescion. Stoa des Hadrian. Ephoria. Südabhang der Akropolis. Akropolis. Mit systematischer Übersicht u. epigraphischem Index. Von Ludwig von Sybel. Marburg. 1881. [Εἰς μικρὸν 8ον σελ. XXII κ. 459.]

Griechische Statuen im republikanischen Rom, von L. Urlichs. Dreizehntes Programm zur Stiftungsfeier des v. Wagnerschen Kunstinstitutes. Würzburg, 1881. [8ον σελ. 23.]

Friedrich Gottlieb Welcker von Otto Lüders. (Separatabdruck aus der Wochenschrift. «Im neuen Reiche» 1881, No 48 u. 49. Verlag von S. Hirzel in Leiprig.) [8ον σελ. 26.]

Ἡ ἀλήθεια περὶ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπὸ Χαριλάου Δ. Μελετοπούλου ἐφόρου αὐτῆς. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀδελφῶν Περρῆ, 1881. [8ον σελ. 115.]

Σύντομος ἀπάντησις εἰς τὴν Ἀλήθειαν περὶ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Χ. Μελετοπούλου ὑπὸ Μιχαὴλ Καρατζᾶ πρώην κλητῆρος αὐτῆς. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀνδρέου Κορομηλᾶ, 1881. [12ον σελ. 42]

Περὶ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ Ἰωάννου Ἀργυριάδου καθηγητοῦ (ἐκ τοῦ ἑβδομαδιαίου περιοδικοῦ τῆς Ἐπιθεωρήσεως). Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἑνώσεως, 1881. [8ον σελ. 36.]

Λόγος εἰσιτήριος Ἰωάννου Ζωγράφου καθηγητοῦ τῆς δημοσιονομίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐκφωνηθεὶς τὴν 4 Μαρτίου 1881. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Αἰῶνος, 1881. [8ον σελ. 22.]

Ἐπὶ τῇ διακοσιετηρίδι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλδερὼν τελουμένων ἑορτῶν ἐν Ἱσπανίᾳ ποίημα Ἑλληνικὸν εἰς τιμὴν τοῦ Ἱσπανικοῦ θεάτρου (ἐκ τῶν ὑποβληθέντων εἰς τὸν ἐν Ἑλλάδι προκηρυχθέντα ποιητικὸν διαγωνισμὸν) ὑπὸ Ἰωάννου Κ. Καμπούρογλου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, 1881. [8ον σελ. 8.]

Λόγος ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς 25 Μαρτίου ἐκφωνηθεὶς ἐν Καλάμαις ὑπὸ Π. Ι. Παπαναστασίου, γυμνασιάρχου. Τύποις Μ. Πολυμενάκη. Ἐν Καλάμαις 1881. [8ον σελ. 14.]

Ἐμμανουὴλ Κ. Γεωργιάδου Παλμοί. Ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου. Τύποις Πατρίδος 1881. [8ον σελ. 8.]

Ἀθηνᾶ ἡ πρὸς τῷ Βαρβακείῳ (μετὰ πίνακος) ὑπὸ Ἰακώβου Χ. Δραγάτση, καθηγητοῦ ἐν Πειραιεῖ. Ἀθήνησι, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμήδης, 1881. [8ον σελ. 16] τιμᾶται δραχμῆς νέας.

Ἰω. Σταματέλου βιογραφικὴ ἀφήγησις καὶ λόγοι ἐκφωνηθέντες εἰς τὴν κηδείαν καὶ εἰς τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ. Ἐν Ζακύνθῳ, τύποις Σπ. Ν. Κατζοκεφάλου 1881. [8ον σελ. 29.]

Λόγος πανηγυρικὸς ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν 25 Μαρτίου ἐν τῷ ἐν Πελοποννήσῳ διδασκαλείῳ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ι. Κ. Κοφινιώτου. Ἐν Τριπόλει, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Τριπόλεως, 1881. [12ον σ. 16.]

Λόγος εἰσιτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας τῶν δογμάτων, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὑπὸ Προκοπίου Β. Οἰκονομίδου, ὑφηγητοῦ τῆς Θεολογίας. Ἀθήνησι ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ, 1881. [8ον σελ. 24.]

Ἀντωνίου Ἰω. Ἀντωνιάδου, ὁ Ἐθελοντὴς τῆς Κρήτης, ἤτοι ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1866, ποίημα ἐπικὸν εἰς στροφὰς ὁμοιοκαταλήκτους. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου, 1881. [8ον σελ. 332.] Τιμᾶται δρ. νέων 4.

Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός, Λογοδοσία τῶν κατὰ τὸ ΙΕ' ἔτος γενομένων ὑπὸ Ἐμμ. Δραγούμη, Προέδρου. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, 1881. [8ον σελ. 124.]

Περὶ ἱππαραφίνης καὶ περὶ τῶν βάσεων τοῦ Αἰθυλαινίου, πραγματεία ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ ὑπὸ Ὄθωνος Α. Ῥουσοπούλου. Διδ. τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου ἀδελφῶν Περρῆ, 1881. [8ον σελ. 43.]

Λόγος ἐπικήδειος ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου Κυρ. Κωνσταντοπούλου ἐπὶ τῷ θανόντι καθηγητῇ Κλεομένει Παπαδοπούλῳ. Ἐν Σπάρτῃ, τῇ 10 Ἰουνίου 1881. Ἐν Σπάρτῃ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Ἰω. Ἀθανασιάδου. [8ον σελ. 6.]

Στοιχειώδεις πρακτικαὶ ὁδηγίαι περὶ διδασκαλίας μαθημάτων ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις, ὑπὸ Δ. Γ. Πετρίδου, γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων. Ἐγκριθεῖσαι ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ, 1881. [12ον σελ. 200.]

Μάρκου Ῥενιέρη ἱστορικαὶ μελέται. Ὁ Ἕλλην Πάπας Ἀλέξανδρος Ε', τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ ἐν Βασιλείᾳ σύνοδος. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῶν καταστημάτων Α. Κορομηλᾶ, 1881. [8ον σελ. 193.]

Trois poëmes grecs du moyen age inédits, Recueillis par feu le professeur W. Wagner, aver le portrait de l'auteur, Berlin — S. Calvary et Cie libraires Éditeurs, 1881. [8ον σελ. XX. 350.]

Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques en France. 14e année 1880 Paris. Maisonneuve et Cie 1880, [8ον p. XCII × 360]

Monuments Grecs publiés par l'Association pour l'encouragement des études grecques en France, N. 9. Paris, 1881. [4ον p. 19.]

L'.nstruction publique chez les Grecs depuis la prise de Constantinople par les Turcs jusqu'à nos jours, avec statistique et quatre cartes figuratives pour l'année scolaire 1878—1879, par G. Chassiotis, officier d'Académie, ancien directeur du Lycée grec de Péra, commissaire de la Grèce à l'exposition universelle de Paris, en 1878. Paris. Ernest Leroux editeur. 1881. [8ον σ. XVI καὶ 550. Ἀφιερούται εἰς τὸν κ. Χρηστάκην Ζωγράφον ἀμίγαν ἐυεργέτην τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.»]

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Μάϊος. (Ε. Ν.) 1881.

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	751,04 χμ.	
Μεγίστη	»	759,09	(τὴν 2^{αν})
Ἐλαχίστη	»	746,58	(τὴν 13^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	19,87	
Μεγίστη »	27, 6	(τὴν 6^{ην})
Ἐλαχίστη »	9, 1	(τὴν 1^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 8 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 17,81 χμ.), ἀστραπῶν 5, βροντῶν 5. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 8 ἡμέρας ΝΔ, 4 Δ, 3 ΒΔ, 9 Β, 8 Ν.

Ἰούνιος.

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	751,27	
Μεγίστη	»	754,59	(τὴν 14^{ην})
Ἐλαχίστη	»	744,80	(τὴν 8^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	24,27	
Μεγίστη »	31, 5	(τὴν 30^{ην})
Ἐλαχίστη »	13, 7	(τὴν 1^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 2 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 0,18 χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 20 ἡμέρας ΝΔ, 1 Β, 6 ΒΔ, 3 Ν.

[illegible]

[illegible]

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΚ ΒΟΙΩΤΙΑΣ ΕΠΙΓΡΑΦΑΣ, ΤΑΣ ΕΝ ΤΩ Ε' ΤΕΥΧΕΙ ΤΟΥ Θ' ΤΟΜΟΥ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΙΣΑΣ.

Ἐν ταῖς ἐν Ἀθηναίῳ IX, 353 κέξ. δημοσιευθείσαις Βοιωτικαῖς ἐπιγραφαῖς διέφυγον ἔνια τὴν προσοχὴν τοῦ ἐκδότου. Ἴσως ἡ ἐξέτασίς τινων ἐξ αὐτῶν δὲν θὰ εἶνε ὅλως ἀνωφελὴς εἴς τινας τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου. Ἐν σελ. 362, στ. 8 ἄνωθεν καὶ 8 κάτωθεν ἀναγινώσκεται «οὐπερδικιόνθω κὴ προϊστάνθω τύ τε ἰαρεῖες κὴ τὺ ἰαράρχη τὺ ηι ἐν ἀρχεῖ ἰόντες» καὶ «τύ τε ἰαρεῖες κὴ τε(ι ἰαρ)άρχη τὺ ηι ἀντιτιουνχάνοντες». Τὸ ηι ὁ ἐκδότης γράφει ἦι καὶ ἐν σελ. 363, στ. 4 ἄνωθ. ὑπολαμβάνει κτητικὴν ἀντωνυμίαν=ἑῆι. Ἕκαστος δ' ὅμως βλέπει ὅτι δὲν εὐοδοῦται· ἂν δέ τις γράψῃ ἦι καὶ ἐκλάβῃ ἴσον τῷ αἰεί, ἔχει τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν. Ἡ ἔκφρασις αὕτη ἀναγινώσκεται καὶ ἐν **Anecdota Delphica** Ἐρν. Κουρτίου σελ. 74, ἀριθ. 39 «οἱ ἄρχοντες οἱ ἀεὶ ἔναρχοι ὄντες» καὶ **C. I. Gr.** ἀριθ. 2525 τοὶ ἄρχοντες ἀεὶ τοὶ ἐν ἀρχᾷ ἐόντες» κτλ. Ὅτι δὲ ὁ τύπος τοῦ ἀεί, καθά τις θὰ προσεδόκα, παρὰ Βοιωτοῖς ἦι ἦτο, μανθάνομεν καὶ παρὰ τῶν παλαιῶν Γραμματικῶν, ὧν τὰς μαρτυρίας παρέθηκεν ὁ **Ahrens** ἐν τῷ περὶ Διαλέκτων I, 187.

σελ. 356, στ. 3 ἄνωθεν·

Ἄρχοντος Κ)αφισίου μηνὸς Ἀ(γριωνίου τριακάδι, Ζώιλος Ἀρνίου
ἐρώμενος ὑπὸ τοῦ θρέψαντος...

καὶ μικρὸν ἐπιστήσας τις τὸν νοῦν ἐννοεῖ ὅτι τὸ ἐρώμενος ἔχει ἀτόπως. Δυστυχῶς δὲν σημειοῦται, ἂν ὁ λίθος εἶνε τεθραυσμένος πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ὁρῶντος, ἀλλ' ἀφοῦ ὁ ἐκδότης ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ συμπληροῖ ὀρθῶς τρία γράμματα, δικαιούμεθα, ὅταν ὁ νοῦς βοᾷ, νὰ συμπληρώσωμεν ὁμοίως τρία καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ καὶ γράψωμεν ἀνι)ερωμέ-

νος, τε· ἀνατεθειμένος. Ἡ ἐνέργεια ἀναγινώσκεται εὐθὺς μετὰ 4 στίχους ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ «κατὰ τὴν ἀνιέρωσιν», καὶ ἐν σελ. 359, στ. 12 κάτ. τὴν ἀνιέρωσιν πεπόηται, καὶ Ἡσύχ. ἀνιερώσαντες: ἀναθέντες, καὶ Πλούταρχ. τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ἀνιερώσαντες βασιλέως» κτλ.

σελ. 353, 10 κάτ. ἀναγινώσκεται «παραμείνασαν ἀς αὐτῦ κὴ τῇ γου(ναι)κὶ αὐτῷ Ϝαθὴν Ϝάς κα ζώωνθι», ὁμοίως 354, στ. 3 κάτ. «παραμείναντας ἀς αὐτῦ, ἄς κα ζώει» καὶ 357, στ. 1 κάτωθ. παραμείνασαν τῇ μητρὶ αὐτῶν, ἕως ἂν ζῇ» καὶ 358, στ. 7 ἄνωθ. παραμείν(ασαν αὐτῇ ἀνεγκλ)ήτως, ἕως ἂν (ζῇ . . ». καὶ 8 κάτωθ. παραμ(είνασ)αν ἑαυτῇ . . ἕως ἂν ζῇ» καὶ 360, 18 κάτωθ. «παραμείνασαν ἑαυτῇ καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς . . . πάντα τὸν τ(ῆς) ζωῆς χρόνον». Διὰ τῆς παραθέσεως τούτων τῶν χωρίων δηλοῦται σαφέστατα ἡ ἔννοια τοῦ «ἄς κα ζώωνθι» καὶ «ἄς κα ζώει» καὶ πρὸς τούτοις ὅτι ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶνε «ἀς κα»=ἕως ἄν. Τὸ ἐπίρρημα ἀς τε, ἀος ἀντὶ ἧος ἕως λέγεται κοινῶς Δωρικόν, διότι καὶ ἐν Ἡρακλεωτ. πίναξιν «τὸν ἀεὶ χρόνον ἀς κα πρωγγύως προτάγωντι» καὶ ἐν ἄλλαις Δωρ. ἐπιγραφαῖς ἀναγινώσκεται· ἀλλὰ πολλὰς μέχρι τοῦδε ἡ σκαπάνη μετέβαλε δοξασίας. Τὸ δὲ δίγαμμα, ὅπερ ὁ ἐκδότης ἔκ τινων ἰχνῶν ἀνευρίσκει καὶ γράφει Ϝας, εἶνε ἀδύνατον, διότι, καθὰ ἤδη πολλοὶ διέγνωσαν (πρβλ. Delbrück ἐν Κουρτίου Μελέταις II, 192 κέξ.) τὸ ἧος, ἕως, τῆος, τέως ἀντιστοιχοῦσι τοῖς Ἰνδικοῖς yâvat, tâvat, καὶ Ζενδ. yavat (ἡ ταὐτότης δὲν ἐξικνεῖται καὶ μέχρι τοῦ τελικοῦ t καὶ s, διότι τὸ τελικὸν t ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐκπίπτει, δὲν τρέπεται εἰς s· πρβλ. Brugman ἐν περιοδικῷ Kuhn 24, 73 κέξ.), καὶ δὴ τὸ ἀος ἧος ἕως εἶχον ἐν ἀρχῇ τὸ jod, οὐχὶ τὸ δίγαμμα· εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ jod τοῦτο ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶχεν ἀποβάλῃ πολὺ πρὸ τοῦ Ὁμήρου. Τὰ δὲ ἴχνη, ἂν ἀληθῶς ὑπάρχουσιν, ἀνάγκη νὰ συναφθῶσι τῇ προηγουμένῃ λέξει, ἥτις ὁμοίως δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἐν ἀρχῇ δίγαμμα, ὅπως ἔκ

τινων ἰχνῶν γράφει ὁ ἐκδότης (πρβλ. Fick Συγκριτ. λεξικὸν τῶν Ἰαπετιτικῶν γλωσσῶν II, 12), καὶ ἥτις φαίνεται ὅτι δὲν ἀνεγνώσθη ὀρθῶς· διότι ἡ επίρρημά τι ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ συνήθους ἐν τούτοις «ἀνεγκλήτως» ἢ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς καὶ τὸ τοῦ πατρὸς ἢ πατρίδος αὐτῆς ἐπιθυμεῖ νὰ ἀνεύρῃ ὁ ἀναγνώστης. Ἴσως τὸ πρῶτον εἶνε παγα=πηγῇ, τὸ δὲ ὑπόλοιπον θην(F) Δηλίου δεῖται κολυμβητοῦ.

Σπουδαιότερος εἶνε ὁ τύπος ἀς αὐτῦ 353, στ. 10 κάτωθεν, 354, στ. 3 κάτωθ. διότι ὁ μὲν τύπος αὐς αὐτοῦ, αὐς αὐτῷ κτλ. ἀναγινώσκεται πολλάκις καὶ ἐν ταῖς ὑπὸ Wescher et Foucart ἐκδεδομέναις ἐπιγραφαῖς καὶ ἐν ταῖς ὑπὸ Ῥαγκαβῆ καὶ ἐν C. I. Gr. καὶ ὑπολαμβάνεται Δωρικὸς ἔχων αὐτοπαθῆ σημασίαν, ἣν ἐν ταῖς ἐκφράσεσι ταύταις βλέπει τις καὶ ἐν σελ. 358, 8 κάτωθ. παραμείνασαν ἑαυτῆ, καὶ 360, 18 κάτωθ. (ὁ ἀπολύων δηλ. τὸν δοῦλον ὁρίζει ὅτι οὗτος ὀφείλει νὰ μένῃ παρ' ἑαυτῷ, τῷ κυρίῳ, μέχρι . .), πρῶτον δέ, ἂν μὴ σφάλλωμαι, ἐν ταῖς παρούσαις ἐπιγραφαῖς ἀναφαίνεται καὶ ἐπὶ Βοιωτικοῦ ἐδάφους καὶ μάλιστα ἄνευ τοῦ υ· οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι ἔχει ὅπως τὸ ἑατόν, ἀτοῦ, ἀντὶ ἑαυτόν, αὐτοῦ κτλ. περὶ ὧν πρβλ. Keil Sylloge Inscriptionum Bœoticarum σελ. 144 καὶ Κουμανούδην ἐν Ἀθην. IX, 370.

Καθ' οὓς αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται συνετάχθησαν χρόνους ἡ Κοινὴ εἶχεν εἰσελάσῃ εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ὁσημέραι τὴν ἐγχώριον ὀρθογραφίαν περιώριζεν· ἕνεκα τούτου τὰ τῶν συμπληρώσεων ἱκανῶς δυσχερῆ, οὐχ ἧττον νομίζομεν ὅτι ὁ ἐκδότης ἐνιαχοῦ ὤφειλε νὰ ἀκολουθήσῃ τῇ ἐγχωρίῳ ὀρθογραφίᾳ, π. χ. ἐν σελ. 353, στ. 9 κάτωθεν γράφει γου-(ναι)κί, ἀλλ' ἡ ὀρθογραφία τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης καθαρῶς Βοιωτική, καὶ δὴ γου(νη)κὶ γραπτέον.

Ἐν Βερολίνῳ, τῇ 23/5 Μαΐου 1881.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ (*).

Ἄλλος μέγας καὶ πολὺς Αἰολισμὸς ἀνεκαλύφθη ἐν ταῖς μετοχαῖς εἰς -άμενος· ὅπως ἴδωμεν ἂν ἀληθεύῃ, ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν ἐκτενῶς τὰ κατὰ τὴν μετοχὴν τοῦ μέσου ἐνεστῶτος. Αὕτη δὲν εὐχρηστεῖ ἐν πᾶσι τοῖς ῥήμασιν, οὐδ' ἔχει ἐνεστῶτος σημασίαν, ἀλλὰ ποικίλην, συνήθως ἐπιθετικήν, ἐνίοτε παρῳχημένων χρόνων, ἄλλοτε οὐσιαστικοῦ ὀνόματος.

Σχηματίζονται δὲ αἱ μετοχαὶ αὗται τριχῶς, α') εἰς -όμενος, β') εἰς -ούμενος, γ') εἰς -άμενος· τοῦ πρώτου εἴδους δὲν εὐχρηστοῦσι πολλαί, παρ' ἡμῖν λέγεται «χρειαζόμενος ἄθρωπος = ἐνδεὴς ἢ καὶ χρήσιμος, οὐ χρῄζει τις· ἐν Κρητικῷ θεάτρῳ σελ. 381 ἀξιζόμενος· ἐν Ῥοδίοις ᾄσμασιν ὑπὸ Wagner πουλάκιν φλακιζόμενον· 83 μαραινόμενος ὁ νιός· ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. Ι. 290 ὦ χρόνοι περαζόμενοι!» παρ' ἡμῖν «περαζόμενον καιρόν, ἢ καιρὸν περαζόμενον ἢ καιροὺς περαζόμενους.» Πολλαὶ λήγουσιν εἰς -ουμενος Κρητ. θέατρ. Σάθα 137 πρεπούμενα, 186 καὶ 210 ἀφτουμένο, διὰ τὸν ῥυθμόν, ἡμεῖς τώρα ἀφτούμενο, 260 σερνούμενα· ἡμεῖς λέγομεν ἔρχεται χαρούμενος, εἶνε χαρούμενος = χαίρων· πουλὶ πετούμενο = πετόμενον· τὸ μελλούμενο = πεπρωμένον· τὰ βρισκούμενα (τ.ε. φαγητά) = εὑρισκόμενα· χρειαζούμενο πρᾶγμα = ἀναγκαῖον· ἀξιαζούμενος ὅπως καὶ ἀξιαζόμενος = ἄξιος. Ἐν Κεφαλληνίᾳ λέγεται καλούμενος = ὑγιής· ἐν Νεοελλ. Ἀνάλ. Ι, 146 τὸ στενεούμενο νερὸ πηγαίνει τἀνηφόρι· καὶ ἴσως ἄλλαι τινές. Ἀλλὰ ἴσως πλείους εἶνε αἱ εἰς -άμενος· παρ' ἡμῖν λέγεται, στάμενος = ἐν καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ· στεκάμενα = ἀκίνητα κτήματα· κοιτάμενος = κείμενος, λεγάμενος = ὁ

(*) Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε προηγούμενον τεῦχος ἐν ἀρχῇ.

περὶ οὗ ὁ λόγος, ὁ περιβόητος· Κρητ. θεάτρ. 370 κατεχάμενοι = ἔμπειροι, κατέχοντες· 358 πεμπάμενοι = πεμφθέντες· 241 φοβιζάμενοι, 188 χαιράμενο πρόσωπον, τώρα μόνον χαρούμενο λέγεται· χαιράμενος δὲ καὶ χαιράμενη *ἀντίκειται* τῷ χῆρος χήρα (*)· 368 τρεμάμενη = τρέμουσα, 179 μπιρεζάμενη = ἠμποροῦσα παρὰ Πτωχοπροδρ. στ. 104 διὰ στάμενα τὸ ψηλαφῶ· ἐν Κεφαλληνίᾳ ὑπακουάμενη· κουνάμενος = κενός, ἀλλὰ δὲν παράγεται ἐκ τοῦ κενός, ἀλλ' εἶνε τοῦ κουνῶ, διότι παρ' ἡμῖν λέγεται «ἦρθαν σερνάμενοι κουνάμενοι = πάντες ὅσοι ἠδύναντο νὰ σύρωσιν ἑαυτοὺς ἢ κινήσωσιν· ἡ δὲ ἔννοια τοῦ κενὸς ἐννοεῖται ἐξ ἄλλης φράσεως «ἦρθε κουνῶντας τὰ χέρια του», τ. ε. οὐδὲν ἐν ταῖς χερσὶν ἔχων ἀλλὰ καθειμένος τὰς χεῖρας (**). Βολεζάμενο τοῦ βολεῖ = ἔξεστι, ἐδὴ = δυνατόν. Ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I, 165 ὁ παπᾶς κρεμάμενος ἔγραφε κ' ὑπέγραφε. 176 ἀπ' τὸ θεὸ βρεχάμενοι κ' ἀπὸ τὰ κεραμίδια (ἡμεῖς, βρεχούμενο νερό, καὶ τρεχάμενο = ῥέον), 185 δερνάμενο σκυλὶ κακὸ κυνήγι κάνει· 215 σοινιάμενο κουνιάμενο 'ς τῶ γυναικῶ τὴ τρῦπα (τὸ ἐνώτιον)· 26 ἐρχάμενο τὸ βασιλόπαιδο κ.τ.λ. κ.τ.λ. Ἐρωτᾶται τίς ἡ ἀρχὴ τούτων· αἱ μὲν εἰς -όμενος χρειαζόμενος, φλακιζόμενο μαραινόμενος ὁμαλαὶ ὁμοίως ἀξιαζόμενος, ἀλλὰ τὸ περαζόμενος οὐχί. Περὶ τῶν λοιπῶν εἰς -ουμενος καὶ -αμενος ποιεῖται λόγον ὁ Κοραῆς ἐν Ἀτάκτων IV λέγει ὅτι τὸ χαιράμενος καὶ χαρούμενος εἶνε ἐπίθετα μετοχικά, τὸ πρῶτον λείψανον αἰολισμοῦ τοῦ χαίραμαι χαίρημι ἀντὶ τοῦ χαιρέω, ὅπως ἐλέγετο αἴνημι, νόημι ἀντὶ αἰνέω νοέω, τὸ δὲ δεύτερον χαρούμενος ἀπὸ ἄχρηστον ῥῆμα χαρέω, οὗ

(*) Ἐγὼ ἠξεύρω μόνον τὸ χηρευάμενος καὶ χηρευάμενη ἐν ταύτῃ τῇ σημασίᾳ. Ἴσως λοιπὸν κατὰ παραδρομὴν ἔγραψεν ὁ συγγρ. χαιράμενος. Σ. τ. Ε.

(**) Ἂν τὸ κουνῶ ἐκ τοῦ ἡ κούνια (cunæ) ἢ ἂν ἐκ τοῦ κινῶ κατ' ἐπίδρασιν τοῦ κούνια, δὲν δύναμαι νὰ ἀποφασίσω, εἰ καὶ τὸ β'. μοὶ φαίνεται πιθανώτερον.

τὸ κεχάρηκα κτλ. Ὁμοίως προϋποθέτει ἀλλαχοῦ εἰς ἐξήγησιν τοῦ μελλούμενον ἄχρηστον ῥῆμα μελλέω, ὅθεν ὁ μελλήσω κτλ. Ὁμοίως ἐξηγεῖ καὶ ὁ Οἰκονόμος σελ. 765. Ὁ Μαυροφρύδης ἐν Δοκιμίῳ σελ. 131 ἀναφέρει μετοχὰς εἰς -άμενος, τὸ δεχάμενος καταδεχάμενος, γεναμένος, ἐν 463 παγαιναμένος καὶ ὀνομάζει αὐτὰς «πολύτιμα λείψανα τῆς γεραρᾶς ἀρχαιότητος»· διότι ἐπίστευεν, ὅπως τότε πάντες, ὅτι τὸ α, ι, υ ἦσαν τὰ πρῶτα φωνήεντα ἅτινα οἱ Ἰαπετιτικοὶ λαοὶ εἶχον, τὸ δὲ ε καὶ ο ἀνεπτύχθησαν κατόπιν ἐκ τοῦ α, καὶ ὅτι ἡ νέα ἑλλην. διέσωσε τὸ παναρχαιον ἐκεῖνο φωνῆεν. Σήμερον εἶνε γνωστὸν ὅτι τοῦτο εἶνε παντελῶς ἐσφαλμένον, ὅτι τὰ φωνήεντα ἐν τῇ Ἰαπετιτικῇ γλώσσῃ πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῶν λαῶν εἶχον ὅπως ἐν τῇ ἑλληνικῇ, ἥτις πιστότατα καὶ ἀκριβέστατα ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην γλῶσσαν διέσωσε τὰ ἀρχικὰ φωνήεντα, καὶ ἑπομένως τὰ πολυτίμητα ἅπερ τοὶ θεοὶ ταῦτα λείψανα ἀπέβαλον τὴν πολλὴν τιμήν. Ὁμοίως ἔχει περὶ τῶν εἰς -ούμενος, πετούμενος, γελαζούμενος κτλ. περὶ ὧν ὁ Μαυροφρύδης ἐν σελ. 131 Δοκιμ. λέγει ὅτι τὸ ου ἐνταῦθα σώζει τὴν ἀρχαίαν τοῦ υ προφοράν, ἑπομένως κεῖνται ἀντὶ «γελαζύμενος καὶ ὅτι τοῦτο τὸ υ ἔχει ὅπως τὸ λατιν. **volumus, possumus, dicuntur** κτλ., ἐν οἷς νομίζει ὅτι τὸ υ τὸ ἀρχαῖον ἐσώθη. Σήμερον εἶνε γνωστὸν ὅτι τὸ **u** ἐν τοῖς λατινικοῖς τούτοις δὲν εἶνε ἀρχικόν, ἀλλὰ κεῖται ἀντὶ τοῦ ο, καὶ δὴ οὐδὲν μανθάνομεν ἐκ τούτων εἰς ἐξήγησιν τῶν ἡμετέρων γελαζούμενος, καθ' ὅσον ἡ ἐν ἐκείνοις συμβᾶσα φθογγολογικὴ μεταβολὴ δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἐγένετο καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις. Οὐδ' ἡ τοῦ Κορᾶῆ γνώμη ἐπιτυγχάνει τοῦ ἀληθοῦς, διότι καὶ ἂν πρὸς στιγμὴν παραδεχόμεθα ὅτι ἦτο δυνατὸν ἀπὸ αἰολικοῦ ῥήματος χαίρημι νὰ σχηματίσωσιν οἱ Ἕλληνες κατά τινα αἰῶνα τὸ χαιράμενος καὶ ἀπό τινος μελλέω τὸ μελλούμενο, ἡ δυσχέρεια δὲν λύεται, διότι ὑπολείπονται τοσοῦτοι τύποι, περὶ ὧν ἀνάγκη ν' ἀεροβατήσῃ τις ἐπὶ μακρόν, ὅπως

ἐκ διαφόρων χωρῶν καὶ διαλέκτων συλλέξῃ τι εἰς ἐξήγησίν τινων τῶν ἡμετέρων. Πάντων ἀδύνατον, διότι ὅσα ῥήματα δὲν ἐκλίνοντο ἀρχικῶς κατὰ τὰ εἰς -μι, τ. ε. τὰ -ω λεγόμενα, οὐδέποτε εἶχον ἐν τῇ μετοχῇ οὔτε α οὔτε υ, ἑπομένως τὸ ἐρχάμενος, πεμπάμενος κτλ. οὐδεὶς οὐδεμιᾷ μηχανῇ θὰ ἐξηγήσῃ ποτε φθογγολογικῶς· διότι βεβαίως οὐδεὶς εἶδέ ποτε ἔρχαμαι, ἢ πέμπημι ἢ τὸ γελοιότερον πηγαίναμαι. Θά μας εἴπωσιν ὅτι τὸ πηγαινάμενος ἐπλάσθη οὐχὶ φθογγολογικῶς ἐκ τοῦ πηγαίνω, ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἐρχάμενος. Λαμπρά, ὁμολογῶ, ἀλλὰ ἀφοῦ τὸ πηγαινάμενος ἐπλάσθη κατὰ τὸ ἀρχάμενος, διατί νὰ μὴ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ τοῦτο ἐπλάσθη κατά τι ἄλλος καὶ τοῦτο κατά τι ἄλλο, ὥστε πάντα ὅσα ἀρχῆθεν δὲν εἶχον α ἐν τῇ μετοχῇ νὰ ἐξηγηθῶσι κατὰ τὰ ἀρχικῶς α ἔχοντα; Ὁ ὁμολογῶν ὅτι οἱ λαλοῦντες δύνανται νὰ πλάσωσι τύπον τινὰ κατά τινα ἄλλον, θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι κατὰ τοὺς δύο δύνανται νὰ σχηματίσωσιν ἔτι δύο, καὶ κατὰ τοὺς τέσσαρας, ἔτι τέσσαρας, καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τοῦ ἀπείρου, ἂν μόνον ἔχωσι χρόνον, οἱ δὲ Ἕλληνες εἶχον χιλιάδας ἐτῶν. Κατ' αὐτὰ ἐρωτᾶται τίνα ἦσαν τὰ πρότυπα, καθ' ἃ ταῦτα ἐδημιουργήθησαν· ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἠξεύρωμεν τίνες μετὰ τοῦ α μετοχαὶ τῶν εἰς -μι ῥημάτων. ἦσαν ἐν χρήσει, ὅτε συνέβη ὁ πρῶτος μεταπλασμός, θὰ ἐλέγομεν ὁριστικῶς αὐτάς· τοῦτο δὲν εἶνε δυνατόν, διὸ περιοριζόμεθα εἰς τὸ παρὸν ὑλικόν· ἐν ταῖς καταγραφθείσαις μετοχαῖς εὕρηνται δύο, τὰ στάμενα τοῦ Προδρόμου ἀντὶ ἱστάμενα, καὶ τὸ κρεμάμενος, ἀλλὰ περὶ τούτου δὲν εἶνε βέβαιον ὅτι εἶνε παλαιὸν διασωθέν· κατὰ τὸ στάμενος καὶ κατακτάμενος, ὅπερ καὶ ἐν Ἐρωτοκρ. πάντα μὲ καταστάμενους ἔπρασσε καὶ ξετρέχει, ἐγένετο κατά πρῶτον τὸ στεκάμενος, κατ' αὐτὰ τὸ κοιτάμενος, ἔπειτα τὸ ἀντίθετον τρεχάμενος, ἐρχάμενος, πηγαινάμενος, κουνάμενος, σερνάμενος, πετάμενος, καὶ ἐντεῦθεν κατὰ μικρὸν τὴν κατάληξιν ταύτην οἱ λαλοῦντες μετεβίβασαν καὶ εἰς

ἄλλας καὶ ἔπλασαν νέους τύπους καὶ ὁσημέραι πλάττουσιν.

Διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν καὶ τὸ περαζόμενος οὐχὶ ὡς ἐκ ῥήματος περάζω ἀλλ' ὡς ἀναλογίας σχηματισμὸν πρὸς τὸ ἀξιαζόμενος χρειαζόμενος, τ. ε. οἱ λαλοῦντες ἀπατηθέντες ὑπέλαβον ὅτι τὸ ὅλον -ζόμενος ἦτο κατάληξις καὶ οὐχὶ τὸ -όμενος· παράδειγμα τούτου θὰ ἀναφέρω ἓν μόνον ἐκ τῆς δοκίμου τῶν παλαιῶν γλώσσης, ὅπως μή τις καταγνώσῃ τῶν νέων Ἑλλήνων τῶν τὴν γλῶσσαν πλαττόντων ἀμάθειαν τοσαύτην ὥστε νὰ συγχέωσι θέματα καὶ καταλήξεις, μαθὼν ὅτι οὐδ' οἱ πάλαι σοφοὶ ἔπραττον ἐν τούτοις σοφώτερα. Ἀντίστοιχον τοῦ οἶσθα ἐν τῷ Ἰνδ. λέγεται véttha τ. ε. Ϝοιδ-θα· ἐξ οὗ ἐν τῇ Ἑλλ. κανονικῶς ἐγένετο Ϝοῖσ-θα, καὶ τὸ σ ἀνῆκε τῇ ῥίζῃ κείμενον ἀντὶ τοῦ δ, ἀλλ' ἐκεῖνοι δὲν ἤξευρον γραμματικὴν οὔτε θέματα οὔτε καταλήξεις καὶ ἐνόμισαν ὅτι τὸ σ ἀνῆκεν τῇ καταλήξει. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς εἰς ὀδοντόφωνον λήγουσι θέμασι, ἠρήρεισθα κτλ. καὶ ἐκ τούτων μετεβίβασαν τὸ σθα καὶ εἰς τὸ ἔφησθα καὶ ἤδησθα καὶ φίλησθα κτλ.

Ὁμοίως ἐξηγοῦνται καὶ αἱ μετοχαὶ εἰς -ούμενος· πλεῖστα ῥήματα εἰς -εομαι ἐσχημάτιζον τὸ πάλαι (μέχρι τίνος ἦσαν ἐν χρήσει χρόνου, δὲν ἠξεύρω) τὰς μετοχὰς εἰς -ούμενος. Τίνες τῶν πολλῶν τούτων ζῶσαι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ πρώτου μεταπλασμοῦ ἔδωκαν τὸ παράδειγμα, δὲν ἠξεύρω· τῶν παρατεθειμένων μία μόνη εἶνε ἀρχαία, ἡ καλούμενος, ἀλλ' ἡ παλαιοτέρα γραμματεία σώζει πολλὰς ἐκ συνῃρημένων ῥημάτων, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν δύναμαι νὰ εἴπω τίνες ἦσαν ἀληθῶς δημώδεις καὶ τίνες μακαρονιστικαί, ὅπως ἕκαστος ἔχων πεῖραν τοῦ τότε τρόπου τοῦ γράφειν, ἐννοεῖ. Ὅτι θὰ ὑπῆρχόν τινες, βέβαιον, ἀφοῦ καὶ σήμερον ἐγὼ ἠξεύρω μίαν, αὗται δὲ ἐφειλκύσαντο βαθμηδὸν τὰς εἰς -ομενος, ὥστε ἐλέχθη καὶ καθούμενα, καὶ ἀφτούμενη φωτιὰ κτλ. τὸ γελαζούμενος ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ ἀξιαζούμενος, ὅπως ἀνωτέρω τὸ περαζόμενος

κατὰ τὸ χρειαζόμενος κτλ. Καὶ τὸ ζ τοῦτο ἐντεῦθεν ὑπελήφθη ὅτι ταῖς καταλήξεσι καθόλου ἀνῆκεν, καὶ δὴ ἐλέχθη καὶ μπορεζάμενος, βολεζάμενος κτλ.

Τοῦ μέσου ἀορ. σώζεται παρ' ἡμῖν καὶ ἐν Θήρᾳ μία μόνη μετοχὴ μετὰ σημασίας ἐπιθετικῆς· ἀλλὰ σημειωτέον ὅτι ἦλθε διὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ οὐχὶ ἀμέσως διὰ τῆς παραδόσεως. Ἤκουον δηλ. ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν θανάτῳ θάνατον πατήσας καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι *ζωὴν χαρισάμενος*» καὶ παρανοήσαντες εἶπον ζωὴ χαρισάμενη, π. χ. αὐτὸ τἀντρόγυνο περνᾷ ζωὴ χαρισάμενη = εὐφρόσυνον, εὔθυμον, ἡδεῖαν.

Ἂν λοιπὸν τὰ περὶ τῆς μετοχῆς διαληφθέντα πείθωσίν τινα, ὅπως πείθουσιν ἐμέ, τότε δὲν ἔχομεν ἐν ταῖς μετοχαῖς εἰς -αμενος Αἰολισμόν, ἀλλὰ ἁπλῶς κατ' ἀναλογίαν σχηματισμούς. Ἂν δὲ αἱ εἰς -άμενος εἶνε ψευδαιολισμός, ὁμοίως ψευδαιολισμὸς εἶνε καὶ αἱ δῆθεν μετοχαὶ ἔχω λάβει, γράψει, γράφθη· ἀλλὰ περὶ τούτων θὰ πραγματευθῶμεν προσεχῶς ἐν τῷ περὶ μέλλοντος καὶ παρακειμένου.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νομίζω ὅτι ἐστάλησαν οἱ Αἰολισμοὶ τῆς Νέας Ἑλλ. πρὸς τὴν μητέρα αὐτῶν Σαπφώ, μακρὰν μακρὰν ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἆρα θὰ πράξωσι τὸ αὐτὸ καὶ οἱ Δωρισμοί (*); Ἐν πρώτοις παρατηρῶ ὅτι οὐδὲν θαῦμα, ἂν ἔν τινι ἐπαρχίᾳ τῆς ἑλληνικῆς γῆς ἔνθα πρότερον κατῴκουν Δωριεῖς, σώζονται καί τινες Δωρισμοί ἢ ἄν τις θέλῃ, ἐν ταῖς ὑπὸ Αἰολέων κατοικουμέναις τὸ πάλαι χώραις, καί τις Αἰολισμός· δέν με λανθάνει ὅτι λέξεις προδήλως τὸν δώριον χαρακτῆρα φέρουσαι καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἀκούονται καὶ ἐν Κρήτῃ, ἴσως καὶ ἀλλαχοῦ· παρ' ἡμῖν εἶνε συνηθέστατα τὰ μανίζω = μηνίω, κανάτι = κανήτιον,

(*) Ὡς πρὸς τὴν παροῦσαν ἐξέτασιν εἶνε φυσικὰ ἀδιάφορον ἂν Δωρικὴ καὶ Αἰολικὴ ὡς μία διάλεκτος ὑπολημφθῶσιν, ὅπως τινὲς θέλουσιν, ἢ ἂν δύο.

ὅτινος = οὔτινος, ἐπὶ ἀοριστολογικῆς ἐννοίας «ὅτινος κι' νᾶ τὸ 'πῇς, δέν σου τὸ πιστεύει.» Ἐν ταῖς περὶ τὸ Ἡράκλειον χώραις τὸς = τούς, π. χ. δὲν τὸς εἶδα, δὲν τὸς τὸ 'πα. Ἀλλ' ὁσάκις ἀναλογίζεταί τις ὅτι οἱ Δωριεῖς δὲν ἀπετέλουν τὸ ὅλον ἑλληνικὸν ἔθνος, μάλιστα ἐν τοῖς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνοις, ὅτι ἡ γραμματεία αὐτῶν ἦτο μηδὲν ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ Κοινῇ συνταχθεῖσαν, ὅτι ἀπὸ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς οἱ Δωριεῖς ἀπὸ τοῦ τετάρτου αἰῶνος π. Χ. σχεδὸν ἐξέλιπον ἢ τοὐλάχιστον ἐν μόνῃ τῇ Πελοποννήσῳ μικρά τινα ἔπραττον (*), ἐν ᾧ χρόνῳ ἡ πολλὴ μᾶζα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἑλληνικαῖς τότε χώραις παντελῶς ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῶν Δωριέων καὶ πολιτικῶς ἕδρα καὶ τὴν λεγομένην Κοινὴν ἐδημιούργει, ὅταν τις ταῦτα ἀναλογισθῇ, θὰ καταντήσῃ, δὲν ἀμφιβάλλω, εἰς ἀμφιβολίαν περὶ τῆς λεγομένης ἐπικρατήσεως τῆς Δωρικῆς διαλέκτου, καὶ περὶ τῶν Δωρισμῶν ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ. Εἶνε δὲ σήμερον ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ἡ γλῶσσα τῆς συμπάσης Ἑλλάδος, τῶν Σποράδων καὶ Κυκλάδων, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἴσως καί τινων μερῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἀποτελοῦσι μίαν καὶ μόνην γλῶσσαν εἰς ἰδιώματα τοπικά, ἀλλ' οὐκ εἰς διαλέκτους διαιρουμένην. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ὁμοιότης αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ὑπόθεσιν καθ' ἣν αἱ χῶραι τῆς Ἑλλάδος ἐρημωθεῖσαι κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ὑπὸ τῶν ἐπιτρεχόντων τὴν Ἑλλάδα βαρβάρων ἀπῳκίσθησαν κατόπιν ἐκ Βυζαντίου. Ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι ἕνα μόνον ἀποικισμὸν ἐκ Βυζαντίου ἠξεύρω, τὸν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν ἕξωσιν τῶν Ἀράβων, ἀγνοῶ δ' ὅμως ἂν καὶ οὗτος ἦτο διοικητικῆς μόνον

(*) Οὐδείς, πιστεύω, θὰ δυνηθῇ ν' ἀποδείξῃ ὁπωσδήποτε ὅτι ἡ πρόσκαιρος καὶ ἡμιτελὴς τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀχαιῶν πολιτικὴ ἐπίδοσις ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ τὰ ἐπίσημα αὐτῶν ἔγγραφα φαίνονται ἀνάμικτα κοινοῖς τύποις, πρβλ. Ἐρν. Κούρτιον ἐν Δελφ. Ἀνεκδότοις σελ. 89.

φύσεως, ὅπως οἱ εἰς Ἀνατολικὴν Ῥωμυλίαν ἀποστελλόμενοι Ῥῶσσοι, ἢ ἂν καὶ χάριν τοῦ ἀραιωθέντος πληθυσμοῦ. Ἐρωτήσας δὲ ἄνδρα δοκιμώτατον τὰ Βυζαντιακὰ ἔμαθον ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη τοῦ δι' ἀποικιῶν ἐξελληνισμοῦ τῆς ἤδη πρότερον ἐκβαρβαρωθείσης δηθεν Ἑλλάδος στηρίζεται πιθανώτατα ἐπὶ τῶν περιβοήτων διισχυρισμῶν τοῦ Φαλλμεράϋερ, οἵτινες ἔσχον τὴν τύχην νὰ μείνωσιν ἁπλοῖ διισχυρισμοί, διότι οὐδ' αὐτῷ εἶνε γνωσταὶ ἄλλαι ἀποικίσεις. Πρὸς τούτοις ὅτι οἱ Πατρεῖς καὶ οἱ Θεσσαλονικεῖς ἀπέκρουσαν τοὺς πολιορκοῦντας τὰς πόλεις αὐτῶν βαρβάρους τῇ βοηθείᾳ ἁγίων, οὐχὶ δὲ τῶν Βυζαντίνων. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὁ ἀνασκοπῶν μεθ' ὁπόσης ἀσυγγνώστου ἀμελείας καὶ ἀκηδείας μετεχειρίζοντο τὴν Ἑλλάδα οἱ Βυζαντῖνοι μέχρι τῶν Σταυροφοριῶν, εὑρίσκει ὅτι αἱ ἀποικίσεις αὗται αἱ ὑπ' οὐδενὸς μνημονευόμεναι ἔχουσι καθ' ἑαυτὰς πολὺ τὸ ἀπίθανον, καί, ἂν μὴ παντάπασιν ἀπατῶμαι, οὐδὲν ἄλλο ἐπιζητοῦσιν αἱ ἐπ' αὐτῶν στηριζόμεναι περὶ γλώσσης ὑποθέσεις ἢ νὰ ἀποδείξωσι τὸ ἄγνωστον δι' ἀγνωστοτέρου καὶ πρὸς τούτῳ ἀπιθάνου· ὁ δὲ ἐξακολουθῶν νὰ πιστεύῃ αὐταῖς μετακυλίει, ἴσως ἐν ἀγνοίᾳ, τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης ἀπὸ τῆς κυρίας αὐτοῦ θέσεως εἰς ξένην, ὅπως λύσωσιν αὐτὸ οἱ ἀδυνατοῦντες καὶ νὰ ἄψωνται αὐτοῦ.

Ἂν δὲ ἡ γλῶσσα σήμερον ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων εἶνε μία καὶ ἀδιαίρετος εἰς διαλέκτους διαστελλομένας ἀλλήλων κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἀρχαίων διαλέκτων, καὶ ἂν φαίνεται δυσχερὲς καὶ ἀπίθανον ὅτι ἡ Δωρικὴ διάλεκτος ἠδύνατο νὰ ἐκνικήσῃ οὕτω, ἀνάγκη νὰ ζητηθῇ ἡ πηγὴ καὶ βάσις τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης ἀλλαχοῦ, καὶ τοῦτο τὸ ἀλλαχοῦ εἶνε, νομίζω, ἡ γλῶσσα ἐκείνη, ἥτις ἐπὶ τῶν Διαδόχων καὶ ἑξῆς ἐπικρατήσασα καθ' ἅπαντα τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ὠνομάσθη Κοινή.

Ἀλλ' ἴσως παρατηρήσῃ τις ὅτι ἡ ἐπικράτησις αὕτη τῆς Κοινῆς κατὰ τοὺς εἰρημένους χρόνους πρέπει νὰ ἐννοῆται

ὡς πρὸς τὴν γραφομένην μόνον γλῶσσαν, οὐχὶ δὲ καὶ ὡς πρὸς τὴν λαλουμένην, τοῦτο μὲν ὅτι ὁ Στράβων ἐν τῷ πρώτῳ μ. Χ. αἰῶνα μαρτυρεῖ ὅτι πᾶσα ἡ Πελοπόννησος ἐδώριζεν, τοῦτο δέ, ὅτι, ἂν τὴν παντελῆ ἐκνίκησιν τῆς Κοινῆς παραδεχθῶμεν, δὲν ἐννοοῦνται οἱ ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ δωρισμοί· ἐκτὸς τούτου ὁ Τατιανὸς γράφων κατὰ τῶν τὴν πάτριον θρησκείαν ἀσπαζομένων ἔτι Ἑλλήνων λέγει «μόνοις δ' ὑμῖν συμβέβηκε, μηδὲ ἐν ταῖς ὁμιλίαις ὁμοφωνεῖν. Δωριέων μὲν γὰρ οὐχ ἡ αὐτὴ λέξις τῆς ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς, Αἰολεῖς τε οὐχ ὁμοίως τοῖς Ἴωσι φθέγγονται κτλ.» Ἑπομένως ἡ παραδοχὴ τῆς ὑπεροχῆς τῆς Κοινῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν λαλουμένην γλῶσσαν φαίνεται φέρουσα μεθ' ἑαυτῆς ἄτοπα.

Εἰς ταῦτα ἀντιπαρατηρῶ ὅτι δὲν εἶνε ὀρθὸς ὁ διισχυρισμὸς ὅτι ὁ ὅρος «Κοινὴ γλῶσσα» πρέπει νὰ ἐννοῆται μόνον ὡς πρὸς τὴν γραφομένην γλῶσσαν, καὶ πρὸς τοῦτο ἀναφέρω δύο εἴπερ τινας καὶ ἄλλους ἀξιοπίστους μάρτυρας· ὁ Winer ἐν τῇ Γραμματικῇ τῆς Καινῆς Διαθήκης § 2 λέγει «ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου καὶ τῶν Διαδόχων ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπέστη διττὴν ἐσωτερικὴν μεταβολήν, καθ' ὅσον τοῦτο μὲν ἐσχηματίσθη πεζὴ γραφομένη γλῶσσα, ἥτις βάσιν μὲν εἶχε τὴν Ἀττικήν, διεστέλλετο δὲ αὐτῇ διὰ τῆς παραδοχῆς τοῦ καθόλου ἑλληνικοῦ καὶ μάλιστα διά τινων ἐπαρχιακῶν ἰδιωτισμῶν, τοῦτο δὲ παρήχθη γλῶσσά τις λαλουμένη, ἐν ᾗ ἀνεμίχθησαν αἱ ἰδιότητες τῶν διαφόρων καὶ τέως κεχωρισμένων διαλέκτων τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν φυλῶν, καὶ μάλιστα αἱ τῆς Μακεδονικῆς. *Ἡ λαλουμένη δ' αὕτη*, διάφορος κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαρχίας μάλιστα τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, ἀποτελεῖ τὸ φουδαιότατον στοιχεῖον καὶ τὸ ὕφος τῶν Ο' καὶ τῶν Ἀποκρύφων καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης»· καὶ § 4 Βάσιν τῆς γλώσσης τῆς Καινῆς Διαθήκης εὑρίσκομεν τὰς ἰδιότητας τῆς μεταγενεστέρας ἑλλην. *λαλουμένης γλώσσης*, αἵτινες ὅμως μᾶλλον ἔν τισι τύποις ἢ συντακτικαῖς πλοκαῖς συνί-

σταναι»· καὶ ἐν σελ. 21 «οἱ Ἑβραῖοι ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Παλαιστίνῃ ἐμάνθανον τὴν ἑλλην. γλῶσσαν κατὰ πρῶτον ἐκ τῆς συναναστροφῆς μετὰ ἑλληνιστὶ λαλούντων, οὐχὶ ἐκ βιβλίων, καὶ δὴ οὐδὲν θαῦμα ἂν οὗτοι καὶ γράφοντες διετήρουν ὡς τὰ πολλὰ τὰς ἰδιότητας τῆς δημώδους ἑλλην. γλώσσης·» «ὅτι δὲ οὐδὲ τῷ Παύλῳ οὐδεμία φιλολογικὴ ἑλληνικὴ παιδεία πρέπει ν' ἀποδοθῇ, εἶνε βέβαια σήμερον ἀνεγνωρισμένον.» Καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος λέγει ἐν Κορινθ. Β. 11, 6· λογίζομαι γὰρ μηδὲν ὑστερηκέναι τῶν ὑπὲρ λίαν ἀποστόλων· εἰ δὲ *καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ*, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει. Καὶ Sturz de dial. Maced. et Alex. καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν σελ. 52 «ἡ μετάφρασις τῶν ἱερῶν βιβλίων ἅτε χάριν τῶν δημοτικῶν τ.ε. ἀπαιδεύτων μάλιστα ἀνθρώπων γενομένη εὐκόλως φαίνεται ὅτι ὤφειλε νὰ προσαρμόζηται πρὸς τούτων τὸ πνεῦμα καὶ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι.

Κατ' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς μάρτυρας καὶ κατ' ἀλήθειαν ἡ γλῶσσα τῶν Γραφῶν εἶνε ἡ τότε ἐν Ἀφρικῇ καὶ Ἀσίᾳ μάλιστα, λαλουμένη γλῶσσα, ἀποτελεσθεῖσα βεβαίως, ὅπως καὶ οἱ πληθυσμοὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν, ἐκ τῶν διαφόρων τότε ἔτι λαλουμένων ἑλλην. διαλέκτων, ἀλλ' οὐχ ἧττον τότε ἤδη συγχωνευθεῖσα εἰς ἓν καὶ μόνον κρᾶμα, ἐν ᾧ καὶ τυφλῷ δήλη ἡ ἀπόλυτος ὑπεροχὴ τῆς Ἀττικῆς ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν καὶ τοὺς φθόγγους, περὶ ὧν μόνων ὁ λόγος· διότι οἱ φθόγγοι καὶ ἡ κλίσις εἶνε τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς γλώσσης, οὐχὶ αἱ λέξεις. Ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι πιθανώτατα διετηρήθησαν μακρότερον χρόνον αἱ κατὰ τόπους διάλεκτοι, ἀλλὰ καὶ αὗται σὺν τῷ χρόνῳ ὑπέκυψαν (*) εἰς τὴν τότε παντοδύναμον ἅτε ὑπὸ πολλῷ πλειόνων λαλουμένην Κοινήν· τοῦτο δὲ ἐγένετο διὰ τῶν σχολείων, διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ Κοινῇ συγγεγραμμένων, διὰ τῆς Ἐκ-

(*) Ὁ Giese ἐν σελ. 135 über den æol. Dialect ὁρμώμενος ἀπὸ ἐσφαλμένων θεωριῶν ἀποφαίνεται τὴν ἐναντίαν γνώμην.

κλησίας βραδύτερον (ἐν ᾧ μόνον τὴν Κοινὴν ἤκουον οἱ φοιτῶντες, διότι τὰ βιβλία τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀπαξάπαντα ἐν τῇ Κοινῇ συνετάχθησαν, καὶ ὡς ἐκ τῶν λόγων τοῦ Τατιανοῦ δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, αὐτὴ ὑπελήφθη ὡς ἐπίσημος γλῶσσα τῶν Χριστιανῶν, ὧν αἱ φάλαγγες ὁσημέραι ηὐξάνοντο) διὰ τῆς ἀποκλειστικῆς χρήσεως εἰς πᾶσαν γραφὴν μόνης τῆς Κοινῆς, διὰ τῶν δικαστηρίων, διὰ τῆς ἀναμίξεως τῶν διαφόρων φυλῶν ἕνεκα τῆς παύσεως τῶν ἐσωτερικῶν ἐρίδων μετὰ τὴν δούλωσιν τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τούτων καὶ χιλίων ἄλλων λόγων ἰσχυόντων ἐπὶ χίλια τοὐλάχιστον ἔτη ἠδύναντο κατὰ μικρὸν νὰ ἐντυπωθῶσι πολλοὶ ἢ μᾶλλον οἱ πλεῖστοι τύποι τοῦ ὀνόματος καὶ ῥήματος τῆς Κοινῆς εἰς τὴν λαλουμένην γλῶσσαν παραγκωνισθέντων κατὰ μικρὸν τῶν διαλεκτικῶν.

Ἡ δὲ τοῦ Χριστιανοῦ Τατιανοῦ μαρτυρία δὲν ἀποδεικνύει ὅ,τι ζητεῖ, διότι φαίνεται ὅτι ὑπὸ ζήλου χριστιανικοῦ ἐλαυνόμενος καὶ θέλων νὰ παραστήσῃ τὰ τῶν εἰδωλολατρῶν ἄτακτα καὶ πολύπλοκα, λέγει ὅτι καὶ οἱ Ἴωνες ἐφθέγγοντο, ἐν ᾧ εἶνε γνωστὸν ὅτι καὶ πρὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου παρήκμαζεν καὶ μετ' αὐτὸν ἐξέλιπε πρώτη ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Στράβωνος, διότι λέγει «*ἄλλοι δ' ἄλλως διαλέγονται, δοκοῦσι δὲ δωρίζειν ἅπαντες.* . » διατί λέγει «*ἄλλοι δ' ἄλλως, καὶ δοκοῦσι δέ.* . ; ἄν τις συνάψῃ τὴν μαρτυρίαν ταύτην μετὰ τῆς τοῦ Παυσανίου καθ' ἣν «τὴν καθαρὰν Δώριον μόνοι οἱ Μεσσήνιοι ἐλάλουν», θὰ πιστεύσῃ ὅτι οἱ πολλοὶ Πελοποννήσιοι οὐχὶ καθαρὰν ἀλλ' ἀνάμικτόν τινα διάλεκτον ἐλάλουν, καὶ ἀναμφιβόλως ἡ διάλεκτος αὕτη ἦτο ἀνάμικτος τύποις τῆς Κοινῆς, καὶ ταύτην, πιστεύω, δύναται νὰ χαρακτηρίσῃ τις βοηθείᾳ τῶν ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς ἀπὸ τοῦ τρίτου ἤδη αἰῶνος π. Χ. οἱ Κοινοὶ τύποι εἰσδύουσι καὶ ὅσον τις κατέρχεται, βλέπει ὅτι καίτοι ἐπειρῶντο πολλάκις νὰ γράφωσι τὰς ἀρχαίας διαλέκτους οὕτως οἱ Κοινοὶ τύποι εἶχον καθολικευθῆ εἰς τὴν

τότε συνήθειαν ὥστε ὁσημέραι ἐκβάλλουσι τοὺς διαλεκτικούς, μέχρις οὗ μόνος δωρισμὸς εἶναι τὸ ᾱ.

Ἂν τις ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτων, παρακαλῶ αὐτὸν ν' ἀναγνώσῃ τὰς ἐν C. I. G. ἐκδεδομένας Λακωνικὰς καὶ Μεσσηνιακὰς ἐπιγραφάς, πρὸς δὲ καὶ τὰς Ἀργείας καὶ Δελφικὰς καὶ Κρητικὰς καὶ θὰ πεισθῇ ὅτι μόνος ὑπολειπόμενος ἐν αὐταῖς δωρισμὸς εἶνε τὸ ᾱ.

Ἐκτὸς τούτων ἂν ἀναλογισθῇ τις πόσον προσήγγισεν εἰς τὴν γραφομένην γλῶσσαν ἀπὸ 50 ἐτῶν ἐν Ἑλλάδι ἡ γλῶσσα τόπων τινῶν, ἔνθα ἡ παιδεία δαψιλῶς διαδίδεται (καὶ ταῦτα ἐνῷ ἐλλείπουσιν ἡμῖν ἔτι ἀληθῶς δόκιμοι συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ καὶ τὸ σημεῖον ἀφ' οὗ ὡρμήθημεν ἀπείρῳ χαλεπώτερον), καὶ ὅτι ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ἑλληνικοῖς χρόνοις, ἂν καὶ ἡ δόκιμος καὶ ἀληθὴς παιδεία τῶν παλαιῶν χρόνων ἐξέλιπεν, τὰ παλαιὰ γράμματα μάλιστα ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν ἐκαλλιεργοῦντο καὶ τὸ πνεῦμα τῆς φιλομαθείας οὐδέποτε ἐσβέσθη, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος εἶπε τὸ περίφημον ἐκεῖνο «οἱ δὲ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν», δὲν θὰ εὕρῃ ἄτοπον τὴν ἐκ τῶν προτέρων ὑπόθεσιν ὅτι ἦτο δυνατὸν τὸ τυπικὸν μέρος τῶν κατὰ τόπους ἀσυναρτήτων διαλέκτων νὰ ὑπέκυψεν εἰς τὸ τῆς Κοινῆς. Ὅτι δὲ ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι τὴν σιδηρᾶν πειθαναγκὴν τῆς ἀποδείξεως τοῦ εἰρημένου ἔννοεῖ ἕκαστος, οὐδὲ ἐσκοπεῖτο δι' αὐτῶν· αὕτη θὰ προέλθῃ ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν τῆς φθογγολογίας καὶ τῶν τῆς κλίσεως τῆς νέας ἑλλην. πρὸς τὴν Κοινήν. Τὴν παραβολὴν δὲ ταύτην ἔπραξαν οἱ φιλόλογοι πρῶτοι, ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀδυνατοῦντες φύσει νὰ ἐξηγήσωσι πάντα κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς, τοῦτο δὲ ἀγνοοῦντες τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς γλώσσης κατὰ τὴν μακραίωνα αὐτῆς πορείαν κατέφευγον ὅπως ἐξηγήσωσι ὅ,τι τῆς Κοινῆς διεστέλλετο εἰς τὰς ἀρχαίας διαλέκτους, ὅθεν τὰ εἰδικώτατα ἐκείναις πλειστάκις ἐκαθολικεύοντο καὶ ἀτυχοῦς ἐτύγχανον ἐφαρμογῆς. Πολλῷ δὲ χείρω διέπραξαν μετὰ ταῦτα οἱ ὑπο-

λαμβανόμενοι πεπαιδευμένοι γλωσσολόγοι· π. χ. ἐγίνωσκον ὅτι πάλαι ποτὲ αἰῶνας πολλοὺς πρὶν ὀνομασθῇ ἑλληνική, ἡ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων εἶχε φθόγγον τινὰ j. Τοῦτον πρὸ Ὁμήρου οἱ λαλοῦντες εἶχον καθ' ὁλοκληρίαν ἀποβάλῃ διὰ διαφόρων ὁδῶν, ὥστε παρ' Ὁμήρῳ οὐδ' ἴχνος αὐτοῦ σώζεται. Τὸν φθόγγον τοῦτον ἐκτήσατο ἡ γλῶσσα, ἀφοῦ ἄλλους φθόγγους ἔτρεψεν εἰς αὐτόν. Ἀλλ' οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐπίστευον ὅτι οἱ λαλοῦντες ἀγνώστῳ τινὶ τρόπῳ καὶ δυνάμει διετήρησαν τὸν πανάρχαιον ἐκεῖνον φθόγγον, καὶ φιλοτιμοῦνται ν' ἀνακαλύπτωσιν αὐτὸν πανταχοῦ· οὕτως ὁ Μαυροφρύδης καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ κάμνει χρῆσιν τούτου καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Kuhn VII διδάσκει ὅτι τὸ γ ἐν τῷ ἐπείναγα φιλάγω κτλ. κεῖται ἀντὶ τοῦ j, καὶ κατάγεται ἐκ χρόνων ὠγυγίων· ὁμοίως καὶ ὁ κ. Deffner ἐν Νεοελλην. Ἀνάλεκτα καὶ ἐν Neogræca πολλαχοῦ π. χ. ὅτι τὸ πετάγω = πεταιjω, καὶ τὸ κρύβγω κεῖται ἀντὶ κρυφ-jω, ὃ ἀδύνατον, διότι θὰ ἔμενε κρύφιω, καὶ ὅτι ἐκ τούτων προῆλθε τὸ κρύβω κατ' ἀποκοπὴν τοῦ γ, ὃ ἀδύνατον καὶ φθογγολογικῶς, διότι τὸ σύμπλεγμα βγ δὲν ἀποβάλλει τὸ γ, καὶ ἱστορικῶς διότι τὸ κρύβω κεῖται ἐν τῇ Γραφῇ καὶ εἶνε τοὐλάχιστον 1000 ἐτῶν πρεσβύτερον τοῦ κρύβγω, ὅπως καθόλου οἱ εἰς βγω καὶ -ευγω τύποι. Καὶ ἐν τῷ νεωτάτῳ ἔργῳ του ὁ κ. Deffner ζητεῖ τὸ ἔρημον ἐκεῖνο j καὶ ἐν τῷ ἀνοίντου = ἀνοίγω τῶν Τσακώνων καὶ ἐν τῷ ἄλιου καὶ ἄλια. Καὶ ἄλλοι ἄλλα ὁμοίως ἄτοπα καὶ ἀδύνατα. Ἂν δὲ φθόγγους τῇ ἑλλην. γλώσσῃ παντελῶς ξένους εἰς ἐτυμολογικοὺς καὶ ἄλλους σκοποὺς δὲν δισταζουσι νὰ παραλαμβάνωσι βοηθούς, ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι τοὺς ὑπάρχοντας ἐν ταῖς ἀρχαίαις καὶ ταῖς νῦν ἀποκέντροις διαλέκτοις ἀπαξάπαντας νομίζουσιν ὅτι κατὰ βούλησιν δύνανται νὰ μεταχειρίζωνται καθολικεύοντες αὐτούς, καὶ ἂν οἱ διάφοροι χρόνοι καὶ τόποι καὶ οἱ οὐχὶ εἰς ἀεὶ διαρκὲς κῦρος ἔχοντες φθογγολογικοὶ νόμοι βοῶσιν, οὐδὲν ὠφελεῖ· π. χ. τὸ σ ἀντὶ τοῦ θ ἀπηγγέλλετο

ὑπὸ τῶν Λακώνων τῶν μεταγενεστέρων, οἱ ἐτυμολογοῦντες τὸ ψὲς ἀπὸ τοῦ χθὲς παρεδέχοντο ἄνευ τύψεως τῆς συνειδήσεως καὶ ἐν τῷ νέῳ Ἑλλην. τὴν μεταβολὴν ταύτην, ἣν ὁ κ. Deffner ἐν Neogr. 263 ἐπιδοκιμάζει. Ὅτε τὸ j ἐκεῖνο ἐν τῇ γλώσσῃ ὑπῆρχε, πιθανώτατα καὶ τοῦτο καὶ τὸ k εἶχε πρὸ τῶν φθόγγων e, i, ἄλλην προφορὰν ἢ σήμερον, διὸ συμπεσόντα συνεχωνεύοντο εἰς σσ, ττ, σήμερον οὐχί, διότι λέγομεν συκιά, χτικιό, κτλ. Ὁ κ. Def. ὅμως ἐν Νεοελλ. Ἀνάλ. οὐδεμίαν εὑρίσκει δυσχέρειαν νὰ παραγάγῃ τὸ κηπούρισσα ἐκ τοῦ κηπουρικοῖja, καὶ τὸ βασίλισσα ἐκ τοῦ βασιλικοja, ἀδιαφορῶν παντελῶς ἂν ὅτε τὸ κηπούρισσα ἐλέχθη κατὰ πρῶτον, ὑπῆρχε τὸ κηπουρικὸς ἢ τὸ ja. Περὶ τῶν ἐργασιῶν τούτων δύναταί τις ἀληθέστατα νὰ εἴπῃ ὅτι εἶνε οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀσύνετος ἐφαρμογὴ συνετῶν ἀρχῶν, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα ἡ ἀποτυχία ἦτο ἀναπόφευκτος, ἥτις καὶ ἐπῆλθε δυστυχῶς ἐν ὅλῳ τῷ μέτρῳ, ὅπως πᾶς τις πείθεται παρατηρήσας ὅτι καίτοι οἱ ἄνδρες οὗτοι ἀπὸ τοσούτων ἐτῶν τὸ ξύλον τῆς γνώσεως ἀναμασῶνται, οὔτε γενναῖόν τι προήνεγκαν οὐδὲ τὴν ἐπιστήμην παρὰ τοῖς φιλομαθέσι νέοις ὁπωσδήποτε διέδωκαν.

Ἡ ἄτοπος λοιπὸν ἐφαρμογὴ πολλῶν θεωριῶν καὶ ἡ ἄγνοια τῆς ἱστορίας συνετέλεσαν καὶ εἰς ἀνακάλυψιν πολλῶν Δωρισμῶν, οὓς ἀνάγκη νὰ βασανίσωμεν, ἂν εἶνε ἀληθεῖς καὶ γνήσιοι ἢ κίβδηλοί τινες χαρακτῆρες ἔχοντες μὲν ὁμοιότητά τινα ἐκείνοις, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ παράγειν τοὺς ἁπλουστέρους.

Οὕτω π. χ. ὑπολαμβάνεται Δωρισμὸς ὁ τονισμὸς οἱ ἄνθρώποι ἐλέγαν, πολέμοι, ἐγράφαν, ἐφέραν κτλ. διότι οἱ Δωριεῖς κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν γραμματικῶν οὕτως ἐτόνιζον· ἀλλὰ πρῶτον ἀπορεῖται πῶς οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Αἰολέων ἔμαθον τοῦτον τὸν τονισμὸν παρὰ τῶν Δωριέων· δεύτερον παρατηρεῖται ὅτι ὁ τονισμὸς οὗτος δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν καὶ ἐν τῇ Δωρίδι ἔκτασιν, καὶ οὐδεὶς εὐπρόσωπος λόγος φαίνεται τούτου, π.χ. διατί λέ-

γομεν γέροντες, ἄρχοντες ἔρωντες, οὐχὶ γερόντες; διατί εὑρισκούμενοι, χρειαζόμενοι κτλ. οὐχὶ δὲ χρειαζομένοι; τοῦ προπαροξυτονισμοῦ τούτου αἰτίαν οὔτε ἀνέγνωσά που οὔτε νὰ ἐξεύρω δύναμαι. Ὁ Δωρισμὸς λοιπὸν οὗτος ἀνερμηνεύτῳ τῷ τρόπῳ καὶ ἠλαττώθη καὶ ἐπολλαπλασιάσθη. Μήπως δὲν εἶνε Δωρισμός; Καὶ δι' ἄλλα καὶ διότι ἀπώλετο ἐν τῇ γλώσσῃ ἡ διαφορὰ τῶν βραχειῶν καὶ μακρῶν συλλαβῶν (καὶ τοῦτο οὐχὶ χθὲς καὶ πρῴην, ἀλλ' ἤδη ἐν τοῖς πρώτοις αἰῶσι μ. Χ. πάντως πρὸ τῆς καταλύσεως τοῦ Δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους), ὁ τόνος παρ' ἡμῖν ἀπέβαλε πολὺ τῆς ἀρχαίας εὐκινησίας (*), διὸ λέγομεν ἡ θάλασσα τῆς θάλασσας, ἡ μέλισσα, τῆς μέλισσας, οἱ μέλισσες, τὲς μέλισσες· ἐν τοῖς συνθέτοις τοῦτο ἔτι μᾶλλον, ὁ κακόμοιρος, οἱ κακόμοιροι ἀθρώποι, ἡ κακόμοιρη, τοὺς κακόμοιρους, οἱ ἀδιάντροποι, τοὺς ἀδιάντροπους. Τὸ μόνον σημεῖον ἐν ᾧ παρατηρεῖται ἔτι εὐκινησία τις ἐν τῷ τόνῳ εἶνε, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, ἡ γεν. τοῦ ἑνικοῦ ἀριθ. τῆς II κλίσ. καὶ τοῦ πληθ. τῆς I ἐνίοτε· π.χ. ὁ ἄνθρωπος, ὁ πόλεμος τὸ ἄλογο τοῦ ἀνθρώπου τοῦ πολέμου τοῦ ἀλόγου, καὶ αἱ μέλισσες τῶν μελίσσω ἢ μελισσῶ. Ἐν πᾶσι δὲ τοῖς λοιποῖς ὁ τόνος εὐχαριστεῖται νὰ μένῃ ἐπὶ τῆς αὐτῆς συλλαβῆς, π.χ. ὁ Φίλιππας τοῦ Φίλιππα, ὁ κάνονας τοῦ κάνονα, οἱ χρειαζόμενοι, τοὺς χρειαζόμενους, ὁ μάγερας τοῦ μάγερα. Ταῦτα ἔχων τις πρὸ ὀφθαλμῶν δὲν δικαιοῦται νὰ συναγάγῃ τὸ ἁπλοῦν συμπέρασμα ὅτι ἐπειδὴ ἀνέκαθεν ἐλέγετο τοὺς ἀνθρώπους, τῶν ἀνθρώπω(ν), τοὺς πολέμους, τῶν πολέμω(ν), δι' αὐτὸ ἐλέχθη καὶ οἱ ἀνθρῶποι, οἱ πολέμοι; καὶ διότι αἱ αἴτ. τῶν μετοχῶν εἷς -μενος εἶνε σπάνιαι δι' αὐτὸ ἐφειλκύσθησαν ὑπὸ τῶν συχνοτέρων ὀνομαστικῶν. Ὁμοίως ὅτι διότι ἐλέγετο, ἐφέ-

(*) Καὶ αὐτὴ ἡ δόκιμος εἶχεν ἀποβάλῃ μέρος, διότι ἐτόνιζε φημὶ κατὰ τὸ φαμὲν ἀντὶ φῆμι, καὶ ἐπέπιθμεν κατὰ τὸ πέποιθα ἀντὶ ἐπεπιθμέν, καὶ ἴδμεν κατὰ τὸ οἶδα ἀντὶ ἰδμὲν κτλ.

ραμεν, ἐφ'ρετε, διὰ τοῦτο καὶ ἐφέραν(ε); Κατ' αὐτὸν καὶ μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύναταί τις νὰ ἔννοήσῃ τὸν τονισμὸν τοῦ ἐβρέχουμουν, ἐλέγουμουν, τ.ε. κατὰ τὰ ἐβρέχεσο ἐβρέχεντο, ἐλέγεσο ἐλέγεντο, ἄλλως μένει ἀκατάληπτος.

Ἄλλος σπουδαῖος Δωρισμὸς τὰ εἰς -ας καὶ -α λήγοντα πλεῖστα ὀνόματα τῆς πρώτης κλίσεως, ἃ φυλάττουσι τὸ α ἐν πάσαις ταῖς πτώσεσι τοῦ ἑνικοῦ καίτοι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἀττικῆς ὤφειλε νὰ τρέπηται εἰς η καὶ ου· οὕτω τὰ προειρημένα ἡ θάλασσα τῆς θάλασσας, ἡ μέλισσα τῆς μέλισσας, τῆς δόξας, τῆς γλώσσας, ὁ πατέρας τοῦ πατέρα, ἡ ἀκρίδα τῆς ἀκρίδας (*). Ἐπὶ τούτων στηριχθεὶς ἐσχάτως ὁ κ. Def. ἐδήλωσεν ἡμῖν ἐν παρενθέσει ὅτι «ἤδη ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπικρατήσῃ ἡ Δωρικὴ διάλεκτος» Arch. σελ. 65. Δυστυχῶς ἐπιλαθόμενος ὁ κ. Def. ὅτι ἐν ταῖς ἱστορίαις δὲν ἐκφέρονται αἱ χρονολογίαι διὰ τοῦ «ἤδη ἐν τῷ μεταξύ», ἀλλὰ δι' ἀριθμῶν, καὶ ὅτι τὰ ἀόριστα ταῦτα οὐδὲν ὡρισμένον δύνανται νὰ σημαίνωσιν, ἀφῆκεν τὰ πάντα ἀόριστα.

Δηλώσας ἐν ἄλλῳ τόπῳ, ἣν περὶ τούτων ἔχω γνώμην, ἐν ἐκτάσει, παρατηρῶ ἐνταῦθα ὅτι τὸ α ἐν τοῖς κατὰ μεταπλασμὸν κλινομένοις καὶ τοῖς αὐξητικοῖς ὀνόμασι τῆς πρώτης κλίσεως ἐν πάσαις ταῖς πτώσεσι δὲν δύναται νὰ εἶνε Δωρικόν, καὶ ὅτι τὸ ἐν τοῖς λοιποῖς α δύναται νὰ κατάγηται κάλλιστα ἐκ τῆς Κοινῆς, καὶ ἑπομένως ὅτι τὰ τοῦ α τούτου ὡς Δωρισμοῦ εἶνε οὐδενὸς ἀποδεικτικά.

Ὁμοίως ὑπελήφθη Δωρισμὸς ἀναμφισβήτητος ἡ μὴ τροπὴ τοῦ α εἰς η ἐν τοῖς παρῳχημένοις χρόνοις τ.ε. ἄκουα, ἄκουσα, ἅρπαζα ἅρπαξα κτλ. εἶνε ἄρα γνήσιος ἢ κίβδηλος; Εἰς ἐξακρίβωσιν τούτου ἀνάγκη νὰ ἐκτεθῶσι κατὰ

(*) Διὰ τί ἐδῶ ἀπεσιωπήθησαν ἢ ἐλησμονήθησαν τὰ ἡ δούλα, χελώνα, βελόνα, σφενδόνα, τολούπα, λεύκα, βολὰ καὶ τὰ τοιαῦτα; ἐμνημονεύθησαν δὲ ἴσια ἴσια τὰ ἡ θάλασσα, μέλισσα, δόξα, γλῶσσα, καὶ τὰ τὸ πάλαι τριτόκλιτα πατέρας καὶ ἀκρίδα; Σ. τ. Ε.

πλάτος τὰ κατὰ τὴν αὔξησιν ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλλην., ἥτις διαφέρει πολὺ τῆς ἀρχαίας, ὅπως εὐθὺς θὰ δηλωθῇ.

Κατὰ πρῶτον παρατηρεῖται ὅτι ἡ αὔξησις δὲν εἶνε ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλην. οὕτω σταθερά, ὅπως ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ Κοινῇ. Ἐκ τῆς ἀσταθείας ταύτης ὁρμηθέντες παρέβαλον τὰ κατ' αὐτὴν πρὸς τὴν τῆς παρ' Ὁμήρῳ αὐξήσεως κατάστασιν, ἀλλ' ἀτόπως· διότι ὁ Ὅμηρος ἔλεγε κάλλιστα ἐπεὶ φάγες ἀνδρόμεα κρέα, ἔχε κτλ. ἡ δὲ νῦν γλῶσσα μόνον ἔφαγες, εἶχες κτλ. τ.ε. ἡ αὔξησις ἂν φέρῃ τὸν τόνον δὲν παραλείπεται, ὅπως παρ' Ὁμήρῳ, οἱ δὲ τύποι καλά 'καμες, τό 'φαγες ἔχουσιν ὅπως οἱ Ἀττικοὶ οὐκ ἐγὼ 'κτανον, τοῦτ' ἐκεῖν' οὐγώ 'λεγον κτλ. περὶ ὧν οὐδεὶς εἶπεν ὅτι εἶνε ἄνευ αὐξήσεως. Ὅταν ὅμως δὲν φέρῃ τὸν τόνον, δύναται καὶ νὰ προφέρηται καὶ νὰ παραλείπηται· ἐν Ἑλλάδι πιστεύω ὅτι ἀμφότεραι αἱ χρήσεις εἶνε ἐξ ἴσου κοιναί, ἐν Κρήτῃ δὲ πιθανώτατα οἱ ηὐξημένοι τύποι ὑπερέχουσι τῶν ἀναυξήτων. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι κατὰ τοὺς τύπους, ἐγώ 'λεγα, κακά 'καμες κτλ. ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος ἐν τῇ προτάσει ἐν ᾗ φύσει ταῦτα ἀπαντῶσιν, ἡ αὔξησις παραλείπεται ἢ ἐκθλίβεται τ.ε. δὲν ἀκούεται, προηγουμένου μάλιστα φωνήεντος καὶ ἰδίως τῶν ἀδροτέρων α, ο, ου, π.χ. καλὰ 'βλέπετε, ὅπου 'πῆγα, τὸ μικρὸ 'πιάσαμε· προηγουμένου δὲ ι παρ' ἡμῖν ἡ αὔξησις συνήθως ἀκούεται, π.χ. τὴ μικρὴ ἐφυτέψανε, τὸ ἀρνὶ ἐσφάξαμε, προηγουμένου δὲ ε, ἀμφότερα συγχωνεύονται εἰς ἕν, π.χ. τὴν ἐλαιέξύσανε κτλ. Ἐν τοῖς συνθέτοις ῥήμασι τὰ τῆς αὐξήσεως δυσχερέστερα, διότι ἡ λαλουμένη γλῶσσα ἀπέβαλε τὴν αἴσθησιν τῆς ἐσωτερικῆς λεγομένης αὐξήσεως· τὴν ἀρχὴν τῆς συγχύσεως εὑρίσκομεν ἐν αὐτῇ τῇ δοκίμῳ, διότι καὶ αὐτὴ διέπραττε τὰ πασίγνωστα σφάλματα, ἐκάθεδον, ἐκαθέζετο, ἠναίνετο, (ἐ)διηκόνουν, (ἐ)διῃτώμην, καὶ ὑπώπτευον, ἀπεδήμουν· ἡ τῆς Γραφῆς προέβη εἰποῦσα παρεσυνεβλήθη, ἀπεκατεστάθη, κατάβης, ἀπαλλάχθαι, ἐπερώτων, ἐπιτίμησεν, ἀνορθώθη, ὀνομάσθη, ἐποικοδό-

μησεν, καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ᾠκοδομῆσαι, ᾠκοδομηθήσονται, ἀντελάβοιντο, τ.ε. ὅπως οἱ τῶν δοκίμων χρόνων Ἕλληνες ἀπατώμενοι ἢ ἀπήγγελλον τὴν αὔξησιν πρὸ τῆς προθέσεως ἐν ῥήμασι συνθέτοις, διότι ὑπελάμβανον αὐτὰ ἁπλᾶ, ἢ τοὐναντίον ἐκλαμβάνοντες ῥήματα παρασύνθετα ὡς σύνθετα ἀπήγγελλον αὐτὰ μετ' ἐσωτερικῆς αὐξήσεως χρονικῆς ἢ συλλαβικῆς, οὕτω καὶ οἱ τῶν μεταγενεστέρων ἔλεγον περιέσσευεν καὶ ἠνέστη, ἅπερ ἀποβάλλει ὁ Ἡρωδιανός (*), καὶ ἐπροφήτευον καὶ λοιπά. Τοῦτο δὲ ἦτο λίαν φυσικὸν διότι ἡ τμῆσις ἀπὸ αἰώνων εἶχεν ἀποθάνῃ καὶ πάντες μόνα τὰ συνημμένα μετεχειρίζοντο, ὥστε κατὰ μικρόν, ἀφοῦ τὸ μὲν αἴσθημα ἔλεγεν ἄλλα, ἡ δὲ παράδοσις ἄλλα, ἐπῆλθεν ἡ κατάστασις ἣν τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα παρεστῶσιν, τ.ε. ἡ αὔξησις καὶ ἐτίθετο καὶ παρελείπετο καὶ ἐδιπλασιάζετο παρὰ τοὺς νόμους τῆς δοκίμου. Ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι παρατηρεῖται ὁμοίως μεγάλη ἀνωμαλία, διότι ἄλλοτε μὲν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ τίθενται ἀμφότεραι αἱ αὐξήσεις ἥ τε ἐσωτερικὴ καὶ ἡ ἐξωτερική, ἄλλοτε δὲ οὐδετέρα, καὶ ἄλλοτε μόνον ἡ ἑτέρα. Ἂν δὲ αἰτία τούτου εἶνε ἡ σοφολογιότης τῶν συγγραφέων, οἵτινες εἶχον μάθῃ ἐν τῇ Γραμματικῇ τῇ ἀρχαίᾳ, ἣν μόνον ἐμάνθανον, ὅτι τὰ ῥήματα ταῦτα ἐλάμβανον ἐσωτερικὴν αὔξησιν καὶ δὴ γράφοντες κατεφέροντο καὶ ἄκοντες εἰς τὴν χρῆσιν ταύτην, καὶ τοιαῦται ἀναμίξεις ἐκ τῆς ἀναγνώσεως παλαιῶν, εἶνε τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς γραμματείας τῶν χρόνων ἐκείνων, ἢ ἂν τότε ἦτο τὸ ἴασθημα ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν αὔξησιν ζωτικώτερον, δὲν δύναμαι νὰ ὁρίσω, λέγω δὲ μόνον ὅτι ὡς ἐκ τοῦ καθόλου τρόπου τῶν ἔργων ἐκείνων τὸ πρῶτον φαίνεταί μοι μακρῷ πιθανώτερον. Τὰ πράγματα ἔχουσιν ὧδε: Ἐν τῇ Ἀναγνωρίσει στ. 11 ἐβγῆκε διαλαλήθηκε· 34 ἐβγήκασι· 41

(*) Καθὰ ἀλλαχοῦ παρετηρήθη, τὰ δύο ταῦτα παραδείγματα παρεστῶσι δύο ὅλας τάξεις ῥημάτων ἐσφαλμένως αὐξανομένων.

ὡσὰν τοῦ 'σύντυχε· 42 ἐκατέβη, 58 τὸν κατερώτησαν, 60 ἀπελογήθηκεν, 62 ἀνετράφη, 66 ἀπέμεινα. Παρὰ Πτωχοπροδρόμῳ Α. 57 ἐπεριπάτει, 88 μὲ παρεδώκασιν, 157 καὶ διέβην, 159 ἐδιέβασα, 170 νὰ παρελύθη, 176 καὶ γὰρ διέβαινα, 181 ἐσέβηκα καὶ προσεκύνησα. Β. 74 παντ' ἐσέβαινεν, 182 νὰ κατέβηκεν, 183 τοὺς ἐσυνέτριψεν, 184 μὲ παρέτρυναν, 137 ἂν με παραχωροῦσαν, 430 τώρ' ἀπέθανα, 434 νὰ τὸ 'πέτυχα, 608 ἀπέμεινα, 610 συνετρίβησαν κτλ. Ἀνωμαλώτερα τὰ ἐν τοῖς ὑπὸ Wagner ἐκδεδομένοις Ῥοδίοις (?) ᾄσμασιν. Εἰς ἀπόδειξιν παρατίθενται ὀλίγα ἀπὸ πολλῶν· 63 ἐπαρέδωκεν, 69 κ' ἀνέσπασές την, 70 καὶ διέβηκεν, 73 ἀνέμενες, 79 καὶ διακίνησες, 83 ἀνεσπάσασιν, 97 ἀντίγραψες, 62 ἐνεντράνισα, 74 ἐγάπουν σε, 52 ἐπήρπαξα = ἀφήρπασα, κτλ. ἀλλὰ ταῦτα τὰ ᾄσματα δὲν εἶνε καθαρῶς δημώδη, ὅπως ἀποδείκνυται ἐκ πολλῶν φράσεων καὶ λέξεων, π. χ. τοῦ ἀπαρεμφάτου, τῆς λέξεως ἡδονῆς κτλ. Ἐν τοῖς Κρητικοῖς δράμασι καὶ τῷ Ἐρωτοκρίτῳ τὸ μὲν ὅτι εἶνε μεταγενεστέρων αἰώνων, τὸ δὲ ὅτι εἶνε ἀληθῶς δημώδη, ἡ ταραχὴ αὕτη ἐκλείπει σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, διότι ἡ ἐσωτερικὴ αὔξησις ἐξαφανίζεται· πρβλ. Κρητικὸν Θέατρον Σάθα σελ. 66 ἐπαράτησα, 121 ἐκατασταίνουμουν, 179 ἐσυντηροῦσα, 444 ἐσυνήφερα κτλ. Ἐρωτοκρ. σελ. 30 καταλύθη, ἐπαραμίλειε, ἐκαταντροπιασθῆκα, ἀπορρήκτηκες, 31 περπάτεις, ἀναγάλλιασεν, 35 ἐμπέρδευσες, 37 παραμάνιζες, ἐκαταδίκαζές με, κτλ. Αὕτη ἡ κατάστασις παρατηρεῖται καὶ ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἡμῶν ᾄσμασι· π.χ. ἐβγῆκ' ὁ Νάννος 'ς τὰ βουνά· τὰ 'μάζωξε τὰ σύναξε· ὅσον με καταριώτανε· πάλι τῆς μεταμήνυσε, ἐντύθηκε 'ς τὸ στάβλον ἐκατέβηκε διότι κατεβαίνει, διάλυνες, κτλ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μεταχειριζόμεθα τὰ σύνθετα ῥήματα ὅπως τὰ ἁπλᾶ, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐκληρονομήσαμεν παρὰ τῶν παλαιῶν μόνον τὸν ἐνεστῶτα, ἐξ οὗ κατ' ἰδίαν ἐπλάσαμεν τὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστον, ἀλλὰ τύπους ὅλους τοῦ τε ἐνεστῶτος καὶ τοῦ

παρατατικοῦ καὶ τοῦ ἀορίστου, καὶ τούτους οὕτω μεταχειριζόμεθα, διεσώσαμεν ἐν πολλοῖς τὴν ἐσωτερικὴν αὔξησιν, τὴν ὁποίαν ὅμως, τοῦτο μὲν ὅτι, ὅπως ἐρρήθη, ἀπεβάλομεν τὸ τῆς ποικιλίας τῆς παλαιᾶς αἴσθημα, τοῦτο δὲ ὅτι ἡ ἔννοια πάντων τῶν τύπων τοῦ ῥήματος μία καὶ ἡ αὐτὴ οὖσα ἐν ἑκάστῳ, παρακινεῖ ἀδιαλείπτως τοὺς λαλοῦντας εἰς ὅσον ἔνεστιν ἀκριβῆ ἐξίσωσιν αὐτῶν καὶ ὡς πρὸς τοὺς φθόγγους, διὰ ταῦτα μετηνέγκαμεν αὐτὴν ἐκ τῶν παρῳχημένων καὶ ἐπὶ τοὺς ἀρχικούς, διότι ὡς βάσις ἐλήφθη τὸ θέμα τοῦ παρατατικοῦ, ὅπως τοὐναντίον παραλείπομεν ἐν ἄλλοις καὶ εἰς τοὺς παρῳχημένους, διότι βάσις ἐλήφθη τὸ τοῦ ἐνεστῶτος. Κατ' αὐτὰ νομίζω ἀποδείκνυται πειστικῶς τίς ἡ ὀρθὴ γραφὴ τοῦ κατεβάζω καὶ κατεβαίνω, ἀνεβάζω καὶ ἀνεβαίνω, τοῦ πεθυμῶ, τοῦ πεθαίνω, τοῦ περεχύνω, τοῦ ἀνεγαλλιάζω κτλ. Ὅτι ἐν τούτοις δὲν εἶνε φθογγολογικὴ μεταβολὴ οὔτε χυδαία, ὅπως νεωστὶ ὠνομάσθη, οὔτε εὐγενής, βλέπει ἕκαστος παρατηρήσας ὅτι καὶ τὸ α καὶ τὸ ο καὶ τὸ ι ἀναγκάζονται κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην νὰ τραπῶσιν εἰς ε, ἄνευ τινὸς λόγου. Ὅτι δὲ ἡ διὰ τοῦ αι γραφὴ τῶν καταιβαίνω καὶ ἀναιβαίνω κτλ. εἶνε ἄτοπος, δηλοῦται καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ ἐκ τούτου ὅτι εἶνε ἀκατάληπτον πῶς ἡ νέα ἑλλην. γλῶσσα κατώρθωσε νὰ σώσῃ τύπους τῶν προθέσεων ἤδη ἐν αὐτοῖς τοῖς πρώτοις ἱστορικοῖς χρόνοις τῆς Ἑλλάδος ἀπηρχαιωμένους. Ὅτι δὲ τὸ ε τῶν παρῳχημένων χρόνων μεταφέρεται καὶ εἰς τὸν ἐνεστῶτα δεικνύει σαφέστατα καὶ τὸ ῥῆμα συνεφέρνω = συνέρχομαι ἀπὸ λιποθυμίας, ἀδιάφορον δὲ ἂν ἡ γλῶσσα μετήνεγκε τὸ ε καὶ εἰς τὸν ἐνεστῶτα ὅπως διατηρήσῃ τὸ ῥῆμα τοῦτο ὑπὸ ταύτην τὴν σημασίαν καὶ φθογγικῶς διάφορον τοῦ συ(μ)φέρνω, εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν. Τὸ γεγονὸς εἶνε ὅτι κατὰ τὸ συνέφερα συνέφερνα ἐπλάσθη τὸ συνεφέρνω, διότι τὸ ε ἐν τούτῳ δὲν δύναται νὰ προῆλθεν ἐκ μεταβολῆς τινος φωνήεντος, ἀφοῦ οὐδὲν ὑπῆρχεν, ὅπως ὑποστῇ τὴν θυσίαν ταύτην. Τὴν αὐ-

τὴν μετάβασιν τοῦ ε τῆς αὐξήσεως καὶ εἰς τὸν ἐνεστῶτα παρέχουσι καὶ ἄλλα ῥήματα, τ.ε. ὅσα ἄρχονται ἀπὸ τοῦ ξε, π. χ. ξεκάνω, ξεχωρίζω κτλ. περὶ ὧν ἀτόπως λέγεται ὅτι σώζουσι τὴν ἐξ ἀνεστραμμένην· αἱ μεταθέσεις αὗται τῶν γραμμάτων ὅσῳ εὐκολώτερον ἐκτελοῦνται ἐπὶ τοῦ χαρτίου, τοσούτῳ δυσχερέστερον ἐν τῷ στόματι ἡμῶν, διατί δὲν λέγομεν ἔξνος καὶ ἔξρω καὶ αἴξνω ἀντὶ ξένος ξέρω ξαίνω(*); Ἀναμφιβόλως τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτως: ἀπηγγέλλετο ἐκφεύγω ἐξέφευγον ἐξέφυγον, ἐξετύλισσον ἐκτυλίσσω, ἐξεκίνουν ἐκκινῶ κτλ. ἐν οἷς τὸ ἐκ μετὰ τῶν ἑπομένων συμφώνων ἀπετέλει σύμπλεγμα δυσαπάγγελτον, διότι, ἂν μὴ σφάλλωμαι, μόνον τὰ συμπλέγματα κ+λ; κ+ν, κ+ρ, κ+σ δύνανται νὰ προενεχθῶσιν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ. Πρὸς τούτοις ἀφοῦ ἡ ἐκ περιωρίσθη κατὰ τὴν χρῆσιν καὶ ὁ τύπος αὐτῆς ἐξ κατέστη ἄχρηστος, δὲν ὑπῆρχε πλέον ἱκανὴ ὁμοιότης μεταξὺ τοῦ ἐκκινῶ καὶ ἐξεκίνουν κττ. καὶ διὰ ταῦτα ὁ δυσαπάγγελτος τύπος παρημελήθη, ἐξελήφθη δὲ ὁ ἐξεκίνουν ὡς τύπος ἔχων αὔξησιν τὸ ἀρχικὸν ε, οὗ ἀφαιρουμένου ἠδύνατο νὰ πλασθῇ τὸ ἐνεστωτικὸν θέμα, ὅπως ῥήματος ἁπλοῦ, ἔλεγον λέγω, οὕτω καὶ ἐξεκίνουν ξεκινῶ. Κατ' αὐτὰ λοιπὸν τὸ ε τοῦ ξεκινῶ κττ. δὲν ἀνήκει τῇ προθέσει ἐξ, ἀλλ' εἶνε ἡ αὔξησις. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ταῦτα δὲν δηλοῦσι θάνατον τούτου ἢ ἐκείνου, τοὐναντίον ἡ ἐξομοίωσις τοῦ ἐκκινῶ ἐξεκίνουν εἰς ξεκινῶ ἐξεκίνουν ἐμφαίνει ζωὴν τῆς γλώσσης τεινούσης οὐχὶ εἰς τὴν διάλυσιν τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀλλ' εἰς ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν συνάφειαν στενωτάτην. Αὕτη δὲ ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ γινομένη ἐξωτερικὴ εἶνε ἡ κυριωτάτη πηγὴ τῶν ἀπείρων παρετυμολογιῶν τοῦ λαοῦ, σπεύδοντος ἀείποτε νὰ συνάπτῃ τὰ διεστῶτα καὶ ξένα.

Παρατηρητέον ὅτι δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπολημφθῇ ὅτι ἐν

(*) Ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. γράφει ὁ κ. Def. τὸ ῥῆμα τοῦτο ξένω, ἀγνοῶ ἂν ὑπολαμβάνῃ αὐτὴν ὀρθοτέραν γραφήν.

πᾶσι τοῖς τύποις μετὰ τοῦ ξε- ὑπῆρχεν ἄλλοτε τὸ ἐκ, καὶ ἐκ τούτου κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον ἐπῆλθε τὸ ξε. Ἀφοῦ ἐπὶ μακρὸν ῥήματά τινα μετὰ τοῦ ξε σύνθετα ἐδήλουν τὸ ἐναντίον τῶν ἁπλῶν, π. χ. ἔγραφον ἐξέγραφον, ἤλειφον ἐξήλειφον, ἔβαλλον ἐξέβαλλον, ἐκόμιζον ἐξεκόμιζον κττ. ἐσχηματίσθη κατὰ μικρὸν τὸ αἴσθημα ὅτι τὸ ξε τοῦτο ἔχει τὴν δύναμιν νὰ αἴρῃ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν δύναμιν τοῦ ῥήματος καὶ μεταβάλλῃ εἰς τὸ ἀντίθετον, ὅθεν ἐλέχθη βάφτω ξεβάφτω, διπλώνω ξεδιπλώνω, ζεύγω ξεζεύγω καὶ ξεμαθαίνω ξελέγω (ἀνακαλῶ τὸ ῥηθὲν) κτλ.) τ. ἔ. ῥήματα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἢ ἄγνωστα ἢ ἐπὶ ἄλλης σημασίας. Παρ' ἡμῖν τοῦτο προέβη, ὥστε καὶ εἰς προσηγορικὰ ὀνόματα τὸ ξε τίθεται δι' οὗ δηλοῦμεν ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ ὀνόματος σημαινομένη ἰδιότης ἀνῆκε πρότερον τῷ ὑποκειμένῳ, ἀλλ' ἤδη ἔπαυσε π. χ. ξεπατέρας = ὁ πρότερον ἱερομόναχος, διότι παρ' ἡμῖν πατέρας δηλοῖ τὸν ἱερομόναχον, ξεκαλόγηρος, ξεκαπετάνιος, ξεδάσκαλος, ξεμυλωνᾶς, ξεσύντεκνος, ξεσυμπέθερος, ξεμάστορας, ξεπροεστὼς κτλ. ὅπως τὰ ex-premier, ex-minister etc.

Κατὰ τάνωτέρω δυνάμεθα διὰ βραχέων νὰ ὁρίσωμεν τὰ κατὰ τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς ἐσωτερικῆς αὐξήσεως οὕτως: ἡ ἐσωτερικὴ αὔξησις δὲν σώζεται πλέον ὡς αὔξησις ἀνήκουσα μόνοις τοῖς παρῳχημένοις χρόνοις, ἀλλ' ἢ μετέβη καὶ ἐπὶ τοὺς ἀρχικοὺς ἤ, ὅπερ τὸ συνηθέστατον, παρελείφθη καθ' ὁλοκληρίαν, οἱ δὲ λαλοῦντες συνῳδὰ τῇ προσφιλεῖ ἁπλότητι αὐτῶν ἢ πρὸ τῆς προθέσεως ἀπαγγέλλουσιν ἢ παραλείπουσι πᾶσαν αὔξησιν ὅπως καὶ ἐν τοῖς ἁπλοῖς ῥήμασι.

Τὰ περὶ τῆς χρονικῆς αὐξήσεως ποικίλλουσι κατὰ τὰς διαφόρους χώρας μέγιστον· οὕτω π. χ. ἐν ταῖς περὶ τὸ Ἡράκλειον τῆς Κρήτης χώραις καὶ ἐπί τινων ἄλλων νήσων πᾶσα συλλαβικὴ αὔξησις προφέρεται ὡς ι καὶ παραβάλλεται τοῖς ἀρχαίοις ἤμελλον ἠδυνάμην κτλ. Ἡ παραβολὴ αὕτη δὲν εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ὑγιής, διότι πρῶτον

προϋποθέτει ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν δοκίμων χρόνων, ὅτε τὸ ἤμελλον κτλ. ἐλέγετο, τὸ η ὡς ι ἀπηγγέλλετο, καὶ δεύτερον, διότι τὸ η ἀσχέτως πρὸς ἣν ποιοτικὴν εἶχε προφορὰν, πάντως ποσοτικῶς ἦτο μακρὸν φωνῆεν, ἐνῷ ὡς γνωστὸν ἡ λαλουμένη γλῶσσα δὲν διαστέλλει σήμερον μακρὰ καὶ βραχέα φωνήεντα (*). Κατὰ δὲ ταῦτα δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ χρονικὴ αὔξησις παρ' ἡμῖν δὲν ὑπάρχει πλέον, ἀφοῦ, ὡς γνωστὸν τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς χρονικῆς αὐξήσεως εἶνε ἡ ἔκτασις τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος, ἀφοῦ δηλ. παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαίοις χρονικὴ αὔξησις ἦτο καθόλου ποσοτικὴ διαφορά, παρ' ἡμῖν δὲ ποιοτική. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν οὗτος θὰ ἦτο περὶ ὀνομάτων, δι' ὃ ἐρχόμεθα εἰς τὰ πράγματα, ἐν οἷς παρατηροῦμεν ὅτι οἱ τὴν συλλαβικὴν αὔξησιν ε ὡς ι ἀπαγγέλλοντες ἐσχημάτισαν τοὺς τύπους τούτους κατ' ἀναλογίαν τῶν ὀλίγων ἐκείνων κληρονομηθέντων, οἵτινες μετὰ τοῦ ι φθόγγου ἄρχονται, τ. ἔ. εἶχα, εἶδα, εἶπα, ἤρχουμουν (**), ἤθελα, ηὕρα, ηὕρηκα ἤρθα κτλ.

Κατὰ τοὺς ἀνωτέρω τύπους εἶδα, εἶχα, ηὕρα, ἐσχημάτισαν οἱ Ἕλληνες σχεδὸν πάντες τὸ ἤπια, κατὰ ταῦτα δὲ οἱ ῥηθέντες νησιῶται προβάντες περαιτέρω τὸ ἤφαγα, ἔπειτα τὸ ἤψησα, κατὰ τὸ εἶδα ηὕρα τὸ ἠγύρεψα, ἤχασα καὶ οὕτω καθεξῆς, διότι τὸ αἴσθημα αὐτῶν σήμερον ἀπαιτεῖ τὴν συλλαβικὴν αὔξησιν ὡς ι.

(*) Ἂν τις ἄλλως ἐννοῇ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Def. ἐν Νεοελ. σελ. 278 γεγραμμένα, παρακαλεῖται θερμῶς νὰ ἐξηγήσῃ καὶ ἡμῖν «Graeci enim non lĕmen, sed lēmen vel lémmen proferunt καὶ 269 Quae vocales longae sunt, cum accentum ferunt, et una consonans sequitur» καὶ 267 «iam a et longa est velut in gládos (κλάδος) et brevis volut in γράμμα, quod duae consonae insequuntur» Λοιπὸν τὸ α τοῦ κλάδος καὶ τὸ τοῦ γράμμα προφέρομεν σήμερον διαφόρως; μὰ τὸν Ἀπόλλω 'γὼ μὲν οὔ· ὅπως καὶ οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ κ. Def. μετέφερε τὴν διαφορὰν τοῦ Γερμ. kamm καὶ bat εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικήν.

(**) Ἔρχουμαν λέγουν οἱ Ἀδριανοπολῖται. Σ. τ. Σ.

Τὸ δὲ ἐπῆγα ἐκ τοῦ πηγαίνω (ὃ δὲν ἔχει τὸ η ἀντὶ τοῦ α ὅπως τὸ στρατηγὸς, καθὰ ὁ κ. Def. ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I, 448, ἀλλ' ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ (ὑ)πῆγα, πηγαίνω κατὰ τὸ σχῆμα ἔτυχα τυχαίνω, ἔμαθα μαθαίνω κτλ. (περὶ ὧν προσεχῶς) ἀνήκει τῇ κοινῇ γλώσσῃ, ὁμοίως λέγεται ἀπηλογοῦμαι, ἀνημένω. Ἐν τῇ Ἀναγνωρίσει κεῖται ἀπελογήθη, σήμερον παρ' ἡμῖν καὶ ἀπηλογιά, τ. ἔ. ὁ j φθόγγος εἰσέδυσε καὶ εἰς τὸ ὄνομα κατὰ παρετυμολογικὴν ἐξίσωσιν, τὸ δὲ ἀνημένω ἴσως ἔχει τὸ η διὰ τὸ περιμένω, διότι ἀμφότερα ὁμοίως εὔχρηστα.

Ἡμεῖς ἐν τοῖς περὶ τὴν Ῥέθυμνον χώραις ἐξαιρέσει τῶν ὀλίγων τύπων οὓς ἀρχαιόθεν ἐκληρονομήσαμεν μετὰ τοῦ ι-φθόγγου ἀρχομένους καὶ ἀνωτέρω μνημονευθέντας, φυλάττομεν πᾶν φωνῆεν κατὰ τὸ ποιὸν ἀμετάβλητον ἐν τοῖς παρῳχημένοις· τὸ ἀκούω λοιπὸν ἔχει παρατατικὸν καὶ ἀόρ. ἄκουα, ἄκουσα, τὸ ἁρμέγω ἄρμεγα, ἄρμεξα, τὸ ἁρπάζω ἄρπαξα, τὸ ἠμπορῶ ἠμπόρουν, τὸ ὁρκίζω (*) ὥρκισα, τὸ ἐργῶ ἔργουν, ἔργασα (= κρυώνω) ἐγγυοῦμαι ἐγγυήθηκα, ἐγκαινιάζουν τὴν ἐκκλησία, ἐγκαινίασαν τὴν ἐκκλησία, ἐγκαλῶ, ἐγκάλεσα, ἐκλέγω ἔκλεξα, ἐπιθυμῶ ἐπεθύμουν, ἑορτάζω ἑόρταζα, ἑτοιμάζω ἑτοίμασα, ἐρωτεύομαι ἐρωτεύθηκα κτλ. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι πολλῶν ῥημάτων ἐν ἀρχῇ τὸ ε δὲν ἀκούεται π. χ. μουδιάζω = αἰμωδιῶ, βγαίνω = ἐκβαίνω, ματώνω = αἱματῶ κτλ. ἀλλὰ τοῦτο γίνεται μάλιστα ἐν Ἑλλάδι, τἀνωτέρω δὲ παρατεθέντα προφέρονται παρ' ἡμῖν μετὰ τοῦ ε, οὐδέποτε 'γγυοῦμαι 'γκαινιάζεται, τὸ 'ργῶ εἶνε ἀδύνατον. Ἡ ἐν Ἑλλάδι χρῆσις, πλὴν τῆς συχνῆς παραλείψεως τοῦ ε ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν

(*) Περὶ τοῦ ὁρκίζω λέγει ὁ κ. Def. ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I, 397, ὅτι ἐσχημάτισεν αὐτὸ ἡ νέα Ἑλληνικὴ ἔκ τινος ῥήματος εἰς -εω (ἐν τῷ ἐπιορκέω), ὡσεὶ μὴ τὸ ὁρκίζω ἦτο ῥῆμα δοκιμώτατον καὶ παρὰ Ξενοφῶντι καὶ Δημοσθένει καθὼς καὶ τὸ ἐξορκίζω ἐπαντῶν.

ῥημάτων ἐν τῷ ἐνεστῶτι, συμφωνεῖ καθόλου τῇ περιγραφθείσῃ παρ' ἡμῖν, καὶ ἐν Ἑλλάδι λέγεται εὔκομαι εὔκουμουν, ἐλπίζω ἔλπισα, ἀκούω ἄκουσα ἄλλαξα ἀπέρασα. Κατ' αὐτὰ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὅπως ἐν τῷ ξεκινῶ ἐξεκίνουν κτλ. ἐν τῷ ἐργῶ ἔργασα εὔκομαι εὔκουμουν κτλ. ἡ τάσις τῶν λαλούντων ἐπέφερε τὴν ἐξίσωσιν τῶν θεμάτων τοῦ ἐνεστῶτος καὶ τῶν παρῳχημένων, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἄλλαξα - ἀλλάζω, ἅρπαξα ἁρπάζω ἐγένετο, καὶ δὴ οὔτε λείψανα Δωρικῆς διαλέκτου εἶνε, οὔτε μαρτυροῦσί τι ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τῆς λαλουμένης. Τὴν αὐτὴν τάσιν τῆς ἐξισώσεως παρατηρεῖ τις καὶ ἐν τῷ Μακεδονικῷ ἔρχομαν πλασθέντι κατὰ τὸ ἔρχομαι.

Ὅτι δὲ ταῦτα οὐδὲν ἄλλο ἢ νεώτερα κατασκευάσματα, καθ' ὃν ἐρρήθη τρόπον, εἶνε, γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τούτου ὅτι ἡ παλαιοτέρα γραμματεία, ἐφ' ὅσον δύναταί τις νὰ ὑπολάβῃ αὐτὴν ἀξιόπιστον μάρτυρα, σπανιώτερον παρέχει τὸ α τοῦτο· π. χ. ἐν τοῖς Ῥοδίοις ᾄσμασιν τρέπεται πολλάκις τὸ ἀρχικὸν α εἰς ε, 62 ἐνεντράνισα, 74 ἐγάπουνσε, 72 ἐνέβασες, 71 ἐγάπησες, 4 ἐγάπαν, 9 ἐρνίστηκες, 52 ἐπήρπαξα = ἀφήρπασα, 42 ἐπέλαβα = ἀπέλαβα, 12 ἔλλαξα, 22 ἐκκούμπισες, 93 τὸ φρύδι σου με ἤρεσε, τὸ α δὲ ἀναγινώσεται ἐν 56 ἀγάπα, 70 ἀγάπουν καὶ 88 ἀρνίστης με τ. ἑ. ἐν τρισὶ μόνοις τόποις. Παρὰ τῷ Προδρόμῳ εἶνε συνηθέστερον τὸ η Β. 250 ἠγάπησαν, 269 ἠγανάκτησα 88 ἠγόρασας. Α. 79 ἤκουσα, 333 ἠκολούθησα, ἀλλὰ 302 ἀδικούσαμεν. Ἐν Πεδιάδι τῆς Κρήτης παρατηρεῖται μεγάλη ὁρμὴ τοῦ τρέπειν τὸ ἀρκτικὸν α ἐν τοῖς παρῳχημένοις χρόνοις εἰς ε, τὸ δ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐν ταῖς διαλέκτοις τοῦ Πόντου (*). Πλὴν τῶν κληρονομηθέντων τύπων ἢ-

(*) Πρὸ ἐτῶν ἔγραφεν ὁ κ. Def. ὅτι μόνον ἡ Ποντικὴ αὕτη προφορὰ τοῦ η τούτου ὡς ε ἤρκει νὰ πείσῃ τοὺς νέους Ἕλληνας ὅτι καὶ οἱ παλαιοὶ ὡς ε ἀπήγγελλον τὸ η· εὐχαριστοῦμεν.

κουσα, ἤλλαξα, λέγεται καὶ ἐγάπησα καὶ ἔκουσα, ἔλλαξα κτλ. Ἀλλ' ἡ ἐπίδοσις αὕτη τοῦ ε εἶνε νεωτάτη, διότι ἐν τῷ Ἑρωτοκρίτῳ ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις ποιηθέντι, οὐδὲν ἴχνος τοιαύτης μεταβολῆς ἀναγινώσκεται. Αἰτία δὲ ταύτης ἀναμφιβόλως εἶνε οὐχὶ ὅτι ἐν τούτοις ἐσώθη ἡ ἀρχαία τοῦ η προφορά, ἀλλ' ὅτι ἐν τῷ πνεύματι τῶν λαλούντων ὑπάρχουσι πλεῖστοι τύποι ἀορ. καὶ παρατατ. ἀπὸ τοῦ ε ἀρχόμενοι, καὶ κατ' αὐτὰ τὰ πρότυπα φέρονται φύσει εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν λοιπῶν. Ἂν λοιπὸν τὰ περὶ αὔξήσεως διαληφθέντα δὲν εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ἡμαρτημένα, οὐδεὶς Δωρισμὸς ἐν ταύτῃ ὑποκρύπτεται, οὐδὲ εἶνε ἡ ἐλαχίστη ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ δωρισμός τις εἰς ἐξήγησιν φαινομένων δυναμένων νὰ ἐξηγηθῶσι κάλλιστα ἄνευ τῆς ἀναμίξεως Δωρισμῶν.

Ἄλλος Αἰολισμὸς κατὰ τὸν Οἰκονόμον, Δωρισμὸς δὲ καὶ Ἰωνισμὸς ἢ μᾶλλον Πελασγισμὸς (ἐπιτραπήτω μοι ἡ λέξις) κατὰ Μαυροφρύδην καὶ ἄλλους ἀνακαλύπτεται ἐν τοῖς συνῃρημένοις ῥήμασιν, ἅτινα λέγονται ὅτι διέσωσαν τὴν ἀρχικωτάτην, τὴν προομήρειον κατάστασιν ἢ ἄλλα τοιαῦτα θαύματα· ἐξετάσωμεν ἀκριβέστερον.

Ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ταῖς πρὸς βορρᾶν ἐπαρχίαις προφέρουσι συνήθως τοὺς τύπους τοῦ ἑνικοῦ ἀριθμοῦ οὕτως: ἀγαπάω ἀγαπά(ει)ς ἀγαπά(ει), μιλάω μιλά(ει)ς μιλά(ει), (ἐν δὲ τοῖς δημοτικοῖς ᾄσμασιν ἀναγινώσκονται καὶ οἱ συνῃρημ. ἀργεῖ, φορεῖ, κερνᾷ, δειπνᾷ κτλ.) τοὺς τοῦ πληθυντικοῦ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ ἀγαπᾶμεν καὶ ἀγαποῦμεν ἀγαπᾶτε, ἀγαπᾶνε καὶ ἀγαποῦνε. Ἐπὶ δὲ τῶν νήσων καὶ πολλαχοῦ τῆς μικρᾶς Ἀσίας συνῃρημένους, ἀγαπῶ, ἀγαπᾷς ἀγαπᾷ ἀγαποῦμε(ν)(ε), ἀγαπᾶτε ἀγαποῦσι καὶ ἀγαποῦνε, καὶ ἀγαποῦσινε, πατῶ πατεῖς πατεῖ πατοῦμε(ν)(ε) πατεῖτε πατοῦσι καὶ πατοῦν(ε) καὶ πατοῦσινε. Τὸ ἀγαποῦμεν καὶ ἀγαποῦσι διαστέλλεται ἀπὸ τῶν παλαιῶν κατὰ τὸ συναιρεθὲν φωνῆεν. Ἂν μὴ ἀπατῶμαι, αἰτία εἶνε ἡ ἀναλογία τῶν εἰς - εω ῥημάτων, τ. ἔ. κατὰ τὸ πατοῦμεν

κρατοῦμεν ἐγένετο καὶ τὸ ἀγαποῦμεν κτλ. Τὴν ἐν τῇ βορείῳ Ἑλλάδι τροπὴν τοῦ ο εἰς ου ἐν τῷ πρώτῳ πληθ. προσ. ἀγνοεῖ ἡ τῶν Κρητῶν διάλεκτος, δηλ. λέγουμεν παρ' ἡμῖν ἀνήκουστον· διὸ δὲν ἀποδέχομαι τὴν διὰ τὸ μῦ ἐξήγησιν· τὸ τρίτον πληθ. ἀγαποῦσιν ἐφειλκύσθη ὑπὸ πάντων τῶν ἄλλων ῥημάτων εἰς - ουσι ουν(ε) ληγόντων, τ. ἔ· λέγουσι κρατοῦσι καὶ κατ' αὐτὰ τιμοῦσι. Ἐρωτᾶται δὲ τώρα τίνες εἶνε πρῶτοι καὶ γνήσιοι τύποι οἱ ἀσυναίρετοι ἀγαπάω μιλάεις ἢ οἱ συνῃρημένοι μιλεῖ τιμᾷ; Μέχρι σήμερον πάντες ἀπεφαίνοντο ὑπὲρ τῶν πρώτων· οὕτω π. χ. ὁ **Mullach** λαμβάνων παρὰ τοῦ Οἰκονόμου ὃ ἀνωτέρω παρέθηκα περὶ τῶν τῆς Σαπφοῦς τύπων χωρίον λέγει ἐν σελ. 252 ὅτι οἱ Θεσσαλοὶ καὶ Ἠπειρῶται προφέρουσι τὸ ι τοῦ ζητᾷς τηρᾷς ζητᾷ τηρᾷ. Ὥστε κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. **Mullach** οἱ τύποι οὗτοι εἶνε συνῃρημένοι, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς ἀκούεται τὸ ὑπογεγραμμένον ἰῶτα. Τοῦτο ὅμως εἶνε ἀδύνατον, διότι ὅπως καὶ ὁ κ. **Mullach** κάλλιστα ἐξεύρει κατὰ τὰς τῶν παλαιῶν Γραμματικῶν μαρτυρίας πρῶτοι οἱ Αἰολεῖς παρέλιπον τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἰῶτα τούτου, μετὰ ταῦτα ἔπραξαν τοῦτο καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, ὥστε ἐπὶ Χριστοῦ δὲν ἀπηγγέλλετο. Τίς δὲ δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι σήμερον μετὰ 2000 ἔτη σώζεται ἐν Θεσσαλίᾳ ἡ προφορὰ τοῦ ἰῶτα τοῦ ὑπογεγραμμένου; ἔπειτα ἀπηγγέλλετο ἄρα τὸ ὑπογεγραμμένον ἰῶτα ὅπως σήμερον ἐν τῷ ζητάεις τηράεις τιμάεις; ἀναμφιβόλως οὐχί.

Διὰ πολλοὺς λόγους φαίνεταί μοι ἡ διατήρησις τῶν ἀσυναιρέτων ἀδύνατος, α°ν) ὅτι οἱ ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἰώνων ὤφειλον νὰ τηρήσωσι τοὺς ἀσυναιρέτους τύπους, οὐχὶ δὲ οἱ Ἀττικοὶ καὶ λοιποὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι, ὧν οἱ πρόγονοι σχεδὸν εἰπεῖν δὲν εἶχον τοὺς ἀσυναιρέτους· β°ν) τὸ ἀσυναίρετον παρατηρεῖται μόνον ἐν τῷ ἑνικῷ καὶ ἐν τούτῳ οὐχὶ πάντοτε (*), καὶ ἂν ἦτο ἀληθὴς διατήρησις, ἐρω-

(*) Διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀδριανουπόλεως (ἴσως δὲ καὶ ὅλης τῆς

τᾶται διατὶ δὲν περιεσώθησαν οὕτως ἀσυναίρετοι καὶ ἐν τῷ πληθυντικῷ· τρίτον ἐν τοῖς πλήρεσι τούτοις τύποις παρατηρεῖται σύγχυσις τῆς συζυγίας τῶν εἰς - εω καὶ τῶν εἰς - αω παντελής, τοὐναντίον δὲ ἐν αἷς χώραις ἀπαγγέλλονται μόνοι οἱ συνῃρημένοι τύποι διαστέλλονται αὗται εἰσέτι σχεδὸν ἀκριβῶς. Ἐν Κρήτῃ π. χ. μόνον εὔχρηστοι εἶνε οἱ τύποι πατεῖς, μιλεῖ, καλεῖ, κρατεῖ, θωρεῖ, θαρρεῖ, φιλεῖ, γαμεῖ, κατουρεῖ, μπορεῖ, βαρεῖ, πονεῖ κτλ. οὐδέποτε φιλάει, μποράει κτλ. Τὰ παραβαίνοντα τὴν τάξιν παρ' ἡμῖν ἐλάχιστα, π. χ. μετρᾷ, χτυπᾷ, κυνηγᾷ, φοβᾶται, θυμᾶται καὶ ἴσως ἀκόμη τινά, παρὰ τῷ Προδρόμῳ ἀκόμη ὀλιγώτερα, καὶ δὴ φαίνεται ὅτι τὰ εἰς - αω πληθύνονται. Τίς δὲ δύναται νὰ πείσῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους ὅτι οἱ Κρῆτες καὶ λοιποὶ ἔμελλον τοὺς ἀσυναιρέτους τύπους—ἂν αὐτοὺς παρὰ τῶν προγόνων ἐδέχοντο—νὰ συναιρέσωσι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἀττικῆς καὶ Κοινῆς; τοῦτο εἶνε παντάπασιν ἀδύνατον, πιστεύω δὲ ὅτι ἡ μεγίστη αὐτῶν συμφωνία πρὸς τοὺς τῆς Κοινῆς βοᾷ ὑπὲρ τῆς προτεραιότητος αὐτῶν, τοὐναντίον δὲ ἡ διαφορὰ τῶν διαλελυμένων, καὶ τοῦτο ὅτι δὲν εὐχρηστοῦσι μόνοι οὗτοι ὑπὲρ τῆς μεταγενεστέρας αὐτῶν κατασκευῆς. Καὶ ὅτι οὕτως ἔχει, μαρτυρεῖ πᾶσα ἡ τῶν προτέρων αἰώνων γραμματεία. Ἐν τῇ Ἀναγνωρίσει οὐδεὶς διαλελυμένος τύπος ἁπαντᾷ (ὁ κρατειέται στ. 10 δὲν εἶνε ἀσυναίρετος), οὔτε ἐν τοῖς τοῦ Προδρόμου, οὔτε ἐν τῷ Ἐρωτοκρίτῳ, οὔτε ἐν τοῖς Κρητικοῖς δράμασιν, οὐδέ, ἂν μὴ σφάλλωμαι, ἐν τοῖς

Θρᾴκης καὶ πιθανῶς καὶ ἄλλων τόπων) τοῦτο τὸ οὐχὶ πάντοτε τοῦ συγγραφ. κατ' ἀκρίβειαν ἐκφραζόμενον ἔχει οὕτως· μόνον τὰ γ'. ἐν. πρόσωπα εἶνε πάγχρηστα καὶ σχεδὸν ἄνευ ἐξαιρέσεως (πλὴν τοῦ θαρρεῖ 'μπορεῖ) λέγεται ζητᾶϊ, τρυπᾶϊ, χτυπᾶϊ, κινᾶϊ, φιλᾶϊ, πεινᾶϊ (δισυλλάβως δηλ.) ἀγαπᾶϊ, περπατᾶϊ (τρισυλλάβως), ὄχι δέ ποτε τὰ α'. καὶ β'. πεινάω, φιλάω (τὸ φυλάω εἶναι ἄλλο·), ἀγαπάω, περπατάω, πεινάεις, φιλάεις, ἀγαπάεις, περπατάεις, ἀλλὰ πάντοτε πεινῶ πεινᾷς, φιλῶ φιλᾷς, ἀγαπῶ ἀγαπᾷς κτλ. Σ. τ. Ε.

ὑπὸ Legrand καὶ Wagner ἐκδεδομένοις μεσαιωνικοῖς ποιήμασι. Δύναται δέ τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι οἱ ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι τῶν χρόνων ἐκείνων ἤθελον ἀποφύγῃ δι' οἱονδήποτε λόγον τοὺς τύπους τούτους, ἀφοῦ δὲν ἀπέφυγον τοιούτους ἄλλους ἀγνώστους μὲν τῇ ἀρχαίᾳ, ἀλλ' ἰδιάζοντας τῇ συνηθείᾳ; Πρὸς δὲ τούτοις ἡ μεγάλη διαφορὰ τῶν διαλελυμένων τούτων τύπων ἀπὸ τῶν δωρικῶν δὲν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἐκεῖθεν καταγωγῆς αὐτῶν· λάβωμεν π.χ. τὰ παραδείγματα, ἅτινα Ahrens II 309 ἔχει.

Φιλέω φιλίω φιλῶ, φιλεῖς φιλὲς, φιλεῖ, φιλέομες φιλοῦμες, φιλεῦμες, φιλίομες, φιλίωμες φιλῶμες, φιλεῖτε, φιλῆτε, φιλέοντι, φιλοῦντι, φιλεῦτι, φιλίοντι, φιλόντι· νικῶ, νικῇς, νικῇ, νικᾶμες, νικῆτε, νικῶντι. Τούτων πάντων τὰ μὲν τοὺς συνῃρημένους τύπους μεταχειριζόμενα ἰδιώματα ἔχουσι μόνους ἐκείνους οἱ συμπίπτουσι μετὰ τῶν τῆς κοινῆς φιλῶ φιλεῖς φιλεῖ, φιλεῖτε, νικῶ, τὰ δὲ τοὺς ἀσυναιρέτους καὶ δῆθεν ἀρχαίους διασώσαντα δὲν ἔχουσιν *οὐδὲ ἕνα*, διότι τὸ φιλῶ λέγουσι φιλάω, τὸ νικῶ νικάω, τὸ φιλεῖς φιλάεις, τὸ φιλεῖτε φιλᾶτε κτλ. Ὅτι δὲ οἱ διαλελυμένοι τύποι οὗτοι διαφέρουσι καὶ τῶν Ἰωνικῶν γινώσκουσι καὶ οἱ τῶν Γυμνασίων μαθηταί· οὐδ' αἱ μετοχαὶ ἔχουσιν ὁμοιότητα, διότι ἡμεῖς λέγομεν «καὶ πηγαίνω περπατῶντας τὴν ἀγάπη μου ζητῶντας, ἀγαπῶντας κτλ. οἱ δὲ Δωριεῖς νικᾶντες κτλ. Ὅτι μὲν λοιπὸν οἱ ἀσυναίρετοι οὗτοι τύποι δὲν εἶνε ἀρχαῖοι, νομίζω, ὅτι κατέστη πιθανώτατον, ἂν μὴ βέβαιον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Διότι εἶνε μὲν ἐπιστημονικὸν ἔργον καὶ ἡ τῆς ἐπικρατούσης πλάνης διασκέδασις καὶ τὰ ἀρνητικὰ ταῦτα ἀποτελέσματα ἔχουσι καὶ καθ' ἑαυτὰ μεγάλην ἀξίαν, διότι προοδοποιοῦσιν εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας καὶ εἶνε ἡ ἀρχὴ τῆς διαγνώσεως τοῦ νοσήματος, εἶνε δὲ φυσικὸν ὅτι νέα ἐπιστήμη ἀπὸ τούτων ἄρχεται, ἀλλ' ἐφ' ὅσον μόνον περιορίζεται ἐν τοῖς ἀρνητικοῖς συμπεράσμασιν, ἡ ἐργασία αὐτῆς δὲν δύναται νὰ εἶνε τελεία. Σκοπὸς καὶ τῆς

γλωσσολογίας, ὅπως πάσης θετικῆς ἐπιστήμης, εἶνε οὐχὶ μόνον νὰ διασκεδάσῃ τὰ κακῶς καὶ ἐσφαλμένως συσσωρευθέντα, ἀλλὰ καὶ καθαρίσασα τὸ ἔδαφος ἐκ τῶν ἐσφαλμένων προλήψεων καὶ διδασκαλιῶν νὰ ἀνεγείρῃ τὸ ἑαυτῆς οἰκοδόμημα ἐπὶ πέτρας μεγάλης μεγαλοπρεπὲς καὶ εἰς ἀεὶ ἀδιάσειστον. Εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου οἰκοδομήματος ἀπαιτουμένων πολλῶν καὶ γνώσεων καὶ δυνάμεων καὶ χρόνων, ἡμεῖς θὰ ὑπολάβωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς εὐτυχεῖς, ἂν μόνον λίθους τινὰς μικροὺς πρὸς τοῦτο διὰ τῶν συμβολῶν τούτων προσκυλίσωμεν.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ λαλοῦντες πλάττουσι διαφόρους τύπους κατ' ἀναλογίαν ἄλλων, καὶ τώρα ἐρωτᾶται, πῶς ἠδύναντο Ἕλληνές τινες κατά τινας τῶν παρελθόντων αἰώνων νὰ διαλύσωσι τοὺς πρῴην συνῃρημένους τύπους; ἡ ἀπάντησις δὲν δύναται νὰ ἦνε ἄλλη ἢ ὅτι λαβόντες ὡς πρότυπα διαλελυμένους τινὰς ἤδη πρότερον ὑπάρχοντας. Διότι δὲν ἠδύναντο νὰ πλάσωσιν ἄνευ προτύπων, τοιαύτη ἐργασία ἄνευ παραδειγμάτων δὲν ἀνήκει εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς γλώσσης. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα φαίνεται ὅτι καταντᾷ εἰς φαῦλον κύκλον. Ἐπειδὴ ἂν πάντες οἱ κληρονομηθέντες τύποι ἦσαν, ὅπως ἦσαν, συνῃρημένοι, ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπάρχωσιν ἀσυναίρετα παραδείγματα. Ἂν μὴ σφάλλωμαι, ἡ διέξοδος εἶνε ἥδε: παραδείγματα κληρονομηθέντων ἀσυναιρέτων τύπων ἀνέκαθεν δὲν ὑπῆρχον, κατόπιν δὲ προῆλθον εἰς μέσον τοιαῦτα ἐκ βαρυτόνων ῥημάτων διὰ τῆς ἐκπτώσεως συμφώνου τινὸς καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ γ. Εἶνε δηλ. γνωστὸν ὅτι τὸ γ πρὸ τῶν ε καὶ ι φθόγγων λαμβάνει προφορὰν ὁμοίαν τῷ j, ὅτε εὐκολώτατα ἐκπίπτει· παράδειγμα τοιαύτης ἐκπτώσεως παρέχει ἡμῖν τὸ παλαιότατον μνημεῖον τῆς δημώδους ἡμῶν γλώσσης, ἡ Ἀναγνώρισις, στ. 38 ἂν πᾶς 'ς τὸν κύριν σου ἀντὶ τοῦ ἂν ὑπάῃς - ὑπάγῃς, ὅτι δὲ ἡ συγκοπὴ αὕτη τοῦ γ καὶ ἀποβολὴ τοῦ φωνήεντος ἀνάγκη νὰ εἶνε παλαιοτέρα, ἐννοεῖ ἕκαστος. Ἐκτὸς τοῦ πάει πᾶς ἐλέγετο καὶ φάῃς - φάς,

τρώεις - τρώς, λέεις λές, θέλεις - θές, ὁμοίως φυλάγω καὶ φυλάω φυλάγεις - φυλὰς κτλ. Ἐν τῷ ἐν. ἀριθ. λοιπὸν μετὰ τὴν συγκοπὴν τοῦ γ, ἢ μᾶλλον τοῦ j (διότι ἡ ἔλλειψις ἐν τῷ πρώτῳ ἐπῆλθεν ἐκ τοῦ β'ου καὶ γ'ου, τ. ἔ. ἐλέχθη πάω, διότι ἐλέχθη πρότερον πάεις πάει, ὁμοίως ἐγένετο ἀπὸ τοῦ κάτσε πληθ. κάτσετε, ὅστις ἀδύνατον νὰ προῆλθεν ἐκ τοῦ καθίσατε) ἐπῆλθε χασμωδία· ἐν δὲ τῷ πληθ. συνήθως συγκόπτεται ἡ ὅλη συλλαβή, ὅθεν φάτε, πάτε, θέτε, τρῶτε, πάμε(ν), λέμε(ν) κτλ. Καὶ ἐν μὲν τῷ πληθ. συμφωνοῦσιν οἱ Κρῆτες τοῖς Πελοποννησίοις καὶ λοιποῖς ἐν Ἑλλάδι, ἐν δὲ τῷ ἑνικῷ οὐδαμῶς, διότι ἐν Κρήτῃ οἱ μετὰ χασμωδίας ἀπαγγελλόμενοι τύποι ἀποφεύγονται, ὅθεν ἢ δὲν γίνεται συγκοπὴ τοῦ συμφώνου ἢ γίνεται τῆς συλλαβῆς ὅλης, ὅθεν πάς, λές, θές, τρώς, φάς (*). Ἐκ τούτων συνάγεται, νομίζω, τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ νησιῶται οἱ τὴν χασμωδίαν ἐν τούτοις τοῖς συγκεκομμένοις ῥήμασιν οὐχ ὑπομένοντες, δὲν ἠδύναντο ν' ἀναπτύξωσιν αὐτὴν οὐδ' ἐν τοῖς συνῃρημένοις, οἱ δὲ ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ταῖς πρὸς βορρᾶν ἐπαρχίαις ἐν τοῖς συγκεκομμένοις τούτοις βαρυτόνοις τὴν χασμωδίαν ὑπερφιλοῦντες εἰσήγαγον αὐτὴν κατὰ μικρὸν καὶ εἰς τὰ συνῃρημένα. Εἰς τοῦτο συνηγοροῦσι δύο σπουδαῖα φαινόμενα, ἅτινα ἄλλως μένουσιν ἀκατάληπτα, τ. ἔ. ἐπειδὴ τὰ συνηθέστατα τῶν συγκεκομμένων τούτων λήγουσιν εἰς - αω - αεις - αει, διὰ τοῦτο ἐγένοντο ἐν τῷ αἰσθήματι τῶν λαλούντων οἱ τύποι - αω, - αεις, - αει οὕτω συνήθεις, ὥστε ἐν παντὶ συ-

---

(*) Σημειωτέον ὅτι τοῦτο ἰσχύει κυρίως ἐπὶ τοῦ β'ου προσώπου, ἧττον δὲ ἐπὶ τοῦ τρίτου, διότι ἡ τοῦ ει (ῃ) συγκοπὴ θὰ ἐπέφερε ἐξαφάνισιν τῆς προσωπικῆς σχέσεως· τύποι οἷον πά, θέ = πάω πάει, θέλω θέλει, ὧνε ἐν χρήσει μόνον ἐν παρατάξει μετ' ἄλλων ῥημάτων πρώτου ἢ τρίτου προσώπου, π. χ. πὰ νὰ φάω, πὰ τὸ 'πῇ κτλ. ὅτε τὸ ἀκόλουθον ῥῆμα δηλοῖ ἀμφοτέρας τὰς προσωπικὰς σχέσεις, ὅπως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θέλει φάγω, θὲ νὰ φάγω.

νηρημένῳ ῥήματι τούτους καὶ μόνους τούτους κατὰ μικρὸν εἰσήγαγον· καὶ ἐπειδὴ μάλιστα ἐν τῷ ἑνικῷ οἱ συγκεκομμένοι τύποι προφέρονται διαλελυμένοι, ἐν δὲ τῷ πληθ. οὐχί, διὰ τοῦτο καὶ τὰ πρῴην συνῃρημένα ῥήματα μόνον ἐν τῷ ἑν. ἀπαγγέλλονται μετὰ χασμῳδίας. Ἡ ἐπίδρασις δὲ αὕτη τῶν βαρυτόνων ἐπὶ τὰ περισπώμενα προέβη, νομίζω, ἔτι περαιτέρω, τ. ἔ. ἐπειδὴ ἐλέγετο καὶ λέγεται πάγω φυλάγω φάγω καὶ πάω φυλάω φάω κτλ. παραλλήλως, ἐπῆλθε σύγχυσις ὡς πρὸς τὸ γ, διὸ μετήνεγκον αὐτὸ καὶ εἰς τὰ συνῃρημένα, ὥστε κατὰ τὸ φυλάγω πάγω ἐλέχθη καὶ φιλάγω καὶ πατάγω = φιλῶ, πατῶ, καὶ ἰδίως ἐφίλαγα, ἐρώταγα κτλ.

Ἀπορήσῃ δὲ μηδεὶς ὅτι ὀλίγα ῥήματα οὕτω συγκοπέντα, ἐπέφερον τοσαύτην μεταβολὴν ἐπὶ ὅλης τάξεως ῥημάτων. Εἴδομεν καὶ ἀνωτέρω καὶ τοῦ λοιποῦ συχνὰ θὰ παρατηρῶμεν ὅτι ὀλίγα παραδείγματα τὸν μακρὸν χρόνον ἐπίκουρον λαβόντα, δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι μεγάλας μεταβολάς· ὅτι δ' ἐν τούτοις τὰ ἔτη πολλὰ ὑπῆρξαν, ἐννοεῖ ἕκαστος.

Ὁμοίως αἱ καταλήξεις τοῦ παρατατ. τῶν συνῃρημένων ῥημάτων διαστέλλονται εἰς συνῃρημένας καὶ διαλελυμένας ἐν αἷς καὶ αἱ τοῦ ἐνεστῶτος χώραις. Ἐν Κρήτῃ ἡμεῖς λέγομεν ἀγάπουν(ε), ἀγάπας ἀγάπα(ν)(ε), ἀγαπούσαμε(ν)(ε), ἀγαπᾶτε, ἀγαπούσετε ἀγαπούσα(ν)(ε) ἀγαπούσασιν(ε)· καὶ ἐπάτουν(ε) ἐπάθειουν(ε), ἐπάθειες, ἐπάτειες, ἐπάθειε(νε ἐπάτει, ἐπατούσαμε(ν)(ε), ἐπατεῖτε, ἐπατούσατε, ἐπατούσανε, ἐπατούσασι, ἐπατούσασινε· τὸ ἐπάθειουνε ἐπάθειες ἐπάθειε(νε) προφέρονται ἐπάθς᾽ουνε, ἐπάθες᾽ες, ἐπάθς᾽ε, τ. ἔ. τὸ ει πρὸ τοῦ ε γίνεται j, ἐπάτjες, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ τ δὲν εἶνε ἠχηρὸς φθόγγος μεταβάλλει καὶ τὸ ἠχηρὸν j εἰς ς᾽, ὅθεν ἐπάτς᾽ες, καὶ ἐν τούτῳ τῷ σημείῳ ἵστανται οἱ τύποι οὗτοι ἐν Ἀθήναις ἐκράτς᾽ες κτλ. παρ' ἡμῖν τὸ ς᾽ τοῦτο ἐπέδρασεν ἀφομοιωτικῶς ἐπὶ τὸ τ μεταβαλὸν αὐτὸ εἰς θ, ὅθεν ἐπάθς᾽ες· ὁμοίως τὸ ἐκ τοῦ

ει γενόμενον j ἐπέδρασεν ἐπὶ τὸ λ τοῦ ἐμίλεις ἐμίλειις καὶ κατέστησεν αὐτὸ mouillirt, ἐμίles.

Τὸ οὐ τοῦ ἀγάπουν(ε) ἀγαπούσαμε(νε) ἀγαπούσετε, ἀγαπούσετε, ἀγαποῦσαν(ε), ὅπερ ἔχει ὅπως τὸ τοῦ ἀγαποῦμεν, ἀγαποῦνε, παρεκίνησεν ἄλλους τε καὶ τὸν Mullach σελ. 282 νὰ εἴπῃ ὅτι «ἐπειδὴ ἡ νέα Ἑλληνικὴ λέγει πολεμάω καὶ πολεμέω (τοῦτο ἀφῄρεσεν ἀναμφιβόλως ἐκ τῶν τὸ ου ἐχόντων τύπων), ἀκολουθεῖ μάλιστα τῇ Αἰολικῇ καὶ Δωρικῇ ἀναλογίᾳ.» Τοῦτο νομίζω ἀδύνατον, διότι πρῶτον μὲν φαίνεται ἄτοπον πῶς οἱ λέγοντες θὰ ἔπραττον αὐτὴν τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο διαλέκτων οὕτω, καὶ πῶς ὁρμώμενοι ἐκ τοῦ πλήρους ἔμελλον ἄλλα μὲν πρόσωπα νὰ συναιρέσωσι κατὰ τὴν μίαν ἄλλα δὲ κατὰ τὴν ἑτέραν συζυγίαν, ὅπως ὁ κ. Mullach ἐν σελ. 251 λέγει «πατᾷς πατᾷ, ἀλλὰ πατειᾷσαι πατειᾷται, τ. ε. μόνον τὸ ἐνεργητικὸν κατὰ τὴν α', τὸ δὲ μέσον κατὰ τὴν β' συζυγίαν». Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῷ ἀγαπᾶτε ἀγαποῦμεν, μιλᾶτε μιλοῦμεν ἀναγκάζεται νὰ ἀποδεχθῇ ὁ τοὺς ἀσυναιρέτους πρώτους ὑπολαμβάνων· δεύτερον παρατηρῶ ὅτι σιωπηλῶς παραλαμβάνεται μέγα τι λῆμμα, τ. ε. ἡ τῶν νόμων τῆς συναιρέσεως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ ἐφαρμογὴ καὶ ἐπὶ τῆς νέας Ἑλληνικῆς· καὶ τοῦτο εἶνε παντάπασιν ἀπόβλητον, διότι καὶ οἱ εὐφωνικοὶ καὶ οἱ τῆς ἐκθλίψεως καὶ οἱ τῆς συναιρέσεως μᾶλλον δὲ συγκοπῆς νόμοι τῆς νέας Ἑλληνικῆς εἶνε toto caelo διάφοροι τῶν τῆς ἀρχαίας. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἰσέλθω ἐν τῷ παρόντι εἰς τὸ εὐρὺ καὶ χαλεπὸν τοῦτο θέμα, ἀλλ' ἕκαστος ἐπιστήσας τὸν νοῦν τούτοις βλέπει τὴν ἀλήθειαν τοῦ ῥηθέντος, πρβλ. δὲν τὄχω ἢ δὲν τὸ 'χω, τὸ 'πα, τὴν ἐλαί 'χω, τὰ 'χεις, τὰ 'φαγες, ὁποῦ 'ρθε, ἀπὸ 'μᾶς κτλ. Τὸ σα τῶν τύπων ἀγαπούσαμεν ἐπατοῦσαν κτλ. μετηνέχθη ἐκ τοῦ ἀορ. κατὰ πρῶτον μὲν εἰς τὸ τρίτον πληθ. οὗ τὰς ἀρχὰς ἐν τῇ Π. Δ. τοὺς λόγους αὐτῶν ἐδολιοῦσαν (ψαλμ. 5) ἠνομοῦσαν, ἐποιοῦσαν, ἐῶσαν κτλ. Ἐκ τοῦ τρίτου πληθ. μετηνέχθη

καὶ ἐπὶ τὸ α' ἐδολιούσαμεν, ἐντεῦθεν καὶ ἐπὶ τὸ β' ἔνθα ἔλαβε τὸ φωνῆεν τοῦ β' προσώπου ε (πρβλ. καὶ ἐγράψετε διότι ἐλέγετε ἤλθετε κτλ.) ἐδολιούσετε· ἀπὸ τούτων δὲ καὶ εἰς τὸν ἑνικὸν ἐδολιοῦσα ἐδολιοῦσες ἐδολιοῦσε(νε). Ἡ διάδοσις αὕτη τοῦ σα συνέβη καὶ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, πρβλ. τοῦ Λυκοφρ. ἐσχάζοσαν, ἄλλοι εἶπον ἐλέγοσαν, εἶδοσαν, ἤλθοσαν, εἴποισαν ἔλθοισαν τ. ε. καὶ εἰς τὸν παρατατικὸν καὶ τὸν β' ἀορ. καὶ τὴν εὐκτικήν. Τὸ σαν τοῦτο οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ δὲν ἤξευρον νὰ οἰκονομήσουν, διὸ ἄλλος εἶπεν αὐτὸ Βοιωτικὸν καὶ ἀληθῶς ἀναγινώσκεται ἐν ταῖς μεταγενεστέραις Βοιωτικαῖς ἐπιγραφαῖς (I. G. 1583 ἐνίκωσαν τὰ Χαριτείσια καὶ Foucart Bull. de corr. III σελ. 459, 58 ἐπίθωσαν) ἄλλος Χαλκιδικόν, ἄλλος Ἀττικόν, ἄλλος Δωρικόν, ἄλλος Αἰολικόν. Ἡ ἀλήθεια φαίνεται ἥδε: κατὰ τοὺς πρώτους ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἴσως καί τι παλαιότερον ἤρξατο νὰ γεννᾶται τὸ αἴσθημα ὅτι καταλήξις τοῦ τρίτου πληθυντ. τῶν δευτερευούσας καταλήξεις ἐχόντων χρόνων καὶ ἐγκλίσεων εἶνε τὸ πλῆρες-σαν, διὸ μετεβίβασαν αὐτὸ κατὰ μικρὸν ἀπὸ τοῦ ἀορ. πρώτου εἰς τοὺς λοιπούς, οὐχὶ ὅτι ἐδιδάχθησαν τοῦτο οἱ Βοιωτοὶ παρὰ τῶν Ἀλεξανδρέων ἢ ἀντιθέτως, ἀλλὰ διότι κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ἐν πάσαις ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις τὸ ἔθος τοῦτο ἀνεφάνη. Ἀπορήσῃ δὲ μηδεὶς ἐπὶ τούτῳ ὅτι οἱ τότε Ἕλληνες οὕτως εἶχον αἰσθήσεως, ὥστε νὰ ὑπολάβωσι κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ τρίτου πληθ. προσ. τὸ -σαν. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ἐν ἄλλοις καὶ ἐν τούτῳ: ἐλέγετο τίθεσαι δίδοσαι, τετίμησαι καὶ ἐδίδοσο ἐτετίμησο κτλ. κατὰ μικρὸν ἤρξαντο νὰ αἰσθάνωνται τὸ τιμᾷ λέγῃ, ποιεῖ ὡς ἐλλιπῆ β' ἑν. πρόσωπα τοῦ μέσου ἢ παθητ. ὡς πλήρη δὲ καὶ ἐκφραστικὰ τὰ δίδοσαι ἐδίδοσο, καὶ οὕτω μετεβίβασαν τὰς ἀδρὰς καὶ ἐκφραστικὰς καταλήξεις καὶ ἐπὶ τὰ λοιπά, ὅθεν ἐν τῇ Γραφῇ καυχᾶσαι φάγεσαι κτλ.

Δυσχέρειαν δύνανται νὰ παρέχωσι τὰ δύο πρόσωπα β'

καὶ γ' τοῦ παρατατικοῦ καὶ τὸ δεύτερον τῆς προστακτικῆς τῶν εἰς-εω, τ.ε. ἐμίλειε ἐμίλειε(ν)ε, μίλειε, διότι τὸ πρῶτον ἐπάθειουνε ἐπλάσθη ἀναμφιβόλως ὀπισθοχωρητικῶς ἀπ' αὐτῶν. Περὶ τούτων δύναται δηλ. τις νὰ ἀμφιβάλλῃ ἂν εἶνε ἀσυναίρετα ἐπάτεες-ἐπάτιες, ἐπάτεε-ἐπάτιε, πάτεε-πάτιε ἢ μή· πάντες ἀποφαίνονται ὅτι εἶνε ἀσυναίρετοι τύποι προφερόμενοι κατὰ συνίζησιν· τοῦτο δὲ φαίνεταί μοι ἀπίθανον, καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διότι δὲν ἐννοῶ πῶς ἦτο δυνατὸν ἐν τῷ ὅλῳ συστήματι τοῦ ῥήματος νὰ εὑρεθῶσι δύο ἢ τρεῖς ἀσυναίρετοι τύποι· ἡ ἀλήθεια, νομίζω, ἔχει ὧδε : ἐλέγετο ἐκράτεις ἐκράτει, ὡμίλεις ὡμίλει μετὰ καταλήξεως ει τ.ε. ἰ· οἱ λαλοῦντες ἐσυνήθισαν κατὰ μικρὸν νὰ ἀκούωσιν ἐν τῷ παρατατικῷ ὡς τὰ πολλὰ ἄλλα φωνήεντα οὐχὶ ι, ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς εἰς -αω ῥήμασιν α, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς, τοῖς καὶ πολυπληθεστέροις ε, καὶ οὕτως ἤρξαντο κατὰ μικρὸν νὰ ἀποβάλλωσι μὲν τὸ αἴσθημα ὡς πρὸς τὴν καταληξιν ταύτην ι, νὰ γεννᾶται δὲ τὸ αἴσθημα ὅτι ἡ ἀληθὴς καὶ γνησία καταληξις τοῦ β' καὶ γ' προσ. εἶνε ες, ε, καὶ οὕτω μετήνεγκαν κατὰ μικρὸν τὸ ε καὶ εἰς ταῦτα, τ.ε. ἀντὶ ἐκράτεις ἐκράτει ἐλέχθη ἐκράτειες ἐκράτειε. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, μαρτυρεῖ πᾶσα ἡ παλαιοτέρα γραμματεία, π.χ. Πρόδρομος Β 51 φόρει, 95 περπάτει, 105 κουβάλει, 394 κάλει, 188 κράτει κτλ. Wagner 124 σαμάρι δὲν ἐφόρει κτλ. παρ' ᾧ ὅμως καὶ θώρειε καὶ ἐπόνειε καὶ ἠμπόρειε κτλ. ἀναγινώσκονται. Ὁ σάλος οὗτος καὶ ἐν τῷ Ἐρωτοκρίτῳ, εἰ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀμεταβλήτων πολλῷ μείζων, ἐθώρει 8, 9, 122, 116, 126, 236, προθώρει 237, ἐφόρει 127, ἐκράτει 129, 68, 267, 251, 249, 24, 17, 6· ὡμίλει 236, 235, 245, 238, ἐπόνει 29, ἐφίλει 236, ἐπερπάτει 251, ἠμπόρει 116, 61· ἐθάρρει 64, τοὐναντίον ἠμπόρειε 125, ἐπόνειεν 119 καὶ 126 ἐκράτειεν 128, ἐφίλειε 28, μίλειε 28, κράτει προστ. 274, περπάτει προστ. 22, 267, 257, 249 κτλ. Ὅτι δὲ οἱ συνῃρημένοι τύποι εἶνε παλαιοί, ἀποδεικνύει καὶ τὸ

β'. πληθ. πρόσωπον, ὅπερ οὐδέποτε ἐκφέρεται ἀσυναιρέτως, τ.ε. πάντες λέγομεν κρατεῖτε, θωρεῖτε, θαρρεῖτε, οὐδέποτε κρατειέτε ἢ θαρρειέτε ἢ θαρρᾶτε, ὅπως πατᾶτε, κρατᾶτε κτλ. ἃ ἐκανονίσθησαν κατὰ τά, τιμᾶτε κτλ. Σήμερον παρ' ἡμῖν οἱ ἄνευ τοῦ ε τύποι καὶ ἐν τῷ παρατατικῷ καὶ ἐν τῇ προςακτικῇ εἶνε σπάνιοι, ἀκούονται μάλιστα ἐν παροιμίαις καί τισι φράσεσιν, π. χ. ἀποκράτει, γέρο, νἄχῃς τὴν τιμήν, ὅπου κι' ἂν λάχῃς, κράτει γέρο, κράτει!» κέλευσμα πρὸς τοὺς βόας ὑπὸ τῶν γεωργῶν καὶ δηλοῖ μένε ἥσυχος τ. ε. κράτει, φύλαττε σαυτὸν αὐτόθι. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι οὗτοι καὶ ἄνω! καὶ ἔσω! καὶ παραβολή! πρὸς τοὺς βόας ἀποτείνουσιν. Ἡμεῖς ἐν τῷ συνήθει λόγῳ λέγομεν μίλειε, φίλειε σὺ 'σ τὸ μάγουλο, μάσειε· ἀλλὰ πάτει καὶ πάθειε τὰ σταφύλια, κράτει καὶ κράθειε τὴ σακκούλα. Ὅτε δὲ τὸ θέμα τοῦ β'. καὶ γ'. προσώπου ἦτο ἐκράθ^νες-ε, μετηνέχθη αὐτὸ καὶ ἐπὶ τὸ πρῶτον ὅθεν ἐκραθ^νουν(ε).

Ἂν λοιπὸν μὴ σφάλλωμαι, ἐκ τῆς γραμματείας τῶν παλαιοτέρων χρόνων δύναταί τις νὰ συναγάγῃ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ κατ' ἀναλογίαν ἐπίδρασις αὕτη πρό τινων αἰώνων (ἐπὶ Προδρόμου ἦν ἄγνωστος ἔτι) ἀρξαμένη, καθ' ἕκαστον αἰῶνα ἐπολλαπλασιάζετο καὶ νῦν ἔτι ἐξακολουθεῖ ἐκβάλλουσα τοὺς παλαιοὺς τύπους εἰς, -εις-ει, ὥστε οὐδὲν θαῦμα, ἂν μετὰ ἕνα ἢ δύο αἰῶνας οἱ τύποι οὗτοι ἐξαφανισθῶσι καὶ ἐκ Κρήτης ὅπως καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Ἐν Ἑλλάδι ὁ παρατατ. τῶν συνῃρημένων ῥημάτων σχηματίζεται διττῶς, ἢ ἐπείναγα ἐπείναγες ἐπείναγε(ν) (ε) κτλ. ἢ ἐπεινοῦσα ἐπεινοῦσες ἐπεινούσαμεν, κτλ. ὁμοίως ἐμίλαγα καὶ ἐμιλοῦσα τ.ε. ἢ τὸ σα μετηνέχθη εἰς πάντα τὰ πρόσωπα ἢ τὸ γ, περὶ οὗ ἐρρήθη ἐν τῷ περὶ ἐνεστῶτος (*), κατέστη σταθερὸν καὶ ὁ σχηματισμὸς τότε γίνε-

(*) Ἡ γένεσις τοῦ γ πιθανῶς ἔχει ὧδε: Ὁ παρατατικὸς τῶν εἰς

ται ὅπως ῥήματος βαρυτόνου, ἐρώταγα κατὰ τὸ ἔλεγα κτλ.

Δυσχερὲς εἰς ἐξήγησιν εἶνε ὁ τονισμὸς ἐπατοῦσαν, ἐδολιοῦσαν· ὁ κ. Mullach λέγει 274 ὅτι οὕτω τονίζεται διότι κεῖται ἀντὶ ἐπατέουσα, ἀλλ' ἄρα οἱ τὸ ἐπατοῦσαν ἐδολιοῦσαν πρῶτοι εἰπόντες, εἶχον πρότερον ἢ αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες αὐτῶν τὸ ἐπατέουσαν ἐδολιέουσαν; Βέβαια, ὄχι. Ἡ δυσχέρεια λύεται, νομίζω, ὧδε: Τὰ παλαιότατα χειρόγραφα τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης δὲν φέρουσιν, ὡς γνωστόν, τόνους, καὶ δὴ ἀγνοοῦμεν ἂν ἐκεῖνοι τότε ἐδολιοῦσαν ἢ ἐδολίουσαν ἀπήγγελλον. Εἴτε δ' ὅμως ἐν παλαιοῖς εἴτε, ὅπερ πιθανώτατον, ἐν πολλῷ μεταγενεστέροις χρόνοις ὁ τονισμὸς οὗτος ἐφάνη, δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως ἢ ὅτι ἐγένετο κατ' ἀναλογίαν τοῦ α'. καὶ β'. προσώπου· τ.ε. κατὰ τὰ ἐδολιούσαμεν ἐδολιούσατε μετὰ τονιζομένου ού, ἐλέχθη καὶ ἐδολιοῦσαν, ὅπως ἔπειτα τὸ τονιζόμενον *ούσ* ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τὸν ἑνικὸν ἀριθ. ἐδολιοῦσα ἀπὸ τοῦ ἐδολιοῦσαν διότι ἐλέγαν - ἔλεγα. Τοῦτο δὲ ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ τονισμοῦ ἐφέρανε ῥηθέντων. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξηγεῖται φυσικώτατα καὶ τὸ τῶν Τσακώνων ὡρᾶκα ὡρᾶκε ἀντὶ ὥρακα ὥ-

---

-ρῶ λεγόντων βημάτων ἐσχηματίσθη, καθ' ἃ ἐδηλώθη, εἰς -ρειες ρειε (ρjες ρjε) θώρειε μπόρειε κτλ. Μεταξὺ δὲ τοῦ ρ καὶ τοῦ j ἐναπτύσσεται εὐκολώτατα κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν φθόγγος ι, ὅπως ἕκαστος ἀπαγγέλλων τοὺς τύπους χώρjε θώρjε κτλ. βλέπει. Τύπους δὲ εἰς -ijε παρέχομεν τοῦσδε: Νεοελλ. Ἀναλ. 344 καρτέρειγε, 49 θώρηγε, 42 καὶ 47 δὲν μπόριγε δὲν μπόριγαν· πρβλ. Ἠπειρωτικὸν καθάριγος ἐν Μαυροφρ. Δοκ. 413 καὶ χέρισο. Τὰ ῥήματα ταῦτα σχηματίζονται, ὡς ἐρρήθη, κατὰ τὴν Ι συζυγίαν, ὥστε τὸ ἐχώρα καὶ ἐχώριγε, ἐμπόρα καὶ ἐμπόριγε κατ' ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν ἐσχημάτισαν τὸν τύπον ἐμπόραγε ἐχώραγε κτλ. Ἐκ τούτων δὲ τῶν παρατατικῶν καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ῥηθέντων πάγω - πάω πάεις πάει κτλ. ἐπῆλθε τὸ γ καὶ ἐπὶ τὸν ἐνεστῶτα, π. χ. πεινάγω, μιλάγω, φιλάγω κτλ. Ἐρρήθη ἤδη ὅτι ἐν Κρήτῃ οἱ μετὰ τοῦ γ τούτου τύποι δὲν εἶνε ἐν χρήσει, διότι οὐδὲ οἱ ἀναλελυμένοι, οὐδὲ τὰ πολλὰ εἰς -εω ῥήματα μετεπλάσθησαν κατὰ τὴν Ι συζυγίαν τῶν εἰς -εω.

ρακε, ὧν χάριν ὁ κ. Deffner ἐν Arch. 13 συνάγει τὸ βιαιότατον συμπέρασμα περὶ τονισμοῦ παρὰ Δωριεῦσιν ἑωρᾶκα. Οἱ Τσάκωνες ἐτόνισαν τὸ α΄. καὶ γ΄. ἐνικ. κατὰ τὸ β΄. ἐνικ. καὶ τὰ γ΄. πληθ. πρόσωπα, τ.ε. ὡρᾶκα ὡρᾶκε, διότι ὡράκερε ὡράκαμε, ὡράκατε, ὡράκανι.

Κατὰ τὸ ἐκράτειες ἐκράτειε ἐφόρειες ἐφόρειε κτλ. ἔχει καὶ ἡ προστακτ. κράτει καὶ κράτειε, καὶ τὸ μέσον κρατεῖται καὶ κρατειέται, μιλεῖσαι καὶ μιλειέσαι, κτλ., οἵτινες παρ' ἡμῖν ἔτι σήμερον εὐχρηστοῦσιν, περὶ ὧν ἐν ἐκτάσει θὰ γίνῃ λόγος κατόπιν ἐν τῷ περὶ προσωπικῶν καταλήξεων τῆς νέας ἑλληνικῆς.

Ἄλλος Δωρισμὸς ὑπελήφθη τὸ α ἐν τῷ παρατατικῷ καὶ δευτέρῳ ἀορ. ἔτρωγα, ἦρθα ἦρθαν· τοῦτο δ' ὅμως εἶνε ἄτοπον, διότι τὸ α ἐνταῦθα μετηνέχθη ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐκ τοῦ ἀορίστου πρώτου, οἱ δὲ Δωριεῖς μετὰ τῶν ἄλλων ἀπήγγελλον ο ἐν τούτοις.

Ἄλλος Δωρισμὸς ἀνεκαλύφθη ἐν τῷ τρίτῳ πληθ. τοῦ ἐνεστ. λέγουν φέρουν κτλ. Τοῦτο ὑπέλαβε Μαυροφρύδης ἐν Δοκιμίῳ ὅτι προῆλθε κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ Δωρ. λέγοντι φέροντι. Τὴν αὐτὴν ἐξήγησιν ἐπανέλαβε καὶ ὁ κ. Deffner οὐδαμῶς μνημονεύσας τοῦ Μαυροφρύδου ἐν Neograeca (*) σελ. 312. Ἀμφότεροι παραβάλλοντες τοὺς ἀμφιβόλους tremonti haemones καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα λατινικοὺς τύπους tremunt legunt καὶ ἀταλαιπώρως τὰ ἐν τῷ λατ. εἰς τὴν νέαν ἑλλ. μεταφέροντες λέγουσιν ὅτι ἐκ τοῦ Δωρικοῦ λέγοντι ἔπεσε πρῶτον τὸ ι, ἐπειδὴ δὲ τότε τὸ τ ἐν τέλει λέξεως δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαγγέλληται, ἔπεσε καὶ τοῦτο, οὕτω δὲ ἔγινε *λέγον, καὶ τότε ἔλαβε τὸ ο πρὸ

(*) Παρατηρῶ ἐνταῦθα ὅτι ὁ κ. Deffner συχνότατα ἐμφαίνει μεγίστην ἀμέλειαν εἰς τὴν ὀνομασίαν τῶν πηγῶν του, καὶ τοῦτο ἀντίκειται μέγιστον πρὸς ἃς ἐπιρρίπτει αὐτὸς ὕβρεις κατὰ τοῦ Foy ἐν Archiv. σελ. 263 κἑξ. Φαίνεται ὅτι ὁ κ. Deffner δὲν ἔλαβεν ὡς παράδειγμα ἐν τούτῳ τὸν καλὸν κἀγαθὸν ἡμῶν καθηγητὴν κ. Γεώργιον Κούρτιον, ὃν τοῖς ἄλλοις προτείνει εἰς μίμησιν.

τοῦ ἐρρίνου τὴν προφορὰν τοῦ ου. Ἡ ἐξήγησις αὕτη φαίνεταί μοι ἀδύνατος, διότι καὶ φθογγολογικὰ περιέχει σφάλματα καὶ γεωγραφικῶς παρέχει δυσχερείας. Ὁ λέγων δηλ. ὅτι πρῶτον ἔπεσε τὸ ι, καὶ ἔπειτα διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς ἀπαγγελίας τοῦ τ ἐν τέλει λέξεως καὶ αὐτό, ἀπατᾶται ἐκ τῆς γραφῆς τῶν στοιχείων καὶ οὕτως ἀπατᾷ ἀκουσίως καὶ τοὺς ἄλλους. Βεβαίως ἔχων τις ἐπὶ τοῦ χάρτου λέξιν ἢ συλλαβὴν γεγραμμένην, δύναται καὶ νὰ μεταθέσῃ τὰ γράμματα, ὅπως οἱ Μαθηματικοὶ τοὺς ὅρους, αὐτῆς, καὶ νὰ ἐξαλείψῃ ὅσα καὶ οἷα κρίνει πρὸς τὸν σκοπόν του ἀκαταλληλα, ἀλλ' ἐν τῷ στόματι ἡμῶν δὲν ἔχει οὕτω, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἕκαστος σκεφθεὶς εὑρίσκει ὀφθαλμοφανὲς ὅτι δὲν ἠδύναντο κατ' οὐδένα τρόπον οἱ τὸ λέγοντι προφέροντες ν' ἀποκόψωσι καὶ ἀποβάλωσι πρῶτον μόνον τὸ ι, διότι τελικὸν τ οὔτε οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες οὔτε οἱ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀπήγγελλον, ἀλλ' ὅτι ἂν ἀληθῶς ἀπὸ τοῦ λέγοντι ὡρμῶντο καὶ ἤθελον νὰ ἀποβάλωσί τι, ὤφειλον πᾶσαν τὴν συλλαβὴν τι διὰ μιᾶς νὰ παραλίπωσιν. Ἀλλὰ τοιαύτη ἀποβολὴ εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατος· διότι πρῶτον ἐρωτᾶται διὰ τί δὲν ἀπέβαλον καὶ τὸ ται = (ιᾶ) τῆς μέσης φωνῆς; ἢ ἂν τὸ λέγονται δι' οἱονδήποτε λόγον ὤφειλε νὰ τηρηθῇ ἀλώβητον, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπενεργήσῃ εἰς σωτηρίαν τοῦ τι; ἐλέγετο βέβαια κατὰ Μαυροφρύδην καὶ Deffner λέγονται λέγοντι. Δεύτερον ἐν ταῖς ῥηματικαῖς καταλήξεσιν καὶ ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα ἑλληνικὴ φαίνονται λαμπραὶ οἰκονόμοι καὶ λίαν συντηρητικαί, ὥστε ἡ νέα οὐ μόνον οὐδὲν ἀποβάλλει, ἀλλὰ μάλιστα πολλαχοῦ, ἔνθα ἡ κατάληξις δὲν εἶνε ἀρκούντως σαφὴς προσθέτει στοιχεῖα κατ' ἀναλογίαν τύπων πληρεστέρων· παράδειγμα τούτου εἴδομεν ἐν τῷ ἐμιλοῦσαν καὶ λέγεσαι καὶ ἄλλα πολλὰ προσεχῶς θὰ ἴδωμεν, ἂν θεὸς θέλῃ. Καὶ τὸ συντηρητικὸν τοῦτο ἔθος εἶνε φυσικώτατον, διότι ἀφοῦ ἡ κακὴ συνήθεια τοῦ ἐκφράζειν τὴν προσωπικὴν σχέσιν δι' ἀντωνυμιῶν προτεταγμένων παρ' ἡμῖν εὐτυχῶς δὲν

ἦλθεν εἰς χρῆσιν, ἐννοεῖται εὐκόλως ὅτι οἱ λαλοῦντες χρῄζουσι πασῶν καὶ μάλιστα ἀθολώτων, ὅσον ἔνεστι, τῶν καταλήξεων· τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἀρκεῖ νὰ καταστήσῃ παντάπασιν ἀπίθανον ὅτι οἱ λέγοντες οὕτω ποτὲ ἤθελον ἀκρωτηριάσῃ τὸ λέγοντι εἰς *λέγοντ - *λεγον - λέγουν(*).

Τοπικῶς ἔχουσι τὰ πράγματα οὕτως: Καθολικοὶ μὲν εἶνε οἱ τύποι λέγουν καὶ λέγουνε, ἐν δὲ τῇ δυτικῇ Κρήτῃ καὶ ἐπί τινων ἄλλων νήσων καὶ οὗτοι καί: λέγουσι, λέγουσινε. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι οἱ Κρῆτες ἐλάλουν τὴν ἄκραν Δώριον, ὥστε τώρα ἀπορεῖται πῶς ἐν Κρήτῃ καὶ ἄλλαις Δωρικαῖς νήσοις ἔμελλε νὰ ἐπικρατήσῃ ὁ εἰς - ουσι τύπος. Διότι, ὅπως ἐρρήθη, ἐν τοῖς δυτικοῖς καὶ ὀρεινοῖς μέρεσι τῆς Κρήτης, ἅτινα ἄτε ἄγρια καὶ ἄγονα, φυσικὸν ἦτο νὰ ἐπισκεφθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐπηλύδων ἐλάχιστον ἢ οὐδαμῶς (ἐν Σφακίοις καὶ Ἁγίῳ Βασιλείῳ κατοικοῦσι σχεδὸν μόνον Χριστιανοί), μόνος σχεδὸν οὗτος ὁ τύπος εὐχρηστεῖ. Ἐμοὶ αὐτῷ, τοῦτον μόνον ἐκ παίδων τὸν τύπον μεταχειριζομένῳ, συνέβη πολλάκις καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ νὰ ἀκούσω τὸν πρὸς ὃν ἑκάστοτε διελεγόμην ἐπαναλαμβάνοντα τὸν τύπον εἰς -ουσι καὶ ὑποδηλοῦντά μοι οὕτω μετὰ μειδιάματος ὅτι τὴν Κρητικὴν διάλεκτον δὲν ἤθελον νὰ ἐγκαταλίπω. Πρὸς τούτοις παρατηρεῖται ὅτι ἐν χώραις ἐν αἷς πρό τινων αἰώνων οἱ μετὰ τοῦ -ουσι τύποι ἀπηγγέλλοντο, σήμερον ἐξενίκησαν οἱ εἰς -ουν, π. χ. ἐν ταῖς περὶ τὸ Ἡράκλειον τῆς Κρήτης χώραις ἀκούονται τώρα μόνον οἱ μετὰ τοῦ -ουν τύποι, ἀλλ' ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐν ταῖς αὐταῖς χώραις ποιήσας ἐγίνωσκε τὴν καταλῆξιν κάλλιστα. Ἂν λοιπὸν ἐν Κρήτῃ καὶ τώρα εὐ-

(*) Οἱ τύποι τοῦ κ. Deffner *λέγουντι *λέγουντ λέγουν εἶνε ἀδύνατοι, διότι τὸ ο μόνον ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ ταῖς λοιπαῖς πρὸς βορρᾶν χώραις ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ου, ὅπως καὶ ἐν τῷ λέγουμεν, παρ' ἡμῖν ὅμως θὰ ἔμενεν ο, ὅπως καὶ ἐν τῷ λέγομεν, καὶ βιάζονται Ἐρωτοκρ. 278, ἐχαίρονταν 115, μάχονται 279, ἐγκαλιάζοντει 284 κ. τ. λ.

χρηστῇ ἡ κατάληξις εἰς -ουσι καὶ παλαιότερον ἔτι μᾶλλον εὐχρήστει, δὲν εἶνε θαυμαστὸν ὅτι οἱ μὲν ἐν ταῖς Ἰωνικαῖς καὶ ὑπὸ μικτῶν πληθυσμῶν οἰκουμέναις χώραις ἐτήρησαν τὸν δῆθεν Δώριον τύπον εἰς -οντι -οντ -ον -ουν, οἱ δὲ ἀπόγονοι τῶν Δωριέων ἐν Κρήτῃ, καὶ μάλιστα οἱ ἥκιστα πάντων διὰ τὸ εἶδος ἧς ᾤκουν καὶ οἰκοῦσι χώρας τοῖς ἐπήλυσιν ἀναμιχθέντες, ἡσπάσαντο ἀνερμηνεύτῳ τῷ τρόπῳ τὸν κοινόν; Ἔπειτα ἂν ὁ εἰς -ουν τύπος καταγεται ἀληθῶς ἐκ τοῦ δωρικοῦ εἰς -οντι, ἀνάγκη νὰ προϋποθέσωμεν παντελῆ ἐκνίκησιν τοῦ Δωρικοῦ ἐν ταῖς πλείσταις χώραις τῆς τε Ἑλλάδος καὶ Ἀσίας. Ἐλπίζω δὲ ὅτι ὁ ἀναγνώστης τῶν συμβολῶν τούτων θὰ εὕρῃ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην σφόδρα ἀπίθανον.

Πάντα ταῦτα τὰ ἀπορήματα καὶ ἀτοπήματα ἔχουσι τὴν πηγὴν ἐν τῇ σφαλερᾷ ὑποθέσει καθ' ἣν τὸ λέγουν προῆλθεν ἐκ τοῦ λέγοντι, ἂν δὲ ἐκλάβωμεν ὡς βάσιν τὸν κοινὸν τύπον λέγουσιν, ἐλπίζω ὅτι διὰ συντομωτέρας καὶ ἧττον δαπανηρᾶς ὁδοῦ, καὶ ἐλευθέρας ἀκανθῶν, θὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν ἡμῶν.

Πλὴν τοῦ ἀρχικοῦ λέγομεν γίνεται χρῆσις καὶ τῶν τύπων λέγομε καὶ λέγομενε· ἐρωτᾶται τίς ἡ ἀρχὴ τοῦ ε τούτου. Ἡ ἀπάντησις δίδοται συνήθως ἁπλούστατα «προστίθεται εἰς τὸ τέλος ἓν ἔ. τοῦτο ὅμως καίπερ ἀληθές, δὲν εἶνε ἐξήγησις, ἀλλὰ μόνον περιγραφὴ τοῦ φαινομένου, ὅπερ δὲν χρῄζει ταύτης· εἰς λύσιν λέγεται ἄλλοτε «τὸ αὐτὸ ε προστίθεται καὶ εἰς τὰς ἀντωνυμίας τον(ε) τους(ε) μας (ε), σας(ε), εἰς τὴν γεν. πληθ. ἀλλωνῶν(ε), σκυλλιῶν(ε) κτλ. ὥστε ἔχομεν ἀνάλογα». Ὅτι καὶ τοῦτο δὲν εἶνε λύσις ἀλλὰ συσσώρευσις πολλῶν ἀπορημάτων, βλέπει ἕκαστος. Ὁ λέγων ὅτι «εἰς τὸ τέλος προστίθεται ἓν ε» ἀπατᾶται ὑπὸ τῆς γραφῆς· ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν ἐξέρχονται φθόγγοι, οἵτινες δὲν ἐννοοῦνται κεχωρισμένοι ὡς τὰ ἁπλᾶ στοιχεῖα, ἀλλ' ὡς προτάσεις καὶ λόγοι, ἐν οἷς ἡ προσθήκη φθόγγων περιττῶν θὰ ἐπέφερε σύγχυσιν, πρό-

φερε ἀντὶ λέγεις λέγειςε, ἀντὶ ξένος ξένοςε. Ἂν λοιπόν που ἀπαγγέλλωμεν φθόγγον τινά, ἔνθα οἱ παλαιότεροι δὲν ἀπήγγελλον αὐτόν, ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῇ πῶς ἡμεῖς ἢ οἱ πρῶτοι τοῦτον ἀπαγγείλαντες, κατηντήσαμεν εἰς τὴν χρῆσιν τούτου, πόθεν ἐλήφθη καὶ τίς ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, ἂν ἠπατήθημεν ὑπὸ ἄλλων τύπων ὁμοίων ἢ ἠναγκάσθημεν διὰ λόγους προφορᾶς.

Ἡ ἀλήθεια νομίζω ὅτι ἔχει ὡς ἀκολούθως· ἐξαιρέσει τινῶν νήσων ἐν τῷ λοιπῷ Ἑλληνικῷ ἐπικρατεῖ ὁ νόμος ὅτι ἐντέλει λέξεως τὸ ν δὲν ἀκούεται, ἂν μὴ ἕπηται φωνῆεν ἢ ψιλὸν σύμφωνον κ, π, τ, τούτου δ' ἕνεκα λέγομεν νὰ πιάσωμεν τὸ λαγὸ (ρς'άσωμε do λαγό), νὰ κάμωμεν πανιά (=κάμωμε bαnά) νὰ βροῦμεν καράβι (=βροῦμε gαράβι), νὰ φάμεν ἀπόψε κτλ. ἀλλ' οὐδεὶς τοῦ λαοῦ ἄνθρωπος, ἂν μὴ ὑπὸ τὴν μάστιγα τοῦ διδασκάλου ἐφ' ἱκανὸν χρόνον διετέλεσεν, λέγει νὰ εὕρωμεν χωριό, νὰ ἴδωμεν σήμερον, νὰ περιμένωμεν φέτος, τὸν γαΐδαρον(*), τὸν διάβολο, τὸν βαρβάτον, τὸν σαπημένο κτλ. ἀλλ' ἄνευ τοῦ νῦ. Ἐπειδὴ δ' οὕτως ἐν ἄλλοις μὲν ἀκούεται τὸ νῦ, ἐν ἄλλοις δ' ἀντ' αὐτοῦ ε, ἐπῆλθε θόλωσις τοῦ αἰσθήματος, ὥστε τὸ μόνον πρὸ τοῦ ν ἔχον λόγον ὑπάρξεως ε, οἱ λαλοῦντες θέλοντες νὰ σώσωσι καὶ προλαμβάνοντες τὴν πτῶσιν τοῦ νῦ ἐπανέλαβον καὶ μετ' αὐτό, ὥστε πλὴν τοῦ λέγομεν καὶ λέγομε ἄτινα φθογγολογικῶς ὁμαλά, ἐπῆλθε καὶ λέγομενε, ὃ φθογγολογικῶς ἀνώμαλον, ἀλλὰ δι' ἀναλογίαν παραχθέν. Τὸ αὐτὸ ε, ὅπερ ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἐπανάληψις ἕνεκα τῆς συγ-

(*) Παντελῶς ἀσύστατα διδάσκει ὁ κ. Def. ἐν Neogr. 238 λέγων ὅτι σήμερον ἀπαγγέλλεται τὸ αδὲν γελῶ den geló καὶ 277 ὅτι τὸ σᾶ(ν) θέα προφέρεται ςᾳ θjá, καὶ τὸ σᾶ(ν) γομάρι ςᾳ gumari κτλ. Ἔρρινα φωνήεντα δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλ. ὁ δὲ κ. Def. ἀνακαλύπτων ταῦτα ἐχρῆτο ἀναμφιβόλως τῇ μεθόδῳ τῇ τῶν οὐκ ὄντων εὑρετικῇ. Πρὸ δὲ τῶν μέσων β, γ, δ καὶ δασέων θ, φ, χ οὐδ' ἴχνος τοῦ νῦ ἀκούεται· οὐδεὶς Ἕλλην προφέρει διαφόρως τὰς φράσεις ατὸν γαΐδαρον, τὸ γομάρι, τὸν βερβέρι, τὸ βαρδάρι, τὸν Δημήτρι, τὸ δεντρό· τὸν Θεὸ τὸ θάρρος κτλ.

χύσεως τοῦ αἰσθήματος τῶν λαλούντων καὶ εἰς ὑποστήριξιν τοῦ τελικοῦ νῦ, ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ παρατατικῷ, καὶ ἀορίστῳ, τ.ε. ἔλεγε ἔλεγεν καὶ ἔλεγενε, ἔφαγε ἔφαγεν ἔφαγενε· τὸ δὲ ε τοῦ γ'. πληθ. ἐλέγανε, ἐφέρανε προῆλθεν, ὅπως καὶ ὁ τονισμὸς ἀπὸ τοῦ ά. καὶ β'. προσώπου, τ. ἔ. ἐλέγαμε ἐλέγετε, ἐλέγανε. Τὸ ἐλέγενε, τὸ ἐλέγαμενε εἶνε τοπικῶς περιωρισμένα, τὸ δὲ ἐλέγανε πανελλήνιον(*). Ἀπὸ δὲ τῶν παρῳχημένων τούτων χρόνων μετηνέχθη τὸ ε καὶ ἐπὶ τὸν ἐνεστῶτα, ὅθεν λέγουσινε. Ὅτι τοῦτο δὲν εἶνε ἀδύνατον, θὰ ἐννοήσῃ πᾶς τις παρατηρήσας ὅτι τό - σι, ὅπερ ἀρχικῶς μόνον τῷ ἐνεστῶτι καὶ παρακειμένῳ ἀνῆκεν, μετηνέχθη ἔπειτα καὶ ἐπὶ τοὺς παρῳχημένους χρόνους ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις ἐν αἷς τὸ - σι ἐν τῷ ἐνεστῶτι ἀπηγγέλλετο· παραδείγματα καὶ ἡ Ἀναγνώρισις παρέχει 34 ἐβγήκασιν, 29 ἐποίκασιν καὶ ὁ Πτωχοπρόδρομος καὶ ὁ Ἐρωτόκριτος καὶ καθόλου πᾶσα ἡ παλαιοτέρα γραμματεία οὐδ' αὐτῆς τῆς μεταφράσεως τῆς Βατραχομυομαχίας τοῦ Δ. Ζήνου ἐξαιρουμένης. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ δόκιμος τῶν παλαιῶν γλῶσσα δὲν ἀπηξίωσε νὰ εἴπῃ ἐδίδοσαν ἔφασαν, ἔπειτα λεγέτωσαν, τιθείησαν κατὰ τὸ ἐτίμησαν κτλ., τιθέασι διδόασι, κατὰ τοὺς παρακειμένους ἑστᾶσι, βεβᾶσι, ἡ δὲ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων καὶ πέφρικαν καὶ ἐπιδέδωκαν καὶ ἔοργαν κτλ. κατὰ τοὺς ἀορ. ἔδωκαν ἔλυσαν κτλ. Φανερὸν λοιπὸν ὅτι μεταξὺ τῶν καταλήξεων τῶν ἀρχ. καὶ παρῳχημένων χρόνων ὑπάρχει ἀνέκαθεν κοινωνία τις ἧς ἀποτέλεσμα εἶνε καὶ ἡ μετάβασις τοῦ - σι εἰς τοὺς παρῳχημένους ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος (διότι ὁ παρακείμενος ἄγνωστον ἂν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεταβάσεως ἦτο ἔτι ἐν χρήσει καὶ μάλιστα μετὰ τῆς καταλήξεως - ασι, ἀφοῦ ἐκ παλαιοῦ μετεσχηματίσθη κατὰ τὸν ἀόριστον), καὶ ἡ τοῦ ε ἐκ τῶν παρῳχημένων εἰς τὸν ἐνεστῶτα.

Κατ' αὐτὰ δυνάμεθα, νομίζω, νὰ ὑποθέσωμεν μετὰ με-

(*) Διόλου δὲν εἶναι πανελλήνιον. Σ τ. Ε.

γάλης πιθανότητος τὴν πορείαν τὴν ἀκόλουθον: Ὑπῆρχον οἱ τύποι λέγουσι λέγουσιν ἔλεγε(ν) ἔλεγενε, ἐλέγα(ν)(ε), ἐκ τούτων δὲ κατ' ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν τοῦτο μὲν τὸ - σι τοῦ ἐνεστῶτος μετεβιβάσθη καὶ ἐπὶ τοὺς παρῳχημένους ἐλέγασι, εἴπασι, ἐφέρασι, ἐκλέψασι, τοῦτο δὲ τὸ ε τῶν παρῳχημένων μετεβιβάσθη καὶ εἰς τὸν ἐνεστ. λέγουσινε. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τοῖς παρῳχημένοις λέγεται ἐλέγασι καὶ ἐλέγασινε (τοῦ νε τεθέντος καὶ μετὰ τὸ ἔπηλυ σι, ὅπως τὸ ε ἐν τῷ λέγομενε) καὶ ἄνευ τοῦ σι ἐλέγανε, οἱ λαλοῦντες παρέλιπον τὸ σι καὶ ἐν τῷ ἐνεστῶτι, ὥστε ὑπάρχει ἡ ἀνάλογος σειρὰ ἐλέγασι ἐλέγασιν(ε) ἐλέγανε(ε) = φέρουσι φέρουσιν(ε) φέρουν(ε). Ἡ ἀπόδειξις κινεῖται ἀδιαλείπτως ἐπὶ τύπων *ὑπαρχόντων* καὶ σήμερον ἔτι, ἐκτὸς τούτου *οὐδένα* φθογγολογικὸν νόμον παραβαίνει, ἑπομένως ἐλπίζω ὅτι ἔχει τὰ ἀναγκαῖα συστατικὰ ὅπως γίνῃ δεκτή. Ἀντείπῃ δὲ μηδεὶς ὅτι ἡ ἀπόδειξις, ἐπειδὴ ἐπὶ διαλεκτικῶν στηρίζεται τύπων (τὸ ἐφέρασι(ν)(ε) καὶ λέγουσι(ν)(ε) εἶνε σήμερον Κρητικοὶ τύποι), δὲν ἔχει σερεὰν βάσιν, διότι, ὡς ἐρρήθη, οἱ νῦν διαλεκτικοὶ εἶνε λείψανα μικρὰ εὐρείας ἄλλοτε χρήσεως ὅπως ἡ παλαιοτέρα γραμματεία ἀποδεικνύει, ὅπως ἀπαράλλακτα τὸ ν σήμερον ἀπαγγέλλεται ἐν τέλει λέξεως μόνον ὑπό τινων νησιωτῶν, καὶ τὸ ἔνε μόνον ἐν Πόντῳ καὶ ἐν Σφακίοις καὶ Ἁγίῳ Βασιλείῳ εἶνε σήμερον περιωρισμένον (ἐν ταῖς αὐταῖς χώραις ἐν αἷς καὶ οἱ τύποι τοῦ ἐνεστῶτος εἰς - σι), ἀλλὰ τίς ἀγνοεῖ ὅτι παλαιότερον ἦσαν γενικώτατα; Δυνάμεθα κάλλιστα νὰ μεταχειριζώμεθα διαλεκτικοὺς τύπους εἰς τὴν τῶν κοινῶν ἐξήγησιν ὅταν διὰ τῆς παλαιοτέρας γραμματείας ἀποδεικνύωνται ὅτι ἦσαν πανελλήνιοι, καὶ ὅταν δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα τῶν ἐπαρχιακῶν φθογγολογικῶν νόμων.

Ἐν Ἰένῃ τῇ 13 Ἀπριλίου 1881.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΣΤΙΧΟΥ
ΤΟΥ ΗΡΩΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ.

Τοῦτο γὰρ ἀθάνατον φωνᾶεν ἕρπει,
εἴ τις εὖ εἴπῃ τι.
(Πινδ. Ἴσθμ. Γ', 58.)

§ 1.

Ἡ περιβάλλουσα τὸν ἄνθρωπον μεγαλοπρεπὴς καὶ ποικίλη φύσις ὑπῆρξεν ἀείποτε τὸ ἀντικείμενον τοῦ μεγίστου αὐτοῦ θαυμασμοῦ καὶ τὸ μόνον ὁρμητήριον ἐξ οὗ ἀνυψώθη ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἐπίγνωσιν ὑπερτάτου τινὸς Ὄντος δημιουργοῦ τοῦ παντός. Ὅ,τι εἶπεν ὁ ποιητὴς τῶν Ψαλμῶν (ιθ', 1) καὶ ὁ φιλόσοφος τοῦ Königsberg περὶ τοῦ ἀστερόεντος οὐρανοῦ, ὅτι *διηγεῖται δόξαν θεοῦ*, τοῦτο ἐξεφώνησε μετὰ τοῦ αὐτοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς αὐτῆς πεποιθήσεως σύμπασα ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· «τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ *ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται*, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης» (Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμ. Α', 20). Ἀδιάφορον ὅτι διακεκριμένοι τύποι περιέβαλον ἐν ἑκάστῳ χρόνῳ καὶ τόπῳ τὴν θρησκευτικὴν ταύτην αἴσθησιν, ἀδιάφορον ὅτι οἱ ἄνθρωποι «ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου» καὶ «ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα» (αὐτ. 23, 25),—ὁ φυσικὸς κόσμος ὑπῆρξεν ἀείποτε εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁ *μουσαγέτης τῆς θρησκείας*, ὡς ἔλεγεν ὁ Schopenhauer κατὰ τὸ ὕφος αὐτοῦ τὸ σιβυλλικὸν ὅτι ὁ θάνατος εἶνε ὁ *μουσαγέτης τῆς φιλοσοφίας* (Πρβλ. καὶ *Lindner* Ἐγχειρίδιον Ἐμπειρικῆς Ψυχολογίας, § 76., σελ. 147-148 τῆς Ἑλλην. μεταφρ.).

Ὁ μέγας δ' ἐκεῖνος ἀνήρ, ὃν ὁ Ἔγελος κατὰ φιλοσοφικὴν βεβαίως ὑπερβολὴν ἀπεκάλεσεν *ἐνσάρκωσιν τοῦ παγκοσμίου πνεύματος* (Ἰ. *Παρασσοῦ* Τόμ. Γ', σελ. 465), ὁ νικητὴς τοῦ Μαρέγγου καὶ τοῦ Ῥιβολίου, καίτοι ἔζη ἐν μέσῳ χειμαζομένων πνευμάτων, διαλεγόμενός ποτε μετὰ τοῦ Μογγίου, ἑνὸς τῶν συγχρόνων καὶ τὰ μάλιστα πεφιλημένων αὐτῷ λογίων, μεθ' οὗ διηνεκῶς διέτριβεν, ἐκήρυττε διὰ τῶν ἑξῆς λέξεων τὴν θρησκευτικὴν αἴσθησιν, ἣν εἰς αὐτὸν ἐνεποίει ὁ φυσικὸς κόσμος: «Ἄκουσον, φίλτατε Μόγγιε· ἡ ἐμὴ θρησκεία εἶνε πολὺ ἁπλῆ. Παρατηρῶ τοῦτο τὸ σύμπαν τὸ τοσοῦτον εὐρύ, τοσοῦτον σύνθετον καὶ τοσοῦτον μεγαλοπρεπές, καὶ λέγω κατ' ἐμαυτόν, ὅτι δὲν δύναται νὰ εἶνε προϊὸν τῆς τύχης, ἀλλ' ἔργον οἱονδήποτε ἀγνώστου τινὸς ὄντος, παντοδυνάμου καὶ ἀνωτέρου τοῦ ἀνθρώπου ὅσον τὸ σύμπαν εἶνε ἀνώτερον τῶν καλλίστων ἡμῶν μηχανῶν. Ζήτησον, Μόγγιε, λάβε τὴν βοήθειαν τῶν φίλων σου, τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν φιλοσόφων, οὐδένα λόγον θὰ εὕρῃς ἰσχυρότερον ἢ διαγνωστικώτερον, καί, ὅ,τι καὶ ἂν κάμῃς ἵνα τὸν καταπολεμήσῃς, δὲν θὰ δυνηθῇς νὰ τὸν ἀναιρέσῃς» (*A. Thiers* Histoire du Consulat et de l'Empire, Τόμ. Γ', σελ. 169. τῆς Λιψιακῆς ἐκδόσεως τοῦ Meline, 1845).

§ 2.

Ἀλλὰ πρὸς ταύτην τὴν σεμνὴν καὶ εὐάρεστον καὶ παρήγορον ἐν τῇ ὑποκειμενικῇ ἑρμηνείᾳ καὶ ἀναπτύξει αὐτῆς θρησκευτικὴν αἴσθησιν ἀντιμάχεται ἡ λεγομένη *ἀναισθησία τῆς φύσεως*, ἤτοι ἡ ἀπαράτρεπτος αἰωνιότης αὐτῆς, δύο παρέχουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον μελαγχολικὰ συναισθήματα:

Πρῶτον μὲν ὁ ἄνθρωπος ψυχρῶς διατίθεται παρατηρῶν ὅτι οἱ νόμοι τῆς φύσεως ὑπάρχουσι κοινοὶ εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ἀγαθοὺς καὶ κακούς, ἐξ ἴσου ὠφελοῦντες καὶ ἐξ ἴσου βλάπτοντες καὶ τούτους καὶ ἐκείνους.

Δεύτερον δὲ θλίβεται βλέπων ἐν καιρῷ δυστυχίας διαλάμπουσαν καὶ μειδιῶσαν περὶ αὐτὸν τὴν ἐρατεινὴν φύσιν.

Ταῦτα τὰ συναισθήματα, ὧν βεβαίως ἐπιδεκτικὴ δὲν εἶνε πᾶσα καρδία—καὶ μάλιστα ἐν τῇ σήμερον Ἑλλάδι, ὡς νέφη ἀνέρχονται εἰς τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν καὶ ἐπισκιάζουσι τὰς πεποιθήσεις αὐτῆς, μέχρις οὗ ἀκτίς τις τοῦ ὑγιοῦς ἢ συγκαταβατικοῦ λογικοῦ διαλύσῃ καὶ τὰ νέφη καὶ τὴν σκιάν. Ὁπωσδήποτε ὅμως ταῦτα εἶνε συναισθήματα φυσικώτατα καὶ τούτου ἕνεκα βλέπομεν αὐτὰ ἐν πάσῃ καρδίᾳ ὑποκειμένῃ εἰς ὑπερτέρας παθήσεις.

§ 3.

Περὶ ταῦτα δὲ τὰ συναισθήματα εἰδικώτερον διατρίβοντες λέγομεν περὶ αὐτῶν τὰ ἑξῆς:

Τὸ πρῶτον ἄλλως διεμορφώθη ἐν τῇ θείᾳ τοῦ Χριστοῦ αἰσθήσει. Ἀποβλέψαν τὸ ἅγιον Ἐκείνου ὄμμα πρὸς τὴν φύσιν ἐξεφώνησε τὰ ἱερὰ ἐκεῖνα καὶ περιπαθῆ ἔπη: «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν — — — ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει *ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς*, καὶ βρέχει *ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους*» (Ματθ. Ε', 45).

Ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνη φύσις μὴ δυναμένη πάντοτε *οὕτω περιπαθῶς* νὰ διατεθῇ, μηδὲ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ πνεύματος ἐπαρθῆναι καὶ τοῦ θείου νόμου τὸ ἀπήχημα δέξασθαι κατὰ Λέοντα τὸν Σοφὸν (ἐν Νεαρᾷ διατ. πγ'), ψυχρῶς διατίθεται ἐπὶ τῇ εἰς πάντας κοινότητι τῶν φυσικῶν νόμων, διότι οὐ μόνον ὁ ἥλιος καὶ ἡ βροχὴ ἀλλὰ καὶ ὁ θάνατος ὑπάρχει κοινὸς εἴς τε τοὺς ἀδίκους καὶ τοὺς δικαίους. Τοῦτο ἠνάγκαζε τὸν Ἁρόλδον τοῦ Λαμαρτίνου νὰ πιστεύῃ εἰς ἰδιοφυῆ τινα θεόν, παραδίδοντα τὸν ἀσθενῆ εἰς τὸν ἰσχυρὸν *καὶ τὸν δίκαιον εἰς τὸν θάνατον* καὶ οὗ τὴν ὕπαρξιν ἀμφιταλαντεύεται ν' ἀποδεχθῇ τὸ λογικόν.

Le Dieu qu'adore Harold est cet agent suprême,
Ce Pan mystérieux, insoluble problème,

. . . . . .

Livrant le faible au fort et le juste au trépas,
Et dont la raison dit : «Est-il ? ou n'est-il pas ?»

('Ι. Lamartine le dernier chant du pélerinage d'Harold,X).

Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Göthe θλιβερῶς ἀνελογίζετο ὅτι κατὰ νόμους αἰωνίους καὶ ἀμετατρέπτους (1) ὀφείλομεν *πάντες* νὰ διανύσωμεν τοὺς κύκλους τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως.

Nach ewigen, ehrnen,
Grossen Gesetzen
Müssen wir alle
Unseres Daseins
Kreise vollenden.

('Ι. Göthe's Gedichte, τόμ. Β', σελ. 58. τῆς βερολινείου ἐκδόσεως τοῦ Schroeder, 1868.)

Τοῦτο δὲ ὡς καὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ τὴν τυφλότητα τῆς τύχης ἀπονέμει ὁ Γερμανὸς ποιητὴς *εἰς τὴν ἀναισθησίαν τῆς φύσεως*.

Denn unfühlend
Ist die Natur:
Es leuchtet die Sonne
Ueber Bös' und Gute,
Und dem Verbrecher
Glänzen, wie dem Besten,
Der Mond und die Sterne u. s. w.

(ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 57.)

«Ἀναίσθητος, λέγει, εἶνε ἡ φύσις: ἐπιφωτίζει ὁ ἥλιος

(1) Τὸ γερμανικὸν κείμενον λέγει χαλκίνους (ehrnen=ehernen)· ἀλλὰ βεβαίως τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐνταῦθα σημαίνει: ἀμετάτρεπτος, ἀναλλοίωτος. Ὁμοίως παρὰ τῷ Ὁμήρῳ (Ἰλ. λ, 24) «χάλκεος ὕπνος» καλεῖται ὁ αἰώνιος καὶ παρὰ Γάλλοις λαμβάνει πολλάκις ἡ λ. airain ὁμοίαν μεταφορικὴν ἔννοιαν.

πονηρὸν καὶ ἀγαθόν, καὶ τῷ ἁμαρτωλῷ λάμπουσιν, ὡς τῷ ἀρίστῳ, ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες κτλ.»

Κατὰ τὸν αὐτὸν ἔτι τρόπον μελαγχολῶν ὁ Chateaubriand ποιεῖται πρὸς τὸν ἥλιον ἐν *τοῖς Μάρτυσι* (βιβλ. XXIV.) τὴν ἑξῆς ὑψηλὴν καὶ περιπαθῆ ἀποστροφήν:

«Ὦ ἥλιε, ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ θρόνου, ὅθεν ῥίπτεις ἓν βλέμμα ἐπὶ τὴν γῆν, ἀδιάφορα σοὶ εἶνε τὰ δάκρυα καὶ αἱ δυστυχίαι ἡμῶν. Τὴν ἀνατολήν σου καὶ τὴν δύσιν σου δὲν διαταράσσει ἡ πνοὴ τῶν ἡμετέρων ταλαιπωριῶν· *διὰ τῶν αὐτῶν ἀκτίνων φωτίζεις τὸ ἔγκλημα καὶ τὴν ἀρετήν*· αἱ γενεαὶ παρέρχονται καὶ σὺ ἐξακολουθεῖς τὴν πορείαν σου!»

Περιττὸν νομίζομεν διὰ πλειοτέρων παραδειγμάτων ν' ἀποδείξωμεν τὸ εἰρημένον συναίσθημα, ὅπερ ἕνεκα τῆς λεπτότητος αὐτοῦ κατὰ πρῶτον φαίνεται πολὺ περίεργον ἂν οὐχὶ καὶ γελοῖον, μάλιστα δ' εἰς τὸν ἔχοντα *ἦτορ ἐξ ἀδάμαντος ἢ σιδήρου κεχαλκευμένον* καὶ ἀμέτοχον τῆς κατεχούσης πᾶσαν γνησίαν χριστιανικὴν καρδίαν ἐλεγειακῆς περιπαθείας.

§ 4.

Τὸ δεύτερον δὲ συναίσθημα, τὸ ἐκ τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ ἀλγούσης ψυχῆς καὶ μειδιώσης φύσεως, ἐπειράθησαν πολλοὶ ποιηταὶ νὰ παραστήσωσιν ἔν τε τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χριστιανικοῖς χρόνοις — καὶ περὶ τούτου κρίνομεν καλὸν νὰ καταλέξωμεν ὀλίγιστά τινα παραδείγματα, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ τοιαῦταί τινες παρατηρήσεις, ἀναγκαιόταται ἐν τῇ μελέτῃ τῶν ποιητῶν, δὲν ἐγένοντο δυστυχῶς μέχρι τοῦδε παρ' ἡμῖν.

Οὕτω παρὰ Σοφοκλεῖ, ἀγομένης τῆς Ἀντιγόνης εἰς θάνατον, λαμπρὸς ἥλιος κοσμεῖ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ἀτενίζουσα δὲ πρὸς τὸν κύκλον τῆς οὐρανίας λαμπάδος ἡ ἡρωὶς ἐκβάλλει τὸν ἑξῆς παθητικώτατον φθόγγον:

Οὐκέτι μοι τόδε λαμπάδος ἱρὸν ὄμμα
θέμις ὁρᾶν ταλαίνᾳ.
(Ἀντ. στ. 866. Ἴ. καὶ στ. 800.)

Μετὰ τῆς φυσικῆς δὲ ταύτης ἀναισθησίας ἁρμοδίως καὶ περιπαθῶς συνδέει καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, παρατηροῦσα ὅτι οὐδεὶς τῶν φίλων αὐτῆς κλαίει τὴν τύχην της, μένουσαν οὕτως ἀδάκρυτον:

Τὸν δ' ἐμὸν πότμον ἀδάκρυτον
οὐδεὶς φίλων στενάζει.
(αὐτόθι, στ. 868.)

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ Αἴας, μέλλων ν' αὐτοκτονήσῃ καταπίπτων ἐπὶ τὸ ξίφος αὐτοῦ, ἀποχαιρετίζει μετὰ συντριβῆς καρδίας τὴν αἴγλην *τῆς κατ' ἐξοχὴν τότε ὡραίας ἡμέρας* καὶ τὸν διφρηλάτην Ἥλιον:

Σὲ δ', ὦ φαεννῆς ἡμέρας τὸ νῦν (2) σέλας,
καὶ τὸν διφρευτὴν Ἥλιον προσεννέπω,
πανύστατον δή, κοὔποτ' αὖθις ὕστερον.
(Αἴ. στ. 856—858.)

Ἀλλὰ παρατιθέντες παραδείγματα τοιαῦτα τῶν ἀρχαίων ὀφείλομεν νὰ συνυπομνήσωμεν ὅτι αἱ τοιαῦται εἰκόνες περιπαθέστεραι παρ' ἐκείνοις ὑπῆρχον ἕνεκα τοῦ ὅλου ἀντι-

---

(2) Ἐκ τοῦ ἐπιθέτου «φαεννῆς» καὶ τοῦ ἐπιῤῥήματος «νῦν» καταδείκνυται ὅτι ὁ ποιητὴς ἐπίτηδες παρέστησε κατ' ἐξοχὴν λαμπρὰν καὶ ὡραίαν τὴν ἡμέραν τῆς αὐτοκτονίας τοῦ Αἴαντος. Τοιαύτη σκόπιμος παράστασις δὲν ὑποδεικνύεται ἐν τῇ ἀναλόγῳ εἰκόνι τοῦ Αἰσχύλου (Προμ. στ. 88.):

Ὦ δῖος αἰθὴρ καὶ ταχύπτεροι πνοαί,
ποταμῶν τε πηγαί, ποντίων τε κυμάτων
ἀνήριθμον γέλασμα, παμμῆτόρ τε γῆ,
καὶ τὸν πανόπτην κύκλον ἡλίου καλῶ·
ἴδεσθέ μ', οἷα πρὸς θεῶν πάσχω θεός.

Ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἐν τῷ παρατεθέντι χωρίῳ τοῦ Αἴαντος τὸ ἐπίῤῥημα «νῦν» ἄλλως ἐξηγοῦνται οἱ ἑρμηνευταί. Οὕτως ὁ Gustav Volff λέγει (ἔκδ. 6'.): «τὸ νῦν im Gegensatze zu dem Dunkel, das ihm der Todesgott sogleich bringen wird»· δηλ. κατὰ τοῦτον τὸν ὑπομνηματιστὴν «τὸ νῦν σέλας» ἐλέχθη κατ' ἀντί-

κειμενικοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν καὶ τῆς αἰθρίας καλλονῆς τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως. Τοσοῦτον δὲ ἦσαν ἐρασταὶ τοῦ ἐν τῇ φύσει καλοῦ οἱ ἔξοχοι ἐκεῖνοι καὶ μοναδικοὶ ἄνδρες ὥστε καὶ αὐτὴν τῶν θανατικῶν ποινῶν τὴν ἐκτέλεσιν ἀπηγόρευον πρὸ τῶν δυσμῶν τοῦ ἡλίου, — καὶ τοῦτο, ὡς εἰκάζει ὁ Λαμαρτῖνος, ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπ' ἄλλων αἰσθητικῶν, ἵνα μὴ ὁ καταδικος κλείων τὰ βλέφαρά του διπλᾷ χύνῃ δάκρυα κλαίων τὴν ζωὴν *καὶ τὸ φῶς!* (*Lamartine* La mort dé Socrate, v. 13.— *Patin* Études sur Sophocle, p. 26—27. τῆς δ' ἐκδ.)

Πολλὰ τοιαῦτα τῶν ἀρχαίων ἀναλογιζόμενοι, ὧν οὐδ' ἴχνος δυστυχῶς ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς νεωτέροις, ἀναγκαζόμεθα ἐνίοτε νὰ συνθρηνῶμεν μετὰ τοῦ Schiller τὸν παρεληλυθότα ὡραῖον ἐκεῖνον κόσμον, τὴν ἐρατεινὴν τῆς φύσεως ἀνθηρὰν ἡλικίαν:

Schöne Welt, wo bist du? Kehre wieder,
Holdes Blüthenalter der Natur!

§ 5.

Ἀλλὰ διακόπτοντες τὸν περὶ τούτου λόγον ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ παραδείγματα τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ μειδιώσης φύσεως καὶ ἀλγούσης ψυχῆς, ἀφ' ὧν μικρόν τι παρεπλάγχθημεν.

Ἐν τοῖς τοιούτοις ὀφείλει νὰ καταλεχθῇ, νομίζω, καὶ τὸ χωρίον ἐκεῖνο τοῦ Σοφοκλείου Φιλοκτήτου, ὅπου ὁ χορὸς προσκαλῶν τὸν Ὕπνον πρὸς ἀνάπαυσιν τοῦ ἀλγοῦντος

θεσιν πρὸς τὸ εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἐπαχθησόμενον διὰ τῆς αὐτοκτονίας σκότος τοῦ θανάτου. Τὸ ἄτοπον ταύτης τῆς ἑρμηνείας, καταστρεφούσης πᾶσαν τὴν καλλιτεχνικὴν τῆς παραστάσεως ἔννοιαν καὶ λίαν ἐξεζητημένης οὔσης, θὰ καταδειχθῇ ἀκριβῶς κατωτέρω, ἑρμηνευομένου τοῦ ὁμοιοτάτου χωρίου τοῦ Φιλοκτήτου (στ. 813.):

ὄμμασι δ' ἀντίσχοις
τάνδ' αἴγλαν, ἃ τίεται τὰ νῦν,

— ὅπερ ὡσαύτως οὐδεὶς τῶν μέχρι τοῦ νῦν ἑρμηνευτῶν ἐνόησεν.

ἥρωος παρακελεύει αὐτὸν νὰ ὑπομείνῃ διὰ τῶν ὀμμάτων τὴν αἴγλην τὴν τότε τεταμένην:

Ὕπν' ὀδύνας ἀδαής, Ὕπνε δ' ἀλγίων,
εὐαὶς ἡμῖν ἔλθοις,
. . . . . .
ὄμμασι δ' ἀντίσχοις
τάνδ' αἴγλαν, ἃ τέταται τὰ νῦν.

(στ. 810—814.)

Τοῦτο τὸ χωρίον οὐδείς, ἀπολύτως οὐδείς, τῶν μέχρι τοῦδε ἑρμηνευτῶν ἐδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ, αὕτη δ' ἡ περὶ τὴν καταλληψιν ἀδυναμία εὐρὺ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀνέῳξε τὸ στάδιον τῶν κατὰ τοῦ χωρίου ὑπονοιῶν καὶ ὁ Ῥείσκιος ὑπολαβὼν τὸ χωρίον ἐφθαρμένον ἀντὶ τῆς λέξεως «αἴγλαν» ἔγραψεν «ἀχλύν»! Ἡ *διόρθωσις* αὕτη ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως ἐξαίρεσιν τοῦ ἀξιώματος τοῦ Göthe ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει περιττὸν καὶ ἄχρηστον(3), ἐκτὸς ἂν ἡ χρησιμότης αὐτῆς ἀνευρεθῇ ἐν τούτῳ, ὅτι θαυμασίως ἐπικυροῖ ὅσα περὶ τῶν τοιούτων διορθώσεων ἔγραψεν ὁ μακαρίτης Α. Κυπριανὸς (Ἴ. Τῷ ἀπόῤῥητα τοῦ Ἰσοκράτους ἐν σελ. 126.)· πάντοτε δ' ὅμως πρὸς τὸ χωρίον καὶ τὴν σκοπηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ παράστασιν ἔχει ὅλως ἀπροσφυῶς καὶ ἀπειροκάλως.

Τὸ χωρίον κατ' ἐμὴν γνώμην ἔχει ἄριστα. Ὁ Ὕπνος, ὁ ἐπιφοιτῶν συνήθως τὴν νύκτα καὶ καθ' Ἡσίοδον (Θεογ. 758—761) υἱὸς ὢν τῆς Νυκτός, ὡς καὶ ὁ Θάνατος, καὶ οὐδέποτε ὁρώμενος ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ Ἡλίου, — παρίσταται μὴ φέρων τὴν αἴγλην τῆς ἡμέρας, ὡς ὁ προκύπτων ἀπὸ σκοτεινοῦ μέρους εἰς τὸ φῶς. Τούτου ἕνεκα παρακελεύει τὸν Ὕπνον ὁ χορὸς μέλλοντα νὰ ἐπιφοιτήσῃ *ἡμέραν*, ἵνα διὰ τῶν ὀμμάτων ὑπομείνῃ τὴν αἴγλην *ἃ τέταται τὰ νῦν*. Ἀλλ' αἱ τελευταῖαι αὗται

(3) Denn Alles ist nöthig und nützlich. Göthe's Herm. u. Doroth. ἐν ᾄσμ. α'.

λέξεις ἐμφαίνουσιν ἔκτακτον καὶ σπανίαν αἰθρίαν ἡμέρας —καὶ τοῦτο πρὸς παράστασιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἀντιθέσεως μεταξὺ μειδιώσης φύσεως καὶ ἀλγούσης ψυχῆς· καθ' ὁμοιότατον δὲ τρόπον ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι χωρίῳ τοῦ Αἴαντος εἶπεν ὁ ποιητὴς « *φαεννῆς* ἡμέρας τὸ *νῦν* σέλας»(4). Ὅθεν ἀμφότερα ταῦτα τὰ χωρία ἐγκλείουσι καλλιτεχνικὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ δυστυχῶς ὑπ' οὐδενὸς μέχρι τοῦδε οὔτε μετ' ἀλλήλων οὔτε μετ' ἄλλων ὁμοίων ἐσχετίσθησαν, ἀλλὰ τὸ μέν, τὸ Αἰάντειον, ἀτόπως ἡρμηνεύθη, τὸ δ' ἕτερον οὐδ' ἐνοήθη κἄν, θεωρηθὲν δ' ἐφθαρμένον ὑπὸ τῶν μεταγραφέων κινδυνεύει νὰ διαφθαρῇ μόνον ὑπὸ τῶν ψυχρῶν ἑρμηνευτῶν. Ἀλλὰ περὶ τούτων τῶν χωρίων θὰ διαλάβωμεν ἀκριβέστερον ἀλλαχοῦ.

§ 6.

Τοιαύτας δὲ ἀντιθέσεις ποιεῖται μάλιστα ἐκ τῶν ἀρχαίων ὁ Βιργίλιος, ἐκλέγων πάντοτε τὴν καλλίστην ὥραν πρὸς τέλεσιν τοῦ μεγίστου δυστυχήματος, ὡς παρετήρησεν ἤδη καὶ ὁ πολὺς Chateaubriand (Génie du Christianisme, Τόμ. Β', σελ. 145. τῆς ἐκδ. τῶν ἀδελφῶν Pourrat). Οὕτως ἀφηγούμενος ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῆς Αἰνειάδος τὸ *φοβερώτατον* ὄνειρον τοῦ Αἰνείου, ὅπως περιγράφει αὐτό, λέγει ὅτι τῷ ἐπῆλθε περὶ τὴν *γλυκυτάτην* ὥραν τοῦ ὕπνου:

Tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris
incipit et dono divom gratissima serpit.

(Ἴ. Aen. II, v. 268 καὶ ἑπ. — Patin Études sur Sophocle p. 26—27, σημ. 2.)

Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ποιητῶν ἄπειρα παραδείγματα

(4) Διὰ ταύτης τῆς ἑρμηνείας ἐξασθενοῦνται, νομίζω, πολὺ αἱ διαβεβαιώσεις τοῦ N. Wecklein, ὅτι «illud tamen certum videtur, errare qui verba τάνδ' αἴγλαν ἃ τίταται τὰ νῦν de luce diurna accipiant, quasi si nunc demum solis lumen ortum sit, antea autem tenebrae fuerint». (Ἴ. τετάρτην ἔκδοσιν τοῦ Φιλοκτήτου τοῦ Wunder, 1875.)

δύναταί τις νὰ προσαγάγῃ, ἐξ ἐγχωρίων τε καὶ ἐξ ἀλλοδαπῶν, ἀλλὰ τὰ τῶν πρώτων ὀφείλομεν ἴσως νὰ παραλίπωμεν, ἵνα μὴ φανῶμεν ὡς ἄλλοτε ἀπονέμοντες autorité τινα εἰς ἀπτῆνας (ἢ μᾶλλον ἑτεροπτερύγους) παρ' ἡμῖν ποιητικοὺς νεοσσούς, περιοριζόμενοι οὕτως ἐν τοῖς παραδείγμασι τῶν δευτέρων. Ἄδικον ὅμως θὰ ἦτο περιφρονητικῶς νὰ παραδράμωμεν τὸ περιπαθέστατον ἐκεῖνο καὶ πασίγνωστον τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου:

Οὐρανοὶ σαπφειρωμένοι,
Χαίρετε λοιπόν!... ἡ μαύρη φυλακὴ μὲ περιμένει
(Ἐν τῷ Ἀτιθάσσῳ Ποιητῇ, σελ. 40. τῆς 6' ἐκδ.)

καὶ νὰ παρέλθωμεν οὕτως ἐν σιγῇ στίχους ἐν πάσῃ μνήμῃ ὑπάρχοντας καὶ κατὰ πᾶσαν ἀνάμνησιν ἐξεικονίζοντας τὰς θλιβερὰς περιπετείας τοῦ ἀληθῶς *ἀτιθάσσου* (ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς ἀδίκου) ποιητοῦ.

Καταλείποντες ἤδη τὸν Ἑλληνικὸν τοῦτον ἀποχαιρετισμὸν τοῦ σαπφειρίνου τῆς Ἀττικῆς οὐρανοῦ πρὸ τῶν πυλῶν ζοφερᾶς Ἑλληνικῆς φυλακῆς (ἧς τὸ ἀποτρόπαιον ἐξήγειρε καὶ ἐξεγείρει παντὸς ἔχοντος σπλάγχνα τὴν ἀγανάκτησιν)—καὶ χωροῦντες πρὸς τὰ ὅμοια τῶν Δυτικῶν ἀνδρῶν καλλιτεχνήματα νομίζομεν ὅτι εἰσερχόμεθα εἰς τὴν λαμπροτάτην ἐκείνην βασιλικὴν αἴθουσαν, ὅπου ὁ *Ἀοιδὸς* (der Sänger) τοῦ Göthe θαμβωθεὶς ὑπὸ τοῦ κάλλους τῶν ἱπποτῶν καὶ τῶν δεσποινῶν ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ κατὰ τῆς ἀστραπτούσης καλλονῆς Γερμανικώτατον ἀντιφάρμακον τοῦ Γοιθείου ἀοιδοῦ δὲν κρίνομεν ἄξιον ἀπομιμήσεως, ἄλλως τε καὶ ἵνα μὴ διακόψωμεν τὰς μετὰ τοῦ ἀναγνώστου σχέσεις ἐν μέσῃ τῇ διατριβῇ ἢ μᾶλλον πρὶν ἔτι ἐπιληφθῶμεν τῆς ὑποθέσεως τοῦ λόγου ἡμῶν. Ὅθεν ταυρηδὸν τὴν ὅρασιν ἐντείνοντες εἰσερχόμεθα εἰς τὸ ποιητικὸν τῆς Δύσεως ἀδαμαντοπωλεῖον καὶ διὰ τῶν ἐλαφρῶν νομισμάτων τῆς κρίσεως καὶ συναισθήσεως ἡμῶν ἀγοράζοντες ποιητικούς τινας

μαργαρίτας, ἐγκλείοντας ἀντίθεσιν μειδιώσης φύσεως καὶ ἀλγούσης ψυχῆς, προσφέρομεν αὐτοὺς δωρεὰν εἰς τὸν ἀναγνώστην οὐδὲν ἄλλο παρ' αὐτοῦ ἀπαιτοῦντες ἢ ἁπλῆν συγγνώμην ἂν τυχὸν ἀποδειχθῇ ὅτι ἐρευνητικώτεροι γινόμενοι τιμαλφέστερα κειμήλια θὰ τῷ παρείχομεν.

§ 7.

Ἀλλὰ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος παραδείγματα τῶν νεωτέρων εἶνε τοσαῦτα τὸν ἀριθμὸν καὶ τοιαῦτα τὴν περιπάθειαν, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μέν τις ἀδυνατεῖ νὰ προσενέγκῃ πάντα τὰ καὶ διὰ μικρᾶς ἐρεύνης ἀνευρισκόμενα, ἀφ' ἑτέρου δὲ πάλιν δὲν γινώσκει τί νὰ ἐκλέξῃ ἀπὸ πλήθους ὁμοειδῶν κειμηλίων. Τοσοῦτον ὑπερισχύει ἐν τῇ νεωτέρᾳ ῥωμαντικῇ ποιήσει ἡ ὑποθήκη τοῦ Λαμαρτίνου παραινοῦντος τοὺς ποιητὰς νὰ καταλείπωσι τὴν σφαῖραν τοῦ ὑψηλοῦ καὶ τοῦ καλοῦ (sic), διότι τὸ μὲν καταπονεῖ, τὸ δὲ ἀπατᾷ (le beau trompe!), καὶ νὰ προσκολλῶνται εἰς τὸ παθητικὸν ὡς τὸ μόνον ἀσφαλὲς ἐν τῇ τέχνῃ—τῇ νεωτέρᾳ βεβαίως— (Ἰδ. Lamartine Graziella, chap. II, τεμ. XVI.), ὥστε τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος περίπτωσιν μειδιώσης φύσεως καὶ ἀλγούσης ψυχῆς ἔκρινε δέον πᾶς σχεδὸν ποιητὴς τῶν νεωτέρων χρόνων νὰ παρεμβάλῃ εἰς τὰ ἔπη του καὶ νὰ ἐκφράσῃ αὐτὴν διὰ πυρίνων στίχων τηκομένης καρδίας.

Ἐγκατελείφθησαν ἤδη ὡς τετριμμέναι καὶ ἀπίστευτοι αἱ φοβεραὶ ἐκεῖναι καὶ μεγαλοπρεπεῖς εἰκόνες τοῦ Shakespeare—φύσις ἐξοργιζομένη διὰ τὸ ἀνοσιούργημα τοῦ Macbeth ἢ τοὐναντίον συνωμοτοῦσα μετ' ἀχαρίστων θυγατέρων κατὰ τοῦ ἐρήμου βασιλέως Lear—καὶ σήμερον ὁ ἄνθρωπος θέλει μᾶλλον φύσιν ἀναίσθητον πρὸς τὰ δεινά του, φύσιν θεωρόν, οὕτως εἰπεῖν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ συμμέτοχον τῶν ψυχολογικῶν αὐτοῦ περιπετειῶν, καθ' ὃν τρόπον καὶ ὁ συνταγματικὸς πολίτης στέργει βασιλέα βασιλεύοντα ἀλλὰ μὴ κυβερνῶντα. Τοῦτο δὲ τοσοῦτον ἐκραταιώθη καὶ τοσάκις ἐξεδηλώθη, ὥστε σπανίως θὰ λάβῃ τις ἀνὰ χεῖ-

ρας ποίημα τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος χωρὶς νὰ ἴδῃ ἐν αὐτῷ ἥρωα τυπτόμενον ὑπὸ τοῦ συνειδότος καὶ τούτου ἕνεκα μὴ δυνάμενον ν' ἀγαπήσῃ τὴν περιβάλλουσαν αὐτὸν περικαλλῆ φύσιν (*Byron* Manfred, act I, sc. II ἐν ἀρχῇ), νεαροὺς καὶ περιπαθεῖς ἐραστὰς ἀποχωριζομένους μετὰ σπαραγμῶν καρδίας ἐν ἀμβροσίᾳ νυκτὶ ἀπεριγράπτου καλλονῆς (*J. B. H. de Saint Pierre* Paul et Virginie, p. 115. Paris, 1816), ἄλλους θρηνοῦντας τὴν ἀποθανοῦσαν αὐτῶν φίλην παρὰ λίμνην ὡραίαν καὶ περιστεφομένην ὑπὸ βράχων καὶ ἐλατῶν—ἢ ἐπὶ ὄρους ὑπὸ γηραλέαν δρῦν καὶ ἔχοντας πρὸ αὐτῶν γραφικὸν ὁρίζοντα (*Lamartine* Le lac, L'isolement), δεσμώτην οὗ τὸ οὖς τέρπει ἐκ διαλειμμάτων γλυκύτατον ᾆσμα πτηνοῦ, εἰσδῦον ὡς φῶς εἰς τὸ ἔρεβος τῆς εἱρκτῆς (*Byron* The prisoner of Chillon, X), ἡρωΐδα καταῤῥίπτουσαν ἑαυτὴν ἀπὸ βράχου καθ' ἣν ὥραν ἀνατέλλει ἡ ἠὼς καὶ ἡ θάλασσα φλοισβίζουσα ἀσπάζεται τὴν ἀκτήν *Lamartine* Sapho), νεαρὰν δεσμώτιδα ἱκετεύουσαν τὸν θάνατον νὰ φύγῃ μακρὰν, διότι ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς ἡ Πάλης, ἡ θεὰ τῶν ἀνθέων, χλοερὰ ἄσυλα (*A. Chénier* La jeune captive), ἱππότην τοῦ Μέσου Αἰῶνος ἀποθνήσκοντα ὅτε τὰ δένδρα ἐκβλαστάνουσι καὶ πᾶς ὁ κόσμος ἐλπίζει (*Göthe's* Götz v. Berlichingen ἐν τέλει) — καὶ ἐν γένει συχνότατα θάνατον συμβαίνοντα ἐν ἡμέρᾳ *ἐνδόξου φυσικῆς καλλονῆς*.

Τοῦτο δὲ τὸ εἶδος τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἀντιθέσεως ὁμολογουμένως εἶνε ποιητικώτατον καὶ μόνον τῆς παραστάσεως αὐτοῦ ἡ συχνὴ ἐπανάληψις κατέστησεν αὐτὸ τανῦν ἀδιάφορον. Ὅπως ὁ κόσμος, τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο καὶ αἰώνιον αἰτιατόν, ἀνήγαγεν ἀείποτε τὸν νοῦν εἰς μέγα καὶ ἀΐδιον Αἴτιον ἕνεκα τοῦ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ ὑπάρχοντος τύπου τῆς αἰτιότητος, οὕτω καὶ ὁ θάνατος, τὸ δεινότατον τοῦτο αἴνιγμα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ἡ σαφεστάτη μαρτυρία τῆς ματαιότητος τῶν καθ' ἕκαστα ἐνοργάνων ὄντων, ὁτὲ μὲν ἔτρεψε τὸν νοῦν ἐπὶ τὴν σκέψιν

καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ὁτὲ δ' ἀπέταμε ῥιζηδὸν πᾶσαν ἐλπίδα ἐκσφενδονήσας τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἔρεβος τῆς μελαγχολίας ἢ τὸ χάος τοῦ ἀπελπισμοῦ. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θεώμενος ὁ ἄνθρωπος τὴν περὶ αὐτὸν ἀνθηρὰν καὶ αἰωνίαν φύσιν, ἑαυτὸν δ' εὑρίσκων πρόσκαιρον τῆς φύσεως γέννημα καὶ δυστυχέστατον τῆς θλίψεως ἕρμαιον, καταλαμβάνεται ὁμολογουμένως ὑπὸ θλιβεροῦ συναισθήματος. Παραλείπω δὲ ὅτι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ὥρα καθ' ἣν ἀποσβέννυται ἡ λαμπὰς τῆς ζωῆς πρὸ τοῦ αἰωνίου φωτὸς τοῦ ἡλίου ἐκρίθη πάντοτε πηγὴ θλιβερωτάτων regrets (5) καὶ ὅτι, ὡς εἶπεν εὐγλώττως ὁ ποιητὴς τῶν *Μελετῶν*,

Aux regards d'un mourant le soleil est si beau!

Ἀλλὰ διακόπτοντες μετὰ σπουδῆς τὸν περὶ τούτων λόγον, πάντῃ πρόωρον ἴσως παρ' ἡμῖν καὶ ἀνήκοντα, ὡς εἰκάζομεν, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν πολλῶν εἰς τὰ ὅρια ἐκεῖνα τοῦ ὑψηλοῦ τὰ ἐγγύτατα τῷ γελοίῳ (6), καταχωρίζομεν τῆς τελευταίας ταύτης περιπτώσεως ἀξιολογώτατον παράδειγμα, καίτοι καθ' ἡμᾶς μέχρι κόρου ἐπιτετηδευμένον, τὸ ἐν *Τῷ τελευταίῳ ᾄσματι τῆς ἀποδημίας τοῦ Ἀρόλδου*, τῷ περιβοήτῳ καὶ λαμπροτάτῳ ποιήματι τοῦ Λαμαρτίνου, ἁπαντῶν. Ἐνταῦθα ἐκπνέων ὁ ἥρως τοῦ ποιήματος ἀποτείνει πρὸς τὴν φύσιν τὴν ἑξῆς περιπαθῆ καὶ ὑψηλὴν προσφώνησιν:

«Θριάμβευε, λέγει, ἀθάνατος Φύσις, ἐν ᾧ ἔμπροσθέν σου τὸ ἀσθενὲς δημιούργημά σου, ἀνυψοῦν τὸ βλέμμα θελγόμενον ὑπὸ τῆς καλλονῆς σου, μέλλει νὰ παρέλθῃ καὶ ν' ἀποθάνῃ! Θριάμβευε! Σὺ ἐπιζῆς! — — — — Ἡ χλόη πατουμένη μαραίνεται ὑπὸ τοὺς πόδας μου, ἡ βάλανος

(5) Τῆς γαλλικῆς ταύτης λέξεως δὶν γινώσκομεν τὴν ἀκριβῶς ἰσοδύναμον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ.

(6) Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas. Ναπολέων ὁ Μέγας.

ἀποθνήσκει, ὁ ἄνθρωπος πίπτει, καὶ σὺ δὲν βλέπεις αὐτούς! Ἀλλὰ χαριεστέρα καὶ νεωτέρα καθ' ἣν στιγμὴν ἐκπνέει, φαίνεσαι ὅπως οἶμοι! ἐν τῷ παρόντι ὅτι μειδιᾷς πρὸς αὐτὸν καὶ ὅτι, ἐπιδεικνυμένη πᾶσάν σου τὴν καλλονήν, ἀντιθέτεις πρὸς τὸν θάνατον ἐκείνου τὴν ἀθανασίαν σου! — — — — Καὶ νῦν δ' ἔτι...ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ὥρᾳ..... οὐδὲν ἄλλο θρηνῶ κλείων τὸ βλέφαρόν μου, ἢ τὴν λαμπρὰν ἀκτῖνα τοῦ μεσημβρινοῦ ἡλίου, ἥτις θέλει ἀνταναακλασθῇ ἐπὶ τοῦ χλιαροῦ μου μαρμάρου» (*Lamartine* Le dernier chant du pélerinage d' Harold, XLII.).

§ 8.

Πάντες ὅμως βεβαίως οἱ τοιοῦτοι στίχοι, εἴτε ἀρχαῖοι εἴτε νεώτεροι, οὐδὲ μακρόθεν δύνανται, νομίζω, νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὸ δίστιχον ἐκεῖνο, ὅπερ αὐτομάτως καὶ αὐτοσχεδίως ἐξῆλθε τῇ 24 Ἀπριλίου 1821 ἐκ τῆς καρδίας καὶ τοῦ στόματος τοῦ ἀειμνήστου ἥρωος τοῦ Σπερχειοῦ Ἀθανασίου Διάκου, ὅτε ἤγετο εἰς τὸν τόπον τοῦ ὀβελισμοῦ καὶ παρετήρησεν ἐν ἐκστάσει καὶ περιπαθείᾳ τὴν γελῶσαν περὶ αὐτὸν ἀνθηρὰν καὶ πρασίνην τοῦ ἔαρος φύσιν:

Γιὰ ἰδὲ καιρὸ ποῦ διάλεξεν ὁ χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαδιὰ καὶ βγάν' ἡ γῆ χορτάρι(7).

Τοῦτο τὸ δίστιχον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς παρούσης διατριβῆς, ἀποθησαυρισθὲν τὸ πρῶτον, ὡς ἡμεῖς γινώσκομεν καὶ ὡς ὑπεσημειώθη, ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Τρικούπη, ἀπ' αὐτῆς δὲ ὑπὸ πολλῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, ἐγχωρίων τε καὶ ἀλλοεθνῶν, παραληφθέν, θεωροῦμεν ἐν τῶν πολυτιμοτάτων κειμηλίων τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως—ποιημάτιον οὐ συντομώτερον, περιπαθέστερον, φυ-

(7) Ἰ. Σπυρίδωνος Τρικούπη Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Α', σελ. 229. τῆς 6' ἐκδ.

σικώτερον καὶ εὐγενέστερον κατά τε τὸ εἶδος τῆς φράσεως καὶ τὴν ὕλην τῆς ἐννοίας δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ γένει τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος παραδειγμάτων.

Τοῦτο τὸ δίστιχον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τιμᾷ τὸν ἀοίδιμον ἐκεῖνον ἄνδρα πολὺ περισσότερον ἢ ὁ Λεωνίδειος αὐτοῦ ἡρωϊσμός, διότι δεικνύει ὅτι ὁ μεγαλόψυχος ἐκεῖνος μαχητὴς εἶχε καρδίαν περιπαθῆ καὶ ἀγνοτάτην, καρδίαν τρέφουσαν αἰσθήματα οἷα συνεκίνησαν τὰ στήθη τῶν εὐγενεστάτων καὶ ἐν ὑψίστῳ πολιτισμῷ ἐντεθραμμένων ἀνδρῶν, ὧν τὰ συναισθήματα εἴδομεν ἀνωτέρω. Μηδεὶς δὲ ξενισθῇ ἐπὶ τούτοις τοῖς λόγοις: ἡ δυσμένεια τῆς τύχης συναπαντᾷ πολλάκις μετὰ τῆς μεγίστης εὐμενείας τῆς φύσεως καὶ ποιμὴν ἦτο ὁ μέγας ἐκεῖνος καλλιτέχνης ὁ τὸν μυστικὸν δεῖπνον τοῦ Χριστοῦ ἱστορήσας—ὁ Λεονάρδος da Vinci. Οἱ μεγάλοι ἄνδρες δὲν εἶνε σπάνιά τινα καὶ ἔκτακτα φαινόμενα τῆς *φύσεως*, ἀλλὰ μᾶλλον σπάνιά τινα καὶ ἔκτακτα δημιουργήματα τῆς *τύχης*, ἤτοι τῶν κοινωνικῶν περιστάσεων ἔν τε τῇ οἰκογενείᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ. Εἶνε δ' ἀλήθεια οὐδεμίαν ἐπιδεχομένη ἀμφισβήτησιν ὅτι πλεῖσται εὐγενεῖς καὶ μεγαλοφυεῖς ὑπάρξεις ἀποπνίγονται ἀκλεεῖς καὶ ἀνώνυμοι διὰ τὴν δυσμένειαν τῆς τύχης ἐν τῷ μεγάλῳ τοῦ κόσμου ὠκεανῷ—ὅμοιαι πρὸς τὸν σπόρον τὸν ἀγαθὸν τοῦ Εὐαγγελίου τὸν ἐπὶ γῆν πεσόντα ξηρὰν καὶ ἀποπνιγέντα ὑπὸ τῶν περιφυεισῶν ἀκανθῶν. Ταῦτα λοιπὸν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν οὐδόλως διστάζομεν νὰ ἐκτιμήσωμεν κατ' ἀξίαν τὸ δίστιχον τοῦ Διάκου—καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ποιητικὴ φύσις τῶν μεγίστων περιελθοῦσα εἰς ὁμοίαν τύχην πρὸς τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν ἥρωα δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐκβάλῃ τοιοῦτον περιπαθῆ καὶ ποιητικώτατον φθόγγον. Τίς ἀγνοεῖ τὸν περιβόητον λόγον τοῦ εὐγενεστάτου ἐκείνου ποιητοῦ, τοῦ Ἀνδρέου Chénier, Ἕλληνος καὶ αὐτοῦ ἐκ μητρός, ὅστις μέλλων ἀδίκως νὰ καρατομηθῇ εἶπεν ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος: «C' est dommage, il y avait quelque chose là» καὶ τοῦτο λέγων ἔπληττε τὸ

μέτωπον; Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ παραβάλῃ κἂν πρὸς τὸ ποιητικώτατον τοῦ ἥρωος δίστιχον τὸν ψυχρὸν καὶ βαρύθυμον φθόγγον τοῦ ποιητοῦ, εἴτε ὅπως ἐλέχθη ὑπ' αὐτοῦ τούτου, εἴτε καὶ ὅπως μετεσχηματίσθη περιπαθέστερον ὑπὸ τοῦ Λαμαρτίνου ἐν τῷ «κατὰ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου» ποιήματι; (8)

Ὁμοίως λέγεται περὶ τοῦ εὐαισθητοτάτου τῆς Γερμανίας ποιητοῦ, τοῦ Schiller, ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας αὐτοῦ ὥρας, ἤτοι τὴν ἑσπέραν τῆς 8. Μαΐου 1805, ἐζήτησε νὰ τῷ διανοιχθῶσι τὰ παραπετάσματα τοῦ παραθύρου, παρατηρήσας δὲ μὲ γαλήνιον βλέμμα τὰς ἀκτῖνας τοῦ δύοντος ἡλίου, ὅστις ἐξέτεινεν ἔτι ἐπὶ τῶν θυρίδων λάμψιν ὠχρὰν καὶ μελαγχολικήν, ἀπεχαιρέτισε μετ' ὀλίγον ἐκ βάθους ψυχῆς τὴν ὡραίαν φύσιν, ἣν τοσοῦτον ἠγάπησεν (Ἴ. *Marmier* Théatre de Schiller, τόμ. α., σελ. 41.).

§ 9.

Ἀλλὰ καὶ ὁ περιπαθὴς ἐκεῖνος τοῦ Schiller ἀποχαιρετισμὸς ὡς καὶ ὁ ὁμοιότατος τοῦ Gilbert ἐν τῷ ποιήματι *Τελευταῖαι στιγμαὶ νεαροῦ ποιητοῦ* δὲν ἔχουσι τὴν λεπτότητα καὶ τὴν χάριν τοῦ ἐλεγειακοῦ συναισθήματος τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῷ διστίχῳ τοῦ ἥρωος τῆς Δωρίδος. Ὁ Schiller καὶ ὁ Gilbert ἐλυποῦντο διότι ἔμελλον νὰ στερηθῶσιν αἰωνίως τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως καὶ τοῦ ὡραίου φωτὸς τοῦ ἡλίου, ὅπως ὁ Chénier ἐστέναζεν ἐνδομύχως διὰ τὴν ἀθλίαν τυχην τῆς μεγαλοφυΐας του, ἤτοι ἐθλίβοντο διὰ τὴν στέρησιν ἐκεῖνοι μὲν τῶν φυσικῶν, οὗτος δὲ τῶν πνευματικῶν ἡδονῶν. Ἀλλ' ὁ Διάκος δι' οὐδὲν τοιοῦτον λυπεῖται,—καίτοι εἶχε πληρέστατον δίκαιον νὰ λυπηθῇ καὶ αὐτὸς καθ' ὅμοιον τρόπον. Ἤδη ὁ Θέογνις παρέστησε διὰ δύο ὡραίων στίχων τὴν ὀλβιότητα τοῦ συνενοῦντος καλλονὴν μετ' ἀρετῆς:

---

(8) A. de Lamartine Nouvelles Méditations poétiques, p. 364. — Paris, 1873.

Παύροις ἀνθρώπων ἀρετὴ καὶ κάλλος ὀπηδεῖ·
ὄλβιος, ὃς τούτων ἀμφοτέρων ἔλαχεν.

(Ἰ. Theod. Bergk Poetæ lyrici Graeci, σελ. 432.)

Ὁ τύπος οὗτος τῆς ἀνθρωπίνης ὀλβιότητος ὑπῆρχε βεβαίως ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Διάκου, διότι καὶ ὡραιότατος ἦτο ὁ ἥρως καὶ πλήρης φρονήματος καὶ γενναιοψυχίας ὡς αὐθόρμητος πρόμαχος τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος· καὶ ὅμως, καίτοι ἔχων ἀναμφιβόλως πάντων τούτων τὴν συνείδησιν, δὲν κλαίει *ἑαυτόν*, δὲν λυπεῖται ὅτι αὐτὸν τὸν πλήρη νεότητος καὶ ἀκμῆς καὶ κάλλους ἁρματωλὸν ἀποστερεῖ ὁ θάνατος τῆς ζωῆς, ἀλλὰ θλίβεται διότι ἀφαρπάζει αὐτὸν ὁ Χάρων *καθ' ἣν ὥραν* ἀνθοῦσιν οἱ κλῶνες τῶν δένδρων καὶ ἡ γῆ ἀναφύει χλόην!

Ὁμολογητέον ὅτι τοσοῦτον λεπτὸν συναίσθημα ἐν οὐδεμιᾷ τῶν ὁμοίων ποιητικῶν παρασάσεων ὑπάρχει· ἐν τοῖς τοιούτοις παραδείγμασιν εἴδομεν ἥρωας θρηνοῦντας ὅτι *στεροῦνται τοῦ φωτός*, ὅτι ἀποθνήσκουσι *νέοι* — οὐδένα ὅμως τοσοῦτον ὀλιγαρκῆ καὶ λιτὸν (πρόσθες δὲ καὶ τοσοῦτον λεπτὸν καὶ εὐγενῆ), ὥστε νὰ παρατηρήσῃ ἁπλῶς μετά τινος μελαγχολικοῦ συναισθήματος ὅτι ἀποθνήσκει καθ' ἣν ὥραν τὰ ἄνθη καὶ ἡ χλόη περιβάλλουσιν αὐτόν. Οὐδένα γινώσκομεν νὰ θρηνήσῃ οὕτως ἀντικειμενικῶς ἑαυτόν, ἤτοι *διὰ τὰς περιστάσεις* ἐν αἷς ἀποθνήσκει καὶ οὐχὶ *διότι* ἀποθνήσκει ἢ διότι *τοιοῦτος ὤν* ἀποθνήσκει. Ἡ νεαρὰ δεσμῶτις τοῦ Chénier θρηνεῖ μὲν ὅτι κινδυνεύει ν' ἀποθάνῃ ἐν ᾧ ἔτι ἡ Πάλης ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς χλοερὰ ἄσυλα, οἱ Ἔρωτες φιλήματα καὶ αἱ Μοῦσαι μελῳδίας, ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ παρασάσεις ἐν ἐκείνῳ τῷ ποιήματι οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ λεπτομερεῖς μετατυπώσεις τῆς θεμελιώδους τοῦ ποιήματος ἐννοίας, δηλ. ὅτι ἀποθνήσκει *νέα* — ἐννοίας, ἣν καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων ὡραίων εἰκόνων παρέστησεν ὁ ποιητής. Ὅθεν καὶ ἡ νεαρὰ δεσμῶτις τοῦ Chénier θρηνεῖ ὅτι μέλλει ν' ἀπολέσῃ διὰ τοῦ θανάτου τὴν *νεότητα* αὐτῆς — θρηνεῖ *ὑποκειμενικῶς*. Ὡσαύτως ὁ Ἀρόλδος τοῦ Λαμαρ-

τίνου θρηνεῖ μὲν ὅτι ἀποστερεῖται τῆς λαμπρᾶς ἀκτῖνος τοῦ μεσημβρινοῦ ἡλίου, ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι λυπεῖται διότι ἀποθνήσκων στερεῖται τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως· καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ θρῆνος ἀναφέρεται ἀτεχνῶς εἰς τὸ ὑποκείμενον.

Ὀρθῶς ἄρα εἴπομεν ὅτι ἡ λεπτὴ περιπάθεια, ἡ λιτότης καὶ ἡ εὐγένεια τῆς ἐννοίας τῆς ὑπαρχούσης ἐν τῷ διστίχῳ τοῦ Διάκου ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ τοιαύτης φύσεως παραστάσει συντυγχάνουσιν ὑπάρχουσαι. Ἐπαναλαμβάνομεν δὲ τὴν ὡσαύτως ἀνωτέρω ἐξενηνεγμένην γνώμην ὅτι τὸ τοιοῦτον δίστιχον τιμᾷ τὸν ἀοίδιμον ἥρωα πολὺ πλέον ἢ ὁ Λεωνίδειος αὐτοῦ ἡρωϊσμός, διότι τὰ ἔξοχα καὶ πνευματικώτερα προϊόντα τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἀνώτερα καὶ τιμιώτερα τῶν ἐξόχων καὶ ὑλικωτέρων προϊόντων αὐτοῦ καὶ μείζων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐκρίθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου Δάντου ὁ μέγας Ἀριστοτέλης. Νομίζομεν δὲ ὅτι ἡ πρὸς ἀνίδρυσιν κενοταφίου τοῦ ἥρωος παρ' ἡμῖν συστηθεῖσα ἐπιτροπεία οὐδὲν ἄλλο δύναται ἁρμοδιώτερον νὰ ἐγχαράξῃ ἐπὶ τοῦ ἀνιδρυθησομένου τούτου κενοταφίου ἢ ἁπλῶς τὸ ὄνομα τοῦ ἀοιδίμου μάρτυρος καὶ ὑπ' αὐτὸ τὸ διαπρεπέστατον ἐκείνου δίστιχον, διότι ἐν τούτῳ τῷ διστίχῳ, «ἐν ταῖς ὀλίγαις ἐκείναις λέξεσιν, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀείμνηστος Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης (Ἴ. *Ἀθανάσην Διάκου*, σελ. 5.), διασώζεται φωτογραφημένος ὁ ἥρως, ὁ θεοσεβὴς ἀθλητής, τὸ πρότυπον τοῦ ἠθικοῦ καὶ φυσικοῦ κάλλους, ὁ ἀληθὴς καὶ γνήσιος γόνος τοῦ μεσαιωνικοῦ ἁρματωλισμοῦ, ὁ σεμνὸς μαχητής, ὁ ἀπόστολος ὁ ἀποδεχόμενος ἐν πλήρει πνεύματος ἠρεμίᾳ τὰς βασάνους τοῦ μαρτυρίου, ἀλλὰ καὶ ὁμολογῶν πᾶσαν τὴν πικρίαν ἣν παρήγαγεν ἐν αὐτῷ ἡ συναίσθησις τοῦ θανάτου ἐν στιγμῇ, καθ' ἣν μετὰ τῆς ἀνθοστεφοῦς ἀνοίξεως ἤρχοντο ἀναφυόμενοι καὶ οἱ πρῶτοι βλαστοὶ τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως (9)».

---

(9) Ἡ συμπλοκὴ αὕτη τῶν βλαστῶν τῆς ἐθνικῆς ἀνα-

§ 10.

Ἀλλὰ τὰς εἰρημένας καλλονὰς τοῦ διστίχου καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ κατέστησε παρ' ἡμῖν ἀδιαγνώστους ἢ μᾶλλον κατέστρεψεν αὐτὰς ἡ ἔλλειψις τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα δεούσης προσοχῆς.

Οὕτως ὁ κ. Κ. Παπαῤῥηγόπουλος ἐν τῇ *Ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλλην. ἔθνους* (τόμ. ἑ., σελ. 825.) πάντῃ αὐτογνωμόνως

1) διακηρύττει ὅτι τοῦτο τὸ δίστιχον εἶπεν ὁ ἥρως «ἀναλογισάμενος τὴν νεότητα αὐτοῦ», ἐν ᾧ τοιοῦτόν τι οὐδὲν ἐκ τοῦ διστίχου ἐξάγεται καὶ κατὰ τοῦτο μάλιστα διαφέρει καὶ ὑπερτερεῖ τῶν ἄλλων ὁμοίων παραδειγμάτων, ὅτι οὐδ' ἴχνος περὶ νεότητος ἢ ἄλλου τινὸς ὑποκειμενικοῦ πλεονεκτήματος ὑπεμφαίνεται ἐν αὐτῷ·

2) βεβαιοῖ ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος δίστιχον οὐδὲν ἄλλο ἐκφράζει ἢ *στιγμιαίαν μόνον μεμψιμοιρίαν τοῦ ἥρωος!* Ἀλλ' ἂν τοῦτο ἀληθεύῃ, τότε πάντα τὰ προπαρακείμενα ὅμοια παραδείγματα, τὰ θαυμαζόμενα ὑπὸ τῶν κριτικῶν καὶ ἐπιμελῶς ὑπ' αὐτῶν σημειούμενα, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἀγεννεῖς καὶ ἄνανδροι κατὰ τῆς μοίρας μομφαί. Τοῦτο ἀδυνατοῦμεν νὰ παραδεχθῶμεν καὶ νὰ καταβιβάσωμεν τὰ εὐγενέστατα καὶ λεπτότατα συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ ταπεινὸν ἔδαφος τῆς μεμψιμοιρίας—καὶ τοῦτο διὰ τὸν ἑξῆς λόγον. Ὁ κ. Παπαῤῥηγόπουλος ἐκστομίζων, φαίνεται, τὴν λέξιν «μεμψιμοιρία» ἐννοεῖ αὐτὴν ἐν μέσῃ ἐννοίᾳ, ἤτοι ὡς σημαίνουσαν μομφὴν κατὰ τῆς μοίρας ἐν γένει. Κατὰ τοιαύτην ἐκδοχὴν μεμψιμοιρίαν βεβαίως ἐκφράζει καὶ τὸ δίστιχον τοῦ Διάκου καὶ πάντων τῶν ποιητῶν αἱ ὅμοιαι παραστάσεις. Ἀλλὰ μεμψιμοιρίαν τότε περιέχει καὶ πᾶς θρῆνος καὶ πᾶν δάκρυ καὶ πᾶς στεναγμός, διότι

γεννήσεως μετὰ τῆς ἀνθοστεφοῦς ἀνοίξεως δὲν ἐκφράζεται ἐν τῷ διστίχῳ τοῦ Διάκου οὐδ' ὑπάρχει κἂν φωτογραφημένη ἐν αὐτῷ. Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν ἀποδείκνυται ὅτι ὁ μακαρίτης Βαλαωρίτης ᾐσθάνετο τὴν ἀξίαν τοῦ διστίχου χωρὶς νὰ ἐννοῇ αὐτήν.

καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις μέμφεται ὁ ἄνθρωπος τῇ μοίρᾳ αὐτοῦ καὶ ἀγανακτεῖ (=ἄγαν ἄχθεται) κατ' αὐτῆς. Ἀλλ' οὐδείς, νομίζομεν, ἔψεξέ τινα ἢ θὰ ψέξῃ ποτὲ δικαίως θλιβόμενον ἢ θρηνοῦντα ὡς μεμψίμοιρον, διότι ἄλλως *σιδηρόφρων τις κἀκ πέτρας εἰργασμένη* (10) ἀναισθησία θὰ ἦτο ζηλωτὴ ἀρετὴ καὶ πᾶσα συγκίνησις ἢ συμπάθεια ἐπίψογος κακία. Τί λοιπὸν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τούτων; Ὅτι μεμψίμοιρος καλεῖται οὐχὶ ὁ μεμφόμενος τῇ μοίρᾳ αὐτοῦ *ἐν γένει*, εἴτε ἀγαθῇ εἴτε κακῇ, ἀλλ' ὁ μεμφόμενος *τῇ ἀγαθῇ, τῇ προσηνεῖ* αὐτοῦ μοίρᾳ. Εὐτυχῶς δὲ ταύτην τὴν ἑρμηνείαν ἐπικυροῦσιν ὅ τε λεξικογράφος Ἡσύχιος (τόμ. Γ'., σελ. 91. τῆς ἐκδ. τοῦ Schmidt) λέγων: «Μεμψίμοιρος· μεμφόμενος *τὸ ἀγαθόν*· ἢ φιλεγκλήμων, ἢ φιλαίτιος» καὶ ἔτι σαφέστερον ὁ Θεόφραστος, ὁ συγγραφεὺς τῶν *Χαρακτήρων* (XXI), ὁρίζων τὴν μεμψιμοιρίαν ὡς ἑξῆς: «Ἔστι δὲ ἡ μεμψιμοιρία ἐπιτίμησις περὶ τῶν *προσηνῶς* δεδομένων»· φέρει δὲ μάλιστα ὁ Θεόφραστος ὀκτὼ παραδείγματα τῆς τοιαύτης *ἐπιτιμήσεως*, ἐξ ὧν ὡς νομικοὶ ἀνακοινοῦμεν τὸ ἕβδομον ἔχον ὡς ἑξῆς: μεμψίμοιρος εἶνε ἐκεῖνος ὅστις, καίτοι δίκην νικήσας καὶ λαβὼν πάσας τὰς ψήφους, ὅμως ἐγκαλεῖ τῷ γράψαντι τὸν λόγον (ἤτοι τῷ δικηγόρῳ) ὅτι παρέλιπε πολλὰ τῶν δικαίων. Μεμψιμοιρία λοιπὸν καλεῖται ἡ κατὰ προσηνοῦς μοίρας μομφὴ οὐχὶ δὲ καὶ ἡ κατ' ἀπηνοῦς.

Ἐννοεῖται δ' ὅτι ὁ τοιοῦτος χαρακτὴρ τοῦ μεμψιμοίρου εἶνε ἀγεννέστατος, διότι, ἐν ᾧ περιβάλλει αὐτὸν χρυσοῦς οὕτως εἰπεῖν κύκλος εὐτυχῶν περιστάσεων, αὐτὸς προσφυόμενος εἴς τινα μικρὰν καὶ ἀσήμαντον ταύτης τῆς εὐδαιμονίας κηλῖδα καταμέμφεται τῆς μοίρας αὐτοῦ, ἐπιδεικνύμενος οὕτω ψυχὴν μικρὰν καὶ ἀνεπηρέαστον ὑπὸ τῆς εὐδαιμονίας, ἥτις εἶνε, *ὑγιῶς* ἐννοουμένη, ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ τε ἀνθρώπου καὶ τῆς πόλεως κατὰ τὸν μέγαν καὶ εἰλι-

(10) Αἰσχ. Προμ. στ. 242.

κρινῆ Σταγειρίτην. Τοὐναντίον δ' ἐκεῖνος ὅστις περιβάλλεται ὑπὸ κύκλου δυστυχῶν περιστάσεων, ἂν καταμέμφηται τῆς μοίρας αὐτοῦ, δὲν εἶνε, νομίζω, οὐδ' ἐκρίθη ποτὲ ἄξιος μομφῆς ὡς μεμψίμοιρος. Ὅπως δ' ὁ εὐδαιμονῶν ὀφείλει κατὰ φυσικὸν νόμον νὰ χαίρῃ καὶ πᾶσα ἐπὶ μικρῷ τινι αἰτίᾳ παρεκτροπὴ ἀπὸ τούτου τοῦ κανόνος κρίνεται ὡς ἀγεννής, — οὕτως ὁ δυστυχῶν ὀφείλει πάλιν κατὰ φυσικὸν νόμον νὰ λυπῆται καὶ πᾶσα ἐπὶ μικρῷ τινι αἰτίᾳ παρεκτροπὴ ἀπὸ τούτου τοῦ κανόνος ὁμοιάζει πολὺ κατὰ τὸ ἠθικὸν μεγάθυμον πρὸς τὸν χαρακτῆρα ὃν ἐπιδείκνυται ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος τοῦ Ὁρατίου, ὁ justus ac tenax propositi vir, ὃν

non civium ardor prava jubentium,
non vultus instantis tyranni
mente quatit solida . . . . .
(Horat. Od. III, 3, 2—4.)

Ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος παραστάσει τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ ἀλγούσης ψυχῆς καὶ μειδιώσης φύσεως, ἐξ ὑποκειμένου παρισταμένη, ἧς παράδειγμα εἶνε καὶ τοῦ Διάκου τὸ δίστιχον, τί ἄλλο ἔχομεν ἢ ψυχὴν περιβαλλομένην ὑπὸ δεινῶν καὶ ὅμως εὑρίσκουσαν μικράν τινα καὶ ἀσθενῆ ἀνακούφισιν ἐν τῇ ὑστάτῃ ἐκτιμήσει τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως; Ὁμολογουμένως τοιοῦτον συναίσθημα ἐν τοιαύταις ὥραις ἐπιγιγνόμενον πρέπει νὰ κριθῇ εὐγενέστατον· ἂν δὲ μετ' αὐτοῦ συνεπιφαίνηται καί τι μελαγχολικὸν ἐπισυναίσθημα, τοῦτο εἶνε φυσικώτατον ὡς διεγειρόμενον ἕνεκα τῆς συνειδήσεως ὅτι ἡ ἀντικειμενικὴ ἐκείνη εὐδαιμονία, ἡ πρὸς στιγμὴν ἀνακουφίσασα τὴν ἀλγοῦσαν ψυχήν, μέλλει μετὰ βραχὺ ν' ἀπολεσθῇ· καὶ ἐν τούτῳ ἔγκειται τὸ ποιητικώτατον τῆς περιστάσεως: ἐν τῷ λεπτῷ ἐκείνῳ μελαγχολικῷ συναισθήματι, ὅπερ διεγείρει ἡ ἀναμενομένη ἀπώλεια τῶν πρὸς στιγμὴν ἀνακουφισασῶν τὴν ἀλγοῦσαν ψυχὴν εὐφροσύνων ἀντιλήψεων. Ἀλλ' αἱ ἀντιλήψεις αὗται

παρὰ μὲν τοῖς ἄλλοις ἀναφέρονται ἢ εἰς ὑποκειμενικὰ προσόντα (νεότητα, μεγαλοφυΐαν, καλλονὴν) ἢ ἀδρομερῶς πως εἰς πᾶσαν τὴν ἐξωτερικὴν φύσιν. Μόνον ἐν τῷ διστίχῳ τοῦ Διάκου μία ὑπάρχει εὐφρόσυνος ἀντίληψις καὶ αὕτη ἐν ἄκρᾳ λιτότητι καὶ λεπτότητι καὶ περιπαθείᾳ ἀναφέρεται *εἰς τὴν ὥραν τοῦ ἔτους* καθ' ἣν ἀνθοῦσιν οἱ κλῶνες τῶν δένδρων καὶ ἀναφύεται ἡ χλόη τῆς γῆς!

Ὁ κ. ἄρα Κ. Παπαῤῥηγόπουλος ἁμαρτάνει, νομίζω, ἑρμηνεύων καὶ ἐκτιμῶν τὸ δίστιχον τοῦ ἥρωος ὅπως ἑρμηνεύει καὶ ἐκτιμᾷ αὐτό.

§ 14.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλη τις πάθη πλὴν τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης καὶ πολὺ ἐκείνης βαρβαρωτέρα ἐπεγένετο εἰς τὸ περικαλλὲς ἡμῶν ἀλλὰ καὶ δυστυχὲς δίστιχον.

Ἀγαθός τις λογιώτατος, ἐκδοὺς παρ' ἡμῖν ἐν ἔτει 1859. ἀνωνύμως τραγῳδίαν εἰς πράξεις τρεῖς ἐπιγραφομένην «ὁ Ἀθανάσιος Διάκος», οὐδόλως ὤκνησε νὰ παρακόψῃ τὸ γνήσιον τοῦ ἥρωος δίστιχον εἰς τοὺς ἑξῆς κιβδήλους καὶ σχολαστικοὺς στίχους:

Ἄχ! τί καιρὸν ἐδτάλεξες, ὦ Χάρε, νὰ μ' ἐπάρῃς!
Ἐνῷ ἀνθίζουν τὰ βουνά, κι' ὁ κάμπος πρασινίζει.
(σελ. 56.)

Ὁ αὐτὸς κύριος, παρενεχθείς, φαίνεται, ὑπὸ αὔρας φιλοπατρίας — συχνότατα ἐπιφοιτώσης εἰς τὰ γραφεῖα καὶ τὰ δημόσια βήματα καὶ σπανίως ἀποδεικνυμένης δι' ἀγνῶν ἔργων — ἰσχυρίσθη ὅτι ὁ Διάκος εἶπε τοὺς ἀνωτέρω στίχους οὐχὶ *ὁδεύων εἰς τόν τόπον τῆς ποινῆς*, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Τρικούπης καὶ συνεπιβεβαιοῖ ἡ φυσικὴ τοῦ πράγματος ἀλήθεια, ἀλλὰ «κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ φρικαλέου του θανάτου» (σελ. γ'.) — καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἡρωϊκώτερον ἐποίησε τὸν ἥρωα παραστήσας αὐτὸν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ψάλλοντα τοὺς ἀνωτέρω στίχους *ἐπὶ τῆς πυρᾶς* (!!)

καὶ δραματουργήσας οὕτω τὸν Αἰσώπειον μῦθον τῶν ὀπτωμένων κοχλιῶν. Ἀλλὰ περὶ τούτων τῶν ἀτοπιῶν περιττὸν νομίζομεν πάντα ἐξελεγκτικὸν λόγον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20. Ἰουνίου 1881.

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΒΛΑΒΗΣ.
(διδάκτωρ τῆς νομικῆς).

QUAESTIONUM CICERONIANARUM

PARS IV.

De Oratore II, § 84.

«Sin autem qui arbitrantur, deducendi sunt ad eos «qui haec docent: omnia iam explicata et perpolita *ad«sequentur*; sunt *enim* innumerabiles de his rebus libri «neque abditi neque obscuri.»

Quod Sorofius h. l. *adsequendi* verbum eadem, quae Germanicis *antreffen*, *vorfinden* inest sententia, positum putat, nego id fieri posse, ut *adsequi* aliud quicquam nisi *erlangen*, *erreichen* significet. Itaque, ut nunc res est, *adsequentur* verum esse non potest. Sed maior in hoc loco latere videtur corruptio. Antonius enim postquam eos, qui oratoris munus artificio quodam constare putent, ad rhetores deduci iussit, ubi eos omnia explicata perpolitaque inventuros esse, tamquam rationem consilii sui affert, palam propositos esse innumerabiles eosque intellectu facillimos de his rebus libros. Quae mihi quidem sine ratione dicta videntur. An cum ex libris hoc artificium facile perdisci possit, deducendi

sumus ad magistros eiusdem rei gratia? Itaque fuit cum pro *enim* reponere vellem *etiam*. Sic tamen altera difficultas, quae in verbo adsequendi improprie posito inest, non tollitur. Praestat igitur aliquot verba intercidisse statuere, quae qualia fuerint divinare sane non possumus; sed tamen sententiam spectans lacunam in hunc fere modum probabiliter expleri posse existimo:

«omnia.....perpolita (invenient. Quamquam istud etiam sine magistro facillime) adsequentur; sunt enim eqs.

§ 91

«Fufius nervos in dicendo C. Fimbriae....non adse«quitur, oris pravitatem et verborum latitudinem imi«tatur. Sed tamen ille nec deligere scivit, cuius potis«simum similis esset, et in eo ipso, quem delegerat, «imitari *etiam* vitia voluit».

Si *etiam* verum est, Fufius et virtutes Fimbriae (i. e. nervos in dicendo) et vitia imitatus est. At illud assecutum eum non esse modo ex ipso Cicerone accepimus. Aut ergo *tantum* pro *etiam* scribendum est, aut *etiam* ex insequenti verbo bis scripto (*uitiauitia* = *etiāuitia*) natum esse putabimus.

§ 110

«ex contrariisque scriptis si quid ambigitur,.....supe«rioris generis causa duplicatur. Idque aut numquam «diiudicari poterit aut ita diiudicabitur, ut referendis «praeteritis verbis id [*scriptum*] quodcumque defendi«mus suppleatur».

Hoc caput, quo de ambiguis agitur, propter rerum ipsarum subtilitatem cum difficile ad intellegendum esset, a librariis grammaticisque male mulcatum est. Vel hoc loco illud quod interclusi verbum totam sententiam evertit. Quis enim eum sibi velit esse patronum, qui cum scriptum, quo ipse nitatur, cum adversarii scripto

pugnet, suum ipse suppleat, ut cum altero conveniat? Quid est aliud se manibus pedibusque vinctis adversario tradere? Hoc illud est enim quod adversarius contendebat, suum scriptum omnibus numeris perfectum absolutumque esse, alterum aliqua ex parte laborare; quod tu, optimus patronus, concedis cum necesse esse existimas id scriptum quod tu defendis suppleri, ut recto talo stare possit! Hancine tantam Ciceroni iniuriam fieri, ut paene insaniens inducatur, qui oratoribus sicam praebeat, qua se ipsi suosque clientes iugulent! Vide iam illo stultissimo emblemate expuncto, quam recte omnia procedant. Id quodcumque defendimus, i. e. sententia quam defendimus, suppletur, i. e. supplendo reponitur; ubi? nempe *in adversarii scripto*. Rem per se perspicuam exemplo illustriorem faciam, quod ipse Cicero profert de Invent. 2 § 144: Alexandrum Pheraeum tyrannum uxor noctu occidit; quo facto ei ex lege *quam vellet rem a magistratu deposcere* licebat. Illa deposcit filium, quem ex tyranno habebat, quem propter tyranni cognationem occidi oportebat. Erat enim altera lex: *tyranno occiso quinque eius proximos cognatione magistratus necato*. Ambiguum oritur propter contrarias leges; quod pueri patronus ita diluet, si alterius legis scriptorem aliquid iudicibus intellegendum reliquisse ostenderit, quod in hanc fere formam supplendum sit: *tyranno occiso.....necato (quos interfector sibi non depoposcerit)*.

Haec pluribus quam fortasse opus erat verbis persecutus sum, ut cuivis appareat quam ineptis emblematis is liber inquinatus fuerit, unde nostra apographa fluxerunt. Neque id malum in singulis se verbis vel enuntiatis inserendis continuit; maiorem etiam verborum ambitum nonnunquam complectitur; quod alio me tempore probaturum confido.

§ 120

«alterum, quod totum arte tinctum videtur, tametsi ar-«tem requirit, tamen prudentiae est paene mediocris, «quid dicendum sit videre.»

Tinctum h. l. propter *totum* necessario idem valere quod *imbutum* concedendum est; quod fieri posse nego, neque si possit, *tinctum esse arte* aliter recte dici iudico, quam de persona, quae artis praecepta teneat, sicuti Laelia paterna elegantia tincta esse Ciceroni videbatur, et Antonius ab adulescentibus dicendi studiosis ut tincti sint litteris postulat. Quidquid vero nisi ex artis praeceptis effici nequit, id non *tinctum*, sed *vinctum* arte (i. e. legibus artis) est. Ab his vinculis solvenda esse adulescentium ingenia summo cum iure ex Antonii persona Cicero noster contendit. Vide tamen qualis sit illa omnium ore ac sermonibus celebrata Romanorum constantia. is, qui Graecos magistros ridet, quod magnum oratorem praeceptis suis effici posse putarent, idem non dubitat quin iuris prudentia, quae omnium saeculorum maxima ingenia exercuerit, ad artem eamque ad percipiendum facillimam ita redigi possit, ut nihil ingeniosis hominibus expediendum relinquatur!

§ 159

«(Stoicus) genus sermonis affert non *liquidum*, non fu-«sum ac profluens, sed exile, aridum, concisum ac mi-«nutum».

Fusum ac profluens dicendi genus bene opponitur *concisо ac minuto*, quod non continuo quasi tractu decurrit, sed particulatim procedit. Sed *exili* et *arido*, h. e. omnibus dicendi ornamentis carenti, non *liquidum*, quod est clarum et perspicuum, sed *laetum ac nitidum* opponi debuerat, idque reponendum existimo, cum praesertim

orationis concinnitas duo verba requirat. Corruptelam inde ortam puto, quod in archetypo lacuna extabat, hoc modo: *l** itidum* vel *l** iuidum* (quae facile permutantur)*). Scriba de lacuna securus descripsit *litidum* vel *liuidum*, unde postea corrector fecit *liquidum*.

§ 178

«Plura enim multo homines iudicant odio aut amore, «aut cupiditate aut iracundia, aut dolore aut laetitia, «aut spe aut timore, *aut errore aut aliqua* permotione «mentis».

Non fugit Bakium *errori* hic inter singulas animi affectiones locum non esse; omnis enim perturbatio error est ex ipsius Ciceronis sententia; velut Orat. § 118: «nihil de perturbationibus animi et *erroribus*» Tuscul. IV, § 11: «est igitur haec definitio, ut perturbatio sit *aversa a recta ratione* animi commotio» § 31: «perturbationes sunt motus animorum *aversi a ratione*» § 47: ut perturbatio sit *aversa a ratione* animi commotio» § 59: «ad universam perturbationem, quae est *aspernatio rationis*» et sic crebro in hoc libro. Sed et membrorum concinnitas, cum singulae perturbationes per paria contrariorum disponantur, ut *error*, cui nihil opponitur, inde seiungatur postulat. Scribendum igitur: *aut errore aliquO aC permotione mentis.*

Concinnitatis leges, quas Cicero cum in universum, tum in his *vehementer*, sibi *probatis libris* diligentissime observasse manifestus est, parum mihi quidem attendisse videntur editores; quod si fecissent, multa et in his et in ceteris eius libris emendaturi fuerunt. Velut in Bruti

---

*) Liv. VI, 24, 7 Mediceus codex pro aetate venerabilis habet aeta venerabilis, quod ex aetaue uenerabilis ortum esse videtur.

§ 188 haec leguntur: «Gaudet dolet, ridet plorat, favet odit, contemnit invidet, ad misericordiam inducitur *ad pudendum ad pigendum*, irascitur *miratur*, sperat timet». Quis, dum ne prorsus inhumanis atque agrestibus utatur auribus, illa *ad pudendum ad pigendum* ferre possit, quae non modo elegantissimam illam contrariorum compositionem disturbent, sed per se etiam inepta sint satis? Nec minus ineptum est *miratur* cum *irascendi* verbo compositum. Quid Cicero scripserit intelleges si cum hoc loco contuleris Orat § 131. «ut irascatur iudex *mitigatur*, invideat faveat eqs» et de Orator. II. § 185: «ut aut oderint aut diligant, aut invideant aut salvum velint,.....aut laetentur aut maereant, *aut misereantur aut poenitre* velint». Scilicet hic quoque restituendum: «ad misericordiam inducitur *ad poeniendum*, irascitur *mitigatur*». Verba *ad pudendum ad pigendum* duplex est corruptela eius, quod Cicero scriptum reliquerat, *ad poeniendum*. Pideritius rhetoricorum Ciceronis non ineptus interpres, sed idem veterum chartarum tanta admiratione captus, ut nisi quod situs tineaeque sacrassent fastidiret et odisset, librorum scripturam defendi posse putat. Facitne intellegendo ut nil intellegat?

§ 214

«illud autem genus orationis.....perturbationem *requirit;* quam consequi nisi multa et varia et copiosa «oratione *[et simili contentione actionis]* nemo potest».

Pro eo quod in libris fertur *requirit* iam Bakius recte *quaerit*. Tum quae interclusi verba interpolationem sapiunt. Neque enim hic de variis rationibus agitur, quibus is qui audit permoveri possit, sed de *orationis* generibus, quae affectibus animi excitandis apta sint. Nullus ergo hic actioni locus. Praeterea SIMILIS *actionis contentio* esset *multa et varia et copiosa*, quod absurdum est.

§ 303

«versanturque in hostium *castris* ac sua *praesidia* di-«mittunt».

Praesidia pro argumentis accipiunt interpretes, velut Ellendtius, qui sic enarrat: argumentis suis uti nesciunt. Equidem *praesidia* eas causae partes esse puto, quibus immorari prodest patrono. Quod qui facere neglegit eaque assidue pertractat, quae adversarium adiuvant, cum ea vel silentio praeterire, vel, si necessarium sit, leviter percurrere debeat, is in adversarii *castris* versatur, suaque *praesidia* dimittit h. e. castra sua relinquit; quam *dimittendi* significationem alibi quoque invenies, velut Caes. B. G. V, 18 et B. C. I, 44. Enarrationis meae auctorem ipsum Ciceronem proferam § 330 huius libri, ubi sic legendum puto: «ac si quando erit narrandum, «*ne* illa quae suspicionem efficient contraque nos erunt, «*accurate* persequamur et quicquid poterit detrahamus, «ne.....ut causae noceamus accidat». Libri: *NEC*... ..*ACRITER persequEmur, et*.....*detrahEmus*. At hoc ne ab imperito quidem verendum erat, opinor, ne *acri vehementique* oratione ea persequeretur, quae contra se essent; illud fieri poterat ut *accuratius* ea quam necesse esset exponeret non detrahendo quae detrahi possent.

Qui praesidia pro argumentis accipienda esse existimant, allegant § 307, ubi haec leguntur:

«ut eam (rem) probemus nostris *praesidiis* confirmandis, contrariis refutandis», ubi iam illud offendit, quod argumenta confirmari dicuntur, cum ipsis causa confirmetur. Sed hoc levius, gravius illud, quod *praesidia refutantur*, quod locutionis monstrum si quis Ciceroniana elegantia dignum putat, ne iste Ciceronem non novit. Cicero scripserat: *nostris confirmandis, contrariis refutandis*, ut § 331: «suggerenda sunt firmamenta causae

coniuncte et *infirmandis contrariis et tuis confirmandis*». Interpres adscripsit *praesidiis*, ut § 312 in. addidit *argumentis*.

§ 336

«Qui id docuit non videntibus aliis is vidit plurimum». Quis non videt oppositionis rationem postulare, ut *non videntibus* et *vidit* arte coniungantur? Fugit tamen editores, qui post *aliis* comma posuerunt, quo fit ut verba *non videntibus aliis* prorsus otiosa evadant. Sententia est: qui id docuit, is plurimum vidit, cum alii non videant.

Berolini d. x. m. Augusti a. MDCCCLXXXI.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΗΣ.

Tom. IX. pag. 303, l. 4 ab imo, pro: Claudii Quadrigarii, scr. Gellii, (XIII, 30 [29], 7).

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΑ ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ ΣΧΟΛΙΑ.

II.

Σελ. 658, 10. Τὸν δὲ Αἰχμόδικον ὡς ἐπὶ *ἑστίαν* καλέσας ἠκρωτηρίασε.

Γράφε *ἑστίασιν*.

Σελ. 465, 2. Εἰ μὲν γὰρ οἰκέτΗν ἔχρηζεν, ἔδει φυλάττειν *αὐτούς*, εἰ δὲ ἀνελεῖν, ἦν ἀποκτεῖναι.

Μᾶλλον *οἰκετΩν*.

Σελ. 467, 11. Ἀνήνορα θείη] μηδεμίαν ἀνδρείαν ἔχοντα, ἢ μηκέτι ἄνδρα ἀλλὰ θηρΙΑ.

Γράφε *θηρΙΟΝ*.

Σελ. 433, 3. Οἷόν τε ποτὸν τόδε νηῦς ἐκεκεύθει] ἀξιοπίστως *ἐνίστησιν* ἑαυτὸν ἐπὶ τῇ πρόσθεν εὐδαιμονίᾳ.

Οὐχὶ *ἐνιστάναι ἑαυτόν*, ἀλλὰ *συνιστάναι, προσυνιστάναι ἑαυτὸν* μεταχειρίζονται συνηθέστατα οἱ σχολιασταὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων· γράφε: ἀξιοπίστωΣ Συνίστησιν κ. τ. λ.

Σελ. 479, 16. Ἄλλοι δὲ Κιμμερίους τοὺς κατὰ δύσιν οἰκοῦντας—, ἢ νεκρΟΙΣ, ἀπὸ τοῦ ἐν τοῖς ἠρίοις κεῖσθαι.

Γράφε: ἢ νεκρΟΥΣ. Μυριάκις ἐνηλλάγησαν ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων αἱ δύο πτώσεις, ἤ τι ἢ οὐδὲν κηδομένων τῆς ἐννοίας τῶν χωρίων. Ἐν τῷ εἰς τὸν 202 στ. τοῦ Αἴαντος τοῦ Σοφοκλέους ἀρχαίῳ λαυρεντιακῷ σχολίῳ φέρεται: διὰ τὸ τὴν Σαλαμῖνα συνῆφθαι τῇ Ἀττικῇ καὶ περισπούδαστον *τοῖς Ἀθηναίοις* αὐτὴν κτήσασθαι», οὕτω δὲ γεγραμμένον τὸ σχόλιον μετήνεγκον πολλοὶ εἰς τὰς ἐκδόσεις αὐτῶν· σὺ ὅμως διόρθου *τοὺς Ἀθηναίους*.

Σελ. 462, 16. Οὐδὲν ἄτοπον τὴν ΕΙΣ ΤΟΠΟΝ οὖσαν — ὑποκλέπτειν τῇ ᾠδῇ τὸν πόνον· αἱ εὐγενίδες δὲ εἰσάγονται παρ' Ὁμήρῳ ἱστουργοῦσαι.

Εἴκασα: τὴν ΕΙΣ ΙΣΤΟΝ *ἰοῦσαν* κ. ἑ. Κατωτέρω φέρεται: ἱστὸν ἐποιχομένης] *πορευομένης* εἰς τὸ ἱστουργεῖν.

Σελ. 681, 19. Ἐτυμολογοῦσι δὲ τὸ λικριφὶς οἷον λίαν κεκρυμμένως· οἱ δὲ ΠΕΡΙ τὰ ἰκρία—καὶ τὸ λίαν.

Γράφε ΠΑΡΑ'.

Σελ. 731, 11. Ὅρχος δὲ ἡ ἐπίστιχος φυτεία.

Ὁ κῶδιξ ἔχει: ἐπὶ στί$^{\chi}$ ὅθεν γραπτέον *ἡ ἐπὶ στίχον φυτεία*. Περὶ τῶν *ἡ ἐπίστι(οι)χος, ἡ ἐπὶ στί(οῖ)χον, ἡ κατὰ στί(οῖ)χον φυτεία* θὰ διαλάβω ἄλλοτε ἐν ἐκτάσει.

Σελ. 572, 2. Κατέλιπον (οἱ Φαίακες) αὐτόν, ἵνα μὴ ἀναστὰς ἀλλαχοῦ αὐτΟΣ παρακαλέσῃ λαβεῖν αὐτόν.

Μᾶλλον: αὐτΟΥΣ.

Σελ. 789, 24. Παυσαμένης οὖν τοῦ κλαίειν—, εἰ καὶ μηδεὶς ἐξεῖπεν, ὑποψία τις ἐγίνετο· οὐ γὰρ ἂν προσεποιήθη δακρύειν· ἡ γὰρ χαρὰ ὑποῦσα οὐκ ἂν κρατεῖν τῆς *ποιήσεως* εἴασεν.

Περιέμενον *προσποήσεως*.

Σελ. 621, 14. Τηλέμαχος πρὸς Εὔμαιον ἀφικόμενος — ἀποπέμπει ἀγγέΛΛΟΝΤΑ τῇ μητρί.

Γράφε: ἀγγεΛΟΥΝΤΑ.

Σελ. 660, 17. Πετάσειε] ἐκπλήξειεν. Ἀναστήσει πρὸς ἐπιθυμίαν.

Γράφε *ἀναστήσειε*.

Σελ. 604, 16. Αἱ τῶν ἀνάνδρων ΒΟΥΛΑΙ κατὰ καιρὸν συμβΟΥλῆς τῆς μαχίμου συστέλλονται καὶ ἀγενῶς πολλάκις ἐκλιμπάνουσι τῇ πρὸς τοὺς ἐναντίους δειλίᾳ· διὰ τοῦτο, φησίν, ὁ Μενέλαος γενναῖος ὑπάρχων περὶ τὸν πόλεμον ἀγαθὸς εἶναι τὴν ΒΟΗΝ λέγεται.

Τί δύναται νὰ σημαίνῃ τὸ *αἱ τῶν ἀνάνδρων βουλαὶ* καὶ τίς ἡ *μάχιμος συμβουλὴ* ἐν χωρίῳ, ἐν ᾧ ὁ λόγος περὶ *βοῆς* καὶ τῆς μάχης, ἣν *συμβάλλουσιν* οἱ μαχόμενοι, δὲν φροντίζω νὰ μάθω· γράφε ἀδιςάκτως: αἱ τῶν ἀνάνδρων ΒΟΑΙ κατὰ καιρὸν συμβΟλῆς—συστέλλονται κ.τ.λ.

Μάρτυρες ἔστωσαν τάδε τὰ χωρία: σχόλ. Ἰλιάδ. 408 βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος] ἡ γὰρ *δειλία* θραύουσα τὸ πνεῦμα *βραχεῖαν ἀπεργάζεται τὴν φωνήν*» καὶ Μ. Ἐτυμ. 202, 25: βοή: κυρίως ἡ μάχη, ὅθεν καὶ «βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος» —ὁ ἐν τῷ πολέμῳ γεννᾶος· ἡ μὲν γὰρ *δειλία* θραύουσα τὸ πνεῦμα *βραχίστην ἀπεργάζεται τὴν φωνήν*», ἔνθα ὁ *μὲν* φαίνεται ἐξοβελιστέος.

Συμβολὴ πολέμου (=*μάχιμος συμβολή*) λέγεται ἐν σελ. 613, 7.

Σελ. 453, 10. Δύναται οὖν τις, φησί, ... ἐκεῖ λαμβάνειν δύο μισθούς, ἐπειδὴ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς αἱ νομαὶ ἐγγύς εἰσι καὶ οὐ πόρρω.

Τί ἐξέπεσε διδάσκει ἡμᾶς ὁ 84 στ. τῆς Κ τῆς Ὀδυσσείας :

ἔνθα κ' ἄϋπνος ἀνὴρ δοιοὺς ἐξήρατο μισθοὺς

καὶ τὰ ὅμοια χωρία ἐν σελ. 453, 27 : τὸν οὖν *καθεύδειν παραιτούμενον* διπλοῦς μισθοὺς λαμβάνειν» καὶ ἐν σελ. 454, 2 : καὶ οὕτως τὸν *δυνάμενον ἀγρυπνεῖν* δύο μισθοὺς ἀποφέρεσθαι» καὶ ἐν σελ. 454, 7 : εἴ τις οὖν *δύναται διαγρυπνεῖν*, διττοὺς κομίζεται μισθούς». Κατὰ ταῦτα συμπληρωτέον πιθανῶς τὸ χάσμα ὧδε : δύναται οὖν τις — [ἀγρυπνῶν] ἐκεῖ λαμβάνειν δύο μισθούς.

Σελ. 454, 8. Ὅτι τὰ ἔννομα περὶ τὴν (τῆς Λάμου) πόλιν (εἰσί), διὰ τὸ ἀγεώργητα εἶναι τὰ προάστεια, *εἶναι* δὲ ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἐν ὄρεσι καὶ πόρρω.

Γράφε ἄνευ ἀναβολῆς : *ἐν* δὲ ταῖς ἄλλαις πόλεσιν κ. ἑ.

Σελ. 614, 16. Πτωχεύσων] πτωχείαν ΑΠΟποιηΣΑμενος ἢ τὰ πτωχοῖς ἁρμόδια αἰτήσων.

Γράφε : ΠΡΟΣποιηΣΟμενος.

Σελ. 563, 6. Οὐ διανιστᾶσιν ΠΕΡΙ τοῦ μὴ δοκεῖν χάριν τῆς παραπομπῆς ἀπαιτεῖν.

Γράφε : ΥΠΕΡ τοῦ κ. τ. λ.

Σελ. 462, 1. Τοὺς αὐτὴ κατέθελξεν] — οὐκ ἐξ ἀγρίων τιθασεύΟΥΣΑ, ἀλλ' ἐξ ἀνθρώπων θῆρας *ποιήσασα*.

Μᾶλλον ἁρμόδιον : τιθασεύΣΑΣΑ.

Σελ. 506, 2. Ἀριάδνη - διδάσκει αὐτὸν (τὸν Θησέα) — ἀνελίσσοντα (τὴν ἀγαθ.) ἰέναι μέχρις ἂν ἀφίκηται εἰς τὸν μυχὸν—καὶ ἀπιέναι ὀπίσω ΑΝΕλίσσοντα.

Δὲν ἠδύνατο ὁ Θησεὺς κατά τε τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἔ-

ξοδον νὰ ποιῇ τὸ αὐτό, ἀλλ' ἀνείλισσε μὲν εἰσερχόμενος, *συνείλισσε* δ' ἐξερχόμενος.

Σελ. 544, 26. Προσωποποιεῖται λέγων τὸ ἄγε, ὡς ἐκ προσώπου τῶν Σειρήνων *καλουμένων* τὸν Ὀδυσσέα *πρὸς ἑαυτάς*—, ὁ δὲ νοῦς τῆς ΠΡΟΚλήσεώς ἐστι τὸ χρηματίσαι τοῦτον—βρῶμα ταῖς Σειρῆσιν οἴκτου ἄξιον.

Τὸ τῶν Σειρήνων ἔργον θηρωμένων τὸ οἴκτου ἄξιον βρῶμα ἦτο *ΠΡΟΣκλησις*, οὐχὶ *πρόκλησις*.

Σελ. 496, 12. Καὶ ἱκέτευεν (Οἰδίπους) ἐν τῷ ἱερῷ τῶν θεῶν, Δήμητρος καί — Ἀθηνᾶς, καὶ *διὸς* ἀγόμενος ὑπὸ Κρέοντος ἔσχεν ὑπερασπιστὴν Θησέα.

Ἀντὶ τοῦ *διὸς* ὁ Struv εἴκασε *βίᾳ*, ὅπερ ὁ Dindorf δὲν ὤκνησε νὰ ἐπιδοκιμάσῃ· μᾶλλον πλησιάζει τῇ παραδεδομένῃ γραφῇ τὸ *βιαίως*, ἀλλ' οὔτε τοῦτο οὔτ' ἐκεῖνο οὔτ' ἄλλο τι ὅμοιον εἶναι ἀληθές. Ἐν τῷ χώρῳ ἢ περὶ τὸν χῶρον, ἐν ᾧ ἱκέτευεν ὁ Οἰδίπους, ἔκειντο ἐκτὸς ἄλλων καὶ ἱερὰ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Διός· ἴδε περὶ τούτου τὰ σχόλια εἰς τὸν 56 καὶ 705 στίχον τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ τοῦ Σοφοκλέους. Τὸ *διὸς* λοιπὸν μεταγραπτέον εἰς *Διός*: καὶ ἱκέτευεν — ἐν τῷ ἱερῷ — Δήμητρος καὶ — Ἀθηνᾶς καὶ Διός, ἀγόμενος [δ'] ὑπὸ Κρέοντος ἔσχεν κ. ἑ.

Σελ. 416, 3. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὴν γῆν αὐτοῖς (τοῖς Κύκλωψι) τὰ πάντα ἀναδιδόναι αὐτόματον (φησὶν Ἀντισθένης) καὶ τὸ μὴ ἐργάζεσθαι δίκαιΟν ἔργον ἐστίν.

ΔικαίΩν ?

Σελ. 461,19. Περιελείποντο μδ', ὧν οἱ ΗΜΕΙΣ ΕΙΣ κϛ'.

Συνδέων δύο λέξεις ἀνάγνωθι ΗΜΙΣΕΙΣ. Τὸ δινδόρφειον *εἰσὶ* (μετὰ τὸ ἡμίσεις) εἶναι περιττότατον.

Σελ. 609, 25. Μή με παρὲξ ἄγε νῆα] — παρὲξ ἄγε νηός· μή με παρὰ τὴν φέρουσαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν ναῦν,

ἄλλην ἀγάγῃς. // Εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν Νέστορα, *ἀλλὰ* γὰρ ἦν ἡ ὁδὸς δηλονότι.

Γράφε: *ἄλλη* γὰρ ἦν κ. ἑ.

Σελ. 409, 22. Διερῷ ποδὶ] — τῇ νηΐ, οἱ δὲ — τῷ ὀξεῖ καὶ ταχεῖ, οἱ δὲ τῷ *ζῶντι*, ἐπεὶ ξηροὶ οἱ ἀποθανόντες—. Οἱ δὲ—πρὶν ξηρανθῆναι τὴν ἐκ τῆς βάσεως ὑγρασίαν —, τὸν ἱδρῶτα —. Οἱ δὲ *δι' ὑγροῦ* καὶ *ζῶν*, πρὶν ὑπὸ πολεμίους γενέσθαι, καὶ γὰρ ξηροὶ οἱ νεκροί—. Κατηγοροῦσι δὲ τῆς μονῆς τοῦ Ὀδυσσέως, αὐτοῦ βοῶντος . . . . . Ἢ ἀντὶ τοῦ — πρὶν τὴν νοτίδα τοῦ ἱδρῶτος ξηρανθῆναι, ἣν Ἔχομεν ἐκ—τοῦ πολέμου.

Ὁ Ὀδυσσεὺς καταβαλὼν ἐν μάχῃ τοὺς Κίκονας, συμβουλεύει τοῖς ἑταίροις (I, 43) ν' ἀπέλθωσι:

> ἔνθ' ἤτοι μὲν ἐγὼ διερῷ ποδὶ φευγέμεν ἡμέας
> ἠνώγεα, τοὶ δὲ μέγα νήπιοι οὐκ ἐπίθοντο.

Ἡ κατηγορία, ἣν τινες τῶν ἀρχαίων κατηγόρουν τοῦ Ὀδυσσέως, ἦτο ὅτι ὁ στρατηγὸς κατεφρονεῖτο τοσοῦτον ὑπὸ τῶν ἑταίρων, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ παρ' αὐτοῖς, *εἰ καὶ ἐβόα ν' ἀπέλθωσιν*, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ πείσῃ αὐτοὺς ν' ἀκολουθήσωσι ταῖς συμβουλαῖς· πρβλ. τὰ ἐν σελ. 410, 5: Ἐναντία — λέγει ἑαυτῷ Ὅμηρος· ἐν μὲν γὰρ Ἰλιάδι παράγει τὸν Ὀδυσσέα τύπτοντα καὶ τοὺς μηδὲν αὐτῷ προσήκοντας τῶν στρατιωτῶν — καὶ ταῦτα ποιῶν ἔπειθεν, ἐνταῦθα δὲ οὐδὲ τῶν ἰδίων ἄρχειν δύναται, οὐ γὰρ αὐτῷ πείθονται ἀποπλεῖν· στρατηγοῦ δέ ἐστι κακοῦ τὸ καταφρονεῖσθαι». Τὸ σχόλιον συμπληρωτέον κατὰ ταῦτα ὧδε: αὐτοῦ βοῶντος [ἀποπλεῖν]· ἢ ἀντὶ τοῦ κ. ἑ.

Ἀντὶ τοῦ *δι' ὑγροῦ* γράφε *διύγρῳ*, ἀμέσως δὲ κατωτέρω: καὶ ζῶνΤΙ, Πρὶν ὑπὸ πολεμίους γενέσθαι κ. τ. λ. Ἐν τέλει προτιμῶ: ΕΙΧομεν ἢ ΕΣΧομεν.

Σελ. 454, 12. Τοὺς ἀρκτῴους ἀνθρώπους μεγίστην τὴν

ἡμέραν ἔχειν καὶ μὴ ἔχειν νύκτα, μόνον μιᾶς ὥρας διάστημα εἶναι, τουτέστι τὴν ἡμέραν εἶναι κγ' ὡρῶν.

Πολλὰ δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ καὶ πιθανά· εἰς ἐμὲ ἁπλῆ μεταβολὴ φαίνεται ἥδε: καὶ μὴ ἔχειν νύκτα, [ἣν] μόνον μιᾶς ὥρας διάστημα εἶναι, κ. τ. λ. Ἐν τέλει τοῦ αὐτοῦ σχολίου φέρονται τάδε: . . . ι γὰρ δύναταί τις δουλεῦσαι . . α δύο ἡμέρας»· ἴσως: ἐκεῖ γὰρ δύναταί τις δουλεῦσαι καὶ δύο ἡμέρας»· πρβλ. σελ. 453, 10: δύναται—τις—ἐκεῖ λαμβάνειν δύο μισθούς.

Σελ. 506, 23. Φησὶ Κράτης ὅτι ἕτερον τὸν ἐν Ἅιδου δικάζοντα καὶ ἄλλον τὸν λεγόμενον.

Καὶ ἄλλον τὸν [νῦν] λεγόμενον?

Σελ. 612, 24. Οὐδ' ἵκετο γήραος οὐδόν] *ὁ δὲ παρὰ σύνταξιν κεῖται*· λέγει γὰρ ὅτι καίπερ θεοφιλὴς ὢν οὐκ ἐγήρασε· τὸ οὖν ἑξῆς, γήραος δὲ οὐδὸν οὐκ ἵκετο—. ΕΙΣ Σύμβολον τῆς θεοφιλίας τὸ μὴ καταγηράσαι.

Ἐν τῷ σχολίῳ προβάλλονται δύο ἐκδοχαὶ τοῦ χωρίου, ὡς δείκνυσι τόδε τὸ σχόλιον ἄλλου κώδικος: *ἢ σύμβολον* τῆς θεοφιλίας τὸ μὴ καταγηράσαι, *ἢ παρὰ σύνταξιν* κεῖται.» Ἐκ τοῦ δευτέρου σχολίου δύνασαι νὰ διορθώσῃς τὸ πρῶτον καὶ ἐκ τοῦ πρώτου τὸ δεύτερον.

Σελ. 565, 3. Οἱ μὲν γὰρ κατηγοροῦντές φασι—πρᾶξαι τοὺς Φαίακας τοιοῦτον, ἐξ οὗ κίνδυνος ἦν ἀδοξίᾳ περιπεσεῖν, οὐ προσαποδεικνύουσι δὲ ὅτι διὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῖς ταύτην οὐδὲν ἀγαθὸν συνέβαινεν—· πολλάκις γὰρ τῶν ἐν μιᾷ πράξει καὶ δυσχερὲς ὑπάρχει τι καὶ ἀγαθὸν καὶ μᾶλλον—αἱρετὸν τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακὸν φευκτόν· διόπερ οὐκ ἀποδοκιμάζομεν τὰς τοιαύτας πράξεις· — οὐ γὰρ τὴν ΑΠΟΔΕΙΞΙΝ ἐφοβήθησαν (οἱ Φαίακες), ὡς λαθεῖν ἐβουλήθησαν ἐν ᾧ τόπῳ κατοικοῦσιν.

Τὸ *τῶν* πρὸ τοῦ *ὀν μιᾷ πράξει* μοὶ φαίνεται νόθον· *τίνα ἀπόδειξιν καὶ τίνος* ἐφοβήθησαν οἱ Φαίακες· δὲν δύναμαι νὰ εἴπω, ὡς καὶ πᾶς ἄλλος δὲν θὰ δυνηθῇ· γράφων ΚΑΚΟΔΟΞΙΑΝ ἐννοεῖς τὰ πάντα.

Σελ. 570, 25. Ἐπεὶ οὐκ ἤμην θεράπων τοῦ πατρὸς *αὐτοῦ* Ὀρσιλόχου.

Τοῦ πατρὸς *τοῦ* Ὀρσιλόχου? πρβλ. Ὀδυσσ. Ν. 259—265.

Σελ. 552, 20. Ταῦτα ὁ Ἥλιος πρὸς τὸν Δία ἐπαρώμενος λέγει, ὅπως ἀντιβλάψῃ τοὺς ἑταίρους τοῦ Ὀδυσσέως, *ὑπὸ ὧν* τὰς αὐτοῦ βοῦς - ἔκτειναν τε καὶ ἔφαγον.

Γράφε: ἔκτειναν· ἀντὶ τοῦ *ὑπὸ ὧν* περιέμενέ τις *οἳ ἢ οἵτινες*· δὲν τολμῶ νὰ διορθώσω, διότι πιθανῶς τὸ σφάλμα εἶναι τοῦ σχολιαστοῦ, οὐχὶ τοῦ ἀντιγραφέως.

Σελ. 544, 18. Ἀπῆν ἡ ναῦς, νῦν δὲ οἱ ἐν τῇ νηῒ· προσεπάγει τὸ διώκοντες.

Συμπλήρωσον: προσεπάγει [γὰρ] τὸ διώκοντες.

Σελ. 639, 16. Καὶ τόπον ἰδόντες εὖ πεποιημένον εἰς συνοικισμὸν διὰ τὸ τῶν παρατεθειμένων ὑψηλότερον εἶναι—ἔκτισαν.

Ὁ *τόπος κεῖται*, οὐ *τέθειται*. Γνωστὸν ὅτι οἱ ἀντιγραφεῖς πολλάκις ἀντικατέστησαν τὰ *κεῖμαι, κεῖται, προκείμενον* κ. τ. ὅ. διὰ τῶν *τέθειμαι, τέθειται, προτεθειμένον*: ὁ λόγος εὐνόητος.

Σελ. 12, 19. Ἀντιδιδοὺς τὴν οἰκείαν ψυχὴν—ὑπὲρ τοῦ νόστου τῶν ἑταίρων, οἷον αὐτὸς ἀπολέσθαι.

Συμπλήρωσον: αὐτὸς ἀπολέσθαι [θέλων]. Πρβλ. ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τὰ προηγούμενα: οἷον αὐτὸς ἀπολέσθαι θέλων, ἵνα σώσῃ τοὺς ἑταίρους.

Σελ. 460, 20. Οὐδὲ μετὰ τὴν τροφὴν λέγει πρὸς αὐτούς, ἀλλ' ΕΑΙ τὴν πρώτην.

Ὀδυσσ. Κ, 185 κ. ἑ. :

ἦμος δ' ἠέλιος κατέδυ καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθεν,
δὴ τότε κοιμήθημεν — — — —
ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἠ ώς,
καὶ τότ' ἐγὼν ἀγορὴν θέμενος—ἔειπον.

Τὸ σχόλιον εἶναι προφανῶς ἐφθαρμένον, διότι δὲν μανθάνομεν τί ἰᾷ ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ τί *πρώτην ἰᾷ*,, ἂν τὸ *πρώτην* ἐκλάβωμεν ὡς ἀντικείμενον τοῦ ἰᾷ. Ὁ νοῦς ἀπαιτεῖ : ἀλλ' ΕΠΙ τὴν πρώτην [ἕω]· (= κατὰ τὰ χαράγματα). Πρβλ. Θουκυδ. 2, 84 : εἰώθει γίνεσθαι ἐπὶ τὴν ἕω» καὶ τὰ τοῦ Classen σημειώματα ἐν *Anhang* σελ. 204.

Σελ. 404, 2. Ἅμα μὲν καὶ ὡς εὐεργέτην ἐπαινεῖ σύμφορον τῷ δεομένῳ, ἅμα δὲ καταστοχαζόμενος τῆς προαιρέσεως.

Ἐκ τοῦ ἐν σελ. 403, 18 : τὸν εὐεργέτην ἐπαινεῖ, σύμφορον γὰρ τῷ δεομένῳ κ.τ.λ.» διόρθου τὸ χωρίον.

Σελ. 11, 17. Ἐπεὶ ὁ Ἀχιλλεὺς πολίδριά τινα ΕΠέσχεν, ὁ δὲ Ὀδυσσεύς — τὴν περίφημον Τροίαν ἐπόρθησε, δι' ἣν οἱ Ἕλληνες πολλῆς κακοπαθείας μετέσχηκαν *κατασχεῖν* αὐτὴν θέλοντες.

Ἑλληνιστὶ λέγεται *κατέχω πόλιν, πολίδριον, ἀκρόπολιν, στενά,* οὐχὶ *ἐπέχω*.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ, 12 Αὐγούστου 1881.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΠΑΡΙΑ ΕΜΜΕΤΡΟΣ ΕΠΙΓΡΑΦΗ.

Τῆς ἑξῆς ἐπιγραφῆς, ἀντίγραφον ἅμα δὲ καὶ ἀποτύπωμα χάρτινον εἴχομεν λάβει πρὸ δύο ἐτῶν παρὰ τοῦ διδάκτορος τῆς φιλολογίας Κωνστ. Δαμιράλη Ναξίου.

Πατ(ρὶς) γ(αῖά μ' ἔπ)εμψε δικαστὴν Μυλασέεσσι,
ἤδη δ' εὐδοκιμῶν ἐξέλιπον βιοτὰν
Ἀκρίσιος πατρὸς μὲν Ἰάσονος, ἐκτέρισαν δὲ
Μυλασέες χρυσέοις στεψάμενοί με κλάδοις,
5 ταῦρον δ' ἀμφὶ πυρῇ σφάξαν τιμαῖσι σέβοντες
δαίμονί μου νέρθεν σὺν χθονίοισι θεοῖς,
υἱὸς δ' Ἀκρίσιος συνομόπαθος ἦλυθε πατρὶ
γραμματεως τα.... πειθόμενος πόλεϊ.
καί μου πνεῦμα λι(πόν)τος ἐμᾶς ἀρετᾶς ἐφάμιλλος
10 Μυλασέσιν δίκασ(εν κα)ὶ διέδεκτο κρίσεις·
ὀστέα δ' εἰμερταῖσ(ι πάτ)ραν ἐκόμιζε χέρεσσι,
τὸν Πάριον Παρία(ι γῇ κ)αταθεὶς γονέα.
ὦι φύσι καὶ τοκέων (στ)οργαὶ πρὸς τέκνα ποθειν(ά,
ὡς ὁσίαν υἱῶν τὴν χάριν ἀντέλαβον!

Πάριος ὁ λίθος καὶ εὑρίσκεται ἐν Νάξῳ ἐν τῇ οἰκίᾳ Γεωρ. Σωμαρίπα. Ἀλλ' ὁ τοῦ ἐπιγράμματος ιβ'ς στίχος κελεύει νὰ θεωρήσωμεν τὸν λίθον ὡς ἐκ Πάρου ποτὲ μετενεχθέντα εἰς Νάξον.

Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Τὸ ἐν ζ'. στίχῳ ἐπίθετον συνομόπαθος νεοφανὲς καὶ οὐδὲ πάνυ συντελοῦν εἰς τὸ μέτρον διὰ τὴν βραχύτητα τῆς μο συλλαβῆς.

Τὸ περιεργότατον δὲ ἴσως τοῦ ὅλου ἐπιγράμματος εἶναι τὸ ὦι τοῦ προτελευταίου στίχου, ὅπερ, ἐνῷ εἶναι κλητικὸν μόριον, ἔχει προσγεγραμμένον τὸ ἰῶτα. Περὶ τῆς ποτὲ ἐθιζομένης προσγραφῆς τοῦ ἰῶτα ἐν τῇ ὀνομαστικῇ τῶν εἰς ὠ ληγόντων θηλυκῶν ὀνομάτων ὑπάρχει μαρτυρία παλαιοῦ γραμματικοῦ καὶ εὑρέθησαν οὕτω γεγραμμέναι ὀνομαστικαὶ καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς, καθὼς εὑρέθη τὸ ἰῶτα καὶ εἰς τὰ ἐπιῤῥήματα ὀπίσω κλ. προσγεγραμμένον καὶ εἰς προσταακτικὰς δὲ ῥημάτων τὰς εἰς ω. Ἀλλ' εἰς τὸ κλητικὸν μόριον δέν μ' ἔτυχε νὰ τὸ ἴδω μέχρι τοῦδε.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 17 Σεπτεμβρίου 1881.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Qua in re hymni homerici quinque majores inter se differant antiquitate vel homeritate investigavit J. R. S. Sterret, Ph. D. Dissertatio inauguralis Monacensis. Bostoniae. MDCCCLXXXI. [εἰς 12ον, σελ. XLVIII καὶ 88.]

Fastorum civitatis Tauromenitanae reliquiae, descriptae et editae ab Eugenio Bormann, praemissae indici lectionum Academiae Marburgensis. Marburgi, 1881. [4° σ. XXXII.]

Kritische und palæographische Beitræge zu den alten Sophocles-Scholien von Peter N. Papageorg. Leipzig, 1881, [8ον, σ. 86.]

Dritter Bericht ueber die Vorarbeiten zur Herausgabe der griech. Grabreliefs Attischen Ursprungs, von Dr. Alex. Conze. Wien, 1881. [8ον, σ. 8.]

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

σελ.	3	στίχ.	6		ἀντὶ Ἰαπετιτικῶν	γρ.	Ἰαπετικῶν
»	3	»	5	κάτωθ.	» ἐρρέθησαν	»	ἐρρήθησαν
»	4	»	12	ἄνωθ.	» Ἰαπετιτικῆς	»	Ἰαπετικῆς
»	5	»	11	κάτωθ.	» ἐτυμολόγησεν	»	ἠτυμολόγησεν
»	»	»	2	κάτωθ.	» τρανεμπᾶς	»	τραυαμπᾶς
»	6	»	1	καὶ 2 καὶ 4	ἄνωθ. ἀντὶ τρανῶς τρανῶν τρανεμπᾶς γρ. τραυαμπᾶς τραυῶ, τραυῶν		
»	»	»	12	ἄνωθ.	ἀντὶ Νιὼς γρ. ἡ Νιὼ		
»	10	»	8	ἄνωθ.	ἀντὶ κυδώνια, μῆλα γρ. κυδώνια μῆλα		
»	11	»	22	ἄνωθ.	ἀντὶ μετενεργητικὴν γρ. μετενεργιστικὴν		
»	13	»	14	ἄνωθ.	ἀντὶ θερμασμένα γρ. θαρμισμένα		
»	14	»	13	ἄνωθ.	ἀντὶ μείζω γρ. μείζων		
»	16	»	10	ἄνωθ.	ἀντὶ Διομέδου γρ. Διομήδου		
»	24	»	6		ἀντὶ ἧσθηται γρ. ἥσθηται		
»	27	»	17	ἄνωθ.	ἀντὶ αὐτὴν γρ. αὐτὸν		
»	»	»	4	κάτωθ.	ἀντὶ καλὸς γρ. *καλῶς		
»	81	»	14	κάτωθ.	ἀντὶ ἀεὶ γρ. αἰεί.		
»	82	»	7	ἄνωθ.	ἀντὶ Ϝαθὴν γρ. Ϝαγαθὴν		
»	»	»	17	ἄνωθ.	ἀντὶ ἃς τε γρ. ἃς τ. ἔ.		
»	83	»	7	ἄνωθ.	ἀντὶ παγᾶ γρ. Παγᾶ = Πηγῇ.		

Ἐν σελίδι 49 τοῦ προηγουμένου τεύχους, στίχ. γ'. μετὰ τὸ ἀοὺ μόνον ἐξερρύησαν τὰ ἑξῆς· διότι γίνεται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ λόγος περὶ ἑορτῆς Ἀναχείων, ἀλλὰ καὶ διότι κτλ.

ΑΙ ΤΩΝ ΥΛΙΚΩΝ ΜΟΡΙΩΝ ΚΙΝΗΣΕΙΣ.

Ὁ William Crookes σοφὸς Ἄγγλος, λαβὼν ὡς ἀφετηρίαν τὰ πειράματα τοῦ Geissler, ἅτινα οἱ φυσικοὶ ἐθεώρουν ἀνυπέρβλητον ὅριον τῶν ἐν τῷ κενῷ ἠλεκτρικῶν φαινομένων, καὶ πειρώμενος ἐπιμόνως, ὑπερέβη τὸ ὅριον τοῦτο, ἐκτελέσας ἀπροσδοκήτους καὶ παραδόξους ἀνακαλύψεις ὑπισχνουμένας μέλλον ἐπιστημονικὸν γόνιμον, ὅπερ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀδυνατεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴν σήμερον. Τὰς ἀνακαλύψεις ταύτας, διαφωτιζούσας αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τῶν ἐν τῇ φυσικῇ ἐπικρατουσῶν θεωριῶν, ἐγνωστοποίησεν ὁ W. Crookes τοῖς ἐν Ἀγγλίᾳ σοφοῖς, ἐδίδαξε δὲ καὶ τοὺς Γάλλους ἐπιστήμονας, τρὶς ἐπαναλαβὼν τὸ αὐτὸ μάθημα, κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1880, ἐν τῇ Ἰατρικῇ σχολῇ, ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ καὶ ἐν τῇ Ἑταιρίᾳ τῆς Φυσικῆς, μεταβὰς ἐκ Λονδίνου εἰς Παρισίους, μετὰ τῶν πειραματιζῶν αὐτοῦ· πειράμασι δὲ χρώμενος ὡς ὁ Γαλιλαῖος, ἐν οἷς ἐνετύπωσε μαθηματικὴν ἀκρίβειαν, ἀπέδειξε τοῖς βουλομένοις πιστεύειν, ὅτι ἀληθὴς ἡ θεωρία αὐτοῦ.

Εὐτυχήσαντες νὰ λάβωμεν παρ' αὐτοῦ τοῦ W. Crookes τὰς ἀξιολόγους χαλκογραφίας, ἐκτιθέμεθα τὴν θεωρίαν καὶ τὰ πειράματα αὐτοῦ, ἐπὶ τὸ διδακτικώτερον διαρρυθμίσαντες αὐτά.

Α. Σ. ΣΤΡΟΥΜΠΟΣ.

1. Φαινόμενα νέα, λίαν περίεργα, προοιμιάζουσι τὴν μέλλουσαν τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης πρόοδον.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἀνακαλύψας πρὸ μικροῦ σοφὸς Ἄγγλος, ὁ William Crookes, διετύπωσε καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν, ἣν μετ' ἐπιφυλάξεως ἐκτιθεῖσιν οἱ φυσικοί, προσδοκῶντες τὴν ἐπικύρωσιν αὐτῆς προϊόντος τοῦ χρόνου, τοῦθ' ὅπερ, προκειμένου περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Νεύτωνος ἐπὶ τῆς ἕλξεως τῆς ὕλης, οἱ σοφοί, καλῶς ποιοῦντες, ἔκρινον ὀρθόν.

Καὶ εἰσὶ μὲν συγκεχωρημέναι αἱ ὑποθέσεις πρὸς ἐξήγησιν φυσικῶν φαινομένων, καὶ θεωροῦνται λίαν πιθαναί, ὅταν ἐξηγῶσι γνωστὰ φαινόμενα, γινόμεναι σύναμα πρόξενοι ἀνακαλύψεων νέων, δὲν εἶναι ὅμως τοῦ τυχόντος ἡ ἐπινόησις αὐτῶν· οἱ Νεύτωνες, οἱ Γαλιλαῖοι, οἱ Καρτέσιοι, οἱ Γαλβάναι, οἱ Βόλται κλπ., ὡς κομῆται ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ προσκαίρως διαλάμπουσιν.

2. Ἐν ἔτει 1879 ὁ W. Crookes ἐπεδείξατο εἰς τοὺς ἐν Ἀγγλίᾳ σοφοὺς (α) τὰς πειραματικὰς αὐτοῦ ἐρεύνας, ἐν τῷ ἐντελεστέρῳ κενῷ γενομένας, καὶ ἀνέπτυξε τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θεωρίαν· στηρίζεται δὲ αὕτη εἰς τὴν ἐξ ἀτόμων ὑλικῶν ἐνδοτάτην σύστασιν τῶν σωμάτων, διότι τὰ φυσικὰ ἢ βαρέα σώματα, στερεά, ὑγρὰ καὶ ἀέρια, ἤτοι πνεύματα(β), θεωροῦσιν οἱ φυσικοὶ συνισταμένα ἐκ μορίων(γ) ὑλικῶν ἐλαχίστων, μὴ ὑποπιπτόντων καθ' ἑαυτὰ εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν.

(α) Institution royale καὶ Britich Association for the advancement of science at Sheffield.

(β) Ἄνεμος ἐστὶν ἀήρ, ὅστις ἅμα καὶ πνεῦμα λέγεται. Ἀρις. κόσ.

(γ) Τὰ σώματα σύγκεινται ἐκ μορίων ἀποκεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ διαστημάτων παμμεγίστων, ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ μορίου· τὰ δὲ μόρια ἐξ ἀτόμων.

3. Τὰ μόρια ταῦτα ἐν τοῖς σώμασι δὲν διατελοῦσιν ὑπάρχοντα ἤρεμα, ἐν τοῖς πνεύμασι δὲ τοῖς ἀραιωθεῖσιν ἡ κίνησις αὐτῶν γίνεται κατάδηλος πειραματικῶς.

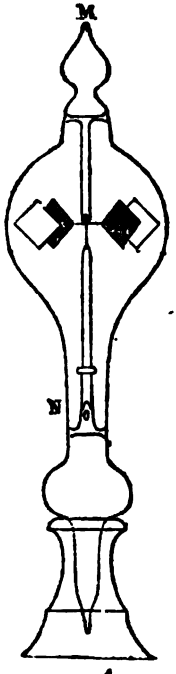

σχ. 1.

Τὸ φωτόστροφον ἢ θερμόστροφον (radiomètre)(α), (σχ. 1) καὶ τὸ σύνολον τῶν ὑαλίνων συσκευῶν τοῦ W. Crookes, παρουσιάζουσι φαινόμενα παράδοξα, ἐξηγούμενα διὰ τῆς ἰδίας κινήσεως τῶν ὑλικῶν μορίων, ἀποκεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων ὥστε νὰ μὴ ἀσκῶσιν αἰσθητὴν πρὸς ἄλληλα ἐνέργειαν.

Ἂν δέ ποτε συμβῇ ὡρισμένον ποσὸν ἀραιωθέντος ἀέρος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον νὰ θερμαίνηται, τὰ μόρια αὐτοῦ

(α) Καλοῦμεν οὕτω τὸ ὄργανον radiomètre, διότι λαμβάνει περιστροφικὴν κίνησιν, ἅμα τεθῇ εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτὸς ἢ τοῦ θερμαντικοῦ.

τότε γίνονται βαθμηδὸν πρόξενα μείζονος ἐνεργείας· φανταζόμεθα δὲ ταῦτα ὁδεύοντα ἕκαστον εὐθεῖαν ὁδόν, ἥτις κάμπτεται, ἔνθα ἓν μόριον προςκόπτει ἐπὶ ἑτέρου, τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁδὸν ὁδεύοντος· ἑκάστου μορίου λοιπὸν ἡ ὁδὸς εἶναι πολυγωνική, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἑκάστη πλευρὰ τοῦ πολυγώνου μείζων, ὅσον τὰ μόρια ἀραιότερα, διότι σπανιώτερον τότε ἓν μόριον ἀπαντᾷ ἕτερον ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ· τὸ μέσον λοιπὸν μῆκος τῶν πλευρῶν τοῦ πολυγώνου εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαρχόντων μορίων. Ὅπως καταστήσωμεν τοῦτο καταληπτὸν ἔςω κατὰ προσέγγισιν ἀτελῆ, ὅτι ἀγγεῖον Α φέρει μόρια ὑλικά, ὧν ἡ θλῖψις ἢ ἐλαστικότης ἴση πρὸς 1 (α), ἕτερον δὲ ἀγγεῖον Β φέρει πλείονα μόρια, ὧν ἡ θλῖψις ἢ ἐλαστικότης ἴση πρὸς 3000, τὸ μέσον μῆκος τῶν ὁδῶν τῶν μορίων τῶν ἐν τῷ ἀγγείῳ Α εἶναι 3000 περίπου μεῖζον τοῦ μέσου μήκους τῶν ὁδῶν τῶν μορίων τῶν ἐν τῷ ἀγγείῳ Β. Ἕπεται ὅτι ἐν ἀγγείῳ τινί, ἐν ᾧ τὸ ἀέριον πυκνότατον, τὰ μόρια δὲν δύνανται νὰ διανύσωσιν ὁδοὺς εὐθυγράμμους, διότι συνεχῶς συγκρούονται· ἐν ἀγγείῳ δέ, ἐν ᾧ τὸ ἀέριον καθ' ὑπερβολὴν ἀραιότατον, τὸ μέσον μῆκος τῶν ὁδῶν τῶν μορίων εἶναι μέγα, ὥστε δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι μεταξὺ τῶν μορίων τούτων δὲν συμβαίνει σύγκρουσις καὶ ἑπομένως ἕκαστον μόριον τότε ἀκολουθεῖ τὴν ἰδίαν αὐτῷ κίνησιν καὶ τοὺς ἰδίους αὐτῷ νόμους.

4. Περιορίσωμεν νῦν τὸν ὄγκον τοῦ ἀέρος τούτου διὰ στερεῶν παρειῶν, οἷον διὰ τῆς ὑαλίνης σφαίρας τοῦ θερμοστρόφου (σχ. 1), τὰ ἀεροειδῆ μόρια ἐπίσης καὶ ἐν αὐτῇ κινοῦνται, ὡς εἴρηται, ὅταν δὲ ἀφικνῶνται εἰς τὴν στερρὰν παρειὰν ἀναπηδῶσιν, ἀνταναακλῶνται.

Ἐν τῷ ὑαλίνῳ τούτῳ ὀργάνῳ ὑπάρχει ἐγκεκλεισμένος ἀὴρ ἀραιότατος, πρὸς δὲ καὶ ἄξων ὀρθός, ἔχων διεςαυρω-

---

(α) Οἷον ἓν ἑκατομμυριοστὸν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς θλίψεως, ἥτις ἰσοῦται τῇ θλίψει στήλης ὑδραργύρου τὸ ὕψος ἴσης πρὸς 0μ,760.

μένα ἐπ' αὐτοῦ δύο ὁριζόντια νήματα, ὧν τὰ πέρατα φέρουσι πτέρυγας, ἤτοι ἐλάσματα τετραγωνικὰ κουφότατα, ἔνθεν μὲν μελανῶς, ἔνθεν δὲ λευκῶς κεχρωματισμένας ἔχοντα τὰς ἐπιφανείας αὐτῶν.

Τίς δὲ ἡ ἐν τῷ θερμοστρόφῳ τούτῳ ἐλαύνουσα τὰς πτέρυγας ἀόρατος δύναμις, ἡ πρόξενος περιστροφικῆς κινήσεως γινομένη;

Ὅταν τὸ ὄργανον τοῦτο θέσωμεν ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς θερμότητος, οἷον εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, ἢ ἀπέναντι ἀνημμένης λαμπάδος, τότε, ἐπειδὴ αἱ δύο ἐπιφάνειαι ἑκάστου ἐλάσματος διάφοροι τὸ χρῶμα, οὐχὶ ἐπίσης ἀπορροφητικαὶ τῶν ἀκτίνων τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ θερμαντικοῦ εἰσί, ἀλλ' αἱ μὲν μέλαιναι ἀπορροφῶσι πλείονας ἐκ τῶν προσπιπτουσῶν ἀκτίνων, αἱ δὲ λευκαὶ ἐλάσσονας, ἀνισόθερμοι διατελοῦσιν ὑπάρχουσαι αἱ δύο ἀντίθετοι ἐπιφάνειαι ἑκάστου ἐλάσματος. ὅταν λοιπὸν ἐκ τῶν ἐγκεκλεισμένων μορίων τοῦ ἀέρος προσπέσωσί τινα ἐπὶ τῶν θερμοτέρων μελαινῶν ἐπιφανειῶν, θερμαίνονται ταῦτα περισσότερον ἢ τὰ ἐπὶ τῶν λευκῶν ἐπιφανειῶν προσπίπτοντα μόρια. «Ἐκ τούτου προέρχεται αὔξησις ταχύτητος εἰς τὰ ἐφαπτόμενα τῆς μελαίνης ἐπιφανείας μόρια καὶ ἑπομένως θλῖψις δίδουσα περιστροφικὴν κίνησιν εἰς τὸν πτερυγοφόρον ἄξονα» (α). Ὄντως, τῆς ἀντενεργείας ἑπομένης τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἐκ τῶν θερμανθεισῶν ἐπιφανειῶν ἀπερχομένων μορίων, αἱ ὧσεις ω, ω, ω, ω ἀντενεργείας, κάθετοι ἐπὶ τῶν λευκῶν ἐπιφανειῶν, εἰσὶν ἐντατικώτεραι τῶν ἀντιῤῥόπων ὤσεων ο,′ο, ο, ο, τῶν καθέτων ἐπὶ τῶν μελαινῶν· ὁ πτερυγοφόρος ἄξων λοιπὸν στρέφεται κατὰ τὴν ῥοπὴν τῆς μείζονος ἐνεργείας ω - ο, ω - ο, ω - ο, ω - ο, δύο ὁμοῤῥόπων ζευγῶν· προπορεύονται δέ, ἤτοι φέρονται πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, αἱ λευκαὶ τῶν ἐλασμάτων ἐπιφάνειαι, διότι τὰ τέσσαρα ἐλάσματα ἐτέθησαν οὕτως ὥστε ἡ μέ-

(α) Ἔκθεσις W. Crookes at Institution royale august 1879.

λαινα ἐπιφάνεια τοῦ ἑνὸς ἐλάσματος κεῖται ἀπέναντι τῆς λευκῆς τοῦ ἑπομένου.

Ὅτι δὲ τὸ αἴτιον τῆς περιστροφικῆς κινήσεως τοῦ πτερυγοφόρου ἄξονος εἶναι τὸ ἀνωτέρω εἰρημένον, ἐπικυροῦμεν διὰ τοῦ ἑξῆς πειράματος. Ἔστω ὅτι ὁ πτερυγοφόρος ἄξων τοῦ ὀργάνου στρέφεται μὲ ταχύτητά τινα ὡρισμένην· ἐὰν ἤδη καταστήσωμεν ἀραιότερον τὸν ἐγκεκλεισμένον ἀέρα, ἐκβάλλοντες ἐκ τῆς σφαίρας πλεῖον μέρος ἀέρος, ἡ ταχύτης τῆς περιστροφικῆς κινήσεως αὐξάνει, ἐὰν δὲ ἀφαιρέσωμεν ἐκ τῆς σφαίρας σχεδὸν ὁλοτελῶς τὸν ἀέρα, ὁ ἄξων παύει τοῦ περιστρέφεσθαι, ἀναλαμβάνει δὲ τὴν περιστροφικὴν κίνησιν αὐτοῦ ἅμα πάλιν εἰσαχθῇ ἀήρ· τὸ αἴτιον λοιπὸν τῆς περιςροφικῆς κινήσεως εἶναι αὐτὸς ὁ ἐν τῷ ὀργάνῳ μέχρι τινὸς ὅρου ἀραιωθεὶς ἀήρ, ὃν ἐκ πρώτης ὄψεως ἤθελέ τις, στηριζόμενος εἰς τὰς ἐπικρατούσας τὴν σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἰδέας, ὑπολάβει ὡς ἀνθισταμένον τῇ κινήσει.

5. Πλεῖστα φαινόμενα καινοφανῆ ἀποδεικνύουσι τὴν ὕλην κινουμένην εὐθυγράμμως, ἤτοι ἀκτινοειδῶς ἐν χώρῳ σχεδὸν ἐντελῶς κενῷ, ἔνθα τὰ μόρια, ἀποκεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων ὑπάρχοντα, φανερὰς ποιοῦσι μόνον τότε τὰς νέας αὐτῶν ἰδιότητας. Ἐν τοιαύτῃ τοῦ ἀερίου καταστάσει τὰ φαινόμενα διαφέρουσι τόσον πολὺ τῶν φαινομένων, ἅτινα παρουσιάζουσι τὰ πνεύματα, ἐν τῇ συνήθει αὐτῶν καταστάσει ὄντα, ὥστε εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ παραδεχθῶμεν μετὰ τοῦ Faraday καὶ W. Crookes πρὸς τῇ στερεᾷ, ὑγρᾷ καὶ πνευματικῇ καταστάσει τῆς ὕλης καὶ τετάρτην κατάστασιν τὴν ὑπερπνευματικὴν (ultra gazeux), ἣν ἐκάλεσαν radiant matter (α), κατάστασιν, ἥτις τοσοῦτον ἀπέ-

---

(α) Radiant matter, ἤτοι état rayonant de la matière, μόρια ὑλικὰ εὐθυγράμμως κινούμενα. Εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν ἡ φράσις radiant matter εἰσήχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Faraday, λαβόντος αὐτὴν ὡς τίτλον τοῦ μαθήματος, ὅπερ ἐδίδαξεν ἐν ἔτει 1816, οὐδόλως φρονῶν, ὅτι μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν, ἕτερος σοφὸς ὁ W. Crookes ἔμελ-

χει τῆς πνευματικῆς ὅσον αὕτη τῆς ὑγρᾶς καταστάσεως· ὄντως τὸ στερεόν, τρεπόμενον εἰς ὑγρόν, λαμβάνει νέας ἰδιότητας, σκληρὸν ὂν τὸ πρῶτον, γίνεται ῥοῶδες καὶ πολλάκις διαφανές, τὸ δὲ ὑγρόν, λαμβάνον τὴν πνευματικὴν κατάστασιν, καταφανεστέραν ποιεῖ τὴν διαφορὰν τῶν ἰδιοτήτων τῶν δύο καταστάσεων.

6. Τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα, τὸ προερχόμενον ἐξ ἐπιδράσεως ἐν τῷ πηνίῳ Ruhmcorff, διερχόμενον καὶ διακοπτόμενον διαδοχικῶς τάχιστα διὰ τοῦ ῥευματοκόπτου, λίαν χρήσιμον ὑπάρχει πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἰδιοτήτων τῆς ὕλης· δι' αὐτοῦ γίνονται αὗται καταφανεῖς· διὸ θεωροῦμεν αὐτὸ ὡς πολύτιμον μέσον πρὸς ὁδηγίαν εἰς τὰς φυσικὰς ἐρεύνας περὶ ὧν ὁ λόγος, καὶ τούτου ποιούμεθα χρῆσιν εἰς πάντα τὰ ἐφεξῆς πειράματα.

7. Εἰς τὰ πειράματα τοῦ Geissler τὸ εἰρημένον ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα γίνεται πρόξενον φωσφορισμοῦ καὶ φαινομένων ποικίλων τὸν χρωματισμὸν κατὰ τὰ διάφορα τὴν φύσιν ἀέρια, δι' ὧν τοῦτο διέρχεται. Εἰς τοὺς σωλῆνας Geissler τὸ κενὸν εἶναι τὸ σύνηθες, φθάνει εἰς χιλιοστόμετρά τινα ὑδραργύρου, ὁ δὲ χρωματισμός, ὁ ἐκ τοῦ φωσφορισμοῦ τοῦ ἐγκεκλεισμένου ἀερίου προερχόμενος, παρακολουθεῖ τὸ σχῆμα καὶ τὰς ποικίλας γροφὰς τῶν σωλήνων, ἃς ὁ τεχνίτης ἐκλέγει, ὅπως ἡ ἀντίθεσις τῶν χρωμάτων γίνηται ἔτι αἰσθητή. Εἰς τὰ πειράματα ταῦτα οἱ δύο ἠλεκτρικοὶ πόλοι κεῖνται εἰς τὰ πέρατα τῶν σωλήνων, καὶ παρατηρεῖται, ὅτι τὰ φαινόμενα τοῦ φωτὸς ἐξαρτῶνται μᾶλλον ἐκ τοῦ θετικοῦ ἢ ἐκ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου· θέλομεν ἰδεῖ ὅτι, ὅταν τὸ κενὸν ἐν τοῖς σωλῆσιν ὑπάρχῃ σχεδὸν ἐντελές, τὰ φαινόμενα ἐξαρτῶνται ὁλοσχερῶς ἐκ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου (§. 12). Ὅταν δὲ τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα διέρχηται διὰ διαλύσεων σωμάτων τινῶν, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ διά τινων στερεῶν, καθιστᾷ καὶ ταῦτα φωσφορώδη.

λε νὰ δώσῃ σάρκα καὶ ὑπόστασιν εἰς ἀλήθειαν, ἥτις δὲν εἶχεν εἰσέτι καταστῆ ὥριμος ὅπως ἐκλάμψῃ ἀκμαία.

8. Εἰς τὰ πειράματα τοῦ W. Crookes τίθεται ἐν ἐνεργείᾳ ἐπίσης τὸ ἐξ ἐπιδράσεως ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα, πρὸς δὲ καὶ ἀραίωσις ἀέρος μεγίστη, ἴση περίπου πρὸς ἓν ἑκατομμυριοστὸν τῆς ἀτμοσφαίρας (α), ἀπαιτεῖται δὲ ὁ βαθμὸς ἀραιώσεως τοῦ ἀέρος οὗτος ὡς καταλληλότερος πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν ἰδιοτήτων τῆς εὐθυγράμμως κινουμένης ὕλης. §. 9. Τὰς ἰδιότητας ταύτας κατέστησε καταφανεῖς ὁ W. Crookes εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν ἐπιστημῶν βρετανικὴν ἑταιρίαν, συνελθοῦσαν ἐν Cheffield τῇ 22 αὐγούστου 1879, διὰ τῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ, τῆς ἐπιγραφομένης Radiant matter, ἧς τὸ περιεχόμενον ἐπὶ τὸ διδακτικώτερον τροποποιοῦμεν ἐνταῦθα, ἐξετάζοντες τὰς ἰδιότητας τῶν ἐν τῷ κενῷ κινουμένων ἀτόμων, διὰ τῶν συσκευῶν τοῦ W. Crookes, καὶ ὡς οὗτος ἐξέθηκε πειρώμενος.

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΕΝ ΚΙΝΗΣΕΙ ΥΛΙΚΩΝ ΜΟΡΙΩΝ.

Φωσφορισμὸς ὁ ἐκ πυκνώσεως ἀερίου.

9. Τὸ ὄργανον (σχ. 2.) χρησιμεύει ἡμῖν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς σχέσεως, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ φωσφορισμοῦ (σχ. 2) καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀραιώσεως τοῦ ἀερίου.

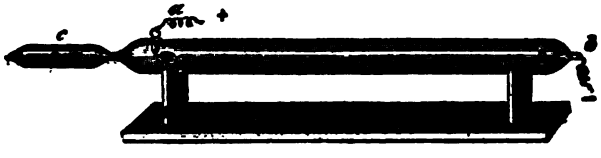

σχ. 2.

Ἐν τῷ σωλῆνι ab κενὸν ἐγένετο σχεδὸν ἐντελές· τούτῳ συνημμένος ὑπάρχει μικρὸς σωλὴν c, φέρων καυστικὴν πό-

---

(α) Μιᾶς ἀτμοσφαίρας θλῖψις ἰσοῦται θλίψει 760 χιλιοστομέτρων τὸ ὕψος στήλης ὑδραργύρου. Ἓν ἑκατομμυριοστὸν τῆς θλίψεως μιᾶς ἀτμοσφαίρας ἰσοῦται πρὸς 0,00076 τοῦ χιλιοστομέτρου.

τασσαν ἐν στερεᾷ καταστάσει καὶ κοινωνῶν, διὰ μικρᾶς ὀπῆς, μὲ τὸν μέγαν σωλῆνα.

Ἅμα διαβιβάσωμεν τὸ ἐξ ἐπιδράσεως ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα, οὗ τινος μόνου ποιούμεθα χρῆσιν, ὡς εἴρηται (§. 6), ἐφαρμόζοντες τὸν θετικὸν πόλον εἰς τὸ d, τὸν δὲ ἀρνητικὸν εἰς τὸ b, οὐδὲν φαινόμενον τότε βλέπομεν, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν ὅτι *τὸ ἐντελὲς κενὸν δὲν εἶναι καλὸς ἀγωγὸς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ.*

Ἂν δὲ θερμάνωμεν ὀλίγον τὴν πότασσαν πλησιάζοντες φλόγα λύχνου, ἐλαχίστη ποσότης ὑδρατμοῦ ἐκλύεται, τότε δὲ τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα ἄρχεται διαβαῖνον καὶ λάμψις φωσφορισμοῦ πρασίνη καταλαμβάνει τὸ μῆκος τοῦ σωλῆνος.

Ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν θερμαίνοντες τὴν πότασσαν, μείζων ποσότης ἀτμοῦ ὕδατος ἐκλύεται, ἡ πρασίνη λάμψις γίνεται τότε ἀσθενεστέρα καὶ φωτεινόν τι νέφος καταλαμβάνει τὸν σωλῆνα· καταστοιβάσεις, ἤτοι στρώματα παράλληλα (stratification) ἐν τῷ σωλῆνι σχηματίζονται κάθετα τῷ ἄξονι, ἅτινα πλησιάζουσι βαθμηδὸν πρὸς ἄλληλα, μέχρις οὗ τέλος, τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος συνεχῶς διερχομένου, ἐμφαίνεται γραμμὴ φωτεινή, τὸ χρῶμα ἰοειδής.

Ὅταν δὲ παύσωμεν τοῦ θερμαίνειν τὴν πότασσαν, βαθμηδὸν ἀπορροφᾷ αὕτη τὸν ἀτμὸν τοῦ ὕδατος καὶ καταφανῶς τὰ αὐτὰ φαινόμενα διαδέχονται ἄλληλα ἐν ἀντιστρόφῳ τάξει· τέλος ὁ φωτισμὸς σβέννυται ὁλοτελῶς ὅταν τὸ κενὸν ἀποτελεσθῇ, οἷον ὑπῆρχε τὸ πρῶτον.

Μέσον μῆκος τῶν ὁδῶν τῶν μορίων (course libre moyenne).—Ὥσις τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου.—Σκοτεινὸν διάστημα περὶ τὸν ἀρνητικὸν πόλον.

10. Τὸ μέσον μῆκος τῶν ὁδῶν τῶν περιεχομένων μεταξὺ δύο διαδοχικῶν συγκρούσεων τῶν μορίων (§. 3), συνάγομεν ἔκ τινος ἀξιοσημειώτου ἰδιότητος τοῦ *ἀρνητικοῦ*

πόλου τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, καθ' ἣν οὗτος ἐξωθεῖ τὰ ἄτομα τόσῳ ἀπώτερον, ὅσῳ ταῦτα ἀραιότερα.

Ὄντως, ὅταν διὰ τῶν σωλήνων Geissler, ἐν οἷς ἐγένετο κενόν, διέρχεται τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα, παρατηροῦμεν περὶ τὸν ἀρνητικὸν πόλον διάστημά τι σκοτεινόν, ὅπερ ὁ Crookes ἑρμηνεύει ὡς ἑξῆς: Τὰ μόρια τοῦ ἀερίου ἐκφεύγουσιν ἐκ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου καὶ ἐν ὅσῳ δὲν προσκρούουσιν ἐπὶ ἑτέρων μορίων, δὲν γίνονται πρόξενα φωτός, τὸ δὲ διάστημα, ὅπερ διανύουσι χωρὶς νὰ συμβῇ σύγκρουσις, μένει σκοτεινόν.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ σκοτεινὸν τοῦτο διάστημα τόσῳ μεῖζον, ὅσῳ τὸ κενὸν ἐντελέστερον, ὁπότε ἡ εὐθύγραμμος ὁδὸς τοῦ μορίου ἐπιμηκεστέρα ὑπάρχει καὶ ἀντιστρόφως, ὡς εἴρηται (§. 3), φυσικὸν εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι τὸ μῆκος

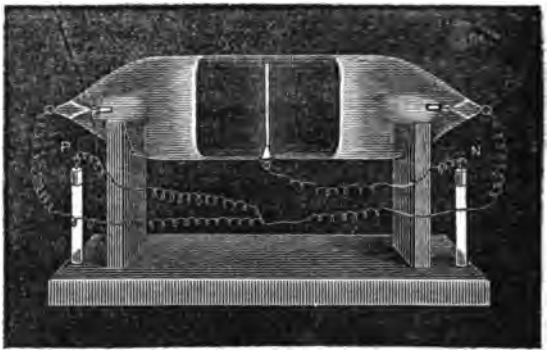

σχ. 3.

τοῦ σκοτεινοῦ διαστήματος, ὅπερ περιβάλλει τὸν ἀρνητικὸν πόλον, εἶναι τὸ μέσον μῆκος τῶν ὁδῶν τῶν μορίων, τῶν ἐν τῷ σωλῆνι ἐγκεκλεισμένων.

Διὰ τῶν ἑπομένων δύο πειραμάτων ἐπικυροῦμεν τὰ ἀνωτέρω.

Α'. Καθέτως τῷ μήκει τοῦ σωλῆνος (σχ. 3) καὶ ἐν τῷ μέσῳ τιθέμεθα μεταλλικὸν δίσκον, ὃν περ κοινωνὸν ποιοῦμεν μὲ τὸν ἀρνητικὸν πόλον N, τὸ δὲ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα,

τὸ ἐκ τοῦ θετικοῦ πόλου P ἀπερχόμενον, διχάζομεν, καὶ τὰ φέροντα αὐτὸ δύο νήματα ἐφαρμόζομεν εἰς τὰ πέρατα τοῦ σωλῆνος.

Βλέπομεν τότε τὸ σκοτεινὸν διάστημα ἐκτεινόμενον ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ δίσκου, καὶ εἰ μὲν τὸ κενὸν ἐν τῷ σωλῆνι οὐχὶ ἐντελές, τὸ σκοτεινὸν διάστημα μικρὸν τὴν ἔκτασιν, εἰ δὲ τὸ κενὸν ἐντελές, τὸ σκοτεινὸν διάστημα ἰσοῦται περίπου πρὸς 25 ἑκατοστόμετρα τὸ μῆκος πέραν τοῦ δίσκου ἔνθεν καὶ ἔνθεν· τὸ μῆκος τοῦ σκοτεινοῦ τούτου διαστήματος ἰσοῦται πρὸς τὸ μέσον μῆκος τῶν ὁδῶν τῶν περιεχομένων μεταξὺ δύο συγκρούσεων τῶν ἐν τῷ σωλῆνι κινουμένων ὑλικῶν μορίων.

Τὰ φέροντα τὴν ἀρνητικὴν ἠλεκτρικὴν μόρια ἐκφεύγουσιν ἐκ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου μὲ ταχύτητα μείζονα ἐκείνης μεθ' ἧς τὰ λοιπὰ μόρια φέρονται πρὸς τὸν ἀρνητικὸν πόλον· σύγκρουσις λοιπὸν μεταξὺ τῶν μορίων τούτων γίνεται, ἔνθα περατοῦται τὸ σκοτεινὸν διάστημα, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ γραμμὴ ἡ περιορίζουσα αὐτό, λίαν φωτεινή, κατὰ τὴν ἔντασιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος.

Τὸ ἀέριον τὸ κατέχον τὸ σκοτεινὸν διάστημα διατελεῖ ὑπάρχον ἐν καταστάσει ὅλως διαφόρῳ ἐκείνης ἐν ᾗ ὑπάρχει, ὅταν τὸ κενὸν ἧττον ἐντελές· καὶ ὅταν μὲν ἡ ἀραίωσις τοῦ ἀερίου δὲν ἦναι μεγάλη, παρατηροῦμεν τὰς ἰδιότητας, ἃς ἔχει τότε ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ἐξαρτωμένας ἐκ τῶν συχνῶν συγκρούσεων τῶν μορίων· ὅταν δὲ ἡ ἀραίωσις τοῦ ἀερίου ἦνε μεγάλη, ἤτοι κενὸν σχεδὸν ἐντελές, τὸ σκοτεινὸν διάστημα πληροῖ ὅλον τὸν σωλῆνα, συνάντησις τῶν μορίων πρὸς ἄλληλα δὲν γίνεται καὶ ἐλευθέρως τὰ ἄτομα δύνανται ν' ἀκολουθήσωσι τὰς κινήσεις καὶ τοὺς ἰδίους αὐτῶν νόμους, διότι τότε ἕκαστον μόριον θεωρεῖται κατὰ μόνας, οὐδαμοῦ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ προςκόπτον.

Β'. Ὅτι δὲ ὁ ἀρνητικὸς πόλος ἐξωθεῖ τὰ ὑλικὰ μόρια, ὡς εἴρηται, ἀποδεικνύομεν καὶ διὰ τοῦ ἑξῆς πειράματος.

Ἂν ὁ ἀρνητικὸς πόλος ἦναι ἕδρα ὤσεως, καταφανῶς

γίνεται σημεῖον ἐφαρμογῆς ἀντενεργείας ἴσης καὶ ἀντιῤῥόπου, προερχομένης ἐξ αὐτῶν τῶν ἐξωθουμένων ὑλικῶν μορίων, τοῦθ' ὅπερ ἐπικυροῦμεν διὰ τοῦ *ἠλεκτροςρόφου* (σχ. 4).

Αἱ πτέρυγες αὐτοῦ εἰσὶ κατεσκευασμέναι ἐξ ἀργιλλίου, ἡ ἑτέρα δὲ τῶν ἐπιφανειῶν ἑκάστης πτέρυγος εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ ἐλάσματος μίκα. Τὰς πτέρυγας ταύτας φέρει κύπελλον χαλύβδινον, νῆμα δέ τι ἐκ λευκοχρύσου, διερ-

σχ. 4.

χόμενον διὰ τῆς ὑάλου μεθ' ἧς συσσωματοῦται, κοινωνεῖ μὲ τὸν ἄξονα περιστροφῆς, ἕτερον δὲ νῆμα λευκοχρύσου εἶναι προςκεκολλημένον εἰς τὸ ἄνω μέρος P τῆς σφαίρας· δυνάμεθα λοιπὸν νὰ κοινωνήσωμεν τὴν συσκευὴν ταύτην μὲ τὸ πηνίον τὸ χορηγοῦν ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα ἐξ ἐπιδράσεως (§. 6), καὶ οὕτως ὥστε τὸ πτερυγοφόρον σύςημα αὐτὸ νὰ ἦναι ἀρνητικὸς πόλος N, τὸ δὲ πέρας P θετικός.

Παρατηροῦμεν τότε ὅτι, ἂν τὸ ἐγκεκλεισμένον ἀέριον ἦναι ἀραιόν, καὶ ἱκανὸν θλίψεως ἴσης πρὸς χιλιοστόμετρά

τινα ὑδραργύρου, ἐμφανίζεται ἅλως ἰοειδὴς ἐπὶ τῆς μεταλλικῆς ἐπιφανείας, ἐν ᾧ ἡ ἐκ μίκας ἐπιφάνεια διατελεῖ σκοτεινή.

Ἐὰν δὲ ἡ θλῖψις ἐλαττωθῇ ἔτι μᾶλλον, τότε σκοτεινὸν στρῶμα λεπτὸν παρεντίθεται μεταξὺ τοῦ μετάλλου καὶ τῆς ἰσειδοῦς ἅλω.

Ἐὰν ἔτι ἐντελὲς τὸ κενόν, οἷον ἴσον πρὸς $\frac{1}{2}$ χιλιοστομέτρου, τὸ σκοτεινὸν στρῶμα ἐκτείνεται μέχρι τῆς ὑάλου, ὁπότε καὶ ἡ περιστροφικὴ κίνησις τοῦ πτερυγοφόρου ἄξονος ἄρχεται, τῶν ἐλασμάτων ἐκ μίκας προπορευομένων.

Τοῦ κενοῦ δὲ ἐν τῇ σφαίρᾳ ἐντελεστέρου γινομένου, τὸ σκοτεινὸν στρῶμα φαίνεται ἡμῖν ἐξαπλούμενον ἐπὶ τῆς ὑάλου, ἡ δὲ περιστροφικὴ κίνησις γίνεται μὲ μεγίστην ταχύτητα· δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀμφιβολία, ὅτι τὰ ἐγκεκλεισμένα ὑλικὰ μόρια ἀπωθοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου.

Ἐπειδὴ ἡ ταχύτης περιστροφῆς μεγάλη, δυσκόλως διακρίνομεν ὄπισθεν ἑκάστης πτέρυγος διάστημά τι σκοτεινὸν συμπεριστρεφόμενον· τοῦτο εὐδιάκριτον ὑπάρχει εἰς τὸ προηγούμενον πείραμα.

Ἔνθα τὰ κινούμενα ὑλικὰ μόρια προσκρούουσιν, ἐκεῖ γίνονται πρόξενα ἐντατικοῦ φωσφορισμοῦ.

11. Ἀξιοσημείωτον ἰδιότητα ἔχουσι τὰ ἐν τοῖς σωλῆσιν ἐκ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου ἀπωθούμενα ὑλικὰ μόρια. Ἐγείρουσι φωτισμὸν οὐ μόνον ὅταν συναντῶσιν ἕτερα μόρια καταφερόμενα ἐπ' αὐτά, ὡς εἴρηται (§. 10. Α'), ἀλλὰ γίνονται πρόξενα φωσφορισμοῦ καὶ ὅταν προσκρούωσιν ἐπὶ στερεῶν σωμάτων. Ὑπάρχουσι δὲ πολλὰ στερεὰ σώματα, δι' ὧν ἀποδεικνύεται ἡ ἰδιότης τοῦ φωσφορισμοῦ λίαν ποικίλη τὸν χρωματισμόν.

Τὸν φωσφορισμὸν ἑρμηνεύομεν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν κυμάνσεων. Σώματά τινα θερμαινόμενα, ἢ φωτιζόμενα ὑπὸ

τοῦ ἡλίου, ἢ κρουόμενα λαμβάνουσιν εὐκολώτερον ἢ ἄλλα παλμικήν τινα κίνησιν ἐν τοῖς μορίοις αὐτῶν, ἥτις διαδίδεται εἰς τὸν αἰθέρα, ὅν περ παραδεχόμεθα πληροῦντα πάντα χῶρον· τὰ σώματα ταῦτα καλοῦνται *φωσφορώδη* (phosphorescents).

Τούτων ἡ ἐπιφάνεια, ἑτοίμη πάντοτε νὰ τεθῇ εἰς παλμικήν τινα κίνησιν, τὴν φωτογόνον, καὶ νὰ διατηρήσῃ αὐτὴν ἐπὶ χρόνον τινά, καί περ τοῦ αἰτίου καταπαύσαντος τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, ὁμοιάζει πρὸς ἔγχορδον ὄργανον, οὗ τινος αἱ χορδαί, καλῶς τεταμέναι, περιμένουσι νὰ λάβωσιν ἀκαριαίαν πλῆξιν, ἵνα ἠχήσωσι καὶ ἐξακολουθήσωσιν ἠχοῦσαι καὶ μετὰ τὴν πλῆξιν.

Ἡ *ὕαλος* εἶναι τοιοῦτον σῶμα· οἱ ὑάλινοι σωλῆνες, οἱ φέροντες ἀέριον ἀραιότατον, γίνονται πρόξενοι φωσφορισμοῦ καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν, οὐδὲν φῶς ἐντὸς αὐτῶν ἔχοντες· τοῦτο δηλοῖ ὅτι τὰ ὑλικὰ μό-

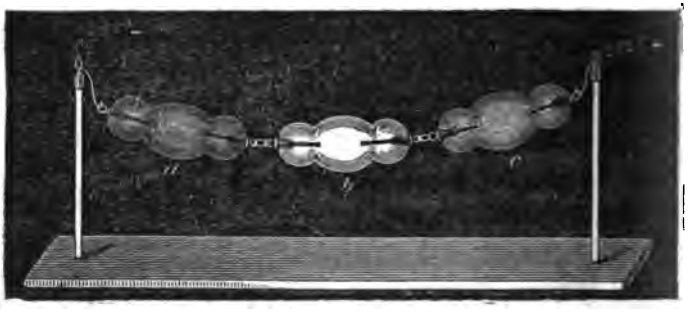

σχ. 5.

ρια τοῦ ἀερίου, ἀραιότατα ὑπάρχοντα, δὲν συναντῶνται, ἐξακολουθοῦντα δὲ τὴν κίνησιν αὐτῶν προσκρούουσιν εἰς τὰς στερεὰς παρειάς, αἵτινες, φύσει εὐδόνητοι, καθίστανται φωταυγεῖς αὐταὶ μόναι, ὁ δὲ ἐσωτερικὸς ὄγκος τοῦ σωλῆνος οὐχί.

Ὁ δὲ φωτισμὸς ὑπάρχει διάφορος κατὰ τὴν ἔντασιν καὶ τὸ χρῶμα, ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς οὐσίας τῆς ὑάλου. Τοῦτο

ὁ W. Crookes ἀπέδειξε πειραματικῶς διὰ τῆς συσκευῆς (σχ. 5)· συνίσταται δὲ αὕτη ἐκ τριῶν ὑάλων ἀποκεχωρισμένων, διαφόρων τὴν φύσιν· καὶ ἡ μὲν εἰς τὸ πέρας κειμένη ὕαλος a, ἡ τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ ἔχουσα, παριστᾷ χρῶμα πράσινον βαθύ, ἡ δὲ ὕαλος b, ἀγγλική, ἐμφανίζεται κυανῆ, ἡ δὲ γερμανικὴ c διακρίνεται κατὰ τὴν φωταύγειαν φωσφορισμοῦ πρασινωποῦ.

Λάβωμεν καὶ ἄλλα φωσφορώδη σώματα, τὸν *ἀδάμαντα*, τὸν *ἄνθρακα* (ῥουβίνι), τὴν *θειϊκὴν τίτανον* (sulfate de calcium) κ.λ.π., τὰ ὑλικὰ μόρια τῶν ἀερίων προσκρούοντα εἰς τὰ σώματα ταῦτα γίνονται πρόξενα φωτισμοῦ, οὗτινος ἡ ἔντασις μαρτυρεῖ ὁπόσον ἡ κροῦσις ἐγένετο ἰσχυρά.

σχ. 6.

Ἡ *θειϊκὴ τίτανος* ἐπὶ μικρὸν χρόνον διατελέσασα ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τοῦ φωτός, ἔστω καὶ τοῦ τῆς φλογός, ἐκπέμπει ἔπειτα ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐπὶ ὥρας φῶς λευκὸν ἐκ φωσφορισμοῦ, ἀποκλῖνον εἰς τὸ κυανοῦν.

Ὁ ἀδάμας εἶναι φωσφορώδης ὅσον οὐδὲν ἄλλο σῶμα· ἐν τῷ κέντρῳ τῆς κενῆς ὑαλίνης σφαίρας (σχ. 6) ἐκτεθείς, εἰ μὲν φωτίζεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἐκπέμπει φῶς πράσινον, εἰ δὲ ὑπὸ τεχνητοῦ φωτός, φαίνεται ἄχρους· ὅταν δὲ ὑλικῶν μορίων ῥεῦμα φερόμενον ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω διαβῇ, ὁ ἀδάμας ἐκπέμπει ἐν τῷ σκότει φῶς φωσφορισμοῦ πράσινον λαμπρόν, τὴν ἔντασιν καὶ λάμψιν ἴσον πρὸς τὸ φῶς τῆς λαμπάδος.

Ὁ ἄνθραξ (ῥουβίνι), ἀξιοσημείωτος τὸν φωσφορισμόν, ἕπεται τῷ ἀδάμαντι. Ὁ Crookes ἐνέθηκεν ἐν τῷ σωλῆνι Geissler, (σχ. 7), ἄνθρακας διαφόρους τὸν ἐρυθρὸν χρωμα-

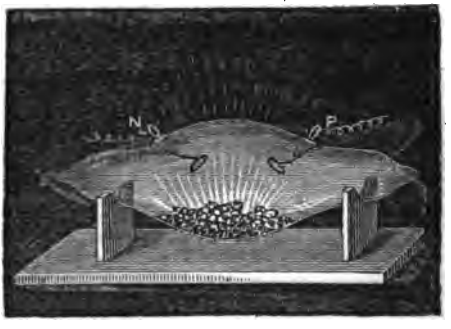

σχ. 7.

τισμόν, μάλιστα δὲ καί τινας ἀχρόους, καὶ παρετήρησε πάντας, τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος διερχομένου, ἐκπέμποντας χρῶμα ἐρυθρὸν ἀξιοσημείωτον, ὡς εἰ ἦσαν ἐρυθροπυρωμένοι, τοῦ ἀλλόχρου αὐτῶν μὴ ἔχοντος ἐπιῤῥοήν τινα.

Τὰ ὑλικὰ μόρια εὐθύγραμμον ὁδὸν ὁδεύοντα, ἀδυνατοῦσι νὰ ὑπερβῶσι γωνίαν.

12. Τὰ ὑλικὰ μόρια εὐθυγράμμως μὲν ἐν τῷ κενῷ κινοῦνται καὶ προσκρούοντα ἐπὶ τῆς παρειᾶς τοῦ ὑάλου καθιστῶσιν αὐτὴν φωταυγῆ, ἀδυνατοῦσιν ὅμως νὰ ἐξέλθωσι τῆς ἀρχικῆς εὐθυγράμμου διευθύνσεως· οὐδέποτε ἑπομένως ὑπερπηδῶσι γωνίαν τυχοῦσαν ἐν τῇ ὁδῷ αὐτῶν.

Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου λάβωμεν τὸν διχαλωτὸν σωλῆνα (σχ. 8), καὶ θέσωμεν τὰ δύο ῥευματοφόρα νήματα εἰς τὰ πέρατα αὐτοῦ. Τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου ἐφαρμοσθέντος εἰς τὸ πέρας α τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ βραχίονος, βλέπομεν τοῦτον πεφωτισμένον ὑπὸ ἐντατικοῦ πρασίνου φωτός, τὸ φῶς ὅμως τοῦτο δὲν προβαίνει πέραν τοῦ ἀγκῶνος, ἀλλὰ διακωλύεται ἐκεῖ ἀποτόμως, διανύσαν τὸν δεξιὸν βραχίονα κατὰ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ, ἣν φύσει ἀδυνατεῖ νὰ μεταβάλῃ καὶ ἑπομένως ὁ πρὸς τὰ ἀριστερὰ βραχίων c, καί τοι ἐπίσης ἀραιός, διαμένει σκοτεινός.

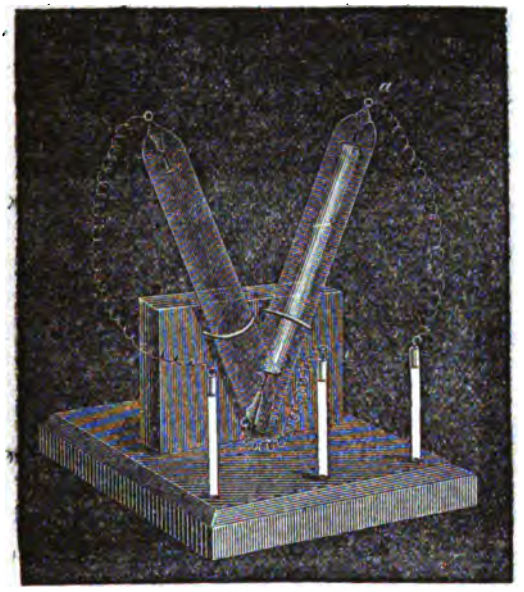

σχ. 8.

Στρέφοντες τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα ἀντιῤῥόπως, ἤτοι ἐφαρμόζοντες τὸν ἀρνητικὸν πόλον εἰς τὸ πέρας τοῦ πρὸς τὰ ἀριστερὰ βραχίονος, τὸ φῶς παρακολουθεῖ τὸν ἀρνητικὸν πόλον καὶ ἑπομένως ὁ ἀριστερὸς βραχίων φωτίζεται πρασινωπῶς, ὁ δὲ δεξιὸς βραχίων παρίσταται τότε ἐντελῶς σκοτεινός.

13. Τὸ πείραμα τοῦτο δεικνύει ἡμῖν ἔτι τὴν ὑπερτέραν ἐνέργειαν τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου ὡς πρὸς τὸν θετικόν, τοῦθ' ὅπερ προσεπικυροῖ καταφανέστερον τὸ ἑπόμενον πείραμα.

Ἔστωσαν δύο ὑάλιναι σφαῖραι A καὶ B (σχ. 9), ἐντελῶς ὅμοιαι τὸ σχῆμα· φέρει ἑκατέρα τέσσαρα συσσεσωματωμένα μετὰ τῆς ὑάλου νήματα λευκοχρύσου, δι' ὧν ἀφικνεῖται τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα, πρὸς δὲ τούτοις τὸ περιεχόμενον ἀέριον ἐν τῇ σφαίρᾳ A δὲν εἶναι λίαν ἠραιωμένον, γίνεται πρόξενον θλίψεως ἴσης πρὸς χιλιοστόμετρά τινα ὑδραργύρου, ὡς εἰς τοὺς κοινοὺς σωλῆνας Geissler, ἐν οἷς

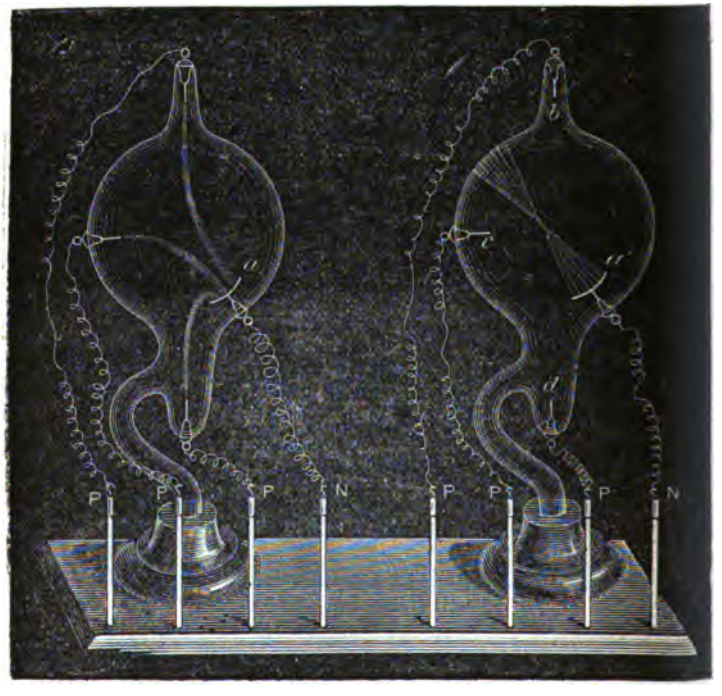

σχ. 9.

τὸ φῶς προέρχεται ἐκ τοῦ φωσφορισμοῦ τοῦ ἐν τοῖς ποικιλομόρφοις σωλῆσιν ἀερίου· ὅθεν παρατηροῦμεν τότε ἐν αὐτοῖς φωτεινὰς νεφέλας καὶ καταστοιβάσεις (stratifications).

Ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ σφαίρᾳ B τὸ κενὸν προήχθη μέχρι ἑνὸς ἑκατομμυριοστοῦ ἀτμοσφαίρας (0,00076 χιλιοστομέτρου ὑδραργύρου, §. 8), ἐν τῇ ἀραιώσει δὲ τοῦ ἀερίου ταύτῃ ἐκλείπουσιν ὁλοτελῶς αἱ ἐν τοῖς σωλῆσι Geissler παρατηρούμεναι φωτειναὶ ὁμίχλαι καὶ αἱ καταστοιβάσεις· φαινόμενα τοιαῦτα δὲν βλέπομεν ἐντὸς τῶν σωλήνων τούτων, ὁ δὲ φωτισμὸς προέρχεται ἐκ τῆς φωσφορώδους ἐπιφανείας τῆς ὑάλου, ἐφ' ἧς προσπίπτουσι τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου ἐξωθούμενα ὑλικὰ μόρια.

Πειραθῶμεν ἐπὶ ἑκατέρας τῶν σφαιρῶν A καὶ B. τὸν ἀρνητικὸν ἠλεκτρικὸν πόλον ἐφαρμόζομεν πάντοτε εἰς τὸ α τῆς σφαίρας A, τὸν δὲ θετικὸν τιθέμεθα *διαδοχικῶς* εἰς ἕκαστον τῶν λοιπῶν τριῶν νημάτων· βλέπομεν τότε ἐν τῇ σφαίρᾳ ἰοειδῆ τὸ χρῶμα καμπύλην, δεικνύουσαν τὴν διάβασιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος ὡς διὰ γεφύρας ἐκ τοῦ a μὲν ἀρχομένης, ἀφικνουμένης δὲ εἰς ἓν τῶν λοιπῶν τριῶν νημάτων, ἐφ' οὗ ἐφηρμόσθη ὁ θετικὸς πόλος, ὡς δεικνύει τὸ σχῆμα.

Τοιοῦτον τὸ φαινόμενον τὸ τελούμενον ἐν τῷ συνήθει κενῷ.

Δὲν ἔχει οὕτω τὸ πείραμα γινόμενον ἐν τῇ σφαίρᾳ B, ἐν ᾗ τὸ κενὸν εἶναι σχεδὸν ἐντελές. Τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου ἐφαρμοσθέντος εἰς τὸ a, τοῦ δὲ θετικοῦ εἰς τὸ b, τὰ ὑλικὰ μόρια ἐκδιώκονται ὑπὸ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου καθέτως τῇ κοίλῃ ἐπιφανείᾳ τοῦ δίσκου a ἧς τὸ κέντρον συμπίπτει μὲ τὸ τῆς σφαίρας B, τηροῦσι ἀμεταβλητον τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν εὐθύγραμμον διεύθυνσιν, εἰς οἱονδήποτε τῶν λοιπῶν τριῶν νημάτων b, c, d καὶ ἂν ἐφαρμόζηται ὁ θετικὸς πόλος. Αἱ εὐθύγραμμοι τῶν ὑλικῶν μορίων ὁδοὶ αὗται, διασταυρούμεναι ἐν τῷ κέντρῳ, ἐξακολουθοῦσι τὴν εὐθύγραμμον πορείαν αὐτῶν, δέσμην κωνικὴν σχηματίζουσαι, καὶ προσπίπτουσιν ἐπὶ τῆς ἀντικειμένης παρειᾶς τῆς σφαίρας, γινόμεναι πρόξενοι, ἐπὶ τῆς κυκλικῆς ἐπιφανείας, ἐφ' ἧς προσπίπτουσι, πρασίνου φωτὸς τοῦ ἐκ φωσφορισμοῦ προερ-

χομένου. σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ πρασινωπὴ κυκλικὴ ἐπιφάνεια διατηρεῖ ἐπὶ τῆς σφαίρας ἀμετάβλητον τὴν θέσιν καὶ τὴν ἔντασιν τοῦ φωτισμοῦ, ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ τὴν ἐφαρμογὴν ὁ θετικὸς πόλος.

Ἐκ τῶν δύο τούτων πειραμάτων πειθόμεθα, ὅτι τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα ἔχει διεύθυνσιν, ἣν ὁρίζει ἐν τῇ σφαίρᾳ Α ἡ θέσις τῶν δύο πόλων, διότι μεταβαίνει τοῦτο ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἕτερον σταθερῶς, *ὅταν τὸ κενὸν ἦναι τὸ σύνηθες*· ἡ θέσις λοιπὸν τοῦ θετικοῦ πόλου εἶναι ἀξιοσημείωτος τότε.

Ὅταν δὲ τὸ κενὸν ἦναι σχεδὸν ἐντελές, ἡ θέσις τοῦ θετικοῦ πόλου οὐδεμίαν ἔχει σημαντικότητα, ὁ ἀρνητικὸς πόλος ὁρίζει τότε τὰ φαινόμενα· οὗτος ἐξωθεῖ καὶ προβάλλει τὰ ἠλεκτρισθέντα ὑλικὰ μόρια καθέτως τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ, ἤτοι τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ σώματος εἰς ὃ περατοῦται τὸ νῆμα τὸ κρινωνοῦν μὲ τὸν ἀρνητικὸν πόλον, ταῦτα δὲ τότε κινοῦνται εὐθυγράμμως καθ' ἣν ἔλαβον ἀρχικὴν διεύθυνσιν, οὐδόλως τὸν θετικὸν πόλον ἐπιζητοῦντα, ἔστω καὶ ἂν οὗτος εὑρεθῇ τυχαίως ἐπὶ τῆς διευθύνσεως αὐτῶν. Ἡ διάκρισις αὕτη τῶν δύο φαινομένων εἶναι λίαν ἀναγκαία πρὸς ἑρμηνείαν τῶν ἐφεξῆς.

14. Ὅπως ἐπικυρώσωμεν ὡς ἐκ περισσοῦ, ὅτι ἡ ὦσις τῶν ὑλικῶν μορίων ὑπὸ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου γίνεται ἀείποτε καθέτως τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ, μεταβάλωμεν τὸ σχῆμα τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου.

Ἡμικύλινδρος ἐξ ἀργιλλίου στιλπνὸς a, (σχ. 10), ἐστηριγμένος ἐπὶ ὑαλίνου νήματος, κοινωνεῖ διὰ χαλκίνου b μὲ νῆμα λευκοχρύσου συσσεσωματωμένον μετὰ τῆς ὑάλου εἰς τὸ πέρας c τῆς συσκευῆς· ἕτερον νῆμα d ὑπάρχει ἐφηρμοσμένον εἰς τὸ ἀνώτερον πέρας· καὶ τὸν μὲν θετικὸν πόλον τοῦ ἐξ ἐπιδράσεως ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος ἐφαρμόζομεν εἰς τὸ ἀνώτερον πέρας d, τὸν δὲ ἀρνητικὸν εἰς τὸ κατώτερον c· ὁ ἡμικύλινδρος λοιπὸν a εἶναι ἀρνητικὸς πόλος. Τοῦ ὀργάνου ὑπάρχοντος κενοῦ ἀέρος εἰς ἀρκοῦντα βαθμόν,

ἐὰν τὰ ὑλικὰ μόρια ἐξωθοῦνται καθέτως τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἡμικυλίνδρου, ὀφείλουσιν, εὐθυγράμμως κινούμενα, νὰ διασταυρωθῶσιν ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ ἡμικυλίνδρου, καὶ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν εὐθύγραμμον πορείαν αὐτῶν, ἀφισταμένα δὲ ἀπ' ἀλλήλων πέραν τοῦ ἄξονος, νὰ προσπέσωσιν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς ὑάλου, ἣν νὰ καταστήσωσι φωσφορώδη. Τοῦτο δ' αὐτὸ συμβαίνει· ὡραία ἐπὶ τῆς ἑστίας συρροὴ τῶν ἀτομικῶν ἀκτίνων καὶ πρασινωπὸς ἔκλαμπρος

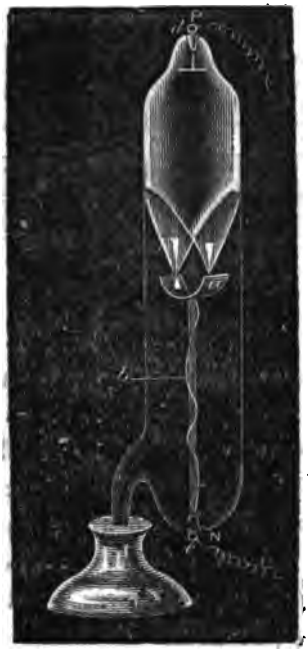

σχ. 10.

φωτισμὸς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ὑάλου παρίστανται. Ἐκ τούτου συνάγομεν, ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου ἐξωθούμενα ὑλικὰ μόρια λαμβάνουσι διεύθυνσιν κάθετον τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ.

15. Ὅταν ῥεῦμα ἠλεκτρικὸν εἰσέρχηται ἔν τινι σωλῆνι, ἐν ᾧ ὁ ἀὴρ ἠραιώθη, διακριτέα δύο κινητά, α'. τὸ ἠ-

λεκτρικὸν ῥεῦμα αὐτό, ὅπερ διευθύνεται ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἕτερον πόλον· β'. τὰ ἀρνητικῶς ἠλεκτρισμένα ὑλικὰ μόρια, ἅτινα ἐξωθοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου καθέτως τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ. Ἐρωτῶμεν νῦν, τὸ ῥεῦμα τῶν ἐξωθουμένων ὑπὸ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου ὑλικῶν μορίων μεταφέρει σὺν αὐτῷ καὶ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα; τὸ ἑπόμενον πείραμα λύει τὸ ζήτημα.

Τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ πέρας c τοῦ σωλῆνος, (σχ. 11), κοι-

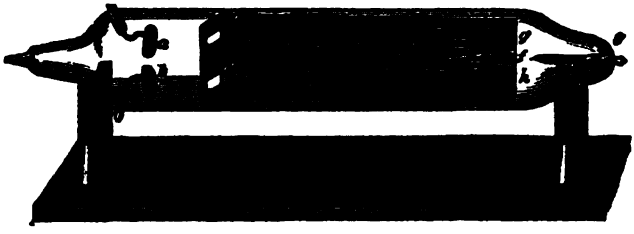

σχ. 11.

νωνοῦμεν μὲ τὸν θετικὸν πόλον, εἰς δὲ τὸ πρὸς τὰ ἀριστερὰ πέρας προσαρτῶμεν εἰς τοὺς ἀγωγοὺς a b δύω νήματα, ὧν τὰ ἕτερα πέρατα προσκολλῶμεν εἰς τὸ νῆμα, ὅπερ κοινωνεῖ μὲ τὸν ἀρνητικὸν πόλον τοῦ ἐξ ἐπιδράσεως ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος (§. 6), ἔχομεν οὕτω δύο πόλους ἀνεξαρτήτους, τοὺς a καὶ b εἰς τὸ αὐτὸ πέρας ἀρνητικούς. Ἐνώπιον τῶν πόλων τούτων ὀρθοῦται καθέτως τῷ μήκει τοῦ σωλῆνος διάφραγμα, φέρον δύο ὀπὰς e καὶ d ἀπέναντι τῶν πόλων b καὶ a κειμένας.

Τούτων οὕτως ἐχόντων καὶ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος διερχομένου, ἐξωθοῦνται ἐκ τῶν δύο ἀρνητικῶν πόλων δύο ῥεύματα ὑλικῶν μορίων, ἅτινα διέρχονται διὰ τῶν ὀπῶν e καὶ d· παρατηρήσωμεν λοιπὸν ταῦτα πῶς διευθύνονται ἐν τῷ σωλῆνι, ὅπως συμπεράνωμεν ἀλανθάστως.

Καὶ πρῶτον κοινωνὸν ποιήσωμεν μόνον τὸν πόλον a, τὸν ἀνώτερον, μὲ τὸν ἀρνητικὸν πόλον τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, διακόψωμεν δὲ τὸν κατώτερον b, παρατηροῦμεν τότε ὅτι

κατὰ τὸ μῆκος τοῦ φωσφορώδους διαφράγματος (α) τὸ ῥεῦμα τῶν μορίων διανύει τὴν εὐθεῖαν d f, δηλαδὴ μεταβαίνει ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἕτερον πόλον, διότι τὸ κενὸν οὐχὶ ἐντελές· διανύει δὲ τὴν eh ὅταν τὸν κατώτερον πόλον b μόνον κοινωνὸν ποιήσωμεν μὲ τὸν ἀρνητικὸν πόλον, διακόπτοντες τὸν ἀνώτερον a.

Τῶν a καὶ b κοινωνούντων μὲ τὸν ἀρνητικὸν πόλον συγχρόνως, ἑκάτερα τὰ ἐξ ὑλικῶν μορίων ῥεύματα προβαίνουσι καὶ εἰ μὲν φέρουσιν ἀρνητικὴν ἠλεκτρικὴν καὶ μόνον ταύτην, ὡς ἐξ ἀρνητικοῦ πόλου προβληθέντα, τότε, ὁμωνύμως ἠλεκτρισμένα ὑπάρχοντα ἑκάτερα, ὠθοῦσιν ἄλληλα, καὶ ἀφίστανται ἀπ' ἀλλήλων ὅσον ἔνεστιν· *αὐτὸ τοῦτο πράγματι συμβαίνει* καὶ τὸ μὲν πηδᾷ κατὰ τὴν dg, τὸ δὲ κατὰ τὴν ch, δὲν φέρουσι λοιπὸν ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα ἐν ἑαυτοῖς τὰ δύο ῥεύματα τῶν ὑλικῶν μορίων, διότι εἰ ἔφερον ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα ἑκάτερον, τὰ δύο παράλληλα ῥεύματα, ὁμόρροπα καὶ ὁμώνυμα ὄντα, ἤθελον τότε, ἑλκόμενα κατὰ τὸν νόμον τοῦ Ampère, προσεγγίσει πρὸς ἄλληλα ἔτι πλέον καὶ συνενωθῆ, τοῦθ' ὅπερ δὲν συμβαίνει, *δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ῥεῦμα ἠλεκτρικὸν εἰς τὰ ἐκ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου ἐξωθούμενα ἄτομα*, ἀλλ' ἀσκοῦσι πρὸς ἄλληλα ἐνέργειαν δύο σωμάτων ὁμωνύμως ἠλεκτρισμένων.

Τὰ ἐν κινήσει ὑλικὰ μόρια, διακοπτόμενα ὑπὸ διαφράγματος, γίνονται πρόξενα σκιᾶς.

16. Ἡ σύγκρουσις τῶν ὑλικῶν μορίων μετὰ στερεῶν σωμάτων οὐ μόνον γίνεται πρόξενος φωτισμοῦ, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ τιθεμένη ταῦτα εἰς δόνησιν, μεταβάλλει τὴν ἐνδοτάτην κατάστασιν αὐτῶν, πρὸς δὲ τούτοις, τῆς ὀδεύσεως τῶν ὑλικῶν μορίων διακωλυομένης ὑπὸ ἀδιαφανοῦς σώματος, σκιὰ ἐπὶ τῆς ὑάλου παρίσταται· ταῦτα δὲ δεικνύομεν διὰ τοῦ ἑπομένου πειράματος.

(α) Παρίσταται εἰς τὸ σχῆμα ἐσκιασμένον.

Εἰς τὴν ἀπιόμορφον συσκευὴν (σχ. 12), τὰ ὑλικὰ μόρια, ἐκ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου N ἐξωθούμενα, ὁδεύουσιν εὐθυγράμμως, δὲν διασπείρονται δὲ καθ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ σωλῆνος ὅπως πληρώσωσιν αὐτά, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς σωλῆνας Geissler, ἐν οἷς τὸ κενὸν ἧττον ἐντελές, ἀλλά, ἐκ τῆς στενοτέρας κορυφῆς a πρὸς τὴν βάσιν c διευθυνό-

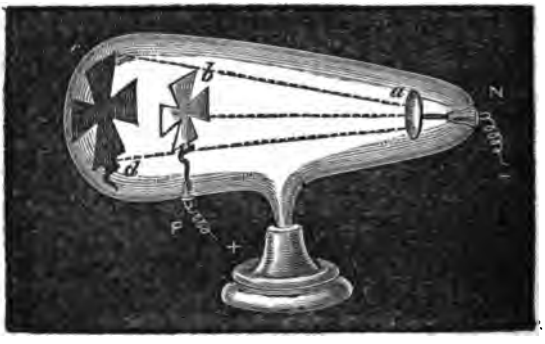

σχ. 12.

μενα καὶ οὐδόλως εἰς τὴν εὐθύγραμμον ὁδόν των διακωλυόμενα, γίνονται πρόξενα λάμψεως φωσφορικῆς, προσκρούοντα ἐπὶ τῆς ὑάλου. Ἐὰν δὲ τὰ ὑλικὰ μόρια συναντήσωσιν εἰς τὴν ὁδὸν αὐτῶν διάφραγμα, ἐμποδίζον αὐτοῖς τὴν προχώρησιν, σκιὰ ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς ὑάλου c.

Πρὸς τοῦτο, ἐν τῷ μέσῳ τῆς συσκευῆς ὑπάρχει σταυρὸς ὄρθιος ἐξ ἀργιλλίου, ὅστις διακόπτει τὰ ἐκ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου ἐξωθούμενα ὑλικὰ μόρια· ἐπὶ τῆς ἡμισφαιρικῆς λοιπὸν βάσεως τοῦ σωλῆνος προβάλλεται ἡ σκιὰ ed τοῦ σταυροῦ, διακωλυομένων ὑπ' αὐτοῦ πολλῶν ὑλικῶν μορίων τοῦ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν ὁδὸν αὐτῶν καὶ νὰ προσπέσωσιν ἐπὶ τῆς ὑάλου. Καὶ τὸ μὲν ἐκτὸς τῆς σκιᾶς μέρος τῆς ὑάλου, προσκρουσθὲν ὑπὸ τῶν προσπεσόντων ὑλικῶν μορίων, οὐ μόνον ἐθερμάνθη καὶ ἐγένετο φωσφορῶδες, ἀλλ' ἔπαθε καὶ ἄλλο, ἡ εὐαισθησία αὐτοῦ ἠμβλύνθη, ἤτοι ὁ ἐγερθεὶς φωσφορισμὸς κατεπόνεσε τὴν ὕαλον, ὡς εἰπεῖν, ἥτις ὑπέστη

ἀλλοίωσιν, ἐξ ἧς προκύπτει, ὅτι τοῦ λοιποῦ ἀδυνατεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν αὐτὴν ἔντασιν τοῦ φωσφορισμοῦ, ὅταν ἐκ δευτέρου προσκρουσθῇ αὕτη ὑπὸ τῶν ὑλικῶν μορίων, ἐν ᾧ τὸ ἐπισκιασθὲν μέρος τῆς ὑάλου δὲν ὑπέστη ὁμοίαν ἀλλοίωσιν, ἀλλὰ διατηρεῖ τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν αὐτοῦ ἀμετάβλητον· ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι ἅμα καταπέσῃ ὁ σταυρός, τοῦθ' ὅπερ ἐκτελεῖται ἐπιφερομένης μικρᾶς ὤσεως εἰς τὸ ὄργανον, θέλουσι διαβῇ τὰ ὑλικὰ μόρια ἀκωλύτως καὶ φθάσῃ ἐπὶ τῆς βάσεως ἔνθα ὑπῆρχεν ἡ σκιά, βλέπομεν δὲ τότε ἀντὶ τῆς σκιᾶς cd σταυρὸν ef ἐμφανιζόμενον, λαμπρότερον (σχ. 12 bis) τῆς λοιπῆς περὶ αὐτὸν ἐπιφανείας

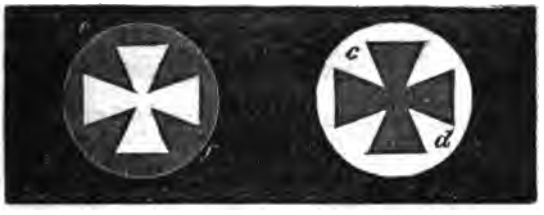

σχ. 12 bis.

τῆς ὑάλου, ἥτις παρίσταται οὐχὶ ἐπίσης λαμπρά, τοῦτο δὲ ἑρμηνεύομεν ὡς ἑξῆς: Τὸ μέρος τῆς ὑάλου, ὅπερ ἡ σκιὰ ἐκάλυπτε προηγουμένως, μὴ καταπονηθὲν ὑπὸ προσκρούσεως ὑλικῶν μορίων, διετήρησε πᾶσαν τὴν εὐαισθησίαν αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἀπέβαλε ταύτην τὸ λοιπόν, ἐφ' οὗ τὰ ὑλικὰ μόρια προσέπεσον προηγουμένως. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀποτέλεσμα ὅμοιον ἐπέρχεται καὶ ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς ὑάλου, ἐφ' οὗ ἐνεφανίσθη ὁ φωταυγὴς σταυρός, ἡ λάμψις ἐκλείπει ἐπίσης. Ἐκ τοῦ γινομένου τούτου πειθόμεθα, ὅτι ἡ ὕαλος ἀλλοιοῦται ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῆς γινομένης προσκρούσεως τῶν ὑλικῶν μορίων· ἀξιοσημείωτον δὲ εἶναι, ὅτι ἡ ὕαλος δὲν ἀνακτᾷ τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς ἰδιότητα, δὲν καθίσταται τοῦ λοιποῦ ἐπίσης εὐαίσθητος ὅσον κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχεν. Ἐκ τοῦ πειράματος τούτου συνάγομεν ἰδιότητα ἐπίσημον τῶν

ἐν εὐθυγράμμῳ κινήσει ὑλικῶν μορίων, δηλαδὴ ἐξωθούμενα ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου μετὰ μεγίστης ταχύτητος, οὐ μόνον προσκρούοντα τὴν ὕαλον τιθεῖσι ταύτην εἰς παλμικὴν κίνησιν καὶ ἐγείρουσι πρόσκαιρον φωσφορισμὸν ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ἡ διάβασις τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, ἀλλὰ πρὸς τούτοις αἱ κρούσεις αἱ ἐπενεχθεῖσαι ὑπὸ τῶν ὑλικῶν μορίων, εἰσὶν ἀρκούντως ἰσχυραὶ ὥστε ἀλλοιόνουσι τὴν ὕαλον διαρκῶς.

Φαινόμενον παραπλήσιον παρετηρήθη καὶ εἰς τοὺς σωλῆνας Geissler· ἵνα ἀποτελεσθῇ φωσφορισμὸς λαμπρός, πρέπει νὰ γίνηται χρῆσις σωλήνων καινουργῶν, διότι κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Geissler οἱ σωλῆνες, προϊόντος τοῦ χρόνου, μετὰ ὡρισμένην χρῆσιν, ὑφίστανται ἀλλοίωσίν τινα διαρκῆ.

Τὰ ὑλικὰ μόρια κινούμενα ἐπενεργοῦσιν ἰσχυρῶς ἐπὶ τῶν σωμάτων, ἅτινα προσκρούουσιν.

17. Εἴδομεν, ὅτι τὰ ἐν κινήσει ὑλικὰ μόρια διακωλύονται ὑπὸ παρεντιθεμένου στερεοῦ σώματος, ἐφ' οὗ προσκρούουσιν· ὅτι δὲ ἡ πρόσκρουσις αὕτη εἶναι πραγματικὴ καὶ ἰσχυρά, συμπεραίνομεν βλέποντες τὴν κίνησιν, ἧς δύναται εἶναι ἐπιδεκτικὸν τὸ προσκρουόμενον σῶμα.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνέργεια, γίνεται τοῖς πᾶσιν ὁρατὴ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Gimingham κατασκευασθείσης συσκευῆς, ἐντεθείσης ἐν τῷ ἠλεκτρικῷ λύχνῳ. Σύγκειται δὲ αὕτη ἐξ ὑαλίνου σωλῆνος (σχ. 13), ἐν ᾧ τὸ κενὸν εἰς μέγιστον βαθμὸν ἐγένετο. Κατὰ τὸ μῆκος τοῦ σωλῆνος τούτου ἐστηρίχθησαν δύο ὑάλινοι ῥάβδοι παράλληλοι καὶ ὁριζόντιαι, αἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς αἱ τοῦ σιδηροδρόμου, φέρ' εἰπεῖν, διότι ἐπ' αὐτῶν ἐπερείδεται ὁ ἄξων μικροῦ τροχοῦ, φέροντος πλατείας πτέρυγας ἐκ μίκα· εἰς ἕκαστον τῶν περάτων τοῦ σωλῆνος προσεκολλήθη, μικρὸν ἀνωτέρω τοῦ ἄξονος αὐτοῦ, δίσκος ἀργιλλίου, χρησιμεύουσι δὲ οὗτοι ὡς πό-

λοι τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, καὶ ὅταν μὲν τὸν ἀρνητικὸν πόλον προσαρτήσωμεν εἰς τὰ ἀριστερά, ὁ τροχὸς φέρεται πρὸς τὰ δεξιά, διότι τὸ ῥεῦμα τῶν ὑλικῶν μορίων φερόμενον ἐκ τῶν ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ προσκρούει ἐπὶ τῶν πτερύγων τοῦ τροχοῦ τῶν κειμένων ὑπεράνω τοῦ ἄξονος, προχωρεῖ λοιπὸν οὗτος ἐπὶ τῶν ὑαλίνων ῥάβδων στρεφόμενος· ὅταν δὲ ὁ ἀρνητικὸς πόλος τεθῇ πρὸς τὰ δεξιά, ὁ τροχὸς κινεῖται ἀντιῤῥόπως· κλίσιν δέ τινα τοῦ σωλῆνος λαβόντος, ἀνέρχεται ὁ τροχός, προσβαλλόμενος ὑπὸ τῶν ὑλικῶν μορίων, ἀντιῤῥόπως τῇ κλίσει.

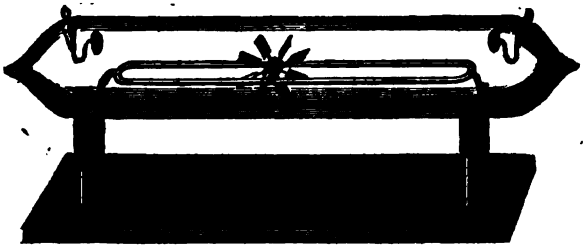

σχ. 13.

Πειθόμεθα ἐκ τοῦ πειράματος τούτου, ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου ἐκπεμπόμενον ῥεῦμα τῶν ὑλικῶν μορίων δύναται νὰ κινήσῃ ἐλαφρὸν σῶμα, ἅμα προσκρούσῃ εἰς αὐτό, πρὸς δὲ τούτοις ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ τροχοῦ, ἣν ὁρῶμεν, συμπεραίνομεν τὴν ἀόρατον κίνησιν τῶν ἀοράτων ὑλικῶν μορίων.

18. Τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως τῶν ὑλικῶν μορίων, ἐξωθουμένων ὑπὸ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου καθιστᾷ καταφανῆ καὶ ἡ συσκευή, (σχ. 14).

Ὁ αὐλὸς a περατοῦται εἰς βελόνην ἀκιδωτήν, ἐπὶ τῆς ἀκίδος δὲ ἐπιτίθεται μικρὸν τεμάχιον ὑάλου, ἐπερειδόμενον διὰ τῆς κοιλότητος, ἣν φέρει εἰς τὸ πέρας, τέσσαρες ἀκτῖνες ἐξ ἐλαφροτάτου ἀργιλλίου εἰσὶν ἐστηριγμέναι ὀρθογωνίως ἐπὶ τοῦ ὑαλίνου τούτου τεμαχίου, φέρουσι δὲ

ἑκαστη εἰς τὸ πέρας αὐτῶν πτέρυγα ἐκ λεπτοῦ μίκα διαφανοῦς τετραγωνικήν, τὸ ὅλον δὲ σχηματίζει ἐλαφρότατον μύλον bb πτερυγωτόν, δυνάμενον νὰ περιστραφῇ περὶ τὴν κεντρικὴν ἀκίδα. Τὸ ἐπίπεδον τῶν πτερύγων δὲν κεῖται ὁριζοντίως, ἀλλ' ἔχει θέσιν κεκλιμένην κατὰ 45° ὡς πρὸς τὸ ὁριζόντιον.

Ὑπὸ τὸν μύλον bb κεῖται κρίκος ἐκ λεπτοῦ νήματος λευκοχρύσου ὁ cc, οὗτινος τὰ πέρατα, συμπεφυκότα μετὰ τῆς ὑάλου dd, ἐξέρχονται ἐκ τοῦ ὀργάνου.

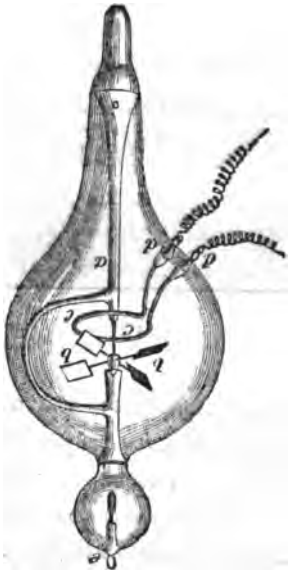

σχ. 14.

Εἰς τὸ ἄνω πέρας τοῦ ὀργάνου, ἐν ᾧ ὁ ἀὴρ ἐκενώθη εἰς μέγιστον βαθμόν, συνεσωματώθη μετὰ τῆς ὑάλου νῆμα ἐξ ἀργιλλίου.

Διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ λύχνου προβάλλομεν ἐπὶ διαφράγματος τὸ εἴδωλον τῶν πτερύγων τοῦ μύλου, τὸ δὲ ἐξ ἐπιδράσεως ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα ἐφαρμόζομεν οὕτως, ὥστε ὁ μὲν ἀρνητικὸς πόλος νὰ κοινωνῇ μὲ τὸν κρίκον cc ἐκ λευκο-

χρύσου, ὁ δὲ θετικὸς μὲ τὸ ἀργίλλιον e· ἀμέσως, ὡς γνωστόν, ὁ ἀρνητικὸς πόλος ἐξωθεῖ τὰ ὑλικὰ μόρια, ἅτινα προβαλλόμενα ὑπὸ τοῦ κρίκου cc μεθ' ὁρμῆς ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω προσκρούουσιν ἐπὶ τῶν κεκλιμένων τῷ ὁρίζοντι πτερύγων τοῦ μύλου, δύναμις δέ, ἡ μία ἐκ τῶν συνιστωσῶν τῆς δυνάμεως τῶν ὑπὸ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου προβαλλομένων ὑλικῶν μορίων, στρέφει τὸν μύλον ταχύτατα.

19. Διὰ τῆς αὐτῆς συσκευῆς ἐκτελοῦμεν καὶ ἕτερον πείραμα ἄξιον λόγου, τόδε· ἀποσπῶμεν τὰ νήματα τοῦ ἐξ ἐπιδράσεως ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, καὶ ἀντ' αὐτῶν προσαρτῶμεν τὰ δύο ῥευματορόρα νήματα ἠλεκτρικῆς στήλης μικρᾶς εἰς τὰ αὐτὰ πέρατα d, d τοῦ κρίκου cc, ὁ κρίκος οὗτος ἐρυθροπυροῦται καὶ βλέπομεν τὸν μύλον στρεφόμενον ἐπίσης ταχέως, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν, ὅτι *ἡ θερμότης ἐνεργεῖ ὡς ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐπὶ τῶν ὑλικῶν μορίων.*

Ὁ μαγνήτης παρεκτρέπει τῆς ὁδοῦ αὐτῶν τὰ ὑλικὰ μόρια.

20. Ἰδοὺ ἑτέρα ἰδιότης τῶν ἐν κινήσει ὑλικῶν μορίων. Ἐν τῷ ἐπιμήκει σωλῆνι, (σχ. 15), εἰς μέγιστον βαθμὸν κενῷ ἀέρος, ἐνετέθη διάφραγμα φωσφορῶδες bc καταλαμβάνον τὸ μῆκος τοῦ σωλῆνος, ἀπέναντι δὲ τοῦ πέρατος N, ἐν ᾧ ἐφαρμόζεται ὁ ἀρνητικὸς πόλος, ὑπάρχει πλὰξ dd

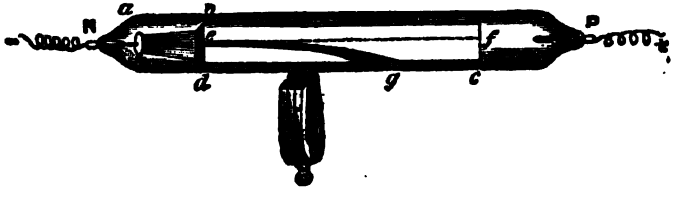

σχ. 15.

ἐκ μίκα, φέρουσα ἐν τῷ μέσῳ ὀπὴν e, τοῦ θετικοῦ δὲ πόλου ἐφαρμοσθέντος εἰς τὸ ἕτερον πέρας P καὶ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος διερχομένου, εὐθεῖα φωταυγὴς ἐκ φωσφο-

ρήσεως ef διευθύνεται ἐκ τοῦ ἑτέρου εἰς τὸ ἕτερον πέρας ἐπὶ τοῦ κατὰ μῆκος διαφράγματος bc. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐὰν ὑπὸ τὸν σωλῆνα θέσωμεν πεταλοειδῆ μαγνήτην ἰσχυρόν, βλέπομεν τὴν φωταυγῆ γραμμὴν ef καμπτομένην κατὰ τὴν καμπύλην eg· τοῦ μαγνήτου δὲ μετατιθεμένου ἔνθεν ἢ ἔνθεν, ἡ φωταυγὴς γραμμὴ κυματοῦται ὡς τις ῥάβδος εὔκαμπτος, ἔνθα δὲ ἀπαντᾷ τὸν σωλῆνα ἐκεῖ καὶ τελευτᾷ καὶ δὲν μεταβαίνει εἰς τὸν θετικὸν πόλον P. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, λέγει ὁ W. Crookes προσομοιάζει πρὸς τὸ τοῦ προβλητοῦ τοῦ κανονίου, τοῦ ἑλκομένου ὑπὸ τῆς βαρύτητος καὶ παραβολὴν διαγράφοντος.

21. Περίεργος μὲν εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ μαγνήτου καὶ ταύτην ἐξετάζοντες ἐπισταμένως διασαφηνίζομεν καὶ ἄλλας ἰδιότητας τῶν ἐν κινήσει ὑλικῶν μορίων.

Ὁ σωλὴν (σχ. 16), ὅμοιος πρὸς τὸν προηγούμενον, φέρει ἔτι εἰς τὸ ἓν αὐτοῦ πέρας μικρὸν σωλῆνα πλήρη ποτάσσης· ταύτην ἐὰν θερμάνωμεν, τὸ κενὸν ἐν τῷ σωλῆνι βαθμηδὸν ἧττον ἐντελὲς καταντᾷ. Τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος διερχομένου, ὡς εἴρηται, ἀνωτέρω, καὶ τοῦ μαγνήτου ὑποκειμένου ὡσαύτως, τὰ ὑλικὰ μόρια διαγράφουσιν ἐπὶ τοῦ διαφράγματος καμπύλην, ἥτις παρατηρητέα κατὰ τὸ σχῆμα. Ἀντὶ τῆς ἕλξεως τῆς γῆς ἐπὶ τοῦ προβλητοῦ τοῦ κανονίου, ἔχομεν ἐνταῦθα τὴν μαγνητικὴν ἕλξιν, ἥτις

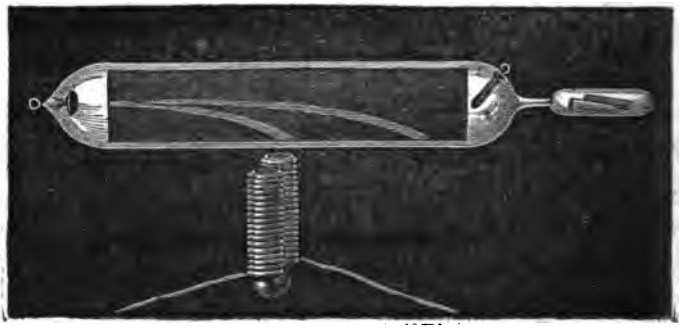

σχ. 16.

κάμπτει τὴν ὁδὸν τῶν ὑλικῶν μορίων καὶ βλέπομεν μετ' ἀκριβείας τὴν ὑπ' αὐτῶν διαγραφομένην καμπύλην.

Γνωστὸν ὑπάρχει ἤδη, ὅτι ὅταν πλείων πυρῖτις κόνις ἐντίθηται ἐν τῷ κανονίῳ, ἡ ταχύτης τοῦ προβλητοῦ μεῖζων γίνεται, ἡ δὲ καμπύλη ὁδὸς ἐπὶ τὸ εὐθύτερον τρέπεται. Ἐὰν δὲ τὸ προβλητὸν διασχίζῃ διάστημα πυκνότερον, ἡ ταχύτης τούτου ἐλαττοῦται, ἑπομένως ἀναγκάζεται νὰ διανύσῃ καμπύλην κυρτοτέραν καὶ νὰ πέσῃ ταχύτερον ἐπὶ τῆς γῆς· ἕπεται λοιπόν, ὅτι ἂν ὑποθέσωμεν καθαρὰν τὴν δύναμιν, ἥτις παρεκτρέπει τὰ ὑλικὰ μόρια ἐκ τῆς ὁδοῦ αὐτῶν, ἡ διαγραφομένη καμπύλη θέλει μεταβληθῇ κατὰ τὴν ταχύτητα τοῦ προβλητοῦ.

Ἐνταῦθα δὲν δυνάμεθα μὲν νὰ αὐξήσωμεν τὴν ταχύτητα τοῦ ῥεύματος τῶν ὑλικῶν μορίων, διότι ἐν τῇ ἠλεκτρικῇ στήλῃ δὲν ἐντίθεται κόνις πυρίτιδος ὡς ἐν τῷ πυροβόλῳ, δίδομεν χώραν ὅμως εἰς παραπλήσιον ἀποτέλεσμα ἄλλως· ἐλαττοῦμεν τὴν ταχύτητα τοῦ προβλητοῦ, αὐξάνοντες τὴν ἀντίστασιν κατὰ τὴν μετάβασιν τῶν ὑλικῶν μορίων ἀπὸ τὸ ἓν πέρας τοῦ σωλῆνος εἰς τὸ ἕτερον, πρὸς τοῦτο δὲ ἀρκεῖ νὰ θερμάνωμεν τὴν καυστικὴν πότασσαν διὰ τῆς φλογὸς τοῦ λύχνου, εἰσάγομεν οὕτως ἐν τῷ σωλῆνι ἐλάχιστον ποσὸν ἀερίου καὶ ἀμέσως τότε τὸ ῥεῦμα τῶν ὑλικῶν μορίων ἐξελιγχει τὴν παρουσίαν τούτων, διότι τῆς ταχύτητος ἐλαττουμένης, ὁ μαγνήτης ἔχει πλείονα χρόνον ἵνα ἐπιφέρῃ ἐφ' ἑκάστου τῶν ὑλικῶν μορίων τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, διὸ ἡ καμπυλόγραμμος ὁδὸς βαθμηδὸν κυρτοτέρα γίνεται, μέχρις οὗ τέλος τὰ προβληθέντα μόρια ἀντὶ τοῦ νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ πέρας τοῦ σωλῆνος, καταπίπτουσι πρὶν ἢ διανύσωσι μηδὲ τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοῦ.

22. Εἰς τὰ προηγούμενα πειράματα ὁ σωλὴν ὑπῆρχε κενὸς ἀέρος εἰς μέγιστον βαθμόν, ἴδωμεν νῦν ἂν τὰ αὐτὰ φαινόμενα ἐπίσης γίνονται καὶ ὅταν τὸ κενὸν ὑπάρχῃ ἧττον ἐντελές.

Τὸ κενὸν ἐν τῷ σωλῆνι NP, (σχ. 17) ἐγένετο λίαν ἀτε-

λές· εἰς ταύτην τὴν περίστασιν, ὡς γινώσκομεν, εὐθεῖα γραμμὴ ἰοειδὴς ἑνόνει τοὺς δύο πόλους.

Θέσωμεν ἰσχυρὸν ἠλεκτρομαγνήτην εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν σωλῆνα, ἡ εἰρημένη εὐθεῖα γραμμὴ κάμπτεται ἀπέναντι τοῦ μαγνήτου, ἀλλ' ἀμέσως πέραν τοῦ σημείου τούτου εὐθυτενὴς γίνεται καὶ ἀφικνεῖται εἰς τὸν θετικὸν πόλον.

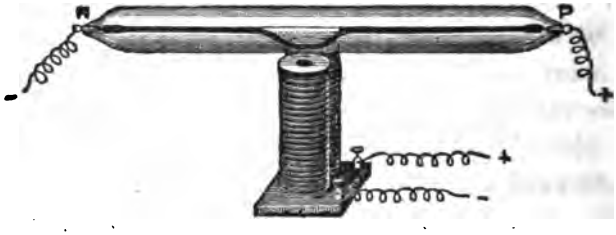

σχ. 17.

Ἐὰν ὁ μαγνήτης ἀλλάσσῃ θέσιν κατὰ τὸ μῆκος τοῦ σωλῆνος, ἡ κάμψις τῆς εὐθυτενοῦς γραμμῆς γίνεται ἔνθα ἐτέθη ὁ μαγνήτης καὶ παρακολουθεῖ τὸν μαγνήτην μετατιθέμενον.

Στρέψωμεν τὸν μαγνήτην κατὰ 18°, ἤτοι ὥστε ὁ βόρειος πόλος νὰ λάβῃ τὴν θέσιν, ἣν εἶχεν ὁ νότιος, τότε παρατηροῦμεν ὦσιν, καὶ ἀπέναντι τοῦ μαγνήτου τὸ προηγουμένως κυρτὸν γίνεται κοῖλον.

Παρατηροῦμεν ἐνταῦθα τὸ πρόσκαιρον τῆς ἐνεργείας τοῦ μαγνήτου, δηλαδὴ παρεκτρέπει μὲν ὁ μαγνήτης ἐκ τῆς εὐθυγράμμου ὁδοῦ τὰ ὑλικὰ μόρια καὶ ταῦτα ὑποχωροῦσιν αὐτῷ, πέραν τούτου ὅμως ἐπανέρχονται εἰς τὴν ἀρχικὴν ὁδὸν καὶ ἐξακολουθοῦσιν αὐτὴν μέχρι τοῦ θετικοῦ πόλου. Ἐναντίως συμβαίνει ὅταν τὸ κενὸν ἐν τῷ σωλῆνι προήχθη εἰς μέγιστον βαθμόν· ἡ ὁδὸς τῶν ὑλικῶν μορίων, ὑποστᾶσα ἅπαξ παρεκτροπὴν καὶ διευθυνθεῖσα πρὸς τὸν μαγνήτην, ἀδυνατεῖ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς διεύθυνσιν, καὶ ἐξακολουθεῖ συνεχῶς τὴν νέαν, ἣν ἔλαβεν(α).

(α) Καὶ ἐνταῦθα τελεῖται ἴσως ἡ ἐνέργεια τοῦ μαγνήτου ἐπὶ ἠλεκ-

23. Διὰ τῆς συσκευῆς (σχ. 18), καταφανῆ ποιοῦμεν τὴν ἑλκτικήν τε καὶ ὠστικὴν ἐνέργειαν τοῦ μαγνήτου ἐπὶ τῶν ἐν κινήσει ὑλικῶν μορίων.

Ὁριζόντιος σωλὴν ὑάλινος, ἱκανῶς εὐρύς, περιέχει τροχὸν εὐκίνητον εἰς φέροντα πτέρυγας. Οὗτος τιθέμενος ἐν τῷ ἠλεκτρικῷ λύχνῳ καθιστᾷ ὁρατὴν τοῖς πᾶσι τὴν παρεκτροπὴν τῶν ὑλικῶν μορίων ἐκ τῆς ὁδοῦ αὐτῶν, ἧς ὁ μαγνήτης γίνεται πρόξενος.

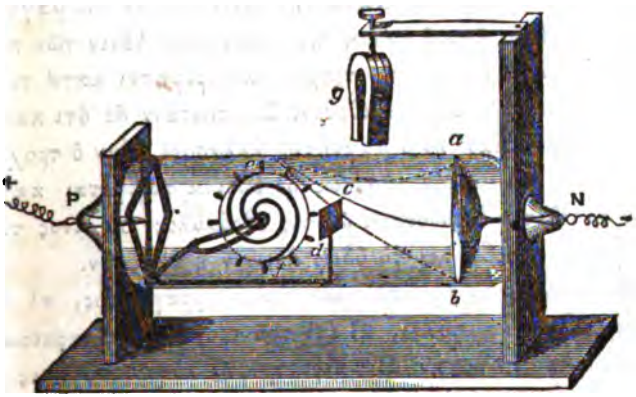

σχ. 18.

Ὁ ἀρνητικὸς πόλος ἐφαρμόζεται εἰς τὸν δίσκον ab τὸν ἔχοντα ἀνεπαίσθητον κοιλότητα· διάφραγμά τι ab ἐκ μίκα, κείμενον μεταξὺ τοῦ τροχοῦ καὶ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου, ἔχει πλάτος ἀρμόδιον ὥστε νὰ διακόπτῃ τὰ κεντρικὰ μόρια τὰ ἐξωθούμενα ὑπὸ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου, ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐπίπεδον τοῦ τροχοῦ κεῖται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μήκους τοῦ σωλῆνος, καὶ ἑπομένως ὁ ἄξων τοῦ τροχοῦ εἶναι κάθετος τῷ ἄξονι τοῦ σωλῆνος, τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου ἐξωθούμενα ὑλικὰ μόρια προσβάλλουσι συγχρόνως τὰς πτέρυγας τοῦ τροχοῦ τὰς κειμένας ἄνω τοῦ μι-

τρικοῦ ῥεύματος ἀοράτου καὶ κεκρυμμένου, ἢ καὶ ἐπὶ τῆς στατικῆς ἠλεκτρικῆς αὐτῆς.

κροῦ διαφράγματος καὶ τὰς κειμένας κάτω τούτου, ὁ τροχὸς λοιπὸν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιστραφῇ.

Ὅταν ὅμως πλησιάσωμεν μαγνήτην πεταλοειδῆ g, ἐπειδή, ὡς εἴρηται, τὸ ῥεῦμα τῶν ὑλικῶν μορίων παρεκτρέπεται ὑπὸ τοῦ μαγνήτου ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ ὁδοῦ, ἕλκεται ὑπὸ τούτου πρὸς τὰ ἄνω τοῦ cd, προσκρούει λοιπὸν τοῦτο τὰς ἄνω πτέρυγας τοῦ τροχοῦ μόνον, ἢ ὠθεῖται πρὸς τὰ κάτω ὁπότε εἰς τὰς κάτω πτέρυγας τοῦ τροχοῦ μόνον προσκρούει. Κατὰ τὴν θέσιν λοιπὸν τοῦ μαγνήτου τιθεμένου ἄνω ἢ κάτω, ἤτοι κατὰ τὴν θέσιν τῶν πόλων αὐτοῦ, βλέπομεν τὸν τροχὸν νὰ στρέφηται κατά τινα ῥοπὴν ἢ κατὰ ῥοπὴν ἀντίθετον. Σημειωτέον δὲ ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ὁ μαγνήτης ἀλλάσσει θέσιν ὁ τροχὸς σταματᾷ ἐπὶ μικρόν, ἀμέσως δὲ ἔπειτα στρέφεται κατὰ τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν, ὡς τις ὑδρόμυλος, οὗ τινος τὰς πτέρυγας προςβάλλει τὸ ὕδωρ ἄνωθεν ἢ κάτωθεν.

Τὸ φαινόμενον προβάλλομεν ἐπὶ διαφράγματος, αἱ δὲ σπειροειδεῖς καμπύλαι, αἱ ἐπὶ τοῦ τροχοῦ ἐπιγραφεῖσαι, δεικνύουσι τὴν ῥοπὴν τῆς περιστροφῆς αὐτοῦ. Ὁσάκις δ' ἀναστρέφομεν κατὰ τὴν θέσιν τὸν μαγνήτην, μεταβάλλεται καὶ ἡ ῥοπὴ περιστροφῆς τοῦ τροχοῦ καταφανῶς.

Ὅταν τὰ ἐν κινήσει ὑλικὰ μόρια διακωλυθῶσι τοῦ κινεῖσθαι γίνονται πρόξενα θερμότητος.

24. Ἰδοὺ καὶ ἑτέρα ἰδιότης τῶν ἐν κινήσει ὑλικῶν μορίων ὡς πρὸς τὸ θερμαντικὸν θεωρουμένη καὶ ἥτις καθ' ὅλα μὲν τὰ προηγούμενα πειράματα παρίστατο, νῦν δὲ πρόκειται νὰ καταδειχθῇ ἰδίως· συνίσταται δὲ εἰς τὸ ὅτι ἡ *ὕαλος ὑπερθερμαίνεται ἔνθα φωσφορισμὸς πράσινος ἐγείρεται ἐντατικῶς.*

Ἡ ἑστία τῶν ἐν κινήσει ὑλικῶν μορίων ἐν τῷ πειράματι (σχ. 10), καταντᾷ ὑπέρθερμος, ὅπερ οὐδόλως παράδοξον, διότι τὸ φῶς καὶ τὸ θερμαντικὸν κινήσεως ἀποτελέσματά

εἰσι, τοῦθ' ὅπερ καὶ τὸ ἑπόμενον πείραμα προσεπικυροῖ.

Τοῦ θετικοῦ πόλου τιθεμένου εἰς τὸ πέρας α, (σχ. 19), τοῦ δὲ ἀρνητικοῦ εἰς τὸ σφαιρικὸν κύπελλον α τὸ ἐν τῷ σωλῆνι, ἡ θερμότης καταφανὴς τοῖς πᾶσι γίνεται ἐγειρομένη ἐν τῇ ἑστίᾳ τῇ περὶ τὸ μέσον τοῦ σωλῆνος κειμένῃ, σφαιρικοῦ κυπέλλου συνάγοντος ἐκεῖ τὰ ἐν κινήσει ὑλικὰ μόρια· τοῦτο ἀποδεικνύομεν ὡς ἑξῆς.

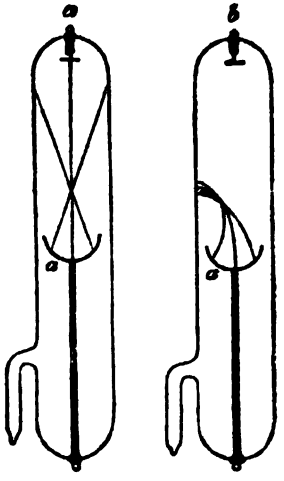

σχ. 19.

Παρὰ τῷ σωλῆνι τίθεται μικρὸς ἠλεκτρομαγνήτης, ὅστις, ὅταν διέλθῃ δι' αὐτοῦ τό ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα, γίνεται τελεσιουργός, ἤτοι προσέλκει τὴν ἑστίαν πρὸς τὴν παρειὰν τοῦ ὑαλίνου σωλῆνος ἐφ' ἧς ἐπετέθη ἐξωτερικῶς στρῶμα κηροῦ· παρατηροῦμεν τότε, ὅτι ὁ κηρὸς τήκεται ἐπὶ ἐπιφανείας μικροῦ κύκλου.

Ἐὰν δὲ διαρκέσῃ ἡ ἐνέργεια καὶ αὐτὴ ἡ ὕαλος μετ' οὐ πολὺ γίνεται ἀπαλή, καὶ τέλος διατρυπᾶται, ἐπιθλίβοντος τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ὅστις εἰσέρχεται μὲ ὁρμήν.

Διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ λύχνου d (σχ. 20), μεγαλύνοντες

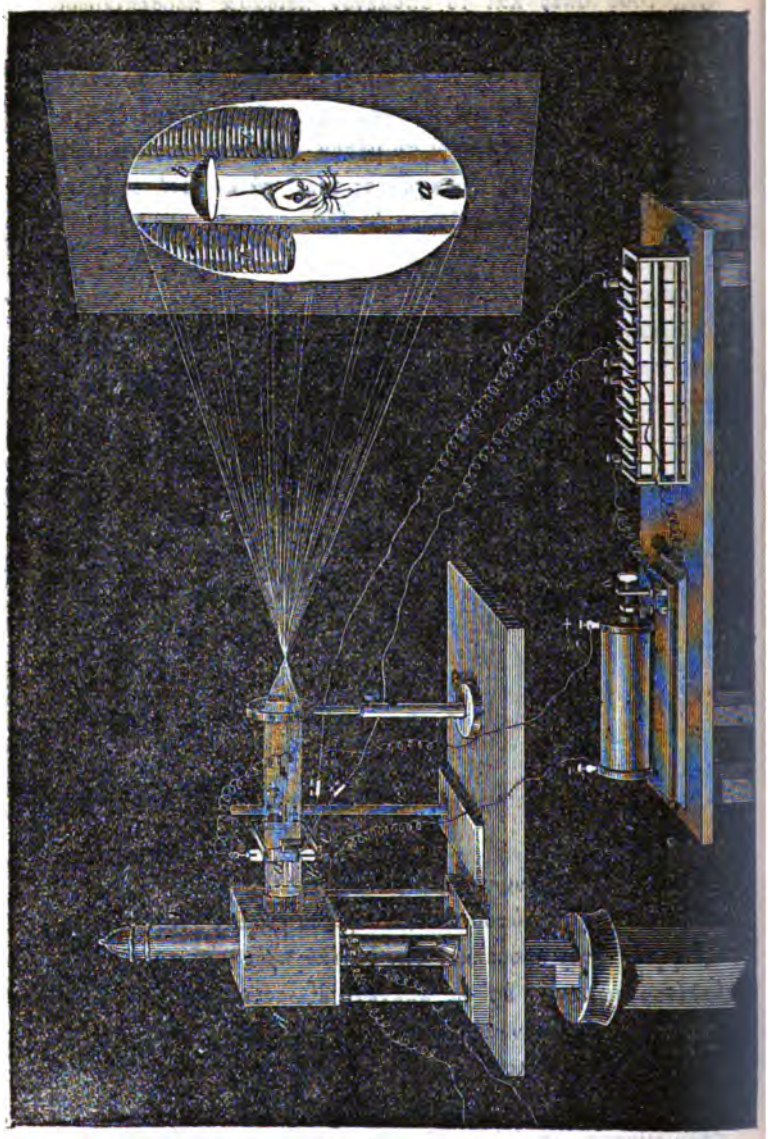

σχ. 20.

τὰς διαστάσεις τῆς συσκευῆς, προβάλλομεν ἐπὶ διαφράγματος καὶ τοῖς πᾶσιν ὁρατὸν γίνεται τὸ εἴδωλον τοῦ κύκλου ἐφ' οὗ τήκεται ὁ κηρός, τῆς ὑάλου δὲ διαστελλομένης, ῥαγάδες σχηματίζονται ἐν εἴδει ἀστέρος, ἀρχόμεναι ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ θερμανθέντος κύκλου, ἡ ὕαλος κοιλοῦται, τήκεται καὶ ὀπὴ e σχηματίζεται ἐν τῷ μέσῳ, δι' ἧς ὁ ἀὴρ εἰσερχόμενος περατόνει τὸ πείραμα.

25. Δυνάμεθα τὴν ἐν τῇ ἑστίᾳ ἐγειρομένην θερμότητα νὰ καταστήσωμεν καταφανεστέραν, δεχόμενοι ταύτην ἐπὶ τεμαχίου μετάλλου, ὅπερ ἐρυθροπυροῦται.

σχ. 21.

Πρὸ τοῦτο ἡ ὑαλίνη σφαῖρα (σχ. 21), φέρει ἐντὸς αὐτῆς κύπελλον κοινωνοῦν μὲ τὸν ἀρνητικὸν πόλον καὶ συγκεντροῦν τὰ ὑλικὰ μόρια ἐπὶ τεμαχίου ἰριδιοπλατίνης βασταζομένου ἐν τῷ κέντρῳ τῆς σφαίρας.

Καὶ ἐν πρώτοις μὲν διαβιβάζομεν τὸ ἐξ ἐπιδράσεως ἠ-

λεκτρικὸν ῥεῦμα, τοῦ μετάλλου δὲ κειμένου ἐν τῇ ἑστίᾳ, ἡ θερμότης τὸ λευκοπυρόνει.

Πλησιάσωμεν μικρὸν μαγνήτην, δι' αὐτοῦ μετατιθέμεθα τὴν ἑστίαν κατὰ βούλησιν, ὡς καὶ εἰς τὸ προηγούμενον πείραμα· τῆς ἑστίας μετατεθείσης ἐκτὸς τοῦ μετάλλου, παύει τοῦτο τοῦ εἶναι φωτεινόν, ἀφαιρεθέντος δὲ τοῦ μαγνήτου, τὸ μέταλλον λευκοπυροῦται ἐκ νέου.

Ἐὰν δὲ αὐξήσωμεν τὴν ἔντασιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, ὁπότε ὁ σπινθὴρ ἐντατικώτερος, τὸ μέταλλον τότε ἐκπέμπει λάμψιν, ἣν οἱ ὀφθαλμοὶ ἀδυνατοῦσι νὰ ἀτενίσωσι, καὶ τέλος τήκεται.

Τὰ πειράματα ταῦτα, ἐν οἷς τὸ θερμαντικὸν καὶ τὸ φῶς συμπαρίστανται, χρησιμεύουσιν ὅπως ἄνευ διακοπῆς μεταβῶμεν ἐκ τῶν φαινομένων τοῦ θερμαντικοῦ εἰς τὰ φαινόμενα τοῦ φωτός, τοῦθ' ὅπερ εἶναι συνέπεια τῆς ἐνεργείας τοῦ αὐτοῦ αἰτίου· ἑκάτερα τὰ φαινόμενα κινήσεως ἀποτελέσματα εἰσί.

26. *Συμπέρασμα.* Εἰς τὰ προεκτεθέντα πειράματα μετὰ τῆς ἑρμηνείας αὐτῶν εὑρίσκομεν προσεπικύρωσιν τῶν ἐπικρατουσῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἰδεῶν ἐπὶ τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐνεργείας.

Τὰ πειράματα ταῦτα εἰσὶ σύμφωνα πρὸς τὴν θεωρίαν, καθ' ἣν ἡ ὕλη δὲν εἶναι συνεχής, ἀλλὰ σύγκειται ἐκ μεριδίων ἐλαχίστων (ἀτόμων), ἀοράτων καθ' ἑαυτά, ἀπείρων τὸν ἀριθμὸν καὶ μὴ ἐφαπτομένων ἀλλήλων.

Συμφωνοῦσι δὲ καὶ πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ θερμαντικοῦ, τοῦτο εἶναι ἰδιαίτερος τρόπος ἐνεργείας, ἣν παριστάνομεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ὥς τινα παλμικὴν κίνησιν ταχεῖαν τῶν ὑλικῶν μορίων.

Τὰ συμπεράσματα ταῦτά εἰσι πολλοῦ λόγου ἄξια.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ πᾶς νόμος, ὅσον καλῶς καὶ ἂν προσεπορίσθη διὰ γενικεύσεως τῆς σχέσεως τῆς παρατηρηθείσης εἰς ἀριθμόν τινα ὁμοίων φαινομένων, πρέπει νὰ ἐξετασθῇ καὶ πρὸς τὰς νέας ἀνακαλύψεις, καὶ μόνον

ὅταν ἡ θεωρία δίδῃ λόγον πάντων τῶν ἀγνώστων αἰτίων ἢ τῶν μὴ ἐξηγηθέντων, τότε δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν αὐτὴν ἔχουσαν κῦρος, τὰ πειράματα τοῦ W. Crookes καὶ ἡ ἑρμηνεία αὐτῶν παρέχουσιν ἡμῖν τοῦτο καὶ ἔτι πλέον τούτου. Δι' αὐτῶν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ὕλην ὑπὸ συνθήκας ἀγνώστους μέχρι τοῦδε, δηλαδὴ εἰς κατάστασιν ὑπερπνευματικὴν (ultra gazeux), ὅλως νέαν καὶ ἥτις ὡς πρὸς τὰς τρεῖς καταστάσεις τῆς ὕλης, τὴν στερεάν, τὴν ὑγρὰν καὶ τὴν πνευματικὴν (ἀεροειδῆ), κατέχει τὴν τετάρτην θέσιν, ἀπέχουσα τῆς ἀεροειδοῦς καταστάσεως, ὅσον αὕτη ἀπέχει ἐκ τῆς ὑγρᾶς. Ὅταν ἡ ὕλη εὑρίσκηται ἔχουσα τὴν τελευταίαν ταύτην ὑπερπνευματικὴν κατάστασιν, τότε ἐκλείπουσιν ὅλως ἐξ αὐτῆς αἱ συνήθεις ἰδιότητες τῶν ἀερίων ὡς ἐλαστικῶν, ἀπ' ἐναντίας δὲ κέκτηται τότε ἰδιότητας, ἃς δὲν ἐγινώσκομεν, τὰ δὲ πειράματα αὐτὰ τεκμηριοῦσιν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῶσιν αὗται ὑπὸ τὴν στερεὰν καὶ τὴν συνήθη ἀεροειδῆ κατάστασιν.

Καὶ νὰ δείξωμεν μὲν τὸ ὅριον τὸ ἀποχωρίζον τὴν ὑπερπνευματικὴν κατάστασιν τῆς ἀεροειδοῦς ἀδυνατοῦμεν, διότι ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς ἑτέρας εἰς τὴν ἑτέραν γίνεται ἀνεπαισθήτως, οὔτε βλέπομεν, οὔτε ἁπτόμεθα τῆς ὕλης ἐν τοιαύτῃ καταστάσει διατελούσης, καὶ ὅμως πειρώμενοι ἁρμοδίως συμπεραίνομεν λογικῶς ἐκ τοῦ ὁρατοῦ τὸ ἀόρατον.

Ἄωρον ἤθελεν εἶσθαι νὰ ὁμιλήσωμεν ἀπὸ τοῦδε περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀνακαλύψεων τούτων· σπανίως ὁ ἀνακαλύπτων νέα γινόμενα εὑρίσκει καὶ τὴν ἄμεσον τούτων χρῆσιν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐκλέξαντες τὴν ἐλαίαν ὡς ἱερὰν τῆς Ἀθηνᾶς, θεᾶς τῆς σοφίας, ἀπέβλεψαν ἴσως εἰς τὴν βραδεῖαν τοῦ φυτοῦ ἀνάπτυξιν.

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ Ι. ΣΥΜΒΟΛΗΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

Ἐν Ἀθηναίῳ, τόμ. Χ. σελ. 10 ἐλέγομεν ὅτι ἠγνοοῦντο τὰ κατὰ τὸ ἀτός μου κτλ., καὶ ὅτι ἐκ τοῦ αὐτὸς (πρόφερε ἀφτὸς) δὲν δύναται νὰ παραχθῇ· περὶ τούτου λέγομεν τώρα ὅτι ἀληθῶς οὐκ ἐκ τοῦ αὐτὸς (ἀφτὸς) παράγεται, ἀλλ' ὅπως ἤδη ὁ Mullach ἐν Conject. Byzant. σελ. 50 καὶ Γραμματ. τῆς κοιν. Ἑλλην. σελ. 131 ἐδίδαξεν, ἐκ τοῦ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους αἰῶνας συχνοῦ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ἀτὸς καὶ ἀτόν, ὃ ἐγένετο κατ' ἀποβολὴν τοῦ υ, ὅτε ἔτι ἀπηγγέλλετο ὡς φωνῆεν· πρβλ. καταδουλεάτω, ἡαμερίς, ἐπισκεάζειν, ἀπελεθέρα Ἀγούστα (ὅθεν καὶ τώρα Ἄγουστος μῆνας) ἑατοῦ, Κλάδιον κτλ. Ἐκ τοῦ ἀτὸς τούτου προῆλθον οἱ τύποι 'του, 'της, 'τον, 'την 'το, 'των, 'τους, 'τες, τα, (τση, τσου ἐπί τινων νήσων) καὶ ἀναδιπλώσει ἀτός 'του ὅπως ἀτός μου, ἀτός σου. Ἐν Κερασοῦντι λέγεται ἀτὸς 'τὸς καὶ ἀτ' πρβλ. Μαυροφρ. ἐν Δοκιμ. 596.

Ὁμοίως γίνεται, ἐν Ἀθην. Χ. 9, εἰκασία τις περὶ τοῦ διαφεντεύω καὶ ἀφέντης, ὅτι ἐγένοντο κατ' ἐπίδρασιν τοῦ δηφεντεύω ὅπως οἱ ἐν Καλαβρίᾳ Ἕλληνες ἔτι ἀπαγγέλλουσιν. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ πιστώσωμεν σήμερον διὰ πολλῶν μαρτυριῶν ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα δημοσιευθέντων Κυπρίων μνημείων ἐν ΙΙ καὶ VI τόμ. τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης. Οὕτω π. χ. VI 188 διαφέντεψαν νὰ μὴ μεταλάβῃ, τ. ἔ. ἀπηγόρευσαν. 297 καὶ 256 πρᾶγμα διαφεντεμένον. 378 τὰς ἡμέρας τὰς διαφεντεμένας καὶ κωλυμένας, 205 διαφεντεύγοντα τὸ κορμίν του (= ΙΙ, 97), 214 ὅπου διαφεντεύγεται (ἐν τῇ διαδικασίᾳ), 224—5 ὁμοίως περὶ ἔριδος, 431 ἔφαγεν ἀπαὶ τὰ φαγητὰ τὰ ἐδιαφέντεψεν (ὁ ἰατρός), ὁμοίως 429, 34, 110, 126, 178, 179 κτλ. Ἡ λέξις αὐθέντης καὶ αὐθεντία ἀπαντᾷ πλειστάκις ἅτε οὕτω τῆς Ἀρχῆς καὶ τοῦ ῥήγα ὀνομαζομένου, πρῶτον δὲ ἐν σελ.

423 ἀναγινώσκεται ἡ ἀφεντία καὶ ἐν 432 τοῦ ἀφέντη, ἔπειτα ἐν 437, 439, 440. Ὁμοίως κεῖται ἐν Legr. Bibl. Grec. 205 σελ. 205 στ. 71 τοῦ θανατ. τῆς Ῥόδου *διαφεντεμένα*. Ἐν Ζαμπελίου Ἰταλοελλην. 89 διεκδικήσωμεν καὶ διαφενδεύσωμεν (τοῦ 983 Μ. Χ.). Ὅπως δὲ τὸ δη τοῦ δηφεντεύω ἐγένετο κατὰ παρετυμολογίαν *διά*, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ τοῦ ἀρχαίου δοκεῖ, ἔδοξε ἐπλάσθη τὸ παρ' ἡμῖν δι̲ό̲χ̲νει ἔδι̲ο̲ξε π. χ. κάνει ὥς του διόξῃ, δι̲ό̲χ̲νει(*) μου νὰ φύγω. Ἐν δὲ τῇ παλαιοτέρᾳ Γραμματείᾳ ἀναγινώσκεται ἀλώβητον. π. χ. ἐν trois Poèmes Gr. du moyen age par Wagner 1881 σελ. 46 μέσον ὁδοῦ τοὺς ἔδοξεν ὁδιὰ νὰ κυνηγήσουν, 245 καὶ μιᾷ ἡμέρᾳ δόχνει με νὰ βγῶ. 17 δοκῶνται ἀνδρειωμένοι. κτλ.

Ὅτι ἦν περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ἄρσεν. ἄρθρου οἱ καὶ ἐπὶ τοῦ θηλ. γέν. ἐξεφέρομεν ἐν Ἀθην. Χ 26 γνώμην, εἶνε ἀληθὴς ἀποδείκνυται ὑπὸ Παπύρου τοῦ 2 Μ. Χ. αἰῶνος ἐν Lettres à M. Letronne sur les Papyrus etc. par Reuvens Leide 1830 σελ. 10 δημοσιευθέντος καὶ μαγικήν τινα εὐχὴν περιέχοντος. ἐν αὐτῷ δηλ. στ. 3 ἀναγινώσκεται «οἴῳ ἂν σέβωνται οἱ ἄνδρες καὶ *οἱ* γυναῖκες». Ὁ πάπυρος, ἐξαιρέσει τῶν ἰωτακιστικῶν σφαλμάτων, ει=ι καὶ τοῦ αι=ε, εἶνε ἐπιμελῶς γεγραμμένος, ὥστε δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπολη-ι φθῇ ὅτι εἶνε γραφικὸν σφάλμα τοῦ γράψαντος ὅπως φαίνεται πιστεύων ὁ Mullach ἐν Γραμμ. 127. Ὅτι δὲ δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλο τι ἢ τὸ ἄρθρον τοῦ ἄρσεν. γέν. ἀποδείκνυται ὑπὸ τούτου, ὅτι τότε τὸ οἱ ἀπηγγέλλετο πολὺ διαφόρως τοῦ ι ει, η. Τὴν αὐτὴν γνώμην περὶ τῆς χρήσεως ταύτης εἶχε πρότερον ἐκφράσῃ ὁ G. Meyer ἐν Bezz. Beitr. I 229 παραπέμπων μάλιστα εἰς Morosi Studii κτλ. ἔνθα ἐν σελ. 118 διδάσκεται ὅτι οἱ Ἕλληνες τοῦ Τάραντος διαστέλλουσι πάντοτε τὸ *οἱ* τοῦ *αἱ*, ἐν δὲ σελ. 101 ὅτι οἱ τοῦ Martano καὶ Calimera μεταχειρίζονται ἐπ' ἀμ-

(*) Πῶς ἐκ τοῦ δοκεῖ ἐγένετο τὸ διόχνει θὰ ἐξηγηθῇ προσεχῶς.

φοτέρων τῶν γενῶν τὸ *αἱ*, οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Corigliano ἐπ' ἀμφοτέρων τὸ οἱ. Ὁμοίως δὲ ἀναμφίβολος ὀφείλει νὰ ὑπολαμβάνηται καὶ ἡ χρῆσις τοῦ θηλ. ἀντὶ τοῦ ἄρσεν. ἐν τῷ ἡ Νικόλας ἡ οὐρανὸς κτλ. διότι «*τῆς* το εἶπα» κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τοῦ «*τοῦ* το εἶπα»(*). Ἡμεῖς πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἠκούσαμεν τὴν χρῆσιν ταύτην παρά τινος Κωνσταντινοπολίτιδος κυρίας, καὶ φαίνεται ὅτι ἠπάτησεν ἡμᾶς ἡ μνήμη, ὥστε ἐνομίσαμεν ὅτι καὶ *τὴν* ἀντὶ *τὸν* ἐλέγετο. Χαίρομεν δὲ ὅτι ἡ σεβαστὴ ἡμῖν σύνταξις τοῦ Ἀθηναίου διώρθωσε καὶ τοῦτο τὸ ἡμέτερον ἁμάρτημα καὶ τὸ ἄλλο ὅτι λέγεται καὶ *ἡ* ποταμός, *ἡ* οὐρανός. Σκοπὸς ἡμῶν διὰ τῶν Συμβολῶν τούτων δὲν εἶνε νὰ δείξωμεν, ὅτι ἐπιστάμεθα ἀκριβῶς τὰ κατὰ τόπους διάφορα ἰδιώματα, ἀφοῦ ἐνίων ἀτελῶς μόνον μέχρι τοῦδε ἠδυνήθημεν νὰ ἀφθῶμεν, ἀλλ' ὅπως ἔχοντες πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν καθόλου ἐν ταῖς πλείσταις ἑλληνικαῖς χώραις εὔχρηστον γλῶσσαν πειραθῶμεν νὰ ἐξηγήσωμεν παρανοηθέντα τινὰ φαινόμενα καὶ διὰ τῆς ἐρεύνης ταύτης διεγείρωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἐμπείρων, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ ἐπιμεληθῶμεν οὗ, ὡς οὐκ ὤφειλε, μέγιστον μέχρι τοῦδε παρημελήσαμεν. Τούτου δ' ἕνεκα πᾶσα συμπλήρωσις ἢ διόρθωσις ἔσται ἡμῖν εὐπρόσδεκτος. Ἐν τούτοις δὲν πρόκειται περὶ μικροφιλοτιμίας, ἀλλὰ περὶ ἀληθοῦς ἐρεύνης καὶ ἐξακριβώσεως τῆς πατρῴας περιουσίας, ἣν δὲν πρέπει νὰ παραβλέπωμεν οὕτως ἐγκαταλελειμμένην, ὥστε ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀγνώστῳ ταύτῃ χώρᾳ ὁ μὲν νὰ ἀνευρίσκῃ Σλαυϊκήν, ὁ δέ, τὸ πάντων ἀτοπώτατον, δουλικὴν γλῶσσαν.

Τὴν χρῆσιν τοῦ ἡ καὶ ἐπὶ προσηγορικῶν ἄρσεν. γένους

(*) Ἴσως δύναται, ἄν τις ζητήσῃ τὴν ἐξήγησιν ὄχι ἀμέσως ἐκ τοῦ τοῦ, ἀλλ' ἄλλοθέν ποθεν καὶ ἄλλως. Ἐρωτῶμεν δέ, διὰ τί, ἂν τῷ ὄντι τὸ θηλ. γένος ἐπεκράτησεν ἐν τῷ ἄρθρῳ, δὲν λέγεται καὶ τῆς Νικόλα, τῆς οὐρανοῦ, τῆς βασιλέα, τῆς κτίστη, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος μόνον τοῦ Νικόλα, τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ βασιλέα, τοῦ κτίστη; Σ. τ. Ε.

ἀναφέρει καὶ ὁ Οἰκονόμος ἐν τῷ περὶ γνησίας προφορᾶς σελ. 271 καὶ 766, ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ἐπείσθημεν τῷ ἀνδρὶ τότε ἀκολουθήσαντες Μακεδόσιν. Ἡ ἐξήγησις αὐτοῦ φαίνεται δυσχερής, διότι ἑνῷ ἐν τῷ πληθυντ. ἡ τοῦ ἄρσεν. χρῆσις πιθανῶς ἐγένετο διὰ τὸ ἐπικρατέστερον, ἐν τῷ ἑν. δὲν φαίνεται λόγος τις εὐπρόσδεκτος· εἰκάζομεν ὅτι πρῶτον ἐλέγετο μόνον μετὰ κυρίων ὀνομάτων, ὅπως φαίνεται ὅτι ἔχει πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας, ἐντεῦθεν δὲ ἐπεξετάθη ἡ χρῆσις καὶ ἐπὶ τὰ προσηγορικά.

Ὁμοίως ἐλέγετο ἐν Ἀθην. Χ ὅτι ἀρχαίαν εἰς -ουμενος σωθεῖσαν μετοχὴν μίαν μόνην ἐκ τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης εἴχομεν πρόχειρον, τώρα δυνάμεθα νὰ προφέρωμεν ἄλλας τινάς. Μεσαιων. Βιβλ. Σάθα κρατούμενος = ὑπόχρεως VI 31, 41, 42 II 161, 182, 180, 121 κτλ. καὶ ἐν Γραμμ. Μερκάδου, ἧς τεμάχιον ἐν σελ. 26 τοῦ ὑπὸ Legrand ἐκδοθέντος «Nikolas Sophianos... Grammaire du grec vulgaire Paris 1874. Θαρρούμενος Μεσαιων. Βιβλ. II 161, 147, 257, 283, 288 κτλ. καὶ VI 34 κτλ. ἐν σελ. 267 δηλούμενους, 318 κινούμενα. 44, 77 ποσούμενον καιρόν. 34 μαρτυρούμενος = μεμαρτυρημένος = ἔνοχος.

Ποιούμενος ὁ κ. Morosi ἐν Μελετ. σελ. 134 λόγον περὶ ὧν ἐν τῷ τέλει τῆς I συμβολῆς ἐπραγματεύθημεν τύπων εἰς - ουν, θέλουν, ἀποβάλλει τὴν ὑπὸ Κοραῆ προταθεῖσαν ἐξήγησιν αὐτῶν κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ -ουσιν δύο λόγους προφερόμενος α) ὅτι ουσι προφέρεται ἐν ταῖς διαφόροις χώραις οὐχὶ ουσιν καὶ ασι οὐχὶ ασιν, καὶ β) ὅτι οἱ εἰς -ουν τύποι ἀπαντῶσιν ἤδη παρὰ Προδρόμῳ. Τὰς αἰτίας ταύτας δὲν νομίζομεν ὀρθὸν νὰ ὑπολάβωμεν ἰσχυρὰς τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἐπιβάλωσιν ἡμῖν δωρισμόν. Ἡ παρὰ Προδρόμῳ χρῆσις αὐτῶν οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ σημαίνῃ ἢ ὅτι εἶνε ἱκανῶς παλαιοί, ἡμεῖς μάλιστα δυνάμεθα ἔτι παλαιότερα νὰ παράσχωμεν μαρτύρια τῆς χρήσεως ταύτης π. χ. ἐν τῷ ὑπὸ Σάθα καὶ Legrand ἐκδοθέντι ἔπει τοῦ 10 αἰῶνος Διγενῆ στιχ. 317 λέγουν, 500 μνημονεύουν 585 τυγ-

χάνουν, 1078 ὅταν περνοῦν κτλ. ἀλλ' ὅμως νομίζομεν ὅτι ἡ τοιάδε ἢ τοιάδε αὐτῶν ἐξήγησις δὲν ἐξήρτηται ἐκ τούτου. Δεύτερον τύποι εἰς -ουσιν καὶ -ασιν εἶνε πάγχρηστοι, ἡμεῖς ἐν Ῥεθύμνῳ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν (ὁ)μιλοῦσι *οἱ* ἀθρώποι, ἀλλ' (ὁ)μιλοῦσιν οἱ ἀνθρώποι. Οὐδὲν δὲ ἔργον τῶν παλαιοτέρων χρόνων γινώσκομεν μὴ περιέχον πολλοὺς τοιούτους τύπους π. χ. Ζαμπελ. Ἰταλοελλην. σελ. 117 ὁμώσασιν (1175 μ. Χ.) 107 ἐκλέψασιν ἐχρήζασιν (1130 μ. Χ.). Χρονικὸν Μορ. (τοῦ 13 αἰῶνος) 4 ἐδουλεύασιν, 10 ἀπήλθασιν, 12 ἀπεσώσασιν, 14 ὑπαγένασιν, 28 ζητοῦσιν, 32 ἀξιόγουσιν, εὐχαριστοῦσιν 36 ἤσασιν, 46 ὑπάσιν, 50 ἐξεχειμάσωσιν, 62 ἀγαποῦσιν, 64 φοροῦσιν, λέγουσιν κτλ. Legr. Bibl. I 173 ἐκ Ῥόδου στέψουσιν βασιλέα. 177 φάσιν τὰ παιδιὰ 178 παιδευτοῦσιν, νὰ ὁμονοιάσουσιν, 179 ὁμοφωνήσουσιν, παρακαλέσουσιν. Μεσαιων. βιβλ. Σάθα II 279 ἐθέλασιν, 280 εἴχασιν ἐγυρεύγασιν 282 ἐσκοτώσασιν ἐπιάσασιν, ηὕρασιν, 284 ἦλθασιν, 288 πάσιν, 196 νὰ πάσιν, 197 ἐπήγασιν 199 ἐποίκασιν 278 ἐβλέπασιν, εἴπασιν κτλ. Ὁ Ἐρωτόκριτος καὶ τὰ Κρητ. Δραμ. ἐνναεῖται οἴκοθεν ὅτι εἶνε πλήρη. Ὅτι δὲ ἐν τούτοις οὐδεὶς δωρισμὸς ὑποκρύπτεται δῆλον καὶ ἐκ τούτου, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ Τσακωνικὸν ἰδίωμα, ὃ μᾶλλον τῶν ἄλλων δικαιώματα Δωρικῆς καταγωγῆς φαίνεται ἔχον, σχηματίζει τὸ τρίτον πληθ. τοῦ ἀορ. ἐνεργ. καὶ παθητ. ἐν τῇ ὁριστ. καὶ τὸ τρίτον πληθ. τοῦ ἐνεστ. καὶ ἀορ. ἐν τῇ ὑποτ. οὐχὶ εἰς -ντι ἀλλ' εἰς αῖ, ωῖ ἀντὶ ασι, ωσι, ὡράκαῖ = ἑωράκασι, ὡράθαῖ = *ἑωράσθασι, βοηθίνωι = *βοηθίνωσι, βοηθήωῖ = βοηθήσωσι πρβλ. Def. Arch. 23 καὶ Moritz Schmidt ἐν Κουρτ. Μελ. III 369, 375. Τοσαῦτα περὶ τούτων

νῦν δ' ἄγε νῆα μέλαιναν ἐρύσσομεν εἰς ἅλα δῖαν,

Π ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

Γνωστὸν εἶνε σήμερον ὅτι τὴν ἀρχικὴν τῆς Ἰαπετικῆς γλώσσης κατάστασιν ὡς πρὸς τὰ φωνήεντα διέσωσαν ἡμῖν οὐχὶ αἱ ἄριαι γλῶσσαι, ἀλλ' ἡ Ἑλληνικὴ καὶ σχεδὸν μόνη ἡ Ἑλληνική, διότι αἱ μὲν ἄριαι γλῶσσαι πᾶν ἀρχ. ο καὶ ε ἔτρεψαν εἰς α, τῶν εὐρωπαϊκῶν δὲ γλωσσῶν ἄλλη ἄλλας ἐπέφερεν εἰς τὸ σύστημα τῶν φωνηέντων μεταβολάς. Ἀλλ' ὁμοίως εἶνε γνωστὸν ὅτι τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου ἑλλην. γλώσ. ἡμεῖς οὐδὲ ἓν μνημεῖον ἔχομεν, ἀλλ' ὅτι ἤδη ἐξ ἀρχῆς προβαίνει ἡ ἑλλην. γλῶσσα εἰς τὸ φῶς τῆς ἱστορίας διῃρημένη εἰς διαλέκτους, αὗται δὲ ὡς πρὸς τὰ φωνήεντα διεστέλλοντο τοσοῦτον, ὥστε ἡ διαφορὰ αὐτῶν κυρίως ἐπὶ τῶν φωνηέντων βασίζεται. Κατὰ ταῦτα ζητεῖται, τίς ἡ πιστότερον τἀρχαῖα διατηρήσασα. Παρατρέχοντες τὴν τῶν συμβολῶν τούτων ἀλλοτρίαν ἐξέτασιν ταύτην παρατηροῦμεν, ὅτι, ὁπουδήποτε ἐν τῇ Δωρικῇ καὶ Αἰολικῇ διαλέκτῳ ὑπάρχει μακρὸν α ἀντιστοιχοῦν Ἰων. καὶ Ἀττ. καὶ κοινῷ η, τὸ ᾱ εἶνε τὸ ἀρχαῖον.

Ἐν δὲ τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ ἀκριβὴς ἐξέτασις τῆς τῶν φωνηέντων καταστάσεως θὰ παρεῖχε διττὸν τὸ ἐνδιαφέρον· πρῶτον δηλ. διότι πᾶς γλωσσικὸς ἀνὴρ ἐπιθυμεῖ βεβαίως νὰ μάθῃ, πῶς ἔχουσι τὰ κατὰ τὰ φωνήεντα ἐν τῇ παρούσῃ φάσει τῆς τὴν ἀρχαιοτάτην περιουσίαν οὕτω πιστῶς διασωσάσης ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ δεύτερον, διότι θὰ ἐδηλοῦτο, ἐκ τίνος φάσεως τῆς ἀρχ. γλώσσης προῆλθεν ἡ νέα Ἑλλην. Ἀμφότερα τὰ ζητήματα σπουδαιότατα· ἀλλ' ἀτυχῶς καὶ χρόνου ἡμῖν καὶ χώρου ἐν τῷ φιλοξενοῦντι τὰς συμβολὰς ταύτας Ἀθηναίῳ οὐ πλεοναζόντος, περὶ μὲν τοῦ πρώτου παρατηροῦμεν διὰ βραχυτάτων, ὅτι τὰ ἁπλᾶ φωνήεντα ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ ἀφίστανται τῶν τῆς ἀρχαίας ἀπείρῳ ὀλιγώτερον ἢ τὰ οἱαδήποτε ῥωμανικῆς τῶν

τῆς λατινικῆς. Διότι μετεβλήθησαν μὲν κατὰ τὸ ποσόν, ὥστε ἐγένοντο πάντα ἰσόχρονα καὶ οὕτως ἐπῆλθε μονοτονία τις(*), ἀλλὰ κατὰ τὸ ποιὸν (πλὴν τοῦ υ) μένουσιν ἐν πάσῃ θέσει, ὅπως οἱ Ἕλληνες τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων ἀπήγγελλον, τ.ἔ. τὸ α ὡς α, τὸ ε ὡς ε, τὸ η καὶ ι ὡς ι, τὸ ω καὶ ο ὡς ο, τὸ υ τότε ὡς ü, σήμερον ὡς ι. Περιοδικὴ δὲ κίνησις(**) αὐτῶν, ὅπως ἐν ἄλλαις γλώσσαις δὲν ἐγένετο (πλὴν μικροῦ φαινομένου ἐν τῷ Μακεδον. καὶ Θρᾳκικῷ ἰδιώματι), ὅσαι δὲ σποραδικαὶ παρατηροῦνται μεταβολαὶ ἔχουσιν αἰτίαν *ἀείποτε* τὰ γειτονεύοντα σύμφωνα. Κατ' αὐτὰ εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ἐσφαλμένη ἡ διδασκαλία τοῦ κ. Def. ἣν παρὰ τοῦ Μαυροφρ. Δοκ. 24 καὶ ἄλλων παραλαβὼν ὡς ἰδίαν προφέρεται ἐπανειλημμένως καὶ ἐν Κουρτ. Μελ. IV 256, 278 καὶ ἐν Arch. 29, 266, ὅτι ἡ ἀρχαία τοῦ υ προφορὰ ἐσώθη, παντελῶς δὲ ἀπόβλητον τὸ βιαιότατον συμπέρασμα ἐν Arch. 29 ὅτι καὶ ἂν μὴ περὶ τῆς παρὰ Λάκωσι καὶ Βοιωτοῖς ἀπαγγελίας τοῦ υ ὡς ου μηδεμίαν μαρτυρίαν εἴχομεν, τὸ συχνὸν ου ἀντὶ υ ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλλην. δικαιοῖ ἡμᾶς νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι τότε ἡ χρῆσις ἦν πολλῷ μείζων. Πρῶτον ἡ παρατήρησις

(*) Κατὰ τῆς μονοτονίας ταύτης πλεῖστοι ἔβαλον τὸν λίθον, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν παρετήρησεν, πόσον σωστικῶς ἐπέδρασεν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι αὕτη εἶνε τῶν κυριωτάτων αἰτίων, δι' ἃ τὸ νέον ἑλλην. οὕτω πιστῶς διέσωσε καθόλου τὴν κλίσιν. Ἡμεῖς δὲν ἀπαγγέλλομεν ὁ ΛΟΓοΣ ΤΟ ΝεΡΟ, ΛΕΓω, ΑΘΡωΠοΣ κτλ. ὥστε κατὰ μικρὸν νὰ παραλειφθῇ καθ' ὁλοκληρίαν τὸ ἀσθενὲς φωνῆεν ἢ καὶ τὸ σύμφωνον (πρβλ. dieser Mann=dīsr Mann), ἀλλὰ πάσας τὰς συλλαβὰς μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως λόγος, μοῖρα κτλ. Περὶ τούτων, ἂν θεὸς θέλῃ, ἄλλοτε διεξοδικῶς.

(*) Παντελῶς ἐσφαλμένα διδάσκει περὶ τούτων ὁ κ. Χαλκιόπουλος ἐν Κουρτ. Μελ. V 371 καὶ ὁ Heilmeier ἐν τῷ «περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς νέας Ἑλληνικῆς» σελ. 24 λέγων ὅτι τὸ μακρὸν ο ἐν κεκλεισμένῃ συλλαβῇ προφέρεται ὡς ου ὅπως ἐν τῷ Σλαυϊκῷ καὶ ἐν 35 ὅτι τὸ ἄτονον ι προφέρεται ὡς ε καὶ τὸ ἄτονον ο ὡς ου, ὅπως ἐν πολλοῖς Ἰταλ. ἰδιώμασιν. Τούτων οὐδὲ ἓν ἀληθές.

ὅτι οὐ μόνον τὸ υ, ἀλλὰ καὶ τὸ ω (κλουβί, πουλῶ κτλ.) καὶ τὸ ο (μουσκάρι = μοσχάριον, λουβὶ = λοβίον) καὶ τὸ η (φουμίζω) καὶ τὸ ι (κρουκέλλι Passow 415) καὶ τὸ α (μουσταρέα = μαστὸς) καὶ τὸ ε (αι) Μεσοῦρος ἐν Μεσαιων. βιβλ. Σάθα VI 654 καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἐν 656 Μουσοῦρος, χιούτη (προφ. ʼçούτι) = χαίτη, τ. ἔ. ὅτι πᾶν φωνῆεν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον μεταβάλλεται εἰς ου, καὶ ὅτι ἂν τις ἀφαιρέσῃ τὰς ξένας λέξεις (π. χ. κούπα, καλούπι ἃ κατὰ τὸν κ. Def. εἶνε ἑλληνικά, κατ' ἀλήθειαν δὲ τὸ cupa εἶνε ἰταλικόν, τὸ καλούπι δὲ τουρκικόν, κτλ.) καὶ ἐκείνας ὅσαι τὸ ου ὡς κατάληξιν ἔχουσι (π. χ. παραθούρι, ὃ δὲν ἔσωσε τὸ u τῆς τοῦ dvara ῥίζης dhvar, ὅπως ἐσφαλμένως διδάσκει ὁ κ. Def. ἐν Κουρτ. Μελετ. IV 285, ἀλλ' ἔχει ὅπως τὸ γαϊδοσύρε ἀπὸ τοῦ γαϊδαρος), τὸ φαινόμενον τοῦτο συμβαίνει οὐχὶ ὅπως ὁ κ. Def. διδάσκει ἐν Κουρτ. Μελ. 302 «παρὰ δύο ἢ πλείω σύμφωνα, ὧν τὸ πρῶτον ἢ ὑγρὸν ἢ ἔρρινον ἢ συριστικὸν» διότι ταῦτα παντελῶς ξένα τῷ ου, ἀλλὰ μόνον παρὰ τὰ χειλικὰ (π, β, φ, μ) καὶ τὰ ὑφ' ἡμῶν πολὺ βαθέως ἐν τῷ λάρυγγι ἀπαγγελλόμενα λαρυγγικὰ (κ, γ, χ), ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ὁποίων γεννᾶται, ὡς γνωστόν, ὁ φθόγγος ου, ὑποδηλοῖ τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως αὐτοῦ· ἡ δὲ τροπὴ τοῦ λαρυγγικοῦ $κ^1$, $γ^1$, $χ^1$, εἰς οὐρανικὸν $κ^2$, $γ^2$, $χ^2$ (κιουρὰ τ.ἔ. $κ^2$ουρά, γιουναῖκα, χιούς το = χύσε αὐτὸ Κουρτ. Μελ. V 368) ἄχιουρα, κιούρι Τσακων. = κύρις, ciuriaci Mor. 9, Legr. Chans. 302 ἐπέσανε κ'ἐκιούψανε, 304 ἔκιουψα, κιοῦρτος κτλ.) διδάσκει πασιφανῶς τὴν μεταγενεστέραν τοῦ ου ἀνάπτυξιν. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν προσεχεῖ συμβολῇ.

Τοῦ δευτέρου δὲ χάριν μέλλομεν νὰ ἐξετάσωμεν ἐν τῷ παρόντι ἓν μόνον, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον φαινόμενον, τ. ἔ. τὰ κατὰ τὸ μακρὸν ᾱ, ὃ ἀπετέλει τὸ κυριώτατον χαρακτηριστικὸν τῶν Δωρ. καὶ Αἰολ. διαλέκτων ἀντιθετικῶς πρὸς τὴν Ἰων. Ἀττ. καὶ κοινήν· πρβλ. Θεόκρ. XV 88 «παύσασθ' ὦ δύστανοι, ἀνάνυτα κωτίλλοισαι τρυγόνες!

ἐκναισεῦντι *πλατειάσδοισαι* ἅπαντα.» Τὸ ᾱ τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς τῶν περὶ τὴν νέαν ἑλλην. σπουδῶν πολλαχοῦ ὑπὸ πολλῶν ἐπεζητήθη καὶ ἀνεκαλύφθη καὶ τὸ κυριώτατον τεκμήριον τῆς Δωρ. καταγωγῆς τῆς νέας Ἑλλην. ὑπελήφθη. Ὅλως τὴν ἐναντίαν γνώμην τολμῶμεν ἡμεῖς ν' ἀποφανθῶμεν, ὅτι αὐτὸ τοῦτ' ἀκριβῶς τὸ μακρὸν α εἶνε ἡ κυριωτάτη ἀπόδειξις τῆς ἐκ τῆς Κοινῆς καταγωγῆς τῆς νέας ἑλλην. γλώσσης.

Καὶ πρῶτον παρατηροῦμεν, ὅτι, ὅπως ἕκαστος εὐκόλως ἐννοεῖ, δὲν δικαιούμεθα νὰ ὑπολαμβάνωμεν Δωρικὸν πᾶν α τῆς νέας ἑλλην. ὅπερ ἀναλογεῖ Ἀττ. καὶ Κοινῷ η, διότι, ὡς γνωστόν, δὲν ἀπήγγελλον οἱ Δωρ. καὶ Αἰολεῖς ᾱ ἀντὶ παντὸς Ἀττ. καὶ Κοινοῦ η, ἀλλὰ πᾶν πανελλήνιον η, τ ἔ. πᾶν η, ὅπερ πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἑλλην. γλώσσης εἰς διαλέκτους ὑπῆρχε καὶ ἀπηγγέλλετο η, ἀπήγγελλον καὶ οἱ Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς ἔπειτα ὡς η' πάντες δηλ. ἔλεγον πατὴρ, (*) δικαστήριον, τίθημι, ποιήσω εὐγενής, ἤνεγκον, κρημνὸς κτλ. πρβλ. **Ahrens** II 145 κέξ. καὶ **Mahlow** τὰ μακρὰ φων. A, E, O, σελ. 11 κέξ. Μόνον δὲ ἀντὶ τοῦ η, ὅπερ μετὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ἑλλην. γλώσ. εἰς διαλέκτους ἔλαβεν ἐν τῇ Ἰων. καὶ Ἀττ. καὶ Κοινῇ τὴν θέσιν τοῦ ᾱ, π. χ. ἤκουσα, τιμήσω, νῆσος, Μούσης κτλ. ἀπήγγελλον οἱ Δωρ. καὶ Αἰολεῖς ᾱ (**Mahlow** 27) καὶ τοῦτο μόνον τὸ ᾱ, ἂν ἐν τῇ νέᾳ ἑλλην. ἀνακαλυφθῇ, δύναται νὰ ἦνε ἀξιόπιστος μάρτυς. Κατὰ ταῦτα φανερὸν ὅτι σφάλλεται ὁ κ. **Def.** διδάσκων ἐν **Arch.** 11 ὅτι τὸ α τοῦ ῥαγίζω ἀποδεικνύει τὴν Δωρικὴν ἀρχὴν τοῦ Τσακωνικοῦ· διότι πρῶτον τὸ ῥαγίζω εἶνε πανελλήνιον σήμερον καὶ ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ γραμματείᾳ εἶνε συχνότατον, καὶ δὴ οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ Τσακωνικοῦ ἰδιαιτέρως μαρτυρεῖ· δεύτερον τὸ ῥήγνυμι ἔλεγον

(*) Παρατηροῦμεν ἁπλῶς, χωρὶς νὰ ἐμβαίνωμεν εἰς συζήτησιν, ὅτι π α τ ά ρ ἀνεγνώσθη ἐν ἐπιγρ. Ὀλυμπίας (**Arch. Ztg.** 1876, p. 183), καὶ π α τ ά ρ α (αἰτιατ.) ἐν ἐπιγρ. Ναυπάκτου. Ἴδε Ἑπολκ. Λοκρ. γράμ. ἔκδ. Ἰω. Οἰκονομίδου, Ἀθήν. 1869. Σ. τ. Ε.

καὶ οἱ Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς μετὰ τοῦ η, ὥστε οὐδὲν ὑπὲρ οὐδενὸς μαρτυρεῖ. Ἔπειτα εἶνε ἀδιανόητον, πῶς ἠδύνατο τὸ ῥήγνυμι ἢ ῥηγνύω ἢ ῥήσσω νὰ μεταποιηθῇ εἰς ῥαγίζω. Αἱ δυσχέρειαι αὗται, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ καὶ αἱ μαρτυρίαι αἴρονται, ἂν τὸ ῥῆμα ἐκληφθῇ παρώνυμον ἐκ τοῦ ῥαγὴ ὅπως τὸ ταγίζω ἐκ τοῦ ταγή, τὸ ἀρχίζω ἐκ τοῦ ἀρχὴ κτλ.

Ὁμοίως ἐσφαλμένως παραβάλλεται ὑπὸ πολλῶν Κορ. Ἀτ. I 179, Οἰκονόμου 287, Def. Νεοελ. Ἀναλ. I 399, Μαυροφρ. Δοκ. 584 τὸ ἐμένα ἐσένα πρὸς τὰ ἐμίνη τίνη τύνη (τούνη) ἐγώνη. Πρῶτον τὸ τύνη (τούνη) ἦτο ἐπικὸν καὶ Λακων. (καὶ Κύπριον), ἀλλ' ἡμεῖς δυσχερέστατα ἠδυνάμεθα νὰ σώσωμεν ἐπικὸν τύπον. Τὰ λοιπὰ φαίνονται μόνον τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ Ταραντίνοις ἰδιάζοντα. Ἔπειτα τὸ ἐγώνη τύνη εἶνε ὀνομ. τὸ δὲ ἐμίνη τίνη δοτ., παρ' ἡμῖν δὲ ἡ ὀνομ. οὐχὶ ἐγώνη ἢ ἐγώνα ἢ ἐγὼν κτλ. εἶνε ἀλλ' ἁπλῶς ἐγὼ ἐσὺ (τὸ ε τοῦ ἐσὺ ἐκ τοῦ ἐγώ, ὅπως καὶ ἐν τῷ πληθ. ἐμεῖς καὶ ἐσᾶς, καὶ ἐτοῦτος κτλ.), ἡ δὲ δοτ. πανταχοῦ ἀπώλετο· τίς δὲ δύναται νὰ πείσῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους, ὅτι τύπος τις δοτ. πτώσεως τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν — ὧν οὐδὲν ἐν τῇ γλώσσῃ συχνότερον — ἐν Λακεδαίμονι καὶ Τάραντι ἐν χρήσει ἔμελλεν ἀνερμηνεύτῳ τρόπῳ νὰ διαδοθῇ ἀνὰ πάντα τὸν Ἕλληνα κόσμον καὶ ἀντικαταστήσῃ ἄλλων πτώσεων σωζομένων τύπους; Ἐκτὸς τούτων οἱ παλαιοὶ τύποι εἶχον ι πρὸ τοῦ νῦ, τὰ δὲ ἡμέτερα ε, καὶ τῆς τροπῆς ταύτης οὐδεὶς εὔλογος λόγος δύναται νὰ ἐξευρεθῇ. Καὶ τέλος εἴτε ὡς ε ἀπήγγελλον οἱ παλαιοὶ τὸ η εἴτε ὡς ι εἴτε ὡς φθόγγον τινὰ μεταξὺ τοῦ ε καὶ ι, οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς ἐν τούτῳ, ἀναμφιλέκτως ὡς ἄλφα δὲν ἀπήγγελλον αὐτό. Τούτων δὲ ἕνεκα τὸ ἐμένα καὶ ἐσένα ἀνάγκη νὰ κατάγωνται ἄλλοθεν ἢ ἐκ τοῦ ἐμίνη τίνη, ἃ σώζονται ἀλώβητα ἐν μόνῃ τῇ Κύπρῳ ἐγιώνη ἐσούνη Φιλιστ. III 439.

Ὁμοίως ἐλέγετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν πάντων, Ἀττικῶν καὶ Δωρ. ἦν ἠνίδε ἠνί (Θεοκρ. I 149 ἠνίδε τοι τὸ δέπας),

ὑφ' ἡμῶν δὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας νά! τοῦτο ὑπελήφθη ὑπὸ πολλῶν, ὅτι ἐγένετο ἐκ τοῦ ἦν κατὰ μετάθεσιν καὶ Δωρικὴν τροπὴν τοῦ η εἰς α. Ὁ δὲ κ. Def. ἐν Νεοελ. Ἀναλ. Ι 399 διδάσκει ὅτι τὸ νὰ τοῦτο εἶνε τὸ καθαρὸν στέλεχος καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἦν, ἐνῷ τὸ ἠνὶ εἶνε τοπική. Ταῦτα οὐδ' ὀβολοῦ ἄξια. Τὸ ἦν δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ νὰ καὶ ἡ παραγωγὴ ἀπόβλητος. Πῶς δὲ καὶ τὸ ἐμένα καὶ τὸ νὰ πρέπει νὰ ἑρμηνευθῶσιν, θέλομεν ἀναπτύξει ἐν προσεχεῖ συμβολῇ.

Ὁμοίως ἐσφαλμένως διδάσκει ὁ κ. Def. ἐν Arch. σελ. 20, ὅτι τὸ μάτηρ καὶ θυγάτηρ τῆς λακωνικῆς διαλέκτου προῆλθον ἐκ τοῦ *θυγάτης *μάτης· ὁ κ. Def. ἀγνοεῖ ὅτι τὰ εἰς -τηρ ὀνόματα εἶνε γενετικῶς καὶ ἱστορικῶς πάντη διάφορα τῶν εἰς της· διότι τὰ εἰς τηρ εἶνε πανάρχαια καὶ ἔχουσιν ἐν ταῖς συγγενέσι γλώσσαις ἀνάλογα (πρβλ. Bopp. Συγκριτ. Γραμμ. ΙΙΙ 186 κέξ.) ἀπηγγέλλοντο δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Δωριέων καὶ Αἰολέων μετὰ τοῦ η οὐχὶ μετὰ τοῦ ᾱ (οἱ Ἠλεῖοι καὶ Λοκροὶ ἔλεγον πατάρα, ἀλλ' οὐκ ἀρχαῖον τὸ α, πρβλ. G. Meyer Ἑλλην. Γραμμ. σελ. 42), τὰ δὲ εἰς -της ἐν οὐδεμιᾷ συγγενεῖ γλώσσῃ ἔχουσί τι ὅμοιον, διότι εἶνε καθαρῶς ἑλλην. προϊόν, ἀπηγγέλλοντο δὲ ὑπὸ τῶν Δωριέων καὶ Αἰολέων μετὰ τοῦ ᾱ. Πάντες ὅσοι πρότερον παρέβλεπον τὴν φανερὰν τῶν φωνηέντων διαλεκτικὴν διαφορὰν ταύτην, ἡμάρτανον, σήμερον δ' ὅμως οὐδεὶς (πλήν, ὡς φαίνεται, τοῦ κ. Def.) ἀγνοεῖ ταῦτα. Περὶ τῆς πιθανῆς καταγωγῆς τῶν εἰς -της τούτων ὀνομάτων ἐκ θηλυκῶν εἰς -τᾱ πρβλ. Delbrück ἐν Συντακτ. Ἐρεύναις IV σελ. 6 κέξ. Ὁ ἀξιῶν νὰ ὑπολαμβάνῃ, ὅτι ἀντὶ παντὸς ἀττικοῦ η οἱ Δωριεῖς ἀπήγγελλον ᾱ, διαπράττει τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα ὡσεὶ ἐδίδασκεν, ὅτι ἀντὶ παντὸς ου οἱ Δωριεῖς ἀπήγγελλον ω, ὅτι ἔλεγον δηλ. ὠκ, τῶτον καὶ ἄλλα θαύματα ἀντὶ οὐκ, τοῦτον.

Οὐδὲ τὸ δὰ (ἐδὰ) δύναται νὰ παράγηται ἐκ τοῦ δὴ ἤδη, ὅπως πλεῖστοι, Μαυροφρ. ἐν Ἐκλογῇ Μνημ. 472 καὶ

467, Def. Arch. 11 ἐδάρι τσακων.=ἤδη, Ἀθην. II 284 καὶ ἄλλοι ἐδίδαξαν, διότι καὶ οἱ Δωρ. καὶ Αἰολεῖς ἔλεγον δὴ ἤδη, (ἐκτὸς ἂν ὑποληφθῇ ὅτι τὸ πᾷ (παρ' ἡμῖν ἐπᾷ=ἐνθάδε) ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτό, ὥστε κατὰ τὸ ἐπᾷ = ἐνθάδε ἐλέχθη ἐδὰ = νῦν). Ὁμοίως ἐσφαλμένως λέγεται ἐν Max-Müller Vorles. I 6 ὅτι οἱ Δωριεῖς ἔλεγον μὰν=μὴν-μηνός. Ἐσφαλμένως ὁμοίως διδάσκει ὁ Morosi 154 ὅτι τὸ μακάτα μακὰ magátα magáda παράγονται ἐκ τοῦ μηκέτι· διότι τὸ μὴ ἐλέγετο καὶ ὑπὸ τῶν Δωριέων καὶ Αἰολέων (πλὴν τῶν Ἠλείων) μή, καὶ αὐτὸς ὁ Mor. ἐν 155 ἀναφέρει μὴ καὶ μήν.

Ὁμοίως οὐκ ἀποδεκτὸν ὁ Mor. ἐν 146 λέγει, ὅτι τὸ ἐγέλασα ἐπείνασα ἔχουσι τὸ α δωρικῶς.

Ὡσαύτως ἐννοεῖ ἕκαστος ὅτι τὸ α ἐν τύποις οἷον ἐσηκώθημαν = ἐσηκώθημεν ἐκοιμήθημαν Μεσαιων. Βιβλ. Σάθα II 395 ἐδέκτημαν 256, ἐκαταλύθημαν 305, κτλ. δὲν εἶνε δωρικόν, ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν τῶν ἐχαιρούμεθαν αὐτ. 360, φοβούμεσταν 284, θαυμαζούμεθαν 245, παραδιδούμεθαν 256, βιαζούμεθαν 306 κτλ.

Ἐν Κουνίου Περιοδ. XI ἀναφέρονται ὑπὸ Kind σ. 128 Τραπεζούντια ἐκόπαν = ἐκόπησαν καὶ ἐσεῖαν = ἐσείσθησαν καὶ ἐν Μεσαιων. Βιβλ. Σάθα II 197 ἀναφάναν = ἀνεφάνησαν κτλ. ἀλλ' οὐδ' αὐτὰ δύνανται νὰ εἶνε δωρισμοί, διότι πρῶτον ἀπορεῖται, πῶς οἱ Τραπεζούντιοι ἠδύναντο νὰ σώσωσιν, οὓς οὐδέποτε ἠδύναντο νὰ ἔχωσι δωρισμούς, δεύτερον διότι οἱ Δωριεῖς ἀπήγγελλον τοὺς τύπους τοῦ παθητ. ἀορ. μετὰ τοῦ η (καὶ παρὰ Θεοκρ. IV 53 «εἰς ταύταν ἐτύπαν χασμεύμενος», ἀποκατεστάθη ὁ ἀληθὴς τύπος ἐτύπην).

Καὶ ὅσα ὁ G. Meyer ἐν Rivista di Filologia 1876 σελ. 257 κέξ. ἐξέθηκεν ὑπὲρ ἀρχικοῦ α ἐν Κυπρίῳ ἰδιώματι σωζομένου οὐδὲν περὶ Δωρισμῶν δύνανται σήμερον νὰ ἀποδεικνύωσιν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μόνον τὸ α τῆς Νέας Ἑλλην.

τὸ ἀντιστοιχοῦν Ἀττικῷ μὲν καὶ Κοινῷ η, Δωρικῷ δὲ καὶ Αἰολικῷ ᾱ, ὑπολαμβάνεται μάρτυς ἀξιόπιστος περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς νέας Ἑλλην. γλώσσης καὶ τώρα προβῶμεν εἰς τὴν ἀκρόασιν καὶ ἐξέτασιν τῶν μαρτύρων τούτων.

Τὸ ᾱ τοῦτο ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ ἔν τε ταῖς ῥίζαις καὶ τοῖς θέμασι καὶ ταῖς καταλήξεσιν. Ἡ παροῦσα συμβολὴ μόνον ἐν μέρει θὰ διαλάβῃ περὶ τοῦ ἐν ταῖς ῥίζαις καὶ τοῖς θέμασιν ᾱ, διότι δι' αὐτοῦ καταντῶμεν εἰς λεξιλογικοὺς πίνακας, οἵτινες τοῦτο μὲν χρῄζουσι πολλοῦ χώρου, ἐνῷ τὸ Ἀθήναιον παρέχει ὀλίγον, τοῦτο δὲ δὲν κρίνονται ἀπαραίτητοι· διότι χαρακτὴρ ὁρίζων τὴν καταγωγὴν γλώσσης τινὸς δὲν εἶνε τοσοῦτον αἱ ῥίζαι καὶ λέξεις, ἀλλὰ μάλιστα πάντων οἱ φθόγγοι καὶ ἡ κλίσις καθόλου, ἔνθα ἀπαντᾷ παρὰ Δωρ. καὶ Αἰολ. τὸ ᾱ ἀντὶ Ἀττ. η.

α) Ἐν ταῖς καταλήξεσι τῶν ὀνομάτων τῆς Ι κλίσεως, λύπα πολίτας, πολλὰ κτλ.

β) ἐν τῇ ἀρκτικῇ συλλαβῇ τῶν ἀπὸ α ἀρχομένων ῥημάτων, ἀρχόμαν, ἄκουσα κτλ.

γ) ἐν πᾶσι τοῖς κινήμασι τῶν ῥημάτων ὧν τὸ θέμα λήγει εἰς -α τιμάσω, μεμναμένος, ἔβα, καὶ ἐν τοῖς ἐκ τούτων παραγώγοις, στάμων, μνᾶμα, τίμαμα, τιματὸς κτλ.

δ) ἐν τῷ πρώτῳ προσ. τῶν παρῳχημένων χρόνων τῆς μέσης φωνῆς συνεθέμαν, ὠλόμαν κτλ.

ε) ἐν τοῖς θηλ. κοινῶς εἰς -ήνη λήγουσιν π. χ. εἰράνα, γαλάνα, Ἀθάνα, Σελάνα, σκανά, ἀπάνα κτλ.

ς) ἐν τοῖς θηλ. ἀφῃρημένοις τῆς ΙΙΙ κλίσεως εἰς -της οἰκειότας, νεότατα, κακότατα κτλ.

ζ) ἐν πάσαις ταῖς εἰς -ηξ - ηκὸς κοινῶς ληγούσαις λέξεσιν, σφάξ, ὕσπλαγξ, μύρμαξ, νάρθαξ κτλ.

Ἴδωμεν πῶς ἔχουσι ταῦτα ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλην. ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ τελευταίου.

Ἡ κατηγορία η) ἀπαγορεύει πᾶσαν πρὸς τὴν Δωρ. διάλεκτ. σχέσιν, διότι ἡμεῖς λέγομεν ἡ σφῆγκα, τὸ μερμήγκι, ὁ σκούληκας, τὸ σκουλήκι (καὶ ἐν Κάτω Ἰταλίᾳ Μοr.

99). Ἐν Κρήτῃ λέγομεν ὁ ἄρτηκας, ἐν Κύπρῳ ἀναθρήκα καὶ ἀναδρήκα, ἐν Λέσβῳ νάρθηκας καὶ ἄρνακας, ἐν ᾧ τὸ α οὐδὲν ἀποδεικνύει Δώριον, διότι ἐνομίσθη ἡ μεγεθυντικὴ καταλήξις -ακας λ. χ. Μανόλακας, Γιάνναχας γαϊδούρακας, ψάρακας κτλ. Λέγομεν δὲ ὅπως ἐν Ἀττικῇ καὶ Κοινῇ κόρακας, γεράκι ρούπακας (ῥῶπαξ) = νέα δρῦς, δοιάκι (= οἰάκιον, τὸ δ πρὸ τοῦ φθόγγου ja κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὴν διὰ ὅπως καὶ δγιοφύρι = γιοφύρι δγιατρὸς κτλ.) λάρνακα, λαβράκι, βώλακας, χάρακας κτλ.

Ὁμοίως ἡ κατηγορία ζ ἀποβάλλει πᾶσαν Δωρισμοῦ ὑποψίαν, διότι πάντες λέγομεν ἡ γλυκότη, ἡ νιότη, ἡ ἀ(ν)θρωπότη κτλ. Τὸ ς παρελείφθη διότι πάντα ταῦτα μετέβησαν εἰς τὴν πρώτην κλίσιν ὅπως καὶ τὰ εἰς - ις, ὥστε κατὰ τὸ τῆς τύχης ἡ τύχη λέγεται καὶ τῆς νιότης ἡ νιότη καὶ τῆς πόλις ἡ πόλι κτλ. διότι χαρακτηριστικὸν τῆς ὀνομαστ. τῶν θηλ. ὑπελήφθη ὁ φθόγγος ἰ τῆς δὲ γεν. τὸ ς, τοὐναντίον δὲ ἐν τοῖς ἄρσεν. τὸ ς χαρακτηριστικὸν τῆς ὀνομαστικῆς (διότι ὁ πολίτης ὁ προφήτης), ἡ δὲ ἔλλειψις αὐτοῦ τῆς γενικῆς, λοιπὸν ὁ ὄφις τοῦ ὄφι, διότι καὶ ὁ κλέφτης τοῦ κλέφτη. Μίαν μόνην ἀπορίαν δύναταί τις νὰ ἔχῃ ἐξετάζων ταῦτα· διατί δηλ. τὰ ἄλλα περιττοσύλλαβα ἄρσεν. καὶ θηλ. (*) τῆς τρίτης κλίσεως μεταβάντα εἰς τὴν Ι κλίσιν ηὐξήθησαν ἐν τῇ ὀνομ. κατὰ μίαν συλλαβήν, ταῦτα δὲ οὐχί· διατὶ ἡ ἀκρίδα, ἡ ἐλπίδα, ὁ βασιλέας ἀλλ' οὐχὶ ἡ ἀνθρωπότητα, ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότη, ἡ νιότη κτλ. Καὶ περὶ μὲν τῶν εἰς - ις καὶ - υς οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῆς αἰτ. πόλιν ὄφιν ῥάπυν, τ. ἔ. κατὰ τὰ λύπην - λύπη, προφήτην - προφήτης ἐλέχθη καὶ πόλιν

(*) Θηρεύοντες συντομίαν ἐξεφράσθημεν ἀνακριβῶς ἐν Bezz. Beitr. VI 333 ὅτι πάντα τὰ τῆς III κλίσ. μετέβησαν εἰς τὴν πρώτην· τοῦτο ἐσφαλμένον, διότι οὐ μόνον τὰ οὐδέτερα μένουσι κατὰ χώραν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄρσεν. ἔνια μετέβησαν εἰς τὴν II, π. χ. ὁ γέρως, ὁ χάρως, ὁ δράκως, κτλ. περὶ ὧν ἄλλοτε ἐκτενῶς. Ἡ ἐκεῖ δοθεῖσα ἐξήγησις δὲν βλάπτεται διὰ ταῦτα.

- πόλι, ὄφιν - ὄφις, πίστιν - πίστι (πίστῃ ἀναγινώσκεται ἐν παπύρῳ τοῦ 616 μ: Χ. ἐν Notices et extraits des Manusc. de la Bibl. XVIII σελ. 242), δηλ ἡ ληφθεῖσα ὡς βάσις αἰτιατικὴ ἦτο ἰσοσύλλαβος τῇ ὀνομ. καὶ οὕτως ἔμεινεν. Περὶ δὲ τῶν εἰς - της παρατηροῦμεν ὅτι καθ' ἃ φαίνεται, ὅτε προεκηρύχθη ἡ τρίτη κλίσις ἐχαράχθησαν ἀληθῶς ἀμφότεραι αἱ ὁδοί, ἐλέγετο δηλ. καὶ ἡ νεότη καὶ ἡ νεότητα, πρβλ. Κρητ. Δράματ. Σάθα 114 ἡ πλουσιότητά σου, τῆς ὑψηλότητάς σου, 180 τῆς πλουσότης, 181 τῆς τιμιότητάς σας, 198 τὴν κοκκινότη, 170 ἡ ἐδικότητα, 292 ἡ μεγαλότητά σου, 411 ἡ ἀγαθότητά σου, Μεσαιων. Βιβλ. Σάθα ΙΙ 390 ἡ μεγαλότητα κτλ. κατόπιν δὲ διὰ τὸ εὐκολώτερον ἐπεκράτησεν ὁ βραχὺς τύπος.

Καὶ ἡ κατηγορία ε) ἀποβάλλει τὴν νομιζομένην Δωρικὴν ἐπικράτησιν· οὐδεὶς λέγει σήμερον εἰράνα, γαλάνα, ἀλλ' εἰρήνη, γαλήνη, Ἀθήνα ἢ παρετυμολογικῶς Ἀνθήνα, ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. Ι 301 ἀναγινώσκεται «ὦ ἥλιε λαμπρότατε, φεγγάρι τῆς *Σελήνης*» ἀλλ' ὁ στίχος δέν μοι φαίνεται γνήσιος δημώδης. Ἐν Ἰταλίᾳ λέγεται σιλένε. Ἐν Κεφαληνίᾳ λέγεται κρήνη, ἐν Λέσβῳ κρηνέλλα. ὁμοίως λέγομεν Μυτιλήνη. ἂν τὸ Μεσσήνη εἶνε εὔχρηστον ἀγνοοῦμεν, ὁμοίως τὸ σκηνή.

Ἡ δὲ κατηγορία δ) φαίνεται ὑποστηρίζουσα Δωρισμόν τινα, διότι ἐν πάσῃ τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ ταῖς πρὸς βορρᾶν Ἑλλην. χώραις, νομίζομεν δὲ ὅτι καὶ ἐν Πελοποννήσῳ λέγεται ἐρχόμανε, ἐλουζόμανε, ἐβρεχόμανε, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ ἐλουζόσανε καὶ ἐλουζότανε καὶ ἐλουζόμαστε καὶ ἐλουζόσαστε κτλ. δηλ. δωρικώτερον τῶν Δωριέων αὐτῶν. Τοὐναντίον δ' ἐν Κρήτῃ, ἐν τοῖς Μνημείοις τῆς Κύπρου, καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς νήσοις *ἀείποτε* ὁ καὶ ἐν ταῖς ἄνω εἰρημέναις χώραις εὔχρηστος τύπος ἐγράφουμουν, ἐβρέχουμουν ἤρχουμουν κτλ. Διατί δὲ ἐν Κρήτῃ, χώρᾳ ὁμολογουμένως δωρικῇ καὶ ἐν ᾗ πιθανώτατα ἡ τῶν διαφόρων διαλέκτων ἀνάμιξις ἤττον δυνατὴ ἢ ἐν ἄλλαις χώραις

ἦτο, δὲν διεσώθη ὁ δωρισμὸς οὗτος; μὴ δὲν εἶνε γνήσιος; Ὅταν τις παρατηρήσῃ ὅτι καὶ ἐν τῷ ῥήματι καὶ ἐν τῷ ὀνόματι οὐχὶ Δωρικοὶ ἀλλὰ κοινοὶ τύποι ἀνευρίσκονται, δὲν θὰ ἀπαξιώσῃ, νομίζομεν, νὰ ἀναζητήσῃ μεθ' ἡμῶν ἄλλην ὁδὸν ἐξηγήσεως.

Καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Κύπρῳ καὶ ἐν πάσῃ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι λέγεται τὸ τρίτ. πληθ. πρόσ. τοῦ παρατ. τῆς μέσης φωνῆς μετὰ τοῦ *α*, ἐποτίζουνταν(ε), ἤρχουνταν(ε) κτλ. ἀλλ' ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν τοῖς Μνημείοις τῆς Κύπρου μόνον τοῦτο τὸ πρόσωπον, τὰ δὲ λοιπὰ ἄνευ τοῦ α, π. χ. ἤρχουμουν καὶ ἤρχομουν ἐκάθομουν καὶ ἐκάθουμουν, ἤρχοσουν καὶ ἤρχουσουν, ἤρχεντον(ε), ἐκάθεντονε (τὸ ντ ἀπαγγέλλεται ὡς d ἄνευ τινὸς ἐρρίνου) ἠρχόμεθα, καθόμεθα, ἐν Κρητ. Δραμ. 262 καθόμαστε, 149 ἔρχομέστα ἐκάθομέςα, ἤρχεστε ἐκάθεστε. Ἡ αὐτὴ δὲ ἡ ἐν τῷ Κρητικῷ ἰδιώματι κατάστασις παρατηρεῖται καὶ ἐν παλαιοτέρᾳ γραμματείᾳ, π. χ. Trois Poèmes Grecs du moyen age 24 κατετέρπεντο καὶ κατεχαίρετόν τα, 30 ἐχαίρεντον, 33 ἐπέτουν*ταν* οἱ ἔρωτες, 37 ἐχαίρουνταν οἱ πάντες, 318 ἐπέτομουν, ἐκάθομουν, 250 ἐκείτονταν, 225 ἐξενίζονταν. Καὶ ἄνευ τοῦ τελικοῦ νῦ, 11 ἐφοβοῦντα, 20 ἐγίνουντα, 21 ἦτα, 23 ἐκάθουντα, 26 συνεσμίγοντα κτλ. ἃ φαίνονται προελθόντα κατ' ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν (*) τῶν τύπων εἰς - αν καὶ τῶν παλαιῶν εἰς - ο, τ. ἔ. ἐφοβοῦντο - ἐφοβοῦν*ταν* καὶ ἐκ τούτων ἐφοβοῦντα. Τὸ α τοῦτο ἐν τῷ τρίτῳ πληθ. προσ. ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ εἶνε Δωρ. οὐδὲ δύναται νὰ παραβληθῇ ὑπὸ τοῦ ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. Ι 435 τὸ α τοῦ μάρτυρας γέροντας ὡς Ἰαπετικῶν χρόνων ἀποθαυμάζοντος πρὸς τὰ ábodhanda ámriyanta κτλ. Τούτου οὐδεμία ἄλλη εἶνε δυνατὴ ἐξήγησις ἢ ἥδε: ὅπως ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ἡ μόνῳ τῷ πρώτῳ ἐνεργ. ἀορ. ἰδιάζουσα

(*) Λαμπρὸν παράδειγμα ἀμοιβαίας ἐπιδράσεως εἶνε τὸ ἐν σελ. 71 Trois poèmes «ἀνθρωπίνειον σπορά», τ. ἔ. ἀνθρώπινον καὶ ἀνθρώπειον ὁμοῦ.

καταλήξις τοῦ τρίτου πληθ. εἰς -αν μετεβιβάσθη κατ' ἀναλογίαν καὶ ἐπὶ τὸν δεύτερον ἀόριστον, βραδύτερον δὲ ἐπὶ τὸν παρατ. καὶ παρακείμ. εἶδαν εἶχαν, ἐλήλυθαν, εἴληφαν ἐν Παπύρῳ τοῦ 165 π. χ. ἐν σελ. 275 τοῦ Notices et extr. des Manuscrits etc. XVIII T. ἐντέθεικαν 160 π. χ. σελ. 280 αὐτ., ἐνβέβληκαν 153, π. χ, σελ. 315. ὕβριζαν σελ. 304 καὶ 307 τοῦ 156 π. χ. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, τ. ἔ. κατ' ἀναλογίαν τῶν ἐνεργ. παρῳχημένων χρόνων καὶ τοῦ παθητ. ἀορ. (ἐγράφτησαν καὶ ἐγραφτῆκαν) ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τὸν παρατατ. τῆς μέσης φωνῆς τὸ -αν. Λοιπὸν ἐποτίζουνταν(ε) διότι ἐποτίζαν(ε) ἐποτίσαν(ε) ἐποτιστήκαν(ε). Ἐνιαχοῦ ἐγένετο μετάβασις οὐχὶ μόνον τοῦ -αν, ἀλλ' ὁλοκλήρου τοῦ -ησαν ἀπὸ τοῦ παθητ. ἀορ. π.χ. ἐρχόντησαν, ὃς σχηματισμὸς λέγεται ὑπὸ Mor. 139 ἑπτανήσιος· ἐν Λάμπρου Romans κτλ. στίχ. 859 τοῦ τρίτου ποιήμ. ἐχαιρόντησαν, ὁμοίως ἐν στ. 811 τοῦ Ἠμπερίου καὶ Μαργαρώνας ἐκδ. Wagner ὁμοῦ μετὰ τῆς Γραμμ. τοῦ Νικολάου Σοφιανοῦ ὑπὸ Legrand 1874. Ἰδιώματα δέ τινα π. χ. τὸ Πάριον, Νάξιον, Θηραῖον Μακεδονικὸν ἔχουσι τὸ τρίτον ἑνικὸν ὅμοιον τῷ τρίτῳ πληθ. ὥστε διὰ μόνου τοῦ ὑποκειμένου δηλοῦται, ἂν ὁ λόγος εἶνε περὶ ἑνὸς ἢ περὶ πολλῶν (ὁμοίως ἐν Ἑλλάδι τὸ εἶνε, ἐν Κρήτῃ δὲ λέγομεν εἶνε ἐπὶ ἑνὸς καὶ εἶνιε ἐπὶ πολλῶν) ἤρχουντανε 3ον πληθ. καὶ τρίτον ἑν. (*). Ἐν τούτοις λοιπὸν τοῖς ἰδιώμασι τὸ

(*) Ταῦτα τὰ ἰδιώματα ἀπέβαλον καὶ τὴν αἰτιατ. τοῦ πληθ. τῆς ΙΙ κλίσ., ὥστε ὅπως ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι ἐν τῇ τρίτῃ κλίσει ἡ αὐτὴ πτῶσις τοῦ πληθ. τελεῖ τὰ τῆς ὀνομ. καὶ αἰτιατ. (ἐλπίδες, σανίδες, τυράδες) ὅπως ἐν τούτοις μία πτῶσις τελεῖ τὰ τῆς ὀνομ. καὶ αἰτ. τοῦ πληθ. τῆς δευτέρας κλίσεως, οἱ ἀθρώποι τσ' ἀθρώποι, τοῦ ἄρθρου ἑκάστοτε σαφῶς παριστῶντος τὴν πτωτικὴν σχέσιν. Τοῦτο ὑπέλαβεν ὁ μακαρίτης Μαυροφρ. ἐν Δοκ. Αἰολισμόν, τ. ἔ. τοῖς ἀνθρώποις αἰτ. κατ' ἀποκοπὴν τοῦ ς. 'Αλλ' ὁμολογουμένως ἐσφάλη, διότι τὸ τελικὸν ς ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλ. εἶνε σταθερόν. Τονίζεται δὲ ἀθρώποι, διότι πρότερον ἐσώζετο καὶ ἡ αἰτ. καὶ ἡ γεν. καθ' ἃς ἐκανονίσθη. Ὅτι δὲ δὲν

ἄλφα κατέλαβε δύο πρόσωπα, ἀλλ' οὐδὲν πλέον (πλὴν ἐν τῷ Μακεδονικῷ), ὥστε ἡ διάδοσίς του εὑρίσκεται ἐν τούτοις ἐν τῷ β'ῳ σταδίῳ. Τὸ Κερκυραϊκὸν ἰδίωμα ἔχει μεταβιβάσῃ ὁμοίως τὸ α ἐκ τοῦ τρίτου πληθ. εἰς τὸ τρίτον ἑν., καὶ τὰ πρόσωπα ταῦτα συνέπεσον, ἀλλ' οὐχ οὕτως ὅπως ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἰδιώμασιν· ἐρχόμουνε ἐρχόσουνε, ἐρχόντανε, ἐρχόμαστε, ἐρχόσαστε, ἐρχόντανε. Καὶ ἐν τούτῳ λοιπὸν τὸ ἄλφα δύο πρόσωπα. Τὰ τῆς Πελοπον. Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῶν πρὸς βορρᾶν χωρῶν ἰδιώματα προέβησαν ἔτι περαιτέρω μετενεγκόντα αὐτὸ καὶ ἐπὶ τὸ β' καὶ α' ἑν. τ. ἕ. κατὰ τὸ ἦταν(ε) ἐλέχθη καὶ ἦσαν(ε) καὶ ἦμαν(ε). Τὸ δὲ Ἠπειρωτικὸν καὶ Μακεδονικὸν μετεβίβασαν τὸ α καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπα πάντα, ἐβρέχουμάς*ε* (ὃ καὶ ἐν Ἀθήναις) καὶ ἐβρέχουμάσ*ταν*, ἐστείλα*ταν*, ἐγὼ πολύ σας χαριστῶ (= εὐχαριστῶ) πὼρχόσασ*ταν* Pass. 248, πολλοὶ μ' ἐνταγιαντήσα*ταν* βαστᾶτε Legr. Chans. 118. (ὅσα περὶ τούτων ἐν Δοκιμίῳ 162-4 γράφονται, εἶνε ἐσφαλμένα). Πολλαχοῦ δὲ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ ἐν Πελοποννήσῳ διαστέλλεται τὸ τρίτον ἑν. τοῦ τρίτου πληθ. ἐλουζό*ταν*ε, ἐλούζο*ύν*τα*ν*ε.

Τὸ ἄλφα λοιπὸν ἐν μὲν τῷ Κρητικῷ ἰδιώματι κατέχει ἓν μόνον πρόσωπον, τὸ τρίτον πληθ., ἐν τῷ Θηραίῳ, Ναξίῳ κτλ. δύο· ἐν τούτοις δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἄλλην ἀρχὴν ἢ τὴν ἀναλογίαν. Ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς ἰδιώμασι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος κατέχει καὶ τὰ λοιπὰ ἑν. πρόσωπα· καὶ δὴ ἐρωτᾶται, ἂν τὸ α τοῦτο τοῦ ἐρχόμανε κτλ. ὡρμήθη ἐκ τοῦ πρώτου προσώπου σώζοντος τὸ Δωρ. ᾱ, ἠρχόμαν, ἢ ὡρμήθη ἐκ τοῦ 3ου πληθ. καὶ 3ου ἑν. καθ' ἣν τὸ Κρητ. Θηραῖον καὶ Κερκυραῖον δεικνύουσιν ὁδόν. Ὁ τὸν Δωρισμὸν παραδεξάμενος ὀφείλει ν' ἀπαντήσῃ εἰς τάδε: διατί οἱ ἐπὶ τῶν νήσων Δωριεῖς δὲν ἔσωσαν αὐτὸν τὸν Δωρισμόν;

εἶνε δωρ. τονισμός, ἀποδεικνύει ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐν ταῖς κατὰ τὸν Πόντον χώραις, αἵτινες κατ' οὐδένα τρόπον ἠδύναντο νὰ δωρίσωσιν.

διατί ἐσώθη μόνος οὗτος, οὐχὶ δὲ καί τις ἄλλος, π.χ. λέγομες, τιμάσω, τιμῇς κτλ.; Πρὸς ταῦτα ἡμεῖς οὐκ ἐξαρκοῦντες φρονοῦμεν ὅτι δὲν εἶνε Δωρισμοί, ἀφοῦ μάλιστα ἡ διάδοσις τοῦ α ἀπὸ δύο προσώπων ὁρμωμένου φαίνεται φύσει εὐκολωτέρα ἢ ἀπὸ ἑνὸς μόνου. Ὅτι δὲ τὸ φωνῆεν καὶ ὁ τονισμὸς προσώπου τινὸς ἐπιδρᾷ ἐπὶ ἄλλο, εἶνε εὔκολον νὰ ἐννοήσῃ τις καὶ αὐτός, φέρομεν δὲ καὶ ἡμεῖς τἀκόλουθα. Πάντες τονίζομεν ἐβρέχουμουν ἐκάθομουν, διότι ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ἐλέγετο ἐβρέχεσο ἐβρέχετο καὶ οὕτως ἐτονίσθη καὶ ἐβρέχομην (Προδρομ. I 47 ἤρχομην)· ἤρξατο δὲ ὁ τονισμὸς οὗτος φύσει ἀφοῦ τὸ η ἐγένετο βραχὺ φωνῆεν. Πρὸς δὲ τούτοις ἀφοῦ τὸ ἐποτίζομην ἐγένετο ἐποτίζομουν (*) μεταξὺ τοῦ μῦ καὶ τοῦ νῦ συγκοπέντος μὲν τοῦ φθόγγου ι διὰ τὴν ταχεῖαν προφορὰν (ἐποτίζομ(ι)ν ἀναπτυχθέντος δὲ ἔπειτα τοῦ χειλικοῦ βραχέος u παρὰ τὸ χειλικὸν μ (πρβλ. Trois Poèmes 318 ἐκάθομουν, ἐπέτομουν, 285 ἐκοιμίζομουν, Legrand Chans. 66 ἐκάθομουν ὡρεοκοπόμουν, 204 'ντρεπόμουνα, ἐν Κερκ. ἐρχόμουνα, ἐν Κρήτῃ ἐκάθομουν καὶ ἐκάθουμουν, ἐν Ἑλλάδι ἐρχόμανε κτλ.), ἐντεῦθεν δὲ κατ' ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν προτέραν συλλαβὴν (ἧς ἐπιδράσεως οἱ νόμοι μέχρι τοῦδε οὐκ ἐξηκριβωμένοι) ἐγένετο ἐργάζουμουν, ἐποτίζουμουν (πρβλ. σκοτεῖδι, σκοτούρα ἐν Νάξῳ Νεοελλ. Ἀναλ. II 14 ἐν Ἑλλάδι σκουτούρα ὅπως φαγούρα, κοντὸς ἀλλὰ κουντούρης λελούδια ἐν Μήλῳ, παρ' ἡμῖν λουλούδια, λεχώνα συνήθως, λουχούνα παρ' ἡμῖν, ἐθάμπωσε συνήθως, ἐν Θήρᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ἐθόμπωσε καὶ θομπό, σουσουράδα, παρ' ἡμῖν σεισωράδι διότι ὡρὰ οὐχὶ οὐρὰ ἀπαγγέλλομεν, καὶ ἀντιστρόφως ἡ πρώτη ἐπὶ τὴν β', πολομῶ Μεσ. Βιβλ. Σάθα 27, 28, 29 κτλ.), μετὰ ταῦτα τὸ διττὸν τοῦτο ου μετέ-

(*) Ὁ κ. Def. γράφει ἐν Κουρτ. Μελ. IV 297 Terminatio verbalis -ομην primum in -u'min ac deinde in -u'mun transiit. Ὅτι τοῦτο πλάσμα καθαρόν, ἀποδείκνυται ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς παλαιοτέρας γραμματείας παρατεθειμένων παραδειγμάτων.

ϑη καὶ ἐπὶ τὸ ϑ' πρόσωπον, ὥστε ἐνῷ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἐλέγετο ὑπέσχεσο ἐϐρέχεσο ὅπως ἐτίθεσο, ἐδίδεσο, ὅπως νῦν ἔτι ἐνιαχοῦ τῆς Ἰταλίας ἐgράφεσο Mor. 140, ἔρκεσο αὐτ. 56, ἐghέρεσο = ἠγείρεσο Rivista di Filologia II 439, ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι ἐπλάσθη ὑπέσχεσουν (ἐν trois Poèmes σελ. 48) κατὰ τὸ ἐργάζομουν ὑπέσχομουν, καὶ τέλος ὑπόσχουσουν ἐργάζουσουν κατὰ τὸ ὑπόσχουμουν ἐργάζουμουν.

Τὸ τρίτον πληθ. πρόσ. ἐπέδρασε καὶ ἄλλως ἐπὶ τοῦ τρίτου ἑνικοῦ τῶν βαρυτόνων ῥημάτων, ὥστε ἀντὶ ἤρχετο, ὅπως ἐνιαχοῦ τῆς Ἰταλίας ἔτι λέγεται (πρϐλ. Morosi 140 ἐgράφετο) λέγομεν ἤρχεντον(ε) ἐποτίζεντον(ε), ὅπως ἐν Θήρᾳ καὶ ἄλλαις τισὶ τῶν Κυκλάδων κατὰ τὰ «τὸ μεγαλήτερόντωνε, τὴ δουλειάντωνε τὸ παιδίντου, ἐν οἷς ἀρχῆϑεν ὁ φϑόγγος ντ (=d) εἶχε λόγον, λέγεται καὶ ἡ γυναῖκα ντου, τοῦ σπιϑιοῦ ντου, ἐν Νάξῳ τσοὶ γονοί ντου = τοὺς γονεῖς του. Μόνον δὲ σ προηγουμένου ἀπαγγέλλεται τὸ ταῦ καϑαρόν, ὁ πατέρας Του.

Τὰς ἀναλογίας ταύτας καὶ τοὺς κατ' αὐτὰς προελϑόντας τύπους ἐν τῷ ῥήματι καὶ μάλιστα ἐν τῷ παρατ. τῆς μέσης φωνῆς πολλοὺς καὶ πολυειδεῖς ὄντας, ἅτε ἀλλοτρίους τῆς προκειμένης περὶ τοῦ ἄλφα ἐρεύνης, παραλείπομεν ἐν τῷ παρόντι. Νομίζομεν δὲ ὅτι κατεστήσαμεν πιϑανόν, ὅτι ἀφοῦ τὸ ἤρχουνταν κτλ. κατ' οὐδένα τρόπον δύνανται νὰ ἐξηγηϑῶσιν ἄλλως ἢ κατ' ἀναλογίαν σχηματισμοί, οἱ ἔν τισι χώραις εὔχρηστοι τύποι ἐρχόμανε, ἐϐρεχόμανε *οὐδεμία ἀνάγκη* νὰ ὑποληφϑῶσι Δωρισμοί, ἀφοῦ μάλιστα ἀναμφίϐολοι Δωρισμοὶ ἐν τῇ κλίσει τῆς νέας ἑλληνν. ἐλλείπουσι παντάπασιν.

Ἡ κατηγορία γ) οὐδὲν παρέχει Δώριον, πάντες λέγομεν τιμημένος, ἐτίμησα τιμητικά, πελεκητά, κολλητά, ἐν Ἰταλίᾳ ὁμοίως ἀgαπητὸ Mor. 104 ν' ἀκαπήσῃς Mor. 50, ὁμοίως κατέϐηκα, μνῆμα, τιμᾷς τιμοῦντες οὐχὶ τιμᾶντες κτλ.

Ὅτι δὲ οὐδ' ἡ κατηγορία β) (ἄκουσα ἄλεσα, ἄρμεξα) ἐπιβάλλει ἡμῖν ν' ἀποδεχθῶμεν Δωρισμοῦ ἴχνη, ἐδηλώθη ἤδη ἐν τῇ Ι συμβολῇ.

Ἡ δὲ κατηγορία α) ἀποτελεῖ τὴν μεγίστην καὶ σπουδαιοτάτην διαφορὰν τῆς Νέας Ἑλλην. ἀπὸ τῆς Δωρ. καὶ τὴν μεγίστην ὁμοιότητα αὐτῆς πρὸς τὴν Κοινήν. Τὰ κατ' αὐτὴν πολλὰ ὄντα ἐξετάξομεν κατὰ ὑποδιαιρέσεις.

1) Πάντα τὰ παρὰ τοῖς Δωριεῦσι καὶ Αἰολεῦσιν εἰς -τας λήγοντα ὀνόματα, καθ' ὅσον σώζονται, λήγουσι σήμερον εἰς της ὅπως ἐν τῇ Κοινῇ. ἐργάτης, θεριστής, δαυλίτης, φραχτης, κόφτης, κλέφτης, τρίφτης (= ξύλον μακρόν, δι' οὗ εἰσωθοῦσι τὰ ξύλα εἰς τὸν ἰπνὸν καὶ τρίβουσιν αὐτόν), πετρίτης (ἐν Ἠπείρῳ εἶδος ὄφεως, συνήθως εἶδος ἀετοῦ), δροσίτης (παρ' ἡμῖν εἶδος μύκητος, ἐν Κεφαλληνίᾳ ὁ σίκυος, ἐν Πάρῳ εἶδος σκυλλοψάρου), περάτης (παρ' ἡμῖν ὁ ὁδίτης, ἐν Κεφαλ. ὁ πορθμεὺς) κτλ. Τύποι οἷον κλέφτας πετρίτας εἶνε τοῦ περὶ γλώσσης αἰσθήματος ἡμῶν πάντῃ ξένοι.

2) Οὐδαμοῦ λέγομεν ἀ καλά, μεγάλα, πολλὰ(*) ἀντὶ ἡ μεγάλη, καλή, πολλή· πάντες πανταχοῦ λέγουσιν ταχινή, ῥοδινή, βραδινὴ ἀργαδινὴ (ἀπὸ τοῦ ἀργὰ = ὀψέ, τοῦ ὅλου - δινη ἀπὸ τοῦ βρα*δι*νὴ ληφθέντος) σκολινὴ (παρ' ἡμῖν = ἔνδυμα κατὰ τὰς ἑορτὰς φορούμενον, καὶ ἔπειτα εὐφημιστικῶς ἡ ὗς ὡς δῆθεν τὰ σκολινὰ αὐτῆς ἐνδύματα φοροῦσα), ἱκανή, ἀληθινή, καμωμένη, πατημένη, τυφλή, πέτρινη, ξύλινη, χτιστή, σφαλιχτή, κλειστή, πολιτικὴ (ἐν Κύπρῳ πόρνη) (παρ' ἡμῖν τονίζεται πολίτικη) Χανιώτικη,

(*) Ἐν Σάθα Μεσαιων. βιβλ. VI 276 ἀναγινώσκεται «τὴν ἴσα ν ὁδὸν» ἀλλὰ καὶ ἂν μὴ εἶνε σφάλμα ἀντὶ ἴσαν, οὐδὲν ἀποδεικνύει διότι τὰ λοιπὰ πάντα ἐπίθετα καὶ αὐτὸ τὸ ἴση σχηματίζεται κατὰ τὴν Κοινήν. Ἐν Passow δημοτ. ᾄσμασι 398 ἀναγινώσκεται «δώδεκα χρόνους ἔκαμα στέρφα δίχως μουσκάρι» ἀντὶ στερίφη, ἀλλ' ὁμοίως οὐδὲν ἀποδεικνύει, διότι εἶνε μᾶλλον προσηγορικὸν ἢ ἐπίθετον, καὶ δὴ ὅπως στεῖρος - στεῖρα, χῆρος - χήρα, οὕτω καὶ στέρφος - στέρφα.

Ῥεθεμνιώτικη, καὶ οὕτω πάντα τὰ εἰς -ικὴ ἢ -ικη· ὁμοίως ἀπαλὴ κτλ. κτλ. ἀλλ' ὁμοίως δίκαι̯α, ἅγι̯α (παρ' ἡμῖν ἁγι̯ὰ) δεξι̯ὰ ποι̯ά, παλαι̯ά, τέτοι̯α, δόλι̯α, ἄγρι̯α κτλ. κτλ. Τὸ θηλ. ἄρα ἐπίθετον φωνήεντος προηγουμένου διατελεῖ ἔχον α, συμφώνου δὲ οἱουδήποτε (καὶ τοῦ ρῶ) η (*). Κατ' αὐτὰ λέγομεν λεύτερη, πονηρή, ἄκρη, μικρὴ μαύρη, ἄσπρη, λυγερή, ξερή, χοντρή, ἀλλήθωρη, καρπερή, μισερὴ (οὐχὶ = μισαρά, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ἥμισυς - *μισὸς* καὶ δηλοῖ τὸν οὐκ ἀρτιμελῆ καὶ συνεκδοχικῶς τὸν ἀνεπιτήδειον) λαμπυρή, ζουμερή, δροσερή, βρωμερή, καματερὴ (=ἐργάσιμος ἡμέρα, οὐσ. ἡ βοῦς) τρυφερή, καθαρὴ κτλ. Τὸ δὲ ἦτα ἐν τούτοις δὲν εἶνε Ἰωνικὸν ὅπως συνήθως διδάσκεται, διότι, ὡς γνωστόν, πρώτη ἡ Ἴων. διάλεκτος ἐξηφανίσθη καὶ δὴ ἀπορεῖται, πῶς ἠδύναντο νὰ σωθῶσι τῆς οὕτω ταχέως ἐξαφανισθείσης διαλέκτου τοιαῦτα σπουδαῖα λείψανα. Ἔπειτα κατὰ τὸ χλωρὴ ξερή, μωρὴ κτλ. ἔδει νὰ λέγηται καὶ μοίρη καὶ σπείρη καὶ χήρη καὶ μαχαίρης κτλ. διότι οὐδεὶς λόγος, δι' ὃν ὁ Ἰωνισμὸς οὗτος περιωρίσθη ἐν τοῖς ἐπιθέτοις εἰς - ρος. Τἀληθὲς καθ' ἡμᾶς εἶνε, ὅτι τὰ μὲν οὐσιαστικὰ ἔμειναν ἐν ᾗ ἦσαν θέσει, τὰ δὲ ἐπίθετα μετεκινήθησαν καὶ τούτου ἀπόδειξιν ἔχομεν τόδε : πάντα τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τριγενῆ καὶ δικατάληκτα ἐπίθετα δὲν σχηματίζουσι πλέον τὸ θηλ. εἰς -ος, ἀλλ' ἀείποτε εἰς -η· διότι τοῦτο μὲν τὸ ἦτα ᾐσθάνθημεν ὡς τὴν κυριωτάτην καὶ τοῖς θηλ. συμφωνολήκτοις ἐπιθέτοις ἁρμόζουσαν κατάληξιν, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς II κλίσεως ἐξεβάλομεν πάντα τὰ θηλ. (**) καὶ ἄλλοις μὲν ἐδώκαμεν ἄρσεν. γενος π. χ.

(*) Τοῦτο δὲν ἔχεται ἀπολύτου ἀκριβείας ἐν πᾶσι τοῖς ἰδιώμασιν, π. χ. ἐν Κερκύρᾳ λέγεται βέβαι η, καὶ ἀντιστρόφως ἐν Ἰταλίᾳ ἄgρα= ἄκρα, μαgρὰ=μακρὰ πρβλ. Mor. 102 κέξ.

(**) Τοῦτο ἀληθῶς περίεργον καὶ προσοχῆς ἄξιον, διότι οὕτως ἐπανεφέρομεν τὴν II κλίσιν εἰς τὰ ἀρχαῖα αὐτῆς ὅρια, τ. ἔ. τὰ ἄρσεν. εἰς -ος καὶ οὐδ. εἰς -ον. Τοῦτο ἀγνοοῦσιν οἱ τὰ Ἰαπετικὰ ἐν τῇ νέᾳ ἑλλην. ἀνασκαλεύοντες, διὸ ἐν πάσαις ταῖς γραμματικαῖς ἀναγινώσκεται

τοῖς ὀνόμασι τῶν δένδρων, ὁ βάτος, ὁ πλάτανος, ὁ σφένταμος, ὁ κούμαρος, ὁ κυπάρισσος, ὁ πρῖνος (ὃς καὶ παρ' Ἀριστοφ. Βατρ. 859 πρῖνος ἐμπρησθείς), ἐν Πελοπον. Θήρᾳ καὶ Κύπρῳ (Μεσαιων. βιβλ. Σάθα Ι 310) ὁ ἄμμος, ἐν Κύπρ. ὁ ἔξοδος Ι 135, τοὺς ἐξόδους 123 Μεσ. βιβλ. Σάθα ὁ ὀκτώηχος κτλ. (Τούτων ἔνια εἶχον ἤδη παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις προσλάβῃ τὸ ἀρσ. γένος, π. χ. ὁ Φρύν. ἀποβάλλει τὸ ὁ βῶλος, ὁ βάτος ἀπαντᾷ παρ' Ἀριστοτ. ὁ κόμαρος παρ' Ἀθην. Τὰ κοινὰ λεγόμενα ὑπὸ τῶν παλαιῶν δὲν εἶνε πλέον κοινά, π. χ. ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' οὐχὶ ἡ ἄνθρωπος, μάλιστα ἀντιτίθεται τῷ ἀνθρώπῳ ἡ γυναῖκα, π.χ. Μεσαιων. βιβλ. Σάθα Ι 356 ἡ ἀγάπη τοῦ *ἀνθρώπου* ἔναι . . . εἰ δὲ ἡ σκάλα τῆς *γυναικός*· καὶ Mor. 77 dé *ghinéca* senza *antrepo*, dé speranza senza polemisi. Ὁμοίως ἐν VI Μεσαιων. βιβλ. Σάθα ἀπαντῶσι φράσεις οἷον ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ γυναῖκα, ἢ «ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ συμβία του»· ἡ δὲ αἰτία τούτου κεῖται, ἂν μὴ ἀπατώμεθα, ἐν τούτῳ, ὅτι τὰ εἰς -ος ὀνόματα δὲν ἦσαν πλέον (τῷ 1200 μ. Χ.) αἰσθητὰ ὡς γένους θηλ. Ἄλλοις ἐδώκαμεν τὸ οὐσ. γένος π. χ. τὸ βάσανο, τὰ βάρσαμα (Wagner Ῥόδ. ᾄσμ. 32) τὸ δρόσος τὸ ψῆφος (Μεσαιων. βιβλ. Σάθα Ι 232) κατὰ τὸ πάθος τὸ βάρος κτλ. Ἄλλα μετετρέψαμεν εἰς ὑποκορ. τὸ ἀμπέλι, τὸ σταμνί, τὸ ῥαβδί, τὸ ὑαλί, τὸ νησί, τὸ ὀκτωήχι, τὸ καμήλι κτλ. Ἄλλα μετεβιβάσθησαν κατὰ τὸ φαινόμενον τοὐλάχιστον εἰς τὴν ΙΙΙ κλίσιν, οὕτω π.χ. τὰ ὀνόματα πολλῶν νήσων, ἡ Χιώ, ἡ Σάμω, ἡ Κύπρω, ἡ Τήνω, ἔπειτα ἡ Κόρθω, ἡ Παράδεισω(*) παρ' ἡμῖν ἡ ἄμμω τῆς ἄμ-

---

ὅτι ἡ ΙΙ κλίσις τῆς νέας ἑλλην. περιλαμβάνει ὀνομ. ἀρσεν. καὶ θηλ. εἰς -ος. Ἂν ἠπίσταντο τοῦτο, πόσους ἐπαίνους δὲν θὰ ἀπέδιδον τῇ τοσοῦτον ἀρχαῖα διασωσάσῃ νέᾳ ἑλληνικῇ!

(*) Ἡ μεταβολὴ τοῦ γένους, νομίζομεν, ἐγένετο ἕνεκα τῆς σημασίας τῆς λέξεως, διότι ὁ παράδεισος ἀντίκειται τῇ κολάσει. Ἡ μεταβολὴ αὕτη τοῦ γένους εἶνε συχνὴ ἐν τῇ νέᾳ ἑλλην. μεταξὺ τῶν συνωνύμων. Οὕτως ἑρμηνεύεται ἡ χρῆσις πολλῶν στοιχείων ὡς θηλ. π. χ.

μως, ὅπως ἡ Μαριγὼ τῆς Μαριγῶς, ἡ Ἐλέγκω τῆς Ἐλέγκως, ἡ Χάιδω τῆς Χάιδως. Τὴν κλίσιν ταύτην ἠδύνατό τις νὰ ὑπολάβῃ Δωρικὴν καὶ Λεσβίαν, διότι οὕτως ἐσχημάτιζον ἐκεῖνοι, πρβλ. Ahr. I 118 καὶ II 238, ἔνθα καὶ μεταγενέστεραι ἐπιγραφαὶ ἀναφέρονται πολλὰ παρέχουσαι παραδείγματα· π. χ. C. I. Gr. 1365 Αὐρηλίας Ξενῶς, 1386 Ἀφροδῶς· πρβλ. Kühner Διεξοδ. Γραμμ. I 153, Οἶκον. Περὶ γνησίας προφ. 571, Ahrens Κουν. Περιοδ. III 81 κἑξ. Ἀλλ' ἂν μὴ ἀπατώμεθα, ὁ ἁπλοῦς οὗτος σχηματισμὸς ἀνεπτύχθη ἐν αὐτῇ τῇ Κοινῇ, ὅπως ὁ Ahrens ἐν II 238 ὀρθῶς ὑπέλαβεν, ἀνῄρεσε δὲ ἔπειτα σφαλεὶς ἐν Κουν. Περιοδ. III 81, ἔνθα δουλεύων τῇ ἐσφαλμένῃ ὑποθέσει, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ εἰς -ὼ θηλ. ἀντιστοιχοῦσι τοῖς εἰς -ᾱ πρωτοκλίτοις τοῦ Ἰνδικοῦ ἐξέλαβε τὸν εἰς -ὼ -ῶς σχηματισμὸν τοῦτον ἀρχαιότατον. Ἀπόδειξις δὲ εἶνε οὐ μόνον ἡ ἀκατάληπτος αὐτοῦ διάδοσις, ἂν μόνον ἐκ τοῦ Λεσβίου καὶ Λακωνικοῦ ὡρμᾶτο, ἀλλὰ καὶ ὅτι αἱ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἐπιγραφαὶ καὶ ἄλλων χωρῶν (πρβλ. Ahrens II 238 καὶ 570), τὸ δὲ μέγιστον καὶ Ἰωνικῆς γῆς ἐπιγραφὴ (Τήνου) παρέχει Φειδῶς, Καλλιῶς Αἰαντῶς C. I. Gr. 2338. Οὗτοι δὲ πάντες δὲν ἐδιδάχθησαν ἀναμφιβόλως τὴν γραμματικὴν τῶν Λεσβίων καὶ τῶν τὴν ἄκραν Δώριον λαλούντων, καὶ ἂν ὑποληφθῇ ὅτι πάντες οὗτοι ὁμοίως ἐσχημάτιζον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὀνομ. καὶ αἰτ. εἰς -ὼ ἐσχημάτισαν καὶ τὴν γεν. εἰς -ῶς, ὅπως οἱ Κρῆτες τὴν δοτ. εἰς ῷ ἀντὶ εἰς οῖ C. I. Gr. 2554 Λατῷ, καὶ ὅπως περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, καθ' ἃ ἤδη ἐδιδάχθη ἐν Bezz. Beitr. VI σ. 334 κατὰ τὸ ταμίας ταμίαν ἐλέχθη καὶ ταμία ἀντὶ τα-

---

ἡ ἄλφα ἡ βῆτα, αεῖνε ἰῶτα μοναχὴν κτλ. τὸ ἄλφα δηλ. δηλοῖ τὴν ἀρχήν, πρβλ. αἐγὼ εἰμὶ τὸ α καὶ τὸ ω» καὶ δὴ λέγεται αθἀρχίσω πάλι(ν) ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἢ θἀρχίσω πάλι(ν) ἀπὸ τὴν ἄλφα», κατὰ τὸ ἡ ἄλφα ἐλέχθη ἡ βῆτα, ἡ ζῆτα ἡ λάβδα ἡ ἦτα πρβλ. Annuaire pour les études Grecques 1874 σελ. 229 κἑξ. πρβλ. περὶ τούτων Κουν. Περιοδ. XXIV 47 καὶ Delbrück Συντακτ. Ἐρεύνας IV 5.

μίου, καὶ βραδύτερον κατὰ τὸ πολίτης πολίτην ἐλέχθη καὶ πολίτη ἀντὶ πολίτου. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ ἐν ταῖς διαφόροις πτώσεσι τοῦ ἑν. ἀριθ. τῶν φωνηέντων ποικιλία ἐκρίθη κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους δυσχερὴς καὶ οὕτως εἰσήχθη ἀντ' αὐτῆς ἡ εὔκολος μονοτονία, ὥςε κατὰ τὸ μοῖρα μοίρας μοῖραν τιμὴ τιμῆς τιμὴν ἐλέχθη καὶ Σαπφὼ Σαπφῶς Σαπφώ. Τοῦ φαινομένου δὲ τούτου οὐδὲν ἐν πάσῃ γλώσσῃ συχνότερον.

Ἄλλα τελευταῖον εἰς -ος θηλ. ὀνόματα μετεβιβάσαμεν εἰς τὴν I κλίσιν π.χ. μετ' ἐπεκτάσεως ἡ πλατανιά, ἡ κοπριά, ἡ κουμαριά, ἡ λυγιά, ἡ ἀρκούδα, ἡ δασκάλισσα, ἡ ἀγγέλισσα, ἢ ἄνευ ἐπεκτάσεως ἡ παρθένα, ἡ δασκάλσα, ἡ πλατάνη (Trois Poèmes 23) ἡ κύπερη, ἡ καμήλα, ἡ Σύρα, ἡ ἄνοστη ἡ νόστιμη ἡ ἄπλυτη καὶ οὕτω πάντα τὰ θηλ. τῶν τριγενῶν καὶ δικαταλήκτων εἰς -ος ἐπιθέτων(*). Ὅπως δὲ οὐδεὶς σωφρονῶν θὰ ὀνομάσῃ τὸ ἀκάμωτη, νόστιμη, ξυπόλυτη Ἰωνικά, οὕτω δὲν δικαιοῦται νὰ ὑπολάβῃ Ἴων. οὐδὲ τὰ ξερή, γερὴ (=ὑγιηρὰ) λερή, μωρή, μαύρη, βασταγερὴ κτλ.

Οὐδὲ τὰ ἐπίθετα κακειά, ἀγαπητικειά, γνωστικειά, πολιτικειά, πιστικειά, παστρικειά, μαλακειά, εὐγενικειά, νυφικειά, ἀρρεβωνιαστικειὰ (Νάξος Νεοελλ. Ἀναλ. II 15) ἠθικειὰ (αὐτόθι 47) εὐλαβητικειὰ (αὐτόθι 88) στεφανωτι-

(*) Ἀγνοῶν ὁ κ. Def. τὸ σπουδαιότατον τοῦτο τῆς κλίσεως τῆς νέας ἑλλην. φαινόμενον γράφει ἐν τῷ ἐν Arch. 187—220 δημοσιευθέντι τεμαχίῳ Γλωσσαρίου ἐξ Ὄφεως τὰ ἐπίθετα κατ' ἀρχαῖον τρόπον εἰς ος - ο, ἀνεξόδευτος, ο adj. ἀνέντροπος, ο adj. κτλ. Τὸ ο δηλοῖ τὸ οὐδ. γένος, ὥστε οὕτω φαίνεται διδάσκων ὅτι ἐν Ὄφει λέγεται ἡ ἄνοστ ο ς, ἡ νόστιμ ο ς, ἡ ἀξυπόλυτ ο ς κτλ. Ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἀληθές. Τὸ ἰδίωμα τοῦτο δὲν μετεσχημάτισε μὲν τὰ θηλ. ἐπίθετα εἰς - ος, ὅπως ἡμεῖς, κατὰ τὴν I κλίσιν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀφῆκεν αὐτὰ κατὰ χώραν, ἀλλ' ἐκανόνισε κατὰ τὸ ἡ ἄμμω τῆς ἄμμως, ἡ Κόρθω τῆς Κόρθως, διὸ λέγεται ἡ μαερία ἄνοστ ο ἔνι. Οὐδὲ τὸ ἰδίωμα λοιπὸν τοῦτο διεφύλαξε τὰ θηλ. εἰς -ος ἐν τῇ II κλίσει.

κειὰ Pass. 258, αἱρετικειὰν Μεσ. βιβλ. Σάθα II 58, Κρητικειὰ Ἑλληνικειὰ Ross Reisen III 186 κτλ. εἶνε δωρισμός, διότι τότε θὰ ἀπηγγέλλοντο κακὰ (κ¹), ἐνῷ σήμερον κακὰ (τὸ κ² οὐρανικὸν οὐ λαρυγγικόν). Ἐγράψαμεν πάντα διὰ τοῦ *εια* ὑπολαβόντες αὐτὰ κατ' ἀναλογίαν σχηματισμοὺς πρὸς τὸ γλυκειὰ πρικειά, θηλυκειά, ἀψειά, βαθειά, μακρειὰ κτλ. Οὐχ ἧττον ἀνομολογοῦμεν ὅτι καὶ ἄλλη ἐκδοχὴ καὶ γραφὴ εἶνε δυνατή. Ἐν Κρήτῃ ἡ ἀναλογία αὕτη δὲν εἶνε ἐκτεταμένη ὅπως ἐν Ἑλλάδι.

Ὁμοίως εἶνε πᾶσι δῆλον ὅτι τὰ προσηγορικὰ ὀνόματα, οἷον ἡ κακομοίρα (ὁ κακομοίρης) κακονοῦσα (κακονούσης) χρυσομαλλοῦσσα (χρυσομαλλούσης) ἡ διαόλα (Νάξου Νεοελλ. Ἀναλ. II 12), τηγανίτα Κεφαλληνίας Νεοελλ. Ἀν. II 231 (παρ' ἡμῖν ὁ τηγανίτης ὅπως καὶ παρὰ παλαιοῖς) ἡ καμπούρα (ὁ καμπούρης) ἡ κακούργα, ἡ δούλα (ὁ κακοῦργος, ὁ δοῦλος) κτλ. δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπολη-φθῶσι Δωρισμοί.

Εἰ καὶ καλῶς ἠξεύρομεν ὅτι τὴν περὶ τῶν θηλ. ἐπιθέτ. ἐξέτασιν δὲν ἐξηντλήσαμεν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τοσοῦτον, ἐλπίζομεν, κατεστήσαμεν διὰ τῶν ἀνωτέρω ἀναμφίβολον, ὅτι Δωρισμὸς ἐν τοῖς ἐπιθέτοις δὲν ὑπάρχει.

3) Τὰ δὲ κατὰ τὰ οὐσιαστ. θηλ. τῆς Ι κλίσ. δὲν εἶνε τοσοῦτον ἁπλᾶ. Ἀναμφιβόλως οὐδὲν θαῦμα, ἂν που σώζωνται καί τινες τύποι ὑπὸ τοῦ μετὰ τῆς Κοινῆς εἰσβαλόντος Ἀττικοῦ πολιτισμοῦ καὶ χριστιανικοῦ θρησκεύματος μὴ ἀντικατασταθέντες, ἀλλ' οὗτοι εἶνε ἐλάχιστοι καὶ δὲν δύνανται νὰ ὁρίσωσι τὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης, ὅπως ἐν τοῖς ἑξῆς θὰ ἐκτεθῇ. Ὅπως δὲ ἡ τῶν φαινομένων ἐπίσκεψις εὐσύνοπτος καταστῇ ὑποδιαιροῦμεν τὰ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην εἰς 4 μέρη λαβόντες πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὴν σημασίαν καὶ τὸν τονισμόν, διότι ἀμφότερα ἔχουσι δύναμιν.

α) Τὰ προπαροξύτονα καὶ ὅσα παρ' Ἀττικοῖς εἶχον α ἔχουσιν αὐτὸ καὶ σήμερον, οἷον θάλασσα, μέλισσα, κόρυ-

ζα, σμύναιρα ἀντὶ (σ)μύραινα(*), γέννα, ψώρα, τρῦπα, δόξα, λύρα, πέτρα, ἄδεια, ἀδικία, αἰτία κτλ. κτλ.

β) Πάντα τὰ ὀξύτονα προσηγορικὰ ἔχουσι τὸ η ὅπως παρ' Ἀττ. π. χ. κεφαλή, κορυφή, αὐλή, γῆ(ς), πηγή, ψωλή, αὐγή, φωνή, μηχανή, ψυχή, πιθαμή, φακή, ἀλυκή, χολή, λαβή, πληγή, χορδή, ἀςραπή, βροντή, βροχή, ἀλοιφή, λιτὴ Morosi 47 ἀρτιμὴ (=τὸ πασχαλινὸν ἐν νηστησίμῳ ἡμέρᾳ Κεφαλλ. Νεοελλ. Ἀν. 171, ἀσπροσυρμὴ αὐτόθ. 172, καλαμωτὴ 211, γυνὴν Κορ. Ἀτ. I 335, 337, ζυγὴν Μεσαιων. βιβλ. Σάθα II 178, ἀκτὴ (Κάσου) Ross Reisen 175, Σορωνὴ (αὐτ. III 101) χωρίον ἐν Ῥόδῳ, Ἀποστροφή, χωρίον ἐν Κῷ (Ross III 138) κτλ.

γ) Πάντα τὰ ἀφῃρημένα ὀξύτονα καὶ παροξύτονα λέγονται μετὰ τοῦ η (**) π. χ. τιμὴ 'ντροπή, ἀκουὴ (τὸ ου οὐκ ἐπικὸν ἀλλὰ κατὰ παρετυμολογίαν ἐκ τοῦ ἀκούω) τύχη, ἀνάγκη, καλωσύνη κακωσύνη καὶ πάντα τὰ εἰς -σύνη, ἀπάτη, νίκη, γνώμη, ἀνεμορριπὴ Κεφαλλην. Νεοελλ. Ἀ-

---

(*) Παντάπασιν ἀδιανοήτως ἀναγινώσκεται τοῦτο ἐν Trois Poèmes 247 σμέριναν τὴν θαλασσίαν ἀντὶ σμαίρυναν=(σ)μύραιναν, πρβλ. φαιλόνι ἀντὶ φαινόλιον.

(**) Δύο μόνας ἐξαιρέσεις τούτου γινώσκομεν τ. ἔ.]πνογὰ καὶ ἀναπνογὰ=πνοὴ καὶ ἀναπνοή, καὶ ἀκουὰ=ἀκοὴ ἃ ἐκ Κεφαλ. ἀναφέρει ὁ κ. Τσετσέλης ἐν τῷ ἀξιολόγῳ Γλωσσαρίῳ τῆς Κεφαλληνίας Νεοελλ. Ἀναλ. II 296 καὶ 152. Τὸ μιὰ βολὰ δὲν εἶναι ἐξαίρεσις, διότι εἶνε μεταγενέστερος σχηματισμὸς κατὰ τὸ συνώνυμον φορά, ἐν Passow Δημ. ᾄσμ. 268α ἀναγινώσκεται ὁ κατ' ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν ἀμφοτέρων προελθὼν σχηματισμὸς φολά, ὃς ἐν Κρήτῃ συχνός. Ὅτι δὲ οὐκ ἀρχαῖον τὸ βολὰ μαρτυροῦσι τὰ ἀποβολὴ = ἡ κόπρος καὶ τὰ ἴχνη τοῦ λαγοῦ, τὸ παραβολή, ὅπερ παρ' ἡμῖν οἱ γεωργοὶ ἐπιφωνοῦσι πρὸς τοὺς βόας, ὅπως παραβάλωσι=προσεγγίσωσι, πλησιέστατα δένδρου τινὸς διελάσωσιν, τὸ ἀναβολή, τὸ διαβολή, τὸ ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I 417 Λέσβιον ποδοβολή, τὸ ἀθιβολὴ ἀντὶ ἀντιβολή, οὗ τὸ τ ἐγένετο θ ὅπως ἐν Κυπρ. Νόμοις Μεσαιων. βιβλ. Σάθα VI 516 καὶ 513 ἀποφανθικῶς, πρβλ. καὶ Βοιωτικὸν ἔχωνθι· πρβλ. G. Meyer Ἑλλην. Γραμμ. 206—212.

ναλ. II, ἀπομονὴ ἀντὶ ὑπομονή, παραμονὴ μονὴ (Κύπριον) Φιλ. IV 432, ἀπαντοχὴ ἀντὶ ὑπαντοχὴ (ὑπ-αντ-έχω, οὐχὶ κατὰ Κοραῆν ἄπαντα- ἔχω) προσ-ἐξ-περι-ἀποχή, ἀ-ποδοχή, πλάνη, συλλογὴ καὶ Νεοελλ. Ἀναλ. I 400 Λεσβ. διαλογὴ = σκέψις (ἡ σημασία αὕτη τοῦ συλλογὴ καὶ διαλογὴ ἐπῆλθε κατόπιν ὑποχωρητικῶς ἐκ τῶν ῥημάτων συλλογίζομαι καὶ διαλογίζομαι) ταγὴ δια-ὑποταγή, θροφὴ (=τροφὴ) τριβή, πλοκὴ καταμπλοκὴ Μεσαιων. βιβλ. Σάθα II 358, κατα-δια-συναστροφὴ (=συναναστροφὴ κατ' ἀποβολὴν τῆς ἑτέρας τῶν δύο ὁμοίων συλλαβῶν, πρβλ. ποιμάνωρ=ποιμενάνωρ, καὶ ἄλλα ἐν Leo Meyer Συγκρ. Γραμμ. τῆς ἑλλην. καὶ λατ. γλώσσης I, 281), ἀγάπη, ἀπὸ κοπῆς (σημείωσε τὴν ἀπὸ μετὰ γενικῆς ἐν ταῖς ἐπιρρηματικαῖς ταύταις φράσεσιν) ἀπὸ χαραγῆς, σκέπη, σιωπὴ σιγή, συν-αρμογή, καταρροή, ἀναφανὴ Φιλ. III 435 ζάλη, σφαγή, παρα-συνδρομή, λύπη, ταραχή, ἀνταμοιβή, ζωή, ἀρχή, φωνή, ἀφορμή, δοκιμή, εὐχή, φυγή, πληρωμή, ἀλλαγή, ῥαφή, μάχη (ἡ ἐκ λόγων διαφορὰ ὅπως ἐν Βεκκ. Ἀνεκδ. I 105 ὁρίζεται) δίκη κατα-, ἑορτή, ὀργή, τέχνη, ἀνατολή, γραφή, στέγη, στέγνη, διδαχή, βαφή, βοή, φοσκὴ = βοσκὴ (Μακεδ.) Φιλ. III 226, σπουδή, φυλακή, ἀποστολὴ Λεσβ. Νεοελλ. Ἀναλ. I 365, πομπὴ Κεφαλλ. Νεοελλ. Ἀναλ. II 298 καὶ Κορ. Ἡλιοδωρ. 173. προκοπή, ἀποσκαφὴ Νεοελλ. Ἀναλ. II 355, στιγμή, φήμη, μνήμη, θανὴ Διγεν. Σάθα καὶ Legr. 1463, ἀναλοχὴ ἀναμιγή, βαρβαρόθερμη Νεοελλ. Ἀναλ. II 176 Κεφαλλ. κτλ.

δ) Τῶν παροξυτόνων δὲ προσηγορικῶν τὰ πολλὰ μὲν προφέρονται μετὰ τοῦ η, π. χ. δάφνη, σκάφη, χιούτη, πάσπαλη ἐν Κεφαλλ. Νεοελλ. Ἀναλ. II 228, παρ' ἡμῖν πασπάλη, ἐν Κύπρῳ πασπάλα, ζύμη, ὕλη Κεφαλ.Ν.Ἀναλ. II 339 ἀλεκάη=ἠλακάτη Morosi 159, μερσύνη Pass. δίς. 556, κόχη=κόγχη, ἄχνη Νεοελλ. Ἀναλ. II 2 Νάξου, ἀμασκάλη (παρ' ἡμῖν ἀμπασκάλη, ἐν Ἰταλ. βασκάλη) σκάφη, ἡ στάνη, ἡ στάχτη, κύμβη = ὕβος Φιλ. IV 431 (Κύ-

πριον), ἡ πλάτη ἡ ὠμο-, ἀθάλη, θρύμπη (ἐν Κεφαλλ. θρούμπη καὶ θρούμπα, ἂν σώζηταί που ὁ ὑπὸ Εὐσταθ. 1828 μνημονευόμενος τύπος θρύμβος, ἀγνοοῦμεν) ἄκρη (ἐν Κρήτῃ ἄκρα), ζώνη, δούλη (οὕτως ἀναγινώσκεται διαρκῶς ἐν τοῖς Κυπρ. Νόμοις), ζέστη, βονικὴ (ἡ ὄνος ἐν Κύπρῳ) γίστη=κίστη, ὁμοίως Κύπριον, κόρη, ἐν Κύπρῳ δηλοῖ σῦκον σταφιδωθὲν Φιλοστ. IV 431, πάχνη = φάτνη - πάθνη (πρβλ. ἔχνος = ζῷον ἀντὶ ἔθνος) νύφη (τὸ συννυφάδα εἶνε ὑποχωρητικὸς σχηματισμὸς ἐκ τοῦ συννυφάδες ὅπως λαμπάδες λαμπάδα), ἀράχνη, ἀμούργη = ἀμόργη Φιλιστ. IV 510 ἐκ Κρήτης, θήκη-συν-δια-, λεύκη (σὲ λεύκη μὴ σταλιάσῃς)· κοίτη, σπάθη (=ξύλον ἐν σχήματι σπάθης, δι' οὗ κατεργάζονται τὸ λίνον) σκόλη (διατί βαρύτονον;), χλώρη, χλόην Μεσαιων. βιβλ. Σάθα II 379, λίμνη, Κρήτη, Σύμη Ross III XI, Ἀνάφη 13, τὴν Κώμη (Μήλου) III 114 Χάλκη (= νῆσος παρὰ τὴν Σύμην) Ἰθάκη, λόχη (= λόγχη = γλῶσσα πυρὸς καὶ ὀξὺ ἄλγος) πεύκη, κλίνη, στάφνη (=στάθμη), πήχη, παλάμη, θαλάμη, κακκάβη Κεφαλλ. Νεοελλ. Ἀν. II 210, κολώνη αὐτ. 226 ὄνομα τόπου· λεκάνη (καὶ λεγιένι ἐκ τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων παραφθαρέντος λεγιὲν κατὰ Κορακῆν) Γιάλη = Αἰγιάλη ἐν Ἀμοργῷ Ross I 117. μαλόχη καὶ μελόχη ἐν Calimera Mor. 99, σφεντόνη Mor. 109. ἡ φράχτη Rivista di Filol. II 567 καὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ Arch. 276, ἐν Κύπρῳ καὶ Τραπεζ. φρακτὴ Arch. αὐτόθι, δουκάνη = τυκάνη (Κυπρ. Φιλ. 439.

Ἄλλα δέ τινα ἔχουσιν α, π. χ. χελώνα, καλύβα (ἐν Legr. Bibl. Grec. 146 καλύβη ἀλλὰ τὸ χωρίον δὲν φαίνεται καλῶς ἔχον), ἀθερίνα, βελόνα, ζεύλα (=ζεύγλη) σμίλα (κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θεογνώστου ἐν Κραμήρου Ἀνέκδ. Ὀξων. II 110 «σμιλὴ ὀξύτονον» φαίνεται τὸ ἡμέτερον ἄλλως ἔχον, πρβλ. καὶ σμῖλα ἐν τῇ Ἀνθολ.) κουρούνα, κίχλα καὶ τσίχλα (τὸ κίχλα ἀπαντᾷ συχνότατα παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις, κατ' Εὐστάθ. οἱ Δωριεῖς ἔλεγον τρισυλλάβως κιχήλας, πρβλ. Ἐπιχαρ. ἀπόσπ. 108 παρ' Ahr.

II 455 ἐλαιοφιλοφάγους κιχήλας), τρίγλα (ἀλλὰ τοῦτο παλαιόν, εἰ καὶ ὁ Ἀττ. τύπος λέγεται τρίγλη, ὁμοίως τὸ σκίλλα καὶ ἀθάρα), βούφα Κύπριον, λέγεται Φιλιστ. III 437 ταὐτὸν τῷ ὑφὴ (ἀλλὰ καὶ τὸ α καὶ τὸ β καὶ τὸ μέγιστον ἁπάντων ὁ ἀναβιβασμὸς τοῦ τόνου παρέχει δυσκολίας ἀνυπερβλήτους) μολόχα (περὶ τοῦ ο ἰδὲ Ἀθην. II 58 d «ἐν πολλοῖς ἀντιγράφοις εὗρον τοῦ Ἀντιφάνους Μίνωος διὰ τοῦ ο γεγραμμένον «τρώγοντες μολόχης ῥίζαν»), τὸ σκορδούλα καὶ Καρδαμούλα ὑπελήφθησαν ὅτι ἔχουσι τὴν κατάληξιν -ουλα, καὶ δὴ οὐδὲν ἀποδεικνύουσιν. ἀκόνα, σφενδόνα, μλίνα (Μακεδ. Φιλιστ. III 212) = πλακοῦς πρβλ. Κραμ. Ἀνεκ. II 114 μελίνη = κέγχρος. Ἐν Νεοελλ. Ἀν. I 425 φνίκα = φοινικὶς ἢ φοινικῆ. Ἀθήνα Θήβα Πάτρα, ὧν τὸ α φαίνεται ἔχον αἰτίαν ἐν τούτῳ, ὅτι ἦσαν πληθ. ἀριθ., πάντως δωρισμοῦ δὲν δύνανται νὰ εἶνε τεκμήρια (Ἀθήνα), πήχα Νεοελλ. Ἀν. II 152 (ἀλλὰ διατί δὲν εἶνε πΑχα;), αὐτόθι 254 μυρσίνα, 260 μουργάνα καὶ μούργα (=ἀμόργη; πρβλ. Θεόγνωστον Κραμ. Ἀνεκδ. II 13 τὸ δὲ ἀμοργὴ ἐκ τοῦ ῥήματος τοῦ ἀμέργω γέγονεν· σημαίνει δύο· τὴν ὑποστάθμην τοῦ ἐλαίου καὶ τὴν τρύγα τοῦ οἴνου), αὐτ. 304 ῥίνα, αὐτ. γούμενα (=ἀγομένη)(;) τσικνίδα ἢ τσουκνίδα (παρ' ἡμῖν ἀγκινίδα) ἐκ τοῦ κνίδη(!), μούχλα (ἐκ τοῦ ὁμίχλη(?), Νεοελλ. Ἀν. I 410 λούβα=λώβη, παρ' ἡμῖν ἡ σάρπα = σάλπη, ἄν τις ταὐτίσῃ τὸ φούχτα ἢ χούφτα πρὸς τὸ παρ' Ἡσυχ. πύκτας: γρόνθους, ἀγωνιστάς, φαίνεται δωρίζον, δύναται δ' ὅμως νὰ εἶνε καὶ μεγεθυντικὸν ὅπως ἔπειτα θὰ δηλωθῇ· ὁ κ. Χαλκιόπουλος ἐν Κουρτ. Μελ. V 367 ἀναφέρει σκάφα καὶ ῥΗνΑ=εἰρήνη (εἶνε ἀφῃρημένον ἢ προσηγορικόν;) Λένα = Ἑλένη, ἐν 344 βουτίνα, ὃ λέγει=βυτίνη, καὶ 375 ῥετσίνα, ὅπερ ὅμως ξένον, τὸ δαμάλα μεγεθυντικόν. Ὁ Ross II 114 ἐκ Καλύμνου ἀναφέρει ἀγία ΕἰρΑνΑ, ὅπερ ἀληθῶς φαίνεται δωρίζον, πρβλ. ὅμως «κυράνα μας σε θέλει» Βρυκόλακας Kind Anthol. 98, τυράννα Rivista di Filol. II 393. Ἐν Μεσαιων.

βιβλ. Σάθα ΙΙ 413, 415, 416 ἀναγινώσκεται Ἑλένα, ἀλλ' οὐδὲν ἀποδεικνύει, διότι ἦτο Γαλλίς, ὁ ἀδελφός της ὠνομάζετο Ἀποστόλες. 173 αὐτ. καὶ 226 φάμα ἀλλὰ πιθανώτατον ὅτι εἶνε ξένον. 193 αὐτόθι καὶ VI 183 ὀπνὰν = ἀναπνοήν, ἡ λέξις ἀναγινώσκεται καὶ παρὰ Δουκαγκίῳ, ἀλλὰ πόθεν καὶ πῶς ἔχει; αὐτ. ΙΙ 164 γούφα, ὃ ἑρμηνεύει ὁ κ. Σάθας ἐκ τοῦ γύπη, ἀλλὰ διὰ τὸ φ ἀντὶ τοῦ π δυσχερές.

Τούτων ἕνια ἀπαντῶσιν ἤδη παρὰ τοῖς Κοινοῖς μετὰ τοῦ α καὶ δὴ οὐχ ὑπὲρ τῆς Δωρικῆς, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς Κοινῆς μαρτυροῦσιν, π. χ. ἡ κίχλα, ἡ ζεύγλα, ἡ ῥίνα, ἡ ἀθάρα κτλ. ἄλλων ἡ παραγωγή, ὅπως ἤδη ἐδηλώθη, λίαν ἀμφίβολος· ἄλλα δὲ ὅμως ἀπαντῶσι μόνον ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ. μετὰ τοῦ α, ὥστε τώρα τίθεται τὸ ζήτημα, ἂν ταῦτα εἶνε Δωρισμοὶ σωθέντες, ἢ πλάσματα νέα. Μέχρι τῆς σήμερον τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν ὑπῆρχε, διότι οὐδεὶς ἠθέλησε νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν, προηνέχθησαν δὲ μάλιστα ἀείποτε ὡς τὰ ἀσφαλέστατα τοῦ Δωρισμοῦ τεκμήρια(*).

Ὁ ἀναλογιζόμενος δ' ὅμως ὅτι οὐδαμοῦ ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ λέγεται τῷ ἀνθρώπῳ ἀλλὰ πανταχοῦ τοῦ ἀνθρώπου, οὐδαμοῦ τὼς ἀνθρώπως ἢ τὸς ἀνθρώπος ἀλλὰ τοὺς ἀ(ν)θρώπους, οὐδαμοῦ φέρομες, ἠρώτη, νικῇ κτλ. τ. ἔ. ὅτι ἐν τῇ κλίσει οἱ κοινοὶ τύποι ἐπικρατοῦσιν· ὅτι πάντα τὰ ἀφῃρημένα (πλὴν δύο ἐκ Κεφαλληνίας πνογὰ ἀκουὰ) ὀξύτονα καὶ παροξύτονα καὶ πάντα τὰ ὀξύτονα προσηγορικὰ(**) πάντα τὰς εἰς -της ἄρσεν. πάντα τὰ εἰς -τῆς θηλ. τῆς τρί-

(*) Ἐν Κουρτ. Μελ. IV 292 γράφει ὁ κ. Def. βουκάν α habes a doricum, ἐν 281 τόφλα cum a dorico, ὁμοίως 279 τρουπένα, καὶ 315 ἄλλα.

(**) Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπολη φθῶσιν οἱ ἀνωτέρω κατάλογοι πλήρεις, πιθανώτατα θὰ δυνηθῇ νὰ αὐξήσῃ τις αὐτούς· ἀλλ' ἂν μὴ ἀπατώμεθα, οὐχὶ πρὸς βλάβην ἢ ἀνατροπὴν τῶν λεγομένων.

τῆς κλίσεως κλίνονται κατὰ τὴν Κοινήν, οὐδὲν δὲ Δωρισμοῦ ἴχνος παρέχουσιν, δὲν θὰ ὑπολάβῃ ἡμᾶς τολμηροὺς ὑποπτεύοντας τὴν γνησιότητα τούτων, καὶ θὰ θελήσῃ, ἐλπίζομεν, μεθ' ἡμῶν νὰ ζητήσῃ διέξοδον ἐκ τῆς πιεζούσης ἀμφιβολίας.

Αἰτία δι' ἣν τῶν ἀφῃρημένων μὲν σχεδὸν οὐδὲ ἕν, τῶν προσηγορικῶν δ' ἔνια λήγουσιν εἰς α εἶνε, νομίζομεν, ὅτι τὰ ἀφῃρημένα ἀνεπίδεκτα ὄντα μεγεθύνσεως ἔμειναν ἀμετάβλητα, τὰ δὲ συγκεκριμένα δυνάμενα νὰ λάβωσι μεγεθυντικὴν δύναμιν λαμβάνουσι πρὸς τοῦτο μεγεθυντικὴν καταλῆξιν α, ἣν οἱ λαλοῦντες μεταχειρίζονται ἐκ σχηματισμῶν μεγεθυντικῶν ὀνομάτων, καὶ ἧς τὰ χαρακτηριστικὰ δύο, α) ὅτι πάντα τὰ δι' αὐτῆς σχηματιζόμενα εἶνε παροξύτονα, καὶ β) ὅτι πάντα εἶνε θηλυκά. Προστίθεται δὲ συνήθως εἰς ὑποκοριστικῶν θέματα (ἐντεῦθεν ἴσως ἔχει τὴν αἰτίαν τὸ παροξύτονον, διότι τῶν ὑποκοριστικῶν τὰ πλεῖστα εἶνε παροξύτονα), π. χ. ἡ κεφάλα - τὸ κεφάλι, τὸ τραπέζι - ἡ τραπέζα, τὸ μαχαίρι - ἡ μαχαίρα, τὸ ἀγκάθι - ἡ ἀγκάθα, τὸ περόνιον - ἡ περόνα, τὸ χέρι-ἡ χέρα, τὸ κουτάλι - ἡ κουτάλα, τὸ περιστέρι - ἡ περιστέρα, τὸ τουλούπι - ἡ τουλούπα (τολύπη), τὸ κολοκύθι - ἡ κολοκύθα, τὸ κομμάτι - ἡ κομμάτα, τὸ κανάτι - ἡ κανάτα (κάνης - κάνητος κανήτιον), τὸ μολόχιον - ἡ μολόχα, τὸ σταμνὶ - ἡ στάμνα, τὸ ῥαβδὶ - ἡ ῥάβδα, τὸ τυρὶ - ἡ τύρα, τὸ βελόνι - ἡ βελόνα, τὸ χελώνι - ἡ χελώνα, τὸ καλύβι - ἡ καλύβα, τὸ σμιλίον - ἡ σμίλα, τὸ (βρακο)ζώνι-ἡ βρακοζώνα (τὸ ἁπλοῦν ἐν Κρήτῃ ἡ ζώνη), τὸ παννὶ ἡ πάννα (σᾶν τοῦ ψωμᾶ τὴν πάννα) κτλ. κτλ.

Περὶ τούτων, διέλαβεν ὁ κ. Def. ἐν Νεοελ. Ἀναλ. I 460 διὰ βραχέων, ἀλλὰ δὲν ἐνόησε τὸ φαινόμενον, διότι γράφει «ἐκτὸς δὲ τοῦ μαχαίρι *διετηρήθη* καὶ ὁ τύπος *μαχαίρα* (sic), τοῦτον λοιπὸν μεταχειρίζεται ἡ γλῶσσα οἰκονομικῶς πράττουσα ὡς αὐξητικόν». Ἧττον ἐσφαλμένως πραγματεύεται περὶ αὐτῶν ὁ κ. Δόσιος ἐν Beiträge

σελ. 29 λέγων ὅτι τὸ α ἀντὶ τοῦ η ἐν τῷ κεφάλα κουτάλα προῆλθεν ἐκ τῆς τάσεως τῆς νέας ἑλλην. εἰς τὸν *Δωρισμὸν* τοῦτον καὶ πρὸς τούτοις εἰς *δήλωσιν μεγεθυντικῆς σημασίας*. Ἀλλ' ἀμφότεροι παρεῖδον καθ' ὁλοκληρίαν τὴν διαφορὰν τοῦ τονισμοῦ καὶ ἐν ἐνίοις τῆς κλίσεως. Τίνα θαυμαστὴν οἰκονομίαν ἀνέπτυξαν οἱ λέγοντες ὥστε νὰ καταβιβάσωσι μὲν τὸν τόνον ἐν τῷ μαχαίρα τραπέζα, ἀγκάθα κτλ. οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῷ μέλισσα, θάλασσα, κόρυζα κτλ.; ἢ τίς περίεργος δωρισμὸς ἀνεβίβασε τὸν τόνον ἐν τῷ κεφάλα, σταφύλα, περιστέρα κτλ. μετέβαλε δὲ καὶ τὴν κατάληξιν ἐν τῷ ῥάβδα κτλ. καὶ τὸ γένος ἐν τῷ τύρα, κομμάτα, ἄρνα, χωράφα, αὐλάκα, κρομμύδα, ψάθα, ἀμμάτα κτλ.;

Ἐν τούτοις ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ μὴ βλέπωμεν οἰκονομίαν ἀνοικονόμητον καὶ Δωρισμόν, ἀλλὰ μόνον νέους σχηματισμούς, οἵτινες ἐνῷ σαφέστατα διαστέλλονται τῶν τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἄρσεν. καὶ οὐδετέρων πασῶν τῶν κλίσεων, ὁμοίως καὶ τῶν προπαροξυτόνων καὶ ὀξυτόνων θηλ. πασῶν τῶν κλίσεων, συμπίπτουσι κατ' ἀνάγκην τοῖς παροξυτόνοις θηλ. τῆς Ι κλίσεως(*) καὶ οὕτω φαίνονται κατὰ πρῶτον ἐξαίρετοι Δωρισμοὶ ἀπατῶντες τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὰ τὸν Ἀπόλλω δὲν θὰ ἀπατήσωσι τοῦ λοιποῦ οὐδένα.

Πιθανὸν νὰ παρατηρήσῃ τις ἡμῖν, ὅτι τὸ α τοῦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ τὴν ἀρχὴν ἐν Δωρικαῖς λέξεσι τῆς Ι κλίσεως. Ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν δυνάμεθα ἐν τῷ παρόντι ν' ἀποφανθῶμεν μετὰ βεβαιότητος περὶ τούτου, παρατηροῦμεν δὲ μόνον ὅτι εἴτε ἐκ Δωρ. λέξεων ἔχει τὴν ἀρχήν,

(*) Ὅτι δὲ πολλάκις ὑποχωρητικῶς δημιουργοῦντες ἐπανερχόμεθα κατὰ τὸ φαινόμενον εἰς πρωτοτύπους τύπους καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶνδε: λιβάδι, ἀλλὰ ξερολίβαδ ο, ποτάμι - ξεροπόταμ ο, κρομμύδι - σκιλλοκρόμμυδο, ἀμμάτι - ὁ πονέμμ α τ ο ς, παιδί - παλαιόπαιδ ο, φαγητὸ - πιοτὸ - λέων ἀφαγόπι ο ς ἐν στ. 162 Ἡμπερίου καὶ Μαργαρώνας, ἐκδ. Legrand κτλ.

εἴτε ἐκ λατ. καὶ Ἰταλ. (κολώνα, κορώνα, πανούκλα κτλ.) εἴτε ἐκ Κοινῶν οἷον μάχαιρα, λύρα, πέτρα, ψεῖρα, ἀκρίδα κτλ. οὐδὲν πρὸς τὸ πρᾶγμα· αἱ λέξεις αὗται δὲν δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι Δωρικαί, ὅπως οὐδ' αἱ μετὰ τῆς καταλήξεως -αρις λατινικαί. Τέλος δὲ καὶ ἂν χάριν τινῶν ὑποληφθῇ ὅτι εἶναι γνήσιαι δωρικαί(*), αὗται εἶνε τοσοῦτον ὀλίγαι, ὥστε κατ' οὐδένα τρόπον δύνανται νὰ παριστῶσι τὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης, ἄλλως καὶ τουρκικαὶ καὶ ἰταλικαὶ θὰ ἔπραττον τὸ αὐτό.

Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχει ἄλλη τις τάξις λέξεων θηλ. παροξυτόνων εἰς -α, οἷον στάλα, νύστα, κάρα (πῦρ), καύλα, σπούδα, σπίθα, παίδα (=βάσανος, παίδευσις), γύρα, γνώρα, ζέστα, κάψα, ἄχνα (παρ' ἡμῖν ἡ ἀναπνοή, ἔπειτα συνεκδοχικῶς τὸ γρῦ, οὐδὲ γρῦ), κλάψα, λείξα Φιλιστ. III 211 (Μακεδ.), καπύρα = φρυγανιὰ αὐτ. 439 (Κύπρ.), σκούνα (τοῦ Τομπάζη), μώρα ὁ ἐφιάλτης ἐν Κεφαλλην. Νεοελ. Ἀναλ. II 267, ἡ νέκρα αὐτ. καὶ ἐν Κερκύρᾳ, ἡ μέτρα αὐτ. 255, ἡ γάνα αὐτ. 185, ἡ γνόφα αὐτ. 191, ἡ γρύλλα = ῥυτίδωμα αὐτ. 192, ἡ τσίμπλα (ἐν Μ. Ε. σιπλὴ καὶ σιφλή, ἀλλ' οὐκ ἐκ τούτων, ἀλλ' ἐκ τοῦ παρωνύμου τσιμπλιάζω, ὃ ἐκ τούτων), ἡ λίμα, ἡ ῥάντα (ῥαντίζω ῥαντὸς) Mor. 20, βράστα Rivista di Filologia II 501, ἀπόφαν. Μεσαιων. βιβλ. Σάθα II 474, 187 καὶ ἀλλ. = ἀπόφασιν, τὴν παίναν = τὸν ἔπαινον αὐτ. 190, ζήλα αὐτόθι 228, 82, 87, 91, 279, 324, 251, καὶ ἄλλα, ἃ παρανοήσας ὁ κ. Def. καὶ ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I 454 καὶ ἐν Arch. 257 ἐξέλαβεν αὐτὰ ὡς Ἰαπετικὰ διασωθέντα ὑπὸ τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ, ἥτις καὶ μεγάλων ἐπὶ τούτῳ ἔτυχεν ἐπαίνων ὅτι «χρησιμεύει πολλάκις εἰς συμπλήρωσιν τῶν διὰ τῶν

(*) Τοιαύτας δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ τὰς ἀνωτέρω ἐκ Κεφαλλ. πνογὰ ἀκουά, τὸ Κρητ. Ἴδα (=ὀροπέδιον ἐπὶ τῆς Ἴδης), τὸ χαλέπα, ὄνομα κώμης, ἀλλὰ καὶ προσηγορ. δηλοῦν τραχεῖαν γῆν, τ.ἔ. χαλεπὴν (τὸ πήχα, δίπλα, βρακοζώνα τῶν Κεφαλλήνων· οὐχί, ἀλλὰ μέγεθυντικὰ) τὸ Καλύμνιον Εἰρ ά ν α, καὶ ἴσως ὀλίγα τινὰ ἔτι.

συγγραφέων παραδεδομένων ἀρχαίων ἑλλην. λέξεων, οὐ σπανίως δὲ ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἐν ταῖς ἐτυμολογικαῖς ἐρεύναις περαιτέρω ἡ αὐτὴ ἡ ἀρχαία ἑλληνική(*)». Arch. 257.

Τὸ ἄτοπον τῆς ἐκδοχῆς ταύτης κατεδείξαμεν ἐπανειλημμένως (πρβλ. Bezz. Beitr. VI 330) ἐξενεγκόντες εἰς φῶς τὸν κίβδηλον τῶν ὀνομάτων τούτων οὐ παλαιὸν χαρακτῆρα.

Ἐννοεῖται δὲ οἴκοθεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνωνται δωρισμοὶ ὀνόματα ξένα, π. χ. γούλα, σκάλα, βέργα, χάρτα, τσάππα, τσίππα, κόρδα, σκρόφα (εἰ καὶ ἀναγινώσκεται παρ' Ἡσυχ. ὑπὸ τὴν λέξιν γρομφὰς) κολώνα κτλ. ἢ ὀνόματα κατὰ μεταπλασμὸν εἰς τὴν Ι κλίσιν μεταβάντα καθ' ὃν ἐν Bezz. Beitr. VI 334 ἐδηλώθη τρόπον, π. χ. ὁ ἔρωτας, ὁ χάρακας, ὁ βώλακας, ὁ λίβας ἐν Κεφαλλ. ἢ λαμπάδα, ἡ ἐλπίδα κτλ. ἢ ὀνόματα κατὰ μεταβολὴν γένους προελθόντα π. χ. ἡ ῥουσοπήλα = τὸ ἐρυσίπελας (ἐν

(*) Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι εὐδόκιμοι καὶ ἐξηκριβωμέναι περὶ τὴν νέαν Ἑλλην. ἐργασίαι θὰ ἀποβῶσιν ὠφέλιμοι καὶ τοῖς περὶ τὴν δόκιμον ἀσχολουμένοις, ὅπως καὶ αἱ περὶ τὰς ῥωμανικὰς γλώσσας σπουδαὶ τοῖς τὴν λατ. ἐξετάζουσιν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξαρθῇ ὅτι γενναῖαι ἐργασίαι μεθ' ὑπομονῆς ἀνάγκη νὰ προηγηθῶσι τούτου. Μάλιστα πρὸς ἐτυμολογίαν τῆς ἀρχαίας ἑλλην. πολὺ βραδέως θὰ γίνῃ ἔλλογος χρῆσις τῆς νέας ἑλλην. διότι πρὸ τούτου ἀνάγκη νὰ ὁρισθῇ, τί ἦτο κατὰ τοὺς διαφόρους αἰῶνας καὶ τί εἶνε σήμερον δυνατὸν καὶ τί ἀδύνατον κατὰ τοὺς περὶ τοὺς φθόγγους καὶ τὴν κλίσιν νόμους πάντων τῶν ἰδιωμάτων τῆς νέας ἑλλην. τ. ἔ. ἀνάγκη νὰ προηγηθῶσι μελέται ἐκτεταμέναι κατὰ τόπους καὶ χρόνους, αἵτινες, ἐννοεῖται οἴκοθεν, δὲν θὰ γίνωσιν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, ἀφοῦ μάλιστα οὐδεὶς μέχρι σήμερον ἐνόησε νὰ θέσῃ τὸ ζήτημα κατ' ἀξίαν καὶ συμφερόντως. Οὐδεὶς ἐχέφρων θὰ πιστεύσῃ τῷ κ. Def. ταῦτα διατεινομένῳ βλέπων, ὅπως ἐν τῇ παρούσῃ συμβολῇ δῆλον καθίσταται, πόσον παρημελημένα καὶ αὐτὸ τοῦτο ἄγνωστος χώρα εἶνε αὐτῷ τὰ τῆς κλίσεως τῆς νέας ἑλλην. Ὅταν δὲ μάθῃ ὅτι ὁ κ. Def. ὀνόματα οἷον κάρα στάλα, νύστα, ὀνομάζει ἀρχαιότατα, καὶ ὅτι τοῖς Λάκωσι λέξεις οἷον κύ ω ς, γροτ θ ί α (=κόνδυλος) γράφως, ὀρῶς ἀποδίδει, θὰ ἐννοήσῃ ὅτι δυσπιστίας ἀπόλυτον ἔχει ἀπέναντι τῶν θαυμάτων τούτων ἀνάγκην.

Κεφαλλ. ῥουσουπήλια), ὁ κόρυζας (παρ' ἡμῖν ἡ κόρυζα), ὁ σκατᾶς (ἐν Κερκύρᾳ ὁ σκατιᾶς), ὁ κερατᾶς, ὁ ξυλᾶς, ὁ ζευγᾶς, ὁ προβατᾶς, ὁ κατσικᾶς, ὁ φουστανελλᾶς κτλ. ἢ ὀνόματα κατὰ μεταβολὴν κλίσεως π. χ. ἡ πέρκα (=ἡ περκὰς Κεφαλλ. Νεοελλ. Ἀν. Π 292). ὁ μάγερας ὁ ποδόγερας (= ὁ ποδόγυρος), ὁ κήφακας (ὁ κηφὴν ἐν Κεφαλλ.) ὁ σφόντυλας, ὁ βάθρακας (Κουν. Περιοδ. XI 234), ὁ μεθύσταχας, ὁ οἰκονομικὸς ἔφορας, ὁ κούφιακας Νεοελ. Ἀναλ. Π 236, ὁ κότσυφας αὐτ. 228 (ἡμεῖς ὁ κοτσυφός), ὁ λύθρινας (= ὁ ἐρυθρῖνος), ὁ πέτεινας Ραλλ. 374, ὁ ζέφυρας Passow 414, ὁ κόντυλας Ross Reisen III 161 κτλ. ἢ ὀνόματα ὑποχωρητικῶς ἐξ ἐπιθέτων σχηματισθέντα π. χ. κατὰ τὸ ἐχθρὸς - ἔχθρα λέγεται ξερὸς - ξέρα, ἁλμυρὸς - ἁλμύρα (καὶ ἁρμύρα) τρελλὸς - τρέλλα, τυφλὸς - τύφλα, φοβερὸς - φοβέρα κτλ. ἢ ὀνόματα ξένας ἔχοντα καταλήξεις(*) π. χ. κορίτσι καραβίτσι, φωνίτσα, ψυχίτσα, ψυχού-

(*) Τὸ τέλος ίτσι - ίτσα ὁ μὲν Ross Reisen III 161 ὑπολαμβάνει =ική, ὥστε λέγει κορίτσι=κορικὴ ἢ κορίκιον, ὅπως παρθενικὴ=παρθένος· ἀλλὰ καὶ ἡ τροπὴ τοῦ κ εἰς τσ, τοῦ τέλους - ικὸς ἄλλως καλῶς σωζομένου, καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς σημασίας ἀπὸ ἐπιθετικῆς εἰς ὑποκοριστικὴν καὶ ὁ παροξυτονισμὸς ἀποβάλλουσι τὴν γνώμην ταύτην· ἄλλοι παράγουσιν αὐτὸ ἐκ τοῦ -ισκη, ἀξιωματικῶς δ' ἀπεφήνατο ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ὁ κ. Def. ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I 437 οὐδὲ ἕνα προφερόμενος λόγον παραπέμπων δὲ εἰς Κουρτ. Μελ. IV 264 ἔνθα ὁμοίως διισχυρισμοὶ οὐδεὶς δὲ ἀποδεικτικὸς λόγος. Ἂν μὴ παντάπασιν ἀπατώμεθα, τὸ -ισκη ξένον τοῦ ιτσι καὶ ιτσα· διότι ἡ τροπὴ τοῦ σκ εἰς τσ καὶ τοῦ η εἰς α παρέχει πράγματα, ὅπερ δὲ συνήθως προσάγεται παράδειγμα τῆς τροπῆς τοῦ σκ εἰς τσ οὐδὲν ἀποδεικνύει, διότι δυνατὸν ἢ μᾶλλον πιθανώτατον ὅτι εἶνε ξένη λέξις, ὅπως καὶ ὁ Σάθας ἐν Μεσαιων. βιβλ. II ὑπὸ τὴν λέξιν καὶ Ζαμπέλιος ἐν Ἰταλοελλην. ὑπέλαβον, τ. ἔ. ὅτι τὸ πετσὶ οὐκ ἐκ τοῦ πέσχος, ἀλλ' ἐκ τοῦ Ἰταλ. pezzo (πρβλ. τομάρι(ον) = δέρμα). Πρὸς δὲ τούτοις τὸ μόνον εἰς - ισκι σωζόμενον, ἐφ' ὅσόν ἡμῖν γνωστόν, ὁποκοριστικὸν φυλάττει αὐτὸ ἀλώβητον, κανίΣΚΙ=δῶρον Legr. Bibl. Gr. 326, Μεσαιων. βιβλ. Σάθα II 106, 107, 108, καὶ ἀντικάνισκον αὐτόθι, ὁμοίως ἐν Ἐρωτοκρ. πολλαχοῦ καὶ ῥῆμα κανισκεύω=δωροῦμαι, ὀνομασθέντος οὕτω κατὰ συνεκδοχὴν τοῦ δώρου

λα γυναικούλα, φαγούρα πεζούρα Ἀγγελίνα προβατίνα ἱερακίνα, λαφίνα δεσποτίνα κτλ. Μάλιστα δὲ πάντων ἀποβλητέα τὰ γελοίως ἠτυμολογημένα, π. χ. ἐκ τοῦ παρ' Ἡσυχ. κύπη ὁ μὲν κ. Def. παράγει ἐν Κουρτ. Μελ. IV 279 τὸ κούπα, ὁ δὲ κ. Χαλκιόπουλος V 345 τὸ γούβα, ἀμφότερα ἐσφαλμένα· ἐν IV 250 ὁ κ. Def. τὸ καρέκλα ἐκ καθεδ-λη velut καθέδρα· ὁ κ. Χαλκιόπουλος V V 352 τὸ τσούρμα (=ἰταλ. ciurma) ἐκ τοῦ τύρβη κτλ. κτλ.

Πιστεύομεν δὲ ὅτι ἀπεδείξαμεν ἐν Bezz. Beitr. VI 334 ὅτι τὸ α ἀντὶ τοῦ ου καὶ η ἐν τῇ γεν. τῶν κατὰ μεταπλασμὸν προελθόντων τοῦ γέροντα τῆς ἀκρίδας κτλ. ὅπως καὶ τῶν πρωτοκλίτων τῆς θάλασσας, τῆς μέλισσας, τοῦ ταμία κτλ. δὲν εἶνε δωρικόν, ἀλλὰ προϊὸν τῆς Κοινῆς.

ἀπὸ τοῦ ἐφ' οὗ προσεφέρετο κανοῦ. Καθ' ἡμᾶς τἀληθὲς ἐδίδαξεν ὁ Mor. 187 εἰπὼν ατὰ ὑποκορ. εἰς - ίτσιος (ίτσης) - ίτσιον (-ίτσιν) π. χ. καλογερίτσης, βυακίτσιν ἐκ τῆς λατ. καταλ. icius - itius.» ἐσφαλμένα δὲ ὁ Heilmeier «περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ῥωμαϊκῆς γλ.» 21 καὶ 32 λέγων αὐτὰ Σλαυικόν, διότι εἶνε πολὺ παλαιότερον τῶν Σλαύων. Ὁμοίως ἀπεφάνθη ὁ κ. Def. ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I 437 καὶ ὑπὲρ τῆς καταλ· - ουλα ὅτι εἶνε ἑλληνικὴ καὶ «ὅτι ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἀρχαῖον - υλη καὶ ἀπαντᾷ πρὸ πάντων εἰς τὰ ὑποκοριστικά.» ἡ δὲ αἰτία, ἣν ἐπιφέρει, «διότι εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν τῆς ἑλλην. γλώσσης ἀντιςοιχεῖ τὸ -υλος υλη πρὸς τὴν λατ. ulus ula» φαίνεται ἡμῖν ἱκανῶς ἀστεία. Πάντες ἐννοοῦσιν ὅτι ἡ νέα ἑλλην. δὲν συνδέεται πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην ἑλλην. ὅτε αἱ ἀντιστοιχίαι αὗται, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἑλλην. ἣ δὲν ἀντεστοίχει πλέον· ἡμεῖς ἀπορροῦμεν πρῶτον, πόθεν προσεγένετο τοῖς ὀνόμασι τούτοις ἡ ὑποκορ. σημασία καὶ δεύτερον διατί αἱ τὴν ἀρχαίαν κατάληξιν υλος-υλη σώζουσαι λέξεις δὲν μετεβλήθησαν, π. χ. δάχτυλο, (παρ' ἡμῖν ὁ δάχτυλας), ὁ σφόντυλος (Μεσαιων. βιβλ. Σάθα II 540 σφοντυλιάν), τὸ σφεντύλι, Τσακων. φόντυλε, τὸ σταφύλι, τὸ κοντόλι (ὁ κόντυλας παρ' ἡμῖν) τὰ κόντυλα, γκόχυλας γκοχύλι (κογχύλιον) ἀγκυλώνω, σκύλλος, ψύλλος κτλ. Τὰς ἀπορίας ταύτας δὲν δυνάμεθα νὰ λύσωμεν, ἂν μὴ ὁμολογήσωμεν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι τὸ ουλα ξένον. Ὁμοίως ἀποφαίνεται ὁ κ. Def. ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I 437 ὅτι τὸ κρηνέλλα ἔχει ἑλλην. κατάληξιν· ἀλλὰ τὸ γυψέλη=κυψέλη νεφέλη ἄνευ τινὸς μεταβολῆς, καὶ δὴ τὸ -ελλα ξένον.

Ὥστε, ἂν τὰ μέχρι τοῦδε διαληφθέντα μὴ εἶνε παντελῶς ἐσφαλμένα, τὸ κατὰ τὴν πρώτην καὶ σπουδαιοτάτην κατηγορίαν Δωρικὸν καὶ Αἰολ. α, τὸ ἐν τῇ κλίσει Ἰωνικῷ Ἀττικῷ καὶ Κοινῷ η ἀντιστοιχοῦν ἐλλείπει ἐν τῇ νέᾳ ἑλλην. σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν, περὶ δὲ ἐπικρατήσεως τῆς Δωρικῆς διαλέκτου οὐδεὶς λόγος.

Ἀλλὰ ἀφοῦ τὰ κατὰ τὴν κλίσιν τῆς νέας ἑλλην. ὡς πρὸς τοὺς Δωρισμοὺς οὕτως ἔχουσιν, ὅπως ἤδη ἐδείχθη, πόσην ἄρα ἐμπειρίαν ταύτης ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ὁ, ὡς αὐτὸς λέγει, ἀπὸ 12 ἐτῶν περὶ τὴν νέαν ἑλλην. ἀσχολούμενος(?) καὶ ταύτης τὴν σπουδὴν καὶ ἔρευναν ἔργον τοῦ βίου του ποιησάμενος (!) κ. Def., ὥστε μετ' ἀξιώματος μεγάλου ν' ἀποφαίνηται ἐν Arch. 65 ὡς πρὸς τὴν κλίσιν (διότι περὶ τοῦ ἄλφα τοῦ πατέρα τῆς ἀκρίδας προῦκειτο) «ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπικρατήσῃ ἡ δωρικὴ διάλεκτος.»; Οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην λέγουσιν ὅτι δύο μόνον στίχοι αὐτοῦ δεικνύουσι πολυχρονίους μελέτας καὶ μεγίστην πεῖραν καὶ γνῶσιν· ἐρωτῶμεν δὲ ἡμεῖς πάντα τὴν ἀλήθειαν σεβόμενον, τί εἶνε τὸ μέγα, ὁ εἷς μόνος στίχος τοῦ κ. Def. παρεστᾷ; καὶ ἂν ἔχῃ δικαίωμα ὁ κ. Def. ν' ἀποκαλῇ τοὺς Ἕλληνας ἀμαθεῖς τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης των;

Λέξεις δημώδεις ἐν τῷ θέματι τὸ Δωρικὸν καὶ Αἰολ. α ἀντὶ τοῦ Ἀττ. καὶ Κοινοῦ η παρεχούσας ἔχομεν ὀλίγας προχείρους· κανάτι (ἀγγεῖον πήλινον) κανητ-, σακάζω = ἀπογαλακτίζω, ἐπί τε ζῴων ἀλόγων καὶ βρεφῶν, σάκασμα ὁ ἀπογαλακτισμὸς (πρβλ. σακίταν ἄρνα Θεοκρ. I 10.). μανίζω, μάνιτα. λάδανος πρβλ. Ἡρόδ. III 112 «τὸ δὲ λήδανον, τὸ Ἀράβιοι καλέουσι λάδανον·» διχάλι=δίχηλον (τὸ παννὶ φαίνεται ξένον), γαλανὸς = λευκὸς (τοῦτο ἀμφίβολον, διότι καὶ ἂν ὄντως ταὐτὸν τῷ γαληνός, παρητυμολογήθη παρὰ τοῦ γάλα, πρβλ. διάλε κ' ἄ σου πιστέψω μπλιό, τὸ γάλα γαλανό 'ναι·» ἔπειτα τὸ γαλήνη σώζει τὸ η)· τὸ λᾶθος (ὁ ὁμοίως ἀμφίβολον, διά τε ἄλλα καὶ διότι ἀλήθεια), σιγανὸς ἀντὶ σιγαλὸς ὁ ἐν Fauriel δημ. ᾄσμ.

μεταφρασθεῖσιν ὑπὸ Müller σελ. 82 ἀναγινώσκεται, καὶ τοῦτο ἀντὶ σιγηλός. Τὸ ἔπιασα οὐχί, διότι οὕτως ἀπαντᾷ ἐν τῇ Γραφῇ «καὶ πιάσας αὐτὸν τῆς χειρὸς» τὸ Δωρ. ἦτο πιάξας· τὸ τηγάνι, περὶ οὗ ἐν Bekk. Ἀνεκδ. I 65 «τάγηνον οἱ Ἀττικοί, τήγανον οἱ Δωριεῖς» Ἀριστοφ. Ἱππεῦσιν 929 «τάγηνον τευθίδων», ὁ δὲ Φώτιος λέγει τὸ τήγανον Ἰωνικόν. Τὸ δὲ βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ τύπος τήγανον ἦτο ὁ ἐν τῇ Κοινῇ ἐν χρήσει· πρβλ. Ἡσυχ. τάγηνον : τήγανον, καὶ τηγανίτης : ἄρτος ἐπὶ τηγάνου γεγονὼς. . .» καὶ τούτου ἕνεκα ἔχομεν καὶ ἡμεῖς αὐτόν. Τὸ κόμμα καὶ τὴν ἄνω τελείαν ἠκούσαμέν ποτε ἐν Κρήτῃ ὀνομαζομένην στάμα, ἀλλὰ τὰ σύνθετα εἶνε ἀπόστεμα (=ἕλκος) (ἐν Κυζίκῳ ἀπόστημα), διάστεμα, κατάστεμα· τὸ μάνα εὐχρήστει καὶ παρὰ τοῖς Κοινοῖς (μαννάριον), ἐν Καλύμνῳ λέγεται τόπος τις 'ς τὸν Δᾶμον Ross II 99, ἐν Ῥόδῳ Δαματρία Ross III 99 τὸ παλαμύδα ἐκ τοῦ πηλαμὺς οὐδὲν ἀποδεικνύει, διότι παρητυμολογήθη πρὸς τὸ παλάμη· τὸ ἀχὸς οὐκ ἐκ τοῦ ἦχος, οὗ καὶ κατὰ τὸν τόνον διαφέρει, ἔπειτα τὸ ἠχᾷ ἀναγινώσκεται παρὰ Passow 188 «ἀκούω τὸν ἄνεμο κ' ἠχᾷ». Ἐν Ἀθήναις λέγεται παναγύρι ὃ καὶ ἐν Μεσαιων. βιβλ. Σάθα II 100 ἀναγινώσκεται, ἐν Κρήτῃ λέγομεν πανηγύρι. Ὁ κ. Χαλκιόπουλος ἀναφέρει ἐν Κουρτ. Μελ. V 367 βᾶτε=βῆτε καὶ στάσου=στῆθι. Καὶ τὸ μὲν βᾶτε δυνατόν, ἂν ὀρθῶς εἶνε γεγραμμένον, νὰ εἶνε δωρισμός (*), ἀλλ' οὐχὶ τὸ στάσου, διότι τοῦτο δὲν ἔχει θέμα τὸ τοῦ II ἐνεργητικοῦ ἀορ. Οἱ τύποι δηλ. οὗτοι τοῦ II προσ. ἐν. τοῦ παθητ. ἀορ. ἐν τῇ προστακτ. καταλήξιν μὲν ἔχουσι σήμερον τὴν τοῦ παθητικοῦ ἐνεστῶτος, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ὁποίου καὶ ἐπλάσθησαν, θέμα δὲ συνήθως τὸ τοῦ παθητ. ἀορ. καὶ χαρακτῆρα τὸν τοῦ ἐνερ. ἀορ. πρώτου,

(*) Εἰκάζομεν ὅτι εἶνε ταὐτὸν τῷ (ἐ)μπᾶτε = εἰσέλθετε, ὃ καὶ ἐν Ἀθήναις· τοῦτο δὲ οὐ Δωρ. ἀλλὰ κατὰ τὸ πατᾶτε, μιλᾶτε, περὶ ὧν ἐν I συμβολῇ· ἡμεῖς ἐν Κρήτῃ λέγομεν (ἐ)μπΗτε, διότι, ὅπως ἐλέχθη, δὲν ἐπηυξήσαμεν ἡμεῖς τὴν εἰς -αω συζυγίαν ὅπως ἐν Ἑλλάδι.

διότι ὁ τύπος οὗτος εἶνε νέος πλασθεὶς κατ' ἀναλογίαν τοῦ τύπου τοῦ πρώτου ἐνεργ. ἀορ. ἐν τῇ προστακτ. τ. ἔ. κατὰ τὸ ξάπλωνε : ξάπλωσε ἐπλάσθη παρὰ τὸ ξαπλώνου τὸ ξαπλώσου, ὥστε χάνε : χάσε=χάνου : χάσου, γράφε : γράψε = γράφου = γράψου, ντρέπου : ντράψου (ἐντράπη), στρέφε : στρέψε=στρέφου : στράψου, καυχοῦ : καυχήσου (ἐκαυχήθη), κρύψου, ἐν δὲ Trois Poèmes 294 κρυβήσου κτλ. ὅπως λοιπὸν ντρέπου : ντράψου οὕτως καὶ στέκου : στάσου (ἐστάθη) καὶ οὐδὲν ἐν τούτῳ δωρικόν(*). Ἐν Νεοελλ. Ἀνάλ. Λέσβιον ἀλακάτη ἀλλ', ἂν μὴ σφαλλώμεθα, οὐδὲν ἀποδεικνύει, διότι ἐν τῷ ἰδιώματι τούτῳ προτίθεται πολλάκις τὸ ἀνεξήγητον ἐκεῖνο α, πρβλ. ἀφανόχτης = φανόπτης, ἀφάκι = ὄμφαξ, ἀμήλιγκας=μήνιγξ, ἀφύλαγκας=φύλαξ, ἀφαλὸς = ὀμφαλὸς - ἀράπα, μεγεθυντικὸν ἐκ τοῦ ῥάπυς, ὃ ἡμεῖς ἐν Κρήτῃ λέγομεν ἡ ῥάπυ τῆς ῥάπυς.

Πολλῷ δὲ πλείους λέξεις παρέχουσιν η ἢ ε, ὅπως ἐν τῇ Κοινῇ, οὐκ α ὅπως παρὰ Δωρ., πρβλ. ἥλιος, ἡλάκι μου Passow 398, ἥσυχος, ἡμέρα, μεσημέρι, Δημήτρις, ἐξαίφνης, ζηλεύω, ζημία, ζητῶ, κηδεύω ἐν Κρήτῃ καὶ Μακεδονίᾳ καὶ Κύπρῳ Φιλ. III 444 ἐν Μεσαιων. βιβλ. Σάθα VI 180 ἀναγινώσκεται «κίβεψιν καὶ ἰατρείαν, ὃ διορθωτέον εἰς κήδεψιν ἢ τοὐλάχιστον - εἰς κήβεψιν = ἐπιμέλειαν· ἐν

(*) Ἐν τοῖς ἔργοις τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν γραμματείας ἁπαντῶσι τοῦ προσώπου τούτου καὶ ἄλλοι ἄξιοι σημειώσεως τύποι, π. χ. Trois Poèmes 37, 249, 266, 289, 317, 318 πληροφορήθησέ το, ἐν 37 πιστεύθησέ το, 10 διατάχθησε, 39 ξεχωρίσθησε, 265 βεβαιώθησε ὁμοίως καὶ 285, 315, 338, δουλώθησέ το 275, παρηγορήθησέ με 283, ἀντισχολήθησε 289, ξενώθησε 300, ἀφηγήθησε 328, ἁπλώθησε 345. ἐν Legr. Bibl. Gr. 24 περισωρεύθησε, 38 ἀποχωρίσθησε, Λάμπρου Romans IV 621 στ. ψυχοπονέθησε. Ἐν τούτοις φαίνεται ἐλήφθη θέμα ὅλος ὁ παθητ. ἀορ. ἐκτὸς δὲ τούτων ἁπαντῶσι καὶ ἄλλοι τύποι εἰς -θου π. χ. Μεσαιων. βιβλ. Σάθα II 316 διασώθου, 345 βλεπήθου, 520 στάθου, 251 λυπήθου, 184 ἐλεημονήθου, 443 κοιμήθου, ἐν Κάτω Ἰταλίᾳ γράφτου τ. ἔ. γράφθου Mor. 139, σύρτου τ. ἔ. σύρθου Mor. 107. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἄλλοτε, ἂν θεὸς θέλῃ, ἀκριβῶς.

Ἠμπερίῳ καὶ Μαργαρ. 542 καὶ 616 ἐγγιδιὰν ὁ καλῶς ποιῶν ὁ Wagner ὑπολαμβάνει ἀντὶ ἐγκηδείαν), κῆπος, μῆλον, Μῆλος, πηδῶ, μηχανή, μηνῶ (=μηνύω) πηλός, πήσσω, πήχη, πῆχυς, πληγή, Ἀθήνα, ἀφηγοῦμαι, συνομήλικος Νεοελλ. Ἀναλ. ΙΙ 326 (Κεφαλ.) ἑλικιὰ ἐν Ῥοδ. ᾄσμ. πολλάκις νεράϊδα, σημάδι, σημαντήρι (καὶ μεγεθυντικὸν σημαντήρα), σήμερον (κατὰ τὸ ἀργά, ταχειὰ κτλ. ἐλέχθη καὶ σήμερα) ἐν Ἰταλ. σήμπερι Mor. 29, ἐν Κύπρῳ σήμερε Legr. Chans. 314. σησήμι (οὕτως ἡμεῖς), σίδερο, βοηθός, (συν)αλλήλως, ψηφῶ, ψῆφος, χήνα, νησί, κλῆρα, ἐπίτηδες - τήδειος, ἥμερος, πηγὴ - ἁδι, φήμη - ἴζω, στημόνι, ῥῆθος (παρ' ἡμῖν δηλοῖ καὶ τὴν τόλμην) μητέρα, κρήνη (Κεφαλ.) κρηνέλλα (Λεσβ.), ὑπερηφάνια, λῆμνος, ἀνήθω ἐν Κρήτῃ, ἐν Μακεδ. Φιλ. ΙΙΙ 134 καὶ Κύπρ. αὐτ. 442. 'σ τὸ Δήλιο Ross Reisen ΙΙ 27 ἐκ Σύρου. Ἀσκληπειὸ (αὐτ. ΙΙΙ 109) ἐν Ῥόδῳ κώμη τις. ἀσήμι ἀσημένια (Mor. 8. 18, καθόλου οἱ Ἰταλιῶται συμφωνοῦσιν ἡμῖν ὡς πρὸς τὸ η), κλῆμα, ἔπλησσεν Μεσαιων. βιβλ. Σάθα ΙΙ 317 καὶ Φιλ. IV 434, ἡμισυ Mor. 52. Ἕλλενας παρ' ἡμῖν ἐδήλου πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 μυθικὸν γίγαντα ὑπερφυσικὴν ἔχοντα δύναμιν, καὶ Ἑλλενικὰ χωράφια λέγονται οἱ εὐφορώτατοι ἀγροί. τἀρχαῖα τοῦ Ὀρχομενοῦ τείχη λέγονται τὸ Ἑλλενικό. σὰν Ἕλληνας εἶχε τσαμπὰ καὶ στῆθος σὰν λιονταρι Pass. 125. ὁμοίως ἀναφέρει τὴν λέξιν μετὰ τοῦ η ὁ Ross ἐκ Κιμώλου ΙΙΙ 25, ἐκ Κάσου ΙΙΙ 44, ἐκ Μήλου ΙΙΙ 154. οἱ δὲ Τραπεζ. λέγουσιν Ἑλλένους.

Ὁμοίως λέγομεν ἀρχηγός, κατήγορος, κατηγορῶ κατηγορημένος (παρ' ἡμῖν ὁ ἰσχνός, ὥστε λέγεται καὶ ἐπὶ κτηνῶν) κυνηγὸς κυνηγῶ, ὁδηγὸς ὁδηγῶ, διότι ταῦτα ἐκληρονομήθησαν μετὰ τοῦ η, ὅσα δὲ σήμερον συντίθενται δὲν μεταβάλλουσι τὸ φωνῆεν, διότι, ὡς γνωστόν, δὲν χαρακτηρίζει τὴν νέαν ἑλλην. ἡ τῶν φωνηέντων ποικιλία, διὸ λέγεται ἀνάλατος, ἀπάνεμο, ἀνάλευτος κτλ.

Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς Ι συμβολῆς ἀνέγνωμεν τὴν

περὶ τῆς νέας ἑλλην. γνώμην δύο ἀνδρῶν, ὧν ἡ ψῆφος ἀνάγκη νὰ ἔχῃ μέγα βάρος, καθ' ὅσον οἱ προτείναντες δὲν εἶνε ἐκ τῶν συνήθων. Ὁ κ. Steinthal ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τῆς γλωσσολογίας παρ' Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις» σελ. 410 κέξ. ἀποφαίνεται ὅτι μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον διεμορφώθη ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι κοινή τις γλῶσσα, ἧς βάσις ἦτο τὸ Ἀττικὸν ἰδίωμα, ἀλλ' ὅτι (σελ. 418-) οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ ἐν ἀποκέντροις διατρίβοντες Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς ποιμένες καὶ λοιποὶ ἀγροδίαιτοι ἅτε μακρὰν τῆς Ἀθηναϊκῆς ἐκπολιτίσεως διαμένοντες ἔσωσαν τὰς ἀρχαίας διαλέκτους. Εἰ καὶ μέγαν σεβασμὸν πρὸς τὸν μέγαν ἄνδρα ἔχομεν, τολμῶμεν νὰ μὴ παραδεχθῶμεν τοῦτο, καὶ δι' ἄλλα καὶ διότι ἡ ἐξέτασις τῆς Νέας Ἑλλην. δὲν παρέχει ἡμῖν ἄξιον λόγου ἀντισήκωμα τῶν παρὰ τῆς Κοινῆς κληρονομηθέντων.

Τὴν ἑτέραν γνώμην ἀπεφήνατο ὁ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλλην. γλώσσης πλεῖστον προαγαγὼν κ. Σάθας ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ VI τόμου τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης, λέγων ὅτι ἡ γλῶσσα ἡμῶν διεμορφώθη κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου παραθέτει διάφορα κείμενα τῶν χρόνων ἐκείνων πλεῖστον ὁμοιάζοντα τῇ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῇ. Τὴν γνώμην ταύτην μετὰ χαρᾶς μεγάλης ἀσπαζόμεθα, διότι στηριζομένη ἐπὶ εὐρυτάτων γραμματολογικῶν μελετῶν ἀποβαίνει σπουδαιότατον στήριγμα τῆς ἐπὶ γραμματικῆς ἀναλύσεως στηριζομένης ἡμετέρας γνώμης, ὅτι ἡ νέα Ἑλληνικὴ προῆλθεν οὐχὶ ἐκ τῆς Δωρικῆς ἢ Αἰολικῆς διαλέκτου, ἀλλ' ἐκ τῆς Κοινῆς.

Ἐν Βερολίνῳ τῇ 12 Ὀκτωβρίου 1881.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΡΩΜΗ ΘΕΑΤΡΟΥ, ΕΝ Ω ΕΔΙΔΑΧΘΗΣΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΡΑΜΑΤΑ.

Ἀλλαχοῦ τοῦ περιοδικοῦ τούτου(1) ἐξεθέσαμεν τὰ τοῦ ἑλληνικοῦ δράματος ἐν Ῥώμῃ, τὰ αἴτια τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν κοσμοκράτειραν πόλιν καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ, τὰς ἑορτὰς ἐν αἷς ἐδιδάσκοντο δράματα καὶ τίνων ἀρχόντων ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάναις· καὶ τελευταῖον ὑπεδείξαμεν ὅτι ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἐν Ῥώμῃ δραματικῆς ποιήσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς θέσεως τῶν δραματικῶν ποιητῶν παρὰ Ῥωμαίοις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ παρ' αὐτοῖς ἄμιλλα ἀρετῆς καὶ τελειότητος ἐν τῇ δραματικῇ ποιήσει.

Ἐν πᾶσι τούτοις ὑπ' ὄψιν ἔχοντες τὰς νεωτέρας ἐρεύνας, καθ' ὅσον εἶναι ἡμῖν γνωσταὶ, ἀπεπειράθημεν, ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τοῦ εἴδους τούτου διατριβαῖς ἡμῶν, νὰ μεταδώσωμεν ὅ, τι περὶ τούτων εἶναι νῦν κοινῶς ἀποδεκτὸν καὶ βέβαιον, προσθέτοντες καὶ εἴ τι ἴδιον εἴχομεν καὶ νέον, χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου ἐκείνων, ὅσοι ἀρέσκονται εἰς τοιαῦτα ἀναγνώσματα τῆς ῥωμαϊκῆς γραμματολογίας, καὶ ἰδίως τῶν νέων σπουδαστῶν, ὅσοι δὲν ἔχουσι πρόχειρα τὰ τοῦ εἴδους τούτου συγγράμματα. Οὕτω δὲ πράττοντες ἐμμένομεν πιστοὶ καὶ εἰς τὸν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ τούτου δηλωθέντα σκοπὸν αὐτοῦ, ὃν εὐτυχῶς καί τινες τῶν ἡμετέρων συνεργατῶν ἀποδεχθέντες ἐτήρησαν δημοσιεύσαντες ἐν αὐτῷ τοιαύτης φύσεως πραγματείας.

Σύμφωνα ταῖς ἀρχαῖς ταύταις ἐκθέτομεν σήμερον πρὸς συμπλήρωσιν τῆς περὶ ῥωμαϊκῆς δραματικῆς ποιήσεως προεκδοθείσης διατριβῆς ἡμῶν τὴν ἱστορίαν τῆς γενέσεως τοῦ ἐν Ῥώμῃ θεάτρου, περιγράφομεν τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ τὰς διαφοράς, ὅπου τοιαῦται ὑπάρχουσιν, ἀπὸ τοῦ ἑλλη-

(1) Τόμῳ 6, ἀπὸ σελ. 443.

νικοῦ, ὑπ' ὄψιν ἔχοντες τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ τοὺς τελευταῖον περὶ τούτου πραγματευθέντας, τούςδε·

Fr. Ritschl Parerga zu Plautus und Terentius 1 Band Leipzig. 1845. ἀπὸ σελ. 249 κ. ἑ.

Friedlaender ἐν τῷ δ' τόμῳ τῶν Becker-Marcqvardt Röm. Alterthümer 1856 ἀπὸ σελ. 526 κ. ἑ.

O. Ribbeck die römische Tragödie in Zeitalter der republik 1875, ἀπὸ σελ. 647.

B. Arnold das Altrömische Theatergebäude 1873.

1) Ἱστορία τῆς γενέσεως τοῦ ἐν Ῥώμῃ θεάτρου.

Ὁποῖον ἦτο τὸ θέατρον, ἐν ᾧ ἐδίδαξεν ὁ Λίβιος Ἀνδρόνικος (240 π. Χ.) τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν δρᾶμα ἐν Ῥώμῃ καθ' ἃ ἐν τῇ προεκδοθείσῃ διατριβῇ εἴπομεν, δὲν γνωρίζομεν, διότι ἐν ταῖς περὶ τοῦ ποιητοῦ τούτου μαρτυρίαις οὐδὲν περὶ θεάτρου λέγεται· εἰκάζοντες ὅμως ἐκ τῶν ὕστερον πολλάκις ἐγειρομένων καὶ πάλιν κατεδαφιζομένων ἐν Ῥώμῃ θεάτρων καὶ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ, καθ' ὃ ηὐτοσχεδίασε βεβαίως ὁ Ἀνδρόνικος τὸ ἑαυτοῦ, νομίζομεν ὅτι οὗτος, διδάξας ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ καὶ μεγάλῃ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐπωνύμῳ τῆς πόλεως ἑορτῇ (ludis Romanis maximis), ἐξελέξατο ἕνα τῶν λόφων τῆς Ῥώμης, ἴσως τὸν Αὐεντῖνον ἢ Παλατῖνον, ὧν μεταξὺ ὑπῆρχε τὸ μέγα ἱπποδρόμιον (1), *circus maximus*, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο ἐξ ἀρχῆς οἱ τῆς ἑορτῆς ταύτης δρόμου ἀγῶνες (2). Εἰς τοὺς

(1) Ὡς καλεῖ αὐτὸ ὁ Διονύσιος ἐν ῥωμ. ἀρχ. 5, 57.

(2) Διονύσ. ἔ. ἀ. 3, 68. «Κατεσκεύασε δὲ καὶ τὸν μέγιστον τῶν ἱπποδρόμων Ταρκύνιος, τὸν μεταξὺ τοῦ τε Αὐεντίνου καὶ Παλατίνου κείμενον».

Liv. 7, 3, 2. «Cum medios forte ludos Circus Tiberi superfuso irrigatus impedisset» ταῦτα προσθέτει ὁ ἱστορικὸς οὗτος μετὰ τὴν διήγησιν περὶ τῆς ἐκ Τυρρηνίας προσκλήσεως ὑποκριτῶν τὸ 364. π. Χ.

πρόποδας ἐνὸς τούτων ὑποθέτομεν ὅτι κατεσκεύασαν ἐκ ξύλων τὴν σκηνήν, καὶ ἀπέναντι ταύτης ἐν μὲν τῷ πλησίον αὐτῆς χώρῳ ἐκάθησαν αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ συγκλητικοί, ἐν δὲ τῷ ἀνωτέρω κατακλινεῖ τοῦ λόφου ἐθεᾶτο ὁ λαὸς ἀναμιξ εἴτε καθήμενος ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε ὄρθιος· ὁ δὲ ἔχων τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἑορτῆς ἄρχων εἶχε τὴν ἕδραν αὐτοῦ (tribunal) ἐκ τινι γωνίᾳ τῆς σκηνῆς, ἐπιτηρῶν τοὺς ἐν τῇ σκηνῇ ὑποκριτὰς καὶ τοὺς ἐν τῷ κοίλῳ θεατὰς, ὡς ὕστερον θέλομεν εἰπεῖ. Ἴσως σύμπας ὁ χῶρος οὗτος ὁ ἀπέναντι τῆς σκηνῆς περιεκλείετο διὰ ξυλίνου κιγκλιδώματος. Ἅπαν δὲ τὸ ἱκρίωμα τοῦτο μετὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ δράματος καὶ τὴν ἑορτὴν διελύετο, ὥστε οὐδὲν ἴχνος ὑπελείπετο αὐτοῦ.

Ἐν τοιούτῳ θεάτρῳ πιθανὸν εἶναι ὅτι ἐδίδαξαν τὰ δράματα αὐτῶν καὶ οἱ μετὰ τὸν Ἀνδρόνικον ἀναφανέντες δραματικοὶ τῆς Ῥώμης Ναίβιος, Πλαῦτος, Ἔννιος καὶ εἴ τις ἄλλος σύγχρονος τούτων, διότι οὐδεὶς νεωτερισμὸς ἐν αὐτῷ μνημονεύεται γενόμενος, οὐδὲ βελτίωσις· καθότι

καὶ ἐκτελέσεως τῶν χορῶν αὐτῶν ἐν τῇ ἑορτῇ πρὸς κατάπαυσιν τοῦ λοιμοῦ, μαρτυρῶν οὕτως ὅτι οἱ ἐν τῷ θεάτρῳ πρόδρομοι τοῦ Ἀνδρονίκου οὗτοι ἐξεπέλεσαν τοὺς χοροὺς τῶν κατὰ τὴν μεγάλην τῶν Ῥωμαίων ἑορτὴν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Τίβερις πλημμυρήσας κατέκλυσε τὸν ἱππόδρομον, καὶ ἐμποδίσθη διὰ τοῦτο ἡ ἐκτέλεσις πάντων τῶν ἀγώνων, οὐδόλως ἐπήνεγκον οἱ τῶν Τυρρηνῶν χοροὶ, προσθέτει ὁ ἱστορικὸς, τὸ ἐξ αὐτῶν προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, ἤτοι τὴν κατάπαυσιν τοῦ κακοῦ. Ἐντεῦθεν εἰκάζομεν μετά τινος πιθανότητος ὅτι καὶ ὁ διάδοχος τῶν Τυρρηνῶν Ἀνδρόνικος ἐδίδαξεν ἐν καιρῷ τῆς ἑορτῆς ταύτης καὶ πλησίον τοῦ ἱπποδρόμου ὑπό τινα τῶν δύο ῥηθέντων λόφων.

Πλὴν τούτου μανθάνομεν παρὰ τοῦ αὐτοῦ Λιβίου (34, 54) καὶ τοῦ Κικέρωνος (de harusp. responsis 12, 24) ὅτι τὸ 194 π. Χ. ἐδιδάχθησαν δράματα ἐν θεάτρῳ ὑπὸ τὸν Παλατῖνον λόφον, ἱδρυθέντα ἐν ταῖς ἑορταῖς τῆς Κυβέλης (Magnæ Deæ), ὅτε κατὰ πρῶτον εἰσήχθη ἡ συνήθεια νὰ κατίχωσιν ἰδίαν παρὰ τὴν σκηνὴν ἔντιμον θέσιν οἱ συγκλητικοί· ἐκ νεωτερισμὸς δυσηρέστησε μὲν τότε τὸ πλῆθος, ἐπηρέασε ὅμως ἀφεξῆς διὰ παντός.

οὔτε αἱ τῆς Ῥώμης ἀρχαί, οὔτε οἱ ἀστικῶς ἐμμένοντες εἰς τὰ ἀρχαῖα ἤθη ἔβλεπον εὐχαρίστως τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, οὐδὲ συνεχώρουν ὅλας ἡμέρας(1) νὰ διαθρύπτηται ἐν ἀργίᾳ καὶ ὀκνηρίᾳ ὁ ῥωμαϊκὸς λαὸς, ἀκούων πλάσματα καὶ ψεύδη ἐξαχρειοῦντα αὐτὸν(2), εἰς ὃν κατ' αὐτοὺς ἤρκουν πρὸς θεμιτὴν καὶ τέρψιν τὰ τοῦ ἱπποδρόμου θεάματα, ἃ παρεδόθησαν αὐτοῖς ὑπὸ τῶν πατέρων. Ὁ πρῶτος ἐν τοιούτῳ θεάτρῳ γενόμενος νεωτερισμὸς, περὶ οὗ γίνεται λόγος(3) παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν, εἶναι ὁ τῶν τιμητῶν Σ. Αἰλίου Παίτου καὶ Γαΐου Κορνηλίου Κετήγου, καθ' ὃν συνέχωρήθη ὑπὸ τούτων τῷ 194 π. Χ. οἱ συγκλητικοὶ καὶ οἱ ξένοι πρέσβεις νὰ θεῶνται καθήμενοι ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ (prima cavea), ἤτοι ἐν τῷ ἀμέσως πρὸ τῆς σκηνῆς χώρῳ, ὃς ἐχωρίσθη διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ λοιποῦ κοίλου διὰ ξύλων ἢ ἄλλως πως, ὅπως μὴ ἐνοχλῶνται οἱ ἐν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ πλήθους. Ἡ διάταξις αὕτη, ἣν ἄλλως εἶχε καθιερώσει πιθανῶς ἡ συνήθεια, προσέκρουσεν εἰς τὸν δῆμον ὡς ἐπιβληθεῖσα, πλὴν οὐχ ἧττον ἔμεινε καὶ ἀφεξῆς ἰσχύουσα διὰ παντός. Ἀπὸ τοῦδε οἱ ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ ἐκάθηντο ἐπὶ ἑδρῶν, ἃς ἐκόμιζον οἴκοθεν, ἢ πιθανῶς ἐλάμβανον ἔξωθεν τοῦ θεά-

(1) Tac. Ann. 14, 20. Ne si consideret theatro dies totos ignavia continuaret.

(2) «Deliceta insania» Aug. de C. D. 4, 32. Τὰ αὐτὰ ἐφρόνει περὶ θεάτρου καὶ Σόλων παρὰ Πλουτάρχῳ κεφ. 29· ἀταχὺ μέντοι τὴν παιδιὰν, ἔφη, ταύτην ἐπαινοῦντες καὶ τιμῶντες, εὑρήσομεν ἐν τοῖς συμβολαίοις».

(3) Cic. de har. resp. 12, 24. Liv. 34, 44, 5. 45, 3 κ. ἑ. Val. Max. 2, 4, 3. Κατὰ τὸν Κικέρωνα καὶ Βαλέριον ὁ νεωτερισμὸς ἐγένετο ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Μεγάλης Μητρὸς, κατὰ δὲ τὸν ἱστορικὸν Ἀντιάν παρ' Ἀσκωνίῳ (εἰς Cic. Cornel. σ. 69 ἔκδ. Orel.) ἐν τοῖς ludis Romanis τοῖς τελουμένοις εἰς τοὺς Καπιτωλίνους τρεῖς θεούς. Ὁ Ribbeck ἔ. ἀ. σ. 648, 7 εἰκάζει ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ ἑορτῇ τῆς Μεγάλης Μητρὸς, καθ' ἣν ἐδιδάχθησαν δράματα, ἐγένετό τις ἀταξία, ἧς ἕνεκα προσκλήθη ὁ νεωτερισμὸς, ὅστις κατόπιν εἰσήχθη καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἑορτάς.

τρου ἐπί τινι ἀμοιβῇ τῶν ἐκμισθούντων αὐτάς. Ὡςαύτως ἠδύνατο νὰ προμηθευθῇ αὐτὰς καὶ ὁ θέλων τῶν ἐν τῷ κοίλῳ θεατῶν, ὅπως καθήμενος θεᾶται. Ἐπὶ Καλιγόλα συνεχωρήθη κατὰ πρῶτον τοῖς βουλευταῖς νὰ κάθηνται ἐπὶ προςκεφαλαίων ἐνταῦθα (1). Τῷ 179 π. Χ. ἀπεπειράθη ὁ τιμητὴς Μάρκος Αἰμίλιος Λέπιδος(2) ἐν τῇ τοῦ Ἀπόλλωνος ἑορτῇ(3), ἐν ᾗ τότε πρῶτον ἤρχισαν νὰ διδάσκωνται δράματα, νὰ κτίσῃ λίθινον θέατρον διὰ τοὺς θεατὰς καὶ ὑποκριτὰς (theatrum et proscænium), ἀλλὰ ταχέως κατεδαφίσθη τοῦτο. Μετὰ πέντε δὲ ἔτη, τῷ 174, συνεφώνησαν (4) οἱ τιμηταὶ Κόϊντος Φούλβιος Φλάκκος καὶ Αὖλος Ποστούμιος Ἀλβῖνος νὰ κτίσωσι λιθίνην σκηνὴν (scænam) μόνον διὰ τοὺς σκηνικοὺς ἀγῶνας, ὧν τὴν ἐπιμέλειαν εἶχον ἀγορανόμοι καὶ πραίτωρες, ἤτοι διὰ τὰς τέσσαρας μεγάλας ἑορτάς, ludos Romanos, Apollinares, Megalensia καὶ ludos Plebis. Ἄγνωςον ὅμως ἂν ἡ οἰκοδομὴ ἐξετελέσθη, καὶ ἂν ἐκτελεσθεῖσα διετηρήθη ἐπί τινα χρόνον. Ὅτι καὶ αὕτη βεβαίως κατεδαφίσθη δηλοῦσι τὰ ἑπόμενα καὶ ἡ τοῦ Τερτυλιανοῦ μαρτυρία(5).

Εἴκοσιν ἔτη ὕστερον, τῷ 154 π. Χ., ὁ τιμητὴς Κάσσιος Λογγῖνος ἀπεπειράθη ν' ἀνοικοδομήσῃ θέατρον, ἐν ᾧ νὰ θεῶνται καθήμενοι καὶ ἐν ἀνέσει πάντες. Ἀλλὰ κατὰ τῆς ἀποπείρας ταύτης ἠγέρθη ὁ τοῦ ἡγουμένου ἔτους ὕπατος Σκιπίων ὁ Νασικᾶς, προκαλέσας κατὰ τοῦ καθιδρύματος τούτου αὐστηρότατον δόγμα τῆς Συγκλήτου, καθ' ὃ ἀπηγορεύετο ἐντὸς 1000 βημάτων ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἐντὸς αὐτῆς νὰ ὑπάρχῃ θέατρον μετὰ καθισμάτων ἢ νὰ θεῶν-

(1) Δίων Κάσσ. 69, 7, 8· ατά τε προςκεφάλαια τοῖς βουλευταῖς ὅπως μὴ ἐπὶ γυμνῶν τῶν σανίδων καθίζωνται πρῶτον τότε ὑπετέθη».

(2) Liv. 40, 51, 3.

(3) Ritschl Parerg. 287 κ. ἑ.

(4) Liv. 41, 27, 5.

(5) De spectaculis 10· «Sæpe Censores renascentia Theatra destruebant».

ται καθήμενοι οἱ θεαταί· διότι τοῖς Ῥωμαίοις ἁρμόζει, ἔλεγεν, ἐν καιρῷ διασκεδάσεων καὶ ἀπραξίας νὰ τηρῶσι τὴν ἔμφυτον αὐτοῖς ἀρετὴν δι' ἀνδρικῆς καρτερίας, ἱστάμενοι ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ οὐχὶ καθήμενοι(1).

Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη σκοπὸν βεβαίως εἶχε καὶ τοὺς ἄνδρας νὰ ἐμποδίσῃ ἵνα μὴ ἐν ἀναπαύσει καθήμενοι ἐπὶ ἑδρῶν διημερεύωσιν ἐν τοῖς θεάτροις, ὡς οἱ Ἕλληνες, κυρίως δὲ τὰς γυναῖκας ἵνα μὴ φοιτῶσιν ὅλως εἰς τὰ θέατρα καὶ διὰ τῆς παρουσίας των ἐπιτείνωσιν ἔτι μᾶλλον τὴν τῶν ἠθῶν χαλάρωσιν.

Τούτου λοιπὸν ἕνεκα ἠναγκάσθη ὁ τῆς Ῥώμης λαὸς νὰ θεᾶται τοὺς σκηνικοὺς ἀγῶνας ἐπί τινα ἔτι χρόνον ἱστάμενος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λιβίου καὶ ἄλλων. Ὅτε ὅμως ὁ νικητὴς τῶν Ἀχαιῶν Μούμμιος ἐτέλεσε τὰ ἐπινίκια αὐτοῦ τῷ 145 π. Χ., κατεσκεύασεν οὗτος πρῶτος τὸ θέατρον ὅλον ἐκ ξύλου μὲ ἕδρας, ἐπὶ τῶν ὁποίων καθήμενος ὁ λαὸς ἐθεᾶτο κατὰ τὸ τῶν Ἑλλήνων ἔθος, ὅπως ὁ Τάκιτος(2) λέγει. Ἀλλὰ καὶ τὸ θέατρον τοῦτο, ὅσον πολυ-

---

(1) Velej. 1, 15, 3· ἡ θέσις τοῦ θεάτρου τούτου ἦτο «a Lupercali in Palatium versus», πλησίον δηλ. τοῦ ναοῦ τῆς Μεγάλης Μητρὸς ἐπὶ τοῦ Παλατίου, ἔνθα ἐτελοῦντο τὰ Megalensia κατὰ Ribbech σ. 649, 11. Ἀππ. ἐμφυλ. 1,28. «Τῷ αὐτῷ χρόνῳ Σκιπίων ὕπατος καθεῖλε τὸ θέατρον, οὗ Λεύκιος Κάσσιος ἦρκτο, καὶ ἤδη που τέλος ἐλάμβανεν· ὡς καὶ τόδε στάσεων ἄρξον ἑτέρων ἢ οὐ χρήσιμον ὅλως ἑλληνικαῖς ἡδυπαθείαις Ῥωμαίοις ἐθίζεσθαι».

Valerius 2, 4, 2. S. C. cautum neqvis in urbe propiusve passus mille subsellia posuisse sedensve ludos spectare vellet.

Livius ἐν ἐπιτομῇ 48 βιβλίου ἐν τέλει. Cum locatum a censoribus theatrum extrueretur, P. Cornelio Nasica auctore tamqvam inutile et nociturum publicis moribus ex senatus consulto destructum est, populusqve aliqvamdiu stans ludos spectavit.

(2) Tacitus Ann. 14, 21. Possessa Achaia Asiaqve ludos curatius editos, nec qvemqvam Romæ honesto loco ad theatrales artes degeneravisse, ducentis iam annis a L. Mummii triumpho, qvi primus id genus spectaculi in urbe præbuerit. Πρβλ. Ritschl ἐν παρερ. 226 κ. ἑ.

τελὲς καὶ στερεόν καὶ ἂν ἦτο, κατεδαφίσθη μετὰ τὴν ὑστερὴν πάλιν, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο ἐπάστοτε κατασκευαζόμενον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· διὸ μέχρι τοῦ τελευταίου π. Χ. αἰῶνος μεσοῦντος ἐθεῶντο οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ ξυλίνων θεάτρων, ἐχόντων τελευταῖον ἕδρας, ἅπερ ὅμως πάλιν κατεδαφίζοντο. Ἐντεῦθεν καὶ ὅσοι πρόλογοι τοῦ Πλαύτου (1) ἐγράφησαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 184 π. Χ. καὶ ἑξῆς, ὡς καὶ οἱ τοῦ Τερεντίου, ἀναφέρουσι καθίσματα τῶν θεατῶν θεάτρου ξυλίνου, οὐχὶ δὲ λιθίνου καὶ μονίμου.

Ἐπειδὴ τὰ ἀπὸ Μουμμίου καὶ ἑξῆς ἐγειρόμενα ξύλινα θέατρα εἶχον ἕδρας, τούτων αἱ 14 σειραὶ ἀμέσως ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Γράκχων ἰσχυροὺς γενομένους ἱππέας (equites romanos), τοὺς ἔχοντας τίμημα 400,000 σεστερτίους, ἤτοι 100,000 δραχμάς, εἰς τὴν τοῦ πλούτου δηλαδὴ ἀριστοκρατίαν. Πότε ἀληθῶς ἐγένετο ἡ παραχώρησις αὕτη δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς, εἰ μὴ ὅτι ὁ Γαΐος Γράκχος, φίλος τῆς τῶν ἱππέων τάξεως, εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως, ἐπεβεβαίωσε τὸ προνόμιον τοῦτο, ὅπερ ἴσως ὁ τῆς τοῦ γένους ἀριστοκρατίας Σύλλας κατήργησε πάλιν, ἕως οὗ ὁ δήμαρχος Λεύκιος Ῥώσκιος Ὄθων ἀπέδωκεν αὐτοῖς πάλιν τῷ 67 π. Χ. διὰ νόμου(2). Τὸ προνόμιον ὅμως τοῦτο φαίνεται ὅτι δυσηρέστησε τὸν δῆμον, διότι οὗτος ὑπεδέχθη τὸν προτείναντα αὐτὸ Ῥώσκιον Ὄθωνα τῷ 64 μετὰ συριγμῶν, ἐπευφημούντων ὅμως αὐτὸν τῶν ἱππέων. Ὁ τοῦ ἔτους τούτου ὕπατος Κικέρων, ἵνα προλάβῃ τὰ ἐκ τῆς ἔριδος ταύτης δεινά,

---

(1) Τούτους ἐξετάζει ὁ Ritschl ἐν παρεργ. ἀπὸ σελ. 213 κ. ἑ. ἀποδείκνυν πᾶσαν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρχαιοτέρου τῆς Ῥώμης θεάτρου ἀκριβέστατα, ὥστε τὰ ἐξαγόμενα τῆς ἐρεύνης αὐτοῦ ἀποδέχθησαν οἱ μετ' αὐτὸν Friedlaender, Ribbeck καὶ ἄλλοι.

(2) Tac. Ann. 15, 32 Lex... Roscia sanxit. Liv. periocha 99· ut equitibus romanis in theatro XIV gradus proximi adsignarentur. Πλουτ. Κικ. 13· πλείω Ritschl σ. 227. Vellej. 2, 32· «Roscius lege sua equitibus in theatro loca restituit.»

προςεκάλεσε τὸν δῆμον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἐνυοῦς (Bellonæ) καὶ διὰ λόγου καθησύχασεν αὐτόν(1).

Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἐφεξῆς ἐφ' ὅσον ὑπῆρχε διαστολὴ τῶν τάξεων, διετήρησαν οἱ ἱππεῖς τὸ προνόμιον τοῦτο, καὶ ὅτι ἐν τῷ θεάτρῳ εἰςήρχοντο καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες καὶ ἐκάθηντο ἐν ταῖς οἰκείαις αὐτῶν θέσεσιν· ἔτι δὲ καὶ δοῦλοι ὡς ἀκόλουθοι καὶ ὑπηρέται τῶν δεσποτῶν αὐτῶν δὲν ἀπεκλείοντο, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν τοῦ Πλαύτου προλόγων, ὧν μέγα μέρος ἐγράφη ἐν ὑστέροις χρόνοις.

Εἰς τοιαῦτα λοιπὸν ἑκάστοτε ἐγειρόμενα ξύλινα θέατρα καὶ πάλιν μετὰ τὰς προκαλούσας αὐτὰ ἑορτὰς κατεδαφιζόμενα ἐδιδάχθησαν αἱ τραγῳδίαι καὶ κωμῳδίαι ἁπάντων τῶν ἐπισήμων τῆς Ῥώμης δραματικῶν ποιητῶν ἀπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου μέχρι Πακουβίου καὶ ἔτι κατωτέρω, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὅσον ἠλαττοῦτο ἡ πρὸς τὴν δραματικὴν ποίησιν εὐφυΐα τῶν ποιητῶν, τοσαῦτον ηὔξανεν ἡ πρὸς τὴν πολυτέλειαν τοῦ θεάτρου καὶ ἡ πρὸς τὰ θεάματα κλίσις τῶν Ῥωμαίων, ἥτις τελευταῖον ὑπερίσχυσε τοσοῦτον, ὥστε κατέβαλε πάντα τὰ προςκόμματα, ἃ πρὸς περιστολὴν αὐτῆς παρενέβαλλον ἐπὶ μακρὸν χρόνον οἱ φίλοι καὶ προστάται τῶν ἀρχαίων ἁπλοϊκῶν ῥωμαϊκῶν ἠθῶν καὶ τῆς ἀρχαϊκῆς λιτότητος καὶ ἀφελείας. Ὅσον δὲ μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου ἐξετείνετο ἐπὶ τῶν λαῶν ἡ τῆς Ῥώμης ἀρχή, τοσοῦτον εἰςήρχετο εἰς τὴν Ῥώμην πλείων πλοῦτος, μετὰ τοῦ πλούτου δὲ πολυτέλεια καὶ καταφρόνησις τῶν πατρῴων, ὡς ἀνηκόντων εἰς χρόνους ἀγροικίας καὶ ἀμαθείας(2). Αὐτὸ τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὸ θέατρον· τὴν

(1) Πλουτ. Κικ. ἔ. ἀ. Macrob. Sat. 3, 14. Plin. H. N. 7, 30, 117. Cic. ad Att. 2, 1, 3.

(2) Περὶ τῆς μεταβολῆς ταύτης τοῦ τε φρονήματος καὶ τοῦ βίου τῶν Ῥωμαίων βλέπε τὰ ἐν τῇ περὶ Πλαύτου καὶ τῆς κωμικῆς ποιήσεως τῶν Ῥωμαίων πραγματείᾳ μου ἐν Ἀθηναίου τόμῳ Ε' σελ.

ἀρχαίαν ἀφέλειαν καὶ λιτότητα ἐν τοῖς κοσμήμασιν αὐτοῦ καὶ τοῖς ἐνδύμασι τῶν ὑποκριτῶν καὶ τῇ λοιπῇ πάσῃ παρασκευῇ διεδέχθη κατὰ μικρὸν κομψότης, πολυτέλεια ἐν πᾶσι· καὶ αὐτὸ τὸ θέατρον κατεσκευάσθη τελευταῖον λίθινον καὶ μόνιμον.

Μετὰ τὸ πολυτελέστατον θέατρον, ὃ ἐπὶ τῆς ἀγορανομίας του ἤγειρεν ὁ Μάρκος Σκαῦρος τῷ 58 π. Χ., δυνάμενον νὰ περιλάβῃ θεατὰς περὶ τὰς 80,000, καὶ ἔχον 360 κίονας ἐν τῇ σκηνῇ μόνῃ (ἄδηλον ἐκ λίθου ἢ ξύλου, ἀλλὰ, καὶ ἐκ ξύλου ἂν ἦσαν, φαίνεται δι' αὐτοῦ ἡ ἄκρα τούτου πολυτέλεια καὶ τὸ μέγεθος) (¹), ὑπέστη οὐχ ἧττον καὶ τοῦτο τὴν τύχην τῶν πρὸ αὐτοῦ, διότι κατελύθη ἐντὸς τοῦ πρώτου τῆς ὑπάρξεώς του μηνὸς(²), ἐκτίσθη τὸ πρῶτον λίθινον μόνιμον θέατρον ὑπὸ Πομπηΐου τοῦ μεγάλου ἐπὶ τῆς ὑπατείας αὐτοῦ τῷ 55 π. Χ. κατὰ τύπον τοῦ ἐν Μιτυλήνῃ(³), μεταξὺ τοῦ Ἀρείου πεδίου καὶ τοῦ Καπιτωλίνου λόφου, περιλαμβάνον 17,580 θεατάς(⁴). Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἔνδον τῆς σκηνῆς ἦσαν καὶ τούτου ἐκ ξύλου, ἐνεπρή-

---

246 κ. ἑ. καὶ ἐν τῇ περὶ τῆς Λουκιλίου σατύρας ἐν τῷ Δ' τόμῳ τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ σελ. 268 κ. ἑ.

(1) Περὶ τῆς πολυτελείας τούτου καὶ ἄλλων ὁμοίας φύσεως θεάτρων βλ. Friedlaender ἔ. ἀ. σελ. 545 καὶ κατωτέρω ἐνταῦθα.

(2) Κατὰ Plin. 36, 2, 5· trecentas LX columnas M. Scauri aedilitate ad scenam theatri temporarii et vix mense uno futuri in usu viderunt portari silentio legum, sed publicis nimirum indulgentes voluptatibus.

(3) Tac. ann. 14, 20 καὶ 21. Πλουτ. Πομπ. 42. «Ἡσθεὶς τῷ (ἐν Μιτυλήνῃ) θεάτρῳ, περιεγράψατο τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ τὸν τύπον, ὡς ὅμοιον ἐπεργασόμενος τὸ ἐν Ῥώμῃ, μεῖζον δὲ καὶ σεμνότερον».

(4) Ὁ Πλίνιος ὅμως 36, 15 (24) 115 λέγει ὅτι καὶ 40,000 ἠδύναντο ἀνέτως νὰ κάθηνται ἐν αὐτῷ. «Cavea ipsa (τὸ κοῖλον δηλαδὴ τοῦ θεάτρου τοῦ Σκαύρου) cepit hominum LXXX, cum Pompejani theatri... sufficiat large XXXX seden. Curios. urbis Romæ. reg. IX ἔκδ. Urlichs. Pompeji theatrum cepit loca XVII DLXXX.

σθη τῷ 22 μ. Χ. ἐπὶ Τιβερίου τοῦ αὐτοκράτορος, ὥστε ἐδέησε νὰ κτισθῇ καὶ αὕτη ἐκ λίθου(1).

Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ κατὰ τῆς οἰκοδομῆς τούτου ἠκούοντο φωναὶ ἐκ τῶν αὐστηρῶς ἔτι ἐμμενόντων εἰς τὰ ἀρχαῖα(2), ἐδέησε νὰ κτίσῃ ὑπεράνω τοῦ κοίλου ναὸν τῆς νικηφόρου Ἀφροδίτης (Veneris Victricis), εἰς ὃν ἦγον τὰ ἐδώλια ὡς κλίμακες δῆθεν(3).

Μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τούτου, ὅπερ καὶ ὕστερον ἦτο τὸ λαμπρότερον πάντων, ᾠκοδομήθησαν ἄλλα δύο λίθινα, τὸ τοῦ *Κορνηλίου Βάλβου*(4), κτισθὲν τῷ 14 π. Χ. καὶ περιλαμβάνον 12,000 θεατὰς, τὸ τοῦ *Μαρκέλλου*, περιλαμβάνον 20,000, μεταξὺ τοῦ Καπιτωλίνου λόφου καὶ τοῦ Τιβέρεως, ὅπερ συγχρόνως σχεδὸν τῷ τοῦ Βάλβου καθιέρωσεν ὁ κτίσας αὐτὸ Αὔγουστος εἰς μνήμην τοῦ ἐνωρὶς ἀποθανόντος ἀπ' ἀδελφῆς ἀνεψιοῦ του Μαρκέλλου(5), μὴ ὑπολειπόμεγον κατὰ τὴν λαμπρότητα τοῦ θεάτρου τοῦ Πομπηΐου. Τὰ τῆς μετὰ ταῦτα τύχης τούτου καὶ τῶν ἄλλων ἐν Ῥώμῃ θεάτρων περιγράφει ὁ Becker ἐν τῇ τοπογραφίᾳ Ῥώμης, α' τόμῳ τῆς ῥωμ. ἀρχαιολ., ἀπὸ σ. 678 κ. ἑ.

Πλὴν τῶν τριῶν τούτων λιθίνων θεάτρων ἄλλα τοιαῦτα δὲν ἐκτίσθησαν ἐν Ῥώμῃ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις, διότι

---

(1) Tac. ann. 3, 72 καὶ 6, 45.

(2) Tacitus l. a. Qvippe erant qvi Cn. qvoqve Pompejum incusatum a senioribus ferrent, qvod mansuram theatri sedem posuisset.

(3) Tertul. de Spect. 10. Censores renascentia theatra destruebant moribus consulentes, qvorum scilicet periculum ingens de lascivia providebant. Itaqve Pompejus Magnus solo theatro minor qvam illam arcem omnium turbitudinum exstruxisset, veritus qvandoqve memoriæ suæ censoriam animadversionem, Veneris ædem superposuit. πρόλ. Plin. 8, 7.

(4) Δίων Κασσ. 54, 25. Svet. Aug. 29, Plin. 36, 7, 12.

(5) Plin. 8, 24, 65. Idem (Augustus) Q. Tuberone Fabio Maxumo. Conss. IV nonas Maias theatri Marcelli dedicatione.» κλπ. Curios. Urbis Reg. IX. Marcelli theatrum cepit loca XX.

περὶ ἄλλων δὲν γίνεται λόγος παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι (1). Πρόςκαιρα ὅμως θέατρα ἐγείροντο καὶ ὕστερον, ὅπως καὶ πρότερον, ἅτινα ὅμως πάλιν κατεδαφίζοντο μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θεαμάτων, ἃ παρεῖχον εἰς τὸν λαὸν οἱ αὐτοκράτορες καὶ ἄρχοντες ἕνεκα διαφόρων λόγων(2)· ἀλλ' ἡ κατεδάφισις τούτων ἐγίνετο νῦν οὐχὶ ἕνεκα τῶν πρότερον ἰσχυόντων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἢ ἠθικῶν λόγων, διότι οὗτοι ἦσαν ἤδη ἀνίσχυροι, ἀλλὰ διότι ἦσαν περιττὰ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θεαμάτων, δι' ἃ ἐγείροντο.

2) *Περὶ τῶν θέσεων τῶν θεωμένων ἐν τοῖς λιθίνοις τοιούτοις θεάτροις.*

Καὶ εἰς τὰ λίθινα ταῦτα θέατρα ἐξηκολούθησαν νὰ κατέχωσι τὰς ἐκ τῆς συνηθείας καὶ διὰ νόμων ὁρισθείσας θέσεις, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, οἱ μὲν συγκλητικοὶ τὴν ὀρχήστραν, οἱ δὲ ἱππεῖς τὰς ὄπισθεν τούτων 14 σειρὰς τοῦ κοίλου, ὁ δῆμος μετ' αὐτοὺς ἐκάθητο ἀνεμίξ.

---

(1) Svet. Aug. 45. Per tria theatra. Curios. Urb. ἤ. ἐ. theatra III.

(2) Οἷον ὁ Καῖσαρ καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Αὔγουστος εἰς πάντα τῆς Ῥώμης τὰ τμήματα καὶ ἐν διαφόροις γλώσσαις παρεῖχον τῷ λαῷ θεάματα ἐν προςκαίροις θεάτροις. Svet. Cæs. 39· Edidit ludos etiam regionatim urbe tota et qvidem per omnium lingvarum histriones. Ὁ αὐτὸς Aug. 43. Fecitqve (ludos) nonnumqvam vicatim ac pluribus scenis per omnium lingvarum histriones. Καὶ εἰς αὐτὸ δὲ τὸ Παλάτιον κατεσκευάζετο ἐν ἐκτάκτοις ἀγῶσι ξύλινον θέατρον, ὃ πάλιν διελύετο μετὰ τὴν ἑορτὴν, ὡς μανθάνομεν παρὰ Ἰωσήπῳ ἐν Ἀρχ. ἰουδ. 19, 13· Ἄρτι τε συνῆκε πληθὺς εἰς τὸ Παλάτιον ἐπὶ προκαταλήψει θέας πολλῇ θορύβῳ καὶ ὠθισμῷ, χαρᾷ φέροντος Γαΐου (Καλιγούλου) τὴν ἐπὶ τοιούσδε τῶν πολλῶν σπουδὴν, παρὸ καὶ διεκέκριτο οὐδὲν οὔτε τῇ συγκλήτῳ χωρίον, οὔτε τοῖς ἱππεῦσι, φύρδην δὲ ἔζοντο καὶ τοῖς ἀνδράσιν ὁμοῦ αἱ γυναῖκες καὶ τῷ δούλῳ τὸ ἐλεύθερον.....Κατεσκεύαστο δὲ τὸ θέατρον (πηκτὸν δὲ ἐγίνετο κατὰ ἕκαστον ἐνιαυτὸν) τοιόνδε τὸν τρόπον κτλ. Τοῦτο δ' ἐγίνετο ἐν ταῖς ἑορταῖς ταῖς εἰς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου κατ' ἔτος τελουμένοις.

Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ὅμως, ἐφ' ὧν ἡ εἰς τὰ θέατρα φοίτησις καὶ ἐν γένει ἡ πρὸς τὰ θεάματα ῥοπὴ ἐπετάθη πολύ, ὥστε πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας καὶ ἐπαγγέλματος πρόσωπα ἐξ ἑκατέρου φύλου ἐφοίτων εἰς αὐτά, ὡς ὁ Ἀρνόβιος λέγει(1), ἐκανονίσθησαν τὰ τοῦ θεάτρου κάλλιον. Ἀλλ' ἐπὶ τούτων ἀνωρθώθησαν νέαι ἔντιμοι θέσεις ἐν τῷ θεάτρῳ, τὰ λεγόμενα Tribunalia, ἃ θεωρεῖα ἔκειντο ἄνωθεν τῶν παρόδων μεταξὺ τῆς σκηνῆς καὶ τῶν δύο κεράτων τοῦ κοίλου(2). Ἐν τούτοις ἐκάθηντο ἐπὶ ἰδίων θρόνων ὁ ἔχων τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἑορτῆς ἄρχων, αἱ λοιπαὶ ἀρχαὶ καὶ τὰ ἱερατικὰ συνέδρια(3). Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ λέγεται ὅτι ἐθεᾶτο ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρατος τοῦ θεάτρου, καθήμενος ἐπὶ δίφρου ἡγεμονικοῦ (sella curulis)(4), ἀπέναντι δὲ τοῦ θεωρείου τοῦ ἔχοντος τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἑορτῆς ἄρχοντος ἐν ἑτέρῳ θεωρείῳ ἐθεῶντο αἱ ἱστιάδες παρθένοι καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἡ αὐτοκράτειρα(5).

Πλὴν τούτου λέγεται ὅτι ὁ Τραϊανὸς ἔκτισε καὶ ἄλλο θέατρον ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ, ὅπερ ὅμως ὁ Ἀδριανὸς κατέλυσε πέλιν κατὰ Spartian. ἐν βίῳ Ἀδρ. 9, 1· Theatrum, quod ille (Trejanus) in campo Martio posuerat, contra omnium vota destruxit.

(1) Ad gent. 4, 35. Sedent et in spectaculis publicis sacerdotum omnium magistratuumqve collegia pontifices maximi, maximi curiones; sedent qvindecimviri laureati et diales cum apicibus flamines, sedent augures ... nec non et castæ virgines. Τοῦτο βλέπομεν καὶ ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Διονυσιακῷ θεάτρῳ, οὗ τὴν προσδρείαν, ἤτοι τὰς φατνὴ τὴν ὀρχήστραν 3, 4 σειρὰς τῶν ἐδωλίων κατεῖχον δι' ἰδίων θρόνων ἐνεπιγράφων αἱ τῆς πόλεως ἀρχαὶ πᾶσαι, ἱερεῖς, μάντεις καὶ αὐταὶ αἱ ἱέρειαι τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ἄλλων θεῶν καὶ ἄλλα ἐπίσημα πρόσωπα. Περὶ τῶν θρόνων τούτων βλ. ἀρχαιολ. ἐφημερίδα τοῦ 1862 καὶ ὅσα εἶπον ἐν Ἀθην. τόμ. Α', σελ. 139 κ. ἑ., δικαιολογῶν τὴν παρουσίαν γυναικείων ἱερῶν προσώπων ἐν τῷ τοῦ Διονύσου, θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν.

(2) Vitruv. 5, 6, 7. (3) Arnob. l. ἀ.

(4) Ἰώσηπ. ἐν Ἰουδ. ἀρχ. 19, 1, 13. «Τὸ δεξιὸν δὲ τοῦ θεάτρου κέρας ὁ Καῖσαρ (Καλιγόλας) εἶχεν. Πρβ. Svet. Claud. 21 καὶ Aug. 43.

(5) Svet. Aug. 44. Solis virginibus Vestalibus locum in thea-

Μετὰ τὰς 14 σειρὰς τῶν ἐδωλίων ἔθεσεν ὁ Αὔγουστος τὸν δῆμον· ἀπεχώρησεν ὅμως ἀπ' αὐτοῦ τοὺς στρατιωτικοὺς, καὶ εἰς τοὺς ἐγγάμους δημότας ἔδωκεν ἰδίας θέσεις, εἰς τοὺς εὐγενεῖς παῖδας ἰδίαν κερκίδα (cuneum), ἤτοι πάντα τὰ ἐδώλια τὰ μεταξὺ δύο κλιμάκων καὶ τὴν πλησίον ταύτης κερκίδα εἰς τοὺς παιδαγωγοὺς αὐτῶν, εἰς δὲ τὰς γυναῖκας συνεχώρησε νὰ θεῶνται ἀπὸ τοῦ ὑπερῴου, ἐν ᾧ πρὸ αὐτοῦ ἐθεῶντο μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν καθήμεναι(1), ἀπηγόρευσε ῥυπαροῖς καὶ φαύλοις νὰ κάθηνται ἐν μέσῳ τοῦ κοίλου(2)· ὥστε οὗτοι ἠδύναντο νὰ θεῶνται ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐδωλίων τῶν εἰς τὰ πέρατα τοῦ θεάτρου κειμένων. Τοῖς δούλοις δὲ ὅλως ἦτο ἀπηγορευμένον νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ θέατρον(3). Αἱ διατάξεις αὗται ἐτηροῦντο καὶ ὕστερον(4).

Ὅπως δὲ τηρῆται τάξις ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ ἕκαστος καταλαμβάνῃ τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ θέσιν, ὑπῆρχον designatores ἢ curatores ludorum, ἤτοι ἄνδρες ἔχοντες τὴν ἐπιμέλειαν ταύτην(5), καὶ παρ' αὐτοῖς ῥαβδοῦχοι (lictores)

---

tro, separatim et contra prætoris (οὗτος φαίνεται ὅτι ἦτο τῆς τότε ἑορτῆς ἐπιμελητής) tribunal dedit. Tac. ann. 4, 16. Decretum.... qvotiens Augusta theatrum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret.

(1) Πλούτ. ἐν Σύλλᾳ 35.

(2) Svet. Aug. 44. Militem secrevit a populo, maritis e plebe proprios ordines assignavit, prætextatis cuneum suum et proximum pædagogis, sanxitqve ne qvis pullatorum media cavea sederet; feminis....nisi ex superiore loco spectare concessit.

(3) Plaut. Poenul. Prolog. στίχ. 23 κ. ἑ.

Servi ne obsideant, liberis ut sit locus,
Vel aes pro capite dent, si id facere non qveunt,
Domum abeant.

πρβ. καὶ Ritschl ἐν παρέργοις ἀπὸ σελ. 223.

(4) Friedlaender ἔ. ἀ. σελ. 531.

(5) Plaut. ἔ. ἀ. 19.

Neu designator praeter os obambulet,
Neu sessum ducat.

πρβ. Friedlaender ἔ. ἀ. σ. 532.

διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον. Ἐν ὑστέροις δὲ χρόνοις φαίνεται ὅτι ἐδίδοντο τοῖς εἰςερχομένοις εἰςιτήρια, ἐν οἷς ἦτο γεγραμμένη ἡ ἕδρα ἣν ἔδει νὰ λάβῃ ἕκαστος(1). Τοιαῦτα εἰςιτήρια (tesseræ) εὑρέθησαν ἐν Πομπηΐᾳ, ἀνήκοντα εἰς τοὺς χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων, ὧν εἶναι τόδε:

Ἐν τούτῳ τὸ μὲν Cav(ea) II δηλοῖ τὸ ἄνω τοῦ πρώτου διαζώματος μέρος τοῦ κοίλου, ὅπερ ἦτο τὸ δεύτερον μετὰ τὸ πρὸ αὐτοῦ, τὸ δὲ Cun(eus) III τὴν τρίτην κερκίδα δεξιόθεν, τὸ δὲ Grad(us) VIII τὴν ὀγδόην σειρὰν τῶν ἐν αὐτῇ ἐδωλίων, αἱ δὲ δύο τελευταῖαι λέξεις ὅτι τὸ διδαχθησόμενον δρᾶμα ἔσται ἡ Casina τοῦ Πλαύτου. Τὰ εἰςιτήρια ἐδίδοντο δωρεὰν, καθότι πᾶσαν τὴν τοῦ θεάτρου δαπάνην κατέβαλλεν, ὡς ἀλλαχοῦ εἴπομεν(2), ὁ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἑορτῆς ἔχων ἄρχων, χαριζόμενος τῷ δήμῳ διὰ φιλαρχικοὺς σκοπούς· ὥστε ταῦτα ἐχρησίμευον ἵνα καταλαμβάνῃ ἕκαστος ἰδίαν θέσιν πρὸς ἀποφυγὴν ἐρίδων(3). Ἐν περιπτώσει τοιούτων ἐσωφρόνουν τοὺς ἀτακτοῦντας οἱ τῶν θέσεων διανομεῖς (designatores) καὶ οἱ ῥαβδοῦχοι αὐτῶν.

---

(1) Wieseler Theatergeb. σελ. 38 καὶ ἐ. 117· καὶ Πίν. γ'. καὶ δ', ἔνθα ἀπεικονίζονται διαφόρων εἰςιτηρίων τύποι.

(2) Ἐν Ἀθηναίου τόμ. 6 ἀπὸ σελ. 463 κ. ἑ.

(3) Ἀνάγνωθι Ritschl ἐν παρέργ. ἀπὸ σελ. 219 κ. ἑ. καὶ Friedlaender ἔ. ἀ. σ. 532.

3) *Ὁποῖον τὸ ῥωμαϊκὸν θέατρον καὶ τίνα τὰ μέρη αὐτοῦ.*

Τὸ ῥωμαϊκὸν θέατρον γενόμενον κατὰ μίμησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἦτο ὁποῖον καὶ τοῦτο, ὡσαύτως καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ, πλὴν τῶν εἰς αὐτὸ γενομένων νεωτερισμῶν, οὓς προεκάλεσεν ὁ ῥωμαϊκὸς βίος. Ἀκριβὴς λοιπὸν περιγραφὴ αὐτοῦ εἶναι περιττὴ ἐνταῦθα, ὡς ἀνήκουσα εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, ὅπερ ἄλλοθεν εἶναι γνωστόν (1). Ὅθεν ἀρκεῖ ἡμῖν νὰ εἴπωμεν ὀλίγα, ὅπως γνωσθῇ ἡ φύσις αὐτοῦ καὶ οἱ νεωτερισμοὶ οὓς εἰσήγαγον εἰς αὐτὸ οἱ Ῥωμαῖοι, λαμβάνοντες ταῦτα ἐκ τῶν ἑφεξῆς ὀνομαζομένων συγγραφέων καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ Βιτρουβίου, ὅστις περιγράφει αὐτό (2).

Τὸ ῥωμαϊκὸν θέατρον συνίστατο οὐχὶ ἐκ τριῶν ὡς τὸ ἑλληνικὸν ἀλλ' ἐκ δύο μόνον μερῶν· ταῦτα δὲ ἦσαν ἡ σκηνὴ (scæna καὶ scena), καὶ τὸ κοῖλον (cavea), ὃ ἐν στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ καὶ θέατρον λέγεται· ὁ δὲ μεταξὺ τούτων ἐπίπεδος κυκλοειδὴς ἢ ἡμικυκλοειδὴς χῶρος, ὃς παρ' Ἕλλησιν ἐν τῷ μέσῳ εἶχε τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου, εἰς ὃν ἦτο ἐξ ἀρχῆς καθιερωμένον τὸ θέατρον, καὶ βωμὸν αὐτοῦ, ἐλέγετο θυμέλη καὶ ὀρχήστρα διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ὀρχήσεις τοῦ χοροῦ, παρὰ Ῥωμαίοις δὲν ἔχει οὗτος τοιαύτην χρῆσιν, οὐδ' ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον μέρος.

Παρὰ Ῥωμαίοις παρεχωρήθη οὗτος τῷ 194 π. Χ. τοῖς γερουσιασταῖς καὶ ἄρχουσιν, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ὅπως ἐκεῖθεν ἡσύχως καὶ ἀνέτως βλέπωσιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τὸ δὲ

---

(1) Σύντομον καὶ ἀκριβῆ περιγραφὴν τοῦ ἑλλ. θεάτρου ἔγραψεν ὁ Ἰούλ. Sommerbrodt γερμανιστί, μετέφρασε δὲ ἑλληνιστὶ ὁ καθηγητὴς Πούλιος, φέρον ἐπιγραφὴν «Τὸ ἀρχαῖον ἑλλ. θέατρον». ἐν Ἀθήναις 1876, 12ον, σ. 80. Ἐν αὐτῷ ὀνομάζονται καὶ τὰ τῶν νεωτέρων συγγράμματα, ἃ περὶ τοῦ ἑλλ. θεάτρου ἐγράφησαν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ αἰῶνος τούτου.

(2) Ἐν βιβλ. Ε' ἀπὸ κεφ. 3 κ. ἑ.

τοῦ Διονύσου ἄγαλμα ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ὅπως οὕτω τηρῆται ἡ μνήμη τῆς καταγωγῆς τῶν σκηνικῶν ἀγώνων ἀπὸ τοῦ Διονύσου, ἔνθα ὑπῆρχε πρὸς τούτῳ καὶ τὸ τοῦ θεοῦ ἄγαλμα, εἰς οὗ τὴν ἑορτὴν ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες. Καὶ τὸ μὲν τοῦ Διονύσου ἵστατο ἐν δεξιᾷ τῆς σκηνῆς, ἐν ἀριστερᾷ δὲ τὸ τοῦ θεοῦ, εἰς ὃν ἐτελεῖτο ἡ ἑκάστοτε ἑορτή, ἤτοι τὰ τῶν τριῶν Καπιτωλίνων θεῶν, τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, τῆς Μεγάλης θεᾶς, ἢ ἐν ἐπικηδείοις ἑορταῖς ἡ τοῦ νεκροῦ εἰκὼν ἢ τὸ ἄγαλμα(1). Ἐν ταῖς κωμῳδίαις, ὧν ἡ σκηνὴ ὑποτίθεται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἵστατο καὶ τὸ τοῦ Ἀγυιέως Ἀπόλλωνος ἄγαλμα(2). Τούτου γίνεται μνεία καὶ ἐν ταῖς Πλαύτου(3) καὶ Τερεντίου κωμῳδίαις κατ' ἔθος ἑλληνικόν, ὅθεν καὶ αἱ κωμῳδίαι αὗται μετηνέχθησαν. Ὡςαύτως ἀνεβιβάσθη καὶ ὁ χορὸς(4) ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν τραγῳδιῶν ἐκείνων, εἰς ἃς οἱ ῥωμαῖοι τραγικοὶ ποιηταὶ εἰςῆγον αὐτόν· διότι ἄδηλον ἂν πᾶσαι αἱ τῶν Ῥωμαίων τραγῳδίαι εἶχον χορόν. Αἱ κωμῳδίαι βεβαίως δὲν εἶχον, ὅπως οὐδὲ αἱ τῆς μέσης καὶ νέας τῶν Ἑλλήνων κωμῳδίας, ἃς ἐμιμήθησαν οἱ Ῥωμαῖοι κωμῳδοί.

Ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ πιθανὸν εἶναι ὅτι εἶχον ἰδίας ἕδρας καὶ οἱ ἱερεῖς ἢ τὰ ἐν Ῥώμῃ ἱερατικὰ συνέδρια (collegia), ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν· ἄδηλον ὅμως ἂν ἐξ ἀρχῆς ἢ ἀπὸ Αὐ-

---

(1) Donatus de com. σ. 11. in scena duæ aræ poni solebant, dextera Liberi sinistra ejus dei, cui ludi fiebant. Πρ6. Wieseler Theaterw. XIII, 1.

(2) Wieseler Denkm. der ant. Bühne 666—67.

(3) Bacch. 172.

> Saluto te vicine Apolle, qvi aedibus
> Propinqvus nostris accolis, veneroqve te.

καὶ ἐνίοτε στέφεται μὲ δάφνην ἢ μύρτον. Plauti Merc. 675. Ter. And. 726. Καταφεύγουσι δὲ εἰς αὐτὸν οἱ δοῦλοι τιμωρούμενοι ὡς εἰς ἄσυλον. Mostell. 1080. Aulul. 4, 1, 20. Ter. Heaut. 975. Πρ6. Lorenz εἰς Plauti Mostell. σελ. 14.

(4) Vitruv. 5. 6. 2. Ribbeck l. c. σελ. 639.

γούστου, ὅστις ἐκανόνισεν ἐκ νέου τὰ τῶν θέσεων τοῦ θεάτρου(1). Αἱ Ἑστιάδες παρθένοι λέγεται ὅτι εἶχον ἰδίας ἕδρας ἐνταῦθα(2), οἱ Ἀρουραῖοι ἀδελφοί(3), οἱ τοῦ Αὐγούστου ἱερεῖς(3), ὕστερον δὲ καὶ οἱ πρέσβεις ξένων ἐθνῶν(4).

Τὸ κύριον μέρος τοῦ ῥωμαϊκοῦ θεάτρου ἦτο ἡ *σκηνή*, ἥτις ἐν τῷ βάθει τοῦ χώρου αὐτῆς παρίστανε τὸ πάλαι διὰ σανίδων(5), ὕστερον δὲ διὰ τοίχου, ὑψουμένου ἱκανῶς, ἀνάκτορον βασιλέων(5) ἢ ἡρώων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν τραγῳδιῶν, ἰδιωτικὴν δὲ οἰκίαν ἐν τῇ τῶν κωμῳδιῶν, ἢ ἄλλο τι κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος. Ἡ διαφορὰ τούτων ἐξεδηλοῦτο βεβαίως διὰ γεγραμμένου παραπετάσματος κρεμαμένου ἐπὶ τοῦ σανιδώματος ἢ τοίχου, ὅθεν scena ductilis λέγεται τὸ παραπέτασμα τοῦτο. Ἂν δ' ἦναι ἀληθὲς ὅτι τὸ παραπέτασμα τοῦτο, ἢ ἐν γένει ἡ τούτου ζωγράφησις καὶ ἡ διακόσμησις τῆς σκηνῆς, ἐγένετο κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γαΐου Κλαυδίου Πουλχέρου (Pulcher) μεγάλου ἀγορανόμου, τῷ 99 π. Χ.(6), ἕπεται ὅτι πρὸ τούτου ἀφίνετο εἰς τὴν φαντασίαν τῶν θεατῶν ν' ἀναπληρώσῃ τὰς μὴ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τιθεμένας εἰκόνας καὶ

(1) Svet. Aug. 44.

(2) Ὁ αὐτὸς αὐτόθ. 43. Tac. Ann. 4, 16· πρβλ. καὶ ἀνωτέρω σ. 261, 1.

(3) Tac. Ann. 2, 83 καὶ Friedlaender 4, 531.

(4) Ὁ αὐτὸς αὐτ. 13, 54. Svet. Claud. 21. Δίων Κάσσ. 68, 15.

(5) Serv. εἰς Aen. 1, 164· tabulata.... in modum parietis.

(6) Vall. Max. 2, 4, 6. Claudius Pulcher scenam varietate colorum adumbravit, vacuis ante pictura tabulis extentam· ὅπερ οὐχὶ πιθανὸν διὰ τὰ ὑπὸ Πλινίου 35, 4, 7 φερόμενα τάδε· habuit et scena ludis Claudi Pulchri magnam admirationem picturæ, cum ad tegularum similitudinem corvi decepti imagine advolarent. Ἐντεῦθεν. ὁ Ribberk (β. τρ. σ. 653) καὶ ὁ Friedlaender (ἐν Becker β. ἀρχ. 4, σ. 545) νομίζουσι μὴ ἀκριβῆ τὴν εἴδησιν τοῦ Βαλλερίου, ἀληθῆ δὲ τὴν Πλινίου, δι' ἧς σημαίνεται ὅτι ὁ Κλαύδιος ἐζωγράφησεν ἐν τελειότητι τὴν σκηνὴν, ὥστε διήγειρε τὸν θαυμασμὸν τῶν θεατῶν διὰ τὴν ἀκριβῆ μίμησιν τῆς φύσεως.

τοποθεσίας, εἰς ἃς ἀνεφέρετο τὸ ἑκάστοτε διδασκόμενον δρᾶμα. Εἶναι ὅμως πιθανὸν ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Κλαυδίου τούτου ἐζωγραφεῖτο ἡ σκηνὴ, καθ' ὅσον ὁ Πακούβιος, ζωγράφος ὢν, ἠδύνατο νὰ κοσμήσῃ τὴν σκηνήν του· ὁ δὲ Κλαύδιος οὗτος πρῶτος ἐτελειοποίησεν οὕτω τὰς τοῦ θεάτρου γραφὰς καὶ διακοσμήσεις, ὥστε διήγειρε τὸν θαυμασμὸν τῶν θεατῶν διὰ τῆς τελειότητός των.

Ὁ Βιτρούβιος (5, 6, 9) δέχεται τρία εἴδη σκηνῶν, ὧν ἡ μὲν λέγεται tragica, διακοσμουμένη μὲ κίονας καὶ ἀετώματα καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα κοσμήματα, ἡ δευτέρα comica, παριστάνουσα ἰδιωτικὰς οἰκίας μὲ θύρας καὶ θυρώματα, οἷα τὰ ἐν τῷ κοινῷ βίῳ, ἡ δὲ τρίτη satyrica, παριστάνουσα ἀγροὺς μὲ δένδρα, σπήλαια, ὄρη, πηγὰς καὶ λοιπὰ τοιαῦτα ἀντικείμενα. Ἀλλὰ καὶ τῶν τριῶν τούτων σκηνῶν δυνατὸν νὰ γείνῃ χρῆσις ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ αὐτοῦ δράματος κατὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν μερῶν αὐτου(1). Ἡ χρῆσις δ' αὕτη ἐγίνετο συρομένου τοῦ ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς πρώτου παραπετάσματος καὶ φαινομένου τοῦ ἐπ' αὐτήν· διὸ τοιαῦται σκηναὶ ἢ παραπετάσματα λέγονται scenæ ductiles(2), κινηταὶ δηλ. σκηναί. Πρὸς ἐναλλαγὴν τῶν σκηνῶν συνετέλουν πολὺ καὶ οἱ ὑπὸ τῶν μεγάλων ἀγορανόμων Λευκίου καὶ Μανίου Λικινίων Λουκούλλων τῷ 79 π. Χ. εἰςαχθέντες περίακτοι scenæ versiles (3) ἢ versatiles, στρεπταὶ σκηναὶ, περὶ ὧν ἀμέσως ἔσται λόγος.

Τινῶν ῥωμαϊκῶν θεάτρων ἡ σκηνὴ ἦτο ἱκανῶς ὑψηλὴ, ὥστε ἐχωρίζετο εἰς τρία πατώματα. Τοιαύτη ἦτο ἡ τοῦ θεάτρου τοῦ Σκαύρου (4), τοιαύτη ἴσως καὶ ἡ Ἀθήνησιν Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Παρὰ Wieseler(5) ἐν τοῖς σωζομένοις ἐρειπίοις τοῦ ἐν Ἀραυσιῶνι τῆς ναρβωνικῆς Γαλλίας θεά-

(1) Βλ. παραδείγματα παρὰ Ribbeck σ. 654, 32.
(2) Serv. Virg. Geor. 3, 24.
(3) Vall. Max. 2, 4, 6· versatilem fecerunt Luculli· πρβλ. Vit. 5, 7.
(4) Plin. 36, 15, 114.
(5) Theaterw. II, 19, σελ. 22.

τρου φαίνονται τρεῖς ἀλλεπάλληλοι σειραὶ κιόνων. Ἐν δὲ τοῖς ἐρειπίοις τοῦ ἐν Τούσκλῳ θεάτρου φαίνονται στηλοβάται ἀγαλμάτων, ἃ ἵσταντο πιθανῶς μεταξὺ τῶν κιόνων ἐπὶ τῆς σκηνῆς, μὲ τὰς ἐπιγραφὰς Ὀρέστης, Πυλάδης, Τηλέγονος, Τηλέμαχος καὶ Δίφιλος(1).

Ἐπὶ τῶν παραπετασμάτων τούτων ἀπεικονίζοντο, ἢ ἐπὶ τοῦ τοίχου ὑπῆρχον ἐν τῇ τραγικῇ σκηνῇ τρεῖς θύραι(2), ἄγουσαι εἰς τὸ προσκήνιον (proscenium), ὧν ἡ μεσαία ἦτο ἡ τῶν ἀνακτόρων (valvæ regiæ)(3), ἑκατέρωθεν ταύτης δύο ἕτεραι εἰςάγουσαι εἰς τοὺς ξενῶνας (hospitalia) καὶ τὰ τῶν δούλων δωμάτια, οἷον θυρωρῶν καὶ τῶν τοιούτων.

Εἰς τὰς δύο δὲ ἑκατέρωθεν πλευρὰς τῆς σκηνῆς εἰς τὰ παρασκήνια ἐξετείνοντο εἰς χῶρον ἱκανὸν δύο πτέρυγες ἐξέχουσαι (versuræ procurrentes), ὧν ἡ μὲν εἰς τὰ δεξιὰ τῶν θεατῶν ἦγε πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀγορᾶς (forum), ἡ δὲ εἰς τὰ ἀριστερὰ πρὸς τὴν ἀλλοδαπὴν (itinera versurarum)(4). Ὁ χῶρος τῶν πτερύγων τούτων ἐπληρώθη ἀπὸ τοῦ 79 π. Χ. διὰ τριγωνικῶν πρισμάτων περιαγομένων, ὅθεν καὶ περίακτοι (versuræ) ἐκαλοῦντο τὰ πρίσματα ταῦτα, παριστάνοντα ἐφ' ἑκάστης τῶν τριῶν πλευρᾶς διαφόρους θέσεις κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν δραμάτων καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ, ὅπως ἡ scena ductilis συμφωνῇ μὲ τὰς scenas versiles, ἤτοι τὰς ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν περιάκτων.

Τὸ ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς ἐπίπεδον, τὸ προσκήνιον (proscenium), ἦτο ἱκανῶς εὐρὺ παρὰ Ῥωμαίοις, διότι ἐν αὐτῷ πλὴν τῶν ὑποκριτῶν ἵστατο καὶ ὁ χορός, καὶ θρίαμβοι ἐνίοτε ἐτελοῦντο, καὶ στρατοὶ ὅλοι μετὰ πλείστων λαφύρων παρήλασσον· ἐπ' αὐτοῦ ἵσταντο, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, καὶ ὁ βωμὸς τοῦ Διονύσου καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ τῆς ἑορτῆς θεοῦ,

(1) Wieseler II, 11 καὶ σ. 19 Friedlaender ἔ. ἀ. σ. 545.

(2) Vitr. 5, 6 καὶ 7.

(3) Ribberk ἔ. ἀ. σελ. 652.

(4) Vitr. 5, 7, 6.

καὶ τοῦ Ἀγυιέως Ἀπόλλωνος(1), ἔτι δὲ καὶ τὸ τοῦ ἐφεσίου θεοῦ Laris(2) ἐνίοτε ἐν κωμικῇ σκηνῇ.

Τὸ πρὸ τῆς ὀρχήστρας μέρος τοῦ προσκηνίου, ὅπου προχωροῦντες διελέγοντο οἱ ὑποκριταὶ καὶ ὁ χορὸς, ἐλέγετο pulpitum λογεῖον(3). Παρ' αὐτῷ ὑπῆρχε κλίμαξ ὀλίγων βαθμίδων(3), Ἀχερουσία καλουμένη, δι' ἧς κατήρχοντο εἰς τὴν ὀρχήστραν, ὑπερεῖχε δὲ ταύτης μόνον πέντε πόδας, ὅπως εὐκόλως βλέπωσι τὰ ἐπὶ τῆς σκηνῆς οἱ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας καθήμενοι. Παρ' αὐτῇ κατέπιπτεν ἡ αὐλαία (aulæum), ἤτοι τὸ κλεῖον τὴν ὅλην σκηνὴν ἐξωτερικὸν παραπέτασμα, ὅτε ἤρχιζεν ἡ τοῦ δράματος διδασκαλία, καὶ ἀνεβιβάζετο μετὰ τὴν διδασκαλίαν τούτου. Ἡ χρῆσις ταύτης ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 133 π. Χ. ἔτους, ὅτε μετὰ τῆς λοιπῆς κληρονομίας τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Περγάμου Ἀττάλου ἐκομίσθησαν εἰς Ῥώμην καὶ τάπητες πεποικιλμένοι, ὧν ἐγένετο καὶ ἐν θεάτροις χρῆσις.

Περὶ ἄλλων κοσμημάτων τῆς σκηνῆς ἔσται ἐφεξῆς λόγος.

Ἀπέναντι τῆς σκηνῆς καὶ ὄπισθεν τῆς ὀρχήστρας ὑψοῦτο ἡμικυκλοειδῶς ἐπὶ τῆς κλιτύος λόφου φυσικοῦ ἢ τεχνιτοῦ καὶ διὰ ξύλων ἢ λίθων κατεσκευασμένου, *τὸ κοῖλον τοῦ θεάτρου* (cavea, coelum), οὗ ἡ διάμετρος ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν τῆς σκηνῆς, διαιρούμενον καθ' ὅλον τὸ ὕψος αὐτοῦ εἰς πολλὰς σειρὰς ἑδωλίων (subsellia, gradus), καὶ

---

(1) Plaut. Bach. 1, 2, 63. Mercat. 4, 1, 12· πρβλ. καὶ Geppert προλεγ. εἰς Trin. σελ. 9—12.

(2) Plautus Trinum. ἐν ἀρχῇ στίχ. 39. Ἐνδεχόμενον ὅμως τὰ περὶ τούτου νὰ ἀναφέρωνται εἰς τὸν ἐντὸς τῆς οἰκίας ἐφέστιον θεὸν, οὐχὶ τὸν ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

(3) Vitr. 5, 6, 2· «Latius factum pulpitua qvam Græcorum, qvod omnes artifices in scena dant operam; in orchestra autem senatorum sunt sedibus loca designata; et ejus pulpiti altitudo sit ne plus pedum qvinqve, uti qvi in orchestra sederint, spectare possint omnium agentium gestus». Βλ. καὶ Ribbeck σ. 655.

ταῦτα πάλιν διὰ πλατέων διαζωμάτων (præcinctiones) ἢ διόδων (viæ) εἰς ζώνας ἢ χωρίσματα (ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ θέατρα ἄνευ τούτων, ὡς τὸ Ἡρώδου Ὠδεῖον)· ἔτι δὲ καὶ διὰ κλιμάκων καὶ βαθμίδων, ἀρχομένων ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας, εἰς κερκίδας ἢ σφῆνας (cuneos), ὧν ἑκάστη περιελάμβανεν ἱκανὸν ἀριθμὸν ἑδωλίων. Ἄνω τοῦ κοίλου ὑπῆρχεν εἴς τινα θέατρα ἡμικυκλοειδὴς στοά, στηριζομένη ἐπὶ κιόνων καὶ κεκοσμημένη οὖσα μὲ ἀνδριάντας. Τὸ ὅλον δὲ κοῖλον μετὰ τῆς ὀρχήστρας ἐκαλύπτετο ἄνωθεν ἔν τισι θεάτροις διὰ παραπετάσματος (velum), ὅπερ ἐστηρίζετο ἐπὶ δοκῶν ἄνω ἑνουμένων ἐν μέσῳ, κάτω δὲ στηριζομένων ἐπὶ προεχόντων προμόχθων ἐν τῇ ἄνω περιφερείᾳ τοῦ κοίλου(1). Τὰ στεγάσματα ταῦτα εἰσήγαγεν εἰς Ῥώμην πρῶτος ὁ Κόϊντος Κάτλος(2), εἶτα ὁ Λέντλος Σπινθὴρ τὰ καρβάσινα στεγάσματα ἢ vela, ἔχων ὡς prætor, στρατηγὸς, τῷ 60 π. Χ. τὴν ἐπιμέλειαν τῆς τοῦ Ἀπόλλωνος ἑορτῆς.

Ὄπισθεν τῆς σκηνῆς εἶχον θέατρά τινα, μάλιστα τὰ μεγάλα καὶ πολυτελῆ, στοὰς (porticus), ἵνα καταφεύγωσιν εἰς αὐτὰς οἱ θεαταὶ ἐν καιρῷ βροχῆς, καὶ ἵνα παρασκευάζωνται οἱ ὑποκριταὶ πρὸς τὰς παραστάσεις. Τοιαύτας στοὰς βλέπομεν ἐν τοῖς σωζομένοις μνημείοις(3) ὅτι εἶχον πολλὰ θέατρα καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὡς τὸ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, τὸ τοῦ Διονύσου καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν στοά, ἧς ἴσως μνείαν ποιεῖται ὁ Βιτρούβιος(4), καὶ ἧς, πρὸ μικροῦ ἀνασκάψασα τὸν μεταξὺ τῶν δύο ῥηθέντων θεάτρων χῶρον ἡ ἀρχαιολ. ἑταιρία, ἀνεῦρε τὰς βάσεις καὶ τοὺς τοίχους ἐφ' ὧν ἑστη-

(1) Wieseler Theat. σελ. 24 Πίν. Γ'. 3.

(2) Val. Max. 2, 4, 6. Plin. 19, 1, 6. Lucret. 4, 73. Δίων 43, 6.

(3) Βλ. καὶ Wieseler Theaterwesem τοὺς πίνακας.

(4) Vitr. 5, 9, 1· Post scenam porticus sunt constituendæ, uti, cum imbres repentini ludos interpellaverint, habeat populus qvo se recipiat ex theatro, choragiaqve laxamentum habeant ad comparandum. Uti sunt porticus Pompejanae, itemqve Athenis porticus Eumenia, Patrisque Liberi fanum, et exeuntibus e theatro

ρίζοντο αἱ ἀψίδες τῆς στοᾶς ταύτης, ἥτις ἐν ὑςέροις χρόνοις καταστραφεῖσα ἔμενε μέχρι τοῦδε ἄγνωστος, διατηρουμένων ἀψίδων τινῶν αὐτῆς ἐν τῷ μεσημβρινῷ τῆς ἀκροπόλεως προμαχῶνι τῷ μεταξὺ τῶν δύο τούτων θεάτρων.

Πῶς καὶ εἰς τί μέρος τῆς σκηνῆς ἢ τοῦ προςκηνίου ἐγίνετο ἡ τῶν ἀπὸ μηχανῆς θεῶν ἐμφάνισις (deorum ex machina) ἐν τῷ θεάτρῳ, ὡς καὶ ἡ τῶν νεκρῶν(1), δὲν εἶναι γνωστόν. Γνωστὸν δὲ ὅτι πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τούτων ἠγοῦντο βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ, ἃς παρεσκεύαζον διὰ μηχανημάτων ἐντὸς τῶν παρασκηνίων, τὰς μὲν βροντὰς ἐμβάλλοντες χάλικας ἢ σίδηρα εἰς λέβητας καὶ σείοντες αὐτοὺς(2) κατὰ μίμησιν τῶν Ἑλλήνων(3), τὰς δὲ ἀστραπὰς δι' ἀναφλέξεως εὐφλέκτων ὑλῶν, ἄδηλον ὅμως τίνων.

Διὰ μηχανημάτων ὡςαύτως ἀνεβίβαζον καὶ κατεβίβαζον ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀνθρώπους κατὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν διδασκομένων δραμάτων. Οὕτως ἐμφανίζεται ὁ Περσεὺς ἐν τῇ Ἀνδρομάχῃ, ἡ Μήδεια καὶ τὸ ἅρμα αὐτῆς σειρόμενον ὑπὸ δρακόντων παρὰ Πακουβίῳ.

Διὰ τῆς λεγομένης exostra ἠνοίγοντο καὶ ἐδείκνυντο τὰ ἔνδον τῆς σκηνῆς, ὡς ἐν τῷ Αἴαντι καὶ Φιλοκτήτῃ(4).

---

sinistra parte Odeum, qvod Themistocles columnis lapideis navium malis et antemnis e spoliis Persicis pertexit. Idem autem incensum Mithridatico bello rex Ariobarzanes restituit.

(1) Ὡς ἐν τῇ ἐμφανίσει τοῦ Ἀχιλλέως ἐν ταῖς Troades τοῦ Ἐννίου. fr. II παρὰ Ribbeck σ. 655, καὶ πρὸ τῶν τερατουργημάτων εἰς τὸν Ἀτρέα τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ.

(2) Οὕτως ἐποίησεν ὁ Κλαύδιος Πούλχερος ἐπὶ τῆς ἀγορανομίας του τῷ 99 π. Χ. ὅθεν καὶ Claudiana tonitra καλοῦνται αὗται παρὰ Paulus σ. 57 M.

(3) Πολυδ. 4, 130, Ἀριστ. Νεφ. 294.

(4) Ribbeck ἔ. ἀ. σ. 655.

4) *Διακόσμησις τοῦ ῥωμαϊκοῦ θεάτρου καὶ διαφορὰ ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ.*

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον ὅτι ἡ κυριωτέρα διαφορὰ τοῦ ῥωμ. θεάτρου ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἦτο ἡ τῆς θυμέλης καὶ ὀρχήστρας, ἥτις ἔλειπεν ὅλως ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ ἢ μᾶλλον παρεδόθη εἰς ἄλλην παρὰ τὴν κυρίαν της χρῆσιν[1]).

Ἄλλη οὐσιώδης διαφορὰ ἦτο ἡ ἄκρα πολυτέλεια([2]) ἐν τοῖς κοσμήμασι τῆς σκηνῆς τοῦ ῥωμ. θεάτρου, ἣν προσκαλεῖ ὁ μέγας τῶν Ῥωμαίων πλοῦτος καὶ ἡ ἐπίδειξις τῶν ἀρχόντων, οἵτινες εἶχον ἑκάστοτε τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἑορτῶν. Ὅπως οὗτοι ἐν πολλοῖς ἄλλοις ἐδαπάνων ἀμύθητα χρήματα, θηρεύοντες τὴν εὐαρέσκειαν τοῦ δήμου χάριν φιλοδόξων σκοπῶν, ἵνα ἐπιτύχωσι διὰ τῆς ψήφου τῶν πολλῶν ἀρχῆς τινος, ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ διακοσμήσει τῶν θεάτρων, ἐν τοῖς ἐνδύμασι τῶν ὑποκριτῶν, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ δράματος ἐδαπάνων τοσαῦτα, ὥστε τὴν ἐν τούτοις ὑπερβολὴν καλεῖ ὁ ἱστορικὸς Λίβιος([3]) ἀφροσύνην ἢ μᾶλλον μανίαν (insaniam).

Ἀληθῶς ἡ ἐν τούτοις ἄκρα ὑπερβολή, οὔτε εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δραματικῆς τέχνης συντελοῦσα, ἀλλὰ μᾶλλον βλάπτουσα αὐτήν([4]), οὔτε εἰς τὴν τῆς τέχνης τῆς πλα-

---

(1) Geppert der Trinum. des Plautus 1844 ἐν προλ. σ. XI.

(2) Ὁ Διονύσιος (ῥωμ. ἀρχ. 7, 71), περιγράφων τὴν εἰς τοὺς ἐν Καπιτωλίῳ θεοὺς καθιερωμένην ἑορτήν, τοὺς ludos Romanos, ἥτις ἤρχισε νὰ τελῆται κατ' εὐχὴν τοῦ δικτάτωρος Αὔλου Ποστουμίου, πολεμοῦντος πρὸς Λατίνους, συμμάχους τοῦ Ταρκυνίου (510 π. Χ.), λέγει ὅτι εἰς τὰς θυσίας καὶ τοὺς ἀγῶνας ταύτης ἔταξεν ἡ βουλὴ νὰ δαπανῶνται κατ' ἐνιαυτὸν 500 μναῖ ἀπὸ τοῦ δημοσίου, ὃ ποσὸν ἐδαπανᾶτο μέχρι τοῦ Φοινικικοῦ πολέμου.

(3) 7, 2· «Ludorum qvoqve prima origo ponenda visa est, ut appareret, qvam ab sano initio res in hanc vix opulentis regnis tolerabilem insanian venerit». Πρβλ. καὶ Plin. 36, 15 §. 114.

(4) Hor. Ep. 2, 1, 202 καὶ ἐμὴν διατριβὴν περὶ τῆς κωμικῆς ποιήσεως τῶν Ῥωμαίων ἐν Ἀθηναίῳ 5, σέλ. 255.

στικῆς καὶ γραφικῆς, διότι οὐδεμία πρόοδος προῆλθεν ἐκ τῆς πολυτελείας ταύτης, ἀλλὰ μᾶλλον φθορὰ τῆς τέχνης, καταλέγεται δικαίως εἰς τὰς ἐξ ἄφρονος καταχρήσεως τοῦ πλούτου ὑπερβολὰς τῶν Ῥωμαίων.

Ἡ διὰ γραφῶν καὶ χρωμάτων ποικίλων διακόσμησις τῆς σκηνῆς, ἣν εἰςήγαγεν, ὡς εἴπομεν, ὁ Κλαύδιος Πούλχερος, δὲν ἐξήρκει πλέον· διὸ ὁ μὲν Γάϊος Ἀντώνιος καὶ Μουρήνας ἐκάλυψαν ταύτην μὲ ἄργυρον, ὁ Πετρήϊος μὲ χρυσὸν, καὶ ὁ Κόϊντος Κάτλος μὲ ἐλέφαντα(1)· καὶ ὁ τούτους ὑπερβάλλων διὰ τὴν ἐν τοῖς θεάτροις μανίαν Νέρων ἐκάλυψεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου τοῦ Πομπηΐου μὲ χρυσὸν, ὅπως ἐπιδείξῃ αὐτὴν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀρμενίας Τιριδάτην(2). Καὶ αὐτοῦ τοῦ Νέρωνος τὴν ἐν τούτοις μανίαν ὑπερέβαινεν ἡ τοῦ ἰδιώτου Μάρκου Σκαύρου, ὅςτις ἐν τῷ θεάτρῳ ὅπερ κατεσκεύασε ξύλινον ἐπὶ τῆς ἀγορανομίας του χάριν τῶν σκηνικῶν ἀγώνων ἵνα κατεδαφίσῃ μετὰ τὰς ἑορτὰς, ἀνήγειρε τὴν σκηνὴν τριώροφον, ἧς τὸ μὲν κάτω μέρος ἐκόσμησε μὲ λευκὸν λίθον, τὸ μεσαῖον μὲ ὕελον καὶ τὸ τρίτον ἐκάλυψε μὲ κεχρυσωμένα ἐλάσματα, κοσμήσας αὐτὴν μὲ 360 κίονας, ὧν οἱ τοῦ κάτω μέρους ἦσαν 38 πόδας ὑψηλοὶ, καὶ μὲ 3000 χαλκοῦς ἀνδριάντας καὶ ἀγάλματα. Ἐπὶ τούτοις ὑπῆρχον ἐν ἀφθο-

---

(1) Val. Max. 2, 4, 6· Religionem ludorum crescentibus opibus secuta lautitia est. Ejus instinctu Q. Catulus Campanam imitatus luxuriam primus spectantium consessum velorum umbraculis texit. Qn. Pompejus ante omnes aqvæ per semitas decursu æstivum minuit fervorem. Claudius Pulcher scænam varietate colorum adumbravit, vacuis ante pictura tabulis extentam; qvam totam argento C. Antonius, auro Petrejus, ebore Q. Catulus prætexuit: versatilem fecerunt Luculli, argentatis choragiis P. Lentulus Spinther adornavit: translatum, antea poenicis indutum tunicis, M. Scaurus exqvisito genere vestis cultum induxit.

(2) Plin. 33, 3, 16. Nero Pompeji theatrum operuit auro in unum diem, qvo Tiridati Armeniæ regi ostenderet.

νίᾳ ἀτταλικοὶ τάπητες, εἰκόνες γραπταὶ καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ποικίλα κοσμήματα(1). Πρὸς τούτοις καὶ τὸ ὅλον κατασκεύασμα τοῦ θεάτρου ἦτο ἀνάλογον πρὸς τὴν πολυτέλειαν ταύτην, διότι ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ 80,000 θεατάς. Πᾶσα δὲ ἡ δαπάνη αὕτη ἐγένετο ὅπως διασκεδάσῃ διαρκούσης τῆς ἑορτῆς τὸ τῆς Ῥώμης πλῆθος, διότι μετὰ τὴν ἑορτὴν ἔδει κατὰ νόμον νὰ διαλυθῇ τὸ θέατρον!

Ἀνάλογα πρὸς τὴν διακόσμησιν τοῦ θεάτρου καὶ τὴν τῶν ὑποκριτῶν ἐνδυμασίαν ἦσαν καὶ τὰ ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ δράματος ἀπαιτούμενα· διότι καὶ τούτων ἡ παρασκευὴ ἐγίνετο πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον πλούτου καὶ τέρψιν τῶν ὀφθαλμῶν ἢ πρὸς παράστασιν τῆς τραγικῆς ἰδέας. Κατὰ Πλούταρχον(2) στρατηγός τις, ἔχων τὴν ἐπιμέλειαν σκηνικῶν ἀγώνων, ἐζητήσατο παρὰ τοῦ Λουκούλλου στολὰς 100 διὰ τὸν χορόν, ὁ Λούκουλλος παρέσχεν αὐτῷ 200 ἢ καθ' Ὁράτιον 5000(3)! Τοσοῦτον πλῆθος ἀνήρχετο ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐνίοτε ὡς χορὸς στρατιωτῶν! Ἐν τῇ ἐγκαινιάσει ἢ καθοσιώσει τοῦ θεάτρου τοῦ Πομπηΐου, διδασκομένης τῆς Κλυταιμνήστρας τοῦ τραγικοῦ Ἀττίου, ἤχθησαν διὰ τῆς σκηνῆς 600 ἡμίονοι, φέροντες τὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος λάφυρα· ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Δουρείου ἵππου (τοῦ Ναιβίου?) 3000 κρατῆρες, καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τραγῳδίας τινὸς ῥωμαϊκῆς ὑποθέσεως (prætextæ) μέγα πλῆθος ἱππέων καὶ πεζῶν ἐν ποικίλοις ἐνδύμασι καὶ ὅπλοις(4). Ἐπὶ Ὁρατίου τὸ κακὸν προβαίνει ἔτι πλέον. Ὁ ποιητὴς οὗτος λέγει(5) ὅτι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ δραμάτων τινῶν μένει ἡ σκηνὴ ἀνοικτὴ ἐπὶ πολλὰς ἐφεξῆς ὥρας, ἵνα παρέλθῃ τὸ πλῆθος τῶν πεζῶν καὶ ἱππέων καὶ ἡ λοιπὴ τούτων ἀκολουθία μετὰ τῶν λευκῶν ἐλεφάντων, πανθήρων καὶ λοιπῶν λαφύρων τοῦ πολέμου, ἃ ἔδει νὰ ἴδῃ τὸ πλῆθος ἐπὶ τῆς σκηνῆς, νὰ θαυμάσῃ καὶ

(1) Plin. 36, 15, 1, 114.
(2) Ἐν Λουκούλλῳ 39.
(3) Ἐν Ἐπιστ. 1, 6, 40.
(4) Cic. ad fam. 7, 1.
(5) Epist. 2, 1, 187.

χειροκροτήσῃ· διότι τοὺς ὀφθαλμοὺς μᾶλλον ἤθελον νὰ τέρψωσι διὰ τοιούτων θεαμάτων ἢ τὸν νοῦν νὰ διδάξωσι δι' ἀριστουργημάτων τῆς δραματικῆς τέχνης, ἣν οὐδόλως ἠδύνατο νὰ ἐκτιμήσῃ(1) τὸ ἐν τοῖς θεάτροις συνερχόμενον ἀπαίδευτον πλῆθος τῆς Ῥώμης.

Τῆς πολυτελείας ταύτης ἀνάλογα ἦσαν καὶ τὰ τοῦ θεάτρου ἐπικαλύμματα (umbracula ἢ carbasina vela), ἃ εἰσήγαγε πρῶτος ὁ Κόϊντος Κάτλος, ὅπως προφυλάξῃ τοὺς ἐν τῷ κοίλῳ καθημένους θεατὰς ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου(2)· τὸ ὕδωρ, ὅπερ εἰσήγαγεν ὁ Πόμπήϊος πρὸς μετρίασιν τῆς ἐν τῷ θεάτρῳ θερμότητος· ἐφεξῆς δὲ καὶ οἱ ῥαντισμοὶ (sparsiones) δι' εὐόσμων ῥευστῶν ἀρωμάτων κρόκου(3), ἐκτοξευομένων εἰς τὰ ὕψη τοῦ θεάτρου διὰ συριγγίων ἢ πιεστηρίων ἢ ἀντλιῶν καὶ ἐπὶ τοὺς θεατὰς εἰς σταγῶνας διαχεομένων.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

Πρόγραμμα τῶν ἐπὶ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1881—82 διδαχθησομένων ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ μαθημάτων.

Α'.) Ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ.

Δογματικὴ, παρὰ τοῦ κ. Ζήκου Ῥώση, τακτικοῦ καθηγητοῦ, δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

(1) Πρβλ. Ribbeck ρ. τ. α. 664, καὶ Mommsen 3 σ. 576 ἐκδ. δ', ἐξομοιοῦντα τὴν κατάστασιν ταύτην τοῦ τῆς Ῥώμης κοινοῦ μὲ τὴν τοῦ σημερινοῦ Παρισινοῦ.

(2) Βλ. Lucr. 4, 73 καὶ Val. Max. 2, 4, 6· τὸ χωρίον ἐτίθη ἀνωτέρω. Βλ. καὶ ἄλλους παρὰ Friedlaender ἔ. ἀ. σ. 530.

(3) Hor. Ep. 2, 1, 79.

Χριστιανικὴ ἠθικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, τρίτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ποιμαντορικὴ, παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου κ. Ν. Καλογερᾶ, τακτ. καθηγ., τετάρτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὴν Γένεσιν, παρὰ τοῦ κ. Π. Παυλίδου, τακτ. καθηγητοῦ, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἑβραϊκὴ γραμματικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, δευτέραν καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γραμματικαὶ καὶ ἑρμηνευτικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, τετάρτην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, παρὰ τοῦ κ. Ν. Δαμαλᾶ, τακτ. καθηγητοῦ, τρίτην, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὰ τρία πρῶτα εὐαγγέλια, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, τετάρτην, πέμπτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους καὶ μετ' αὐτὴν εἰς τὴν Α'. πρὸς Κορινθίους, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία καὶ μετὰ ταύτην συμβολικὴ, παρὰ τοῦ κ. Ἀνασασίου Διομήδους Κυριακοῦ, τακ. καθηγ., δευτέραν, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ἀπολογητικὴ, παρὰ τοῦ κ. Σ. Π. Σούγκρα, ὑφηγ., δευτέραν, ὥρᾳ 11—12 π. μ., καὶ σάββατον, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Πατρολογία, παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρ. κ. Παναρ. Κωνσαντινίδου, ὑφηγ., τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Κατηχητικὴ καὶ μετὰ τὸ τέλος ἐκκλησιαστικὴ ῥητορικὴ, παρὰ τοῦ κ. Ἰγνατίου Μοσχάκη, ὑφηγητοῦ, δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ὁμιλητικὸν φροντιστήριον παρὰ τοῦ αὐτοῦ, δευτέραν, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ἱστορία τῶν δογμάτων (α΄. περίοδος), παρὰ τοῦ κ. Προκοπίου Β. Οἰκονομίδου, ὑφηγητοῦ, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Συμβολικὴ (ἱστορία τῶν συμβολικῶν βιβλίων), παρὰ τοῦ κ. Ἰωάννου Μεσολωρᾶ, ὑφηγητοῦ, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία (τῆς α΄. περιόδου), παρὰ τοῦ κ. Γεωργίου Δέρβου, ὑφηγητοῦ, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Φροντιστήριον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, σάββατον, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Β΄.) Ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ.

Ἐμπορικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Γ. Α. Ῥάλλη, τακτ. καθηγ., δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 8—9 π.μ.

Ἀστικὸν δίκαιον τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν (γενικαὶ ἀρχαὶ), παρὰ τοῦ κ. Π. Παπαῤῥηγοπούλου, τακτ. καθηγ., τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Κοινωνικὴ πλουτολογία καὶ καταστατικὴ, παρὰ τοῦ κ. Ἰωάννου Α. Σούτσου, τακτ. καθηγητοῦ, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Διεθνὲς δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Σ. Στρέϊτ, τακτ. καθηγ., τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Κληρονομικὸν δίκαιον τῶν Ῥωμαίων, παρὰ τοῦ κ. Ἀλκιβιάδους Κρασᾶ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Δημοσιονομία, παρὰ τοῦ κ. Ι. Σ. Ζωγράφου, ἐκτάκτ. καθηγ., τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Ἰωάννου Παπαλουκᾶ Εὐταξίου, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, δευτέραν καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Πολιτικὴ δικονομία, παρὰ τοῦ κ. Ξ. Ψαρᾶ, τακτ. καθ., δευτέραν, τετάρτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Γαλλικὸν δίκαιον περὶ προσώπων, παρὰ τοῦ κ. Ν. Δαμα-

σκηνοῦ, τακτ. καθηγητοῦ, τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Δ. Θεοφανοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Εἰσηγήσεις καὶ ἱστορία τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Ποινικὴ δικονομία, παρὰ τοῦ κ. Κ. Ν. Κωστῆ, τακτικ. καθηγητοῦ, δευτέραν, ὥρᾳ 11—12 π. μ., καὶ τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Συνταγματικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Θ. Ν. Φλογαΐτου, ὑφηγητοῦ, παρασκευὴν, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Πολιτικὴ οἰκονομία καὶ καταστατικὴ, παρὰ τοῦ κ. Τιμολέοντος Ἀδαμοπούλου, ὑφηγητοῦ, δευτέραν, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Συνταγματικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Α. Στούπη, ὑφηγητοῦ, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Φυσικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Ν. Καζάζη, ὑφηγητοῦ, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ἐγκυκλοπαιδεία τοῦ δικαίου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, δευτέραν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Διοικητικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Χ. Ἀγγελάκη, ὑφηγητοῦ, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἱςορία καὶ εἰσηγήσεις τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, παρὰ τοῦ κ. Ν. Δημαρᾶ, ὑφηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, πλὴν τοῦ σαββάτου, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Πρακτικαὶ ἀσκήσεις τοῦ ἰσχύοντος ἀστικοῦ δικαίου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, σάββατον, ὥρᾳ 6—7 μ. μ.

Διοικητικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κ. Γ. Ι. Ἀγγελοπούλου, ὑφηγητ., δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 6—7 μ. μ.

Θεωρία τοῦ ποινικοῦ νόμου, παρὰ τοῦ κ. Γ. Βορὲ, ὑφηγητοῦ, τρίτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ἑρμηνεία τοῦ ποινικοῦ νόμου, ὑπὸ τοῦ κ. Α. Δ. Παπαδιαμαντοπούλου, ὑφ., δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 2-3 μ.μ.

Ἐμπορικὸν δίκαιον, ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Κροκιδᾶ, ὑφηγητοῦ, δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Γ.) Ἐν τῇ Ἰατρικῇ Σχολῇ.

Ἰατρικὴ κλινικὴ, παρὰ τοῦ κ. Χ. Πρετεντέρη Τυπάλδου, τ. καθηγ. καθ' ἑκάστην, πλὴν τῆς πέμπτης, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Κλινικὴ ἰατρικὴ, παρὰ τοῦ κ. Γ. Α. Μακκᾶ, τακτ. καθηγητ., καθ' ἑκάστην, πλὴν τῆς πέμπτης, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἀνατομία, παρὰ τοῦ κ. Δαμιανοῦ Γεωργίου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Εἰδικὴ νοσολογία, παρὰ τοῦ κ. Γ. Καραμήτσα, τ. καθ., δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἀστυκλινικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Γενικὴ καὶ παθολογικὴ ἀνατομία, παρὰ τοῦ κ. Μ. Χατζημιχάλη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἀσκήσεις μικροσκοπικαὶ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Χειρουργικὴ κλινικὴ, παρὰ τοῦ κ. Θ. Ἀρεταίου, τακτ. καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 10 1/2—12 π. μ.

Μαιευτικὴ, παρὰ τοῦ κ. Μ. Βενιζέλου, τακτ. καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ μαιευτηρίου, δευτέραν, τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Νοσήματα τῶν γυναικῶν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, τετάρτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Παθολογία τῶν παίδων, παρὰ τοῦ κ. Α. Βιτσέρη, τ. κ., τετάρτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἱστορία τῆς ἰατρικῆς, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, δευτέραν καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Ἐγκυκλοπαιδεία καὶ μεθοδολογία τῆς ἰατρικῆς, παρὰ τοῦ κ. Π. Γ. Κυριακοῦ, τ. κ., δευτέραν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ὑγιεινὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Γενικὴ παθολογία καὶ θεραπευτικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Φαρμακολογία, παρὰ τοῦ κ. Θ. Ἀφεντούλη, τ. καθηγ., δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Μαιευτικὴ, ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Κόνσολα, ἐκτ. καθηγ. τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Χειρουργία μετὰ τοπογραφικῆς ἀνατομίας, παρὰ τοῦ κ. Παύλου Ἰωάννου, τακτ. καθηγ. καὶ διευθυντοῦ τοῦ νοσοκομείου τῶν μεταδοτικῶν νοσημάτων, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 1—2 μ. μ.

Ἀσκήσεις χειρουργίας καὶ τοπογραφικῆς ἀνατομίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ἑκάστοτε τυγχανόντων πτωμάτων.

Συφιλιδολογία καὶ κλινικὴ τῶν συφιλιδικῶν παθῶν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Φυσιολογία, παρὰ τοῦ κ. Ι. Ζωχιοῦ, τακτ. καθηγητοῦ, τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 1—2 μ. μ.

Ἀστυκλινικὴ, παρὰ τοῦ κ. Δ. Γ. Ὀρφανίδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τῆς ἀστυκλινικῆς, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Περὶ ὀφθαλμικῶν παθῶν, παρὰ τοῦ κ. Α. Ἀναγνωστάκη, τακτ. καθηγ. καὶ διευθυντοῦ τοῦ ὀφθαλμιατρείου, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Ὀφθαλμιατρικὴ κλινικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ἰατροδικαστικὴ, παρὰ τοῦ κ. Α. Γεωργαντᾶ, τ. καθ. τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Τοξικολογικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 3—5 μ. μ.

Τοξικολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ἰατρικὴ φυσιολογία, παρὰ τοῦ κ. Κ. Βουσάκη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Κλινικὴ τῶν νοσημάτων τῶν παίδων (ἐν τῷ βρεφοκο-

μείφ), παρὰ τοῦ κ. Α. Ζίννη, τακτ. καθηγητοῦ, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 3—4 μ. μ.

Εἰδικὴ νοσολογία καὶ θεραπευτικὴ, παρὰ τοῦ κ. Δ. Αἰγινήτου, τακτ. καθηγητοῦ, τρίτην, παρασκευὴν καὶ σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Εἰδικὴ παθολογία καὶ θεραπευτικὴ, παρὰ τοῦ κ. Κ. Π. Δηλιγιάννη, τακτ. καθηγητοῦ, δευτέραν, τετάρτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ κ. Ε. Μάγγινα, τ. κ., καθ' ἑκάστην, πλὴν τῆς πέμπτης, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ κ. Ἰουλίου Γαλβάνη, ἐκτ. καθ., τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον.

Ὀφθαλμιολογία, παρὰ τοῦ κ. Ν. Δελλαπόρτας, ὑφηγ., δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Δημοσία ὑγιεινὴ, παρὰ τοῦ κ. Ἰ. Χ. Βάμβα, ὑφηγητοῦ, τρίτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Γυναικολογία, παρὰ τοῦ κ. Γ. Τζαννετοπούλου, ὑφηγ., πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ κ. Π. Δ. Πατρικίου, ὑφηγ., τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἀρχὰς ἐγχειριστικῆς, παρὰ τοῦ κ. Τ. Φ. Λούη, ὑφηγ., τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ἀνατομία, παρὰ τοῦ κ. Χ. Ι. Ὀλυμπίου, ὑφηγ., τρὶς τῆς ἑβδομάδος, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Περὶ ἐπικρούσεως καὶ ἀκροάσεως, παρὰ τοῦ κ. Ν. Λαμπαδαρίου, ὑφηγητοῦ, τρίτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ. καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Εἰδικὴ παθολογία, νοσήματα τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, παρὰ τοῦ κ. Ν. Γ. Μακκᾶ, ὑφηγητοῦ, τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Μαιευτικὴ, παρὰ τοῦ κ. Κ. Διγενοῦς, ὑφηγητοῦ, δευτέραν καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Παιδιατρικὴ, παρὰ τοῦ κ. Γ. Βλαχάκη, ὑφηγητοῦ, δὶς τῆς ἑβδομάδος, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Ἱστολογία φυσιολογική καὶ παθολογική, παρὰ τοῦ κ. Δ. Χασιώτου, ὑφηγητοῦ, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Μικροσκοπικαὶ ἀσκήσεις, καθ' ἑκάστην, παρὰ τοῦ αὐτοῦ.

Δ'.) Ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ.

α'.) Ἐν τῷ φιλολογικῷ τμήματι.

Ἱστορία τῆς ἀρχαίας πλαστικῆς, παρὰ τοῦ κ. Ἀθ. Ῥουσοπούλου, τ. κ., τρίτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, σάββατον, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἀρχαιολογικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, τετάρτην, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἑρμηνεία τῶν Ἀριστοφάνους Βατράχων καὶ μετ' αὐτὴν τοῦ Αἰσχύλου Ἀγαμέμνονος, παρὰ τοῦ κ. Σ. Φιντικλέους, τ. καθ. δευτέραν, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἀρχαία ἑλλ. γραμματολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, πέμπτην, ὥρᾳ 8—9 π. μ. καὶ τρίτην, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἑρμηνεία Θουκυδίδου, ἐν τῷ φροντιστηρίῳ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ σάββατον, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, παρὰ τοῦ κ. Ν. Κοτζιᾶ, τ. καθηγ., τετάρτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ. καὶ δευτέραν, παρασκευὴν καὶ σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὰ χρον. τοῦ Τακίτου, παρὰ τοῦ κ. Εὐθ. Καστόρχη, τ. κ., δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Περὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἱστοριογραφίας, πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους παρὰ τοῦ κ. Κ. Παπαρρηγοπούλου, τακτ. καθ., τρίτην, τετάρτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἑλληνικῆς μετρικῆς μέρος δεύτερον, καὶ μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς ἑρμηνείαν Πινδάρου, παρὰ τοῦ κ. Δ. Χ. Σεμιτέλου, τ. καθ., τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Φιλοσοφία καὶ δικαιολογία, ὑπὸ τοῦ κ. Χρ. Παπαδοπούλου, τ. κ., τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 11—12 π.μ.

Λογικῆς συνέχεια, καὶ μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς ψυχολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ἑρμηνεία ἐκ τῶν τοῦ Θεοκρίτου εἰδυλίων, παρὰ τοῦ κ. Στυλ. Κωνσταντινίδου, ἐπιτίμου καθηγητοῦ, δευτέραν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἑρμηνεία ἐκ τῶν τοῦ Βιργιλίου γεωργικῶν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, παρασκευὴν, ὥρᾳ 11—12.

Περὶ δωρίδος καὶ αἰολίδος διαλέκτου ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν λατινικὴν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, τετάρτην, ὥρᾳ 11—12π.μ.

Ἐξήγησις τῶν Ἀριστοφάνους Ἀχαρνέων, παρὰ τοῦ κ. Κ. Σ. Κόντου, τακτ. καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ φιλολογικοῦ φροντιστηρίου, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ παλαιογραφικὰ προβλήματα καὶ ἄσκησιν εἰς τὸ Ἑλληνιστὶ γράφειν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, δευτέραν καὶ τετάρτην, καὶ ἄσκησιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν στοιχουργίαν, παρασκευὴν ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Κριτικὴ καὶ ἑρμηνευτικὴ, παρὰ τοῦ κ. Ι. Πανταζίδου, τακτ. καθηγητοῦ, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ἑρμηνεία τοῦ α΄. βιβλίου τῆς Βιργιλίου Αἰνειάδος, παρὰ τοῦ κ. Σ. Α. Κουμανούδη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὸν Φαίδωνα τοῦ Πλάτωνος, παρὰ τοῦ κ. Γ. Μιστριώτου, τακτ. καθηγητοῦ, παρασκευὴν καὶ Σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ἑλληνικὴ γραμματολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Νέα ἱστορία, παρὰ τοῦ κ. Σ. Ι. Τσιβανοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ., μεσαιωνικὴ δὲ ἱστορία, δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν γλωσσολογίαν, παρὰ τοῦ κ. Μιχαὴλ Δέφνερ, ὑφηγητοῦ, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ἱστορία τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν παρ' Ἕλλησιν, ἰδίᾳ δὲ τῆς πλαστικῆς, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πρώτης μεγάλης ἀκμῆς, παρὰ τοῦ κ. Κυριακοῦ Μολωνᾶ, ὑφηγητοῦ, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ἑλληνικὴ ἐπιγραφικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, σάββατον, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Πρακτικαὶ ἀσκήσεις ἐπὶ τῶν σωζομένων μνημείων, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, καθ' ὁρισθησομένην ἡμέραν καὶ ὥραν.

Ἱστορία τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ, παρὰ τοῦ κ. Σ. Π. Λάμπρου, ὑφ., δευτέραν καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ἀρχαὶ ἑλληνικῆς ἐπιγραφικῆς καὶ γραφογνωσίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, τετάρτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἑρμηνεία τῆς Οὐϊργιλίου Αἰνειάδος, τὸ ϛ'. βιβλίον, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Κ. Σακελλαροπούλου, ὑφηγητοῦ, δευτέραν καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 1—2 μ. μ.

Ῥωμαϊκὴ γραμματολογία παρὰ τοῦ αὐτοῦ, τετάρτην, ὥρᾳ 1—2 μ. μ.

Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας (πλαστικὴ), παρὰ τοῦ κ. Π. Καββαδία, ὑφηγητοῦ, σάββατον, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ἑρμηνεία τῶν μνημείων Ἀθηνῶν, καὶ ἀσκήσεις ἐν τοῖς μουσείοις παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὁρισθησομένην ἡμέραν καὶ ὥραν.

Μυθολογία ἐν τῇ τέχνῃ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, πέμπτην, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

θ'.) Ἐν τῷ φυσικῷ τμήματι.

Γενικὴ χημεία, παρὰ τοῦ κ. Α. Κ. Χρηστομάνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ χημείου, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἀσκήσεις πρακτικαὶ τῶν φαρμακοποιῶν, ἰατρῶν καὶ

φυσικῶν ἐν τῷ χημείῳ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 9—12 π. μ. καὶ 3—6 μ. μ.

Ὀργανικὴ χειμεία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Πειραματικὴ φυσικὴ παρὰ τοῦ κυρ. Δ. Σ. Στρούμπου, τακτ. καθηγητοῦ, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 9—10 π. μ., τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἀνωτέρα ὀπτική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Ἀνατομία, ὀργανογραφία καὶ φυσιολογία τῶν φυτῶν, παρὰ τοῦ κ. Θ. Γ. Ὀρφανίδου, τ. κ., τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 9—10 π. μ. καὶ ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ὀρυκτολογία, παρὰ τοῦ κ. Κ. Μητσοπούλου, τ. καθ., δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ὀρυκτολογικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, σάββατον, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Ζωολογία, παρὰ τοῦ κ. Ἡρ. Μητσοπούλου, τακτικοῦ καθηγ., καθ' ἑκάστην πλὴν τοῦ σαββάτου, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Φαρμακευκὴ χημεία, παρὰ τοῦ κ. Γ. Α. Κρίνου, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 2—3 μ. μ., καὶ ἀσκήσεις ἐν τῷ φαρμακευτικῷ φροντιστηρίῳ, κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας, ὥρᾳ 3—6 μ. μ.

Δυναμικὸς ἠλεκτρισμὸς, παρὰ τοῦ κ. Τιμολ. Α. Ἀργυροπούλου, ὑφ., δευτέραν καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 1—2 μ. μ.

Ἀνωτέρα μαθηματικὴ ὀπτική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, τετάρτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ

Ὀργανικὴ χημεία, παρὰ τοῦ κ. Α. Κ. Δαμβέργα, ὑφηγητοῦ, δευτέραν καὶ σάββατον, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

γ'.) Ἐν τῷ μαθηματικῷ τμήματι.

Σφαιρικὴ ἀστρονομία, παρὰ τοῦ κ. Δ. Κ. Κοκκίδου, ἐπιτίμου καθηγητοῦ, δευτέραν, τετάρτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Διαφορικὸς ὑπολογισμός, παρὰ τοῦ κ. Β. Λάκωνος, τακτικοῦ καθηγητοῦ, τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἀναλυτικὴ γεωμετρία, παρὰ τοῦ κ. Ἀθ. Κυζικηνοῦ, τακτ. καθηγ., τετάρτην καὶ σάββατον, ὥρᾳ 3—5 μ. μ.

Θεωρητικὴ μηχανικὴ, παρὰ τοῦ κ. Ἰωάννου Ν. Χατζιδάκη, ὑφηγητοῦ, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

ΝΕΟΣ ΚΩΔΙΞ ΤΡΑΓΩΔΙΩΝ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ.

«Ἀναδιφῶν τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ γυμνασίου Θεσσαλονίκης ἀποκείμενα χειρόγραφα, ἅτινα εὑρεθέντα πρὸ ὀκτὼ ἐτῶν ἐν τῇ τῆς μητροπόλεως ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Δημητρίου μετηνέχθησαν εἰς τὸ γυμνάσιον τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ τότε μὲν μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, νῦν δὲ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ Γ', ἀνεῦρον τῇ 16 Ἰουνίου πλὴν ἄλλων(1) καὶ χειρόγραφον περιλαμβάνον τρία δράματα τοῦ

(1) Ἀκριβῆ κατάλογον τῶν χειρογράφων, ὧν ὁ ἀριθμὸς μέγας, θὰ δημοσιεύσω ἴσως προσεχῶς· τὰ πλεῖστα περιλαμβάνουσιν ἐκκλησιαστικὴν καὶ θεολογικὴν ὕλην, τροπάρια, πράξεις καὶ πολιτείας ἁγίων, εὐαγγέλια, πράξεις ἀποστόλων, συναξάρια, μαρτυρολόγια, νομοκάνονας, λόγους Ἰωάννου καὶ Γρηγορίου, ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν κ. ἄ. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἀναφέρονται ὀλίγιστα γεγραμμένα κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους, Ἀχιλλέως Τατίου ὀκτὼ βιβλία ἐρωτικῶν τῶν κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα, Ἡλιοδώρου Αἰθιοπικὰ κ. ἄ. Ὀλίγα χειρόγραφα περιλαμβάνουσι φιλοσοφικὴν ὕλην, λογικὰς καὶ χριστοηθείας, γεγραμμένας κατ' ἐμὴν γνώμην ὑπὸ τῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος χρηματισάντων διδασκάλων τῆς ἑλλην. σχολῆς Θεσσαλονίκης. (Σημειωτέον δῆλα δὴ ὅτι τὰ τελευταῖα εὑρέθησαν ἐν αὐτῇ τῇ σχολῇ, οὐχὶ ἐν τῇ μητροπόλει). Ἐκ τῶν χειρογράφων πολλῆς προσοχῆς ἄξιά ὡς πρὸς τὴν παλαιογραφίαν εἶναι τὰ περιλαμβάνοντα μαρτυρολόγια καὶ εὐαγγέλια, ὧν τινα (μεμβράνινα) ἐγράφησαν κατὰ τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα.

Εὐριπίδου, τὴν Ἑκάβην, τὸν Ὀρέστην καὶ τὰς Φοινίσσας. Ἡ εἰς τὰ τῆς βιβλιοθήκης ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐπικρατοῦσα ἀταξία δὲν ἀφῆκεν ἀλύμαντον καὶ τὸν ἡμέτερον κώδικα· βέβηλοι χεῖρες ἠφάνισαν τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ, σῆτες δέ, οἷς ἔρμαιον παρεδόθη τὸ χειρόγραφον, εὗρον ἐν τοῖς φύλλοις τροφὴν ἱκανήν. Καὶ πόσα μὲν φύλλα ἠφανίσθησαν δυσχερὲς νὰ ὁρίσῃ τις ἀκριβῶς· τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐκ μὲν τῆς ἀρχῆς λείπουσιν ἥ τε ὑπόθεσις τῆς Ἑκάβης καὶ οἱ στ. 1—1045, ἐκ δὲ τοῦ τέλους οἱ στ. 1694—1766 τῶν Φοινισσῶν. Ἂν δέ τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἑκάστη σελὶς τοῦ χειρογράφου ἐν μὲν τῇ νῦν ἀρχῇ περιλαμβάνει 13 στίχους, ἐν δὲ τῷ τέλει 15 κατὰ μέσον ὅρον, ἴσως δὲν θ' ἀπατηθῇ λίαν λέγων ὅτι ἐκ μὲν τῆς ἀρχῆς ἀφῃρέθησαν 40, ἐκ δὲ τοῦ τέλους 3 φύλλα· ἐκτὸς τούτων ἐλλείπουσι 4 ἄλλα φύλλα, ἅτινα περιελάμβανον τοὺς στ. 1015—1057 καὶ 1520—1580 τῶν Φοινισσῶν, καί τινα «περιθώρια» (Rand) ἀποκοπέντα διὰ μαχαιριδίου. Τὰ περισωθέντα ἡμῖν εἰσιν 116 φύλλα χάρτου εἰς ὄγδοον.

»Περιεργία καὶ ἐλπίδες ἐκίνησάν με εἰς ἀκριβῆ ἀντιπαραβολὴν τῶν γραφῶν τοῦ χειρογράφου πρὸς τὰς μέχρι τοῦδε γνωστὰς ἡμῖν ἐξ ἄλλων κωδίκων· καὶ τὴν μὲν δημοσίευσιν αὐτῶν ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ ἀναβάλλομαι εἰς καιρόν, νῦν δὲ χαίρων ἀνακινοῦμαι τοῖς ἀναγνώσταις τῆς *Κλειοῦς* ὅτι ὁ τῆς Θεσσαλονίκης κῶδιξ περιλαμβάνει ἐν

Ἐν «ἑξωφύλλῳ» ἀρχαίου κώδικος εὗρον τάδε γεγραμμένα: † εἰς τοῦς χ.....επι γεν[νήσεως].....σουμάνοις εἰς τὴν χελίαν μ.... μῆν· ἀλα καὶ εἰς τοὺς χριστοιανοῦς....κατώσιν καὶ ἐκτοχίαν καὶ πίναν ἀλ....τος εἰς τὴν Θεσαλονίκην ὅπου δὲν....πιτε τὴν ἡμέραν ἀπὸ ἑξακωσίους α....ζαν· καὶ ἐμάλοσαν οἱ χριστιανοὶ μὲ τοὺς θ.... αἰβρίους καὶ ἐνίκησαν οἱ χριστιανοὶ καὶ ἐπίρ[αν] τόπον πλησίων εἰς τὸ τιχόπαστρον καὶ θαύτ[ουν?]...ἐξοδιάστισαν ἐπέκινα ἀπὸ τεσαράκωντα χρ....

(Δι' ἄλλου μέλανος): τὸν αὐτὸν χρῶνον ἔπ....οἱ σπαχίδες καὶ οἱ γιανίτζαρ[οι].... σοῦλτᾶν σοῦμάνοι καὶ ἔ...αλαν τοῦ σοῦλτᾶν . . [μου]σταφᾶ.

τῷ κειμένῳ καὶ ὀρθὰς γραφάς, ἐς πολὺς ἤδη χρόνος, ἀφ' οὗ κριτικοί, οἷοι ὁ Musgrav καὶ ἄλλοι, ἀποκατέστησαν ἐξ εἰκασίας. Καὶ εἶναι μὲν τὰ τοιαῦτα χωρία ὀλίγα τὸν ἀριθμόν, ἂν ὅμως θελήσωμεν νὰ ὦμεν δίκαιοι, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν τὸν αἰῶνα ἡμῶν μαστίζουσαν σπάνιν νέων κωδίκων, νέον τι συμβαλλομένων, καὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ ἡμετέρου ἀντιγράφου, ὀφείλομεν νὰ εὐχαριστήσωμεν τῇ τύχῃ καὶ ἐπὶ τῷ μικρῷ τούτῳ δώρῳ, ὅπερ προσφέρεται ἡμῖν. Τὸ χειρόγραφον, ὅπερ σημαίνω διὰ τοῦ γράμματος Θ, ἐγράφη πιθανῶς κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὑπ' ἀνθρώπου ἐπιλανθανομένου πλειστάκις τῶν κανόνων τῆς γραμματικῆς καὶ μετρικῆς, διωρθώθη δ' ἔν τισιν ὑπὸ μεταγενεστέρας χειρός, ὡς ἀποδείκνυσιν ἡ τοῦ μέλανος διαφορά.

Περὶ τῶν ἐν τῷ ἐδάφει καὶ ἐν τῇ ὤᾳ γεγραμμένων σχολίων καὶ γλωσσημάτων θὰ διαλάβω ἄλλοτε. Ἐκδόσει ἐχρησάμην τῇ τοῦ Dindorf ἐν »Poetæ scenici, Oxon. 1869«.

Ταῦτα ἔγραφον πρὸ τεσσάρων μηνῶν ἐν τῇ Κλειοῖ (ἐν ἀριθ. 1049)· νῦν δ' ἐκπληρῶν ἣν τότε ἔδωκα ὑπόσχεσιν γνωρίζω τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ Ἀθηναίου πάσας τὰς τοῦ κώδικος γραφάς, ὑπ' ὄψιν ἔχων καὶ τὰς ἐκδόσεις τοῦ Porson (Euripidis Hecuba, Orestes, Phoenissæ, Lips. 1824), Hermann (Hecuba, Lips. 1831, Phoenissæ 1840), Klotz (Orestes, Gothæ 1859, Phoenissæ 1842) καὶ Nauck (Lips. 1854) καὶ τὰ τοῦ Dindorf »scholia Græca in Euripidis tragoedias, Oxon. 1863«.

Ἐν Ὀρέστ. στ. 140 κ. ἑ. ἡ τῶν προσώπων διανομὴ ἔχει κατὰ Dindorf ἐν τοῖς ἀντιγράφοις ἡμαρτημένως ὧδε:

Ἠλ. σῖγα σῖγα, λεπτὸν ἴχνος ἀρβύλης
τίθετε, μὴ κτυπεῖτε — — ,
ἀποπρὸ βᾶτ' ἐκεῖσ', κ. τ. λ.

Ἡ τοῦ Ἄλδου ἔκδοσις ἀπέδωκεν ἑκάστῳ τὸ οἰκεῖον, τοὺς μὲν δύο πρώτους στίχους τῷ χορῷ, τὸν δὲ τρίτον τῇ Ἠ-

λέκτρῳ· τὴν ὀρθὴν διανομὴν παρέχει καὶ τὸ ἡμέτερον ἀντίγραφον, πλὴν τῆς διαφορᾶς ὅτι ἀντὶ «χορὸς» φέρεται ἐν αὐτῷ «ἡμίχορος».

Ἐν Ὀρέστ. στ. 409—410 λέγονται τάδε:

Μενέλ. οἶδ' ἃς ἔλεξας, ὀνομάσαι δ' οὐ βούλομαι.
Ὀρ. σεμναὶ γάρ· εὐπαίδευτα δ' ἀποτρέπου λέγειν.

Τὸ «ἀποτρέπου» διώρθωσεν ὁ Musgrav εἰς «ἀποτρέπει», ὅπερ ἐδέξαντο πάντες οἱ ἐκδόται, ἐπικυροῖ δὲ ὁ κῶδιξ Θ· πρβλ. Pors. ἐν σελ. 45. Τ' ἀρχαῖα σχόλια (τόμ. 6' σελ. 128, 15 κ. ἑ.) ἑρμηνεύουσι τὴν προστακτικήν· ἄπορον ὅμως πῶς οἱ ἐκδόται παρεῖδον τὸ τελευταῖον αὐτῶν ἔχον ὧδε: «εὐπαιδεύτως δὲ ποιεῖς ὀνομάζειν αὐτὰς παραιτούμενος».

Ἐν Ὀρέστ. στ. 1659

ὁ δ' ἐπιὼν νιν βίοτος εὐδαίμων μενεῖ

γράφουσιν οἱ ἐκδόται ἐξ εἰκασίας τοῦ Brunck «μένει», ὅπερ ἐμπεδοῖ τὸ ἀντίγραφον Θ.

Ἐν Φοινισσῶν στ. 566

ὀδυνηρὸς ἄρ' ὁ πλοῦτος, ὃν ζητεῖς ἔχων

διώρθωσεν ὁ Brunck τὸ «ἄρ» εἰς «ἄρ'», ὅπερ φέρεται ἐν Θ.

Ἐν Φοιν. στ. 1351

ἐπὶ κάρα τε λευκοπήχεις

ἐμπεδοῖ ὁ κῶδιξ Θ τὴν τοῦ Kirchhof εἰκασίαν

ἐπὶ κρᾶτα λευκοπήχεις.

Ἐν Φοιν. στ. 1375—1376 λέγονται:

ἐς στέρν' ἀδελφοῦ τῆσδ' ἀπ' ὠλένης βαλεῖν
κτανεῖν θ', ὃς ἦλθε πατρίδα πορθήσων ἐμήν.

«1376 versum ex 756 fictum eiecit Valckenarius». Dindorf ἐν σελ. 136. Τὸ ἀντίγραφον Θ ἄριστα πρὸ τοῦ παραλείπει τὸν στίχον.

Ἐν τῇ τοῦ γραμματικοῦ Ἀριστοφάνους ὑποθέσει τοῦ Ὀρέστου (Dind. σκην. ποιητ. σελ. 101) ἀναγινώσκεται: «ᾧ (Ὀρέστῃ) προσκαθέζεται πρὸς τοῖς ποσὶν Ἠλέκτρα· διαπορεῖται δὲ τί δήποτε οὐ πρὸς τῇ κεφαλῇ· οὕτω δὲ μᾶλλον ἐδόκει τὸν ἀδελφὸν τημελεῖν, πλησιαίτερον οὕτω προσκαθεζομένη»· ὁ κῶδιξ Θ (ἐν ᾧ γέγραπται «πλησιέστερον») παραλείπει τὸ δεύτερον «οὕτω», ὡς καὶ ὁ Gu. (Dind. σχολ. τόμ. 6′ σελ. 6). Οὔτε «τούτῳ προσκαθεζομένη», ὡς παρὰ Porson φέρεται, οὔτε «αὐτῷ προσκαθεζομένη», ὡς ὁ Klotz γράφει, εἶναι ἀληθές. Ἄριστα ποιῶν ὁ Nauck (τόμ. 6′ σελ. 244) ἀπέβαλε τὸ «οὕτω».

Ἔν τισι χωρίοις φαίνονταί μοι αἱ τοῦ Θ γραφαὶ προτιμότεραι τῶν νῦν ἀναγινωσκομένων. Ἐν τῇ τῶν Φοινισσῶν ὑποθέσει (περὶ ἧς κατωτέρω) φέρεται ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀντιγράφῳ ἡ ἱστορία τοῦ Χρυσίππου, ὡς διέσωσεν αὐτὴν τὸ σχόλιον τοῦ κώδικος A ἐν τόμ. γ′ σελ. 38, 3, ἔχον ὧδε: «μαθὼν δὲ ὁ Πέλοψ περὶ τούτου κατηράσατο τῷ ἑλόντι αὐτὸν μὴ κτήσασθαι παῖδα, εἰ δὲ κτήσαιτο ὑπ' αὐτοῦ ἀναιρεθείη». Ἐν Θ ἀντὶ τοῦ «ἀναιρεθείη» φέρεται «ἀναιρεθῆναι», ὅπερ δὲν διστάζω νὰ προτιμήσω.

Ἐν τῇ αὐτῇ ὑποθέσει ἐσώθη ἡ λύσις τοῦ αἰνίγματος τῆς Σφιγγός, ὡς φέρεται ἐν τῷ εἰς τὸν στ. 50 σχολίῳ (ἐν τόμ. γ′ σελ. 52) τῷ λέγοντι ἐν τέλει: «τινὲς δέ φασι τύχῃ λῦσαι τὸ αἴνιγμα καὶ δακτυλοδεικτεῖν, ὅ ἐστι τὸν ἄνθρωπον, ἑαυτὴν διεσπάραξεν», περὶ ὧν ὁ Valckenaer σημειοῦται τάδε: «ante ὅ ἐστι τὸν ἄνθρωπον et post haec verba intercidere qvaedam»..... Ἐν Θ φέρεται: «τινὲς ὥς φασιν τύχῃ λῦσαι τὸ αἴνιγμα *τὸν Οἰδίποδα* καὶ δακτυλοδεικτεῖ, ὅ ἐστι τὸν ἄνθρωπον. *Καὶ διεσπάραξεν ἑαυτὴν ἡ Σφίγξ*». Ἐξ αὐτῶν δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν τὰ ἐν τέλει τοῦ πρώτου σχολίου κακῶς ἔχοντα.

Ἐν τῇ ὑποθέσει τῇ παρὰ Dindorf ἐν τόμ. γ′ σελ. 2—3 φερομένῃ λέγεται ἐν τέλει: «Κρέων δὲ δυσχερῶς φέρων—Πολυνείκην—ἀκήδευτον ἔρριψεν, Οἰδίπουν δὲ φυγάδα τῆς

πατρίδος ἀπέπεμψεν, ἐφ' ὧν μὲν οὐ φυλάξας τὸν ἀνθρώπινον νόμον, ἐφ' ὧν δὲ τὴν ὀργὴν λογοποιήσας». Ἀντὶ τοῦ «λογοποιήσας» ὁ κῶδιξ Θ παρέχει «λόγον ποιήσας», ὅπερ προκριτέον («iram pro ratione habens»).

Ἄλλαι τινὲς γραφαὶ διάφοροι τῶν ἐν τοῖς λοιποῖς κώδιξιν εἶναι μικροῦ λόγου ἄξιαι.

Ἐν Ὀρέστ. στ. 403 ἀντὶ τοῦ

πότερα κατ' οἴκους ἢ προσεδρεύων πυρᾷ

ἀναγινώσκεται ἐν Θ

πότερον κατ' οἴκους κ. τ. λ.

Ἐν Ὀρέστ. στ. 421 κ. ἑ. λέγεται:

Μεν. πόσον χρόνον δὲ μητρὸς οἴχονται πνοαί;
Ὀρ. ἕκτον τόδ' ἦμαρ· ἔτι πυρὰ θερμὴ τάφου.
Μεν. ὡς ταχὺ μετῆλθόν σ' αἷμα μητέρος θεαί.

Τὸ »μητέρος θεαὶ» παρέχει ὑπονοίας τοῖς κριτικοῖς· ἐν Θ φέρεται »μητρός τε θεαί», ἥτις γραφὴ πλησιάζει τῇ τοῦ Dindorf εἰκασίᾳ »μητρὸς αἱ θεαί», ἄν τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῷ ἀντιγράφῳ πλειστάκις ἐνηλλάγησαν τὰ »αι» καὶ »ε», ὡς ἐν Ἑκάβ. στ. 1216 «αἰφ'» ἀντὶ »ἐφ'» καὶ ἐν Ὀρ. στ. 435 »ἐγίσθου» ἀντὶ »Αἰγίσθου» κ. ἄ.

Ἐν Ὀρ. στ. 456 κ. ἑ.

καὶ μὴν γέροντι δεῦρ' ἀμιλλᾶται ποδὶ
ὁ Σπαρτιάτης Τυνδάρεως κ. ἑ.

ἀναγινώσκεται ὁ πρῶτος στίχος ἐν Θ ὧδε:

καὶ μὴν γέροντι τ ὧδ' ἀμιλλᾶται ποδί,

ὅπερ ἀγνοῶ ἂν ὀφείλω νὰ διορθώσω εἰς »γέροντι τῷδ'» ἢ εἰς »γέροντί τ' ὧδ'».

Ἐν Ὀρ. στ. 537 ἀντὶ τοῦ

ἢ μὴ 'πίβαινε Σπαρτιάτιδος χθονὸς

ὁ κῶδιξ Θ παρέχει ἐν ξένῳ τόπῳ (ἴδ. κατωτ.):

ἢ μὴ πρόβαινε Σπαρτιάτιδος χθονός.

Ἐν Ὀρ. στ. 605 κ. ἑ.

ἀεὶ γυναῖκες ἐμποδὼν ταῖς συμφοραῖς
ἔφυσαν ἀνδρῶν πρὸς τὸ δυστυχέστερον

ὁ κῶδιξ Θ ἔχει »πρὸς τὸ δυσχερέστατον»· ἔν τισιν ἀντιγράφοις φέρεται »δυστυχέστατον», ἐν ἄλλοις »δυσχερέστερον».

Ἐν Ὀρ. στ. 613

ἀκοῦσαν, οὐκ ἄκουσαν ἐπισείσω πόλιν

φέρεται ἐν Θ «ἐνσείσω», ὅπερ ἴσως εἶναι ταὐτὸ τῷ «ἀνασείσω», περὶ οὗ βλ. Pors. ἐν σελ. 59 καὶ Klotz ἐν σελ. 99.

Ἐν Ὀρ. στ. 640 κ. ἑ. ἀντὶ τοῦ

τὰ μακρὰ τῶν σμικρῶν λόγων
ἐπίπροσθέν ἐστι κ. τ. λ.

φέρεται ἐν Θ »εἰσι».

Ἐν Ὀρ. στ. 1850 κ. ἑ. ἀντὶ τοῦ

τάδ' ἀντὶ παίδων καὶ γαμηλίου λέχους
προσφθέγματα κ. τ. λ.

ἀναγινώσκεται ἐν Θ »ταῦτ' ἀντὶ παίδων» κ. ἑ.

Ἐν Ὀρ. στ. 1510

οὔ τι που κραυγὴν ἔθηκας Μενέλεῳ βοηδρομεῖν;

ἀντὶ τῆς δοτικῆς »Μενέλεῳ» φέρεται ἐν Θ ἡ αἰτιατικὴ »Μενέλεων», ἣν ἀγνοῶ ἂν ἀνέγνω ὁ σχολιαστὴς ὁ γράφων ἐν τόμ. β' σελ. 521, 2: »οὐ διὰ τοῦτο, φησίν, ἐβόησας ὥστε *τὸν Μενέλαον ἐλθόντα βοηθεῖν*».

Ἐν τῷ χρησμῷ τῷ δοθέντι τῷ Λαΐῳ (ἴδ. κατωτ.) ἀντὶ τοῦ

Λάϊε Λαβδακίδη, παίδων γένος ὄλβιον αἰτεῖς

φέρεται ἐν Θ

Λάϊε Λαβδακίδη, παίδων γόνον ὄλβιον αἰτεῖς.

Ἐν Φοινισσῶν στ. 216 ἀντὶ τοῦ

Καδμείων δ' ἔμολον γᾶν

δ Θ ἔχει »Καδμείαν δ' ἔμολον γᾶν», ὡς ἐν Σοφοκλ. Οἰδ. ἐπὶ Κολ. στ. 399 λέγεται »γῆς Καδμείας» καὶ ἐν στ. 1162 »Καδμείαν χθόνα».

Ἐν Φοινισ. στ. 320 κ. ἑ. ἀντὶ τοῦ

ἢ ποθεινὸς φίλοις
ἢ ποθεινὸς Θήβαις

φέρεται ἐν Θ «—ἢ ποθεινὸς φίλαις» (ἀντὶ τοῦ «Θήβαις), ἄνωθεν δ' ἡ ἐξήγησις: »ὄντως ἐπιζητούμενος ταῖς Θήβαις».

Ἐν Φοιν. στ. 799 κ. ἑ.

ἦ δεινά τις Ἔρις θεός, ἃ τάδε
μήσατο πήματα γᾶς βασιλεῦσιν

ὁ κῶδιξ Θ ἔχει

μήσατο πήματα τοῖς βασιλεῦσι.

Ἐν Φοιν. στ. 1651 ἀντὶ τοῦ

οὐκ ἔννομον γὰρ τὴν δίκην πράσσεσθέ μιν

φέρεται ἐν Θ »οὐκ ἔννομον δὲ τὴν δίκην κ. τ. λ.»

Ἐν Φοιν. στ. 1671 ἀντὶ τοῦ

ὦ φίλτατ', ἀλλὰ στόμα γε σὸν προσπτύξομαι

φέρεται ἐν Θ

ὦ φίλτατ', ἀλλὰ σῶμα σὸν προσπτύξομαι.

ὅπερ ἰδίας προσοχῆς ἄξιον.

Κακόμετρος τούναντίον εἶνε ἡ τοῦ Θ γραφὴ ἐν Ὀρέστ. στ. 540—541

ἐγὼ δὲ τἄλλα μὲν μακάριος πέφυκ' ἀνὴρ
πλὴν δὲ εἰς θυγατέρας· τοῦτο δ' οὐκ εὐδαιμονῶ

ἀντὶ τοῦ: »ἐγὼ δὲ τἄλλα μακάριος — πλὴν εἰς θυγατέρας κ. τ. λ.».

Μέλλων νὰ ἐπισυνάψω τὰς ἡμαρτημένας γραφὰς τοῦ τῆς Θεσσαλονίκης ἀντιγράφου, ὧν πολλαὶ φέρονται καὶ ἐν ἄλλοις κώδιξι, κρίνω καλὸν νὰ ὑπομνήσω ὅτι δὰ παρέλθω ἀμνημόνευτα τὰ πλεῖστα ὀρθογραφικὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ, ὡς ἐν Ἑκάβῃ (στ. 1050) »στίχοντα», (στ. 1105) «ὄ-

σων» ἀντὶ τοῦ «ὄσσων», (στ. 1126) «καθεμάξω», ἐν Ὀρέστῃ (στ. 362) «πρόραν»· καὶ τὰ μετρικά, οἷα ἐν Ἑκάβῃ (στ. 1200) «Ἕλλησι γένος» ἀντὶ τοῦ Ἕλλησιν γένος», καὶ ἐν Ὀρέστῃ (στ. 411) «βακχεύουσιν» ἀντὶ τοῦ «βακχεύουσι» κ. ἄ.

ΕΚΑΒΗ.

Στ. 1046] σὺ παῖδας. 1047—1048] ἡμιχόριον. 1060] ἢ ταύτην ἢ τήνδ'. 1066] ποῖ καί με φύγειν. 1068] ἀρκέσαιο ἀρκέσεο Θ. Ὑπὲρ τὸ «ἀρκέσεο» φέρεται ἡ ἐξήγησις »θεραπεύσαις» (=ἀκέσαιο). 1080] πᾶ στῶ, πᾶ κάμψω, πᾶ βῶ. 1085] δύσφορα ἔργασται κακά. 1086] δράσαντι τ' αἰσχρά. 1089] λογχη φόρον. 1093] ἴτε. 1100 ἀναπτάμενος—εἰς μέλαθρον. 1105 ἢ τὸν ἐς ἄϊδα μελανοχρώ (sic) πορθμὸν αἴξω. 1107 σύγνωσθ'. 1108 ἐξαλλάξας. 1118 παῖδας τούσδ'—ἢ. 1119 σοί τε καὶ τέκνοισιν. 1124 ἢ. 1141 αἴροιεν Θ· πρβλ. Herm. ἐν σελ. 127. 1147 φράζουσα. 1148 μ' εἰσήγαγε. 1150 ἴζω κλίνης. 1159 διαδοχαῖσιν ἀμείβουσαι χειρῶν. 1161 φᾶσγανον. 1178 εἴ τι. 1182 αἰεί. 1183 αὐτοῦ. 1194 ἀπόλοντο. 1197 πῶς. 1201 δύναιντο. 1208 εὐτύχει Θ. Ἡ ἐπὶ τοῦ »ει» περισπωμένη εἶναι διαγεγραμμένη. Πρβλ. Herm. ἐν σελ. 134. 1206 ἀληθὲς λέγειν Θ· ἴδ. Pors. ἐν σελ. 86. 1211. τί δ' οὐ τοῦτ'. 1212 τρέφοντι παῖδα. 1217 νῦν-φάνη. 1222 οὐδὲν νῦν πω. 1222 σῆς ἀπαλλάξαι] ἀπαλλάξαι. 1125 σώσας τε] σώσας. Ἴδ. Herm. ἐν σελ. 136. 1226] ἐν Θ ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου φέρεται »γνώμη», ἐν τῷ στίχῳ »οἱ ἀγαθοί». 1228 εὐτυχεῖ. 1237 δεσπότας οὐ. 1240 ἀχθεινὰ μέν μοι] ἀχθήμον μέν μοι Θ. 1242 χεῖρας. 1245 ἔχεις Θ. Πρβλ. Herm. ἐν σελ. 137. 1254 οὐκ οὖν. 1255 τῶν τ' ὀμμάτων ἐμῶν. 1256 τί δαί με Θ. Ἴδ. Herm. ἐν σελ. 138 καὶ Pors. ἐν σελ. 89. 1259 ἡνίκα σε. 1262 πρὸς τοῦ βιαίων τυγχάνουσαν] πρὸς τοῦ βιαίων τινὸς (γρ. *τίνος*) τυγχάνουσαν Θ. *Τινὸς* (τίνος) εἶναι προφανῶς ἐξήγησις τοῦ »τοῦ» παρεισφρήσασα εἰς τὸ

κείμενον· ὑπὲρ τὸν στίχον φέρεται: »ἐξ ἑτέ τινὸς» (= ἐξ αἰτίας τίνος). 1263 νεὼς ἀμβίσῃ. 1266 πῶς οἶσθα. 1267 ὁ θρὴξ μάντις διόνυσος τάδε Θ· ὑπὲρ τὸ »διόνυσος» προσετέθη τὸ »εἶπε». 1270 ἔνδ'. 1271 σόν Θ. Ἴδ. Dind. ἐν σελ. 100. 1279 καὐτὸν δὲ τοῦτον Θ. Ἴδ. Pors. ἐν σελ. 91 καὶ Herm. ἐν σελ. 143. 1280 Ἀγαμέμνων] ἑκᾶ' (=Ἑκάβη). 1282 ἐκ ποδῶν. 1283 ΑΓΑΜ. οὐκ ἐφέξετ] ΕΚΑΒΗ. οὐκ ἐφέξηται κ.τ.λ. Ἴδ. Herm. ἐν σελ. 144. 1284 ἐκλείετ' Θ. Ἄνωθεν φέρεται ἡ ἐξήγησις »ἐκβάλεται» (γρ. ἐκβάλετε), ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὸν στ. 1282 »οὐχ ἕλξετ'-ἐκ-ποδὼν βίᾳ»· πρβλ. σχολ. τόμ. ά σελ. 514, 10: »οὐχ ἕλξετ': ἐκβάλλετε αὐτὸν-μακράν», ἔνθα ἐκ τοῦ ἡμετέρου κώδικος προτιμῶ νὰ γράψω »ἐκβάλετε». 1285 που Θ. Ἴδ. Herm. ἐν σελ 145. 1287 σὺ δ' ὦ τάλαιν' Ἑκάβη. 1287] ὁ στίχος φέρεται ἐν Θ δὶς γεγραμμένος, ἐν τέλει τοῦ φύλλου 9ᵇ καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ 10ᵃ. 1292 ἀφειμένοις.

Μετὰ τὸν τελευταῖον στίχον ἕπεται ἐν Θ: »τέλος εὐριπίδου ὑπόθεσις Ἑκάβης. - τῷ θεῷ δόξα ἀμήν: τέλος τοῦ πρώτου δράγματος: —ἰῦ ἡ γοῦ· ἀρχὴ τοῦ β^ου δράγματος. τὸ β^ον δράγμα.

Τί ἐν τῷδε τῷ χωρίῳ ζητεῖ ἡ »ὑπόθεσις» ἀγνοῶ· οὔτ' ἐγὼ οὔτ' ἄλλοι φίλοι, οἷς ἔδειξα τὰς σημειώσεις μου, ἠδυνήθησαν νὰ λύσωσι τὸ αἴνιγμα ἐκεῖνο »ἰῦ ἡγοῦ»· ἐγὼ εἴκασα »ἰησοῦ (= ἰῦ) ἡγοῦ», ᾧ ὅμοιον φέρεται ἐν ἄλλῳ κώδικι, περὶ οὗ προσεχῶς, τόδε: »χε (= χριστέ) δίδου πονέοντι τεὴν πολύολβον ἀρωγήν».

Τὸ φύλλον 10ᵇ δείκνυσιν ἡμῖν εἰκόνας, τὸν Αἴαντα πεζόν, τὸν Ἀχιλλέα ἔφιππον, τὸν Ὀδυσσέα καὶ ἄλλους· κάτωθεν φέρεται: »ὁ Ἀχιλεὺς καὶ ὁ Αἴας συνέτυχων ἀλλήλοις· ὦ κυνὸς ὤματ' ἐλάφου δὲ καρδίαν.

Τὸ φύλλον 11ᵃ περιλαμβάνει εἰκόνας ἐφίππου ἀνδρός, ἁγίου καὶ ἐσπαρμένας φράσεις »ὁ μὲν σοφὸς σολομῶν» κ. ἄ.

Τὸ φύλλον 11ᵇ περιλαμβάνει εἰκόνας ἁγίου, τοξότου κ. ἄ. καὶ φράσεις »ὁ ὀρέστης τὸν φόνον τοῦ πατρὸς μετα-

πορευόμενος κ. ἑ.» (ἐκ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ὀρέστου, περὶ ἧς κατωτέρω) καί: »ὁ μὲν Ἀριστοτέλης λογικαῖς ἀντιθέσεσι τὰς Πλάτωνος ἀνέτρεπε θέσεις· σὺ δὲ τὸ μεῖζον ἔργοις αὐτοῖς τοῖς αὐτοῦ (sic)· ἢ γὰρ ὁ φίλος τῶν οὐ πρός τι· ἢ οὐκέτι χρὴ πρὸς ἀντ.....φοντα τὰ πρός τι λέγεσθαι».

ΟΡΕΣΤΗΣ.

Ἐν τῷ φύλλῳ 12ᵃ καὶ 12ᵇ ἀναγινώσκεται ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ὀρέστου, ἡ ἐν σχολ. τόμ. β' σελ. 3—4 φερομένη. Σελ, 3,7] περὶ τοῦ παθεῖν. 3,9 μεθ' ἡμέραν δέ. 3,10 Τυνδάρεω. Σελ. 4,3 Πυλάδης φίλος. 4,4 πρῶτα. 4,9 ὑπ' αὐτοῦ. 4,11 Πυλάδη δὲ Ἠλέκτρα, καθαρθέντα δὲ κ. ἑ.

Ἀκολουθεῖ ἐκ τῆς Ἀριστοφάνους γραμματικοῦ ὑποθέσεως (σκην. ποιητ. σελ. 101) τὸ μέρος: (ἡ) μὲν σκηνή— φαῦλοι ἦσαν. Σχολ. τόμ. β' σελ. 5—6. Σελ. 5, 6 ὑπὲρ τῆς Ὀρέστου συμφορᾶς. 5, 7 προλογίζει δὲ ἡ Ἠλέκτρα· τὸ δρᾶμα κ. ἑ. Σελ. 6,6 τῶν γυναικῶν. 6,7 ἡ Ἠλέκτρα— λευκόν. 6, 9 τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

Ἕπεται: »τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα, Ἠλέκτρα, Ἑλένη κ.τ.λ.» καὶ »ὁ πρόλογος τῆς Ἠλέκτρας ἐστι γνωμικός· ὑπάρχει οὖν ἕως ὧδε »ὁ γὰρ μακάριος κοὐκ ὀνειδίζω τύχας Διὸς πεφυκώς».

Ἐν φύλλῳ 12ᵇ ἄρχεται ὁ Ὀρέστης. Στ. 1] »γνώμη». 2 οὐδὲ ξυμφορά Θ. Ἰδ. Κl. σελ. 28. 20 Μενέλεως. 28 ἀδικίαν τί κ. ἑ. 35 οὐδὲ Θ ἐκ πρώτης χειρός· μεταγενέστερος διώρθωσεν εἰς »ὁ δέ». 52 δὲ Θ ἐκ πρώτης χειρός, μεταθληθὲν εἰς »δή». 69 ἀείνου. 73 κασίγνητος σός. 85 τούτου κοὐκ. 91 ἀπείρηκ' ἐν κακοῖς. 93 παρεδρίᾳ. 94 κασιγνήτου. 96 κόμας. 97 φίλον Θ· κάτωθεν τοῦ »οὐχὶ θεμιτόν» φέρεται »οὐ θεμιτόν» 100 ὀρθῶς ἔλεξας, οὐ φίλως δέ μοι λέγεις] ὀρθῶς ἔλεγξας, οὐ φίλος δέ μοι λέγεις Θ· »ἐλέγξασ'» εἴκασεν ὁ Reiske, ᾧ ἀκολουθεῖ καὶ Brunck· »ἐλέγχεις» γράφει ὁ Hartung. 101 τίς εἰς. 102 δέδοικά

γε. 103 ἀργεῖοι τ' ἀναβοᾶ. 110 ὀρθῶς Θ, μετ' ἐξηγήσεως »καλῶς». 111 καὶ πέμψομαι θυγατέρα· εὖ γὰρ λέγεις Θ· πρβλ. Kl. σελ 45. 113 καὶ λάβε-χερί. 115 ἀμφές-οἰνοποτ'. 122 ἐμήν. 125 ὀδοῦ μέμνησω. 131 ἐλλάδα. 132 πάρεισιν-θρηνήμασιν. 134 ἐκτήξουσ' Θ μεταβεβλημένον εἰς »ἐκτήσουσ'». 140 λευκὸν Θ ἄνωθεν »λεπτόν». 142 ἀποπροβατε κεῖσε Θ· ἴδ. Kl. σελ. 49. 146 φίλη. 153 λόγου μεταδος μοι φίλα. 154 τυγχάν' εἴπω. 160 ὦ μέλεος. 161 ὦ τάλας. 162 ἄ ἄ ἄδικος ἄδικα. 162 τότ' ἔλακεν ἔλακεν. 165 ἐμῆς. 169 οὖν νιν. 173—186 Θ ἔχει τὴν αὐτὴν διανομήν, ἣν ὁ κῶδιξ B παρὰ Kl. ἐν σελ. 52. 176 μόλε Θ ἅπαξ. 181 ἠγάγεται. 179 ἀγαμεμνόνειον ἐπὶ δόμων Θ· ἄνωθεν τοῦ »ἀγαμεμνόνειον» φέρεται »γόνον»· πρβλ. Kl. σελ. 52. 181 διοιχόμεθα. 184 φυλασσομένη. 186 ὦ φίλα. 187 τελευτή. 188 τί δ' ἄλλ' οὐδὲ Θ· ἄνωθεν φέρεται »εἴπας»· πρβλ. Kl. σελ. 53 καὶ Pors. σελ. 29. 193 προφόνου ματέρος Θ· ἄνωθεν »πρᾶ (=πατέρα) φονευσάσης» (=πατροφόνου). 194 οὐκ. 195 ἔκτανες ἔθανες Θ· ἄνωθεν »ἐφόνευσας ἐν τῷ θανάτῳ»· πρβλ. σχολ. τόμ. β', σελ. 80. 196 τεκομένη μᾶτερ. 199 τέκνα τάδε. 200 ὀλόμεθα ἰσοτέκνυες. 201 κ. ἑ.] σὺ γὰρ ἐν εκροῖς τότ' ἐμὸν μέρος οἴχεται βίου τὸ πλέον-ἐν γόοις δάκρυσί τε. 206 ἡ. 212 γε. 213 σοφός. 216 ἀμνημονῶ γὰρ τὸ πρὶν Θ· ὑπὲρ τὸ »τὸ πρίν» φέρεται »κατὰ τὸ πρότερον»· ὑπὲρ τὸ »τὸ» φέρεται »ὧν» τ. ἕ. »τῶν». 217 εὔφρανας. 220 ὀμμάτων ἐμῶν. 223 πλευράν. 227 εὐναν'. 229 Θ δὲν ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ τὸν στίχον, προσγραφέντα ἐν τῇ ὥᾳ ὑπ' ἄλλης χειρός. 230 κτῆμα. 231 »στῆσον» φέρεται ὑπὲρ τὸν στίχον ἐξ ἄλλης χειρός. 232 «γνώμη». 234 μεταβολὴ πάντων γλυκύ] μεταβολὴ δ' ἀπάντων ἡδύ Θ· τὸ »ἀ» προῆλθεν ἐξ »ε», ὥστε ἡ πρώτη γραφὴ ἦν »δὲ πάντων»· περὶ τῆς διαφόρου γραφῆς »ἡδύ» πρβλ. Εὐστάθ. εἰς Ὀδυσσ. p. 1404, 54 καὶ σχολ. τόμ. β', σελ. 88, 17. 236 »γνώμη». 236 κρεῖσσον γάρ. 240 τὸ Θ, διωρθωμένον εἰς »τοῦ». Kl. σελ.

59. 241 κασιγνήτου. 242 ναυπλίῳ. 248 κακὸν ἥκει μέγα. 252 μήν. 258 ταλαίπωρε ἀτρέμας. 262 οὕτω. 264 μέθες με' Θ. Kl. σελ. 62. 266 οἶ ἐγὼ τίν' ἐπικουρίαν λάβω τάλαινα. 278 ἠλάσμεσθα. 279 αὖθις γαλήν'. 280—281 'Ορ.] 280 'Ηλ. τί κλαίεις κρᾶτα θεὶς κ.τ.λ. 281 'Ορ. αἰσχύνομαι κ. ἑ. Θ. Kl. σελ. 64. 282 ὄχλον τε παρθένω παρέχων ὅσοις ἐμοῖς. 284 δέ μοι. 286 εἰς ἔργον. 287 εὔφρανε. 289 μητέρα κτεῖναι. 292 ἀναλαβεῖν ἔτ' ἔμελλε. 294 ἀνακαλύπτ' Θ μετ' ἐξηγήσεως »ἀνακαλύπτου». 296 τἄμ' ἀθυμήσαντ'] μ' ἀθυμήσαντ'. 298 ἴσχανε. 298 ὅταν σύ. 300 »γνώμη». 303 εἶτα τ' Θ· ἴδ. Pors. σελ. 38. 303 λουτρά τ' ἐπὶ χροὶ βάλλε. 307 οὐκ ἔστι] οὐκ ἔςι δυνατόν Θ· ἡ ἐξήγησις »δυνατὸν»'εἰσέφρησεν εἰς τὸ κείμενον· πρβλ.σχολ. τόμ. β', σελ. 103, 20. 307 κατθανεῖν. 310 δοκῶ Θ διωρθωμένον εἰς »δοκεῖ». 312 καὶ τὸ μή. 312 σε δεμνίων. 314 »γνώμη». 314 κἂν μὴ νοσεῖς γάρ, ἀλλὰ δοξάζεις νοσεῖν Θ· ἴδ. Kl. σελ. 67. 326 ἐασ' Θ· διωρθωμένον εἰς «ἐᾶτ'». 328 ὁ τάλας. 331 μυχοὶ τᾶς Θ διωρθωμένον εἰς »γῆς». 346 ἕτερον ἢ] ἢ Θ· ἴδ. Kl. σελ. 70. 355 εὔχου. 357 ὦ δώματι η Θ διωρθωμένον εἰς »ὦ δῶμα τῆ». 360 'Αγαμέμνονος γάρ. 365 τάδ'. 374 θυγατρός Θ· ἴδ. Kl. σελ. 74. 375 νῦν Θ προστεθειμένον ὑπὲρ τὸ »καί» ὑπὸ δευτέρας χειρός. 381 σημανῶ. 387 τέλος. 390 με. 395 τίς ἀπόλλυσι. 397 σοφόν τι. 400 μητρός θ'. 408 νυκτὶ προσφερεῖς] νυκτί. 413 »γνώμη» Θ ἐν τέλει τοῦ στίχου. 417 ἀμαθέστερος ὤν. 418 εἰσὶν θεοί Θ· Kl. σελ. 80. 419 οὐκ ἀμύνει Λοξίας] οὐκ ἀμύνει....ίος Λοξίας Θ· τῆς μετὰ τὸ »ἀμύνει» ἀποσβεσθείσης λέξεως διεσώθησαν αἱ τελευταῖαι συλλαβαὶ »ιος» εὐανάγνωςοι. 422 πυρὰ θερμά. 433 φόνου. 434 οὔκουν μετῆν μοι. 451 μόνης. 454 ἔχουσιν φίλοι Θ· προτέτακται «γνώμη». 455 οἱ μὴ ἐπὶ ταῖς. 461. ἡμαρτημένοις Θ· ἴδ. Pors. σελ. 48. 464 ἀγκάλαισιν. 465 διοσκούρω. 473 ἧκεν. 478 »γνώμη». 480 τὸ στύγημ'. 486 τι. 493 ἐγένετ' ἂν συνετώτερος. 498 τῆς ἐμῆς θυγα-

τρός. 500 ἐχρῆν. 502 σωφρων—ἄν τι συμφοραῖς Θ· ἴδ. Kl. σελ. 89. 503—506] Θ παραλείπει. 538 ἐμοί. 541 πλὴν δέ. Θ. Τοῦ 541[ν] στίχου εὕρηται ἐν φύλλῳ 30[δ] μόνον τὸ »πλὴν δέ»· τὸ φύλλον 31[α] ἄρχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ στίχου ὅλου γεγραμμένου. Ἐν τῷ φύλλῳ 30[δ] ἀκολουθοῦσιν ἐν τῷ ἐδάφει αὐτῷ μετὰ τὸ »πλὴν δὲ» τάδε: »μὴ πρόβαινε σπαρτιάτιδος χθονός (στ. 537)· σπάρτη ἡ προηγουμένη πόλις τῆς Λακεδαιμονίας· ὁ ἀπὸ ταύτης σπαρτιάτης· καὶ ἐπὶ θηλυκοῦ ἡ σπαρτιάτις διὰ τοῦ ι, ὃ κλι (τ. ἔ. κλίνεται) τῆς σπαρτιάτιδος· σπάρτος καὶ τὸ σχινίον, παρ' Ὁμήρῳ »λέλυντο σπάρτα» καὶ ἡ σπάρτος ἐπὶ θηλυκοῦ, ἀφ' οὗ τὸ »κοῖμα (sic) ἄν (γρ. ἂν) ἔλαχε (γρ. ἔλαχες) σπάρταν» καὶ »τὴν λίθον ποντὶ (sic) τὰ (sic) σπάρταν». Ἴδ. Dind. σχολ. τόμ. β', σελ. 157, 12 κ. ἑ., ἔνθα ἀναγινώσκεται:»—σπάρτον δὲ τὸ σχοινίον, ὡς παρ' Ὁμήρῳ »σπάρτα λέλυνται»—»κόσμει ἂν ἔλαχες σπάρτον» καὶ »τὴν λίθον ποτὶ τὰν σπάρτον ἄγε.». 542 εὐτύχησεν. 556 μᾶλλον ἀμῦναι. 564 δεῖ. 586 γὰρ τό. 592 σαφέστατον νέμει. 593 ἐκεῖνος Θ· ἴδ. Kl. σελ. 97. 605 αἰεί. 609 ἀνάψεις. 611 θυγατρός. 618 τὰ 'γαμέμνονος. 634 ἔασον ἐμαυτῷ. 636 νῦν. 639] Θ παραλείπει ἐν τῷ ἐδάφει, ἔχει δ' ἐν τῇ ὥᾳ καὶ κάτωθεν τοῦ ἐδάφους. 618 ἦλθ' εἰς Ἴλιον. 665 »γνώμη». 667 τί χρή. 669 φιλεῖν δὲ δάμαρτα. 694 σμικροῖσι μέν. 698 αὐτὸς Θ, μεταβληθὲν εἰς »αὐτῷ»· ἴδ. Pors. σελ. 67. 699 ὑπείκει. 704 ἐλθὼν δὲ Τυνδάρεών τέ σοι π. 712—749] Θ παραλείπει· ἀντ' αὐτῶν οἱ εὐσεβεῖς μοναχοὶ προὐτίμησαν νὰ γράψωσιν »ἐλαίησόν μαι ὁ θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλαιός σου κ.τ.λ.» καὶ ἄλλα ἀνόητα ἐν φύλ. 36. 750 σπείρων. 753 ἀντιλάζεσθαι. 756 ψῆφον καθ' ἡμῶν θέσθαι χρεών. 761 ἄστεος-τεύχεσι Θ· ἴδ. Kl. σελ. 118. 779 μολόντα. 784 ἡ εὐγένεια. 789 γὰρ Θ· ἴδ. Kl. σελ. 121. 800 ἐμοῖς. 801 ἄστεος. 802 ποῦ γὰρ ἂν δείξω φίλος Θ· ὑπὲρ τὸ »φίλος» φέρεται »ὧν». 806 ὁμαίμων Θ μεταβληθὲν εἰς »ὁμαιμόνων». 814 θοινήματα. 822 εἰς αὐ-

γᾶς ἠελίοιο. 828 σήν. 832 γῆν. 834 οἷον Θ ἅπαξ. 839 μητρός. 848 ἡμᾶς. 851 τἀκεῖθεν. 884 ἐγίνετ'. 897 πόλεως. 898 ἐπὶ τῷδέ δ] ἐπὶ τῷδ'. 899 οὐδέ σ' οὐδέ. 901 ἐπ. δ' οἱ μὲν ὡς κ.τ.λ. Θ· ἴδ. Pors. σελ. 81. 922 ἀνεπίληπτον. 925 γυναῖκ' ἄθεον. 927 μήτ' ἐκστρατεύειν. 940 κτανεῖτε. 946 μετρουμένους. 955 γόους Θ προστεθειμένον ὑπὲρ τὸ »καί». 960 στεναγμῶν. 963 ἔλαχ' ἁ] ἔλαχε. 967 τῶν Ἀτρ. πήματα οἴκων. 976 ἐφημέρων. 983 μέσον καὶ χθονός. 985 πατρὶ γέροντι. 986 ἔτεκε Θ ἅπαξ. 992 λευκοκόμοσι. 994 ἠιοσιν. 998 ὁπότε. 999 ὁλοόν Θ ἅπαξ. 1003 ἕσπερον. 1004 προσαρμόσασ' οὐρανοῦ. 1005 δρομήματα Πλειάδος. 1006 ἄλλην. 1018 οἳ ἐγώ. 1019 νεωτέρου. 1020 οἳ ἐγώ. 1020 ὡς ἰδοῦσ' ὄμμασι. 1023 τὰ κραθέντα. 1027 ὑπ'. 1039 αἷμ' ἐγὼ σὲ δ' οὐ κτανῶ Θ· ἴδ. Pors. σελ. 92. 1048 χερῶν. 1052 κτάνοι] θάνοι. 1066 κατθανόντων. 1074 ταῦτα. 1078 κατεγγύησ'. 1080 σὺ δέ. 1084 »γνώμη». 1085 ἦ που. 1086 δέξαι τό. 1094 ἄκρόπολιν. 1116 οὐ χάζομαι. 1118 δήλου· πέρατνε. 1121 θησόμεθ'. 1122 ἐνδακρῦσαι. 1135 ἔκτειν' - τ'] ἀπέκτειν' - δ'. 1155 φεῦ φεῦ φεῦ. 1156 δέ τι] δέ. 1160 νῦν αὖ Θ· δευτέρα χεὶρ προσέθηκε »δ'» (νῦν δ' αὖ). 1175 διὰ στόματος. 1178 ἐκ τρίτου τ'. 1187 τάφον Θ μεταβληθὲν εἰς »τάφου». 1190 εἶπες. 1192 πᾶσι γὰρ ἓν φίλον τόδε. 1215 τοῦ] τό. 1216 σὺ μὲν σύγγον' Θ· ἴδ. Kl. σελ. 164. 1220 ἐς οἴκους] ἐς δόμους. 1221 σανίδας. 1227 Θ ἔχει χάσμα μεταξὺ τοῦ »δεομένοισι» καὶ τοῦ »διά». 1231—1232 Ἠλ.] Ὀρ. 1233] καὶ ἐμάς. 1236 ἐγὼ δ' ἐπεβούλευσα. 1239 κατασπένδων σ'. 1242 δίκη. 1246 Μυκηνίδες φίλαι. 1253 κ. ἐ. τί δέ μοι' — ἔνεπε μοι. 1264 ἐκεῖθεν ἐνθάδ', εἶτα παλινσκοπιάν] ἐκεῖθεν ἐνθάδ' εἶτ' ἐπ' ἄλλην σκοπιάν. 1265 χορ. 1266 νῦν βλέφαρον. 1270 ἀγρότης. 1272 ἐχθροῖς εἰ φανεῖ Θ· ἴδ Kl. σελ. 169. 1278 τοὐπίσω σκόπει. 1289 ἐν ὅπλοις. 1291 σκέψασθαι νῦν. 1294 ἐκεῖσ] ἐκεῖθεν. 1295 σκοποῦσ' ἅπαντα. 1300 ἐπί-

κουρον — ἐμοῖσι. 1305 Θ παραλείπει τὸ »τάν«. 1306 ἔκτανεν. 1318 χροιᾷ. 1318 πεπραγμένων Θ· ἴδ. Kl. σελ. 173. 1323 με. 1329 ἐμοῦ συγγ. περφ. 1335 ἐπαξίοισι τ' ἄρ'. 1341 κἀπικούφισον. 1346 οὐχὶ] οὐ. 1347 οἷ ἐγώ. 1357 πρὶν ἂν ἐτύμως. 1364. ὀλόμενον Θ ἅπαξ. 1368 πευσόμεθα. 1371 ὑπερτέρεμνα. 1375 φεύγω. 1380 τί δ' ἔσθ' Ἑλένης. 1388 σκύμνου Θ μεταβληθὲν εἰς »σκύμνον«. 1399 ξίφεσι σιδαρέοισι ἄιδου. 1408 εἴσω. 1415 ἔβαλλον ἔβαλλον Ἐλάνας. 1423 τὰν Τυνδαρίδ' ὁ μητροφόντας] Τυνδαρίδ' ὁ μητροφόντης. 1425 ποῦ τότ'] τότ'. 1418 ἐλάνας ἐλάνας. 1433 νήματα δ'. 1438 ὦ Διὸς παῖ Θ παραλείπει ἐν τῷ ἐδάφει, ἔχει δ' αὐτὸ ἐν τῷ σχολίῳ τοῦ μετωπίου. 1448 ἀλλ' αἰεί. 1449 ἐκκλήισεν ἄλλον ἄλλοθι στέγος. 1450 τοὺς δ' ἐν ἕδραισι. 1451 ἀπόπρο. 1454 ὀβρίμα Θ ἅπαξ. 1459 τύχη". 1463 τὸν Θ παραλείπει. 1465 ἡ δ' ἴσχεν ἴσχεν ἰώ μοι μοι. 1484 ἧσσαν'. 1488 δ' ἐκφεύγομεν. 1490 ἁ] ἡ. 1491 ἔτεκε τλήμων. 1493 σκύμνον χεροῖν. 1494 ξυνάρπασαν. 1502 Ἐλάνας. 1507 προσπεσών. 1512 ἐνδικώτατ' εἴ γε] ἐνδικώτατά γε Θ μεταβληθὲν εἰς «ἐνδικώτατ' εἴ γε. 1521 τὸ Γοργοῦς οὐ. 1522 ὃς ἀπαλλάξει. 1523 ὁρᾶν. 1525 οὐκ ἄρα κτανεῖς. 1526 μεταβουλευσόμεθα. 1529 σε Θ ἔχει προσγεγραμμένον ὑπὲρ τὸ »στῆσαι«. 1533 ἐπάξει Θ ἔχει προσγεγραμμένον ὑπὲρ τὸ »Ἀργείους«. 1534 θέλει Θ· ἴδ. Porson σελ. 121. 1538 πιτυεῖ. 1540 ἔχομεν Θ· τὸ »ἀσφαλέστερον φίλαι« (»φίλη« Θ) ἀποδίδοται ἐν Θ εἰς τὸ ἁ ἡμιχόριον. 1545 — 1548 Θ ἀποδίδωσιν εἰς τὸ ἡμιχόριον ὡς συνέχειαν. 1547 ἔπαισεν ἔπαισε. 1549 — 1550] χορ. 1551 — 1566] Μενέλαος. 1562 τάσδε. 1563 χειρῶν. 1578 κτανεῖν σου Θ (κυρίως »σήν«)· ἴδ. Kl. σελ. 195. 1586 κτανῶ. 1587 πράσσεις. 1594 φευξούμεσθα. 1596 μήτ'. 1603 καταβάλοις; — καλῶς. 1604 χέρας. 1609 κτανεῖς. 1618 ἀλλ' ἤ. 1621 κτίσται. 1622 οὔκουν. 1644 τῆσδ' Θ ὑπὲρ τὸ »ὑπερβαλόνθ'«. 1648 ἐνθένδέ τ'. 1657

πατρὸς Θ προσγεγραμμένον ἐν τῇ ὤᾳ. 1677 καὶ ὁ. 1683 θεῶν. 1684 Ζηνός. 1685 λαμπρὸν ἀστέρων.

Ἐν τῇ κάτωθεν ὤᾳ τοῦ φύλλου 66 φέρεται: »Εὐριπίδου δράματος ὀρέστου τέλος· εἴληφε τέρμα εὐριπίδου πυλάδης.»

ΦΟΙΝΙΣΣΑΙ.

Τὸ φύλλον 66[a] περιλαμβάνει τὴν ἐν σχολ. τόμ. γ' σελ. 4 ὑπόθεσιν (III), ἔχουσαν πολλὰ χάσματα. Σελ. 4, 7 κ. ἑ.] ἀπέθανον δὲ καὶ οἱ ἀδελφοὶ ὑπ' ἀλλήλων καὶ ἡ μήτηρ Ἰοκάστη ἀνεῖλεν ἑαυτὴν ἐπὶ τοῖς παισὶ καὶ οἱ ἐπὶ Θήβας στρατευσάμενοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἀπώλοντο καὶ (αὐ)τοί. 4, 10 ἔστι δὲ τὸ δρᾶμα καὶ πολυπρόσωπον καὶ γνωμῶν πολλῶν μεστόν τε καὶ καλῶν] οὕτω καὶ παρὰ Klotz ἐν σελ. 5 σημειουμένῳ: »Barnesius et Brunckius: γνωμῶν πολλῶν καὶ καλῶν μεστόν. G. Hermannus: γνωμῶν πολλῶν μεστὸν καὶ καλῶν, nescio unde»· ὁ Dindorf ἔγραψε: »καὶ γνωμῶν μεστὸν πολλῶν τε καὶ καλῶν»· ἐγὼ ἐπιδοκιμάζω τὴν τοῦ Hermann γραφήν, ἣν ἐμπεδοῖ ὁ κῶδιξ Θ, ἐν ᾧ φέρεται: »καὶ γνωμικῶν πολλῶν μεστὸν καὶ καλῶν».

Μετὰ τὸ »καλῶν» ἀκολουθεῖ τὸ ἐν σχολ. τόμ. γ' σελ. 34, 19 κ. ἑ. σχόλιον εἰς Φοιν. στ. 5 ὧδε γεγραμμένον: »Ἀγήνορος θυγάτηρ Εὐρώπη· ἥλασε Ζεὺς εἰς Κρήτην· Ἀγήνορι τῷ πατρὶ ἤγαγεν· ὁ δὲ περιήρχετο ζητῶν καί. . . . αὐτοῦ Κάδμον. . . . Κίλικα, Φενέα (sic) ἀπέστειλε ψιλαφήσαντα μαθεῖν—καὶ ὅπου κλιθῇ ἡ δάμαλις πεσοῦσα κτίσαι πόλιν· κτίζει οὖν Θήβας καὶ τὸν δράκοντα ἀναιρεῖ καὶ (σπείρει) τοὺς ὀδόντας» κ. ἑ. Τὰς ὀρθὰς γραφὰς ἴδ. παρὰ Dindorf, παρ' ᾧ ἐν τέλει φέρεται »κτίζει—σπείρας». ἀντὶ τοῦ »κτίζει—καὶ σπείρει.»

Ἕπεται ἐν Θ ἥδε ἡ βίβλος γενέσεως: »ἀπὸ Διὸς Ἴναχος ἀπὸ Ἰνάχου Ἰὼ ἀπὸ Ἰοῦς Ἔπαφος ἀπὸ Ἐπάφου Λιβύη ἀπὸ Λιβύης Βῆλος ἀπὸ Βήλου Φοῖνιξ ἀπὸ Φοίνικος Ἀγήνωρ ἀπὸ Ἀγήνορος Κάδμος ἀπὸ Κάδμου Πολύδωρος ἀπὸ

τοῦ Πολυδώρου Λαύδακος ἀπὸ Λαυδάκου Λαΐος ἀπὸ Λαΐου Οἰδίπους ἀπὸ τοῦ Οἰδίποδος Ἐτεοκλῆς «καὶ Πολυνείκης», πρὸς ἣν παράβαλε τὰς παρὰ Dindorf ἐν τόμ. γ' σελ. 80, 20 καὶ 108, 8 καὶ 117, 4 φερομένας, ἐν αἷς λείπει ὁ πάντων πατὴρ Ζεὺς (»ἀπὸ Διὸς Ἴναχος).

Μετὰ τὸ «Πολυνείκης» ἀκολουθεῖ ἡ ἐν σελ. 5 παρὰ Dindorf φερομένη ὑπόθεσις (IV). Σελ. 5, 5] ὅτε—θεωροῦσα Ἀντιγόνη. 5, 6] δράματος ὑπόσπονδος. 5, 8] προστέτριπται διά....

Μετὰ τὸ »διὰ...» ἀκολουθεῖ »χρησμὸς ὁ δοθεὶς Λαΐῳ»· ἴδ. σχολ. τόμ. γ' σελ, 10. Στ. 2] τὸ δέ σοι μέρος. στ. 4] ἀραῖσιν ἐπιθήσας. στ. 5] ἥρπασες.

Ἕπεται: »ἱστορία αὕτη· Λαΐος ἀπὸ Θηβῶν παραγενόμενος εἰσῆλθε ἐθεάσατο Χρύσιππον τὸν Πέλοπος υἱόν· ἐρασθεὶς....ι' αὐτὸν παραγενέσθαι εἰς Θήβας σὺν αὐτῷ· πεισθέντα δὲ αὐτὸν ἥρπασεν ὁ Λαΐος· μαθὼν δὲ ὁ Πέλοψ περὶ τούτου κατηράσατο τῷ Λαΐῳ, ὥστε μὴ κτήσασθαι παῖδα, εἰ δὲ καὶ κτήσαιτο ὑπ' αὐτοῦ ἀναιρεθῆναι».

Ὀρθότερα ἔν τισιν ἀναγινώσκονται ταῦτα ἐν σχολ. τόμ. γ', σελ. 38, 3 κ. ἑ. ὧδε :»—παραγενόμενος *εἰς Ἤλιν*—τὸν Πέλοπος· τούτου ἐρασθεὶς *ἠξίου* αὐτὸν—εἰς Θήβας ἅμα αὐτῷ· *μὴ* πείσας δὲ αὐτὸν ἥρπασε Λαΐος· μαθὼν δὲ ὁ Πέλοψ—κατηράσατο τῷ ἑλόντι αὐτὸν μὴ κτήσασθαι παῖδα, εἰ δὲ κτήσαιτο ὑπ' αὐτοῦ ἀναιρεθείη.»

Μετὰ τὸ »ἀναιρεθῆναι» ἀκολουθεῖ ἐν Θ: »ὁ χορὸς δὲ συνέστηκεν ἐκ Φοινισσῶν γυναικῶν· προλογίζει δὲ Ἰοκάστη.» Πρβλ. Dind. σκην. ποιητ. σελ. 120.

Ἕπεται: »τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα, Ἰοκάστη κ.τ.λ» καὶ »τὸ τῆς Σφιγγὸς αἴνιγμα». Σχολ. τόμ. γ' σελ. 10. Στ. 1] οὐ μία μορφὴ φωνή. στ. 2] τρίπον—ὅσ'—, στ. 3] κινῆται. στ. 4] πλεόνεσιν. στ. 5] μένος γύοισιν.

Ἕπεται «ἡ λύσις τοῦ αἰνίγματος». Σχολ. τόμ. γ' σελ. 8, 24 κ. ἑ. Στ. 1] ἔκλυθι. στ. 4] τετράπουν ἥπιος. στ. 5] γηραλέον. στ. 6] φροντίζων.

Ἐν φύλλῳ 66[5] φέρεται ἡ ἐν σχολ. τόμ. γ', σελ. 1 κ. ἑ. ὑπόθεσις τῶν Φοινισσῶν. Σελ. 1, 3] βασιλείαν, τὸν ἀδελφὸν Πολυνείκη ἀποστερεῖ τοῦ μέρους. σελ. 1, 4, 5.] φυγὰς δὲ ἐκεῖνος εἰς Ἄργος παρεγένετο καὶ ἔγημε θυγατέρα. Θ. Τὰ λοιπὰ μέχρι τέλους ἔχουσιν ἐν Θ ὡς καὶ ἐν τῷ κώδικι Gu. ἐκτὸς ὀλίγων διαφορῶν, ὡς »ἡ μὲν Ἰοκάστη συναγαγεῖν τὰ τέκνα εἰς φιλίαν οὐκ ἠδύνατο» καὶ »ἐὰν ὁ — Μενοικεὺς σφάγιον τῇ πόλει γένηται» ἀντὶ τοῦ ἐν ἅπασι τοῖς κώδιξι φερομένου »ἐὰν ὁ — Μενοικεὺς σφάγιον Ἄρει (ἢ τῷ Ἄρει) γένηται» καὶ »ὁ μὲν οὖν νεανίσκος ἐβούλετο μετὰ τοῦ $\overline{\text{πρ}}$ (=πατρὸς) φυγεῖν» καὶ »οὐ φυλάξας ἀνθρώπων νόμον» καὶ »τὴν ὀργὴν λόγον ποιήσας», περὶ οὗ ἀνωτέρω εἶπον.

Στ. 8. ἐξέφυσ' οὐ δέ. 9 ἐκφῦναι. 11 ἀδελφὸς ἐκ μιᾶς ἔφυ. 14 δόμοισι. 16 ἀρρένων. 18 αὔλακα. 40 ὦ ξεῖνε Θ· ἔδ. Kl. σελ. 24. 41 εἰρπ'] ἧει. 45 τροφὴν. Θ· ἄνωθεν φέρεται »τῷ ἀναθρεψαμένῳ αὐτόν». 46 τ'] δ'. 55 δύω μὲν ἄρρενας. 59. τὰ λέκτρα. 61 εἰς ὄμμ' αὐτοῦ. 64 κλείθροις Θ παραλείπει ἐν τῷ ἐδάφει· τὸ σχόλιον ἔχει ἄνωθεν: »διὰ κλείθρων ἐν οἴκῳ ἀσφαλισάμενοι ἔκρυψαν». 79 ἐς. 84 φαεινὰς οὐρανοῦ — πύλας Θ· πρβλ. Dind. ἐν Ὀρ. στ. 1631. 87 αἰεί. 94 ἔλθοι. 123 λοχαγωγός. 128 γίγαντι Θ μεταβεβλημένον εἰς »γίγαντα». 130 ἐμερίων γέννᾳ Θ· ἔδ. Kl. σελ. 39. 135 τῆς. 138 ἀλλόχροος. 146 γοργός τ' ἐσιδεῖν. 148 λοχαγωγός. 151 μητέρος 167 εὐπρεπής. 171 τίς πόθεν. 180 προβάσεις. 183 Νέμεσις. 191 χρυσεοβόστρυχε— Ἄρτεμις. 198 γάρ. 201 ἀλλήλαις. 203 ἀκροθοίνιον. 205 φοίβου. 213 κελάδιμον Θ μεταβληθὲν εἰς »κελάδιμα». 217 Ἀγηνορειδῶν. 220 χρυσεοτεύκτοις. 226 ἰώ. 228 βακχειῶν. 235 Ἐλίσσων — ἀθανάτης. 242 τῆδε. 245 γῆ. 252 φονίου. 253 αἴσεται. 257 τὴν σὴν ἀλκήν. 260 ὄν. 264 οὐ μεθῶσιν. 265 πανταχοῦ. 266 καὶ δεῦρο Θ· »τὸ» φέρεται ὑπὲρ τὸ »καί». 271 ἀμείβεται. 278 ξεῖναι. 300 θίγειν. 303 τῶν δε γηραιῷ τρομερὰν ἕλκω ποδὶ βάσιν. 304 ὦ.

306 κ. ἑ.] ἀμφίβαλε — ὠλέναις — κυανοχρῶτα. 310 ἰώ Θ ἅπαξ. 313 κόμαισι. 314 ἡδονάν. 325 ἀμφιτρύχη—σκότια. 328 ἀπήνης. 330 αἰεί. 335 σὺν ἀλαλαγαῖσι. 337 καὶ γάμοις. 338 ἡδονάν. 343 ἐπακτὴν ἅταν. 344 οὔτι σοι. 349 σῆς. 350 σίδηρος. 353 δόμοισιν Θ μεταβληθὲν εἰς »δόμασιν». 353 Οἰδιπόδαο. 357 ἀφικόμαν. 372 ξυρηκές, πέπλους μελαγχείμους. 390 δυσχερές. 408 ἔσχεθες. 412 θηρός. 416 μαστεύων Θ· ὑπὲρ τὸ »στ» φέρεται »τ» (τ. ἑ. ματεύων), ἴδ. Kl. σελ. 80. 417 κᾶτα δ'. 420 τί θηρσὶ δ' ὑμᾶς Ἄδραστος εἴκασε. 421 εἰς. 426 δεῦρο...ἔπεσθαι Θ· μετὰ τὸ »δεῦρο» φέρεται χάσμα· πρώτη γραφὴ ἦν »σπέσθαι» μεταβληθεῖσα εἰς »ἔπεσθαι» ὑπὸ μεταγενεστέρας χειρός. 452 οὔ τι. 453 πλεῖστην—σοφόν Θ· ὑπὲρ τὸ »σοφόν» φέρεται »σοφίαν». 456 ἀδελφὸν εἰσορᾶς. 459 λέξεις ἄμεινον — ἐνδέξῃ. 461 »γνώμη». 463 ἐφ' οἷς συνήκει Θ· ἴδ. Kl. σελ. 88. 469 »γνώμη». 470 δεῖτ' ἔνδιχ'. 494 οὐ περιπλοκάς. 498 τεθράμμεθα. 504 ἡλίου — ἀνατολάς. 535 κεῖνο κάλλιστον. 537 ξυμμάχους τε ξυμμάχοις. 539 τῷ πλείονι δ' αἰεί. 542 διώρισεν Θ· ἴδ. Kl. σελ. 99. 547 ἔχων Θ· ὑπὲρ τὸ »ων» φέρεται »ειν». 548 ἀποκέμειν. 553 οὔνομ'. 554 τοῖσι σώφροσι. Θ· ἴδ. Kl. σελ. 101. 556 τὰ τῶν θεῶν ἔχοντες. 560 ἢ σῶσαι πόλιν θέλεις. 567 γενήσεται· φιλότιμος δὲ σὺ Θήβαισι. 569 εἷς σ' ἠμείψατο Θ· ἴδ. Kl. σελ. 104. 578 εἰ δ' αὖ. 580 ἐρεῖ δή τις. 584 ἀμαθίαι. 585 εἰς ταὐθ· Θ, ὕπερθεν φέρεται ἡ ἐξήγησις »εἰς ταὐτό». 591 σκῆπτρα. 600 κόμπος εἶ. Θ· ἴδ. Herm. σελ. 58. 604 ὦ θεῶν βωμοὶ πατρῷοι Θ, ἄνωθεν »ἀντὶ τοῦ ὦ βωμοὶ τῶν θεῶν τῶν πατρῴων». 605 ἐπιστρατευομένου. 607 ἐξελαυνόμεθα. 607 καὶ γὰρ ἦλθες ἐξελῶν] ἦλθες γὰρ ἐξελῶν. 608 ἀδικίᾳ γ' ὦ θεοὶ Θ· ἴδ. Kl. σελ. 110. 610 καὶ κτανῶ. 612 οὐ θεμιτόν σε. 613 ἐς Θ ἀπεσβεσμένον. 616 πατέρα δέ γέ μοι. 619 εἰς πόλλ' ἀθλία Θ· ἴδ. Kl. σελ. 113. 624 Ἐτεοκλ. ἐρρέτω πρόσπας δόμος] Ηρλων. ἐρρ. πρ. δ. Θ· ἴδ. Pors. σελ. 53. 628 ἀλλ'

οὐ ταὐτοῦ. 629 μή με τῶν δε δ' αἰτιῶ Θ· ἴδ. Kl. σελ. 114. 642 κατῴκισεν. 644 ἔχρησεν. 648 γᾶς. 660 κόραις. 665 ὠλέναις. 681 τήνδε. 687 πυροφόρους. 692 κοινὰ Θ ἔχει ὑπὲρ τὸ »καί». 698 ἐτέοκλες Θ μεταβληθὲν εἰς »ἐτεόκλεες» ὑπὸ μεταγενεστέρας χειρός. 705 εἰς. 716 ἐγὼ 'δα. 724 προσβάλλοιμ' ἄν. 730 γάρ τοι Θ μεταβληθὲν εἰς »γέ τοι»· ἴδ. Kl. σελ 128. 734 πολεμίοις δώσω. 735 μὴ δῆτα Θ ὑπὲρ τὸ »βουλεύου». 748 ἑπτάπυργον εἰς πόλιν μολών. 758 σῆς Θ πρώτη γραφὴ μεταβληθεῖσα εἰς »τῆς». 761 εἶ σύ· τί δεῖ. 765 δ'. 774 καὶ σύ. 781 ὁρμώμεθ'. 788 χαροποιοί. 793 διν. ἀλλ' ἅρμασι καὶ ψαλίοις — μωνύχων πώλων. Θ· ἴδ. Kl. σελ. 135. 794 ἀργείους ἐπιπνεύσας σπαρτῶν γέννα Θ· ἄνωθεν ἡ ἐξήγησις »διεγείρας κατὰ τῆς γενέσεως τῶν σπαρτῶν ἤγουν τῶν ἀπὸ τῆς σπορᾶς τῶν ὀδόντων τοῦ δράκοντος ἀναδοθέντων.» 801 οἰδίποδα. 807 ἀμουσοτάταις. 808 χηλαῖσι. 809 τείχεσιν χριμπτομένα Θ, πρώτη γραφὴ »χριμπτόμενος». 811 δυσδαίμων ἔρις. 817 ἢ δὴ σύναιμον εἰς λέχος. 824 πύργος ἀνέστα. 829 βασιλείας. 830 ἑτέρας ἑτέραις. 832 ἔστηκ'στεφάνοισι. 838 κλήρους τ' ἐμοί. 842 ἄστεος. 845 σοῖσι. 846 ἐξορμῆσαι. 851 κᾶπος. 852 κόπῳ παρεῖμαι] Θ πρώτην γραφὴν εἶχε πιθανῶς »παρεῖμαι», ὅπερ μετεβλήθη εἰς »πάρειμι»· ἄνωθεν φέρεται ἡ ἐξήγησις »ὑπὸ κόπου παραλέλυμαι, ἔκλυτος ἐγενόμην»· ἴδ. σχολ. τόμ. γ', σελ. 238, 1 κ. ἑ. 856 καὶ τὸν χρυσοῦν Θ, ἄνωθεν »τόνδε». 859 ἐν κλύδωνι γάρ. 863 ἐμέ δ'. 867 ἤδη. 869 πόσιν ἔφυσε. 871 ἑλλάδος Θ· ἴδ. Pors. σελ. 68. 872 χρόνου Θ, ἄνωθεν »διὰ τῆς παρατάσεως». 874 γέρας. 878 ἃ 'γώ. 878 τί δρῶν ὁποῖα δ' οὐ λέγων Θ· ὑπὲρ τὸ »δρῶν» φέρεται »οὐ»· ἴδ. Herm. σελ. 84. 888 ἀνατρέψαντας. 896 πρεσβύτα. 900 οὐ] οὐχί. 902 εἰς—τί μ'ἄλλο Θ πρώτη γραφὴ μεταβληθεῖσα ὑπὸ μεταγενεστέρας χειρὸς εἰς »εἰς — τί μᾶλλον». 912 σώσητε. 922 ἡ 'λήθει'. 931 θαλάμοις. 939 ὑμῖν χρυσεοπήλικα. 956 ἐχθρός, Θ· ἴδ. Pors. σελ. 73. 964 προθεῖ-

ναι. 968 ἵσταμαι. 971 μάντεως. 972 ἀπαλλαγείς. 980 περάσας φεῦγε. Μεν. ποῖ με χρῆν μολεῖν ;. 982 θεσπρωτῶν. 987 πρῶτον. 989 σώσων Θ πρώτη γραφὴ μεταβληθεῖσα εἰς »σώσω»· ἴδ. Herm. σελ. 94. 995 οὐχὶ] οὐ. 1006 μὰ τὸν Θ ὑπὲρ τὸ »μά» φέρεται »οὐ»· ἴδ. Kl. σελ. 162. 1006 Ἄρην. 1010 μελαβαφῆ. 1013 θανάτῳ. 1015 — 1057] Θ παραλείπει, ἀπολομένου ἑνὸς φύλλου. 1058 τὰ δ' ἑπτάπυλα κλεῖθρα· Θ, πρώτη γραφὴ ἣν πιθανῶς »ἑπτάπυργα»· σχόλιον ἐν τῇ ὥᾳ λέγει : »τὰ κλεῖθρα δὲ τῆς ἑπταπύργου ἀντὶ τοῦ ἑπταπύλου πόλεως τῆς σ.... [περ]ιφραστικῶς ἀντὶ τοῦ τῆς Θήβας»· ὅμοιον σχόλιον δὲν φέρεται παρὰ Dindorf. 1063 κατείργασαι. 1074 αἰεί. 1077 ὡς ἀπαλλάξω φόβον. 1083 εἴ τι Πολυνείκους πέρι] εἰ Πολυνείκους πέρι. 1084 Θ παραλείπει ἐν τῷ ἐδάφει τὸν στίχον, ὅστις φέρεται ἐν τῇ ὥᾳ »[οἶ]σθ' ὡς μέλει μοι καὶ τοῦδ' εἰ (λεύσ)σει φάος». 1098 περγάμων τ'. 1100 τελμησόν. 1120 ἀσπίδος. 1129 πύλαις Θ παραλείπει ἐν τῷ κειμένῳ· ἄνωθεν φέρεται ἡ ἐξήγησις »κατὰ τῶν ἠλεκτρῶν πυλῶν». 1135 ἀσπίδα' 'κπληρῶν Θ εἶνε ἡ πρώτη γραφή. 1136 ὕδραν. 1140 ξύνθημα παρφέροντι Θ πρώτη γραφὴ μεταβληθεῖσα ὑπὸ μεταγενεστέρας χειρὸς εἰς »ξυνθήματα παραφέροντι». 1154 ὅς τις. 1155 κατασκάψω. 1168 πάλιν Θ παραλείπει. 1174 ἐκόμπασεν. 1185 χεῖρες καὶ κῶλ'. 1187 στρατοῦ Θ πρώτη γραφὴ μεταβληθεῖσα εἰς »στρατῷ». 1199] λείπει ἐν Θ, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις κώδιξιν· ἴδ. Dind. σελ. 134. 1203 καὶ πέφευγε. 1215 οὐκ. 1216 ἢν μή με Θ· τὸ »με» μόλις φαίνεται, ἄνωθεν λέγεται »ἐάν γε μὴ φεύγων ἐκφύγῃς»· ἴδ Kl. σελ. 186. 1223 ἐπ' ὀρθίου σταθεὶς πύργου. 1226 Δαναῶν τ' ἀριστεῖς. 1232 πόλιν. 1235 σπαρτῶν τε λ. ἅλις ὅσος κ. θανών. 1240 ἐπὶ τοῖσδ' ἐπείσαντο. 1241 στρατηλάτας. 1249 λόγοισι θρασύνοντες ἐξηύδων [»recta scriptura est in recentioribus nonnullis. Λόγοις ἐθάρσυνόν τε καὐξηύδων M A B C (sic etiam Ven. 468 nisi quod ἐθράσυνον habet et a m. sec.

λόγοισι θαρσύνοντες). Λόγοισι θρασύνοντες κἀξηύδων V.» Dind. Ἡ πρώτη γραφὴ τοῦ ἡμετέρου ἀντιγράφου εἶναι »λόγοισι θαρσύνοντες προσηύδων»· μεταγενεστέρα χεὶρ ἐξήλειψε τὸ »τες» καὶ ἔγραψε »λόγοισι ἐθάρσυνον προσηύδων»· ἴδ. Kl. σελ. 190. 1255 μάντεις τε. 1256 ἐναντίων. 1258 τά. 1265 παρθενεύμασιν. 1276 οὐκ αἰσχύνῃ τὰ σά Θ· ὑπὲρ τὸ »οὐκ» προσετέθη τὸ »ἐν». 1278 προσπιτνοῦσα. 1282 συνθανοῦσι. 1285 τρομερὰν φρίκαν. 1286 αἳ αἳ διὰ σάρκα, κ. ἑ. 1287 ματρός. 1290 ὦ Ζεῦ. 1300 τάλαινες τί ποτε. 1303 νεκρῶν. 1322 δόμων ἔξω, Κρέον. 1325 μονομάχων Θ πρώτη γραφή. 1333 πρόσωπον Θ· ἴδ. Dind. σελ. 135. 1340 — 1341] χορ. 1342—1343] Κρέων. 1344] ἄγγελος. 1347 εἰ (ἀπεσβεσμένον) καὶ τὰ πρὸς τούτοισι γ' εἰδείης κακά Θ· »γ' εἰ» ἐκ μεταγενεστέρας χειρὸς ἀντὶ ἄλλων γραμμάτων ἀποσβεσθέντων. 1352 τέρμα. 1353 σφιγγὸς τ' αἰνιγμούς. 1354 πῶς δὲ καὶ πέπρακται. 1359 χαλκοῖς. 1361 ἐλθόντες εἰς. 1369 αἰτῶν. 1383 ἐξολισθαίνῃ. 1388 ὁ ἱδρώς. 1394 κνήμην τε. 1403 ἀπεστερημένοιν. 1404 ἁρπάσαντες Θ πρώτη γραφή. 1405 συμβαλόντε. 1410 ἀμφέρει. 1414 πλευράν. 1415 πιτνεῖ. 1423 ἀλλήλων. 1425 οἰδίπου γ' ὅσον Θ· ἴδ. Kl. σελ. 213. 1435 θ' ὑπερασπίζουσ'. 1456 ἥρπασ' ἐκ νεκρῶν ξίφος Θ· ἴδ. Dind. σελ. 137. 1464 πέλει. 1489 αἰδουμένα. 1492—1493 αἳ αἳ ἰὼ Πολύνεικες. 1496 οἰδιπόδαο—κραθείς. 1498 τίνα δέ. 1506 δυσξυνέτου ξυνετὸς Θ πρώτη γραφὴ μεταβληθεῖσα εἰς »δυσξ. ξυνετόν». 1510 προπάροιθεν. 1514 ἐλελίζω. 1516 ἀμφικλάδοις. 1517 μονομάτερος. 1520 προσκλαίω. 1520 (μονάδ' κ. ἑ.) — 1530] Θ παραλείπει, ἀπολομένων δύο φύλλων. 1582 πολλῶν κακῶν ὑπῆρξεν Οἰδίπου δόμοις Θ· ἴδ. Herm. σελ. 144. 1587 παῖς σός. Θ, ἴδ. Dind. σελ. 138. 1597 ἄγονον Λαΐῳ Ἀπόλλων. 1607 πόλυδον ἐξέδωκεν ἀμφὶ δεσπότην. 1612 ἀξύνετος. 1617 ζῶσα γὰρ ἄν Θ· ἴδ. Kl. σελ. 235. 1622 οὐ μὴν ἐλίξας ἀμφί. 1625 χρήζειν. 1626 ἐγὼ δέ Θ· ἴδ. Dind.

σελ. 139. 1630 ἔξω Θ παραλείπει. 1634 ἐὰν δ' ἄταφον ἄκλαυστον. 1635 τριπτύχους Θ· ἴδ. Dind. σελ. 139. 1637 ἐπιοῦσαν. 1638 μενεῖ Θ· ἴδ. Kl. σελ. 238. 1646 ἐτεοκλέα Θ· ὑπὲρ τὸ »κλε» φέρεται »ους». 1647 ἄφρονά τε— ἐπείθου Θ (ἄνευ τοῦ »τάδε»). 1652 εἴπερ πόλεως. 1659 δύω. 1672 γόοις Θ πρώτη γραφὴ μεταβληθεῖσα εἰς »γόους»· 1681 μάθοις. 1682 ὡς οὐ φονεύσεις. 1690 κἀμὲ δεῖ. 1692 οὐ σωφρονοῦσ' ἀλλά. 1694 — 1769 Θ παραλείπει ἀπολομένων τριῶν φύλλων.

Σημ. Μὴ δυνάμενος δι' ἔλλειψιν χρόνου νὰ εἴπω τι καὶ περὶ τῶν σχολίων τοῦ κώδικος ἀναβάλλομαι τὸν περὶ αὐτῶν λόγον εἰς ἄλλον καιρόν.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΞΙΦΗ ΜΥΚΗΝΑΙΑ.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ τόμῳ τοῦ Ἀθηναίου περιέγραψα ξιφίδιον χρυσοκόλλητον τῆς μυκηναίας συλλογῆς, σήμερον δὲ δημοσιεύων εἰκόνα αὐτοῦ (*) προσίθημι συμπληρωτικάς τινας παρατηρήσεις περὶ τοῦ εἰρημένου ξιφιδίου καὶ σύντομον περιγραφὴν ἑτέρων ἑπτὰ ξιφιδίων καὶ ξιφῶν, ἅπερ, ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τοῦ πρώτου εὑρήματος, ηὐτύχησα νὰ εὕρω ἐπίσης κεκοσμημένα διὰ χρυσοκολλήτων ἢ ἁπλῶς ἐκτύπων παραστάσεων καὶ ἀλλοίου κόσμου, μετὰ λεπτομερῆ ἔρευναν καὶ δοκιμασίαν ἁπάντων τῶν ἐν τῇ συλλογῇ ξιφῶν. Ἀπεικονίσθησαν δὲ ἐν τῷ προσηρτημένῳ πίνακι ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Α 1, 2, Β, Γ, Δ, Ε, εἰς τὸ φυσικὸν μέγεθος ὁλόκληρα τὰ ὑπ' ἀριθ. 1, 2 καὶ 7 ξιφίδια καὶ μέρος τῶν

(*) Ἐν προσθήκῃ D σ. 385 τῆς τελευταίας ἀμερικανικῆς ἐκδόσεως τοῦ περὶ Μυκηνῶν συγγράμματός του ὁ κ. Δρ. Schliemann ἐδημοσίευσεν εἰκόνα τοῦ ξιφιδίου ἀνακριβῆ καὶ ἀτελῆ ἔννοιαν τοῦ πράγματος παρέχουσαν.

ὑπ' ἀριθ. 4 καὶ 5, τῶν λοιπῶν ὑπ' ἀριθ. 3, 6 καὶ 8 μὴ ὄντων ἔτι κεκαθαρμένων ἐντελῶς ἐν καιρῷ τῆς ἀπεικονίσεως; εἴτε μὴ παρεχόντων πολὺ τὸ διαφέρον. Καὶ ἀνήκουσι τὰ μὲν 1, 2 καὶ 6 εἰς τὰ εὑρήματα τοῦ τετάρτου τάφου κατὰ τὴν εὔλογον κατάταξιν τοῦ κ. Σταματάκη, τὰ δὲ 3, 4, 5, 7 καὶ 8 εἰς τὰ τοῦ πέμπτου.

1. (A 1, 2). Εἰς τὴν ἐν τόμῳ Θ'. σ. 162 δοθεῖσαν περιγραφὴν προσθετέον, ὅτι τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ εἶναι πεποιημένα τὰ ζῴδια δὲν εἶναι συμφυὲς τῷ ξιφιδίῳ, ἀλλ' ἀποτελεῖται ἐξ αὐτοτελῶν ἐλασμάτων ὀρειχαλκίνων καὶ αὐτῶν, ἅτινα ἐνήρμοσεν ὁ τεχνίτης εἰς τὸ κύριον σῶμα τοῦ ξιφιδίου κατὰ μῆκος ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν. Τὸ πάχος τῶν ἐλασμάτων εἶναι περίπου ἡμισυ χιλιοστὸν γ. μ., τὸ δὲ μῆκος νῦν 0,216. Πρὸς δὲ παρέλειψα νὰ ἀναφέρω, ὅτι ἀρχικῶς δὲν ἐφαίνετο τὸ ὅλον τῆς παραστάσεως, διότι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐλάσματος καὶ ἑπομένως μέρος τῆς πρώτης μορφῆς τῆς παραστάσεως ἐκαλύπτετο ὑπὸ τοῦ ὀστεΐνου ἢ ξυλίνου περιβλήματος τῆς λαβῆς, ὡς ἐδήλουν τὰ ἴχνη αὐτοῦ πρὸ τῆς καθάρσεως. Τοῦτο δὲ συμβαίνει καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς· τὰ ὀλίγα λείψανα δηλονότι καὶ τὰ ἴχνη τῶν νῦν ἠφανισμένων λαβῶν ἐπιπροσθοῦσι τὰς παραστάσεις μέχρι τινός, τοῦτο δὲ δηλοῖ, ὅτι τὰ ἐγκεκολλημένα ζῴδια ἀπειργάζοντο οἱ τεχνῖται πρότερον ἐπὶ τῶν ἐλασμάτων ἰδίᾳ, εἶτα δὲ ἐνήρμοζον αὐτὰ εἰς τὸ ξίφος εἴτε ἐντομὴν ποιοῦντες εἴτε καὶ ἐξ ἀρχῆς χύνοντες τὰ ξίφη κοῖλα κατὰ τὸ μέσον τῆς πλευρᾶς, ἵνα ὑποδεχθῶσι κατόπιν κοσμητικὸν ἔλασμα. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς κατασκευῆς μὴ παρατηρηθεὶς τότε προκειμένου περὶ τοῦ ξιφιδίου 1 (A), ἐφάνη ἐν τῷ καθαρισμῷ τοῦ 2 (B), ἐξ οὗ, ἅτε λίαν διαβεβρωμένου ὑπὸ τῆς κατιώσεως, ἐξέπεσεν ὁλόκληρον τὸ ζωοφόρον ἔλασμα τῆς μιᾶς πλευρᾶς καὶ τὸ ἡμισυ περίπου τῆς ἑτέρας, ἄνευ ὅμως οὐδεμιᾶς βλάβης τοῦ ὅλου, διότι πάλιν τὰ μέρη ἀκριβῶς ἁρμόζουσιν εἰς τὴν θέσιν των, ὄντα δὲ νῦν περιαιρετά, εὐκολύνουσι τὴν σπουδὴν τῆς κατασκευῆς.

2. (Β). Ξιφίδιον δίστομον ὑπ' ἀριθ: 1971 τῆς συλλογῆς κολοβὸν τὴν λαβήν, μήκους 0,21 καὶ πλάτους 0,045 κατὰ τὸ ἄνω μέρος. Τοῦ ζωοφόρου ἐλάσματος μῆκος 0,175, πλάτος 0,025 πάχος 0,001.

Κατὰ μῆκος τοῦ ἐλάσματος παρίστανται ἑκατέρωθεν ὁμοίως τρεῖς λέοντες τρέχοντες ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ μὲ τοὺς πόδας ὁριζοντίως τεταμένους, συμμετρικῶς δὲ διατεθειμένοι καὶ κατὰ πάντα ὁμοιόμορφοι πλὴν τοῦ ἀναστήματος. Τὸ στόμα ἔχουσιν οἱ λέοντος χαῖνον καὶ τὴν ὄψιν ἀγρίαν, εἶναι δὲ ἀτεχνότεροι τῶν ἐπὶ τοῦ 1 εἰκονιζομένων μάλιστα κατὰ τοὺς πόδας. Τὰ δὲ κενὰ τοῦ ἐδάφους κοσμοῦνται διὰ τριπλῶν καὶ τετραπλῶν κυματοειδῶν ταινιῶν, συνηνωμένων εἰς ἓν σχῆμα πρὸς δήλωσιν ἴσως ὀρέων καὶ ἀνωμαλιῶν τῆς γῆς, ἢ καὶ πρὸς πλήρωσιν τοῦ χώρου ἁπλῶς. Καὶ τὰ μὲν σώματα τῶν λεόντων εἶναι ἔκτυπα ἐξέχοντα τοῦ ἐδάφους ἡμισυ περίπου χιλιοστὸν γ. μ. καὶ ἐπικεκαλυμμένα διὰ τεσσάρων διακεκριμένων λεπτῶν φύλλων χρυσοῦ, ἐξ ὧν ἓν μὲν ἐπικαλύπτει τὴν κεφαλήν, ἕτερον τὸν τράχηλον, τρίτον τὸ λοιπὸν σῶμα καὶ τέταρτον τὴν οὐράν, τὰ σχήματα ὅμως ἅτινα πληροῦσι τὰ κενὰ δὲν εἶναι ἔκτυπα, ἀλλ' ἐγκεκολλημένα ἐν τῷ ἐλάσματι. Ὡς δὲ ἐπὶ τοῦ ξιφιδίου 1, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ γυμνὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἐλάσματος ἔχει χρῶμα μέλαν στιλπνὸν καὶ εἶναι, νομίζω, ἐπεστρωμένη δι' ὑελώματός τινος μεταλλικοῦ (émail). Ἡ λαβὴ αὐτοῦ ἐξ ὀστοῦ ἢ ξύλου οὖσά ποτε πεποιημένη, ἐλλείπει νῦν, ἐκ δὲ τῶν συνεχόντων αὐτὴν ἥλων σώζεται εἷς μόνον εὐμεγέθης ἐπικεκαλυμμένος ἑκατέρωθεν διὰ λεπτοῦ πετάλου χρυσοῦ. Χρυσὸν δὲ μετεχειρίσθη ὁ τεχνίτης οὐχὶ τὸν αὐτὸν ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος τῶν λεόντων, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τοῦ 1, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὴν κεφαλὴν μὲν καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα ἐπεκάλυψε διὰ χρυσοῦ ὠχροῦ, τὸν δὲ λαιμόν, ἐφ' οὗ δι' ἐγκεχαραγμένων γραμμῶν ἐδήλωσε τὴν χαίτην, διὰ χρυσοῦ ἐρυθροῦ, ἔτι δὲ ἐρυθρότερον μετεχειρίσθη ἐν τοῖς εἰ-

ρημένοις σχήμασιν, ἔνθα καὶ ἤλεκτρον (*) ἐνέβαλεν. Ἡ ποικιλία αὕτη τῶν χρωμάτων καθιστᾷ ζωηροτέραν τὴν εἰκόνα καὶ διακόπτει τὴν μονοτονίαν τῆς διαθέσεως καὶ κινήσεως τῶν ζώων.

3. Ξιφίδιον δίστομον ὑπ' ἀριθ. 607 τῆς συλλογῆς, τεθραυσμένον εἰς δύο καὶ κολοβὸν τὴν λαβήν, μήκους 0,19 καὶ πλάτους 0,05.

Καὶ τοῦτο ὡς τὰ 1 καὶ 2 φέρει τὰ ζῴδια ἐγκεκολλημένα ἐπὶ αὐτοτελῶν ἐλασμάτων μήκ. 0,15, πλ. 0,03 καὶ πάχ. 0,001 περίπου, ἐνηρμοσμένων εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ ξιφιδίου κατὰ μῆκος. Ἀλλ' ἐδῶ τὸ θέαμα εἶναι ποικιλώτερον, διότι καὶ τετράποδα φαντασιώδη καὶ πτηνὰ διάφορα, ἄλλα μὲν σπαραττόμενα καὶ αἱμάσσοντα, ἄλλα δὲ φεύγοντα τὸν ἄγριον διωγμὸν τῶν τεράτων, ἰχθῦς νηχόμενοι ἡσύχως εἰς τὰ ὑγρά των βασίλεια, πρὸς δὲ θάμνοι ἀνθοῦντες, πάντα ταῦτα ἐνεβλήθησαν εἰς τὴν εἰκόνα ὑπὸ τοῦ τεχνίτου πρὸς κόσμον τοῦ ξιφιδίου, ὅπως περίπου ἐν τοῖς ἑξῆς στίχοις τοῦ Ἀσκραίου ποιητοῦ λέγεται·

Ἀμφὶ δέ οἱ στεφάνην χρυσέην κεφαλῇφιν ἔθηκε
.....
τῇ δ' ἐνὶ δαίδαλα πολλὰ τετεύχατο, θαῦμα ἰδέσθαι,
κνώδαλ', ὅσ' ἤπειρος πολλὰ τρέφει, ἠδὲ θάλασσα.
(Ἡσιοδ. Θεογον. ἐ. 577).

Καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ τῆς κάλλιον διατηρουμένης πλευρᾶς τετράποδον πτηνοκέφαλον, στικτὸν δ' ἔχον σῶμα τίγρεως ἢ λέοντος μὲ οὐρὰν μακρὰν καὶ παχεῖαν, ὁρμᾷ ἐξ

(*) Ἤλεκτρον ὠνομάσαμεν ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ κατὰ συνθήκην τὸ μέταλλον ἐκεῖνο, ὅπερ λευκότερον ὂν τοῦ χρυσοῦ δὲν ἔχει ὅμως καὶ τὸ χρῶμα τοῦ καθαροῦ ἀργύρου, ἀλλ' οὔτε τὸ τοῦ ὀρειχάλκου. Ἄργυρος βεβαίως δὲν εἶναι, δι' ὃ καὶ ἀβλαβὲς ὑπὸ τῆς κατώσεως διετηρήθη. Πιθανῶς εἶναι κρᾶμά τι μετάλλων φυσικὸν ἢ καὶ τεχνητόν· ἀλλὰ ταῦτα μόνον ποιοτικὴ ἀνάλυσις δύναται νὰ δείξῃ, πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖται ἐκκοπὴ μικροῦ μέρους μετάλλου, ἣν δὲν ἐπεχειρήσαμεν χάριν τῆς συντηρήσεως τῶν ἀντικειμένων.

ἀριστερῶν πρὸς δεξιά, τὴν κεφαλὴν στρέφον ὀπίσω καὶ διὰ τῶν προσθίων ποδῶν συλλαμβάνει πτηνὸν ἱπτάμενον πρὸς δεξιά, ἐνῷ διὰ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καταπατεῖ ἕτερον πτηνὸν κρῶζον καὶ κύπτον μετ' ἄλγους ὑπὸ τοὺς τοῦ θηρίου ὄνυχας ἤδη ἐμπαγέντας εἰς τὸν λαιμὸν αὐτοῦ, ὡς δεικνύει τὸ ῥέον αἷμα. Τρίτον πτηνόν, ἀλλὰ στικτὸν τοῦτο, ἵπταται πρ. ἀρ. ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐλάσματος, παρεκεῖ δὲ δεύτερον τέρας ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ τρέχει δρομαίως πρ. δεξ. μεταστρεφόμενον ὀπίσω, καὶ πρὸ αὐτοῦ φεύγει ἐν ταχείᾳ πτήσει τέταρτον πτηνὸν στικτὸν καὶ τοῦτο. Φυτὰ δὲ τρία ἐσχηματισμένα κοσμηματικῶς εἶναι διατεθειμένα ἓν μὲν πρὸς τῇ λαβῇ, ἕτερον ἐν τῷ μέσῳ καὶ τρίτον πρὸς τῷ ἄκρῳ σχεδὸν τοῦ ἐλάσματος. Οἱ κλάδοι τῶν φυτῶν εἶναι μακροὶ καὶ λεπτοί, τὰ φύλλα βραχέα καὶ ὠοειδῆ, αἱ δὲ κάλυκες τῶν ἀνθέων περίπου τριγωνικοὶ ἢ μᾶλλον ῥιπιδοειδεῖς μετὰ σειρᾶς στρογγύλων καὶ μικρῶν πεταλῶν ἄνωθεν.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἐπιγεία σκηνή· ὁ δὲ *ἰχθυόεις πόντος* εἰκονίζεται διὰ χωρισθῆς ταινίας μεταλλίνης, πλάτ. 0,004 μέχρι 0,008, διηκούσης καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ ἐλάσματος καὶ ἑλισσομένης ἠρέμα ὡς ποταμός. Ἰχθῦς δέ, ἓξ τὸν ἀριθμόν, νηχόμενοι ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιά, εἶναι πεποιημένοι ἐκ διακεκριμένων μικρῶν ἐλασμάτων ἠλέκτρου ἐμβεβλημένων ἐν τῇ εἰκονιζούσῃ τὴν θάλασσαν ταινίᾳ καὶ ἔχουσι μῆκος 0,009 μέχρι 0,010. Εἶναι δὲ διατεθειμένοι εἰς ἴσην περίπου ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν καὶ ὁρῶνται ἐκ τοῦ πλαγίου, ἐκτὸς τοῦ τετάρτου ἐξ ἀριστερῶν, ὅστις ὁρώμενος ἐκ τῶν ἄνω δεικνύει καὶ τοὺς δύο ὀφθαλμοὺς καὶ φαίνεται ἀνήκων εἰς ἕτερον εἶδος ἰχθύων, διότι ἡ μὲν οὐρά του ἀπολήγει εἰς ὀξύ, πτερύγια δ' ἔχει μόνον δύο, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ἔχουσι τέσσαρα. Ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλοι μικρότεροι ἰχθῦς φαίνεται, ὅτι ἦσαν εἰκονισμένοι, νῦν δὲ δὲν σώζονται ἅτε ἐκπεσόντες ἐκ τῶν στενῶν καὶ καμπύλων ἐντομῶν, αἵτινες διακρινόμεναι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐνεῖχόν ποτε τὰ σώματα τῶν ἰχθύων.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ ξιφιδίου ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ παράστασις σχεδὸν ὁμοίως, πλὴν ὅτι τοῦ μὲν πρώτου θηρίου ἡ κεφαλὴ εἶναι ἐστραμμένη κατ' ἐνώπιον ἡμῶν καὶ παρέχει πως ὄψιν λέοντος, τὸ δὲ δεύτερον τρέχει ἐκ δεξ. πρὸς ἀριστερά. Πτηνὰ εἰκονίζονται ἀντὶ τριῶν τέσσαρα προϊόντα ἀνὰ δύο. Ἔτι τὰ ἀνθοειδῆ κοσμήματα εἶναι ἀφθονώτερον ἐγκατεσπαρμένα εἰς τὴν εἰκόνα. Οἱ δὲ ἰχθῦς εἶναι πάντες ὅμοιοι. Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι ζωηροτέρα τῆς πρώτης, ἀλλὰ χείρονος διατηρήσεως.

Περὶ ἀμφοτέρων τῶν παραστάσεων ῥητέον, ὅτι ἡ μὲν θάλασσα μετὰ τῶν ἰχθύων παρίσταται ὡς ἐν βαθυτέρῳ δαπέδῳ, ἐν ἐξωτέρῳ δὲ τὰ θηρία καὶ τὰ πτηνά, καὶ ἐν ἐξωτάτῳ ἤτοι πρώτῳ εἰς τὴν ὄψιν τὰ ἀνθοειδῆ κοσμήματα. Καὶ τὰ θηρία μὲν εἶναι πεποιημένα ἐκ χρυσοῦ, πλὴν τῶν δύο τῶν πρὸς τῷ ἄκρῳ τῶν ἐλασμάτων, ὧν ὁ μὲν κορμὸς ἐξ ἠλέκτρου, τὸ δὲ περίγραμμα τοῦ σώματος καὶ ἡ κεφαλὴ ἐν μέρει καὶ οἱ πόδες ὁλόκληροι ἐκ χρυσοῦ. Τῶν δὲ πτηνῶν ἄλλα μὲν πεποίηνται ἐξ ἠλέκτρου, ἐκτὸς μόνον τοῦ ῥάμφους ἢ καὶ τῶν ποδῶν ὄντων ἐκ χρυσοῦ, ἄλλα δὲ τὸ μὲν σῶμα ἔχουσι χρυσοῦν, τὸν δὲ λαιμὸν καὶ τὰς πτέρυγας ἐξ ἠλέκτρου, τινὰ δὲ διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ῥάμφους πρὸς δήλωσιν ἴσως εἴδους διαφόρου. Αἱ δὲ σταγόνες τοῦ ἐκ τῶν πληγῶν τῶν πτηνῶν ῥέοντος αἵματος δηλοῦνται ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ ἢ τῶν πτερύγων αὐτῶν διὰ μικρῶν ἐντομῶν πεπληρωμένων δι' ἐλαχίστου φλοιοῦ χρυσοῦ. Αὕτη ἡ διὰ χρυσοῦ ἐπὶ τῶν ἐκ λευκοτέρου μετάλλου πεποιημένων πτερύγων δήλωσις τῶν σταγόνων τοῦ αἵματος ἐνθυμίζει τὰ παρ' Ὁμήρῳ ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως λεγόμενα περὶ τῆς γῆς ἀρούρης·

ἡ δὲ μελαίνετ' ὄπισθεν, ἀρηρομένῃ δὲ ἐῴκει
χρυσείῃ περ ἐοῦσα.

διότι καὶ ἐκεῖ ὁ τεχνίτης ἐμβαλὼν μέταλλα διαφόρου

χροιᾶς διέκρινε τὰς αὔλακας τοῦ ἀρότρου ἀπὸ τοῦ μὴ ἠροτριωμένου ἔτι ἐδάφους, ὅπερ ἦν ἐκ χρυσοῦ. Τὰ ἀνθοειδῆ κοσμήματα τὸν μὲν κορμὸν καὶ τοὺς κλάδους καὶ τὰ φύλλα ἔχουσι χρυσοῦς, τὰς δὲ κάλυκας ἐξ ἠλέκτρου, ἀλλ' ὁ χρυσὸς τῶν κλάδων ἐρυθρότερος· ἐκ τοιούτου δὲ εἶναι πεποιημένοι καὶ οἱ πόδες τῶν πτηνῶν. Ἡ δὲ θάλασσα καὶ οἱ ἰχθῦς ἐξ ἠλέκτρου, ἀλλὰ τὸ χρῶμα τῆς θαλάσσης εἶναι λευκότερον τοῦ τῶν ἰχθύων.

Τὸ ἐπὶ τοῦ ξιφιδίου τούτου ἐπικαθήμενον στρῶμα τῆς κατιώσεως ἦν σκληρότατον, ὅθεν καὶ ἡ κάθαρσις ἀργὰ προβαίνουσα διεκόπη ἕνεκα ἄλλων ἀσχολιῶν καὶ τῶν μικρῶν ἐλπίδων, ἃς παρεῖχεν ἐν ἀρχῇ· ἐπαναληφθεῖσα ὅμως μικρὸν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος τεύχους ἀνέδειξε τὸ ξιφίδιον ἀπροσδοκήτως ἐπίσης λαμπρόν· ὄντος δὲ ἤδη συντετελεσμένου τοῦ πίνακος δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀπεικονισθῇ μετὰ τῶν λοιπῶν. Ὅθεν παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς ἓν τῶν προσεχῶν τευχῶν τοῦ περιοδικοῦ Mittheilungen τῆς Γερμ. Σχολῆς, ὅπου δημοσιευθήσονται αἱ εἰκόνες τοῦ τε παρόντος καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 8 περιγραφομένου ξιφιδίου.

4. (Γ). Ξίφος δίστομον ὑπ' ἀριθ. 598 τῆς συλλογῆς, τεθραυσμένον εἰς τρία τεμάχια καὶ κολοβὸν τὴν λαβήν, μήκους 0,73 καὶ πλάτους 0,045.

Τοῦτο φέρει κατὰ μῆκος ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν δύο σειρὰς τετραπόδων ζώων ἐν κινήσει ἀπὸ τῆς λαβῆς πρὸς τὴν ἀκωκήν, ἀνὰ δέκα ἑκατέρωθεν τῆς ἐν τῷ μέσῳ σχηματιζομένης ῥάχεως· παρίστανται δηλονότι ἐν ὅλῳ τεσσαράκοντα ὁμοιόμορφα ζῶα, πλὴν τοῦ ἀναστήματος αὐτῶν ὅπερ ἐλαττοῦται καθ' ὅσον πλησιάζουσι πρὸς τὴν ἀκωκήν, καὶ τρέχουσι δρομαίως μετ' ἀκατασχέτου τάσεως πρὸς τὰ ἐμπρός. Καὶ τὸ μὲν μέγιστον μετρεῖ 0,09, τὸ δ' ἐλάχιστον 0,04, τὰ πρῶτα ὅμως τὰ πρὸς τῇ λαβῇ τοῦ ξίφους ὁ τεχνίτης ἐποίησεν ὁρατὰ μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ πρόσθιον μέρος. Εἶναι δὲ ἵπποι, φαίνεται, τὰ ζῶα ταῦτα, καίπερ μὴ ἔχοντα ἄλλο χαρακτηριστικὸν τοῦ ἵππου ἢ τὴν χαίτην

καὶ τὴν οὐράν, διότι ἡ κεφαλὴ μᾶλλον τῇ τοῦ προβάτου ὁμοιάζει, ἡ δὲ ῥάχις ἐξογκοῦται οὐ κατὰ ἵππον. Ἐν τούτοις τὸ περίγραμμα τοῦ σώματος τῶν ζώων εἶναι ἐξαισίως ἐναργὲς καὶ ἡ ἐξεργασία λεπτὴ καὶ ἐπιμεμελημένη, ἐνάμιλλος δὲ τῆς τῶν ἀναγλύπτων ἐλεφαντίνων πλακῶν τῶν ἐκ τῶν τάφων Σπάτα. Τὰ δ' ἐν ἀρχῇ τοῦ ξίφους κατὰ τὸ ἥμισυ πεποιημένα ζῶα ἢ ἐπεκαλύπτοντο ἀρχικῶς ὑπὸ χρυσοῦ πετάλου περιβάλλοντος ὁλόκληρον τὸ ξίφος κατ' ἐκεῖνο μόνον τὸ μέρος ὡς ἔν τισιν ἄλλοις ξίφεσι τῆς συλλογῆς συμβαίνει, ἢ ἡ ξυλίνη λαβὴ ἐποίει αὐτὰ ἀφανῆ, ὡς ἀνωτέρω εἶπον. Ἐκ τῶν συνεχόντων τὴν λαβὴν ἥλων σώζονται δύο, ἀλλ' ἀκόσμητοι, καθόσον διετέλουν ἀφανεῖς.

Ἐν τῷ πίνακι ἀπεδόθη μόνον τὸ τρίτον περίπου τοῦ ὅλου, δυστυχῶς δὲ ἡ λιθογραφικὴ εἰκὼν δὲν ἀπέδωκε πιστὰ τὸ πρῶτον σχεδίασμα ἐν ταῖς λεπτομερείαις μάλιστα τῶν κεφαλῶν καὶ ἀφίσταται τοῦ πρωτοτύπου κατά τε τὴν καθαρότητα τῶν γραμμῶν καὶ τὴν ἐν τῇ κινήσει ἐλευθερίαν τῶν ζώων.

5. (Δ). Ξίφος δίστομον ὑπ' ἀριθ. 652 τῆς συλλογῆς (*), ἀκέραιον πλὴν τοῦ ἡμίσεος ἄνω μέρους τῆς λαβῆς, μήκους 0,43 καὶ πλάτους 0,08.

Τοῦτο φέρει ἐπὶ ῥάχεως ἐπιπέδου, σχηματιζομένης ἐν τῷ μέσῳ κατὰ μῆκος τοῦ ἐλάσματος ἑκατέρωθεν, ἔκτυπα τέσσαρα τετράποδα ζῶα πτηνοκέφαλα καὶ πτερωτά, τρέχοντα ἢ ἱπτάμενα ἀπὸ τῆς λαβῆς πρὸς τὴν ἀκωκὴν μὲ τὰς πτέρυγας ἀναπεπταμένας καὶ τοὺς πόδας ὁριζοντίως τεταμένους. Τοιαύτης μορφῆς τέρας, γρύψ, ὑπάρχει ἐν τῇ συλλογῇ καὶ ἐκ χρυσοῦ αὐτοτελῶς εἰργασμένος ὡς κόσμημα, ὁ ὑπ' ἀριθ. 272 ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ κ. Schliemann ἀπεικονισμένος. Τὰ ζῶα ὄντα ὁμοιόμορφα καὶ σχη-

(*) Ταὐτὸν τῷ ὑπ' ἀριθ. 466 ἀπεικονισμένῳ ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ κ. Δρ. Schliemann.

ματιστικῶς πεποιημένα, διατεθειμένα δὲ συμμετρικῶς καὶ ἄνευ σχέσεως τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸ ἄλλο χρησιμεύουσιν ἁπλῶς πρὸς κόσμον τοῦ ξίφους. Ἐκ δὲ τῶν συνεχόντων τὴν λαβὴν ἥλων σώζονται τέσσαρες, ἐπικεκαλυμμένοι ἑκατέρωθεν δι' ἀργυροῦ πετάλου καὶ καθιστῶντες οὕτω τὸ ξίφος τοῦτο ἀργυρόηλον.

Ἐν τῷ πίνακι ἀπεδόθη μικρὸν μόνον μέρος μὲ ἕνα γρύπα.

6. Ξίφος δίστομον ὑπ' ἀριθ. 1865 τῆς συλλογῆς τεθραυσμένον εἰς τέσσαρα τεμάχια ἄνευ λαβῆς καὶ ἀκωκῆς, μήκους 0,79 καὶ πλάτους 0,06, διατηρήσεως δὲ κακῆς.

Τοῦτο φέρει ὡς τὸ προηγούμενον γρύπας, πλὴν διαφέροντας μικρὸν ὡς ἔχοντας τὸν λαιμὸν ὑψωμένον καὶ τὴν κεφαλὴν μᾶλλον ἀετώδη. Εἶναι δὲ τὰ ζῶα ἔκτυπα, ὅπως καὶ ἐν τῷ 3, κατὰ μῆκος τοῦ ἐλάσματος ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν συμμετρικῶς διατεθειμένα εἰς δύο σειράς, ἤτοι ἀνὰ μίαν ἑκατέρωθεν τῆς ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλευρᾶς σχηματιζομένης ὀξείας ῥάχεως, καὶ ἀριθμοῦνται πλέον τῶν τεσσαράκοντα ἐν ὅλῳ. Ἡ τέχνη εἶναι ἡ αὐτὴ τῇ τοῦ προηγουμένου.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων ξιφῶν 4, 5 καὶ 6 ἀνάγλυπτα ζῶα δὲν ἦσαν ποτὲ ἐπικεκαλυμμένα διὰ χρυσοῦ.

7. (Ε). Ξιφίδιον δίστομον ὑπ' ἀριθ. 659 τῆς συλλογῆς, τεθραυσμένον εἰς δύο καὶ κολοβὸν τὴν λαβὴν καὶ τὴν ἀκωκήν, μήκους 0,225 καὶ πλάτους 0,045.

Τοῦτο φέρει ἁπλῶς ἀντὶ ἐκτύπων παραστάσεων ἔλασμα χρυσοῦν μήκους 0,23 καὶ πλάτους 0,03 πάχους δὲ 0,001 ἐγκεκολλημένον κατὰ μῆκος ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, κεκοσμημένον δὲ διὰ συμπλέγματος ἐγκεχαραγμένων σπειρῶν, πληροῦντος πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν μέχρι τοῦ ἄκρου, ὅπου αἱ βαθμηδὸν σμικρυνόμεναι σπεῖραι καταλήγουσιν. Ἐνέχουσι δὲ αἱ σπεῖραι ἐν τῷ κέντρῳ ἀστερίσκους μέχρι τοῦ ἡμίσεος περίπου τοῦ μήκους τοῦ ἐλάσματος, κατὰ τὸ λοιπὸν ὅμως ἕνεκα τῆς στενότητος τοῦ χώρου στεροῦνται

ἀστερίσκων. Ἡ τοιαύτη διὰ σπειρῶν ἢ κύκλων συνδεομένων δι' ἐφαπτομένων γραμμῶν διακόσμησις εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν τοῖς μυκηναίοις εὑρήμασι, μεταξὺ τῶν ὁποίων νῦν τὸ προκείμενον ξιφίδιον κατέστη ἓν τῶν εὐαρεστοτάτων εἰς ὄψιν ἀντικειμένων, μαρτυροῦν καὶ αὐτὸ σὺν τοῖς ἄλλοις περὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς λαμπρότητος τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει Μυκηνῶν ταφέντων ἀνδρῶν. Παρομοίως δὲ κεκοσμημένον εἶναι καὶ ἕτερον ξιφίδιον τῆς συλλογῆς τὸ ὑπ' ἀριθ. Τ. Δ. 1951, ἀλλ' ἐκεῖ τὸ σύμπλεγμα τῶν σπειρῶν εἶναι ἁπλῶς ἔκτυπον ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ τοῦ ξιφιδίου. Ὁμοία δὲ περίπου διακόσμησις διὰ σπειρῶν ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν μαρμαρίνην πλάκα τοῦ ὀροφώματος ἐν τῷ θαλάμῳ τοῦ ἐν Ὀρχομενῷ Μινυείου θησαυροῦ (Journal of Hell. Stud. pl. XII καὶ XIII).

8. Ξιφίδιον δίστομον ὑπ' ἀριθ. 8 τῆς συλλογῆς κολοβὸν κατὰ τὸ ἥμισυ κάτω μέρος, μήκους 0,115 καὶ πλάτους 0,04.

Τοῦτο φέρει ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν ἐγκεκολλημένον κατὰ τὸν τρόπον τῶν 1, 2 καὶ 3, χωριστὸν ἔλασμα ὀρειχάλκινον πάχους 0,001, ἐφ' οὗ ὁ τεχνίτης ἐνήρμοσε σχηματιστικὰ ἀνθοειδῆ κοσμήματα διατεθειμένα λοξῶς κατ' ἀντιθέτους διευθύνσεις καὶ συμμετρικῶς κατὰ μῆκος τοῦ ἐλάσματος. Τῶν ἀνθέων τούτων, ὧν νῦν σώζονται ἓξ ὁλόκληρα, ἡ μὲν κάλυξ πεποίηται ἐξ ἠλέκτρου, ὁ δὲ μίσχος ἐξ ἀργύρου ἴσως, τὰ δὲ ὑπερέχοντα μικρὰ καὶ λεπτοφυῆ πέταλα ἐκ χρυσοῦ, μὴ σωζόμενα ὅμως παντοῦ. Ἡ λαβὴ αὐτοῦ ἐλλείπει, σώζεται δὲ χρυσοῦν περίβλημα αὐτῆς ἐκ δύο μερῶν συγκείμενον μήκους 0,10 μὲ ἔκτυπον διακόσμησιν ἐκ πολλῶν σχημάτων ὁμοίων πρὸς τὰ ἐν τῷ ἐλάσματι ἄνθη.

Ἡ διατήρησις τῶν προκειμένων ξιφῶν, ἤτοι τοῦ κυρίου σώματος αὐτῶν, δὲν εἶναι καλὴ πλὴν τοῦ 5, ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ ἑτέρα τῶν πλευρῶν ἔπαθε πολύ, χεῖρον δὲ πάντων διατηρεῖται τὸ 6.

Τοιαῦτα ἐν συντόμῳ εἶναι τὰ ἐκ τῶν ξιφῶν τῆς μυκηναίας συλλογῆς μέχρι τοῦδε ἀμείψαντα τὸν πρὸς κάθαρ[illegible]ν αὐτῶν κόπον, ἐπιχειρηθέντα καὶ μετὰ τῆς ἐλπίδος, ὅτι [illegible]νατο ἴσως νέον τι νὰ προέλθῃ εἰς φῶς ἄγον ἡμᾶς εἰς [illegible]ν ἀσφαλεστέραν περὶ τῆς ἡλικίας τῶν μυκηναίων εὑρ[illegible]ων. Καὶ ἡ ἐλπὶς μὲν αὕτη ἐψεύσθη, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ πλ[illegible]μοῦ τῆς συλλογῆς, νῦν τὰ ξίφη ταῦτα ἰδίᾳ συμβάλλο[illegible]ν εἰς ἀπόδειξιν τῆς περὶ τὴν χρυσοκολλητικὴν καὶ τὴ[illegible]μεταλλουργίαν ἐν γένει ἐξαιρέτου ἱκανότητος τῶν τεχνιτῶ[illegible] ἐν τοῖς παναρχαίοις ἐκείνοις χρόνοις, καθ' οὕς, ἐκτὸς [illegible]ς ἀμέμπτου κατεργασίας τοῦ χαλκοῦ καὶ τῆς ἐπιτηδ[illegible]τάτης χρήσεως τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χρυσοῦ πρὸς κατα[illegible]ὴν παντοδαπῶν σκευῶν καὶ μικροτεχνημάτων, βλέ[illegible]ν καὶ τὴν ἐγκαυστικὴν μὴ ἀγνοουμένην. Διότι τὸ στι[illegible]ὸν καὶ μέλαν ἐκεῖνο στρῶμα, ὅπερ πληροῖ τὰ κενὰ ἐν[illegible]ῖς ζωοφόροις ἐλάσμασι καὶ ὅπερ ἐφάνη ἔχον μεταλλ[illegible]ν ὑπόστασιν κατὰ τὴν δοκιμασίαν ἣν ἀνέφερον ἐν τόμῳ [illegible], δὲν ἠδύνατο ἢ διὰ πυρώσεως νὰ στερεοποιθῇ κατὰ τὴν [illegible]γομένην ἐγκαυστικήν. Χάρις δὲ εἰς τὸ ἔγκαυστον καὶ τὰ ἐμ[illegible]βλημένα ζῴδια διετηρήθησαν τὰ ἐλάσματα ἀλώβητα ὑπὸ [illegible]ς κατιώσεως κατὰ τὴν φαινομένην ἐπιφάνειαν αὐτῶν, ἐνῷ [illegible]ντίθετος, ἤτοι ἡ προσκειμένη τῷ σώματι τῶν ξιφῶν, δὲν [illegible]νεν ἀπρόσβλητος, ὡς τοῦτο φαίνεται ἐν τῷ ξιφιδίῳ 2. [illegible]ίαν δὲ δημιουργικὴν καὶ σπουδὴν τῆς φύσεως ἐλέγ[illegible] οἱ τεχνῖται ἔχοντες οὐ σμικράν. Καὶ ναὶ μὲν τὰ ἐπὶ [illegible] ξιφῶν ζῴδια εἶναι ἐσχηματισμένα μᾶλλον ὡς κοσμήμ[illegible] ἡ δὲ ἀπομίμησις τῆς φύσεως εἶναι ἀτελής, ἀλλ' οὐχ ἧτ[illegible] ἐν τοῖς ξιφιδίοις 1 καὶ 3 ἔχομεν ὑπ' ὄψιν συνθέσεις μὴ στερουμένας κινήσεως καὶ ζωῆς, τὴν δὲ ἐκ τῆς συμμετρικῆς διαθέσεως τῶν μορφῶν καὶ τοῦ ὁμοιομόρφου τῆς κινήσεως αὐτῶν προερχομένην μονοτονίαν βλέπομεν μετριαζομένην διὰ τῆς ἐπιτετηδευμένης ποικιλίας τῶν χρωμάτων καὶ τῆς ἐν τῷ αὐτῷ ἐξεικονίσεως διαφόρων ζώων καὶ στοιχείων τῆς φύσεως.

ἀστερίσκων. Ἡ τοιαύτη διὰ σπειρῶν ἢ κύκλων συνδεομένων δι' ἐφαπτομένων γραμμῶν διακόσμησις εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν τοῖς μυκηναίοις εὑρήμασι, μεταξὺ τῶν ὁποίων νῦν τὸ προκείμενον ξιφίδιον κατέστη ἓν τῶν εὐαρεστοτάτων εἰς ὄψιν ἀντικειμένων, μαρτυροῦν καὶ αὐτὸ σὺν τοῖς ἄλλοις περὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς λαμπρότητος τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει Μυκηνῶν ταφέντων ἀνδρῶν. Παρομοίως δὲ κεκοσμημένον εἶναι καὶ ἕτερον ξιφίδιον τῆς συλλογῆς τὸ ὑπ' ἀριθ. Τ. Δ. 1954, ἀλλ' ἐκεῖ τὸ σύμπλεγμα τῶν σπειρῶν εἶναι ἁπλῶς ἔκτυπον ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ τοῦ ξιφιδίου. Ὁμοία δὲ περίπου διακόσμησις διὰ σπειρῶν ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν μαρμαρίνην πλάκα τοῦ ὀροφώματος ἐν τῷ θαλάμῳ τοῦ ἐν Ὀρχομενῷ Μινυείου θησαυροῦ (Journal of Hell. Stud. pl. XII καὶ XIII).

8. Ξιφίδιον δίστομον ὑπ' ἀριθ. 8 τῆς συλλογῆς κολοβὸν κατὰ τὸ ἥμισυ κάτω μέρος, μήκους 0,115 καὶ πλάτους 0,04.

Τοῦτο φέρει ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν ἐγκεκολλημένον κατὰ τὸν τρόπον τῶν 1, 2 καὶ 3, χωριστὸν ἔλασμα ὀρειχάλκινον πάχους 0,001, ἐφ' οὗ ὁ τεχνίτης ἐνήρμοσε σχηματιστικὰ ἀνθοειδῆ κοσμήματα διατεθειμένα λοξῶς κατ' ἀντιθέτους διευθύνσεις καὶ συμμετρικῶς κατὰ μῆκος τοῦ ἐλάσματος. Τῶν ἀνθέων τούτων, ὧν νῦν σώζονται ἐξ ὁλόκληρα, ἡ μὲν κάλυξ πεποίηται ἐξ ἠλέκτρου, ὁ δὲ μίσχος ἐξ ἀργύρου ἴσως, τὰ δὲ ὑπερέχοντα μικρὰ καὶ λεπτοφυῆ πέταλα ἐκ χρυσοῦ, μὴ σωζόμενα ὅμως παντοῦ. Ἡ λαβὴ αὐτοῦ ἐλλείπει, σώζεται δὲ χρυσοῦν περίβλημα αὐτῆς ἐκ δύο μερῶν συγκείμενον μήκους 0,10 μὲ ἔκτυπον διακόσμησιν ἐκ πολλῶν σχημάτων ὁμοίων πρὸς τὰ ἐν τῷ ἐλάσματι ἄνθη.

Ἡ διατήρησις τῶν προκειμένων ξιφῶν, ἤτοι τοῦ κυρίου σώματος αὐτῶν, δὲν εἶναι καλὴ πλὴν τοῦ 5, ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ ἑτέρα τῶν πλευρῶν ἔπαθε πολύ, χεῖρον δὲ πάντων διατηρεῖται τὸ 6.

Τοιαῦτα ἐν συντόμῳ εἶναι τὰ ἐκ τῶν ξιφῶν τῆς μυκηναίας συλλογῆς μέχρι τοῦδε ἀμείψαντα τὸν πρὸς κάθαρσιν αὐτῶν κόπον, ἐπιχειρηθέντα καὶ μετὰ τῆς ἐλπίδος, ὅτι ἠδύνατο ἴσως νέον τι νὰ προέλθῃ εἰς φῶς ἄγον ἡμᾶς εἰς κρίσιν ἀσφαλεστέραν περὶ τῆς ἡλικίας τῶν μυκηναίων εὑρημάτων. Καὶ ἡ ἐλπὶς μὲν αὕτη ἐψεύσθη, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ πλουτισμοῦ τῆς συλλογῆς, νῦν τὰ ξίφη ταῦτα ἰδίᾳ συμβάλλουσιν εἰς ἀπόδειξιν τῆς περὶ τὴν χρυσοκολλητικὴν καὶ τὴν μεταλλουργίαν ἐν γένει ἐξαιρέτου ἱκανότητος τῶν τεχνιτῶν ἐν τοῖς παναρχαίοις ἐκείνοις χρόνοις, καθ' οὓς, ἐκτὸς τῆς ἀμέμπτου κατεργασίας τοῦ χαλκοῦ καὶ τῆς ἐπιτηδειοτάτης χρήσεως τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χρυσοῦ πρὸς κατασκευὴν παντοδαπῶν σκευῶν καὶ μικροτεχνημάτων, βλέπομεν καὶ τὴν ἐγκαυστικὴν μὴ ἀγνοουμένην. Διότι τὸ στιλπνὸν καὶ μέλαν ἐκεῖνο στρῶμα, ὅπερ πληροῖ τὰ κενὰ ἐν τοῖς ζωοφόροις ἐλάσμασι καὶ ὅπερ ἐφάνη ἔχον μεταλλικὴν ὑπόστασιν κατὰ τὴν δοκιμασίαν ἣν ἀνέφερον ἐν τόμῳ Θ'., δὲν ἠδύνατο ἢ διὰ πυρώσεως νὰ στερεοποιθῇ κατὰ τὴν λεγομένην ἐγκαυστικήν. Χάρις δὲ εἰς τὸ ἔγκαυστον καὶ τὰ ἐμβεβλημένα ζῴδια διετηρήθησαν τὰ ἐλάσματα ἀλώβητα ὑπὸ τῆς κατιώσεως κατὰ τὴν φαινομένην ἐπιφάνειαν αὐτῶν, ἐνῷ ἡ ἀντίθετος, ἤτοι ἡ προσκειμένη τῷ σώματι τῶν ξιφῶν, δὲν ἔμεινεν ἀπρόσβλητος, ὡς τοῦτο φαίνεται ἐν τῷ ξιφιδίῳ 2. Εὐφυΐαν δὲ δημιουργικὴν καὶ σπουδὴν τῆς φύσεως ἐλέγχονται οἱ τεχνῖται ἔχοντες οὐ σμικράν. Καὶ ναὶ μὲν τὰ ἐπὶ τῶν ξιφῶν ζῴδια εἶναι ἐσχηματισμένα μᾶλλον ὡς κοσμήματα, ἡ δὲ ἀπομίμησις τῆς φύσεως εἶναι ἀτελής, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐν τοῖς ξιφιδίοις 1 καὶ 3 ἔχομεν ὑπ' ὄψιν συνθέσεις μὴ στερουμένας κινήσεως καὶ ζωῆς, τὴν δὲ ἐκ τῆς συμμετρικῆς διαθέσεως τῶν μορφῶν καὶ τοῦ ὁμοιομόρφου τῆς κινήσεως αὐτῶν προερχομένην μονοτονίαν βλέπομεν μετριαζομένην διὰ τῆς ἐπιτετηδευμένης ποικιλίας τῶν χρωμάτων καὶ τῆς ἐν τῷ αὐτῷ ἐξεικονίσεως διαφόρων ζώων καὶ στοιχείων τῆς φύσεως.

Ἐκτὸς τοῦ ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Κοπεγχάγης (*) εὑρισκομένου ὀρειχαλκίνου ξίφους ἐκ τῆς νήσου Θήρας (**), ὅπερ κοσμεῖται διὰ χρυσῶν πελέκεων, δὲν ἔτυχε νὰ γνωρίσωμεν ἄλλα ξίφη κεκοσμημένα κατὰ μῆκος διὰ χρυσῶν παραστάσεων. Θώρακες καὶ περικεφαλαῖαι καὶ περικνημῖδες ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ εὑρέθησαν μετ' ἐγκεχαραγμένων ἢ ἐκτύπων παραστάσεων καὶ κοσμημάτων, ἀλλὰ τοιαύτης τέχνης καὶ τοιούτου τρόπου ἐργασίας ὡς τὰ ἡμέτερα ὅπλα οὐδαμοῦ, ὅσον γνωρίζομεν, εὑρέθησαν. Παρ' Ὁμήρῳ δέ, εἰς ὃν οἱ περὶ τῶν μυκηναίων εὑρημάτων μέχρι τοῦδε γράψαντες ἐν πρώτοις ἀνέτρεξαν ἐπὶ ματαίῳ, ἵνα εὕρωσί τι σχετιζόμενον καὶ διαφωτίζον μετά τινος βεβαιότητος τὴν καταγωγὴν αὐτῶν, οὐδὲν ἀπαντᾷ περὶ τοιαύτης τῶν ξιφῶν διακοσμήσεως. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰ σχήματα καὶ τοὺς τύπους τῶν παραστάσεων, οὗτοι ἐλέγχονται φέροντες καθαρῶς χαρακτῆρα ἀσιατικῆς τεχνοτροπίας. Καὶ ὡς ἡ κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς Εὐρώπην ἐκ τῆς Ἀσίας πάλιν μετενεχθεῖσα δαμασκηνουργία ἐξέπεσε πρὸ πολλοῦ τῆς συνηθείας, οὕτω καὶ τῶν ἀρχαιοτάτων τούτων τεχνουργημάτων τὴν παραγωγὴν δὲν εὑρίσκομεν πλέον καλλιεργουμένην ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις τοῦ ἀκμάζοντος πολιτισμοῦ ἐν Ἑλλάδι ἢ μικρᾷ Ἀσίᾳ, οὔτε δὲ δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν εἰς τὰ προκείμενα ἔργα τέχνης ἐπίδρασιν πνεύματος καὶ ἠθῶν Ἑλληνικῶν ἐν τῇ τεχνοτροπίᾳ τῶν κοσμημάτων καὶ τῶν συνθέσεων.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 15 Δεκεμβρίου 1881.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Σ. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

(*) Fra steen—og Bronzealderen κτλ. ὑπὸ J. Worsaae. Kjøbenhavn 1880.

(**) Ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἔχει καὶ τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀρχ. Ἑταιρίας ὀρειχάλκινα βραχία καὶ ἁπλᾶ ξίφη ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ τῶν Μυκηνῶν μόνον κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν τῶν ἥλων διάθεσιν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ.

Καθ' ἃ ἐδηλώσαμεν ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ (α' τεύχει σελ. 52, τοῦδε τοῦ τόμου), ἃς ἀνασκαφὰς εἶχε τελεταῖον ἐπιχειρήσει ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν ἑταιρία ἐν Τανάγρᾳ καὶ ἐν τῷ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπειοῦ, διέκοψεν αὐτὰς, διότι οἱ ταύτας διευθύνοντες ἔφοροι κ. Σταματάκης καὶ Καββαδίας, διετάχθησαν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὁ μὲν νὰ μεταβῇ εἰς Σπάρτην, ἵνα ἐξασφαλίσῃ δεόντως τὸ ἐκεῖ οἰκοδόμημα, ἐν ᾧ ἡ ἀρχαιολογικὴ συλλογὴ, καὶ νὰ στεγάσῃ τὸ γνωστὸν ψηφοθέτημα, ὁ δὲ Καββαδίας εἰς Δῆλον, ὅπως ἐπιτηρῇ τὰς ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Σχολῆς ἐνεργουμένας ἀνασκαφάς· καὶ μετ' αὐτὸν ἀσθενήσαντα ὁ κ. Δ. Φίλιος. Ἐπειδὴ εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἀποστολὰς αὐτὰς ἐδέησε νὰ ἐμμείνωσιν οἱ ῥηθέντες ἔφοροι πολλοὺς ἐφεξῆς μῆνας, ἐστερήθη ἡ ἑταιρία τῶν ὀργάνων δι' ὧν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς ῥηθείσας ἰδίας ἀνασκαφὰς καὶ ἄλλας νέας ἐργασίας νὰ ἐπιχειρήσῃ. Τούτου ἕνεκα οὐδὲ ἐν Ἐλευσῖνι οὐδὲ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἐξετέλεσεν ἃ εἶχεν ἀποφασίσει. Εἰς τὴν ἀδράνειαν ταύτην τῆς ἑταιρίας συνεβάλετο καὶ τὸ ἐνσκῆψαν ἐν Ἀθήναις ἐπικίνδυνον νόσημα, ὁ τῦφος, ἐκ φόβου ἀπελθόντων ἐξ Ἀθηνῶν ἐνίων τοῦ Συμβουλίου μελῶν. Καὶ ὅμως δὲν ἔμεινεν ὅλως ἀργὴ ἡ ἑταιρία οὐδ' ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ. Τὸ Συμβούλιον αὐτῆς ἔστρεψε τὴν προσοχὴν εἰς τὰς συλλογὰς, ἐργασθὲν δραστηρίως ὑπὲρ εὐπρεποῦς κατατάξεως τῶν ἐν αὐταῖς ἀρχαίων· κατεσκεύασε δι' ἀδρᾶς δαπάνης τὰ ἀναγκαῖα ἁρμάρια, τραπέζας, βάσεις καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς τὸν σκοπὸν χρήσιμον· καὶ ἤδη ἐτοποθέτησεν ἀξιοπρεπῶς ἐπιμελείᾳ τοῦ νομισματογνώμονος κ. Ποστολάκα καὶ τοῦ ἐπιμελητοῦ τῶν τῆς ἑταιρίας συλλογῶν κ. Α. Σ. Κουμανούδη τὴν πολύτιμον αἰγυπτιακὴν συλλογὴν, ἣν ἐδωρήσατο εἰς τὸ ἔθνος ὁ γενναιόφρων κ. Ἰωάννης Δημητρίου ὁ ἐκ Λήμνου· πρὸ μικροῦ δὲ ἤρξατο νὰ κατατάσσῃ καὶ τὴν ἐκ τοῦ Βαρβακείου εἰς τὸ

νέον Πολυτεχνεῖον πρὸ μηνῶν μετακομισθεῖσαν πλουσίαν συλλογὴν ἀγγείων, εἰδωλίων καὶ πλείστων ἄλλων σπουδαίων μνημείων τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ τοῦ οἰκιακοῦ τῶν ἀρχαίων βίου. Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι μετά τινας μῆνας θέλει παραδοθῇ καὶ ἡ συλλογὴ αὕτη εἰς θέαν καὶ μελέτην τοῦ κοινοῦ ἐν φιλοκάλῳ τάξει, ὡς εἶναι ἐκτεθειμέναι ἤδη ἐν τῷ αὐτῷ Πολυτεχνείῳ καὶ ἡ Μυκηναία καὶ αἱ ἐκ Σπάτα καὶ Ναυπλίου καὶ Μενιδίου καὶ ἐξ Αἰγύπτου· καὶ ὅτι μετὰ τοῦτο θέλει ἀκολουθήσει καὶ ἡ ἔκδοσις τῶν συνταγσομένων προχείρων καταλόγων τούτων πρὸς ὁδηγίαν τῶν ἐπισκεπτομένων τὰς συλλογὰς ταύτας φιλαρχαίων.

Εἰς τὴν ἐν τῷ λαμπρῷ οἰκοδομήματι τοῦ νέου Πολυτεχνείου συγκέντρωσιν τῶν τῆς ἑταιρίας συλλογῶν ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν εὐγνωμόνως ὅτι συνέπραξε λίαν ἀξιεπαίνως καὶ ἡ τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἐπιτροπεία, ἡ ἐκ τῶν κ.κ. Ῥενιέρη, Καλλιγᾶ καὶ Ῥηγάδη συνιγαμένη, καὶ αὐτὸς ὁ κ. Γ. Ἀβέρωφ, ὁ προθύμως καὶ διηνεκῶς παρέχων ἄφθονον τὴν δαπάνην πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ σπουδαίου καὶ χρησιμωτάτου τούτου καθιδρύματος τῆς νεοελληνικῆς καλλιτεχνίας, διότι παρεχώρησαν εἰς τὴν ἑταιρίαν τέσσαρας μεγάλας αἰθούσας ἐν τῷ ἄνω πατώματι τοῦ μεσαίου καὶ κυρίου μεγάρου τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, ἐν αἷς ἐτέθησαν ἀξιοπρεπῶς πάντα τὰ λοιπὰ τῆς ἑταιρίας ἀρχαῖα πλὴν τῶν ἐκ μαρμάρου. Τούτων δυστυχῶς ἡ ἐπιστημονικὴ κατάταξις οὔτε ἤρξατο οὔτε ἐλπὶς εἶναι νὰ ἐκτελεσθῇ ταχέως διὰ τὴν μὴ ἀποπεράτωσιν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ κεντρικοῦ ἡμῶν μουσείου καὶ δι' ἄλλους ἔτι λόγους. Ἤρξατο μὲν τῷ 1874 ἡ συγκέντρωσις τῶν ἐκ μαρμάρου ἀρχαίων τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν τῆς ἑταιρίας, καὶ οὐκ ὀλίγα μετεκομίσθησαν πολλαχόθεν τῆς πόλεως εἰς τὴν τότε δαπάναις τοῦ ἀοιδίμου Δ. Βερναρδάκη συντελεσθεῖσαν δυτικὴν πτέρυγα τοῦ μουσείου τούτου, ἐπισπεύδοντος τὴν συγκέντρωσιν τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῆς παιδείας κ. Ἰω. Βαλασσοπούλου· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ὑ-

πουργείας ἀποχώρησιν τούτου διεκόπησαν αἱ ἐργασίαι αὗται, ἡ δὲ περαιτέρω φροντὶς πᾶσα ἀφέθη εἰς τὸν γενικὸν ἔφορον τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Κράτους, ὅστις ἔκτοτε ἐξετέλει ὅ,τι ἦτο αὐτῷ δυνατόν. Τελευταῖον ὅμως τὸ τῆς ἑταιρίας Συμβούλιον ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικουρίαν· καὶ δὴ πρὸ διετίας ἐν γενικῇ τῶν ἑταίρων συνελεύσει ἐνεκρίθη καὶ προκατέβαλε τοῦτο πᾶσαν τὴν δαπάνην, δι' ἧς ἠγέρθη καὶ ἐντελῶς συνετελέσθη πρὸ μηνῶν ἡ βόρειος πλευρὰ τοῦ μουσείου τούτου. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ καὶ μετὰ τὴν προσθήκην ταύτην παρασκευασθεὶς χῶρος δὲν ἀρκεῖ ὅπως συμπεριλάβῃ πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει ὑπάρχοντα μαρμάρινα ἔργα, τὸ Συμβούλιον τῆς ἑταιρίας ἐπρότεινε πρὸ μικροῦ εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὅτι δύναται νὰ προκαταβάλῃ τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην πρὸς ἔγερσιν καὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ μουσείου, ἐπὶ ταῖς αὐταῖς συνθήκαις ἐφ' αἷς προκατέβαλε καὶ τὴν τῆς βορείου. Λόγους δὲ ἔχομεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἡ Κυβέρνησις θέλει ἀποδεχθῇ εὐχαρίστως τὴν πρότασιν καὶ διατάξει τὴν ταχεῖαν ἔναρξιν τοῦ ἔργου πρὸς συμπλήρωσιν οἰκοδομήματος σπουδαιοτάτου τῆς πρωτευούσης τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ χρησιμωτάτου εἰς τοὺς περὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀρχαιότητος ἐνδιατρίβοντας.

Ἀλλ' ἐπειδὴ μέχρι τῆς ἐντελοῦς ἀποπερατώσεως τοῦ κτιρίου τούτου θέλει παρέλθει οὐκ ὀλίγος χρόνος, τὸ τῆς ἑταιρίας Συμβούλιον ἐσκέφθη πρὸ μικροῦ περὶ τοποθετήσεως ἐν τῷ ἤδη παρασκευασθέντι χώρῳ τοῦ μουσείου τῶν κυριωτέρων μαρμάρων ὅσα εἶναι δυνατὸν νὰ περιλάβῃ οὗτος, καὶ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς κατατάξεως αὐτῶν καὶ συντάξεως προχείρου καταλόγου νὰ ἐκπληρώσῃ κατὰ τὸ νῦν δυνατὸν τοὺς πόθους τῶν ἀρχαιοφίλων καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς εἰς τὴν μελέτην τῶν ἔργων τῆς ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας ἐνδιατριβούσης νεότητος· διότι, ὅπως νῦν ἔχουσι τὰ τοῦ μουσείου τούτου, πάντες οἱ ἐπισκεπτόμενοι αὐτὸ ξένοι καὶ ἡμέτεροι θλίβονται, βλέποντες τὰ ἀρχαῖα εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε κείμενα καί τινα ἐν κιβωτίοις κεκλεισμένα, ὄντα διὰ τοῦ-

το λίθοι ψυχροὶ οὔτε διδασκαλίαν οὔτε ἀπόλαυσιν παρέχοντες τῷ θεατῇ διὰ τὴν ἔλλειψιν καταλόγου, δηλοῦντος τὸ ὄνομα τοὐλάχιστον τοῦ δι' αὐτῶν παριστανομένου, ὅπου τοῦτο εἶναι γνωστὸν, τὸν τόπον τῆς προελεύσεως καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτο γνώσεως ἄξιον.

Τοιαῦται δίκαιαι μομφαὶ πολλάκις ῥηθεῖσαι καθ' ἡμῶν ὑπὸ ξένων, αἰτούντων οὐχὶ τὰ ἀδύνατα ἀλλὰ τὰ δυνατὰ ἡμῖν, ἔπεισαν τελευταῖον τὸ τῆς ἑταιρίας Συμβούλιον νὰ ἐκτελέσῃ ὅ,τι νῦν δυνατόν. Διότι ὅμως τὸ μουσεῖον τοῦτο ὑπάγεται εἰς τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν καὶ διεύθυνσιν τῆς Κυβερνήσεως οὐχὶ δὲ τῆς ἑταιρίας, ἔδει προηγουμένως αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἐλλείψεως ταύτης, καὶ αὐτὴ νὰ προκαλέσῃ τὴν θεραπείαν αὐτῆς. Καὶ ἀληθῶς πρό τινων ἑβδομάδων ἐστάλη ἔγγραφον τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς ἑταιρίας, προσκαλοῦν αὐτὸ νὰ σκεφθῇ καὶ ἐνεργήσῃ ὅσον τάχιον ὅ,τι εἶναι νῦν δυνατὸν καὶ εὔκολον γενέσθαι πρὸς ῥύθμισιν τῶν τοῦ μουσείου τούτου. Διὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ ἐγγράφου προσκαλεῖται καὶ ὁ γενικὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων νὰ χορηγήσῃ πᾶσαν συνδρομὴν πρὸς ταχυτέραν ἐκτέλεσιν τῆς τοῦ Ὑπουργείου ἐντολῆς. Εὐχόμεθα μετὰ τοιαῦτα προηγούμενα νὰ ἐπέλθῃ εὐχάριστόν τι ἀποτέλεσμα.

Ἐπεμελήθη ἔτι τὸ τῆς ἑταιρίας Συμβούλιον νὰ ἀπεικονίσῃ δι' ἁρμοδίου καὶ ἱκανοῦ μηχανικοῦ τὸ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καθαρισθὲν θέατρον, ὅπερ εἶναι τὸ τελειότερον τῶν ἐν Ἑλλάδι σωζομένων ἀρχαίων θεάτρων, ὡς καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ, καὶ διὰ πολλῶν λιθογραφικῶν ἀντιτύπων ποιήσῃ γνωστὸν τοῖς ἁπανταχοῦ φιλαρχαίοις, ἐκδίδον ταῦτα μετ' οὐ πολὺ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἑταιρίας μετὰ περιγραφῆς τοῦ θεάτρου, συντεταγμένης ὑπὸ τοῦ ἐφόρου κ. Καββαδίου τοῦ καὶ ἐκτελέσαντος τὴν ἀνασκαφὴν καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν τούτου.

Διὰ μακροῦ δὲ ὑπομνήματος ἐδήλωσε τὸ αὐτὸ Συμβούλιον εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι ἡ τοῦ ἔθνους τιμὴ καὶ τὸ

τῆς ἐπιστήμης συμφέρον ἀπαιτοῦσι ταχεῖαν τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν ᾧ σώζονται βεβαίως ὑπὸ τὰς καλύβας τῶν κατοίκων καὶ ὑπὸ τὰ ἐκ τοῦ μακροῦ χρόνου ἐπισωρευθέντα χώματα ἐπιστημονικοὶ θησαυροὶ ἰσότιμοι πιθανῶς τῶν ἀρτίως ἐν Ὀλυμπίᾳ εὑρεθέντων. Ὑπεσχέθη δὲ τὸ Συμβούλιον ὅτι ἀμέσως δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ ἐκτελέσῃ τὴν ἀνασκαφὴν πάσης τῆς τοῦ ἱεροῦ τούτου χώρου ἐκτάσεως δι' ἰδίων τῆς ἑταιρίας χρημάτων, ἂν ἡ Κυβέρνησις σπεύσῃ νὰ ἐξαγοράσῃ τὰς τῶν κατοίκων οἰκίας καὶ μετοικίσῃ αὐτοὺς ἀλλαχοῦ που.

Καὶ ὑπὲρ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνευρεθέντων καὶ ἐν ἀθλίοις παραπήγμασι τηρουμένων ἀνεκτιμήτων θησαυρῶν ἐμεριμνησεν τὸ Συμβούλιον κατὰ δύναμιν καὶ χρήματα ἐχορήγησεν εἰς ἐκτέλεσιν κατεπειγόντων ἔργων πρὸς συντήρησιν τῶν παραπηγμάτων καὶ καθαρισμὸν τοῦ χώρου, καὶ τὰ δέοντα ἐνήργησε πρὸς ἐπίσπευσιν ἔργων ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς προσηκούσης ἀποκαστάσεως τῶν ἐκεῖ ἀρχαίων. Ἐλπὶς δ' εἶναι ὅτι καὶ περὶ τούτων θέλει μεριμνήσει ἡ Κυβέρνησις προσεχῶς.

Ε. Κ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Πλέναι συνταγματικαί. Ἀπόσπασμα ἀνεκδότου πραγματείας περὶ τοῦ καθ' ὅλου δημοσίου δικαίου, ὑπὸ Α. Ν. Στούπη, δικηγόρου καὶ ὑφηγητοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἑνώσεως, 1881 [8ον, σελ. 55].

Πρακτικὰ μαθήματα μελισσοκομίας, διδαχθέντα ἐν τῷ Παρισινῷ κήπῳ τοῦ Λουξεμβούργου ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ V. H. Hamet, μεταφρασθέντα ὑπὸ Κ. Βαρβάτη ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάνῃ Σπ. Α. Παυλίδου, ἐκδοθέντα δὲ ἀναλώμασι τῆς ἐπὶ τῆς ἐμψυχώσεως τῆς ἐθνικῆς

βιομηχανίας ἐπιτροπῆς. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τυπογραφείου, 1880. [8ον, σελ. ς' καὶ 235.]

Τίνα πρέπει ἀπὸ τοῦ νῦν νὰ μετέλθῃ ἡ Ἑλλὰς ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν πολιτικὴν, ἐὰν θέλῃ νὰ σώσῃ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ὕπαρξιν [ὑπὸ Ν. Δαμαλᾶ]. Ἀθήνησι, 1881. [16ον, σελ. 16.]

Orchomenos, Bericht über meine Ausgrabungen im Bœotischen Orchomenos von Dr. Heinrich Schliemann, mit 9 Abbildungen und 4 Tafeln. Leipzig, F. A. Brockhaus, 1881. [8ον, σελ. 58.]

Ἡ μήτηρ μου. Αὐτοβιογραφία τῆς κυρίας Ἐλισάβετ Μούτσου Μαρτινέγκου, ἐκδιδομένη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ἐλισαβετίου Μαρτινέγκου μετὰ διαφόρων αὐτοῦ ποιήσεων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Κορίννης, 1881. [8ον, σ. 80.]

Ἀπάντησις πρὸς τὴν σύντομον ἀπάντησιν τοῦ Καρατσᾶ—Ῥοΐδου, ὑπὸ Δημ. Τζαννετάκη, πρώην ὑπαλλήλου τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Περρῆ, 1881, [8ον, σελ. 64.]

Περὶ Ἱππαραφίνης καὶ περὶ τῶν βάσεων τοῦ Αἰθυλαινίου, πραγματεία ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ, ὑπὸ Ὄθωνος Α. Ῥουσοπούλου, Δρ. τῆς φιλοσοφίας ἐπὶ φυσικαῖς ἐπιστήμαις. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Περρῆ, 1881. [8ον, σελ. 43.]

* Ὁ ἱερὸς τοῦ 1821 ἑλληνικὸς ἀγών. Ἡ ἐπανάστασις καὶ καταστροφὴ τῆς Ναούσης. Ἱστορικὴ πραγματεία ὑπὸ Ν. Γ. Φιλιππίδου. Ἀθήνησι, τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρρήγου. 1881 [8ον, σελ. 95.]

Πρακτικὴ ἀριθμητικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν καὶ ἀστικῶν σχολείων κλιμακηδὸν προχωροῦσα, ἐπεξεργασθεῖσα κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἀριθμητικῆς Ι. Λοιζέρου, ὑπὸ Γ. Γεράκη, βραβευθεῖσα ἐν τῷ Καραπανείῳ ἀγῶνι. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἰω. Ἀγγεπούλου, 1881. (12ον, σελ. 91.] Τιμᾶται δραχμῆς.

Ἡ νῆσος Σύμη, πραγματεία ὑπὸ γεωγραφικὴν, ἱστορικὴν καὶ στατιστικὴν ἔποψιν μετὰ εἰκονογραφιῶν καὶ τῶν ἐπικρατεστέρων ἐθίμων, οἷς προσετέθησαν βραχέα τινὰ περὶ προλήψεων καὶ τῆς διαλέκτου τῶν Συμαίων, ὑπὸ Μιχαὴλ Σ. Γρηγοροπούλου, δημοδιδασκάλου. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἀθηναΐδος, 1880. [8ον, σελ. 80].

* Die hellenische oder neugriechische Sprache, von Aug. Boltz. Darmstadt, 1881. [8ον, σελ. 176. Τιμᾶται δραχ. 5.]

Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπὸ Κ. Παπαρρηγοπούλου. Ἔκδοσις β', τόμ. α', βιβλ. α'. Ἀχαιοί. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ, 1881. [8ον σελ. μδ' καὶ 140]. Τιμᾶται δραχ. ν. 3.

Περιήγησις εἰς Κρήτην, ὑπὸ Ἰωσὴφ Χατζηδάκη, ἰατροῦ. Ἐν Ἑρμουπόλει, τύποις Νικ. Βαρβαρέσου, 1881. [16ον, σ. 116.] Τιμᾶται δρ. ν. 2.

Περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς γεωμετρίας, λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ὑπὸ Β. Λάκωνος, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν, ἐγκαθισταμένου εἰς τὴν πρυτανείαν. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Περρῆ, 1881. [8ον, σελ. 58.]

Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ὑπὸ Θ. Ἀρεταίου, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς χειρουργικῆς, κλινικῆς κλπ., παραδιδόντος τὴν πρυτανείαν τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ Β. Λάκωνι. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας, 1881. [8ον, σελ. 280.]

Ἀδαμαντίου Κοραῆ τὰ μετὰ θάνατον εὑρεθέντα συγγραμμάτια, βουλῇ μὲν καὶ δαπάνῃ τῆς ἐν Μασσαλίᾳ κεντρικῆς ἐπιτροπῆς Κοραῆ, ἐπιμελείᾳ δὲ Ἀνδρέου Ζ. Μάμουκα συλλεγέντα τε καὶ ἐκδιδόμενα. Τόμος πρῶτος, περιέχων ὕλην Γαλλογραικικοῦ λεξικοῦ καὶ τὰς ἐν τῷ λεξικῷ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἰδιογράφους τοῦ Κοραῆ σημειώσεις.—Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀδελφῶν Περρῆ... 1881 [εἰς 8ον, σελ. σζ'. καὶ 528.]

Δάντου Ἀλλιγιέρου Θεία κωμῳδία, μετάφρασις ἔμμετρος ὑπὸ Γεωργίου Ἐμμ. Ἀντωνιάδου, βραβευθεῖσα ἐν τῷ Οἰκονομείῳ ἀγῶνι. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου ... 1881. [εἰς 12ον, σελ. κέ. καὶ 597.]

Handbuch der griechischen Staatsalterthümer von Gustav Gilbert. Erster Band. der Staat der Lakedaimonier und der Athener. Leipzig, Druck und Verlag von B. G. Teubner. 1881. [8ον, σελ. VIII καὶ 432]

De architectura graeca commentationes epigraphicae. scripsit Ernestus Fabricius. adjecta est tabula. Berolini, apud Weidmannos. MDCCCLXXXI. [εἰς 8ον, σελ. 86].

The journal of hellenic studies. Vol. II, N° 1. Avril 1881. London, by Macmillan and C°. [κείμενον εἰς 8ον καὶ πίνακες εἰς φύλ.].

Κριτικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν εἰς ἑαυτὸν 12 βιβλίων Μάρκου Ἀντωνίνου ὑπὸ Π. Σκαφιδιώτου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Αὐγῆς, 1881. [8ον, σελ. 16.]

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Ἰούλιος. (Ε. Ν.) 1881.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	750,52 χμ.	
Μεγίστη »	754,95	(τὴν 15^{ην})
Ἐλαχίστη »	744,64	(τὴν 23^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	27,66	
Μεγίστη »	35, 3	(τὴν 10^{ην})
Ἐλαχίστη »	19, 0	(τὴν 31^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 4 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 35,30 χμ.), ἀστραπῶν 2, βροντῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 7 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 19 ΒΔ, 4 Ν.

Αὔγουστος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	749,89	
Μεγίστη »	754,82	(τὴν 5^{ην})
Ἐλαχίστη »	744,55	(τὴν 15^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	29,03	
Μεγίστη »	39, 1	(τὴν 25^{ην})
Ἐλαχίστη »	19, 9	(τὴν 8^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 0. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ ἡμέρας 11 ΝΔ, 1 Β, 17 ΒΔ, 2 Ν.

Σεπτέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	751,30	
Μεγίστη »	757,28	(τὴν 29^{ην})
Ἐλαχίστη »	746,71	(τὴν 3^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	25,15	
Μεγίστη »	34, 6	(τὴν 14^{ην})
Ἐλαχίστη »	13, 8	(τὴν 30^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 4 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 8,65χμ.), ἀστραπῶν 3, βροντῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 11 ἡμέρας ΝΔ, 1ΒΔ, 9 ΒΑ, 1 Α, 8 Ν.

Ὀκτώβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	752,21	
Μεγίστη »	760,07	(τὴν 8^{ην})
Ἐλαχίστη »	745,43	(τὴν 25^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	19,59	
Μεγίστη »	27, 9	(τὴν 5^{ην})
Ἐλαχίστη »	9, 3	(τὴν 20^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 8 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 7,32χμ.), ἀστραπῶν 3, βροντῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 16 ἡμέρας ΝΔ, 4 Δ, 1 ΒΔ, 1 Β, 5 ΒΑ, 1 Α, 3 Ν.

Νοέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	756,60	
Μεγίστη »	766,29	(τὴν 2^{αν})
Ἐλαχίστη »	745,61	(τὴν 5^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	13,39	
Μεγίστη »	20, 1	(τὴν 10^{ην})
Ἐλαχίστη »	2, 8	(τὴν 22^{αν})

Ἡμέραι βροχῆς 9 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 19,64 χμ.), ἀστραπῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 3 ἡμέρας ΝΔ, 1Δ, 2 ΒΔ, 2 Β, 20 ΒΑ, 2 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

σελ. στίχ.

209 11 ἄνωθεν ἀντὶ age γραπτ. Age
» 15 » » ἐξεφέρομεν » *ἐξηνέγκομεν*
210 9 κάτωθεν » οὐκ ὤφειλε » *μὴ ὤφελε*
212 8 ἄνωθεν » ὀμώσασιν » *ὠμόσασιν*
» 11 » » ἀξιόνουσιν » *ἀξιώνουσιν*
» 12 » » ἐξεχειμάσωσιν » *ἐξεχειμάσασιν*
220 3 κάτωθ. » ἡ κατηγορία η) » *ἡ κατηγορία ζ*
221 10 ἄνωθεν » ἡ κατηγορία ζ » *ἡ κατηγορία ς*
221 ἐν ὑποσημειώσει στίχ. 3 ἄνωθ. ἀντὶ τοῦ: «τοῦτο ἐσφαλμένον διότι» μεταγραπτέον ὧδε: *τὰ ἀκριβὲς εἶτε ὅτι οὐ μόνον τὰ οὐδέτερα μένουσι κατὰ χώραν (πλὴν τὸ μέλι τοῦ μελιοῦ κατὰ τὸ παιδί τοῦ παιδιοῦ κτλ.) ἀλλὰ καὶ . . . .* »
224 ἐν ὑποσημ. στίχ. 4 ἄνωθ. ἀντί: ὅπως γραπτ: *οὕτως*
» » » 7 » » τοῖς » *τοὶς*
230 2 ἄνωθεν ἀντὶ: ὃς γραπτ. ὡς
» 9 κάτωθ. » οὐσ. » *οὐδ.*
237 12 ἄνωθεν » Κραμ. Ἀνεκ » *Κραμ. Ἀνεκ Ὀξων.*
239 11 » » ἐκ σχηματισμῶν » *εἰς σχηματισμόν.*
241 14 » » οὐδὲ γρῦ » *οὐδ' ἄχνα — οὐδὲ γρῦ*
» 15 » » διαγραπτέον τό: σκούνα (*τοῦ Τομπάζη*)
243 ἐν ὑποσημ. στίχ. 6 κάτωθ. ἀντί: πέσχος γραπτ. *πέσκος*
244 ἐν ὑποσημ. στίχ. 6 κάτωθ. ἀντί: κοντόλι γραπτ *κοντύλι.*
248 9 ἄνωθεν ἀντί: σησήμι γραπτ. *σησάμι.*
249 3 » » Ἱστορία τῆς γλωσσολογίας, γραπτ *ἱστορία τῶν γραμμ. σπουδῶν*

Y

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΤΙ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΤΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ ΠΑΥΛΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΚΑΘΟΛΙΚΑΣ.

Ἀφ' οὗ ὁ πολυμαθέστατος Φριδερίκος ὁ Ματθαίου (Frider. Matthaei) ἐν ἔτει 1792 ἐξέδωκε κατὰ πρῶτον τὰ ὑπομνήματα τοῦ Εὐθυμίου εἰς τὰ τέσσαρα ἱερὰ Εὐαγγέλια ἐκ δύο χειρογράφων τῆς ἐν Μόσχᾳ βιβλιοθήκης, πολλοὶ τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν δικαιῶς ηὐχήθησαν, ἵνα καὶ τὰ ὑπολειπόμενα τοῦ συγγράμματος μέρη ἀνευρεθῶσι καὶ ἐκδοθῶσι· διότι δι' αὐτῶν οὐ μόνον κατὰ τὴν ὕλην πλήρης τῆς θείας Γραφῆς ἑρμηνεία τῷ κοινῷ προςενεχθῆναι ἔμελλεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ εἶδος τελειοτάτη. Ἀλλὰ τὰς περὶ τούτου κρίσεις τῶν σοφῶν ἄλλοτε σὺν Θεῷ δημοσιεύσομεν ἐν καταλληλοτέρῳ τόπῳ. Νῦν δὲ, ὡς ἐν παρόδῳ, τοῦτο μόνον σημειοῦμεν πρὸς πληροφορίαν τῶν φιλομαθῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου, ὅτι οἵαν ἀξίαν ὁ πολὺς ἐκεῖνος Εὐστάθιος, ὁ κλεινὸς τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιεπίσκοπος, κέκτηται ὡς πρὸς τὴν τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ἑρμηνείαν, τοιαύτης καὶ ὁ Εὐθύμιος ἀξιοῦται ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τῆς κ. Διαθήκης.

Τὸ εἰς τὰ τέσσαρα ἱερὰ Εὐαγγέλια ὑπόμνημα τοῦ Εὐθυμίου ἐξεδόθη ἅπαξ καὶ παρ' ἡμῖν (ἐν Ἀθήναις 1842 εἰς τόμ. 2), καὶ ἔστι τὸ μόνον εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πρακτικὸν βιβλίον, ὃ ἡ ἡμετέρα ἐκκλησιαστικὴ φιλολογία κέκτηται· διὸ καὶ εἰς χεῖρας πάντων περιφέρεται, καὶ μετ' ὠφελείας ἀείποτε ἀναγινώσκεται. Ὁ τὴν ἔκδοσιν ἐπιχειρήσας ἦν Θεόκλητος ὁ Φαρμακίδης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος παρὰ τὴν ἄλλην αὐτοῦ παιδείαν δικαίως τιμᾶται παρὰ τῶν παρ' ἡμῖν λογίων καὶ ἐπὶ κρίσει ὀρθῇ, διὰ τοῦτο τὸ δεῖξαι ἐνταῦθα, οἵαν εἶχε γνώμην περί τε τοῦ Εὐθυμίου περί τε τῆς ἀξίας τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ καὶ τῆς χρησιμότητος οὐκ ἄπο σκοποῦ, οὐδ' ἔξω τοῦ θέματος, ἡγούμεθα.

Ὁ Φαρμακίδης ἀποκαλεῖ τὸν Ζιγαβηνὸν ἄνδρα ἀληθοῦς παιδείας κάτοχον, θεολόγον ἄριστον, καὶ ἄριστα ἠσκημένον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν θείων Γραφῶν(1). Ἐπικλείζει δ' αὐτόν, καὶ τὸν λαμπρότερον τῶν στεφάνων πλέκει ἀποφαινόμενος, ὅτι διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ λαλοῦσιν οἱ μεγάλοι τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἑρμηνευταί(2). Τὴν δὲ ἀξίαν τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ εἰς τὰ Εὐαγγέλια πορίζεται ἔνθεν μὲν ἐκ τῆς ὀρθῆς ἑρμηνείας, τῆς κυριολεξίας, τῆς σαφηνείας, τῆς πλατυτέρας τῶν ἐννοιῶν ἀναπτύξεως καὶ τῆς εὐστοχίας, μεθ' ἧς ἤτοι συμπληροῖ ἢ διορθοῖ τοὺς πρὸ αὐτοῦ ὑπομνηματιστάς(3)· ἑτέρωθεν δὲ ἐκ τῆς πανδήμου ἐπικροτήσεως τῶν τε συγχρόνων τῷ Συγγραφεῖ τῶν τε μετ' αὐτὸν καὶ τῶν νεωτέρων ἀλλογενῶν καὶ ἑτεροδόξων λο-

---

(1) Θ. Φαρμακ. ἡ κ. Διαθ. τόμ. Α'. σελ. ιή. α'Ο Εὐθύμιος εἶχεν ἀ»ληθινὴν παιδείαν· ἦτον θεολόγος ἄριστος, καὶ ἄριστα ἠσκημένος εἰς »τὴν ἐξήγησιν καὶ ἑρμηνείαν τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ὡς μαρτυροῦσιν αὐ»τὰ αὐτοῦ τὰ συγγράμματα, ἐκδεδομένα καὶ ἀνέκδοτα, καὶ ὁμολογοῦ»σι καὶ αὐτοὶ οἱ νεώτεροι».

(2) Αὐτόθι. σελ. ιθ'. «Διὰ τοῦ στόματος τοῦ Εὐθυμίου λαλοῦσιν οἱ »μεγάλοι τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἑρμηνευταί· οἱ Ἀθανάσιοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ »Γρηγόριοι, οἱ Κύριλλοι, οἱ Χρυσόστομοι. Καὶ οἱ θεῖοι οὗτοι τῆς Ἐκ»κλησίας Πατέρες ἔγραψαν πρὸς ἠθικὴν ὠφέλειαν ὄχι μόνον τῶν συγ»χρόνων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν νῦν ζώντων. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ μό»νη ἡ καύχησις· ἀπαιτεῖται καὶ συνεχὴς τῶν ἀθανάτων αὐτῶν συγ»γραμμάτων ἀνάγνωσις. Ἐκ τῶν ἑρμηνειῶν αὐτῶν μετὰ πολλῆς ἐπι»μελείας καὶ ἀκριβείας ἐρανισμένην προσφέρει ὁ μακάριος Εὐθύμιος »πρὸς πάντας τὴν εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ἀρίστην ἑρμηνείαν».

(3) Αὐτόθι. σελ. ιδ'. α'Ερανίσατο δὲ αὐτὴν (τὴν εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγ»γέλια ἑρμηνείαν) ὁ Εὐθύμιος ἐκ τῶν ἑρμηνειῶν καὶ διαφόρων μὲν »ἄλλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐξαιρέτως δὲ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς »ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὡς καὶ ὁ ἴδιος λέγει ἐν τῇ ἐπι»γραφῇ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ. Ἀλλὰ ὁ Εὐθύμιος δὲν εἶναι ἁπλοῦς »ἐρανιστής· ὡς εἰς ἄκρον εἰς τὴν ἐξήγησιν καὶ ἑρμηνείαν τῶν ἱερῶν· »Γραφῶν ἐξησκημένος, συνεισφέρει καὶ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ πολὺ μέρος, »καὶ πανταχοῦ δεικνύει ἀκριβῆ γραφικὴν γνῶσιν καὶ κρίσιν ὀρθήν. Καὶ »ποῦ μὲν διορθόνει ἄλλους ἑρμηνευτάς, ποῦ δὲ ἀναπτύσσει σαφέστερον

γίων(1). Περὶ δὲ τῆς χρησιμότητος τῆς βίβλου, καὶ τῆς σταθερᾶς πεποιθήσεως, ἣν εἶχεν εἰς τὴν ἐξ αὐτῆς προκύψουσαν ὠφέλειαν, σαφῆ τὰ ἑξῆς: «Ὅτι τὸ σύγγραμμα »τοῦτο, λέγει, θέλει ὠφελήσει τὰ μέγιστα, περὶ τούτου »δὲν ἔχομεν κἀμμίαν ἀμφιβολίαν. Ἂν δὲν ἤμεθα περὶ »τούτου τόσον πεπεισμένοι, δὲν ἠθέλαμεν ἐπιχειρήσει νέαν »αὐτοῦ ἔκδοσιν διὰ τὰ τέκνα τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν ἀνατο»λικῆς ἐκκλησίας»(2). Οὕτως ἐστοχάζετο ὁ ἀοίδιμος Φαρμακίδης, καὶ οἱ στοχασμοὶ αὐτοῦ ὀρθοὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀνεδείχθησαν· διότι καὶ ἀσμένως τὸ βιβλίον, ἅμα ἐκδοθέν, ἐγένετο δεκτόν(3), καὶ μετὰ ζέσεως ἀνὰ πᾶσαν τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολὴν μέχρι τοῦ νῦν ἀναγινώσκεται.

Ἀλλὰ μοίρᾳ δυςμενεῖ τὸ γλαφυρώτατον καὶ πολυτιμότατον τοῦτο σύγγραμμα οὐ μόνον ἡμιτελὲς ἦν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, καὶ τοῦ ἡμιτελοῦς ἔτι ἀτελέστερον διὰ τὴν σημαντικωτάτην ἔλλειψιν τῆς ἑρμηνείας τῶν πλείστων τῆς κ. Διαθήκης μερῶν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὸ ἐν πολλοῖς δύςληπτον. Διότι ὁ Συγγραφεὺς ἐν τῇ τῶν Εὐαγγελίων ἑρμηνείᾳ ἄλλων μὲν ἀκροθιγῶς μόνον ἥψατο, εἰσὶ δὲ καὶ ἃ ὅλως παρέδραμεν, ἐν τῇ τῶν ἐπιστολῶν ἐξηγήσει βουλόμενος περὶ αὐτῶν τὰ εἰκότα διαλαβεῖν(4). Καὶ ὅσῳ μᾶλλον

»καὶ πλατύτερον τὰ παρ' ἄλλοις συνεπτυγμένως ἢ ἀσαφῶς πως ἐκ»φρασμένα. Πανταχοῦ διὰ τῆς ἑρμηνείας ἀναζητεῖ καὶ εὑρίσκει τὴν »κυρίαν λέξιν, καὶ ἐκφράζει τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν, ὡς δῆλον ἐκ τῆς ἀνα»γνώσεως αὐτοῦ τοῦ συγγράμματος».

(1) Αὐτόθι. «Ἡ εἰς τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια ἑρμηνεία τοῦ Εὐθυμίου »ἐτιμᾶτο πολὺ παρά τε τῶν συγχρόνων αὐτοῦ καὶ παρὰ τῶν μεταγε»νεστέρων, καὶ ἐπαινεῖται μεγάλως παρὰ πάντων τῶν νεωτέρων ἀλλο»γενῶν καὶ ἑτεροδόξων κριτικῶν».

(2) Αὐτόθι. ιή.

(3) Αὐτόθι. τόμ. Γ'. σελ. ά. «Ἡ εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ἑρμη»νεία τοῦ Εὐθυμίου ἐξεδόθη ἤδη εἰς δύο τόμους, καὶ ἀναγινώσκεται »παρὰ πολλῶν τέκνων τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας »μετὰ μεγάλης ψυχικῆς ὠφελείας».

(4) Ὅρα τόμ. Α'. σελ. 342. ἐκδ. Φαρμακ. ἔνθα ὁ Εὐθύμιος ἀνα-

ἐτιμᾶτο, τοσούτῳ μᾶλλον ἡ συμπλήρωσις αὐτοῦ ἀναγκαιοτέρα, οἷα εἰκός, καθίστατο.

Ὁ πρῶτος αὐτοῦ ἐκδότης, ὁ φιλοπονώτατος Φριδερίκος ὁ Ματθαίου, ἐπισφραγίζει τὰ ἀξιόλογα τῆς ἑαυτοῦ ἐκδόσεως προλεγόμενα τῇ ἑπομένῃ εὐχῇ· «ἤδη οὐδὲν ἄλλο εὐ»χομαι ἢ ὅπως τὸ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων ὑπόμνημα »τοῦτο τοῦ Εὐθυμίου, τὸ παρὰ οὕτως ἀρίστων ἀνδρῶν συ»σταθέν, ἀποβῇ ὅ, τι πλείστοις ὠφέλιμον· καὶ ὅπως ποτὲ »καὶ τὰ ὑπομνήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἀπο»στόλου Παύλου καὶ τὰς Καθολικὰς ἀνευρεθῶσι καὶ ἐκδο»θῶσι· διότι ἐκ τῆς ἀρχαιότητος οὐδὲν τέως ἔχομεν τῶν »καθολικῶν ἐπιστολῶν λόγου ἄξιον ὑπόμνημα(1)». Ὁ δὲ ἀοίδιμος Φαρμακίδης, εἰς τὰς παρ' ἡμῖν ἀνάγκας καὶ τὸν πρακτικὸν μᾶλλον σκοπὸν τοῦ πονήματος ἀφορῶν, γοερώτερον ἐκτραγῳδεῖ αὐτοῦ τὸ ἡμιτελές τε καὶ ἀσυμπλήρωτον. «Ὁ Εὐθύμιος, γράφει(2), ἡρμήνευσε καὶ τὰς ἐπι»στολὰς τοῦ Παύλου καὶ τὰς Καθολικάς, ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία »αὕτη κρύπτεται εἰςέτι εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης »ἀνέκδοτος. *Πόσον λυπηρὸν εἶναι εἰς ἡμᾶς ἡ στέρησις αὕ»τη*»! Καὶ ὅτε δὲ ἐκ τῶν ἐνόντων συνεπλήρου τὸ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων ὑπόμνημα τοῦ Εὐθυμίου διὰ τῆς εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἑρμηνείας τοῦ Οἰκουμενίου, ἵνα παράσχῃ τοῖς Ἕλλησι πλήρη ὁπωσδήποτε τῆς κ. Διαθήκης ἐξήγησιν, βαθεῖαν πάλιν τὴν θλίψιν αὐτοῦ ἐξεδήλου ἐπὶ τῇ στερήσει τούτων δὴ τῶν ἤδη ἀγαθῇ τύχῃ ἀνευρεθέντων καὶ ἐκδιδομένων βιβλίων(3).

φορικῶς πρὸς τὸν στίχ. 3, κεφ. ιϛ' τοῦ Ματθαίου γράφει· «ἔστι δὲ καὶ »ἄλλος λόγος, κθ' ὃν λέγεται δόξα αὐτοῦ ὁ σταυρὸς, ὃν ἐροῦμεν »ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι». Οἱ δὲ ἐκδόται Φ. Ματθ. καὶ Φαρμακ. ὑποσημειοῦσιν· «ἐν τοῖς εἰς τὰ Εὐαγγέλια ὑπομνήμασι δὲν λέγει τι τοιοῦ»τον ὁ Εὐθύμιος· ποῦ δὲ λέγει τοῦτο; ἄδηλον· ἴσως ἔλεγεν αὐτὸ εἰς «τὸ εἰς Ἑβρ. 6', 9. ὑπόμνημα αὐτοῦ».

(1) F. Matth. Comment. ect. p. 37. (2) Τόμ. Α'. σελ. ιά.

(3) Τόμ. Γ'. σελ. ή. α'Η εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ἑρμηνεία τοῦ

Ἀλλὰ ποῦ τὰ οὕτω ποθεινὰ καὶ περισπούδαστα ταῦτα τοῦ Ζιγαβηνοῦ συγγράμματα, κεκρυμμένα ὄντα καὶ πάλαι ζητούμενα, ἀνευρέθησαν; Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀκούομεν οἱονεὶ προβαλλόμενον ἡμῖν ἤδη, πρὸς ὃ ἐκ καθήκοντος ὀφείλομεν ἀπαντῆσαι, ἀλλ' ἐν ἄλλῃ καταλληλοτέρᾳ εὐκαιρίᾳ.

Ὁ Εὐθύμιος, ὢν κατὰ τὰ ἄλλα συγκεκροτημένος ἄριστα, καὶ τὴν τοῦ νοῦ ὀξύτητα σὺν τῇ τῆς κρίσεως λεπτότητι, ὧν ἡ ἐξηγητικὴ μάλιστα ἐπιστήμη δεῖται, ἐκ φύσεως λαχών, ἐβασάνιζε καλῶς τό τε πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῶν ἱερῶν Συγγραφέων· παρέβαλλεν ἐσπουδασμένως τὰς γνώμας πάντων τῶν προγενεστέρων ἑρμηνευτῶν· ἐδέχετο εὐστόχως τὴν τούτων ὀρθοτέραν, καὶ προςετίθετο καταλλήλως τὰς τῆς ἰδίας ἐρεύνης ἀξιόλογα πορίσματα. Τῷ Ὠριγένει, τῷ Διδύμῳ, τῷ Σεβήρῳ, τῷ Εὐσεβίῳ, τῷ Κυρίλλῳ, τῷ Θεοδωρήτῳ, Βασιλείῳ τε τῷ μεγάλῳ καὶ τῷ Ναζιανζηνῷ Γρηγορίῳ, τῷ Οἰκουμενίῳ, καὶ αὐτῷ τῷ συγχρόνῳ Θεοφυλάκτῳ(1), καὶ εἴ τινι ἄλλῳ προςέτι τῶν περὶ

»Εὐθυμίου ὑπερέχει τῆς εἰς αὐτὰ ἑρμηνείας τοῦ Θεοφυλάκτου, καθὼς »ἤθελεν ἀποδειχθῆ ὑπερέχουσα καὶ ἡ εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου ἑρμηνεία αὐτοῦ, ΑΝ ΗΤΟΝ »ΕΚΔΕΔΟΜΕΝΗ; τῶν εἰς αὐτὰς ἑρμηνειῶν τοῦ Οἰκουμενίου καὶ τοῦ Θεοφυλάκτου».

(1) Ὁ Θεοφύλακτος, ὁ τοῖς πᾶσι διὰ τὴν ἑρμηνείαν εἰς τὴν κ. Διαθήκην πάνυ γνωστός, ἐχρημάτισε διδάσκαλος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, υἱοῦ καίσαρος Μιχαὴλ τοῦ Δούκα, τοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1071—1078 βασιλεύσαντος, καὶ τῆς τούτου γυναικός, βασιλίσσης Μαρίας, ἧς τῇ προτροπῇ καὶ τὸ εἰρημένον πόνημα συνεγράψατο. Προχειρισθεὶς δ' εἶτα περὶ τὸ ἔτος 1078 Ἀχριδῶν ἢ Βουλγαρίας ἀρχιεπίσκοπος, ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1108 κατὰ τὰς πιθανωτέρας γνώμας. Ὅτι δὲ τὰ τοῦ Θεοφυλάκτου εἰς τὴν κ. Διαθήκην ὑπομνήματα ἦσαν προεκδεδομένα ἤδη, ὅτε ὁ ἡμέτερος Εὐθύμιος συνέγραφε τὰ ἑαυτοῦ (ὁ Εὐθύμιος ἐπεξέτεινε τὸ ζῆν μέχρι τοῦ 1120 καὶ ἐπέκεινα, ὡς ἔοικε.), καὶ ὅτι καὶ ταῦτα εἶχεν ἐν ὄψει, ἐκ πλείστων ὅσων τεκμηρίων φανερώτατον παντὶ τῷ βουλομένῳ ἀμφότερα τὰ ἔργα συγκρῖναι πρὸς ἄλληλα.

τὴν τῶν θείων Γραφῶν ἑρμηνείαν δεινῶν, ἐχρῆτο, ὡς ὁδηγοῖς ἀπλανέσι.· Πλὴν ἀλλ' ᾧ ἰδίως κατὰ πόδα ἠκολούθει, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, ὑπῆρξεν ὁ Χρυσόστομος. Καὶ φαίνεται μὲν ἀληθῶς παρεκκλίνων τοῦ παλαιοῦ καὶ μεγάλου τούτου ἑρμηνευτοῦ ὁ Εὐθύμιος, ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει αὐτῷ ἐν τῷ τοῦ εἴδους τῆς συγγραφῆς χαρακτῆρι μᾶλλον, ἢ ἐν ταῖς ἑρμηνευτικαῖς ἐννοίαις καὶ θεωρίαις· διότι ὁ μὲν Χρυσόστομος τὰς θείας Γραφὰς ἑρμηνεύσας ἐπ' ἐκκλησίᾳ ἐνώπιον τοῦ πλήθους, καὶ τῷ τῶν ὁμιλιῶν σχήματι χρησάμενος, τῇ μὲν αὐστηρᾷ τῆς ἐξηγήσεως συναφείᾳ, οὕσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἀλυσιτελεῖ, οὐχ εἵπετο· εἰς δὲ τὴν ἠθικὴν τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ διάπλασιν ἀεὶ ἀποβλέπων, εὐκινήτως ἀπὸ παρεκβάσεως εἰς παρέκβασιν μετέβαινε, καὶ ἀπὸ ζητήματος ἑτέρου εἰς ἕτερον ζήτημα, πειρώμενος παντοιοτρόπως ἐμπεδῶσαι τὸ φρόνημα τῶν ἀκροατῶν τοῖς τῶν θείων Γραφῶν νοήμασιν. Ὁ δὲ ἡμέτερος Εὐθύμιος τῆς ἑρμηνευτικῆς αὐτοῦ συγγραφῆς σκοπὸν ἔστησεν αὐτὴν ταύτην τὴν συναφῆ τοῦ ἱεροῦ κειμένου ἐξήγησιν, ἧς ἕνεκα οὐδαμοῦ, εἰ μή που κατ' ἀνάγκην, ἀπεμακρύνετο τοῦ συνειρμοῦ τῶν νοημάτων, καὶ τὸ ἠκριβολογημένον ἔν τε λέξεσι καὶ φράσεσι καὶ ἐννοίαις καὶ σημασίαις σχολαίτερον ἐθήρα.

Καθόλου δ' εἰπεῖν, ὁ Εὐθύμιος ἐν τῷ πολυτόμῳ τούτῳ συγγράμματι δείκνυται ἰδιαζόντως φροντιστὴς τοῦ σαφοῦς, συμμετρίαν ἐν τοῖς περιόδοις φυλάττων, καὶ φράσει χρώμενος ἑρμηνείᾳ τὰ μάλιστα πρεπούσῃ. Πλουτεῖ ἄριστα τάῖς γραφικαῖς μαρτυρίαις. Οἶδε τηρεῖν τοῦ ἀναγινώσκοντος τὴν διάνοιαν διεγειγερμένην διὰ τῶν συνεχῶς προβαλλομένων ἀπορρημάτων, ἐφ' οἷς τὰ μάλιστα χαίρει· καὶ καθίστησιν αὐτῷ τὴν μὲν ἐκ τῆς μελέτης κόπωσιν ἀνεπαίσθητον, ἡδεῖαν δὲ τὴν ἀπόλαυσιν, δι' ἣν ἐπιφέρει εὔστοχον τούτων λύσιν. Εἰς τὰ βάθη τῶν ἀποστολικῶν νοημάτων εἰςδύει οἱονεὶ ἀπόνως. Τοὺς γλωσσικοὺς αὐτῶν ἰδιωτισμοὺς

ἐξηγεῖται ὀρθῶς, καὶ τὰ ὑποτεθειμένα, εἴτε εἰς τὸ δόγμα ἀνάγονται, εἴτε εἰς τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν, ἐκτίθησιν ἐπακριβωμένως. Αἱ ἀσάφειαι, αἱ πολλαχοῦ τῶν ἐπιστολῶν, καὶ μάλιστα τῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀπαντῶσαι· καὶ αἱ φαινόμεναι ἐν αὐταῖς διαφωνίαι αἴρονται μετὰ πειθοῦς καὶ εὐχερείας· τοῦθ' ὅπερ οὐκ ἔχει τις εἰπεῖν, ὁπόσον καθηδύνει τὸν διεξιόντα, καὶ οἵαν αὐτῷ προθυμίαν ἐμβάλλει εἰς περαιτέρω ἀνάγνωσιν. Τὰς δὲ ἐκδρομὰς καὶ παρεκβάσεις, καίτοι αὗται τὸ στυφὸν τῆς ἐξηγήσεως διαγλυκαίνουσι, συμμέτρως ποιούμεναι καὶ δεξιῶς, ὁ Εὐθύμιος ἀποφεύγων ἐσπουδασμένως, παρέχει τῷ ἐντυγχάνοντι ἀσύγχυτον, ἀδιάσπαστον καὶ εὐχερῆ τὴν μάθησιν τῶν ζητουμένων. Τῶν δὲ ἀπομεμακρυσμένων ἤδη ἐννοιῶν τὸν εἱρμὸν συνεχίζει αὖθις ἄνευ ἐκτροπῆς καὶ ψυχρολογίας, καὶ χειραγωγεῖ ἁπλανῶς εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ἀφηγήσεως. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις, κατά γε ἡμᾶς κριτάς, εἶχεν ἄν τις εἰπεῖν, ὅτι τὸ μὲν ἀνιχνεῦσαι τὸν νοῦν τῶν θεωρουμένων, καὶ καθαρῶς ἐξηγήσασθαι, εὑρίσκει τις καὶ παρ' ἄλλοις τῶν ἐξηγητῶν. Τὸ δὲ σαφῶς τε ἅμα εἰπεῖν καὶ μηδὲν τῶν ἀναγκαίων ἐν τῷ συντόμῳ παραλιπεῖν, τοῦτο κατώρθωται κατ' ἐξοχὴν τῷ Συγγραφεῖ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὑπομνημάτων.

Ἀλλ' ἐν προοιμίοις καὶ εἰς τοῦτο ἐπιστῆσαι τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου τάχα οὐκ ἔξω τοῦ εὐλόγου καὶ πρέποντος· ὅτι δηλαδὴ ὁ Εὐθύμιος ἄλλῃ τινὶ χρῆται μεθόδῳ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν τοῦ Παύλου ἐπιστολῶν, καὶ ἄλλῃ ἐν τῇ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων· διότι ἐν ἐκείναις μέν, ὡς ἐν ὄρῳ εἰπεῖν, διὰ τῆς ἰδίας ἀείποτε θεωρίας πρόεισι, καὶ πανταχοῦ ἰχνηλατῶν τυγχάνει τῆς λύσεως· εἰς ταύτας δὲ ἐξ ἑαυτοῦ μὲν εἰςάγει ὀλίγα, τὰ δὲ πλεῖστα ἀρύεται ἐξ ἄλλων ἑρμηνευτῶν, μηδὲν περαιτέρω αὐτὸς ἐμβαθύνων πρὸς τὴν τῆς τοῦ κειμένου ἐννοίας ἀκρίβειαν. Καὶ εἶχεν ἄν τις ἄρα τὸ μετὰ πόθου προσδοκώμενον ὑπόμνημα τοῦ Εὐθυμίου εἰς τὰς καθολικὰς ἐπιστολὰς κατατάξαι κατά

τινα τρόπον καὶ οὐχ ἀτόπως ἐν ταῖς οὕτω δὴ καλουμέναις, *Σειραῖς*. Πλὴν σημειωτέον καλῶς, ὅτι, εἰ καὶ ἐν τούτῳ φαίνεται μειονεκτοῦν τὸ τοῦ Εὐθυμίου εἰς τὰς καθολικὰς ἐπιστολὰς ὑπόμνημα τοῦ εἰς τὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, πλεονεκτεῖ ὅμως κατά τι ἄλλο, οὐχ ἧττον σπουδαῖον, ἐφ' ᾧ ὁ Συγγραφεὺς ἀοιδίμου εὐγνωμοσύνης καθίσταται ἄξιος. Τοῦτο δ' ἐστίν, ὅτι περισώζει ἡμῖν ἐν αὐτῷ περικοπὰς ὅλας τῶν εἰς τὰς ἐπιστολὰς ταύτας ὑπομνημάτων τῶν κρατίστων καὶ δοκιμωτάτων ἑρμηνευτῶν· οἷον τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Σεβήρου, τοῦ Θεοδωρήτου, τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, τοῦ Διδύμου, καὶ ἄλλων οὐκ ὀλίγων, ἃ ὁ δυσμενὴς χρόνος βασκήνας ἐξηφάνισεν. Ὥστε τοῖς τῇδε κἀκεῖσε διεσπαρμένοις, καί, δίκην μαργαριτῶν, μετὰ πλείστης ὅσης τῆς φροντίδος παρὰ πολλῶν νεωτέρων πεπαιδευμένων ἀνδρῶν περισυλλεγεῖσιν ἀποσπάσμασι τῶν ὑπομνημάτων τούτων τῶν μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος ἑρμηνευτῶν, οὐκ ὀλίγα, ἄγνωστα τέως, προςτίθενται διὰ τῆς ἐκδόσεως ταύτης, καὶ πολλά, ἡμαρτημένως ἤδη ἔχοντα, διορθοῦνται. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ λεπτομερέστερον.

Τέλος· ἡμεῖς, τό γ' ἐφ' ἡμῖν, καὶ πόνους κατεβάλομεν πολλούς, καὶ δαπάνας πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπὲρ τὰς ἡμετέρας δυνάμεις, ὅπως δῶμεν τοῖς Ἕλλησιν ὡς οἷόν τε ἀνελλιπὲς τὸ μέγα καὶ πολύκροτον τοῦτο εἰς τὴν κ. Διαθήκην ὑπόμνημα. Οὕτω δὲ τοῖς ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Θ. Φαρμακίδου, εἰς δύο ἱκανῶς ὀγκώδεις τόμους ἀνατυπωθεῖσιν ὑπομνήμασιν Εὐθυμίου τοῦ Ζιγαβηνοῦ εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, προςτίθενται τὰ παρ' ἡμῶν ἀνακαλυφθέντα εἰς τὰς ἐπιστολὰς τῶν Ἀποστόλων, ἅπερ τρεῖς ἄλλους τόμους τοῦ αὐτοῦ ὡςαύτως ὄγκου ἀπαρτίσουσιν. Ὥστε τὸ πεντάτομον τοῦτο σύγγραμμα, παρ' οὕτω λαμπροῦ Συγγραφέως διὰ πόνου μακροῦ μελέτης τε συντόνου καὶ φιλοτιμίας βασιλικῆς ἠσκημένον, ἔσεται τῇ μὲν ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν φι-

λολογίᾳ ἀρίζηλον περικόσμημα ἐςαεί, κλῆρος δὲ πολύτιμος καὶ θησαυρὸς ἀδαπάνητος τῇ καθ' ἡμᾶς καὶ ταῖς μεθ' ἡμᾶς γενεαῖς, ἐκ σοφῶν καὶ εὐκλεῶν προελθὼν προγόνων. Ἡμῶν δ' ἐστὶ νῦν τὸ μὴ κατολιγωρεῖν, ἀλλὰ πρόςκειςθαι ταῖς θείαις Γραφαῖς, γλαφυρωτάτην ἤδη καὶ σαφεςτάτην ἐχόντων τῶν νοημάτων αὐτῶν τὴν ἀνάπτυξιν. Διότι κατὰ τὸν κριτικώτατον καὶ σοφώτατον Φώτιον· «τὰ »ἱερὰ γράμματα ἔοικε χρυσίτιδι γῇ, ἥτις οὐ πᾶσιν, οὐδὲ »τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς φιλοπόνως καὶ ἐπιστημόνως »μεταλλεύουσι τό τε χρυσίον δόκιμον καὶ τὸ κέρδος τῶν »πόνων μεῖζον παρέχεται. Ὥςπερ οὖν πενίας οὐκ ἀπαλ»λάττεται ὁ τὴν μεταλλικὴν ψάμμον ἐν ὡραϊσμῷ ἢ παι»διᾷ ἢ κατὰ μυκτηρισμὸν ἐπαφώμενος, οὐδὲν δὲ φιλοπο»νῶν οὐδ' ἀνιχνεύων τὸ ὑπὸ ταύτης κρυπτόμενον· οὕτως »οὐκ ἂν ἀγνοίας ἀπαλλαγείη, οὐδὲ τῆς ἐχούσης τοὺς ῥα»θύμους αἰτιάσεως ὁ τῷ γράμματι μόνῳ περιφυόμενος, τὸν »δὲ ἐν αὐτῷ θησαυρὸν οὐκ ἀνερευνῶν, οὐδὲ τὸ ἐν βάθει »κέρδος τῶν νοημάτων ἀναλεγόμενος· καίτοι καὶ αὐτὸ τὸ »κεκρύφθαι τὰ θεῖα νοήματα τὸ τιμιώτατον αὐτοῖς καὶ »ὑψηλὸν ἐπιμαρτύρεται, καὶ πόθεν ἐγκεντρίζει μᾶλλον »ζητήσεως ταῖς ψυχαῖς, ὅσαι πρὸ τῆς ῥαστώνης τὸ θεοφι»λές τε καὶ φιλόπονον ἔμπροσθεν ἄγουσι(1)».

Περὶ δὲ τῶν ἔτι ὑπολειπομένων τοῦ συγγράμματος μερῶν· ἤτοι, τοῦ ὑπομνήματος εἰς τὰς Πράξεις καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν, τί καὶ εἴπωμεν; ἔστι τις ἄρα τῆς ἀνευρέσεως αὐτῶν προςδοκία, καὶ ὑποσαίνει ἐλπίς τις, ὅτι ἀρτιμελές ποτε καὶ κατὰ πάντα σῶον τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου συγγράμματος τὸ σῶμα φανήσεται; ἡμεῖς ἐνταῦθα τοῦτο μόνον ἁπλῶς τοῖς φιλομαθέσιν εἰπεῖν ἔχομεν, ὅτι πᾶσαι ἡμῶν αἱ τέως ἀναζητήσεις καὶ ἔρευναι ἀπέβησαν μάταιαι, ὡς καὶ αἱ πρὸ ἡμῶν γενόμεναι ὑπό τε τοῦ σοφοῦ Φριδ. τοῦ

(1) Φωτ. ἐν βιβλιοθ. σκβ'.

Ματθαίου καὶ ἄλλων. Διότι οὔτε ἐν τῇ τοῦ Οὐατικανοῦ βιβλιοθήκῃ, ἣν κατὰ τὴν δευτέραν ἡμῶν εἰς Ῥώμην ἄφιξιν ὁ ἔφορος αὐτῆς ἐλλόγιμος καὶ φιλόμουσος Καρδινάλιος Πίτρας μετὰ καλοκαγαθίας, οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν ὅσης, προςιτὴν καὶ εὔχρηστον ἡμῖν ἐποίησεν (1), εὕρομέν τι τούτων· οὔτε ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν εὐαγῶν τοῦ Ἄθω Μοναςηρίων, ἃς πάσας σχεδὸν ἀνηρευνήσαμεν τῷ προπαρελθόντι θέρει. Ἀλλ' ὅτι ταῦτα ἐπηλυγάζονταί που τῶν βιβλιοθηκῶν, καὶ συντονωτέρα τις ἔρευνα δύναται ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς λήθης ἀνελκύσαι, ἡμεῖς γοῦν οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν. Εἴθε τοίνυν ἄλλῳ, ἡμῶν ἐπιτυχεστέρῳ ἰχνευτῇ, κατορθωθείοι, ὃ ἡμῖν τέως ὑπῆρξεν ἀκατόρθωτον.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΑΣ.

---

(1) Monsieur le Ministre,

Conformément à l'assurance que j'ai en l'honneur de donner à Votre Excellence, M^r le professeur Callogeras peut se présenter demain lundi à la bibliothèque Vaticane, et trouvera deux msts., qui répondent au but de son voyage.

Je m'estime heureux de répondre à vos désirs, et n'omettrai aucune occasion de pouvoir faciliter les études des Doctes Hellènes.

Veuillez agréer, Monsieur, l'assurance de mes respectueux dévouements.

16 Novembre 1879.

A Son Excellence
M. PAPPARIGOPOULO
Ministre de Grèce.

J. B. CARD. PITRAS
Bibl. de la S. E. A.

Ὅπως δ' οἱ τοῦ Ἀθηναίου ἀναγνῶσται λάβωσιν ἔννοιάν τινα τῆς ἐξηγητικῆς τοῦ Εὐθυμίου ἀρετῆς, καὶ γνῶσι, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, ἐκ τοῦ κρασπέδου τὸ ὕφασμα, καὶ ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα, καταχωρίζομεν ἐνταῦθα μέρος τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς.

Εὐθυμίου τοῦ Ζιγαβηνοῦ ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴν Παύλου τοῦ Ἀποστόλου.

Ὑπόθεσις.

Πολλοῦ τὸ προοίμιον γέμει θυμοῦ καὶ φρονήματος. ἀλλὰ καὶ πᾶσα σχεδὸν ἡ προκειμένη ἐπιστολή. τὸ γὰρ μετ' ἐπιεικείας τοῖς μαθηταῖς ἀεὶ διαλέγεσθαι, καὶ ὅτε δέονται σφοδρότητος, ἀνάξιον διδασκάλου. διὰ τοῦτο καὶ ὁ κύριος τὰ πολλὰ προσηνῶς τοῖς μαθηταῖς διαλεγόμενος, ἔστιν ὅπου καὶ αὐστηρότερον ἐκέχρητο τῷ λόγῳ. Καὶ νῦν μὲν ἐμακάριζε, νῦν δὲ ἀνοήτους ὠνόμαζε. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἰουδαίους ἐποίει. ποτὲ μὲν ἠπίως ὁμιλῶν αὐτοῖς, ποτὲ δὲ μετ' ὀργῆς περιβλεπόμενος αὐτοὺς καὶ ἀγανακτῶν. τοῦτον οὖν καὶ ὁ μέγας παῦλος μιμούμενος, καὶ κατ' ἴχνος τοῦ διδασκάλου βαίνων, ἐποίκιλλε τὸν λόγον, καὶ πρὸς τὴν χρείαν τῶν μαθητευομένων ἐνίοτε μὲν καίων καὶ τέμνων, ἐνίοτε δὲ προσινῆ φάρμακα ἐπιτιθείς. οὐχ ἁπλῶς δὲ καὶ παρωξύνθη κατὰ γαλατῶν, ἀλλὰ μέγα ἦν τὸ κινῆσαν αὐτὸν ἁμάρτημα. τὸ γὰρ ἐπιτυχοῦσι παροξύνεσθαι, μικροψύχων, ὥςπερ οὖν τὸ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις ἀναπίπτειν, νωθρῶν καὶ ὑπνηλοτέρων. τινὲς γὰρ τῶν πιστευσάντων ἐξ ἰουδαίων, ὁμοῦ μὲν τῇ προλήψει τοῦ ἰουδαϊσμοῦ κατεχόμενοι, ὁμοῦ δὲ κενοδοξίᾳ μεθύοντες, καὶ βουλόμενοι πορισθεῖναι ἑαυτοῖς ἀξίωμα διδασκάλων, ἐλθόντες εἰς γαλάτας, ἐδίδασκον, ὅτι δεῖ περιτέμνεσθαι, καὶ σάββατα καὶ νουμηνίας τηρεῖν. οἱ γὰρ περὶ πέτρον καὶ ἰάκωβον καὶ ἰωάννην ταῦτα, φησίν, οὐ κωλύουσιν. οἱ πρῶτοι

τῶν ἀποστόλων, οἱ μετὰ χριστὸν γενόμενοι, καὶ παρ' αὐτοῦ διδαχθέντες, καὶ εἰς τὸ κηρύττειν ἀποσταλέντες. καὶ ἀληθῶς οὐκ ἐκώλυον. ἀλλ' οὐ δογματίζοντες τοῦτο ἐποίουν, ἀλλ' οἰκονομικῶς τῇ ἀσθενείᾳ, τῶν ἐκ περιτομῆς πιστευόντων συγκαταβαίνοντες. ὁ δὲ παῦλος εἰς τὰ ἔθνη κηρύττων, οὐ χρείαν εἶχε τῆς συγκαταβάσεως ταύτης. ὅτε οὖν ἐν ἰουδαίᾳ γέγονε, καὶ αὐτὸς τῇ συγκαταβάσει ταύτῃ ἐχρήσατο. ἀλλ' οἱ ἀπατεῶνες, οὐ λέγοντες τὰς αἰτίας τῆς συγκαταβάσεως, παρελογίζοντο τοὺς ἀσφαλεστέρους, λέγοντες, ὅτι οὐ δεῖ παύλῳ ἀνέχεσθαι, χθὲς καὶ σήμερον *φανέντι*(1)· ἐκεῖνοι γάρ, ὡς εἴρηται, πρῶτοι. καὶ οὗτος μὲν μαθητὴς ἐκείνων, ἐκεῖνοι δὲ τοῦ χριστοῦ. καὶ οὗτος μὲν εἷς, ἐκεῖνοι δὲ πολλοί. προςετίθουν δὲ, ὅτι καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ἀναιρῶν τὴν περιτομὴν φαίνεται καὶ ταύτῃ χρησάμενος ἐν ἄλλοις. καὶ ἑτέρως μὲν ὑμῖν, ἑτέρως δὲ ἑτέροις κηρύττει. ἐπεὶ οὖν ὁ ἀπόστολος εἶδε πυρὰν χαλεπὴν κατὰ τῆς τῶν γαλατῶν ἐκκλησίας ἀναφθῆσαν, καὶ τὴν οἰκοδομὴν ἔγνω σαλευομένην καὶ καταπεσεῖν κινδυνεύουσαν, τοῦτο μέν, ὑπὸ θυμοῦ δικαίου· τοῦτο δέ, ὑπὸ ἀθυμίας κατασχεθεὶς, γράφει τὴν ἐπιστολὴν, πρὸς ἅπαντα ταῦτα ἀπολογούμενος, καὶ ἐκ προοιμίων εὐθέως πρὸς ἐκεῖνο ἀποτείνεται, ὃ διορύττοντες αὐτοῦ τὴν ὑπόληψιν ἔλεγον, ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι τοῦ χριστοῦ, αὐτὸς δὲ τῶν ἀποστόλων γέγονε μαθητής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Κεφ. α'. 1. Παῦλος ἀπόστολος, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων(2),

Ἀποσταλεὶς οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ. οὐ παρὰ τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ παρὰ τοῦ χριστοῦ. ἵνα δὲ μὴ λέ-

(1) Τὸ χειρόγραφ. «φανέντος».
(2) Ἐν ἄλλ. «δι' ἀνθρώπου».

γοιεν ὅτι, ἀπεσταλης μὲν παρὰ τοῦ χριστοῦ, διὰ μέσου δὲ τῶν πρὸ σοῦ ἀποστόλων, ἐπήγαγεν, ὅτι οὐδὲ διὰ μέσου αὐτῶν, ἀλλὰ ἀμέσως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ. ἐβάπτισε μὲν γὰρ αὐτὸν ἀνανίας, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος ἤγαγε τοῦτον εἰς τὴν πίστιν, ἀλλ' αὐτὸς ἄνωθεν ὁ χριστὸς, τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην ἀφῆκε φωνὴν, δι' ἧς αὐτὸν ἐσαγήνευσε. καὶ τοὺς μὲν πρὸ αὐτοῦ ἀποστόλους ἐπὶ γῆς ὢν ἐκάλεσε. τοῦτον δὲ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθών. καὶ γὰρ καὶ πρὸς ἀνανίαν εἶπεν ὁ χριστὸς περὶ τούτου «ὅτι ἐγὼ ὑποδείξω αὐτῷ ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν (1)». εἰ δὲ ταῦτα αὐτῷ ὑπέδειξε, πρόδηλον, ὅτι καὶ ἐδίδαξε τὸν λόγον τοῦ κηρύγματος, καὶ ἀπέστειλεν.

1. Ἀλλὰ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ,

Δι' αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ.

1. Καὶ θεοῦ πατρός,

Οὓς γὰρ ὁ υἱὸς ἀποστέλλει, τούτους καὶ ὁ πατήρ, ἔτι δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. διὸ καὶ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν πράξεων ἱστόρηται λέγον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον «ἀφορήσατε δή μοι τὸν παῦλον καὶ τὸν βαρνάβαν εἰς τὸ ἔργον, ὃ προκέκλημαι αὐτούς) (2)». καὶ μία τοῖς τρισίν, ὥςπερ φύσις καὶ ἐξουσία, οὕτω καὶ θέλησις. ὥσπερ δὲ οὐ διότι νῦν προέταξε τὸν υἱὸν, διὰ τοῦτο μείζω ἂν εἴποιμεν τοῦ πατρός. οὕτως οὐδὲ διότι ἐν ἄλλοις προτάττεται ὁ πατήρ, διὰ τοῦτο μείζονα ἂν αὐτὸν εἴποιμεν τοῦ υἱοῦ.

1. Τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

Ἀφεὶς τό γε νῦν ἔχον περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ λέγειν, τὸ κεφάλαιον λέγει τῆς κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν οἰκονομίας. διὰ γὰρ τῆς ἐγέρσεως ὑπομιμνήσκει τοῦ δεσποτικοῦ θανάτου, ὃν ὑπὲρ ἡμῶν ἐκεῖνος ὑπέστη· συνεβάλετο γὰρ

(1) Πράξ. θ', 16.
(2) Αὐτόθι. ιγ', 2.

εἰς τὸ προκείμενον. καὶ γὰρ εἰώθασιν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων οὐχ οὕτως ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ μεγαλωσύνης, ὡς ἀπὸ τῆς εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίας αὐτοῦ πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην ἐνάλλεσθαι. τῷ πατρὶ δὲ τὴν τοῦ χριστοῦ ἔγερσιν ἀνέθηκε, μιμούμενος αὐτόν, ὃς καὶ αὐτὸς τῷ πατρὶ τὰ ἑαυτοῦ ἀνετίθει, τιμῶν αὐτόν, ἀλλ' οὐχ ἑαυτὸν ἀτιμάζων. οὐδὲ γὰρ ὁ υἱὸς ἠσθένει πρὸς ἀνάστασιν τοῦ οἰκείου σώματος. εἰ γὰρ ἡ εἰς αὐτὸν πίστις οὐ μόνον τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας, ἀλλὰ καὶ τὰς σκιὰς αὐτῶν ἐποίει νεκροὺς ἀνιστᾶν, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς ὁ ζωοδότης τοῦτο ποιεῖν ἠδύνατο καὶ πεποίηκε. διὸ καὶ ἔλεγε· «λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν(1)». καὶ αὖθις· «ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν(2)».

2. Καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἀδελφοί,

Πῶς ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις ἐπιστολαῖς ἢ τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα τίθησιν, ἢ καὶ ἑτέρου ἑνὸς ἢ καὶ δύο πολλάκις, ἐνταῦθα δὲ πλῆθος ὁλόκληρον τέθεικεν; ἢ πάντως διὰ τοὺς λέγοντας, ὅτι μόνος ὁ παῦλος παρὰ τοὺς ἄλλους ἀπαγορεύει τὸν νόμον καὶ τὰ σάββατα καὶ τὰς νουμηνίας καὶ τὰ τοιαῦτα; δείκνυσι γὰρ ἐκ προοιμίων, ὅτι πολλοὺς ἔχει τῆς γνώμης καὶ τῶν δογμάτων κοινωνούς.

2. Ταῖς ἐκκλησίαις τῆς γαλατίας.

Οὐ γὰρ μίαν πόλιν, οὐδὲ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλ' ὁλόκληρον τὸ ἔθνος τῶν γαλατῶν ἡ προδηλωθεῖσα πυρκαϊὰ ἐπενέμετο. θέα δέ μοι κἀνταῦθα τὴν πολλὴν ἀγαναίκτησιν. οὔτε γὰρ ἀγαπητοὺς αὐτούς, οὔτε μὴν ἡγιασμένους ὠνόμασεν, ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων εἴωθε ποιεῖν, οὐδ' ἀπὸ τῶν προσηγοριῶν τῆς τιμῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς συνόδου μόνης. ἀλλ' οὐδὲ

(1) Ἰωάνν. β', 19.
(2) Αὐτόθι. ι', 18.

ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ εἶπεν, ἀλλ' ἁπλῶς ταῖς ἐκκλησίαις τῆς γαλατίας.

3. Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ,

Ταῦτα εἴρηται καὶ ἡρμήνευται ἐν τῇ πρὸς ῥωμαίους ἐπιστολῇ. μάλιστα δὲ τούτοις ἐπεύχεται ταῦτα, ὡς κινδυνεύουσιν ἐκπεσεῖν αὐτῶν.

4. Τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν(1),

Ὁρᾷς, ὅτι οὐ δουλικὴν ὑπέμεινε διακονίαν, οὐδ' ἀναγκασθεὶς ἐξεδόθη παρ' ἑτέρου, ἀλλ' ἑκουσίως ἑαυτὸν ἔδωκεν; ὅταν δὲ ἀκούσῃ, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν ὁ πατήρ, τὴν εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς νόησον. ὁ μὲν γὰρ εὐδόκησεν, ὁ δὲ ἐνήργησε. καὶ ὅπερ ἠθέλησεν ὁ πατήρ, τοῦτο καὶ ὁ υἱός. καὶ αὖθις· ὅπερ ἠθέλησεν ὁ υἱός, τοῦτο καὶ ὁ πατήρ. περὶ τῶν ἁμαρτιῶν, δὲ ἀντὶ τοῦ, ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν. δίκην γὰρ ἀμνοῦ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν βαστάσας, καὶ τυθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς αὐτῶν.

4. Ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος πονηροῦ,

Ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος πονηροῦ αἰῶνος, καθ' ὑπερβατόν. ἐνεστῶτα δὲ πονηρὸν αἰῶνα λέγει οὐ τὴν ἐνταῦθα ζωήν, ὥς τινες ἐλήρησαν(2). πῶς γάρ, ἣν αὐτὸς ἄνωθεν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ἐνέπνευσε, ζωώσας ἡμᾶς; ἀλλὰ τὴν ἐνταῦθα πονηρὰν

(1) Ἐν ἄλλ. περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· ἀλλὰ καὶ ὁ εὐθύμιος ταύτην τὴν γραφὴν δέχεται ἐν τῇ ἐξηγήσει.

(2) Τοὺς μανιχαίους ἐνταῦθα αἰνίσσεται ὁ εὐθύμιος. διότι οὗτοι ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου στηριζόμενοι, ἔλεγον, ὅτι ὁ παῦλος πονηρὸν ἐκάλεσε τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα· ἤτοι, τὴν παροῦσαν ζωήν.

καὶ διεφθαρμένην ζωὴν καὶ τὰς φαύλας πράξεις. οὐ γὰρ ἀπέθανεν, ἵνα ἀποκτείνας ἡμᾶς ἀγάγῃ τῆς παρούσης ζωῆς, ἀλλ' ἵνα ἀφεὶς ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, ἐξαγάγῃ ἀπὸ τῶν φαύλων πράξεων. διὸ καὶ πρὸς τὸ πάθος ἐπειγόμενος ἔλεγε πρὸς τὸν πατέρα· «οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ (1)»· τουτέστιν, ἀπὸ τῆς κακίας. εἰ γὰρ κατὰ τοὺς ἀνοήτους τὸ φαῦλα πράττειν τῇ φύσει τῆς ζωῆς ἡμῶν ἦν συγκεχωρημένον, οὐδεὶς ἂν αὐτὰ διέφευγε. καὶ μὴν διέφυγον καὶ διαφεύγουσιν αὐτὰ πάντες οἱ σωζόμενοι. τὰ μέν τοι συγκεκληρωμένα τῇ φύσει τῆς ζωῆς ἡμῶν οὐδεὶς δύναται διαφυγεῖν. οἷον τὸ ἐσθίειν, τὸ πίνειν, τὸ καθεύδειν, τὸ αὐξάνεσθαι, τὸ πεινεῖν, τὸ διψεῖν, τὸ γεννᾶσθαι, τὸ τελευτᾶν καὶ τὰ τούτοις ἐοικότα. τῶν γὰρ φυσικῶν ἀναγκῶν οὐδένα ἂν εὕροις περιγενόμενον. ὁ μὲν οὖν νόμος οὐ μόνον οὐκ ἀπήλλαξε ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ κατεδίκασε παραβαθείς. ὁ δὲ χριστὸς καὶ τῶν προτέρων ἀπήλλαξεν ἁμαρτημάτων διὰ τοῦ κατὰ τὴν πίστιν βαπτίσματος, καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἠσφαλίσατο, χάριν ἐνθεὶς διακρουομένην τὰ πονηρὰ καὶ τὸν πονηρόν.

4. Κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν.

Δόντος δὲ ἑαυτόν, καὶ τὰ ἐφ' ἑξῆς, ὡς εἴρηται, ποιήσαντα κατὰ τὸ θέλημα τοῦ πατρός. τοῦτο δὲ εἶπεν ἐμφαίνων, ὅτι, συνευδοκοῦντος τοῦ πατρός, ἔδωκεν ὁ υἱὸς τὴν καινὴν διαθήκην ἀντὶ τῆς παλαιᾶς, καὶ παραθαρρύνων τοὺς φοβουμένους ἀποστῆναι τοῦ νόμου τέλεον. πατέρα δὲ ἡμῶν τὸν θεὸν προσηγόρευσεν, ὡς υἱοθετουμένων αὐτῷ διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ βαπτίσματος.

ὯΙ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὅς ἐστιν ἀειδόξαστος.

---

(1) Ἰωάνν. ιζ', 15.

5. Ἀμήν.

Ἀληθῶς. παρατηρητέον δὲ ὅτι τό, ἀμήν, οὐδαμοῦ εὑρίσκομεν κείμενον ἐν ἀρχῇ καὶ προοιμίοις ἀλλὰ μετὰ πολλά, ἢ ἐπὶ τέλους. ἐνταῦθα δὲ τοῦτο τέθηκε, δεικνύς, ὅτι ἀπήρτησε τὸν λόγον ἐν τῷ προοιμίῳ, ἀναμνήσας τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τῆς πρὸς τὸ μέλλον ἀσφαλείας καὶ τοῦ θελήματος τοῦ πατρός, καὶ εἰς δοξολογίαν καὶ εὐφημίαν καταλήξας τῷ ἐκπλαγῆναι τὴν ὑπερβολὴν τῆς τοσαύτης εἰς ἡμᾶς χάριτος. διὰ τοῦτο, καθάπερ πυρωθεὶς τῇ ἐννοίᾳ τῆς τηλικαύτης εὐεργεσίας, σφοδροτέρου ἄλλου ἄρχεται λόγου.

6. Θαυμάζω ὅτι οὕτω(1) ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι χριστοῦ εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον.

Θαυμάζω, ὅτι γενναῖοι δόξαντες ἐν τοῖς ἐπελθοῦσιν ὑμῖν πρότερον διὰ χριστὸν πειρασμοῖς, οὕτω ταχέως ἄρτι μετατίθεσθε εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς εἰς ἑαυτὸν ἐν χάριτι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, χαρισαμένου ὑμῖν τὰ μυρία, ὡς προείρηται, ἀγαθὰ διὰ τῆς ἑαυτοῦ σφαγῆς, καὶ αἰτίου γεγονότος τῆς εἰς τὸν πατέρα υἱοθεσίας. εἰ γὰρ ἐγὼ ἀπεσταλην διὰ ἰησοῦ χριστοῦ καὶ θεοῦ πατρός, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται, οἱ ἐμοὶ ἀφισταμένοι, τῶν ἀποστειλάντων ἀφίσταντται. ἔγκλημα μὲν γὰρ καὶ τὸ καὶ μετὰ πολὺν χρόνον τοῦτο παθεῖν. τὸ δὲ καὶ ταχέως, ἀσθενείας δεῖγμα σαφές. ἕτερον δὲ εὐαγγέλιον λέγει, τὸ κήρυγμα τῶν προρρηθέντων ἀπατεώνων· ἤγουν, τὸ καταγγέλλειν, ὅτι δεῖ περιτέμνεσθαι, καὶ σάββατα καὶ νουμηνίας τηρεῖν. εὐαγγέλιον δὲ αὐτὸ ἐκάλεσεν, οὐχ ὡς ὂν εὐαγγέλιον, ἀλλ' ὡς οὕτως ὀνομαζόμενον παρ' ἐκείνων.

(1) Τὸ χειρόγραφ. «οὕ»· κατὰ παραδρομὴν τοῦ ἀντιγραφέως, ἀντὶ «οὕτω».

7. Ὁ οὐκ ἔστιν ἄλλο.

Ἐπών, εὐγγέλιον, μεταβαίνει ἀπὸ τοῦ ψευδοῦς εὐαγγελίου ἐπὶ τὸ ἀληθῶς καὶ ὂν καὶ λεγόμενον. ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο παρ' ὃ ἡμεῖς εὐαγγελιζόμεθα. ἓν γὰρ καὶ τὸ αὐτό ἐστι τὸ κυρίως καὶ ἀληθῶς εὐαγγέλιον. εἴ τι δὲ ἄλλο, οὐκ εὐαγγέλιον ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἀπάτη. ὅθεν δῆλον, ὅτι καὶ τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια ἓν εἰσιν εὐαγγέλιον. τὸ γὰρ ἓν καὶ οὐχ ἓν οὐ τῷ τῶν γραφόντων ἀριθμῷ, ἀλλὰ τῇ ταυτότητι καὶ ἑτερότητι τῶν γραφομένων κρίνεται. πάντες δὲ οἱ εὐαγγελισταὶ οἵ τε(1) ἐγγράφως οἵ τε ἀγράφως κηρύξαντες συμφωνοῦσι περὶ τὰ καίρια τοῦ κηρύγματος καὶ συνεκτικὰ τῆς πίστεως.

7. Εἰ μὴ τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς,

Οὐκ ἔστι, φησίν, ἄλλο, ἕως ἀτάραχοι μένετε, ἕως ὑγιαίνετε τὸν νοῦν, ἀθόλωτον φυλαττόμενον καὶ ὀρθῶς κρίνειν δυνάμενον, καὶ μὴ δίκην ὀφθαλμοῦ τεταραγμένου, ἕτερα ἀνθ' ἑτέρου βλέποντος.

7. Καὶ θέλοντος μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ.

Καὶ μὴν ὀλίγην ἐπεισῆγον τῷ εὐαγγελίῳ προσθήκην τὴν τῆς περιτομῆς καὶ τοῦ σαββάτου καὶ τῆς νουμηνίας· ἀλλὰ διὰ τῶν ὀλίγων τούτων τὸ ὅλον μεταστρέφεσθαι καὶ ἀνατρέπεσθαι εἴρηκε· καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς βασιλικοῖς νομίσμασιν ὁ καὶ μικρὸν τοῦ χαρακτῆρος παραποιήσας ὅλον τὸ νόμισμα εἰργάσατο κίβδηλον· οὕτω καὶ ὁ τῆς ὑγιοῦς πίστεως καὶ τὸ βραχύτατον παρατρέψας καὶ καταστρέψας τῷ παντὶ λυμαίνεται· διὰ τοῦτο τὰ μείζω τῶν ἁμαρτημάτων ἐπεισῆλθεν, ὅτι τὰ ἐλάττονα τῆς προσηκούσης οὐ τυγχάνει διορθώσεως· τραύματα γὰρ ἀμεληθέντα πολλάκις καὶ πυρετοὺς ἔτεκον, καὶ σηπεδόνας, καὶ θάνατον.

---

(1) Τὸ χειρόγραφ. ἀοῖν· ὃ ἡμεῖς συνεπληρώσαμεν διὰ τοῦ· οἵτεν.

8. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

Κεχωρισμένος ἔστω θεοῦ. Ἵνα μὲν οὖν μή τις λέγῃ, ὅτι κενοδοξίας ἕνεκεν τὰ ἴδια δόγματα συγκροτεῖ, καὶ ἑαυτὸν ἀνεθεμάτισεν, εἴ τι τούτων παραποιήσοι. ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς ἀξιώματα κατέφευγον, εἰς πέτρον καὶ ἰάκωβον καὶ ἰωάννην, διὰ τοῦτο καὶ ἀγγέλων ἐμνήσθη. ὅτι, τί λέγω πρώτους ἀποστόλους ; κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εἴη ὁ παραχαράσσων τὸ κήρυγμα ἡμῶν, ὅπερ οὐχ ὡς γενησόμενον εἴρηκεν, ἀλλ' εἰς ἔμφασιν τῆς λίαν ἀπαγορεύσεως. ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ ἱερεῖς ἄγγελοι ἐκαλοῦντο «χείλη γάρ, φησίν, ἱερέως φυλάξεται γνῶσιν. καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ, ὅτι ἄγγελος κυρίου παντοκράτορος ἐστί (1). τῇ τοῦ ἀνθρώπου προσθήκῃ τὰς ἄνω δυνάμεις ᾠνίζατο, τὸ δέ, παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα, ἀντὶ τοῦ κατὰ προσθήκην τινὰ διαφθείρουσαν ὅλον τὸ εὐαγγέλιον. ἵνα δὲ μὴ νομίσῃ τις θυμοῦ τὰ ῥήματα εἶναι, ἢ ὑπερβολικῶς εἰρῆσθαι, ἢ κατὰ συναρπαγήν τινα, δεύτερον τὰ αὐτὰ πάλιν τίθησιν, ἐμφαίνων, ὅτι κρίσει καὶ διασκέψει φησί, καὶ οὐχ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν.

9. Ὡς προείρηκα (2), καὶ ἄρτι πάλιν λέγω.

Βεβαιῶν δηλονότι, ὃ προείρηκα. εἶτα καὶ αὐτὸ τίθησιν.

9. Εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.

Ταῦτα δὲ λέγει θαρρῶν, ὅτι καὶ οἱ περὶ τὸν πέτρον, καὶ πάντες, ὁμοφώνως κηρύττουσιν· ἡ γὰρ συγκατάβασις, ὡς

(1) Μαλαχ. β', 7.

(2) Ἐν ἄλλ. «ὡς προειρήκαμεν». ἀλλ' ὁ εὐθύμιος κἂν τούτῳ συνᾴδει τῷ χρυσοστόμῳ.

προείρηται, οἰκονομία τις ἦν διὰ τὴν τῶν ἐκ περιτομῆς ἀσθένειαν. διὸ καὶ ἀλλαχοῦ ἔλεγεν «εἴτε γὰρ ἡμεῖς, εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτω κηρύσσομεν (1)».

10. Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω, ἢ τὸν θεόν;

Πειθὼ νῦν τὴν ἀπολογίαν ὀνομάζει. ἐπειδὴ γὰρ ἀπολογεῖσθαι μέλλει πρὸς τὴν κατηγορίαν τῶν ῥηθέντων ἀπατεώνων, καὶ δεῖξαι, ὅτι οὔτε παρὰ τῶν ἀποστόλων ἐδιδάχθη, οὔτε ἐναντία αὐτοῖς διδάσκει, φησίν· ὅτι ἄρτι ἀνθρώποις ἀπολογοῦμαι παρὰ θεῷ, καίτοι οὐκ ἀνθρώπους ἔχω κριτὰς τοῦ κηρύγματος, ὃ κηρύσσω, ἀλλὰ τὸν ἐγχειρίσαντα τοῦτο θεόν. δέον οὖν ἐκείνῳ ἀπολογεῖσθαι, ἀπολογοῦμαι ὑμῖν, ἐπεὶ δικασταί μοι γίνεσθε τοῦ πράγματος, καὶ ἐξετασταὶ κάθησθε οἱ μαθηταὶ τοῦ διδασκάλου. τοῦτο δὲ ἔλεγεν ἅμα μὲν βαρυθυμῶν διὰ τὸ μὴ σφόδρα παρ' αὐτοῖς πιστεύεσθαι, ἅμα δὲ καὶ πληροφορῆσαι αὐτοὺς βουλόμενος καὶ στηρίξαι σαλευομένους.

10. Ἢ ζητῶ ἀνθρώποις ἀρέσκειν;

Κατ' ἐρώτησιν. μὴ ζητῶ ἀνθρωπίνην δόξαν καὶ διὰ τοῦτο ὑπέρχομαι τὴν ἀπολογίαν, ἵνα πείσας καὶ εὐχαριστήσας ὑμῖν δοξασθῶ; ἀνθρωπαρεσκείαν γὰρ ἐνταῦθα τὴν φιλοδοξίαν λέγει· πᾶς γὰρ φιλόδοξος ἀνθρωπάρεσκος, εἰ καὶ μὴ πᾶς ἀνθρωπάρεσκος φιλόδοξος· ἀνθρωπαρεσκεῖ γάρ τις καὶ δι' ἄλλας αἰτίας.

10. Εἰ γὰρ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην.

Εἰ μέχρι τοῦ νῦν ἀνθρώποις ἤρεσκον, ὥςπερ ἄρα καὶ ἤρεσκον πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς τοῦ χριστοῦ, ἰουδαίοις ἅμα καὶ ἕλλησιν, ἕως ἐπολέμουν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἕως ἐκάκουν τοὺς πιστούς, χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην ἄρτι. εἰ δόξης ἀνθρωπίνης ἀντεποιούμην, ὡς οἱ κατήγοροι λέγουσιν, ἔμενον ἂν

(1) Α'. Κορινθ. ιέ, 11.

πολεμῶν τῇ ἐκκλησίᾳ. καὶ διὰ τοῦτο δοξαζόμενος παρὰ τοῖς ἰουδαίοις καὶ τῷ γένει μου, καὶ οὐκ ἂν ὡς δοῦλος χριστοῦ ἠτιμαζόμην καὶ ἠλαυνόμην καὶ ἠκιζόμην, καὶ μυρίους ὑφιστάμην κινδύνους. ἐπεὶ δὲ ἑκουσίως δόξης ἀνθειλόμην ἀτιμίαν, ἄρα συκοφαντοῦσιν οἱ καταψηφιζόμενοί μου φιλοδοξίαν.

Α. Μετὰ τὸ προοίμιον, διήγησις τῆς ἑαυτοῦ μεταστάσεως ἀπὸ ἰουδαϊσμοῦ κατὰ ἀποκάλυψιν.

11. Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον, τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον.

Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον τὸ εὐαγγέλιον, τὸ εὐαγγελισθὲν ὑμῖν ὑπ' ἐμοῦ. οὐκ ἔστι παραδοθέν μοι κατὰ ἀνθρωπίνην παράδοσιν, ὡς ἐκεῖνοι λέγουσιν. εἶτα σαφέστερον ἐπάγει.

12. Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτό, οὐδὲ(1) ἐδιδάχθην· ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως ἰησοῦ χριστοῦ.

Ὅρα πῶς ἄνω καὶ κάτω διισχυρίζεται, ὅτι οὐκ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τοῦ χριστοῦ γέγονε μαθητής, ἀμέσως τὴν γνῶσιν αὐτῷ πᾶσαν τοῦ κηρύγματος ἀποκαλύψαντος. ἵνα δὲ μή τις εἴπῃ· καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον; ποιεῖται λοιπὸν ἀπόδειξιν τοῦ λόγου τὴν ἀθρόαν αὐτοῦ μεταβολήν· οἱ γὰρ σφοδροὶ καὶ διακαεῖς ὄντες ἔν τισιν, ὅταν ὑπ' ἀνθρώπων διδάσκωνται, χρόνου συχνοῦ δέονται καὶ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ μηχανῆς εἰς τὸ πεισθῆναι καὶ μεταστῆναι πρὸς τὰ ἐναντία τούτοις, οἷς προελήφθησαν. ὁ δ' ἐν αὐτῇ τῇ τῆς μανίας ἀκμῇ καθαρῶς νίψας, εὔδηλον, ὅτι θείας τυχὼν ὄψεως καὶ διδασκαλίας, οὕτως ἀθρόον πρὸς τὴν καθαρὰν

(1) Ἐν ἄλλ. «οὔτε».

ἐπανῆλθεν ὑγείαν. διὰ τοῦτο ἀναγκάζεται περὶ τῆς προτέρας αὐτοῦ διηγήσασθαι ἀναστροφῆς, καὶ μάρτυρας αὐτοὺς καλεῖ ταύτης, μέχρις αὐτῶν διαδούσης τῆς φήμης τὴν αὐστηρίαν τῆς κατὰ χριστοῦ μανίας αὐτοῦ, καίτοι πόρρω παλαιστίνης διακειμένων. οὐκ ἂν δὲ τοσοῦτον τὰ τῆς φήμης διέβη, εἰ μὴ πολλὴ τῶν γινομένων ἦν ἡ ὑπερβολή.

13. Ἠκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφήν ποτε ἐν τῷ ἰουδαϊσμῷ,

Τὴν ἐν τῷ ἰουδαϊσμῷ ποτε ἐμὴν ἀναστροφήν. τὸ δέ, ποτέ, ἀντὶ τοῦ, πρότερον.

13. Ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν.

Οὐ μόνον ἐδίωκον τοὺς πιστούς, ἀλλὰ καὶ ἐπόρθουν τὴν κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίαν· τουτέστιν, ἐπεχείρουν καταστρέψαι καὶ καθελεῖν. τοῦτο γὰρ τοῦ πορθοῦντος ἔργον.

14. Καὶ προέκοπτον ἐν τῷ ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας ἐν τῷ γένει μου,

Καὶ ἐν τῷ γένει μου, τῷ τῶν ἰουδαίων, προέκοπτον ἐν τῇ ἰουδαϊκῇ θρησκείᾳ. εἶτα λέγει καὶ τὸ εἶδος τῆς προκοπῆς.

14. Περισσοτέρως ζηλωτὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων.

Ζῆλον ἔχων· ἤγουν, δικαίαν ὀργὴν καὶ σφοδρὰν ἀγανάκτησιν, ὡς ἐδόκουν, ὑπὲρ τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων, καταλυομένων ὑπὸ τοῦ κηρύγματος, καὶ ζηλῶν ὑπὲρ τοῦ πρώτου νόμου καὶ τῶν παλαιῶν ἐθῶν (1), καὶ διὰ τοῦτο ἀκατάσχετος ὢν εἰς τὴν τούτων ἐκδίκησιν.

(1) Τὸ χειρογραφ. «ἐθνῶν»· ὃ προφανῶς ἐγράφη ἡμαρτημένως, ἀντὶ «ἐθῶν».

15. Ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ θεός, ὁ ἀφορίσας με
ἐκ κοιλίας μητρός μου, καὶ καλέσας διὰ
16. τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν
αὐτοῦ ἐν ἐμοί, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν
ἐν τοῖς ἔθνεσιν,

Ὅτε δὲ ἠθέλησεν ὁ θεὸς ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί· τουτέστιν, οὐ τοῖς ἐκτὸς ὀφθαλμοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐντός. οὐ γὰρ διὰ ῥημάτων μόνον ἔμαθε τὰ περὶ τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ δι' ἐλάμψεως τὴν ψυχὴν αὐτοῦ φωτιζούσης καὶ σοφιζούσης. εἰ γὰρ καὶ ἀφώρισεν αὐτὸν εἰς τὸ εὐαγγέλιον ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, προειδὼς αὐτὸν σκεῦος τοῦ κηρύγματος ἐκλελεγμένον καὶ δόκιμον, ἀλλὰ τότε εὐδόκησεν ἀποκαλύψαι αὐτῷ καὶ καλέσαι εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ὅτε ᾔδει τοῦτον πιστεύσαντα. εἰπὼν δὲ ὅτι, διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἔδειξεν, ὅτι τῆς ἀγαθότητος καὶ εὐεργεσίας τοῦ θεοῦ ἦν ἡ κλῆσις αὐτοῦ, εὐεργετοῦντος αὐτὸν τῇ κλήσει, καὶ ὑπὸ τοῦ σκότους ἐπὶ τὸ φῶς μετάγοντος. πάλιν δὲ εἰπὼν ὅτι, ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἔδειξεν, ὅτι καὶ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν ἐχειροτονήθη, καὶ ὅτι οὐκ εἶχε χρείαν συγκαταβαίνειν, ἐφ' οἷς οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι συγκατέβαινον τῇ ἀσθενείᾳ τῶν ἐκ περιτομῆς.

16. Εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι.

Ὅτε δέ, φησιν, εὐδόκησεν ὁ θεὸς ἀποκαλύψαι μοι, ὡς εἴρηται, τότε οὐ προσανεθέμην ἀνθρώποις· ἤγουν, οὐκ αὐτίκα ἐκοινολογησάμην τοῖς ἀποστόλοις τὰ περὶ τοῦ κηρύγματος, ἢ ὅλως ἀνθρώπῳ τινί. ἀτοπίας γὰρ ἦν ἐσχάτης τὸν παρ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ μαθόντα ἀνθρώποις προσανατιθέναι, περὶ ὧν ἔμαθε, καὶ δοκιμαστὰς αὐτοὺς λαμβάνειν τῆς θεόθεν διδασκαλίας. οὐ τοίνυν ἀλαζονευόμενος ταῦτα ἔλεγεν, ἀλλ' ὥστε δεῖξαι τὸ ἀξίωμα τοῦ κηρύγματος, ὃ κηρύσσει.

17. Οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς
πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους.

Ἵνα παρ' αὐτῶν τι μάθω πλέον ἢ ἀκριβέστερον, ὧν ὑπὸ θεοῦ ἐδιδάχθην. εἰκὸς δὲ τὸν θεὸν καὶ τοῦτο αὐτὸ κελεῦσαι, ἵνα μή, δόξας τισὶν ὑπ' ἐκείνων δεδιδάχθαι, ἐλάττωσιν ἔχοι κατὰ τοῦτο. εἰ γὰρ καὶ ἀνῆλθε πρὸς αὐτούς, ὅτι ἐν ἀντιοχείᾳ ζήτησις γέγονεν, εἰ χρὴ περιτέμνειν τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστεύοντας, ἀλλ' οὐκ οἴκοθεν ἀνῆλθεν, ἀλλ' ἀπεσταλη παρ' ἑτέρων αὐτὸς καὶ σίλας, καὶ οὐδὲ μαθησόμενος, ἀλλὰ πείσων τοὺς ἐκεῖ ἀντιλέγοντας.

17. Ἀλλ' ἀπῆλθον εἰς ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα εἰς δαμασκόν.

Εἰς δαμασκόν, παρ' ᾗ ἐπηρώθη καὶ ἀνέβλεψε καὶ ἐβαπτίσθη. βαβαί· πόσα παρέδραμεν αὐτοῦ κατορθώματα, ὅσα μεταξύ τε κατώρθωσε, καὶ ὅσα ἐν δαμασκῷ· οὐ γὰρ πρὸς ἐπίδειξιν διηγεῖται, ἀλλ' ἑνὸς ἔχεται τοῦ ἀποδεῖξαι τέλειον τὸ οἰκεῖον κήρυγμα.

18. Ἔπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι πέτρον.

Οὐχ ὥς τε μαθεῖν τι πλέον παρ' αὐτοῦ, ἀλλ' εἰδεῖν αὐτὸν καὶ τιμῆσαι τῇ τοσαύτῃ ὁδοιπαρίᾳ τῇ διὰ μόνην θέαν αὐτοῦ.

18. Καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε.

Ἡ μὲν ἀνέλευσις ἦν δεῖγμα ταπεινοφροσύνης τοῦ παύλου καὶ εἰς τιμὴν τοῦ πέτρου. τὸ δὲ καὶ ἐπιμεῖναι τοσαύτας ἡμέρας φιλίας καὶ σφοδροτάτης ἀγάπης.

19. Ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου.

Ἢ διότι οὐκ ἦσαν ἐκεῖ τότε, ἢ διόσι οὐκ ἀνῆλθε δι' αὐτούς. ὁ δὲ ἰάκωβος οὗτος ἦν μὲν ἐπίσκοπος τῶν ἐν ἱεροσολύμοις πιστῶν, ἀδελφὸς δὲ τοῦ κυρίου ἐνομίζετο, ὡς ὢν

υἱὸς ἰωσὴφ τοῦ μνήστορος τῆς θεοτόκου(1), ὃν ἰδεῖν μὲν λέγει, οὐ μὴν δὲ καὶ μαθεῖν τι παρ' αὐτοῦ.

20. Ἃ γράφω(2) ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι.

Ὅτι δὲ οὐ ψεύδομαι, ἃ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ γράφω· ὃν φοβούμενος, οὐ ψεύδομαι πάντως.

21. Ἔπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς συρίας
22. καὶ τῆς κιλικίας. ἤμην δὲ ἀγνοούμενος τῷ προσόπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς ἰουδαίας, τῆς ἐν χριστῷ(3).

Τῶν μὲν ἐθνῶν εἰχόμην, φησίν, ὡς εἰς αὐτὰ ἀποσταλείς, τῶν δὲ ἰουδαϊκῶν ἐκκλησιῶν, τῶν κατὰ χριστόν, ἀπειχόμην διὰ τὸ μὴ θέλειν ἄλλων ἀποστόλων πόνοις ἐποικοδομεῖν. διὸ καὶ ἠγνοούμην αὐταῖς τῷ προσώπῳ· ἤτοι, τῇ κατὰ πρόσωπον θέᾳ.

23. Μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν, ὅτι ὁ διώκων ἡμᾶς ποτε, νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν,
24. ἣν ποτε ἐπόρθει· καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν θεόν.

Καὶ ταῦτα ἀκούουσαι ἐδόξαζον τὸν θεὸν δι' ἐμέ, ὅτι διώκτης ὢν εὐαγγελιστὴς ἐγενόμην.

---

(1) Πλατύτερον περὶ τῆς γενεαλογίας τοῦ ἰακώβου ὁ θεοφύλατος (ἐν λέξ.)· «πῶς δὲ ἦν (ὁ ἰάκωβος) τοῦ κλοπᾶ, ἄκουε· κλοπᾶς καὶ ἰωσὴφ ἀδελφοί· τοῦ κλοπᾶ ἄπαιδος τελευτήσαντος, ὁ ἰωσὴφ ἐξανέστησεν αὐτῷ σπέρμα, καὶ ἔτεκε τοῦτον καὶ τοὺς ἄλλους αὐτοῦ ἀδελφούς, καὶ μαρίαν, ἣν, τοῦ κλοπᾶ οὖσαν, ἀδελφὴν τῆς τοῦ κυρίου μητρὸς τὸ εὐαγγέλιον εἶπεν (ἰωαννν. ιθ', 25), ὡς τοῦ ἰωσὴφ μᾶλλον πατρὸς κηδεμονίαν πρὸς τὴν παρθένον, ἢ ἀνδρὸς διάθεσιν διασώσαντος».

(2) Ἐν ἄλλ. «ἃ δὲ γράφω».

(3) Ἐν ἄλλ. «ταῖς ἐν χριστῷ»· φαίνεται δὲ ἐκ τῆς ἐξηγήσεως· «τῶν δὲ ἰουδαϊκῶν ἐκκλησιῶν, τῶν κατὰ χριστόν» ὅτι καὶ ὁ εὐθύμιος «ταῖς ἐν χριστῷ» ἀνέγνω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Β. Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐπιμαρτυρήσεως εἰς τὴν ἐν πίστει ζωήν.

Κεφ. β'. 1. Ἔπειτα δὲ(1) διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς ἱεροσόλυμα μετὰ βαρνάβα, **2.** συμπαραλαβὼν καὶ τίτον. ἀνέβην δὲ κατ' ἀποκάλυψιν, καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον, ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι.

Τῆς μὲν προτέρας ἀνόδου αἰτία ἦν, ἵνα ἴδῃ τὸν πέτρον. ταύτης δὲ τῆς δευτέρας αἴτιον ἡ ἀποκάλυψις, ἀποκαλύψαντος αὐτῷ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ ἐντειλαμένου ἀνελθεῖν εἰς ἱεροσόλυμα καὶ ἀνακοινώσασθαι τοῖς ἀποστόλοις τὸ εὐαγγέλιον, ὃ κηρύσσει· τουτέστι, τὸ χωρὶς περιτομῆς· οὐχ ἵνα αὐτός τι μάθῃ πλεῖον, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τότε ἦσαν οἱ κατηγοροῦντες αὐτοῦ, ὡς ἐναντία τοῖς ἀποστόλοις διδάσκοντος, ὅσον ἐπὶ τῇ περιτομῇ καὶ τοῖς σάββασι καὶ ταῖς νουμηνίαις, ᾠκονόμησεν ὁ θεὸς καὶ ηὐδόκησεν ἀνελθεῖν αὐτὸν καὶ κοινολογήσασθαι τοῖς ἀποστόλοις περὶ τούτου, ἵνα καὶ παρ' αὐτῶν ἐπικριθὲν τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον, δόκιμον καὶ τοῖς ἄλλοις λογισθείῃ, καὶ ἐπιστομηθεῖεν οἱ συκοφάνται.

2. Κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι,

Δοκοῦντας λέγει τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων, πέτρον καὶ ἰάκωβον καὶ ἰωάννην, οὐχ ὡς ἀναιρῶν τὸ εἶναι αὐτοὺς τοιούτους, ἀλλ' ὡς μετὰ τοῦ εἶναι, καὶ δοκοῦντας μεγάλους παρὰ τοῖς πιστοῖς· τὸ γάρ, δοκεῖν, καὶ τὸ, εἶναι, πολλάκις συνεμφαίνει. κατ' ἰδίαν δέ, φησι, τούτοις προσαναθέμην τὸ εὐαγγέλιον, ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ

(1) Ἐν ἄλλ. ὁ, δέ, παραλείπεται.

οὐκ ἐπὶ πολλῶν. τὸ δὲ αἴτιον, ἵνα μὴ ταραχθῶσιν οἱ ἐκ περιτομῆς, μὴ καταδεχόμενοι τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου ἀποστασίαν. ἄλλως τε, οὐδ' ἐριστικῶς διαλέγεσθαι σκοπὸν εἶχεν, ἵνα καὶ ἐπὶ πολλῶν ποιήσηται τὴν διάλεξιν, ἀλλ' ἁπλῶς κοινολογήσασθαι, ἵνα τὴν πρόφασιν ἀνέλῃ τῶν λεγόντων, ὅτι ἐναντία διδάσκει τοῖς κορυφαίοις. ἐπὶ μόνου δὲ βαρνάβα καὶ τίτου κοινολογεῖται τοῖς περὶ πέτρον, ἵνα οὗτοι γένωνται αὐτῷ μάρτυρες ἀξιόπιστοι πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, καὶ πείθωσιν αὐτούς, ὅτι συμφωνοῦσι τούτῳ καὶ οἱ πρῶτοι τῶν ἀποστόλων.

2. Μή πως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον.

Ἀνεθέμην δὲ αὐτοῖς πῶς κηρύσσω, μήποτε εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον, οὐκ ὀρθῶς κηρύσσων, ὡς ἐδόκει τοῖς συκοφάνταις. τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐχ ὡς αὐτὸς τοῦτο μαθεῖν βουλόμενος· ᾔδει γὰρ ὅτι οὐ μάτην ἔδραμεν ἢ τρέχει τὸν δρόμον τοῦ κηρύγματος, ἀλλ' ὡς τὴν ἀπὸ τῶν κορυφαίων μαρτυρίαν ἐπισπώμενος.

3. Ἀλλ' οὐδὲ τίτος ὁ σὺν ἐμοί, ἕλλην ὤν, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι.

Οὐδ' ὁ τίτος, ἕλλην ὢν καὶ ἀκρόβυστος, ἠναγκάσθη ὑπὸ τούτων διὰ τὴν πίστιν περιτμηθῆναι. καὶ τοῦτο γὰρ ἀπόδειξις μεγίστη τοῦ μὴ καταγινώσκειν αὐτοὺς τῶν ὑπὸ τοῦ παύλου λεγομένων ἢ πραττομένων.

4. Διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους,

Ἀντὶ τοῦ, οὐδὲ διὰ τοὺς περεισάκτους ψευδαδέλφους. ἀπὸ κοινοῦ γὰρ τὸ ἀρνητικὸν τοῦτο μόριον, ἀπὸ τοῦ προρρηθέντος ἑλκόμενον. ἰδίωμα δὲ καὶ τοῦτο τῆς παλαιᾶς γραφῆς. λέγει δὲ ὅτι οὐ δι' αὐτοὺς ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι, κελεύοντας τοῦτο καὶ ἐπισπεύδοντας(1). ψευδαδέλ-

(1) Θεοδώρητος ἐν λέξ. ἀό, δὲ, σύνδεσμος πρὸς τὴν τοῦ λόγου συν-

φους δὲ ὀνομάζει τοὺς ὑπερέχοντας ἐν τοῖς ἐκ περιτομῆς πιστοῖς, καὶ δοκοῦντας εἶναι σοφωτέρους, ψευδομένους μὲν τὴν πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς κατὰ πίστιν ἀδελφότητα, σπουδάζοντας δὲ καταδουλοῦν τῷ νόμῳ τοὺς πιστεύοντας ἐκ περιτομῆς· οὓς καὶ παρεισάκτους εἶπεν, ὡς ἀκλητὶ παρεισελθόντας τότε ἐπὶ κατασκοπῇ τῶν λεγομένων.

4. Οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

Ἣν ἔχομεν διὰ τοῦ χριστοῦ, ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ νόμου.

4. Ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσωσι(²).

Τῷ νόμῳ δηλονότι.

5. Οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ,

Ὧν τῇ ὑποταγῇ πρὸς βραχὺ εἴξαμεν, ὥστε ὑποταγῆναι αὐτοῖς κἂν γοῦν ὀλίγον.

5. Ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ἡμᾶς(³).

Ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου, οὗ κηρύσσομεν ἐν τοῖς ἔθνεσιν. εἰ γὰρ εἴξαμεν αὐτοῖς, ἐφάνημεν ἂν οὐκ ὀρθῶς κηρύττοντες.

6. Ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναί τι, ὁποῖοί ποτε ἦσαν, οὐδέν μοι διαφέρει.

Περὶ δὲ τῶν δοκούντων εἶναί τι μέγα, ὥςπερ ἄρα καὶ

θήκην περιττός, ἔστι γὰρ ἡ διάνοια τῶν ῥητῶν αὕτη· οὐδὲ τίτος, καίτοι ἕλλην ὤν, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι διὰ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, κέξυ.

(2) Ἐν ἄλλ. «καταδουλώσωνται».

(3) Ἐν ἄλλ. «πρὸς ὑμᾶς»· ἣν γραφὴν ἀπαιτεῖ καὶ τὸ νόημα.

εἰσί, λέγει δὲ τοὺς ἀμφὶ πέτρον ἀποστόλους, οὐδὲν προσήκει μοι λέγειν, ὁποῖοί ποτε ἦσαν, ὅτε τὴν περιτομὴν καὶ τὰ σάββατα καὶ τὰς νουμηνίας οὐκ ἐκώλυον· τουτέστιν, εἴτε καλῶς ἐποίουν εἴτε κακῶς. εἰπὼν δὲ ὅτι, ἦσαν, ἔδειξεν ὅτι νῦν οὐκ εἰσὶ τοιοῦτοι, ἀλλὰ τοῦ κηρύγματος πανταχοῦ διαλάμψαντος, ἐπαύσαντο τῆς οἰκονομικῆς συγκαταβάσεως.

6. Πρόσωπον θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει.

Ἔχουσιν οὐκ ἐμὲ δοκιμαστὴν αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν θεόν, ὃς ἐν τῷ δοκιμάζειν οὐ δυσωπεῖται ἀξίωμα, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεγάλους εὐθύνει, ὅταν οὐκ ὀρθῶς τὸ ἐπιτεταγμένον ἀνύσωσιν.

6. Ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες, οὐδὲν προσανέθεντο.

Οἱ μετὰ τοῦ εἶναι καὶ δοκοῦντες, ὡς προείρηται, οὐδὲν προσεδίδαξάν με.

7. Ἀλλὰ τοὐναντίον,

Ἀλλὰ τοὐναντίον ἐποίησαν, ὧν οἱ συκοφάνται λέγουσιν. οἱ μὲν γὰρ φημίζουσιν, ὅτι ἐναντίως μοι διάκεινται οἱ κορυφαῖοι, ὡς ἀσυμφώνῳ αὐτοῖς· οὗτοι δὲ καὶ τὸ κήρυγμα ἡμῶν ἐπῄνεσαν καὶ συνῄνεσαν, καὶ ἡμᾶς ἐδεξιώσαντο.

7. Ἰδόντες, ὅτι πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς πέτρος τῆς περιτομῆς.

Ἀκροβυστίαν μὲν λέγει τοὺς ἀκροβύστους· ἤτοι, τὰ ἔθνη· περιτομὴν δέ, τοὺς περιτεμημένους ἰουδαίους. εἰπὼν δὲ ὅτι, καθὼς πέτρος, ἐξίσωσεν ἑαυτὸν τῷ κορυφαίῳ τῶν ἄλλων, περιτεθεὶς ἀξίωμα, ὡς προδιείληπται, τῷ κηρύγματι ἑαυτοῦ.

8. Ὁ γὰρ ἐνεργήσας πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς, ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη.

Ὁ γὰρ Χριστός, ὁ χειροτονήσας τὸν πέτρον ἀπόστολον τῶν Ἰουδαίων, ἐχειροτόνησε κἀμὲ ἀπόστολον τῶν ἐθνῶν.

9. Καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι, κηφᾶς καὶ ἰάκωβος(1) καὶ ἰωάννης,

Οὐκ ἀκούσαντες, ἀλλὰ καταμαθόντες ἀκριβῶς, καὶ τοῖς πνευματικοῖς πλέον ὀφθαλμοῖς κατοπτεύσαντες τὸ δοθέν μοι χάρισμα τῆς ἀποστολῆς· εἶδες πῶς ἔδειξε καὶ τῷ χριστῷ εὐάρεστον τὸ κήρυγμα ἑαυτοῦ, καὶ τοῖς ἀποστόλοις; οὐ γὰρ ἄν, εἰμὴ τοιοῦτον ἦν, ἐδόθη αὐτῷ, οὐδὲ ἐνήργησεν ἂν δι' αὐτοῦ ἡ χάρις· τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων προτεταγμένον ἔχουσιν ἐνταῦθα τὸν ἰάκωβον κατὰ ἀδιαφορίαν ἀπαγγελίας· ἡ μέσος ὁ πέτρος, ὡς περὶ ἑαυτὸν τούτους ἔχων, οἷα κορυφαῖος.

9. Οἱ δοκοῦντες στύλοι εἶναι,

Ἔρεισμα τῆς ἐκκλησίας· οὓς πάντες ἐξαιρέτους ἔχουσι καὶ ἑδραιώματα τῆς πίστεως.

9. Δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ βαρνάβᾳ κοινωνίας,

Ἰδόντες, φησίν, ὡς εἴρηται, καὶ γνόντες, δεξιὰς ἔδωκαν ἡμῖν κοινωνίας· ἐπεὶ γὰρ οἱ παλαιοὶ δεῖγμα φιλοφροσύνης καὶ ὁμονοίας καὶ ἑνώσεως ἐνόμιζον τὸ τὰς δεξιὰς χεῖρας ἀλλήλαις ἐμβάλλειν, ὃ καὶ δεξίωσις ὠνομάζετο, ἀκολούθως λέγει καὶ οὗτος, ὅτι δεξιὰς ἔδωκαν ἡμῖν σημεῖον οὖσας κοινωνίας καὶ ὁμοφροσύνης· ὁ δὲ βαρνάβας κοινωνὸς ἦν τῷ παύλῳ τῆς εἰς τὰ ἔθνη ἀποστολῆς, ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος συναποσταλεὶς αὐτῷ.

9. Ἵνα ἡμεῖς μὲν(2) εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν.

---

(1) Ἐν ἄλλ. ἰάκωβος καὶ κηφᾶς· τὸν δὲ λόγον, δι' ὃν ἕν τισι τῶν ἀντιγράφων ἡ τοιαύτη γίνεται μετάθεσις, ἐξηγεῖται ὁ Εὐθύμιος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ.

(2) Παρ' ἄλλ. ὁ, μέν, παραλείπεται.

Ἵνα, καθὰ διετάξατο ὁ κύριος, διελόμενοι τὴν οἰκουμένην, ἡμεῖς μὲν εἰς τὰ ἔθνη κηρύττομεν, αὐτοὶ δὲ εἰς τοὺς περιτετμημένους.

10. Μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν.

Ἐπέκεινα δὲ καὶ πλεῖον ἐκείνων, ἵνα ἡμεῖς μνημονεύωμεν τῶν παρ' αὐτοῖς πτωχῶν· ἐν ἰουδαίᾳ γὰρ οἱ πιστεύοντες ἀφῃροῦντο τὰς οὐσίας παρὰ τῶν μὴ πιστευόντων καὶ πανταχόθεν ἠλαύνοντο. παρὰ δὲ τοῖς ἕλλησιν οὐχ οὕτως ἐγυμνοῦντο τῶν ὄντων οἱ πιστεύοντες.

10. Ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι.

Ὅ, αὐτὸ τοῦτο, καὶ ἐσπούδασα ποιῆσαι· πάσας γὰρ τὰς ὑφ' ἑαυτὸν ἐκκλησίας εἰς τοῦτο παρεκάλεσεν, ὡς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς εὑρίσκομεν. δείξας δὲ τὴν πρὸς τοὺς πρώτους ἀποστόλους ὁμόνοιαν, ἀναγκάζεται λοιπὸν μνησθῆναι καὶ τῆς γενομένης αὐτῷ πρὸς πέτρον ἐν ἀντιοχείᾳ φανερᾶς διαλέξεως ἐπὶ πάντων.

Γ. Περὶ τῆς πρὸς κηφᾶν ἀντιρρήσεως ὑπὲρ τῆς ἐν πίστει καὶ οὐκ ἐν νόμῳ σωτηρίας.

11. Ὅτε δὲ ἦλθε πέτρος εἰς ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην,

Αὐτοπροσώπως διελέχθην. αὐτὸς γὰρ αὐτῷ ἐπετίμησε, τοῦτο κἀκείνου θελήσαντος πάντως καὶ συνευδοκήσαντος κατ' οἰκονομίαν.

11. Ὅτι κατεγνωσμένος ἦν.

Οὐχ ὑπ' ἐμοῦ, οὐδ' ὑπὸ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων τὰ τῆς διανοίας αὐτοῦ. τίς δὲ ἡ κατάγνωσις, ἄκουσον.

12. Πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινας ἀπὸ ἰακώβου,

Τουτέστιν, ἀπὸ ἱεροσολύμων. ἐκεῖ γὰρ ὁ ἰάκωβος ἐπεσκόπευεν, ὡς προείρηται.

12. Μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιε.

Μετὰ τῶν πιστευσάντων ἐξ ἐθνῶν, καὶ ἐν ἀντιοχείᾳ τότε διατριβόντων.

12. Ὅτε δὲ ἦλθον,

Οἱ ἀπὸ ἰακώβου δηλονότι· ἐκ περιτομῆς μὲν ὄντες, πιστοὶ δὲ τυγχάνοντες.

12. Ὑπέστελλε καὶ ἀφώριζεν ἑαυτόν,

Ἀπὸ τῶν ἐξ ἐθνῶν, οὐκέτι συνεσθίων αὐτοῖς.

12. Φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς.

Τοὺς εἰρημένους· ἤτοι, τοὺς ἀπὸ ἰακώβου. ἐφοβεῖτο δὲ αὐτούς, ἵνα μὴ ἀποστῶσι βλέποντες τὸν διδάσκαλον αὐτῶν μετὰ τῶν ἐξ ἐθνῶν συνεσθίοντα. σφόδρα γὰρ αὐτοῦ κατέσειε τὴν ψυχὴν ὁ φόβος τῆς ἀπωλείας τῶν μαθητῶν.

13. Καὶ συνυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ ἰουδαῖοι.

Οἱ πρὶν ἐλθεῖν τοὺς ἀπὸ ἰακώβου διατρίβοντες ἐν ἀντιοχείᾳ, καὶ μηδὲ μίαν παρατήρησιν ἰουδαϊκὴν φυλάττοντες· οἱ γὰρ ἄλλοι, οἱ ἐκ περιτομῆς, ἔτι πολλὰ τῶν παρατηρήσεων τοῦ νόμου καὶ τῶν ἐθῶν τῶν ἰουδαϊκῶν τηροῦντες, ἐφυλάττοντο συνεσθίειν τοῖς ἐξ ἐθνῶν· οἷς, ὡς ἁπλοῖς ἔτι καὶ νεοφύτοις, οἰκονομικῷ λόγῳ συγκατέβαινεν ὁ πέτρος, ὑποκρινόμενος ἐν καιρῷ τῶν αὐτῶν ἔχεσθαι καὶ αὐτός, ἵνα, τῆς πίστεως καλῶς ἐν αὐτοῖς παγείσης καὶ ῥιζωθείσης, ἀδεῶς ὕστερον πᾶσαν τοιαύτην ἀνέλῃ πρόληψιν.

13. Ὥστε καὶ βαρνάβας συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει.

Συνυπεκρίθησαν οὗτός τε κἀκεῖνοι τῷ πέτρῳ τὰς εἰρημένας οἰκονομικὰς παρατηρήσεις. ὀνομαστὶ δὲ τὸν βαρνάβαν τέθεικε, καὶ τό, ὥστε, προςέθηκε, δῆλον ὅτι(1) καὶ αὐτὸς ὁ μετ' αὐτοῦ κηρύττων ἐν τοῖς ἔθνεσι βαρνάβας καὶ μηδὲν κοινὸν πρὸς τοὺς ἐκ περιτομῆς ἔχων συναπήχθη τῇ ὑποκρίσει.

---

(1) Ὀρθότερον οἶμαι «δηλῶν ὅτι».

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ

Βιβλιογραφικαὶ Μελέται.

Α) Trattato di diritto internazionale=πραγματεία τοῦ Διεθνοῦς δικαίου ὑπὸ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΠΙΕΡΑΝΤΩΝΗ, Α' τόμος εἰς μέγα 8ον σελ. XII καὶ 774, ἐν Ῥώμῃ 1881, Forzani e C.

Β) L'organisation judiciaire, le droit pénal et la procédure pénale de la loi Salique etc. = ὁ δικαστικὸς ὀργανισμός, τὸ ποινικὸν δίκαιον καὶ ἡ ποινικὴ δικονομία τοῦ Σαλικοῦ νόμου, κτλ. ὑπὸ Ι. Ι. ΘΩΝΙΣΣΕΝ εἰς 4ον σελ. 390, ἐν Βρυξέλλαις 1881, τύποις Βασ. Ἀκαδημίας τῆς Βελγικῆς.

Γ) La parole intérieure, essai de psychologie descriptive=ὁ ἔνδον λόγος, δοκίμιον περιγραφικῆς ψυχολογίας ὑπὸ ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΙΓΕΡΟΥ εἰς 8ον σελ. 321, ἐν Παρισίοις 1881, Germer Baillière et C.

Δ) Disputationis de fontibus Diogenis Laërtii particulam de successionibus philosophorum facultati litterarum Parisiensi proponebat ad doctoris gradum promovendus = τῆς διατριβῆς, περὶ τῶν πηγῶν ἐξ ὧν Διογένης ὁ Λαέρτιος ἠρύσθη, τὸ εἰς τὰς διαδοχὰς τῶν φιλοσόφων ἀναγόμενον μέρος, ὅπερ πρὸς τὴν φιλολογικὴν τῶν Παρισίων Σχολὴν ὑπέβαλεν ὁ ΒΙΚΤΩΡ ΑΙΓΕΡΟΣ ὅπως τύχῃ τοῦ ἐν φιλολόγοις διδακτορικοῦ βαθμοῦ· εἰς μέγα 8ον σελ. 77, ἐν Βορδιγάλλῃ, τύποις Gounouilhou.

Αἱ μεγάλαι ἐθνικαὶ τῆς Εὐρώπης Ἀκαδημίαι—οὐδένα ποιούμεθα λόγον περί τινων μικρῶν καὶ ἀσήμων τοπικῶν συλλόγων τὸ πομπῶδες τῆς Ἀκαδημίας προσλαμβανόντων ὄνομα, πολλάκις δὲ καὶ μέχρι τοῦ γελοίου ἐξικνουμένων, οὕτως ἠκούσαμεν ὅτι καὶ ῥαπτῶν καὶ ὑποδηματοποιῶν ὑπάρχουσι τιτλοφορούμεναι Ἀκαδημίαι,—αἱ μεγάλαι λέγομεν ἐθνικαὶ τῆς Εὐρώπης Ἀκαδημίαι οὐ μόνον εἰς κοινὸν

κέντρον ἑνοῦσι τοὺς διασημοτάτους καθ' ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον λογίους καὶ τὰς εἰς τὸ κέντρον τοῦτο εἰσφορὰς τῶν μελῶν αὐτῶν δημόσιεύουσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλληλα τὰ μέλη αὐτῶν σχετίζουσιν, ἡ δὲ τοιαύτη ἀδελφότης εἰς συνεχῆ ἐπικοινωνίαν ἰδεῶν τίθησιν αὐτά, ἐφ' ᾧ καὶ τὰ ἴδια ἕκαστοι συγγράμματα διαμείβονται· ὥστ' ἐνήμεροι οὕτως οἱ πάντες γίνονται ὁ εἷς τῶν πολλῶν καὶ οἱ πολλοὶ τοῦ ἑνὸς τὰς μελέτας καρπούμενοι καὶ συμπροάγοντες ἃς ἕκαστοι καλλιεργοῦσιν ἐπιστήμας.

Ἡ Ἑλλὰς δυστυχῶς ὀλίγιστα εἰσφέρει εἰς τὴν πανδαισίαν ταύτην, ἅτ' ἐλάχιστον ἐνταῦθα τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης καλλιεργουμένης, ἐφ' ᾧ καί τινων τὰς ὀνθυλεύσεις, ἃς τολμῶσιν οὗτοι ἐκθέσθαι τῇ κρίσει τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης, ἢ παρέρχονται αἱ Ἀκαδημίαι ἐν περιφρονητικῇ σιγῇ, ἢ ἔστιν ὅτε καὶ ἀναγκάζονται διὰ βραχέων μαστίξαι τοὺς ἐκθέτας διὰ τὴν αὐθάδειαν εἰσφορᾶς εὐτελοῦς καὶ παντὸς λόγου ἀναξίας.

Τὰ πάντα, καὶ αὐτὰ δὴ τὰ γράμματα, εἰς ἔργα πορισμοῦ μετετράπησαν ἐν Ἑλλάδι, ἡ δ' ἐπιστήμη ἐν αὐτῇ εἰς τὸν εὐτελέστατον κατήντησε βαθμὸν ἐκεῖνον, ὃν οἱ Γερμανοὶ προσφυέστατα διὰ μιᾶς λέξεως ἐσιγμάτισαν **Brodtwissenschaft**, ἤτοι ἐπιστήμην πρὸς πορισμὸν ἄρτου, ὀνομάσαντες. Ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ βιβλιοκρισία οὐδόλως παρ' ἡμῖν ἀνεπτύχθη, μόναι δ' αἱ ἐφημερίδες ἀναγγέλλουσιν, ἐπὶ προσφορᾷ ἑνὸς ἀντιτύπου πρὸς τοὺς ἐκδότας, τὰ προϊόντα τῶν ἑλληνικῶν πιεστηρίων δι' ἴσων συστάσεως λόγων ὅσον καὶ τῶν καπήλων τοὺς οἴνους καὶ τῶν παντοπωλῶν τὰς νέας προμηθείας. Δικαίως δὲ, διότι καὶ ταῦτα μικρὸν τῶν ἐκείνων διαφέρουσιν.

Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι,—ἣν ἴσως ἴδωμεν ματαιουμένην ὡς καὶ τοσαύτας ἄλλας, ἃς ποτε συνελάβομεν, εἴδομεν ψευσθείσας, —ὅτι προτρέψομεν καὶ ἄλλους πρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ σπουδαίαν βιβλιοκρισίαν, ἐπιχειροῦμεν ἐν τῷ μόνῳ ἀξίῳ λόγου «Ἀθηναίῳ» καταχωρίζειν βιβλιογραφικὰς μελέτας, οὐχὶ

πάντων, ὧν ἀποστολὴ γίνεται ἡμῖν ὑπὸ τῶν σοφῶν ἀκαδημιακῶν συναδέλφων, ἅτε τῆς πληθύος ὑπερβαινούσης τὰς ἡμετέρας δυνάμεις, ἀλλά τινων, τῶν εἰδικώτερον ἀναγομένων εἰς τὰς μελέτας ἐκείνας πρὸς ἃς καὶ ἡμεῖς ἀπὸ μακρῶν χρόνων ἐγκύπτομεν.

Α

§ 1.

Ὁ Πιεραντώνης, εἰ καὶ νέος ἔτι τὴν ἡλικίαν, ἀπὸ ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν ἤρξατο συγγράφειν, ἐν βραχεῖ δὲ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν περὶ τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν δημόσιον δίκαιον ἀσχολουμένων. Καθηγητὴς τὸ πρῶτον ἀναδειχθεὶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Μοδένης ἐκλήθη εἶτα εἰς τὸ τῆς Νεαπόλεως, πρὸ ὀλίγων δὲ ἐτῶν διεδέχθη τὸν περικλεᾶ αὐτοῦ πενθερὸν Μαντσίνην, τανῦν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν ἕδραν ἣν οὗτος κατεῖχεν ἐν τῷ τῆς Ῥώμης Πανεπιστημίῳ, διατελεῖ δὲ ταυτοχρόνως καὶ Βουλευτής, διότι καὶ ἡ Ἰταλία, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ σύνταγμα πολιτευόμενα πεπολιτισμένα ἔθνη, λογίζονται ὅτι ὅσῳ πλείους σοφοὺς ἄνδρας περιλαμβάνουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὰ νομοθετικὰ σώματα τόσῳ μείζων δίδοται ἐγγύη ὅτι κρείττους ψηφίσονται τοὺς νόμους. Ἡ δὲ μακαρία Ἑλλὰς καὶ ἐπὶ τούτῳ διακρίνεται ἀποκλείουσα τοὺς σχετικῶς ἱκανωτέρους καὶ τὸ μονῆρες νομοθετικὸν αὐτῆς σῶμα συγκροτοῦσα ἐκ δημοτικῶν ἢ ἐπαρχιακῶν πως συμβούλων μᾶλλον ἢ ἐκ Βουλευτῶν τὸ ἔθνος ἐκπροσωπούντων. Ἀλλὰ πῶς ἄλλως ἤθελον θεραπεύεσθαι τὰ τοπικὰ τῶν ἐν τοῖς δήμοις ἢ ταῖς ἐπαρχίαις ἀσήμων ἐπισημοτήτων συμφέροντα ;

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἄλλων *εἴκοσι* μέχρι τοῦ νῦν συγγραφῶν τοῦ Πιεραντώνη ἐπέχομεν ποιῆσαι λόγον ἀρκούμενοι εἰς τὸ τελευταῖον αὐτοῦ ἔργον τὴν πραγματείαν τοῦ διεθνοῦς δικαίου προωρισμένην ἐν τρισὶ συμπληρωθῆναι τό-

μοις, ὧν ὁ πρῶτος ἐδημοσιεύθη λήγοντος τοῦ ἔτους 1881.

Ὁ πρῶτος οὗτος τόμος ἐςὶ καὶ ἔςαι κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν ὁ τῶν δύο ἑπομένων σπουδαιότερος ὡς καὶ ὁ μᾶλλον ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἐνδιαφέρων. Σπουδαιότερος μὲν, διότι εἰ καὶ πρὸ τοῦ Πιεραντώνη ὁ de Garden ἔγραψε τὴν καθόλου ἱστορίαν τῶν συνθηκῶν, ὁ δὲ Wheaton καὶ ὁ Calvo τὴν ἱστορίαν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὡς καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ προεισαγωγῇ τῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ νομίμων τῶν ἐθνῶν ἰχνογραφήσαμεν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς πρόδους τοῦ διεθνοῦς δικαίου, οὐχ ἧττον ἐστερεῖτο ἡ ἐπιστήμη ἀκριβεστέρας ἱστορίας, μάλιστα δὲ καθόσον ἀφορᾷ τ' ἀρχαιότατα ἔθνη τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Ἰνδικῆς, τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰ Σημιτικὰ φῦλα. Αἱ νεώτεραι ἀνακαλύψεις, ἰδίως δ' αἱ περὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Βαβυλωνίαν, ἤνεγκον εἰς φῶς πλεῖστα μνημεῖα, ἅπερ, εἰ καὶ οὐχὶ πλήρη βεβαίως, μέγα ὅμως ἐπιχέουσι φῶς ἐπὶ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀπειροπληθῶν ἐκείνων λαῶν περὶ ὧν οὐδὲν ἄλλο ἄχρι τοῦ νῦν ἐγινώσκομεν πλὴν ὅσων ἐν ταῖς συγγραφαῖς τοῦ Ἡροδότου καὶ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου περιεσώθησαν ἡμῖν. Ἔστι δ' ὁ μᾶλλον ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἐνδιαφέρων, διότι, εἰ καὶ ἔντισι σφάλλεται ὁ συγγραφεὺς, οὐχ ἧττον πληρέστερον ἢ ὅσον οἱ πρὸ αὐτοῦ τὰ κατὰ τὸν ἐσωτερικὸν τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν διάκοσμον, ὅσον καὶ τὰ κατὰ τὰς πρὸς ἀλλήλας σχέσεις καὶ τὰς πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐξέθετο.

Ὁ συγγραφεὺς ἔχει τὸν ἄνθρωπον ὡς τὸ κατ' ἀρχὰς ὄντα ζῶον ἁρπακτικὸν ὑπὸ διανοίας βοηθούμενον εἰς τὸ ἁρπάζειν (σελ. 76). Τοιαύτη ἦν ἡ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους κατάςασις τοῦ ἀνθρώπου, καθ' οὓς ἡ βία καὶ μόνη ἡ βία ἐκράτει, ἅτε καὶ τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα ὁμιλίας βίᾳ χωρούσης· ἔχει δὲ πρὸς τὴν εἰκασίαν ταύτην οὐ μόνον προσεπιμαρτυροῦντας τὸν Θουκυδίδην καὶ τὰς περὶ οἰκισμοῦ τῆς Ῥώμης παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν περὶ τοῦ θείου ἰδέαν, ὡς τῶν μὲν θεοποιησάντων τὴν ἐν τῇ φύσει

βίαν, τῶν δὲ καὶ ἐκλαβόντων τὸν ἕνα καὶ μόνον Θεὸν, ᾧ ἐλάτρευσαν, ὡς Θεὸν φοβερὸν, βίαιον καὶ ἐκδικητικὸν, Θεὸν αἱμάτων καὶ οὐχὶ εἰρήνης. Ἐφ' ᾧ καὶ οἱ ἐν ἑκάστῃ φυλῇ πανουργότεροι κατώρθωσαν ἐμβαλεῖν ταῖς τῶν ἁπλουστέρων ὁμοφύλων ἰδέαις, ὅτι ἐν μυστικῇ ἦσαν πρὸς τὸν τοιοῦτον θεὸν ἐπικοινωνίᾳ καὶ ἠδύναντο ἱλαστηρίοις εὐχωλαῖς καὶ θυσίαις κάμψαι τὴν τούτου σκληρότητα.

Ἡ δ' ἀπὸ ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον τὸ κατ' ἀρχὰς περὶ συντηρήσεως διαμάχη μετεβλήθη ἐφεξῆς εἰς πόλεμον φυλῆς πρὸς φυλήν. Οἱ δὲ πλανήσαντες τὰ πλήθη καὶ εἰς ἑαυτοὺς ὡς μῦσται τῆς θεότητος τὴν πᾶσαν συγκεντρώσαντες ἐξουσίαν, ὡς οἱ Βραχμᾶνες τῆς Ἰνδικῆς, ἀφῆκαν ἀνεξίτηλα ἴχνη τῆς ἑαυτῶν πονηρίας ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, ἃς συνέγραψαν πρὸς διδασκαλίαν τῶν διαδόχων τοῦ ἱερατικοῦ αὐτῶν γένους.

Οὕτως οἱ νόμοι τοῦ Μανοῦ (Z, 107) παραγγέλλουσι τῷ προτιθεμένῳ ποιήσασθαι κατακτήσεις *πραγματεύεσθαι* πρὸς τοὺς ὑπεναντίους, *διαφθείρειν* δώροις καὶ *σπείρειν* εἰς μέσον τούτων διχονοίας. Ἐκ τούτων ἕκαστος πείθεται, ὅτι οὔτε τὸ *μακκιαβελλίζειν* νέον τί ἐστιν, οὔτε οἱ Ἰησουῖται πρῶτοι ἐδίδαξαν ὅτι *ὁ σκοπὸς ἁγιάζει τὰ μέσα*· ἑκάστοτε διὰ τῶν ἱερέων κατεδείχθη, ὅτι τῆς ψυχῆς ἡ ἐξαχρείωσις ἐν τοῖς ἱεροῖς τεμένεσι τῶν θεῶν πάντοτ' ἐτεκτάθη.

Ἡ κατὰ γένη διαίρεσις, ὡς συνέπεια τῆς κατακτήσεως, διέκρινε τοὺς κατακτητὰς ἀπὸ τῶν κατακτηθέντων, ἐπὶ κεφαλῆς ἀμφοτέρων στάντων τῶν ἱερέων. Οὕτως ἐν τῇ Ἰνδικῇ πρῶτοι τῇ τάξει οἱ *Βραχμᾶνες*, μετ' αὐτοὺς δὲ οἱ πολεμισταὶ *Κσατρυῖαι*, ἐφεξῆς οἱ ἄλλοι καὶ ἔσχατοι πάντων οἱ δουλωθέντες ἰθαγενεῖς *Παρίαι*· οὕτως ἐν Αἰγύπτῳ θεοκρατοῦσιν οἱ ἱερεῖς· οὕτως ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ οἱ Μάγοι, καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ. Κυρίως δ' εἰπεῖν οἱ Ἰουδαῖοι πρῶτοι ὁμογενὲς ἀπετέλεσαν ἔθνος ἰσοτελὲς καὶ ἰσόνομον, τῶν ἱερέων τιμαῖς μὲν ἐξαιρέτοις τιμηθέντων, οὐχὶ δὲ καὶ γένος εὐγενείᾳ προεξάρχον ἀποτελεσάντων.

Τοὺς ἐπήλυδας Ἰουδαίους ὁ τῆς Αἰγύπτου Φαραὼ Ῥαμεσσῆς ὁ Β' ἀπῴκισεν εἰς γῆν Γεσσὲν τὴν ὅμορον τῇ Ἀραβίᾳ καὶ τῇ Συρίᾳ, ὡς καλὸς πολιτικὸς ὑπολογίσας, ὅτι τὰ γειτνιάζοντα τῷ χωρίζοντι τοὺς Αἰγυπτίους ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ Σημιτικοῦ φύλου ἰσθμῷ φῦλα χάριν τῆς προσπειμένης αὐτοῖς ἐξ Ἀβραὰμ ὁμαίμονος, ἴσως δὲ τότε καὶ ὁμογλώσσου, γενεᾶς, ἥκιστα ἐπεχείρουν ἂν ἐπιδρομὰς κατὰ τῆς παρὰ τὸν Νεῖλον χώρας, ὡς ὀφείλοντα κατ' ἀνάγκην διελᾶσαι διὰ τῆς γῆς Γεσσὲν ἐπὶ βλάβῃ τῶν ταύτην καρπουμένων ὁμοφύλων.

Ὁπωσδήποτε ὅμως οἱ Ἑβραῖοι ἐδούλευον τοῖς Αἰγυπτίοις, μέγας δ' ἀνὴρ ἀληθῶς ἀνεδείχθη ὁ Μωϋσῆς ὡς ὁ πρῶτος ἐπιχειρήσας τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ παλιγγενεσίαν λαοῦ δούλου καὶ ἀσθενοῦς κατὰ δεσπότου ἀπηνοῦς καὶ ἰσχυροῦ. Τὸ ἔργον ἦν μέγα ἅμα δὲ καὶ ἄγαν δυσχερές, κατωρθώθη δὲ διὰ χρόνου καὶ μόχθου ἕνεκα τῆς ἐπιτυχοῦς ὑπὸ τοῦ ἡγέτου γενομένης ταυτίσεως τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος, ὡς καὶ τῇ ἐπικλήσει Θεοῦ ἰσχυροτάτου κατὰ τῆς τοῦ ὁποίου δυνάμεως ἠδυνάτουν ἀντεπεξελθεῖν αἱ στρατιαὶ τῶν Φαραώ.

Αὐτὸς ὁ ζηλότυπος Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἐνεφόρησεν ἐνθεομανοῦς ζήλου τοὺς Ἑβραίους, ἐστήριξε δὲ καὶ ὑπερτέρους ἀνέδειξε τῶν κατεχόντων τὴν γῆν Χαναὰν λαῶν, γῆν ἣν διὰ πίστεως εἶχον οἱ Ἑβραῖοι ὡς κεκληροδοτημένην αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

Τοῖς λόγοις τούτοις προσθετέον, ὅτι ἡ τῆς φυσικῆς ἱστορίας μελέτη ὀρθὴν ἀπέδειξε τὴν ὑπὸ τῶν παλαιτάτων ἱστορικῶν ἐξενεχθεῖσαν ῥῆσιν ὅτι *οἱ νομάδες ἐξ οἰκείας φύσεώς εἰσι κατακτηταί*· εἰς διηνεκῆ εὑρισκόμενοι οὗτοι πρὸς τὴν φύσιν πάλην ἰσχυρότεροι τοῖς σώμασι γίνονται καὶ καρτερικώτεροι πρὸς τοὺς πόνους.

Οὕτω καὶ μετὰ τοὺς Ἑβραίους εὑρίσκομεν ἐπικρατήσαντας τοὺς νομάδας Σκύθας, τοὺς τὴν Εὐρώπην καταλύσαντας πολυωνύμους ἐκ Βορρᾶ βαρβάρους, τοὺς ἐξ Ἀραβίας

ὑπὸ τὸν Μωάμεθ καὶ τοὺς τούτου διαδόχους ὁρμήσαντας, τοὺς ὑπὸ τὸν Γεγκὶς-Χὰν καὶ Τιμοὺρ-Λὰγγ Μογγόλους καὶ τοὺς ἄλλους.

Ἀλλὰ καὶ ἕτερον νόμον, οὐχ ἧττον ἀκαταγώνιςον, εὑρίσκομεν, ὅτι δηλαδὴ οἱ τοιοῦτοι νομάδες λαοὶ τοῦ νομαδικοῦ παυόμενοι βίου καὶ μονίμως που ἐγκαθιστάμενοι ἐν χρόνῳ βραχεῖ ἐκθηλύνονται καὶ ταχέως καταστρέφονται. Τὰ ὑπ' ὄψεσιν ἡμῶν τοῖς Τούρκοις συμβαίνοντα γνωρίζουσιν ἡμῖν ἐπαρκῶς τὰ κατὰ τὰς προϊστορικὰς ἐποχὰς συμβάντα ὡς καὶ τὰ εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους περὶ ὧν βραχεῖαν ποιεῖται μνείαν ἡ ἱστορία.

Σὺν τοῖς Ἰουδαίοις ἀναφαίνεται καὶ νέον τι ἐκπολιτιστικὸν δόγμα, ὃ ἐφεξῆς παρεδέχθη ὁ μωαμεθανισμὸς καὶ μετ' αὐτὸν ἐδείνωσεν ὁ δυτικὸς χριστιανισμός. Ἔστι δὲ τοῦτο τὸ *προσηλυτίζειν*.

Ὁ προσήλυτος, ἰδίως δ' ὁ τοῦ ἀνωτέρου βαθμοῦ, ὁ *προσήλυτος δικαιοσύνης* λεγόμενος, ἐθεωρεῖτο ὥς τις ἀνανεωθεὶς τὴν ψυχὴν, ἅτε καθαρθείσης ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας διὰ τῆς προσγενομένης αὐτῇ παλιγγενεσίας. Ἐξωμοιοῦτο οὗτος τῷ Ἰουδαίῳ ὡς πρὸς τὴν ἀστικὴν κατάστασιν, εἰ καὶ ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν ὑφίσταντό τινες διακρίσεις μέχρι δευτέρας ἢ καὶ τρίτης γενεᾶς.

Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἀρχὴ τοῦ προσηλυτισμοῦ προσβάλλει κυρίως τὴν τῆς ἐθνότητος. Οὕτω καὶ τὸ πρῶτον κήρυγμα τοῦ χριστιανισμοῦ ἦν, ὅτι ἐν αὐτῷ οὔτε περιτομὴ ἰσχύει οὔτε ἀκροβυστία ἀλλὰ καινὴ κτῆσις. Ἐν τοῖς πιστοῖς οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος.

Ὡς ὁ χριστιανισμὸς ὑπερέβαλε τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ ποίμνῃ τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐξ οἱασδήποτε καταγωγῆς συγχώνευσιν, οὕτω τὸ ἀπὸ Μωάμεθ κήρυγμα ὑπερηκόντισε τὸν χριστιανισμὸν, διότι οὐ μόνον φέρει, ὅτι ἐν Μωάμεθ οὐκ ἔνι Ἄραψ οὐδὲ Ἰνδὸς, οὐκ ἔνι Πέρσης οὐδὲ Σκύθης, ἀλλ' ἔτι πρὸς, οἱ ὁπηδοῦντες τῷ Μωά-

μεθ κέκληνται ἵνα καταβάλωσι τοὺς ἀπίστους καὶ τούτων δεσπόσωσιν ὅπως διὰ τῆς ῥομφαίας ἐξαναγκάσωσιν ἀποστῆναι τῶν πατρῴων καὶ προσηλυτισθῆναι, προσηλυτισθέντας δὲ κοινωνῆσαι τῶν ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ ὑπεσχημένων ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῖς πιστοῖς ἡδονῶν, ὡς καὶ τῶν ἐν τῷ παρόντι ἀπολαύσεων καὶ ἰσχύος.

Πλὴν καὶ τὸν Μωάμεθ ὑπερηκόντισεν ἡ τῶν τῆς Ῥώμης ποντιφήκων ὑπεροχή, καθόσον οἱ μὲν τοῦ προφήτου τῆς Ἀραβίας ὀπαδοὶ ἦσάν πως καὶ πρὸς τοὺς ἡττηθέντας ἐπειικεῖς, ἅτε φειδόμενοι τῆς τούτων ὑποταγῶν γενομένων ζωῆς, ὡς καὶ πρὸ τούτων φιλάνθρωποι ἦσαν οἱ πολέμου νόμοι τοῦ Μανοῦ, καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν Ἑβραίων πρὸς τοὺς λοιποὺς περιοίκους, ἐξαιρέσει τῶν Χαναναίων, ὧν τὴν τελείαν καταστροφὴν ἐπέταττεν ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως, οἱ δὲ ποντίφηκες τοῦ Βατικανοῦ ἐπεκήρυττον τοῖς ἀλλοδόξοις θάνατον εἰ μὴ συγκατετίθεντο δέξασθαι τὸ βάπτισμα καὶ προσκυνῆσαι τὸ σανδάλιον τῆς ὑπερφιάλου αὐτῶν ἀλαζονείας. Οἱ Δομινικανοὶ φράτορες ἐγένοντο τῆς παπικῆς τυραννίδος οἱ δήμιοι, αἱ δ' ὑπ' αὐτῶν ἐν Ἱσπανίᾳ ἀφθεῖσαι κατὰ τῶν Μαυριτανῶν πυραί, ὡς καὶ αἱ ἐν Ἀμερικῇ καὶ ὁπουδήποτ' ἀλλαχοῦ κατίσχυσαν, μαρτυρήσουσιν εἰς τὸν ἅπαντα αἰῶνα, ὅτι ἡ πασῶν τῶν ἄλλων θεοκρατιῶν χειρίστη ἦν ἡ τῶν αὐτοκαλουμένων τοπετηρητῶν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐλθόντος εἰς τὴν γῆν ἵνα φέρῃ τὴν εἰρήνην, τοῦ ἐνανθρωπήσαντος ἵνα κυρύξῃ ἐν ἀνθρώποις τὴν εὐδοκίαν, ἤτοι τὴν πρὸς ἀλλήλους εὔνοιαν.

§ 2.

Ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν μεταβαίνων ὁ συγγραφεὺς συναντᾷ κατὰ πρῶτον τοῖς Ἕλλησι. Γνώστης τῶν ἐν Ἕλλησι κρατούντων νομίμων καὶ τῶν τρόπων καθ' οὓς τὰς ἑαυτῶν διερρύθμισαν πολιτείας, διὰ μακρῶν ἐκτίθησι τὴν τούτων κατάστασιν καὶ τὰς ἐλλείψεις, ὧν ἕνεκεν ἐγένοντο ἕρμαιον τῆς φιλοδοξίας τῶν βασιλέων τῆς Μακεδο-

νίας, ἐφεξῆς δὲ τῆς πλεονεξίας τῶν τοὺς Μακεδόνας καταλυσάντων Ῥωμαίων.

Πλὴν ἀπονέμει τοῖς Ἕλλησι δικαιοσύνην ὁμολογῶν, ὅτι τὸ τούτων γένος πλέον ἢ ἅπαξ ἀνεκαίνισε τὸν κόσμον. «*Ἐν τῇ ἀρχαιότητι*, λέγει (σελ. 198), *ἀπηλευθέρωσε τὴν διάνοιαν ἀπὸ τοῦ κράτους τῶν θεολογικῶν δεσμῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐμυσταγώγησεν εἰς τὰς τέχνας, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν πολιτικὴν καὶ τὰς ἐπιστήμας· ὑπήγαγεν εἰς τὸν πολιτισμὸν αὐτῆς τὴν δουλώσασαν Ῥώμην*, καὶ καθ' Ὁράτιον

»Graecia capta ferum victorem cepit, et artes
»Intulit agresti Latio».

»*κατὰ τὸν Μέσον αἰῶνα ἀνεζωπύρησε τὴν δᾶδα τοῦ πνεύματος, καθ' ὃν χρόνον ὁ χριστιανὸς κόσμος ἔκυπτε τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν πνευματικὸν δεσποτισμὸν τῆς Ἐκκλησίας· ἐπὶ δὲ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους συνέτριψε τὰς ἁλύσεις τῆς δουλείας καὶ ἐδίδαξε τοὺς λαοὺς ἵνα τὸν πόλεμον κηρύξωσι κατὰ τῆς αὐθάδους διπλωματίας τοῦ θείου δικαίου*». Τελευταῖ δὲ τὸ δεύτερον τῶν ἀφορισθέντων τῇ Ἑλλάδι δύο μακρῶν κεφαλαίων προτρέπων τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, ἅπαξ ἀναγνωρίσαντας τὸ δίκαιον τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἐν τῷ ἱδρυθέντι ἐλευθέρῳ τούτων Κράτει συμπεριλάβωσι καὶ τοὺς ἄλλους ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἔτι στενάζοντας ἀδελφοὺς αὐτῶν, ὅπως μὴ καὶ αὖθις ὡς πρότερον θυσιάσωσι τὴν τούτων ἔφεσιν πρὸς ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς ἑσπερίας διπλωματίας πολιτικὴν τοῦ διατηρῆσαι τὴν Τουρκίαν ὡς Κράτος εὐρωπαϊκόν. Ἐθυσίασαν, προστίθησι, τὴν Κρήτην ἐν ἔτει 1869, μὴ ἀναιρέσωσι καὶ αὖθις τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου. «*Αἱ μείζονες τῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης ὀφείλουσι τηρεῖν τὰς πίστεις ὧν ὑπέγραψαν συνθηκῶν*» (σελ. 274). Καὶ ὅμως ἠθέτησαν αὐτάς!

Ἐν τοῖς περὶ Ἑλλάδος κεφαλαίοις ἐσημειώσαμεν ἁμαρ-

τάδας ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς τοῦ συγγραφέως πλείους ἢ κατὰ τὴν λοιπὴν συγγραφήν, κρίνομεν ὅμως περιττὸν ἐκθέσθαι ταύτας ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ ἐπιφυλαττόμενοι ἵνα ἐν ἐπιστολῇ ἀνακοινώσωμεν ταύτας σὺν ἄλλαις τισὶ πρὸς τὸν φίλον Πιεραντώνην, ὅπως, ἐὰν ἐγκρίνῃ, μεταρρυθμίσῃ ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει, τὰ καθ' ἡμᾶς ἡμαρτημένως ἐξενεχθέντα. Ἐνταῦθα περιοριζόμεθα ἀπονεῖμαι αὐτῷ χάριτας δι' ὅσα εὐμενῆ περὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἔγραψεν.

Ἡ πρὸς τὴν πάλαι καὶ νῦν Ἑλλάδα νεμηθεῖσα δικαιοσύνη κρατύνεται ἔτι μᾶλλον, ὅτι ὑπὸ Ἰταλοῦ συγγραφέως ἀπεδόθη, οὐχὶ ὀλιγώτερον ἡμῶν κατὰ τῆς ἀσεβείας τῆς τε πάλαι Ῥώμης καὶ τῆς παπικῆς πρὸς τὰ παραγγέλματα τοῦ διεθνοῦς δικαίου κατενεχθέντος. Οἱ Ἕλληνες ἔγνωσαν κατὰ τὸν συγγραφέα (σελ. 220—221) καὶ ἤσκησαν τὰ διεθνῆ νόμιμα, ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων συγγενὴς βία καὶ ἡ ἀνέκαθεν τάσις πρὸς τὴν παγκόσμιον μοναρχίαν ἐγένοντο κώλυμα τοῖς Ῥωμαίοις ὅπως ἐπιεικῶς τοῖς ξένοις προσενεχθῶσιν· αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀποδέχεται καὶ ὁ Mancini (la vita dei popoli nella umanità p. 176). Οὐδ' ἦν ἄλλως συμβῆναι πόλει Διὶ ληϊστῆρι (Jovi praedatori) ἐγειράσῃ ναὸν ἐντὸς τῶν ἱερῶν αὐτῆς τειχῶν· λαὸς δ' ὡς συνώνυμα ἔχων τὸν hostis (πολέμιον) καὶ τὸν pellegrinus (*ἀλλοδαπόν*), ἀποκαλῶν δὲ justum bellum (*δίκαιον πόλεμον*) οὐχὶ τὸν ἐφ' ὁσίᾳ αἰτίᾳ ἀλλὰ τὸν κατὰ τοὺς νομίμους τύπους ὑπὸ τῶν πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο εἰδικῶν fetiales κεκηρυγμένον, λαὸς τέλος τὰς συνθήκας ἀείποτε διαρρέψας (ὅρα πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα μνημονευόμενα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορικῇ προεισαγωγῇ [σελ. μζ—νγ] εἰς τὰ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ νόμιμα τῶν ἐθνῶν), ὥστ' ἀναγκάσασθαι τὸν Μοντέσκιον (esprit des lois XXI, 11) εἰπεῖν, ὅτι ἡ νίκη μόνη ἀπεφάσισεν εἰ μὲν δεῖ λέγειν fides punica (*Καρχηδονικὴ πίστις*), εἰ δ', ὅπερ καὶ ὀρθότερον, fides romana (*Ῥωμαίων πίστις*), ὅπερ καὶ ὁ Laurent καὶ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς (σελ. 324) ἐπανέλαβον.

Καὶ ὅμως ὁ λῃϊστὴρ Ζεὺς, ὁ πρὸς τὰ πλούτη τῶν ἐθνῶν καὶ τοὺς θεοὺς αὐτῶν ὡς αἰχμαλώτους ἀποκομίσας καὶ κατοικίσας ἐν τῷ Πανθέῳ τῆς Ῥώμης ὅπως ἐσαεὶ τῆς τύχης τῶν Ῥωμαίων προΐστανται, οὐδόλως ἀπεκώλυσε περιστῆναι τοὺς κοσμοκράτορας εἰς τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν, ὡς καὶ ὅτε ἡ παπικὴ Ῥώμη ἐξ ἁπάσης τῆς οἰκουμένης συνῆγεν εἰς τὰ βαλάντια τῶν Παπῶν τὸν ἀπὸ τῶν *ἀφέσεων* (indulgentiae) χρυσόν. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ τῇ Ἱσπανίᾳ, ἣν ἐπλούτιζεν ἡ τῶν Ἀράβων βιομηχανία, τούτων δ' ἐξωσθέντων ἡ πτωχεία ἐπεσκέφθη, μεθ' ὅλον τὸν ἐκ τῆς ἀνακαλυφθείσης Ἀμερικῆς εἰσρεύσαντα ἄργυρον καὶ χρυσόν.

Οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τῶν ναυμαχιῶν κατέστησαν κοσμοκράτορες, καὶ ὅμως ἀείποτε τὴν θάλασσαν ἀπεστράφησαν, ὡς καὶ τὰς τέχνας καὶ τὴν ἐμπορίαν, τοῦθ' ὅπερ ὥς τι κληροδότημα τῆς Ῥώμης μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς εὐγενεῖς τοῦ Μέσου αἰῶνος. Ταῦτα πάντα ἐλογίζοντο ὡς ἀσχολίαι τοῖς δούλοις μόνον ἐμπρέπουσαι, ὡς καὶ τὰ γράμματα κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Κικέρωνος (de fin. I, 1, de off. II, 1, acad. II, 2, Tusc. III, 3), ὃν ἐμέμφοντο ὅτι τὸ σοβαρὸν τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ ὑπεβίβαζε καὶ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀξιοπρέπειαν ἔπραττεν ὅτε σχολάζων κατ' ἀνάγκην ἀπὸ τῶν πολιτικῶν ἠσχολεῖτο περὶ τὴν φιλοσοφίαν. Οὕτω καὶ ἐν ἄλλῃ ἡμῶν μελέτῃ (τῇ περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος) παρέσχομεν τὰς πίστεις ἀποδείξαντες, ὅτι οὐδὲ ἓν τῶν ἐν Ῥώμῃ γεννηθέντων ὄνομα ἀνεγράφη ἐν τοῖς κλείσασι τὰ λατινικὰ γράμματα.

§ 3.

Φέρεταί τις παρὰ Γερμανοῖς παροιμία λέγουσα, ὅτι «*τὰ δένδρα κωλύουσι τὴν θέαν τοῦ δάσους*», ἡ παροιμία αὕτη ἔχει τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἐπὶ τῶν σπουδαζόντων ἓν μέρος τοῦ ἐπιστητοῦ ἄνευ τῆς γνώσεως τῶν ἄλλων τούτου κλάδων, μάλιστα δὲ τῆς φιλοσοφίας, ἥτις ἀληθῶς ἐστιν ἡ δᾷς ἢ ὡς βοηθῷ χρώμενοι δυνάμεθα διαφωτίσαι τὸν ὅλον

κύκλον τῶν γνώσεων καὶ πρὸς ἀλλήλας αὐτὰς συνδυάσει ὥστε συναγαγεῖν ἀσφαλέστερα πορίσματα.

Οὕτως ἡ περιέργεια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐξώθησεν αὐτοὺς εἰς τὰς μᾶλλον παραβόλους εἰκασίας, ἃς οἱ νεώτεροι ἀνεκαίνισαν καὶ εἰς συστήματα ἔτι παραβολώτερα ἀνήγαγον. Οἱ περὶ τὸν Ἔγελον ἀνεστήλωσαν τὰς πανθεϊστικὰς θεωρίας τοῦ Θαλοῦ καὶ τοῦ Ἡρακλείτου· ὁ Δαρβινισμὸς, τὸ ἐνιαῖον τῆς φύσεως δεχόμενος, ἔχει καὶ οὗτος τὰς ἑαυτοῦ ῥίζας ἐν τῇ ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ, ἐξελίχθη δὲ μέχρι τῶν γνωστῶν τερατολογιῶν, καὶ ὅμως ἔτι οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἀλλ' ἢ ἁπλῆ ὑπόθεσις οἵα ἦν καὶ τὸ πάλαι.

Ἀλλ' ἡμεῖς συντασσόμεθα τοῖς τὴν μὲν καταγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου, — εἰ μὲν ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου ζεύγους, εἰ δ' ἀπὸ πλειόνων, εἰ δὲ καὶ δι' ἐξέλιξιν τῶν ἀτελεστάτων πρὸς τὰ σχετικῶς ἐντελέστερα καὶ βαθμιαίως μέχρι τοῦ ἀνθρώπου,— ἀφιᾶσι τοῖς εἰδικῶς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένοις, ἀποδεχομένοις δὲ, ὅτι κἂν, εἴ ποτ' ἀποδειχθῇ, ὅπερ ἔχομεν ὡς λίαν ἀμφίβολον, ὅτι δεῖ καὶ τὸν ἄνθρωπον ὑπαγαγεῖν εἰς τὸ ἐνιαῖον τῆς ὅλης φύσεως, ἕξομεν καὶ τότε ἐξηγημένον μὲν τὸν ἄνθρωπον κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἄλυτον δὲ καὶ πάλιν καὶ περαιτέρω ἐρεύνης ἐπιδεόμενον τὸ πῶς πρὸς τοῖς *φυσικοῖς* νόμοις εὕρηται πεπροικισμένος δι' *ἠθικῶν*, εἰδικῶς καὶ κατ' ἀποκλεισμὸν παντὸς ἄλλου ὄντος αὐτῷ καὶ μόνῳ δεδομένων.

Ὁ πρῶτος τῶν ἠθικῶν τούτων νόμων ἡ *ἔναρθρός ἐστι φωνὴ*, ἣν λίαν προσφυῶς ὁ σοφὸς Μὰξ Μύλλερος ἀποκαλεῖ τὸν Ῥουβίκωνα ὃν οὐδὲν ἄλλο ζῶον δυνήσεταί ποτε διελθεῖν, ὁ δ' ἔναρθρος οὗτος λόγος ἡ ἐξωτερική ἐστιν ἐκδήλωσις τοῦ ἐν ἑκάστῳ ἡμῶν *ἔνδον λόγου*, τοῦ ἐν ἀδιαλείπτῳ ἐνεργείᾳ εὑρισκομένου ὡς ὀργάνου τῆς ψυχῆς, ἥτις διὰ τούτου σκέπτεται καὶ ἐνεργεῖ, ὡς πλατύτερον τὰ περὶ τοῦτον ἐξετάσομεν ἀναλύοντες τοῦ Βίκτ. Αἰγέρου τὸ περὶ τοῦ *λόγου* τούτου ἀξιόλογον ἔργον.

Ἕνεκα τῶν ἐξόχων τούτων καὶ μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ δε-

δομένων ἠθικῶν ἰδιοτήτων ἔχει οὗτος οἰκογένειαν, ἔθνος, πολιτισμόν, νόμους, τέχνας, ἐπιστήμας, θρησκείαν καὶ ἱστορίαν, ὧν οὐδ' ἴχνος ἐλάχιστον ἀνευρίσκομεν ἐν συμπάσῃ τῇ ἄλλῃ δημιουργίᾳ τῇ ἄλλως ἐπὶ πολλαῖς φυσικαῖς δυνάμεσιν ὑπερτέρᾳ τοῦ ἀνθρώπου.

Πρῶτος ὁ Σωκράτης ἐξήνεγκε τὴν ἰδέαν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀδελφότητος τῶν ἀνθρώπων, τὴν δὲ ἰδέαν ταύτην, ἥτις μόλις ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἄρχεται ἀνελισσομένη κατὰ τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἔννοιαν, μὴ καλῶς ἀντιληφθέντες οἱ τοῦ Σωκράτους διακούσαντες, οἱ μὲν, εἰς τὸ ἄκρον ἐξωθήσαντες, παρήγαγον ποιάν τινα θεωρίαν κοσμοπολιτικὴν καταγαγοῦσαν αὐτοὺς εἰς τὸν κυνισμὸν καὶ ἐν τῇ γενικῇ ἀδιαφορίᾳ καταπνίξασαν τὴν περὶ τῆς πατρίδος ἰδέαν· οἱ δὲ, ἐν οἷς καὶ ὁ Πλάτων, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ προσώπου ὡς πολίτου συνεχώνευσαν ἐν τῇ προσωπικότητι τῆς πολιτείας. Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἐν τῇ περιβοήτῳ τοῦ Πλάτωνος *Ἀτλαντίδι* εὑρίσκεται ἐν σπέρματι τὸ σύστημα τῆς παγκοσμίου ὁμοσπονδίας ὡς συνέπεια τῆς θεωρίας ἣν ἐν τῇ *Πολιτείᾳ* αὐτοῦ ἀνέπτυξεν, ὅτι δεῖ τὰς πολιτείας, ἅτε καθεστηκυίας ἐπὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης, διάγειν ἐν εἰρήνῃ πρὸς ἀλλήλας.

Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ Πλάτωνος ὁ Περικλῆς (ὡς ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Περικλέους § ΙΖ ἀναφέρει) βουλὴν ἔθετο ὅπως τοὺς ἐν Ἕλλησι πολέμους καταλύσῃ· ἐφ' ᾧ προὔτεινε τοῖς Ἀθηναίοις, οὗτοι δ' ὁμογνωμόνως ἐψηφίσαντο, ὅπως πάντες Ἕλληνες ὁποιδήποτε τῆς Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀσίας οἰκοῦντες πέμψωσιν εἰς Ἀθήνας τοὺς βουλευσομένους περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων· οὐδὲν ὅμως ἐπράχθη, ἅτε τῶν Λακεδαιμονίων ὑπεναντιωθέντων. Ὁ αὐτὸς δὲ Πλούταρχος, ἐν τῷ περὶ Ἀλεξάνδρου τύχης ἢ ἀρετῆς, λέγει, ὅτι προσωτέρω προβὰς ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου ἐν νῷ ἔσχε συνδέσαι ἅπαντας ἀνθρώπους ἐν μεγάλῃ τινὶ ἑνότητι τεθεμελιωμένῃ ἐπὶ τῆς κοινότητος τῶν συμφερόντων καὶ τῶν ἠθῶν ἵνα ἐπιτευχθῇ ἡ τοῦ καθόλου σύμπνοια καὶ ἁρμο-

νία. Ὁ δὲ Πολύβιος ἀπὸ τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας συνήγαγε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐν ταῖς πολιτείαις ἰσορροπίας. Τέλος ὁ Κικέρων τὴν ἐν τοῖς στωϊκοῖς δόγμασι θεωρίαν τῆς ἀδελφότητος τῶν ἀνθρώπων συνεπέρανεν ἐν τοῖς ἑξῆς λόγοις: «Natura propensi sumus ad diligendos homines; «quod fundamentum juris est» (de legg. I, 15).

Ὀρθὴ ἰδέα ἅπαξ ἐξενεχθεῖσα γίνεται κτῆμα τῆς ἀνθρωπότητος, πρὶν ὅμως ἢ εἰς τὴν κατ' ἀλήθειαν ἐφαρμογὴν αὐτῆς καταντήσῃ διὰ πολλῶν τρυμαλιῶν διέρχεται. Οὕτως ἐπ' αὐτῆς ἐστηρίχθησαν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τὴν παγκόσμιον μοναρχίαν τείνοντες· οὕτως αὐτὴν ἐξεμεταλλεύθησαν οἵ τε Πάπαι καὶ οἱ τῆς Δύσεως αὐτοκράτορες· οὗτοι μέν, εἰ καὶ Γερμανοὶ τὸ γένος, τὴν διαδοχὴν τῶν τῆς Ῥώμης αὐτοκρατόρων ἀντιποιούμενοι, οἱ δὲ Πάπαι ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Χριστοῦ «*Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν*,—οὓς καὶ δεκαπήχεσι γράμμασιν ἔχουσιν ἔτι καὶ νῦν ἀναγεγραμμένους εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ θόλου τοῦ ἐπὶ τοῦ Βατικανοῦ ναοῦ,—εὑρίσκουσι τὸ ἀπὸ Θεοῦ δῆθεν δεδομένον αὐτοῖς ἔνταλμα ἵνα ὑπὸ τὴν ποιμενικὴν αὐτῶν ῥάβδον τὴν οἰκουμένην ἅπασαν εὐθύνωσιν. Οἱ λόγοι οὗτοι ἐγένοντο τοῖς Πάπαις περίαπτον ὡς τοῖς Ῥωμαίοις τὰ διαβόητα τοῦ Οὐιργιλίου:

«Tu regere imperio populos, Romane, memento».

Ὡς ἡ πάλαι Ῥώμη ἐχρήσατο ταῖς στρατιωτικαῖς ἀποικίαις πρὸς συνοχὴν τῶν λαῶν εἰς τὴν ἑαυτῆς δουλείαν, οὕτως ἡ Παπωσύνη ἀπῴκισεν ἑκασταχοῦ τὰ πολυσχιδῆ καὶ πολύμορφα μοναστικὰ αὐτῆς τάγματα ἐν τοῖς μοναστηρίοις, ἅπερ ἀπέβησαν ἀληθεῖς ἐπάλξεις, ἀφ' ὧν ἀντὶ βελῶν καὶ πυρίτιδος ἐξηκόντιζεν ἀναθέματα καὶ interdicta πεφρυγμένα ἐν τῷ πυρὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως καὶ διὰ τοῦτο φοβερώτερα εἰς τὰ πνεύματα τὰ διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν ῥασοφόρων μοναχῶν ὑπὸ τῆς δεισιδαιμονίας κατειλημμένα. Ὡς οἱ τὸν ὄχλον τῆς πάλαι Ῥώμης *ἄρτῳ καὶ θεά-*

πασι (pane et circensis) κατεδημαγώγουν, οὕτως ἡ νεωτέρα Ῥώμη ἀπὸ τοῦ ἁπλέτου πλούτου, ὃν συνήγαγε κηρύττουσα τὴν κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς χιλιετηρίδος ἀπὸ Χριστοῦ καταστροφὴν τοῦ κόσμου,—ὡσεὶ αὐτὴ καὶ μόνη ἔμελλε περισωθῆναι,—ἤνοιγε τῶν μονῶν τὰς πύλας πρὸς τοὺς ἐγκατελελειμμένους, κατέγραφεν ἐν ταῖς τάξεσιν αὐτῆς τοὺς δοξομανεῖς, τοῖς πτωχοῖς ἐδίδου ἄρτον, τοῖς πλουσίοις τιμὰς, εἰς ἁπάντων δὲ τὰ ὄμματα τὰς θεατρικὰς πομπὰς τῆς ἐκκλησίας ἐξετύλισσεν.

Μακρὸς ὑπῆρξεν ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο ἀντιπάλων, ἀλλ' ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τούτῳ αἱ δυνάμεις ἑκατέρου κατεβλήθησαν. Ἡττήθησαν καὶ ἐταπεινώθησαν οἱ Χοχενστάουφεν, τούτων ὁ τελευταῖος ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος κατέστρεψε τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἰλδεβράνδοι καὶ οἱ Ἰννοκέντιοι ἐξέλιπον, ὁ δὲ ἀποπειραθεὶς ἵνα ἐκείνους ἀπομιμηθῇ Βονιφάτιος ὁ Η' ἐρραπίσθη. Αἱ σταυροφορίαι ἔδωκαν γένεσιν εἰς τὰς ἀνὰ τὴν ἤπειρον Εὐρώπην Κοινότητας, παρέσχον δ' ἀφορμὴν ταῖς παραλίοις πόλεσι τῆς Βενετίας, τῆς Γενούης, τῆς Πίσης, τῆς Ἀμάλφης καὶ ἄλλαις ὅπως τὴν ναυτικὴν αὐτῶν δύναμιν ἀναπτύξωσι καὶ τὴν ἐμπορίαν περιποιηθῶσιν, ὡς αἱ μεσόγειοι τὴν ἑαυτῶν βιομηχανίαν προήγαγον. Αἱ λομβαρδικαὶ Κοινότητες νικήσασαι τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερῖκον τὸν Πυρρὸν ἐν Λεγνάνῳ τὴν 29 Μαΐου 1176 κατέδειξαν εἰς τοὺς ἐκπεπληγμένους τῶν πάντων ὀφθαλμοὺς τὴν ἀληθῆ ἀξίαν τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου.

Τοὺς Σικελικοὺς ἑσπερινοὺς, εἰ μὲν ἐξετάσωμεν τούτους ὑπὸ τὸν φακὸν τοῦ καθ' ἡμᾶς πολιτισμοῦ καὶ τῆς ὑπὸ τὰς τούτου ἀρχὰς ἠθικῆς, πάντως βαρεῖαν ὀφείλομεν ἐξενεγκεῖν κατ' αὐτῶν τὴν καταδίκην, εἰ δ' ὅμως θεωρήσωμεν αὐτοὺς ὡς τὴν πρώτην ἐξέγερσιν ἐθνότητος ὑπὸ βαρεῖαν στεναζούσης κατάκτησιν, πάντως ἀμνηστεύσομεν αὐτούς.

Ἡ παπωσύνη ἀπὸ τῆς Ῥώμης εἰς Ἀβιγνώνην τῆς Γαλλίας μεταστήσασα τὴν ἑαυτῆς ἕδραν ὑποχείριος τοῖς βασιλεῦσι τῆς Γαλλίας ἐγένετο, οὗτοι δ', ὡς ἦν ἐπόμενον,

ἀνηγόρευον εἰς ποντίφηκας τοὺς ἐκ τῶν ὁμοεθνῶν μᾶλλον πρὸς αὐτοὺς ἀφωσιωμένους· οὕτω σὺν Μαρτίνῳ τοῦ Δ' τῇ ἐκλογῇ, γενομένῃ τὴν 22 Φεβρουαρίου 1282, ἡ κατωνύνη τέλεον ἀπόλλυσι τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς.

Οἱ Γάλλοι ὑποχείριον τὸν Πάπαν ἔχοντες καὶ διὰ Καρόλου τοῦ ἐξ Ἀνδεγαυίας μεγάλου μέρους τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας κύριοι γενόμενοι αὐθαδέστερον πρὸς τοὺς ὑπηκόους προσεφέροντο. Οὕτως ἔν τινι γαμηλίῳ πομπῇ τοῦ ἐκ τῶν Γαλατῶν Δροέτου τὴν χεῖρα εἰς τὸ στῆθος τῆς νύμφης χώσαντος προσεβλήθησαν οἱ Σικελοί, ὡς δι' ὅμοιόν τι παρὰ τῶν Πεισιστρατιδῶν οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς κατὰ τῶν Ταρκυνίων διὰ τὴν Λουκρητίαν καὶ κατὰ τῶν Δεκάνδρων διὰ τὴν Βιργινίαν ἐπανέστησαν πρὸ αὐτῶν οἱ Ῥωμαῖοι.

Ἡ ἔκπτωσις τῆς θεοκρατίας συμπίπτει οὕτω πρὸς τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἐθνοτήτων, ἥτις, σὺν τῇ χειραφετήσει τῶν Κοινοτήτων, ἡ πρώτη ἐστὶν ἠὼς τῆς ἐπιτελλούσης νεωτέρας ἐλευθερίας, μάλιστα δ' ἐὰν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι περὶ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν χρόνους ἤρξατο ἐν Ἀγγλίᾳ διαμορφοῦσθαι, ἀπὸ τῶν ἐγχωριαζουσῶν τῇ τῶν Βρεταννῶν νήσῳ περιστάσεων, τὸ κατὰ σύνταγμα πολιτεύεσθαι.

Ὁ τρισκαιδέκατος οὕτως αἰὼν σπουδαίαν κατέχει ἐν τῇ καθόλου τῆς ἀνθρωπότητος ἱστορίᾳ θέσιν.

Καὶ παρῆλθον μὲν ἓξ ὅλοι ἕκτοτε αἰῶνες ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐλευθερίας, οὐχ εὑρήσομεν ὅμως τὸν χρόνον ἄγαν μακρὸν εἴ ποτ' ἀναλογισθῶμεν οἷον ἐπεκράτει τότε χάος μετὰ τὴν ἐπὶ ὀκτὼ καὶ πλέον αἰῶνας κατακλύσασαν τὰ πάντα βαρβαρότητα. Τιμαριοῦχοι ἦσαν ἑκασταχοῦ ἐν ἀπροσίτοις πύργοις διαιτώμενοι καὶ σιδηρόφρακτοι περιπολοῦντες, ἐξ οὗ πόλεμοι διηνεκεῖς κ[illegible]σεις, διότι τὸ λῃΐζεσθαι καὶ τότε, ὡς καὶ κατὰ τοὺ[illegible]ς τῆς Ἑλλάδος χρόνους, οὐ μόνον αἰσχύνην οὐκ ἀ[illegible]λλ' ἐφερέ τι καὶ δόξης μᾶλλον, ὡς [illegible]λαι [illegible]ουκυδίδης. Εἰς πολυπληθεῖς κατηγο[illegible]τν κ[illegible]μένα τὰ πλήθη οὐ μόνον [illegible] πρὸς τ[illegible]ρου[illegible]αὶ ὡς πρὸς αὐτοὺς τοὺς[illegible]

λους. Οἱ αὐτοκράτορες διετείνοντο, ὅτι ὁ ποντιφηκικὸς θρόνος ἦν τιμάριον τῆς αὐτοκρατορίας, ἐξ ὑπαμοιβῆς δ' οἱ Πάπαι ἠξίουν ὅτι τὸ στέμμα τῶν Καισάρων ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τῆς παπωσύνης. Ὑπῆρχον ὑποτελεῖς τιμαριῶται κατὰ δύναμιν τοῦ ἑαυτῶν κυριάρχου ὑπέρτεροι· οἱ δὲ τῆς Ἀραγωνίας εὐγενεῖς τὸ στέμμα δίδοντες τῷ βασιλεῖ ἐξιφούλκουν ὑποσχόμενοι ὑπακοῦσαι μὲν αὐτῷ ἐφόσον οὗτος ἤθελεν ὑπακούει τοῖς ὑπ' αὐτῶν τεθεσπισμένοις· ἄλλως δὲ, οὔ. Τὸ σκοτεινὸν πνεῦμα τοῦ μοναχισμοῦ ὡς ἀληθὴς δαίμων τῆς ἀβύσσου ἐφίπτατο πανταχοῦ συνταράττον τὰ πάντα, ὅπως δὲ κρίνωμεν ἡλίκον ἐπέδρα τότε, ἀρκεῖ ἵνα ῥίψωμεν καὶ νῦν ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν σκοτείων αὐτοῦ ἐνεργειῶν ἐπὶ τῶν πνευμάτων τῶν δεισιδαιμόνων ἐκείνων ὅσοι πρὸς τὸ ἀπαστράπτον φῶς τῆς φιλοσοφίας καμμύουσιν ἔτι τοὺς ὀφθαλμούς.

Ὁμολογητέον ὅμως, ὅτι ἐκ τῆς μακρᾶς ταύτης πάλης τῶν δύο ἀντιθέτων δυνάμεων προῆλθεν ὁ νεώτερος πολιτισμός. Εἴ ποτε ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ἐγκαθίδρυεν ἐν ἑαυτῇ τὴν ἱερατικὴν ἰσχὺν ὡς ἡ πάλαι Αἴγυπτος καὶ ἡ Ἰνδική, ἀδύνατον ἀπέβαινεν ἂν αὐτῇ τὸ προβῆναι εἰς ἣν ἐξήρθη δόξαν διὰ τοῦ ἐλευθέρου ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ μείναντος πνεύματος αὐτῆς. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει ὑπὸ τὰ ὄμματα ἡμῶν τῇ Τουρκίᾳ, περὶ ἧς πάντοτε εἴπομεν, ὅτι ἀδύνατον ἔσται αὐτῇ ὁδεῦσαι ἐν τῷ πολιτισμῷ διὰ τὸ συνέχεσθαι αὐτὴν ταῖς ἱεροκρατικαῖς τοῦ Κορανίου πέδαις.

Ἀγνοοῦμεν τίς ὁ ὑπαγορεύσας τῷ νῦν Σουλτάνῳ Χαμίτῃ ὅπως ἐν τῷ μωαμεθανισμῷ ἐπαναλάβῃ τὸ ἔργον Γρηγορίου Ζ' τοῦ Ἱλδεβράνδου, ἤτοι ὡς οὗτος ἐπεχείρησεν ὑποτάξασθαι ἑαυτῷ πάντας τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας, οὕτω καὶ ἐκεῖνον, τὸν Σουλτάνον, ὑπὸ ἑαυτὸν Καλίφην συνδέσαι ἅπαντα τὰ μουσουλμανικὰ φῦλα. Ἀγνοεῖ ὅμως, ὅτι ἡ φλογίνη ῥομφαία τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, πιθανὸν δὲ καὶ αἱ μάστιγες τῆς Ῥωσσίας καὶ Περσίας ἐκδιώξουσιν αὐτὸν τοῦ παραδείσου εἰς ὃν πειρᾶται εἰσελθεῖν; Διέλαθεν

ἄρά γε τὸν ὑποβολέα τῆς ἰδέας τοῦ πανισλαμισμοῦ, ὅτι ὁ Ἰλδεβράνδος ἔκπτωτος τοῦ θρόνου καὶ φυγὰς ἀπὸ Ῥώμης ἠττημένος καὶ κατησχυμένος οἰκτρῶς ὑπὸ μίσους καὶ ὀργῆς κατέστρεψε τὸν βίον ἔρημος ἐν Σαλέρνῳ ; Εἰ δὲ τυχὸν ὑποβολεύς ἐστιν ὁ Πομερανὸς Μάγος ὀνειροπολῶν τὴν παγκόσμιον μοναρχίαν ὑπὲρ ἐκείνου ὃν ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν Βερσαλιῶν ἐνέδυσε τὴν αὐτοκρατορικὴν χλαμύδα, μεγάλως σφάλλεται, διότι ἄλλοῖοι οἱ χρόνοι, ἄλλαι δ' αἱ περιστάσεις, ὁ δ' ἀντιγράφων ἐν πράξεσι τὴν ἱστορίαν κινδυνεύει ἐλεγχθῆναι ἀδέξιος ἀντιγραφεὺς μεγάλων πινάκων ἀνηρτημένων εἰς τὴν πάντων θέαν πρὸς θαυμασμὸν ἁπλῶς, οὐχὶ δὲ καὶ πρὸς ἀπομίμησιν.

§ 4.

Μία καὶ μόνη ἡ ἀληθής ἐστι θεωρία ὡς ἐπ' αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐστηριγμένη, ἡ ἀνακήρυξις δηλονότι ἀνθρώπων ἁπάντων ὡς ἀδελφῶν, διακεκριμένων δ' εἰς πολιτείας κατ' ἐθνότητας, γνώρισμα δὲ τῆς ἐθνότητος εἶναι τὴν γλῶσσαν, *ἥτις ἐστὶ τὸ ἔθνος* κατὰ Fichte.

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου περιστάντος ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἡ καύχησις, ὅτι ἅμ' ἀναβάντες τὴν ἕδραν τοῦ δημοσίου δικαίου ἐν ἔτει 1846 πρῶτοι ἀνεστηλώσαμεν τὸ κήρυγμα τῆς κατ' ἐθνότητας διακρίσεως τῶν πολιτειῶν. Ἦν δὲ καὶ φυσικώτατον πρᾶγμα τὸ γενικεῦσαι τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν Συνελεύσεων τὴν φωνήν. Αὗται εἶπον «*πάντες οἱ εἰς Χρι»στὸν πιστεύοντες καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φωνὴν πάτριον ἔ»χοντες Ἕλληνές εἰσιν*», ἡμεῖς δὲ ὡς Ἕλληνας ὁμολογοῦμεν πάντας ὅσοι τὴν ἑλλάδα φωνὴν γνώρισμα ἔχουσιν ἀδιακρίτως τοῦ δόγματος ὃ πρεσβεύουσιν.

Ἔκτοτε τὸ δόγμα ἐγενικεύθη, τοῦτο δ' ὡς σύνθημα λαβοῦσα ἡ Ἰταλία ἐνοποιήθη, ὑπὲρ τούτου δὲ συνταράττεται ἡ Ἰρλανδία, δι' αὐτοῦ καὶ ἡ Ἑλλὰς εἰς ἑαυτὴν περιέλαβε τὴν Ἑπτάνησον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ μικρὸν τῆς Ἠ-

πείρου μέρος, πάντως δὲ προσλήψεται καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἑλληνικόν, εἴτε νήσοις τοῦτο πλέει ἐπὶ τῶν ὑδάτων, κατὰ τὴν γλαφυρὰν τοῦ Κικέρωνος ἔκφρασιν (de Rep. II, 4), εἴτε τὰ παράλια τῶν γειτνιαζουσῶν δύο ἠπείρων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἑλληνιστὶ φθεγγόμενον οἰκεῖ.

Ἔστι δὲ καὶ ἔσται ὡς μόνη ἀσφαλὴς ἡ κατ' ἐθνότητας τοιαύτας διάκρισις, ἅτ' ἐκλειπούσης οὕτω πάσης ἀντιζηλίας ἐξωτερικῆς, παντὸς γογγυσμοῦ ἐσωτερικοῦ, ὡς καὶ πάσης ἐμφυλίου διαστάσεως. Παύσουσι τότε οἱ φοβεροὶ ἐξοπλισμοὶ οἱ εἰς ἀγόνους δαπάνας ὑποβάλλοντες τὰς πολιτείας, οἱ τοὺς ἱδρῶτας τῶν λαῶν ἀπορροφῶντες καὶ μυριάδας μυριάδων ὅλας ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς ἀποσπῶντες πρὸς ἀπρόσοδον σιδηροφορίαν.

Ὁ ἀτμὸς καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐν βραχεῖ ἀνεμόρφωσαν τὰς κοινωνίας, αὔριον δ' ἴσως ἡ ἀεροπορία ἐξαλείψει τοὺς φραγμοὺς τῶν ὁρίων. Ἡ ἐπιμιξία τῶν λαῶν, τὰς ὁσημέραι αὐξανούσας σχέσεις πολλαπλασιάζουσα, συντελεῖ εἰς τὴν κατάπνιξιν τῶν ἀντιπαθειῶν ἃς μέχρι τοῦδε πρὸς ἀλλήλους ἀλόγως διέτρεφον.

Τῇ προόδῳ καὶ ἀναπτύξει τοῦ διεθνοῦς δικαίου συμπροάγεται καὶ τελειοποιεῖται τό τ' ἐσωτερικὸν δημόσιον δίκαιον καὶ ἡ περὶ τὰ καθέκαστα ἐσωτερικὴ νομοθεσία ἑκάστης πολιτείας, οἱ δὲ καὶ παντελῶς ἀρνούμενοι τὴν ὕπαρξιν διεθνοῦς δικαίου εἰς τὴν πλάνην ταύτην καταγονται ἐκ τοῦ ὅτι συγχέουσι τὸ δίκαιον πρὸς τὸν νόμον, εἰ καὶ πρὸ εἴκοσι καὶ ἐπέκεινα αἰώνων ὁ Σωκράτης τὸ ὑπαρκτὸν τῶν ἀγράφων νόμων, ἤτοι αὐτὸ τὸ καθ' ἑαυτὸ δίκαιον, κατέδειξε καὶ τορῶς τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἁπλῶς νομίμου διέστειλε. Τὸ δίκαιόν ἐστιν αὐθύπαρκτον, τὸ δὲ νόμιμον γένεσιν ἔχει τὴν θέλησιν τοῦ νομοθέτου, ὅθεν δὴ οὐ σπανίως πρὸς τὸ δίκαιον ἀντιστρατεύεται.

Ὁ σήμερον περὶ τῶν πολιτειῶν τὴν κατάστασιν ἀσχολούμενος ὀφείλει μὴ διασπᾷν τὸν ἐναρμόνιον δεσμὸν τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ θετικοῦ δικαίου, διότι

τοῦτο μὲν, δείκνυει οἷόν ἐστι τὸ βουλήσει νομοθετικῇ τῆς πολιτείας δίκαιον· ἡ δ' ἱστορία, οἵαν τὸ δίκαιον ἔσχε μορφὴν ἐν ἑκάστῃ πολιτείᾳ, πρὸς ἀμφότερα δ', ἡ φιλοσοφία διάτυποῖ οἷα δεῖ ἀναγράφεσθαι ὡς δίκαιον.

Φραγκίσκος Βάκων ὁ πάνυ πρὸ δύο καὶ ἡμίσεως αἰῶνος δι' εὐχῆς εἶχεν ὅπως τῇ ἀπὸ κοινοῦ ἐργασίᾳ φιλοσόφων τε καὶ νομοδιδασκάλων διαπλασθῇ ἡ περὶ τὸ καθόλου δίκαιον ἐπιστήμη (de augm. scient. VIII, 3). Τὴν πραγμάτωσιν τῆς εὐχῆς τοῦ Βάκωνος ἐπ' ἐσχάτων ἐπεχείρησαν τρεῖς μὲν πεφωτισμέναι Κυβερνήσεις συστήσασαι Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν,—πρώτη ἡ Γαλλία τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1832 ὡς μίαν τῶν πέντε Ἀκαδημιῶν ἐξ ὧν συγκροτεῖται τὸ Institut de France, δευτέρα δ' ἡ Βελγικὴ τὴν 1 Δεκεμβρίου 1845, ὡς μέρος τοῦ τμήματος τῶν Γραμμάτων, καὶ τρίτη ἡ Ἱσπανία τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1857 αὐτοτελῆ, καθ' ἃ καὶ ἐν Γαλλίᾳ· οὐδαμοῦ δ' ἀλλαχοῦ ἄχρι τοῦ νῦν συνέστησαν ὅμοιαι, ἅτε τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν δεομένων πρὸς τὴν ἑαυτῶν μελέτην μείζονος ἐλευθερίας ἢ ὅσον οἱ ἄλλοι τῶν γραμμάτων κλάδοι, ἐφ' ᾧ καὶ δυσπίστως πως πρὸς ταύτας διάκεινται οἱ τὴν ἀπολυταρχίαν πρὸ ὀλίγου κατ' ἐπιφάνειαν μᾶλλον ἀποθέμενοι Ἡγεμόνες,—οἱ δ' ἐπὶ φιλοσοφίᾳ καὶ γνώσει τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἐν τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ προέχοντες οἴκοθεν ἀποτελέσαντες ἐν ἔτει 1873 τὴν *Διεθνῆ Ἀκαδημίαν* ἐκ πεντήκοντα μὲν καὶ οὐχὶ πλέον τακτικῶν μελῶν, τῶν τὰ πρῶτα παρ' ἑκάστῳ ἔθνει ἐν τῇ ἐπιστήμῃ φερόντων, ἐξ ἀπροσδιορίστου δ' ἀριθμοῦ παρεδρευόντων δοκίμων ἑταίρων εἰς προαγωγὴν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὅπως καταστῇ αὕτη τὸ ὄργανον τῆς διαδόσεως τῶν γενικῶν τῆς ἐπιστήμης κανόνων καὶ συντελέσῃ, παρέχουσα τὴν ἑαυτῆς συνδρομὴν, εἰς διατήρησιν τῆς εἰρήνης προλεαίνουσα τὰ διεθνῆ ζητήματα καὶ προκαλοῦσα τὰ ἔθνη πρὸς τὴν διὰ διαιτησίας λύσιν τῶν πρὸς ἄλληλα διενέξεων, βαθμηδὸν καταργουμένης οὕτω τῆς διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων διαλύ-

σεως, ἥτις οὐ σπανίως ἀντὶ τοῦ διαλῦσαι ἐπαυξάνει τὰς εἰς τὸ μέλλον ἀφορμὰς τοῦ πολέμου.

Εἰ καὶ ὀλιγίστας ἐκ τῶν πολλῶν σκέψεων ἃς διήγειρεν ἐν ἡμῖν ἡ τοῦ συναδέλφου Πιεραντώνη συγγραφὴ ἐξέθημεν ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ, οὐδὲν ἧττον κατὰ πολὺ ἐξέθημεν τῶν ὁρίων τῆς βιβλιοκρισίας. Ἐν ὀκτακοσίαις περίπου σελίσιν ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τοῦ σκότους τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τοῦ τεσσαρακαιδεκάτου αἰῶνος κατ' ἴχνος ἠκολούθησε τὴν γένεσιν καὶ πρόοδον τοῦ διεθνοῦς δικαίου, εἰ δὲ καὶ τηλικαύτῃ πανδαισίᾳ εἱστίασεν ἡμᾶς διὰ τοῦ πρώτου τόμου, ὁποίαν ἄρα ἑτοιμάζει ἡμῖν ἐν τοῖς ἐφεξῆς δυσὶν, ὅτε ἱστορήσει τὰ ἐν τοῖς ἐγγυτέροις ἡμῖν καὶ διὰ τοῦτο φωτεινοτέροις χρόνοις τελεσθέντα;

Β.

§. 1.

Ὁ δὲ Θώνισσεν ἐκ τῶν διασήμων μελῶν τῆς Βελγικῆς Ἀκαδημίας, ἑταῖρος δὲ τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν τῆς Ἱσπανίας, παντοῖα ἱστορικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ συνέγραψε, μάλιστα δὲ περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἠσχολήθη, οὕτω δὲ πλεῖστα ὅσα τέως σκοτεινὰ διεφώτισεν. Ὁ ποινικὸς ὀργανισμὸς τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἰνδικῆς ἔτυχον ἐν αὐτῷ πρὸς τῷ ὑπομονητικῷ ἐρχαιοδίφῃ τοῦ ἄκρου ἐπιστήμονος· δι' αὐτοῦ ἡ ποιγικὴ τῶν Ἑβραίων νομοθεσία ἀκριβέστερον ἐγνώσθη· τὸ ἀκριβέστατον τῶν ἔχρι τοῦ νῦν ἱστόρημα περὶ τῶν ποινικῶν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν αὐτῆς χρόνων καὶ ἐφεξῆς, ἰδίως δὲ τὸ Ἀθήνησι ποινικὸν δίκαιον, ἔσχον ἐν τῷ Θώνισσεν τὸν σοφώτατον ἑρμηνευτήν. Αὐτῷ ὀφείλομεν τὴν τρίτομον ἱστορίαν τῆς βασιλείας τοῦ ἀειμνήστου βα-

σιλέως Λεοπόλδου τοῦ εὐτυχίσαντος τὴν Βελγικὴν εὐτελοῦς δ' ἕνεκα ῥαδιουργίας ἀναγκασθέντος παραιτηθῆναι τοῦ ἑλληνικοῦ στέμματος· αὐτῷ δὲ καὶ διὰ τὸ ἀξιόλογον ἐγχειρίδιον τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου τῆς Βελγικῆς, διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς Βελγικῆς Ἀκαδημίας, ὡς καὶ διὰ πλείστας ἄλλας πραγματείας πολλαὶ ὁμολογοῦνται χάριτες.

Ἀκαταγώνιστος ὁ ἀνὴρ ὑπὸ τῶν μόχθων· εἰς πάντα ἐπαρκεῖ. Καθηγητὴς ἐν Λεοδίῳ, Βουλευτὴς ἐν Βρυξέλλαις. Τὴν πρωΐαν διδάσκει ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἐπιβὰς τοῦ σιδηροδρόμου κατέρχεται εἰς τὸ Βουλευτήριον τῶν Βρυξελλῶν, περατωθείσης τῆς συνεδριάσεως ἐπιστρέφει εἰς Λεόδιον καὶ τὴν ἑσπέραν μέχρι μέσας νύκτας καλλιεργεῖ τὴν φίλην αὐτῷ ἐπιστήμην. Τοῦτον κύριον μέλος, τοῦτον δὲ καὶ εἰσηγητὴν ἔταξεν ἡ Βουλὴ τῆς Βελγικῆς τοῦ ἐπεξεργαζομένου ὑπ' αὐτῆς νέου τῆς ποινικῆς νομοθεσίας συστήματος. Ἄπορον ἀληθῶς πῶς εἰς καὶ μόνος ἀνὴρ ἐπαρκεῖ εἰς τοσοῦτον ἐργασίας πλῆθος, πῶς δὲ καὶ διεξάγει τοῦτο ὑπὲρ πολλοὺς βέλτιον.

Περὶ δὲ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ὡς ἀκαδημιακοῦ μαρτυροῦσι τὰ πρακτικὰ τῶν Ἀκαδημιῶν ἐν οἷς τὰ τοῦ Θώνισσεν ἔργα πλείστας ὅσας πλείστου λόγου ἀξίας σελίδας κατέχουσιν. Ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τούτοις τῆς Βελγικῆς Ἀκαδημίας κατεχωρίσθη ἐπ' ἐσχάτων ἡ περὶ τῶν Σαλικῶν νόμων μελέτη, περὶ ἧς διὰ βραχέων γενήσεται ἡμῖν ἐνταῦθα λόγος.

Ἐν τριακοσίαις ἐνενήκοντα σελίσιν εἰς μέγα 4ον, ἐν ἔργῳ δι' ὃ καὶ ὁ μᾶλλον καρτερικὸς Βενεδικτῖνος ἐζήλευεν ἐν αὐτόν, ἀνελίσσει ὁ Θώνισσεν τὸν δικαστικὸν ὀργανισμόν, τὸν ποινικὸν νόμον καὶ τὴν ποινικὴν δικονομίαν τοῦ νόμου τῶν παρὰ τὸν Ῥῆνον Σαλίων βαρβάρων.

Εἰ καὶ βαρβάρων ὁ νόμος οὗτος—διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν τὸν ἀρχαιότατον τῶν γερμανικῶν νόμων, ἔτ' ἀνερχόμενον εἰς τὰ τέλη τοῦ Δ ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε μετὰ Χριστὸν αἰῶνος,

—ἐφείλκυσεν εἰς ἑαυτὸν τὰς μελέτας ἐπισημοτάτων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀνδρῶν, Γερμανῶν τε, Γάλλων τε, Ἄγγλων καὶ ἄλλων. Ὁ Pardessus καὶ ὁ Laferrière, ὁ Hessels καὶ ὁ Savigny, ὁ Merkel καὶ ὁ Waitz, ὁ Pertz καὶ ὁ Guizot, ἡ δεσποινὶς de Lézardière καὶ πλῆθος ἄλλων, ἀνέλυσαν καὶ ἐσχολίασαν αὐτόν, ἅτε συντελοῦντα εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν περὶ ἠθῶν τῶν Γερμανῶν τοῦ Τακίτου χρόνων μέχρι τῆς ἀναμορφώσεως τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς νεωτάτης ἐν αὐτῇ ποινικῆς νομοθεσίας.

Καὶ ὅμως μετὰ τοσαύτην καὶ ὑπὸ τοιούτων ἀνδρῶν ἐργασίαν ὁ Θώνισσεν εὗρε τρόπον ὥστε καταδεῖξαι πλεῖστα ὅσα ἐν ἐκείνοις σφαλερῶς ἔχοντα ἢ κακῶς ἑρμηνευθέντα.

Ἐν τῇ βραχείᾳ ἡμῶν μελέτῃ ταύτῃ ἀμήχανον ἀποβαίνει ἡμῖν ἀναλῦσαι τὸ σοφὸν τοῦ φίλου ἡμῶν ἔργον, ὅθεν ἀρκεσθησόμεθα ὑποδεῖξαι τὰ κυριώτατα.

Οὕτως ὁ Βασιλεὺς, καθ' ἃ ἐστι συναγαγεῖν ἐκ τοῦ νόμου τῶν Σαλίων, οὐκ ἔστι μὲν ἔτι οἷοι οἱ ἐφεξῆς ἀπὸ Χλοδοβαίχου βασιλεῖς τῶν βαρβάρων, ἔστι δέ τι πολλῷ πλέον τῶν ἐν τοῖς δρυμοῖς τῆς Γερμανίας ἡγετῶν, οἵους παρίστησιν ἡμῖν αὐτοὺς ὁ Τάκιτος. Οἱ βασιλεῖς τῶν Σαλίων ἔχουσί πως τὸ παρεμφερὲς τοῖς ἄναξι τῶν ἡρωϊκῶν τῆς Ἑλλάδος χρόνων. Ἡγοῦνται τοῦ λαοῦ ἐν πολέμῳ καὶ ἀπονέμουσιν αὐτῷ δικαιοσύνην ἐν εἰρήνῃ. Διοικοῦσι τὸ Κράτος διὰ τῶν Κομήτων, οὗτοι δὲ, συλλέκται τῶν φόρων καὶ τοῦ ἀντιποίνου (fredus) διὰ τὸ ἀνακτορικὸν ταμεῖον, συγκαλοῦσι τὸ δικαστήριον καὶ ἐκτελοῦσι τὴν ὑπὸ τούτου ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν, οὐ δικάζουσι δὲ, ὡς μέχρι τοῦ νῦν ἐνομίζετο, ἅτε τοῦ Θώνισσεν ἀποδείξαντος τὸ ἐσφαλμένον τῆς τοιαύτης γνώμης, διότι ὁ thunginus ἢ ἑκατοστύος ἄρχων προήδρευε τῆς δικαστικῆς συνόδου τῶν rachimbourgs οὓς συνεκάλει, ἦν δ' οὗτος οὐχὶ δημόσιος λειτουργὸς ἀλλά τις ὅμοιος τῷ νῦν προϊσταμένῳ τῶν ἐνόρκων, ἐπὶ τῇ διαφορᾷ, ὅτι οὐκ ἦν ὡς οὗτος κληρωτὸς ἀλλ' αἱρετὸς ἐν τῇ γενικῇ τῆς φυλῆς συνελεύσει, προήδρευε δ' ἁπλῶς οὐκ ἐδίκαζε δὲ

νία. Ὁ δὲ Πολύβιος ἀπὸ τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας συνήγαγε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐν ταῖς πολιτείαις ἰσορροπίας. Τέλος ὁ Κικέρων τὴν ἐν τοῖς στωϊκοῖς δόγμασι θεωρίαν τῆς ἀδελφότητος τῶν ἀνθρώπων συνεπέρανεν ἐν τοῖς ἑξῆς λόγοις: «Natura propensi sumus ad diligendos homines; «quod fundamentum juris est» (de legg. I, 15).

Ὀρθὴ ἰδέα ἅπαξ ἐξενεχθεῖσα γίνεται κτῆμα τῆς ἀνθρωπότητος, πρὶν ὅμως ἢ εἰς τὴν κατ' ἀλήθειαν ἐφαρμογὴν αὐτῆς καταντήσῃ διὰ πολλῶν τρυμαλιῶν διέρχεται. Οὕτως ἐπ' αὐτῆς ἐστηρίχθησαν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τὴν παγκόσμιον μοναρχίαν τείνοντες· οὕτως αὐτὴν ἐξεμεταλλεύθησαν οἵ τε Πάπαι καὶ οἱ τῆς Δύσεως αὐτοκράτορες· οὗτοι μὲν, εἰ καὶ Γερμανοὶ τὸ γένος, τὴν διαδοχὴν τῶν τῆς Ῥώμης αὐτοκρατόρων ἀντιποιούμενοι, οἱ δὲ Πάπαι ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Χριστοῦ «*Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν*,—οὓς καὶ δεκαπήχεσι γράμμασιν ἔχουσιν ἔτι καὶ νῦν ἀναγεγραμμένους εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ θόλου τοῦ ἐπὶ τοῦ Βατικανοῦ ναοῦ,—εὑρίσκουσι τὸ ἀπὸ Θεοῦ δῆθεν δεδομένον αὐτοῖς ἔνταλμα ἵνα ὑπὸ τὴν ποιμενικὴν αὐτῶν ῥάβδον τὴν οἰκουμένην ἅπασαν εὐθύνωσιν. Οἱ λόγοι οὗτοι ἐγένοντο τοῖς Πάπαις περίαπτον ὡς τοῖς Ῥωμαίοις τὰ διαβόητα τοῦ Οὐιργιλίου:

«Tu regere imperio populos, Romane, memento».

Ὡς ἡ πάλαι Ῥώμη ἐχρήσατο ταῖς στρατιωτικαῖς ἀποικίαις πρὸς συνοχὴν τῶν λαῶν εἰς τὴν ἑαυτῆς δουλείαν, οὕτως ἡ Παπωσύνη ἀπῴκισεν ἑκασταχοῦ τὰ πολυσχιδῆ καὶ πολύμορφα μοναστικὰ αὐτῆς τάγματα ἐν τοῖς μοναστηρίοις, ἅπερ ἀπέβησαν ἀληθεῖς ἐπάλξεις, ἀφ' ὧν ἀντὶ βελῶν καὶ πυρίτιδος ἐξηκόντιζεν ἀναθέματα καὶ interdicta πεφρυγμένα ἐν τῷ πυρὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως καὶ διὰ τοῦτο φοβερώτερα εἰς τὰ πνεύματα τὰ διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν ῥασοφόρων μοναχῶν ὑπὸ τῆς δεισιδαιμονίας κατειλημμένα. Ὡς οἱ τὸν ὄχλον τῆς πάλαι Ῥώμης ἄρτῳ καὶ θεά-

μασι (pane et circensis) κατεδημαγώγουν, οὕτως ἡ νεωτέρα Ῥώμη ἀπὸ τοῦ ἀπλέτου πλούτου, ὃν συνήγαγε κηρύττουσα τὴν κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς χιλιετηρίδος ἀπὸ Χριστοῦ καταστροφὴν τοῦ κόσμου,—ὡσεὶ αὐτὴ καὶ μόνη ἔμελλε περισωθῆναι,—ἤνοιγε τῶν μονῶν τὰς πύλας πρὸς τοὺς ἐγκατελελειμμένους, κατέγραφεν ἐν ταῖς τάξεσιν αὐτῆς τοὺς δοξομανεῖς, τοῖς πτωχοῖς ἐδίδου ἄρτον, τοῖς πλουσίοις τιμὰς, εἰς ἁπάντων δὲ τὰ ὄμματα τὰς θεατρικὰς πομπὰς τῆς ἐκκλησίας ἐξετύλισσεν.

Μακρὸς ὑπῆρξεν ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο ἀντιπάλων, ἀλλ' ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τούτῳ αἱ δυνάμεις ἑκατέρου κατεβλήθησαν. Ἡττήθησαν καὶ ἐταπεινώθησαν οἱ Χοχενστάουφεν, τούτων ὁ τελευταῖος ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος κατέστρεψε τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἰλδεβράνδοι καὶ οἱ Ἰννοκέντιοι ἐξέλιπον, ὁ δὲ ἀποπειραθεὶς ἵνα ἐκείνους ἀπομιμηθῇ Βονιφάτιος ὁ Η' ἐρραπίσθη. Αἱ σταυροφορίαι ἔδωκαν γένεσιν εἰς τὰς ἀνὰ τὴν ἤπειρον Εὐρώπην Κοινότητας, παρέσχον δ' ἀφορμὴν ταῖς παραλίοις πόλεσι τῆς Βενετίας, τῆς Γενούης, τῆς Πίσης, τῆς Ἀμάλφης καὶ ἄλλαις ὅπως τὴν ναυτικὴν αὐτῶν δύναμιν ἀναπτύξωσι καὶ τὴν ἐμπορίαν περιποιηθῶσιν, ὡς αἱ μεσόγειοι τὴν ἑαυτῶν βιομηχανίαν προήγαγον. Αἱ λομβαρδικαὶ Κοινότητες νικήσασαι τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερῖκον τὸν Πυρρὸν ἐν Λεγνάνῳ τὴν 29 Μαΐου 1176 κατέδειξαν εἰς τοὺς ἐκπεπληγμένους τῶν πάντων ὀφθαλμοὺς τὴν ἀληθῆ ἀξίαν τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου.

Τοὺς Σικελικοὺς ἑσπερινοὺς, εἰ μὲν ἐξετάσωμεν τούτους ὑπὸ τὸν φακὸν τοῦ καθ' ἡμᾶς πολιτισμοῦ καὶ τῆς ὑπὸ τὰς τούτου ἀρχὰς ἠθικῆς, πάντως βαρεῖαν ὀφείλομεν ἐξενεγκεῖν κατ' αὐτῶν τὴν καταδίκην, εἰ δ' ὅμως θεωρήσωμεν αὐτοὺς ὡς τὴν πρώτην ἐξέγερσιν ἐθνότητος ὑπὸ βαρεῖαν στεναζούσης κατάκτησιν, πάντως ἀμνηστεύσομεν αὐτούς.

Ἡ παπωσύνη ἀπὸ τῆς Ῥώμης εἰς Ἀβιγνώνην τῆς Γαλλίας μεταστήσασα τὴν ἑαυτῆς ἕδραν ὑποχείριος τοῖς βασιλεῦσι τῆς Γαλλίας ἐγένετο, οὗτοι δ', ὡς ἦν ἐπόμενον,

ἀνηγόρευον εἰς ποντίφηκας τοὺς ἐκ τῶν ὁμοεθνῶν μᾶλλον πρὸς αὐτοὺς ἀφωσιωμένους· οὕτω σὺν Μαρτίνου τοῦ Δ' τῇ ἐκλογῇ, γενομένῃ τὴν 22 Φεβρουαρίου 1282, ἡ παπωσύνη τέλεον ἀπόλλυσι τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς.

Οἱ Γάλλοι ὑποχείριον τὸν Πάπαν ἔχοντες καὶ διὰ Καρόλου τοῦ ἐξ Ἀνδεγαυίας μεγάλου μέρους τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας κύριοι γενόμενοι αὐθαδέστερον πρὸς τοὺς ὑποτελεῖς προσεφέροντο. Οὕτως ἔν τινι γαμηλίῳ πομπῇ τοῦ ἐκ τῶν Γαλατῶν Δροέτου τὴν χεῖρα εἰς τὸ στῆθος τῆς νύμφης χώσαντος προσεβλήθησαν οἱ Σικελοί, ὡς δι' ὁμοιόν τι παρὰ τῶν Πεισιστρατιδῶν οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς κατὰ τῶν Ταρκυνίων διὰ τὴν Λουκρητίαν καὶ κατὰ τῶν Δεκάνδρων διὰ τὴν Βιργινίαν ἐπανέστησαν πρὸ αὐτῶν οἱ Ῥωμαῖοι.

Ἡ ἔκπτωσις τῆς θεοκρατίας συμπίπτει οὕτω πρὸς τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἐθνοτήτων, ἥτις, σὺν τῇ χειραφετήσει τῶν Κοινοτήτων, ἡ πρώτη ἐστὶν ἠὼς τῆς ἐπιτελλούσης νεωτέρας ἐλευθερίας, μάλιστα δ' ἐὰν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι περὶ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν χρόνους ἤρξατο ἐν Ἀγγλίᾳ διαμορφοῦσθαι, ἀπὸ τῶν ἐγχωριαζουσῶν τῇ τῶν Βρεταννῶν νήσῳ περιστάσεων, τὸ κατὰ σύνταγμα πολιτεύεσθαι.

Ὁ τρισκαιδέκατος οὕτως αἰὼν σπουδαίαν κατέχει ἐν τῇ καθόλου τῆς ἀνθρωπότητος ἱστορίᾳ θέσιν.

Καὶ παρῆλθον μὲν ἐξ ὅλοι ἕκτοτε αἰῶνες ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐλευθερίας, οὐχ εὑρήσομεν ὅμως τὸν χρόνον ἄγαν μακρὸν εἴ ποτ' ἀναλογισθῶμεν οἷον ἐπεκράτει τότε χάος μετὰ τὴν ἐπὶ ὀκτὼ καὶ πλέον αἰῶνας κατακλύσασαν τὰ πάντα βαρβαρότητα. Τιμαριοῦχοι ἦσαν ἑκασταχοῦ ἐν ἀπροσίτοις πύργοις διαιτώμενοι καὶ σιδηρόφρακτοι περιπολοῦντες, ἐξ οὗ πόλεμοι διηνεκεῖς καὶ λῃστεύσεις, διότι τὸ λῃΐζεσθαι καὶ τότε, ὡς καὶ κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς τῆς Ἑλλάδος χρόνους, οὐ μόνον αἰσχύνην οὐκ ἀπέφερεν ἀλλ' ἔφερέ τι καὶ δόξης μᾶλλον, ὡς ἔφθη πάλαι εἰπὼν ὁ Θουκυδίδης. Εἰς πολυπληθεῖς κατηγορίας ἦσαν κατανενεμημένα τὰ πλήθη οὐ μόνον ὡς πρὸς τοὺς ἐλευθέρους ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς αὐτοὺς τοὺς δού-

λους. Οἱ αὐτοκράτορες διετείνοντο, ὅτι ὁ ποντιφηκικὸς θρόνος ἦν τιμάριον τῆς αὐτοκρατορίας, ἐξ ὑπαμοιβῆς δ' οἱ Πάπαι ἠξίουν ὅτι τὸ στέμμα τῶν Καισάρων ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τῆς παπωσύνης. Ὑπῆρχον ὑποτελεῖς τιμαριῶται κατὰ δύναμιν τοῦ ἑαυτῶν κυριάρχου ὑπέρτεροι· οἱ δὲ τῆς Ἀραγωνίας εὐγενεῖς τὸ στέμμα δίδοντες τῷ βασιλεῖ ἐξιφούλκουν ὑποσχόμενοι ὑπακοῦσαι μὲν αὐτῷ ἐφόσον οὗτος ἤθελεν ὑπακούει τοῖς ὑπ' αὐτῶν τεθεσπισμένοις· ἄλλως δέ, οὔ. Τὸ σκοτεινὸν πνεῦμα τοῦ μοναχισμοῦ ὡς ἀληθὴς δαίμων τῆς ἀβύσσου ἐφίπτατο πανταχοῦ συνταράττον τὰ πάντα, ὅπως δὲ κρίνωμεν ἡλίκον ἐπέδρα τότε, ἀρκεῖ ἵνα ῥίψωμεν καὶ νῦν ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν σκοτείων αὐτοῦ ἐνεργειῶν ἐπὶ τῶν πνευμάτων τῶν δεισιδαιμόνων ἐκείνων ὅσοι πρὸς τὸ ἀπαστράπτον φῶς τῆς φιλοσοφίας καμμύουσιν ἔτι τοὺς ὀφθαλμούς.

Ὁμολογητέον ὅμως, ὅτι ἐκ τῆς μακρᾶς ταύτης πάλης τῶν δύο ἀντιθέτων δυνάμεων προῆλθεν ὁ νεώτερος πολιτισμός. Εἴ ποτε ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ἐγκαθίδρυεν ἐν ἑαυτῇ τὴν ἱερατικὴν ἰσχὺν ὡς ἡ πάλαι Αἴγυπτος καὶ ἡ Ἰνδική, ἀδύνατον ἀπέβαινεν ἂν αὐτῇ τὸ προβῆναι εἰς ἣν ἐξήρθη δόξαν διὰ τοῦ ἐλευθέρου ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ μείναντος πνεύματος αὐτῆς. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει ὑπὸ τὰ ὄμματα ἡμῶν τῇ Τουρκίᾳ, περὶ ἧς πάντοτε εἴπομεν, ὅτι ἀδύνατον ἔσται αὐτῇ ὁδεῦσαι ἐν τῷ πολιτισμῷ διὰ τὸ συνέχεσθαι αὐτὴν ταῖς ἱεροκρατικαῖς τοῦ Κορανίου πέδαις.

Ἀγνοοῦμεν τίς ὁ ὑπαγορεύσας τῷ νῦν Σουλτάνῳ Χαμίτῃ ὅπως ἐν τῷ μωαμεθανισμῷ ἐπαναλάβῃ τὸ ἔργον Γρηγορίου Ζ' τοῦ Ἱλδεβράνδου, ἤτοι ὡς οὗτος ἐπεχείρησεν ὑποτάξασθαι ἑαυτῷ πάντας τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας, οὕτω καὶ ἐκεῖνον, τὸν Σουλτάνον, ὑπὸ ἑαυτὸν Καλίφην συνδέσαι ἅπαντα τὰ μουσουλμανικὰ φῦλα. Ἀγνοεῖ ὅμως, ὅτι ἡ φλογίνη ῥομφαία τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, πιθανὸν δὲ καὶ αἱ μάστιγες τῆς Ῥωσσίας καὶ Περσίας ἐκδιώξουσιν αὐτὸν τοῦ παραδείσου εἰς ὃν πειρᾶται εἰσελθεῖν; Διέλαθεν

ἄρά γε τὸν ὑποβολέα τῆς ἰδέας τοῦ πανισλαμισμοῦ, ὅτι ὁ Ἰλδεβράνδος ἔκπτωτος τοῦ θρόνου καὶ φυγὰς ἀπὸ Ῥώμης ἡττημένος καὶ κατησχυμένος οἰκτρῶς ὑπὸ μίσους καὶ ὀργῆς κατέστρεψε τὸν βίον ἔρημος ἐν Σαλέρνῳ; Εἰ δὲ τυχὸν ὑποβολεύς ἐστιν ὁ Πομερανὸς Μάγος ὀνειροπολῶν τὴν παγκόσμιον μοναρχίαν ὑπὲρ ἐκείνου ὃν ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν Βερσαλιῶν ἐνέδυσε τὴν αὐτοκρατορικὴν χλαμύδα, μεγάλως σφάλλεται, διότι ἄλλοῖοι οἱ χρόνοι, ἄλλαι δ' αἱ περιστάσεις, ὁ δ' ἀντιγράφων ἐν πράξεσι τὴν ἱστορίαν κινδυνεύει ἐλεγχθῆναι ἀδέξιος ἀντιγραφεὺς μεγάλων πινάκων ἀνηρτημένων εἰς τὴν πάντων θέαν πρὸς θαυμασμὸν ἁπλῶς, οὐχὶ δὲ καὶ πρὸς ἀπομίμησιν.

§ 4.

Μία καὶ μόνη ἡ ἀληθής ἐστι θεωρία ὡς ἐπ' αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐστηριγμένη, ἡ ἀνακήρυξις δηλονότι ἀνθρώπων ἁπάντων ὡς ἀδελφῶν, διακεκριμένων δ' εἰς πολιτείας κατ' ἐθνότητας, γνώρισμα δὲ τῆς ἐθνότητος εἶναι τὴν γλῶσσαν, *ἥτις ἐστὶ τὸ ἔθνος* κατὰ Fichte.

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου περιστάντος ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἡ καύχησις, ὅτι ἅμ' ἀναβάντες τὴν ἕδραν τοῦ δημοσίου δικαίου ἐν ἔτει 1846 πρῶτοι ἀνεστηλώσαμεν τὸ κήρυγμα τῆς κατ' ἐθνότητας διακρίσεως τῶν πολιτειῶν. Ἦν δὲ καὶ φυσικώτατον πρᾶγμα τὸ γενικεῦσαι τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν Συνελεύσεων τὴν φωνήν. Αὗται εἶπον «*πάντες οἱ εἰς Χρι»στὸν πιστεύοντες καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φωνὴν πάτριον ἔ»χοντες Ἕλληνές εἰσιν*», ἡμεῖς δὲ ὡς Ἕλληνας ὁμολογοῦμεν πάντας ὅσοι τὴν ἑλλάδα φωνὴν γνώρισμα ἔχουσιν ἀδιακρίτως τοῦ δόγματος ὃ πρεσβεύουσιν.

Ἔκτοτε τὸ δόγμα ἐγενικεύθη, τοῦτο δ' ὡς σύνθημα λαβοῦσα ἡ Ἰταλία ἑνοποιήθη, ὑπὲρ τούτου δὲ συνταράττεται ἡ Ἰρλανδία, δι' αὐτοῦ καὶ ἡ Ἑλλὰς εἰς ἑαυτὴν περιέλαβε τὴν Ἑπτάνησον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ μικρὸν τῆς Ἠ-

πείρου μέρος, πάντως δὲ προσλήψεται καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἑλληνικὸν, εἴτε νήσοις τοῦτο πλέει ἐπὶ τῶν ὑδάτων, κατὰ τὴν γλαφυρὰν τοῦ Κικέρωνος ἔκφρασιν (de Rep. II, 4), εἴτε τὰ παράλια τῶν γειτνιαζουσῶν δύο ἠπείρων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἑλληνιστὶ φθεγγόμενον οἰκεῖ.

Ἔστι δὲ καὶ ἔσται ὡς μόνη ἀσφαλὴς ἡ κατ' ἐθνότητας τοιαύτας διάκρισις, ἅτ' ἐκλειπούσης οὕτω πάσης ἀντιζηλίας ἐξωτερικῆς, παντὸς γογγυσμοῦ ἐσωτερικοῦ, ὡς καὶ πάσης ἐμφυλίου διαςάσεως. Παύσουσι τότε οἱ φοβεροὶ ἐξοπλισμοὶ οἱ εἰς ἀγόνους δαπάνας ὑποβάλλοντες τὰς πολιτείας, οἱ τοὺς ἱδρῶτας τῶν λαῶν ἀπορροφῶντες καὶ μυριάδας μυριάδων ὅλας ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς ἀποσπῶντες πρὸς ἀπρόσοδον σιδηροφορίαν.

Ὁ ἀτμὸς καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐν βραχεῖ ἀνεμόρφωσαν τὰς κοινωνίας, αὔριον δ' ἴσως ἡ ἀεροπορία ἐξαλείψει τοὺς φραγμοὺς τῶν ὁρίων. Ἡ ἐπιμιξία τῶν λαῶν, τὰς ὁσημέραι αὐξανούσας σχέσεις πολλαπλασιάζουσα, συντελεῖ εἰς τὴν κατάπνιξιν τῶν ἀντιπαθειῶν ἃς μέχρι τοῦδε πρὸς ἀλλήλους ἀλόγως διέτρεφον.

Τῇ προόδῳ καὶ ἀναπτύξει τοῦ διεθνοῦς δικαίου συμπροάγεται καὶ τελειοποιεῖται τό τ' ἐσωτερικὸν δημόσιον δίκαιον καὶ ἡ περὶ τὰ καθέκαςα ἐσωτερικὴ νομοθεσία ἑκάςης πολιτείας, οἱ δὲ καὶ παντελῶς ἀρνούμενοι τὴν ὕπαρξιν διεθνοῦς δικαίου εἰς τὴν πλάνην ταύτην κατάγονται ἐκ τοῦ ὅτι συγχέουσι τὸ δίκαιον πρὸς τὸν νόμον, εἰ καὶ πρὸ εἴκοσι καὶ ἐπέκεινα αἰώνων ὁ Σωκράτης τὸ ὑπαρκτὸν τῶν ἀγράφων νόμων, ἤτοι αὐτὸ τὸ καθ' ἑαυτὸ δίκαιον, κατέδειξε καὶ τορῶς τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἁπλῶς νομίμου διέστειλε. Τὸ δίκαιόν ἐστιν αὐθύπαρκτον, τὸ δὲ νόμιμον γένεσιν ἔχει τὴν θέλησιν τοῦ νομοθέτου, ὅθεν δὴ οὐ σπανίως πρὸς τὸ δίκαιον ἀντιστρατεύεται.

Ὁ σήμερον περὶ τῶν πολιτειῶν τὴν καταστασιν ἀσχολούμενος ὀφείλει μὴ διασπᾷν τὸν ἐναρμόνιον δεσμὸν τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ θετικοῦ δικαίου, διότι

τοῦτο μὲν, δείκνύει οἷόν ἐστι τὸ βουλήσει νομοθετικῇ τῆς πολιτείας δίκαιον· ἡ δ' ἱστορία, οἵαν τὸ δίκαιον ἔσχε μορφὴν ἐν ἑκάστῃ πολιτείᾳ, πρὸς ἀμφότερα δ', ἡ φιλοσοφία διάτυποῖ οἷα δεῖ ἀναγράφεσθαι ὡς δίκαιον.

Φραγκίσκος Βάκων ὁ πάνυ πρὸ δύο καὶ ἡμίσεως αἰῶνος δι' εὐχῆς εἶχεν ὅπως τῇ ἀπὸ κοινοῦ ἐργασίᾳ φιλοσόφων τε καὶ νομοδιδασκάλων διαπλασθῇ ἡ περὶ τὸ καθόλου δίκαιον ἐπιστήμη (de augm. scient. VIII, 3). Τὴν πραγμάτωσιν τῆς εὐχῆς τοῦ Βάκωνος ἐπ' ἐσχάτων ἐπεχείρησεν τρεῖς μὲν πεφωτισμέναι Κυβερνήσεις συστήσασαι Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν,—πρώτη ἡ Γαλλία τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1832 ὡς μίαν τῶν πέντε Ἀκαδημιῶν ἐξ ὧν συγκροτεῖται τὸ Institut de France, δευτέρα δ' ἡ Βελγικὴ τὴν 1 Δεκεμβρίου 1845, ὡς μέρος τοῦ τμήματος τῶν Γραμμάτων, καὶ τρίτη ἡ Ἱσπανία τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1857 αὐτοτελῆ, καθ' ἃ καὶ ἐν Γαλλίᾳ· οὐδαμοῦ δ' ἀλλαχοῦ ἄχρι τοῦ νῦν συνέστησαν ὅμοιαι, ἅτε τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν δεομένων πρὸς τὴν ἑαυτῶν μελέτην μείζονος ἐλευθερίας ἢ ὅσον οἱ ἄλλοι τῶν γραμμάτων κλάδοι, ἐφ' ᾧ καὶ δυσπίστως πως πρὸς ταύτας διάκεινται οἱ τὴν ἀπολυταρχίαν πρὸ ὀλίγου κατ' ἐπιφάνειαν μᾶλλον ἀποθέμενοι Ἡγεμόνες,—οἱ δ' ἐπὶ φιλοσοφίᾳ καὶ γνώσει τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἐν τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ προέχοντες οἴκοθεν ἀποτελέσαντες ἐν ἔτει 1873 τὴν *Διεθνῆ Ἀκαδημίαν* ἐκ πεντήκοντα μὲν καὶ οὐχὶ πλέον τακτικῶν μελῶν, τῶν τὰ πρῶτα παρ' ἑκάστῳ ἔθνει ἐν τῇ ἐπιστήμῃ φερόντων, ἐξ ἀπροσδιορίστου δ' ἀριθμοῦ παρεδρευόντων δοκίμων ἑταίρων εἰς προαγωγὴν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὅπως καταστῇ αὕτη τὸ ὄργανον τῆς διαδόσεως τῶν γενικῶν τῆς ἐπιστήμης κανόνων καὶ συντελέσῃ, παρέχουσα τὴν ἑαυτῆς συνδρομὴν, εἰς διατήρησιν τῆς εἰρήνης προλεπίνουσα τὰ διεθνῆ ζητήματα καὶ προκαλοῦσα τὰ ἔθνη πρὸς τὴν διὰ διαιτησίας λύσιν τῶν πρὸς ἄλληλα διενέξεων, βαθμηδὸν καταργουμένης οὕτω τῆς διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων διαλύ-

σεως, ἥτις οὐ σπανίως ἀντὶ τοῦ διαλῦσαι ἐπαυξάνει τὰς εἰς τὸ μέλλον ἀφορμὰς τοῦ πολέμου.

Εἰ καὶ ὀλιγίστας ἐκ τῶν πολλῶν σκέψεων ἃς διήγειρεν ἐν ἡμῖν ἡ τοῦ συναδέλφου Πιεραντώνη συγγραφὴ ἐξέθημεν ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ, οὐδὲν ἧττον κατὰ πολὺ ἐξέβημεν τῶν ὁρίων τῆς βιβλιοκρισίας. Ἐν ὀκτακοσίαις περίπου σελίσιν ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τοῦ σκότους τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τοῦ τεσσαρακαιδεκάτου αἰῶνος κατ' ἴχνος ἠκολούθησε τὴν γένεσιν καὶ πρόοδον τοῦ διεθνοῦς δικαίου, εἰ δὲ καὶ τηλικαύτῃ πανδαισίᾳ εἱστίασεν ἡμᾶς διὰ τοῦ πρώτου τόμου, ὁποίαν ἄρα ἑτοιμάζει ἡμῖν ἐν τοῖς ἐφεξῆς δυσὶν, ὅτε ἱστορήσει τὰ ἐν τοῖς ἐγγυτέροις ἡμῖν καὶ διὰ τοῦτο φωτεινοτέροις χρόνοις τελεσθέντα;

Β.

§. 1.

Ὁ δὲ Θώνισσεν ἐκ τῶν διασήμων μελῶν τῆς Βελγικῆς Ἀκαδημίας, ἑταῖρος δὲ τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν τῆς Ἱσπανίας, παντοῖα ἱστορικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ συνέγραψε, μάλιστα δὲ περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἠσχολήθη, οὕτω δὲ πλεῖστα ὅσα τέως σκοτεινὰ διεφώτισεν. Ὁ ποινικὸς ὀργανισμὸς τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἰνδικῆς ἔτυχον ἐν αὐτῷ πρὸς τῷ ὑπομνηματικῷ ἀρχαιοδίφῃ τοῦ ἄκρου ἐπιστήμονος· δι' αὐτοῦ ἡ ποιγικὴ τῶν Ἑβραίων νομοθεσία ἀκριβέστερον ἐγνώσθη· τὸ ἀκριβέστατον τῶν ἔχρι τοῦ νῦν ἱστόρημα περὶ τῶν ποινικῶν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν αὐτῆς χρόνων καὶ ἐφεξῆς, ἰδίως δὲ τὸ Ἀθήνησι ποινικὸν δίκαιον, ἔσχον ἐν τῷ Θώνισσεν τὸν σοφώτατον ἑρμηνευτήν. Αὐτῷ ὀφείλομεν τὴν ὁρίτομον ἱστορίαν τῆς βασιλείας τοῦ ἀειμνήστου βα-

σιλέως Λεοπόλδου τοῦ εὐτυχίσαντος τὴν Βελγικὴν εὐπιλοῦς δ' ἕνεκα ῥαδιουργίας ἀναγκασθέντος παραιτηθῆναι τοῦ ἑλληνικοῦ στέμματος· αὐτῷ δὲ καὶ διὰ τὸ ἀξιόλογον ἐγχειρίδιον τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου τῆς Βελγικῆς, διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς Βελγικῆς Ἀκαδημίας, ὡς καὶ διὰ πλείστας ἄλλας πραγματείας πολλαὶ ὁμολογοῦνται χάριτες.

Ἀκαταγώνιστος ὁ ἀνὴρ ὑπὸ τῶν μόχθων· εἰς πάντα ἐπαρκεῖ. Καθηγητὴς ἐν Λεοδίῳ, Βουλευτὴς ἐν Βρυξέλλαις. Τὴν πρωΐαν διδάσκει ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἐπιβὰς τοῦ σιδηροδρόμου κατέρχεται εἰς τὸ Βουλευτήριον τῶν Βρυξελλῶν, περατωθείσης τῆς συνεδριάσεως ἐπιστρέφει εἰς Λεόδιον καὶ τὴν ἑσπέραν μέχρι μέσας νύκτας καλλιεργεῖ τὴν φίλην αὐτῷ ἐπιστήμην. Τοῦτον κύριον μέλος, τοῦτον δὲ καὶ εἰσηγητὴν ἔταξεν ἡ Βουλὴ τῆς Βελγικῆς τοῦ ἐπεξεργαζομένου ὑπ' αὐτῆς νέου τῆς ποινικῆς νομοθεσίας συστήματος. Ἄπορον ἀληθῶς πῶς εἷς καὶ μόνος ἀνὴρ ἐπαρκεῖ εἰς τοσοῦτον ἐργασίας πλῆθος, πῶς δὲ καὶ διεξάγει τοῦτο ὑπὲρ πολλοὺς βέλτιον.

Περὶ δὲ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ὡς ἀκαδημιακοῦ μαρτυροῦσι τὰ πρακτικὰ τῶν Ἀκαδημιῶν ἐν οἷς τὰ τοῦ Θώνισσεν ἔργα πλείστας ὅσας πλείστου λόγου ἀξίας σελίδας κατέχουσιν. Ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τούτοις τῆς Βελγικῆς Ἀκαδημίας κατεχωρίσθη ἐπ' ἐσχάτων ἡ περὶ τῶν Σαλικῶν νόμων μελέτη, περὶ ἧς διὰ βραχέων γενήσεται ἡμῖν ἐνταῦθα λόγος.

Ἐν τριακοσίαις ἐνενήκοντα σελίσιν εἰς μέγα 4ον, ἐν ἔργῳ δι' ὃ καὶ ὁ μᾶλλον καρτερικὸς Βενεδικτῖνος ἐζήλευεν ἐν αὐτόν, ἀνελίσσει ὁ Θώνισσεν τὸν δικαστικὸν ὀργανισμόν, τὸν ποινικὸν νόμον καὶ τὴν ποινικὴν δικονομίαν τοῦ νόμου τῶν παρὰ τὸν Ῥῆνον Σαλίων βαρβάρων.

Εἰ καὶ βαρβάρων ὁ νόμος οὗτος—διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν τὸν ἀρχαιότατον τῶν γερμανικῶν νόμων, ἔτ' ἀνερχόμενον εἰς τὰ τέλη τοῦ Δ ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε μετὰ Χριστὸν αἰῶνος,

—ἐφείλκυσεν εἰς ἑαυτὸν τὰς μελέτας ἐπισημοτάτων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀνδρῶν, Γερμανῶν τε, Γάλλων τε, Ἄγγλων καὶ ἄλλων. Ὁ Pardessus καὶ ὁ Laferrière, ὁ Hessels καὶ ὁ Savigny, ὁ Merkel καὶ ὁ Waitz, ὁ Pertz καὶ ὁ Guizot, ἡ δεσποινὶς de Lézardière καὶ πλῆθος ἄλλων, ἀνέλυσαν καὶ ἐσχολίασαν αὐτόν, ἅτε συντελοῦντα εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν περὶ ἠθῶν τῶν Γερμανῶν τοῦ Τακίτου χρόνων μέχρι τῆς ἀναμορφώσεως τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς νεωτάτης ἐν αὐτῇ ποινικῆς νομοθεσίας.

Καὶ ὅμως μετὰ τοσαύτην καὶ ὑπὸ τοιούτων ἀνδρῶν ἐργασίαν ὁ Θώνισσεν εὗρε τρόπον ὥστε καταδεῖξαι πλεῖστα ὅσα ἐν ἐκείνοις σφαλερῶς ἔχοντα ἢ κακῶς ἑρμηνευθέντα.

Ἐν τῇ βραχείᾳ ἡμῶν μελέτῃ ταύτῃ ἀμήχανον ἀποβαίνει ἡμῖν ἀναλῦσαι τὸ σοφὸν τοῦ φίλου ἡμῶν ἔργον, ὅθεν ἀρκεσθησόμεθα ὑποδεῖξαι τὰ κυριώτατα.

Οὕτως ὁ Βασιλεὺς, καθ' ἃ ἐστι συναγαγεῖν ἐκ τοῦ νόμου τῶν Σαλίων, οὐκ ἔστι μὲν ἔτι οἷοι οἱ ἐφεξῆς ἀπὸ Χλοδοβαίχου βασιλεῖς τῶν βαρβάρων, ἔστι δέ τι πολλῷ πλέον τῶν ἐν τοῖς δρυμοῖς τῆς Γερμανίας ἡγετῶν, οἵους παρίστησιν ἡμῖν αὐτοὺς ὁ Τάκιτος. Οἱ βασιλεῖς τῶν Σαλίων ἔχουσί πως τὸ παρεμφερὲς τοῖς ἄναξι τῶν ἡρωϊκῶν τῆς Ἑλλάδος χρόνων. Ἡγοῦνται τοῦ λαοῦ ἐν πολέμῳ καὶ ἀπονέμουσιν αὐτῷ δικαιοσύνην ἐν εἰρήνῃ. Διοικοῦσι τὸ Κράτος διὰ τῶν Κομήτων, οὗτοι δὲ, συλλέκται τῶν φόρων καὶ τοῦ ἀντιποίνου (fredus) διὰ τὸ ἀνακτορικὸν ταμεῖον, συγκαλοῦσι τὸ δικαστήριον καὶ ἐκτελοῦσι τὴν ὑπὸ τούτου ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν, οὐ δικάζουσι δὲ, ὡς μέχρι τοῦ νῦν ἐνομίζετο, ἅτε τοῦ Θώνισσεν ἀποδείξαντος τὸ ἐσφαλμένον τῆς τοιαύτης γνώμης, διότι ὁ thunginus ἢ ἑκατοστύος ἄρχων προήδρευε τῆς δικαστικῆς συνόδου τῶν rachimbourgs οὓς συνεκάλει, ἦν δ' οὗτος οὐχὶ δημόσιος λειτουργὸς ἀλλά τις ὅμοιος τῷ νῦν προϊσταμένῳ τῶν ἐνόρχων, ἐπὶ τῇ διαφορᾷ, ὅτι οὐκ ἦν ὡς οὗτος κληρωτὸς ἀλλ' αἱρετὸς ἐν τῇ γενικῇ τῆς φυλῆς συνελεύσει, προήδρευε δ' ἁπλῶς οὐκ ἐδίκαζε δὲ

οὐδὲ ψῆφον εἶχεν ἐπὶ τῇ δίκῃ, Οἱ thungini ἦσαν οἱ διάδοχοι τῶν κατὰ Τάκιτον principum.

Οἱ δὲ sacebarones ἦσαν οἱ ἀνὰ τὰς ἑκατοστύας βασιλικοὶ ἀντιπρόσωποι ὡς οἱ Κόμητες ἦσαν κατὰ τὰς μείζους περιφερείας ἃς ἐκάλουν pagus, ἀνὰ εἷς ἢ τρεῖς τὸ πολὺ εἰς πᾶσαν ἑκατοστύν.

Οἱ δὲ rachimbourgs οὐκ ἦσαν, ὡς ἐκ πλάνης ἐξέλαβεν ὁ Savigny, πάντες ὅσοι ὡς ἐλεύθεροι εἶχον τὸ ἐπιτήδειον πρὸς τὸ ἑδράζειν καὶ συζητεῖν ἐν ταῖς συνελεύσεσιν, ἀλλ' ἐκεῖνοι μόνοι τῶν ἐλευθέρων ὅσοι τῆς δικαστικῆς μετεῖχον ἀρχῆς, ὡς διὰ μακρᾶς ἀναπτύξεως ἀποδεικνύει καὶ τοῦτο ὁ Θώνισσεν μετὰ τὴν τοῦ Savigny καὶ ἄλλων τινῶν ἀναιρῶν τὰς γνώμας.

Ἑρεξῆς δ' ἄλλων κατωτέρων δικαστικῶν ὑπηρετῶν, ὡς τῶν pueri regis καὶ τῶν milites, καταλέγων τὰ ἔργα προβαίνει εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν διαφόρων κατηγοριῶν ἤτοι τάξεων ἐν αἷς ἦν κατανενεμημένος ὁ πληθυσμός.

Δύο ἦσαν τούτων αἱ κυριώτατοι, ἡ τῶν κατακτητῶν *Φράγκων* καὶ ἡ τῶν κατακτηθέντων *Ῥωμαίων*.

Ὁ ἀγέρωχος φθόγγος civis Romanus sum ἡλίκον ἐξέπεσεν ὁπότε homo Romanus ἐσήμαινεν οὐχὶ τὸν ἀλαζόνα κοσμοκράτορα ἀλλὰ τὸν ταπεινὸν τοῦ βαρβάρου Φράγκου ὑπότελῆ, εἴτ' ἐξ Ἰταλίας, εἴτ' ἐκ Γαλατῶν εἶλκεν οὗτος τὸ γένος· διότι ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων τῆς Γαλλίας δουλευούσης τῇ Ῥώμῃ αὕτη ἐπεκράτησε τοῦ Κελτικοῦ στοιχείου, ἐφ' ᾧ καὶ πολὺ πρὸ τοῦ ἐδίκτου τοῦ Καρακάλλα, τοῦ πολίτας Ῥωμαίους ἀνακηρύξαντος πάντας τοὺς γῆν τῇ Ῥώμῃ ὑποτεταγμένην οἰκοῦντας, ὁ Τάκιτος περὶ τῶν Γαλατῶν εἶπε «moribus, artibus, affinitatibus, nostris mixti» (annal. XI, 24), οὗ ὁ φόνος εἰς τὸ ἥμισυ τίμημα τῆς ζωῆς τοῦ Φράγκου διετιμᾶτο, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ εἰς τὰ δύο πέμπτα τῆς τούτου μόνον. Διὰ μακρῶν τὰ περὶ τὰς διαφορὰς ταύτας ἀναπτύσσει ὁ συγγραφεὺς ἔν τε τῇ καθόλου πραγματείᾳ καὶ ἐν διεξοδικῇ προσθήκῃ εἰς τὸ τέλος,

ὧν ἀμφοτέρων ἡ μερικωτέρα ἀνάλυσις μεγάλως ἐξέτρεπεν ἂν ἡμᾶς τῶν ὁρίων βραχείας βιβλιοκρισίας.

Οἱ δ' antrustions ἦσαν κατὰ μὲν τὸν Μοντέσκιον σῶμά τι διαδοχικῆς ἐν τοῖς ἐλευθέροις εὐγενείας, κατὰ δὲ τὸν Pardessus διαφωνοῦντα, οἱ τῷ βασιλεῖ μᾶλλον ἀφωσιωμένοι καὶ δι' ἰσχυροτέρων δεσμῶν καὶ ὅρκων πίστεως τούτῳ προσκείμενοι, παρῃτημένοι δὲ μέρους τῆς ἑαυτῶν ἀνεξαρτησίας διὰ τὴν μείζονα ὑποταγήν. Ἄλλοι δ' ἄλλα περὶ τῶν antrustions εἶπον· κατὰ δὲ τὸν Θώνισσεν ἦσαν οὗτοι οἱ ἐκ τῶν *Φράγκων* ἐν truste dominica καὶ ὑπὸ τοῦ Σαλικοῦ νόμου διὰ τριπλοῦ ἀντιποίνου (fredus) προστατευόμενοι, διάδοχοι δὲ τῶν κομήτων ἡγετῶν τῶν ἀρχαίων γερμανικῶν φύλων.

Συνδαιταλεῖς δὲ ἢ ὁμοτράπεζοι τοῦ *βασιλέως* (convivae regis) ἦσαν οὐ μόνον ἐκ τῶν antrustions, οὓς ἔδει πάντως εἶναι ἐκ τῶν καθαρῶς Φράγκων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐξ ἄλλων γερμανικῶν φύλων, ὁτὲ μὲν ἁπλῶς τοιοῦτοι ἄνευ ἄλλης τινὰς λειτουργίας, ὁτὲ δὲ καὶ τοιαύτην τινὰ διαχειριζόμενοι.

Οὓς δ' οἱ βασιλεῖς, εἴτε Φράγκους, εἴτε βαρβάρους ἄλλους ἢ καὶ Ῥωμαίους, ἄνδρας ἢ γυναῖκας, ῥητῶς ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν ἐλάμβανον προστασίαν ἐκάλουν personae in verbo regis, ἤτοι *λόγῳ τοῦ βασιλέως* προστατευομένους.

Ἐφεξῆς ὁ συγγραφεὺς δίδωσι τὴν ἑρμηνείαν τῶν καταστάσεων τοῦ baro, τῶν ὑπὸ τὸν Σαλικὸν νόμον βιούντων βαρβάρων, τῶν *ἀπελευθέρων* (lites) ὀλίγον τῶν δούλων διαφερόντων, διότι οἱ liberti non multum supra servos sunt παρὰ τοῖς Γερμανοῖς κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Τακίτου (Γερμ. 25). Ἀλλ' ἐν τῇ τάξει τῶν lites πλὴν τῶν ἀπελευθέρων ἦσαν καὶ ἄλλοι, εἴτ' ἐξ ἄλλων ὑποταγεισῶν βαρβάρων φυλῶν, εἴτ' ἐκ τῶν laeti τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, οἷς ἐδόθη γῆ πρὸς καλλιέργειαν ἐπὶ εἰσφορᾷ, εἴτε καὶ πενέσται ἑτέρωθεν προσελθόντες εἰς πορισμὸν βίου.

Ἀπηλευθεροῦτο δ' ὁ δοῦλος κατὰ τρεῖς τρόπους, εἴτε

διὰ νομίσματος παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως, εἴτ' ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας συντασσομένης πράξεως, ἐφ' ᾧ καὶ ecclesiasticus ὁ τοιοῦτος ἐκαλεῖτο, εἴθ' ἁπλῶς ἐν ἐκκλησίᾳ ἀναπεπταμένων τῶν πυλῶν. Καὶ τὸ μὲν ἀντίποινον διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀπελευθέρου ἦν οἷον καὶ διὰ τὸν τοῦ ἐλευθέρου, τὴν δὲ κατάστασιν οὐκ ἐξωμοιοῦτο τούτῳ, διότι καὶ διαθήκην ποιῆσαι ἠδυνάτει, καὶ ἄτεκνον θνήσκοντα ἐκληρονόμει τὸ Δημόσιον.

Τέλος δ' ἐν τῇ ἐσχάτῃ δουλικῇ καταστάσει ἦσαν οἱ vassi ad ministerium, οἱ pueri, αἱ ancillae, αἱ puellae καὶ οἱ κυρίως δοῦλοι, πρὸς οὓς ἐπιεικῶς ἐφέροντο οἱ Γερμανοί, ὡς καὶ πρὸ αὐτῶν καὶ μετ' αὐτοὺς πάντες οἱ βάρβαροι.

§ 2.

Κυρία ἐπὶ παντὶ ἀδικήματι ποινὴ ἦν τὸ ἀντίποινον (fredus, faida, fehde, wergeld), δι' οὗ ὁ τῶν Σαλίων νόμος ἀπέβλεψεν ἀντικαταστῆσαι τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδικήσεως. Ὁ νόμος διετίμησε κατὰ τὴν φυλὴν, τὸ φῦλον καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ παθόντος τὸ καταβληθησόμενον ἀντίποινον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς *εἰρήνης*. Οὐχ ἧττον ὅμως, καί περ σιωπῶντος τοῦ νόμου, τὸ πρὸς ἐκδίκησιν δικαίωμα ἐξηκολούθησεν ὑφισταμένον, — εἰ καὶ ὁ Μοντέσκιος ἔχει τοῦτο ὡς κατηργημένον μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Σαλικοῦ νόμου,—φέρει δ' ὁ Θώνισσεν πολλὰς περὶ τῆς αὐτοῦ γνώμης μαρτυρίας, ὅτι δηλαδὴ τὸ δικαίωμα ἠσκεῖτο καὶ εἰς τὸ μετέπειτα οὐχὶ λάθρα καὶ ἐξ ἐνέδρας κατὰ τοῦ ἀδικήσαντος ἐχθροῦ, ἀλλὰ δημοσίᾳ, ἐπικηρύττοντος, τοῦ εἰς ὃν ἀνῆκεν ἡ χρῆσις τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκδικήσεως, τὸ ὑπὸ τούτου τελεσθὲν καὶ προκαλοῦντος οὕτως ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ἀθωωτικὴν τῶν δικαστῶν ψῆφον, ἀντιμωλούντων τῶν συγγενῶν τοῦ χειρῶν ἀδίκων ἀρξαμένου φονευθέντος. Τοῦ νομίμου τῆς πράξεως ἀποδειχθέντος ἐλάμβανεν ὁ φονεὺς τὴν *εἰρήνην*, μεθ' ἣν, εἴ τις ἐκακοποίει τοῦτον, ἐν τοῖς κοινοῖς ἐλογίζοντο αὐτὸν καὶ παρὰ τὸν νόμον φονεῦσι καὶ ὡς

τοιοῦτον ἐτιμώρουν. Τοῦ δικαιώματος τούτου ἴχνος διελθὸν τοὺς αἰῶνας ἔτι καὶ νῦν εὕρηται ἀνακεκηρυγμένον ἐν ἄρθρ. 324 § 2 τοῦ ἰσχύοντος ἐν Γαλλίᾳ ποινικοῦ νόμου.

Εἰ δ' ὁ ἀδικήσας ἐπὶ τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ ἐπαιρόμενος ἠρνεῖτο ἱκανοποιῆσαι τὸν ἀδικηθέντα, εἴτε ἐρημοδικῶν, εἴτε φεύγων τὸ ὑποκῦψαι τῇ δικαστικῇ ἀποφάσει, ἐκηρύττετο *ἐκτὸς τοῦ νόμου*, ἡ δὲ τοιαύτη ἀποκήρυξις ὡς συνέπειαν εἶχεν, ὅτι ἅπαντα μὲν τὰ τοῦ ἐνόχου ἐδημοσιοῦντο ὑπὲρ τοῦ ἀνακτορικοῦ ταμείου, ἡ δὲ ζωὴ αὐτοῦ ἦν εἰς τοῦ τυχόντος τὴν διάθεσιν. Ἀπόβλητος οὕτως ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐτύγχανε τῆς ἀποκαταστάσεως ἄλλως ἢ ἐκπληρῶν πάντα τὰ ἐφ' οἷς κατεδικάσθη.

Ταῦτα πάντα ἐν μεγίστῃ σαφηνείᾳ ἐκτιθέμενα καὶ διὰ πολλῶν συνδυασμένων μαρτυριῶν ἐνισχυόμενα πλῆρες τὸ ποινικὸν σύστημα τῶν Σαλικῶν νόμων καθιστᾶσιν.

Ἐπέχομεν τοῦ παρακολουθῆσαι τὸν συγγραφέα εἰς τὴν ἀνέλιξιν τῶν καταναγκαστικῶν μέσων ὡς καὶ εἰς τὸ σύστημα τῶν ποινῶν ἐν αἷς ἀναγράφονται ἥ τε θανατικὴ καὶ ἡ τῆς γενικῆς δημεύσεως, ὡς καὶ αἱ πολιτικαὶ συνέπειαι τοῦ ἀδικήματος.

Ὡσαύτως καὶ τ' ἀδικήματα μεθοδικῶς ἐταξινομήθησαν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως εἰ καὶ ἐν τῷ νόμῳ φύρδην μίγδην ἐκφέρονται. Ποιεῖται δὲ τὰς ἑξῆς κυρίας κατηγορίας· α), *κατὰ τοῦ προσώπου*, ἐν ᾗ ὁ φόνος, ἡ ἄμβλωσις καὶ ἡ παιδοκτονία, αἱ αἰκίαι καὶ τὰ τραύματα, αἱ ἀκρωτηριάσεις, ἡ ἐξύβρισις καὶ ἡ ψευδὴς καταμήνυσις ὡς καὶ ἡ παράνομος τῆς ἐλευθερίας ἀποστέρησις· β), *προσβολῶν κατὰ τῶν ἠθῶν*, ἐν αἷς ἡ μοιχεία, ἡ διγαμία, ὁ βιασμός, ἡ ἀπαγωγὴ καὶ αἱ ἀθέμιτοι τῶν πρὸς ἄλληλα τῶν φύλων σχέσεις· γ), ἡ ἐν ᾗ τὰ διάφορα τῆς *κλοπῆς* εἴδη· δ), ἡ τοῦ *ἐμπρησμοῦ*· ε), ἡ περιλαμβάνουσα τὰ ἄλλα κατὰ τῆς *ἀλλοτρίας ἰδιοκτησίας* ἀδικήματα· ς), ἡ τῶν περὶ τὴν *θήραν* καὶ τὴν *ἁλιείαν*· ζ), ἡ τῶν κατὰ τῆς *δικαιοσύνης* ἀδικημάτων, ἐν ᾗ ἡ ἀπείθεια πρὸς ἐμφάνισιν εἰς δίκην, ἡ ἀρνησιδικία τῶν rachimbourgs,

τὸ λειπομαρτύριον, ἡ κατάκρισις τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως καὶ ἡ τοῦ καταδικασθέντος δυστροπία πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς, ἡ ἄρνησις τοῦ κόμητος πρὸς τὸ παρασχεῖν τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως μέσα, κτλ. η), ἡ *διάφορα ἄλλα ἀδικήματα* προβλέπουσα καὶ τιμωροῦσα, οἷα ἡ κατάχρησις ἐξουσίας, ἡ μαγεία καὶ ἡ βασκανία, ἡ ἐπιορκία, ἡ ψευδομαρτυρία, ἡ παλλακεία, ἡ ὑπεξαίρεσις, ἡ τυμβωρυχία, κτλ. θ), ἡ τῶν ὑπὸ *δούλων* διαπρατταμένων ἀδικημάτων καὶ ἡ ἐπὶ τούτοις *εὐθύνη τοῦ δεσπότου*.

§ 3.

Τῶν δὲ περὶ τὰς ποινὰς πολλῷ περιεργότερα τὰ κατὰ τὸν δικαστικὸν ὀργανισμὸν καὶ τὴν ποινικὴν διαδικασίαν.

Τὸ κυρίως δικαστήριον ἦν ἡ κοινὴ τῶν ἐλευθέρων σύνοδος τὸ Mathl = τόπος πρὸς συζήτησιν, ἐν τόπῳ ὑψηλῷ καὶ ἐν ὑπαίθρῳ συνερχόμενον, ἔνθ' ἀσπὶς ἐπὶ ἀκοντίου ὑψουμένη ἐδήλου τὴν ἔναρξιν τῆς συνεδριάσεως. Προήδρευεν αὐτῆς ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ὁ thunginus, σύνεδροι δὲ ἦσαν οἱ rachimbourgs ὅσοι καὶ ἂν παρίσταντο, οὐδέποτε ὅμως ὀλιγώτεροι τῶν ἑπτὰ πρὸς ἔννομον δίκην.

Αἱ σύνοδοι ἦσαν *τακτικαὶ* εἰς τεταγμένας ὑπὸ τοῦ ἔθους ἡμέρας, ἢ *ἔκτακτοι* πρὸς ἃς εἰδικῶς συνεκάλει τοὺς rachimbourgs ὁ thunginus, διέφερον δὲ, διότι αἱ μὲν πρῶται ἦσαν ὡρισμέναι διὰ τὴν *ἀμφισβητουμένην* δικαιοδοσίαν, αἱ δ' ἔκτακτοι διὰ τὴν *ἐκουσίαν* καὶ τὴν, ὡς ἡμεῖς νῦν ὀνομάζομεν, *ἐπ' ἀναφορᾷ*.

Ὅσαι ἑκατοστύες τόσαι καὶ σύνοδοι, ἦν δ' ἡ ἑκατοστὺς χωρογραφικὴ καὶ οὐχὶ ἀριθμητικὴ τῶν κατοίκων διαίρεσις. Ἡ δὲ ποινική τε καὶ πολιτικὴ τῆς συνόδου ἁρμοδιότης ἦν γενικὴ, ἐξαιρέσει ἴσως εἰδικῶν τινων θεμάτων τῇ ἀποκλειστικῇ τοῦ βασιλέως δικαιοδοσίᾳ ὑπαγομένων. Τοιαῦται δ' ἦσαν ἡ κακοδικία, ἡ προδοσία, τὰ καθοσιώσεως ἐγκλήματα καὶ ἡ ὑπὸ Φράγκων ἐλευθέρων διαπραχθεῖσα λῃστεία. Ἄδηλον ὅμως ἂν μόνος ὁ Βασιλεὺς ἐδίκαζεν ἢ εἰ-

χε καὶ παρέδρους. Ἐδίκαζε δ' ὁ Βασιλὺς οὐχὶ ἐν τῇ συνόδῳ τῇ γενικῇ ἀλλ' ἐν ᾧ διέτριβε τόπῳ.

Διαδικασία δ' ἦν ἡ ἑξῆς· ὁ ἐνάγων ἢ ἐγκαλῶν παρουσίᾳ τριῶν μαρτύρων μετέβαινεν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ ἐναγομένου καὶ ἐκλήτευε τοῦτον, ἢ τούτου ἀπόντος τὴν γυναῖκα ἢ τινα τῶν συνοίκων. Ἡ τοιαύτη κατὰ τύπους ἀνυπερβάτους κλῆσις ἐλέγετο mannitio.

Τῶν Γερμανῶν ὑπολογιζόντων τὸν χρόνον κατὰ νύκτας καὶ οὐχὶ καθ' ἡμέρας (Τακίτ. Γερμ. § 11) εἰκάζεται, ὅτι ἡ πρὸς ἐμφάνισιν προθεσμία ἦν μετὰ νύκτας τεσσαράκοντα, εἰ δ' ὁ κλητευόμενος ἐτύγχανεν ὢν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐδιπλασιάζετο ἡ προθεσμία, ἦν δὲ τότε μετὰ ὀγδοήκοντα νύκτας.

Εἴποτε τὴν ὡρισμένην ἡμέραν ὁ ἐγκαλῶν οὐκ ἐνεφανίζετο πρὸς ὑποστήριξιν τῆς κατηγορίας κατεδικάζετο εἰς πρόστιμον, τοῦτο δὲ, διότι ἀπειθῶν ἑζημίου τὸν βασιλέα ὡς λαμβάνοντα ἐξ ἑκάστης δίκης μέρος τοῦ *ἀντιποίνου*. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἐγκαλούμενος ἐρημοδικῶν προσετιμᾶτο, πλὴν ἐὰν δι' ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως ἢ ἕνεκα θανάτου στενοῦ αὐτῷ συγγενοῦς ὑπελείπετο τῆς δίκης.

Ἐπ' αὐτοφώρῳ συλληφθέντος τοῦ δράστου περιττὴ ἀπέβαινεν ἡ mannitio ἤτοι ἡ πρὸς ἐμφάνισιν κλῆσις.

Διὰ τὴν ἀπουσίαν εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς διωκούσης, τὴν κατηγορίαν ὑποστήριζεν αὐτὸς ὁ *παθών*. Αἱ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς κατηγορίας φράσεις, ὡς καὶ αἱ τῆς ἀπολογίας τοῦ ἐν αἰτίᾳ ἦσαν προδιατετυπωμέναι ἐν τῷ νόμῳ. Μετὰ τὴν συζήτησιν, ἥτις οὐχὶ κατὰ τὸ δοκοῦν ἑκάστῳ ἐγίνετο ἀλλὰ κατὰ προδιατετυπωμένον καὶ ἐν πανηγυρικαῖς φράσεσι τρόπον, οἱ δικασταὶ ἐξέδιδον ἀπόφασιν εἰ ἐδόκει αὐταῖς ἐκκεκαθαρισμένη ἡ δίκη, εἰ δὲ τοὐναντίον ἔχρῃζε περαιτέρω ἀποδείξεων, ὥριζον ἄλλην συνεδρίασιν πρὸς τὴν τούτων διεξαγωγὴν, κατ' αὐτὴν δὲ πάντως καὶ τὴν τελειωτικὴν ἐξέδιδον ἀπόφασιν ἀθωωτικὴν ἢ καταδικαστικὴν, κατὰ τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην περίπτωσιν ὡρίζετο καὶ ἡ ἡμέρα

πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως, ταύτης δ' ἐπιστάσης, εἰ μὲν ὁ καταδικασθεὶς ἐνεφανίζετο προσάγων τὸ *ἀντίποινον*, ἐπεκηρύττετο ἡ *εἰρήνη*, εἰ δ' οὐ παρίςατο οὗτος, ὁ δικαιωθεὶς ἐζητεῖτο ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ εὐθύνῃ παρὰ τοῦ Κόμητος τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως, ὁ δὲ Κόμης τότε παρελάμβανεν ἑπτὰ rachimbourgs καὶ μετέβαινεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὀφειλέτου πρὸς ἐνέργειαν καταναγκαστικῆς κατασχέσεως καθ' ἣν προὐκάλει τοῦτον ἵνα διορίσῃ δύο ἐκτιμητὰς ὅπως σὺν τοῖς rachimbourgs προσδιορίσωσι τὰ κατασχετέα μέχρι τοῦ ὀφειλομένου ποσοῦ, τούτου δ' ἀρνουμένου οἱ rachimbourgs μόνοι προσδιώριζον αὐτά.

Ἀποδεικτικὰ δὲ μέσα ἦσαν· οἱ μάρτυρες, ἡ διὰ ζέοντος ὕδατος θεοδικία, ὁ ὅρκος τοῦ ἐν αἰτίᾳ, ὃν προσεπεκύρου ὡρισμένος τις ἀριθμὸς συνορκιστῶν, καὶ ἡ βάσανος. Ὡς ἀνθρώπων ἁπάντων δεισιδαιμονέστατοι οἱ Γερμανοὶ ἐπίστευον, κατ' αὐτὴν τοῦ Τακίτου τὴν μαρτυρίαν (Γερμ. § 10), εἰς τοὺς οἰωνοὺς καὶ εἰς τὴν διὰ πολλῶν μέσων μεσολάβησιν τῶν θεῶν πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀληθείας· ἐκ τῆς δεισιδαιμονίας ταύτης προῆλθον ἐφεξῆς καὶ ἄλλα διάφορα *θεοδικίας* εἴδη, ἅπερ μόλις ὁ καθ' ἡμᾶς αἰὼν ἐξήλειψεν ἀπὸ τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων.

Μαθηταὶ ἡμεῖς τῆς τῶν Παρισίων σχολῆς νέοι ἐμελετήσαμεν τοὺς νόμους τῶν Σαλίων, ἐφεξῆς δ' ἐν τῷ Μοντεσκίῳ, τῷ Γυζώτῳ καὶ ἄλλοις ἐπὶ μᾶλλον ἐνεκύψαμεν τῇ τῶν βαρβάρων τούτων νομοθεσίᾳ, ἅτε τὸ τιμαριωτικὸν διδάξαντες πολίτευμα καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ τῶν ποινικῶν νομοθετημάτων βραχέα ἅττα περὶ τούτων ἐκθέντες. Ὁμολογοῦμεν ὅμως, ὅτι πολλὰς γνώμας ἡμῶν ἀνεσκεύασεν ἡ ἀνάγνωσις τῆς ὑπὸ τοῦ φίλου Θώνισσεν μετὰ τοσαύτης κριτικῆς ἀκριβείας φιλοπονηθείσης νέας ταύτης πραγματείας, ἣν τοῦ λοιποῦ ὀφείλει πᾶς τις περὶ τὰ ποινικὰ σπουδαίως ἀσχολούμενος μὴ παραβλέπειν. Τοῦτο δ' οὐδ' ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν ἔξεστι, διότι οὔτε ἱστορικὸν δυνατὸν γενέσθαι ἄνευ τῆς γνώσεως τῶν νόμων, οὔτε νομικὸν

ἀληθῆ ἄνευ τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας. Il faut éclairer l' histoire par les lois et les lois par l' histoire, εἶπεν ὁ Μοντέσκιος· καὶ ὄντως μεγάλην ἐξήνεγκεν ἀλήθειαν.

Γ

§ 1.

Ἔστι τις ἐν ἀνθρώποις ἀληθὴς εὐγένεια, ἡ ἀπὸ γενναίας ἀνατροφῆς καὶ ἐκ διαδοχῆς ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν κεκαλλιεργημένου πνεύματος παράγοντος ἔργα σπουδαῖα. Ἡ τοιαύτη εὐγένεια καὶ διαδοχῆς δυναστείας προτιμοτέρα, καὶ τῆς ἀπὸ πατραγαθιῶν ἀνωτέρα, καὶ τῆς τοῦ πλούτου ἀσφαλεστέρα.

Τὴν τοιαύτην διαδοχὴν γηθοσύνως χαιρετίζομεν ἐν τῷ Βίκτωρι Αἰγέρῳ υἱῷ Αἰμιλίου Αἰγέρου τοῦ πρόμου τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἑλληνιστῶν. Τὰ δύο ἔργα, ἃ ὑπ' ὄψει ἔχομεν, εἰ καὶ οὔκ εἰσι τὰ πρῶτα δι' ὧν εἰς τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν λογίων ἐμφανίζεται ὁ νέος Αἴγερος, εἰσὶν ὅμως τῶν πρὸ αὐτῶν σπουδαιότερα, ἔθετο δ' οὕτω «*πρόσωπον τηλαυγὲς*» τῷ βίῳ ὃν σταδιοδρομήσει. Τὸ μέν ἐστι καθαρῶς φιλοσοφικόν, τὸ δὲ φιλολογικόν, ἔγραψε δ' ἀμφότερα ὡς ἐναισίμους διατριβὰς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ζηλωτοῦ ὄντως παρὰ Γάλλοις διδακτορικοῦ βαθμοῦ τοῦ οὐχὶ εἰκῇ ὡς ἐν ἄλλοις Πανεπιστημίοις σπαταλωμένου.

Τὸ πρῶτον ἐπιγέγραπται «*ὁ ἔνδον λόγος.*» Τοῦ ἐσωτερικοῦ τούτου λόγου γνῶσιν ἔλαβεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἅμα τὸ πρῶτον διενοήθη. Ἐν τῷ φωτὶ ὡς καὶ ἐν τῷ σκότει, ἐν τῇ ἐρημίᾳ ὡς καὶ ἐν τῇ πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους ὁμιλίᾳ, ὅταν ἀναγινώσκωμεν ὡς καὶ ὅταν γράφωμεν, ἔτι δὲ καὶ ὅταν κοιμώμεθα, ὁ λόγος οὗτος λαλεῖ ἐν ἡμῖν. Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ὁ δι' αὐτοῦ τὰ θαυμάσια τῆς διανοίας ἔργα ἐμψυχώσας, δι' αὐτοῦ δὲ τὰς ἐν τῷ ἀπείρῳ ἀποστά-

σεις καταμετρήσας καὶ τὸ βάρος οὐρανίων σωμάτων σταθμίσας, ὁ ἑκασταχοῦ ὑπὸ τούτου συνοδευόμενος καὶ εἰς τὰς ἑαυτοῦ πράξεις καθοδηγούμενος, ὁ τῆς ψυχῆς τὰς ἐνεργείας διὰ τούτου εἰς φιλοσοφικὰς ἀνάγων θεωρίας, εἴτε τέλεον τῆς τούτου μελέτης ἠμέλησεν, εἴτε ἀκροθιγῶς αὐτῆς ἐπιληφθείς, ὡς ὁ Πλάτων ἐν τῷ Σοφιστῇ καὶ τῷ Θεαιτήτῳ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς περὶ μνήμης, ἀντιπαρῆλθεν, ἢ ὡς ὁ Σωκράτης, καίπερ πρῶτος παρατηρήσας τοῦτον ἐν ἑαυτῷ, ἐξέλαβε τὰς τούτου ὑπαγορεύσεις ὥς τι δαιμόνιον χρῆμα· τοιαῦτα δὲ περίπου ἔπαθον καὶ οἱ Χριστιανοὶ ὅσοι διὰ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀνατάσεως καὶ βυθίσεως τῆς ψυχῆς εἰς ἔκστασιν κατήγαγον αὐτήν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν νεωτέρων φιλοσόφων διεξέφυγε τὴν προσοχήν, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐκ τῆς ἀναλύσεως ἣν ποιεῖται ὁ ἡμέτερος συγγραφεύς. Ὅθεν ἀληθῶς εἰπεῖν πρῶτον νῦν ἡ φιλοσοφία διὰ τοῦ νέου Αἰγέρου ἐπελήφθη εἰδικῶς τῆς ψυχολογικῆς τοῦ *ἔνδον λόγου* θεωρίας.

Ὁ *ἔνδον λόγος* ἐστὶ λόγος οἷος καὶ ὁ φωνῇ διὰ τοῦ στόματος καὶ τῆς γλώσσης ἐκφερόμενος· ἐν ἑκάστῳ ἄρα ἡμῶν ἔχει οὗτος ἐνδομύχως ὡς καὶ ἐξωτερικῶς· διαφέρουσι δὲ, ὅτι ὁ μὲν ἐξωτερικὸς παταγεῖ ὁπωσδήποτε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ὁ δ' *ἔνδον λόγος* ἠρεμεῖ καὶ μονοτόνως συνήθως ἔχει· ὁ μέσος ὅμως ὅρος τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς οὗτος δρᾷ ἀνώτερός ἐστι τῆς ἐκείνου, ἅτε τούτου χρῄζοντος πλείονος χρόνου πρὸς ἄρθρωσιν τῶν λέξεων, χρόνου δέ τινος ἄλλου ἀναλισκομένου εἰς τὸ διαπνεῖν. Ὁ συγγραφεὺς διὰ μακρῶν τὰς πρὸς ἀλλήλους ὁμοιότητας καὶ διαφορὰς, ὡς καὶ τὰς καθ' ἡλικίας, καὶ τὰς κατὰ τὸ διάφορον τῆς καλλιεργείας τοῦ πνεύματος, καὶ τῆς ἀκριβεστέρας ἢ ἀτελεστέρας γνώσεως τῆς γλώσσης ἐν ᾗ ὁ ἔξω λόγος ἐκφέρεται καὶ ὁ ἔνδον λειτουργεῖ, ἐκτίθησιν, ἡ μερικωτέρα ὅμως ἀνάλυσις, εἰ μὲν βραχεῖα, ἀτελὴς ἔσται, εἰ δ' ἐκτενὴς, ἀντιγραφὴ τοῦ βιβλίου.

Ἀλλὰ τὰ πάθη ταράττουσι τὴν ψυχὴν ἔτι καὶ ἐν τῇ

μονοαξία αὐτῆς, τότε δὲ καὶ ὁ ἔνδον λόγος σφοδρότερον δρᾷ καὶ πλησιέστερος τῷ ἔξω γίνεται· ἐν δὲ τῇ ἐμπνεύσει, μάλιστα δὲ τῇ ποιητικῇ, ἀληθές τι ἐν τῇ ψυχῇ διαδραματίζεται δρᾶμα καὶ ὁ εἷς εἰς δύο ἢ καὶ πλείους διακρίνεται οὕτως.

Καθ' ἃς δὲ περιπτώσεις ἡ συνείδησις, ὡς δικαστὴς εὐθὺς καὶ ἄτεγκτος ἀπὸ σοφισμάτων, λαλεῖ, δραματικώτερά εἰσι τὰ ἐν ἡμῖν συμβαίνοντα· τότ' ἔχομεν ἐν ἡμῖν αὐτὸν *κατήγορον* ἐλέγχοντα, πρὸς τοῦτον δ' ἀντιλέγοντα δι' αὐτοῦ ὡς ἀληθῶς συνήγορον, τὸ *πάθος*, μεθ' οὗς αὐτὸς πάλιν ὁ *ἔνδον λόγος* ἀπαγγέλλει τὴν ἀπόφασιν βραχεῖαν καὶ ἐπιβάλλουσαν, ἐπιτακτικὴν ἢ ἀποτρεπτικήν· τότε δὲ λαλεῖ οὐχὶ ἐν πρώτῳ προσώπῳ, ὡς συνήθως πράττει, ἀλλ' ἐν δευτέρῳ ἐνικῷ «*ποίησον ἢ μὴ ποίησον*», διότι καὶ ἡ προστακτικὴ ἔγκλισις ἀμοιρεῖ πρώτου προσώπου.

Ἐνδιατρίβων ὁ συγγραφεὺς εἰδικώτερον περὶ τὸ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους καὶ τὰς ὀπτασίας, ἢ μᾶλλον τὰς ἀκούσεις εἰς ἃς ὑπέκειτο ἡ Ἰωάννα τῆς Ἄρκης, ἐξηγεῖ ταύτας τε καὶ τὸ δαιμόνιον ὡς *ψυχολογικὰς* καὶ οὐχὶ ὡς *παθολογικὰς* παθήσεις, ἅτε τούτων μὲν οὐσῶν νοσηρᾶς καταστάσεως ἀποτέλεσμα, τῶν δὲ ψυχολογικῶν, οἷαι ὑπῆρξαν ἐν τῷ θεμελιωτῇ τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας καὶ ἐν τῇ νεαρᾷ καὶ ἡρωϊδι κόρῃ τῇ ἀναρριπισάσῃ τὸ πῦρ ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ γαλλικὴ ἐθνότης, ἀνωτέρα τις τελειότης τοῦ *ἔνδον λόγου* ταραττομένου ἐν μὲν τῷ υἱῷ τῆς Φαιναρέτης ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρωτος, ἐν δὲ τῇ χωρικῇ κόρῃ τοῦ Δομρεμῆ ὑπὸ τῆς ἀγνοτάτης φιλοπατρίας.

Ἀλλὰ πρὸ τοῦ Σωκράτους καὶ τῆς Ἰωάννης ὁ Ὅμηρος ἐν θεσπεσίοις ἔπεσι παρέστησε τὸν *ἔνδον λόγον* δρῶντα ὑπὸ τὸν μῦθον ὁτὲ μὲν τούτου τοῦ θεοῦ, ὁτὲ δ' ἐκείνου· οὕτως ἡ Ἀθηνᾶ ἀποτρέπει τὸν Ἀχιλλέα ξιφουλκοῦντα κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος, κτλ.

Ὁ *ἔνδον λόγος* κατὰ ποικίλους λειτουργεῖ τρόπους ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς διὰ τοῦ μονολογεῖν, τοῦ ἰδίᾳ

διαλέγεσθαι, τοῦ ἐκχέεσθαι ἐν ἐξωτερικοῖς φθόγγοις κτλ. ἅπαντα ταῦτα ψυχολογικά εἰσι φαινόμενα ποικιλλόμενα ὑπὸ τῶν ταραττόντων τὴν ψυχὴν παθῶν ὡς καὶ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν συμπιπτόντων, ἄξια ὅμως πάντοτε τῆς ἐπισταμένης προσοχῆς τοῦ φιλοσόφου.

Ὁ *ἔνδον λόγος* ἐστὶ τὸ ἐργαστήριον ἐν ᾧ ἡ διάνοια τοῦ ποιητοῦ ὡς καὶ ἡ τοῦ συγγραφέως προεξεργάζονται τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔργου. Ἡ ἰδέα προηγεῖται τῆς φράσεως, ὁ δ' *ἔνδον λόγος*, συνήθως σύγχρονος τῇ συλλήψει τῆς ἰδέας, μεταβαίνει ἐφεξῆς εἰς ἐπεξεργασίαν τῆς φράσεως ὅπως ὡς οἷόν τε σαφεστέραν καὶ καλλιεπεστέραν ἐξενέγκῃ τὴν ἰδέαν. Ἡ διαδοχικὴ αὕτη ἐργασία γίνεται καταδηλοτέρα ἐν τοῖς διαφόροις σταδίοις ἃ διέρχεται ὁσάκις πρόκειται ἵνα διὰ ξένης γλώσσης, πρὸς ἣν οὐκ ἐσμὲν ἱκανῶς ἠσκημένοι, ἐνδύσωμεν τὴν ἐν ἡμῖν συλληφθεῖσαν ἰδέαν. Ἐννοεῖται οἴκοθεν, ὅτι ἐν τῷ γεγυμνασμένῳ πρὸς τὸ ἔργον τάχιον ἡ ἐπεξεργασία αὕτη διεξάγεται, διότι ἡ νῦν ἥττων χρόνου δαπάνη ἀντισταθμίζεται ὑπὸ τῆς ἐν προτέρῳ χρόνῳ καταβληθείσης πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἕξεως, ἥτις ἕξις οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ μακρὸν γύμνασμα· ὁ σαφῶς εἰδὼς σαφῶς καὶ ἐκφράζεται, κατὰ δὲ τὸν Εὐριπίδην

«οὐχ ὁ πολλ' εἰδὼς ἀλλ' ὁ σάφ' εἰδὼς σοφός.»

Ὁμοία τις ἐργασία ἀλλὰ κατ' ἀντίστροφον γίνεται λόγον ὁσάκις ἀκούομεν ἄλλου ἢ ἀναγινώσκομεν. Τότε πρῶτον μὲν ἀντιλαμβανόμεθα τῶν λόγων, εἶτα δὲ τῆς ἰδέας· εἴ ποτε δὲ τύχει δυσνόητον τὸ χωρίον καὶ ἐν ξένῃ γλώσσῃ ἐξεννηνεγμένον, πρὸς ἀκριβῆ τούτου κατάληψιν ἀνάγκη ἡμᾶς μεθερμηνεῦσαι τὰς λέξεις, μετὰ δέ τινας διαφόρους ἀντιλήψεις τῆς ἐννοίας καταντήσομεν ἴσως εἰς τὴν ἀληθῆ ἰδέαν, ἣν ὁ συγγραφεὺς ἢ ὁ ποιητὴς ἐβουλήθη ἐκφράσαι. Οὐδὲν ἧττον βέβαιόν ἐστιν, ὅτι ὅσῳ ὑψηλοτέρα ἡ ἰδέα καὶ ἀήθης τοῖς πολλοῖς τόσῳ καὶ ἡ δυσχέρεια τοῦ ὡς δεῖ ἐξ-

ενεγκεῖν αὐτὴν αὐξάνει. Ἐφ' ᾧ καὶ οἱ ἐξαιρετικῇ ἐπινοίᾳ πεπροικισμένοι ἐπὶ μακρὸν ἐπεξεργάζονται τὴν περιβολὴν τῆς ἑαυτῶν ἰδέας.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ψυχῆς (Γ, 7, 3) εἶπεν «*οὐδέποτε νοεῖ ἄνευ φαντάσματος ἡ ψυχὴ*», τουτέστι πᾶσα ἰδέα στρέφεται περί τι, τοῦτο δὲ τὸ *τί*, ἅμα ἐπελθὸν τῷ νῷ περιβάλλεται ὑπὸ τοῦ *ἔνδον λόγου* τὸ ἐξωτερικὸν εἶδος ἅμα δὲ καὶ τὰς ἰδιότητας ὧν εὐμοιρεῖ τὸ *τί* τοῦτο.

Ὅθεν πάσῃ ἰδέᾳ ἐνσωμάτου ὄντος παρομαρτεῖ τὸ *εἴδωλον* τοῦ ὄντος· οὕτω παρὰ τῇ ἰδέᾳ ἄνθρωπος, ἵππος, ῥόδον, μύρμηξ ἅμα ἐπερχομένῃ συμπαρίσταται τῇ φαντασίᾳ τὸ *εἴδωλον* τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἵππου, τοῦ ῥόδου, τοῦ μύρμηκος. Ἔστιν ὅτε δὲ καὶ τ' ἀσώματα τοῦ αὐτοῦ κοινωνοῦσι νόμου, οὕτω τὸν Θεόν, τὸ ἄπειρον, τὸν χρόνον φανταζόμεθα. Ἴσως ἐξαίρεσίς τις ὑπάρχει ὡς πρὸς τὰς καθαρῶς ἀφῃρημένας ἰδέας, οἷον τῆς ἀνάγκης, τοῦ πεπρωμένου καὶ ἄλλων τοιούτων, οὐχὶ διότι αἱ τοιαῦται ἰδέαι εἰσὶ παντελῶς ἀπεκδεδυμέναι φαντάσματος ἐν τῇ διανοίᾳ, ἀλλὰ διότι ὑπὸ συμβολικὸν παρίστανται φάντασμα, ὡς ἡ Δικαιοσύνη ὑπὸ τὸ εἴδωλον ὃ ἐτύχομεν ἰδεῖν τῆς Θέμιδος, ὡς ἡ ἱστορία ὑπὸ τὸν τύπον τῆς Μούσης Κλειοῦς, κτλ. Οὕτω δ' ὡς ὁ *ἐξωτερικὸς λόγος* δίδωσιν ἓν ὄνομα εἰς πᾶσαν ἰδέαν πρὸς παράστασιν αὐτῆς καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν ἑκάστῃ διαλέκτῳ διαφέρει, ὁμοίως καὶ ὁ *ἔνδον λόγος* δίδωσι πάσῃ ἰδέᾳ ἓν *εἴδωλον*, αὐτῷ μὲν τῷ ὄντι ὅμοιον, εἰ τοῦτο ἐνσώματον, συμβολικὸν δέ, εἰ μόνον νοητόν.

Ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς διὰ μακρᾶς φιλολογικῆς παρεκβάσεως ἐξετάζει τὰ περὶ τὰς ὀνοματοποιίας, τὰς μεταφορὰς καὶ τὰ σύμβολα, ὧν ἡ μὲν μελέτη λίαν ἐπαγωγὸς καὶ διδακτική, ἡ δ' ἀνάλυσις δυσχερής. Ἄλλως τε καὶ τοῦ συγγραφέως γράψαντος γαλλιστὶ ἔδει ἡμᾶς ἀναζητῆσαι τ' ἀντίστοιχα ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλωσσοτυπίᾳ, ἥτις πάντως δύναται παρασχεῖν μείζονα πλοῦτον πρὸς τοιαύτην ἔρευναν, πλὴν ἡμεῖς οὔτε τὸν προσήκοντα χρόνον διαθέσθαι

ἔχομεν, οὔτ' ἂν τοῦτον εὑρίσκωμεν ἔχομεν τὰς ἀναγκαίας πρὸς τὸ ἔργον γνώσεις.

Συμπεραίνοντες λέγομεν, ὅτι ἡ συγγραφὴ αὕτη ἀναλύσασα ὡς οἷόν τ' ἀκριβῶς τὴν φύσιν, τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ *ἐνδον λόγου νέαν* ὅλως καὶ, ὡς εἰπεῖν, ἀπάτητον μέχρι τοῦ νῦν τρίβον ἠνέῳξε τοῖς φιλοσοφοῦσι, προκαλεῖ δὲ ταυτοχρόνως εἰς τὴν ἀκριβῆ τῆς σημασίας πάσης ἐκφερομένης λέξεως γνῶσιν, κατὰ τοῦτο ἐπανάγουσα τῶν Στωϊκῶν τὸ δόγμα ὅτι «*ἡ σαφήνειά ἐστιν ἐν λέξει γνωρίμως παριστῶση τὸ νοούμενον*».

§ 2.

Τὸ δ' ἕτερον τοῦ νέου Αἰγέρου ἔργον ἐστὶν ἓν, τὸ τρίτον, τῶν τεσσαρωνκαίδεκα κεφαλαίων εἰς ἃ ὑπ' αὐτοῦ ἡ ὅλη περὶ Διογένην τὸν Λαέρτιον συγγραφὴ διῄρηται. Καὶ πολύτιμον μὲν τὸ ἐκ τῆς φιλολογικῆς ἑλληνικῆς πανωλεθρίας ναυάγιον τοῦτο, διεστρεβλωμένον δ' ἐν πλείστοις, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ μακρᾶς ἐπιδεόμενον μελέτης πρὸς ἀποκατάστασιν, ἔτι δὲ καὶ ἐπιστημονικῆς μεθόδου πρὸς κατάταξιν τοῦ ἐν τούτῳ συνεσωρευμένου πλούτου, μάλιστα δὲ περὶ τῶν κατὰ τὰς φιλοσοφικὰς αἱρέσεις τῆς πάλαι Ἑλλάδος δογμάτων.

Ἐβίωσεν ὁ Λαέρτιος περὶ τὸν Γ μετὰ Χριστὸν αἰῶνα, ἤτοι εἰς χρόνους στείρους εἰς πρωτότυπα ἔργα· ὅθεν καὶ τοῦ Διογένους τὸ ἔργον ἐστὶν ἀπάνθισμα ἐξ ἀρχαιοτέρων, ἰδίως δ' ἀλεξανδρινῶν, συγγραφῶν, ὡς ἔστιν εἰκάσαι, οἷον *ἐκ τῶν πινάκων τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων καὶ ὧν συνέγραψαν*, οὓς ἔγραψε Καλλίμαχος ὁ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης μετὰ Ζηνόδοτον ἐφορεύσας, μάλιστα δὲ ἐκ τῶν Σωτίωνος τοῦ ἐν χρόνοις Πτολεμαίου τοῦ Ἐπιφανοῦς ἀκμάσαντος, οὗ καὶ δύο πρὸς τὸ εἰκοσάκις μνημονεύει ὁ Λαέρτιος καὶ ἐξ οὗ κυρίως τὰ περὶ *Διαδοχῶν τῶν φιλοσόφων* παρέλαβε.

Περὶ *Διαδοχῶν*! περίεργος ἡ φράσις, ἅτε τῆς λέξεως ἐν χρήσει οὔσης διὰ τὰς βασιλικὰς δυναστείας τὰς πορφύρᾳ ἠμφιεσμένας καὶ οὐχὶ διὰ τοὺς εὐτελῆ τριβώνια περιβεβλημένους φιλοσόφους. Καὶ ὅμως ὀρθῶς *Διαδοχὰς φιλοσόφων* ὠνόμασαν αὐτὰς οἱ Ἀλεξανδρεῖς Ἕλληνες, διότι καὶ τῶν βασιλείων αὗται εὐγενέστεραι, καὶ τῶν τοιούτων δυναστειῶν διαρκέστεραί εἰσιν αἱ τῶν ἐν σοφίᾳ διαπρεψάντων διαδοχαί.

Οἱ πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλοσοφήσαντες περὶ τὰ φυσικὰ φαινόμενα κυρίως διέτριψαν· ἐν τούτοις οἱ ἑπτὰ σοφοί, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Ἀναξίμανδρος, ὁ Ἀναξαγόρας καὶ ἄλλοι τινές.

Ὡς πρὸς τὸ ἠθικὸν δὲ τῆς φιλοσοφίας μέρος, ἀπὸ Σωκράτους, τοῦ ἀληθοῦς θεμελιωτοῦ τῆς φιλοσοφίας, δέκα ποιεῖται Διογένης ὁ Λαέρτιος αἱρέσεις, ὁρίζει δὲ τὴν αἵρεσιν «*πρόσκλισιν ἐν δόγμασιν ἀκολουθίαν ἔχουσιν.*» εἰσὶ δὲ αὗται· α), *Ἀκαδημαϊκὴ*, ἧς ἀρχαίας μὲν προέστη Πλάτων, μέσης δ' Ἀρκεσίλαος, νέας δὲ Λακύδας· β), *Κυρηναϊκῆς* ὑπὸ Ἀρίστιππον· γ), *Ἠλειακῆς* ἀπὸ Φαίδωνος τοῦ Ἠλείου· δ), *Μεγαρικῆς* ἀπὸ Εὐκλείδου τοῦ Μεγαρέως· ε), *Κυνικῆς* ἀπὸ Ἀντισθένους· ς), *Ἐρετριακῆς* ἀπὸ Μενεδήμου· ζ), *Διαλεκτικῆς* ἀπὸ Κλειτομάχου τοῦ Καρχηδονίου· η), *Περιπατητικῆς* ἐξ Ἀριστοτέλους· θ), *Στωϊκὴς* ἀπὸ Ζήνωνος τοῦ Κιτιέως· καὶ ι), *Ἐπικουρείου*, τῆς μόνης τοῦ ἡγησαμένου αὐτῆς Ἐπικούρου λαβούσης τὸ ὄνομα. Ὑπῆρξαν δὲ καί τινες ἄλλαι ὡς ἡ Πυρρώνειος, ἣν διὰ τὴν ἀσάφειαν ἀποποιοῦνται, καὶ ἡ *Ἐκλεκτικὴ* εἰσαχθεῖσα ὑπὸ Ποταμίωνος τοῦ Ἀλεξανδρέως ἐκλεξαμένου τὰ ἀρέσαντα ἐξ ἑκάστης τῶν αἱρέσεων.

Τὸν βουλόμενον ἀκριβέστερον ἐγκῦψαι τοῖς δόγμασι τῶν διαφόρων τούτων Σχολῶν τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας παραπέμπομεν εἰς τὴν πολλοῦ λόγου ἀξίαν πεντάτομον συγγραφὴν τοῦ ἡμετέρου Νικ. Κοτσιᾶ, ἐν ᾗ εὑρήσει καὶ τὰς τούτων τροπὰς παρὰ Ῥωμαίοις διὰ δὲ τοῦ Μέσου αἰῶνος καθηκούσας μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Εἰς Βίκτωρα δ' Αἴγερον ἐπανιόντες τὸν λόγον εὐχόμεθα ὅπως καὶ τὴν λοιπὴν αὐτοῦ συγγραφὴν εἰς φῶς ἐκδώσῃ, διότι οὕτως ἔξομεν συστηματικῶς κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων τὰ φύρδην μίγδην συμπεφυρμένα ἐν Διογένει τῷ Λαερτίῳ περὶ τοὺς βίους καὶ τὰς δόξας τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος, ὡς καὶ τὰ ἔργα ἑκάστου, τ' ἀποφθέγματα καὶ εἴ τι ἄλλο. Καὶ δυσχερὲς μὲν τὸ ἔργον ἀλλ' ἀνάξιον τῶν δυνάμεων νέου σοφοῦ, διότι κατ' Εὐριπίδην

«.....τοὺς πόνους γὰρ οἱ 'γαθοὶ
ἀτολμῶσι.»

Ἀθήνησι τῇ 4 Φεβρουαρίου 1882.

Ν. Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ.

ΕΙΚΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΛΑΤΙΝΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ.

Α'.

Κορν. Νέπωτ. *Πελοπίδ.* 3, 2: **Allata est enim epistola Athenis ab Archino uno ex his Archiae qui tum maximum magistratum Thebis obtinebat.**

Οὕτω φέρεται τὸ κείμενον εἰς πάντα τὰ σωζόμενα ἀντίγραφα πλὴν ἑνός, μὲ μικράς τινας περὶ τὴν ὀρθογραφίαν διαφοράς, περὶ ὧν κατωτέρω. Ἀλλ' εἶναι προφανὲς ὅτι ὅπως ἔχει τὸ κείμενον τοῦτο οὐδεμίαν δύναται νὰ εὐοδώσῃ ἔννοιαν, ἡ δὲ παρά τινων ἐκδοχὴ τοῦ *uno* ὡς ἀρχαϊκοῦ δῆθεν τύπου δοτικῆς εἶναι πάντως ἀπορριπτέα. Ὅθεν πρῶτος ὁ Βόσιος (1667) ἔτρεψε τὸ *uno* εἰς *uni*, ὅπερ ἐδέχθησαν καὶ πάντες σχεδὸν οἱ μετ' αὐτὸν ἐκδόντες τὸν Νέ-

πωτα, ὑπολαβόντες ὅτι τὸ ὀρθὸν δῆθεν uni ἐτράπη εἰς uno ἐκ σφάλματος τῶν ἀντιγραφέων προελθόντος ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος τῆς τελευταίας συλλαβῆς τοῦ *Archino*. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ ἐπιστολὴ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Ἀρχίνου πρός τινα ἐξ αὐτῶν (τῶν ἀρχόντων), δηλαδὴ τὸν Ἀρχίαν, ὅστις τότε κτλ. Ἀλλ' εἶναι τάχα ὀρθὸν τὸ *Archino*; Ὁ Πλούταρχος ἐν β. *Πελοπ.* 9 λέγει: «Ἧκε γάρ τις ἐξ Ἀθηνῶν παρ' Ἀρχίου τοῦ ἱεροφάντου πρὸς Ἀρχίαν τὸν ὁμώνυμον, ξένον ὄντα καὶ φίλον, ἐπιστολὴν κομίζων .... σαφῶς ἕκαστα φάσκουσαν» καὶ ἐν τῷ *Περὶ τοῦ Σωκρ. δαιμον.* 30: «Ἧκεν ἐνθένδε παρ' ὑμῶν ἐπιστολὴ παρ' Ἀρχίου τοῦ ἱεροφάντου πρὸς Ἀρχίαν ἐκεῖνον, ὄντα φίλον αὐτῷ καὶ ξένον .... ἐξαγγέλλουσα τὴν κάθοδον καὶ τὴν ἐπιβουλὴν τῶν φυγάδων.» Ὥστε κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου ὁμώνυμος ἦτο ὁ ἐπιστέλλων πρὸς τὸν πρὸς ὃν ἐπεστέλλετο ἡ ἐπιστολὴ καὶ ὁ μὲν ἦτο ἱεροφάντης ἐν Ἀθήναις, ὁ δὲ πολέμαρχος ἐν Θήβαις. Ταῦτα λοιπὸν ἔχων ἤδη πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἄλδος ἔχει διορθώσει καὶ τὸ τοῦ Νέπωτος κείμενον ὡς ἑξῆς: ab *Archia hierophante*, Archiae κτλ. Ἡ διόρθωσις αὕτη ἦτο μὲν βεβαίως ὀρθὴ κατὰ τὸ νόημα, ἀλλ' ἐφαίνετο ὅλως αὐθαίρετος ὑπὸ τὴν ἔποψιν τὴν παλαιογραφικὴν καὶ διὰ τοῦτο ἴσως οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν ἀφέντες αὐτὴν περιωρίσθησαν εἰς μόνην τὴν τοῦ Βοσίου (α), χωρὶς ὅμως νὰ ἀναλογισθῶσιν ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Νέπωτος οὐδόλως οὕτως συνεφώνει πρὸς τὰ σχετικὰ χωρία τοῦ Πλουτάρχου, ὅστις πάντως περὶ ἑλληνικῆς ἱστορίας ὑποκειμένου τοῦ λόγου θὰ διέσωσεν ἀδολωτέραν τὴν ἐξ ἀρχαιοτέρων πηγῶν παράδοσιν, ἄλλως

(α) Ὁ Βόσιος συμπαραλαμβάνων ἐν μέρει καὶ τὴν τοῦ Ἄλδου εἰκασίαν ὑπετόπασεν: ab Archia uni ex his, Archiae qui κτλ. ὁ δὲ Heusinger ἀμφοτέρας καὶ τὴν τοῦ Ἄλδου καὶ τὴν Βοσίου ἀποδεχόμενος: ab Archia hierophante uni ex his, Archiae, qui κτλ. Ἰδὲ περὶ τοῦ χωρίου τὸν Nipperdey, Spicilegium criticum in Corn. Nepote ἐν Λειψίᾳ 1850 σλ. 55.

δὲ καὶ τοῦτο ἀκόμη πείθει ὅτι ἡ τοῦ Νέπωτος γραφὴ δὲν ἔχει ὑγιῶς, ὅτι δηλαδὴ λόγον ποιούμενος ὁ Ῥωμαῖος ἱστορικὸς περὶ *Ἀρχίου*, ἀγνώστου ἄλλως τοῖς Ῥωμαίοις, δι' οὓς κυρίως ἔγραφε, δὲν θὰ ἔγραφεν *ab Archino* ἁπλῶς ἄνευ τινὸς προσδιορισμοῦ, ἀλλὰ θὰ προσδιώριζε τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο πρόσωπον ὅπως ἔπραξε διὰ τὸ ἕτερον, τὸν Θηβαῖον δηλαδὴ Ἀρχίαν, ἔνθα προσθέτει qui tum maximum magistratum Thebis obtinebat. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ὁ Νέπως ἔγραψεν οὕτως : ab Archia uno ex hierophantis, Archiae qui tum maximum magistratum Thebis obtinebat. Στηρίζομεν δὲ τὴν ἡμετέραν διόρθωσιν ὄχι μόνον εἰς τὰ σχετικὰ χωρία τοῦ Πλουτάρχου, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἑξῆς ἀκόμη παλαιογραφικοὺς λόγους· ὅτι ὁ κῶδιξ M (δηλοῦμεν τοὺς κώδικας κατὰ τὸν Halm τὸν ἐκδόντα κριτικὴν τοῦ Νέπωτος ἔκδοσιν ἐν Λειψίᾳ τῷ 1871) ἔχει, διαφόρως τῶν ἄλλων κωδίκων ὡς ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου ὑπεδηλώσαμεν, ab Archio (γρ : Archia) καὶ ὅτι ἀντὶ τοῦ uno ex his ὁ P ἔχει uno ex hiis, ὁ R : uno chexis, ὁ M : uno tijs, ὁ u : uno tys. Αἱ παραλλαγαὶ αὗται μαρτυροῦσιν ὅτι εἰς τὰς λέξεις ex his ὑπάρχει ἡ διαφθορὰ καὶ ὅτι πρέπει νὰ μένῃ τὸ uno ὡς ἔχει ἐν τοῖς ἀντιγράφοις. Προσθετέον ὅτι, ὡς πιθανώτατα φαίνεται, ἡ γραφὴ ab Archino ἥτις ἀποδείκνυται ἐσφαλμένη, προέρχεται ἐκ συγχύσεως τῆς ὀρθῆς γραφῆς : ab Archia uno κτλ.

Κορν. Νέπωτ. *Ἐπαμειν.* 3, 4 : amicorum in se tuendo caruit facultatibus, fide ad alios sublevandos saepe sic usus est, ut κτλ.

Ἀντὶ τοῦ προφανῶς ἐσφαλμένου *fide* ἔγραψεν isdem ὁ Haupt. Ὁ Nipperdey διώρθωσεν εἰς *idem*, ὅπερ ἀφῆκεν οὕτω καὶ ὁ Lupus ἐν τῇ μετεκδόσει τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ τῶν ἐκδόσεων τοῦ Κορν. Νέπωτος τοῦ Nipperdey τῇ τε μεγάλῃ (ἐν Βερολίνῳ 1879) καὶ τῇ μικρᾷ (αὐτόθι 1878). Οὐδετέρα τῶν διορθώσεων τούτων ἔχει καλῶς, ἀλλὰ γραπτέον : sed eis (FIDE=SEDEis). Ἂν μάλιστα ληφθῇ πρὸ

ὀφθαλμῶν τὸ γοτθικὸν λεγόμενον σχῆμα τοῦ s, ὅπερ εἶναι παρεμφερέστατον πρὸς τὸ τοῦ f, ἡ διόρθωσις καθίσταται βεβαιοτάτη.

Κορν. Νέπωτ. *Εὐμέν.* 11, 3: Non enim hoc convenire Antigoni prudentiae, ut sic deuteretur victo: quin aut interfici aut missum fieri iuberet.

Τὸ ῥῆμα deuti οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ εὑρίσκεται ἢ ἐν τούτῳ μόνῳ τῷ χωρίῳ, ὅθεν καὶ εὐλόγως πρέπει τοῦτο νὰ θεωρηθῇ ὡς μὴ ὑγιῶς ἔχον. Ὁ Lupus ἐν τῇ μετεκδόσει τῆς μεγάλης ἐκδόσεως τοῦ Nipperdey νομίζει ὅτι τὸ deuti ἴσον ἠδύνατο τῷ abuti ἐν τῇ δημωδεστέρᾳ δῆθεν τῶν Ῥωμαίων φωνῇ λέγων ὅτι καὶ τὰ Περὶ τοῦ Ἱσπανικοῦ πολέμου ἀπομνημονεύματα τὰ ψευδῶς τῷ Καίσαρι μέχρι τινὸς ἀποδοθέντα, ἅτινα, ὡς γνωστόν, θεωροῦνται τὰ νῦν ὡς εἷς τῶν γνωστοτέρων τύπων τῆς δημωδεστέρας γλώσσης, συχνὴν ἔχουσι τὴν χρῆσιν ῥημάτων συνθέτων μετὰ τῆς de προθέσεως. Φέρει δὲ εἰς πίστωσιν τῶν λόγων του ὁ Lupus καὶ τὸν Köhler (Πρακτικὰ τοῦ φροντιστηρίου τῆς Ἐρλάγγης I. 385). Καὶ ἐν τῷ λίαν περισπουδάστῳ δ' αὐτοῦ βιβλίῳ τῷ ἐπιγραφομένῳ Der Sprachgebrauch des C. Nepos (ἐν Βερολίνῳ 1876) ὁ αὐτὸς Lupus ἀφίνει τὸ deuteretur νὰ κεῖται (σλ. 71) θεωρῶν αὐτὸ ὡς *ἅπαξ εἰρημένον*. Ἀλλ' ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι πιθανὴ ἡ γνώμη τοῦ λογίου ἀνδρὸς καὶ ὅτι ἄλλο τι θὰ ὑποκρύπτηται ἐν τῷ deuteretur. Ὅμοια φρονῶν καὶ ὁ Nipperdey (Spicilegii alterius pars V σελ. 11) εἶχεν εἰκάσει ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ uteretur devicto, μετατιθεμένης δηλαδὴ τῆς προθέσεως ἀπὸ τοῦ ῥήματος εἰς τὴν μετοχήν, ταύτην δὲ τὴν γραφὴν παραδόξως ἀφῆκεν ὁ Lupus καὶ ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ τῷ 1878 μετεκδόσει τῆς μικρᾶς ἐκδόσεως τοῦ Nipperdey (ἔκδ. ἑβδόμη ἐν Βερολίνῳ). Ἀλλὰ καὶ ὁ Λαμπῖνος εἶχεν ἤδη θεωρήσει ὡς διεφθαρμένην τὴν λέξιν καὶ εἶχε γράψει: se uteretur victo.

Καὶ ἡ παλαιὰ τοῦ Λαμπίνου διόρθωσις καὶ ἡ νεωτέρα

τοῦ Nipperdey δὲν φαίνονται ἐπιτυχεῖς. Ὁ Dederich ἐνόμισεν ὅτι ἐν τῇ δῆθεν προθέσει de ὑποκρύπτεταί τι ἐπίρρημα καὶ εἴκασεν ὅτι γραπτέον dementer uteretur victo. Καὶ ἡμεῖς εἰκάζομεν ὅτι ἐπίρρημά τι ὑποκρύπτεται ἐκεῖ, ἀλλ' ὄχι τὸ dementer καὶ τολμῶμεν νὰ προτείνωμεν τὴν γραφὴν dulciter uteretur (dulciTERuTERetur), τοῦ dulciter ἐνέχοντός τινα μάλιστα εἰρωνείαν, ἥτις δὲν φαίνεται νὰ εἶναι πάντῃ ἀπᾴδουσα πρὸς τὸ νόημα τοῦ προκειμένου χωρίου.

Σαλλουστ. *Ἰουγ.* 5, 5: sed imperi vitaeque eius finis idem fuit.

Τὸ sed οὕτως ἁπλῶς τεθειμένον, λαμβανομένης μάλιστα πρὸ ὀφθαλμῶν τῆς πρὸς τὰ ἡγούμενα σχέσεως, δικαίως ἐφάνη ὕποπτον εἴς τινας τῶν ἐκδοτῶν. Ἄλλοι ἐτήρησαν αὐτό, τινὲς δὲ τὸ μετέβαλον εἰς et. Νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ sed enim (= ἀλλὰ γάρ), sed enIM IMperi (πρβλ. πλὴν ἄλλων Οὐεργιλ. *Αἰν.* 1, 19). Τὸ ἡγούμενον ῥῆμα permansit ἔχει ἀνάγκην τῆς ἀκολούθου φράσεως ὡς αἰτιολογικῆς, τὴν δὲ αἰτιολογίαν σὺν τῇ ἐναντιώσει δηλοῖ τὸ sed enim.

Καίσ. de bello civili I, 1, 1: Referunt consules de republica in civitate.

Τὴν γραφὴν τῶν ἀντιγράφων *in civitate*, προφανῶς ἐφθαρμένην οὖσαν, μεταβαλόντες οἱ περὶ τὸν Hotomann ἔγραψαν *infinite*. Ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν εὐοδοῦται προσηκόντως τὸ νόημα οὔτε φαίνεται οὐδὲ τὸ παράπαν ἀσπαστὴ ἡ γνώμη τοῦ H. Alan τοῦ γράψαντος (Observationes κτλ. ἐν Δουβλίνῳ 1874): in Victoriae (δηλ. aede). Νομίζομεν ὅτι ἂν γράψωμεν *incitate* καὶ τοῦ ἀρχετύπου κειμένου πολὺ δὲν ἀφισταμεθα καὶ ἁρμοδιωτάτην ἀποδίδομεν λέξιν εἰς τὴν ἀπαιτουμένην ἔννοιαν (α).

(α) Τὴν λέξιν incitate καὶ τοῦ Klotz τὸ λεξικὸν καὶ τοῦ Forcellini (ἔκδ. τοῦ 1839), ἃ ἔχω ὑπ' ὄψιν, ἀναγράφουσιν ἄνευ παρατομπῆς

Καίσ. *αὐτόθι* I, 3, 1: Laudat Pompeius atque in posterum confirmat, segniores castigat atque incitat.

Ὁ Πομπήϊος ἐπαινεῖ τοὺς συγκλητικοὺς *πάντας*, ἐπιτιμᾷ δὲ τοὺς segniores τῶν συγκλητικῶν. Προφανῶς λείπει τὸ ἀντικείμενον τῶν ῥημάτων laudat καὶ confirmat, ἐν ᾧ δὲν ἔπρεπε, μάτην δὲ προσπαθοῦσι νὰ πείσωσιν ὅτι εἶναι ἀλύμαντον τὸ χωρίον οἱ ἐχόμενοι τῆς κοινῇ φερομένης γραφῆς. Ἀλλὰ καὶ αἱ μέχρι τοῦδε γενόμεναι ὑπό τινων κριτικῶν συμπληρώσεις δὲν φαίνονται πάντῃ ἐπιτυχεῖς. Γραπτέον: Laudat Pompeius atque in posterum confirmat audacIORES, segnIORES castigat atque incitat.

Καίσ. *αὐτόθι* I, 48, 5: Tempus erat autem difficillimum, quo neque frumenta in hibernis erant neque multum a maturitate aberant.

Τὸ χωρίον νοσεῖ καὶ πλεῖστα ἐπεχειρήθησαν πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ. Ἤδη ὁ Σκαλίγερος εἶχε μεταγράψει τὸ hibernis εἰς herbis, ὅπερ πάλιν μετέβαλεν ὁ Kraner εἰς *horreis* καὶ ὁ Dittemberger εἰς *acervis*. Ἔπειτα ὁ Köchly ἀντὶ τοῦ neque . . . neque ἔγραψε neque . . . . . (multum)que. Τὸ χωρίον πιστεύομεν ὅτι διορθοῦται, χωρὶς νὰ παρεκτραπῶμεν τῆς γραφῆς τῶν κωδίκων, ὡς ἑξῆς: Tempus erat autem difficillimum, quo neque frumenta in hibernis (=hibernis horreis) erant *novaque* (ἐξ οὗ προῆλθε τὸ δεύτερον neque παρανοηθείσης τῆς συντάξεως) multum a maturitate aberant. Οὔτε δηλ. παλαιὸν σῖτον εἶχον πλέον εἰς τὰς ἀποθήκας, οὔτε ὁ νέος ἦτο ἀκόμη ὥριμος. Ἡ σύνταξις neque . . . que, ἣν εἶχεν ἀποκαταστήσει καὶ ὁ Köchly εἰς τὸ χωρίον χωρὶς νὰ διορθώσῃ αὐτὸ ἐξ ὁλοκλήρου, οὐδὲν ἔχει τὸ ἄηθες (Kühner Ausführl.

εἰς χωρία συγγραφέων, τὰ τρία δὲ παραδείγματα τὰ ἐκεῖ ἀναγραφόμενα ἀναφέρονται εἰς τὸ συγκριτικὸν incitatius, οὗ χρῆσιν ποιεῖται ὁ Κικέρων.

Gram. der lat. Sprache τμ. 6' σλ. 663), εἶναι δὲ κοινὴ καὶ εἰς τὴν ἑλλην. γλῶσσαν. (Οὔτε ἐπεμίγνυντο ἔτι ἀκηρυκτὶ παρ' ἀλλήλους καταστάντες τε ξυνεχῶς ἐπολέμουν. Θουκυδ. 2, 1).

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 8 Φεβρουαρίου 1882.

Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΘΕΣΠΙΩΝ ΚΑΙ ΘΗΒΩΝ.

1.

Ἄρ)χοντος Ποπλίου ✠ τοῦ Δέκμου, μηνὸς Βουκατίου, οἱ ἄρχοντες Μ. Ἀντώνιος Πρῖμος καὶ Μ. Ἀντώνιος Ζώσιμος καὶ Π. Καστρίκιος ἐστηλογράφησαν τοὺς ἐν τῷ ἄνω γυμνασίῳ ἐκ τῶν ἰδίων.

5 Μ. Ἰσμηνοδώρα
Μ. Θάλερος
Μάρκος Μάρκου
Παράμονος Πεπτας
Στερτίνιος Φῆλιξ
10 Ἐπαφρᾶς Βαλαρίων
Ἀπελλᾶς Κοΐντου
Ζώσιμος Διομήδου
Παράμονος Σωσικλέους
Κόϊντος Λόξιος
15 Φίλων Ἐπαφροδείτου
Ὀνήσιμος Τερτίου
Ἐπάγαθος Σιμαλίωνος
Ἐπαφρόδιτος Βαυνας
Λ. Ἀφροδάτης
20 Μουσικὸς Κοστρας
Ὀνήσιμος Λαιδρος
Ἐπίνικος Σιμίου
Ἐπαφρίων Ἀφροδεισίου
Ἀφροδᾶς Φίλωνος
Εὔτυχος Χίλωνος
Δικίνιος Πριμίων
Ὁμολωΐων Παραμόνου
Εὐέλπιστος δημόσιος
Παράμονος Διοκλέους
Πειθέρως βυρσεύς
Μ. Ἀτείμητος
Φιλάδελφος Ἀφροδάτου
Ζώσιμος Βεικερίου
Ζώπυρος Μινυκίου
Σωτήριχος Δαμαρίωνος
Σεραπίων Ἐπικτήτου
Θεόφιλος Ἐπαφρᾶ
Παράμονος Ὁμολωΐωνος
Ἕλενος Ὁμολωΐωνος
Ἀθηναῖος
Εὐμάρωνος
παρεκληθεὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ Εὐμάρων Ἀθηναίου καὶ ἀνέθηκαν ἐλαίου μετρητὰς δέ-

Ἀπέλλιος Σώταιρος
Εἰσίων Ὀνησίμου
Κρεπερήϊος Κόγνιτος
Σωτήριχος Ἀθηνοδώρου
Ἀπολλόδωρος Νικοκράτους
Ἀφροδᾶς Μενεκράτους
Διοκλῆς Δημητρίου
Σωτᾶς Τύλλιος
Ἀφροδᾶς Ἡμιμναίου
Μοσχίων Ζωσίμου
. . . ; . . . . .

Σωτήριχος Φιλέρωτος
Εὐφρόσυνος ζωγράφος
Νικηφόρος Τυλλίου
Ἀττικίων Ἀντέρωτος
Θεόξενος Παραμένοντος
Διονύσιος Μελανκόμας
Εὔπορος 7 Κράνου
Ζωσᾶς Ὁμολωΐχου
Εἰσιγένης Ζωΐλου
Φ. . . . . — — ε;οξένου
. . . ; . . . . .

κα καὶ τὸ
πυριατήρι-
ων ἐσίρωσαν
Σωτήριχος
Ἐπαφρᾶς
Σωτήριχος
Σωτη'ρ. . . .
Ι. . . .

Τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν, χάρτινον ἐκ τοῦ λίθου ἀποτύπωμα ἐκόμισε κατ' αὐτὰς εἰς Ἀθήνας ὁ ἀπὸ ἐτῶν ἀξιεπαίνως ἐπιμελούμενος τὰ ἐν Θήβαις καὶ τοῖς πέριξ ἀρχαῖα Ἐπαμιν. Κορομάντζος, καὶ κατ' αὐτὸ ἐποίησα ἐγὼ τὴν ἀντιγραφήν. Ὁ λίθος ὁ ἔχων τὰ γράμματα εὑρέθη, καθ' ἃ μοὶ εἶπεν ὁ Κορομάντζος, εἰς θέσιν Βέρεζα (ὄνομα Ἀλβανικόν, σημαῖνον τρυπήτσαν) τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Καζνέσι, τοῦ βορείως τῶν Θεσπιῶν. Τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας τοῦ λίθου τὸ ὕψος, καθὼς τὸ ἐμέτρησα ἐπὶ τοῦ χαρτίου, εἶναι 0,42, τὸ πλάτος 0,45. Τὸ πάχος ἀγνοῶ. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τοῦ 6ου ἴσως καὶ γ΄ν μ. Χ. αἰῶνος. Ἐν τρισὶ τῶν τελευταίων στίχων τῆς τρίτης στήλης τὸ σίγμα εἶναι τοιοῦτο C, τὸ δὲ ὠμέγα Ш. Κατωτάτω ἴσως λείπουσιν ἔτι στίχοι τινές.

Ἡ ἀναγραφὴ αὕτη, ἂν εἶναι ἐφήβων ἢ εὐεργετῶν ἢ συνδρομητῶν γυμνασίου τοῦ ἐν Θεσπιαῖς, (*) δὲν εἶναι πάντῃ σαφές, ὡς οὐδὲ τὸ τίνες οἱ ἄρχοντες οἱ στηλογραφήσαντες τὰ πολλὰ ὀνόματα ἐκ τῶν ἰδίων. Ὄχι εὐξύμβλητον εἶναι καὶ τὸ διὰ τί ἐν τοῖς ἀναγεγραμμένοις πρώτη φαίνεται γυνή τις, ἧς τὸ προωνύμιον ἢ τὸ γενεᾶς Ῥωμαϊκῆς ὄνομα ὁρᾶται

(*) Ὁ Παυσανίας ἐν τοῖς περὶ Θεσπιῶν θέατρον μὲν ἀναφέρει, γυμνάσιον δὲ οὐδόλως, ἀλλὰ βεβαίως εἶχον οἱ Θεσπιεῖς, ὡς πᾶσα Ἑλληνικὴ πόλις, ἀφοῦ καὶ ἀγῶνας ἐτίθεντο οὐ μόνον μουσικούς, ἀλλὰ καὶ ἀθλητῶν. Εἶχον δέ, ὡς φαίνεται, δύο, ἄνω καὶ κάτω.

μονογράμματον οὕτω M̄, ὅπερ σπανιώτατον (ἴδε Mittheil. d. d. arch. Inst 1878, σελ. 373)· ἐφεξῆς δέ, ἐν τῇ 6η στήλῃ, τρεῖς τῶν ἀναγεγραμμένων πατρὸς μὲν ὄνομα δὲν ἔχουσιν, προσηγορικὰ δὲ τὸ δημόσιος, τὸ βυρσεὺς καὶ τὸ ζωγράφος. Ἐν τοῖς ἄλλοις κυρίοις ὀνόμασιν οὐκ ὀλίγα εἶναι τὰ πρωτοφανῆ, ἃ καὶ κατὰ τὴν συνήθειάν μου ἀραιογράφησα, ἐξ ὧν μάλιστα τὸ Ἡμιμναίου περίεργον (*), τινὰ δὲ διὰ τὸ ξενόηχον αὐτῶν καὶ δὲν ἐτόλμησα νὰ τονίσω. Τὸ ἐν τῇ γ'. στήλῃ ῥῆμα *ἐθίρωσαν* ἐπρόσεξα πολὺ μήπως εἶναι *ἔστρωσαν*, ἀλλὰ δὲν εἶναι. Ἐκληπτέον λοιπὸν αὐτὸ ὡς ἀόριστον χρόνον τοῦ ῥήμ. σιρόω, ὅπερ τὰ Λεξικὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἀναφέρουσιν ὡς ἐκ μόνων τῶν παλαιῶν Γλωσσαρίων περιελθὸν εἰς ἡμᾶς καὶ δηλοῦν ornare κοσμεῖν, ὡς καὶ τὰ οὐσιαστικὰ σιρωτὴς καὶ σιρώτρια, καὶ δὴ ἐπὶ ἱματίων ἐννοοῦσι τὰ Γλωσσάρια τὴν κόσμησιν. Ἀλλ' ἐδῶ ἴσως ἀλλοία τις νοητέα ἡ κόσμησις ἐπὶ κτίσματος λεγομένη, τοῦ πυριατηρίου, ἴσως ἐπίχρισίς τις ἔσωθεν, τοῦτο δὲ μετὰ πολλῆς λέγω ἀμφιβολίας. Σφάλμα δὲ ἔχει ὁ λίθος σαφὲς τὸ ω τῆς λέξεως πυριατήριων.

Τοσαῦτα ἐν τάχει ἠδυνήθην νὰ γράψω περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης.

Καὶ τῆς ἐξῆς ἐπιγραφῆς τὸ ἔκτυπον ἐκόμισεν ὁ αὐτὸς Ἐπ. Κορομάντζος.

2.

St. Vallius Sterem. Rufus	Aniochus Athenadi(s
C. IC.— bicius Ampae(;) Macet..	Androcles Athenadis
A. Cas..V...Vs Modestus	Satyrus Caphisiae
L.BRVT..S..Ovirvius	Pammenes Chresilai
5 T. Stati(lius A)urel. Pro(bus)	L. Ambasius Mo(d)estus
L. Licinius Justus	L. Marius Crocinus
T. Statilius Aurel. Faustus	St. Vallius Faustus
C. .u. .....R;yx	L. Ambasius Ilus
I. Statil i)us Aurel. Festus	
10 Sex. Aemilius Primus	Exacestus Myrtonis

Sex. Appuleio, Sex. Pompeio cos.
pr. idus Decembres dedicata.

(*) Τοῦτο μ' ἐνθυμίζει τὸ ἐπώνυμον «Γιαρὴμ Ἐδρενίς», (ἐ Ἡμί-

Ἔχει τὰ ἀνωτέρω στήλη λίθου μέλανος, ὕψους 0,92, πλάτους 0,88, πάχους 0,25, ληφθεῖσα διὰ τὴν συλλογὴν τῶν Θηβῶν ἐκ τῶν ἐν Θήβαις νεοϊδρύτων οἰκοδομημάτων τοῦ Φιλ. Θεαγένους.

Ἔχομεν βεβαίως ἐν τοῖς ἀποδεδομένοις γράμμασι τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς, ἀλλ' ἂν καὶ τὴν ἀρχήν, ἄδηλον. Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, μετὰ τὰ κύρια ὀνόματα ἀνδρῶν Ῥωμαίων καὶ Ἑλλήνων ἀναμίξ ἐν τοῖς δυσὶ τελευταίοις στίχοις δηλοῦται ἀφιέρωσίς τις γενομένη ἐπὶ Σέξτου Ἀπουληΐου καὶ Σέξτου Πομπηΐου ὑπάτων (τῷ 14ῳ μ. Χρ. ἔτει, ὅπερ εἶναι τὸ τῆς θανῆς τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος), τῇ πρὸ εἰδῶν Δεκεμβρίων ἡμέρᾳ. Ἀλλ' ὁποῖον τὸ ἀφιερωθὲν πρᾶγμα, δὲν δηλοῦται. Ἴσως ἐγίνετό ποτε τοῦτο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπιγραφῆς, ἥτις δὲν περιεσώθη. Φαίνεταί μοι μάλιστα ἀμφίβολον, ἂν ἡ λέξις dedicata εἶναι θηλ. γένους καὶ ἀρ. ἑνικοῦ, ὑπονοουμένου τυχὸν τοῦ aedes (=ναός), μετὰ τοῦ est, ἢ εἶναι γένους οὐδετ. καὶ πληθ. ἀριθ., ὅτε διάφορά τινα οὐσιαστικὰ δύνανται νὰ προσυπακουσθῶσι μετὰ τοῦ sunt. Ἁπλῶς εἰπεῖν μοὶ μένει ἄγνωστος ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐπιγραφῆς.

Τὰ ἐλλιποῦς νῦν, ἴσως καὶ ἐν μέρει ἐσφαλμένης, ἀναγνώσεως γράμματα τῆς πρώτης στήλης δυνατὸν νὰ συμπληρωθῶσι καὶ διορθωθῶσι παρ' ἄλλου ἐκδότου ἔχοντος ὑπ' ὄψιν τὸν λίθον αὐτόν. Ἐμὲ τὸ χάρτινον ἔκτυπον δὲν ἐβοήθησεν ὅσον ἔδει. Ἐν δὲ τῇ 6ῃ στήλῃ καταντικρὺ τοῦ ἑνάτου τῆς α^ης στήλης στίχου οὐδὲν ἴχνος γράμματος φαίνεται καὶ ἔμεινε πιθανῶς ὁ τόπος ἐκεῖνος ἀνέκαθεν κενός, καθὼς κενὸς βεβαίως ἔμεινε καὶ μετὰ τὸν δέκατον στίχον ὁ πρὸ τοῦ ἑνδεκάτου καὶ τοῦ δωδεκάτου τόπος.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 23 Φεβρουαρίου 1882.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

σεια Ἀδριανούπολις), ὅπερ εἶχέ τις τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει Χριστιανῶν, ζῶν πρὸ ἑξηκονταετίας, καθ' ἃ ἤκουσα παρὰ τῶν γονέων μου.

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Δεκέμβριος. (Ε. Ν.) 1881.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	755,16χμ.	
Μεγίστη »	763,21	(τὴν 6ην)
Ἐλαχίστη »	743,92	(τὴν 25ην)

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	9,92	
Μεγίστη »	16, 3	(τὴν 22αν)
Ἐλαχίστη »	0, 8	(τὴν 28ην).

Ἡμέραι βροχῆς 12, δρόσου 5 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 204,06χμ.), βροντῶν 2, ἀστραπῶν 4. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 2 ἡμέρας Δ, 1 ΒΔ, 1 Β, 20 ΒΑ, 1 Α, 4 ΝΑ, 2 Ν.

Ἰανουάριος 1882.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	760,82	
Μεγίστη »	768,63	(τὴν 15ην)
Ἐλαχίστη »	750,50	(τὴν 9ην)

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	7,83	
Μεγίστη »	15, 5	(τὴν 28ην)
Ἐλαχίστη »	— 2, 3	(τὴν 4ην)

Ἡμέραι βροχῆς 12, βροχῆς καὶ χιόνος 1, χιόνος 3, δρόσου 3 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 76,39χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 3 ἡμέρας Δ, 2 ΒΔ, 18 Β, 8 ΒΑ.

Φεβρουάριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	758,48	
Μεγίστη »	765,16	(τὴν 14ην)
Ἐλαχίστη »	747,49	(τὴν 22αν)

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	6,51	
Μεγίστη »	16, 9	(τὴν 27ην)
Ἐλαχίστη »	— 6, 2	(τὴν 2αν).

Ἡμέραι βροχῆς 8, χιόνος 5, δρόσου 1 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 27,17χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 4 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 3 Β, 14 ΒΑ, 2 Α, 1 ΝΑ, 3 Ν.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΟΥ Μ. ΑΕΦΝΕΡ.

Ἀρχεῖον τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νέας Ἑλληνικῆς φιλολογίας ὑπὸ Dr Deffner, *ἐν Ἀθήναις 1880 σελ. 304.*

Τῶν πολλῶν καὶ πολυειδῶν ἁμαρτημάτων τοῦ εἰρημένου βιβλίου ἐξηλέγξαμεν ἔνια πρό τινος καὶ ἐλπίζομεν ὅτι ταχέως θὰ καταστῶσι γνωστά. Ἐπειδὴ δ' ὅμως τὸ *Ἀρχεῖον* ἐν Ἑλλάδι ἐδημοσιεύθη καὶ θὰ ἀνεγνώσθη, ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ ἐξελέγξωμεν ἄλλα τινὰ σφάλματα αὐτοῦ ἐν Ἑλληνικῷ περιοδικῷ ἐλπίζοντες ὅτι δὲν θὰ εἶνε παντελῶς ἀνωφελῆ τοῖς ἀναγνώσταις. Ἐν σελίδι 255 ἀναγγέλλει ἡμῖν ὁ κ. Def. ὅτι ἀπὸ ὀκτὼ ἐτῶν ἀσχολεῖται περὶ τὴν σύνταξιν Λεξικοῦ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀφοῦ τὰς διαφορωτάτας διαλέκτους παρέβαλε καὶ ἀκριβῶς, οὐχ ὅπως οἱ Ἕλληνες πράττουσιν, ἠτυμολόγησεν. Καὶ ἐν *Νεοελληνικοῖς Ἀναλέκτοις*, τόμ Α'. σελ. 462 ποιεῖται λόγον ὁ κ. Def. περὶ συντάξεως λεξικοῦ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης· ἀλλὰ καθὰ ἐκ τοῦ ἐν Ἀρχείῳ σελ. 255—262 παρατεθέντος δείγματος καταφαίνεται, τὸ νῦν ἐπαγγελλόμενον λεξικὸν εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν διάφορον τοῦ ἄλλοτε. Διότι ἐκεῖνο μὲν ἔμελλε νὰ εἶνε ἀναδημοσίευσις τῶν ἤδη ἐκδεδομένων γλωσσαρίων καὶ κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Ἡσυχίου, ἐκεῖνο θὰ κατελάμβανε περὶ τὰ εἴκοσι τυπογραφικὰ φύλλα, τοῦτο δὲ δὲν φαίνεται νὰ εἶνε ἀναδημοσίευσις, θὰ εἶνε ἐν μεγάλῳ φύλλῳ, καὶ κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ *Vanic'ek* τ. ἔ. ἐν τούτῳ ὁ κ. Def. κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ὑλικοῦ λαμβάνει βάσιν οὐχὶ τὰς λέξεις κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν, ἀλλὰ τὰς ῥίζας, ὅπως ὁ *Vanic'ek*· διὸ ἐπιγράφεται τὸ δεῖγμα «ἐκ τοῦ ἐτυμολογικοῦ μου . . . λεξικοῦ». Ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐρωτᾶται, εἶνε ἄρα ὀρθὸν καὶ ἐπιστημονικὸν νὰ ἀνάγη-

ται ἡ νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς ῥίζας; περὶ τούτου ἢ οὐδέποτε ἐσκέφθη ἢ μετὰ ἐξέτασιν φαίνεται ὅτι δὲν ἀμφιβάλλει ὁ κ. Def. διότι θαυμαστῷ τῷ τρόπῳ πιστεύει ὅτι ἡ νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα προῆλθεν ἐκ ῥιζῶν. Οὕτω π. χ. διδάσκει ὁ κ. Def. ἐν Κουρτίου *Μελέταις* (IV, σελ. 297) ὅτι τὸ *κείτομαι* προῆλθεν ἐκ τῆς ῥίζης *κει* ηὐξημένης κατὰ ἓν ταῦ, ὁμοίως *θέτω* ἐκ τῆς ῥίζης *θε* τῇ προσθήκῃ τοῦ ταῦ, καὶ τὸ *στέκω* ἐκ τῆς ῥίζης *στε* ηὐξημένης διὰ τοῦ κ' ἐν σελ. 254 ὅτι τὸ *κρόβγω*, *ἀνάβγω* κτλ. συνέστησαν ἐκ τῆς ῥίζης διὰ τῆς προσθήκης τοῦ τέλους ja. Ἐν Νεοελληνικοῖς Ἀναλέκτοις τόμ. Α'. σελ. 448 ἄλλα παρόμοια τ. ἔ. ὅτι τὸ *μαθαίνω* κεῖται ἀντὶ *μαθ-αν-jω* κτλ. καὶ ἐν τέλει τάδε: «Ἅπαντες οἱ τύποι οὗτοι (οἱ ἐκ τῶν ῥιζῶν τῇ προσθήκῃ τῶν τελῶν σχηματιζόμενοι) τοῦ ἐνεστῶτος ἐπικυροῦνται δι' ἀναλόγων τύπων τῆς ἀρχαίας καὶ πολλοὶ εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν εὔχρηστοι· ἀνάγονται μέχρις ἐκείνης, διότι ὁ σχηματισμὸς αὐτῶν εἶνε τοιοῦτος, ὥστε κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἐγεννήθησαν πρέπει νὰ εἶχεν ὁ λαὸς ἀκόμη *συνείδησιν τῶν ἀρχαίων ῥιζῶν* ἐξ ὧν ἐσχημάτισε τοὺς τύπους.» Τούτοις θὰ ἐπίστευον προθύμως, ἂν ὁ κ. Def. μὴ παρέλιπε νὰ διδάξῃ ἡμᾶς καὶ τὸ μικρὸν τοῦτο: τίς ἦτο ἡ Ἑλληνικὴ γενεὰ ἥτις παρὰ τῶν μητέρων αὐτῆς ἀντὶ λέξεων ὅλων ἑτοίμων καὶ κλιτῶν ἐδιδάχθη ῥίζας; πότε ἔζη ἡ γενεὰ ἐκείνη ἥτις κατὰ τὸν κ. Def. εἶχεν ἀκόμη *συνείδησιν τῶν ἀρχαίων ῥιζῶν*; καὶ τί παθόντες οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνοι ἐγκατέλιπον μὲν τὰ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς χρήσεως καθιερωθέντα ἕτοιμα ῥήματα ἀσεβέστατα διαθέντες τὰ κατὰ τὴν σεβαστὴν ταύτην τῶν πατέρων καὶ προγόνων αὐτῶν ἱερὰν παρακαταθήκην, ὥρμησαν δὲ εἰς δημιουργίαν νέων ὅλως πραγμάτων ἐξ αὐτῶν τῶν ῥιζῶν; Πᾶς ἐπὶ μικρὸν ἐπιστήσας τὸν νοῦν ἐννοεῖ ὅτι ἡμεῖς οὐδὲν ἠξεύρομεν περὶ ῥιζῶν καὶ τελῶν καὶ καταλήξεων, ἂν μὴ διδαχθῶμεν τὴν Γραμματικὴν (πρβλ. Ἰωάννου Σμιδιτίου Vocalismus I. σελ. 6 κέξ. καὶ Herzog Ἐρεύνας ἐν τῇ

ἱστορίᾳ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης σελ. 11—17). Οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι οὕτως ἀμαθεῖς ἦσαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες· μάρτυρα τούτου παρέχομαι unum pro omnibus, τὸν Πλάτωνα, ὅστις εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ παράγῃ τὴν *δικαιοσύνην* ἐκ τοῦ *δικαίου σύνεσις* καὶ τὸ *τέχνη* ἐκ τοῦ *ἐχονόη* καὶ τὸ *οἰωνιστικὴ* ἐκ τοῦ *οἰήσει νοῦν* καὶ *ἱστορίαν* (διδόναι), καὶ τὸ *κακία* ἐκ τοῦ *κακῶς ἰὼν* κτλ. Ἂν δὲ ὁ κ. Def. ἔτι ἀμφιβάλλῃ, ἂς ἀνοίξῃ τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ Steinthal «Ἱστορίαν τῆς γλωσσικῆς παρ' Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις.» ἐν σελ. 99 ἔνθα ἀναγινώσκονται αὐτολεξὶ «ὁ Πλάτων οὐδεμίαν γνῶσιν εἶχε τούτων, ἅτινα ἡμεῖς ῥίζαν καὶ τέλος ὀνομάζομεν». Ἂν δὲ ταῦτα ἠγνόει ὁ Πλάτων, πιστεύομεν, ὅτι δὲν θὰ σφαλῶμεν ὑπολαμβάνοντες αὐτὰ ἄγνωστα καὶ τῷ τότε «θρανίτῃ λεῷ» καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα Γραικύλλοις καὶ Βυζαντίνοις, πλήν τινων Γραμματικῶν. Ἑκάστη γενεὰ Ἑλλήνων ἐλάμβανε τὴν γλῶσσαν παρὰ τῆς πρεσβυτέρας καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ κατὰ τοὺς δοκίμους· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπὶ Τροίαν στρατεύσαντες ἥρωες ὁμοίως ἡμῖν πλήρη καὶ τελείαν εἶχον διδαχθῇ τὴν γλῶσσαν, οὐχὶ ῥίζας καὶ τέλη καὶ καταλήξεις.

Ἡ ἀλήθεια αὕτη οὕτω σαφὴς καὶ αὐτόδηλος εἶνε, ὥστε ὑπ' οὐδενὸς φιλολόγου ἧκιστα δὲ γλωσσικοῦ ἀνδρὸς ὀφείλει ν' ἀγνοῆται καὶ καταπατῆται, ἄλλως διαπράττονται ἐκτὸς ἄλλων ἀτοπημάτων μέγιστα ἱστορικὰ ἁμαρτήματα· ὅπως π. χ. ὁ κ. Def. διδάξας ὅτι τὸ *κρύβω* ἐγένετο ἐκ τοῦ *κρύβγω* κατ' ἔκπτωσιν τοῦ *γ* ἐσφάλη, διότι τὸ *κρύβω* ἀπαντᾷ ἤδη ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ Λουκ. Ι, 24 καὶ παρ' ἄλλοις πολλοῖς μεταγενεστέροις (παραδείγματα ἐν Μαυροφρυδ. Δοκιμίῳ σελ. 114), τὸ δὲ *κρύβγω* καὶ καθ' ὅλου οἱ μετὰ τοῦ *γ* τύποι *σκάβγω*, *κλέβγω*, *πέβγω* (= πέμπω), *γυρεύγω*, δὲν ἀπαντῶσιν οὐδ' ἐν τοῖς ἔργοις τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος μ. Χ. ἀλλὰ πρῶτον, ἂν μὴ σφάλλωμαι, ἐν τοῖς τῆς ΙΓ'. καὶ ἑξῆς, καὶ κατὰ πρῶτον μὲν σπα-

νιώτεροι, κατὰ μικρὸν δὲ συχνότεροι. Ἡ ἱστορία λοιπὸν ἀνετράπη κατὰ χίλια τοὐλάχιστον ἔτη. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις ὁ κ. Def. καταπατεῖ ἐν ἀγνοίᾳ ἴσως τοὺς φθογγολογικοὺς νόμους τῆς Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης παραδεχόμενος ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ προέλθῃ τὸ *κρύβω* ἐκ τοῦ *κρύβγω* κατ' ἔκπτωσιν τοῦ *γ* μετὰ τὸ *β*, ὅπερ παντάπασιν ἀδύνατον, διότι φωνήεντος ἑπομένου τὸ *γ* ἐκ τοῦ συστήματος *-βγ* δὲν ἐκπίπτει. Ἐν Arch. 44 γράφει ὁ κ. Deffner: «βαθμοὶ εἰς μετάβασιν ἐχρησίμευσαν τύποι εἰς *-εύγω* (*ἤδη ἐν τοῖς Ἑλληνιστικοῖς χρόνοις*)»· καλῶς ὅμως ποιῶν δὲν ζητεῖ νὰ παραθέσῃ οὐδὲ ἓν παράδειγμα τῶν εἰς *-εύγω τύπων ἐκ τῶν Ἑλληνιστικῶν ἐκείνων χρόνων*.

Ἐπιφυλαττόμενοι προσεχῶς νὰ διαλάβωμεν περὶ τοῦ ῥήματος τῆς Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν ἐκτάσει παρατηροῦμεν ἐνταῦθα διὰ βραχέων, ὅτι ὁ τύπος *κρύβω* καὶ οἱ ὅμοιοι *σκάβω*, *κλέβω*, *ῥάβω*, κτλ. εἶνε κατ' ἀναλογίαν σχηματισμοὶ κατὰ τὸ *τρίβω*, *θλίβω* καὶ τὰ λοιπὰ εἰς *-βω* ῥήματα, ὅπως τὸ *νίζω* παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἐγένετο *νίπτω* καὶ τὸ *πήγνυμι πήσσω* κτλ. κατὰ τὸ *ῥίπτω*, *ῥάπτω*, *πτήσσω* κτλ. οἱ δὲ τύποι *κρύβγω*, *κλέβγω*, *ξυστεύγω* *ζηλεύγω* κτλ. ὁμοίως κατ' ἀναλογίαν ἐσχηματισμένοι πρὸς τὸ *φεύγω*, *ζεύγω*, *ἐρεύγω*. Τὴν ἀπόδειξιν τούτου ἀναβάλλομεν εἰς τὴν πραγματείαν ἐκείνην, τοσοῦτον δὲ μόνον ἐνταῦθα πάσῃ δυνάμει ἐξαίρομεν, ὅτι οἱ σχηματίσαντες πάντας τούτους τοὺς τύπους ὡρμήθησαν οὐχὶ ἐκ ῥιζῶν, ἀλλ' ἐκ τύπων ὅλων, μετέπλασαν δὲ αὐτοὺς κατ' ἄλλα πρότυπα ζῶντα ἐν τῇ συνειδήσει, ἣν περὶ τῆς γλώσσης των εἶχον. Διότι οὐδεμία οὔτε νεωτέρα οὔτε ἀρχαία γλῶσσα ἔσχεν ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ αὐτῆς βίῳ ποτὲ ῥίζας. Μάλιστα ἐπ' ἐσχάτων ἤρξαντο ἄνδρες γενναῖοι νὰ διδάσκωσιν ὅτι οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος ἐλάλησε διὰ ῥιζῶν, ὅτι ἡ ἐποχὴ τῶν ῥιζῶν εἶνε καθαρὰ φανταστοπληξία, ὅτι δὲ τοὐναντίον τὸ πρῶτον ἐν τῇ γλώσσῃ δὲν εἶνε ἡ ῥίζα, ἀλλ' ὁ λόγος ἢ ἡ λόγον ἀποτελοῦσα λέξις· πρβλ. A. Fick ἐν Göttingische gelehrte

Anzeigen Stück 14, 1881, ἔνθα ἐπικρίνει καὶ ἐξετάζει βιβλίον « Introduction to the Science of Language by A. H. Sayce 1880. Ἐννοεῖται ὅτι οὔτε θέλησιν οὔτε δυνάμεις ἱκανὰς ἔχομεν ὅπως ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα τὸ δυσχερὲς τοῦτο ζήτημα· ὅ,τι δ' ὅμως εἶνε ἐν ἡμῖν ἀσάλευτον εἶνε τόδε: πολλοὺς πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῶν Ἰαπετικῶν γλωσσῶν αἰῶνας ἐλαλεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἰαπετικοῦ λαοῦ γλῶσσά τις ἐντελέστατα ἀνεπτυγμένη, ὅπως πᾶσα ἄλλη νῦν, οὐδεμίαν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην συναίσθησιν ἔχουσα ῥιζῶν, τελῶν καὶ καταλήξεων· ὅτι ὅσα ἡμεῖς σήμερον κατ' ἀφαίρεσιν σχηματίζομεν καὶ ὀνομάζομεν ῥίζας εἶνε οὐδὲν ἄλλο ἢ ἁπλᾶ Γραμματικῶν παρασκευάσματα ἐννοούμενα κατὰ συνθήκην (πρβλ. Delbrück εἰσαγωγὴν εἰς τὴν γλωσσικὴν σελ. 80, 84), (*) καὶ ὅτι ἀφοῦ ἑκάστη γλῶσσα παρὰ τῆς

(*) Πρβλ. καὶ Ἰωάννην Σμιδίτιον Zur Geschichte des Indogermanischen Vocalismus 1871 σελ. 9 ἀνάγκη δὲ προσοχῆς, ὅπως μὴ τὰ καθαρῶς ἐπιστημονικὰ παρασκευάσματα ταῦτα (δηλ. αἱ κατ' ἀφαίρεσιν εὑρισκόμεναι ῥίζαι) ἀνακηδήσωσιν ἀπὸ τῆς ἀνατομικῆς τραπέζης καὶ ἀντιποιῶνται ἰδίου βίου, ὃν ἀληθῶς οὐδέποτε ἔσχον» καὶ Herzog Untersuchungen über die Bildungsgeschichte der griech. und Lat. Sprache 1871 σελ. 11. Ἐν ταῖς Ἰαπετικαῖς γλώσσαις παρατηροῦνται αἱ διάφοροι καταλήξεις μεταβεβλημέναι ἀδεῶς δὲ μᾶλλον μεταβεβλημένοι εἶνε οἱ τύποι, τοσούτῳ ὀλιγώτερον εἶνε δυνατὴ συνείδησις τῆς φύσεως καὶ σημασίας αὐτῶν» καὶ 13. Ἂν δὲ ἡ συνείδησις τῶν καταλήξεων εἶχεν ἐκλίπῃ, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχωσι συνείδησιν τοῦ θέματος ἢ τῆς ῥίζης; Ὅλως δὲ τἀναντία τούτων διδάσκει ὁ κ. Def. ἐν μὲν τοῖς Νεοελλ. Ἀναλ. I 449 ἀποφαινόμενος ὅτι οἱ τὸ μ α θ α ί ν ω, πηγαίνω, τηρέζω κτλ. ῥήματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης σχηματίσαντες εἶχον συνείδησιν τῶν ῥιζῶν, ὅθεν ταῦτα ἔπλασαν, ἐν δὲ Κουρτίου Μελέταις IV 248 οὐ διαστέλλων τὰ γραμματικὰ παρασκευάσματα, τὰ οὐδέποτε ζήσαντα, τὰς ῥίζας τῶν λέξεων, ἰδοὺ τί γράφει α' Αστυπάλαια nunc Ἀστροπαλιὰ vocatur. Solent enim homines nomina locorum ad notas radices applicare» τοῦτο εἶνε ἡμαρτημένον, πρὸς γνωστὰς λέξεις οὐ ῥίζας σχετίζομεν παρετυμολογοῦντες ὅπως ἕκαστος ἐννοεῖ· μόνον δὲ ὁ μὴ διαστέλλων ῥίζαν καὶ λέξιν δύναται νὰ διδάσκῃ ταῦτα.

πρώτης Ἰαπετικῆς οὐχὶ ῥίζας, ἀλλὰ λόγον πλήρη (*) ἔλαβεν, οὐ μόνον ἐπιστημονικῶς ἐσφαλμένον εἶνε, ἀλλὰ καὶ ἀνυπερβλήτους συνεπάγεται δυσκολίας ὁ λόγος περὶ ῥιζῶν μιᾶς τινος γλώσσης. Ἡμεῖς τοὐλάχιστον νομίζομεν ὅτι ἔχων τις πρὸ ὀφθαλμῶν μίαν μόνην τῶν Ἰαπετικῶν γλωσσῶν, ἀγνοῶν δὲ τὰς ἄλλας, καὶ μάλιστα τὰς σπουδαιοτάτας εἰς τοῦτο ἀνατολικὰς δὲν δύναται κατ' οὐδένα τρόπον ν' ἀνεύρῃ καὶ ὁρίσῃ τὰς σημασίας τῶν ῥιζῶν, ἃς αὗται δυνατὸν νὰ εἶχον πρὸ πολλῶν χιλιάδων ἐτῶν, ἀλλ' ὅτι τὸ ἀδύνατον τοῦτο καθίσταται μέχρι τινὸς δυνατόν, ὅταν τις λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς Ἰαπετικὰς γλώσσας, ὅπως ἤδη ὁ A. Fick ἐν τῷ «Συγκριτικῷ Λεξικῷ» καὶ Benfey ἐν τῷ «Λεξικῷ τῶν ῥιζῶν» καὶ ἄλλοι ἔπραξαν. Ὁ δὲ ὁρμώμενος ἐκ μιᾶς μόνον γλώσσης, καὶ ταῦτα ἐν μέρει μόνον γνωστῆς αὐτῷ, καὶ ἐπιχειρῶν νὰ ταξινομήσῃ τὰς σημασίας ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ῥίζης καὶ διὰ βεβιασμένου ἐπὶ τοῦ χάρτου σχήματος νὰ ὁρίσῃ τὴν κλίμακα τῶν σημασιῶν φαίνεται ἡμῖν, εἰρήσθω ἀπροκαλύπτως, ζωηρὰν φαντασίαν κεκτημένος, ἀλλ' οὐ πειστικῶς τ.ἔ. ἐπιστημονικῶς ἐργαζόμενος. Πάντες βεβαίως θὰ εὑρίσκομεν ἀστεῖον τὸν ἀγνοοῦντα μὲν τὴν Λατινικὴν καὶ πάσας τὰς Ῥωμανικὰς γλώσσας πλὴν μιᾶς, ἐπιχειροῦντα δὲ νὰ ἐτυμολογήσῃ τὴν κατὰ μέρος γνωστὴν αὐτῷ γλῶσσαν καὶ ἀνεύρῃ τὰς ῥίζας τῆς Λατινικῆς καὶ πρὸς τούτοις ὁρίσῃ τὰς διαφόρους κλίμακας τῆς σημασίας αὐτῶν, καὶ ταῦτα ἀφοῦ αἱ Ῥωμανικαὶ γλῶσσαι οὔτε ἀλλήλων οὔτε τῆς Λατινικῆς διαφέλλονται, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τόσον ὅσον αἱ Ἰαπετικαὶ

(*) Σημειωσ. Ὁ σεβαστὸς ἡμῶν καθηγητὴς B. Delbrück ἔχει γράψῃ σειρὰν ὅλην βιβλίων «Συνταχτικῶν ἐρευνῶν» ἔνθα ἐξετάζων πρὸ πάντων τὴν ἀρχαιοτάτην Ἰνδικὴν καὶ Ἑλληνικὴν γραμματείαν ἀνάγει τὰς βάσεις τῆς τε Ἰνδικῆς καὶ Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς συντάξεως εἰς τὴν Ἰαπετικὴν γλῶσσαν. Πρβλ. ἰδιαιτέρως τὸν τέταρτον τόμον.

ἀλλήλων καὶ τῆς πρώτης. Περαιτέρω ἀπορεῖται ἂν πρέπῃ τὸ *φαρ* (φαρ-έτρα) ἢ τὸ *φορ* (φορ-ος) ἢ τὸ *φερ* (φερ-ω) νὰ ἐκληφθῇ ὡς ρίζα, ὁμοίως περὶ τοῦ *λειπ*, *λιπ*, *λοιπ*, *λείπω*, *ἔλιπον*, *λοιπός* κτλ. Ἀλλὰ δυνατὸν νὰ μοὶ ἀντιπαρατηρήσῃ τις ὅτι, εἰ καὶ ἀληθεύουσι ταῦτα, οὐχ ἧττον καθὰ καὶ ὁ σοφὸς καθηγητ. Γεώργιος Κούρτιος ἐν τῷ ἐτυμολογικῷ πράττει, δύναταί τις νὰ ποιῆται λόγον περὶ ρίζων μιᾶς τινος γλώσσης. Ἀλλὰ πρῶτον ὁ σεβαστὸς ἡμῶν Καθηγητὴς ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὰς Ἀσιατικὰς γλώσσας, δεύτερον γινώσκομεν πάντες ὅτι σκοπὸς τοῦ καλοῦ κἀγαθοῦ ἀνδρὸς συντάττοντος τὸ εἰρημένον βιβλίον ἦτο ἡ ἐν τοῖς πολλοῖς διάδοσις τῶν ἤδη ἐξηυρημένων, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια. Ὁ δὲ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐτυμολογῶν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἄλλον ἢ καθαρῶς ἐπιστημονικὸν σκοπόν, καὶ δὴ κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ τρέχῃ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ζητῇ ρίζας· διότι τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης κατ' εὐτυχίαν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον σχεδὸν ἐπὶ τρεῖς χιλιετηρίδας· ὥστε ὁ πραγματευόμενος καὶ ἐτυμολογῶν τὴν νεωτάτην αὐτῆς φάσιν, τὴν νέαν Ἑλληνικήν, ἀνάγκη ἀπαραίτητος νὰ μελετήσῃ ἐπιμελῶς καὶ ἀκριβῶς πᾶσαν τήν τε δόκιμον καὶ τὴν μεταγενεστέραν καὶ τὴν τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ τὴν τῶν νεωτέρων χρόνων γραμματείαν· ἀνάγκη νὰ ἐξεύρῃ καὶ ὁρίσῃ τοὺς φθογγολογικοὺς νόμους ἑκάστης περιόδου, καί, εἰ δυνατόν, καὶ ἑκάστης χώρας, καὶ οὕτως ἐξεύρῃ τί εἶνε ἑκάστοτε δυνατὸν καὶ τί ἀδύνατον· ἀνάγκη πρὸς τούτοις νὰ ἔχῃ γνῶσιν καὶ τῶν γλωσσῶν ἐκείνων, ὅσαι κατὰ τοὺς διαφόρους χρόνους ἦλθον εἰς σχέσιν πρὸς τὴν Ἑλληνικήν, ὅπως μὴ τὰ τυχὸν παραληφθέντα ἐκεῖθεν στοιχεῖα ἐπιχειρῇ νὰ παράγῃ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν. Μετὰ ταῦτα ἀνάγκη νὰ λάβῃ γνῶσιν ὅσον οἷόν τε ἀκριβῆ τῶν διαφορωτάτων νῦν λαλουμένων ἰδιωμάτων, ἀνάγκη προσέτι νὰ ἐξετάσῃ τὰ κατὰ τὸ τεχνολογικὸν τῶν ἰδιωμάτων τούτων, ὅπως μὴ κηρύττῃ παλαιὰ Δωρικὰ καὶ Αἰολι-

κά, ὅσα χθὲς καὶ πρῴην ἐκόπησαν. Ἔχων δέ τις τὰ ἐφόδια ταῦτα καὶ μάλιστα πάντων ἐν ἑκάστῳ βήματι εὐσεβέστατα τηρῶν τοὺς φθογγολογικοὺς νόμους ἑκάστης περιόδου, θὰ δυνηθῇ ἀναμφιβόλως νὰ ὁρίσῃ τὴν ἱστορίαν τῶν πλείστων λέξεων καὶ φράσεων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, τοῦτ' ἔστιν νὰ παραγάγῃ αὐτὰς ἐκ λέξεων τελείων τῆς ἀρχαίας, ὅπερ καὶ διδακτικώτατον ἀληθῶς καὶ τερπνόν· μόνον δὲ ὅπου οὔτε ἡ παλαιὰ οὔτε ἡ τοῦ μέσου αἰῶνος οὔτε ἡ τῶν νεωτέρων χρόνων γραμματεία οὔτε αἱ ξέναι γλῶσαι αἱ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἀναμιχθεῖσαι παρέχουσιν αὐτῷ βοήθημα εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ ἐτύμου λέξεώς τινος, τότε, ἀλλὰ τότε μόνον, δύναται νὰ καταφεύγῃ καὶ εἰς τὰς ῥίζας τῶν Ἰνδῶν, καὶ τότε ὅμως οὐχὶ εἰς τὸ Dhâtupâtha τοῦ Westergaard, διότι δύναται νὰ εἶνε βέβαιος ἐκ τῶν προτέρων ὅτι θὰ σφαλῇ· καθ' ὅσον οἱ Ἰνδοὶ Γραμματικοὶ εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ σημειῶσιν οὐχὶ τὴν εἰδικὴν σημασίαν ἑκάστης ὑπ' αὐτῶν κατ' ἀφαίρεσιν ἐσφαλμένην πολλάκις ἐξαχθείσης ῥίζης, ἀλλὰ τὴν γενικωτάτην (*), τὸ γένος τῆς ἐννοίας ὑφ' ἣν ὡς εἶδος ὑπήγετο, ὥστε πλεῖσται ῥίζαι ἀναγράφονται μετὰ τῆς σημασίας *ἰέναι*, ἄλλαι πολλαὶ μετὰ τῆς τοῦ *λάμπειν* κτλ. Ἐκ τῶν γενικῶν δὲ τούτων ἐννοιῶν εὐκολώτατα δύναται ἕκαστος νὰ καταλήγῃ εἰς τὰς διαφορωτάτας εἰδικὰς κατὰ τὴν παραγωγήν, ἂν μὴ ἄλλοθεν ἀκριβῶς ἐπίστηται τὴν δύναμιν τῆς ὅλης συζυγίας τῶν τῇ ῥίζῃ ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ ἀνηκουσῶν λέξεων. Πρόσθες ἔτι ὅτι ἐν τῷ Ἰνδικῷ παντὶ Ἑλληνικῷ *a*, *e*, *o*, ἀντιστοιχεῖ ἓν μόνον φωνῆεν τὸ *a*, ὅπερ ἐσφαλμένως ὑπελαμβάνετο ὡς ὁ πρῶτος φθόγγος, ἐξ οὗ τὰ λοιπὰ φωνήεντα κατὰ βούλησιν δύνανται νὰ ὑπολῃφθῶσι προερχόμενα, καὶ ὅτι οἱ Ἰνδοὶ τὰς ῥίζας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ τοῦ *a* γράφουσι, καὶ τότε βλέπεις πόσην ἐλευθερίαν ἢ μᾶλλον ἀκολασίαν ἐπιτρέπει

(*) Παρετηρήθη ὅτι παρὰ τοῖς ἀπαιδεύτοις λαοῖς συνήθως δὲν ὑπάρχουσι λέξεις οὕτω γενικωτάτας ἐννοίας δηλοῦσαι.

ἑαυτῷ ὁ ἐκ τοῦ Dhâtupatha καὶ οὐκ ἐκ τῆς Ἰνδικῆς Γραμματείας αὐτῆς τὰ τῶν Ἰνδῶν ἀντλῶν· οὕτω π. χ. ὁ κ Def. ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. Α΄. 425 ἀποβάλλων τὴν ὀρθήν, ὅπως ἔπειτα θὰ δειχθῇ, ἐτυμολογίαν τοῦ *φροκάλι* ἐκ τοῦ *φιλοκάλιον* ὑποκοριστικοῦ τοῦ *φιλοκαλία* καταφεύγει εἰς ῥίζαν *prak*, ὅθεν τὸ μὲν *p* μεταβάλλει εἰς *φ* τὸ δὲ *a* εἰς *ου* καὶ οὕτω λαμβάνει τὸν τύπον *φρουκ*. τὸ δὲ ῥῆμα prna'kti δὲν σημαίνει *ραντίζειν* ὅπως ὁ κ. Def. διδάσκει, παραλαβὼν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐκ τοῦ Dhâtupâtha, ἀλλὰ *μιψγόναι, συνδεῖν, κορεννύναι, δωρεῖσθαι*. Πῶς δέ τις ἐντεῦθεν θὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ *σαροῦν* δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω. Τοῦ Dhâtupâtha (= ῥιζῶν καταλόγου) λοιπὸν παντάσιν ἀφεκτέον, ἀνάγκη δὲ ἀπαραίτητος νὰ καταφεύγῃ ὁ εἰς ἐτυμολογικοὺς σκοποὺς τὰς τῶν Ἰνδῶν μεταχειριζόμενος ῥίζας, μάλιστα μὲν εἰς τὴν ἀπέραντον αὐτῶν γραμματείαν, εἰ δὲ μὴ τοῦτο δυνατόν, τοὐλάχιστον εἰς τὸ ἐπτάτομον λεξικὸν τῆς Πετρουπόλεως τὸ ὑπὸ τοῦ Böhtlingk καὶ Roth ἐκδοθέν.

Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι πάντα τὰ ἐφόδια ταῦτα, ἃ ἡμεῖς νομίζομεν τῶν ὧν οὐκ ἄνευ εἰς ὀρθὴν ἐξέτασιν τῆς γλώσσης ἡμῶν, δὲν δυνάμεθα ἐν τῷ παρόντι νὰ ἔχωμεν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, πιθανώτατα θὰ παρέλθωσιν ἔτη ἱκανὰ μέχρις οὗ αἱ σπουδαὶ περὶ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἀχθῶσιν εἰς τὴν εὐχάριστον ταύτην καταστασιν. Ἀλλ' ἡμῖν οὐ δέδοται γνῶναι χρόνους ἢ καιρούς, τὸ ἀναμφίβολον καθ' ἡμᾶς εἶνε α°ν) ὅτι ταῦτα πάντα συναποτελοῦσι τὴν προπαιδείαν τῶν τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἐξεταζόντων, καὶ δὴ ὅτι ὁ διστάζων νὰ ὑποβάλῃ ἑαυτὸν τῇ εἰρημένῃ παρασκευῇ τῇ πάσῃ, θὰ πράξῃ συμφορώτατα ἐκλέγων ἄλλο, εὐκολώτερον ἴσως, ἀσχόλημα· β°ν) ὅτι αἱ περὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἡμῶν γλῶσσαν σπουδαὶ τότε μόνον θὰ ὑποληφθῶσιν ὅτι βαδίζουσιν ἐπὶ τῆς τροχιᾶς των, ὅταν ἡμεῖς ἐπιληφθῶμεν τῶν κατ' αὐτὴν κατὰ τὸν προειρημένον τρόπον, ἐννοήσωμεν δὲ ὅτι τὸ ἐτυμολογεῖν τὰ τῆς νέας Ἑλληνικῆς δὲν εἶνε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐξετά-

ζειν τὰ κατ' αὐτὴν (*) ἀλλὰ τὸ τέλος, πρῶτα δὲ τὸ φθογγολογικὸν καὶ τὸ τεχνολογικόν, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἐτυμολογεῖν ἀρχόμενοι ἔπαθον, ὅπερ οἱ πρῶτοι Ἕλληνες φυσικοὶ καὶ φιλόσοφοι ὑπολαβόντες τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν ἀέρα κτλ. ὡς ἁπλᾶ σώματα, καὶ ἀρξάμενοι ἀκριβῶς, ὅθεν ἡ κατόπιν ἀναπτυχθεῖσα ἐπιστήμη εὑρίσκει τὸ τέλος. Ἀρχὴ εἶνε ἡ ἱστορία, τ. ἔ. ἡ σπουδὴ πάσης τῆς γραμματείας καὶ ἡ ἐξεύρεσις τῶν φθογγολογικῶν νόμων ἑκάστης περιόδου καὶ κατὰ δύναμιν ἑκάστης χώρας.

Ἐν σελ. 284 τοῦ Arch. τοῦ κ. Deffner ἀναγινώσκομεν ἀστεῖόν τι. Ἀφοῦ πολλοὶ ἄλλοι διέλαβον περὶ τῆς λέξεως *σπουργίτι* (παρ' ἡμῖν ὁ *σπουργίτης*) τελευταῖον ἐπραγματεύθη καὶ ὁ Joh. Schmidt ἐν Κουνίου περιοδικῷ 22, 317, μετὰ τῆς ἀκριβείας καὶ τελειότητος τῆς χαρακτηριζούσης τὰ ἔργα τοῦ σοφοῦ Schmidt. Ὁ κ. Def. ἀγνοῶν, ὅτι δὲν ὑπολαμβάνεται σήμερον ἐπιστημονικὸν τὸ ταῖς λέξεσι ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν σημασίαν αὐθαιρέτως ὡς ἀρχικὴν δῆθεν ὑποβάλλειν, καὶ νομίζων ὅτι ὁ Schmidt δὲν ἔχει γνῶσιν τῶν ῥιζῶν καθάπτεται μὲν αὐτοῦ, ὅτι δὲν ἐφρόντισε νὰ ὑπαγάγῃ τὰς ἐκ τῶν διαφόρων γλωσσῶν συλλεχθείσας ταὐτοσημάντους λέξεις ὑπὸ μίαν ῥίζαν, προβαίνει δὲ αὐτὸς γενναίῳ βήματι εἰς τοῦτο, διισχυριζόμενος ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ λέξεις ἀνάγονται εἰς ῥίζαν spark = πεποικίλθαι. Τί πρῶτον νὰ θαυμάσῃ τις τοῦ ἀνδρὸς τὴν τόλμην ἢ τὴν ἄγνοιαν τοῦ πράγματος ὁ ἐτυμολογεῖ; Τίς ἰδὼν τὸ πτηνὸν ἀγνοεῖ, ὅτι δὲν παρέχει ἐντύπωσιν ποικιλόχρου

(*) Ἀστεία ἱκανῶς φαίνεται ἡμῖν ἡ τοῦ κ. Def. ἐν Ἀρχ. 291 ὁμολογία ὅτι δὲν δύναται νὰ γράψῃ φθογγολογίαν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς. Ὁμοίως ἔδωκεν ἐν σελ. 65 ἄκων ὁμολογίαν ὅτι οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχει τοῦ τεχνολογικοῦ τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης, διότι εἶπεν ὅτι ἡ γενικὴ τοῦ πατέρα, τῆς ἀκρίδος ἐγίνοντο διότι ὑπερίσχυσεν ἡ δωρικὴ κλίσις. Πῶς δὲ δύναται ὁ κ. Def. νὰ συντάξῃ ἐτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς ἀφοῦ ἀγνοεῖ τὰς ἀπαραιτήτους βάσεις τῆς ἐτυμολογίας, τὴν φθογγολογίαν καὶ τεχνολογίαν, ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ ἀγνοῶμεν.

ἀλλὰ φαιοῦ, σταχτώδους; ὁ κ. Def. δίδει ἐνταῦθα τῷ πυργίτῃ τὰ πτερὰ τοῦ ταῶ, ἀπαράλλακτα ὅπως ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. Ι. 399 διδάσκει περὶ τοῦ Λεσβίου δαυλίτου ὅτι εἶνει φυτὸν δασέως φυόμενον! Ἀλλὰ ταὐτὸν ἐν Πάρῳ λέγεται δαυλός, παρ' ἡμῖν καλόγερος δηλ. σῖτος διεφθαρμένος ὥστε νὰ φέρῃ μέλανα στάχυν ὅπως ὁ Μοναχὸς μέλαν κάλυμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· οἱ παλαιοὶ ὠνόμαζον αὐτὸν ἐρυσίβην, ἧς τὴν περιγραφὴν καὶ φυσικὴν ἐξήγησιν ἴδε παρὰ Θεοφρ. Αἰτ. φυτ. ΙΙΙ, 22, 2, καὶ μίλτον καὶ κράμβον κτλ. οἱ Γερμανοὶ Brand ἀπὸ τοῦ brennen=καίειν.

Τὴν λέξιν σπέργουλος σπόργιλος παράγει ὁ Fick ἐν τῷ συγκρ. Λεξ. τῶν Ἰαπετικῶν γλ. Ι. 832 καὶ ΙΙ 281 ἐκ ῥίζης *sparg.*=ἠχεῖν, ψοφεῖν. Ὁμοίως Vanic'ek. ὁ κ. Def. προτείνει ἄλλην ἐτυμολογίαν φρονῶν ὅτι οὕτω κατορθώνει τι μέγα καὶ σημαντικόν· ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ ἔχωμεν ἄλλην γνώμην διὰ τόδε: ὅταν λέγωμεν ὅτι ἡ λέξις αὕτη παράγεται ἐκ τῆς ῥίζης ἐκείνης οὐδὲν ἄλλο διισχυριζόμεθα ἢ τὸ μέγα τόδε: καθ' ὃν χρόνον ἐπλάττετο ἡ λέξις αὕτη ἀνάγκη νὰ ἐλήφθη τὸ ὄνομα ἀπὸ τούτου τοῦ γνωρίσματος οὐχὶ ἀπ' ἄλλου, ἀνάγκη ταύτην μάλιστα τὴν ἰδιότητα νὰ εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν οἱ τὴν λέξιν δημιουργήσαντες οὐχὶ ἄλλην, καὶ ταύτην ἤθελον νὰ ἐξάρωσιν. Ἀλλὰ τώρα ἐκτὸς τούτου ὅτι τὰ σύμβολα τὰ οὕτω παριστῶντα τὰς διαφόρους ἰδιότητας ὄντος τινός, εἶνε αἱ ῥίζαι, τ. ἔ. οὐχὶ ἐκ τῶν προτέρων δεδομένον τι καὶ βέβαιον ἀλλ' ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν πλασθὲν καὶ δὴ αὐθαίρετον, τίς ἐξ ἡμῶν δύναται σπουδαίως νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἐπίσταται ὡρισμένως ὅτι ταύτην οὐχὶ ἐκείνην τὴν ἰδιότητα ἤθελον οἱ δημιουργήσαντες λέξιν τινὰ νὰ ἐξάρωσιν; Οἱ οὕτω τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης, ὅπως ὁ κ. Def. θηρεύοντες λανθάνουσιν ἑαυτοὺς περιπίπτοντες εἰς αὐτὴν ἐκείνην τὴν αὐθαιρεσίαν, ἐν ᾗ οἱ παλαιότεροι φιλόσοφοι ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς διετέλουν ἄρρητα καὶ ῥητὰ περὶ γλώσσης διισχυριζόμενοι, ἐξ ὧν μετὰ μεγάλων ἀγώνων διεπράχθη ν' ἀπαλλαχθῇ ἡ γλωσσολο-

γία, ἥτις οὐδὲν κοινὸν πρὸς τὴν ἀφῃρημένην φιλοσοφίαν ἔχουσα ἀποστρέφεται πᾶν αὐθαίρετον, καὶ ἂν φαίνηται συστηματικώτατον καὶ κάλλιστον. Δι' αὐτὰ καὶ ἄλλα πάντες οἱ σπουδαῖοι γλωσσολόγοι ἐγκατέλιπον τὸ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἄνευ ὠφελείας βασανίζειν τὰς λέξεις, θηρεύουσι δ' ἄλλα, ὧν οὐδ' ἴχνος ἀπαντῶμεν ἐν τοῖς τοῦ κ. Def., ὅστις φαίνεται μόνος παροικῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ φρονῶν ὅλως ἀρχαϊκά. Ὅπως δὲ σαφέστατα δηλωθῇ πόση ἐμβρίθεια ὑπὸ τὴν περὶ τὰς ῥίζας ἐνασχόλησιν ταύτην ὑπολανθάνει ἐπιτραπήτω νὰ φέρωμεν ἓν ἔτι παράδειγμα. Ἐν Κουρτ. Μελ. IV 292 ἐπιχειρεῖ ὁ κ. Def. τῇ ἐτυμολογίᾳ τῆς λέξεως γουρούνι· ἀδιαφορῶν δὲ κατὰ τὸ σύνηθες, ἂν ἡ λέξις ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἢ μή, ἀνάγει αὐτὴν εὐθὺς εἰς τὸ γρθ. Ἐννοεῖ βεβαίως τὴν ῥίζαν gru, ἀλλὰ συγχέει λέξιν καὶ ῥίζαν, διότι τὸ grunnire δὲν δύναται νὰ παράγηται ἀπὸ τοῦ γρῦ, ὅπως ἐκεῖ διδάσκεται. Ὁ Foy ἀποβάλλει ἐν Lautsyst. 105 τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην λέγων ὅτι ὁ Ἡσύχ. διέσωσε λέξιν γρώνα, ὅθεν παράγεται τὸ γουρούνι, προσθέτει δὲ ὅτι τὸ γρώνα κατὰ Κουρτ. ἐτυμολ. 297 παράγεται ἐκ τῆς ῥίζης γρα. Ὅτι τὸ ἀνάγειν τὰς λέξεις τῆς Νέας Ἑλληνικῆς εἰς λέξεις τῆς ἀρχαίας, οὐχὶ δὲ εἰς ῥίζας, εἶνε τὸ μόνον ὀρθόν, ἐλέχθη ἤδη, ὥστε ἡ ἐτυμολογία τοῦ κ. Foy φαίνεται μόνη ἀξία προσοχῆς· ἀλλ' ἐνταῦθα περιέπεσεν ὁ Foy συγχύσει τινί, ἥτις παραβλάπτει τὴν ἐτυμολογίαν του. Ὁ Ἡσυχ. διέσωσε γρωνάδες: σύες θήλειαι, καὶ γεώνα· ὗς θήλεια, Λάκωνες. Τὸ γεώνα μετέγραψε πιθανῶς ὁ Κουστῆρος εἰς γρωνάς, εἰ καὶ ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς ἀλφαβητικῆς τάξεως. Ὁ Dindorf ἐν Θησαυρῷ νομίζει, ὅτι ἠδύνατο νὰ διορθωθῇ ἁπλῶς εἰς γρώνα. Ἂν ταύτην τὴν ἐκ διορθώσεως πιθανῶς προελθοῦσαν λέξιν γρώνα εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Foy ἢ τὴν ἄλλην γνωστοτάτην λέξιν γρώνη, ἄδηλον. Εἰς τὸ πρῶτον ὁδηγεῖ ἡ λέξις Ἡσύχιος, εἰς τὸ δ'ν· ἡ παραπομπὴ εἰς Κουρτ. ἐτυμολ. διότι ὁ Κούρτ. εὐσυνειδήτως, ὅπως ἀείποτε, παραπέμπει

εἰς Lobeck Ῥηματικὸν σελ. 269 ἔνθα ἀναγινώσκεται «ἀ θάω enim θώνη dicendum fuisse ut α φάω φωνή, σμάω, σμώνη, γράω (γραίνω) γρώνη, γρώνη non solum *rupem exesam sive excavatam significat, sed etiam mactram.* Ὅτι τὸ γρώνη τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς ῥίζαν γρυ, ἢ δηλοῖ γρυλλίζειν, κνυζᾶν, γογγύζειν, ἐννοεῖ ἕκαστος· ὁ δὲ K. Def. ἀπαντῶν εἰς τὸν Foy ἐν Arch. 286, τὴν σύγχυσιν μὲν ταύτην δὲν βλέπει, εὑρίσκει δὲ ἁπλούστατον νὰ διεισχυρισθῇ ὅτι καὶ ἡ λέξις γρώνη (οὕτω, μετὰ τοῦ η) παράγεται ἐκ τοῦ μεγάλου σάκου· gru. Τὴν ἐκ τοῦ γρῦ παραγωγὴν τοῦ γουρούνι προέτεινε πρότερον ὁ A. Passow, τὴν δὲ ἐκ τοῦ γρωνάδες: σύες θήλειαι ὁ Stier ἐν Κουνίου Περιοδικῷ XI 215. Ὁ δὲ Legerlotz ἐν Κουν. Περιοδικῷ X 379 παράγει τὸ γρώνη ἐκ τῆς ῥίζης jar, ἀλλ' ἴσως οὐκ ὀρθῶς.

Ὁ κ. Def. ἀεὶ ἐπιτιμῶν τοῖς Ἕλλησιν ὅτι ἀγνοοῦσι τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης των φωράται οὐδεμίαν ἔχων αὐτὸς γνῶσιν τῆς φιλολογίας τοῦ μέσου καὶ νεωτέρου αἰῶνος, διὸ μάτην ζητεῖ τις ἐν τῷ λεξικῷ αὐτοῦ τὸ ἐλάχιστον ἐκ τῆς γραμματείας ἐκείνης· οὐ μόνον δὲ ἀρνητικὰ ἀλλὰ καὶ θετικώτατα τεκμήρια τούτου παρέχουσιν ἡμῖν πᾶσαι αἱ ἐργασίαι τοῦ κ. Def. π. χ. τὸ Ἀρχ. ἐν σελ. 28 ἔνθα ἀναγινώσκεται «Τσακ. Ταυρίντου καὶ τραυίντου=σύρω, νεοελ. Τραυῶ (lat. traho) ἀναμφιβόλως ξένη λέξις» ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ γραμματείᾳ ἡμῶν τὸ ῥῆμα τοῦτο εἶνε μυριόλεκτον, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς Λεξικοῖς, Δουκαγκίου, Σομαβέρα, Μεουρσίου, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θησαυρῷ τοῦ Ἑρρ. Στεφάνου ἀναγινώσκονται τύποι αὐτοῦ, οὓς ἄν τις ὁπωσδήποτε σέβηται τοὺς φθογγολογικοὺς νόμους δὲν δύναται νὰ ἀναγάγῃ εἰς τὸ traho. Ὁ πλήρης τύπος ἀναγινώσκεται ἐν Carmina Graeca medii aevi ὑπὸ Wagner σελ. 227 «*ἐταύρισε* τὸ φίδι, καὶ Bibliothèque Grecque vulgaire ὑπὸ Legrand σελ. 39 «καὶ πιάσουν καὶ *ταυρίσουν* με καὶ σύρουν με 'ς τὴν μέσην» καὶ 44 *ἐταύριζεν* ἀπ' ἔσωθεν,

ἐγὼ δὲ πάλιν ἔξω» τὰ δύο τελευταῖα παραδείγματα εἶνε τοῦ Πτωχοπροδρόμου, τ. ἔ. τοῦ 12 αἰῶνος. Ὁμοίως, ἐταυρίσαν τον (Μεσαιων. Βιβλιοθ. Σάθα II, 294) καὶ ἐν τῷ Θησαυρῷ ὑπὸ τὴν λέξιν *ταυρίζω* καὶ *τραυίζω* παρατίθενται ἱκανὰ χωρία, καὶ Δουκάγκιος παρατίθησι τοὺς τύπους τούτους: ἀνατείνει: *ταυρίζει*, ἕλκει *ἐταύρισε*, τείνει ἐξαπλοῖ ..... *ταυρίζει*, ἵνα *ταυρίσῃς* τὸ ῥάμμα· ἵνα τοὺς πύργους *ταυρίσωσι* μετὰ σχοινίων· τὸ σκορδινᾶσθαι *ἀποταυρίζειν* καὶ μετροῦν καὶ *ταυρίζοντα*, *ταυρισμὸς* κ.τ.λ. καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Σομαβέρα ἀναγινώσκεται πλειστάκις *τραυίζω*. Ἐν Κύπρῳ λέγεται σήμερον *ταυρῶ*, ὅπερ ἔχει πρὸς τὸ *ταυρίζω* ὅπως τὸ *χαιρετῶ*, *ψηφῶ* κτλ. πρὸς τὸ *χαιρετίζω*, *ψηφίζω* (πῶς ἐξηγεῖται ἡ φαινομένη αὕτη τοῦ *ίζ* συγκοπή, θὰ ἐξηγηθῇ προσεχῶς), τὸ *τραυίζω* καὶ *τραυῶ* καὶ *τραυίντου* τῶν Τσακώνων ἔχουσι πρὸς τὸ *ταυρίζω* καὶ *ταυρίντου* τῶν Τσακώνων ὅπως *τράφος*, *στρέγω* πρὸς τὰ τάφρος, στέργω κτλ. Ὅπως δὲ Σχολιαστής τις τοῦ Ἀριστοφάνους ἐξηγεῖ τὸ *σκορδινᾶσθαι* διὰ τοῦ *ἀποταυρίζομαι*, οὕτω λέγομεν καὶ ἡμεῖς ἐν Κρήτῃ τὸ *ἀποταυρίζομαι* ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας, οἱ δὲ Κύπριοι τὸν τύπον *ἀποταυρόομαι* παραβλ. Φιλίστορος τόμ. Δ', 428. Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία ὅτι ὅπως ἀπὸ τοῦ *γαΐδαρος* ἐπλάσθη τὸ *γαϊδουρίζει*=πράττει ὡς ὄνος, ἀναισχυντεῖ, οὕτως ἀπὸ τοῦ ταῦρος, ὅπως ἤδη ὁ **Mullach** ἐν τῇ Γραμματικῇ καὶ ἐν Δημητρίου Ζήνου Βατραχομυομαχίᾳ 94 παρετήρησεν, ἐπλάσθη τὸ *ταυρίζω*=πράττω ὡς ταῦρος, ἕλκω, διότι γνωστὴ ἡ τῶν ταύρων ἀρετὴ εἰς τὸ ἕλκειν τὸ ἄροτρον· ἀρχικῶς θὰ ἐδήλου βεβαίως τὸ ἰσχυρῶς ἕλκειν, ἣν ἔννοιαν δύναταί τις νὰ ἀποδώσῃ τοῖς τοῦ Πτωχοπροδρόμου χωρίοις καὶ ἄλλοις τισὶ τῶν παρατεθειμένων, ἔπειτα καθόλου ἕλκω.

Ἐν σελ. 64—65 διδάσκεται ὅτι παραλειφθέντος τοῦ *γ* τῆς ἑνικῆς αἰτιατικῆς ἡ δοτικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ ἑνικοῦ συνέπεσον, καὶ οὕτως ἀπώλετο ἡ δοτικὴ διότι δὲν διεστέλλετο. Τοῦτο δὲ εἶνε ἀδύνατον, διότι τὸ *γ* φαίνεται

σταθερὸν καὶ κατὰ τὸν Γ'. αἰῶνα καὶ ΙΑ'. ὅπως καὶ ἐπί τινων νήσων ἔτι διαμένει, τῆς δὲ δοτικῆς οὐδ' ἴχνος σώζεται ἐν τῇ Ἀναγνωρίσει, καὶ ἐν τοῖς κανόσι δὲ τῶν ἁγίων συνόδων φαίνεται ἡ δοτικὴ λίαν περιωρισμένη, εἰ καὶ οἱ ἐπισημότατοι τῶν χρόνων ἐκείνων ἄνδρες ἐλάλουν ἐν αὐταῖς.

Ἄλλο ἐπ' ἴσης μέγα ἱστορικὸν ἁμάρτημα διαπράττει ὁ κ. Def. ἐν Ἀρχ. 83 λέγων ὅτι τὸ νέον Ἑλληνικὸν ἀπέβαλε τὴν εὐκτικὴν καὶ τὴν ἀπαρέμφατον. Περὶ τούτων ἐκτενῶς διέλαβεν ὁ κ. Deffner καὶ ἐν Monatsberichten der Berliner Academie 1877 σελ. 192 ἔνθα λέγονται τάδε: «Ἀναμφιβόλως ἕνεκα τοῦ ἰωτακισμοῦ ἀπώλετο καὶ ἡ εὐκτικὴ καὶ ἡ ἀπαρέμφατος· ἡ ὁμοία προφορὰ τοῦ *η*, *ει*, *οι*, καθίστων ἴσα ἴσα ἀδύνατον τὴν χωρὶς ἀλλήλων διατήρησιν τῆς ὑποτακτικῆς καὶ εὐκτικῆς»· ἐν πᾶσι τούτοις οὐδὲ κόκκος ἀληθείας παρατηρεῖται, ὅπως ἕκαστος δύναται νὰ πεισθῇ παρατηρήσας πρῶτον μὲν ὅτι ἂν διὰ τὴν σύμπτωσιν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐπέλθῃ τις ἀπώλεια, ἀπορεῖται διὰ τί ὤφειλε νὰ ἀποβληθῇ ἡ εὐκτικὴ καὶ οὐχὶ ἡ ὑποτακτική· ὅτι δὲν ἦτο φύσει ἀδύνατον, ἀποδεικνύει ἡ δόκιμος τῶν Ἰνδῶν γλῶσσα, διασώσασα τὴν εὐκτικὴν οὐχὶ δὲ τὴν ὑποτακτικήν. Ἔπειτα παραβάλλονται ἐπιπολαίως μόνον τὰ πρόσωπα: *τρέπεις τρέπει τρέπῃς τρέπῃ, τρέποις τρέποι*· καὶ ἂν ἐν τούτοις ὁ ἰωτακισμὸς τοιαῦτα κακὰ εἰργάσατο ἐν τῇ μέσῃ καὶ παθητικῇ φωνῇ, ἐν τῷ ἀορίστῳ ἐνεργητικῷ *τρέψειας, τρέψειε*, ἐν τῷ παρακειμένῳ *τεθραίης τεθραίη* ἐν τοῖς πρώτοις προσώποις καὶ ἐν τοῖς τρίτοις πληθυντικοῖς τοῦ τε ἐνεστῶτος καὶ ἀορίστου δευτέρου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ οὕτως ὀλεθρίως, διότι ταῦτα κατ' οὐδεμίαν ἰωτακιστικὴν προφορὰν συμπίπτουσι. Καθόλου λοιπὸν ἄν τις παραλίπῃ τὸν δυϊκὸν ἀριθμὸν καὶ τοὺς τύπους τῆς εὐκτικῆς τοῦ μέλλοντος καὶ τοῦ παρακειμένου, οἵτινες πιθανώτατα ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου δὲν ἦσαν πλέον ἐν χρήσει, καὶ δὴ τὸ κακὸν θηρίον, ὁ ἰωτακισμός, δὲν ἠδύνατο νὰ καταφάγῃ αὐτούς, ἀριθμήσῃ δὲ τοὺς μετ' ἄλλων συμ-

πίπτοντας τύπους καὶ τοὺς μή, εὑρίσκει τὴν ἑξῆς σχέσιν: συμπίπτουσιν οἱ τύποι *τρέποις*, *τρέποι*, *τρέποιτε*, *τράποις* *τράποι* *τράποιτε*, *τρέποισθε*, *τράποισθε*, ἐν συνόλῳ 8 τύποι διὰ τὸν ἰωτακισμόν, καὶ *τρέψαιτε*, *τρέψαισθε* διὰ τὴν αι=ε. Διαστέλλονται δὲ πάντες οἱ ἄλλοι ἀριθμούμενοι εἰς 44. Τίς δὲ δύναται νὰ πείσῃ ἑαυτὸν καὶ ἔπειτα τοὺς ἄλλους ὅτι οἱ ζῶντες Ἕλληνες, ἂν μὴ ἄλλαι ὑπῆρχον αἰτίαι, μόνον καὶ μόνον διότι συνέπιπτον 10 τύποι, ἔμελλον νὰ ἀποβάλωσι μετὰ ψυχροῦ αἵματος τοὺς 44; οὐδαμῶς πιθανὸν φαίνεται ἡμῖν τοῦτο. Ἔπειτα ἐξεταστέον, ἄρα συνέπιπτον ἀληθῶς; περὶ τούτου δὲν ἀμφιβάλλει ὁ περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδάσκων κ. **Deffner**. Ἡμεῖς τολμῶμεν ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι τὰ εἰρημένα πρόσωπα *οὐδέποτε ἐφ' ὅσον ἔζων συνέπεσον*, καὶ τοὺς λόγους οἱ πείθουσιν ἡμᾶς τοῦτο, τολμῶμεν νὰ ὑποβάλωμεν ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ εὐμενοῦς ἀναγνώστου. Ὁ λέγων ὅτι διὰ τὸν ἰωτακισμὸν ἀπώλετο ἡ εὐκτικὴ καὶ ἡ ἀπαρέμφατος προϋποτίθησιν ὁμοίαν προφορὰν (*) τῶν τριῶν φθόγγων *ει*, *η*, *οι*, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο δὲν ἠδύναντο νὰ διαστέλλωσι πλέον τὰς 3 ἐγκλίσεις, ὥστε ἐγένετο ἀνάγκη νὰ ἀποβληθῇ μία, καὶ οὕτως ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ τὸν Ἰωνᾶν. Ἀλλ' οἱ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἔμπειροι γινώ-

(*) Περὶ τῆς ἀπωλείας τῆς εὐκτικῆς ποιεῖται λόγον καὶ ὁ μακαρίτης Μαυροφρύδης ἐν Δοκιμίῳ σελ. 28, ἔνθα ἄλλαι τε αἰτίαι προφέρονται καὶ ἡ τῆς συμπτώσεως τῶν φθόγγων ὡς μικρόν τι συντελέσασα. Θαυμαστῷ τῷ τρόπῳ ἀκριβῶς τὴν ἐσφαλμένην ταύτην αἰτίαν παρέλαβεν ὁ κ. **Def.** οὐδαμῶς μνημονεύσας τοῦ Μαυροφρύδου. ἐν εἷς ὁ Μαυροφρύδης καταλέγει αἰτίαις ἁπαντᾷ καὶ ἡ ἀκόλουθος: ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα πάλαι διῄρεσε τοὺς εὐκτικοὺς τύπους εἰς εὐκτικοὺς καὶ ὑποτακτικούς, καὶ οὕτως ἀνέκαθεν περιέστειλε τὴν εὐκτικήν, ἐνῷ αἱ ἄλλαι γλῶσσαι τὴν εὐκτικὴν ἀκεραίαν διετήρησαν. Τοῦτο φαίνεται ἡμῖν παντελῶς ἀπίθανον, ὁ δὲ Μαυροφρύδης φαίνεται πλανηθεὶς ὑπὸ τῆς δοκίμου τῶν Ἰνδῶν γλώσσης, ἥτις, ὡς γνωστόν, μόνην τὴν εὐκτικὴν διέσωσε, τῆς δὲ ὑποτακτικῆς μόνα τὰ τρία πρῶτα πρόσωπα ἐπὶ εὐθυποτάκτου ἐννοίας καὶ οὕτω περιέχονται ἐν τῇ προστακτικῇ. Ἠκαλειο-

σκουσιν ὅτι ἡ προφορὰ τοῦ *οι* καὶ *υ* ὡς *ι* ἄρχεται μόλις ἀπὸ τοῦ Ι΄. μ. Χ. αἰῶνος. Διότι μέχρι τῶν χρόνων τούτων ἑνῷ τὸ *ει*, *η*, *ι*, ἀδιαλείπτως ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς πρὸς ἄλληλα συγχέονται, τὸ *υ* καὶ *οι* συγχέονται μὲν πρὸς ἄλληλα, ἀλλ' οὐδέποτε πρὸς τὰ *ει*, *η*, *ι*, ὃ διδάσκει σαφῶς ὅτι διαφόρως ἀπηγγέλλοντο, ὁ ἀμφιβάλλων ἂς διέλθῃ τὰς ἐπιγραφὰς ἐν C. I, Gr. ἀπὸ τοῦ ἀριθ. 8619 μέχρι 9540. Τὰ πρῶτα ἴχνη τῆς καθολικῆς συγχύσεως ἀναγινώσκονται ἐν ἀριθ. 8704 ἐν ἐπιγραφῇ Σπάρτης τοῦ ἔτους 1027 «ὑπὸ πολῆς μου πενίας ἀνηκοδομήθη, πιῶσι κτλ. Ὀλίγον παλαιότερα ἴχνη τῆς χρήσεως ταύτης ἀπαντῶσιν ἐν ταῖς ὑπὸ Σ. Ζαμπελίου ἐκδοθείσαις Ἑλληνικαῖς περγαμηναῖς τῆς κάτω Ἰταλίας. (Ἰταλοελληνικὰ κτλ.) π. χ. ἐν σελ. 89 τοῦ ἔτους 983 *οιγουμένου*, τὸ *υμισοι* 90 ὑδηοχοιρος (=ἰδιοχείρως), 91 (1000 ἔτους) χιρύδια (= χοιρίδια), 92 να δύδι κτλ. Δὲν ἀγνοοῦμεν ὅτι προφέρονται καὶ παλαιοτέρων χρόνων παραδείγματα τῆς συμπτώσεως ταύτης ὑπὸ τῶν διισχυριζομένων ὅτι καὶ ὡς πρὸς τὰ φωνήεντα καὶ τὰς διφθόγγους ἡ σήμερον προφορὰ εἶνε ἡ αὐτὴ τῇ ἀρχαίᾳ, π. χ. ὁ Οἰκονόμος ἐν τῷ Περὶ γνησίας προφορᾶς βιβλίῳ του σελ. 311 καὶ ἑξῆς, καὶ Μαυροφρύδης Δοκιμ. σελ. 35—36 καὶ 41—42, καὶ τέλος Ῥαγκαβῆς ἐν τῷ Περὶ τῆς προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης βιβλιαρίῳ αὐτοῦ· πάντες δ' ὅμως προφέρονται παραδείγματα μικρᾶς ἀξίας· διότι ταῦτα πάντα διεπράττοντο ὑπὸ ξένων καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῷ Bulletin du Corresp. Helleniq. V ἀνέγνωμεν ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Θεσσαλονίκης Χριστιανικῶν βεβαίως χρόνων *ἀνίξε* ἀντὶ *ἀνοῖξαι*=*ἀνοῖξαι*. Ὁμοίως ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς

τέτη τῶν Ἰνδῶν γραμματεία, ἡ πρὸ τῆς δοκίμου, ἡ περιληπτικῶς, curti ὀνομαζομένη, παρέχει εὐρυτάτην καὶ διεσταλμένην ἀκριβῶς χρῆσιν τῆς ὑποτακτικῆς· ὁ κ. καθηγητὴς Delbrück ἐν τῷ Α΄. καὶ Δ΄. τόμῳ τῶν Συντακτικῶν Ἐρευνῶν του ἀποφαίνεται ὅτι μακρὸν πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῶν γλωσσῶν ὑπῆρχον αἱ ἐγκλίσεις αὗται κεχωρισμέναι μετὰ διαφόρου ἑκάστη σημασίας, καὶ ἡ γνώμη αὕτη ἐπικρατεῖ σήμερον.

Αἰγυπτ. παπύροις ἔνια π. χ. ἐν Notices et Extraits des Manuscrits de la Bibliotheque Imperiale XVIII τ. 125 cilia=κοιλία, enari (=οἰνάριον) cetra=χύτρα (ταῦτα οὕτω λατ. χαρακτῆρσι γεγραμμένα ἐν 233 ἡμᾶς=ὑμᾶς, 218 συνεδύσει=συνειδήσει (τοῦ 600 μ. Χ. περίπου) 219 οιη κν ooυ=ἢ οἳ ἂν ὦσι· 335 ἤνου ὅπερ φαίνεται=οἶνου ἐν 344 ἤμυσυ (δίς) τοῦ ἔτους 159 π. Χ. ἐν 368 λοιπύν=λοιπὴν (ἐν τούτῳ πιθανώτατα ἐπέδρασεν ἡ προφορὰ τῆς πρώτης συλλαβῆς ἐπὶ τὴν 6ην) ἀλλ' ἦτο ἄρα ὁ γράψας Ἕλλην; οὐδὲν θαῦμα νὰ ὑπάρχωσιν ἀκόμη καὶ δύο ἢ τρία παραδείγματα διαφυγόντα ἡμᾶς, ἀλλ' ἂν μὴ ἀπατώμεθα οὐδεὶς σωφρονῶν θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ συναγάγῃ σπουδαῖα συμπεράσματα ἐκ τῆς γραφῆς ἢ μᾶλλον ἀνορθογραφίας ἀνθρώπων τὴν Ἑλληνικὴν πονηρότατα βαρβαριζόντων (καθὰ οὐδὲ περὶ τῆς Γαλλικῆς προφορᾶς ἐκ τῆς ἀνορθογραφίας οὐ Γάλλων), ἀφοῦ καὶ οἱ γραμματικοὶ (ἰδιαιτέρως ὁ Θεόγνωστος ἐν τοῖς κανόσιν, ὃς ἀναμφιλέκτως διδάσκει τὴν διαφορὰν) παραγγέλλοντες πολλάκις περὶ λέξεων ὅτι γράφονται διὰ τοῦ υ ἢ διὰ τοῦ οι, περὶ δὲ τῶν ἄλλων φθόγγων σιωπῶντες καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ αἱ ἐν Ἑλλάδι καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων μόνον οὐχὶ βοῶσαι διδάσκουσι τὴν διαφορὰν ταύτην· μέχρι τοῦ ΙΑ'. αἰῶνος (πρβ. Γεωργίου Κουρτίου Erläuterungen σελ. 24—25 τρίτην ἔκδοσιν.) Ἀλλ' ἄρα ἦτο ἐν χρήσει ἡ εὐκτικὴ μέχρι τοῦ χρόνου τούτου, ὥστε νὰ γίνῃ δυνατὴ ἡ σύμπτωσις; οὐχί. τοῦτο εἶνε ἤδη ἀποδεδειγμένον ὑπὸ τοῦ Μαυροφρύδου ἐν Δοκιμ. σελ. 393 καὶ ἑξῆς. Τούτοις ἡμεῖς προσθέτομεν τὰ ἀκόλουθα. Τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἀγνοεῖ παντάπασι τὴν εὐκτικήν, τὸ δὲ κατὰ Μάρκον ἔχει μόνον ἕνα τύπον αὐτῆς ἐν 11,14 «μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα οὐδεὶς καρπὸν φάγοι»· ἂν δὲ μὴ ἐσφάλημεν περὶ τὴν ἀπαρίθμησιν, περὶ 80 χωρία θὰ ἐκόσμει δόκιμος συγγραφεὺς διὰ τῆς εὐκτικῆς. Τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον καὶ αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἔχουσι παραδείγματά τινα αὐτῆς ἐν πλαγίαις ἐρωτηματικαῖς προτάσεσιν· ἀλλὰ «Καθόλου ἡ εὐκτικὴ φαί-

νεται ἄγνωστος τοῖς συγγραφεῦσι τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ μόνον ἐν τοῖς τοῦ Λουκᾶ ἔργοις, καθ' ὅσον οὗτος μᾶλλον τῶν ἄλλων προσεγγίζει εἰς τὴν δόκιμον, ἀπαντᾷ» (Buttman Γραμματικὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης § 139, 17) καὶ ἀληθῶς ἐν τελικαῖς προτάσεσιν εἶνε ἄγνωστος. Ἐν χρονικαῖς μόνον ἅπαξ (Πραξ. Ἀποσ. 25,16) «πρὶν ἢ ἔχοι»; ἐν ταῖς ἀναφορικαῖς ὁμοίως ἀγνοεῖται, ἐν ταῖς ὑποθετικαῖς ἐν μὲν ἀποδόσει μετὰ τοῦ ἂν ὁμοίως ἅπαξ (Πράξ. Ἀποστ. 8,31,) ἐν δὲ τῇ ὑποθέσει μόνον ἐν τυπικαῖς φράσεσιν, π. χ. εἰ τύχοι, εἴ τι ἔχοιεν, εἰ δύναιντο, εἰ θέλοι τὸ θέλημα κτλ. καὶ ἐν ταῖς εἰδικαῖς προτάσεσιν ὁμοίως ἀγνοεῖται. Οὕτω φαίνεται περιωρισμένη μόνον ἐπὶ εὐχῆς καὶ ἀρᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν ἐκβάλλεται ὑπὸ τῆς προστακτικῆς καὶ ὑπὸ τοῦ ὤφελον.

Κατ' αὐτὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετὰ θάρρους ὅτι ἡ εὐκτικὴ παρὰ τῷ λαῷ ἤδη ἐπὶ Χριστοῦ δὲν ἦτο πλέον ἐν χρήσει, καὶ ὅτι ὁ μετὰ 1000 περίπου ἔτη ἐπελθὼν τοῦ *υ* καὶ *οι* ἰωτακισμὸς οὐδεμίαν βλάβην ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τῇ εὐκτικῇ, καὶ ὅτι τὴν εὐκτικὴν δὲν ἀπώλεσεν ἡ Νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἀρχαία.

Ἀλλ' οὐδὲ ἡ ἀπαρέμφατος ἠδύνατο νὰ ἀπολεσθῇ διὰ τὸν ἰωτακισμόν, ὅπως ὁ Κ. Θεf. διδάσκει, διότι βέβαια εἴτε *λέγιν* εἴτε *λέγειν* εἴτε *λέγαϊν* κατὰ Γερμανοὺς ἀπαγγέλλομεν, τὸ μόνον διαστέλλον αὐτὴν τῆς ὁριστικῆς εἶνε τὸ *ν*, ὅπερ ἀπήγγελλον οἱ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα Ἕλληνες καὶ ὅπερ ἤρκει κάλλιστα εἰς διαστολήν. Ἡ ἀπώλεια ἀμφοτέρων ἔχει αἰτίαν μόνον συντακτικοὺς λόγους, ὅπως ἤδη ὁ Μαυροφρύδης παρετήρησεν.

Ἐν τῷ λεξικῷ τοῦ Δουκαγκίου ἀναγινώσκεται ὑπὸ τὴν λέξιν *φιλοκαλῶ* «σαίρω τὸ *φιλοκαλῶ*» ἐκ Λεξικοῦ ἀνεκδότου «σεσαρωμένη: φιλοκαλουμένη.» Καταλογ. τῶν ἐκκλησιαστικῶν καθηκόντων: «ὁ . . . *φιλοκαλῶν* τὴν ἐκκλησίαν, ἅπτει τὰς κανδήλας»· «*φλοκαλεῖν, φρουκαλεῖν*» «μηδὲ καλλωπίζεται μηδὲ σαρώνεται, ἤγουν *φλοκαλεῖται* ἢ *φρουκαλεῖ-*

ται ἡ φουρκαλεῖται» *φλοκάλι φροκάλι* scopa, κάλλοντρον, *φλόκαλα* φρόκαλα, ἀποφρουκαλίδια». Ἐν Κρήτῃ ὀνομάζομεν τὸ κάλλυντρον, *παρασύραν* ἅτε παρασύρουσαν, καὶ *φιγοκαλὶ* τ. ἔ. *φιγοκαλιὰ* θάμνον τινὰ ἐξ οὗ κατασκευάζομεν τὸ εὐτελέστερον εἶδος τῶν σαρώθρων· τὸ *φιγοκαλία* λέγεται ἀναμφιβόλως ἀντὶ *φιλοκαλία*, κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ *φίγα*, ἂν μὴ ἀπατώμεθα, ἀντικαταστάντος τοῦ *λ* διὰ τοῦ *γ*. Καὶ ἐν Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ Σάθα VI ἀναγινώσκεται Κυπριακὸν *φρουκαλεῖ* φρουκαλήσουν 232 σελ. καὶ φρουκαλημάτου· ὁμοίως 482. Ἐν δὲ Νεοελλ. Ἀναλ. Τόμ. Α'. 205 *φροκαλεῖ*=σαίρει, σαρώνει. Σίκυνος. Ἐν Φιλίστορι Δ', 437 ἀναγινώσκονται τὰ Κύπρια: φρούκαλα, φρουκαλίζω κτλ. Ἕκαστος βλέπει τὴν ὀρθὴν παραγωγὴν τῆς λέξεως, ὅταν λάβῃ τὸν κόπον νὰ μάθῃ, πῶς ἐλέγετο ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων· ἀλλ' ὁ K. Def. περὶ μὲν τῶν παλαιοτέρων ἀδιαφορεῖ παντάπασιν, ἐξετάζει δὲ τὸ νέον Ἑλληνικὸν καὶ τὰς ῥίζας, καὶ δὴ ἐν ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. Α', 425 ἀνάγει τὸ *φρουκάλι* εἰς τὴν ῥίζαν prak λέγων ὅτι «τὸ *φρουκάλι* τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ φιλοκαλία ὅσον ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς». Τόσον δὲν πιστεύομεν νὰ ἀπέχῃ, ἀφοῦ καὶ οἱ παλαιοὶ παρομοίας ἐννοίας ῥῆμα μετεχειρίζοντο πρβλ. Bekker Anecd. I, 14 «ἀνακαλλύνειν τὸ σαίρειν, ἐξ οὗ καὶ κάλλυντρον τὸ σάρον». Καὶ παρὰ πολλοῖς τῶν μεταγενεστέρων ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἑξῆς ἀπαντῶσιν ἀμφότερα πολλάκις· πρβλ. καὶ Λευῖτικ. 23, 40 «καὶ λήψεσθε τῇ ἡμέρᾳ τῇ πρώτῃ . . . . καὶ κάλλυνθρα φοινίκων». Κατ' αὐτὰ φαίνεται ἡμῖν ὅτι κεῖται ἐγγύτατα, διότι τὸ *φιλοκαλία*, *φιλοκάλιον* ἐγένετο *φλοκάλι* ὅπως ἡ φυλακὴ *φλακὴ* (Ἐρωτοκριτ. σελ. 243), τῆς δὲ τροπῆς τοῦ *λ* εἰς *ρ* καὶ τοῦ *ο* εἰς *ου* παρὰ τὸ χειλεόφωνον *φ* θά μοι συγχωρηθῇ νὰ μὴ φέρω παραδείγματα, ὅπως μὴ ὑποληφθῶ, ὅτι γλαῦκας εἰς Ἀθήνας κομίζω. Κατόπιν τῶν παραδειγμάτων τούτων δύνατάί τις, νομίζομεν, ν' ἀπορῇ, πῶς ὁ ἀνὴρ ἀσχολεῖται, ὡς λέγει, περὶ τὴν σύνταξιν Ἀρχαίκοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, ἀφοῦ

οὐχὶ τὴν γραμματείαν, ἀλλ' αὐτὴν τὴν κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν πρὸ αὐτοῦ ἑτοίμην κειμένην ὕλην οὕτως ἐσπούδασεν. Ἡ δὲ ἀπορία αὕτη μεταβάλλεται εἰς ἄλλο αἴσθημα ὅταν βλέπωμεν τὸν Κ. Deffner ἀποκαλοῦντα τὰ ὑπάρχοντα λεξικὰ «ἐλεεινά». Τί ἄρα θὰ ἐλέγομεν, ἄν τις ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἐπανειλημμένως (τῷ 1872 ἐξεδόθη ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. ἡ πρώτη ἀγγελία) ἀνήγγελλεν ὅτι ἀσχολεῖται περὶ τὴν σύνταξιν Λεξικοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἶτα δὲ ἐφωράτο ἀγνοῶν οὐχὶ τὰ παρ' Ὁμήρῳ ἢ Σοφοκλεῖ ἢ ἄλλῳ τινὶ τῶν συγγραφέων, ἀλλὰ τὰ ἐν αὐτοῖς τοῖς Λεξικοῖς τοῦ Στεφάνου, τοῦ Πασσωβίου, τοῦ Παπίου, τοῦ Γαζῆ, τοῦ Βυζαντίου κτλ. καὶ ἐν τέλει ἀπεφαίνετο ὅτι ταῦτα δὲν ἔχουσιν ἀξίαν;

Ἀλλ' ἂν τῶν τῆς νεωτέρας ἡμῶν φιλολογίας οὕτως εἶνε ἔμπειρος ὁ κ. Def., τὰ διάφορα ἐν Ἀρχείῳ ἁμαρτήματα δὲν ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν νὰ ἔχωμεν καλητέραν γνώμην περὶ τῆς ἐμπειρίας αὐτοῦ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ. Οὕτω π. χ. ἀναγινώσκομεν ἐν Ἀρχ. σελ. 55 ὅτι «ἡ αὐτὴ κατάστασις τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου ὡς πρὸς τὰς πτώσεις ἐπεκράτει καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς διαλέκτοις, μάλιστα μετά τινων περιορισμῶν». Ἀλλὰ πάντες ὅσοι τὰ τῶν ἀρχαίων διαλέκτων ἐπιμελέστερον τοῦ κ. Def. ἐξετάζουσιν ἐπίστανται ὅτι ἔν τισιν ἰδιώμασι (Βοιωτικῷ, Ἀρκαδικῷ, Ἀκαρνανικῷ, πρβλ. Μευήρου Ἕλλην. Γραμματικὴν σελ. 295 καὶ ἑξῆς) οὐχ ἡ δοτικὴ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας κλίσεως ἦν ἐν χρήσει, ἀλλ' ἡ τοπική, διὸ ἐλέγετο «ἐν τοῖ αὐτοῖ ἔργοι, Διονύσοι» καὶ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Δ'. αἰῶνος π. Χ. καὶ ἐντεῦθεν «Διονύσω Εὐβούλω» ἐν Βοιωτίᾳ. Δὲν ἐπεκράτει λοιπὸν ἀληθῶς ἡ αὐτὴ κατάστασις ἐν τοῖς διαλέκτοις ἢ ἐν Ἀττικῇ ἀλλ' ἱκανῶς διάφορος.

Ἐν σελ. 20 Ἀρχ. διαπράττει ὁ κ. Def. ἐν μιᾷ προτάσει δύο μεγάλα ἁμαρτήματα. Πρῶτον μὲν ἀποδίδει τὸν ῥωτακισμὸν τῷ ἀρχαιοτάτῳ Λακωνικῷ ἰδιώματι λέγων ὅτι πιθανὸν νὰ ἐλέγετο ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ Λακωνικῷ μέ-

της θυγάτης, καὶ ὅτι ἐντεῦθεν διὰ ῥωτακισμοῦ θυγάτης, μάτηρ. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ὁ ῥωτακισμὸς ἐμφανίζεται ἐν τῷ Λακωνικῷ πολλῷ βραδύτερον τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ὁ βουλόμενος ἂς διέλθῃ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ξουθίου ἐν Cauer Delectus ἀριθ. 2, τοῦ Δάμωνος ἐν Bezzenberger Beiträge III 120 κ. ἑξῆς ὑπὸ A. Fick ἀναπτυχθεῖσαν καὶ ἐν C. I. Gr. 1511 ἔνθα πρόκειται περὶ συνεισφορῶν εἰς πόλεμον, ἀναμφιβόλως τὸν περίφημον Πελοποννησιακόν, καὶ ἔνθα ἀναγινώσκεται σαφέστατα «τοῖς Λακεδαιμονίοις, μναῖ Λοκρὸς ἢ Μόλοβρος, Χελίος Αἰγιναῖος, ἄλλοι» οὐδὲ ἓν δὲ ἴχνος ῥωτακισμοῦ. Καὶ ἡ ὑπὸ Θουκυδίδου, I, 132 μνημονευομένη «Καὶ ἐπέγραψαν ὀνομαστὶ τὰς πόλεις» ἐπὶ τοῦ περιφήμου τρίποδος ἐπιγραφὴ ἀνασκαφεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐξετασθεῖσα ἐπιμελῶς ἐν Jahrbücher für class· philol. von Fleckeisen dritter Supplementband 1857—60 σελ. 488 κ. ἑξῆς παρέχει «Μεγαρες Ερμιονες, Πλαταιες, Θεσπιες, Μυκανες, Ερετριες, Χαλκιδες, Γανακτοριες, Στυρες» οὐδὲ ἓν δὲ ἴχνος ῥωτακισμοῦ ἢ τροπῆς τοῦ θ εἰς σ. ὅπως οὐδὲ ἡ τοῦ Δάμωνος· ἔπειτα καὶ ἂν πρὸς στιγμὴν χαριζόμενοι τῷ κ. Def. ὑποθέσωμεν ὅτι ἀρχικῶς ἦτο *μάτης* καὶ *θυγάτης* καὶ ὅτι οἱ πρὸ τοῦ Λυκούργου ἄγριοι Σπαρτιᾶται ἔτρεψαν αὐτά, πῶς θὰ μᾶς ἐξηγήσῃ ὁ κ. Deffner τὸ *ρ* ἐν ταῖς ἄλλαις διαλέκτοις, ὅσαι πλὴν τῆς Λακωνικῆς καὶ Ἠλειακῆς (καὶ Θηραϊκῆς) ἀγνοοῦσι τὸν ἐν τέλει τῆς λέξεως ῥωτακισμόν; ἢ μὴ δὲν ἔλεγον καὶ ἐκεῖνοι μήτηρ, θυγάτηρ, κρατὴρ κτλ.;

Δεύτερον ἀγνοεῖ ὁ κ. Def. ὅτι τὸ *η* τοῦ *-τηρ* καὶ τὸ τοῦ *-της* (θυγάτηρ, μαχητὴς) εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν διάφορα, διότι τὸ *η* τῶν εἰς *-τηρ* εἶνε *Παναλλήνιον*, μᾶλλον δὲ πανευρωπαῖον, διότι καὶ οἱ Λάκωνες ἔλεγον *θυγάτηρ*, καὶ οἱ Λοκροὶ *δικασταήριον*, καὶ οἱ Δελφοὶ *βεβαιωτὴρ* κτλ. τὸ δὲ η τοῦ *της* εἶνε μόνον Ἰωνικὸν καὶ Ἀττικὸν καὶ Κοινόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ Δωρικὸν καὶ Αἰολικόν· ὥστε ἂν ἡ ὑπόθεσις τοῦ κ. Def. ἠλήθευε, θὰ εἴχομεν ἐν τῷ

Λακωνικῷ *θυγάτας μάτας*· περὶ τούτων προσεχῶς πλείω.

Ὅπως δὲ ὁ κ. Deffner ἀγνοεῖ καθ' ὁλοκληρίαν τὰς ἀρχαίας, οὕτως ἀγνοεῖ καὶ τὰς νέας Λακωνικὰς ἐπιγραφάς, διότι ἐν Arch. σελ. 15 γράφει «οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοὶ δὲν ἀναφέρουσι τὸ φαινόμενον τοῦτο (τὴν τροπὴν δηλ. τοῦ τελικοῦ *σ* εἰς *ρ*) τοῦ λακωνικοῦ ἰδιώματος. Ἐν ταῖς Λακωνικαῖς ἐπιγραφαῖς οὐδὲ ἓν ἀπαντᾷ παράδειγμα τῆς μεταβολῆς ταύτης· ὁ δὲ Ἡσύχιος ἔσωσε κτλ.» Τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ φέρει ὁ Ahrens ὅστις ἐν II 71 διδάσκει ταῦτα, ὅθεν παρέλαβεν ἀταλαιπωρήτως ὁ κ. Def. οὐδὲ μνημονεύσας κἂν τῆς πηγῆς. Τἀληθὲς δὲ εἶνε ὅτι καὶ ἐν Ἀθηναίῳ I 255 ἐδημοσίευσεν ὁ σεβαστὸς ἡμῶν καθηγητὴς Κουμανούδης Λακωνικὴν ἐπιγραφήν, ἐν ᾗ πᾶν τελικὸν *ς* ἔχει τραπῇ εἰς *ρ* καὶ ὁ κ. Εὐστρατιάδης ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ τῷ 1869 ἄλλην, ἣν ἐπανέλαβεν ὁ Kirchhoff ἐν Hermes ἔχουσαν ὁμοίως Φίλητορ νικάαρ=νικήσας. Ἀμφοτέρας εὑρίσκει τις καὶ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Cauer ἀριθ. 6, 7. Παντάπασιν ἄπορον φαίνεταί μοι πῶς ἄνθρωπος οὕτως ἄπειρος τοιούτων πραγμάτων τολμᾷ νὰ διδάσκῃ αὐτὰ τοὺς ἄλλους, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἄπορον εἶνε πῶς ὁ κ. Ῥαγκαβῆς ὅστις βεβαίως ἐν τῇ ἐπιγραφικῇ εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἔμπειρος εἶνε, φαίνεται πρόθυμος νὰ ἐπαινῇ τοιοῦτο βιβλίον.

Ἀστεῖα βεβαίως θὰ φανῶσι καὶ τάδε: τὸ τσακωνικὸν κοῦε=κύων διδάσκει ὁ κ. Def. ἐν Ἀρχ. 20 ὅτι προϋποθέτει Λακωνικὸν κούως καὶ ὅτι κούως οὐχὶ κύων ἢ κούων ἀπήγγελλον οἱ Λακεδαιμόνιοι!

Ὁμοίως ἐν 19 ὅτι τὸ γράφουρ τῶν Τσακώνων δὲν ἀνάγεται εἰς τὸ γράφων, ἀλλ' εἰς τὸν τύπον γράφους, καὶ τὸ ὁροῦρ οὐκ εἰς τὸ ὁρῶν ἀλλ' εἰς τὸ *ὁρῶς*. Ταῦτα εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ἀδύνατα, μόνος δὲ ὁ κ. Def. δύναται νὰ πιστεύῃ ὅτι οἱ Λάκωνες ἢ ἄλλοι τινὲς Ἕλληνες ἠδύναντο νὰ λαλῶσιν οὕτως. Σελ. 43. Τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἡσυχ. καδδ...ναι καταδυνᾶσθαι, διορθώνω ἐγὼ εἰς *καδδοῦναι* καταδύσασθαι, στηριζόμενος ἐπὶ τούτου ὅτι κεῖται μεταξὺ

τοῦ κἀδ δ' εἶσε καὶ καδδραθέτην» ὁ δὲ Moritz Schmidt παρατηρεῖ εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην «καδδ...αι καταδυνᾶσθαι cod. *in quo καδδοθραι scriptum erat* κτλ.» πότερος ἐπαναλαμβάνει τὰ τοῦ ἄλλου; Ὁμοίως σελ. 47 «πέχαρι ἔλαφος (γρ. ἐλάφῳ)» ὁ δὲ M. Schmidt «πέχαρι ἐλάφῳ vel πέχαρος ἐλάφοις.»

Ἐν σελ. 83 ἀναγινώσκεται «καὶ *ἐξηρτημέναι ἐγκλίσεις* τοῦ ἐνεστῶτος καὶ ἀορίστου τ. ἔ ἡ ὑποτακτικὴ, ἡ εὐκτικὴ ἡ προστακτικὴ καὶ ἡ ἀπαρέμφατος δηλοῦσιν.....τὸ νέον Ἑλληνικὸν καὶ τὸ Τσακωνικὸν *ἀπέβαλον ἐκ τῶν ἐγκλίσεων* τὴν εὐκτικὴν καὶ τὴν ἀπαρέμφατον...» Ὁ εὐμενὴς ἀναγνώστης ἠξεύρει ἤδη ὅτι ἡ νέα Ἑλληνικὴ δὲν ἀπώλεσε τὴν ἀπαρέμφατον, διότι δὲν δύναται νὰ ἀποβάλῃ ὁ υἱὸς ὅτι δὲν ἐκληρονόμησε παρὰ τῶν γονέων του. Ἡ δὲ ἀπαρέμφατος ὀνομάζεται ἐσφαλμένως ἔγκλισις, ἀφοῦ ἀπεδείχθη ὅτι εἶνε ὄνομα κλιτόν, ὅπως ἐν Rigueda φαίνονται αἱ πτώσεις του, ὅστις δὲ ὀνομάζει τὴν ἀπαρέμφατον ἔγκλισιν ὀφείλει κατ' ἀναγκαίαν ἀκολουθίαν νὰ ὀνομάσῃ καὶ τὰ ὁμοταγῆ αὐτῷ ῥηματικὰ ἐπίθετα καὶ τὴν μετοχὴν ἐγκλίσεις. Φαίνεται ὅτι ὁ κ. Def. θέλει νὰ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων ἐκ τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν ὅσοι τὴν ἀπαρέμφατον ἔγκλισιν ὑπέλαβον. Ἡ δὲ ὀνομασία *ἐξηρτημέναι ἐγκλίσεις* εἶνε αὐτὸ τοῦτο ἀπόβλητος· ἢ πόθεν ἐξαρτᾷ ὁ κ. Def. τὰς ἐγκλίσεις ἐν τοῖς «ἴδωμεν, τίσειαν Δαναοί, λοιμὸν ἄμυνον»; Ἐν τῷ Ἰνδικῷ καὶ Λατινικῷ ἡ χρῆσις τῆς ὑποτακτικῆς καὶ εὐκτικῆς εἶνε αὕτως ἀνεξάρτητος ὅπως καὶ ἡ τῆς ὁριστικῆς, ἐν δὲ τῷ Ἑλληνικῷ ἡ χρῆσις τῆς ἀνεξαρτήτου ὑποτακτικῆς περιωρίσθη, τῶν δευτέρων καὶ τρίτων προσώπων ἐν μὴ ἀπαγορευτικαῖς προτάσεσιν ἡ χρῆσις ἀπώλετο, ἀλλ' οὐχὶ παντελῶς διότι ὅπως ὁ καθηγητὴς Delbrück ἐν ταῖς ἤδη μνημονευθείσαις Συντακτικαῖς ἐρεύναις I', 20 καὶ IV, 117 παρατηρεῖ καὶ τὸ τοῦ Σοφοκλέους Φιλοκτ. 300 «φέρ' ὦ τέκνον, νῦν καὶ τὸ τῆς νήσου *μάθῃς*», καὶ μάλιστα πάντων ἐπιγραφαὶ παρέχου-

σιν ἔτι τεκμήρια τῆς πάλαι καθολικῆς ταύτης χρήσεως. Cauer Delectus ἀριθ. 116 «τὸ ῥάπισμα.... *ἀνατεθᾷ* ἐν τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸρ» καὶ «περὶ δὲ τοῦ ἀποσταλᾶμεν τὸ ψάφισμα ἐπιμέλειαν *ποιήαται* (=ποιήσηται) Νικοδρομορ....» Οἱ Ἕλληνες Γραμματικοὶ ἀγνοοῦντες τὴν ἀνεξάρτητον ταύτην χρῆσιν ἐν μὴ ἀπαγορευτικαῖς προτάσεσιν καὶ εὐκόλως, ὑπονοοῦντες ἑκάστοτε ῥῆμά τι ἐν ταῖς ἀπαγορευτικαῖς ὠνόμασαν αὐτὴν ὑποτακτικὴν διὰ τὸ *εμὴ συνίστασθαι αὐτὴν εἰμὴ ὑποταγείη* τοῖς προκειμένοις συνδέσμοις» Ἀπολλ. Δύσκολος, 266. Ἐπειδὴ δὲ παρετήρησαν ὅτι ἡ ὑποτακτικὴ καὶ εὐκτικὴ ἐν ταῖς ἐξηρτημέναις προτάσεσιν παραλλήλως ἔβαινον, συνήγαγον τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ εὐκτικὴ ὤφειλε νὰ ὑποληφθῇ ὡς ἀείποτε ἐξηρτημένη. Εἰς τὸ ἁμάρτημα δ' ὅμως τοῦτο δὲν πρέπει νὰ περιπίπτῃ ἀνὴρ οὕτω σκληρῶς τοῖς ἄλλοις ἐπιτιμῶν ὅτι ἀγνοοῦσι τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὁ δὲ κ. Def. προσέθηκε ταῖς ἐξηρτημέναις ταύταις τῶν παλαιῶν ἐγκλίσεσι καὶ τὴν προστακτικήν· τοῦτο λέγεται πρόοδος!

Ἐν σελ. 256—7 τοῦ Ἀρχ. διδάσκει ὁ κ. Def. ὅτι τὸ *κάρα ἡ* = τὸ πῦρ, εἶνε λέξις προομηρικῶν χρόνων, ἥτις τυχαίως δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ Γραμματείᾳ τῶν παλαιῶν ἐσώθη δ' ὅμως ἐν τῷ λαῷ, καὶ ὅτι οὐδεὶς θὰ ἀμφιβάλῃ ὅτι εἶνε λέξις εὐθὺς ἐκ τῆς ῥίζης παραχθεῖσα. Τὸν αὐτὸν ζῆλον τοῦ πλουτίσαι τὸν θησαυρὸν τῆς ἀρχαίας γλώσσης δεικνύει βεβαίως ἐκ φιλελληνισμοῦ ὁ κ. Def. καὶ ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. Α', 453 δισχυριζόμενος ὅτι τὸ *στάλα* εἶνε παλαιοτάτη λέξις, πολὺ πρεσβυτέρα τοῦ Αἰσχύλου καὶ δὲν εἰξεύρω τίνων ἀκάμη. Ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν τολμῶμεν ἡμεῖς νὰ ἐπαινέσωμεν ὁμοίως τὰς λέξεις ταύτας, οὐδὲ νὰ ψηφίσωμεν ὅπως αὗται καταταχθῶσιν ἐν τῇ ἐντίμῳ χορείᾳ τῶν ἀρχαίων, διότι φοβούμεθα μήπως ἐπαναστῶσι κατ' ἡμῶν ἐπαιτοῦσαι μετὰ τοῦ αὐτοῦ δικαιώματος τὸ αὐτὸ προνόμιον τῆς ἀτελείας καὶ ἀσυλίας κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ ἄλλαι πολλαὶ λέξεις, ὧν τὸν κίβδηλον καὶ ὑπόχαλ-

κον χαρακτῆρα εὐκόλως διαγινώσκει ὀφθαλμὸς ἐξησκημένος· οὕτω παραδ. χ. ἀπαντᾷ ἐν Ἐρωτοκρίτῳ σελ. 47 ἡ *σπούδα*, ὁμοίως 76, 86, 118, 311, καὶ ἡ αὐτὴ λέξις ἀναγινώσκεται ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. Β΄. 319 ἐν Κεφαλληνίας Γλωσσαρίῳ· ἐν Κρητικοῖς Δράμασι 196 «δὲν ἤθελα νὰ δώσω ἀνθρώπου *γνώρα*, καὶ 231 καὶ 159 καὶ ἐν Passow διστιχ. 174 καὶ τῆς ἀγάπης *γνώρα*. Ἐν Κρητ. Δραμ. 213 ἡ *παιδα* = ἡ παίδευσις, ἡ βάσανος, ὁμοίως 214, 254: τὴν *παίδα* δίδουν τὰ παιδιὰ γι' αὔτως παιδιὰ τὰ λέσι,» ἐν Ἐρωτοκρίτῳ ὁμοίως 8 τὴν *παίδα* νὰ ἀλαφρύνω. 16, 25, 59 τρὶς 64, 174, 180, 183, 195, 215, 89 κτλ. Ἐν Legrand Biblioth. Gréc. Vulg. τὴν *φρόναν* Βελθρανδ. καὶ Χρυσαντζ. 717 περὶ ἧς ποιεῖται λόγον καὶ ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς ἐν Ἀτάκτοις ὑπολαμβάνων ὅτι κεῖται ἀντὶ τοῦ *φρόνη*, ὅτι δὲ τὸ *φρόνη* ἔχει πρὸς τὸ *φρόνις*, ὅπως ἡ *κάλπη* πρὸς τὸ *κάλπις* κτλ. οὐδεμία ἀνάγκη ὑποθέσεων· ὁμοίως λέγομεν σήμερον ἡ *λίμα* = ὁ λιμὸς, περὶ οὗ διέλαβεν ὁ Κοραῆς ἐν Ἀτάκτοις IV, ἀλλ' ἂν μὴ ἀπατώμεθα, οὐκ ὀρθῶς. Κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν Γραμματικῶν καὶ κατὰ τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἡ λέξις λιμὸς ἦτο παρὰ τοῖς Δωριεῦσιν θηλυκοῦ γένους. Οὐδὲν δὲ τοῦτο πρὸς ἡμᾶς, διότι καὶ ἄν τις οὕτως ἤθελε νὰ ἐξηγήσῃ τὴν μεταβολὴν τοῦ γένους, ἡ μεταβολὴ τῆς κλίσεως καὶ τοῦ τονισμοῦ εἶνε ἀνεξήγητα· ὁμοίως λέγομεν, ἡ *βρώμα*, ἐνῷ καὶ ὁ Γαληνὸς καὶ ἡ παλαιὰ Διαθήκη ἔχουσι τὸ ἀρσενικὸν γένος. Ὁ κ. Η. Τσιτσέλης ἐν Νεοελ. Ἀναλ. II, 183 λέγει τάδε: νομίζομεν ὅτι ἡ λέξις αὕτη περιῆλθεν εἰς αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἐκ τῆς ἐν τῇ ἐκκλησιαστ. ῥήσει «σκωλήκων βρῶμα καὶ δυσωδία» παραταξεως τῶν λέξεων βρῶμα - δυσωδία, ἅπερ ὁ λαὸς ἀκούων ὑπέθεσε παρόμοια κτλ.» ἅπερ ἡμῖν εὐφυέστερα ἢ ἀληθέστερα φαίνονται, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ ἡ λέξις ὁ βρόμος «βρόμον γὰρ ὁρῶ τὰ σῖτά μου ὥσπερ ὀσμὴν λέοντος Ἰὼβ VI 7, ἀπαντᾷ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ φαίνεται ἄλλως ἔχουσα. Ἐν ἐκλογῇ μνημείων τῆς νεωτέρας

Ἑλληνικῆς φιλολογίας ὑπὸ Μαυροφρύδου ἀναγινώσκεται ἐν σελ. 304 στιχ. 1332 μὲν τὴν χρυσῆν τὴν *ψήφαν* (τ. ἔ. κόσμημα) = ψηφίδα, καὶ σελ. 98, στιχ. 590 *στίλβαν*. Ἐν Ἐρωτοκρ. 290 τοῦ κάμασι τὴν *γύραν*· ὁμοίως λέγεται ἡ *σπίθα*, ἡ *πάστρα*, ἡ *ἄχνα* παρ' ἡμῖν ἐν φράσεσι τοιαύταις «δὲν ἔβγαλεν *ἄχνα* = οὐδὲ γρῦ»· «τὴν *ἄχνα* σου νὰ μὴ γροικῶ!» λέγομεν δὲ *ἄχνη* τὸ λεπτότατον ἄλευρον· ὁμοίως λέγομεν ἐν Κρήτῃ «μιὰ *στέκα* φοβερὴ εἶνε» = πάντοτε παρασταχουλίζει, τ. ἔ. οὐ δρᾷ ταχέως ἀλλ' ἀεὶ συνομιλεῖ καὶ ἀργεῖ» ὁμοίως λέγομεν ἡ *γλύκα* ἡ *πίκρα* Legrand Chansons popul. Grec. τοῦ ΙΕ'. αἰῶνος. Κρητ. Δραματ. 206 κτλ. οὕτω λέγομεν *νύστα*, *στάλα* ἡ πλέρα = ἡ πληρωμὴ κτλ.

Διὰ τούτων οὐδεμίαν ἔχομεν ἐπιθυμίαν νὰ πλουτίσωμεν τὸν ἱκανῶς ἤδη πλούσιον Θησαυρὸν τοῦ Στεφάνου, ἀλλ' ἐπιθυμοῦμεν νὰ εὕρωμεν μίαν ἐξήγησιν ἀνθρωπίνην, ἥτις νὰ ἐξηγῇ πάσας. Ἐν τῷ σχολείῳ διδασκόμεθα ὅτι ἔκ τινος λέξεως μικρᾶς δύναται νὰ παράγηται ἄλλη μείζων τῇ προσθήκῃ τέλους ἢ καταλήξεως τινός, π. χ. ἐμάθομεν ὅτι ἐκ τοῦ *ἀνὴρ* ἐσχηματίσθη τὸ *ἀνδρεῖος*, τὸ *ἀνδρεία*, τὸ *ἀνδρίζεσθαι* κτλ. καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ ὁμοίως σκεπτόμεθα λέγοντες ὅτι ἐκ τοῦ *ψωμὶ* ἔπλασαν οἱ παλαιότεροι ἡμῶν τὸ *ψωμάκι*, τὸ *ψωμᾶς*, ἐκ τοῦ *ψωμάδες* τὸ *ψωμάδικο* κτλ. Τὴν παιδικὴν ταύτην μέθοδον μεταχειρίζεται ὁ κ. Deffner ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. Γ'. 454 εἰς ἀπόδειξιν ὅτι τὸ *στάλα* παλαιότερον τοῦ *σταλάζω* λέγων «ἐὰν ἐρωτήσωμεν μαθητήν, πόθεν παράγεται τὸ τιμάω, δικάζω κτλ. θὰ ἀποκριθῇ· ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τιμή, δίκη κτλ.» Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι μαθητὴς μέρος ἐλλιπὲς τῆς γλώσσης διὰ τῆς Γραμματικῆς καὶ μόνον διὰ τῆς γραμματικῆς γινώσκων θὰ ἀπαντήσῃ οὕτως, ἀλλ' ἀνὴρ «οὐκ ἀταλὰ φρονέων» θὰ τολμήσῃ βέβαια νὰ ἐξετάσῃ μεθ' ἡμῶν, ἂν καὶ ἀντιστρόφως προβαίνωσί ποτε οἱ τὴν γλῶσσαν δημιουργοῦντες. Ἡ παρεία αὕτη φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἀφύσικος, διότι ἂν κατὰ τὴν προχωρητικὴν δημιουργίαν προβαίνωσιν αὐξά-

νοντες τὴν λέξιν διὰ τελῶν, φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ὑποχωρητικὴν πρέπει νὰ προβαίνωσιν ἀφαιροῦντες· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει. Ὅπως ἤδη ἐρρήθη, οἱ τὴν γλῶσσαν καθ' ἑκάστην ἡμέραν δημιουργοῦντες ἀγνοοῦμεν παντάπασι τὰ περὶ τῶν ῥιζῶν καὶ τελῶν καὶ καταλήξεων.

Ἐν τῷ αἰσθήματι ἡμῶν ὑπάρχουσι λέξεις ὅλαι συναπαρτίζουσαι συγγενικὰ συστήματα ἢ συζυγίας μικρὰς ἢ μεγάλας, π. χ. *πεῖνα, πεινῶ, πειράζω, ἐπείρασα, δὲν πειρᾷ, πειραστικὰ* κτλ. *καίω, κάψα, καψώνω* (Ἐρωτοκρ. 243), *καψούρης* (=δυστυχὴς=καϊμένος), *κάψαλος* = τόπος οὐ τὰ δένδρα ἐκάησαν, *καψαλίζω* = καίω τὰ δένδρα κτλ. κτλ. Τῆς συγγενείας τῶν καθ' ἕκαστα μελῶν τῶν συζυγιῶν τούτων ἔχομεν πληρεστάτην αἴσθησιν, ἄλλως τὸ ἐννοεῖν καὶ ἐννοεῖσθαι θὰ ἦτο ἀδύνατον. Τῶν δὲ συμπαγῶν τούτων συζυγιῶν αἱ πενέστεραι δύναντται νὰ πλουτισθῶσι κατὰ τὰ πλουσιώτερα ἄλλων ὡς τὰ πολλὰ ὁμοίας ἐννοίας λέξεων· π. χ. πρὶν ἢ ἀπολεσθῇ ἡ λέξις *λιμὸς* ἔπλασαν ἐξ αὐτῆς τὸ ῥῆμα *λιμάζω* κατὰ τὸ πεινάζω, διψάζω, ἐπειδὴ δὲ ἔπειτα παρὰ τὸ πεινῶ πεινάζω καὶ διψῶ διψάζω ἐλέγετο ἡ πεῖνα ἡ δίψα, ἐλέχθη παρὰ τὸ λιμάζω ἡ *λίμα* ὅπως παρὰ τὸ δοξάζω ἡ *δόξα*, τὸ ψωριάζω ἡ *ψώρα* παρὰ τὸ γεννῶ ἡ *γέννα* παρὰ τὸ λυσσιάζω ἡ *λύσσα* κτλ. Ὁμοίως ἐπλάσθη κατὰ τὸ ἡ *φλόγα*, ἡ *κάψα* τὸ τοῦ κ. Deffner ἀρχαῖον ἡ *κάρα* παρὰ τὸ *καρώνω*, τὸ ἡ *βρῶμα* παρὰ τὸ *βρωμίζω* τὸ ἡ *γνώρα* παρὰ τὸ *γνωρίζω* κτλ. τ. ἔ. κατὰ μικρὸν ἐγεννήθη ἐν τοῖς λαλοῦσι τὸ αἴσθημα, ὅτι παρὰ πᾶν ῥῆμα δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἓν ὄνομα θηλυκὸν παροξύτονον δηλοῦν τὴν ἀφῃρημένην αὐτοῦ ἔννοιαν· ὅπως δὲ ἀντὶ τοῦ ὁ λιμὸς ἐλέχθη ἡ *λίμα*, οὕτως ἀντὶ ὁ *κάρος* ἐλέχθη ἡ *κάρα* ὁμοίως ἀντὶ τοῦ ὁ βρόμος ἡ *βρῶμα*, ἐπλάσθησαν δὲ καὶ νέα κατ' αὐτὰ π. χ. ἡ νύστα παρὰ τὸ νυστάζειν κτλ. κτλ. Κατ' αὐτὰ οὐδαμῶς δυνάμεθα νὰ ὑπολαμβάνωμεν ἀρχαῖα καὶ ἀμέσως ἐκ ῥιζῶν παραγόμενα ὀνόματα θηλυκὰ καὶ παροξύτονα, ἄλλως παραγνωρίζομεν παντελῶς τὸν τρόπον καθ' ὃν δημιουργεῖται ἡ

γλῶσσα ἡμῶν (*), ᾧ ἁμαρτήματι περιπίπτει ὁ κ. Deffner εἰ καί, καθὰ λέγει, ἀπὸ ἕνδεκα ἤδη ἐτῶν (Ἀρχ. 296) σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Ὅπως δὲ ὁ κ. Deffner παραγνωρίσας τὸ ὄνομα ἡ κάρα οὐκ ἐταύτισε πρὸς τὸ κάρος ὃ παρ' Ἀριστοτέλει καὶ πολλοῖς ἄλλοις καὶ παρ' Ἡσυχ. ἀναγινώσκεται: κάρος: σκοτίδινος . . . φθορὰ καὶ ὑπὸ Γαληνοῦ οὕτως ὁρίζεται «κυρίως λέγεται κάρος ἡ παντὸς τοῦ σώματος αἰφνίδιος ἀναι-

---

(*) Τὴν αὐτὴν ἀπειρίαν περὶ τὴν δημιουργίαν τῆς γλώσσης δεικνύει ὁ κ. Deffner καὶ ἐν Ἀρχ. σελ. 28 ἔνθα εἰς ἐξήγησιν τοῦ τσακωνικοῦ ἀνοίντου καὶ πρίγκου = ἀνοίγω, πνίγω, γράφει «ἀνοίντου = ἀνοίγω, παρ' αὐτὸ δύναται κάλλιστα νὰ ὑπῆρξε καὶ ἀνοίζω ἐκ τοῦ ἀνοιγjω, ὁμοίως παρὰ τὸ πνίγω ἓν πνίζω ὅθεν τὸ Τσακων. πρίγκου» καὶ ἐν Νεοελ. Ἀναλ. I, 448 διδάσκει ὅτι τὸ σταίνω = στα-ν-jω, τὸ μα-θαίνω = μαθ-ανjω» κτλ. ὁ κ. Def. νομίζει ὅτι οἱ πλάττοντες ἔκ τινος ὀνόματος ῥῆμά τι ἐπιμελῶς ἐξετάζουσι καὶ ἐξήταζον τὸ θέμα τοῦ ὀνόματος καὶ μόνον αὐτό, καὶ ὅπως εὐσυνείδητος ὑπάλληλος ἐπιθέτει τὴν σφραγῖδα τοῦ ἐπιτετραμμένου τμήματος, ἀφοῦ ἐπισταμένως ἐξετάσῃ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου, οὕτως ἐπιθέτουσι τὴν ἁρμόζουσαν κατάληξιν. Τούτου ἕνεκα διδάσκει ἐν Νεοελ. Ἀναλ. Α'. 396—7 ὅτι τὸ τηράζω τῆς γλώσσης ἡμῶν δὲν εἶνε τὸ αὐτὸ τῷ τηρέω, ἀλλ' ἐγένετο ἔκ τινος ὀνόματος τηρὰ οὐδαμοῦ γῆς ὑπάρξαντος, καὶ τὸ φωνέω οὐκ ἐκ τοῦ φωνὴ ἀλλ' ἔκ τινος φῶνος, τὸ δὲ φωνάζω ἐκ τοῦ φωνά. Καὶ τὸ ἀστειότατον πάντων ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. Α'. 444 ὅτι τὸ ἀρχαῖον γλυκαίνειν ἐκ τοῦ νεωτέρου γλυκός! κτλ. Ταῦτα πάντα ἀναλήθη, διότι οἱ δημιουργοῦντες τὴν γλῶσσαν δὲν λαμβάνουσι πρὸ ὀφθαλμῶν μόνον τὸ θέμα τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ τὸ ῥῆμα ἢ τὰ ῥήματα ἅπερ ὡς πρότυπον χρησιμεύουσιν, καὶ τούτου ἕνεκα πολλάκις ἐκ τοῦ αὐτοῦ θέματος σχηματίζονται διάφορα εἴδη ῥήματος· τὸ πρότυπον πολλάκις ἀπώλετο ἢ εἶνε δυσεύρετον καὶ δι' αὐτὸ ἡ περὶ ταῦτα ἐξέτασις δυσχερεστάτη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ μετὰ τὰς ἐπιμελεῖς συλλογὰς τοῦ Leo Mayer ἐν τῇ συγκριτικῇ Γραμματικῇ καὶ Joh. Schmidt ἐν Vocalismus καὶ τοῦ Γεωργίου Κουρτίου Verbum I², 331 καὶ ἐξῆς οὐκ ἐπῆλθε φῶς οὐδὲ τάξις τις ἐν τούτοις· οὕτω π. χ. λέγει ὁ Ὅμηρος αἰνῶ καὶ αἰνίζω, προκαλίζω, -ἐκαλέσσατο, καλεῖν, ὁμόκλεον παρὰ τοῦ ὁμοκλῆ, καὶ ἀπείλεον παρὰ τοῦ ἀπειλὴ κτλ. Σαφέστατα δὲ βλέπομεν τοῦτο ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ ἔνθα κατὰ τὸ ἐξημερώνει ἐπλάσθη

σθησία τε καὶ ἀκινησία» οὕτως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ ὅτι τὸ *καρώνω* οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τὸ ἀρχαῖον ῥῆμα *καροῦν*, ὃ καὶ παρ' Ἀριστοτέλει ἀπαντᾷ «ὑπὸ βροντῆς *καροῦσθαι*» καὶ παρὰ Θεοκρίτῳ 24, 58 θανάτῳ *κεκαρωμένα* δεινὰ πέλωρα καὶ παρ' Ἀθηναίῳ οἶνος, ὀδμὴ *καροῖ*, καὶ παρ' Ἡσυχ. *ἐκάρωσαν*: ἐλιποθύμουν· τοῦτο εὐχρηστεῖ σήμερον καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἁπλοῦν καὶ σύνθετον, *καρώνω*: Λιποθυμῶ, ἀποθνήσκω, *ἀποκαρώνω*: κοιμίζω ἢ ἀμεταβάτως ἄρχομαι καταφέρεσθαι εἰς ὕπνον· *ἀνακαρώνω*: ἀναλαμβάνω τὰς

τὸ νυχτώνει, καὶ περαιτέρω τὸ βραδώνει (Passow διστιχ. 160), ὅπως δὲ ἀπὸ τοῦ ἄδεια ἐγένετο ἀδειάζω, ἀπὸ τοῦ ἐταιρεία ταιρειάζω, οὕτως ἀπὸ τοῦ βραδεῖα τὸ βραδειάζει καὶ κατ' αὐτὸ τὸ νυχτιάζει ἀπὸ τοῦ νύχτα. Κατὰ τὸ ἤδη εὔχρηστον χαιρετίζω ἐπλάσθη τὸ καλημερίζω, τὸ καλησπερίζω, τὸ καλὴν νυχτίζω, τὸ κακοχρονίζω, τὸ καλὴν ωρίζω κτλ. Ἐν τούτοις πᾶσιν οὐδεὶς σωφρονῶν θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ ἀνεύρῃ θέματα εἰς ιδ ἢ -ιγ, ὅπως οὐδὲ ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν καθηγητοῦ κ. Κόντου ἐν Ἀθηναίῳ συλλεχθεῖσι ῥήμασιν εἰς -εύω φιλανθρωπεύομαι ἀγροικεύομαι κτλ. ὀνόματα εἰς -ευ. Τὸ ἄτοπον τοῦ ἐπιχειρήματος καταφαίνεται μᾶλλον, ἂν παρατηρήσωμεν ὅτι ἐκ μιᾶς μόνης ξένης λέξεως παράγονται πολλάκις ὁύο ἢ καὶ τρία εἴδη ῥήματος, π. χ. ἡ κόρδακορδώνω, κορδίζω, μασκαρᾶς, μασκαρεύω, ξεμασκαρώνω κτλ. Καὶ αἱ διάφοροι ἐπαρχίαι διαπλάττουσι διαφόρως τὰ ῥήματα, οὐχὶ βέβαια τῇ βοηθείᾳ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ Γραμματικοῦ τέλους, ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν, π. χ. τὰ Ἰταλικὰ ῥήματα εἰς -ανε ἐν Κύπρῳ διαμορφοῦνται εἰς -ιάζω: ἀβιζιάζω, τσετιάζω, ἐν Κρήτῃ εἰς -αρω: ἀβιζάρω, ἀτσετάρω, ἐν δὲ τῇ κάτω Ἰταλίᾳ εἰς εύω. Ἴδε Morosi studii κτλ. 128. Ἐν Κρήτῃ συχνότατα τὰ εἰς -άνω, ἐν Ἑλλάδι τὰ εἰς -αίνω: βάνω - βαίνω. Ὅπως δὲ ἡμεῖς λέγομεν συνάζω ἀντὶ συνάγω, πήζω ἀντὶ πήσσω κτλ. ἀπατηθέντες ὑπὸ τοῦ ἀορίστου ὃς ἦχει ὅπως ὁ πολλῶν ρημάτων εἰς ζω, ἔσταξα, στάζω ἔσφαξα σφάζω κτλ. καὶ δὴ ἐσύναξα συνάζω καὶ ἔπηξα πήζω κτλ. οὕτω καὶ οἱ Τσάκωνες ἠδύναντο κάλλιστα ἀντὶ τοῦ ἐνεστῶτος ἀνοίγω καὶ πρίγω νὰ μεταπλάσωσιν ὁμοίως ἡμῖν ἀπατηθέντες ἀνοίντου· καὶ οὕτως οὐδεμία χρεία νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι θὰ ὑπῆρχε καὶ ἀνοίζω, ὡσεὶ μὴ ἠδύναντο οἱ λαλοῦντες νὰ δημιουργήσωσί τι. Ἀλλὰ περὶ τούτων προσεχῶς ἐκτενέστερον.

δυνάμεις μου ἀπὸ ἀσθενείας, ὄνομα *τὰνάκαρα* π. χ. δὲν ἔχω *'νάκαρα* νὰ σταθῶ ὀρθὸς «ἐκοπῆκαν τἀνάκαρά μου» ἀναγινώσκεται δὲ καὶ ἐν Κρητ. Δράμασι σελ. 159 «καίγω 'ς *τὰνάκαρά* του (?) ἐν Μαδύτῳ λέγεται *ἀποκάρωσεν* ἀπὸ τὸ κρύο=ἐναρκώθη· ἐν Κερκύρᾳ «*ἀποκόρωσα* κομμάτι»=ἐλάχιστον ἐκοιμήθην. Καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ λέγεται ἀποκαρώνομαι=ἀρχίζω νὰ κοιμῶμαι· καὶ ἀποκαρώνει τὸ δεῖνα εὐῶδες φαγητόν, ποτόν, ἄνθος· καὶ ὄνομα ἀποκάρωσι καὶ ἀποκαρωμάρα· πρβ. Νεοελ. Ἀνάλ. II, 165. Ἐν Μαδύτῳ *τὰκακάρωσε*=ἀπέθανε καὶ ἐν Κυζίκῳ ὁμοίως· ὁ κ. Def. ἐν Ἀρχ. 260 ἀναφέρει *κακαρώνω*=ναρκοῦσθαι ὡς νέον Ἑλληνικὸν ῥῆμα ἄνευ τινὸς προσδιορισμοῦ, ὥστε φαίνεται ὅτι ὑπολαμβάνει αὐτὸ πανελλήνιον· οὐδαμῶς ἀληθές. Ἐν Φιλίστορος Δ'. 541 Κύπρια *κουρώνω*=συστέλλομαι, *κουκουρώνω*=ξηραίνω. Τὸ *α* παρὰ τὸ κ καὶ διὰ τὴν γειτνίασιν τοῦ τῆς ἑπομένης συλλαβῆς *ω*, νομίζομεν, ἠδύνατο κάλλιστα νὰ μεταβληθῇ εἰς *ο*, καὶ ἐντεῦθεν εἰς *ου* πρβλ. *θομπὸ* ἀντὶ *θαμπὸ* Νεοελλ. Ἀναλ. I. 250 καὶ Legr.Chans. 200. Ὅτι δὲ ἐκ τῆς σημασίας τοῦ ναρκοῦσθαι, φθείρεσθαι (*κάρος*: φθορά), ἠδύνατο νὰ προέλθῃ καὶ ἡ τοῦ ἀποθνήσκειν (θανάτῳ *κεκαρωμένα*) καὶ ἡ τοῦ θερμαίνεσθαι, καίεσθαι (ὑπὸ βροντῆς *καροῦσθαι*), δὲν θὰ ἀρνηθῇ, ὅστις τῶν μεταβολῶν τῶν σημασιῶν τῶν λέξεων ἐν ταῖς δυσὶ χιλιάσιν ἐτῶν πεῖράν τινα κεκτημένος εἶνε· πρβλ. τὴν λέξιν *στάχτη* πρὸς τὸ *στακτή*, τὸ *λαβώνω* ἐκ τοῦ *λαβή*, οὐκ ἐκ τοῦ *λωβάομαι* καὶ λώβη, ὅπως ἐπανειλημμένως ἐδιδάχθη· τὸ *λαβὴ* σώζεται παρ' ἡμῖν καὶ δηλοῖ πληγή, ἀναγινώσκεται δὲ καὶ ἐν Legrand Chansons populaires Grecques σελ. 84

«Δὲν τὄχω πῶς ἐκίνησεν ἕνα ὀρδὰν δι' ἐμένα·
μόνον διαλέξαν τὸν καιρὸν ποὔχω λαβὴ 'ς τὴν χέρα».

Ὁ πρῶτος στίχος διορθωτέος «ἕναν *ὀρτοῦ* γιὰ μένα» ὁ Ξεπατέρας (=πρῴην ἱερομόναχος) μαθὼν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπήρχοντο λέγει ἐν τῷ πύργῳ του καθήμενος μόνος «δὲν

μὲ μέλει ὅτι ἐπ' ἐμέ, ἕνα ὄντα, ἐκίνησεν ὅλη στρατιά, ἀλλ' ὅτι ἐξέλεξαν τὴν εὐκαιρίαν, ὅτε ἔχω *πληγὴν* ἐν τῇ χειρί.» Ἐνόμισα καλὸν νὰ διαλευκάνω ταῦτα, διότι ὁ ἐκδότης παρενόησεν αὐτὰ καθ' ὁλοκληρίαν. τὸ *λαβὴ* ἦτο λέξις ἐν τῇ παλαίᾳ πολύχρηστος, πρβλ. διδόναι *λαβὴν*· λέγεται δὲ καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ «εἰς *λαβὰς* συμπεσόντες» ἐντεῦθεν κατὰ μικρόν, ἐπειδή, ὅπου γίνῃ λαβὴ ἐκεῖ καὶ πληγὴ εἶνε δυνατή, ἔλαβε τὴν σημασίαν ταύτην καὶ ὅπως ἀπὸ τοῦ πληγὴ ἐγένετο *πληγώνω* (πληγάω θὰ ἐπεθύμει ὁ κ. Def.), οὕτως ἀπὸ τοῦ λαβὴ τὸ *λαβώνω*· πρβλ. ἔτι φράσεις «τὰ πρόβατα *κρατοῦν* καλὰ» τ. ἔ. τὰ πρόβατα βόσκονται ἐξαίρετα *καταλαβόντα* τόπον τινὰ καὶ διανεμηθέντα ἐπ' αὐτοῦ. «τὸ παραξήλωσες» κτλ.

Ὅπως δὲ τὸ καρώνω καὶ κάρα δὲν ἀνάγονται εἰς ῥίζαν καρ δηλοῦσαν *καίειν*, ἀλλ' εἰς λέξεις ὅλας ἀκεραίους τῆς ἀρχαίας γλώσσης, οὕτω, νομίζομεν, καὶ τὸ *κορώνω κόρωμα κουρούνις*, ἃ πάντα ὁ κ. Def. πάλιν κακῶς ὀνομάζει Ἑλληνικὰ τ. ἔ. πανελλήνια, ἐνῷ πολλοῦ γε καὶ δεῖ νὰ εἶνε, καὶ τὸ *κουρώνω* τῶν Θρακῶν δὲν ἀνάγονται εἰς τὴν ῥίζαν καρ=καίειν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀρχαίαν λέξιν κόρος ὁ· ἐν Φιλίστορ. Γ'. 431 ἀναγινώσκεται Κυπρία λέξις «*κορώνω* ἀμεταβάτως, μεστοῦμαι· σταφιδοῦμαι ἐπὶ καρπῶν, *ἐκόρωσαν* τὰ σῦκα» ὁ κ. Πανταζίδης ἐν Φιλίστ. Γ'. 134 ἀναφέρει φράσεις Μακεδονικὰς «ἔτσι τὸν *ἐκόρωσεν*» «σήμερα ἑορτὴ τὴν *ἐκόρωσε* νὰ πλύνῃ» δὲν ἠξεύρω τί τὸν *ἐκόρωσε* ν' ἀγοράσῃ τόσο κρέας», καὶ παρατηρεῖ ὀρθότατα ὅτι ἀναμιμνήσκουσι τὸ τοῦ Θεόγνιδος «*κόρος* ὕβριν τίκτει,» καὶ ὅτι ἀναμφιβόλως παράγονται ἐκεῖθεν. Ἐν Φιλίστ. Γ'. ἀναγινώσκεται Κυπρ. *κουκουρώνω*=καίω, «τὸ λαμπρὸν νὰ σὲ *κουκουρώσῃ*». ὁ δὲ κ. Deffner ἐν Ἀρχ. 260—1 ἀναφέρει τὸ αὐτὸ Κύπριον ῥῆμα ἐξηγῶν ἀποξηραίνεσθαι. ποτέρῳ πειστέον; ὁ γράψας τὰ ἐν τῷ Φιλίστορι ἦν Κύπριος, ὁ δὲ κ. Deffner δὲν ἐπεσκέφθη τὴν Κύπρον. ἐν Χίῳ Κυζίκῳ Μαδύτῳ, Πελοποννήσῳ, λέγεται τὸ *κορώνω* ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀνά-

πτειν, μάλιστα ἐν τῇ φράσει «ἄναψε καὶ 'κόρωσε» ἀλλ' ἐν Κρήτῃ, Μακεδονίᾳ, Κερκύρᾳ καὶ ἀλλαχοῦ εἶνε ἄγνωστον, δὲν εἶνε ἄρα πανελλήνιον· ὅτι δὲ ἐπὶ τῶν μεστῶν καὶ ἐσταφιδωμένων καρπῶν λέγομεν ἀνάπτειν, καίεσθαι, εἶνε γνωστόν· π. χ. *ἐκαῆκαν* οἱ ἐλαῖς = ἤρξαντο σταφιδοῦσθαι καὶ γένεσθαι μέλαιναι· *ἐκαῆκαν* τὰ σπαρμένα = ἀπεξηράνθησαν καὶ εἶνε κατάλληλα εἰς θερισμὸν κτλ. οὐδὲν λοιπὸν ἄπορον ὅτι ἐδήλου κατὰ πρῶτον «οἱ καρποὶ ἔγιναν ὥριμοι», ἔπειτα ἐξηράνθησαν καὶ ἐν τούτῳ τῷ σταδίῳ τὰ Κύπρια, ὅπως ἐν τῷ πρώτῳ ὡριμάζειν, πλήρη εἶνε, ὑπερμαζᾶν τὸ Μακεδονικόν, καὶ ἐντεῦθεν κατὰ συνεκδοχὴν ἀνάπτειν.

Παντὶ δηλονὸτι κατέστη, νομίζομεν, ὅτι εἰς ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καὶ γνῶσιν τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τῶν λέξεων τούτων οὐδαμῶς συντελεῖ ἡ ῥίζα *καρ* ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον καὶ Μεσαιωνικὸν Ἑλληνικὸν καὶ τὰ νεώτερα ἰδιώματα. Νομίζομεν μάλιστα ὅτι παραβλάπτουσι τὴν ἐξέτασιν ταύτην αἱ ῥίζαι ἀναμιγνυόμεναι ἔνθα οὐ δεῖ. ἓν παράδειγμα ἔτι· ἐν Νεοελλ. Ἀναλεκτ. Α'. 443 γράφει ὁ κ. Deffner «*χάνω* (χα, χά-ος) ὁμοίως τῷ ἀρχαίῳ φθάνω.» Ἐρωτῶμεν τώρα τὸν ἀναγνώστην ἔγινε σοφώτερος μαθὼν ὅτι τὸ *χάνω* ἔχει ῥίζαν *χα*; δι' αὐτῆς οὐδὲν ἄλλο νομίζομεν ἐγένετο ἢ ἐκαλύφθησαν εὐσχήμως αἱ δυσχέρειαι ὥστε νὰ μὴ ἐξεγερθῇ τὸ πνεῦμα ἐρευνητοῦ τινος εἰς τὴν ἐξέτασιν. Ἰδοὺ τίνα εἶνε τὰ δυσχερῆ: πρῶτος ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς ἐν Ἀτάκτοις ἐδήλωσεν ὅτι τὸ *χάνω* λέγεται ἀντὶ τοῦ *χαοῦν* ἀπαντῶντος παρ' Ἐπικτήτῳ· τὸ ῥῆμα τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ μεσαιωνικῇ Γραμματείᾳ ἡμῶν πολλάκις, ἔχουσιν αὐτὸ καὶ τὰ λεξικά, πρβλ. καὶ Legrand Biblioth. Grecq. Vulgaire I, 26 στ. 236 *χαώνεις* τὸν Ἰωνᾶν σου»=ἀφανίζεις· ἐννοεῖται ὅτι ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς πρὸ 56 ἐτῶν ἠγνόει καθ' ὁλοκληρίαν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀκόμη τῶν φθογγολογικῶν νόμων, καὶ δὴ οὐδεμίαν εἶχε δυσκολίαν νὰ παραδεχθῇ ἔκπτωσιν ω τονιζομένου τ. ἔ. ἐκ τοῦ *χαώνω χάνω*· ὁ κ. Deffner τρέπεται ἄλλην ὁδὸν ἐσφαλμένην ὁμοίως, διότι ἡ παραβάλ-

λει τὸ παρώνυμον *χάνω* (ἐκ τοῦ χάος κατ' αὐτὸν) πρὸς τὸ πρωτότυπον *φθάνω* ὅπερ ἄτοπον· διότι εἰ καὶ λέγονται παρὰ τοῖς παλαιοῖς βοσκὸς καὶ βόσκω, ζωὸς καὶ ζώω, ἀγὸς καὶ ἄγω, ἀρχὸς καὶ ἄρχω, θερμὸς θέρμεσθαι κτλ. τοιαῦτα δὲ ἀπαντῶσι καὶ ἐν τῷ Σανσκριτικῷ, καὶ μέχρι τοῦδε διημφισβητήθη πλεῖστον περὶ τούτων, ἂν τὰ ὀνόματα ἢ τὰ ῥήματα πρότερα, ἢ ἀμφότερα συγχρόνως ἐκ τῆς ῥίζης ἐπλάσθησαν, τοσοῦτον ὑπολείπεται πάντοτε ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ παλαιότεροι οἱ τὸ *χάνω* πλάσαντες δὲν ἠδύναντο νὰ παράγωσι τοῦτο παρὰ τοῦ *χάος*, διότι οὔτε παρὰ τὸ ξύλον λέγεται *ξύλω* ἢ *ξύλνω* οὔτε παρὰ τὸ θάρρος *θάρρω* ἢ τὸ *μίσος μίσω* κτλ. (τὸ *κοίτομαι* παρὰ τὸ κοίτη πιθανὸν νὰ ἐξηγῆται καὶ ἄλλως). ἢ παράγει αὐτὸ ἀμέσως ἐκ τῆς ῥίζης *χα*, ὃ καθὰ ἤδη ἐρρήθη, ἐσφαλμένον, διότι οἱ τὸ *χάνω* πρῶτοι εἰπόντες ἠγνόουν τὴν ῥίζαν. Ἡμεῖς ἐπεθυμοῦμεν νὰ εἰξεύρωμεν πῶς ἐγένετο ὥστε ἐκ τοῦ *χαώνω* προῆλθε τὸ *χάνω*, ἂν ἐκ τούτου παράγηται ἢ πόθεν ἄλλοθεν; καὶ διὰ τίνος ὁδοῦ; ἡ ἀπάντησις τοῦ κ. Deffner ὅτι παράγεται ἐκ ῥίζας *χα* ὅθεν καὶ τὸ χάος εἶνε ὅλως διπλωματική, καὶ ὁμοιάζει τῇ ἀπαντήσει, ἣν θὰ ἔδιδέ τις ἐρωτώμενος ἂν εἶνε συγγενεῖς δύο ἄνθρωποι, ὧν ὁ μὲν Ἀκαρνὰν ὁ δὲ Κύπριος, λέγων, ὅτι βεβαίως εἶνε συγγενεῖς, διότι ἀμφότεροι καταγόνται παρὰ τοῦ Ἕλληνος τοῦ υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, καὶ σημειώτέον ὅτι ἡ ῥίζα *χα* εἶνε μακρῷ παλαιοτέρα τοῦ Ἕλληνος. Οὐδεὶς βεβαίως ἀμφιβάλλει, ὅτι τὴν ῥίζαν *χα* ἔχουσι κοινὴν καὶ τὸ *χάσκω* καὶ τὸ *χάννη*, καὶ τὸ *χάσις* καὶ τὸ *χάος* καὶ τὸ *χάνω* κτλ. κτλ. πρβλ. Fick Συγκριτικὸν Λεξικὸν II, 77 καὶ I 575 καὶ Κουρτίου Ἐτυμ. 196· ἀλλὰ τίς ἐκ τῶν ἀρχαίων λέξεων ἐγέννησε τὸ *χάνω*; ἢ πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐδημιουργήθη μὲν ἐν τοῖς Ἰαπετικοῖς χρόνοις ἐξ αὐτῆς ἀμέσως τῆς ῥίζης, ἀλλὰ κατὰ τύχην δὲν παρεδόθη ἡμῖν ὑπὸ τῶν παλαιῶν; ὁ ἐπιμένων νὰ παράγῃ αὐτὸ ἐκ τῆς ῥίζης οὐδεμίαν ἄλλην ἔχει καταφυγήν· ἀλλ' ἡμεῖς δὲν πιστεύομεν.

Ἂν μὴ σφαλλώμεθα ἢ τὸ *χάνω* ἐγένετο ἐκ τοῦ ἀορίστου *ἔχανον* ὅπως τὸ *ἐξεύρω* ἐκ τοῦ *ἐξεῦρον*, καὶ κατὰ τὸ *φθάνω ἔφθανα ἐφθασα* ἐσχηματίσθη ὁ ἀόριστος *ἔχασα*, ἢ ὁ ἐνεστὼς χαίνω μετεπλάσθη εἰς *χάνω*, ὅπερ ὅμως δυσχερέστερον. Ἡ σημασία δὲν ἀντίκειται, διότι εἶνε γνωστὸν ὅτι τὸ *χάσκειν* σημεῖον ἀνθρώπων ῥαθύμων «ὑμεῖς δὲ πρεσβεύεσθε καὶ *κεχήνετε*» = κάθεσθε νὰ χάσκετε! ὅτι δὲ οἱ οὐδὲν ποιοῦντες ἐποβάλλουσιν εἴτι ἔχουσιν, εἶπε καὶ ὁ Δημοσθένης. ὁ Καθηγητὴς κ. Πανταζίδης γράφει ἐν Φιλίζορι Γ'. 297 *χάνω* = ἀπόλλυμι καὶ χαίνω π. χ. ἡ θύρα χάνει 'κεῖ 'πάνω· ἡ πληγὴ *χάνει*» καὶ ἐν ἐκλογῇ Μνημείων ὑπὸ Μαυροφρύδου 425 στ. 2756 «καὶ ἐγὼ *χασμένος* νὰ ἴσταμαι καὶ ὁ νοῦς μου νὰ θαυμάζῃ = κεχηνώς. τὸ *χάσκω* ἐσχημάτισεν ἄλλον ἀόριστον *ἐχάσκισα* ὅπως τὸ βλέπω *ἐβλέπησα*. Ἀκόμη ἐν παράδειγμα· ὁ Μαυροφρύδης ἐν ἐκλογῇ Μνημείων ὑπὸ τὴν λέξιν *γλυτώνω* παράγει αὐτὴν ὀρθότατα ἐκ τοῦ *ἐκλυτόω*· ὁ κ. Deffner ἀγνοῶν τὸ ἔτυμον ἐν Κουρτίου Μελέταις IV 272 ὁρμᾷ κατὰ τὸ ἔθος εἰς ῥίζαν glit, ἐξ ἧς παράγει καὶ τοῦτο καὶ τὸ *γλιστερὸς* δεχόμενος ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ τὴν τροπὴν τοῦ τ εἰς *σ* ἐν τῷ *γλιστερὸς* φαινόμενον ξένον αὐτῇ. Ὅπως λοιπὸν πᾶς τις βλέπει τὸ ἐτυμολογεῖν κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην δὲν χρήζει μελέτης τῆς γλώσσης πάσης ἐπιμελεστάτης, δὲν χρήζει φθογγολογικῶν νόμων, οὐδαμῶς· τὸ μόνον ἀναγκαῖον εἶνε αἱ ἐν τῷ ἐτυμολογικῷ τοῦ Κουρτίου ῥίζαι, αἵτινες volentes nolentes πρέπει νὰ ἀνευρεθῶσιν ἐν πάσῃ λέξει τῆς νέας Ἑλληνικῆς; ἂν δὲ ἡ παλαιὰ Γραμματεία ἢ ἡ τοῦ μέσου αἰῶνος παρέχει ἄλλους τύπους κατὰ τῆς ἀνατομίας ταύτης βοῶντας, οὐδὲν ὠφελεῖ. Ἡμεῖς τολμῶμεν νὰ συμβουλεύσωμεν τοῖς συμπολίταις ν' ἀφίστανται διαρκῶς τοιαύτης μεθόδου.

Ἀλλ' οὐδὲ τὰ κατὰ τὴν ἑτέραν ῥίζαν καρ = ξηρόν, τραχὺν εἶναι, φαίνεται ὁ κ. Deffner εὐτυχέστερος· διότι ἀνάγει εἰς αὐτὴν λέξεις ἀλλαχοῦ ἀνηκούσας π. χ. τὸ κακαρώνω, τὸ κρανίον, ὅπερ ὀρθότατα ὁ Vanic'ek ἐν τῷ ἐτυμο-

λογικῷ λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης ὑπάγει ἐν σελ. 126 ὑπὸ τὴν ῥίζαν καρ = ἐξέχειν, ὑπερέχειν, ὑφ' ἣν καὶ τὸ κάρη, καὶ τὸ κρῆθεν καὶ τὸ κέρανος, καὶ τὸ πρόσκρανον, καὶ τὸ ἐπικρανὶς κτλ. ὁμοίως ἀνάγει ὁ κ. Deffner εἰς τὴν ῥίζαν καρ τὸ καγκανος καγκαίνα καγκομένης, ὥστε ἀναγκάζεται νὰ παραδεχθῇ τροπὴν τοῦ ρ ἢ λ εἰς ν, ἐνῷ ὁ Vanic'ek ἐν σελ. 98-9 ὑπὸ τὴν ῥίζαν καταλάμπειν, καίειν, πρὸς ἃ ἁρμόζει κάλλιστα κρβλ. καὶ τὸ πολυκαγκέα δέφαν. Δεύτερον παρατηροῦμεν ὅτι ὅστις ἐλάβε τὸν κόπον νὰ διέλθῃ ὅλα πραγματείας ἐν Κουρτίου Μελέτας «De metathesi Graeca» ὑπὸ Siegismund V 117 καὶ ἑξῆς· καὶ «über die gebrochene reduplication ὑπὸ Brugman VII 175 καὶ 273 κέξ (*) καὶ τὰς τρεῖς σελ. 130-2 τοῦ εἰρημένου λεξικοῦ τοῦ Vanic'ek, παρατηρεῖ ὅτι πάσαι ἀνεξαιρέτως αἱ παρὰ τῷ κ. Deffner ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ λέξεις εἶνε εἰλημμέναι ἐξ αὐτῶν καὶ μάλιστα εἰδικώτερον ἐκ τοῦ Vanic'ek ἐνῷ οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν οὐδὲ μνείας ἀξιοῦνται πλὴν τοῦ Vanic'ek περὶ οὗ (ἐξ εὐγνωμοσύνης βέβαια) λέγει ὁ κ. Def. ἐν ἄλλῳ τόπῳ (256 Ἀρχ.) ὅτι ὅσας λέξεις παρέχει ὁ Vanic'ek ἐν σελ. 138 ὑπολαμβάνει ὁ κ. Deffner ἀμφιβολωτάτας, πλὴν τριῶν. Λαμπροτάτη σύστασις καὶ εὐχαριστία. Ὅπως δὲ τὸ πᾶν γένῃ κατάδηλον, ἀναγράφομεν εὐθὺς πάσας τὰς λέξεις, δηλοῦντες τὴν σελίδα παρά τε τῷ κ. Def. καὶ Vanic'ek.

κάρυον Deffner 257=Vanic'ek 130.
καρὶς » » — » 130.
κέρας » 258 — » 130
κέρασος » 259 — » 131
κράνον κράνεια Def. 259 = Van. 131
κρανίον Deffner 259 — Van. 126 V καρ=ἐξέχειν

(*) Ἐντεῦθεν ἐλήφθη (σελ. 214) καὶ ἡ μόνη ἐκ τοῦ μέσου αἰῶνος μνημονευομένη ἐν Arch. 260 λέξις κάκαρον. Ὅτι ὁ κ. Def. οὐχὶ τὸν Brugman ἀλλὰ τὸν Βόστεθιον ἀναφέρει, δὲν θὰ φανῇ ἀνωμαστὸν οὐδενί.

κρανιὸς	»	259	= Van.	131
κάρκαρα	»	259	= Van.	131
κάρχαρος	»	260	= »	131
καρχαλέος	»	260	= »	131
κόρκορος	»	260	= »	131
κόρχορος	»	260	= »	131
κάχρυς	»	260	= »	131
καχρύδιον	»	261	= »	132
κέγχρος	»	261	= »	132
κεγχριὰς	»	261	= »	132
καρκίνος-νόω	»	261	= »	131
κάρχαι	»	261	= »	131
καρχῶδες	»	261	= »	131

κέρχνω, κερχάω, κερχνάω
κέρχω, κερχνόω, κέρχνος } Def. 261 = V 131
κερχνασμός, κατακερχνοῦται

κάγκανα Def. 262
καγκαίνει » 262 } = Vanic'. 98-9
καγκαμένης » 262 } ὑπὸ ῥίζαν κα=καίειν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ κ. Deffner ἀρύεται ἐκ τῶν εἰρημένων ἔργων, ἕπεται φύσει ὅτι, ὅσας λέξεις ἐκεῖνα δὲν ἔχουσιν, δὲν εὑρίσκει τις οὐδὲ παρὰ τῷ κ. Deffner. Διατί π. χ. ὁ κ. Deffner ἀναφέρων τὸ καρὶς δὲν ἀναφέρει καὶ τὰ ταὐτοσήμαντα παρ' Ἀριστοτ. κραγγὼν καὶ κράγγη, καὶ παρ' Ἡσυχ. κραγών; διατί τό κάρνον οὐχὶ δὲ τὰ καρυήματα καὶ κάρονα τῶν Λακώνων; διατί τὸ κάραβος οὐχὶ δὲ τὸ *καρβάρεα*: κάραβοι; διατί τὸ κρίβανος οὐχὶ τὸ κράμβος (= ἐρυσίβη), τὸ κραμβὸς (τίς ἀγνοεῖ τὸν ἡδίστον στίχον κάπὸ κραμβοπάτου στόμματος μάττων ἐστειοπάτας ἐπινοίας;») τὸ κραμβίς, τὸ κραμβαλέος, τὸ κραμβαλίζουσι, τὸ κρόμβος, κρομβόω, τὸ κροκάλαι, τὸ κρόκκαι κτλ. κτλ., διατί; διότι εἰ καὶ συνέταττε τὸ κατὰ τὸν κ. Ῥαγκαβῆν (*) ἀρι-

(*) Ὁ κ. Ῥαγκαβῆς φαίνεται ἀγνοῶν ὅτι πρὸ 40 ἐτῶν ἐξέδωκεν ὁ Benfey τὸ Wurzellexikon αὐτοῦ, ὁμοίως ὁ Pott καὶ ὅτι ἐν τρίτῃ ἐκδόσει πρόκειται τοῦ Fick τὸ Συγκριτικὸν Λεξικὸν κτλ. κτλ.

στούργημα τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλληνικῆς, δὲν εἶχει ὅμως γνῶσιν αὐτῶν. Διότι, ἂν τις παραδέχηται κατ' ἀρχὴν τὴν τοιαύτην ὑπὸ ῥίζας ὑπαγωγὴν τῶν λέξεων, οὐδεὶς λόγος δι' ὃν αἱ ἀνωτέρω καὶ ἄλλαι πρέπει νὰ ἀποκλεισθῶσι καὶ χωρισθῶσι τῶν ῥιζῶν, αἷς ἀποδίδεται ἡ ἔννοια τοῦ καίειν, ξηρὸν εἶναι.

Τὴν ἐξέλεγξιν ταύτην ἐν ἄλλοις καιροῖς θὰ παρελείπομεν, ἀλλ' ἐν τῷ παρόντι ἐνομίσαμεν δίκαιον νὰ μὴ παραβλέψωμεν, διότι ὁ κ. Deffner σκληρότατα οὐδὲ πάντοτε δικαίως (*) πλήττει ἐπὶ ἀσυνειδησίᾳ καὶ κλοπῇ τὸν κ.

(*) Τῆς δικαιοσύνης τοῦ κ. Deffner ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ ἀναφέρωμεν ἓν παράδειγμα. Ἐρρήθη ἤδη ὅτι ὁ Μαυροφρύδης εἶχε προτείνει τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ γλυτώνω ἐκ τοῦ ἐκλυτόω καὶ ὅτι ὁ κ. Deffner ἐσφαλμένην ἐκ τινος ῥίζης γλιτ. ὁ Foy ἐν σελ. 13 τοῦ βιβλίου του ἢ παρὰ τοῦ Μαυροφρύδου παραλαβὼν ἢ καὶ αὐτὸς εὑρὼν προτείνει τὴν ὀρθὴν ἐκ τοῦ ἔκλυτος, οὐδεμιᾶς μνείας ἀξιώσας τὴν τοῦ κ. Deffner. ἀλλ' ἁπλῶς εἰπὼν ὅτι «τὸ γλυτώνω παράγεται ἐκ τοῦ ἔκλυτος - τόω οὐχὶ ἐκλύω ὅπως πάντοτε γίνεται» ὁ κ. Deffner δὲν ἀντιλέγει ἐν Ἀρχ. 270, ἀλλ' εὑρίσκει τὴν ἔκφρασιν ἀλαζονικὴν καὶ συγχρόνως ἡσυιτικήν! ἀκόμη ἕν· ὁ Foy ἐν σελ. 108 ἀποβάλλει, ἣν ὁ K. Deffner παρ' ἄλλων λαβὼν οὐδὲ μνημονεύσας κἂν ἐκείνων προσήνεγκεν ἐν Κουρτίου Μελέταις IV 316 ἐτυμολογίαν τοῦ βουρβούλακας, παραβάλλει δὲ τὴν λέξιν πρὸς σλαυικὰς συγγενεῖς καὶ ἀποφαίνεται ὅτι εἶνε σλαυϊκὴ λέξις, ἐδήλωσε δὲ καὶ τὴν πηγήν του, δι' ἁπλῆς παραπομπῆς εἰς τὴν σελίδα τοῦ σχετικοῦ βιβλίου τοῦ Miklosich. ὁ κ. Deffner ἐν Ἀρχ. 288 δὲν τολμᾷ μὲν νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς ἐτυμολογίας του, παρατηρεῖ ὅμως ὅτι τὸ πρβαλε τοῦ Foy δηλοῖ ὅτι ἀπὸ πᾶν παρελήφθη παρὰ τοῦ Miklosich» ὡσεὶ μὴ ἦτο συνηθέστατον, ὁσάκις περιληπτικῶς παραλαμβάνεταί τι, νὰ ἀρκῆται ὁ λαμβάνων εἰς παραπομπήν. Μάρτυρα δὲ τούτου παρεχόμεθα αὐτὸν τὸν κ. Deffner, ὅστις οὐχὶ διὰ τοῦ φανερὰ (offenbar), ὅπως ὁ Foy, ἀλλὰ διὰ τοῦ κομψοδεστάτου «res autem haec est» ἐν Κουρ. Μελέταις IV 265 προφέρεται παντελῶς ξένα πράγματα οὕτως, ὥστε πᾶς τις δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ταῦτα πρῶτον ὑπὸ τοῦ K. Deffner γίνονται γνωστά, μετὰ ταῦτα δὲ προστίθεται ἡ παραπομπὴ εἰς Κουρτ. Ἐτυμολογικὸν σελ. 618, ἔνθα διὰ μακρῶν περὶ τούτων διελήφθη. Καὶ σημειωτέον ὅτι ταῦτα ἀποστέλλοντες εἰς τὰς Μελέτας αὐτοῦ τοῦ Κουρτίου,

Γου, ὥστε ἐπεβάλλετο τῷ κ. Deffner νὰ μνημονεύσῃ πιστῶς καὶ εὐσυνειδήτως, τὰς πηγάς του, ὅπως μὴ μολύνῃ οὕτω τὸ μέλλον ἀριστούργημα τῆς ἀρχαίας καὶ νέας γλώσσης! Καὶ ταῦτα μὲν δὲν διαφέρουσι βεβαίως πολὺ τοὺς ἀναγνώστας, ἀλλὰ τὸ ἀκόλουθον ἀναμφιβόλως: αἱ παρ' ὧν ἐλήφθησαν αἱ λέξεις αὗται, πραγματεῖαι δὲν ἔχουσι σήμερον πολλὴν ἀξίαν, διότι ὅτε ταύτας ἔγραφον οἱ κ. κ. συγγραφεῖς κατείχοντο ὑπὸ τῶν δοξασιῶν ἐκείνων τῶν χρόνων, ὅτε οἱ φθογγολογικοὶ νόμοι ἀκολουθοῦντες τῇ τοῦ Ἀγησιλάου συμβουλῇ ἐκοιμῶντο πολλάκις νήδυμον ὕπνον, τούτου ἕνεκα οἱ κ. κ. συγγραφεῖς οὐδεμίαν εὕρισκον δυσχέρειαν παραδεχόμενοι ἐκπτώσεις συμφώνων καὶ φωνηέντων ἀνόμους, π. χ. ὅτι τὸ ὄκνος κεῖται ἀντὶ κόκνος ἐν VII 214, ὅτι τὸ αἴγειρος ἀντὶ γαίγειρος καὶ ἄλλας τροπὰς αὐτῶν ἀνομωτέρας π. χ. ἐν VII 255 ὅτι τὸ ρ καὶ λ δύνανται ἐνίοτε νὰ μεταβάλλωνται εἰς ν, ὅπερ ὁ κ. Deffner ἐν Ἀρχ. 261 καὶ 262 παραδέχεται διὰ τὸ κάγκανα, κέγχρος κτλ. κτλ. τὰς αὐτὰς ἀρχὰς εἶχε καὶ ὁ Vanic'ek ὥστε οὐδεμίαν δυσκολίαν αἰσθάνεται παραδεχόμενος ὁμοίως τὸ ὄκνος ἀντὶ τοῦ κόκνος ἐν σελ. 102.

Ὅτι δὲ αἱ μεταβολαὶ καὶ ἀποβολαὶ αὗται εἶνε ἀπηρχαιωμέναι δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν ἕνα μάρτυρα πρὸ τοῦ ὁποίου ἡμεῖς καί, δὲν ἀμφιβάλλομεν, καὶ ὁ κ. Deffner ἀποκαλύπτει τὴν κεφαλήν, διότι εἶνε ὁ ἐπιζῶν τῶν συγγραφέων φίλτατος διδάσκαλος ἡμῶν Κάρολος Brugman, ὅστις παραιτησάμενος ὀλίγα ἔτη ὕστερον πάντα τὰ θαύματα ταῦτα ἐν τοῖς πρώτοις ἀπήτησεν αὐστηροτάτην τῶν φθογγολογικῶν νόμων τὴν τήρησιν εἰπὼν «ὅσῳ μᾶλλον κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν γλωσσικῶν φαινομένων ἀφιστάμεθα τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως, τοσούτῳ μείζων ἀνάγκη ν' ἐχώμεθα ἀπρὶξ τοῦ μόνου ὑπολειπομένου ἡμῖν στύλου, τῶν φθογγολογικῶν νόμων» πρβλ. Kuhns περιοδικὸν XXV εὐθὺς ἐν ἀρχῇ, καὶ Μορφολογικὰς ἐρεύνας τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως 3 τόμους. Ἀκριβῶς δὲ τοῦτον τὸν μόνον στῦλον

ἡμῶν ὀφθαλμοφανῶς ἐν οὐδενὶ λόγῳ τίθεται ὁ κ. Deffner ὅταν τῇ ταλαιπώρῳ ῥίζῃ καρ εἴκοσι καὶ τρεῖς ὅλους τύπους δίδῃ καὶ ὅταν ἄλλοτε μὲν ἀποβάλλῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ στοιχεῖον, ἄλλοτε δέ παραδέχεται τροπὰς αὐτῶν ἀδυνάτους. Οὐ μόνον δὲ ἐν Ἀρχ. ἀλλὰ καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐργασίαις τοῦ κ. Deffner ἡ αὐτὴ ἀσέβεια πρὸς τοὺς φθογγολογικοὺς νόμους παρατηρεῖται π. χ. ἐν Νεοελ. Ἀναλ. I. 416 λέγει ὅτι τὸ σ ἔγινε ἰῶτα, ἐν 391 ὅτι τὸ ν ἔγινε λ. Ἐν Monatsberichten der Berliner Acad. 1877 ὅτι τὸ ει ἔγινεν ε, ἐν τοῖς ψευδεπαρεμφάτοις θέλω γράψε ἀντὶ γράψει ἔχω γράψει ἀντὶ γράψαι, ἃ καθ' ὁλοκληρίαν ἀπόβλητα, τὸ καθ' ἡμᾶς πιθανὸν θὰ δηλώσωμεν, ἂν Θεὸς θέλῃ, προσεχῶς. Ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I, 445 παραδέχεται τροπὴν τοῦ δ εἰς γ ἐν τῷ δίνω ὃ ἐπ' ἴσης ἀπέβλητον· διότι τὸ δ ἀντικατέστη ὑπὸ τοῦ ν, ὅπως τὸ λ ἐν τῷ βάνω, σφάνω κτλ., ἐπειδὴ τὸ ῥῆμα ἐκανονίσθη κατὰ τὰ νῦ χαρακτῆρα ἔχοντα ῥήματα ἅτινα, ὡς γνωστόν, ἐπολλαπλασιάσθησαν ἐν τῇ νέᾳ ἡμῶν γλώσσῃ· ὅτι δὲ οὐ τροπὴ τοῦ δ εἰς ν ἔγινεν, ἀποδεικνύει σαφέστατα τὸ λούνω, σβήνω, ἀφίνω φανερώνω ψήνω κτλ. ἐν οἷς οὐδὲν γράμμα ὑπῆρχεν ὅπως ὑποστῇ τὴν μεταβολὴν ταύτην. Ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. 444 παραδέχεται τροπὴν τοῦ ε εἰς ι ἐν τῷ ἐψέω ψίνω· ὁ ὁμοίως ἐσφαλμένον, διότι τὸ ψήνω δὲν ἐπλάσθη ἀπὸ τῆς ῥίζης εψε ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ἀορ. ἔψησα ὅπως καὶ τὸ δώνω, οὕτω μετὰ τοῦ ω, ἀπὸ τοῦ ἔδωσα καὶ τὸ φανερώνω ἀπὸ τοῦ ἐφανέρωσα, τὸ χώνω ζώνω στρώνω κτλ. ἀπὸ τοῦ ἔχωσα ἔζωσα ἔστρωσα, οὐχὶ ἀπὸ τοῦ χωννύω, ζωννύω, διότι θὰ ἦτο χωννυῶ, στρωννυῶ, ὅπως λέγεται μεθυῶ, κλαῖω, καμμυῶ· ὁμοίως τὸ καβω καὶ καβγω ἀπὸ τοῦ ἔκαψα διότι ἐλέγετο ἔρραψα ῥάβω καὶ ῥάβγω· περὶ τούτων προσεχῶς ἐν ἐκτάσει· τοσοῦτον δὲ μόνον παρατηροῦμεν ἐνταῦθα ὅτι ἡ γραφὴ τῶν εἰς ωνω διὰ τοῦ ο, ἣν ἀσπάζεται καὶ ὑπὲρ αὐτῆς προμαχεῖ καὶ ὁ κ. Deffner ἐν Νεοελλ. Ἀναλλ. I, 445 εἶνε παντάπασιν ἀσύστατος, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ

παρένθεσις τοῦ νῦ ὅπως λέγουσι, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι οὔτε ἀπὸ ῥιζῶν ἐσχημάτισαν οἱ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα Ἕλληνες ταῦτα οὔτε ἀσυναίρετα ἀπήγγελλον, καὶ δὴ δυνάμει τοῦ ἀδιαχωρήτου δὲν ἠδύνατο ἐν τῷ φανερῷ κτλ. νὰ παρεμβληθῇ φθόγγος τις. Ὅτι δὲ ἡ συναίρεσις ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐν χρήσει, οἱ δὲ ἀναλελυμένοι τύποι, οἱ ἔν τισι μέρεσι τῆς Ἑλλάδος σήμερον προφερόμενοι, εἶνε μεταγενεστέρων χρόνων, ἐλπίζομεν ὅτι κατεστήσαμεν πιθανὸν ἐν πραγματείᾳ τινὶ κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἐν Ἀθηναίῳ δημοσιευομένῃ.

Ἀλλὰ τὸν θριγκὸν τῆς πρὸς τοὺς φθογγολογικοὺς νόμους αὐθαιρεσίας τοῦ κ. Def. δεικνύει ἡμῖν ἡ ἐτυμολογία τοῦ δόλιος ἐκ τοῦ δαΐος ἦν, καθὰ ἐν Ἀρχ. λέγεται, ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Deffner ἐν τῇ ἐφημερίδι τοῦ Νέᾳ Ἑλλάδι. Ἐν τῇ παραγωγῇ ταύτῃ ἓν μόνον γράμμα συμφωνεῖ, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα διαφωνοῦσι, καὶ ἡ ἐμφάνισις τοῦ λ εἶνε θαῦμα. Ἡ λέξις δαΐος (παρ' Ὁμήρῳ δήϊος) εἶνε μόνον τραγική, τοῖς δὲ πεζογράφοις παντελῶς ἄγνωστος, καὶ δὴ τοῦτο μόνον ἀρκεῖ, ὅπως καταστήσῃ τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην ὕποπτον καὶ ἀπίθανον, ἂν μὴ ἦτο ἤδη ἀδύνατος διὰ τὴν ἀπαραδειγμάτιστον παράβασιν τῶν φθογγολ. νόμων.

Οὐ μικρὸν δὲ σφάλλεται ὁ κ. Deffner ἐν Ἀρχ. σελ. 262, ἔνθα οὐκ ἀρκούμενος τοῖς βεβιασμένοις γλωσσικοῖς ἀποτελέσμασι ζητεῖ ὡς φιλόσοφος ἄλλα ὑψηλότερα, καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδήσας ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ ῥίζα καρ εἶνε καταλληλοτάτη εἰς δήλωσιν τοῦ τραχέος, ξηροῦ, κτλ. διότι καὶ τὸ ρ εἶνε ὁ πάντων τραχύτατος καὶ κ ὁ δραστικώτατος φθόγγος. Ὁ γινώσκων ὁπωσδήποτε τὴν ἱστορίαν τῆς γλωσσικῆς ἐνθυμεῖται, ὅτι οἱ περὶ τὴν γλῶσσαν φιλοσοφήσαντες ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος πλείστας τοιαύτας φαντασιοπληξίας προσήνεγκαν, ὥστε σήμερον τὸ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φιλοσοφεῖν δὲν ὑπολαμβάνεται σπουδαιολογία. Ἐδίδαξε δὲ πάντας ἡμᾶς τοῦτο ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ

σελίδι τῆς συγκριτικῆς του Γραμματικῆς ὁ πατὴρ τῆς γλωσσικῆς Bopp, πρὸ τοῦ ὁποίου ἐλπίζομεν, ὅτι ὅπως ἡμεῖς οἱ λοιποὶ οὕτω καὶ ὁ κ. Deffner ἀποκαλύψας τὴν κεφαλὴν θὰ ἀκούσῃ αὐτοῦ διδάσκοντος «δὲν θὰ ἐξετάσωμεν διατί π. χ. ἡ ῥίζα i σημαίνει ἰέναι, καὶ οὐχὶ ἱστάναι, ἢ διατί τὸ σύστημα τῶν φθόγγων stha ἢ sta ἱστάναι καὶ οὐχὶ ἰέναι» (Πρόλογος τῆς πρώτης ἐκδοσ. τῆς Συγκριτικῆς Γραμματικῆς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ). Νομίζει ἄρα ὁ κ. Deffner ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Bopp δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνακαλύψῃ τὰ σοφὰ ταῦτα ἐξευρήματα, ὧν δεῖγμα παρέχει ἡμῖν ὁ κ. Deffner καὶ ἃ φαίνεται ὑπολαμβάνων ἀπαραίτητα προβλήματα παντὸς περὶ τὴν γλῶσσαν σπουδαίως ἀσχολουμένου; ἢ νομίζει ἄρα τυχαῖον ὅτι ὁ Bopp εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ τὰ θεμέλια τῆς γλωσσολογίας περιέχοντος βιβλίου ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ἀποβάλῃ τὰ σοφὰ ταῦτα; ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι δι' αὐτοῦ ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι ταῦτα τὰ ἀγυρτικὰ καὶ πομπώδη εἶνε τὰ μέγιστα τῶν κωλυμάτων τῆς ἐπιστήμης, καὶ ὅτι ἠθέλησεν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ νὰ δηλώσῃ τοῖς ἀναγνώσταις ὅτι ἐν τῇ γλώσσῃ ὑπάρχουσιν ἄπειρα ζητήματα ἐξεταστέα, ἀλλ' οὐχὶ τό περὶ τὰ πρῶτα, περὶ τὴν φύσιν καὶ δύναμιν τῶν γραμμάτων, ἐν οἷς καὶ ὁ Bopp καὶ οἱ λοιποὶ πλεῖστα μὲν ἀνέγνωσαν ἀνοητότατα, πιθανὸν δὲ οὐδὲ ἕν. Οὕτω π. χ. ἐδιδάχθη ὅτι ἡ λέξις βοῦς ἦτο καταλληλοτάτη εἰς δήλωσιν τοῦ οὕτως ὀνομαζομένου ζῴου, διότι προφέρων τις μπόους νομίζει ὅτι ἀκούει τρόπον τινὰ αὐτὸν τὸν βοῦν. Ἔπειτα δ' ὅμως ἐγνώσθη ὅτι ὁ Ἰνδικὸς τύπος τῆς λέξεως ἦτο gaus, καὶ δὴ ὁ Ἰαπετικὸς θὰ ἦτο gous, ἐν τῷ Ἰνδικῷ ἡ αἰτ. εἶνε gâm ταυτιζομένη πρὸς τὴν Ἑλλην. βῶν «οἶδ' ἐπ' ἀριστερὰ νωμῆσαι βῶν»· ἂν λοιπὸν τὸ βοῦς ἦτο κατάλληλος δηλωτικὴ λέξις, τὸ gaus καὶ gous δὲν ἦτο τοσοῦτον, τὸ δὲ gâm καὶ βῶν ἔτι ἧττον. Πρὸς τούτοις παρετηρήθη ὅτι αὐτὸ τὸ σύστημα τῶν φθόγγων, ὃ ἐν τούτῳ ἐκρίνετο κατάλληλον εἰς δήλωσίν τινος, εὑρίσκετο ἐν ἐκείνῳ δηλοῦν τὸ ἐναντίον·

π. χ. ἡ ῥίζα τοῦ κ. Deffner καρ ἥτις δηλοῖ τὸ τραχὺ καὶ ξηρὸν εἶναι, δὲν διαστέλλεται τῶν ἄλλων 9 ῥιζῶν καρ τοῦ Vanic'ek, εἰ καὶ αὐταὶ διαφορώτατα δηλοῦσι π. χ. 1) καρ = ποιεῖν, πράττειν, 2) καρ = ἱέναι, κινεῖσθαι· 3) καρ = ἐξέχειν, ὑπερέχειν. 4) καρ = ὠθεῖν, παίειν, θλᾶν· 5) καρ = τραχὺν εἶναι· 6) καρ = ἀκανθώδη εἶναι· 7) καρ = κυρτόν, καμπύλον εἶναι· 8) καρ = ἕψειν, μιγνύναι· 9) καρ = ἠχεῖν, βοᾶν (*). Ὁ Brugman τάσσει ἄλλως ἐν Κουρτίου Μελέταις VII 275 καὶ παρέχει ὀκτὼ μόνον ῥίζας, ὁ Fick καταβιβάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν καρ ῥιζῶν εἰς 4 καὶ ἄλλοι ἄλλως· ὅταν δὲ ὁ κ. Deffner ἐκδώσῃ πλήρες τὸ λεξικόν, θὰ ἴδωμεν πόσας ῥίζας καρ θὰ παραδεχθῇ. Τὸ βέβαιον καὶ ἀσάλευτον ἐν τῷ σάλῳ τούτῳ ὑπολείπεται πάντοτε, ὅτι οἱ αὐτοὶ φθόγγοι καρ, καίπερ διὰ τὰ τραχέα μόνον ὄντες κατὰ τὸν κ. Deffner προωρισμένοι ἔχουσι τὴν τόλμην νὰ δηλῶσι καὶ τόσα ἄλλα, καὶ αὐτὸ τὸ καλόν!

Δυστυχῶς ὁ κ. Deffner ἀξιῶν μάλιστα ν' ἀναλάβῃ νὰ διδάξῃ τοὺς Ἕλληνας ἐν τῇ πόλει τῆς Παλλάδος τὴν γλωσσικὴν δὲν προέβη ἔτι ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ διαστέλλῃ τὰ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ δυνατὰ τῶν ἀδυνάτων, τὰ βέβαια καὶ ἐξηυρημένα τῶν ἀπιθάνων καὶ ἀγνώστων. Ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν ἠδυνήθημεν νὰ κρατήσωμεν τὸν γέλωτα ἀναγνόντες ἐν Νεοελλ. Ἀναλεκ. I. 461. «Ἡ μέθοδος τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας, ἥτις ἀναλύει τὰς λέξεις ὡς ἡ χημεία τὰς ὕλας, κατώρθωσε νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἐρωτήσεις, διατί ἡ καταλήξις σα εἶνε σημεῖον τοῦ ἀορίστου, καὶ ἡ αὔξησις τοῦ παρελθόντος». Εὐτυχεῖς οἱ τότε ζῶντες! ἡμεῖς σήμερον καὶ ἐν τούτῳ, φαίνεται, ὑστεροῦμεν τῶν παλαιῶν, διότι καθ' ἡμᾶς ἡ γλωσσολογία οὔτε κατώρ-

(*) Ὑπὸ τὴν ῥίζαν ταύτην καὶ ἐν σελ. 145 ἔχει ὁ Vanic'ek τὸ καρόω καὶ ὁ κάρος, ὁ κ. Deffner δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ προχωρήσῃ μέχρι τοῦ σημείου τούτου, ὅθεν λέγει τὸ καρώνω ῥῆμα τῆς νέας Ἑλληνικῆς,

θωσεν οὔτε πιθανότης μεγάλη ὑπάρχει ὅτι θὰ κατορθώσῃ ν' ἀπαντήσῃ ὡρισμένως καὶ πειστικῶς εἰς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας.

Ὁμοίως γράφει ὁ κ. Deffner ἐν Ἀρχ. σελ. 13. ὅτι *εἶνε βέβαιον* ὅτι ἐν τῇ πανελληνίῳ τ. ἔ. τῇ πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῶν Ἑλλήνων εἰς φυλὰς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς διαλέκτους ἐποχῇ ἐλέγετο ἑωράκαμι, ἑστάκαμι δεδώκαμι καὶ ὅτι τό *μι* ἐξέπεσε μετὰ ταῦτα. εἶνε ἀληθὲς ὅτι τοῦτο ἐδιδάχθη, ἀλλὰ ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου ἀπεδείχθη τὸ ἀδύνατον τοῦ πράγματος, ὅπως ἀπεδείχθη καὶ ὅτι οἱ Πανελλήνιοι τοῦ κ. Deffner τύποι ἑωράκαμι, ἑστάκαμι καὶ λοιποὶ εἰς *κ* παρακείμεναι πλὴν ὀλίγων εἶνε τοῦ Ὁμήρου νεώτεροι. Ἐν Ἀρχ. 267 ἀποβάλλει ὁ κ. Deffner τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ μουχτερό ἐκ τοῦ μοχθηρόν, ἀνακοινῶν ἡμῖν ὅτι δι' εἰκασίας ἦν ἐν Ἡσυχ. ὑπὸ τὴν λέξιν πρόμοχθον ἐποίησεν, ἐσχέτισε τὴν λέξιν πρὸς τὸ μυκτήρ· ὅτι ἡ εἰκασία εἶνε ἄτοπος ἐδηλώθη ἀλλαχοῦ, ὁμοίως καὶ ὅτι ἐκ τοῦ μυκτὴρ δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ ὄνομα εἰς -ηρός, καὶ ὅτι ὁ χοῖρος ἐλέγετο κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα μοχθηρός· Ἐν Λεξικῷ τοῦ Δουκαγκίου κεῖται ὁ τύπος ἀγριομοχτερά, ἐξηγούμενος διὰ τοῦ aper, ὃς κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ ὑπαχθῇ ὑπὸ τὸ μυκτήρ· παρὰ τῷ αὐτῷ Δουκαγκίῳ κεῖται καὶ ἡ φράσις ἥδε ὑπὸ τὴν λέξιν κόλυβα: «οἱ ἱερεῖς οἱ ἐπιδῶσι τοὺς κύνας αὐτῶν καὶ τὸν μοχθηρὸν καὶ ἕτερον ζῷον λειτουργημένας εὐλογίας ἢ κόλυβον κ.τ.λ. Νομοκαν. Cotelorianus» 112. ὁ Δουκάγκιος ἐξηγεῖ τὸ μοχθηρὸς ἐν τῇ ῥήσει ταύτῃ διὰ τοῦ asinus παραβάλλων τὸ τοῦ Ἡσυχίου ἀγονομόχθος: ἡμίονος. ἡ ἑρμηνεία αὕτη ἐπιδοκιμάζεται ἐν θησαυρῷ τοῦ Ἑρ. Στεφάνου V 1232. Ἡμεῖς τολμῶμεν νὰ μὴ ἀποδεχθῶμεν τὴν ἑρμηνείαν ταύτην· πρῶτον μὲν διότι ὑπολαμβάνομεν ὅτι οἱ τὸν νομοκάνονα συντάττοντες εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ τοῦ Εὐαγγελίου «Μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσί.. μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν *χοίρων* κτλ.» Ματθ. 7, 6. δεύτερον διότι ὁ ὄνος δὲν νο-

μείζεται παρ' ἡμῖν ἀκάθαρτον καὶ μιαρὸν ζῷον, ἀλλ' ὁ χοῖρος· τρίτον διότι ἄλλα χωρία τῆς γραμματείας τῶν χρόνων ἐκείνων μόνον τὴν ἑρμηνείαν τῶν χοίρων ἐπιδέχονται πρβλ. Wagner Carmina Graeca medii aevi, 155, ἔνθα ἀφοῦ ὁ χοῖρος ἠγόρευσεν ἐν τῇ συνελεύσει ἕπονται τάδε:

«Αἰσχύνθη γοῦν ἡ ἔλαφος καὶ ὁ λαγὸς ἐντράπη,
τὸ φέγος καὶ τὰς ὄβριτας καὶ λοιδορίας χοίρου
καὶ ὑπεχώρησαν μικρὸν ὅλως καταισχυμένοι.
Τὰ πρόβατον ὡς ἤκουσεν τοῦ μοχθηροῦ τὰς ὄβρεις
ἐξέβη κτλ.»

Καὶ ἐν 156 λέγει τὸ πρόβατον πρὸς τὸν χοῖρον

«Κανένα ζῷον ἢ πτηνὸν....
οὐκ εἰσηκούσθηκεν ποτὲ τὸ κρέας του νὰ φάγῃ,
καὶ σὺ ἂν εὕρῃς μοχθηρὸν κανένα ψοφησμένον
σνέκκις καὶ τρώγεις το....»

Ἂν δὲ μὴ ἀπατώμεθα καὶ ἐν Προδρόμῳ Β. 215

«Καὶ μουχτερὸν ὁ κηπουρὸς ἔχει καὶ θρέφει τοῦτο
Καὶ θρέφει καὶ τὸν κηπουρὸν καὶ μ'ὁ ουχτερὸν ὁ κῆπος»

ὅπερ καὶ ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς καὶ ὁ μακαρίτης Μαυροφρύδης ἐν Ἐκλογῇ Μνημείων ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ὄνου ἐξέλαβον παραχθέντες ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου τοῦ Δουκαγκίου, καὶ ἐνταῦθα τὸ μουχτερὸν δηλοῖ τὸν χοῖρον· πρόκειται περὶ πτωχοῦ κηπουροῦ ἀποζῶντος ἐκ τοῦ κήπου του, ὅθεν τρέφει καὶ χοιρίδιον· ὁ ὄνος δὲν τρέφεται, ἀλλὰ μᾶλλον ἐργάζεται ἐν τῷ κήπῳ μεταφέρων τὰ πρὸς πώλησιν. Δὲν φαίνεται δὲ ἡμῖν τέλος πιθανὸν ὅτι ἡ αὐτὴ λέξις ἄνευ ἐπιθέτου τινὸς κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους περίπου ἔμελλε νὰ σημαίνῃ δύο οὕτω διάφορα ζῷα.

Καὶ θαυμαστόν τι ἀνευρίσκομεν ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις τοῦ κ. Deffner· πάντοτε δηλ. ὑπολαμβάνει τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ὡς τὴν γλῶσσαν βιβλίου ἢ περιωρισμένης τινὸς γραμματείας καὶ δὴ μετ' ἀξιώματος, ὅπως μὴ ἄλλην μεταχειρισθῶμεν λέξιν, ἀποφαίνεται ὅτι αὕτη ἢ ἐ-

κείνη ἡ λέξις δὲν ὑπάρχει οὐδαμοῦ. Ἡμεῖς ἠκούσαμεν πολλοὺς πεπαιδευμένους Γερμανοὺς λέγοντας περὶ λέξεώς τινος Γερμανικῆς ὅτι ἠγνόουν αὐτήν. Ὁ κ. Deffner ἐπιτιμῶν τῷ Foy ἐρωτᾷ δικαίως ἐν Ἀρχ. 278 «τὶ θὰ ἐλέγομεν ἡμεῖς οἱ Γερμανοί, ἂν Ἕλλην μόλις μαθὼν νὰ ὁμιλῇ ὑποφερτὰ τὴν γλῶσσάν μας, συνέταττε φθογγολογίαν τῶν Γερμανικῶν διαλέκτων;» (*) Ἀλλ' ἀπείρῳ δικαιότερον δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ μέρει νὰ ἐρωτήσωμεν «τὶ θὰ ἐλέγετε ὑμεῖς, κύριοι Γερμανοί, ἂν Ἕλλην τις, ἢ ἄλλος ἐξ οἱας δήποτε χώρας ἐκτὸς τῆς Γερμανίας, διαμείνας ὑπάλληλος ἐν Βερολίνῳ ἐπί τινα ἔτη, καὶ ἐνίοτε ἐπὶ βραχὺν χρόνον ἐπισκεπτόμενος μέρος τι τῆς Γερμανίας, ἔπειτα πρὶν ἔτι ἐπισκεφθῇ τὸ ἓν τρίτον τῆς ὅλης Γερμανίας ἀπεφαίνετο περὶ Γερμανικῶν λέξεων καὶ τύπων ὅτι οὐδαμοῦ λέγονται; ἓν μειδίαμα παρ' ὑμῶν θὰ ἦτο βεβαίως ἡ μετριωτάτη ἀπάντησις εἰς τοὺς λήρους ἐκείνους. Ἀλλ' ὅμως ὁ κ. Deffner οὐδὲν ἄλλο πράττει ἢ τοῦτο, καὶ πρὸς τούτοις οὐ μόνον οὐκ ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ μειδιῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἐπιρρίπτει κατὰ πάντων ἡμῶν ὁρμαθὸν ἐπιτιμήσεων, ὅτι ἀγνοοῦμεν τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης μας! Αἱ μόναι χῶραι ἃς ἐπεσκέφθη ὁ κ. Deffner εἶναι, νομίζομεν, τὰ περὶ τὴν Τραπεζοῦντα χωρία, καὶ ἡ Πελοπόννησος· τὴν Θρᾴκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἤπειρον, τὴν Θεσσαλίαν τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον καὶ καθόλου τὰς νήσους δὲν ἐπεσκέφθη. Ἐν Ἀρχ. σελ. 295 λέγει ἡμῖν ὅτι ἐταξεί-

(*) Εἰ καὶ ὁ κ. Deffner πᾶσαν κακίαν κατηγόρησε τοῦ βιβλίου τοῦ Foy, ἡ δικαιοσύνη ἐπιβάλλει ἡμῖν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ πρώτη αὕτη τοῦ Foy ἐργασία δεικνύει πρόοδον ἱκανήν, ἣν τοῦ κ. Def. οὐδὲ ἡ τελευταία (Ἀρχ.) δὲν ἔχει· πρῶτος δηλ. ὁ κ. Foy ἐξανέστη κατὰ τῆς μανίας τοῦ ἐπιζητεῖν πανταχοῦ ἀρχαῖα λείψανα διασωθέντα, ὅπερ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐρεύνης τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ δὲν θὰ παραλειφθῇ ἀπαρατήρητον. Ἐν ᾧ ὁ Κ. Deffner ἀναζητεῖ ἐν τῷ πατέρας καὶ ἀκρίδα τὴν δωρικὴν κλίσιν, ἐν τῷ ου ἀντὶ ο καὶ υ Βοιωτικὰ καὶ Λακωνικὰ κτλ. περὶ ὧν ἄλλοτε ἐκτενέστερον.

δευσιν ἅπαξ καὶ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα· τίνα μέρη αὐτῆς, δὲν ὁρίζει· δεχθῶμεν ὅτι πᾶσαν. ἐρωτῶμεν δὲ ταξειδεύσας τις χώραν τινὰ δύναται νὰ λέγῃ ὅτι ἔμαθε τὶ ἐν αὐτῇ λέγεται καὶ τὶ οὐχί; πιθανὸν ὁ κ. Deffner νὰ ἔχῃ μέσον τι, δι' οὗ ὅπως ὁ μάγος ἐν τῷ Φιλοψευδεῖ τοῦ Λουκιανοῦ συνήγαγεν ἐν βραχεῖ τοὺς κατὰ τὸν ἀγρὸν ὄφεις, οὕτω καὶ ὁ κ. Deffner συνάγει στιγμιαίως πάσας τὰς λέξεις καὶ πάντας τοὺς τύπους ὧν ταξειδεύει χωρῶν, ὥστε διὰ μιᾶς συλλέγει ὅ,τι ἄλλοι διὰ μακροῦ χρόνου κατορθοῦσιν· ἐφ' ὅσον ὅμως δὲν μᾶς πείσῃ περὶ τούτου, δικαιούμεθα νὰ πιστεύωμεν ὅτι αἱ μετὰ κόμπου ἐκφερόμεναι αὗται φράσεις δὲν προάγουσι τὴν ἐπιστήμην. Ἔχομεν δὲ πρὸς τοῦτο ψηλαφητὰς ἀποδείξεις τὰς ἀκολούθους : Τὴν Κρήτην ὁ κ. Deffner ὅπως ἐρρήθη, οὐδέποτε εἶδεν ἢ ἴσως ἐπὶ τοῦ Ἄτλαντος· τὸ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου περὶ Κρητῶν λεγόμενον «ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη» ἔχεται ἔτι τινὸς ἀληθείας· Ἡμεῖς δὲν τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν προκειμένου περὶ Κρητικῆς τινος λέξεως ἢ τύπου ἀγνώστου ἡμῖν, ὅτι τοῦτο δὲν λέγεται, ἀλλ' ὅτι δὲν ἠκούσαμεν. Ὁ δὲ κ. Deffner ἀποφαίνεται ἐν Ἀρχ. 265 καὶ 271 καὶ 276 ὅτι οὔτε οἱ μετὰ τοῦ ν τύποι τοῦ γκρεμνὸς καὶ γκρεμνίζω οὔτε ὁ μετὰ τοῦ ου κατόπιν τοῦ φ ἐν τῷ σέφουκλο εἶνε Κρητικοί, εἰ καί, ἐξακολουθεῖ, ὁ μετὰ τοῦ ν τύπος ἀναγινώσκεται ἐν τοῖς Κρητικοῖς ᾄσμασι τοῦ Γιανναράκη. Ἡμεῖς ἐπὶ 18 ἔτη κατὰ συνέχειαν διαμείναντες ἐν Κρήτῃ καὶ πάλιν διαρκουσῶν τῶν σπουδῶν ἡμῶν ἐπανειλημμένως ἐκεῖσε πλεύσαντες καὶ πολλοῖς καὶ ἐκ τῶν διαφορωτάτων ἐπαρχιῶν συμπολίταις ἡμῶν διαλεχθέντες οὐδέποτε ἠκούσαμεν ἄλλον τύπον ἢ σέφουκλο, οὐδέποτε σέφκουλο, ἅπαξ δὲ μόνον (*) παρ' ἀνθρώπου τραυλοῦ τὸν τύπον γκρεμόν, ἀλλ' οὗτος δὲν ἔχει, νομίζομεν, ψῆφον ἐν τῷ περὶ προφορᾶς.

(*) Τοῦτο ἀληθεύει περὶ τῶν Ῥεθυμνίων καὶ Χανιωτῶν, οἱ δὲ Ἡρακλειῶται ἀπαγγέλλουσιν ἐπ' ἴσης καὶ τοὺς μετὰ τοῦ νῦ καὶ τοὺς ἄνευ αὐτοῦ τύπους.

Ὁ δὲ τύπος σέφουκλο, εἶνε ἐπίσης εὐεξήγητος ὅπως καὶ ὁ τύπος σέφκουλο. ἀρχῆθεν ἦν σεῦτλον, ἐντεῦθεν ἐγένετο σεῦκλον (οὕτως κεῖται ἐν Wagner carmina Graeca medii aevi ἐν τῷ ὁπωρολόγῳ), τὸ τ πρὸ τοῦ λ γίνεται ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ κ ὅπως καὶ ἐν τῷ Λατ. πρβλ. ἐν Νεοελλ. Ἀνελ. Ι 406 κλιγάδι = τυλιγάδι (τυλίσσειν) καὶ 160 ἀγλεύεται, ὃ δὲν εἶνε ἐσφαλμένον ὅπως ἐκεῖ ὑποπτεύεται, ἀλλὰ κεῖται ἀντὶ τοῦ ἀντλεῖται παρ' ἡμῖν ἐξαγλεῖται καὶ ἐξαγγλεύεται καὶ ἐξαγγησμός (τὸ κέγένετο πρὸ τοῦ λ γ ὅπως ἐν τῷ γλυστήρι, γλυτώνω, ἔγλυσα κτλ.). Ἐν δὲ τῷ σεῦκλον (πρόφερε σεῖκλον) ἠδύνατο νὰ ἀναπτυχθῇ ἓν κ ἢ μετὰ τὸ φ ἢ μετὰ τὸ κ, τὸ πρῶτον ἐγένετο ἐν Κρήτῃ, σεφουκλο, τὸ δ' ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ σέφκουλο. Παντελῶς δὲ ἀκατάληπτον εἶνε ἡμῖν τὸ τοῦ κ. Deffner «ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κ ἐγένετο *φύσει* μεταξὺ τοῦ κ καὶ l, οὐχὶ μεταξὺ τοῦ f καὶ κ.» Ὅτι τὸ φ, ἅτε χειλικόν, εἶνε συγγενέστατον τῷ χειλικῷ κ, θὰ ὁμολογήσῃ καὶ ὁ κ. Deffner αὐτός· πῶς λοιπὸν ἐννοητέον τὸ *φύσει*; Τὸν ἄλλον τύπον σέσκουλο δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν· εἴ τις ἄλλος, μὴ φθονείτω.

Δυστυχῶς τὸν τύπον σέφουκλο δὲν δυνάμεθα νὰ πιστώσωμεν ἐκ τῆς Κρητικῆς Γραμματείας, ἀλλὰ τὴν λέξιν γκρεμνὸς κάλλιστα, θὰ παραθέσωμεν δὲ ὀλίγα χωρία, ὅπως πεισθῇ ὁ κ. Deffner καὶ ἀποδώσῃ ἡμῖν τοὺς γκρεμνούς ὧν ἐκεραίων ἔχομεν ἀπόλυτον ἀνάγκην. Ἐρωτοκριτ, σελ. 57 στ. 16 ἄνωθεν· κ' ἐδῶ ξαμώνει κίνδυνα καὶ *γκρεμνισμοὺς* ς' τὰ βύθη, σελ. 81 στιχ, 8 κάτωθεν: νὰ τὸ *κρεμνῶ* κ' δλήνυκτις νὰ βρίσκεται κοντά μου. σελ. 103 στιχ. 6 κάτωθεν ἐπήγαινε κ' ἐκρέμνατα ς' τὸ μνῆμα τῆς κυρᾶς του σελ. 426 στ. 2 ἄνωθεν «πῶς μὲ τὰ ζάλα περπατεῖ ς' τὸν ἐγκρεμνὸν ἡ κόρη. σελ. 167. στ. 8 ἄνωθεν: ς' ἔντα *γκρεμνὸ* ς' ἔντα βυθό, σὲ πάει τὸ ῥιζικό σου. σελ. 201 στ. 11 κάτωθεν: καὶ νὰ σ' ἀπώσω νὰ χαθῇς σ' ἔτοιο *γκρημνὸ* μεγάλο. 205 στιχ. 6 κάτωθ. τὸν πλειὰ μικρότερον γκρεμνὸν νὰ κατεβῇ γυρεύει· σελ. 270 στ. 12 ἄνωθ. καὶ τὸν μικρό-

τερον γκρεμνὸν καὶ ἀνάβαθο διαλέγαν. Ἐν Κρητικοῖς Δράμασι σελ. 164 *ἐγρεμνίσθη*, 165 ἐκαταγρέμνισέ σε. 167 ἐγρέμνισα. 186 γρεμνά, 205 ἐγρεμνοὺς 208 ἐγρεμνούς, 228 ἐγρεμνό. 241 ἐγρεμνό. 279 ἐγρεμνίζουμουν. 297 ἐγκρεμνό. 318 γκρεμνίζει. 354 γκρεμνό. καὶ 415 γρεμισθῇ ὅπως ὁ κ. Deffner θέλει.

Τοὺς μάρτυρας τούτους νομίζομεν ἱκανωτάτους· πρὸς δὲ τούτοις εἶνε καὶ ἀξιοπιστότατοι, διότι οἱ Κρῆτες ποιηταὶ δὲν προσθέτουσι φθόγγους εἰς ἐξελληνισμὸν τῶν λέξεων, ἀλλὰ γράφουσιν ὅπως ὁμιλοῦσιν.

Τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν διέπραξεν ὁ κ. Deffner καὶ ἐν Νεοελλ. Ἀναλεκτ. Ι. 386, ἔνθα ὁ μὲν συλλέξας τὴν γλωσσικὴν ὕλην εἶχεν ὀρθῶς παρατηρήσῃ ὅτι λέγεται ὁ καὶ ἡ ἀγαπώ, ὁ δὲ κ. Deffner ἀγνοῶν τὰ κατὰ τὴν λέξιν γράφει «ὅτι ἡ λέξις αὕτη σημαίνει καὶ τὸν ἐρωμένον (sic) δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω, διότι ὅλα τὰ εἰς-ω εἶνε θηλυκά...» Ἁπλουστάτη εἶνε βεβαίως ἡ μέθοδος τοῦ λύειν πάντα τὰ ζητήματα διὰ τῆς ἀθετήσεως. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἀθετουμένη ὑπὸ τοῦ κ. Deffner ἡ λέξις λέγεται, καὶ ὁ κ. Deffner, ἂν εἶχεν ἀναγνώσῃ τὰ μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου ἐκδοθέντα τεύχη αὐτοῦ τοῦ ἰδίου περιοδικοῦ, ἐν ᾧ ἐδημοσίευσε τὰς περὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης παρατηρήσεις του ἐκείνας, θὰ ἐγίνωσκεν αὐτὴν καὶ οὕτω δὲν θὰ ἐγίνετο ἀθετῶν κριτικὸς ἐν οὐ δέοντι. Ἐν σελ. 312 διστίχῳ 736, τῶν Νοελ. Ἀναλ. ἀναγινώσκεται «ἂν πάγω καὶ *'ς τὴν ἀγαπῶ*. σελ. 308 διστ. 684 ἀμέτε με *τῆς ἀγαπῶ*. σελ. 293 διστιχ. 482 νὰ πήγαινα *'ς τὸν* ἀγαπῶ. σελ. 290 διστ. 452 τραγούδια *τοῦ πολυαγαπῶ*. Ἐν Legrand Chansons ἐν ᾄσμασι τοῦ 15 αἰῶνος σελ. 46 μὴν ἴδετε τὴν ἀγαπῶ. 60 γλυκοχαιρέτισε τὴν ἀγαπῶ 338 διστιχ. 3, ἐπῆρέ μου τὴν ἀγαπῶ. 344 διστιχ. 20 τὸν ἄνθρωπον *τὸν ἀγαπῶ*. Ἐν Passow 588 πρίχου νὰ τῆς μιλήσω.... καλῶς *τὸν ἀγαπῶ*. Ἐν τοῖς ὑπὸ Müller ἐκδεδομένοις καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν μεταπεφρασμένοις δημοτικοῖς ᾄσμασιν ΙΙ 140

γιατί θωρεῖς τὸν ἀγαπῶ· καὶ 72 «ὁ ἀγαπῶς παντρεύεται (*). Καὶ ἐν Κρήτῃ δὲ πολλάκις ἠκούσαμεν τοὺς στίχους «κακὴν καρδιὰ 'χα σήμερο, μὰ γοργοπέρασέ μου, γιατ' εἶδα τὴν πολυαγαπῶ κ' ἐκρουφογέλασέ μου»· καὶ ὅταν τὸ διστιχ. ᾄδεται ὑπὸ κορασίων μεταβάλλεται φύσει εἰς «τὸν πολυαγαπῶ»· «ἡ ἀγαπῶ μ' ἀρνήθηκεν κ' ἔχει ἡ καρδιά μου λάβρα». καὶ ὁ ἀγαπῶ μ' ἀρνήθηκεν . . .'. «τὸν ἀγαπῶ ἀγαποῦν πολλοί, τὸν θέλω θέλουν οὔλοι» ὃς καί: τὴν ἀγαπῶ κτλ. πρβλ. καὶ Ἐρωτοκρ. 103. 74. 112. 280. 316. 326. Ἕκαστος βλέπει ἐκ τῶν παρατεθειμένων ὅτι τὸ ὁ καὶ ἡ ἀγαπῶ δὲν εἶνε ὄνομα, ἀλλὰ ῥῆμα καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλέγετο μετὰ τοῦ ἄρθρου τῆς αἰτ. πτώσεως (τήν, τὸν) τελοῦντος τὰ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας (πρβλ. ἐκλογὴ Μνημ. Μαυροφρύδου 315 στ. 1654 ἐκεῖνον *τὸν ποθῶ* ἐγώ), μετὰ ταῦτα ἐπειδὴ ἐλέγετο τὴν ἀγάπη καὶ τὸν ἀγαπῶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας παρήχθησαν οἱ λέγοντες νὰ πλάσωσι καὶ ὀνομαστικὴν ὁ καὶ ἡ ἀγαπῶ, ὃ ἐνίοτε ἀπῄτει ὁ ῥυθμὸς τοῦ στίχου, διότι, ὅσον γνωρίζομεν, ἡ λέξις ἀπαντᾷ μόνον ἐν ποιητικῷ λόγῳ.

Τὴν αὐτὴν μέθοδον τοῦ κηρύττειν ἀνύπαρκτα τὰ ἄγνωστα μετεχειρίσθη ὁ κ. Deffner καὶ ἐν τῇ ἐπικρίσει τῆς Γραμματικῆς τοῦ κ. Legrand, ὅτε ὑπὸ τοῦ κ. Π. Παπαγεωργίου παρετηρήθη αὐτῷ, ὅτι τὰ ἀνύπαρκτα λεγόμενα ὑπάρχουσι καὶ εἶνε ἐν χρήσει ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀλλ' ὁ κ. Deffner ἅμα τῇ ἀφίξει του εἰς Ἑλλάδα πιστῶς ἀκολουθῶν, ὡς φαίνεται, τοῖς παραγγέλμασι τοῦ Ῥητόρων Διδασκάλου τοῦ παρὰ Λουκιανῷ ὑβρίζει σκληρῶς καὶ τοὺς Ἑλ-

(*) Ἐνταῦθα ἐξελήφθη ὀφθαλμοφανῶς ὡς ὄνομα, διὸ ἔλαβε καὶ τὸ σημεῖον τῆς ὀνομαστικῆς· ὁμοίαν οὐσιαστίκευσιν ἀναφέρομεν ἔκ τινος παροιμίας «τάνημένει τὴν γυναῖκα ὁ Γρηγόρις τήνε παίρνειν ἤτις λέγεται μεταφορικῶς, τὰ ἀνήκοντα τοῖς βαθύμοις καταλαμβάνουσιν οἱ ταχεῖς καὶ δραστικοί· ἀντὶ τοῦ ταχὺς ἤ τινος ἄλλου, λέγεται τὸ Γρηγόρις, καὶ οὕτως ὑπελήφθη τ ά ν η μ έ ν ε ι (=ἐκείνου ὃς ἀνημένει) ὄνομα, ὅθεν ἠκούσαμέν ποτε ὁ Ἀνημένης.

λῆνας καὶ τοὺς περὶ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἀσχολουμένους ἀλλοδαποὺς (Mullach, Legrand, Foy), καὶ ἐπειδὴ ὑπ' οὐδενός ποτε ἠξιώθη ἀπαντήσεως καὶ ἐξελέγξεως ἀπέβαλεν, ὡς αὐτὸς μαρτυρεῖ (Ἀρχ. 293 σελ. στ. 4 ἄνωθεν) τὸ δῶρον τοῦ ὑπομένειν ἀντιρρήσεις, καὶ τούτου ἕνεκα ἐνόμισεν ὅτι, ἀντὶ τοῦ εὐχαριστῆσαι ἐπὶ τῇ γνωρίσει τῶν ἀγνώστων ἐκείνων, ὅπως πᾶς φίλος τῆς ἀληθείας θὰ ἔπραττεν, ὤφειλε μᾶλλον ν' ἀπαντήσῃ πρὸς τὸν Παπαγεωργίου, καὶ τοῦτο ἔπραξεν ἐν Ἀρχ. σελ. 292—6 ἀλλ' οὕτως ἀναξίως τῆς ἐπιστήμης καὶ ὄντως ἀλαζονικῶς, ὥστε αὐτὸς ὁ κ. Def. ὀνομάζει ἐν τέλει (σελ. 296 στ. 8 ἀν.) τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Παπαγεωργίου συμπεριφορὰν - πῶς νομίζετε; - *ὅλως ἀγροῖκον*, (gar nicht höflich)! Καὶ ἐν τῇ ἀπαντήσει ταύτῃ διαπράττει ὁ κ. Deffner τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα τοῦ ὑπολαμβάνειν τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ ὡς τὴν βιβλίου ἢ γραμματείας τινος· καὶ ὅπως ἐν φιλολογικοῖς ἔργοις πολλάκις διδάσκεται περὶ τύπου ἢ λέξεώς τινος ὅτι εἶνε ἅπαξ εἰρημένη ἢ ὅτι ἀναγινώσκεται παρά τινι Σχολιαστῇ μόνον, ἢ ἐν ἑνί μόνῳ κώδικι καὶ τούτῳ οὐ παλαιῷ, καὶ δὴ ὅτι δὲν εἶνε βεβαιωμένη ἀρκούντως, ὥστε κατὰ τὰς περιστάσεις δύναται νὰ ὑποληφθῇ ὅτι δὲν σημαίνει τίποτε, κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον ζητεῖ καὶ ὁ κ. Deffner νὰ ἐξασθενήσῃ καὶ ἀναιρέσῃ τὰς τοῦ Παπαγεωργίου παρατηρήσεις λέγων ὅτι ἠρώτησε περὶ τοὺς 10 Μακεδόνας περί τινος, ἀλλὰ μόνος εἷς ἢ δύο ἐγίνωσκεν αὐτό, ἢ μόνος εἷς ὡμίζεν ὅτι εἶχεν ἀκούσῃ αὐτό. Πρὸς τί οἱ ἐλιγμοὶ οὗτοι; Δὲν ἀπαιτεῖ βεβαίως οὐδεὶς παρὰ τοῦ ἀντιρρήσεις οὐκ ἀνεχομένου κ. Def. τὴν Σωκρατικὴν ἀρετὴν τοῦ ἡδέως μὲν ἐλέγχειν, ἥδιον δὲ ἐλέγχεσθαι, ἀλλ' οὐχ ἧττον οἱ ἐλιγμοὶ οὗτοι καὶ ἀγῶνες τοῦ παραστῆσαι τὰ ἁμαρτήματα ἀρετὰς καὶ τὰς ἀρετὰς πλημμελήματα εἶνε ἡμῖν ἀκατάληπτοι, ἀναμιμνήσκουσι δὲ μόνον τοὺς ἀγῶνας τῶν ἄλλοτε τὸν ἧττω λόγον κρείττω ποιούντων. Ἡμῖν ἐρευνῶσι τὰ κατὰ ἰδίωμά τι ἀξιοπιστοτάτη μαρτυρία εἶνε ἡ ἑνὸς

μόνου, ἂν μόνον εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι δὲν σκοπεῖ νὰ μᾶς ἀπατήσῃ· ὁ δὲ κ. Deffner δὲν ὤφειλε βεβαίως νὰ ἀποδώσῃ τῷ κ. Παπαγεωργίου τοιαύτην κακοήθειαν, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ ταὐτὰ ἐβεβαιώθησαν καὶ παρ' ἄλλων. Καθόλου δὲ φαίνεται ἡμῖν ἡ πρὸς τὸν Παπαγεωργίου ἀπάντησις τοῦ κ. Deffner πρότυπον στρατηγικῆς τέχνης ἢ ἄν τις μὴ τοῦτο θέλῃ, πάντως δραματικῆς.

Εἴκοσι καὶ ἐννέα ὅλας σελίδας πρὸ τῆς κυρίας ἀπαντήσεως προαναγγέλλεται ἡ θύελλα διὰ τῆς ἀπειλῆς πρὸς τὸν Παπαγεωργίου ὅτι μετὰ ταῦτα θὰ τῷ ἀφαιρέσῃ τὸ προσωπεῖον καὶ διὰ διαφόρων ἄλλων προσβλητικῶν φράσεων, ὅτι ἀπηθανατίσθη διὰ τῆς δημοσιεύσεώς του ἐν τῇ Κλειοῖ, ὅτι εἶνε ἀκόμη φοιτητὴς ἐν ἀντιθέσει βέβαια πρὸς τὸν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ διδάκτορα κ. Deffner. Ἐννέα καὶ εἴκοσι σελίδας μετὰ ταῦτα δίδοται ἡ μάχη προτασσομένων πάλιν σκωμμάτων καὶ ἐν 295 εἶνε ἡ πέμπτη πρᾶξις, δι' ἧς τὸ δρᾶμα τελειώνει προστιθεμένου ὅτι θὰ ἦτο καλήτερον διὰ τὸν Παπαγεωργίου ἂν διὰ ἄλλου τινὸς θέματος ἐγίνετο γνωστὸς ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ τῆς Γερμανίας. Τώρα ὁ κ. Παπαγεωργίου ἔγινε γνωστὸς ἐν Γερμανίᾳ καὶ δι' ἄλλου ἔργου μάλιστα ἐπαινεθέντος, πρόκειται δὲ ταχέως νὰ γίνῃ γνωστότερος, ὥστε τὸν Παπαγεωργίου ἂς μὴ λυπηθῶμεν ἡμεῖς ὅπως ὁ κ. Deffner ἐν τέλει φαίνεται, ἀλλ' ἂς ἐξετάσωμεν τὴν πέμπτην πρᾶξιν, δι' ἧς ὁ κ. Deffner γίνεται τοῦ πεδίου κύριος καὶ ἣν ἐπὶ τούτῳ κατέλιπε τελευταίαν ἀποσπάσας αὐτὴν ἀπὸ ἄλλης θέσεως εἰς ἣν κατὰ σειρὰν ἀνῆκεν. Τῆς διαλεκτικῆς δεινότητος τοῦ κ. Deffner δύναταί τις κατὰ τὸ ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα νὰ λάβῃ γνῶσίν τινα ἐκ ταύτης καὶ μόνης. Ἰδοὺ τὰ πράγματα· ὁ κ. Deffner γράφει «ἡ ἑβδόμη παρατήρησις εἶνε ἀληθῶς ὁ θριγκός, πάσης τῆς ἀντικριτικῆς.» Θὰ εἶνε λοιπὸν τὸ γελοιότατον πάντων τῶν τοῦ Παπαγεωργίου· ἴδωμεν. Ὁ Legrand εἶχε γράψῃ ἐν τῇ Γραμματικῇ του : «ὁ λαὸς μεταχειρίζεται ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τὸ ὁποῖον ὡς ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν»· ὁ

δὲ κ. Deffner ἐν τῇ ἐπικρίσει γράφει: «ὁ λαὸς *ἀγνοεῖ παντάπασιν* τὸ ξενίζον καὶ δύσχρηστον ὁ ὁποῖος, μεταχειρίζεται δὲ τὸ ὁποῦ, ποῦ (wo), τοῦτο δ' ὅμως ἅτε ἄκλιτον *μόνην τὴν ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικὴν* ἑνικοῦ καὶ πληθ. δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς πτώσεσι *συνδέεται μετὰ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας* τοῦ τρίτου προσώπου κτλ.» Εἰς ταῦτα παρατηρεῖ ὁ Παπαγεωργίου «Ἡ λέξις ὅπου (ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὁποῦ), ποῦ, *ἀντικαθιστᾷ οὐ μόνον τὴν ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικὴν* τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας ὁ ὁποῖος, ὅπως ὁ Deffner νομίζει, *ἀλλὰ καὶ τὴν δοτικήν.*» ἔπειτα «ἀνάγκη δ' ὅμως νὰ ῥηθῇ ὅτι ὁ λαὸς χάριν μείζονος σαφηνείας *ἐνίοτε* συνδέει τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας μετὰ τοῦ ὅπου» καὶ περαιτέρω «*περὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ τοιούτων* φράσεων (ἐν αἷς δηλ. τὸ ὅπου ἄνευ ἀντωνυμίας τοῦ τρίτου προσώπου ἀντικαθιστᾷ τὴν δοτ.) οὐδαμῶς πρέπει νὰ ἀμφιβάλλῃ ὁ κ. Deffner». Καθὰ ἕκαστος βλέπει ὁ κ. Deffner ἐπικρίνων τὸν κ. Legrand ἐδίδαξεν ἐσφαλμένως ὅτι τὸ ὅπου μόνην τὴν *ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικήν*, ὁ δὲ Παπαγεωργίου ὅτι καὶ τὴν *δοτικὴν ἐνίοτε* ἀντικαθιστᾷ, καὶ ὅτι *οὐ πρέπει νὰ ἀμφιβάλλῃ* ὁ κ. Deffner περὶ τῆς ὑπάρξεως . . . .» Τοῦτο δὲ εἶνε ἀληθέστατον, ὅπως καὶ αὐτὸς ὁ κ. Deffner ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ λέγων «δὲν ἀμφιβάλλω» σελ. 265 στιχ. 9 κάτωθεν. Ἀλλὰ τότε ἐρωτῶμεν πάντα τὴν ἀλήθειαν σεβόμενον, ποῦ κεῖται τὸ καταγέλαστον τῆς παρατηρήσεως; Ὁ κ. Deffner λέγει προσέτι ὅτι ἡ ἀντωνυμία τοῦ τρίτου προσώπου «συνήθως» τίθεται καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα «ὀρθῶς» ἐξέφρασε τοῦτο ὡς κανόνα, ὁ δὲ Παπαγεωργίου «λίαν ἀτόπως» παριστᾷ αὐτὸ ὡς ἐξαίρεσιν ἁπλῆν. Ἀλλ' ἐν τούτῳ παρατηροῦμεν ὅτι πρῶτον ὁ κ. Deffner ἐν τῇ ἐπικρίσει του δὲν ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ τί εἶνε τὸ σύνηθες ἢ συχνὸν καὶ τί τὸ σπάνιον, ἀλλ' ἁπλῶς ἠρνήθη τὴν ἄνευ ἀντωνυμίας χρῆσιν τοῦ ὅπου («*μόνον τὴν ὀνομαστ. καὶ αἰτιατ.*») ἐπὶ δοτ. ἐννοίας· ὥστε ἐν τῇ ἀπαντή-

σει του ὁ κ. Deffner περιπίπτει εἰς τὸ ἁμάρτημα τῆς ἑτεροζητήσεως, ἥτις ὡς γνωστόν, ἀνήκει τῇ σοφιστικῇ. Δεύτερον φαίνεται ἡμῖν ὅτι ὁ κ. Deffner διισχυρίζεται παρὰ πολύ, λέγων ὅτι ἡ χρῆσις τῆς ἀντωνυμίας τοῦ τρίτου προσώπου παρὰ τὸ ὅπου εἶνε τὸ σύνηθες, ἡ δὲ ἔλλειψις αὐτῆς ἐξαίρεσις. Ὁ κ. Deffner διαπράττει καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα τοῦ ὑπολαμβάνειν τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀνὰ τοσαύτας διαφόρους χώρας διεσπαρμένου Ἑλληνικοῦ ἔθνους ὡς τὴν βιβλίου τινος, καὶ δὴ διισχυρίζεται ὅτι «ὀρθῶς» εἶπε τὴν χρῆσιν κανονικήν, τὴν δὲ παράλειψιν ἐξαίρεσιν. Ἂν ὁ κ. Deffner ἔλεγεν, ὅτι τοῦτο εἶνε κανονικὸν καὶ σύνηθες παρά τινι ἀτόμῳ, ἔν τινι πόλει, ἔν τινι ἐπαρχίᾳ, θὰ ἐπιστεύομεν αὐτῷ προθύμως, ἀλλ' ὅταν ἀποφαίνηται τοῦτο περὶ τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ, δὲν πιστεύομεν· διότι ἠξεύρομεν ὅτι ἐν Κρήτῃ σπανιώτατα ἠκούσαμεν τὴν χρῆσιν ταύτην (*)· μανθάνομεν δὲ ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Κερκύρᾳ μᾶλλον σπανία ἢ συχνὴ δύναται νὰ ὀνομασθῇ, καὶ ἐν Χίῳ καὶ ἐν Κυζίκῳ καὶ Μαδύτῳ δὲν ὑπερισχύει. πῶς ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐν Θρᾴκῃ, Ἠπείρῳ, Θεσσαλίᾳ, Μικρᾷ Ἀσίᾳ, Κύπρῳ καὶ ταῖς ἄλλαις νήσοις, ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι; Οὔτε ὁ κ. Deffner οὔτε ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν βέβαιόν τι, ἀλλ' ὅ,τι εἶνε βέβαιον ἐν τῇ ἀβεβαιότητι ταύτῃ εἶνε τόδε: ὅτι ὁ κ. Deffner δι' αὐτῶν πάντων τῶν μετ' ἀξιώματος μεγάλου ἐκπεφρασμένων διισχυρισμῶν οὐδὲν ἄλλο ἠθέλησεν ἢ νὰ σώσῃ τοὐλάχιστον τὴν ἐπιφάνειαν ἐκ τοῦ νευαγίου, καὶ τούτου ἕνεκα μετεχειρίσθη καὶ τὴν ἑτεροζήτησιν, προσέθηκε δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Δὲν ἀμφιβάλλω (ὅτι τὸ ὅπου δηλ. καὶ ἄνευ τῆς ἀντωνυμίας τοῦ τρίτου προσώπου ἐκφέρεται ἀντικαθιστῶν τὴν δοτ.), διισχυρίζομαι δὲ

(*) Συνήθης εἶνε ἐν τοῖς ῥήμασι τοῦ ἀφαιρεῖν, κλέπτειν, π. χ. αὐτὸς ποῦ του κλέψαν τὰ πράγματά του, αὐτὸς ποῦ τοῦ πῆρα τὸ βάσο· οὐδέποτε δὲ ἐν ῥήμασι τοῦ διδόναι, ὁμιλεῖν, λέγειν, π. χ. τὸ παιδί ποῦ δωκες τὸ ψωμί, οἱγ ἀνθρώποι ποῦ μιλεῖς εἶνε κακοί κτλ. οὐδέποτε οἱγ ἀνθρώποι ποῦ τους μιλεῖς.

ὅμως ὅτι ἡ χρῆσις αὐτῆς εἶνε λίαν περιωρισμένη καὶ τοῦτο ἔχει τὴν αἰτίαν του· ἐνῷ δηλ. τὸ ποῦ ὡς ὀνομαστικὴ καὶ αἰτ. τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς τῷ τῶν νοτίων Γερμανῶν wo ('s Kind wo heit gestorben ist), τὸ ὁποῦ ὡς δοτ. τῆς δοτ. ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τὸ ἀληθὲς ἀναφορικὸν ἐπίρρημα τόπου = πόσε· «τὸ παιδὶ ὅπου ἔδωκε τὰ βιβλία» σημαίνει λοιπὸν κυρίως «ὁ παῖς ὁπόσε ἔδωκε τὰ βιβλία (der Knabe wohin ich die B. g. habe). Ἐδῶ ἐννοεῖται τὸ συμπλήρωμα τοῦ διδόναι ὡς τοπικὴ διεύθυνσις.» 295 Ἀρχ.* Ἂν ἄλλος τις ἠδυνήθη νὰ γίνῃ διὰ τῶν ἀνωτέρω σοφώτερος, τὸν μακαρίζομεν· ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν μετὰ παρρησίας ὅτι δὲν ἠδυνήθημεν. Τί διδάσκει οὕτως ἀποφθεγματικῶς ὁ κ. Deffner; α') ὅτι τὸ ὅπου τελεῖ τὰ τῆς ὀνομαστικῆς καὶ αἰτιατικῆς, ἀλλὰ τοῦτο γινώσκουσιν καὶ οἱ τῆς κατωτάτης τάξεως τοῦ Γυμνασίου μαθηταί· καὶ β') ὅτι τὸ ὅπου τελοῦν τὰ τῶν ἄλλων πτώσεων εἶνε τοπικὸν ἀναφορ. ἐπίρρημα. Εὐχαριστοῦμεν. Ἀλλὰ μὴ τὸ ὅπου τελοῦν τὰ τῆς ὀνομαστικῆς καὶ αἰτιατικῆς εἶνε τυπικῶς καὶ γενετικῶς διάφορον τοῦ ὅπου, ὅταν τελῇ τὰ τῶν ἄλλων πτώσεων; καὶ μὴ δὲν ἀνάγονται ἀμφότερα εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τοπικὸν ἐπίρρημα ὅπου; Πάντες θὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι ἡ διαφορὰ οὔτε ἐν τῇ καταγωγῇ οὔτε ἐν τῷ τύπῳ ὑπάρχει, ὅπως ὁ κ. Deffner φαίνεται διδάσκων, ἀλλὰ μόνον περὶ τὴν χρῆσιν, περὶ ἧς ὁ κ. Deffner οὐδὲ ἓν λέγει. Ἡμεῖς θὰ ἐπεθυμοῦμεν νὰ μάθωμεν παρὰ τοῦ ἀξιωματικῶς περὶ τούτων λαλοῦντος (*),

(*) Οὕτως ἀποφθεγματικῶς ἀποφαίνεται ὁ κ. Deffner καὶ ἐν σελ. 294 Ἀρχ. «ὡς πρὸς τὴν αὔξησιν δύναται νὰ τεθῇ ὁ γενικὸς κανὼν ὅτι ἐν τοῖς ἀπὸ συμφώνου ἀρχομένοις θέμασι τίθεται πάντοτε ἡ αὔξησις (πολὺ ὀρθότερον καὶ ἐπιστημονικώτερον θὰ ἦτο, ἂν ἐλέγετο «σώζεται καὶ ἀπαγγέλλεται»), ἂν τονίζηται· ἂν δὲ τ ε θ ε ῖ σ α ἦ τ ο ἄ τ ο ν ο ς, παραλείπεται συνήθως (πολὺ ὀρθότερον «ἂν δὲ ὁ τόνος πίπτῃ ἐπὶ ἄλλης συλλαβῆς...). Τὸ μέγα τοῦτο δὲν ἐδίδαξε πρῶτος ὁ κ. Deffner, διότι ὁ μακαρίτης Μαυροφρύδης γράφει ἐν Δοκ. σελ. 72 κατὰ

ὡσεὶ τὰ πάντα ἦσαν αὐτῷ γνωστά, πῶς ἐγένετο, ὥστε τὸ τοπικὸν ἐπίρρημα ὅπου, ὅπερ ὡς γνωστὸν καὶ νῦν ἔτι σώζεται καὶ εὐχρηστεῖ, νὰ ἀναλάβῃ νὰ τελῇ καὶ τὰ τῶν πτώσεων;

Ὁ κ. Deffner γράφει ἐν Ἀρχ. 295 θέλων, φαίνεται, νὰ ἐξηγήσῃ τοῦτο, «ὅτι δὲ τοπικὰ ἐπιρρήματα ἔν τε τῷ Ἑλληνικῷ καὶ Λατινικῷ τίθενται καὶ ἐπὶ προσώπων, εἶνε γνωστόν. Ἰδὲ Ἐρρ. Στεφάνου Θησαυρὸν τῆς Ἑλλην. Γλώσσης καὶ Klotz Λεξικὸν τῆς Λατινικῆς ὑπὸ τὸ quo (ἐν Πλαύτῳ Aulul. 3, 5, 15 qui illae nubent? πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ ὁ ἀρχαῖος τῆς δοτικῆς τύπος)». Τὴν παρὰ Πλαύτῳ παραδιόρθωσιν ἤλεγξεν ὁ καλὸς ἡμῶν φίλος Σπ. Βάσσης ἐν Ἀθηναίῳ· ὥστε ὑπολείπεται ἡμῖν νὰ ἐξετάσωμεν τὰ λοιπά. Ὅτι τὸ ὅπου καὶ τὸ ἔνθα καὶ τὸ ὅθεν καὶ τὸ ἔνθεν, ὧδε, ἐτίθεντο καὶ ἐπὶ προσώπων, εἶνε πασίγνω-

---

λέξιν τάδε: «Σημειωτέον κανόνα τινά, ὃν ἡ καθομιλουμένη τηρεῖ περὶ τὴν παράλειψιν ἢ μὴ τῆς συλλαβικῆς αὐξήσεως. Ὅπου μὲν ἡ αὔξησις προφυλάττεται διὰ τοῦ τόνου, ἀκεραία διατηρεῖται, ὅπου δὲ ὁ τόνος μακρὰν αὐτῆς κεῖται, ἐκεῖ συνηθέστερον μὲν ἐκπίπτει, πολλάκις δὲ καὶ διατηρεῖται κτλ.» Ἡ ταυτότης αὐτόδηλος, εἰ καὶ ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ κ. Deffner ἠδύνατο νὰ γράψῃ τοῦτο, ἀφοῦ καὶ πᾶς Γυμνασίου μαθητὴς ἐρωτηθεὶς καὶ μικρὸν σκεφθεὶς θὰ ἀπαντήσῃ περὶ τοῦ αὐτοδήλου ὀρθῶς. Ἀκόμη ἓν παράδειγμα: Ἐν σελ. 76 γράφει ὁ κ. Deffner «Περὶ τῆς ἐπενθέσεως ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνικῷ δύναται διὰ βραχέων νὰ λεχθῇ τὸ ἀκόλουθον: Διασταλτία δύο εἴδη αὐτῆς α'.) ἐπένθεσις ἑνὸς ι μεταξὺ τοῦ φωνήεντος καὶ συμφώνου διὰ τὴν εὐφωνικὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀκολούθου συλλαβῆς, τ. ἔ. προήχησις π. χ. ὀϊχί=ὄχι maϊχί=μάχη κτλ. β'.) ἐπένθεσις ἑνὸς i μεταξὺ φωνήεντος καὶ συμφώνου, ἄνευ τοιαύτης αἰτίας, οἷον γαίδαρος, καϊμός, κλάϊματα κτλ.» Ἐρωτῶμεν, συμφωνεῖ τὸ δεν μέρος «ἄνευ τοιαύτης» πρὸς τὸ πομπῶδες ὅρος τῆς ἀρχῆς; Τί δὲ διδάσκει ὁ κ. Deffner; ὅτι τινὰ μὲν φαινόμενα δύναται, καθ' ἃ νομίζει, νὰ ἐξηγήσῃ, ἄλλα δὲ οὐχί. Ὀρθοτέρα θὰ ἦτο καθ' ἡμᾶς ἄλλη διαίρεσις τῶν φαινομένων εἰς τελέως ἐνεπτυγμένα, κελαϊδῶ χαϊμὸς κτλ. καὶ εἰς ἀτελῆ, π. χ. πεϊδάκι=ρεδάϊκι, ὀϊχι=ὄχι κτλ. Ὁ ἀληθὴς ἐσωτερικὸς λόγος τῶν φαινομένων ἐν οὕτω διαφόροις χώραις οὔτε τῷ κ. Deffner οὔτε ἡμῖν εἶνε γνωστός.

στον· πρβλ. Kühner διεξοδικὴν Γραμματικὴν § 554, 3 σημ. καὶ Krüger. §§ 65, 3, 2, καὶ II 58, 3, 3. Ἀλλ' ἡ διαφορὰ τῆς χρήσεως τοῦ ὅπου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ νέᾳ Ἑλληνικῇ φαίνεται ἡμῖν μακρῷ δυσχερεστέρα ἢ ὥστε νὰ διαλευκανθῇ διὰ μιᾶς παραπομπῆς.

Ἀλλ' ἴδωμεν τί λέγει ὁ Θησαυρός, ἐν ᾧ παρατίθενται χωρία τῆς χρήσεως ταύτης π. χ. Κύρου Παιδ. 2, 3, 12, «πῶς ἡμῖν οὐχ ἡδέως ἀγωνιστέον, ὅπου γε τὰ . . . . πρόκειται;» Διον. Ἁλικαρν. περὶ συνθεσ. ὀνομ. σελ. (Schäfer) 68 καὶ τί δεῖ τούτους θαυμάζειν, ὅπου γε καὶ οἱ τὴν φιλοσοφίαν . . . . οὕτως εἰσὶν ἄθλιοι; Ἰσοκρ. περὶ Ἀντιδόσ. II ὅπου γὰρ ἀκηκοὼς μηδέν . . . . εἰς ἀγῶνά με τηλικοῦτον κατέστησεν . . . . » Λυκουργ. κατὰ Λεωκρατ. σελ. 156 «ὅπου δὲ καὶ τοῦ λόγου τιμωρίαν ἠξίουν λαμβάνειν, ἤπου . . . . Ἀριστοφ. Ὄρν. 1301 ἥδον δ' ὑπὸ φιλοστοργίας πάντες μέλη, ὅπου χελιδὼν ἦν. Μενανδ. παρὰ Στοβαίῳ Ἀνθολ. 108, 44 εὕροις δ' ἂν οὐδὲν τῶν ἁπάντων . . . ἀγαθόν, ὅπου τιμὴ πρόσεστι καὶ κακόν.» καὶ λοιπά· ἀλλὰ πάντα ταῦτα διαστέλλονται ὅπως ἕκαστος βλέπει πλεῖστον τῆς νῦν χρήσεως. Σαφεστέρα φαίνεται ἡ σχέσις τοῦ ὅπου παρὰ Σοφοκλεῖ Φιλ. 456 ὅπου γ' ὁ χείρων τ' ἀγαθοῦ μεῖζον σθένει κἀποφθένει τὰ χρηστὰ χὠ δειλὸς κρατεῖ, τούτους ἐγὼ τοὺς ἄνδρας οὐ στέρξω. πρβλ. καὶ Αἴαντα 1081 ὅπου - ταύτην τὴν πόλιν. Ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα ὅμοια. Δύναται δέ τις καὶ ἄλλα νὰ προφέρηται τῆς τοιαύτης χρήσεως παραδείγματα, π. χ. Ἀνδοκιδ. περὶ τῶν Μυστηρ. 90 «ὅπου τοίνυν αὐτοῖς τοῖς τριάκοντα ὤμνυτε μὴ μνησικακήσειν . . . . ἢ που σχολή . .» καὶ περὶ τῆς πρὸς Λακεδ. Εἰρην. 2 «ὅπου δὲ πολλάκις ἤδη πρότερον εἰρήνην ἐποιήσασθε δημοκρατούμενοι, πῶς οὐκ εἰκὸς ὑμᾶς σκέψασθαι . . .» Οἱ παλαιοὶ βεβαίως δὲν ἔλεγον ὁ ἀνὴρ ὅπου ἐλήλυθεν = ὃς ἐλ. ὁ ἀνὴρ ὅπου ὁρᾶτε = ὃν ὁρᾶτε· ὁ παῖς ὅπου δέδωκας τὸν ἄρτον· ὁ κ. Deffner παραβάλλει τὰ ἡμέτερα ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἔρχεται, τὸν ἄνθρωπον ποῦ βλέπει, τὸ ὁποῦ ἔδωκες

τὸ ψωμὶ πρὸς τὰ Γερμανικά, (τὸ ὅπου παρέβαλεν ἤδη πρὸ πολλοῦ ὁ Pott ἐν Philologus XI, 259 πρὸς τὸ Γερμανικὸν Wo), καὶ οὕτως ἐπαναπαύεται, ὡσεὶ ἡ συσσώρευσις ἦτο ἐξήγησις, ἢ ὡσεὶ ἦτο ἀμφιβολίας ἀνεπίδεκτον ὅτι ἐν ἀμφοτέραις ταῖς γλώσσαις ἡ χρῆσις προῆλθε διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ. Ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς ὑπονοεῖ ἐν Ἀτ. Α. 65 ὅτι τὸ ὅπου εἶνε ξενισμός, κατὰ μίμησιν τοῦ Ἰταλ. che ἀλλ' ὀρθῶς ἀντιλέγει ὁ Μαυροφρύδης ἐν Δοκ. 611—612 ἀποδεικνύων ὅτι τὸ ὅπου ὂν ἐν χρήσει πολὺ πρὸ τῶν Σταυροφοριῶν δὲν δύναται νὰ εἶνε ξενισμός. Ὁ τῆς χρήσεως ἡμῶν τὴν γενετικὴν ἔρευναν θηρεύων δύναται νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὸ ὅπου κείμενον τὸ πάλαι ἐνίοτε ἀντὶ ἐμπροθέτου δοτ.= ἐν οἷς, ἐν ᾧ, μετὰ ταῦτα βαθμηδὸν προέβη νὰ τελῇ καὶ τὰ τῆς ὀνομ. καὶ αἰτ. Δύναται δ' ὅμως νὰ ὑποθέσῃ καὶ ὅτι ἡ χρῆσις πρῶτον ἔλαβε χώραν ἐν τῇ ὀνομ. καὶ αἰτ. καὶ ἔπειτα καὶ ἐν τῇ δοτ. καὶ τοῦτο φαίνεται ἡμῖν μακρῷ πιθανώτερον, διότι ἐν τοῖς ἔργοις τῆς 10 καὶ 12 Μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος τὸ ὁποῦ μόνον τὰ τῆς ὀνομαστ. καὶ αἰτιατικῆς τελεῖ, εἰ καὶ ῥητέον ὅτι δὲν εἶνε τοῦτο ἱκανὸς λόγος, διὰ τὴν ἰδιότητα τῆς Γραμματείας ἐκείνης. Ἤδη ἐν τῇ Γραφῇ ἁπαντᾷ τὸ ὅπου ἐπί τε στάσεως καὶ κινήσεως, πρβλ. Ἀποκαλ. 14, 4 οὗτοι οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ, ὅπου ἂν ὑπάγῃ» καὶ ἀλλαχοῦ «οὐκ οἴδαμεν ποῦ ὑπάγεις, κτλ. Δὲν θὰ εἴπωμεν λοιπὸν οὐδὲν μέγα παραδεχόμενοι ὅτι τότε καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς ἔτεσιν ἐλέγοντο τοιαῦται φράσεις «εὑρήσω αὐτὸν ὅπου ὑπάγει· κατέλαβον αὐτοὺς ὅπου ἔφευγον· τὸ πρᾶγμα ὅπου ἀπώλεσα, ἀγνοῶ, οἱ πολέμιοι ὅπου ὥρμουν ἀπεκρούοντο κτλ. καὶ ὅτι τοιαῦται προτάσεις ἐσχημάτισαν τὴν γέφυραν εἰς τὴν νῦν χρῆσιν· διότι ἐν πᾶσι τούτοις τὸ ὅπου εἶνε ἀληθῶς τοπικὸν ἀναφορ. ἐπίρρημα, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν δυνατὸν νὰ ἐγεννήθη τὸ αἴσθημα ἐν τοῖς λαλοῦσιν, ὅτι τὸ ὅπου πλὴν τῆς τοπικῆς σημασίας ἐξέφραζεν ἐν ταῖς αὐταῖς προτάσεσι καὶ τὰ τῶν πτώσεων ὀνομ. καὶ αἰτιατ. ἑν. καὶ πληθ. καὶ ἐντεῦθεν κατὰ μικρὸν

ἐπεξετάθη ἡ χρῆσις καὶ ἐπὶ τῆς δοτ. ἀφοῦ τὸ ὅπου οὐδὲν χαρακτηριστικὸν πτώσεως ἢ ἀριθμοῦ ἢ γένους εἶχεν, ὑφ' οὗ οἱ λαλοῦντες νὰ κωλυθῶσι κατὰ τὴν ἐπέκτασιν ταύτην, ὅπερ ἀναμφιβόλως θὰ ἐγίνετο, ἂν εἶχε χαρακτῆρα ὡρισμένον π. χ. «τοῦ παιδιοῦ» οὐδεὶς δύναται νὰ ἐκλάβῃ ὡς πληθ. ἢ θηλ. ἢ ὀνομαστικήν, διότι πάντα ἀποκλείονται ὑπὸ τῆς καταλήψεως, ἐν ᾧ ἐν τῷ ὅπου οὐδαμῶς.

Ὁ κ. Deffner ὀνομάζει τὸ ὁ ὁποῖος ξενισμόν. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη δὲν εἶνε νέα, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, οὐδὲ ὁ κ. Deffner ἀρχηγός, ἀλλὰ μόνον προσετέθη τῇ ἑτέρᾳ τῶν ἐριζουσῶν μερίδων, οὐδένα λόγον περὶ τούτου οὐδενὶ δούς, διότι ἀποφθεγματικῶς πάλιν ἀπεφήνατο. περὶ τούτων ἄλλοι μὲν π. χ. Ἐρν. Κούρτιος σελ. 313 τῆς διατριβῆς του ἐν Nachrichten d. Königl. Ges. der Wiss. zu Göttingen 1857 ἀριθ. 22 σελ. 296 καὶ ἑξῆς, ἀπεφήναντο ὅτι εἶνε ξενισμός, ἣν γνώμην ἐκφράζει καὶ ὁ κ. Deffner, ἄλλοι δὲ π. χ. Μαυροφρύδης Δοκ. 612 ὅτι εἶνε γνήσιον Ἑλληνικὸν προϊόν· ποτέροις λοιπὸν πειστέον; οὐδετέροις, ἀλλὰ μόνον τοῖς πράγμασιν, ἃ ἔχουσιν, ἂν μὴ ἀπατώμεθα, ὧδε: ἐν τῇ πρὸ τῶν Σταυροφοριῶν Γραμματείᾳ αἱ ἀναφορικαὶ προτάσεις ἐκφέρονται ἢ διὰ τῶν Ἑλλην. ὅστις, ὅς, ὅσπερ, ἥτις κτλ. ἢ διὰ τοῦ ἄρθρου τελοῦντος τὰ τῶν ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν ἢ διὰ τοῦ ὅπου 'ποῦ· τὸ ὁ ὁποῖος ἀγνοεῖται. Ἐντεῦθεν φαίνεται ὅτι ἔχουσι δίκαιον οἱ ξενισμὸν ἀποκαλοῦντες αὐτό, ἀλλὰ μόνον φαίνεται, διότι εἶνε μόνον ἐν μέρει ξενισμός. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἤδη ἀπὸ τῶν δοκίμων χρόνων τὸ ποῖος ἤρξατο νὰ καταλαμβάνῃ τὴν θέσιν τοῦ τίς· ὅπως λοιπὸν ἐλέγετο ποῦ; ὅπου, πότε; (ὁπ) ὅταν, πῶς, ὅπως, τί; ὅ,τι, πόσα; ὅσα κτλ. οὕτως ἐλέχθη ἐπὶ ἀοριστολογικῆς σημασίας τὸ ὅποιος ὁποῖος, τοῦτο δὲ πιστοῖ ὁ Μαυροφρύδης ἐν Δοκ. σελ. 612 ἐκ ποιήματος ἀνεκδότου τοῦ 11 μ. Χ. αἰῶνος καὶ δὴ δὲν δύναται νὰ εἶνε ξενισμὸς οὐδ' αὐτό. Ἡ πιστὴ δὲ μετάφρασις τοῦ lequel laquelle, il quale la quale εἶνε νομίζομεν,

οὐχὶ ὁ ὁποῖος, ἀλλὰ ὁ ποῖος ἡ ποία τὸ ποῖον καὶ ἀληθῶς; τοῦτο ἀπαντᾷ ἐν τοῖς πρώτοις ὑπὸ Δυτικὴν ἐπίδρασιν φανεῖσιν ἢ μεταφρασθεῖσιν ἔργοις, τ. ἔ. τοῖς Κυπριακοῖς νόμοις, τῷ Βελθάνδρῳ καὶ Χρυσάντζᾳ, τῇ ἁλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως κτλ. ἐν ᾧ λοιπὸν οἱ πρὸ τῶν Σταυροφοριῶν Ἕλληνες ἔλεγον ποῦ π. χ. Μ. Γλυκᾶς στ. 117 ὅπου ἔχει ἀμέριμνον ψυχὴν καὶ ὅπου ἔνι χορτασμένος 135 ὅπου πονέσῃ κεφαλὴν καὶ ὅπου πονέσῃ πτέρναν. 137 ἐκείνους ὅπου ἐπόνεσαν. 202 ψυχή μου ὅπου σε βλέπουσιν 209 ὅπου διδάξῃ γράμματα 282 ὅπου τὸν φοῦρνον ἔκτισεν. Ἀλεξ. Κομνηνὸς 227 ὁποῦ κακοὺς εὐεργετεῖ. 226 ὁποῦ τὴν θλῖψιν μοναχὴν οὐ δύναται φυλάξαι. 316 ὅπου γὰρ θέλει πάντοτε ἀκούειν..... 336 ὁποῦ τὸ δίκαιον σύντομα νοήσει καὶ ἐξελέγξει. 382 ὅπου θυμώνεται πολλὰ κτλ. τὰ παρὰ Προδρόμῳ παραδείγματα ἐν Μαυροφρ. Δοκ. 611. Οἱ μετὰ τὰς Σταυροφορίας καὶ ταῦτα καὶ τὴν μετάφρασιν τῶν ξένων π. χ. οἱ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 13 ἑκατονταετηρίδος (1205—1218) μεταφρασθέντες Κύπριοι νόμοι πολλὰ παραδείγματα, π.χ. σελ. 159 αἰτίαν διὰ τὴν ποίαν οὐδὲν 158 μὲ τοὺς ποίους ἔτι. 166 τὸ ποῖον νά μου πληρώσουν 178 ἀπαὶ τὰ ποῖα· 236 εἰς τὸ ποῖον καὶ 218. 202 ἐθέσπισεν ὁ.... ὁ ποῖος, καὶ τοῦ ποίου ἔνι ἡ γῆ. ὁ καὶ 226 302 τὸ χρέος ἀπαὶ τὸ ποῖον προβλ. καὶ 308 εἰς τοὺς ποίους χρεωστεῖ, καὶ 315, 318, 319, 324, 325, 334, 338 357, 366, 367, 395, 399, 407, 415, 422, 423, 425, 431 κτλ. κτλ. κτλ. ὁ ὁποῖος ἡ ὁποία κτλ. ἀγνοοῦνται. Ἐν τοῖς τοῦ 15 αἰῶνος χρονικοῖς Λεοντίου Μαχαιρᾶ καὶ Γεωργίου Βουστρωνίου (Σάθα Μεσαιων. Βιβλιοθήκ. II) ἀπαντᾷ μόνον δὶς *ὁ ὁποῖος* π. χ. 255 ἡ ὁποίγα, καὶ 416 τὸ ὁποῖον, ἔνθα ὁ ἕτερος κῶδιξ ἔχει τὸ *ποῖον*, ὃ πάντως γνήσιον. Τὸ ἐν 471 ὁποῖος Καρτσερῆς ἀναγνωστέον κό ποῖος Καρτσερῆς» Μνημείων ἐκλογὴ ὑπὸ Μαυροφρυδ. 374 καὶ ἁπλῶς τὸ ποῖον οὐδὲν εἶχον.... Ἄλλα παραδείγματα τῆς τοῦ 15 καὶ 16 αἰῶνος Γραμματείας συνέλεξεν ὁ Μαυρο-

φρυδ. ἐν Δοκ. 610—11. Ἅμα δὲ ἡ νέα Ἑλληνικὴ ἀναπτυχθεῖσα ὀλίγον, ὥστε νὰ δυναται νά κινῆται ἐλευθέρως ἀπέναντι τῶν Δυτικῶν, ἀπέβαλε τὸν ξενισμὸν τοῦτον καθ' ὁλοκληρίαν ὥστε ἀντ' αὐτοῦ ἐν Κρητικοῖς καὶ Ἐρωτοκρίτῳ, ἔργοις τοῦ 17 αἰῶνος, εὕρηνται τὰ καὶ σήμερον ἐν χρήσει ποῦ ὅπου, ὁ ὁποῖος κτλ. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἀντὶ τοῦ *ὁ ποῖος ἐλέχθη ὁ ὁποῖος*, ἀλλὰ τίς ἡ γένεσις αὐτοῦ; περὶ τούτου διέλαβε καὶ ὁ Κοραῆς ἐν Ἀτάκτοις καὶ ὁ Μαυροφρύδης ἐν Ἐκλογῇ Μνημ. σελ. 507 ὁδεῖνα. λέγων «τὸ ἄρθρον ὁ ἡνωμένον εἰς ἓν μὲ τὸ δεῖνα καὶ οὕτως: ὁδεῖνα, λαμβανόμενον ἐπὶ πάσης πτώσεως· πρβλ. τὰ ὁ κάποιος, ὁ κάτι, ὁ κάποθεν, ὁ κάποτε, ὁ κάπου, ὁ κάτις»· τοῦ ἄρθρου τὴν προσκόλλησιν προτείνει καὶ ὁ Κοραῆς λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ τὴν ποίαν, ὅθεν λέγει ὅτι ὁ βαρβαρισμὸς ἔπλασε «τὴν ὁποίαν». Ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐκδεδομένοις Κυπριακοῖς νόμοις Μεσαιων. Βιβλιοθήκης VI ἀναγινώσκονται ὁμοίως περίεργοι τοιοῦτοι τύποι, ὁκάτινος ἐν σελ. 404, καὶ οὐκάτινος ἀλλαχοῦ, τὴν ὁδεῖνα οἰκίαν, τὸ ὁδεῖνα περιβόλι, τοῦ ὁδεῖνός μου συγγενῆ 408 καὶ «τὸ ὁτοποῖον χωράφι 408 καὶ 394, τὸ ὁτοποῖον μου κτλ. Ἐδιδάχθη ἀνωτέρω ὅτι ἐν τοῖς Κυπρίοις νόμοις καὶ τοῖς μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔργοις δὲν ἀπαντᾷ τὸ ὁποῖος, ἡ ὁποία κτλ. ὥστε ἀπορεῖται, πῶς τρεῖς αἰῶνας πρότερον ἠδύνατο νὰ συμπληρωθῇ ἡ πρόσθεσις τοῦ ἄρθρου ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ τέλος τοσοῦτον βραδέως ἐν τῷ ὁ ὁποῖος. Ἔπειτα ἄλλη μεγάλη δυσχέρεια φαίνεται ἐν τῷ ὁκάποτε, ὁκάπου ἐν οἷς τὸ ἄρθρον φαίνεται ἀκατάληπτον· δι' αὐτὸ νομίζομεν ὅτι ἀνάγκη ἄλλης ἐξηγήσεως. Καθὰ ἤδη ἐρρήθη τὸ ὁποῖος ἐπίστωσεν ὁ Μαυροφρύδης πρὸ τῶν Σταυροφοριῶν, οἱ δὲ Κύπριοι νόμοι γραφθέντες εὐθὺς μετὰ τὴν καταλήψιν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ μεταφρασθέντες ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῆς 13ῆς ἑκατονταετηρίδος παρέχουσι τὸ ἀοριστολογικὸν ὅποιος (καὶ ὅγιος) συχνότατα. 433 ἄνθρωπος ὅγιος καὶ ἂν ἔνι. 434 ὅτι

ὁποίας δουλίας ἢ τέχνης ἔνι ὁ τεχνίτης. 423 ὅτι εἰς ὅποιον τόπον ὅπου .... 297 πραματευτὴς ὅγιος καὶ ἂν ἔνι. 200 ὅποιος καὶ ἂν ἔνι 207 νὰ κράξῃ ὅγιον θέλει. 211 ὅποιος καὶ ἂν ἔνι. 143 νὰ ἔχῃ διαφορὰν ὅποιος τὸ γράφει. 451, 463 κτλ. κτλ. Ἡ χρῆσις αὕτη τοῦ ὅποιος εἶνε συχνοτάτη καὶ ἐν Ἐρωτοκρίτῳ καὶ ἐν Κρητικοῖς δράμασι, πρβλ. Ἐρωτόκριτ. 172 ὅποιος τὰ ὕστερα μετρᾷ· ἅμα' ὅποιος θὲ νὰ λαβωθῇ. 184 καὶ ὅποιος θελήσῃ. 194 ὅποιος φοκρᾶται κοπελιοῦ. 199 ὅποια πληγώθη 's τὴν τιμή. Ὅτι ἐν τούτοις παραλείπεται πλειστάκις τὸ ἂν, δὲν θὰ φανῇ θαυμαστὸν τῷ γινώσκοντι ὅτι ἐν τῇ Γραφῇ ἤδη ἀπαντῶσι τοιαῦται προτάσεις καθ' ὑποτακτικὴν ἄνευ τοῦ ἂν π. χ. ὅστις ἀρνήσηται Ματθ. 10,33, ὅστις τηρήσῃ 2,10 κτλ. Τὸ ὅποιος εἶνε δημοτικὸν ἀπαντῶν καὶ ἐν διστίχοις, πρβλ. Passow διστ. ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ ὅποιος καὶ Νεοελλ. Ἀναλ. I, 297. Καὶ τοῦτο φαίνεται φυσικόν, ἀφοῦ ἔχει πρὸς τὸ ποιός, ὅπως τὰ λοιπὰ ἀναφορικὰ πρὸς τὰ σχετικὰ ἐρωτηματικά. Εὐκόλως ὅμως ἐννοεῖ ἕκαστος ὅτι αἱ ἀοριστολογικαὶ καὶ αἱ ἀναφορικαὶ ἔννοιαι δὲν εἶνε ὅλως διάφοροι, καὶ ὅτι ἐν πλείσταις φράσεσιν εἶνε ἀμφίβολον, ἂν ἡ ἀοριστολογικὴ ἢ ἡ ἀναφορικὴ ἔννοια ὑπερισχύῃ πρβλ. τὸ πῆρεν ὁποῦ μπόρεσεν» καὶ ὅτι ἐκ τούτων ἠδύνατο καὶ τὸ ὅποιος ὁποῖος νὰ δηλοῖ ἀναφορικὴν ἔννοιαν· καὶ ἀληθῶς τοιαῦτα παραδείγματα προήνεγκεν ἤδη ὁ Μαυροφρυδ. Δοκ. 610 ὃν ἔχομεν εὐνοῦχον ὁποῖον ἐξαπέστειλεν. Ἐφάνησαν ἐκεῖνοι ὁποῖοι ὀνομάζονται. Ἀφοῦ δὲ τὸ ὁποῖος ὁποῖοι ἀπὸ τῆς ἀοριστολογικῆς του σημασίας ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τὴν ἀναφορικὴν συνέβη τὸ ἁπλούστατον ὅτι οἱ λαλοῦντες θέλοντες νὰ ἀποφύγωσι τὴν πάντοτε ξένην καὶ ἀμφιβολίας παρέχουσαν χρῆσιν τοῦ ἐρωτηματικοῦ ποῖος ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης μετεχειρίσθησαν τὸ ἀρχαῖον καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς ἀναφορικὴν σημασίαν καταντῆσαν ὁποῖος ὁποία μετὰ τοῦ ἄρθρου, ὅπερ ἤδη ἐν τῷ τύπῳ, ὁ ποῖος, ἡ ποία, τὰ ποῖα εἶχε καταστῇ αὐτοῖς γνωστὸν καὶ σύνη-

θες. Κατ' αὐτὰ ξενισμὸς ἐν τούτοις εἶνε μόνον ἡ χρῆσις τοῦ ἄρθρου, τὸ δὲ λοιπὸν οὐχί, καὶ τὸ ο τὸ ἐν ἀρχῇ οὐχὶ τὸ ἄρθρον, ἀλλὰ τὸ αὐτό, ὃ ἐν ταῖς ἀοριστολογικαῖς ἀναφορικαῖς ἀντωνυμίαις καὶ ἐπιρρήμασιν ἀνέκαθεν ὑπῆρχε, καὶ ὃ σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι διεδόθη καὶ ἐν τοῖς μνημονευθεῖσιν ὁ κάπου κτλ., διότι κατὰ μικρὸν ἀνεπτύχθη τὸ αἴσθημα ἐν τοῖς λαλοῦσιν ὅτι εἰς δήλωσιν ἀοριστολογίας ἀπαραίτητος εἶνε ὁ ἐν τῇ ἀρχῇ προφερόμενος καὶ εἰ δυνατὸν τονιζόμενος φθόγγος ο.

Ἐν σελ. 29 ἀναγινώσκομεν *ἄγκουρα*=ἄγκυρα. Τοῦτο δὲ φέρεται ὡς παράδειγμα τῆς ἐν τῷ Τσακωνικῷ διατηρήσεως τοῦ υ μετὰ τῆς ἀρχαίας προφορᾶς ὡς *ου*. Ἀγνοεῖ λοιπὸν ὁ κ. Deffner ὅτι ἡ λέξις ἄγκουρα εἶνε πανελλήνιος καὶ ὅτι δι' αὐτὸ τὸ *ου* πιθανώτατον ὅτι ἦλθεν ἐξ Ἰταλίας. Ἐν σελ. 20 «τοῦ τύπου κοῦε προηγήθη ἀναμφιβόλως ὁ τύπος κοῦερ καὶ τούτου ὁ κοῦορ, ὃς ἦτο Λακωνικὸς ἀντὶ κούως, κύως». Ταῦτα εἶνε παντελῶς ἀδύνατα. τὸ ὄνομα εἶνε Ἰαπετικῶν χρόνων πανταχοῦ μετὰ τοῦ *r* ἀπαντῶν πρβλ. Ἰνδ. çvan κλητ. çunas γεν.=*κύον*, κυνός, ἐν τῷ Λατ. can-um, Γοτθ. hun-d-as κτλ. δὲν εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι οἱ Λάκωνες ἔτρεπον τὸ τελικὸν *r* εἰς ς, τοὐναντίον δὲ μάλιστα ἔχομεν ἐπιγραφικὰ μαρτύρια τῆς τηρήσεως αὐτοῦ ὅπως ἐν ταῖς λοιπαῖς διαλέκτοις, π. χ. Δαμονο*r*, α (ν)ιοχιο*r* καὶ παρὰ Ἀλκμᾶνι ἀναγινώσκεται Σειρή*r*, εὔφρω*r*, Ἀλκμὰ*r* κτλ. περίφημοι δὲ εἶνε ἄλλως καὶ αἱ Λακωνικαὶ κύ*r*ες ὑπ' οὐδενὸς κύσες λεχθεῖσαι. Ἐσφαλμένως δὲ λέγει ὁ κ. Deffner ὅτι ἂν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔληγεν εἰς -ων ἔμελλε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πρώτην κλίσιν· αὐτὸς ὁ κ. Deffner ἀναφέρει ἐν σελιδ. 11 τὴν λέξιν τάμω=στάμων=στήμων, ἀλλ' ὁμοίως ἐσφαλμένως ὑποθέτει ἐν σελ. 20 ἀρχαιότερον (!) τύπον στήμως. Τὸ ν τῶν εἰς -μὸν ὀνομάτων εἶνε Ἰαπετικῶν χρόνων ἀπαντῶν ἐν ταῖς συγγενέσι γλώσσαις (πρβλ. Bopp Συγκριτ. Γραμματικὴν III 165 καὶ ἑξῆς), ὅστις δὲ ἀγνοῶν τὰ κατὰ τὰς συγγενεῖς γλώσσας ὑπολαμ-

βάνει ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπαγγέλλωσιν οἱ Λάκωνες στομωσ δὲν σφάλλεται ὀλιγώτερον τοῦ διδάξαντος ὅτι τὰ παθητ. ῥηματικὰ εἰς -τος παράγονται ἀπὸ τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου, μετὰ τοῦ ὁποίου οὐδὲν κοινὸν δύνανται νὰ ἔχωσιν.

Ὁμοίως ἐσφαλμένως ἀποδίδει τοῖς Λάκωσιν ὁ κ. Deffner τύπους οἷοι ὁ ἐμβάλρω σελ. 44, ὁ ὁρῶς ἀντὶ ὁρῶν, γράφους ἀντὶ γράφων ἐν σελ. 19, ἀτοπώτατος δὲ πάντων ἐν σελ. 40 ὁ τύπος γροτθία=κονδυλισμός. Ἀγνοεῖ λοιπὸν ὁ κ. Deffner ὅτι ὀνόματα εἰς -ιά δηλοῦντα τὴν ἐνέργειαν καὶ εἶτα τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ παίειν, τύπτειν, οἷον σκαθιά, γροθιά, ξυλιά, μαχαιριά, κονταριά, τουφεκιά, κονταχιά, λαχτιὰ (=λάκτισμα) κτλ. ἦσαν παντελῶς ἄγνωστα τοῖς ἀρχαίοις· περίεργον! ἡμεῖς ἐμάθομεν αὐτὸ ἐν τῇ κατωτάτῃ τάξει τοῦ Γυμνασίου.

Ἐν σελ. 288—9 ἐπαναλαμβάνει ὁ κ. Deffner τὴν ἀτελεύτητον περὶ ὄνου συζήτησιν καὶ φαίνεται ἐμμένων ἔτι ἐν τῇ γελοίᾳ ἐτυμολογίᾳ ἐκ τῆς ψευδοῦς ῥίζης γαδ. περὶ τῆς ἐτυμολογίας ταύτης ἔγραψεν ὁ κ. Deffner ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I, 441 καὶ ὁ Foy ἐν Lautsystem σελ. 106, ἔπειτα πάλιν ὁ κ. Deffner ἐν τῇ Κλειοῖ διαμαρτυρόμενος ὅτι ἔκλεψεν αὐτῷ τὴν ἐτυμολογίαν ὁ Foy. Ἀλλ' ἐκ παντὸς τούτου τοῦ κακοῦ ἡ ἐτυμολογία τοῦ γάδαρος οὐδὲ ἓν βῆμα προέβη ἀπὸ τοῦ σημείου ἐν ᾧ κατέλιπεν αὐτὴν ὁ Κοραῆς, ὅστις ἐπισταμένος ὅτι ἰχθύς τις τοῦ αὐτοῦ γένους τῷ νῦν γαϊδουρόψαρῳ ἐκαλεῖτο ὄνος ἢ ὀνίσκος (*) ἤκασεν ὅτι ἐκεῖθεν ὠνομάσθη. Ὁ κ. Deffner ἐπανέλαβε τὴν παραγωγὴν ταύτην ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I, 441 γράψας τὰ κομψὰ καὶ μετριόφρονα ταῦτα, ἅτινα δὲν δυνάμεθα ἢ

(*) Ὅπως ἕκαστος εὐκολώτατα ἐκ τοῦ συγγραμματίου τοῦ Κοραῆ «Ξενοκράτους κτλ. δύναται (σελ. 48) νὰ μάθῃ, οὐδαμῶς εἶνε βέβαιον ὅτι ὁ ὀνίσκος τῶν παλαιῶν εἶνε τὸ νῦν γαιδουρόψαρο, διότι σήμερον καταλέγονται πολλὰ εἴδη ὀνίσκων. Ἐν δὲ σελ. 31 ἀναγινώσκεται τοῦ Γαλήνοῦ ῥῆσις «οὓς δ' ὀνίσκους μὲν ἐκάλεσεν ὁ Φιλότιμος, ὄνους δ' ὀνομάζουσιν ἕλλοι . . . .»

θὰ ἀνακοινώσωμεν τοῖς ἀναγνώσταις. «Ἐνταῦθα ἀνάγκη θὰ εἴπω ὀλίγα καὶ περὶ τῆς γάδαρος. Ἡ γραμματικὴ τοῦ Mullach *καὶ ἄλλα πλεῖστα σφάλματα* ἔχει καὶ τὸ ὅτι παραδέχεται *τυφλοῖς ὄμμασι* τὴν παραγωγὴν τοῦ γάδαρος (γαΐδαρος) ἐκ τοῦ ἀεὶ δαίρεσθαι. Εἶνε *ἐντροπὴ* νὰ φέρωνται τοιαῦται παραγωγαὶ εἰς τὰ λεξικὰ καὶ γραμματικάς, πρὸ πάντων, διότι εἰς τὸ *λεξικὸν* τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα ὁ γάδος, ὁ ἰχθὺς ὁ *ἄλλως ὄρος λεγόμενος; λέγεται δὲ καὶ ὀρίσκος*. Δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία ὅτι τὸ γάδαρος παράγεται ἐκ τοῦ γάδος. Ὁδηγούμενοι ὑπὸ τῆς φράσεως ὄνου ἀσελγέστερος δὲν *θὰ κάμωμεν σφάλμα* εἰς τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως γάδος; φθάνει μόνον νὰ ἐνθυμώμεθα τὰ γλωσσήματα τοῦ Ἡσυχίου γαδεῖν: χαρίσασθαι, γάδεσθαι: ἡδεσθαι». ἐν Ἀρχ. 289, λέγει ἡμῖν ὁ κ. Deffner ὅτι τότε ἠγνόει τὴν τοῦ Κοραῆ παραγωγήν, καὶ ὅτι ἔμαθεν αὐτὴν παρὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Πανταζιδου· πιστεύομεν. Δυστυχῶς ὁ κ. Deffner θελήσας κατὰ τὸ ἔθος νὰ ἀναδράμῃ εἰς ῥίζας περιέπεσεν ἁμαρτήματι ἢ μᾶλλον ἁμαρτήμασι μεγάλοις. Τὸ ῥῆμα γάδεσθαι καὶ γαδεῖν ἅπερ ὁ Ἡσυχ. παρέχει, ὡς πασίγνωστον, εἶνε οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ ἀδεῖν ἡδεσθαι μετὰ τοῦ βαῦ. διατί ὁ Ἡσυχ. ἔγραψεν οὕτω πολλὰς λέξεις (περὶ τὰς 50) συνεζητήθη μέχρι τοῦδε πλεῖστον, καὶ ἄλλοι μὲν ἐφρόνουν ὅτι ὁ Ἡσύχιος ἤ τις, οὗ τὰ ἔργα ἐπωφελήθη, ἐπλανήθη κατὰ τὴν γραφήν, ὥστε ἔγραψε Γ ἀντὶ F, ἄλλοι δὲ ὅτι πιθανὸν νὰ εἶνε αὗται αἱ λέξεις διαλέκτου τινός; ἐν ᾗ ἀπηγγέλλετο τὸ βαῦ ὡς γάμμα· π. χ. ὁ Giese ἐν τῇ περὶ Αἰολ. διαλέκτου σελ. 293 λέγει ὅτι «ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν λέξεων εἶνε μέγας, δὲν δύνανται νὰ νομισθῶσι σφάλματα τῶν μεταγραφέων, ἀλλ' οὐδ' ὁ Ἡσυχ. ἦτο δυνατὸν νὰ σφαλῇ, ἀφοῦ ἄλλως γινώσκει τὸ δίγαμμα ὀνομάζων αὐτὸ στοιχεῖόν τι, καὶ δὴ θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ σφάλμα διέπραξαν οἱ τὰς πηγὰς συγγράψαντες. Δύναται μέν τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὁ συγγραφεὺς

μετεχειρίσθη ἁπλῶς τὸ Γ ἀντὶ τοῦ F διότι τοῦτο ἐπὶ τῶ Ἡσυχίου δὲν ἦτο πλέον ἐν χρήσει, οὐδ' ἐν τῷ ἀλφαβήτῳ εἶχε θέσιν ὡρισμένην ὡς ἀληθὲς στοιχεῖον καὶ δὴ οὐδ' ἐν τῷ Λεξικῷ· ἀλλ' ὅμως ἀνάγκη νὰ ἐρωτήσωμεν διατί ἐξελέχθη τὸ Γ καὶ οὐχὶ τὸ Β ὅπερ ἄλλως ἐχρησίμευεν ὡς σημεῖον τοῦ Βαῦ; Ἂν ἐπῆλθεν ἀντικατάστασις τοῦ F διὰ τοῦ Γ, ἀνάγκη τοῦτο νὰ στηρίζεται μόνον ἐπὶ τῆς ὁμοιότητος τῆς προφορᾶς τοῦ F καὶ τοῦ Γ, καὶ ὅτι αἱ λέξεις αὗται μετὰ τῆς προφορᾶς πιθανὸν νὰ ἀνήκωσι διαλέκτῳ τινὶ οὕτω προφερούσῃ τὸ F». Ἐν τῇ ἑπομένῃ σελίδι σαλεύει ὀλίγον, ἔπειτα δὲ ἐπανέρχεται καὶ πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν γνώμην, ἐπιχειρῶν νὰ ἐξηγήσῃ πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἀναφῇ τὸ Γ ἀντὶ τοῦ F. Ὁ δὲ Ahrens ἐν II 52 περὶ τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων, ἀσπάζεται τὴν πρώτην γνώμην, οὐχὶ διότι δὲν εὑρίσκει δυνατὸν ὅτι διάλεκτός τις ἀπήγγελλε τὸ F ὡς Γ, ἀλλ' ὅτι αἱ λέξεις αἱ μετὰ τοῦ Γ ἀντὶ F γεγραμμέναι ἀνήκουσι ταῖς διαφορωτάταις διαλέκτοις, διότι ὀφθαλμοφανῶς ἄλλαι μὲν φέρουσι τὸν Λακωνικὸν (γέτορ=ἔτος, γῆμα=εἶμα) ἄλλαι τὸν Λέσβιον (γέμμα=εἶμα) καὶ ἄλλαι τὸν Βοιωτικὸν (γίαρ=ἔαρ) χαρακτῆρα. οὐδεμία δὲ διάλεκτος ὑπῆρχεν ἑνοῦσα πάντας τούτους τοὺς χαρακτῆρας, ὥστε νὰ ἀποδοθῇ ταύτῃ καὶ ἡ τοῦ F τροπὴ εἰς Γ. πρὸς δὲ τούτοις ἐν οὐδεμιᾷ λέξει προστίθεται τὸ ὄνομα τῆς διαλέκτου, καὶ δὴ θὰ ἠντλήθησαν ἔκ τινος λεξικοῦ ἐν ᾧ δὲν προσετίθετο τὸ ὄνομα τῆς διαλέκτου. ὅτι δὲ ὁ Ἡσύχιος οὐκ ἐσφάλη ἀλλὰ μᾶλλον μετὰ σκοποῦ ἔγραψε τὸ Γ ἀντὶ τοῦ F, διότι ἀγνοῶν τίνα θέσιν μεταξὺ τῶν γραμμάτων νὰ δώσῃ τῷ ἀπηρχαιωμένῳ στοιχείῳ οὐδὲν ἀτοπώτερον ἔπραξε τὸ γάμμα καὶ δίγαμμα ἀναμίξας, τῶν Γερμανῶν συνδεόντων τὸ α καὶ ä, ο καὶ ö· ἐντεῦθεν δὲ ἐγράφη πανταχοῦ τὸ Γ ἀντὶ τοῦ F. εἰ καὶ δὲν θὰ ἐναντιωθῇ, ἂν τις θέλῃ νὰ ἀποδώσῃ τὸ σφάλμα τῷ τὰς λέξεις εἰς ἀλφαβητικὴν τάξιν ὑπαγαγόντι.» Οἱ ὑπὸ τοῦ Giese προφερόμενοι λόγοι ὑπὲρ τούτου ὅτι δὲν ἦτο δυνα-

τὸν νὰ σφαλῇ ὁ Ἡσύχιος καὶ οἱ μεταγραφεῖς ἔχουσι βαρύτητα τινά, ἀλλ' οὐχὶ μεγάλην. Ἰσχυρότερον λόγον ἐπιφέρομεν κατωτέρω. Οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Ahrens ὑπὲρ τούτου ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ πιστευθῇ ὅτι διάλεκτός τις ἀπήγγειλε τὸ F ὡς γ, ἔχουσι μεγίστην βαρύτητα καὶ εἶνε ἀληθῶς πειστικώτατοι. Καὶ τούτου ὁμολογηθέντος δῆλον ὅτι τὸ Γ ἐν τούτοις δὲν εἶνε σημεῖον προφορᾶς διαφόρου, ἀλλὰ μόνον γραφῆς· καὶ ὄντως πάντες ὁμολογοῦσι τοῦτο σήμερον. Ἡ τοῦ Ahrens γνώμη ὅτι ὁ ὑπαγαγὼν τὰς λέξεις ταύτας ὑπὸ τὴν ἀλφαβητικὴν τάξιν ἔγραψε πανταχοῦ Γ ἀντὶ τοῦ F διότι ἠγνόει τὸ στοιχεῖον, ἔχει ἀνάλογον φαινόμενον τῷ T, ὃ ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τῶν Αἰολέων ποιητῶν ἀντὶ τοῦ F ὑπὸ τῶν ἀμαθῶν μεταγραφέων ἐγράφθη. Ἀλλ' ὅμως νομίζομεν ὅτι δὲν εἶνε ἀληθής, διότι ἐν ἐπιγραφῇ Βαλβίλλης ἐπὶ τῆς κνήμης τοῦ Μέμνονος ἀναγινώσκεται Γοι καὶ Γε ἀντὶ Foι καὶ Fε πρβλ. C. I. Gr. 4725 ἢ Cauer Delectus ἀριθ. 129. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἐπὶ Ἀδριάνοῦ, ὅτε ταῦτα ἐγράφησαν, αἱ ἀντωνυμίαι Foι καὶ Fε ἢ οἱ καὶ ἑ ἦσαν ἄγνωστοι ἐν τῇ ζώσῃ γλώσσῃ, καὶ ἑπομένως ὅτι δὲν ἠδύνατο ἡ Βάλβιλλα νὰ ἀντλήσῃ αὐτὰς μετὰ τῆς προφορᾶς ταύτης ἐκ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ, καὶ ἄν τις ἤθελε προθυμηθῇ νὰ πιστεύσῃ ὅτι τοῦτο ἠδύνατο νὰ πράξῃ, ὅπερ ἡμῖν ἀπιθανώτατον φαίνεται. Ἤντλησε λοιπὸν μετὰ τῶν λέξεων καὶ τὴν γραφὴν ἐκ τῆς παλαιοτέρας γραμματείας, καὶ δὴ φαίνεται ὅτι ἐν τοῖς πρὸ τῆς Βαλβίλλης χρόνοις εἶχεν ἐπικρατήσῃ που τὸ ἔθος νὰ γράφηται τὸ Γ ἀντὶ τοῦ F. καὶ τότε δῆλον ὅτι οὔτε ὁ Ἡσύχιος οὔτε οἱ μεταγραφεῖς ἐσφάλησαν, οὐδὲ ἦτο ποτὲ διάλεκτός τις ἀπαγγέλλουσα τὸ F ὡς Γ καὶ δὴ ἀμφότεραι αἱ γνῶμαι ἀναλήθεις. Τὸ δὲ ζήτημα λαμβάνει τὸν τύπον: διατί πρὸ τῆς Βαλβίλλης Ἕλληνές τινες (πότε, ἀγνοεῖται) ἔγραφον τὸ Γ ἀντὶ τοῦ F; Εἰς τοῦτο τὸ ἐρώτημα ἀμφιβάλλομεν, ἂν θὰ δυνηθῇ τις ν' ἀπαντήσῃ ἀποδεικτικῶς. Ἡμεῖς εἰκάζομεν τὸ ἀκόλουθον. Οἱ δόκιμοι Ἕλληνες

ὠνόμαζον ὡς γνωστὸν τὸ F βαῦ, οἱ δὲ μεταγενέστεροι ἀνεκάλυψαν τὴν ἄτοπον ὡς ἐκ τοῦ σχήματος ὀνομασίαν δίγαμμα (καὶ δίγαμμον). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπῆλθε σχέσις τις στενὴ μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν φθόγγων καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ ἀλφαβήτῳ τὸ βαῦ οὐδεμίαν εἶχε χώραν, καὶ δὴ οὐδὲ ἐν Λεξικῷ ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ, σοφολογιώτατός τις ἀδιαφορήσας τὰ περὶ τὴν προφορὰν καὶ μόνον τὰ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ μάλιστα τὴν ἐπωνυμίαν δίγαμμα πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων ἔγραψεν ἀντὶ τοῦ ἀγνώστου τοῖς πολλοῖς στοιχείου F τὸ Γ ἐν συλλογῇ λέξεών τινι. Τοῦτο πιθανώτατα θὰ ἦτο ἡ τῶν πεπαιδευμένων γραφή, ἀφοῦ ἀσπάζεται καὶ αὐτὴν ἡ Βάλβιλλα, οἵτινες ἐννοεῖται δὲν προσέπρουον εἰς τὴν διάφορον προφοράν, καθὼς οὐδ' οἱ Γερμανοὶ σήμερον γράφοντες Convention, Intervention κτλ. ἐν ᾧ προφέρουσιν Conwention, Interwention κτλ. (*) τ. ἔ. ἀκριβῶς ὅπως οἱ Γερμανοὶ γράφουσι τὸ ἁπλοῦν v ἀντὶ τοῦ διπλοῦ w, οὕτω καὶ οἱ Ἕλληνες τὸ ἁπλοῦν F ἀντὶ τοῦ διπλοῦ F, καὶ ταῦτα τοσούτῳ δικαιότερον καθ' ὅσον καὶ ὁ φθόγγος τοῦ βαῦ καὶ τὸ γράμμα F δὲν ἦσαν ἐν καθολικῇ χρήσει.

Ἂν ἡ εἰκασία αὕτη ἔχηται πιθανότητος, ἂς κρίνωσιν ἄλλοι· τὸ ἀναμφήριστον εἶνε ὅτι καὶ δι' οὗς ὁ Ahrens προτείνει λόγους καὶ διὰ τὴν παρὰ Βαλβίλλῃ χρῆσιν τοῦ Γοι καὶ Γε τὸ γ ἐν τούτοις δὲν ἦν σημεῖον προφορᾶς ἀλλὰ γραφῆς. Ἀφοῦ δὲ τὸ γάδεσθαι καὶ γαδεῖν δὲν ἀπηγγέλλοντο οὐδέποτε μετὰ τοῦ Γ καὶ ἀφοῦ οὐδεμία λέξις τῶν μετὰ τοῦ Γ ἀντὶ F παρ' Ἡσυχίῳ ἀναγινωσκομένων λέξεων σώζεται ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ μετὰ τοῦ φθόγγου γ, καὶ ἀφοῦ ἡ ῥίζα τούτων τοῦ τε γάδεσθαι καὶ γαδεῖν καὶ γαδεῖς κτλ. εἶνε svad Ἑλλην. Faδ, δύναται ὁ κ. Deffner νὰ ἐτυμολογήσῃ μετ' ἐλαχίστης πιθανότητος τὴν γάδαρος ἐκ τοῦ γάδεσθαι; οὐδαμῶς. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων ἀντιστρα-

(*) Ὁ Fritz Reuter Blatt deütsch γράφει: wiw lamperör!»

τεύονται κατὰ τῆς ἐτυμολογίας ταύτης καὶ οἱ νόμοι τῆς Λογικῆς, ὅπως ἕκαστος ἐννοεῖ μικρὸν μόνον ἐπιστήσας τὸν νοῦν. Παραδεχθῶμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι ἡ ῥίζα τοῦ παρ' Ἡσυχ. γάδεσθαι ἦτο γαδ (*) καὶ ὅτι ἐντεῦθεν τὸ γάδος καὶ ἐκ τούτου τὸ γάδαρος, καὶ ὅτι οὕτως ὠνομάσθη ὁ γάδαρος, διότι εἶνε ἀσελγής, φιλήδονος, ἥτις ἔννοια περιέχεται ἐν τῇ ῥίζῃ γαδ. Οἱ κανόνες τῆς ἁπλουστάτης λογικῆς ἀπαιτοῦσιν ὅπως τὴν ἔννοιαν τῆς ῥίζης ζητῶμεν ἐν ταῖς πρώταις καὶ ἀπ' εὐθείας ἐξ αὐτῆς σχηματισθείσαις λέξεσιν, οὐχὶ δὲ τοσοῦτον ἐν ταῖς κατὰ συνεκδοχὴν καὶ μετὰ ταῦτα· ἄλλως ἠδύνατό τις νὰ ζητήσῃ ἐν τοῖς σημερινοῖς ἡμῶν ὑποδήμασι τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑποδεῖσθαι καὶ ἐν τῷ Δημοσθένει Μπουρδούσῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ σθένους τοῦ δήμου. Κατ' αὐτὰ ὤφειλε πρῶτον νὰ δειχθῇ ἡ ἔννοια τοῦ ἡδέος ἐν τῷ γάδος καὶ κατόπιν, εἰ δυνατόν, ἐν τῷ γάδαρος. Τώρα δὲν ἠξεύρομεν ἀληθῶς τίνα γεῦσιν εὑρίσκει ὁ κ. Deffner ἐν τῷ γάδῳ (**) ἀλλ' οἱ παλαιοὶ δὲν ὑπελάμβανον αὐτὸν ἡδύν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· τοὐναντίον Ἀρχέ-

(*) Ἀπορήσῃ μηδεὶς διὰ τὴν ψευδῆ ῥίζαν γαδ, ὁ κ. Deffner ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I. 445 λέγει ὅτι ῥίζα τοῦ ἴημι εἶνε Vi.!

(**) Ὅπως ἐν τῷ προκειμένῳ οὕτω καὶ ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. I. 399 ποιεῖται λόγον καὶ ἐτυμολογεῖ πρᾶγμα, οὔτινος οὐδεμίαν ἔχει γνῶσιν. Ὁ συλλέξας γράφει τὴν λέξιν δαυλίτης, ἣν δὲν ἐτυμολογεῖ, ὁ κ. Deffner ἐν ὑποσημειώσει προτείνει παραγωγὴν ἐκ τοῦ δαυλὸς δ ἀντὶ δασυλὸς κατὰ συγκοπὴν τοῦ σ καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ δασύς, καὶ οὕτω καταντᾷ εἰς τὴν ἐξήγησιν ὅτι τὸ φυτὸν φύεται δασέως. Ταῦτα πάντα ἀναλήθη· τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ὀνομάζεται ἐν Πάρῳ δαυλὸς καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Κρήτῃ καλόγερος, καὶ εἶνε τὸ τῶν Γερμανῶν Brand καὶ ἡ τῶν παλαιῶν ἐρυσίβη (τὴν περιγραφὴν αὐτῆς ἰδὲ παρὰ Θεοφράστῳ III, 22, 2 Caus plant.) καὶ δὴ δὲν δηλοῖ αφυτὸν δασέως φυόμενον» ἀλλὰ τὸν διεφθαρμένον σῖτον, ὃς ἀντὶ στάχυος ἔχει τι εὔθραυστον καὶ μέλαν (ὅθεν ἡμεῖς ὀνομάζομεν καλόγερον) ὡς ἄνθρακα. Ἡ παραγωγὴ καὶ ἄλλως ἐσφαλται, διότι ἀπαιτεῖ τὴν τοῦ σ ἔκπτωσιν, ὃ ἀδύνατον, διότι τὸ σ δὲν ἀπεβλήθη ὅτε πρὸ αὐτοῦ ἦν ἔρρινον φωνῆεν ὅπως ἐνταῦθα πρβλ. δασύς-densus. πρβλ. Système primitive des voyelles par F. de Saussure Leipzig 1879 ἐν σελ. 24.

στρατος, ὀψοφάγος δεινός, ἔγραφε περὶ αὐτοῦ, ὅπως εὐκολώτατα δύναταί τις νὰ ἴδῃ ἐν τῷ περὶ Ξενοκράτους βιβλίῳ τοῦ Κοραῆ σελ. 48, τάδε «τὸν δ' ὄνον Ἀνθηδών, τὸν καλλαρίαν καλέουσιν, ἐκτρέφει εὐμεγέθη: *σομφὴν* δὲ τρέφει τινὰ σάρκα κἄλλως *οὐχ ἡδεῖαν*. . . » Ἂν δὲ ἐπιτρέπηται καὶ ἡμῖν νησιώτῃ ἀνδρί, νὰ εἴπωμεν περὶ τούτου γνώμην, λέγομεν ὅτι εἶνε κάκιστος ἰχθύς. Ἀπορεῖται λοιπὸν πῶς οἱ ἄνθρωποι ὠνόμασαν ἡδὺν οὕτω γελοῖον ἰχθύν, ἐκτὸς ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ θυμόσοφοι ἐκεῖνοι προέβλεπον ὅτι γενεά τις ἐπιγόνων ἔμελλε νὰ ὀνομάσῃ διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως καὶ τὸν ταλαίπωρον ὄνον, ὃν ὁ κ. **Deffner** ὁρμώμενος ἀπὸ τῆς φράσεως «ὄνου ἀσελγέστερος» κρίνει ὅτι φιλήδονος ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ὠνομάσθη. Ἄλλος τις μαθὼν ὅτι Ξενοφῶν ἐν Ἀναβάσει εἶπεν «ὄνου ὕβριστικώτερος» δύναται μετὰ τοῦ αὐτοῦ δικαίου νὰ ζητήσῃ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ γαδάρου ἐν ἄλλῃ ῥίζῃ ὕβριν καὶ ἀλαζονείαν σημαινούσῃ, καὶ ἄλλως, ἂν μὴ ἐπείσθη ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω περὶ τοῦ μοχθηροῦ ἐκτεθέντων, δύναται νὰ ζητήσῃ αὐτὴν ἐν ῥίζῃ κόπον καὶ μόχθον δηλούσῃ καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἀλλὰ τὰ κατὰ τὴν ταλαίπωρον ῥίζαν γαδ προήγαγεν ὁ κ. **Deffner** εἰς ἀστεῖον παιγνίδιον γράφων ἐν τῇ αὐτῇ πραγματείᾳ ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. σελ. 446 αὐτὴν μετὰ τοῦ h (hαδ), δι' οὗ φαίνεται παρίστα τὸ δασὺ πνεῦμα, διότι τὸ F βέβαια δὲν ἐγράφετο ὡς h, καὶ ἐν ᾗ ἔπειτα ταχυδακτυλουργικώτατα μετέβαλε τὸ h τοῦτο εἰς χ, καὶ οὕτως ἠτυμολόγησεν ἀθάνατα τὸ χαδεύω. Ἡμεῖς ἐνομίζομεν ὅτι τὸ δασὺ πνεῦμα ἀπώλετο ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἠπατώμεθα, ἀφοῦ οὐ μόνον σώζεται ἀλλὰ μάλιστα ὡς χ. κρῖμα μόνον ὅτι ὁ κ. **Deffner** δὲν ἔλαβε τὸν κόπον νὰ παράσχῃ ἡμῖν καὶ ἄλλας μαρτυρίας. Τὴν λέξιν γάδαρος παράγει ὁ κ. **Foy** ἐκ τοῦ γάδος διαστρέφων ἀληθῶς τὰ τοῦ κ. **Deffner** καὶ ἀποβάλλων τὴν τοῦ Κοραῆ ἐτυμολογίαν, ἣν ἔπειτα προτείνει. Τὸ δὲ γάδος τοῦτο παράγει ἢ μᾶλλον σχετίζει πρὸς τὸ Ἰνδικ. gardabha, = ὄ-

νος. Ἡ παραγωγὴ αὕτη φαίνεται ἡμῖν ἀδύνατος· διότι ἀφαιρεθέντος τοῦ τέλους abha ὁ καὶ ἐν τῷ Ἑλλην. ἔλ-αφ -ος καὶ ἐν τῷ Σανσκριτικῷ vrsh - abha = ταῦτος καὶ ἄλλοις ἀναφαίνεται, ὑπολείπεται ῥίζα gard, ἢ ἐν τῷ Ἑλλ. θὰ ἦτο γραδ ἢ γλαδ ἢ γαρδ ἢ γαλδ, ἡ δὲ ἀπαιτουμένη ὑπὸ τῆς τοῦ κ. Foy παραγωγῆς ἔκπτωσις τοῦ ρ εἶνε, ὅσον ἡμῖν γνωστόν, ἄνομος καὶ δὴ ἀδύνατος.

Ἐρωτῶμεν τώρα, τί ὠφέλησαν αἱ περὶ τῆς γαϊδαρολογίας (ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἡ λέξις) αὗται ἀπὸ ἐννέα ἐτῶν γενόμεναι φλυαρίαι, ἀφοῦ, ὡς ἀποδείκνυται, πάντες μὲν τὴν τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ παραγωγὴν ἐκ τοῦ γάδος ὡς ἰδίαν αὐτῶν μετὰ μεγάλου ἕκαστος κόμπου προήνεγκαν, οὐδὲν δὲ πλέον ἄξιον ὀβολοῦ προσέθηκαν;

Κατὰ τῆς παραγωγῆς τοῦ Κοραῆ οὐδείς, ὅσον ἡμῖν γνωστόν, ἀντεῖπεν, ὁ κ. Deffner ἀναφέρων αὐτὴν γράφει «δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία» ἀλλ' ὅμως ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθος: πολλοὶ ἰχθύες ὀνομάζονται καὶ τώρα καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι δι' ὀνομάτων ζῴων τῆς ξηρᾶς, καὶ τοῦτο αὐτόδηλον διατί· ἀλλ' ἄρα γίνεται καὶ τὸ ἀντίστροφον; ὀνομάζονται καὶ ζῷα χερσαῖα μάλιστα ἐν τοσαύτῃ χρήσει, ὅπως ὁ ὄνος, δι' ὀνομάτων τῶν ἰχθύων, καὶ μάλιστα ἰχθύος οὔτε συχνοῦ οὔτε ὀνομαστοῦ; Ἀγνοοῦμεν, εἰδέ τις ἄλλος γινώσκει, μὴ φθονείτω.

Ἐν Ἀρχ. σελ. 293 ἀναγινώσκομεν ὅτι ὁ κ. Deffner ἔδωκε πρὸ πολλοῦ ὁρισμὸν τῆς Νέας ἑλλην. γλώσσης. Ἂν μὴ σφαλλώμεθα τὸν ὁρισμὸν τοῦτον ἔδωκε πολλῷ πρότερον ὁ μακαρίτης Μαυροφρύδης, ὃς ποιούμενος λόγον ἐν Δοκ. 17 σελ. περὶ τῶν νέων ἰδιωμάτων καὶ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καθόλου ἐπιφέρει τὰ ἀκόλουθα «Ἀλλ' ἀφοῦ καὶ σήμερον τόσαι τοπικαὶ διάλεκτοι ὑπάρχουσι, τίς καὶ ποία εἶνε ἡ κοινὴ Ἑλληνικὴ γλῶσσα; Κοινὴ Ἑλληνικὴ γλῶσσα κυρίως εἰπεῖν οὐδὲ σήμερον πραγματικῶς ὑπάρχει, ὡς οὐδὲ τὸ πάλαι κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ὑπῆρχεν, ἀλλ' εἶνε μία ἀφηρημένη γλῶσσα, εἶνε τὸ σύ-

στημα τῶν κοινῶν πάσαις ταῖς διαλέκτοις χαρακτήρων.»

Τοῦτον ἐξέθηκεν ὁ κ. Deffner ὧδε: Κοινὴ Ἑλληνικὴ γλῶσσα (Griechische Vulgärsprache) εἶνε ἐκείνη ἥτις εἶνε καθολική, ἀλλ' οὐδενὶ ἰδιαιτέρως ἀνήκει, ἥτις λαλεῖται ἐν πάσῃ πόλει, ἀλλ' οὐδεμιᾷ ἰδιάζουσα εἶνε,» Ὅπως ἕκαστος βλέπει, ἀμφότεροι πάσχουσί τι, ὁ μὲν τοῦ κ. Deffner ἐκτὸς ἄλλων ἀπέραντον πολυλογίαν, ὁ δὲ τοῦ μακαρίτου Μαυροφρύδου ἀσάφειάν τινα, διὰ τὴν λέξιν «ἀφῃρημένη,» ἥτις ὅμως ἐννοεῖται ἀκριβῶς ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου, ἐν ᾧ πρόκειται περὶ γλώσσης κοινῆς, καθολικῆς, γνωστῆς παρὰ πᾶσι τοῖς Ἕλλησιν. Ὁ Μαυροφρύδης, εἰ καὶ ἐν τοῖς γλωσσικοῖς πλεῖστα ἡμάρτησεν, τῆς ἱστορικῆς δ' ὅμως ἀναπτύξεως τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν ἦτο παντελῶς ἄπειρος, καὶ δὴ ἐγίνωσκεν ὅτι ἕνεκα τῶν πολιτικῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς διετέλει ἡ Ἑλλὰς πᾶσα κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, δὲν ἐκαθολικεύθη τὸ ἰδίωμα μιᾶς τινος ἐπαρχίας, καὶ δὴ ὅτι, ἂν σήμερον ὑπάρχῃ γλῶσσά τις, δι' ἧς οἱ ἐκ τῶν διαφορωτάτων χωρῶν Ἕλληνες συνεννοοῦνται, καὶ ἀναμφιβόλως ὑπάρχει, αὕτη δὲν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς οὐδεμιᾷ χώρᾳ, διότι ἐξ οὐδεμιᾶς εἰδικῶς ἐλήφθη. Τοῦτο δὲ ἐξέφρασε διὰ τοῦ «ἀφῃρημένη γλῶσσα.» Τὸ ἑπόμενον «εἶνε τὸ σύστημα τῶν κοινῶν πάσαις ταῖς διαλέκτοις χαρακτήρων» εἶνε, νομίζομεν, τὸ γενετικὸν μέρος τοῦ ὁρισμοῦ, εἶνε ἡ ἐξήγησις τῆς συστάσεως τῆς ἀφῃρημένης ταύτης γλώσσης καὶ σημαίνει «ἀποτελεῖται δὲ ἡ γλῶσσα αὕτη ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν χαρακτηριστικῶν ἃ τὰ διάφορα ἰδιώματα ἔχουσι κοινά, ἢ ἡ γλῶσσα αὕτη ἡ κοινὴ εἶνε τὸ κεφάλαιον τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν ἀνηκόντων πᾶσι τοῖς ἰδιώμασιν.» Τοῦτο δὲν εἶνε ἐντελῶς ἀληθές, ἀλλὰ ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις τούτου θὰ παρῆγεν ἡμᾶς εἰς ἄλλας εὐρείας ἐρεύνας ἃς ἐν τῷ παρόντι παραλείπομεν, ἄλλως θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῶσιν ἄλλα τε πολλὰ καὶ τόδε: τίς εἶνε αὕτη ἡ κοινὴ καὶ καθολικὴ γλῶσσα; εἶνε ἆρά τις ἐγγύτατα τῆς γραφομένης

κινουμένη (καὶ ταύτην φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ ὁ κ. Deffner ἀφοῦ ὁμιλεῖ περὶ *πόλεων* καὶ μόνον περὶ πόλεων, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν φαίνεται διότι γνωστὸς εἶνε ὁ κατὰ τῆς γραφομένης πόλεμος τοῦ κ. Deffner, ἢν βεβαίως δὲν θὰ ἔκρινε δίκαιον, ὅπως οὐδ' ἡμεῖς, νὰ καταδιώκῃ ἀφοῦ εἶνε κοινὴ καὶ καθολικὴ) ἢ ἄλλη τις π.χ. «τὰ κόντρα τοῦ λαγοῦ καὶ τοῦ σκαντζόχερα;» καὶ ταύτην φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ ὁ κ. Deffner ἀφοῦ ἐν ταύτῃ συγγράφει καὶ τὰ χάριν τῶν πολλῶν βιβλία του (παραμύθι βγαλμένο ἀπὸ τὸν Μ. Deffner *γιὰ μεγάλα καὶ μικρὰ Ἑλληνόπουλα*). Διαφόρους γνώμας περὶ τῆς νέας Ἑλλην. προήνεγκαν ἐσχάτως καὶ ὁ κ. Ν. Δόσιος ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου του «περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν λέξεων ἐν τῷ νέῳ Ἑλληνικῷ» καὶ ὁ κ. Α. Ῥαγκαβῆς ἐν τῷ περὶ προφορᾶς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς βιβλιαρίῳ του. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἄλλοτε, ἐν δὲ τῷ παρόντι τοσοῦτο μόνον ῥητέον ὅτι ὁ κ. Deffner τὸ μὲν βον μέρος τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ Μαυροφρύδου ἀνεξέτασστον καὶ ἀμνημόνευτον ἐγκατέλιπε τὸ δὲ πρῶτον καὶ ἰδίως τὴν λέξιν ἀφῃρημένην παρέλαβεν, οὐδαμῶς μνημονεύσας τοῦ Μαυροφρύδου καὶ ἐπλάτυνε διὰ πέντε ὅλων προτάσεων ἀντιθετικῶν καὶ ἀναφορικῶν. Ἐπαναλαμβάνων δὲ τὸν ὁρισμὸν τοῦτον ἐν τῷ Ἀρχ. φαίνεται νομίζων ὅτι εἶπε πρᾶγμα ἄγνωστον τέως καὶ πρὸς τούτοις τοσοῦτο σπουδαῖον ὥστε πιστεύει ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες ἔσπευσαν νὰ μάθωσι τὸν — si diis placet ὁρισμόν του, διὸ λέγει ὅτι ἀναμφιβόλως θὰ τὸν ἠξεύρῃ ὁ Παπαγεωργίου, ὅστις ὅμως καθὰ ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν, οὐδέποτε εἶδεν οὐδὲ ἓν φύλλον τῆς ἐφημερίδος τοῦ κ. Deffner.

Ἐν Arch. 17 ἀναγινώσκομεν ἀεὶ πρώτης ὄψεως εἶνε δῆλον ὅτι τὸ προηγούμενον τοῦ-ος (τῆς καταλήξεως τῶν ἀρσ. ὀνομάτων τῆς II κρίσεως δηλ) φωνῆεν ἢ σύμφωνον ἀνάγκη νὰ εἶνε ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου. Διερχόμενοι δὲ τὰς περιπτώσεις, ἐν αἷς ὁ φθόγγος ο ἐσώθη καὶ ἐν αἷς ἐτρέπη εἰς ε, παρατηροῦμεν τόδε: α) Ἂν ὁ προηγούμενος

φθόγγος εἶνε χειλικὸς (p, b, ph, m, f, v) ἢ λαρυγγικὸς (k,g,kh,n χ,γ), ἢ φθόγγος e ἢ a, τὸ ο μένει π.χ. ἀκριβὸ ἀντὶ ἀκριβός, τόπο. γάμο κτλ. κτλ. 6) ἂν δὲ τοὐναντίον προηγῆται τοῦ—ος ὀδοντικὸν (t,d,th, η,θ,δ,) ἢ ὑγρὸν (l,r) ἢ συριστικὸν (s, z etc) ἢ τέλος φθόγγος i, τρέπεται τὸ—ος εἰς—ερ (ἢ ε), π.χ: θάνατε ὄνε, γαμπρέ κτλ. κτλ.» Οὐδεὶς ἀναγινώσκων τάνωτέρω δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ταῦτα ἔχουσιν ἀπὸ πολλοῦ γνωσθῇ, ἀλλὰ νομίζει ὅτι πρῶτος ὁ κ. Deff. ὥρισε ταῦτα. Τοῦτο δ' ὅμως εἶνε ἡμαρτημένον, διότι πρὸ 10 ἤδη ἐτῶν ὁ σοφὸς Καθηγητὴς καὶ καλὸς κἀγαθὸς ἀνὴρ Μαυρίκιος Σμιδίτιος ἔγραψεν ἐν Κουρτίου Μελέταις III 364—5 ἀκριβῶς τὰ αὐτά, ὅστις πληρώσας τὴν σελίδα 364 παραδειγμάτων ἐπιφέρει «ἐκ *ταύτης τῆς συλλογῆς τῶν παραδειγμάτων* δύναταί τις σαφῶς νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἡ ἐκλογὴ τῶν καταλήξεων ε ἢ ο διατίθεται ὑπὸ τοῦ προηγουμένου συμφώνου. Τὸ δ,τ,θ,ν, λ,ε, ψ,σ,ζ,ι,ει,οι, ἀπαιτοῦσι τὸ ε, τὸ δὲ β,π,φ,μ, γ,κ,χ, α,αι, ε φυλάττουσι τὸ ο.» Τὴν διατριβὴν τοῦ Σμιδιτίου ἀναφέρει ὁ κ. Deffner ἐν Monatsber. der Berl. Ἀκαθ. 1875 ἐπικρίνων αὐτήν, ἐνταῦθα δ' ὅμως οὐχί, ἐν τῷ αὐτῷ δὲ βιβλίῳ ἀποκαλεῖ τὸν Foy *κλέπτην καὶ ἄτιμον*! Περὶ τῆς γνώμης τοῦ κ. Deffner, καθ' ἣν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὑπῆρχεν ἰδίωμά τι τῶν δούλων, ὅπερ ἐπέδρασεν ὀλεθρίως εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλην. γλῶσσαν, διελάβομεν ἐν Ἀθηναίῳ X σελ. 20 Ἐπειδὴ δὲ ἔπειτα ἀνέγνωμεν περὶ τούτου γνώμην ἀνδρός, ὃν ἐμάθομεν καὶ νὰ θαυμάζωμεν καὶ νὰ ἀγαπῶμεν, ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ παραθέσωμεν εὐθὺς αὐτήν. Ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Κουνίου VI σελ. 234 ἐπικρίνων ὁ γνωστὸς ἀν' Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἄργος καθηγητὴς Γεώργιος Κούρτιος τὴν γραμματικὴν τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ Μουλλαχίου γράφει μεταξὺ ἄλλων καὶ τάδε: Ἂν δέ τις μάλιστα ἀνελθὼν εἰς παλαιοτέρους χρόνους παριστᾷ τὸν Σκύθην ἐν ταῖς τοῦ Ἀριστοφάνους Θεσμοφοριαζούσαις καὶ ἐν τοῖς Ἀχαρνεῦσι τὸν Πέρσην Ψευδαρτάβαν,

ὡς ἀντιπροσώπους τῆς Καθωμιλημένης τότε Ἑλληνικῆς, σημαίνει τὸ αὐτό, ὡς ἂν ἤθελε παραστήσῃ ἀντιπροσωπεύοντας Γερμανικήν τινα διάλεκτον τὸν Γάλλον μαρκήσιον ἐν Minna von Barnhelm ἢ μάλιστα τὸν Ἰάπωνα ἐκ τοῦ Wandsbecker Boten. Τὸ τοῦ Σκύθου Ἑλληνικὸν ἐκεῖνο δύναται εὐλόγως νὰ εἶνε διδακτικὸν *μόνον περὶ τῆς γλώσσης τῶν Σκυθῶν*, ὡς πρὸς ὃ ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι ὁ Σκύθης ἀντικαθιστᾷ τὰ δασέα διὰ τῶν ψιλῶν.»

Ἀκόμη μίαν μαρτυρίαν ἀνδρὸς πρώτου· ὁ Pott λαβὼν ἀφορμὴν ἐξ ὅσων περὶ τοῦ Σκυθικοῦ τούτου ἰδιώματος λέγει ὁ L. Ross ἐν Reisen III 169—70, ἀποφαίνεται ἐν Philologus XI 253 ὡς ἀκολούθως. «Ὅτι δὲ ὁ κωμικὸς ἐν ταῖς Θεσμοφ. εἰσάγει τὸν Σκύθην τοξότην αἰσχρῶς βαρβαρίζοντα καὶ παραλείποντα τὰς καταλήξεις τῶν λέξεων, τοῦτο ὀλίγον ἢ οὐδαμῶς ἀποδεικνύει ὅτι τοιαύτη χρῆσις ἐγένετο ἀληθῶς ἐν οἱαδήποτε χώρᾳ ὑπὸ γνησίων Ἑλλήνων.» Ἂν λοιπὸν ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἐκτεθέντων λόγων μὴ μετεπεισθῇ ὁ κ. Deffner, ἐλπίζομεν ὅτι θὰ μεταπεισθῇ τώρα ὑπὸ τοῦ ἀξιώματος τοῦ καὶ ὑπ' αὐτοῦ βεβαίως τιμωμένου διδασκάλου ἡμῶν, ὥστε νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν τοῦ δουλικοῦ στίγματος.

Καὶ τό δε φαίνεται ἡμῖν ἄξιον προσοχῆς, καθ' ὃν χρόνον ὁ κ. Στέφανος Α. Κουμανούδης ὅλαις δυνάμεσι διαμαρτύρεται κατὰ παντὸς ἀνυποστάτου καὶ ἀμαρτύρου περὶ Σλαυικῶν λειψάνων ἐν Πελοποννήσῳ διισχυρισμοῦ, ὁ δὲ πλείστου ἄξιος τοῖς περὶ τὰ τοῦ μέσου αἰῶνος ἀσχολουμένοις γενόμενος κ. Σάθας ὁμοίως ἀγωνίζεται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι οὐδέποτε κατῴκησαν ἐν Πελοποννήσῳ Σλαῦοι, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀναφαίνεται ὁ κ. Deffner ἐν Arch· σελ. 78 διὰ πολλῶν ἐλιγμῶν διδάσκων, ὅτι οἱ Τσάκωνες εἶνε μιγάδες ἐξ Ἑλλήνων καὶ Σλαύων. Ἐκ τῆς γλώσσης, ἥτις μόνη θὰ εἶχεν ἀποδεικτικὴν δύναμιν, οὐδὲ ἐν παρέχεται τούτου τεκμήριον, ὑπισχνεῖται δὲ ἡμῖν ὅτι μέλλει νὰ ἐκθέσῃ τάς περὶ τούτου ἄλλας ἀποδείξεις ἐν ἄλλῳ

χρόνῳ. Λοιπὸν περιμένωμεν, εἰ καὶ ὁμολογητέον ὅτι ἡμῖν τοὐλάχιστον φαίνεται ὁ δι' ἐπαγγελιῶν οὗτος ἀγῶν ἱκανῶς ἀστεῖος. Ἀνερμηνεύτως δὲ δὲν εὐχαριστεῖται ὁ κ. Deffner ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένῃ κατεγωγῇ ταύτῃ τῶν Τσακώνων, ἀλλ' ἐν σελ. 54 ἐπανέρχεται διδάσκων ὅτι οἱ Τσάκωνες εἶνε ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων δούλων. Ἀληθῶς ὑπερφυής τις φαίνεται ἡ τοῦ κ. Deffner πρὸς τοὺς ἀρχαίους δούλους ἀγάπη!

Καιρὸς πλέον νὰ παύσωμεν, οὐχὶ διότι δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλα ἐξελέγξιμα, ἀλλὰ διότι ταῦτα ἀρκοῦσι, νομίζομεν, ὅπως δειχθῇ ἡ γλωσσικὴ ἱκανότης τοῦ κ. Deffner ἐφ' ᾗ ἀπὸ μακροῦ κομπάζει. Ἠναγκάσθημεν δὲ νὰ γράψωμεν ταῦτα σὺχὶ τοσοῦτον ὀργισθέντες ὑπὸ τῶν ὕβρεων ἃς ἀπὸ πολλοῦ κατὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις του μικροῖς καὶ μεγάλοις ἐκσφενδονίζει ὁ κ. Deffner, διότι ἤδη συντροφία ὅλη καὶ Γερμανῶν καὶ Γάλλων (*) ἀνέλαβον τὸ ἄχαρι ἔργον τοῦ διδάξαι ἡμᾶς δι' ὕβρεων δικαίων καὶ ἀδίκων τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν δέουσαν ἐκτίμησιν τῶν προσβολῶν τούτων· ἀλλὰ τὰ μὲν χάριν αὐτοῦ τοῦ κ. Deffner, ὅπως μὴ νομίζῃ τοῦ λοιποῦ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶνε ἡ ἐλευθέρα Κέρκυρα, ἀλλὰ προσέχῃ, εἰ καὶ ἀμφιβάλλομεν, ἂν θὰ ὠφεληθῇ, ἀφοῦ δὲν ἀνέχεται ἀντιρρήσεις, τὰ δὲ χάριν τῶν παρ' ἡμῖν, οἱ ἀγνοοῦντες ὡς τὰ πολλὰ τὰ κατὰ τὸ μάθημα τοῦτο ἢ δὲν δύνανται νὰ θαυμάσωσιν ἱκανῶς τὰ ἀριστουργήματα τοῦ κ. Deffner ἢ ἀδυνατοῦντες νὰ ἐξελέγξωσιν αὐτὰ δεόντως ἐπιτρέπουσι τὴν ἀπανταχοῦ διάδοσιν οὕτως ἐσφαλμένων περὶ τῆς γλώσσης ἡμῶν γνωμῶν.

Ἐν Βερολίνῳ τῇ 15 Ἰουλίου 1881.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ.

(*) Σπουδαία τις διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ἀνδρῶν καὶ τοῦ κ. Deffner δφίσταται πάντοτε, ὅτι δηλ. ὁ κ. Deffner εἶνε ὑπέλληλος τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑ ΡΩΜΑΙΟΙΣ ΥΠΟΚΡΙΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΔΡΑΜΑΤΩΝ.

1) *Περὶ ὑποκριτῶν ἐν γένει.*

Τὰ ἐγχώρια αὐτοσχέδια κωμικὰ δράματα, οἷα νομίζομεν ὅτι ἦσαν τὰ ἐξ ἀρχῆς γνωστὰ τοῖς Ῥωμαίοις, οἱ Φεσκεννῖνοι δηλαδὴ στίχοι, αἱ σάτυραι καὶ τὰ Ἀτελλάνα δράματα [1]), ὑπεκρίνοντο Ῥωμαῖοι ἄνδρες. Τὰ ἑλληνικὰ ὅμως δράματα ἀπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου, πρώτου εἰσαγαγόντος εἰς Ῥώμην τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν τὸ 240 π. Χ., καὶ ἐφεξῆς ὑπεκρίνοντο Ἕλληνες καὶ ἄλλοι [2])· κατ' ἀρχὰς μὲν μόνον Ἕλληνες ἐκ τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, οἵτινες καὶ ἐγνώρισαν τοῖς Ῥωμαίοις τὸ ἑλληνικὸν δράμα, καὶ ἔχοντες ἐμπειρίαν ἐν τῷ ὑποκρίνεσθαι καὶ εὐκόλως διδασκόμενοι παρ' ἄλλων, οὐδέποτε ὅμως Ῥωμαῖοι ἐνεφανίζοντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ὑποκρινόμενοι ἑλλ. δράματα· διότι κατὰ τὸν ἱστορικὸν Λίβιον [3]) οἱ τούτων ὑποκριταὶ ἦσαν ἄτιμοι διὰ τὸν φαῦλον ἴσως βίον καὶ τὴν καταγωγὴν αὐτῶν, ἐν ᾧ οἱ τῶν ἐγχωρίων δραμάτων ὑποκριταὶ ἦσαν πολῖται Ῥωμαῖοι ἔντιμοι, καὶ μόνον αὐτοὶ ὑπεκρίνοντο ταῦτα, μὴ συγχωροῦντες τοῖς τῶν ἑλληνικῶν δραμάτων ὑποκριταῖς νὰ ἐμφανίζωνται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐν ἐκείνοις, ἵνα μὴ μολύνωσιν αὐτὰ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἱστορικοῦ Λιβίου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐπιτήδευμα τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ξένων ὑποκριτῶν ἦτο παρὰ Ῥωμαίοις εὐτελὲς καὶ ἄτιμον, ἂν ποτε ῥωμαῖος πολίτης ἀνήρχετο ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ὑπεκρίνετο ἑλληνικῆς ἢ καὶ ῥωμαϊκῆς ὑποθέσεως δράματα,

---

1) Ἐλ. περὶ τούτων πάντων ὅσα εἴπομεν ἐν Ἀθηναίῳ τόμ. ε' ἀπὸ σελ. 51 κ. ἑ.

2) Cic. ad Att. 4, 16. Senec. Ep. 80, 7. Tac. Ann. 14, 20—1. Nec qvemqvam Romae honesto loco ortum ad theatrales artes degeneravisse, ducentis jam annis a L. Mummii triumpho.

3) Liv. ἐν βιβλ. 7, 2. Cic. de Rep. 4, 10. Corn. Nep. proœm. 5.

ἀπέβαλλε διὰ τούτου τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, γενόμενος καὶ αὐτὸς ἄτιμος.

Ἐφεξῆς ὅμως, ὅτε ἡ πρὸς τὰ θέατρα ῥοπὴ τῶν Ῥωμαίων ηὔξησε πολύ, ἠλαττώθη ἡ τῶν ὑποκριτῶν περιφρόνησις αὕτη· διὸ οὔτε ὁ Κικέρων ᾐδεῖτο νὰ ἔχῃ φίλον τὸν Ῥώσκιον, ὃν καὶ ὑπερησπίσθη διὰ λόγου κατηγορούμενον, οὔτε ὁ Σύλλας νὰ συζῇ μ' ὑποκριτὰς [1]), οἷος ὁ Ῥώσκιος, εἰς ὃν ἐδωρήσατο τῷ 82 π. Χ. τὸν ἱππότικὸν δακτύλιον, δι' οὗ ἀνεβίβασεν αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱππέων [2]). Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν τοῦ λαοῦ δόξαν ἄτιμος (infamis) ἦτο πᾶς ὁ χάριν κέρδους ἐμφανιζόμενος ἐπὶ σκηνῆς εἴτε ἐν δημοσίῳ εἴτε ἐν ἰδιωτικῷ τόπῳ καὶ εἰς θέαν τοῦ κοινοῦ ἐκτιθέμενος, καθ' ἃ ὁ Ἀντίστιος Λαβέων λέγει διὰ Κικέρωνος [3]), ὁ Ῥώσκιος, μὴ θέλων νὰ λαμβάνῃ ἀμοιβὴν διὰ τὴν τέχνην του, χαριζόμενος δὲ οὕτω τῷ κοινῷ, ἀπήλλαξεν ἑαυτὸν τῆς τοῦ ἐπιδεύματός του ἀτιμίας (infamia), διότι κατὰ τοὺς ὕστερον νομοθετεῖς [3]) ἄτιμοι ἦσαν οἱ ἕνεκα κέρδους ἀναβαίνοντες ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἄλλως ἄτιμοι ἐν γένει ἦσαν πάντες οἱ ὑποκριταί· ἐντεῦθεν λέγει ὁ Κικέρων [4]) τῷ 81 π. Χ., ὅτι ὅσον εἶναί τις ἄξιος τῆς σκηνῆς διὰ τὴν τέχνην του, τοσοῦτον εἶναι τῆς βουλῆς διὰ τὴν ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἀποχήν του. Ἐξόχους ὅμως ὑποκριτὰς ἀπήλλασσε τῆς ἀτιμίας ταύτης ἡ εὔνοια τῶν ἰσχυρῶν, ὡς ἡ τοῦ Σύλλα [5]) τὸν Ῥώσκιον διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ ἱππότικοῦ χρυσοῦ δακτυλίου, ἡ τοῦ Καίσαρος [6]) διὰ τῆς εἰς τὸν Λαβέ-

---

1) Cor. Nep. procem. 5.

2) Cic. de Rep. 4, 10 παρ' Αὐγουστίνῳ C. D. 2, 13 καὶ Val. Max. 8, 7, 7. Πλούτ. Συλ. 2 καὶ 36.

3) Digest. 3, 2, 2.

4) Ἐν τῷ pro Quintio λόγῳ 25, Qvi ita dignissimus est scena propter artificium, ut dignissimus sit curia propter abstinentiam.

5) Πλουτ. ἐν Συλλ. 2 καὶ 36.

6) Svet. Cæs. 39 καὶ Macrob. 5 et 2. 7.

ριον, καὶ ἡ τοῦ Βάλβου [1]) διὰ τῆς εἰς τὸν Ἐρέννιον Γάλλον, ὃν ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἀνεβίβασεν ἐν Γαδείροις τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ τῶν ἑορτῶν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱππέων, καὶ ἄλλοι ἄλλους [2]).

Τὸ κῦρος τοῦ γενικοῦ φρονήματος ἐπιμαρτυρεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι τοῖς ἄρχουσιν ἐσυγχωρεῖτο νὰ τιμωρῶσι τοὺς ὑποκριτὰς ἀτακταίνοντας ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ· ἀπὸ Αὐγούστου ὅμως ἐν τοῖς ἀγῶσι μόνον καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς [3]).

Ὁ αὐτὸς Λίβιος λέγει ὅτι ὁ Ἀνδρόνικος ἦτο τῶν ἰδίων δραμάτων ὑποκριτής, ὅπως καὶ ἄλλοι τῶν ὕστερον δραματικῶν, καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς ᾖδε καὶ τὰ μελικὰ τῶν δραμάτων του μέρη πρὸς τὸν αὐλόν· ἀλλὰ, διότι ἐκ τῆς συχνῆς χρήσεως ἐτραχύνθη ἡ φωνή του, ἐδόθη αὐτῷ παῖς, ὅστις ᾖδεν, αὐτοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου ἐκτελοῦντος τὰς ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ᾄσματος ἀπαιτουμένας χειρονομίας· ὥστε ἀπὸ τοῦδε τρία πρόσωπα εἶχον μέρος εἰς τὸ αὐτὸ ᾆσμα, ὁ ἀοιδός, ὁ ὑποκριτὴς ἢ μῖμος καὶ ὁ μουσικὸς (cantor, actor, tibicin) [4]). Ἦτο λοιπὸν ὁ Ἀνδρόνικος τῶν ἰδίων δραμάτων ὑποκριτής. Περὶ ἄλλων ὑποκριτῶν, οἵτινες εἶχον μέρος εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν δραμάτων τούτων, οὐδὲν λέγει ὁ Λίβιος, πιθανὸν ὅμως εἶναι ὅτι ὁ Ἀνδρόνικος ἦτο πρωταγωνιστὴς

---

1) Cic. ad fam. 10, 32, 2.

2) Βλ. Friedlaender ἐν ὁ' τόμῳ τῆς β. ἀρχ. Becker σ. 535.

3) Svet. Oct. 45. Coertionem in histriones magistralibus in omni tempore et loco lege vetere permissum, ademit praeterquam ludis et scena.

4) Liv. 7, 2, 8. Ὁ Ribbeck (ἐν β. Τραγῳδ. σ. 24) ὅμως νομίζει ὅτι τοιοῦτος νεωτερισμὸς δὲν ἐγένετο χάριν τοῦ Ἀνδρονίκου, ἀλλ' ὅτι ἡ ὑπὸ δύο προσώπων, ᾀδοντος καὶ χειρονομοῦντος, ἐκτέλεσις τοῦ αὐτοῦ ᾄσματος εἶναι ἀρχαιοτάτη, τηρουμένη καὶ ὕστερον ὡς θρησκευτικὸν ἔθος ἐν ταῖς ἑορταῖς. Ἀλλὰ κατ' ἐμὲ τὸ ἔθος τοῦτο ἔχει τὴν ἀρχήν του ἀπὸ τῶν ἐκ Τυρρηνίας κληθέντων ὑποκριτῶν, οἵτινες μόνον χοροὺς ἐχόρευσαν πρὸς τὸν αὐλόν, εἰς οὓς χοροὺς προσέθηκαν ὕστερον οἱ Ῥωμαῖοι ποίησιν, τοὺς Φεσκεννίνους στίχους, ὅτε ἄλλος ἐχόρευε χειρονομῶν καὶ ἄλλος ᾖδε πρὸς τὸν αὐλόν.

τῶν ἰδίων δραμάτων, συμπραττόντων αὐτῷ καὶ ἄλλων ὑποκριτῶν, καὶ ὅτι ταχέως ἀνεφάνησαν ἐν Ῥώμῃ καὶ ἄλλοι μετερχόμενοι ἔργον ὑποκριτοῦ· διότι μανθάνομεν ὅτι εἰς τοὺς τότε ποιητὰς, (collegium poëtarum), οὓς scribas ἐκάλουν, καὶ εἰς τοὺς ὑποκριτὰς (histriones, ludiones καὶ actores) παρεχωρήθη ὑπὸ τῆς πόλεως ὁ ἐπὶ τοῦ Αὐεντίνου λόφου ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ὅπως ἐν αὐτῷ συνέρχωνται καὶ ἔχωσι τὴν θεὰν ταύτην ἔφορον καὶ προστάτην τοῦ ἔργου τῶν [1]). Οὕτω λοιπὸν ἀνεγνωρίσθησαν παρὰ τῆς πόλεως οἱ ποιηταὶ καὶ ὑποκριταὶ, ὡς ἀποτελοῦντες ἰδίας συντεχνίας.

2) *Περὶ θεατρικῶν θιάσων ἐν Ῥώμῃ.*

Ὅπως ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀνάπτύξει τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου πολλοὶ ὑποκριταὶ (Διονυσιακοὶ θίασοι ἢ τεχνῖται), ἀποτελοῦντες ἑταιρίας καὶ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν περιερχόμενοι ἐδίδασκον δράματα, οὕτως ἀνεφάνησαν καὶ ἐν Ῥώμῃ τοιοῦτοι τεχνῖται, ὡς βλέπομεν ἐν τοῖς προλόγοις καὶ ταῖς διδασκαλίαις τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου, οἵτινες ὑπὸ ἕνα ἀρχηγὸν (ducem καὶ dominum) ἀπετέλουν ἴδιον θεατρικὸν θίασον (gregem), ὅστις ἐν Ῥώμῃ καὶ ἀλλαχοῦ ἐδίδασκε δράματα.

Ὁ ἑτοιμάσας πρὸς διδασκαλίαν δρᾶμα ποιητὴς ἀπετείνετο πρός τινα ἀρχηγὸν τῶν τοιούτων θιάσων καὶ ἐπώλει αὐτῷ τὸ διδαχθησόμενον δρᾶμα [2]). Ἄλλοτε δὲ καὶ ὁ ἔχων τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἑορτῆς (curator ludorum) ἄρχων, τοιοῦτος δ' ἦτο, καθ' ἃ ἀνωτέρω εἴπομεν [3]), ἐν μὲν ταῖς ludis Romanis καὶ τοῖς τῆς μεγάλης Μητρὸς οἱ μεγάλοι ἀγορονόμοι, ἐν

---

1) Festus σελ. 333 M. ἐν λέξει scriba.

2) Terent. Heaut. timor. prol. 43. si quae laboriosa est (fabula) ad me curritur, ἤτοι εἰς τὸν ὧδε λαλοῦντα ὑποκριτὴν Ambivium ἀπετείνετο ὁ ποιητής.

3) Βλ. Ἀθην. τόμ. 6, σελ. 443 κ. ε. καὶ τόμ. 9 σελ. 250 κ. ἐν

ταῖς τοῦ δήμου (plebis) οἱ μικροὶ ἀγορανόμοι, ἐν ταῖς τοῦ Ἀπόλλωνος ὁ Praetor, καὶ ἐν ἄλλαις οἱ προκάλοῦντες αὐτάς, ἀπετείνετο εἰς ἕνα, ὅστις ἦτο συνήθως ὁ πρωταγωνιστὴς τῶν ἀρχηγῶν τῶν τοιούτων θιάσων [1]), καὶ δι' αὐτοῦ ἀνεύρισκε τὸν ποιητὴν, ὅστις συνέτασσε τὸ ἐν τῇ ἑορτῇ διδαχθησόμενον δρᾶμα. Οὗτος ὥριζε καὶ τὴν τιμὴν, ἣν ἔδει νὰ δώσῃ εἰς τὸν ποιητὴν ὁ ἄρχων ἐπὶ εὐθύνῃ [2]) τοῦ πρωταγωνιστοῦ (ducis gregis), ὃς διὰ τοῦτο, ἂν μὲν ἀπετύγχανε τὸ δρᾶμα ἐπέστρεφε τὰ χρήματα μετὰ τὴν διδασκαλίαν εἰς τὸν ἄρχοντα, ἂν δὲ ἐπετύγχανεν, ἦτο κύριος τοῦ δράματος, ἀδιαφοροῦντος τοῦ ποιητοῦ περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ [3]), καὶ ἠδύνατο νὰ διδάσκῃ αὐτὸ ὅπου καὶ ὅταν ἤθελεν, εἴτε τηρῶν ἀμετάβλητον εἴτε διασκευάζων αὐτὸ, ὅτε ἐλέγετο τοῦτο nova fabula [4]). Ὁ οὕτως εὑρὼν τὸ πρὸς διδασκαλίαν δρᾶμα ἀρχηγὸς ὑποκριτῶν ἀνεύρισκεν εἶτα, ἂν δὲν εἶχεν ἰδίους, τοὺς πρὸς διδασκαλίαν ἀναγκαίους ὑποκριτὰς ἐκ τῶν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς, διένεμεν εἰς αὐτοὺς τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα κατὰ τὴν φυσικὴν ἑκάστου ἱκανότητα, καὶ ἢ ὁ ποιητὴς ἢ αὐτὸς ἐγύμναζεν αὐτοὺς προηγουμένως καὶ παρεσκεύαζε πάντα τὰ πρὸς διδασκαλίαν τοῦ δράματος ἐν τῷ θεάτρῳ [5]).

Ἐπὶ τῶν Κικέρωνος χρόνων, ὅτε, μὴ ὑπαρχόντων νέων δραμάτων ἐλλείψει ποιητῶν, ἐδιδάσκοντο παλαιὰ δράματα, ὁ τῆς ἑορτῆς ἐπιμελούμενος ἀπετείνετο εἰς ἀρχηγόν τινα ὑποκριτῶν καὶ ἀνέθετεν εἰς τοῦτον τὴν ἐκλογὴν τοῦ διδαχθησομένου δράματος· οὗτος δὲ ἐξέλεγεν οὐχὶ τὸ ἄρι-

1) Terent. Heaut. Tim. prol. 11. Πλούταρ. ἐν Βρούτῳ 21 καὶ Juvenal. 6, 379.

2) Donat. εἰς Hecyr. prol. 49. Ritschl Parerg. 328.

3) Ὁρατ. Ἐπιστ. 2, 1, 175· βλ. ἐν τόμ. 6 τοῦ Ἀθηναίου ἀπὸ σελ. 170 περὶ ποιητικῶν ἀγώνων παρὰ Ῥωμαίοις, καὶ Ritschl σ. 331.

4) Ritschl ἐν Parer. 327 κ. ἑ.

5) Terent. Heaut. Tim. prol. ἐν ἀρχῇ.

στον τῶν τότε δραμάτων, ἀλλ' ὁ ἐνόμιζε καταλληλον πρὸς τοὺς ὑποκριτάς του [1]).

Ὁ Πομπήϊος ὅμως ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτοῦ ἀνέθηκε τὴν ἐκλογὴν τῶν διδαχθησομένων δραμάτων ἐν τῷ ἰδίῳ θεάτρῳ εἰς δόκιμον κριτικὸν, τὸν Σπούριον Μαίκιον Τάρπαν [2]· τοῦτο δὲ φαίνεται ὅτι κατέστη κανὼν ὕστερον [3]).

3) *Εἴδη ὑποκριτῶν.*

Τῶν ὑποκριτῶν διεκρίνοντο οἱ ἔχοντες ἰσχυρὰν φωνὴν καὶ οἱ δυνάμενοι νὰ ἐκτελῶσιν ἐπιδεξίως χειρονομίας (gestus). Τούτων ἄλλοι μὲν ὑπεκρίνοντο μέρη τοῦ δράματος, ἃ εἶχον μακροὺς καὶ σφοδροὺς ἕνεκα πάθους λόγους, ἄλλοι δὲ ᾖδον καὶ ἐξεφώνουν τὰ μέρη ἃ εἶχον πολλὰ ᾄσματα (cantica). Πλὴν τούτων εἶχον αἱ κωμῳδίαι καὶ τραγῳδίαι μέρη, ἃ ἐξεφωνοῦντο ταχέως ἢ τροχάδην (motoriae partes) καὶ ἃ βραδέως καὶ ἠρέμα (statariae), καὶ ἃ μετεῖχον ἀμφοτέρων (mixtae) τῶν ἰδιωμάτων τούτων [4]). Ἐντεῦθεν καὶ οἱ ὑποκριταὶ διαστέλλονται εἰς statarios, motorios καὶ mixtos, ὡς καὶ οἱ ῥήτορες ἔτι.

Ἐκ τῆς φύσεως λοιπὸν ταύτης τῶν δραμάτων ἀπῃτοῦντο διάφοροι ὑποκριταὶ ἔχοντες τὰς ῥηθείσας ἰδιότητας πρὸς τὸ ἁρμοδίως ὑποκρίνεσθαι τὰ τοῦ δράματος μέρη. Ἐν γένει δὲ παρὰ Ῥωμαίοις χρήσιμοι ἦσαν πλείονες ὑπο-

---

1) Cic. de off. 1, 31, 114. Scenici non optimas, sed sibi accomodatissimas fabulas eligunt.

2) Cic. ad fam. 7, 1, 1. Nobis autem erant ea perpetienda, qvae Sp. Mæcius probavisset.

3) Com. Cruq. εἰς Ὁρατίου σατ. 1, 10, 38. Βλ. καὶ Ribbeck σ. 656.

4) Cic. Brut. 30, 116 καὶ 68, 239 καὶ Qvintil. 11, 3, 178. Terent. Heaut. prol. 35. Donat. εἰς Adelp. prol. 24. Ὁ Ladewig (ἐν Pauly Encycl. ἐν λέξ. statariae καὶ Teuffel ἐν ῥωμ. γραμματολ. § 16, 2) λέγει ὅτι πᾶσαι σχεδὸν αἱ τοῦ Τερεντίου κωμῳδίαι ἐνήκουσιν εἰς τὰς mixtas, αἱ δὲ πλεῖσται τοῦ Πλαύτου εἰς τὰς motorias.

κριταὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν δραμάτων ἢ παρ' Ἕλλησι, διότι πρὸς διδασκαλίαν ἑλληνικῶν δραμάτων ἤρκουν τρεῖς μόνον ὑποκριταί· ἂν δὲ ἀνέβαινε καὶ τέταρτον πρόσωπον ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τοῦτο οὐδόλως ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰς συνδιαλέξεις, ἀλλ' ἔμενε σιωπῶν, διὸ καὶ ἄφωνον ἢ κωφὸν πρόσωπον ἐλέγετο. Εἰς διδασκαλίαν ὅμως τῶν ῥωμαϊκῶν δραμάτων χρήσιμοι ἦσαν πλείονες, οἱ μὲν συνδιαλογόμενοι, οἱ δὲ ἐκτελοῦντες ἄλλα τινὰ ἔργα διὰ τῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς παρουσίας των, δι' ὃ καὶ operarii καλοῦνται[1]) ἢ ὑπάρχουσιν ἁπλῶς πρὸς ἐπίδειξιν τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἐλευθεριότητος τῆς ἀρχῆς[2]).

Μὲ τὴν πρόοδον δὲ τοῦ χρόνου καὶ τῆς εἰς τοὺς δραματικοὺς ἀγῶνας ἐφέσεως τῶν Ῥωμαίων ἀνεδείχθησαν βεβαίως πολλοὶ ἐξ ἐπαγγέλματος ὑποκριταὶ καὶ ἐν Ῥώμῃ ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι, ζῶντες ἀπὸ τοῦ ἔργου τούτου. Πάντες δὲ οὗτοι ἦσαν δοῦλοι ἢ ξένοι[3]), ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ Ἕλληνες, παροικοῦντες ἐν Ῥώμῃ. Οἱ ἐμπειρότεροι δὲ καὶ νοημονέστεροι τούτων συνεκρότουν ἰδίους θιάσους, παραλαμβάνοντες εἰς διδασκαλίαν οὓς νέους ἔβλεπον ἔχοντας φύσιν πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο[4]). Ἐνίοτε δὲ καὶ δεσπόται δούλων παρεῖχαν εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τοιούτων θιάσων τοὺς ἰδίους δούλους, ἂν ἔβλεπον ὅτι ἠδύναντο οὗτοι νὰ εὐδοκιμήσωσιν

---

1) Diom. σ. 491, 2. K. In graeco dramate fere tres personae solae agunt... qvarta semper muta. At Latini scriptores complures personas in fabulas introduxerunt, ut spaciosiores freqventia facerent.

2) Τῶν Πλαύτου κωμῳδιῶν δύο διδάσκονται (Cistellaria καὶ Stichus) ὑπὸ τριῶν μόνον ὑποκριτῶν, ὀκτὼ ὑπὸ τεσσάρων, καὶ δέκα ὑπὸ πέντε τοὐλάχιστον. Τῶν τοῦ Τερεντίου δύο ἀπαιτοῦσι 4, δύο ἄλλαι 5 καὶ δύο 6 ἐξάπαντος ὑποκριτάς. Πρβ. Teuffel ἐν τῇ ῥωμ. γραμματολ. § 16. 3.

3) Cic. ad Att. 4, 16. Sen. Ep. 80, 7. Tac. ann. 14, 20 καὶ 21. Nec qvemqvam Romae honesto loco ortum ad theatrales artes degeneravisse ducentis jam annis a. L. Mummii triumpho.

4) Cic. pro. Rosc. Com. 10 καὶ 11.

εἰς τὴν ὑπόκρισιν, καὶ μετὰ τὴν διδασκαλίαν των ἐξεμίσθουν αὐτοὺς διὰ τὰς ἑκάστοτε παραστάσεις τῶν δραμάτων πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς διονυσιακῶν θιάσων, ἢ καὶ ἐμερίζοντο τὸ ἐκ τῆς ἐργασίας τοιούτων ὑποκριτῶν κέρδος μὲ τοὺς διδάξαντας αὐτοὺς ἀρχηγούς, ὡς Φάννιος Χαιρέας μὲ τὸν Ῥώσκιον, τὸν διδάξαντα Πανοῦργον τὸν δοῦλον ἐκείνου[1]).

4) *Χρηματικὴ ἀμοιβὴ ὑποκριτῶν καὶ βραβεῖα.*

Ἡ τῶν ὑποκριτῶν χρηματικὴ ἀμοιβὴ κατεβάλλετο ὑπὸ τοῦ ἔχοντος τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἑορτῆς ἄρχοντος[2]), ὅστις ἀνελάμβανε καὶ πάντα τὰ ἔξοδα πρὸς ἔγερσιν θεάτρου, ὅτε δὲν ὑπῆρχε λίθινον, πρὸς διδασκαλίαν τῶν ὑποκριτῶν, ἐνδυμασίαν αὐτῶν καὶ λοιπά. Παρεῖχε μὲν ἡ πόλις ἐν ἀρχῇ, ὡς ἀλλαχοῦ εἴπομεν, 500 μνᾶς[3]) ἐκ τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, ἀλλὰ τὸ ποσὸν τοῦτο[4]), ὅσον μέγα καὶ ἂν ἦτο διὰ τὴν τότε λιτότητα τοῦ βίου τῶν Ῥωμαίων, οὐδέποτε ἐπήρκει εἰς τὰς πολλὰς τῶν ἑορτῶν δαπάνας, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον εἰς τοὺς χρόνους τῆς ὕστερον πολυτελείας καὶ τοῦ πλούτου τῶν Ῥωμαίων. Νῦν ὁ ἄρχων ἐχορήγει πᾶσαν τὴν εἰς τὴν ἑορτὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην, οὐχὶ ἐκ φιλοτιμίας, ὡς οἱ ἐν Ἀθήναις ἀναδεχόμενοι τὰς λειτουργίας, ἀλλ' ἐκ φιλοδόξων καὶ ἰδιοτελῶν σκοπῶν, ὅπως εὐχαριστήσωσι τὸ πλῆθος καὶ λάβωσι τὰς ψήφους αὐτοῦ εἰς τὰς προσεχεῖς ἀρχαιρεσίας, μεθ' ἃς οἱ ἐπιτυχόντες ἐπέμποντο διοικηταὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἐγύμνουν αὐτάς.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὁ ἑκάστοτε ἄρχων συνεφώνει μὲ τὸν

---

1) Ribbeck σ. 657.

2) Βλ. ἃ περὶ τούτων εἴπομεν ἐν Ἀθηναίου τόμῳ 6 σελ. 464 κ. ἑ.

3) Διονυσ. 7, 71 καὶ τὰ ἐν Ἀθηναίου τόμῳ 6 ἀπὸ σελ. 464.

4) Ἐπειδὴ τοῦτο ἐλαμβάνετο ἐκ τῆς προσόδου τῶν δασῶν (lucus), ἐκαλεῖτο lucar κατὰ Πλούταρχον (ἐν Ῥωμ. κεφ. 88), ἣν λέξιν ἐξηγεῖ θεατρικὸν ὁ γλωσσογράφος Φιλόξενος.

ἀρχηγὸν τῶν ὑποκριτῶν περὶ τοῦ δοθησομένου αὐτοῖς μισθοῦ· οὗτος δὲ διένεμε τὸ χρηματικὸν ποσὸν εἰς τοὺς αὐτοῦ gregales, τοὺς ἀποτελοῦντας τὸν θίασόν του[1]) καθ' ἃς εἶχε πρὸς τούτους συμφωνίας. Ὁ μισθὸς οὗτος ἐν ἀρχῇ ἦτο βεβαίως μικρὸς, ἀλλ' ὕστερον κατέστη μέγας, διδόμενος εἰς τοὺς τελειοτέρους τῶν ὑποκριτῶν. Ὁ Κικέρων [2]) ὑπολογίζει τὴν πρόσοδον Πανούργου τινὸς, μετρίου ὑποκριτοῦ, ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Ῥώσκιον εἰς 100,000 σεστερτίους, ἤτοι εἰς 25,000 δραχμάς. Ὁ Ῥώσκιος ὅμως ἐλάμβανε διὰ πᾶσαν παράστασιν 1000 δηνάρια, καθ' ὅλον δὲ τὸ ἔτος εἰσέπραττε 500,000 σεστερτίους[3]), ἤτοι 125,000 δραχμάς. Καθ' ἃ δὲ ὁ Κικέρων[4]) λέγει, ὁ Ῥώσκιος ἠδύνατο ἐν διαστήματι δέκα ἐτῶν νὰ εἰσπράξῃ διὰ τῆς τέχνης του 6,000,000 σεστερτίους, ἤτοι 600,000 κατ' ἔτος, ἢ 150,000 δραχ., ὅτε ἡ φήμη του ἦτο μεγίστη, ἀλλ' αὐτὸς ἀπὸ τοῦ 87 π. Χ. ἔπαυσε νὰ λαμβάνῃ ἀμοιβὴν, παρέχων δωρεὰν τῷ κοινῷ τὴν ὑπηρεσίαν του[4]). Τούτου δ' ἕνεκα ἀπηλλάγη τῆς ἀτιμίας, εἰς ἣν ὑπήγοντο οἱ ὑποκριταὶ, καθ' ἃ ἀνωτέρω εἴπομεν, διότι κατὰ τὴν νομολογίαν τῶν ὕστερον νομομαθῶν ἄτιμοι ἦσαν οἱ κέρδους χάριν καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν σκηνὴν[5]), ἐν ᾧ πρότερον κατὰ τὸν αὐστηρὸν ὁρισμὸν τοῦ Ἀντιστίου Λαβέωνος, συγχρόνου τοῦ Κικέρωνος, ἄτιμος (infamis) ἦτο πᾶς ὁ καταβαίνων ἐπὶ τὴν σκηνὴν καὶ ὑποβάλλων ἑαυτὸν εἰς τὰ ὄμματα εἴτε ἐν δημοσίῳ τόπῳ εἴτε ἐν ἰδιωτικῷ[6]). Ὁ

---

1) Macr. Sat. 3, 14, 13 λέγει ὅτι ὁ δικτάτωρ Σύλλας παρέσχε τῷ Ῥωσκίῳ ἐκ τοῦ δημοσίου ut mercedem diurnam mille denarios sine gregalibus· καὶ ὅτι ὁ Αἴσωπος ex pari arte (ἐκ τῆς ὑποκρίσεώς του) ducenties sestertium reliqvit filio = 20,000,000 sest. = 5,000,000 δραχμάς. πρβλ. Cic. pro. Rosc. Com. 8. 23.

2) Pro Rosc. Com. 10, 28. 3) Plin. 7, 39, 128.

4) Cic. pro Ros. l. c. 8, 23.

5) Digest. 3, 2, 2. Infames erant qvi qvaestus causa in certamina descendunt.

6) Corn. Nep. prooe. 5. Cic. Rep. (4. 10) παρ' Aug. de. C. D. 2,

Ῥώσκιος ὅμως πρὸς δήλωσιν τῆς ἀπὸ τῆς ἀτιμίας ταύτης ἀφέσεως ἔφερε τὸν ἱππότικὸν δακτύλιον, ὃν ἐδωρήσατο αὐτῷ ὁ Σύλλας τῷ 82 π. Χ. καὶ ἀνεβίβασεν εἰς τὴν τῶν ἱππέων τάξιν[1]).

Τὰ ἐκ τῆς ἀσκήσεως τῆς ὑποκριτικῆς τέχνης κέρδη ἕλλου ἐπισήμου ὑποκριτοῦ, Αἰσώπου τοῦ τραγικοῦ, συγχρόνου τοῦ Ῥωσκίου, λέγονται ὅτι ἦσαν πολὺ μεγαλείτερα· διότι οὗτος λέγεται ὅτι ἀποθανὼν ἄφησε τῷ υἱῷ του 20,000,000 sest. ἤτοι 5,000,000 δραχμῶν, εἰ καὶ ζῶν ἐδαπάνα πλεῖστα[2]).

Πλὴν τῆς χρηματικῆς ἀμοιβῆς ἐδίδοντο εἰς τοὺς εὐδοκιμοῦντας ὑποκριτὰς καὶ ἆθλα ἢ βραβεῖα, ἃ ἦσαν διάφορα κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ὑποκριτῶν καὶ τὴν ἐλευθεριότητα καὶ ἀρέσκειαν τοῦ ἀγωνοθέτου, ἤτοι τοῦ ἔχοντος τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἑορτῆς ἄρχοντος, διότι οὗτος ὥριζε ταῦτα κατὰ θέλησιν, ἔδιδε δὲ τοῖς εὐδοκιμοῦσι κατὰ τὴν δηλουμένην τῶν θεατῶν εὐαρέσκειαν· διότι ἀγωνοδικῶν μνεία οὐδεμία γίνεται ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς θεάτροις. Αὐτοὶ οἱ θεαταὶ, καθ' ἣν εἶχον συμπάθειαν ἢ ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὑποκριτὰς, προεδήλουν διὰ διαφόρων σημείων τίς ὁ εὐδοκιμῶν. Τούτου ἕνεκα ἀπὸ τῶν Πλαύτου ἀκόμη χρόνων διεστέλλοντο οἱ θεαταὶ εἰς φίλους καὶ ἐχθροὺς τῶν ὑποκριτῶν, μεταχειριζόμενοι θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα μέσα ὑπὲρ ἢ κατὰ τῶν φίλων καὶ ἐχθρῶν αὐτοῖς ὑποκριτῶν, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ὑποκριταὶ παρεσκεύαζον διὰ διαφόρων μέσων τὴν εὐμένειαν τοῦ κοινοῦ πρὸ τῆς διδασκα-

---

13; «Cum autem ludicram scenamqve totam in probro ducerent, genus id hominum non modo honore civium reliqvorum carere, sed etiam tribu moveri notatione consularia voluerunt».

1) Val. Max. 8, 7, 7. Πλουτ. Σύλ. 36.

2) Macrob 3, 14, 14. Καὶ οἱ τῶν ὀνομαστῶν ἐν Ἑλλάδι ὑποκριτῶν μισθοὶ δὲν ἦσαν μικροί. Πῶλος ὁ ὑποκριτὴς ἐπὶ Δημοσθένους ἔλαβε τάλαντον ἐπὶ δύο ἡμέρας ἀγωνισάμενος κατὰ Πλούτ. ἐν βίοις 10 ῥητορ. Δημοσθένους σελ. 165 τῆς Tauchn. ἐκδ.

λίας τοῦ δράματος καὶ κατ' αὐτήν. Πρὸς τοῦτο μετεχειρίζοντο, ὡς ἐν ταῖς ἀρχαιρεσίαις, τοὺς divisores, ἵνα διανέμωσι χρήματα πρὸς τοὺς εὔνους αὐτοῖς (favitores), οἵτινες ἀπὸ τῆς θέσεώς των ἔδιδον τὸ σημεῖον τῆς εὐαρεσκείας ὑπὲρ τοῦ φίλου καὶ τῆς ἀποδοκιμασίας κατὰ τῶν ἀντιζήλων αὐτοῦ, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ Ἀμφιτρύωνος [1]) τοῦ Πλαύτου, ποιηθέντος κατὰ τὸν 6' ἢ ά π. Χ. αἰῶνα, ἂν ἄλλως τὸ μέρος τοῦτο τοῦ προλόγου δὲν ἐποιήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πλαύτου, ἔνθα ὁ ποιητὴς ἐπικαλεῖται τὴν παρέμβασιν τῆς ἀρχῆς πρὸς περιστολὴν τῶν πικρεκτροπῶν τούτων τῶν θεατῶν. Τὸ κακὸν ὅμως τοῦτο ἐπετείνετο μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου καὶ προεκάλει οὐχὶ σπανίως στάσεις ἐν τοῖς θεάτροις [2]).

Ὁ ἀληθῶς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ δράματος εὐδοκιμήσας πρωταγωνιστὴς ἢ ἀρχηγὸς τῶν ὑποκριτῶν ἐλάμβανε παρὰ τοῦ ἔχοντος τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἑορτῆς ἄρχοντος πρὸς τῇ χρηματικῇ ἀμοιβῇ καὶ κλάδον φοίνικος (palmam)[3]) ὅστις ἦτο ἢ πράγματι φοίνικος κλάδος, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, ἢ καὶ ἄλλο τι διάφορον, στέφανος (corolla) δηλονότι ἐξ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ, δι' ὧν ἐμιμοῦντο τοὺς πρότερον διδομένους τοῖς νικηταῖς κλάδους ἢ στεφάνους ἐξ ἀνθέων ποικιλοχρόων ἢ ἁπλῶν [4]). Πρῶτος κατὰ Πλίνιον [5]), δοὺς τῷ 211 π. Χ. ὡς aedilis curulis τοῖς ὑποκριταῖς ζε-

---

1) Ἀπὸ στιχ. 65 κ. ἑ.

2) Becker-Friedlaender ἔ. ἀ. 509 καὶ 536 καὶ Ribbeck ἔ. ἀ. 669.

3) Plaut. Trin. 706. Hor. Ep. 2, 1, 180.

4) Plin. H. N. 21, 3, 4 ἐκθέτει τὴν ἱστορίαν τῶν τοιούτων ἄθλων παρ' Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις.

5) Ἔ. ἀ. Crassus Dives primus argento auroqve folia imitatus ludis suis coronas dedit, accesseruntque et lemnisci, qvos adici ipsarum coronarum honos erat; puri diu fuere ei; caelare eos primus instituit P. Claudius Pulcher bratteasqve etiam philyrae dedit. Πρβ. Pauly Enc. τόμ. 4 σ. 910. λημνίσκους λέγει ὁ Ἡσύχιος ἐν λ. ὅτι οἱ Συρακούσιοι τὰς ταινίας ἐκάλουν.

φάνους ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου μιμουμένους φύλλα πλάδων, ἤτο ὁ Crassus Dives. Εἰς τούτους προστιθέασαν ἐφεξῆς καὶ πρὸς κόσμον λημνίσκοι, ἤτοι ταινίαι κρεμάμεναι ἐξ ὑφάσματος ἢ ἐξ ἐλασμάτων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, πρῶτον ἁπλαῖ εἶτα κεκοσμημέναι ποικίλως.

Ἐν ἀρχαιοτέροις ὅμως χρόνοις ἔδιδον καὶ οἱ Ῥωμαῖοι καρπούς καὶ ἄλλα τῆς φύσεως προϊόντα, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Παναθηναίοις ἔλαιον ἐκ τῶν ἱερῶν ἐλαιῶν, τῶν μοριῶν, ἐν Διονυσίοις ἀσκὸν οἴνου. Κατὰ μίμησιν τῆς ἀρχαίας ταύτης συνηθείας φαίνεται ὅτι καὶ Κάτων ὁ νεώτερος τῷ 53 π. Χ. διένειμεν ἔν τινι ἑορτῇ κατὰ Πλούταρχον [1]) τοῖς ὑποκριταῖς πλὴν κοτίνων στεφάνων οἴνου κεράμια καὶ κρέα ὕεια, καὶ σῦκα καὶ σικύους καὶ ξύλων ἀγκαλίδας, τοῖς δ' Ἕλλησιν ὑποκριταῖς τεῦτλα καὶ θρίδακας καὶ ῥαφανίδας καὶ ἀπίους.

5) *Τίνες οἱ γνωστότεροι ὑποκριταί.*

Ὀλίγων ὑποκριτῶν ὀνόματα εἶναι γνωστά. Πάντες οἱ ἀρχαιότεροι ὑποκριταί, οἵτινες ἐδίδαξαν τὰ δράματα τῶν ἀρχαιοτέρων τραγικῶν καὶ κωμικῶν τῆς Ῥώμης, εἶναι ἄγνωστοι. Περὶ τοῦ Ἀνδρονίκου μανθάνομεν παρὰ Λιβίου ὅτι ὁ αὐτὸς ἦτο καὶ ὑποκριτής, ἤτοι πρωταγωνιστὴς τῶν αὐτοῦ δραμάτων, ὡς καί τινες τῶν μετ' αὐτὸν ποιητῶν. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σκηνικῶν θιάσων ἦσαν πιθανῶς πρωταγωνισταὶ καὶ διδάσκαλοι τῶν ὑφ' ἑαυτοὺς ὑποκριτῶν.

Ἐξ ἁπάντων δὲ τῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς σκηνῆς ὑποκριτῶν

---

1) Ἐν βίῳ τούτου 46. «Φαωνίου καταστάντος ἀγορανόμου τά τ' ἄλλα τῆς ἀρχῆς ἐπεμελεῖτο (ὁ Κάτων) καὶ τὰς θέας διεῖπεν ἐν τῷ θεάτρῳ, δίδοὺς καὶ τοῖς θυμελικοῖς στεφάνους οὐ χρυσοῦς, ἀλλ' ὥσπερ ἐν Ὀλυμπίᾳ, κοτίνους· δῶρα δ' ἀντὶ τῶν πολυτελῶν, τοῖς μὲν Ἕλλησι τεῦτλα καὶ θρίδακας καὶ ῥαφανίδας καὶ ἀπίους, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις οἴνου κεράμια καὶ κρέα ὕεια καὶ σῦκα καὶ σικύους καὶ ξύλων ἀγκαλίδας· ὧν τὴν εὐτέλειαν οἱ μὲν ἐγέλων, οἱ δ' ἤβοντο, τοῦ Κάτωνος τὸ αὐστηρὸν καὶ κατεστυμμένον ὁρῶντες ἡσυχῇ μεταβάλλον εἰς διάχυσιν.»

ὀνομαστότεροι εἶναι δύο, οἱ ἀνωτέρω ῥηθέντες σύγχρονοι καὶ φίλοι τοῦ Κικέρωνος, ὁ Κόϊντος Ῥώσκιος Γάλλος, καὶ ὁ Κλώδιος Αἴσωπος.

Ὁ *Ῥώσκιος* ἦτο δοῦλος τὸ γένος, ὡς πλεῖστοι ὁμότεχνοί του, ἐκ τῆς πολίχνης Solonium παρὰ τὸ Λανούβιον [1]), ὅστις διὰ μακρᾶς ἀσκήσεως καὶ φυσικῆς ἀρετῆς κατέστη πρότυπον τῆς ὑποκριτικῆς τέχνης [2]), ὥστε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐμφαίνει ἄριστον ὑποκριτήν· διέπρεπε δὲ μᾶλλον εἰς τὴν διδασκαλίαν κωμῳδιῶν τοῦ εἴδους τῆς com. palliatae, ἤτοι τῶν ὑπόθεσιν καὶ πρόσωπα ἑλληνικὰ ἐχουσῶν, καὶ μάλιστα προσώπων, οἷον τὸ τῶν παρασίτων καὶ μαστρωπῶν [3]). Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τραγῳδίαις δὲν ἦτο ἀδέξιος· ἐθαυμάζετο πρὸ πάντων ὑποκρινόμενος τὸν Ἀγαμέμνονα ἐν τῷ Τηλέφῳ τοῦ Ἐννίου [4]). Πλὴν τῆς τέχνης καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ἀνδρὸς ἦτο ἀξιοθαύμαστον [5]). Ἐπαινεῖται πρὸ πάντων ἡ φυσικὴ τοῦ ἀνδρὸς χάρις ἐν ταῖς κινήσεσιν [6]), τὸ προσφυὲς καὶ ἁρμόζον (decere) [7], ἡ σεμνότης καὶ σωφροσύνη τοῦ λόγου αὐτοῦ, ἡ ταχεῖα καὶ ἔρρυθμος ἀπαγγελία του, ἣν ὅμως φαίνεται ὅτι ἠλάττωσεν ἡ πρόοδος τῆς ἡλικίας, διότι ὕστερον ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς ἀοιδοὺς (cantores) νὰ βραδύνωσιν [8]) ᾄδοντες πρὸς τὸν αὐλὸν, ἐν τοῖς ᾄσμασι δηλονότι. Τὴν ἐν τῷ ὑποκρίνεσθαι τελειότητα ἐκτήσατο διὰ μακρᾶς μελέτης, διότι λέγεται ὅτι οὐδεμίαν κίνησιν ἢ φάσιν ἐποίει ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἣν προηγουμένως δὲν ἐμελέτα

1) Cic. de divin. 1, 36, 79. καὶ 2, 31, 66.

2) Cic. de orat. 1, 61, 258.

3) Cic. pro Rosc. 7, 20.

4) Ὁ αὐτὸς Orat. 31, 109.

5) Ὁ ὕπατος τῷ 102 Κ. Λουτάτιος Κάτλος ἐν ἐπιγράμματι (παρὰ Cic. N. D. 1, 28, 79) παρομοιάζει αὐτὸν πρὸς τὴν auroram.

6) Cic. de orat. 2, 59, 242.

7) Quint. 11, 3, 111.

8) Cic. de orat. 1, 60, 204. de leg. 1, 4, 11.

ἐν τῷ οἴκῳ ἱκανῶς [1]). Τὴν δ' ἐν τούτοις ποικιλίαν καὶ τέχνην αὐτοῦ μαρτυρεῖ τὸ ἀνέκδοτον [2]), καθ' ὃ αὐτὸς καὶ ὁ Κικέρων ἡμιλλῶντο ὁπότερος ποικιλώτερον νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, ὁ μὲν διὰ νέων κινήσεων, ὁ δὲ διὰ ςροφῶν τοῦ λόγου [3]), δι' ὃ καλεῖται ὑπὸ Ὁρατίου [3]) doctus. Ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν τελειότητα ταύτην ἐν ταῖς σωματικαῖς κινήσεσι, λέγεται ὅτι αὐτός, ὡς καὶ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Αἴσωπος, ἐφοίτων νέοι εἰς τὰ δικαστήρια, ἵνα βλέπωσι καὶ μελετῶσι τὰς κινήσεις καὶ χειρονομίας τοῦ ῥήτορος Ὁρτησίου, ὅστις διὰ τὸ ἰδιάζον τοῦτο χάρισμά του ἐλέγετο ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων του ὑποκριτὴς ἐπὶ τοῦ ῥητορικοῦ βήματος καὶ ὑπὸ πάντων ἐθαυμάζετο [4]). Πόσην δὲ ἡ ὑποκριτικὴ καὶ ἡ ῥητορικὴ συγγένειαν ἔχουσι, διδάσκει τὸ εἰς Δημοσθένη παράγγελμα Σατύρου τοῦ ὑποκριτοῦ, ὅτι ἡ τῆς ῥητορικῆς ἰσχὺς κεῖται ἐν τῷ ὑποκρίνεσθαι [5]). Περὶ τῆς συγγενείας τούτων λέγεται ὅτι ὁ Ῥώσκιος ἔγραψεν ἰδίαν πραγματείαν [6]).

Ὁ Ῥώσκιος ἐξηκολούθει ὑποκρινόμενος μέχρι τῆς τελευτῆς, διότι ἐμφανίζεται ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῦ Λ. Ῥωσκίου Ὄθωνος τῷ 64 π. Χ., τὸ ἑπόμενον ὅμως ἔτος φαίνεται ὅτι ἐτελεύτησε, διότι ἐν τῷ ὑπὲρ Ἀρχίου τοῦ ποιητοῦ [6]) λόγῳ ἐκφράζει ὁ Κικέρων τὴν λύπην του διὰ τὸν πρὸ μικροῦ ἐπελθόντα θάνατον τούτου, ὃν πάντες διὰ τὴν τέχνην του ἤθελον κατ' αὐτὸν νὰ ἦναι ἀθάνατος.

Μαθητὴς δόκιμος τοῦ Ῥωσκίου ἦτο ὁ Ἔρως, ὅςτις ἀπέτυχε μὲν τὸ πρῶτον, ὕστερον ὅμως κατέστη ἄριςτος ὑπο-

---

1) Val. Max. 8, 7 καὶ 3.

2) Macrob. 3, 14, 12.

3) Epist. 2, 1, 80.

4) Val. Max. 8, 10, 2 καὶ Cic. Brut. 92, 95. 88. motus et gestus etiam plus artis habebat qvam erat oratori satis.

5) Πλούτ. Δημοσθ. 7. πρβ. καὶ Πλουτ. ἐν βίοις 10 ῥητ. Δημοσθένης σελ. 158 ἔκδ. Tauch. ὅτι τὸ πᾶν ἐν τῇ ῥητορικῇ ἡ ὑπόκρισις.

6) Pro Arch. poëta 8, 17.

κριτὴς κωμῳδιῶν [1]). Ἄλλος μαθητὴς αὐτοῦ ἦτο ὁ *Παγοῦργος*, δοῦλος τοῦ Φαννίου Χαιρέα, ὃν εὐδοκιμοῦντα ἐν τῇ ὑποκριτικῇ ἐφόνευσε νέον ἔτι ὄντα ὁ ἐκ Ταρκυνίων Κόϊντος Φλαύϊος [2]).

Ἐφάμιλλος τοῦ Ῥωσκίου ἐν τῇ ὑποκριτικῇ τέχνῃ ἦτο ὁ φίλος καὶ σύγχρονος αὐτοῦ *Κλώδιος Αἴσωπος*, ὁ Ἕλλην, ὅστις διεκρίνετο πρὸ πάντων εἰς τραγικῶν προσώπων ὑπόκρισιν [3]).

Λέγεται ὑπὸ Κικέρωνος [4]), ὅτι εἶχε λαμπρὰν φωνὴν καὶ ἀπαγγελίαν ἰσχυρὰν, πάθος καὶ εὐαισθησίαν σπανίαν ἐν τῷ ὑποκρίνεσθαι πάθη καὶ αἰσθήματα, ὥστε ἐνόμιζέ τις αὐτὸν οὐχὶ ὑποκριτὴν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν πάσχοντα πράγματι [5]). Οἱ Ῥωμαῖοι κριτικοὶ ἀποδίδουσιν αὐτῷ gravitatem, ὡς ὁ Ὁράτιος καὶ ὁ Κοϊντιλιανός [6]), διὰ τὴν ἐμβρίθειαν καὶ τὸ πάθος τῆς τραγικῆς ὑποκρίσεως αὐτοῦ. Φαίνεται ὅτι καὶ οὗτος, ὡς ὁ Ῥώσκιος, ἐξηκολούθει μέχρι γήρως νὰ ἐμφανίζηται ἐπὶ τῆς σκηνῆς, διότι ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῦ Πομπηίου τὸ 55 π. Χ. ὑπεκρίθη τὸν Σίνωνα, ἴσως ἐν τῷ Δουρείῳ Ἵππῳ τοῦ Ναιβίου, ἀλλ' ἕνεκα ἀσθενείας ἐκ γήρατος δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑψώσῃ ὅσον ἔδει τὴν φωνὴν, δικαιώσας οὕτω τὴν ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐντεῦθεν ἀποχώρησίν του [7])· καὶ ὅμως πρὸ δύο ἐτῶν εἶχε διεγείρει τὸν θαυμασμὸν τοῦ κοινοῦ ὑποκρινόμενος τὸν Τεῦκρον ἐν Εὐρυσάκει [8]).

---

1) Cic. pro Rosc. 11, 30, ὁ λόγος ἐξεφωνήθη τὸ 87 π. Χ.

2) Cic. pro Rosc. 10, 29 κ. ἑ.

3) Plin. 9, 59, 122. 10, 72, 141. Πλούτ. Κικερ. 5. Val. Max. 9, 1, 2

4) Pro Sestio 58, 123. praeclara vox ejus.

5) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι 57, 121, cum ita dolenter ageret causam meam ut vox ejus ... lacrimis impediretur.

6) Epist. 2, 1, 80. Qvint. 11, 3. 111. Plus autem affectus habent lentiora, ideoqve Roscius citatior, Aesopus gravior fuit, qvod ille comoedias, hic tragoedias egit.

7) Cic. ad fam. 7, 1, 2.

8) Ribbeck σ. 676 καὶ Lange σ. 19 ἐν τῇ Vindiciae trag. romanae πραγματείᾳ.

Ἄλλους τινὰς συγχρόνους τότε ἢ μικρόν τι νεωτέρους, ὡς τὸν Ἀντιφῶντα, Δίφιλον, Σπινθῆρα, Παμφιλον, Φούφιον, Φωκαῖον καὶ Ἀμφίονα, διδάξαντας οὐχὶ πολὺ εὐδοκίμως περὶ τὰ 50 καὶ 60 π. Χ. ὀνομάζει ὁ Ribbeck [1]).

Ἐν τῇ εἰς Stichum τοῦ Πλαύτου διδασκαλίᾳ φέρεται ὡς actor ὁ Γαῖος Πουβλίλιος Πολλίων καὶ ἐν ταῖς τοῦ Τερεντίου ὁ Λεύκιος Ἀμβίυιος Τουρπίων [2]) καὶ Λ. Ἀτίλιος Πραινεστῖνος καὶ Λ. Σέργιος καὶ Μινούτιος Πρόθυμος [3]) ἀλλὰ οὐδὲν πλέον γινώσκομεν ἢ τὰ ὀνόματα αὐτῶν.

β) *Περὶ προσωπίδων καὶ στολῆς ὑποκριτῶν.*

Ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ ἐμφανιζόμενοι εἰς τὰ φεσκεννῖνα ᾄσματα, τὰς δραματικὰς σατύρας καὶ ὕστερον εἰς τὰ ἀτελλανὰ δράματα ὑποκριταὶ φαίνεται ὅτι ἐκάλυπτον τὸ πρόσωπον διὰ προσωπίδων· διότι ὁ Βιργίλιος [4]) λέγει ὅτι οἱ τοιούτων ᾀσμάτων ὑποκριταὶ ἐκάλυπτον τὸ πρόσωπον μὲ κοίλους φλοιοὺς δένδρων, καὶ διότι ἐφεξῆς οἱ τοιοῦτοι ἔφερον προσωπίδας, δι' ὃ καὶ personati ἐκαλοῦντο, κατ' ἐξοχὴν δὲ οἱ τῶν Ἀτελανῶν δραμάτων ὑποκριταί [5]).

Ἐπειδὴ δὲ τὸ κάλυμμα τοῦτο τοῦ προσώπου ἦτο παρὰ Ῥωμαίοις καθιερωμένον τρόπον τινὰ εἰς τὴν ἐγχώριον ποίησιν, δὲν συνεχωρεῖτο νὰ φέρωσιν αὐτὸ οἱ τῶν ἑλληνικῶν δραμάτων ὑποκριταί, ὅπως οὐδὲ εἰς τὴν ἐγχώριον δραματικὴν ποίησιν συνεχωρεῖτο νὰ ἐμφανίζωνται

---

1) Ribbeck σ. 676 καὶ Lange σ. 19 ἔνθα ἀνωτέρω.

2) Περὶ τούτου λέγει ὁ Κικέρων (de Senect. 14. 48) ὅτι ἦτο λίαν φρεστὸς ὑποκριτὴς τεῖς συγχρόνοις αὐτοῦ τῷ 150 π. Χ., ὅτε ὑποτίθεται ὅτι ἐγένετο ὁ περὶ γήρως διάλογος οὗτος.

3) Ἐδίδαξεν οὗτος μετὰ τὸ 146 π. Χ. τοὺς Ἀδελφοὺς καὶ τὸν Εὐνοῦχον τοῦ Τερεντίου, εἰσαγαγὼν πρῶτος τὴν χρῆσιν τῶν προσωπίδων εἰς ταῦτα τὰ δράματα. Ribbeck σ. 661.

4) Ἐν Geor. 2, 388 πρβ. Mommsen ἐν ῥ. ἱστ. 1, 228.

5) Festus ἐν λ. personatus βλ. καὶ τὰ ἐν Ἀθηναίου τόμ. 6 σελ. 61.

Ὑποκριταὶ οὗτοι, ἵνα μὴ μολύνωσιν αὐτήν, ὅπως ὁ Λεβιος[1]) λέγει.

Ἐντεῦθεν πιθανὸν εἶναι ὅτι ὁ Ἀνδρόνικος καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτὸν ἀναφανέντες ὑποκριταὶ μέχρι τῶν Πακουβίου καὶ Ἀττίου χρόνων δὲν ἔφερον προσωπίδας, ἀλλ' ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὀρθότριχας φόβας ἢ ὄγκους (galeros), φενάκην δηλαδὴ ἐκ διαφόρου χρώματος, λευκοῦ, μέλανος, φαιοῦ, ὅπως οὕτω διακρίνηται ἡ τῶν ἐμφανιζομένων ἐν τῷ δράματι προσώπων ἡλικία, ὡς ὁ γραμματικὸς Διομήδης λέγει[2]). Τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦτον ὄγκον ἐννοεῖ καὶ ὁ Βάρρων ἔν τινι τῶν σατυρῶν του[3]), λέγων ὅτι οἱ tragici prodeunt cum *capite gibbero*, cum antiqva lege ad frontem superficies accedebat. Σύνηθες βεβαίως ἦτο νὰ χρωματίζωσι τὴν ὄψιν, μάλιστα ἐπὶ γυναικείων προσώπων, καὶ τὰς χεῖρας νὰ λευκαίνωσι διὰ γύψου ἢ ἄλλων μέσων[4]), ὡς ἡ Μήδεια παρ' Ἐννίῳ, ἐνόσῳ δὲν ἔφερον οἱ ὑποκριταὶ ἔλλ. δραμάτων προσωπίδας. Ἐκ τῶν ἐπομένων ὅμως μαρτυριῶν τῶν ῥωμαϊκῶν γραμματικῶν καθίσταται πιθανόν, ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Τερεντίου περὶ τὰ 160 π. Χ. ἐνεφανίζοντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ οἱ τῶν ἑλλ. δραμάτων (fabulae palliatae) ὑποκριταὶ προσωπιδοφόροι· διαφωνοῦσιν ὅμως οὗτοι περὶ τῆς πρώτης χρήσεως τῶν προσωπίδων ὑπὸ τῶν ὑποκριτῶν τούτων.

Παρὰ τοῦ Δονάτου[5]) μανθάνομεν ὅτι πρῶτοι ἐδίδαξαν δράματα προσωπιδοφόροι κωμῳδίαν μὲν ὁ Κίγκιος Φαλίσκος, τραγῳδίαν δὲ ὁ Μινούκιος Πρόθυμος. Ὁ τελευταῖος γνωστὸν εἶναι ὅτι ἐδίδαξε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τερεν-

1) Ἐν βιβλ. 7, 2.

2) Deomed. ἐν σ. 489, 10.

3) Ἐν Eumenid. fr. 43.

4) Cic. ad. fam. 7, 6. manibus gypsatissimis.

5) De com. et trag. σ. 10, R. «Personati primi egisse dicuntur comoediam Cincius Faliscus, tragoediam Minucius Prothymos.

τίου τοὺς Ἀδελφοὺς αὐτοῦ, καὶ τὸν Εὐνοῦχον [1]) μετὰ τὸ 146 π. Χ. Ὁ νεωτερισμὸς οὗτος προϋποθέτει μεγάλην τοῦ ὑποκριτοῦ τούτου ὑπόληψιν παρὰ τῷ κοινῷ τῆς Ῥώμης, ὅπερ ἠνέχθη τὴν τοιαύτην καινοτομίαν παρὰ τὰ εἰθισμένα. Καὶ ὅμως ὁ αὐτὸς Δόνατος ἐν προοιμίῳ Ἀδελφῶν λέγει ὅτι ἡ κωμῳδία αὕτη ἐδιδάχθη τὸ 161 π. Χ. ὑπὸ Ambivii καὶ Turpionis, qui cum suis gregibus jam tum personati agebant. Παρὰ Διομήδους [2]) ὅμως μανθάνομεν τοὐναντίον ὅτι ὁ Ῥώσκιος πρῶτος ἐνεφανίσθη προσωπιδοφόρος ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ὅστις εἶναι νεώτερος τοῦ Προθύμου. Ὅπως συμβιβάσῃ τὴν διαφωνίαν ταύτην ὁ Ribbeck [3]) δέχεται ὅτι ὁ νέος Ῥώσκιος, ἐργαζόμενος ὑπὸ τὸν Πρόθυμον ὡς πρωταγωνιστὴν ἢ ἀρχηγὸν ἑταιρίας ὑποκριτῶν, ἐνεφανίσθη καὶ αὐτός, ἢ αὐτὸς μόνος, προσωπιδοφόρος, ὅπως καλύψῃ τὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ του ἀσχημίαν, παραβλώψ ὤν.

Ἐπειδὴ διὰ τῆς καλύψεως τοῦ προσώπου καθίστατο ἀδύνατος ἡ ἀκριβὴς δήλωσις τῶν παθῶν, πιθανόν, καὶ ὅτε ἐπῆλθεν ἡ τῶν προσωπίδων χρῆσις, νὰ ἐνεφανίζοντο καὶ ἄνευ τούτων οἱ ὑποκριταί· διότι ὑπάρχουσι μέρη κωμῳδιῶν, ὡς οἱ Captivi Πλαύτου ς. 200, ὁ τοῦ Τερ. Φορμίων 210 κ.ἑ., ἅτινα ἀπαιτοῦσιν ἰσχυροὺς μορφασμοὺς τοῦ προσώπου. Πλὴν τούτου δὲ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς οἱ μορφασμοὶ καὶ αἱ κινήσεις τοῦ προσώπου ἦσαν οὐσιῶδες μέρος τῆς διδασκαλίας τοῦ δράματος· διὸ οἱ Ῥωμαῖοι χάριν τῶν μορφασμῶν τούτων καὶ ἐπὶ τοῦ διαλογικοῦ μέρους λέγουσιν agere versus· διότι διελέγοντο μετὰ ἰσχυρῶν συμπαθητικῶν κινήσεων [4]). Τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν βεβαίως ὑπεκρίνοντο οἱ ὑποκριταὶ προσωπιδοφόροι, ὡς ὁ Δόνατος ἐν Ἀνδρ. 746 λέγει· διότι οἱ ταύτας ὑποκρινόμενοι ἦσαν ἄνδρες. Ὡσαύτως

---

1) Donatus prol. εἰς Εὐνοῦχ.
2) Ἐν σελ. 489 K. 3) Ἐν σελ. 661.
4) Βλ. Lorenz ἐν Mortellaria Πλαύτου σελ. 14,17 εἰσαγωγῆς.

προσωπιδοφόροι δέον νὰ ἐνεφανίζετο ἐν Ἀμφιτρύωνι ὁ Ἑρμῆς καὶ Σωσίας, ὁ Ζεὺς καὶ Ἀμφιτρύων, οἱ Δίδυμοι ἐν Μεναίχμοις καὶ ἐπὶ τοῦ Πλαύτου ἤδη.

Ἄλλος δὲ λόγος, δι' ὃν ἦσαν χρήσιμοι αἱ προσωπίδες καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ὑποκριτὰς, εἶναι ὅτι δι' αὐτῶν ἐπετείνετο ἡ φωνὴ [1]. ὅπερ ἦτο ἀναγκαῖον, ὅπως κάλλιον ἀκούονται οἱ ὑποκριταὶ ἐν μεγάλῳ καὶ ἀνοικτῷ θεάτρῳ. Καὶ ὅμως ὁ νεωτερισμὸς οὗτος, ὅστις περὶ τὰ 100 π. Χ. δὲν ἤρεσεν εἰς τοὺς συγχρόνους κατὰ Κικέρωνα [2], ἴσως διότι διὰ τῶν προσωπίδων ἐκαλύπτετο τὸ πρόσωπον καὶ οἱ τοῦ προσώπου μορφασμοὶ, ὡς καὶ ἡ δι' αὐτοῦ δήλωσις τῶν ψυχικῶν παθῶν δὲν κατωρθοῦτο. Κατ' ὀλίγον ὅμως ἐσυνήθισε τὸ κοινὸν καὶ ἐδέχετο τοὺς ὑποκριτὰς πάντας προσωπιδοφόρους· διότι ὁ Κικέρων λέγει ὡς σύνηθες ἤδη τὸ 91 π. Χ., ὅτε ὑποτίθεται ὅτι ἐγένετο ὁ περὶ ῥήτορος διάλογός του, ὅτι καὶ ὑπὸ τὰς προσωπίδας ἐφαίνετο ἡ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ὑποκριτῶν γοργότης καὶ λάμψις [3].

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι αἱ προσωπίδες παρεσκευάζοντο ἀναλόγως τῶν ἐν τοῖς δράμασι προσώπων καὶ κατὰ τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν. Λέγεται δὲ μάλιστα ὅτι καὶ οἱ ὑποκριταὶ προηγουμένως ἐγυμνάζοντο, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες τὴν προσωπίδα των, ὅπως συμφώνως τῇ προσωπίδι ποιῶσι τοὺς μορφασμοὺς αὐτῶν, ὡς ἐποίει ὁ Αἴσωπος [4]. Τὴν ἐντεῦθεν προερχομένην ποικιλίαν τῶν προσωπίδων ἐμφαίνουσι καὶ αἱ ἐν τοῖς Προπυλαίοις τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν ἐκτεθειμέναι πολλαὶ λίθινοι προσωπίδες, αἵτινες ἀνήκουν εἰς τὰ παρακείμενα θέατρα ὡς κοσμήματα αὐτῶν [5].

---

1) Gell. 5, 7. Ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα persona ἐκ τοῦ personare ἠχοῦν.

2) De orat. 3, 59, 221.

3) De orat. 2, 46, 193. Saepe ipse vidi, ut ex persona mihi ardere oculi hominis histrionis viderentur.

4) Fronto, σελ. 147. Nub.

5) Βλ. καὶ ἄλλας προσωπίδας παρὰ Wieseler Theaterw. taf. V, 9—52. Quintil. 11, 3, 73. In eis qvae ad scenam componuntur, fabu-

Πλὴν τοῦ προσώπου καὶ τὸ ὅλον σῶμα ὑποκριτῶν τινὶ μετεβάλλετο δι' ἐξωτερικῶν μέσων, ὅπως καταστάθωσι μᾶλλον γελοῖοι ἐν ταῖς κωμῳδίαις, ὡς βλέπομεν ἐν τοῖς σωζομένοις μνημείοις παρὰ Wieseler, καὶ ὡς γίνεται δῆλον καὶ ἐκ μαρτυριῶν τοῦ Πλαύτου ἐν Ψευδύλῳ 1218: ἔνθα εἰςάγεται δοῦλος·

> Rufus qvidam, ventriosus, crassis ruris, subniger,
> magno capite, acutis oculis, ore rubicundo, admodum
> magnis pedibus [1]).

Τὰς στολὰς τῶν ὑποκριτῶν καὶ τοῦ χοροῦ παρεῖχεν ὁ χορηγός, ὡς ῥητῶς λέγει τοῦτο ὁ Πλαῦτος [2])

> Πόθεν ornamenta? abs chorago sumito;
> Dare debet· praebenda aediles locaverunt.

ἐπὶ χρηματικῇ ἀμοιβῇ διδομένῃ ὑπὸ τῶν ἐχόντων τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἑορτῆς ἀρχῶν. Ἀλλὰ τίς ὁ χορηγὸς οὗτος παρὰ Ῥωμαίοις δὲν γινώσκομεν· ἴσως αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὑποκριτῶν ἢ ὁ τοῦ χοροῦ μᾶλλον, ὅςτις συνεφώνει περὶ τούτου μετὰ τῆς ἐχούσης τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἑορτῆς ἀρχῆς [3]).

Πᾶσα ἡ τῶν ὑποκριτῶν ἐνδυμασία καὶ λοιπὰ κοσμήματα ἦσαν ἐν ἀρχῇ ὀλίγα καὶ εὐτελῆ καὶ συνήθη τοῖς ἐν

---

lis artifices pronuntiandi a personis qvoqve affectus mutuantur, ut sit Aërope in tragoedia tristis, atrox (ἐκτὸς αὐτῆς ἐξ ὀργῆς) Medea, attonitus (καταβεβλημένος ἐκ τῆς λύπης) Ajax, truculentus (ἄγριος) Hercules. πρβ. Πολυδ. Ὀνομ. 4, 133, ἔνθα περὶ προσωπίδων.

1) Πρβ. Asin. 400. Phorm. 51. Mercat. 640. καὶ Lorenz ἐν Morjell. προλεγ. σ. 15.

2) Persa 159 κ. ἑ. Trin. στίχ. 855.

3) Ὀνομάζεται μὲν οὗτος καθ' ἑλληνικὸν ἔθος χορηγός, οὐδὲν κοινὸν ὅμως ἔχει πρὸς τοὺς τῶν Ἀθηναίων χορηγούς, οἵτινες τιμῆς καὶ φιλοτιμίας χάριν ἐξ ἰδίων κατέβαλλον τὰς τοῦ χοροῦ δαπάνας, ὅπερ ἦτο λειτουργία.

τῷ βίῳ· ἀλλὰ μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου καὶ τῆς πολυτελείας ποικίλα καὶ πολυδάπανα, ὅπως ἀλλαχοῦ εἴπομεν.

Καὶ τὴν μὲν τῶν τῆς κωμῳδίας ὑποκριτῶν στολὴν ὑποθέτομεν ὅτι ἦτο αὐτὴ ἡ συνήθης ἐν τῷ κοινῷ βίῳ, ἐξ οὗ ἐλαμβάνοντο τὰ ἐν αὐτῇ πρόσωπα, ἄνδρες καὶ γυναῖκες· ἦσαν δηλαδὴ αὐτὰ τὰ ἐνδύματα τῶν Ἑλλήνων ἐν ταῖς ὑπόθεσιν ἑλληνικὴν ἐχούσαις κωμῳδίαις, αὐτὰ τῶν Ῥωμαίων ἐν ταῖς ἐχούσαις ὑπόθεσιν ῥωμαϊκὴν καὶ πρόσωπα ῥωμαϊκά. Τῶν μὲν ἀνδρῶν ἐξωμίς, ἤτοι χιτὼν ἄνευ χειρίδων καὶ ἄσημος, ἁπλοῦς καὶ ἐκ λευκοῦ χρώματος· ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον, ὅπερ τῶν μὲν ἀνδρῶν ἦτο λευκόν, τῶν νέων πορφυροῦν. Οἱ δοῦλοι φέρουσιν ἐπὶ τοῦ χιτῶνος βραχὺ ἐπανώφορον [1]). Οἱ παράσιτοι ἔφερον ἔνδυμα φαιὸν ἢ μέλαν καὶ πολλὰ γελοῖα κοσμήματα. Οἱ χωρικοὶ διφθέρας καὶ βακτηρίαν. Οἱ προαγωγοὶ (lenones) βεβαμμένον ἱμάτιον, ποικίλον ἐπανώφορον καὶ ῥάβδον ἐν χερσίν. Αἱ ἱέρειαι καὶ παρθένοι λευκὰ ἐνδύματα, αἱ γραῖαι κίτρινα ἢ κυανᾶ, αἱ lenae ταινίδιον πορφυροῦν περὶ τὴν κεφαλήν [2]).

Ἐν δὲ ταῖς ἑλλ. τραγῳδίαις τὴν θέσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κοθούρνου ἐπεῖχεν ἡ κρηπίς, παχεῖα ἐκ ξύλου ἢ δέρματος βάσις ὑποδήματος, ἀρκετὰ ὑψηλή, καθιστῶσα ὑψηλὰ τὰ τραγικὰ πρόσωπα· ἡ δὲ διπλῆ τήβεννος (toga duplex) [3]) ἐπεῖχε τὴν θέσιν τοῦ βασιλικοῦ μακροῦ πορφυροῦ ἐπενδύτου, τῆς χλαίνης (laena), ἀνθ' ἧς ὕστερον ἔφερον τὸ σύρμα (pallam) καλούμενον. Ἐν δὲ ταῖς ῥωμαϊκῆς ὑποθέσεως τραγῳδίαις τὰ πρωτεύοντα πρόσωπα ἔφερον βεβαίως τὴν περιπόρφυρον τήβεννον (praetextam togam), ἐξ ἧς αἱ τοιαῦται τραγῳδίαι fabulae praetextatae καλοῦνται.

1) Wieseler ἔ. ἀ. X, 57.

2) Lorenz ἐν προλεγομένοις εἰς Mostellariam Πλαύτου σελ. 16.

3) Ribbeck. σελ. 23, ὃ καὶ ἡρωϊκὸν φόρεμα λέγεται, καὶ ὁμοιότητα εἶχε πρὸς τὴν togam duplicem, ἣν ἔφερον οἱ ἱερεῖς flamines ἐν καιρῷ θυσιῶν.

Πορφυροῦς ἦτο ἔτι καὶ ὁ χιτὼν (tunica) αὐτῶν [1]). Ὁ Π. Λέντλος Σπινθὴρ, ὕπατος τῷ 57 π. Χ., λέγεται ὅτι ἐκόσμησε τὰ ἐνδύματα τῶν ὑποκριτῶν μὲ ἀργυρᾶ κοσμήματα [2]), ἄγνωστον τίνα.

Περὶ τῆς ἐνδυμασίας ἑνὸς ἑκάστου τῶν διαφόρων προσώπων ἑκατέρου γένους, ἃ ἐνεφανίζοντο ἐν ταῖς τραγῳδίαις, οὐδὲν σχεδὸν γινώσκομεν. Συνήθως ὁ Ὀδυσσεὺς φέρει τὸν ναυτικὸν πῖλον (pileus), ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ Νεοπτόλεμος διάδημα, εἰς δήλωσιν τῆς ἀνεξαρτησίας των ἀπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος, δὲν φέρουσιν ὅμως σκῆπτρον, διότι τοῦτο φέρουσι μόνοι οἱ Ἀτρεῖδαι ἐν τῇ ἀριστερᾷ εἰς δήλωσιν τῆς ἀρχῆς των [3]). Μάχιμοι ἄνδρες φέρουσι πορφυρᾶν χλαμύδα· σύρμα, μακρὸν δηλαδὴ συρόμενον πορφυροῦν ἐπενδύτην, οἱ βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες, καὶ οἱ πενθοῦντες ἔτι, ἀλλὰ μὲ διάφορον χρῶμα, ὅπως δείξωσι τὴν ἐν τούτοις ἀδιαφορίαν των [4]), ὡς ὁ Θυέστης καὶ ἡ Ἀντιγόνη [5]). Ἐκ τῶν σωζομένων μνημείων τῆς τέχνης ἐπὶ ἀγγείων καὶ τοιχογραφιῶν καὶ μωσαϊκῶν ὀλίγιστα ἐξάγομεν περὶ τῆς στολῆς τῶν ὑποκριτῶν καὶ μάλιστα τῆς τραγῳδίας, καὶ ταῦτα οὐχὶ βέβαια· διότι ἄδηλον ἂν ἀναφέρονται εἰς ἑλληνικὸν ἢ ῥωμαϊκὸν θέατρον αἱ παρὰ Wieseler [6]) εἰκόνες, αἵτινες φέρουσι πᾶσαι ποδήρεις χιτῶνας (talares tunicas) μὲ διάφορα ἐπανωφόρια καὶ ὑποδήματα ξύλινα χονδροειδῆ. Αἱ δὲ ἄλλαι παρὰ τῷ αὐτῷ Wieseler [7]) εἰσὶ γεγραμμέναι τὸν 8 ἢ 9 μ. Χ. αἰῶνα κατὰ μίμησιν ἀρχαίων εἰκόνων τῆς λαμπρᾶς ἐπο-

---

1) Val. Max. 2. 4. 6. — Varro L. L. 5, 113.

2) Val. ἔ. ἀ. argentatis choragiis P. Lentulus Spinther adornavit (scenam)· antea poenicis indutam tunicis.

3) Donat. de trag. σ. 11.— Ovid. am. 3, 1, 13.

4) Donat. ἔ. ἀ. 12.

5) Juven. 8, 228.

6) Ἐν Theaterw. VII καὶ VIII πρβ. καὶ Ribbeck ἔ. ἀ. σελ. 663.

7) Αὐτόθι, Χ. πρβ. σ. 64 καὶ 80.

χῆς κατὰ τὸν Wieseler καὶ Friedlaender [1]). Εἰς τὰς εἰκόνας ταύτας παρατηροῦνται ἀναξυρίδες [2]), χιτὼν (tunica) μὲ χειρίδας καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον (pallium), καὶ εἰς κρακτιώτας ἡ χλαμύς [3]).

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ.

Ἐκ τῆς καθόλου συνηθείας τῶν Ῥωμαίων νὰ μιμῶνται τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν πᾶσιν ἕπεται ὅτι καὶ ἐν τῇ τῶν δραμάτων οἰκονομίᾳ οὐδεμία ἐγένετο παρ' αὐτοῖς μεταβολή. Ἀνάγκη ὅμως νὰ γινώσκωμεν ὁποῖα ἑλληνικὰ πρωτότυπα εἶχον ὑπ' ὄψιν οἱ Ῥωμαῖοι ἔν τε τῇ τραγῳδίᾳ καὶ τῇ κωμῳδίᾳ, διότι τούτων τὴν οἰκονομίαν ἐτήρησαν.

Καὶ ἐν μὲν τῇ τραγῳδίᾳ πρωτότυπα εἶχον κατὰ τὰς Welker καὶ Ribbeck ἐρεύνας κυρίως τὴν τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὴν κατ' αὐτὸν ὕστερον ἐπικρατήσασαν ἐν θεάτροις τραγικὴν ποίησιν τῶν Ἑλλήνων [4]). Ταύτης τὴν μέθοδον τοῦ διασκευάζειν ἀρχαιοτέρων ποιητῶν μυθικὰς ὑποθέσεις παραλαβόντες ἐμιμήθησαν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τραγικοί, προτιμῶντες πεπλεγμένας ὑποθέσεις, ἐν αἷς ἡ ἄλογος μοῖρα δεσπόζει καὶ αἱ ἀναγνωρίσεις καὶ οἱ ἀπὸ μηχανῆς θεοὶ εἰσὶ συνήθεις, καὶ μάλιστα μυθολογικὰς τοῦ ἡρωϊκοῦ πρὸ πάντων κύκλου διὰ τὴν πιστευομένην συγγένειαν τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Τρῶας [5]). Οὐχ ἧττον ὅμως καὶ οὗτοι ἀποπειρῶνται νὰ συντάξωσι καὶ ἱστορικῶν ὑποθέσεων τραγῳδίας, καὶ νὰ ἀνα-

1) Ἐνθ. ἀν. σελ. 544, 74. 2) Wieseler σ. 71.
3) Αὐτ. σ. 72. 4) Ribbeck σ. 632.
5) Βλ. τὰ ὀνόματα τῶν ῥωμαϊκῶν τραγῳδιῶν παρὰ Ribbeck ἐν σ. 684 κ. ἑ. καὶ οὓς Ἕλληνας τραγικοὺς οἱ Ῥωμαῖοι ἐμιμήθησαν, ἐξ ὧν βεβαιοῦνται τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα· ἀνέγνωθι καὶ τὴν περὶ ἑλλ. τραγῳδίας εἰσαγωγὴν τούτου.

ζητῶσι μύθους, ὧν δὲν ἐγένετο πολλὴ χρῆσις παρὰ τῶν προγενεστέρων.

Ἀδυνατοῦμεν ὅμως νὰ γινώσκωμεν ἀκριβῶς ὁποίας φάσεις καὶ μεταβολὰς ὑπέστη ἡ ῥωμαϊκὴ τραγῳδία ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου, διότι οὔτε ἀκριβεῖς περὶ τούτων εἰδήσεις οὔτε ὁλόκληροι τραγῳδίαι διεσώθησαν, εἰ μὴ ἀποσπάσματα, ἐξ ὧν μόλις δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν γενικά τινα χαρακτηριστικὰ αὐτῶν. Φαίνεται ὅμως ὅτι οὐσιώδεις μεταβολὰς δὲν ὑπέστη ἡ τραγῳδία ἐν τῇ οἰκονομίᾳ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις.

Ἐν δὲ τῇ κωμῳδίᾳ, μιμηθέντες οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς τῆς μέσης, πρὸ πάντων δὲ τοὺς τῆς νεωτέρας τῶν Ἑλλήνων κωμῳδίας ποιητὰς, καθ' ὃν τρόπον εἴπομεν ἐν τῇ περὶ κωμικῆς ποιήσεως τῶν Ῥωμαίων πραγματείᾳ ἡμῶν[1]), ἑπόμενον εἶναι ὅτι ἐτήρησαν τήν τε οἰκονομίαν ταύτης καὶ οὓς νεωτερισμοὺς εἰσήγαγον ἐν αὐτῇ οἱ πρόδρομοι αὐτῶν Ἕλληνες ποιηταί.

Ἡ *τοῦ χοροῦ* πρὸ πάντων ἔλλειψις ὑπάρχει ἔν τε ταῖς ἑλληνικαῖς ταύταις κωμῳδίαις καὶ ἐν ταῖς ῥωμαϊκαῖς[2])· ἐν μὲν ταῖς ἑλληνικαῖς διὰ τὴν ἀπορίαν τῶν τότε ἑλληνικῶν πόλεων ἴσως, ἐν δὲ ταῖς ῥωμαϊκαῖς διὰ τὴν μίμησιν ἐκείνων καὶ δι' ἔλλειψιν τοῦ ἀπαιτουμένου ἐντέχνου προσωπικοῦ καὶ τὴν ἐν τούτοις ἀπειρίαν καὶ ἀμάθειαν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κοινοῦ, ὅπερ ἠρέσκετο μᾶλλον εἰς μίμους καὶ παντομίμους ἢ εἰς χορικὰ ᾄσματα, ἀπαιτοῦντα καὶ μουσικὴν καὶ ὄρχησιν καὶ δραματικὴν τέχνην ἔξοχον.

Ἡ ὕπαρξις τοῦ χοροῦ ἐν ταῖς ῥωμαϊκαῖς τραγῳδίαις μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων[3]), βεβαιοῦται δὲ καὶ ἐκ τῶν

---

1) Δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ ε' τόμῳ τοῦ Ἀθηναίου ἀπὸ σελ. 219.

2) Diomed. 3 σ. 389 P = 391 K. Latinae comoediae chorum non habent· sed duobus membris tantum constant, diverbio et cantico.

3) Μέχρι πρό τινων δεκαετηρίδων ἀμφεβάλλετο ἂν εἰ ῥωμ. τραγῳ-

σωζομένων ἀποσπασμάτων[1]), ἀλλὰ μὲ τὸν νεωτερισμὸν τοῦτον, ὅτι θέσις αὐτοῦ εἶναι ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ λογείου[2]), οὐχὶ δὲ ἐπὶ τῆς θυμέλης, διότι τοιαύτη δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ θεάτρῳ δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω εἴπομεν[3]).

Ὁ χορὸς τῶν ῥωμαϊκῶν τραγῳδιῶν δὲν πληροῖ μόνον τὸ κενὸν μεταξὺ ἐπεισοδίων ἢ πράξεων δι' ᾀσμάτων[4]), ἀλλὰ λαμβάνει μέρος καὶ εἰς τοὺς διαλόγους καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν, ὅπως καὶ παρ' Ἕλλησι πολλάκις. Ἄδηλον ὅμως ἂν τὰ ᾄσματά του εἶχον ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος ἢ ἦσαν ξένα αὐτῆς, ὅπως συνέβαινεν ἤδη παρ' Εὐριπίδῃ καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν τραγικοῖς Ἕλλησι, παρ' οἷς τὰ τοῦ χοροῦ ᾄσματα ἦσαν ἐμβόλιμα κατ' Ἀριστοτέλη[5]), ὃ καὶ οὗτος κατακρίνει καὶ ὁ Ὁράτιος[6]), διότι τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα οὐδέτερον ἀποδεικνύουσιν. Ἂν τὸ τοῦ Ὁρατίου παράγγελμα, actoris partes chorus officiumqve virile defendat, νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος ὁ χορός, καὶ ὡς ἀγαθὸς φίλος νὰ προτρέπῃ εἰς τὰ ὀρθά, ν' ἀποτρέπῃ δὲ ἀπὸ τῶν κακῶν, ἐλευθέραν τὴν διάνοιαν ἔχων ἀπὸ τῶν ταρασσόντων αὐτὴν παθῶν, καὶ φίλος φαινόμενος τοῦ δικαίου καὶ ἀγαθοῦ, ἐχθρὸς δὲ τοῦ κακοῦ ἄνευ συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας πρὸς τὰ πρόσωπα, συλλυπούμενος μὲ τοὺς ἀναξιοπαθοῦντας, ἀγανακτῶν

δίαι εἶχον χορὸν, νῦν ὅμως εἶναι ἀναμφισβήτητον τοῦτο (βλ. Friedlaender ἔ. ἀ. 541, 61).

1) Βλ. παραδείγματα παρὰ Ribbeck σ. 637. 2) Vitruv. V. 6, 2.

3) Ἀπὸ σελ. 264 κ. ἑ. ἐν τῷ δ'. τεύχει τοῦ ἔτους τούτου.

4) Donat. εἰς Andriae ὑπόθεσιν. Est igitur attente animadvertendum ubi et qvando scena vacua sit ob omnibus personis, ut in ea chorus vel tibicen audiri possit; qvod cum viderimus, ibi actum esse finitum debemus agnoscere· ὅτι ἐνταῦθα εἶναι τῆς πράξεως τὸ τέλος.

5) Ἐν Ποιητ. κεφ. 18. 6) Ἐν Ποιητ. τεχ. 194.

Neu qvid medios intercinat actus, qrod non proposito conducat et haereat apte.

κατὰ τῶν φαύλων, καὶ ἐν γένει φαινόμενος δίκαιος κριτὴς τῶν δρωμένων, προστάτης καὶ διδάσκαλος τῶν ἀγαθῶν καὶ πρόμαχος τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἀρετῆς, οἷος ἀληθῶς φαίνεται ὁ χορὸς παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ Αἰσχύλῳ· ἂν δηλονότι ὁ ῥωμαϊκὸς χορὸς ἦτο τοιοῦτος ἢ ὄχι καὶ κατὰ πόσον, τοῦτο ἐξηρτᾶτο, ὡς εἰκός, ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, ὃ ἐμιμεῖτο ὁ ῥωμαῖος τραγικός· ἂν μὲν τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τὴν πρὸ τοῦ Εὐριπίδου ποίησιν, τότε πιθανῶς εἶχε τὰ παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Ὁρατίου ἀπαιτούμενα· ἂν δὲ τοὐναντίον εἰς τοὺς περὶ τὸν Εὐριπίδην καὶ Ἀγάθωνα, τότε ὁ χορὸς φαίνεται ὅτι ἦτο ξένος τῆς πράξεως καὶ τὰ ᾄσματα αὐτοῦ ἐμβόλιμα. Πλὴν τούτου δὲ καὶ ὁ ἔντεχνος καὶ ὁ ἐναρμόνιος ῥυθμὸς τοῦ πρωτοτύπου, τὸ ὕψος καὶ ἡ ἐμβρίθεια τῶν ἐννοιῶν, ἡ ἐνάργεια τῶν εἰκόνων καὶ ἡ αὐστηρὰ ἁρμονία τῆς οἰκονομίας τῶν μερῶν ἔπασχον βέβαια δεινῶς ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἀπομιμήσει κατὰ τὴν δόξαν τοῦ Ῥιβεκίου[1]) καὶ τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα.

Οὐ μόνον δὲ εἰς τὰς ἐκ μιμήσεως ἑλληνικῶν τραγῳδιῶν συνταχθείσας ῥωμαϊκὰς ὑπῆρχε τοιοῦτος ὁ χορός, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ὑπόθεσιν ῥωμαϊκὴν ἐχούσας, τὰς **praetextatas** λεγομένας, διότι καὶ ἐν ταύταις ἐμφανίζεται χορὸς στρατιωτῶν ὡς ἐν τῷ Δεκίῳ[2]) τοῦ Ἀττίου, χορὸς ποιμένων ἐν **Lupo** καὶ Ῥωμύλῳ τοῦ Ναιβίου, καὶ σαβίνων γυναικῶν ἐν Σαβίναις τοῦ Ἐννίου, καὶ ῥωμαίων πολιτῶν ἐν Βρούτῳ τοῦ Ἀττίου.

Ὁ χορὸς τῶν ῥωμαϊκῶν τραγῳδιῶν εἶχεν, ὡς ὁ ἑλληνικῶν, τὸν κορυφαῖον, τὸν **magister chori** καὶ τοὺς λοιποὺς ὑποκριτάς, οἵτινες πάντες ὁμοῦ ὀνομάζονται **caterva, grex, gregales,** θίασος ἢ σύνοδος ὑποκριτῶν καὶ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται, ὄντες πάντες καλῶς ἐξησκημένοι[3]) εἰς

1) Ἐν σελ. 639. 2) Ἀποσπ. VIII καὶ XII παρὰ **Ribbeck** καὶ σελ. 639. 3) Εἰς ἄσκησιν χορευτοῦ ἀναφέρεται ἡ παρὰ **Wieseler** tab. XII εἰκὼν 45.

τὸ ἔργον των, δι' ὃ καλοῦνται καὶ artifices. Τὸ πλῆθος αὐτῶν ἦτο διάφορον κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος καὶ τὰς περιστάσεις.

2) Μουσικὴ ἐν τοῖς δράμασι τῶν Ῥωμαίων.

Ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς δράμασι διαστέλλουσιν οἱ γραμματικοὶ diverbia ἢ deverbia[1]) καὶ cantica. Καὶ εἰς μὲν τὰ πρῶτα καταλέγουσι τὰ ἐν τριμέτροις ἰαμβικοῖς (senariis) μέρη τοῦ δράματος, ἃ ἄνευ μουσικῆς ἀπηγγέλλοντο ψιλῇ τῇ φωνῇ ὑπὸ τῶν ὑποκριτῶν ἐν μονολόγοις ἢ καὶ διαλόγοις· εἰς δὲ τὰ cantica περιλαμβάνουσι πάντα ὅσα ᾖδοντο πρὸς τὸν αὐλὸν εἴτε ὑφ' ἑνός, ὡς μονῳδίαι, εἴτε ὑπὸ δύο καὶ πλειόνων, ὡς ἁπλᾶ ᾄσματα ἢ καὶ ἐν διαλόγοις.

Ὁ ἱστορικὸς Λίβιος[2]) ὅμως cantica λέγει μόνον τὰς μονῳδίας, ἔνθα περὶ Ἀνδρονίκου ἱστορεῖ, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, ὅτι οὗτος ἐκ τοῦ συχνοῦ ᾄσματος παθὼν τὴν φωνὴν ἐξῃτήσατο καὶ ἐδόθη αὐτῷ παῖς (puer, δοῦλος ἢ ἀπελεύθερος), ὅστις τοῦ λοιποῦ ᾖδε πρὸς τὸν αὐλόν, αὐτοῦ ἐκτελοῦντος τὰ σχήματα καὶ χειρονομίας, ἃς ἡ ἔννοια τοῦ ᾀδομένου ἀπῄτει. Ὥστε ἀπὸ τοῦδε τρεῖς ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰ cantica, τὰς μονῳδίας δηλαδή, ὁ ἀοιδὸς, ὁ αὐλητὴς cantor, tibicen καὶ ὁ actor ἢ παντομῖμος[3]). Ἂν αὐτὸ τοῦτο ἐτηρεῖτο καὶ ὕστερον ἐν τοῖς ᾄσμασι τῶν δραμάτων, ἔνθα πλείονες τοῦ ἑνὸς ᾖδον cantica, ἄδηλον· φαίνεται ὅμως

1) Τὴν δευτέραν γραφὴν προτιμᾷ ὁ Ribbeck σ. 633, 2, ὡς συμφωνοῦσαν τοῖς ἑλλ. καταλέγειν, καταλογάδην. πρβ. Ussing ἐν σελ. 170 τοῦ α' τόμου τῶν Πλαύτου κωμῳδιῶν, καὶ Spengel ἐν Ἀνδρίᾳ σ. XXXIII.

2) Ἐν 7, 2.

3) Περὶ τοῦ νεωτερισμοῦ τούτου ἐκφράζει δισταγμοὺς ὁ Ribbeck σ. 24, νομίζων ὅτι οὗτος δὲν ἦτο εὔκολος ἐν θρησκευτικοῖς νὰ προέλθῃ ἐκ προσωπικῶν λόγων καὶ νὰ τηρηθῇ. Τούτου μὴ ὄντος ὁ Ἀνδρόνικος ἐν τοῖς canticis ἐμιμήθη καθ' ἡμᾶς τὴν συνήθειαν, ἥτις καθιερώθη ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως ἐν Ῥώμῃ τῶν Τυῤῥηνῶν ὑποκριτῶν, οἵτινες μόνον ἐχόρευσαν πρὸς τὸν αὐλὸν τοὺς γνωστοὺς αὐτοῖς χοροὺς ἄνευ ᾄσμα-

ἀπίθανον, ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν τοῖς ᾄσμασι τοῦ χοροῦ πρὸ πάντων, ἐν οἷς, ὡς ἐν τοῖς τῶν Ἑλλήνων ὑπορχήμασιν, οἱ μὲν τῶν χορευτῶν ᾖδον, ἄλλοι δὲ ὠρχοῦντο πρὸς τὸν αὐλὸν καὶ ἐχειρονόμουν κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ᾀδομένου.

Ἔνθα λοιπὸν πολλοὶ συγχρόνως ἐν ᾄσμασιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφανίζονται, ὡς ἐν τέλει τῶν Captivi τοῦ Πλαύτου, ᾄδουσι πάντες οὗτοι ὁμοῦ ὡς ἓν πρόσωπον [1]). Ἐντεῦθεν ὁ Βιτρούβιος ἐν τοῖς προοιμίοις καὶ ἀλλαχοῦ καλεῖ τὰ χορικὰ τῶν Ἑλλήνων ᾄσματα cantica.

Ἐν ταῖς μονῳδίαις, αἵτινες περιέχουσι διαφόρους ῥυθμοὺς καὶ μέτρα, πιθανὸν εἶναι ὅτι μετεβάλλετο κατὰ ταῦτα καὶ ἡ μελῳδία, διὸ σημειοῦσι περὶ αὐτῶν οἱ γραμματικοὶ ὅτι εἶναι ᾄσματα ἐκ διαφόρων ῥυθμῶν, cantica mutatis modis, διεξαγόμενα συγχρόνως ὑπὸ τοῦ ἀοιδοῦ καὶ τοῦ παντομίμου ἢ τοῦ ὑποκριτοῦ (actoris et cantoris).

τος· τὸ ᾆσμα δὲ προςέθηκαν ὕστερον οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τοὺς χοροὺς τῶν Τυῤῥηνῶν· ὥςτε πιθανὸν ὅτι ἔκτοτε ἄλλος ᾖδεν, ἄλλος ηὔλει καὶ ἄλλος ὠρχεῖτο κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ᾄσματος, ὡς καὶ οἱ Ἕλληνες ἐποίουν ἐν τοῖς ὑπορχήμασιν αὐτῶν κατὰ τὸν αὐτὸν Ribbeck (ἐν σελ. 635, 9), εἰκάζοντα τοῦτο ἐκ Λουκιανοῦ περὶ ὀρχήσ. 16. α Ἐν Δήλῳ οὐδὲ ἡ θυσία ἄνευ ὀρχήσεως, ἀλλὰ σὺν ταύτῃ καὶ μετὰ μουσικῆς ἐγίνοντο παίδων χοροὶ συνελθόντες ὑπὸ αὐλῷ καὶ κιθάρᾳ, οἱ μὲν ἐχόρευον, ὑπωρχοῦντο δὲ οἱ ἄριστοι προκριθέντες ἐξ αὐτῶν· τὰ γοῦν τοῖς χοροῖς γραφόμενα τούτοις ᾄσματα ὑπορχήματα ἐκαλεῖτο, καὶ ἐμπέπλητο τῶν τοιούτων ἡ λύρα».

1) Donat. εἰς Ἑκυρ. 5, 3. 18. reliqva pars argumenti per μονῳδίαν narratur.

Diomed. 491 K. In canticis autem una tantum debet esse persona, aut si duae fuerint, ita esse debent, ut ex occulto una audiat nec colloqvatur, sed secum, si opus fuerit, verba faciat.

In choris vero numerus personarum definitus non est, qvippe juncti omnes loqvi debent qvasi voce confusa et concentu in unam personam se formantes.

Cic. pro. Sext. 55, 518. Nam, qvum ageretur togata simulans, ut opinor, caterva tota clarissima concentione concionata est.

Τοιαῦτα cantica καταλέγει πολλὰ ὁ Ῥιβέκιος ἐκ τῶν τραγῳδιῶν[1]). Τοιαῦτα ἔχουσι καὶ αἱ σωζόμεναι κωμῳδίαι τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου πᾶσαι, πλὴν τῶν τοῦ Πλαύτου Miles gloriosus, Persa καὶ Epidicus ἴσως[2]). Τὰ λοιπὰ δὲ μέρη τῶν δραμάτων, ἐν οἷς ἀπαντῶνται τροχαϊκοὶ τετράμετροι καταληκτικοὶ ἐν συνεχείᾳ πολλοὶ (septenarii καὶ octonarii) καὶ ἄλλα μέτρα, πλὴν τῶν ἰαμβικῶν (senariorum) τριμέτρων, πιθανὸν εἶναι ὅτι ἀπηγγέλλοντο πρὸς τὸν αὐλὸν ὑπὸ τῶν ὑποκριτῶν μελοδραματικῶς, τουτέστι μετά τινος μέλους, ὡς ἐποίει ὁ ὑποκριτὴς Νικόστρατος παρὰ Ξενοφῶντι[3]). «Εἰς τοιούτους τροχαίους (septenarios) ἐκφέρονται ἀγγελίαι καὶ διηγήσεις καὶ περιγραφαί, ἐριστικαὶ ἢ φιλοσοφικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ θεωρίαι, παρατηρήσεις καὶ γνῶμαι, βεβαιώσεις, νουθεσίαι, συμβουλαί, διαταγαί, ἐρωτήσεις καὶ ἔρευναι, εὐχαί, παρακλήσεις, ἱκεσίαι, ἀπειλαί, ἀραί, μομφαί, εἰρωνεῖαι, στοιχομυθίαι καὶ συζητήσεις, ἥρεμοι διάλογοι, φιλικαὶ προσρήσεις καὶ προσκλήσεις, προφητικαὶ ὀπτασίαι καὶ παραφροσύνης λόγοι, καὶ ἐν γένει δηλώσεις ποικίλων ψυχικῶν διαθέσεων», ὡς εἰκάζει ὁ Ῥιβέκιος[4]).

Ἐν τισι χειρογράφοις τοῦ Πλαύτου διαστέλλονται τὰ diverbia ἀπὸ τῶν cantica, ἐκεῖνα μὲν διὰ τῶν γραμμάτων Dv., ταῦτα δὲ διὰ τοῦ C. Τὸ σημεῖον τοῦτο κεῖται ἐν ταῖς τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου κωμῳδίαις, ἔνθα τὰ μέτρα εἶναι διάφορα[5]).

3) *Αὐλοὶ ἐν τοῖς ἄσμασι καὶ μελοποιοί.*

Τὸ μουσικὸν ὄργανον ὃ συνῴδευε τὰ ἐν ταῖς τραγῳδίαις

---

1) Ἐν σελ. 635. 2) Teuffel. ἔ. ἀν. § 16, 4.

3) Ἐν συμποσ. 6, 3. «τετράμετρα πρὸς τὸν αὐλὸν κατέλεγεν». πρβ. Ribbeck σ. 633. καὶ 637. καὶ ἄλλους παρὰ Spengel ἐν Τερ. Ἀνδρίᾳ εἰσαγωγ. σ. 33, ** 4) Ἐν σελ. 637.

5) Βλ. τοιαῦτα παρὰ Ussing ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Πλαύτου κωμῳδιῶν τόμ. α', σελ. 170 κ. ἑ. καὶ Ribbeck σ. 634.

καὶ κωμῳδίαις ᾄσματα ἦσαν οἱ αὐλοί, ἢ μᾶλλον ὁ δίαυλος. Καὶ ἂν μὲν πάντα τὰ ᾄσματα εἶχον τὸ αὐτὸ μέλος καὶ ᾖδοντο ἀπ' ἀρχῆς πρὸς τὸ αὐτὸ εἶδος τῶν αὐλῶν, ἐλέγετο ὅτι τὸ δρᾶμα ὅλον ἐδιδάχθη tota fabula tibiis paribus, ἤτοι dextris ἢ sinistris· ἂν ὅμως μετεβάλλετο τὸ μέλος ἔν τισι, τότε ἤλλασσον καὶ οἱ αὐλοί, καὶ τὸ δρᾶμα ἐδιδάσκετο tibiis imparibus, ἤτοι dextris et sinistris [1]). Καὶ αἱ μὲν dextrae tibiae λέγονται καὶ Lydiae, ὧν ἡ φωνὴ ἦτο σοβαρὰ, σεμνὴ καὶ ἤρεμος, αἱ δὲ sinistrae λέγονται Sarranae, ἤτοι Φοινικικαὶ ἢ Καρχηδονικαὶ, ὧν ἡ φωνὴ ἦτο τραχεῖα καὶ ὀξεῖα, καὶ συνήθεις ἦσαν εἰς ᾄσματα χαρᾶς καὶ ζωηρότητος καὶ ἐν γένει σφοδρῶν αἰσθημάτων. Τὰ τοῦ χοροῦ ὅμως ᾄσματα ἂν ἦσαν μονῳδίαι, συνῳδεύοντο ὑπὸ ἑνὸς μόνου αὐλοῦ, ὃν ηὔλει ὁ πυθαύλης (pythaules), ἂν δὲ ᾖδοντο ὑπὸ παντὸς τοῦ χοροῦ, ὑπὸ δύο αὐλῶν, ἤτοι τοῦ διαύλου, ὃν ηὔλει ὁ χοραύλης (choraules) [2]), ἠρέμα καὶ εὐκρινῶς φυσῶν, διότι καὶ ἡ μουσικὴ τοῦ χοροῦ ἦτο τὸ πάλαι σοβαρὰ καὶ ἀφελής, ὕστερον ὅμως κατέστη ἁδρὰ καὶ ἐκλελυμένη, ὅπερ ἀποδοκιμάζει ὁ Κικέρων [3]) καὶ Ὁράτιος [4]). Μὲ

1) Donat. praef. Eun. καὶ Adelph. Modulata est tibiis dextris i. e. Lydiis ob seriam gravitatem, qva fere in omnibus comoediis utitur hic (Terentius). Semper tamen mutatis per scenam modis cantica mutavit, qvod significat titulus scenae, habens subjectas personis litterus M. M. C.= mutatis modis cantici. Sinistris=Sarranis. βλ. καὶ Teuffel ἔνθα ἀ. § 16, 4. καὶ Spengel ἐν εἰσαγωγῇ εἰς Τερεντ. Ἀνδρίαν σελ. VII.

2) Diom. 3, 489. Qvando chorus canebat, choricis tibiis, id est choraulicis, artifex concinebat, in cantico autem phythaulicis responsabat. Sed qvod paribus tibiis vel imparibus invenimus scriptum, hoc significat: qvodsi qvando monodio agebat, unam tibiam inflabat, si qvando synodio utrasqve.

3) De legib. 2, 15, 39. Qvæ solebant qvondam compleri severitate jucunda Livianis et Nævianis modis, nunc ut eadem exultent et cervices oculosqve pariter cum modorum flexionibus torqveunt

4) Ἐν ποιητ. 202 Accessit numerisqve modisqve licentia major· πρβλ. 211 καὶ 214.

τὴν πρόοδον λοιπὸν τοῦ χρόνου ἔπαθε καὶ ἡ μουσικὴ τῶν Ῥωμαίων ὅ,τι καὶ ἡ ἑλληνική· πάθος, γοργότης, ἐρεθισμὸς τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὰ πάθη διεδέχθη τὴν προτέραν σοβαρότητα, ἐμβρίθειαν καὶ ἀρχαιοπαράδοτον καὶ σώφρονα χάριν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ μελοποίησις τῶν ᾀσμάτων ἦτο σπουδαῖον ἔργον, καὶ ἐγίνετο οὐχὶ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, ὅτε οὗτος δὲν ἦτο μουσικός, ἀλλ' ὑπὸ τεχνίτου μουσικοῦ, ἐν ταῖς σωζομέναις τοῦ Τερεντίου διδασκαλίαις πρὸς τοῖς ἄλλοις σημειοῦται καὶ τὸ τοῦ μουσικοῦ ὄνομα μὲ τὴν προσθήκην modulatus ἢ modos fecit Marcipor Oppii, ὡς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Stichi τοῦ Πλαύτου, καὶ ἐν ταῖς διδασκαλίαις τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Τερεντίου ὁ Flaccus Claudii [1]). Ἡ προσαρτωμένη γενικὴ Oppii, Claudii εἰς τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐμφαίνει ὅτι οὗτοι ἦσαν ἀπελεύθεροι, φέροντες κατὰ γενικὴν τὸ ὄνομα τοῦ ἄλλοτε δεσπότου αὐτῶν.

4) *Διαίρεσις τοῦ δράματος εἰς πράξεις* (actus) *καὶ σκηνάς.*

Ἡ εἰς μέρος διαλογικὸν καὶ ᾄσματα διαίρεσις τοῦ δράματος προέρχεται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἀπαγγελίας αὐτοῦ καὶ σύμφωνος εἶναι μὲ τὴν ἀρχαίαν τοῦ δράματος μορφὴν, ὅτε εἰς τὸν περὶ τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου ᾄδοντα χορὸν τὰ πάθη ἢ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ τούτου, οὗ εἰς λατρείαν ἐγεννήθη τὸ δρᾶμα, προσετέθη πρῶτον εἷς, εἶτα δύο καὶ τελευταῖον τρεῖς ὑποκριταὶ συνδιαλεγόμενοι πρὸς τὸν χορὸν ἢ πρὸς ἀλλήλους.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς διαιρέσεως ταύτης ὑπάρχει καὶ ἄλλη, προερχομένη ἐκ τῆς φύσεως τοῦ δράματος, οἵα αὕτη ἀναφαίνεται ἐν τῇ τελείᾳ αὐτοῦ ἀναπτύξει, καθ' ἣν τοῦτο φαίνεται συνιστάμενον ἐκ μερῶν, ὧν ἕκαστον ὑπόθεσιν ἔχει μίαν τινὰ πρᾶξιν τοῦ ὅλου δράματος, αὐτοτελῆ μὲν καθ' ἑαυτὴν, συντελοῦσαν ὅμως εἰς συμπλήρωσιν τῆς ὅλης

1) Ritschl ἔ. ἀ. σελ. 263.

ὑποθέσεως αὐτοῦ κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ συμφωνοῦσαν πρὸς τὴν φύσιν τοῦ παρ' Ἕλλησι δράματος.

Ὁ Ἀριστοτέλης [1]) διαστέλλει ἐν ταῖς τραγῳδίαις τέσσαρα μέρη, πρόλογον, ἐπεισόδιον, ἔξοδον, χορικόν. Καὶ πρόλογος εἶναι, λέγει, ὅλον τραγῳδίας τὸ πρὸ χοροῦ παρόδου, ἐπεισόδιον δὲ τὸ μεταξὺ ὅλων χορικῶν μελῶν, ἔξοδος δὲ μεθ' ὃ δὲν ὑπάρχει μέλος χοροῦ. Ἂν δὲ ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ παρεμπέσωσιν ἓν ἢ καὶ δύο χορικά, τότε αὐξάνει καὶ ὁ τῶν ἐπεισοδίων ἀριθμός· δύο λοιπὸν χωρικῶν ὄντων ἢ στασίμων, διότι καὶ οὕτω καλεῖ ὁ Ἀριστοτέλης τὰ ἐπὶ τῆς θυμέλης ᾀδόμενα τοῦ χοροῦ ᾄσματα, προκύπτει τότε διμερὲς ἐπεισόδιον· τότε δὲ τὸ δρᾶμα περιλαμβάνει πέντε μέρη, προστιθεμένης τῆς ἐξόδου καὶ τοῦ προλόγου. Ἂν δὲ τὰ χορικὰ ὦναι πλειότερα τῶν δύο, τρία λ. χ., τότε τὸ ἐπεισόδιον εἶναι τριμερὲς καὶ τὸ δρᾶμα ἔχει ἓξ μέρη. Ἐντεῦθεν καὶ τὰ σωζόμενα δράματα τῶν τριῶν μεγάλων τῆς Ἑλλάδος τραγικῶν ἄλλα μὲν διαιροῦνται εἰς πέντε καὶ ἄλλα εἰς ἓξ καί τινα εἰς ἑπτὰ μέρη [2]).

Περὶ τῶν ὕστερον δραματικῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν τῆς Ἀλεξανδρείας οὐδὲν βέβαιον γινώσκομεν, διότι οὐδὲν τέλειον τούτων δρᾶμα διεσώθη. Πολὺ πιθανὸν ὅμως φαίνεται ὅτι οἱ Ἀλεξανδρινοὶ εἰς πέντε διῄρουν τὰς αὐτῶν τραγῳδίας, διότι εἰς τοσαῦτα εἶναι διῃρημέναι αἱ τοῦ Σενέκα, εἰς τοσαῦτα παραγγέλλει καὶ ὁ Ὁράτιος [3]) νὰ διαιρῶνται τὰ δράματα. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι γνωστὸν εἶναι ὅτι

---

1) Ἐν Ποιητ. κφ. 12.

2) Πέντε κατὰ Ussing (ἐν Πλαύτου α' τόμ. σ. 165) ὁ Αἰσχύλου Προμηθεύς, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, Ἀγαμέμνων, Χοηφόροι καὶ Εὐμενίδες· ἡ τοῦ Σοφοκλέους Ἠλέκτρα, Τραχινίαι καὶ ὁ τοῦ Εὐριπίδου Ἱππόλυτος καὶ αἱ Τρῳάδες.

Ἐξ δὲ μέρη ὁ τοῦ Σοφοκλέους Αἴας καὶ οἱ Οἰδίποδες, ἡ τοῦ Εὐριπίδου Ἄλκηστις, Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι, Ἑκάβη, Ἀνδρομάχη, Βάκχαι, Ἴων, Φοίνισσαι.

Ἑπτά, ἡ τοῦ Σοφοκλέους Ἀντιγόνη, ἡ τοῦ Εὐριπίδου Μήδεια καὶ ὁ Ἡρακλῆς. 3) Ἐν Ποιητ. στίχ. 189 κ. ἑ.

τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς πρὸ πάντων ποιητὰς ἔσχον ὁδηγοὺς ἐν πολλοῖς. Ὁ Κικέρων πολλαχοῦ [1]) τῶν συγγραμμάτων ποιεῖται λόγον εἴτε ἐν κυρίᾳ εἴτε ἐν μεταφορικῇ σημασίᾳ περὶ τῆς εἰς πράξεις (actus) διαιρέσεως τῶν δραμάτων. Καὶ ὁ Βάῤῥων ὡσαύτως ὁμιλεῖ περὶ πράξεων ἐν τοῖς συγγράμμασί του, καὶ ἰδίας ἔγραψε πραγματείας περὶ actibus δραμάτων.

Ἐπειδὴ δὲ τῶν χρόνων τούτων μόνον ἡ τραγῳδία εἶχε χορὸν, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ κωμῳδία, ἕπεται ὅτι ἡ ἐκ τῶν στασίμων τοῦ χοροῦ προερχομένη αὕτη διαίρεσις εἰς πέντε πράξεις ἀναφορὰν ἔχει εἰς τὴν τραγῳδίαν, καὶ ταύτην μόνην ὁ Ἀριστοτέλης ἔχει ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ θεωρίᾳ του. Οἱ ὕστερον ὅμως καὶ τὴν κωμῳδίαν διῄρουν εἰς πέντε μέρη· ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίνου ἐν τέλει τῶν εἰς ἑαυτὸν, παρατηροῦντος ὅτι ἀδιάφορον τῷ ἀνθρώπῳ δεῖ εἶναι πότε ἡ φύσις ἐκπέμπει αὐτὸν ἐκ τῆς ζωῆς, ὅπως καὶ τῷ κωμικῷ ὁπόταν ἀπολύσῃ αὐτὸν τῆς σκηνῆς ὁ στρατηγὸς [2]), διότι οὔτε οὗτος δύναται νὰ μὴ ἐξέλθῃ τῆς σκηνῆς ὡς εἰπὼν μόνον τὰ τρία τῆς κωμῳδίας μέρη καὶ οὐχὶ τὰ πέντε.

Ἐκ τῶν εἰρημένων, μάλιστα δὲ τῶν τοῦ Ὁρατίου [3]), πιθανοποιεῖται ὅτι τὰ τῶν Ῥωμαίων δράματα διῄροῦντο εἰς

---

1) Βλ. τὰ χωρία παρ' Ussing σ. 466. Ἐν Verr. 2, 18. qvalis iste in qvarto actu improbitatis futurus esset.

Ad Qvintum 1, 1, 16, 46 ὁμιλεῖ περὶ τριῶν πράξεων.

Ὁ Teuffel ἐν ῥωμ. γραμμ. § 46 εἰκάζει ὅτι τὸ κενὸν μεταξὺ δύο πράξεων ἐπλήρου ἐν τῇ νέᾳ ἑλλ. κωμῳδίᾳ ὁ αὐλητὴς, καὶ ὅτι ἐντεῦθεν ἐπήγαζεν ἡ πενταμερὴς διαίρεσις αὐτῶν, ἣν εἰσήγαγον οἱ Ἀλεξανδρινοὶ καὶ ἐδέχθησαν οἱ Ῥωμαῖοι. Ἀλλὰ ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χειρογράφοις τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου δὲν ὑπάρχει διαίρεσις εἰς πράξεις.

2) Τὸν Praetorem νοεῖ, ὃς εἶχε τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἑορτῆς καὶ τῶν κατ' αὐτὴν σκηνικῶν παραστάσεων, ὡς ἀλλαχοῦ εἴπομεν.

3) Ars poët. 189.

Neve minor neu sit qvinto productior actu
Fabula, qvae posci vult et spectata reponi.

πέντε συνήθως μέρη ἢ πράξεις (actus). Αὐτὸ τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν μαρτυριῶν τῶν ὕστερον ῥωμαϊκῶν γραμματικῶν, οἵτινες πιθανὸν ὅτι εἶχον ὑπ' ὄψιν τὰς τοῦ Βάρρωνος θεωρίας, ἴσως δὲ καὶ ἄλλων ἀρχαιοτέρων γραμματικῶν.

Ὁ Δόνατος ἐν τέλει τῆς ὑποθέσεως τῆς Ἑκυρᾶς [1]) τοῦ Τερεντίου, «οὐδὲν θαυμαστὸν, λέγει, ὅτι αἱ πράξεις εἶναι ἄνισοι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν σκηνῶν καὶ τῶν σελίδων, διότι ἡ διαίρεσις τούτων λόγον ἔχει οὐχὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν στίχων, ἀλλὰ τὴν τῶν πραγμάτων περιγραφήν· διὸ ἐν τῇ αὐτῇ πράξει δυνατὸν νὰ ἀνήκωσι καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρες σκηναὶ εἰςερχομένων καὶ ἐξερχομένων προσώπων» [2]).

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἦτο διάφορον τὸ μῆκος τῶν πράξεων κατὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Ἀλλαχοῦ ἐν τῷ Εὐνούχῳ παρατηρεῖ ὁ αὐτὸς Δόνατος ὅτι αἱ πράξεις δὲν διαστέλλονται, ἀλλὰ συνέχονται οὕτως, ὥστε νὰ μὴ παρεμπίπτῃ χρόνος σιγῆς καὶ διακοπῆς τοῦ δράματος, ὅπως μὴ οἱ θεαταὶ, εἴτε νομίζοντες ὅτι ἐτελείωσε τὸ δρᾶμα, εἴτε εὑρίσκοντες καιρὸν ἐκ τῆς διακοπῆς, ἀπέρχωνται τοῦ θεάτρου, πρὶν ἢ τὸ δρᾶμα τελειώσῃ [3]). Διάλειμμα λοιπὸν μεταξὺ τῶν πράξεων ἐν ταῖς κωμῳδίαις δὲν ὑπῆρχεν οὐδὲ διακοπή τις κατὰ τοὺς λόγους τούτους τοῦ Δονάτου. Ἡ

---

1) Non est mirandum qvo dactus impares scenarum paginarumqve sint numero, qvum hæc distributio in rerum descriptione non in numero versuum constituta sit.

2) Ἐν τέλει τῆς ὑποθέσεως τῶν Ἀδελφῶν· In eundem actum posse conjici et tres et qvattuor scenas in troeuntium et exeuntium personarum.

3) Don. ἐν προοιμ. Ἀδελφῶν. Haec etiam ut cetera hujusce modi poëmata qvinqve actus habeat necesse est choris divisis a Graecis poëtis, qvos etsi retinendi caussa jam inconditos spectatores minime distinguunt Latini comici· metuentes scilicet, neqvis fastidiosus finito actu velut admonitus abeundi reliqvæ comoediæ fiat contemptor et surgat, tamen a doctis veteribus discreti atqve disjuncti sunt. πρδ. καὶ Εὐνούχου προοίμιον.

διὰ τῆς ἀποχωρήσεως ὑποκριτῶν ἀπὸ τῆς σκηνῆς διαστολὴ τῶν πράξεων δὲν εἶναι ἀκριβής· ἐπειδὴ τότε θὰ εἴχομεν εἴτε πλείους τῶν πέντε εἴτε ὀλιγωτέρας πράξεις ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὴν πενταμερῆ διαίρεσιν· διότι πολλάκις ἡ σκηνὴ μένει κενὴ ἀποχωρούντων πάντων τῶν προσώπων· ἀλλ' εἴτε εὐθὺς ἐμφανίζονται πάλιν [1]) ἢ ἐν τῷ μεταξὺ ᾄδει ἡ μουσική, ὡς λέγει τοῦτο ὁ Πλαῦτος ἐν τῷ Ψευδύλῳ στίχ. 575.

Tibicen vos interdum hic delectaverit.

καὶ ὁ Ὁράτιος ἐπιβεβαιοῖ [2]).

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐν τοῖς Δονάτου γίνεται λόγος περὶ πράξεων ἐν ταῖς κωμῳδίαις οὐχὶ ὅμως καὶ περὶ διαστολῆς αὐτῶν διὰ παύσεως ἢ διακοπῆς τοῦ δράματος, οἱ νομίζοντες ὅτι αἱ τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου κωμῳδίαι ἐδιδάσκοντο ἐν συνεχείᾳ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, δὲν παραδέχονται ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν αὐτῶν τὴν εἰς πράξεις διαίρεσιν τῶν κωμῳδιῶν, ὡς ὁ Δανὸς Ussing ἐν τῇ τοῦ Πλαύτου ἐκδόσει. Ἄλλοι ὅμως ἐκδόται, ὡς ὁ Ritschl καὶ ὁ Fleckeisen διαστέλλουσιν ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν αὐτῶν μόνον πράξεις, οὐχὶ καὶ σκηνάς· ἀριθμοῦσιν ὅμως πάντες οὗτοι ἐν συνεχείᾳ τοὺς στίχους τῆς αὐτῆς κωμῳδίας, ὅπως γίνεται καὶ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς δράμασι.

Ὁ Ribbeck [3]) δεχόμενος κατά τινα τοῦ Κικέρωνος [4]) μεταφορικὴν ἔκφρασιν τρία μέρη τῶν δραμάτων, πρότασιν,

---

1) Βλ. παραδείγματα παρὰ Ussing ἔ. ἀ. σελ. 169.

2) Ἐν Ποιητ. 194.

Actoris partes chorus officiumqve virile
Defendat· neu qvid medios intercinat actus.

3) Ἐν. ἀν. σ. 641.

4) Ad Quint. fr. 1, 1. Illud te ad extremum et oro ethortor ut tamqvam poëtae boni et actores industrii solent, sic tu in extrema parte et conclusione muneris ac negotii tui diligentissimus sis, ut hic tertius annus imperii tui tamqvam tertius (actus) perfectissimus atqve ornatissimus fuisse videatur.

ἐπίτασιν καὶ καταστροφὴν, εἰς ἃ προσθέτων πρόλογον καὶ ἐπίλογον, ἐξάγει τὰς πέντε πράξεις τοῦ Δονάτου καὶ Βάρρωνος, ὃν ὁ Δόνατος ἀκολουθεῖ ἐν τούτοις· ἀλλ' ἡ τοῦ Κικέρωνος ἔκφρασις δὲν ὁρίζει ἀκριβῶς, νομίζω, ὅτι τρία μόνον ἦσαν τὰ τοῦ δράματος μέρη.

Ἡ τριμερὴς αὕτη διαίρεσις στηρίζεται ἐν τῇ φύσει τῆς ὑποθέσεως τῶν δραμάτων, ἥτις περιέχει πρῶτον τὴν δέσιν ἢ πλοκὴν τοῦ μύθου, εἶτα τὴν ἐπίτασιν τῆς πλοκῆς ταύτης, καὶ τελευταῖον τὴν λύσιν αὐτῆς. Εἰς τὰ τρία ταῦτα μέρη ἂν προσθέσωμεν τὸν πρόλογον καὶ τὸν ἐπίλογον, ἐξάγομεν πάλιν πέντε μέρη τοῦ δράματος.

5) *Περὶ προλόγων καὶ ἐπιλόγων τῶν δραμάτων.*

Ἐν τοῖς προλόγοις ἐκτίθεται συνήθως ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος, ὡς παρ' Εὐριπίδῃ καὶ Μενάνδρῳ [1]), διάφορα περιστατικὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ποιητὴν καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ ὑπόθεσιν τοῦ δράματος, ὡς παρ' Ἀριστοφάνει ἐν ταῖς παραβάσεσιν. Ἐντεῦθεν ὁ γραμματικὸς Εὐάνθιος [2]) διαστέλλει συγκατικοὺς, ἀναφορικοὺς, ὑποθετικοὺς καὶ μικτοὺς προλόγους (commentarios, relativos, argumentarios καὶ mixtos).

Ἀπηγγέλλοντο δὲ οἱ πρόλογοι ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ ἢ ὑπό τινος τῶν ὑποκριτῶν μὴ φέροντος τὴν συνήθη ὑποκριτοῦ στολὴν (sine ornamentis) [3]), ἀλλ' ἄλλην ἰδίαν τῷ προλογίζοντι (ornatu prologi)[4]). Οἱ πρόλογοι οὐχὶ πάντοτε προτάσσονται, ἐνίοτε καὶ ἕπονται μετὰ τὴν πρώτην σκηνὴν [5]), ἢ καὶ ὅλως ἐλλείπουσι. Τῆς ἐπανειλημμένης διδασκαλίας δραμάτων μετεβάλλοντο κατὰ τὰς περιγράσεις οἱ πρόλογοι διὰ προσθαφαιρέσεων· τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ τοῦ Πλαύτου [6]).

---

1) Λουκιαν. ἐν Ψευδολογ. § 4.— Terent. And. 5, 29

2) De tragoedia et comoedia. 3) Plaut. Poenul. 123.

4) Ter. Heaut. prol. 1. 5) Ὡς ἐν Πλαύτου Mil. gl. 2, 1. — Cistel. 1, 3. πρβ. Donatum εἰς προλ. Φορμίωνος Τερεντίου.

6) Ritschl l. c. 180—238 καὶ ἰδίως 209, 225, 233.

Ὡς ἐπίλογος ἕπεται ἐν τέλει τῶν σωζομένων κωμῳδιῶν ἡ λέξις plaudite. Καὶ τοῦτο δὲ παρέλαβον οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ Μενάνδρου [1]) φέρεται *ἐξάραντες ἐπικροτήσατε*, ὃ αὐτολεξεὶ μετέφρασεν ὁ Πλαῦτος ἐν Turculento «plaudite et exurgite». Ἀπὸ δὲ Κοντιλιανοῦ [2]), λέγοντος illud qvo veteres tragoediae comoediaeqve clauduntur *plaudite*, μανθάνομεν ὅτι καὶ ἐν ταῖς τραγῳδίαις εἴπετο ὁ τοιοῦτος ἐπίλογος ἡ πρόκλησις πρὸς χειροκροτήματα.

Οἱ ὕστερον ἀναφανέντες ὑπομνηματισταὶ καὶ γραμματικοὶ προςέθηκαν εἰς τὰς κωμῳδίας καὶ τραγῳδίας καὶ εἰς τὰ ἔπη ὑποθέσεις, ἀκρόστιχα καὶ μὴ ἀκρόστιχα, argumenta καὶ periochas καλούμενα. Τοιαύτας γνωστὸν εἶναι ὅτι ἐποίησεν ὁ Σιδώνιος Ἀπολλινάριος εἰς Τερέντιον καὶ Βιργίλιον, πιθανῶς δὲ καὶ εἰς τὰς Πλαύτου κωμῳδίας [3]). τὰ δὲ ἀκρόστιχα ἴσως ὁ Αὐρήλιος Ὀπίμιος, ὅςτις καὶ γλωσσάριον εἰς Πλαῦτον συνέταξεν [4]).

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΘΗΝΩΝ, ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ ΚΑΙ ΑΜΟΡΓΟΥ.

Ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἀπέσχομεν συστηματικῶς τῆς δημοσιεύσεως κοινῶν ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν, ὁποῖαι κατὰ καιροὺς σποράδην ἀνευρίσκονται ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, φρονοῦν-

1) Ὡς ἐν Ἀποσ. 831.

2) Ἐν βιβλ. 6, 1, 52.— πρβ. καὶ Hor. art. poet. 155.

3) Ritschl ἔ. ἀ. σ. 316. καὶ Teuffel ἐν τῇ ῥωμ. γραμματολογίᾳ § 88, 2. ἔκδ. ἀ. 4) Ritschle. 357.

τές, ὅτι αἱ τοιαῦται πρέπει πολλαὶ ὁμοῦ νὰ συνεκδίδωνται καὶ κατὰ μέθοδον ἐνδεικνύουσαν εἴ τι σημειῶδες ἐν αὐταῖς περιέχεται. Ὅθεν μόνον κατ' ἐξαίρεσιν καὶ ἐκ μακρῶν διαλειμμάτων ἔχομεν μέχρι τοῦδε δημοσιεύσει ὀλίγας τινάς, διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον. Καὶ σήμερον οὕτω κατ' ἐξαίρεσιν δημοσιεύομεν μίαν ἐπίσημον, ἐν Ἀθήναις εὑρεθεῖσαν ἀρτίως καὶ ἀγορασθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν Ἑταιρίας, τὴν ἑξῆς· (ἐκ δεξιῶν ἐν ἰδιαιτέρῳ τεμαχίῳ χάρτου).

Εἶναι, ὡς καὶ ἐκ μόνης τῆς ἀρχαϊκῆς ὀρθογραφίας, τῆς πρὸ Εὐκλείδου ἄρχοντος, ὁ ἀναγνώστης διακρίνει, ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη δημοσίου μνήματος ἐξ ἐκείνων, ἅ ποτε ἰδὼν ὁ Παυσανίας παρὰ τὴν ἐπὶ Ἀκαδημίαν ὁδὸν περιέγραψεν ἐν βιβλ. Α, κεφ. 29, καὶ δὴ ἐκ τῶν παλαιοτέρων τῶν μετὰ τὰ Μηδικὰ μέχρι τέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἂν καὶ ὄχι ἴσως ἐκ τῶν παλαιοτάτων τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος, ὡς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἐμφαίνει, ὅπερ θὰ δηλώσωμεν κατωτέρω. Ἀλλὰ εἰς τίνας τῶν Ἀθηναίων ἐκστρατείας ἐκ τῶν παρὰ Θουκυδίδῃ (τυχὸν ἐν τῇ πεντηκονταετίᾳ, βιβλ. Α, 93—117) καὶ Παυσανίᾳ (ἔνθ. ἀνωτ.) μνημονευομένων ἀναφέρεται, δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω, ὅσον καὶ ἂν προσεπάθησα· διότι πρῶτον μὲν ὁ στρατηγὸς Ἐπιτέλης ὁ ἐν στίχῳ δ'. ἄγνωστος ἐμοὶ ἀλλαχόθεν διατελεῖ, ἔπειτα τὰ τοῦ στίχου ά. «ἐν Χερρονήσῳ, ἐν Βυζαντίῳ» καὶ τὰ ἐν στίχῳ ξέ. «παρ' Ἑλλήσποντον» δὲν συμπίπτουσι *κατὰ γράμμα* μετ' οὐδεμιᾶς τῶν παρὰ Θουκυδίδῃ καὶ Παυσανίᾳ ὠνομασμένων ἐν τοῖς Θρακῴοις μέρεσιν ἐκστρατειῶν, ἂν καὶ ἀποστασία τις τῶν *Βυζαντίων* ὁμοῦ μετὰ τῶν Σαμίων μνημονεύεται συντόμως παρὰ Θουκυδίδου Α, 115. 117, καὶ ὁ Παυσανίας ἀναφέρει στήλην τῶν μαχεσαμένων περὶ *Θρᾴκην* καὶ ἄλλην τῶν *περὶ Ἑλλήσποντον* ναυμαχησάντων, ἀλλ' ἄνευ ἰδίου τινὸς χρονικοῦ ὁρισμοῦ. Ὅμως δὲ ἐξ ἑνὸς ὀνόματος, τοῦ ἐν στίχῳ λβ'. *Καρυστορίκου*, εἰκάζω, ὅτι ἱκανὰ ἔτη, περὶ τὰ 25, μετὰ

Ἐγ Χερρονέσοι	Ἐμ Βυζαντίοι
Ἀθεναίον Ηοίδε	Ἀθεναίον Ηοίδ(ε
ἀπέθανον·	ἀπέθανον·
Ἐπιτίλες στρατεγός·	
Ἐρεχθείδος	Ἐρεχθείδος
Πυθόδορος	Νικόστρατος
Ἀριστόδικος	Φιλόχομος
Τέλεφος	
Πυθόδορος	
	Αἰγείδος
	Χίονις
Αἰγείδος	
Ἐπιχάρες	
Μυσαίμιλος	Παυδιονίδος

[illegible] ἔλεγον τα των βασιλέων θύόματα τὰ πρῶην ἀῆθη παρ᾽ ἡμῖν.

τὴν παρὰ Θουκυδίδῃ ἱστορουμένην ἐπὶ Κάρυστον ἐκστρατείαν θὰ ἐστήθη τὸ μνημεῖον τοῦτο, ὅτε λέγω νὰ ἀπέθανεν ἐν πολέμῳ ἀνὴρ ἔχων ἡλικίαν πολεμιστοῦ καὶ ὄνομα τοιοῦτο, δοθὲν αὐτῷ ἐν τῇ γεννήσει εἰς ἀνάμνησιν προσφάτου νίκης τῶν Ἀθηναίων. Ἔχομεν λοιπὸν τοὐλάχιστον χρονικὸν ὅριον τῆς στήλης ταύτης ἐκεῖνο ὅπερ λέγουσιν οἱ κριτικοὶ φιλόλογοι annum, post quem (ἔτος, μεθ' ὅ τι ἐγένετο)(*). Τοιοῦτο ἄλλο ὄνομα ἀναγινώσκομεν ἀλλ' ὄχι τόσον ἐκφραστικόν, τὸ ἐν στίχῳ μς'. *Ναξιάδης*, διότι καὶ ἡ Νάξος κατεπολεμήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν Κάρυστον. Ἐνθυμοῦμαι δὲ νῦν καὶ *Σκυροκλέους* ὄνομα, ἀναγινωσκόμενον ἐπὶ ὁμοίας δημοσίας στήλης, τῆς ἐν CIA I ἀρ. 446, ὀνόματα ταῦτα πάντα μοναδικὰ καὶ ἀήθη, καὶ οἷα μόνον ἐκ τοῦ τότε φρονήματος τῶν Ἀθηναίων ἐξηγοῦνται, διότι καὶ τὴν Σκῦρον ὀλίγῳ πρότερον τῆς Καρύστου καὶ τῆς Νάξου εἶχον ἀνδραποδίσει. Ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδεμιᾶς τῶν τριῶν τούτων πράξεων τῶν Ἀθηναίων τὸ ἔτος ἀκριβῶς γνωρίζεται, τίθεται ὅμως εἰκαστικῶς ὑπὸ τοῦ Krüger ἡ τῆς Νάξου πολιορκία περὶ τὸ 473 πρὸ Χρ. (ἴδε τὴν ὑπὸ Classen ἔκδοσιν τοῦ Θουκυδίδου, τόμ. 1, σελ. 286, ἔνθα καὶ οἱ παρ' ἄλλων κριτικῶν χρονικοὶ ὁρισμοὶ σημειοῦνται, διαφέροντες οὐκ ὀλίγον τῶν τοῦ Krüger.)

Ταῦτα μὲν οὕτω· ἄξιον δέ τι φαίνεται παρατηρήσεως, ὅτι ἐνῷ ὁ Παυσανίας (Α, 29, 4) ἔγραψε γενικῶς, ὅτι αἱ ἐπὶ τῶν Ἀθήνησι δημοσίων τούτων τάφων στῆλαι ἔλεγον τὰ ὀνόματα καὶ τὸν δῆμον ἑκάστου τῶν ἐν μάχαις ἀποθανόντων, οὐδεμία τῶν μέχρι τοῦδε διασωθεισῶν δημοσίων στηλῶν τῶν πρὸ Εὐκλείδου ἄρχοντος χρόνων (ἴδε αὐτὰς ἐν CIA I, 432—62) ἔχει δήμων ὀνόματα, ἀλλὰ μόνον φυ-

(*) Οὕτω παρ' ἡμῖν ἐκ τῶν τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος Ἑλλήνων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν οἱ ἔχοντες Ὄθωνος καὶ Ἀμαλίας ὄνομα μόνον μετὰ τὸ ἔτος 1833 καὶ 1835 εὐλόγως ὑποτίθεται ὅτι ἐγεννήθησαν καὶ βαπτισθέντες ἔλαβον τὰ τῶν βασιλέων ὀνόματα τὰ πρώην ἀήθη παρ' ἡμῖν.

λῶν, ὡς καὶ αὕτη ἡ σημερινή. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι ὁ Παυσανίας δὲν ἠκριβολόγησεν, ἀλλ' ὡς ἰδὼν τυχὸν ἐν νεωτέραις στήλαις καὶ δήμων ὀνόματα ἔγραψε τὴν φράσιν του. Ναὶ μὲν ὁ Βοίκχιος ἐν CIG τ. Α'. σ. 309 ἐκδιδοὺς ἕνα μακρὸν κατάλογον Ἀττικῶν ἀνδρῶν κατὰ φυλὰς καὶ δήμους, ἐκ τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἔπεισεν ἑαυτὸν ὅτι ἦτο ἐκ στήλης δημοσίας ἐπιταφίου (ἂν καὶ δὲν εἶχε βέβαιόν τι τούτου τεκμήριον·), παρετήρησε δέ, ὅτι ἀήθως μὲν διὰ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους, συμφώνως δὲ τῇ φράσει τοῦ Παυσανίου εἶχεν ὁ κατάλογος καὶ τὰ τῶν δήμων ὀνόματα· ἐγὼ ὅμως νομίζω, ὅτι πρέπει τις ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ ἐκείνου τοῦ καταλόγου, ἂν ὄντως εἶναι ἐξ ἐπιταφίου στήλης.

Μελετῶν δέ τις λεπτομερέστερον τὴν ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ μνημείου ἀναγραφὴν θέλει ἰδεῖ, ὅτι ἐν τῇ ά. σελίδι (colonne) μέχρι τοῦ νά. στίχου εἶναι μόνον ἐξ 9 φυλῶν ἄνδρες ἀναγεγραμμένοι ὡς ἀποθανόντες ἐν Χερρονήσῳ· καὶ τοῦτο μὲν οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον· δὲν ἔτυχε ν' ἀποθάνῃ τις καὶ ἐκ τῆς Ἀκαμαντίδος, ἧς ἡ κανονικὴ θέσις, ἂν ἐπρόκειτο νὰ γραφῇ, θὰ ἦτο μετὰ τὴν Λεωντίδα. Τὸ παράδοξον καὶ ἄπορον, δι' ἐμὲ τοὐλάχιστον, εἶναι, πῶς ὕστερον μετὰ τὴν ἐν στίχ. νζ—η'. τῆς αὐτῆς σελίδος φράσιν «*οἵδε* ἐν τοῖς ἄλλοις πολέμοις ἀπέθανον» μόνον *εἷς* ἐκ τῆς Ἐρεχθεΐδος φυλῆς ἀναγράφεται· ἔτι δ' ἀπορώτερον, πῶς ἀφοῦ ἐν τῇ β'. σελίδι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ λή. στίχου ὡς ἐν Βυζαντίῳ ἀποθανόντες ἀνεγράφησαν ἐκ πασῶν τῶν 10 φυλῶν κατὰ τάξιν ἄνδρες 12 ἐν πολλῇ ἀραιογραφίᾳ, ἐπέρχεται ὕστερον ἐν συνεχείᾳ καὶ οἷον ἄλλης ἀρχῆς γινομένης ἀναγραφὴ ἄλλων ἔτι 17 ἀνδρῶν μέχρι τοῦ ξϛ'. στίχου, ἐκ φυλῶν 6, ἀκολουθουσῶν μὲν κατὰ τὴν κανονικὴν τάξιν, ἐλλείψει δὲ τῆς ά. τῆς β'. τῆς ς'. καὶ τῆς ί. Ῥητέον ἀρά γε, ὅτι οὗτοι οἱ τῶν 6 φυλῶν συναπτέοι εἶναι μετ' ἐκείνου τοῦ ἑνὸς τῆς Ἐρεχθεΐδος φυλῆς, τοῦ ἐν τέλει τῆς ά. σελίδος ἀναγεγραμμένου; Ἄλλος ἀντ' ἐμοῦ ἂς ἐπι-

χειρήσῃ νὰ λύσῃ ὁριστικῶς ταύτην τὴν ἀπορίαν. Ἐγὼ τὸ νομίζω περιττόν, διότι ὑποθέτω, ὅτι καὶ οἱ παλαιοὶ ἀναγνῶσται, οἱ σύγχρονοι τῆς ἱδρύσεως τῆς στήλης, θὰ ἠπόρουν καὶ θὰ ἐμέμφοντο τὸν γραφέα διὰ τὴν ἀσάφειαν.— Ὁ δὲ τελευταῖος νεκρὸς ἀνεγράφη κεχωρισμένως, ὡς ὢν ἐξ Ἐλευθερῶν, τῆς Βοιωτικῆς πόλεως, ἥτις ἐτέλει μὲν ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους, δὲν ἦτο δὲ κατατεταγμένη εἰς φυλήν τινα.

Εἰς τὸ τετράστιχον ἐπίγραμμα παρατηρῶ βραχέως τρία τινά. Α΄. τὸ *βαρνάμενοι* ἀντὶ *μαρν-* δευτέραν ταύτην φορὰν, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, παρουσιάζεται ἐπὶ λίθου· τὸ πρῶτον ἐγνώσθη ἐκ Κερκυραϊκῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ς΄. πρὸ Χρ. αἰῶνος. Β΄. τὰ «*Ἠόστ' ἐχθρὸς*» κρίνω μεταγραπτέα εἰς τὴν συνήθη ὀρθογραφίαν οὕτω· *ὥστ' ἐχθροὺς*, καὶ τότε ἡ σύνταξις καὶ ἡ ἔννοια εὐοδοῦται. Γ΄. τὸ *αυτοῖς* ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ λίθου ἄνευ δασείας (Η), ἣ κατὰ παραδρομὴν ἢ κατ' ἔθος ἤδη τότε ἐναρχόμενον.

Τέλος λέγομεν, ὅτι ἡ ἔχουσα τὴν ἐπιγραφὴν στήλη εἶναι λίθου Πεντελησίου, κεκοσμημένη ἄνω μὲ γλαφυρὸν γείσωμα τριμελές. Ὕψος αὐτῆς 1,60, πλάτος 0,51, πάχος 0,17. Σύστημα γραφῆς ἠκολούθησεν ὁ χαράκτης ὄχι ἐν πᾶσι τὸ ἀκριβῶς στοιχηδόν, καὶ οἱ στίχοι δὲ οἱ τῶν δύο σελίδων δὲν ἀντικρύζουσι πανταχοῦ ἀλλήλοις κατὰ τὸ ἀκριβές· ἡμεῖς δ' ὡς ἔγγιστα οἰκονομήσαντες τὸ πρᾶγμα ἀπεδώκαμεν αὐτούς.

Σχήματα γραμμάτων ἀρχαϊκὰ ἀρκούμεθα νὰ σημειώσωμεν τάδε· τὸ γάμμα Λ, τὸ λάμβδα ᒐ, τὸ δὲ νῦ ἅπαξ μόνον ἐχαράχθη κεκλιμένον Ν, ἄλλως δὲ πανταχοῦ ἔχει τὴν κανονικὴν μορφήν. Οὐδαμοῦ δ' ἐννοεῖται ἐμφανίζονται τὰ R καὶ ϟ καὶ τὰ ἔτι τούτων ἀρχαιοτροπώτερα.

Ἡ διατήρησις τοῦ λίθου σχεδὸν ἄμεμπτος. Πλὴν ἑνὸς γράμματος ἐν τῷ α΄. στίχῳ, οὐδὲν ἄλλο ἐξέλιπεν ὁλοκλήρως. Εἰ δὲ καλῶς εἶδαν οἱ ὀφθαλμοί μου, σῴζει τὸ γείσωμα εἰς δύο μέρη καὶ ἀμυδρὰ ἴχνη τοῦ ποτὲ ἐγχρωμάτου αὐτοῦ κόσμου.

Ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῷ ἐν τῇ Ἐπιδαυρίᾳ, ἔνθα ἀπό τινος χρόνου γίνονται ἀνασκαφαὶ δαπάνῃ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας καὶ ἐπιστασίᾳ τοῦ ἐφόρου Π. Καββαδία, εὑρέθησαν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἐπιγραφαί τινες ἀναθηματικαί, τὰς ὁποίας ἐκδίδομεν ὧδε ἐκ τῶν μεγαλογραμμάτων ἀντιγράφων τῶν ταλέντων εἰς Ἀθήνας παρὰ τοῦ Καββαδία μεταγράψαντες εἰς μικρὰ γράμματα. Εἶναι αἱ ἑξῆς·

1.

Θεαρίδαν Λυκόρτα Μεγαλο-
πολίταν ἡ πόλις τῶν Ἐπιδαυ-
ρίων ἀρετᾶς ἕνεκεν καὶ εὐνοί-
ας ἃς ἔχων διατελεῖ εἰς αὐτάν.

Βάθρον ὕψους 0,38 ἔχει τ' ἀνωτέρω, πρὸς δὲ τούτοις ἐπὶ τῆς παρακειμένης ἐπιφανείας ἔχει τά·

Ἀγριππίναν γυναῖκα

ἐπὶ τῆς ἄνω δὲ ἐπιφανείας σώζονται ὀπαὶ ἐν αἷς ἠτό ποτε ἐγγομφωμένον ἄγαλμα.

2.

Θεὰν Δρούσιλλαν
Γερμανικοῦ Καίσαρος
θυγατέρα
Αὐτονόη Ἀριστοτέλους
Ἐπιδαυρία ἡ ἱέρεια αὐτῆς.

Ταῦτα ἐπὶ βάθρου ὕψους 0,64, μήκους 0,98, πάχους 0,34.

3.

Δάμων Δαμοφάνεο
Δαμαρέτα Δυσικλείδα
Ἐπιδαύριοι τὸν αὐτῶν
υἱὸν Δαμοφάνη Ἀπόλλω-
νι Ἀσκλαπιῶι.

Ταῦτα ἐπὶ βάθρου ὕψους 0,72, πλάτους 0,55, πάχους

0,57· ἐπὶ τῆς παρακειμένης δὲ ἐπιφανείας τοῦ αὐτοῦ ἀνα· γινώσκονται καὶ τά·

Ἡ πόλις τῶν
Ἐπιδαυρίων
Λιβίαν Καίσα-
ρος σεβαστοῦ
γυναῖκα.

4.

Τι. Κλαύδιον Καίσαρα σεγαστὸ(ν
Γερμανικὸν αὐτοκράτορα, Κλα(υδίαν
Ἀγριππίναν Καίσαρος (σεβαστοῦ γυναῖκα
Τι. Κλαύδιος Εὐνόμου υἱὸς Νικοτέ(λης;

Ταῦτα ἐπὶ βάθρου (οὗ τὸ δεξιὸν ἄκρον ἀποτεθραυσμένον) ὕψους 0,40, πλάτους 1,20, πάχους 0,40.

«Οὐδὲν τῶν βάθρων τούτων κεῖται κατὰ χώραν.»

Σημειωτέα κρίνομεν ἐπὶ τοῦ κειμένου ἑνὸς ἑκάστου τῶν βάθρων τάδε. Ὁ τοῦ ὑπ' ἀρ. 1 Θεαρίδας εἶναι ἴσως ὁ αὐτὸς τῷ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν βίῳ Κλεομένους κεφ. 24 ὁμωνύμῳ Μεγαλοπολίτῃ, ἀνδρὶ τῶν ἐνδόξων καὶ δυνατῶν, εἰ καὶ δὲν παρατίθεται ἐκεῖ ὄνομα τοῦ πατρός, ὡς ἐδῶ. Ὁ δὲ Θεαρίδας, ὃν ὁ Πολύβιος ΛΒ, 17 καὶ ΛΗ, 2 ὡς σύγχρονον πολιτευόμενον ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς, ἄνευ δὲ ὀνόματος πατρὸς καὶ πατρίδος ἀναφέρει (ὡσαύτως δὲ καὶ Παυσανίας ἐν Ζ, 14), ἴσως δὲν πρέπει νὰ ταυτισθῇ τῷ τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς, ἔτι δ' ὀλιγώτερον ὁ Θεαρίδης ὁ παρὰ τῷ ἐπιγραμματοποιῷ Ἀντιπάτρῳ τῷ Σιδωνίῳ (ἐν Ἀνθολ. Ἑλλην. 5, 111, εἰ καὶ δελεαστικόν τι ἐκεῖ ὄνομα πρὸς συνταύτισιν εὑρίσκεται τὸ Λυκόρμα, ὡς υἱοῦ τοῦ Θεαρίδου, ὅπερ τις ὑπεράγαν τῶν διορθώσεων φίλος φιλόλογος ἠδύνατο καὶ νὰ ὑποπτεύσῃ ὡς ἡμαρτημένον ἐν τοῖς χειρογράφοις καὶ δὴ διορθωτέον εἰς Λυκόρτα. Ἀλλ' ἡμεῖς εἰς τοιοῦτό τι δὲν προαγόμεθα, ἐπειδὴ καὶ τὸ ὄνομα Λυκόρμας ἀσφαλῶς ἐν γένει ἐδράζεται ἐπὶ πλειόνων ἄλλων μαρτυριῶν καὶ ὁ Θεαρ-

ρίδας ἐκεῖνος ὁ τοῦ ἐπιγραμματοποιοῦ ῥητῶς Λακεδαιμόνιος Ἀρκὰς καὶ οὐχὶ Μεγαλοπολίτης λέγεται.

Τὸ ἐν στίχῳ β'. θηλυκὸν ἄρθρον ἡ δὲν πρέπει νὰ μᾶς φανῇ παράξενον, τεθειμένον οὕτω ἐν μέσῳ ἐξ ἄλλων Δωρισμῶν τῆς ἐπιγραφῆς. Τοιαῦται ἀνωμαλίαι διαλεκτικαὶ καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Κλεομένους (220 πρὸ Χρ.), ἂν ὑποτεθῇ τῶν χρόνων ἐκείνων οὖσα ἡ ἐπιγραφή, δὲν εἶναι ἀνήκουστοι, εἰ καὶ ὁ Δωρισμὸς τοῦ α ἐμφανίζεται ἡμῖν πάλιν ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 3 ἐπιγραφῇ, ἥτις εἶναι βεβαίως τοῦ αἰ. μ. Χρ. αἰῶνος, ὅτε αἱ διάλεκτοι γενικῶς εἰπεῖν ἐχώρουν ταχεῖ βήματι πρὸς τὴν ἔκλειψιν, κατὰ τόπους ὅμως ἔτι διετηροῦντο, ὥστε ὁ Παυσανίας (Δ, 27) νὰ ἱστορῇ ὅτι ἐπ' αὐτοῦ (περὶ τὰ 170 μ. Χρ.) οἱ Μεσσήνιοι τὸ ἀκριβὲς τῆς Δωρίδος Πελοποννησίων μάλιστα ἐφύλασσον.

Νῦν δὲ εἰς ἀλλοῖόν τι θέλω νὰ τρέψω τὸν λόγον.

Οἱ πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν βεβαίως θὰ παραξενευθῶσιν, ὅτι ἐπὶ δύο ἐκ τῶν τεσσάρων σήμερον δημοσιευομένων βάθρων εἶναι καὶ ἡ δευτέρα ἐπιφάνεια ἐπιγεγραμμένη μεθυστέρως μὲ ὀνόματα γυναικῶν τοῦ βασιλεύοντος ἐν Ῥώμῃ οἴκου· ἀλλὰ τοῦτο δὴ ἐκ πολλῶν μνημείων τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐγένετο γνωστόν, ὅτι συχνότατα καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους τὸ ἔπραττον οἱ δεδουλωμένοι ἡμῶν πρόγονοι, ἀποκόπτοντες καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν παλαιοτέρων ἀνδριάντων, ἵνα ἐπιθέτωσι νέας εἰκονιζούσας τοὺς ἑκάστοτε τιμωμένους ἀλλογενεῖς, ἐφ' ᾧ καὶ ἠλέγχθησαν δικαίως ὑπὸ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ περιηγητοῦ Παυσανίου καὶ εἴ τινος ἄλλου σώφρονος συγγραφέως. Ἀλλ' ὅ τι ὁ νοῦς ἡμῶν τὴν σήμερον δυσκόλως δύναται νὰ χωρήσῃ εἶναι τὸ πῶς οἱ γαῦροι Ῥωμαῖοι ἠνείχοντο καὶ ἐπεδέχοντο τὴν τοιαύτην τιμήν. Τίς Ἄγγλος ἢ ἄλλου τῆς πεπολιτισμένης νῦν Εὐρώπης ἔθνους ἀνὴρ δὲν ἤθελε βδελυχθῇ ὁμοίαν χαμερπῆ κολακείαν καὶ οὕτω πτωχαλαζονικῶς προσφερομένην παρὰ δεδουλωμένων ἢ εὐηργετημένων λαῶν; Ἀλλὰ καὶ τίς τῶν νῦν δυσκληρούντων ἢ ὁπωσοῦν ἀνεκτῶς

βιούντων λαῶν ἤθελεν ἐκπέσει τοσοῦτον ὥστε καὶ νὰ διανοηθῇ κἂν προσφορὰν τοιαύτης τιμῆς εἰς μεγαλοδύναμον ξένον ζῶντα ἢ τελευτήσαντα; Οὐδεὶς βεβαίως· ὥστε ῥητέον ὅτι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς τελοῦντες τότε λαοὶ ἦσαν ἐντελῶς ἐξηχρειωμένοι τὰ ἤθη. Ὁ δὲ νῦν ζῶν ἄνθρωπος Εὐρωπαῖος ἢ Ἀμεριχανὸς ἐπισκοπῶν οὕτω τὰ ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ εἰς τοιαῦτα ἀναγκαίως ἐρχόμενος συμπεράσματα φανερὸν ὅτι ἐν μοίρᾳ κρείττονος ἠθικοῦ βίου εὕρηται τεθειμένος· ὑπὸ τίνος; ὑπὸ τῆς ὁλονὲν προκοπτούσης ἀληθοῦς παιδείας, ἣν ἐν ἐπιγνώσει ἀσπασθεὶς ἐπιδιώκει.

Ταῦτα κατ' ἀφορμὴν τῆς δευτερευούσης τοῦ ά. βάθρου ἐπιγραφῆς, ἧς ὁ εἷς καὶ μόνος στίχος ἀγνοοῦμεν ἂν ἔμεινεν ἐξ ἀρχῆς ἀσυντέλεστος διὰ οἱανδήποτε αἰτίαν ἢ ἂν ἐκ φθορᾶς τοῦ μαρμάρου ἐξέλιπον τὰ πλείονα γράμματα. Ἴσως δὲ διὰ τῶν «Ἀγριππίναν γυναῖκα» δηλοῦται ἡ εἰς τρίτον γάμον γυνὴ τοῦ Καίσαρος Κλαυδίου, ἡ διαβόητος μήτηρ τοῦ Νέρωνος, ἥτις ἀναφαίνεται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 4 βάθρῳ.

Ἡ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 2 βάθρῳ τιμωμένη ὡς θεὰ (diva) Δρούσιλλα ἐτιμήθη μετὰ θάνατον, ἀφοῦ δηλ. ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ἦτο θεά· ἀλλ' ἦτο τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Τιβερίου θυγάτηρ, ἀδελφὴ δὲ καὶ ἅμα παλλακὶς τοῦ ἐξωλεστάτου Καλιγόλα, καὶ τοῦτο ἤρκει. Ὁ Δίων Κάσσιος (ΝΘ, 10, 11) καὶ ὁ Σουητώνιος (Calig. 24) διηγοῦνται τὰς ὑπὲρ πᾶσαν ἔννοιαν ἀμέτρους τιμὰς τῆς θεοποιήσεώς της ὅσας διέταξεν ὁ Καλιγόλας νὰ ἀπονέμωνται αὐτῇ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, καὶ ἂν ἠδύνατο ἂς μὴ ὑπήκουε καὶ ἡ πόλις τῶν Ἐπιδαυρίων, γυναῖκες δὲ σωφρονικώτατοι ἴσως, οἷα θεμιτὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἦτο ἡ Αὐτονόη Ἀριστοτέλους, ἂς ἐτόλμων νὰ μὴ προσδεχθῶσι τὴν κατὰ κλῆρον ἢ ἐκλογὴν διδομένην ἱερωσύνην τῆς ἀποθεωθείσης. Πόσον χρόνον δὲ μετὰ τὸν τοῦ Καλιγόλα φόνον διήρκεσαν ἔτι κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀλλαχοῦ αἱ ἱερωσύναι τῆς Δρουσίλ-

λης δὲν ἐπεχείρησα νὰ διαζητήσω, ὅπερ θὰ ἦτο πάντως περίεργον, διότι τινῶν Καισάρων καὶ Καισαρισσῶν αἱ θεῖαι τιμαὶ ἐμηκύνθησαν καὶ ὑπὲρ αἰῶνα.

Εἰς τὴν πρώτην τοῦ γ'. βάθρου ἐπιγραφὴν δὲν σημειῶ ἄλλο τι εἰμὴ ὅτι τὸ ἀνδρόγυνον, ὅπερ ἐν αὐτῷ λέγεται ἀναθὲν τόν υἱόν του τῷ Ἀπόλλωνι (καὶ) τῷ Ἀσκληπιῷ, εἰκάζω ὡς ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων ὅτι εἶναι τοῦ αὐτοῦ οἴκου ἐξ οὗ καὶ οἱ ἀναθέντες ἐν ἀνάθημα οὗ τὴν ἐπιγραφὴν ἐξέδωκεν ὁ Foucart ἐν Inscr. du Péloponnèse ἀρ. 145, 6, εὑρεθεῖσαν ἐν τῇ Ἐπιδαυρίᾳ. Καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ τέσσαρα ὀνόματα παράγωγα ἐκ τοῦ *Δαμο* εὕρηνται· καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ ἀσυνθέτως τὰ Ἀπόλλωνι Ἀσκληπιῷ ἐγράφησαν· τοῦτο δὲ οὕτως καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1175 τοῦ CIG ἐξ Ἐπιδαύρου ἐπιγραφῇ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Εἰς δὲ τὴν δευτέραν τοῦ αὐτοῦ βάθρου ἐπιγραφὴν σημειωτέον, ὅτι καὶ ἄλλο ἴδιον βάθρον ἐνεπίγραφον εἰς τιμὴν τῆς γυναικὸς τοῦ σεβαστοῦ Καίσαρος, (δηλ. τοῦ Αὐγούστου) Λιβίας ἤδη πρότερον παρὰ τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου εὑρέθη (*), ὄχι μόνον τοῦτο τὸ κοινὸν μετὰ ἰδιώτου. Ἴσως δὲ ζώσης αὐτῆς ἔτι ἀμφότερα ἱδρύθησαν, ἐπειδὴ δὲν λέγεται ἐν αὐτοῖς θεά.

Τοῦ δ'. βάθρου ἡ ἐπιγραφὴ δηλοῖ ἐν τῷ δ'. στίχῳ τὸν ἀναθέντα ἰδιώτην Ἕλληνα πιθανῶς ἀπελεύθερόν τινα τοῦ Κλαυδίου Καίσαρος, τοῦ μετὰ τὸν Καλιγόλαν ἄρξαντος. Ἐφρόντισε δὲ ὁ Ἕλλην οὗτος νὰ γράψῃ τὸ ὄνομά του ὅλως κατὰ τὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον, ἐμβαλὼν ἐν τῷ μέσῳ τὰ Εὐνόμου υἱός, καὶ ἴσως ἐπίτηδες ἀποσιωπήσας τὸ ἀπελεύθερος. Πρβλ. τοῦ ἡμετέρου βιβλίου Ἀττικ. ἐπιγρ. ἐπιτυμβ. ἀρ. 947, μετὰ τῆς ἐκεῖ σημειώσεως.

Καὶ αὗται μὲν αἱ ἐπιγραφαὶ τοιαῦται, μετρίως περίερ-

(*) Ἴδε τὴν ἐπιγραφὴν αὐτοῦ ἐκδεδομένην ὑπὸ τοῦ Καββαδία ἐν τῇ περὶ τοῦ θεάτρου ἐκθέσει, τῇ προσηρτημένῃ εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς ἀρχαιολ. Ἑταιρίας τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἐν σελ. 39.

γοι, καθὼς καὶ πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων ἐν τῇ Ἐπιδαυρίᾳ εὑρεθεῖσαι ἐν διαφόροις δὲ συλλογαῖς δημοσιευθεῖσαι, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι καὶ πολλαί, περὶ τὰς τεσσαράκοντα, καθ' ὅσον ἐγὼ ἔγνων αὐτάς. Ἃς εὐχηθῶμεν δὲ νῦν νὰ ἀνασκαφῶσι καὶ ἀξιολογώτεραι, ἰδίως δ' ἐκεῖναι αἱ στῆλαι, περὶ ὧν ἀφηγεῖται ὁ Παυσανίας τάδε· εἱστήκεσαν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τὸ μὲν ἀρχαῖον καὶ πλέονες, ἐπ' ἐμοῦ δὲ ἓξ λοιπαί· ταύταις ἐγγεγραμμένα καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐστὶν ὀνόματα ἀκεσθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, προσέτι δὲ καὶ νόσημα ὅ τι ἕκαστος ἐνόσησε καὶ ὅπως ἰάθη· γέγραπται δὲ φωνῇ τῇ Δωρίδι. Βιβλ. Β, κεφ. 27, 3.

Νῦν δὲ δίδω ἐν τοῖς ἑξῆς τὸ κείμενον δέκα ψηφισμάτων τῆς ἐν Ἀμοργῷ τῇ νήσῳ πόλεως τῶν Ἀρκεσινέων, ὧν τὰ τέσσαρα πρῶτα ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου ὁλόκληρα, τὰ δὲ ἓξ κολοβά. Οἱ λίθοι οἱ ἔχοντες αὐτὰ ἀνεσκάφησαν τὸ παρελθὸν θέρος παρ' ἰδιώτου καὶ ἐπωλήθησαν οὐ πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν ἡμῶν Ἑταιρίαν. Ἄλλο τι μὴ εὐκαιρῶν σήμερον νὰ εἴπω, παρακελεύομαι τῷ ἀναγνώστῃ νὰ τὰ μελετήσῃ προσεκτικῶς, ὡς περιέχοντα ὄχι ὀλίγα νέα καὶ περίεργα πράγματα τοῦ ἀρχαίου βίου.

1.

Θ ε ο ί.

Ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι· Μνησαγόρας εἶπεν, Ἀφθόνητος ἐπεστάτει· ἐπειδὴ
Ἀγαθόστρατος καὶ Φιλίων καὶ Ἡγήμων Ἐλπινίκου
5 Ῥόδιοι εὔνοι ὄντες διατελοῦσιν τῶι δήμωι τῶι Ἀρκεσινέων καὶ ποιοῦντες ἀγαθὸν ὅ τι ἂν δύνωνται καὶ περὶ τοὺς ἀφικνουμένους εἰς Ῥόδον Ἀρκεσινέων φιλότιμοί εἰσιν, δεδόχθαι τῶι δήμωι, ἐπαινέσαι μὲν αὐτοὺς ἀρετῆς ἕνεκε καὶ εὐνοίας ἧς ἔχουσι
10 πρὸς τὸν δῆμον, εἶναι δὲ αὐτοὺς προξένους καὶ εὐεργέτας τῆς πόλεως τῆς Ἀρκεσινέων καὶ αὐτοὺς καὶ ἐκγόνους, καὶ εἴσπλουν καὶ ἔκπλουν αὐτοῖς εἶναι ἀσυλεὶ καὶ ἀσπονδεὶ καὶ ἐν πολέμωι καὶ ἐν εἰρήνηι καὶ πρόσοδον πρός τε τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον

15 ἐάν του δέωνται πρώτοις μετὰ τὰ ἱερά· ἀναγράψαι
δὲ τόδε τὸ ψήφισμα εἰς στήλην λιθίνην καὶ στῆσαι
εἰς τὸ ἱερόν, τῆς δὲ ἀναγραφῆς ἐπιμεληθῆναι
Ἀλέξανδρον Μελίτωνος.
Ἔδοξεν τῆι βουλῆι κα(ὶ τῶι δή)μωι· Ἀπατούριος εἶπεν, Τιμησιφῶν
20 ἐπεστάτει, Ἀγαθοκλ . . . . . νος Ῥόδιον ἀναγράψαι πρόξενον
ὄντα καὶ εὐεργέτην (τῆς πόλεως) τῆς Ἀρκεσινέων καὶ αὐτὸν
καὶ ἐκγόνους εἰς τ(ὸ Ἡραῖον, οὗ) καὶ οἱ ἄλλοι πρόξενοι ἀναγε-
γραμμένοι εἰσί, ἐ(πιμεληθῆνα)ι δὲ τῆς ἀναγραφῆς Ἀλέξανδρον
Μελ(ίτ)ωνος.
25 Θ ε ο ι.
Ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι· Ξενοκλῆς εἶπεν, Φανοκράτης ἐπεσ(τά-
τε(ι)· ἐπειδὴ Θεόδοτος Νικίου Πάριος πολλὴν φιλοτιμίαν ἐνδείκν(υται
περὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἥρας, ἐλθὼν ἐν τοῖς χρόνοις καθὰ ὡμολόγη-
σεν πρὸς Ἀρκεσινεῖς καὶ ἐκόσμησεν καλῶς καὶ προθύμως, ἐπιτρέ-
ψας περὶ μισθοῦ τῆι πόλει, δεδόχθαι τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι, ἐπαι-
νέσαι μὲν αὐτὸν φιλοτιμίας ἕνεκα τῆς πρὸς τὴμ πόλιν καὶ στε-
φανῶσαι θαλλοῦ στεφάνωι, ἀποδοῦναι δὲ αὐτῶι τό τε ἀνήλωμα
τὸ ἐψηφισμένον δραχμὰς [Ξ : καὶ μισθὸν καὶ ἐπίχειρα τοῦ ἔργου
δραχμὰς : Η : τοὺς ταμίας, ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα εἰς τὸ
35 Ἡραῖον, ἐπιμεληθῆναι δὲ τῆς ἀναγραφῆς Φειδίλεων.
Θ ε ο ι.
Ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶν δήμωι· Ἐπίνικος εἶπεν, Ζευξιππίδης
ἐπεστάτει· ἐπειδὴ Ἐπιανακτίδης Θηραῖος ἀνὴρ καλὸς καὶ ἀγαθὸς
ὢν διατελεῖ καὶ ὅτε ἐπεδήμει παρ' ἡμῖν καὶ ἐν Θήραι οἰκῶν ποιεῖ
40 ἀγαθὸν ὅ τι ἂν δύνηται Ἀρκεσινέων τοὺς εἰσπλέοντας καὶ νῦ-
ν σεσιτήγηκεν εἰς τὴμ πόλιν τὴν Ἀρκεσινέων, δοῦναι Ἐπιανα-
κτίδει πολιτείαν καὶ αὐτῶι καὶ ἐγγόνοις, τῆς δὲ ἀναγραφῆς ἐπιμε-
ληθῆναι Φειδίλεων.

2.

. . . . . .
. . . . . (πρόσοδον πρός τε)
(τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον, ἐάν)
του δέωνται πρώτοις μετὰ
τὰ ἱερά· ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ
ψήφισμα τὸν γραμματέα τῆς
βουλῆς εἰς τὰ δημόσια γράμ-
5 ματα, ἀναγράψαι δὲ καὶ εἰς τὸ
ἱερὸν τῆς Ἥρας, οὗ καὶ αἱ ἄλλαι
προξενίαι ἀναγεγραμμέναι εἰ(σί-

σι)ν εἰς στήλην λιθίνην, ἐπι-
μεληθῆναι δὲ τῆς ἀναγρα-
10 φῆ)ς Κλείσιππον Ἀκεστορί-
δου.

3.

.....
....—ι / .....
..... ἀκολ(ούθως ...
.... παρ)ελθόντες ἐ(πὶ
....διελ)έγησαν ἀξίως καὶ.
5 ... ω)ς τοῖς ἐν τῶι ψηφίσματι
κ)ατακεχωρισμένοις· περὶ δὴ τού-
των δεδόχθαι τεῖ βουλεῖ καὶ τῶι
δήμωι, ἐπαινέσαι Δεινοκλῆν καὶ Ἀ-
γησιάνακτα καὶ στεφανῶσαι αὐτο-
10 ὺς χρυσῶι στεφάνωι κατὰ τὸν ν(ό-
μον, εἶναι δὲ αὐτοὺς προξένους
καὶ εὐεργέτας τοῦ δήμου τοῦ Ἀρκε-
σινέων καὶ αὐτοὺς καὶ ἐγγόνους
καὶ εἶναι αὐτοῖς γῆς καὶ οἰκ[ί]ας ἔγ-
15 κτησιν καὶ πρόσο(δ)ον πρὸς τὴν βο-
υλὴν καὶ τὸν δῆ(μον) πρώτοις με-
τὰ) τὰ ἱερά· ὑπ(άρχειν δὲ) αὐτοῖς καὶ
..... ΑΓ .....

4.

θ ε) ο ί.
Ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τ)ῶι δήμωι Ι ... ιππίδης
.....ους
.....ον
....

5.

θ ε ο (ί.
Δεξικράτης Ι .....
νους εἶπεν· ἐπε(ιδὴ ἡ βο-
υλὴ προβουλεύσα(σα ...
5 ...ωκε περὶ ὧν ε....
.....

6.

Ἔδοξεν τῆι βο)υλῆι καὶ τῶι

δήμωι . . . . σ)θένης εἶπεν,
. . . . . ἐπεστάτει·
. . . . . ο κράτης
5 . . . . ησαι
. . . Ю . .
. . . . . .

7.

. . . . . .
δοῦναι κατὰ τὸ δια . . . .
ην ὅστις α . . .
ἐφόδιον . . . . . .
5 χμὰς ΔΔΔ . . . . . (τόδε τὸ ψήφ-
ισμα εἰς τ(ὰ δημόσια γράμματα, ἀναγράψαι δὲ καὶ εἰ-
ς τὸ ἱερὸν τῆ(ς Ἥρας . . . . . ἐπιμεληθῆναι δὲ
τῆς ἀναγρα(φῆς . . . . . .
ὅρου. πρεσβε(υτ . . . ἠρέθη. . . . . .

8.

. . . . . .
. . . . . εἰς δὲ τὴν ἀν)αγραφὴν δοῦναι
. . . . . ς τοὺς περὶ
. . . . ἐ)πιμελητὴς
. . . . Ι σανθιος.

9.

. . . . . .
Ι. . . . . (ἐν Ἀρκε-
σίνηι καὶ εἰ. . . . . (μη-
νὸς ἑκάστου Α Ι. . . . . .
νηται καθάπερ δίκην ὠ(φληκὼς. . . . . .
5 των ὑπερημέρων ἀζημίω(ς. . . . . .
σηται ἢ εἰσπράξηι Ἀλέξανδρος μὴ εἶναι (ὑπόλογ. . . . . .
τούτων εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν χρημάτων ὧν ὀφειλο. . . . . .
δε ἀφῆκαν καὶ ἀνεμπόδιστους Ἀρκεσινεῖς καὶ ἐάν τινες ἄλλοι (πράτ-
τωσι τὰ χρήματα κελεύοντος Ἀλεξάνδρου, ἐὰν δέ τις ἀφαιρῆται...
10 Ἀρκεσινέων τὰ ἐνέχυρα ἢ τῶν οἰκούντων ἐν Ἀρκεσίνηι το(ὺ)ς πράτ-
τοντας ἢ ἐνίστηται τῆι πράξει ἢ ἄρχων ἢ ἰδιώτης τρόπωι ἢ παρευ-
ρέσει ηἰτινιοῦν ἄποτε(ισ)άτω Ἀλεξάνδρωι ἀργυρίου δραχμὰς Δ (Δ) Δ. .
. ος καὶ πρακτὸς ἔστω τοῦτο τὸ ἀργύριον ὡς ὠφληκὼς δίκην Ἀ-
λεξ.άνδρωι ἐξούλης —— ἐν τῆι ἐκλήτωι καὶ ὧν ὑπερήμε-
15 ρος — καὶ τῆι π(ό)λει μὴ ἔστω ὑπόλογος ταῦτα τὰ χρήματα εἰς τὴν
ἀπόδοσιν τοῦ ταμείου, καὶ ἐάν τι βλάβος ἢ ἀνάλωμα γένηται εἰς
τὴν εἴσ.πραξιν τῶν χρημάτων, εἶναι τῆι πόλει τῆι Ἀρκεσινέων

καὶ ἀποδότω καὶ τοῦτο τὸ ἀργύριον μετὰ τοῦ ἄλλου δανείου· τῆς
δὲ συνγραφῆς τῆς δε ὡμο(λ)όγησαν Ἀρκεσινεῖς μηθὲν εἶναι κυριώτε-
20 ρον μήτε νόμον μήτε ψήφισμα μήτε δόγμα μήτε στρατηγὸν μήτε
ἀρχὴν ἄλλα κρί(ν)ο(υ)σ(α)ν ἢ τὰ ἐν τῆι συνγραφῆι γεγραμμένα μηδὲ ἄλ-
λο μηθὲν μήτε τ(έχνη)ι μήτε παρευρέσει———μηδεμιᾶι, ἀλλ' εἶναι
τὴν συνγραφὴν κυρίαν οὗ ἂν ἐπιφέρηι ὁ δανείσας ἢ οἱ πράσσοντες
ὑπὲρ αὐτοῦ· τὴν δὲ συνγραφὴν τήν δε ἀναγραψάντων οἱ δανεισταὶ
25 εἰστήλην λιθίνην καὶ θέντων εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἥρας· μάρτυρες
Μεταγένης, Στρατῶναξ, Μικίων, Σωκράτης, Ἀπατόριος, Ἐπιγέ-
νης, Ξενότιμος, Νικάνωρ, Ἀκεσιππίδης, Ποσειδώνιος, Θεό-
κριτος, Τιμοκράτης, Ξενοκλῆς, Δεξίβιος, Μνησαγόρας, Ἀγήνωρ,
Ἀλεξίων, Γηθι—μένης.

10.

. . . . .

. . . . . αγ

. . . . . .καὶ πρακτὸς ἔστω το)ῦτο
τὸ ἀργύριον ὡς ὠφληκὼς δίκην. . . . . .καὶ ὧν ὁ)πέρ-
ήμερος καὶ τῆι πόλει μὴ ἔστω ὁπόλογος ταῦτα τὰ χρήματα εἰς τ)ὴν ἀπό-
5 δοσιν τοῦ ταμείου καὶ ἐάν τι βλάβος ἢ ἀνάλωμα γένηται εἰς τ)ὴν εἴσπρα-
ξιν τῶν χρημάτων, εἶναι τῆι πόλει τῆι Ἀρκεσινέων καὶ ἀπο)δόντων
καὶ τοῦτο τὸ ἀργύριον μετὰ τοῦ ἄλλου δανείου· τῆς δὲ συνγρ)αφῆς τῆς δε
ὡμολόγησαν Ἀρκεσινεῖς μηθὲν εἶναι κυριώτερον) μήτε νόμον μή-
τε ψήφισμα μήτε δόγμα μήτε στρατηγὸν μήτε ἀρχὴν ἄλ)λα κρίνουσαν
10 ἢ τὰ ἐν τῇ συγγραφῆι γεγραμμένα μηδὲ ἄλλο μηθὲν μή)τε τέχνηι μή-
τε παρευρέσει μηδεμιᾶι, ἀλλ' εἶναι τὴν συγγραφὴν κυρία)ν οὗ ἂν ἐπι-
φέρηι ὁ δανείσας ἢ οἱ πράσσοντες ὑπὲρ αὐτοῦ· τὴν δὲ συνγ)γρα-
φὴν τήν δε ἀναγραψάντων οἱ δανεισταὶ κτλ. . . . . .
. . . . . .

Πρὶν ἀποθέσω σήμερον τὸν κάλαμον, πρέπον κρίνω νὰ πληροφορήσω τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Ἀθηναίου, ὅτι τῆς Λατινικῆς ἐπιγραφῆς τῆς ἐκ Θηβῶν, ἣν ἐδημοσίευσα ἐκ χαρτίνου ἀποτυπώματος ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει, ἐξέδωκεν ὕστερον ὁ P. Foucart τὸ κείμενον πολὺ ὀρθότερον ἐν τῷ Bulletin de correspondance hellénique, ποιήσας τὴν ἀντιγραφὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ λίθου.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 23 Μαΐου 1882.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΗΡΩΔΟΥ ΑΤΤΙΚΟΥ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΝ ΜΑΡΑΘΩΝΙ.

Ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας τοῦ κ. Παύλου Γ. Σκουζὲ ἐν τῷ χωρίῳ Βέη, κειμένῳ μικρόν τι ἐντεῦθεν τοῦ νῦν Μαραθῶνος, εἶδον πρό τινος καιροῦ Ἑρμῆν τῆς τετραγώνου ἐργασίας, ἀκέφαλον, ὕψους μ. γ. 1,85, πλάτους 0,29 καὶ πάχους 0,23, ἐκ λευκοῦ λίθου, φέροντα ἐπὶ τῆς προσθίου πλευρᾶς ἄνω μὲν κεφαλαίοις γράμμασι (μήκους 0,3) κάλλιστα διατηρουμένοις καὶ εὐαναγνώστοις τήνδε τὴν ἐπιγραφήν.

ΜΕΜΝΩΝ
ΤΟΓΑΔΕΙΝ
ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ ΦΙΛΟΣ.

καὶ ἀμέσως ὑπ' αὐτὴν ἄλλην περὶ τὸν φαλλὸν μικροῖς γράμμασιν ἐξ 25 στίχων ἀνίσων, ἀμελῶς γεγραμμένην καὶ περιέχουσαν ἀρὰν κατ' ἐκείνων, οἵτινες ἤθελον βλάψει ἢ μετακινήσει τὴν ῥηθεῖσαν ἑρμαϊκὴν στήλην. Ἐρωτήσας δὲ ἔμαθον ὅτι εὑρέθη αὕτη πρὸ μηνῶν ἐν τῷ σταφιδῶνι τοῦ αὐτοῦ κ. Σκουζὲ, τῷ ἀμέσως πρὸς μεσημβρίαν τοῦ χωρίου Βέη καὶ τοῦ παρ' αὐτῷ ὅρους Σταυροκοράκι παρὰ τὴν θάλασσαν, εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, Μεσοσπορτιτίσσης καλουμένης [1]). Προσελθὼν δὲ εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἀνευρέθη ἡ στήλη, εἶδον καὶ ἑτέραν τετράγωνον ἄνω καὶ κάτω γεῖσον ἔχουσαν, πλάτους 0,15 καὶ ὕψους μέτρου γαλλικοῦ, ἄνευ ἐπιγραφῆς τινος ὅμως, καὶ ἄνω κοίλωμα τετράγωνον, ἐν ᾧ ἐστηρίζετο πιθανῶς ἀνάθημα ἢ ἄλλο τι. Ἐπειδὴ δὲ πλὴν τῆς στήλης ταύτης εἶδον καὶ ἄλλους τινὰς λευκοὺς λίθους, ἀφ' ὧν εἰκάσας ὅτι ὑπὸ τὴν γῆν ἐνδεχόμενον νὰ ἐκαλύπτετο καί τι ἕτερον, εἶπον καὶ ἀνέσκαψαν τὸν χῶρον εἰς ἱκανὸν βάθος, ἔνθα ἀνεῦρον δύο πιθίσκους διώτους, πλήρεις τέφρας καὶ ὀστῶν, καὶ εὐτελεῖς τινας λύχνους· ὅ-

θεν δῆλον ὅτι ἐνταῦθα ἦσαν τάφοι ἢ καὶ μνημεῖον εἰς ὃ ἀνῆκεν ἥτε εὑρεθεῖσα ἑρμαϊκὴ στήλη καὶ ἡ ἑτέρα τετράγωνος.

Ἄλλος τάφος ἢ καὶ μνημεῖον πιθανῶς ὑπῆρχε πλησίον τῆς ἄγω ῥηθείσης Ἐκκλησίας, ἔνθα φαίνεται ἐπὶ τῆς γῆς τετράγωνον οἰκοδόμημα, οὗ ἑκάστη πλευρὰ ἔχει 5 μ. μῆκος, τύμπανον κίονος καὶ ὑπέρθυρον ἰωνικοῦ κόσμου καλῆς ἐργασίας καὶ ἄλλοι λευκοῦ μαρμάρου λίθοι· πάντα προκαλοῦντα ἀνασκαφὴν καὶ ἔρευναν, τοσούτῳ μᾶλλον, διότι ἐνταῦθα ἵστατο πιθανῶς κατὰ Leake (ἐν τῷ περὶ δήμων τῆς Ἀττικῆς σελ. 86 τῆς γερμ. μεταφράσεως) τὸ τρόπαιον τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν, περὶ οὗ ποιεῖται λόγον ὁ Παυσανίας (1,32 κ. ἑ.).

Ἐπειδὴ μὲ τὴν εὑρεθεῖσαν ἑρμαϊκὴν στήλην καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφὴν σχέσιν ἔχουσι τὰ ὑπὸ Φιλοστράτου ἐν βίοις σοφιστῶν περὶ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ (2, 1, 24) φερόμενα, προτάσσομεν ταῦτα χάριν τῶν μὴ ἐχόντων πρόχειρον τὸ κείμενον τοῦ Φιλοστράτου.

«Ἀθηναίοις ἀπάνθρωπα ἐδόκει ταῦτα (ὅτι πρὸς τὸν υἱὸν ἀστόργως εἶχεν ὁ Ἡρώδης) οὐκ ἐνθυμουμένοις τὸν *Ἀχιλλέα* καὶ τὸν *Πολυδεύκην* καὶ τὸν *Μέμνονα*, οὓς ἴσα γνησίοις ἐπένθησε, τροφίμους ὄντας, ἐπειδὴ καλοὶ μάλιστα κἀγαθοὶ ἦσαν, γενναῖοί τε καὶ φιλομαθεῖς καὶ τῇ παρ' αὐτῷ τροφῇ πρέποντες. *Εἰκότως γοῦν ἀνεῖθει σφῶν θηρώντων καὶ τεθηρακότων καὶ θηρασόντων* τὰς μὲν ἐν δρυμοῖς, τὰς δ' ἐν ἀγροῖς, τὰς δὲ πρὸς πηγαῖς, τὰς δὲ ὑπὸ σκιαῖς πλατάνων οὐκ ἀφανῶς, ἀλλὰ *ξὺν ἀραῖς τοῦ περικόψοντος ἢ κινήσοντος*, οὓς οὐκ ἂν ἐπὶ τοσοῦτον ἦρεν, εἰ μὴ ἐπαίνων ἀξίους ἐγίνωσκεν». Καὶ ἀλλαχοῦ (2,1,30)·» Διῃτᾶτο δὲ ὁ Ἡρώδης περὶ τοὺς φιλτάτους αὐτῷ δήμους Μαραθῶνα καὶ Κηφισίαν».

---

1) διότι ἡ ἑορτὴ αὐτῆς πίπτει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χρόνου τῆς σπορᾶς τῶν δημητριακῶν καρπῶν, ἤτοι τὴν 21 νοεμβρίου.

Ἑνὸς τῶν τριῶν τούτων τροφίμων τοῦ Ἡρώδου δούλων, τοῦ Πολυδεύκους, ἀνεῦρεν ὁ ἄγγλος Dawkins περὶ τὰ 1750, (καθ' ἃ ὁ Leake ἔνθα ἀνωτέρω λέγει), ἐν Κηφισίᾳ ἀκέφαλον ἑρμαϊκὴν στήλην, ἣν ἐδωρήσατο τῷ ἐν Ὀξωνίᾳ Πανεπιστημίῳ, ἔχουσαν ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν δύο ὑπ' αὐτοῦ φερομένας ἐπιγραφὰς, ἃς περιέλαβε καὶ ὁ Βοίκχιος εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν μετ' ἄλλων (ἐν τόμῳ α'. ἀρ. 989) εἰς τὸν αὐτὸν Πολυδεύκη ἀναφερομένας καὶ συμφωνούσας μὲ τὰ ὑπὸ Φιλοστράτου ἀνωτέρω τεθέντα.

Δευτέρα ἑρμαϊκὴ στήλη, ἀνατεθειμένη εἰς τὸν τρίτον τῶν τροφίμων τοῦ Ἡρώδου, τὸν Μέμνονα, εἶναι ἡ πρὸ μικροῦ ἐν Μαραθῶνι ἀνευρεθεῖσα ἐν τῷ κτήματι τοῦ κ. Σκουζὲ, ἐξ ἧς λαμβάνομεν ἰδέαν καὶ περὶ τῆς ἐν Ὀξωνίᾳ σωζομένης· ἡ δὲ τρίτη, ἡ εἰς τὸν *Ἀχιλλέα*, μένει μοι ἄγνωστον ἄν που εὑρίσκεται.

Τῆς εἰς τὸν Μέμνονα στήλης ἀναγινώσκεται ἄνω μὲν, ὡς εἶπον, ἐπὶ τῆς προσθίου πλευρᾶς ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ, σαφῶς καὶ καθαρῶς γεγραμμένη καὶ ὅλως ἀλώβητος ἐκ τοῦ μακροῦ χρόνου, δυσερμήνευτον παρέχουσα μόνην τὴν δευτέραν λέξιν *τοπαδειν*, ἧς οὔτε ἐν ἀρχῇ οὔτε ἐν τέλει φαίνεται ὅτι ἐλλείπει τι συμπληροῦν αὐτήν, οὐδὲ ἴχνος ἐξαλειφθέντος γράμματος διακρίνεται, διότι ὁ λίθος εἶναι λεῖος, λειότατος. Αἱ δὲ δύο τελευταῖαι λέξεις *Ἀρτέμιδος φίλος* ἀναφέρονται βεβαίως εἰς τὸ τοῦ Μέμνονος ἀσχόλημα, τὴν θήραν, εἰς ἣν κατὰ Φιλόστρατὸν ἀσμένως φαίνεται ὅτι διέτριβεν οὗτος.

Εὐθὺς δὲ κάτω ταύτης περὶ τὸν φαλλὸν ἕπεται πᾶσα ἡ ἑξῆς ἐκ γραμμῶν 25, ὡς εἶπον, ἐπιγραφὴ, τύπον γραμμάτων ἔχουσα τὸν καὶ ἄλλοθεν συνήθη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρώδου, οἷον Α. Δ. Ε. Λ. C. Ω.

Ἐπειδὴ δὲ ταύτης πολλαὶ καὶ λέξεις καὶ γράμματα εἶναι ἐκ τοῦ χρόνου ἐξηλειμμένα, βοηθείᾳ τῆς ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Βοικχίου ὁμοίας ἐπιγραφῆς ἀναγινώσκω καὶ συμπληρῶ αὐτὴν οὕτω, παραπέμπων τὸν ἀναγνώστην νὰ

τδη παρὰ Βοιωχίῳ τὴν ἑρμηνείαν τινῶν δυςνοήτων φρά-σεων.

π]ρὸς θεῶν καὶ ἡρώων, ὅςτις εἴ ὃ
ἔχων]τὸν χῶρον, μή ποτε μετα-
κεινή]σΘΕΙς τούτων τι· καὶ τὰς τού-
των τ]ῶν ἀγαλμάτων εἰκόνας καὶ
5 τει]μὰς ὅςτις ἢ καθέλοι ἢ μετ[α-
κεινόι]η, τούτῳ μήτε γῆν καρπὸν
φέρει]ν μήτε θάλασσαν πλωτὴν
εἶναι, κακ]ῶς τε ἀπολέσθαι αὐτὸν
καὶ γένο]ς. ὅςτις δὲ κατὰ χώραν
10 φυλάτ]των καὶ τειμῶν
τὰ εἰω]θότα καὶ αὔξων
δια]μένοι, πολλὰ καὶ ἀγ-
αθὰ]εἶναι τούτῳ κα]ὶ αὐτῷ καὶ
ἐκγό]νοις. λυμή νεσθαι δὲ [μη-
15 δὲ λ[ωβήσα θεθαι μηδὲν ἢ
ἀποκρούσαι ἢ συνθραῦσαι ἢ συγ]χέ
αι]τῆς μορφῆς καὶ τοῦ σχήματος· εἰ δέ τι
ς οὕτω ποιήσ)ει, ἡ αὐτὴ καὶ ἐπὶ τούτοις ἀ-
ρ]α [1]). ἀλ[λ' ἐᾶ]ν τά τε ἐπιθέματα τῶν μορφῶν
20 ἀσινῆ καὶ] ἀκέραια καὶ τὰ ὑποστήματα, τ[ὰς
βά]σεις, ὡς ἐποιήθησαν, καὶ ἐν πρώτῳ γε[κ
αὶ ἐπὶ πρ]ώτοις, ὅςτις ἢ προστάξειεν ἑτέρ-
ῳ ἢ γ]νώμης ἄρξειεν ἢ γνώμῃ συμβάλοιτο[περ
ὶ τοῦ τούτων τι κεινηθῆναι ἢ συνχυ-
25 θῆναι.

Ἐν Ἀθήναις 29 μαΐου 1882.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

1) Αἱ τελευταῖαι αὗται ἑπτὰ γραμμαὶ ἐν τῇ στήλῃ, τῇ ἐν Ἀγγλίᾳ, εἶναι γεγραμμέναι ἐν ἄλλῃ πλευρᾷ τοῦ αὐτοῦ λίθου.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΕΠΙΔΑΥΡΩ.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'.

Ἔκθεσις Α'.

Ἐπαναληφθεισῶν τῶν ἐν τῷ θεάτρῳ ἐργασιῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς λήξαντος Μαρτίου ἀνεσκάφησαν τὰ πέρυσι μὴ ἀνασκαφέντα οἰκοδομήματα τῆς σκηνῆς καὶ τὰ ἀναλήμματα τοῦ θεάτρου, ὥστε τὸ διαπρεπὲς οἰκοδόμημα τοῦ Πολυκλείτου ἀνεσκάφη πλέον *ὁλοσχερῶς* καὶ εἶνε καταφανὲς ἐν ἁπάσῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ αὐτοῦ.

Ἡ ἀνασκαφὴ τῶν οἰκοδομημάτων τῆς σκηνῆς κατέδειξεν ὅτι ἀνῳκοδομήθη αὕτη ἐν ἀγνώστοις μεταγενεστέροις χρόνοις ἐκ τοῦ ἰδίου κατὰ μέγα μέρος ὑλικοῦ δι' ἀσβέστου καὶ κεράμων, καὶ διῃρέθη εἰς πολλὰ οἰκήματα, ὧν τὸ ἐν εὐτελέστατον τὴν κατασκευήν, τοῖς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνακαλυφθεῖσι παρεμφερές. Ἐν τούτῳ ἦσαν ἐντετοιχισμένα ἱκανὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ μάλιστα δωρικὰ ἐκ πωρίνου λίθου κιονόκρανα, ὧν τὰ μὲν τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῆς καμπύλης τοῦ ἐχίνου καταφαίνεται, τὰ δὲ τῆς ἐσχάτης παρακμῆς, τῆς καμπύλης τοῦ ἐχίνου οὔσης ἐν αὐτοῖς σχεδὸν εὐθείας γραμμῆς, καί μονόλιθοι ἀρράβδωτοι κίονες, οἵτινες ἐχρησίμευον πιθανῶς ὡς στηρίγματα ὑποβασταζοντα τὸ τῆς σκηνῆς ἔδαφος. Ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ δὲ γωνίᾳ τοῦ μεγάλου τῆς σκηνῆς οἰκοδομήματος, ἤτοι τοῦ ὄπισθεν τοῦ λογείου, εὑρέθησαν εἰς βάθος 1,20 ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος καὶ δύο ῥωμαϊκῆς ἐργασίας ἀγάλματα πλησίον ἀλλήλων κείμενα, ὧν τὸ μὲν *Ἀσκληπιός*, τὸ δὲ *Ὑγίεια*.

Ὁ Ἀσκληπιὸς ἵσταται ἐπὶ μικρᾶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ τεμαχίου πεντελησίου λίθου πεποιημένης βάσεως, καὶ φέρει ἱμάτιον, καθ' ὃν τρόπον καὶ τὸ πέρυσιν ἐνταῦθα εὑρεθὲν καὶ τὸ ἐν Φλωρεντίᾳ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι ὁ διὰ τοῦ ἱματίου τούτου κεκαλυμμένος ἀριστερὸς βρα-

χίων δὲν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ γόμφου, ἀλλ' εἶνε μικρὸν πρὸς τὰ ἔμπρὸς ἐστραμμένος, τοῦ πλαγίου μέρους τοῦ θώρακος ἁπτόμενος καὶ διὰ τῆς ἄκρας χειρὸς τὸ κράσπεδον τοῦ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου καταπίπτοντος ἱματίου συγκρατῶν. Ἔτι δὲ διαφέρει τοῦ γνωστοῦ τύπου καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι τὴν δεξιὰν δὲν ἐστήριζεν ἐπὶ ῥάβδου, διότι αὕτη ἔπρεπε πάντως ἐπὶ τῆς βάσεως νὰ στηρίζηται, ἡ βάσις ὅμως δὲν προεξέχει καθόλου τῆς περιφερείας τῶν ποδῶν· ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι διὰ τῆς ἄκρας δεξιᾶς θὰ ἐκράτει αὐτὸν τὸν περὶ τὴν ῥάβδον συνήθως ἑλισσόμενον ὄφιν, οὗ τινος μάλιστα καὶ σώζονται ἴχνη ἐπαφῆς ἐν τῷ δεξιῷ μηρῷ. Ἐπὶ τῆς βάσεως δὲ ὑπάρχει παρὰ τὸν ἀριστερὸν πόδα κορμὸς δένδρου, περιτυλισσόμενος καὶ οὗτος διὰ τοῦ ἱματίου, καὶ πρὸ αὐτοῦ ὀμφαλός, γνωστὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ σύμβολον. Χαρακτηριστικώτατον δ' εἶνε ὅτι ὁ θεὸς φέρει ἐνδρομίδας, ἅτε ἀείποτε βαδίζων καὶ πρὸς βοήθειαν τῶν ἀσθενούντων σπεύδων· ἄλλως καὶ ἕτεροι θεοὶ κατωτέρας, ὥσπερ καὶ ὁ Ἀσκληπιός, τάξεως φέρουσι τοιοῦτον εἶδος ὑποδημάτων, οἷον ὁ Βορέας. Ὕψος ἔχει τὸ προκείμενον ἄγαλμα ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τοῦ λαιμοῦ 1,10, συμπεριλαμβανομένης δὲ καὶ τῆς βάσεως 1,18. Ἐλλείπουσιν αὐτῷ ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ δεξιὸς βραχίων· κατὰ τὰ λοιπὰ δὲ εἶνε ἀρτιμελὲς καὶ ἐν καλλίστῃ διατηρεῖται καταστάσει.

Τὸ γυναικεῖον ἄγαλμα ἵσταται ὡσαύτως ἐπὶ μικρᾶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου πεποιημένης βάσεως καὶ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός, ἔχον τὸν ἀριστερὸν πολὺ πρὸς τὰ ὀπίσω ἐστραμμένον. Φέρει δὲ ποδήρη χιτῶνα ἐζωσμένον ὑπὸ τοὺς μαστοὺς διὰ λεπτῆς ταινίας, καὶ ἱμάτιον, ὅπερ ἐπικαλύπτον διὰ τοῦ ἑνὸς ἄκρου τὸν ἀριστερὸν βραχίονα διέρχεται ὄπισθεν τοῦ σώματος εἰς τὰ ἔμπρόσθια, ἔνθα τὸ ἕτερον ἄκρον θὰ ἐρρίπτετο ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ πήχεως. Τοιοῦτον συνήθη ἄλλως ἱματισμὸν γυναικείων ἀγαλμάτων φέρει καὶ ἡ Ὑγίεια, ὡς εἰκονίζεται αὕτη ἐπὶ νομισμάτων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ προκείμενον ἄγαλμα εὑρέθη πλησίον τοῦ

Ἀσκληπιοῦ, εἶνε ἰσομέγεθες ἐκείνῳ, πρὸς τούτοις δὲ τῆς αὐτῆς ἐργασίας καὶ μάλιστα τῆς αὐτῆς χειρὸς ἔργον, ἐξ ὅλων τούτων συμπεραίνω ὅτι ἴσως εἰκονίζει τὴν Ὑγίειαν. Φέρει δὲ καὶ τοῦτο ἐνδρομίδας. Ἐλλείπει αὐτῷ τὸ ἀπὸ τῶν μαστῶν ἀνώτερον μέρος τοῦ σώματος.

Ἐκ τοῦ τόπου δὲ τῆς εὑρέσεως τῶν προκειμένων ἀγαλμάτων καὶ ἐκ τοῦ μικροῦ αὐτῶν μεγέθους συμπεραίνω ὅτι καὶ ταῦτα, ὡς καὶ τὸ πέρυσιν εὑρεθὲν μικρόσχημον ὡσαύτως γυναικεῖον ἄγαλμα, ἵσταντο ἴσως ἐν κόγχαις τῶν τοίχων τῶν οἰκοδομημάτων τῆς σκηνῆς.

Ἐν τῇ ἀνασκαφῇ δὲ τῶν ἀναλημμάτων (Schlussmauern), ἅτινα ἐνιαχοῦ σώζονται εἰς ὕψος 2,50, ἐγένετο πολύτιμον ἀρχιτεκτονικὸν εὕρημα, ἤτοι εὑρέθη παρὰ τὴν πύλην τῆς δυτικῆς εἰσόδου τοῦ θεάτρου *γωνιαῖον ἰωνικὸν κιονόκρανον*, ὅπερ, ὡς ἐκφαίνεται ἔκ τε τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως καὶ τῶν διαστάσεων αὐτοῦ, ἀνήκει εἰς τοὺς τὸν τοῖχον τοῦ ὑποσκηνίου κοσμοῦντας ἡμικίονας, ὧν αἱ ἀττικουργεῖς σπεῖραι εὑρέθησαν πέρυσι κατὰ χώραν κείμεναι. Οὕτως ἐπεβεβαιώθη πλέον, ὅτι οἱ ἡμικίονες ἐκεῖνοι ἦσαν ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ, διότι τῇ ἀληθείᾳ ἐδύναντο νὰ εἶνε καὶ κορινθιακοῦ, ἀφοῦ μάλιστα τὰ εὑρεθέντα γεῖσα φέρουσι *γεισίποδας*, οὗτοι δέ, ὡς γνωστόν, δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἀττικοῖς ἰωνικοῖς μνημείοις. Σύγκειται δὲ τὸ κιονόκρανον τοῦτο ἐξ ἐχίνου, ἤτοι κυματίου, συνδεδεμένου τῷ κορμῷ τοῦ κίονος δι' ἀστραγάλου, ἐκ τῶν ἑλίκων, καὶ ἐκ τοῦ ἄβακος, φέροντος τὸ σύνηθες κυμάτιον. Σημειωτέον δ' ὅτι ὅ τε ἀστράγαλος καὶ τὰ κυμάτια δὲν εἶνε ἀναγεγλυμμένα ἀλλ' εἰκονίζοντο χρώματι.

Ἡ ἀνασκαφὴ τῶν ἀναλημμάτων ἔδειξε πρὸς τούτοις ὅτι ἐν ἑκατέρῳ τῶν κεράτων τοῦ θεάτρου ἐσχηματίζοντο δίς ἐπάλληλοι κρηπῖδες, τὸ μὲν ἕνεκα τοῦ σχήματος τοῦ λόφου, τὸ δέ, ὡς φαίνεται, πρὸς κατασκευὴν πύλης ἐν τῷ διαζώματι. Ἀλλὰ περὶ πάντων τούτων γενήσεται λόγος

ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, ὅτε δημοσιευθήσονται καὶ σχεδιογραφήματα.

Ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῇ 16 Ἀπριλίου 1882.

Ἔκθεσις Β'.

Περατωθείσης τῆς ἐν τῷ θεάτρῳ ἐργασίας, ἠρξάμην τῇ 17ῃ Ἀπριλίου ἀνασκαφῶν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ περιβόλῳ καθ' ἣν εἶχον ἐντολὴν παρὰ τῆς Ἑταιρίας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπεκόπη μέρος τοῦ δάσους εἰς ὃ καὶ οὗτος, ὥσπερ καὶ τὸ θέατρον, ἔχει μεταβληθῆ, εἶτα δέ, θέλων νὰ ἐξερευνήσω τὸν χῶρον πρὸς μεταφορὰν τῶν χωμάτων καὶ συγχρόνως νὰ ἀποκαλύψω τὸ τεῖχος τοῦ περιβόλου καὶ οὕτως εἰσέλθω ἐντὸς αὐτοῦ, ἤγαγον ἐκ τῆς ἀρκτικῆς τοῦ σταδίου πλευρᾶς μεγάλην τάφρον, 28 μέτρων μήκους, δι' ἧς συνήντησα πρῶτον μὲν δύο τείχη, ὧν τὸ ἓν μεταγενέστερον, ἐκ λίθων, πλίνθων καὶ κεράμων κατεσκευασμένον, τὸ δὲ ἀρχαῖον, μέρος τοῦ περιβόλου πιθανῶς, εἶτα δὲ τὸ ἐκ πωρίνου λίθου κρηπίδωμα μεγάλου περιφεροῦς οἰκοδομήματος, 1 καὶ 1 1/2 μέτρου ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος κείμενον. Ἐπεκτείνας εἰσέτι τὴν τάφρον ἀπεκάλυψα, εἰς 7,70 ἀπὸ τοῦ κρηπιδώματος τούτου ἀπόστασιν, πεπεριφερὲς οἰκοδόμημα ἐκ πωρίνου λίθου κατὰ τὸ ἰσοδομικὸν σύστημα ᾠκοδομημένον, ἔχον ἐξωτερικὴν διάμετρον 7, 24, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ δύο ἕτερα, ὧν τὸ ἓν ἔχει διάμετρον 4, 84, τὸ δὲ 2, 36. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα εἶνε τρεῖς κύκλοι τὸ αὐτὸ κέντρον ἔχοντες, διάφορον ὅμως ἀκτῖνα, οἷον 3,62. 2,28 καὶ 1,18. Λείψανα τοῦ ἑνὸς τούτων εἶδεν ἢ ἀπεκάλυψεν ὁ Blouet καὶ ταῦτα εἰκονίζει, φαίνεται, διὰ τοῦ e ἐν τῷ σχεδιογραφήματι αὐτοῦ, εἰκάζων ὅτι εἶνε λείψανα τῆς Θόλου τοῦ Πολυκλείτου. Ὡσαύτως ὁ Κούρτιος (Peloponnes) ἐνταῦθα εἰκονίζει περιφερὲς οἰκοδόμημα ἔχον διάμετρον (ἐσωτερικὴν) 20 ποδ., ὅπερ ἐκλαμβάνει ὡς τὴν Θόλον· τοῦτο δὲ οὐδὲν ἕτερον εἶνε ἢ

τὸ πρῶτον τῶν προκειμένων τριῶν κυκλικῶν οἰκοδομημάτων. Ἂν ὅμως τὸ πρᾶγμα ὄντως ἔχει οὕτως, τοῦτο θέλουσι δείξει ἡμῖν αἱ ἀνασκαφαί, καὶ μάλιστα ἡ τοῦ μεγάλου περιφεροῦς οἰκοδομήματος ἀποκάλυψις, διότι, τούτου μὴ ὑπάρχοντος, ἀπὸ τοῦδε ἐδυνάμην νὰ εἴπω ὅτι τὰ τρία ταῦτα κυκλικὰ οἰκοδομήματα εἶνε πιθανῶς ἡ *κρήνη* ἐκείνη, ἡ παρὰ τὸ στάδιον, κατὰ τὴν τοῦ Παυσανίου ἀφήγησιν, κειμένη, ἡ «τῷ *τε ὀρόφῳ καὶ κόσμῳ τῷ λοιπῷ θέας ἀξία*,» καὶ οὐχὶ ἡ Θόλος, διότι αὕτη ἐν ᾗ ἦσαν αἱ τοῦ Παυσίου γραφαί, θὰ ἦτο μέγα καὶ κατοικήσιμον, ἥτις προσιτὸν τοῖς θεαταῖς οἰκοδόμημα, τὰ προκείμενα ὅμως εἶνε ὑπὲρ τὸ δέον μικρὰ καὶ κεῖνται οὕτω πλησίον ἀλλήλων, ὥστε μόλις δύναταί τις νὰ διέρχηται διὰ τοῦ μεταξὺ αὐτῶν χώρου, καθότι, ἀφαιρουμένου τοῦ πάχους τῶν τοίχων ἐκ τῶν ἄνω διαστάσεων, ἡ μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου ἀπόστασις εἶνε 0,70 καὶ ἡ μεταξὺ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου 0,76, ἐν ᾧ ὁ χῶρος τοῦ τρίτου εἶνε 1,40. Ἡ ἀποκάλυψις ὅμως τοῦ κρηπιδώματος τοῦ μεγάλου περιφεροῦς οἰκοδομήματος θέτει τὸ ζήτημα ὑπὸ ἄλλην φάσιν, διότι τὸ μέγα τοῦτο οἰκοδόμημα φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ ὅλον τι μετὰ τῶν τριῶν ἑτέρων, τὸ ὅλον δὲ τοῦτο δύναται νὰ εἶνε ὄντως ἡ Θόλος. Ἀλλ' ἐπαναλαμβάνω ὅτι τὸ ζήτημα θέλει λύσει ἡ ἐντελὴς τῶν οἰκοδομημάτων τούτων ἀποκάλυψις καὶ ἐκκαθάρισις, ἥτις ἀρκετὸν χρόνον θέλει διαρκέσει.

Ἐγένοντο δὲ ἐν ταῖς μέχρι τοῦτε ἐργασίαις τὰ ἑξῆς εὑρήματα.

α'.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ.

Εἰς ἀπόστασιν 1—5 μέτρων πρὸς νότον τοῦ μεγάλου περιφεροῦς οἰκοδομήματος εὑρέθησαν ἐντετοιχισμένα ὡς ἐπὶ τὰ πλεῖστον ἐν μεταγενεστέρῳ τοίχῳ:

1) πώρινοι *κίονες* δωρικοῦ ρυθμοῦ ἔχοντες διάμετρον 0,55.

2) δωρικὰ *κιονόκρανα* ἀρραβδώτων κινόων, ὧν ἡ διάμετρος κατὰ τὸ ὑποτραχήλιον 0,44, ἐκ πωρίνου καὶ ταῦτα λίθου.

3) ἰωνικὰ *κιονόκρανα*, ὡσαύτως ἐκ πωρίνου λίθου, ὧν ἡ διάμετρος 0,44.

Ἐπὶ τοῦ μεγάλου περιφεροῦς οἰκοδομήματος κεῖνται:

4) δωρικοὶ ἐκ πωρίνου λίθου *σπόνδυλοι κιόνων*, ὧν ἡ διαμετρος 0,97.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ περιφεροῦς οἰκοδομήματος καὶ μάλιστα ἐν τοῖς τρισὶ κυκλικοῖς εὑρέθησαν τὰ ἑξῆς *μαρμάρινα* μέλη, ἅπαντα καλλίστην ἔχοντα τὴν γλυφήν.

5) μεγάλα τεμάχια μονολίθων *ἰωνικῶν κιόνων*, ὧν ἡ διάμετρος 0,60.

6) τεμάχιον βάσεως τῶν κιόνων τούτων, *ἀττικουργὴς σπεῖρα*.

7) δύο ἡμίση σχεδὸν *κορινθιακὰ κιονόκρανα*, τοῖς κίοσι τούτοις, ὡς φαίνεται, ἀνήκοντα, ἅπερ ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν δύο σειρῶν φύλλων, δὲν ἔχουσιν ὅμως τοὺς ὑψηλοὺς ἐκείνους καυλούς, τοὺς ὑπὸ τὸν ἄβακα ἑλισσομένους, ἀλλὰ τοὺς ταπεινοτέρους, οἵτινες συστρεφόμενοι κατὰ τὰ ἄκρα ἀνέχουσιν ἄνθος, ὅπερ ἐξικνεῖται μέχρι σχεδὸν ὑπὸ τὸν ἄβακα. Οὕτω τὰ κιονόκρανα ταῦτα εἶνε σπουδαιότατα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου, διότι εἰκονίζουσι βεβαίως μίαν τῶν διαφόρων μορφῶν, ἃς ἔσχε τοῦτο μέχρι τῆς ἐν τῇ εὐγενεστάτῃ μορφῇ ἀναπτύξεως αὐτοῦ, μέχρι δηλ. τῆς μορφῆς ἐκείνης, ἐν ᾗ ἐμφανίζεται τοῦτο ἐν τῷ μνημείῳ τοῦ Λυσικράτους, ἥτις δὲν εἶνε ἡ πρώτη, ὡς γνωστόν, ἀλλ' ἡ τελευταία ἐν τῇ ἑλληνικῇ περιοδῳ μορφὴ αὐτοῦ. Τὸ ἐπὶ τοῦ ἄβακος δὲ κυμάτιον δὲν εἶνε ἀναγεγλυμμένον, ἀλλ' ἦτο κεχρωματισμένον.

8) *ἰωνικὸν ἐπιστύλιον* ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετὰ τοῦ οὐδεμίαν ἀνάγλυφον παρίστασιν φέροντος *θεωζώματος* συγκείμενον λίθου.

9) *ἰωνικὰ γεῖσα* περιφεροῦς οἰκοδομήματος, ἅτινα δὲν φέ-

ρουσι γεισίποδας ἀλλὰ διπλοῦν ἀστράγαλον. Τινὰ ἔχουσι καὶ καλῶς κεχαραγμένα διακριτικὰ γράμματα, οἷον Θ καὶ Ρ.

10) *καλύμματα* ἐκ τῆς στέγης μετὰ φατνωμάτων.

11) *ὑδρορρόαι* περιφεροῦς οἰκοδομήματος, ὡραιοτάτους συνελισσομένους ὅρμους φυτῶν καὶ ἀνθέων φέρουσαι. Πρὸς τούτοις δὲ δύο *κεφαλαὶ λεόντων* κάλλιστα κοσμητικὰ ἔργα τῆς Δ'. πιθανῶς ἑκατονταετηρίδος, ἐν ἄκρᾳ πραγματικῇ ἀληθείᾳ ἐξειργασμένα.

12) *κεραμίδες*, σωλῆνές τε καὶ καλυπτῆρες, ἔτι δὲ *καλυπτῆρες ἀνθεμωτοί*.

β'.

ΠΛΑΣΤΙΚΑ.

1) κορμὸς *Νίκης πτερωτῆς*, (οὗτινος ἐλλείπει τὸ ἀπὸ τῆς ὀσφύος κατώτερον μέρος, ὁ ἀριστερὸς βραχίων καὶ τὸ μεῖζον μέρος τῶν πτερύγων), ἔχων μέγεθος μικρότερον τοῦ φυσικοῦ. Ἡ θεὰ φέρει λεπτὸν χιτῶνα καὶ πέπλον, ὃν ἔχει ἐρριμμένον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ πήχεως, καὶ παρίστατο ἐν πτήσει ἢ ὁρμητικῇ κινήσει, ὥστε, τοῦ ἀνέμου ἐκ τῶν ἔμπροσθεν πνέοντος, πλουσίας σχηματίζει ὁ ἱματισμὸς πτυχάς. Ἔχει δὲ μεταξὺ τῶν πτερύγων πέντε ὀπάς, δι' ὧν ἦτο διὰ μολύβδου προσκεκολλημένη, ὡς φαίνεται, τοίχῳ τινί, ἴσως τυμπάνῳ ναοῦ· διὰ τοῦτο καὶ τὰ ὀπίσθια δὲν εἶνε ἐντελῶς ἐξειργασμένα. Καί τοι δὲ τὸ σωζόμενον μέρος τοῦ ὅλου ἀγάλματος εἶνε μικρὸν καὶ τὸ μάρμαρον πολλαχῶς ἐφθαρμένον, ἡ ἐργασία δὲ δὲν εἶνε ἱκανῶς ἐπιμεμελημένη, οὐχ ἧττον διακρίνει τις ἐν αὐτῷ ἑλληνικὸν ἔργον τῆς Γ'. ἑκατονταετηρίδος, ἀναπολοῦν ἡμῖν μάλιστα τὰς Νηρηΐδας τοῦ ἐν Ξάνθῳ μνημείου.

Εὑρέθη εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μέτρου πρὸς νότον τοῦ μεγάλου περιφεροῦς οἰκοδομήματος πλησίον μεταγενεστέρου τοίχου.

2) *κεφαλὴ γυναικεία* μικροτέρα τοῦ φυσικοῦ μεγέθους οὖσα πρὸς τὰ ἄνω ἐστραμμένη καὶ ἔχουσα τὸ βλέμμα ἀνατεταμένον οἱονεὶ λύπην ἐκφράζουσα καὶ βοήθειαν αἰτουμένη. Ἡ κόμη δὲν εἶνε ἐντελῶς ἐξειργασμένη, ἰδίως τὰ ὀπίσθια αὐτῆς, καὶ ἀποτελεῖται μόνον ἐκ τεσσάρων περὶ τὸ κρανίον βαινόντων βοστρύχων· ἐν τῇ κορυφῇ δὲ τοῦ κρανίου ὑπάρχει ὀπή, ἐν ᾗ ἦτο προσκεκολλημένον τι. Ἡ κεφαλὴ αὕτη ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἀνήκουσα τῷ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀριθμῷ κορμῷ, ᾧ καὶ προσαρμόζει μάλιστα μικρὸν εἴς τι μέρος· ἀλλ' ἡ προσαρμογὴ αὕτη, νομίζω, εἶνε τυχαία, διότι καὶ ἡ ἔκφρασις ἀκατάλληλος εἶνε καὶ, τὸ σπουδαιότατον, αἱ διαστάσεις αὐτῆς φαίνονταί μοι κατά τι μείζονες ἢ αἱ τοῦ κορμοῦ.

Ἐλλείπει αὐτῇ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ πωγωνίου μέχρι τῆς ρινός· τὸ μάρμαρον δ' εἶνε πολλαχῶς ἐφθαρμένον.

Εὑρέθη ἐν μεταγενεστέρῳ τοίχῳ ἐντετοιχισμένη, 2 περίπου μέτρα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως τοῦ κορμοῦ τῆς Νίκης.

3), κορμὸς μικροῦ *γυναικείου ἀγάλματος*, φέροντος λεπτὸν χιτῶνα καταλείποντα γυμνὸν τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ θώρακος καὶ ἐζωσμένον ὄντα περὶ τὴν ὀσφύν. Καὶ τοῦτο εἶνε ἑλληνικὸν ἔργον παρεμφερὲς ταῖς ἐν Δήλῳ εὑρεθείσαις νύμφαις τῆς Περσεφόνης.

Ἐλλείπει αὐτῷ τὸ ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς κοιλίας κατώτερον μέρος καὶ τὰ ὀπίσθια (ἴσως μάλιστα, ὡς ἐκ τούτου φαίνεται, προέρχεται ἐκ *ζωοφόρου* ναοῦ τινος), καὶ εἶνε πολὺ ἐφθαρμένον. Ὕψος 0,31, πλ. κατὰ τοὺς ὤμους 0,21.

Εὑρέθη 3 μέτρα πρὸς νότον τοῦ μεγάλου περιφεροῦς οἰκοδομήματος.

4) κορμὸς μικροσχήμου *γυμνοῦ ἀνδρὸς* ἢ μᾶλλον παιδός, κατακεκλιμένου ὄντος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἀγκῶνος, καλῆς ἐργασίας καὶ διατηρήσεως· ἐλλείπει αὐτῷ τὸ κάτω τῆς κοιλίας μέρος καὶ ἔχει πλάτος κατὰ τοὺς ὤμους 0,27.

Εὑρέθη πλησίον τοῦ προηγουμένου.

5) ἕτερος ἰσομεγέθης γυμνὸς *ἀνδρικὸς κορμός*, οὗτινος ἐλλείπει σχεδὸν ὁλόκληρος ὁ θώραξ, εὑρεθεὶς καὶ οὗτος πλησίον τοῦ προηγουμένου.

6) μικρόσχημος κορμὸς *θωρακοφόρου ἀνδρός*, οὗτινος ἡ κεφαλὴ ἦτο ἔνθετος. Ὁ κατὰ τὴν πλαστικὴν τοῦ σώματος μορφὴν πεποιημένος θώραξ ἔχει τὰς δύο καλουμένας πτέρυγας, αἵτινες κατέρχονται μέχρις ὑπὸ τὸν ὀμφαλόν, ὕψ. 0,40, πλ. κατὰ τοὺς ὤμους 0,26.

Εὑρέθη ἐντετοιχισμένος ἐν μεταγενεστέρῳ τοίχῳ.

7) κορμὸς *τηβεννοφόρου ἀνδρὸς* μεγέθους ὑπερφυσικοῦ, οὗτινος ἐλλείπει τὸ ἄνω καὶ κάτω μέρος· ὕψος τοῦ σωζομένου μέρους 0,85, πλ. 0,58.

8) ἕτερος τοιοῦτος φυσικοῦ μεγέθους, οὗτινος ἐλλείπει ὡσαύτως τὸ ἄνω καὶ κάτω μέρος· ὕψος τοῦ σωζομένου μέρους 0,46, πλ. 0,42.

Ἀμφότεροι εὑρέθησαν πλησίον ἀλλήλων ἐν μεταγενεστέρῳ τοίχῳ ἐντετοιχισμένοι.

γ'.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ.

1) τεμάχιον μαρμαρίνης πλακὸς βάθρου, ἐχούσης πέριξ κυμάτιον καὶ ἄβακα, ἐν ᾧ σώζονται τάδε τὰ γράμματα :

ΑΠΟΛΛΩΝΙΜ...
ΕΚΘΕ...

Μετὰ τὸ ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ στίχῳ τελευταῖον Ε διακρίνονται τὰ ἄνω ἄκρα ἑνὸς μ· ὕψος τοῦ σωζομένου μέρους 0,30, πλ. κατὰ τὸ ἄνω μέρος 0,54, πχ. 0,38.

Ὁ χαρακτὴρ τῶν γραμμάτων εἶνε κάλλιστος. Μῆκος αὐτῶν 0,023.

2—5. Τὰς τέσσαρας ταύτας ἐπιγραφὰς ἴδε ἐν σελ.

Ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τῇ 7ῃ Μαΐου 1882.

Ἔκθεσις Γ'.

Ἡ ἐξακολούθησις τῆς περὶ τὸ μέγα περιφερὲς οἰκοδόμημα ἀνασκαφῆς ἔφερεν εἰσέτι εἰς φῶς τὰ ἑξῆς εὑρήματα

ά.

ΠΛΑΣΤΙΚΑ.

1) κολοσσιαῖον ἄγαλμα *Ἀθηνᾶς* ἀρχαΐζον, οὗτινος ἐλλείπει ἡ κεφαλὴ καὶ ἀμφότεροι οἱ βραχίονες. Ἡ θεὰ ἵσταται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς ἔχουσα τὸν δεξιὸν πολὺ πρὸς τὰ ὀπίσω κεκλιμένον καὶ φέρει ποδήρη χιτῶνα ἐζωσμένον λεπτῇ ταινίᾳ οὐχὶ περὶ τὴν ὀσφὺν ἀλλὰ ὑψηλότερον, ἀμέσως ὑπὸ τοὺς μαστούς. Κατὰ τὸ ἄνω τοῦ θώρακος μέρος φέρει τὴν αἰγίδα, ἥτις δὲν εἶνε φολιδωτὴ ἀλλ' ἔχει τὴν ἐπιφάνειαν λείαν καὶ σύγκειται ἐκ δύο πεταλῶν συνερχομένων κατὰ τὸ μέσον τοῦ στήθους, ἔνθα τὸ γοργόνειον, ὁμοιάζουσα κατὰ τοῦτο τῇ αἰγίδι τοῦ ἐν τῇ πυκνὶ εὑρεθέντος ἀγαλματίου καὶ μάλιστα τῇ τῆς ἐν τῇ Villa Ludovisi Ἀθηνᾶς τοῦ Ἀντιόχου. Κατὰ τὴν περιφέρειαν δὲ τῆς ἀσπίδος ἦσαν χαλκοῖ ὄφεις μολύβδῳ συγκεκολλημένοι, ὡς ἐκφαίνεται ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ὀπῶν· ὡσαύτως δύο τοιοῦτοι ἦσαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ γοργονείου. Ἡ κόμη δὲ κατέρχεται ἅπασα κατὰ τὰ νῶτα εἰς μακροὺς κατὰ τὸν ἀρχαϊκὸν τρόπον κανονικοὺς βοστρύχους· ὡσαύτως ἀρχαϊκή τις αὐστηρότης παρατηρεῖται ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν πτυχῶν, ὅπερ δεικνύει ὅτι εἶνε ἀντίτυπον ἔργου τινὸς τῶν μέσων τῆς Ε'. ἑκατονταετηρίδος.

Παραβαλλόμενον δὲ τὸ ἡμέτερον εὕρημα πρὸς τὰ σωζόμενα ἡμῖν ἀγάλματα τῆς Ἀθηνᾶς διαφέρει σχεδὸν ἁπάντων καὶ μόνον ὁμοιότητά τινα ἔχει πρὸς τὴν ἄνω μνημονευθεῖσαν Ἀθηνᾶν τοῦ Ἀντιόχου, ἧς ὅμως ὑστερεῖται κατὰ τὴν ἀξίαν, διότι καὶ τὸ ἄχαρι καὶ βαρὺ αὐτῆς ἔχει καὶ μείζονας δεικνύει ἀτελείας ἐν τῇ πλαστικῇ ἐξεργασίᾳ τοῦ σώματος καὶ τῷ σχηματισμῷ τῶν πτυχῶν, αἵτινες εἶνε

σκληραὶ καὶ ἐνιαχοῦ, ὡς ἐν τῷ ἀριστερῷ μηρῷ, τὰς ἐφ-κας αὐτὰς διασχίζουσι.

Εὑρέθη ἀκριβῶς παρὰ τὸ μέγα περιφερὲς οἰκοδόμημα, ὕψ. 1,80. Τὸ μάρμαρον εἶνε πεντελήσιον.

2) *θωρακοφόρος ἀνὴρ* φυσικοῦ μεγέθους καὶ ἐργασίας ῥωμαϊκῆς, οὗτινος ἐλλείπουσιν ἡ ἔνθετος οὖσα κεφαλή, οἱ βραχίονες καὶ τὰ κάτω ἄκρα ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ μηροῦ. Πλὴν τοῦ θώρακος, οὗτινος ἡ κάτω πτέρυξ κατέρχεται μέχρι τῶν μηρῶν, φέρει καὶ χλαμύδα ἐρριμμένην ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου. Τὰ ὀπίσθια εἶνε ἀκατέργαστα.

3) *τηβεννοφόρος ἀνὴρ* φυσικοῦ μεγέθους καὶ καλλίστης διατηρήσεως, οὗτινος ἐλλείπει μόνον ἡ κεφαλὴ καὶ αἱ προτεταμέναι οὖσαι ἄκραι χεῖρες. Ἵσταται ἐπὶ ταπεινῆ ἐλλειψοειδεῖ βάσει, ἐφ' ἧς παρὰ τὸν ἀριστερὸν πόδα κάλαθος.

4) ὑπερμεγέθης κεφαλὴ δελφῖνος. Ὕψ. 0,35.

β'.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ.

1) μεγάλα τεμάχια μαρμαρίνης *ὑδρορρόης* περιφεροῦς οἰκοδομήματος μετὰ συνελισσομένων ὅρμων φυτῶν καὶ ἀνθέων καὶ πέντε κεφαλῶν *λεόντων*, παρεμφερῶν τοῖς πρότερον εὑρεθεῖσι καὶ ἐν τῇ β'. ἐκθέσει μου μνημονευθεῖσι.

2) *πλὰξ γείσου* Δωρικοῦ ἐκ πωρίνου λίθου, ἀνήκουσα εἰς τὸ μέγα περιφερὲς οἰκοδόμημα. Ἐν τῇ κατὰ τὴν πρόσοψιν ὑπὸ τὸ κυμάτιον μικρᾷ σκοτίᾳ διακρίνονται ἴχνη ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ.

7) *τρίγλυφος καὶ μετόπη*, ἐν ᾗ ἐγγεγλυμμένος ῥόδαξ.

γ'.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ.

1) Τετραγωνικὸς λίθος βάθρου ἐκ σκληροῦ ἀσβεστολίθου, ἐν ᾧ :

ΚΑΙΣΑΡΑΘΕΟΥ
ΙΑΝΟΥΠΑΡΘΙΚΟΥΙ (ον)
ΘΕΟΥΝΕΡΟΥΑΥΙΩΝΟΝ

ΑΔΡΙΑΝΟΝΣΕΒΑΣΤΟΝ
ΑΡΧΙΕΡΕΑΜΕΓΙΣΤΟΝΔΗΜΑΡ
ΧΙΚΗΣΕΞΟΥΣΙΑΣΤΟΗΥΠΑ
ΤΟΝΤΟΓΗΠΟΛΙΣΤΟΝΕΑΥ
ΤΗΣΕΩΤΗΡΑΚΑΙΟΙΚΙΣΤΗΝ

Τὰ γράμματα σμικρύνονται ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου στίχου καὶ οὕτως ἔχουσι μῆκος 0,050—0,032.

Ἐπὶ τῆς ἀντικειμένης δ'ἐπιφανείας ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα ἐπιγραφὴ ἐξ ἧς σώζονται μόνον:

.....ΝΑ
...Ε ΤΕΛΕΙ

Ὑψ. 0,80, πλ. 1,00 πάχ. 0,65·

Τοῦ βάθρου τούτου σώζεται καὶ ἡ βάσις, παρὰ ἀσβεστοκάμινον κειμένη, ἴσως κατὰ χώραν.

2) Ἕτερος λίθος ἰσομεγέθης, ὅστις ἔκειτο ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως καὶ οὕτως ἀπετέλει τὸ αὐτὸ σὺν τῷ προηγουμένῳ βάθρον. Σώζονται ἐν αὐτῷ τάδε:

ΑΠΟΛΙΣΤΩΝ...
ΑΝΤΙΓΟΝΟΝ...
ΑΡΕΤΑΣΕΝΕΚ...
ΕΙΣΤΑΝΠΟΛΙΝ

Ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς συνέχεια εἶνε τὰ ἐν τῇ μιᾷ πλευρᾷ τῆς ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀριθμῷ σωζόμενα γράμματα

.....ΝΑ
...ΕΤΕΛΕΙ

Μῆκος γραμμ. 0,020.

3) Μαρμαρίνη πλὰξ βάθρου ἐν ᾧ:

ΑΠΟΛΙΣΕΙΣΤΩΝΕΠΙ
ΔΑΥΡΙΩΝΤΙΒΕΡΙΟΝ

ΚΛΑΥΔΙΟΝΚΑΙΣΑΡΑ
ΣΕΒΑΣΤΟΝΓΕΡΜΑ
ΝΙΚΟΝΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ

Ὑψ. 0,74, πλ. 0,48, πχ. 0,36. Μ. γραμ. 0,033.

4) Πλὰξ βάθρου μαρμαρίνη ἔχουσα ὕψ. 0,24, πχ. 0,80 καὶ πλ. 0,60, ἐν ᾗ :

ΑΠΟΛΙΣΑΤΩΝΕΠΙΔΑΥΡΙΩΝΑΡΟΤΙΝΑΝ
ΘΕΟΞΙΟΣΑΙΓΙΑΚΑΝΑΡΕΤΑΣΕΝΕΚΕΝ
ΚΑΙΕΥΝΟΙΑΣΑΝΕΧΟΥΣΑΔΙΑΤΕΛΕΙ
ΕΙΣΑΥΤΑΝ

Μ. γραμμ. 0,020.

5) Τετραγωνικὴ στήλη εἰς δύο τεμάχια τεθραυσμένη ἐκ σκληροῦ ἀσβεστολίθου, ἐν ᾗ :

ΑΠΟΛΙΣΑΤΩΝ
ΕΠΙΔΑΥΡΙΩΝ
ΝΕΡΩΝΑΚΛΑΥ
ΔΙΟΝΤΙΒΕΡΙ (ου)
ΥΙΟΝ
ΔΡΟΥΣΟΝ

Ὑψ. 0,67, πλ 0,30, πχ. 0,23. Μ. γραμμ. 0,022.

6) Τεμάχιον ἑτέρας τοιαύτης ἐν ᾧ :

ΑΣΚΛΗΠΙΩ
ΕΠΗΚΟΩ
ΚΕΛΣΟΣ
ΟΙΕΡΕΥΣ

Ὑψ. 0,35, πλ. 0,25, πχ. 0,30. Μ. γραμμ. 0,036.

7) Τεμάχιον μαρμαρίνης πλακὸς προσαρμόζον τῷ ἐν τῇ β'. ἐκθέσει μου ὑπ' ἀριθ. 1 τεμαχίῳ. Οὕτως ἡ ὅλη ἐπιγραφὴ ἔχει :

ΑΠΟΛΛΩΝΙΜΑ...
ΕΚΘΕΜΕΛ...
ΤΑΚΑΙΠΥΡΙΑ....
ΜΕΝΟΙΣΠΑΣ...

ΥΠΑΤΟΥΡ...
ΓΙΑΣΤ...
ΑΓ...

Ὑψ. τῶν δύο τεμαχίων 0,75.

8) Τετραγωνικὸν βάθρον ἐκ σκληροῦ ἀσβεστολίθου ἔχον ὑψ. 0,66, πλ. 0,54, πχ. 0,46, ἐν ᾧ:

ΑΠΟΛΙΣΤΩΝΕΠΙΔΑΥ
ΡΙΩΝΔΡΟΥΣΟΝΚΛΑΥ
ΔΙΟΝΝΕΡΩΝΑΤΟΝΑΥ
ΤΑΣΠΑΤΡΩΝΑ

Μ. γραμμ. 0,030.

9) Τετραγωνικὴ ἐπιμήκης στήλη στενουμένη πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἔχουσα ἄνω τε καὶ κάτω οἱονεὶ βάσιν ἰωνικῆς παραστάδος· ἐν αὐτῇ ἀναγινώσκονται:

...ΡΩΝΑΠΕΛΛΙΩΝΟΣΑ...ΙΟΣΕΓΟΗ...

ὑπὸ τὸν στίχον τοῦτον μεγαλητέροις καὶ ἑτέρᾳ χειρὶ κεχαραγμένοις γράμμασι:

ΗΛΙΩΙ ΣΕΛΕΥΚΟΣ
ΗΡΑΚΛΙΔΗΣΠΑΝΓΟΝΩΙ

Ὑπὸ τοὺς στίχους δὲ τούτους εἶνε κεχαραγμένος κύκλος μετὰ ἑπτὰ ἀκτίνων, ἔχων οὕτως μορφὴν τροχοῦ. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ὑπάρχουν καὶ αἱ ὀπαί, ἐν αἷς ἄγαλμα ἦτο ἐγγομφωμένον. Ὑψ. 1,22, πλ. 0,75 καὶ 0,72. Μ. γραμμάτων α΄. στίχου 0,013, β΄. καὶ γ΄. 0,024.

Ἅπαντα τὰ εὑρήματα ταῦτα, αἵ τε ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ ἀγάλματα ἐγένοντο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ μεγάλου περιφερροῦς οἰκοδομήματος, ἔνθα καὶ πώριγοι λίθοι τῷ ἐδάφει ἐμπεπηγότες, οἵτινες ἦσαν, ὡς φαίνεται, κρηπιδώματα βάθρων.

Ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τῇ 25 Μαΐου 1882.

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ,
ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων.

ΠΕΙΡΑΪΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ.

Μοίραις
ἀρεστῆρας
|| κηρία? ||.

Ἀναθηματικὴ ταῖς Μοίραις ἐπιγραφὴ ἐπὶ τεμαχίου λευκοῦ μαρμάρου, ὕψους 0,17, πλάτους 0,15, πάχους 0,04. Κατ' ἐξήγησιν τοῦ κυρίου Ἀχιλλέως Ποστολάκα, νομισματογνώμονος τοῦ ἐθνικοῦ νομισματικοῦ μουσείου, αἱ μετὰ τὰς λέξεις ἀρεστῆρας καὶ κηρία κάθετοι γραμμαὶ δηλοῦσι τὸν ἀριθμὸν τῶν προσφερθέντων πρὸς ἐξιλέωσιν ταῖς Μοίραις πλακούντων.

Πρῖμος
Πρίμου
Ἀντιόχεὺς
Εὐσεβής.

Ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ ἐπὶ κιονίσκου ὑμηττίου μαρμάρου, ὕψους 0,68, διαμέτρου 0,24, φέροντος τὴν συνήθη κρικοειδῆ στεφάνην.

.... ζ)ωῆς ἴδε χόρμα
....πένθιμον ἄλγος ἔτλη.
....α)σ ἐτέων ἑκκαίδεκ' ἀριθμὸν
αντα καθεῖλε μία
...ημαρ ἐμοὶ θανάτου τέλος ἦλθεν
...χα'ρᾶς ὁ χρόνος ἀλλ ὀδύνης.

Ἔμμετρος ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ ῥωμαϊκοῖς γράμμασιν ἐπὶ τεμαχίου ὑμηττίου μαρμάρου, ὕψους 0,16, πλάτους 0,54, πάχους 0,06.

Δὲν ἠδυνήθημεν νὰ μάθωμεν τὸν τόπον τῆς εὑρέσεως τῶν ἄνω τριῶν ἐπιγραφῶν· δυστυχῶς ἡ ἔλλειψις τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης εἰδήσεως διὰ τὴν τοπογραφίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων προέρχεται ἐκ τοῦ φόβου τῆς καταδιώξεως.

Τὰ μάρμαρα κεῖνται νῦν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Ν. Μελετοπούλου υἱῶν.

Ἐν τῇ αὐτῇ συλλογῇ κατετέθη καὶ ἡ ἑπομένη σπουδαιοτάτη ἐπιγραφή, ἀνευρεθεῖσα πρό τινων ἡμερῶν ἐν Πειραιεῖ *ἐν τῷ μυῷ τοῦ λιμένος Ζέας παρὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Σωτείρας καὶ ἀνωνύμου*, ὡς ὁ κ. Μελετόπουλος ἐδήλωσεν εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀθηναίου, ἀποστείλας αὐτῇ φωτογράφημα τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὸ ἀπὸ 28 μαΐου φύλλον τῆς ἐν Πειραιεῖ ἐκδιδομένης ἐφημερίδος Σφαίρας, ἐν ᾗ ἐδημοσίευσεν αὐτὴν πρῶτος.

Ἐκ τοῦ φωτογραφήματος δὲ καὶ τῆς ῥηθείσης ἐφημερίδος πεύδομεν νὰ γνωστοποιήσωμεν τοῖς ἀρχαιοφίλοις τὸ ἑπόμενον ἀκριβὲς ἀντίγραφον.

Θ] ε ο [ί.

Σ]υνγραφαὶ τῆς σκευοθήκης τῆς λιθίνης τοῖς κρεμαστοῖς σκεύεσιν, Εὐθυδόμου Δημητρίου Μελιτέως, Φίλωνος Ἐξηκεστίδου Ἐλευσινίου· σκευοθήκην οἰκοδομῆσαι τοῖς κρεμαστοῖς σκεύεσιν ἐν Ζείαι ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ προπυλαίου τοῦ ἐξ ἀγορᾶς προσιόντι ἐκ τοῦ ὄπισθεν τῶν νεωσοίκων τῶν ὁμοτεγῶν, μῆκος τεττάρων πλέθρων, πλάτος πεντήκοντα ποδῶν καὶ πέντε σὺν τοῖς τοίχοις, κατατεμὼν τοῦ χωρίου βάθος ἀπὸ τοῦ μετεωροτάτου τρεῖς πόδας, τὸ ἄλλο ἀνακαθαράμενος, ἐπὶ τὸ στέριφον στρωματιεῖ καὶ ἀναλήψεται ἴσον κατὰ κεφαλὴν ἅπαν ὀρθὸν πρὸς τὸν διαβήτην, στρωματιεῖ δὲ καὶ τοῖς κίοσιν ἀπολείπων ἀπὸ τοῦ τοίχου ἑκατέρου πέντε κ[αὶ δέκα] πόδας σὺν τῷ πάχει τοῦ κίονος. Ἀριθμὸς τῶν κιόνων ἑκατέρου τοῦ στίχου πέντε καὶ τριάκοντα, διαλείπων δ [ί]οδον τῶι δήμωι διαμέσως τῆς σκευοθήκης. Πλάτος τὸ μεταξὺ τῶν κιόνων εἴκοσι ποδῶν, πάχος ἐπιθήσει τὸ στρῶμα τετράπουν τεθεὶς τοὺς λίθους ἐναλλάξ. ορ... ο. καὶ παρὰ μῆκος. Οἰκοδομήσει δὲ τοὺς τοίχους τῆς σκευοθήκης καὶ [τ]οὺς κίονας ἀκτίτου λίθου, θεὶς εὐθυντηρίαν τοῖς τοίχοις, πλάτος τριῶν ποδῶν, πάχος τριῶν ἡμιποδίων, μῆκος τετραπόδων τῶν...ων, ἐπὶ δὲ ταῖς γωνίαις τετραπόδων καὶ τριῶν παλαστῶν, καὶ ἐπὶ τῆς εὐθυντηρίας ἐπιθήσει ὀρθοστάτας περὶ μέσηι τῆι εὐθυντηρίαι, μῆκος τετράποδας, πάχος πενθημιποδίων καὶ δακτύλου, ὕψος τρίποδας. Τοὺς δ' ἐπὶ ταῖς γωνίαις μῆκος ἐκ τοῦ μέτρου τῶν τριγλύφων, διαλείπων θυραίας κατὰ τὸ πλάτος τῆς σκευοθήκης, δύο ἑκ[α]τέρωθεν, πλάτος ἐννέα ποδῶν. Καὶ οἰκοδομήσει μέτωπον ἑκατέρωθε[ν] ἐν τῶι μετ[αξ]ὺ τῶν θυρῶν πλάτος δίπουν, εἰς δὲ τὸ εἴσω δεκάπουν, καὶ περιπάμψει τὸν τοῖχον μέχρι τῶν πρώτων κιόνων πρὸς ὃν ἀνοίξεται ἡ

θύρα ἑκατέρα. Ἐπὶ δὲ τοῦ ὀρθοστάτου πλινθίσιν οἰκοδομήσει τοὺς τοίχους, μῆκος τετράκοσιν, πλάτος πέντε ἡμιποδίων. Ἐπὶ δὲ ταῖς γωνίαις μῆκος ἐκ τοῦ μέτρου τῶν τριγλύφων, πάχος τριημιποδίοις. Ὕψος δὲ ποιήσει τῶν τοίχων ἀπὸ τῆς εὐθυντηρίας ἑπτὰ καὶ εἴκοσι ποδῶν σὺν τῆι τριγλύφωι ὑπὸ τὸ γεῖσον. Τὰς δὲ θυραίας ὕψος πέντε καὶ δέκα ποδῶν καὶ ἡμιποδίου. Καὶ ἐπιθήσει ὑπερτόναια λίθου πεντελικοῦ, μῆκος δώδεκα ποδῶν, πλάτος ἴσα τοῖς τοίχοις, ὕψος δίστοιχα, παραστήσας στήσας λίθου πεντελικοῦ ἢ ὑμηττίου, ὁδοὺς ὑποθεὶς ὑμηττίους καὶ γεῖσον ἐπιθήσει ἐπὶ τῶν ὑπερτοναίων, ὑπερέχων τρία ἡμιπόδια. Καὶ ποιήσει θυρίδας κύκλωι ἐν ἅπασιν τοῖς τοίχοις καθ' ἕκαστον τὸ μετακιόνιον· ἐν δὲ τῶι πλάτει τρεῖς ἑκατέρωθεν, ὕψος τριῶν ποδῶν, πλάτος δυοῖν ποδοῖν. Καὶ ἐναρμόσαι εἰς ἑκάστην τὴν θυρίδα χαλκᾶς θυρίδας ἁρμοττούσας. Καὶ ἐπιθήσει ἐπὶ τοὺς τοίχους γεῖσα κύκλωι, καὶ τοὺς αἰετοὺς οἰκοδομήσει καὶ γεῖσα ἐπιθήσει καταιέτια καὶ στήσει τοὺς κίονας, ὑποθεὶς στυλοβάτην κατὰ κεφαλὴν ἴσον τῆι εὐθυντηρίαι, πάχος τριῶν ἡμιποδίων, πλάτος δὲ τριῶν ποδῶν καὶ παλαστῆς, μῆκος τεττάρων ποδῶν· πάχος τῶν κιόνων κάτωθεν δυοῖν ποδοῖν καὶ τριῶν παλαστῶν, μῆκος σὺν τῶι ἐπικράνωι τριάκοντα ποδῶν, σφονδύλων ἕκαστον ἑπτά, μῆκος τετραπόδων, τοῦ δὲ πρώτου πεντέποδος. Τὰ δὲ ἐπικρανα ἐπιθήσει ἐπὶ τοὺς κίονας λίθου πεντελικοῦ. Καὶ ἐπιθήσει ἐπιστύλια ξύλινα, ἐπὶ τοὺς κίονας κολλήσας, πλάτος πέντε ἡμιποδίων, ὕψος ἐννέα παλαστῶν ἐκ τοῦ ὑψηλοτέρου, ἀριθμὸς δεκαοκτὼ ἑφ' ἑκάτερον τὸν τόνον. Καὶ μεσόμνας ἐπιθήσει ἐπὶ τοὺς κίονας ὑπὲρ τῆς διόδου, πλάτος καὶ ὕψος ἴσα τοῖς ἐπιστυλίοις. Καὶ ἐπιθήσει κορυφαῖα πλάτος ἑπτὰ παλαστῶν, ὕψος δὲ πέντε παλαστῶν καὶ δυοῖν δακτύλοιν ἄνευ τῆς καταφορᾶς, ὑποθεὶς ὑπόθημα ἐπὶ τῆς μεσόμνης, μῆκος τριῶν ποδῶν, πλάτος τριῶν ἡμιποδίων. Καὶ διαρμόσει τὰ κορυφαῖα κερκίσιν ἐπὶ τῶν μεσομνῶν. Καὶ ἐπιθήσει σφηκίσκους πάχος δέκα δακτύλων, πλάτος τριῶν παλαστῶν καὶ τριῶν δακτύλων, διαλείποντας ἀπ' ἀλλήλων πέντε παλαστάς. Καὶ ἐπιθεὶς ἱμάντας πλάτος ἡμιποδίου, πάχος δυοῖν δακτύλοιν, διαλείποντας ἀπ' ἀλλήλων τέτταρας δακτύλους. Καὶ ἐπιθεὶς καλύμματα, πάχος δακτύλου, πλάτος ἓξ δακτύλων, καθηλώσας ἥλοις σιδηροῖς. Δορώσας κεραμώσει κορινθίωι κεράμωι ἁρμόττοντι πρὸς ἄλληλον. Καὶ ἐπιθή[σ]ει ὑπὲρ τῶν θυρῶν ἐπὶ τὰ μέτωπα ἐκ τοῦ ἐντὸς ὀροφὴν λιθίνην λίθου ὑμηττίου. Καὶ θύρας ἐπιθήσει τῆι σκευοθήκηι ἁρμοττούσας εἰς τὰς θυραίας χαλκᾶς ἔξωθεν ποιήσας. Καὶ συνστρώσει τὸ ἔδαφος λίθοις τὸ ἐντὸς ἅπαν συναρμόττουσι πρὸς ἀλλήλους. Καὶ ἐπεργάσεται ὀρθὸν καὶ ὁμαλὲς ἄνωθεν. Καὶ διαφράξει τὸ μεταστύλιον ἕκαστον ὀρθοστάταις δυοῖν λιθίνοις, ὕψος τριῶν ποδῶν. Καὶ ἐν τῶι μεταξὺ κιγκλίδα ἐπιθήσε[ι] κλειομένην. Ποιήσει δὲ καὶ τὰς ὀροφ-

ἀς τὰς διαμέσου, ἐφ' ὧν τὰ σκεύη κείσεται, τὸ ἐντὸς τῶν κιόνων ἑκατέρωθεν μέχρι τοῦ τοίχου διαρμόσας καθ' ἕκαστον τὸν κίονα καὶ παρὰ τὸν τοῖχον ἑκατέρωθεν διερείσματι, πλάτος πέντε παλαστῶν, ὕψος ποδιαίων ἐπιβάλλοντι ἐπὶ μὲν τὸν τοῖχον τρεῖς παλαστάς. Παρὰ δὲ τὸν κ-
70 ίονα παραστύλια στήσει λίθινα. Καὶ ἐπὶ τῶν διερεισμάτων ἐπιθήσει σφηκίσκους ἑπτὰ ἐφ' ἑκάστην τὴν χώραν, συμπληρῶν μέχρι τῶν κιόνων, πλάτος τριῶν παλαστῶν, πάχος ἡμιποδίου. Καὶ συνστρώσει πίναξιν ἅπαν τὸ χωρίον, συμβαλὼν καὶ κολλήσας, πλάτος τρίποδας, πάχος δυοῖν δακτύλοιν. Ποιήσει δ[ὲ κ]αὶ μεσόμνας, ἐφ' ὧν κείσεται τὰ ὑποζώματα κ-
75 αὶ τἆλλα σκεύη παρ' ἑκάτερον τὸν τοῖχον, διπλᾶς τὸ ὕψος. Καὶ ἐπικάμψει παρὰ τοὺς πλ[α]γίους τοίχους, καὶ κατὰ τοὺς κίονας ἐπικάμψει καθ' ἑκάστην τὴν χώραν. Ὕψος δὲ ποιήσει ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τεττάρων ποδῶν, τὴν δὲ ἐπάνω μεσόμνην ἀπὸ τῆς ἑτέρας ἀπέχουσαν πέντε πόδας. Ἰκριωτῆρα στήσας ἀπὸ τῆς κάτω ὀροφῆς μέχρι τῆς ἄνω ὀροφῆς πλάτος ἡμιποδ-
80 ίου, πάχος ἓξ δακτύλων, διερείσας διερείσματα εἰς τοὺς ἰκριωτῆρας τὸ αὐτὸ πάχος. Θράνους ἐπιθήσει διανεκεῖς ἕνα ἑκατέρωθεν, πάχος ἓξ δακτύλων πανταχῆι, καὶ ἐπὶ τούτων ἐπιθήσει πίνακας συνκολλήσας, μῆκος τετράποδας, πλάτος τρίποδας, πάχος δυοῖν δακτύλοιν, καὶ [κ]αθηλώσει συναρμόττοντας ἐξ ἴσου τοῖς θράνοις. Καὶ κλίμακας ποιή-
85 σει ξυλίνας ἀναβαίνειν ἐπὶ τὰς μεσόμνας. Ποιήσει δὲ καὶ κιβωτοὺς τοῖς ἱστίοις καὶ τοῖς παραρρύμασιν τοῖς λευκοῖς ἀριθμὸν ἑκατὸν τριάκοντα τέτταρας, πρὸς τὸ παράδειγμα ποιήσας, καὶ θήσει κατὰ τὸν κίονα ἕκαστον καὶ μίαν εἰς τὸ καταντικρὺ χωρίον. Καὶ ποιήσει ἀνοιγνυμένας τῶμ μὲν πρὸς τῶι τοίχωι κειμένων τὸμ πρόσθιαν τοῖχον, τ-
90 ῶν δὲ κατὰ τοὺς κίονας κειμένων ἀμφοτέρους τοὺς πλαγίους τοίχους, ὅπως ἂν ᾖ ὁρᾶν ἅπαντα τὰ σκεύη διεξιοῦσιν, ὅπως ἂν ᾖ ἐν τῇ σκευοθήκηι, ὅπως δ' ἂν καὶ ψῦχος ᾖ ἐν τῆι σκευοθήκηι, ὅταν οἰκοδομῆι τοὺς στίχους τῆς σκευοθήκης, διαλείψει τῶν πλινθίδων ἐν τοῖς ἁρμοῖς ᾖ-ι ἂν κελεύηι ὁ ἀρχιτέκτων. Ταῦτα ἅπαντα ἐξεργάσονται οἱ μισθωσάμ-
95 ενοι κατὰ τὰς συγγραφὰς καὶ πρὸς τὰ μέτρα καὶ πρὸς τὸ παράδειγμα ὃ ἂν φράζηι ὁ ἀρχιτέκτων. Καὶ ἐν τοῖς χρόνοις ἀποδώσουσιν, οἷς ἂν μισθώσωνται ἕκαστα τῶν ἔργων.

Ἐν Πειραιεῖ τῇ 20 Μαρτίου 1882.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ν. ΜΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ.

ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΤΟΥΤΟΥ ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Μὲ τὸ τεῦχος τοῦτο συμπληροῦται τὸ δέκατον ἔτος τοῦ Ἀθηναίου, ἀρξαμένης τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ κατὰ μάϊον τοῦ 1872. Δεκαετὴς δὲ βίος ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ εἶναί τι σπάνιον ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα οὔτε οἱ γράφοντες οὔετ οἱ ἀναγινώσκοντες τοιαῦτα περιοδικὰ εἶναι πολλοί. Εὐνοίᾳ ὅμως τῶν κατ' ἐνιαυτὸν διεπόντων τὰ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν ἐν τῇ ἑσπερίᾳ καὶ βορείῳ Εὐρώπῃ σοφῶν, τῶν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐνισχυσάντων τοῦτο, καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως αὐτοῦ συνεργασθέντων ἡμετέρων λογίων, ἐπετεύχθη τὸ ἔκτακτον τοῦτο. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπό τινος χρόνου ἡ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου παρεχομένη χρηματικὴ συνδρομὴ ἠλαττώθη, ἐντεῦθεν δὲ καὶ οἱ συμπράττοντες εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ περιοδικοῦ ἡμέτεροι λόγιοι ἠραιώθηταν, ἅτε μὴ λαμβάνοντες ἀμοιβὴν τῶν πόνων αὐτῶν, ἀναγκάζονται μετὰ λύπης οἱ ἐξ ἀρχῆς ἀναλαβόντες τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ περιοδικοῦ τούτου νὰ διακόψωσι τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ μέχρις οὗ εὑρεθῶσι τὰ τῆς συντηρήσεως μέσα ἀφθονώτερα καὶ συνεργάται πλείονες. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο δὲν ἐπῆλθεν ἀπροσδόκητον· ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἑ ἔτους ἐδηλώθη ἤδη ὅτι ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν καὶ μάλιστα τῶν γενικῶν ἐπιστημῶν, οἷον ἐπόθει ἡ τοῦ Πανεπιστημίου Σύγκλητος κατὰ τὰ ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ά. ἔτους, εἶναι δυςκατόρθωτον παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς νῦν καιροῖς, ὅτε καὶ οἱ ἀναγνῶσται καὶ οἱ διὰ χρημάτων ἐνθαῤῥύνοντες τοιαῦτα ἔργα πλούσιοι ἡμῶν εἶναι σπάνιοι, καὶ οἱ εἰς εἰδικὰς ἐπιστήμας ἀσχολούμενοι ἔτι σπανιώτεροι. Ἠθέλησαν ὅμως οἱ ἀναλαβόντες τὴν ἔκδοσιν νὰ ἀνοίξωσι δι' αὐτοῦ στάδιον, ἔστω καὶ ἐπὶ βραχὺν χρόνον, κοινῆς συνεργείας τῶν ἡμετέρων λογίων καὶ πνευματικῆς αὐτῶν κοινωνίας πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἵνα γνωσθῇ ἂν τὰ τῶν ἡμετέρων πνευματικὰ προϊόντα ἀξιοῦνται τῆς ἐπιδοκιμασίας τῆς Εὐρώπης· συγχρόνως δὲ νὰ ἀποδειχθῇ τί-

νες καὶ πόσοι τῶν ἡμετέρων ἠρέσκοντο νὰ συνεργασθῶσι, παρέχοντες νοερὰν τροφὴν τοῖς ἡμετέροις ὁμογενέσιν ἢ καὶ προςθέτοντες νέον τι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐπιστήμης.

Ἀγαθῇ τύχῃ οἱ ἐκδοθέντες δέκα τόμοι τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἰσάριθμοι πρὸς τὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη, μαρτυροῦσιν ἱκανῶς, νομίζομεν, ὅτι οἱ ἐν Εὐρώπῃ ἐξετίμησαν τοὺς πόνους τῶν συνεργατῶν τοῦ Ἀθηναίου, βραβεύσαντος αὐτοὺς τὸ 1876 τοῦ ἐν Παρισίοις πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων Συλλόγου, καὶ ὑπέδειξαν οὕτως ὅτι ἐκ τῶν πρωτολείων τούτων τῆς ἐπιςημονικῆς τῶν ἡμετέρων ἐργασίας δυνατὸν νὰ προέλθωσι γενναιότεροι καρποί.

Εἰς τὴν φιλοτιμίαν τῶν νέων ἡμῶν λογίων ἀποβλέποντες, προςδοκῶμεν καὶ ἐκ ψυχῆς εὐχόμεθα νὰ ἐξακολουθήσωσιν ὃ ἡμεῖς ἐπεχειρήσαμεν ἔργον, ἀρωγὸν γενναιότερον ἔχοντες τὸ ἡμέτερον πρὸ πάντων Πανεπιστήμιον, ὅπερ οἱ ἐπιςήμονες τῆς Γαλλίας ἐβράβευσαν ἐν τῇ τελευταίᾳ παγκοσμίῳ ἐκθέσει καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι *συντηρεῖ τὸ Ἀθήναιον*. Ἡ ἐκ μέρους δὲ τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης εὐμενὴς ἀναγνώρισις αὕτη πεποίθαμεν ὅτι ἔσται κέντρον εἰς τὸ μέλλον πρὸς χορηγίαν γενναιοτέρας συνδρομῆς εἰς τοὺς θέλοντας νὰ συμπράξωσιν εἰς ἐξακολούθησιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου περιοδικοῦ. Γινώσκουσι δὲ καλῶς, νομίζομεν, οἱ διέποντες τὰ τοῦ Πανεπιστημίου, ὅτι τοιαῦτα ἔργα δὲν αὐτοσυντηροῦνται νῦν παρ' ἡμῖν οὐδὲ εὐδοκιμοῦσιν ἄνευ γενναίας συνδρομῆς, καὶ ὅτι ἡ τοῦ Πανεπιστημίου χρηματικὴ περιουσία κέκληται, τόγε νῦν, ἵνα χορηγῇ οὐ μόνον τὰ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς διδασκαλίας μέσα, ἀλλὰ καὶ γενναίαν συνδρομὴν εἰς τοὺς φύσει πρὸς τὰς ἐπιστήμας ὀργῶντας νέους καὶ εἰς τοὺς δυναμένους νὰ συμπράξωσιν εὐδοκίμως ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς αὐτῶν διὰ συγγραφῆς.

Ἐγράφομεν ἐν Ἀθήναις κατὰ μῆνα μάϊον τοῦ 1882.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ. ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Μάρτιος. (Ε. Ν.) 1882.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	754,36χμ.	
Μεγίστη »	761,15	(τὴν 11^{ην})
Ἐλαχίστη »	744,76	(τὴν 26^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	13,82	
Μεγίστη »	22, 2	(τὴν 19^{ην})
Ἐλαχίστη »	5, 2	(τὴν 16^{ην}).

Ἡμέραι βροχῆς 8 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 66,53 χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 12 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 11 ΒΑ, 1 Δ, 6 Ν.

Ἀπρίλιος 1882.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	750,15	
Μεγίστη »	758,88	(τὴν 7^{ην})
Ἐλαχίστη »	743,74	(τὴν 11^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	14,51	
Μεγίστη »	24, 7	(τὴν 25^{ην})
Ἐλαχίστη »	2, 3	(τὴν 9^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 12 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 34,82 χμ.), ἀστραπῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 9 ἡμέρας ΝΔ, 3 Δ, 1 ΒΔ, 4 Β, 11 ΒΑ, 2 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

σελ.	στίχ.				
4	7	κάτ.	ἀντὶ τὸ	γραπτ. π. χ.	
»	»	4	» *ἄτινα*	διαγραπτέον	
»	»	3	» μετὰ τὸ «*καὶ φθ*» γραπτέον *ἀλλ' ὅτι*		
86	»	6	ἄνωθ. ἀντὶ μπιρεζάμενη	γρ. *μπορεζάμενη.*	
»	»	14	» » ἑδὴ	» *καὶ δὴ*	
»	»	19	» » σοινιάμενο	» *σειτιάμενο*	
»	»	25	» » λέγει	» λέγων	
88	»	11	» » ἄρχάμενος	» *ἀρχάμενος*	
»	»	6	κάτωθ. » κατακτάμενος	» καταστάμενος	
91	»	1	ἄνωθ. » ὅτινος	» ὥτινος	
»	»	3	» » τός	» τώς.	
93	»	12	κάτ. » αὐτῇ	» αὐτῆς.	
97	»	13	» » οἱ εἰς-βγω καὶ-ευγω τύποι γραπτέον *οἱ εἰς-βω καὶ-ευω τύποι τῶν-βγω καὶ-ευγω.*		
99	»	20	ἄνωθ. » αἱ μέλισσες	γρ. *οἱ* μέλισσες	
108	»	7	» » ὁ ϊ φθόγγος	» *ὁ φθόγγος ι.*	
»	»	11	» » τοῖς	» *ταῖς*	
»	»	20	» » ἐπεθύμουν	» *ἐπιθύμουν*	
111	»	10	» » οὕτω π. χ.	» *ὁ δὲ κ.*	
212	»	4	» » Ῥεθύμνῳ	» *Ῥεθύμνῃ*	
224	»	4 καὶ 6 καὶ 7	ἄνωθ. ἀντὶ π. χ.	» Π. Χ.	
226	»	3	κάτ. ἀντὶ σεισωράδι	» *σεισωράδα*	
227	»	1	» » τιμοῦντες	» *τιμῶντας.*	
231	»	3	ἄνωθεν » Δωρικὴν	» *Λακωνικὴν*	
232	»	12	» » δασκάλσα	» *δασκάλα.*	
248	»	2	κάτ. » ἀνάλευτος	» *ἀνάλεστος.*	

422 » 5 » » πιθανῶς » πιθανῆς
427 » 5 » (ἐν σ.) curti » çruti
428 » 6 ἀνωθεν ἀντὶ οου » οσυ
430 » 9 κάτωθ. » κάλλυνθρα » κάλλυντρα
432 » 5 ἄνωθ. καὶ 19 Δάμωνος » Δαμώνωνος
433 » 3 κάτωθ. γραπτ. εἰσαγωγικὸν α πρὸ τοῦ : «τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἡσυχ. . .
435 » 10 ἄνωθεν ἀντὶ Δύσκολος γραπτέον Δύσκολον
436 » 2 κάτωθ. μετὰ τὸ Διαθήκη γραφθήτω εἷς: καί.
440 » 4 τῆς σημ. ἀντὶ: κατὰ τὸ ἤδη γραπτέον: κατὰ τὸ ἄλλοτε
» » 16 » » εἷς ave γρ. εἷς are
441 » 7 κάτ. » πληγὴ » πληγήν.
451 » 3 » » προσήνεγκαν » προήνεγκαν
458 » 11 καὶ 17 ἄν. ἀντὶ: ἔν κ, τῷ χειλικῷ κ γραπτέον ἔν ου, τῷ χειλικῷ ου
469 » 7 ἄνωθεν ἀντὶ καταλήψεως γραπτ. καταλήξεως
471 » 4 » » Κρητικοῖς » Κρητικοῖς δράμασι.
477 » 12 » μετὰ τὸ: φαινόμενον πρόσθες: ἔν.
478 » 12 » ἀντὶ καὶαὐτὴν ἡ Βάλβιλλα γραπτέον: αὐτὴν καὶ ἡ Βάλ.
478 » 1 κάτωθ· » Blatt deutsch γρ. Plattdeutsch
» » 10 » » δὲν ἦν » δὲν ἦτο
479 » 2 τῆς ά. σημ. ἀντὶ ἴημι » ἵημι
481 » 3 ἄνωθεν ἀντὶ ταῦτος » ταῦρος.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ Γ. ΤΟΜΩ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

—

Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νέας ἑλληνικῆς σελ.
γλώσσης, ὑπὸ Γεωργίου Ν. Χατζιδάκη σελ. 3, 85
Διορθώσεις εἰς τὰ Ὁμήρου σχόλια, ὑπὸ Πέτρου Παπ-
παγεωργίου..... 28,158
Ἔλεγχος παραδιορθώματος, ὑπὸ Σπυρίδωνος Βάση 45
Καθορισμὸς Ἀττικοῦ δήμου, ὑπὸ Στ. Ν. Δραγούμη 47
Ἐργασίαι τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας κατὰ τὴν τε-
λευταίαν διμηνίαν, ὑπὸ Εὐθυμίου Καστόρχη.. 52, 321
Ἐξακολούθησις τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ
Ἀσκληπιοῦ θεάτρου, ὑπὸ Π. Καββαδία..... 53
Ἀττικαὶ ἐπιγραφαί, ὑπὸ Στεφ. Α. Κουμανούδη... 68
Βιβλία νεοφανῆ. .....σελ. 76, 168, 325,
Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις. 79, 328, 410, 562
Κριτικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὰς ἐκ Βοιωτίας ἐπιγρα-
φάς, ὑπὸ Γεωργίου Ν. Χατζιδάκη..... 81
Περὶ τοῦ διστίχου τοῦ ἥρως Ἀθανασίου Διάκου, ὑπὸ
Σταματίου Δ. Βάλβη 129
Quaestionum Ciceronianarum, ὑπὸ Σπυρίδ. Βάση 151
Παρία ἔμμετρος ἐπιγραφή, ὑπὸ Στ. Α. Κουμανούδη. 166
Παροράματα 168, 330, 563
Αἱ τῶν ὑλικῶν μορίων κινήσεις, ὑπὸ Δ. Σ. Στρούμπου 169
Προσθῆκαι εἰς τὴν Ι. συμβολὴν τῆς ἱστορίας τῆς
νέας ἑλληνικῆς γλώσσης, ὑπὸ Γεωργίου Ν. Χα-
τζιδάκη 208
Ι. συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νέας ἑλληνικῆς
γλώσσης, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ..... 213
Περὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ θεάτρου, ἐν ᾧ ἐδιδάχθησαν ἑλ-
ληνικὰ δράματα, ὑπὸ Εὐθυμίου Καστόρχη..... 250
Πρόγραμμα τῶν ἐπὶ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1881—

1882 διδαχθησομένων ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ μαθημάτων . . . . . σελ. 275
Νέος κῶδιξ τραγῳδιῶν Εὐριπίδου, ὑπὸ Πέτρου Ν. Παπαγεωργίου 286
Ξίφη μυκηναῖα (μετὰ εἰκόνων), ὑπὸ Ἀθανασίου Σ. Κουμανούδη 303
Περὶ τῶν ἔτι ἀνεκδότων ὑπομνημάτων Εὐθυμίου τοῦ Ζιγαβηνοῦ εἰς τὰς ἐπιστολὰς Παύλου τοῦ ἀποστόλου καὶ εἰς τὰς καθολικὰς, ὑπὸ Ν. Καλογερᾶ 331
Βιβλιογραφικαὶ μελέται, ὑπὸ Νικολ. Ι. Σαριπόλου 363
Εἰκασίαι καὶ διορθώσεις εἰς Λατίνους συγγραφεῖς, ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου 400
Ἐπιγραφαὶ Θεσπιῶν καὶ Θηβῶν, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη 406
Ἐπικρίσεις εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Μ. Δέφνερ, ὑπὸ Γεωρ. Χατζιδάκη 411
Περὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίοις ὑποκριτῶν ἑλληνικῶν καὶ ἐγχωρίων δραμάτων, ὑπὸ Εὐθυμίου Καστόρχη . . 437
Περὶ οἰκονομίας καὶ τῶν μερῶν τοῦ ῥωμαϊκοῦ δράματος, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ 509
Ἐπιγραφαὶ Ἀθηνῶν, Ἐπιδαύρου καὶ Ἀμοργοῦ, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη 523
Ἡρώδου Ἀττικοῦ ἐπιγραφὴ ἐν Μαραθῶνι, ὑπὸ Εὐθυμίου Καστόρχη 538
Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ, ὑπὸ Π. Καββαδίᾳ 542
Πειραϊκαὶ ἐπιγραφαὶ, ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Ν. Μελετοπούλου 556
Ἐπίλογος περὶ τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ὑπὸ Εὐθυμίου Καστόρχη καὶ Στεφάνου Α. Κουμανούδη 560
Πίναξ τῶν ἐν τῷ παρόντι Γ'. τόμῳ περιεχομένων. 565